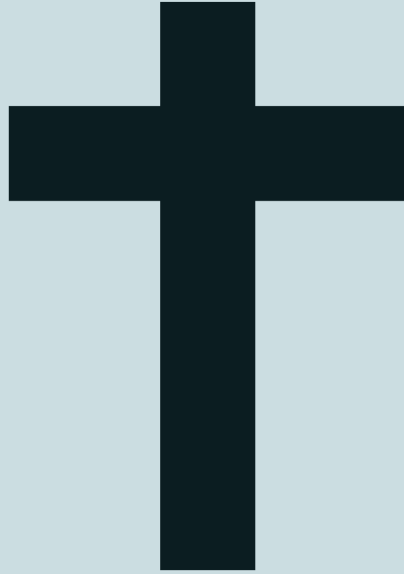

Nasoruan siGot len
nasoruan ta Uluveu

The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu

Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu, Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de Uluveu, Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd

Contents

FRT	1
Fastok	2
Mattiu	7
Mak	69
Luk	107
Jon	168
Nauman gail	214
Rom	268
1 Korint	296
2 Korint	324
Kalatia	342
Efesus	352
Filippi	362
Kolosse	369
1 Tessalonika	376
2 Tessalonika	382
1 Timoti	386
2 Timoti	394
Titus	400
Filemon	404
Nalpru gail	406
Jemes	427
1 Pita	435
2 Pita	443
1 Jon	448
2 Jon	455
3 Jon	457
Jut	459
Na-kel-vəhoti-an	462
OTH	493
Naves hən nə-nau-gati-an	494
Natiksonari	496
Nəbathusoruan gail	506

**Na-ke-l-ga-ti-an Veveu
Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu**

The New Promise

**The New Testament in Maskelynes of Uluveu Island,
Vanuatu**

Niutestamen long Maskilin, lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu
[klv]

Niutestamen long Maskilin,
lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu

The New Testament in Maskelynes
the language of Uluveu Island, Vanuatu

Le Nouveau Testament en Maskelynes
langue de l'île de Uluveu au Vanuatu

First edition
© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Table of Contents

Preface

This publication is the New Testament in the Maskelynes language. The 1300-1400 speakers of Maskelynes mostly live on the island of Uluveu which is one of the Maskelyne Islands off the southeast coast of Malakula in Vanuatu.

The New Testament in the Maskelynes language was translated during the years 2001 to 2012 by the Uluveu Language Project.

Fastok

Histri blong Baebol Projek

Ol man we oli raetem Niutestamen fastaem, oli raetem long lanwis blong olgeta, lanwis blong Gris. Taem jos i kam bigwan, i stap long ol defdefren ples, ale ol man oli stat blong transletem Baebol i go long ol lanwis blong manples blong oli save ridim save. Long Uluveu aelan, long 1994 Uluveu Lanwis Projek i stanap ale oli askem wan advaesa blong givhan. Wan advaesa i kamtru long 1998 ale ol komuniti oli apoentem ol transleta wetem wan translesen komiti aot long evri vilej wetem evri denominesen. Long wan woksop long yia 1999 mo wan bakegen long 2000, fulap olfala mo medel man mo yangfala oli agri long wan fasin blong raetem lanwis Maskilin mo long wan alfabet. Ale long yia 2000 fofala transleta oli stat blong transletem buk Jona. Oli stat long Niutestamen long 2001 ale sam man bakegen oli joenem wok gogo oli flatem long yia 2012.

Rod blong tanem toktok blong Niutestamen i olsem wanem?

Lanwis blong Gris we ol olfala bifo oli raetem Niutestamen long hem i no olsem lanwis blong yumi blong Maskilin nating. Sapos ol transleta oli tanem i kam long lanwis folem wanwan wod, lanwis bae i no stret mo ol man bae oli no save kasem gud mining blong hem. From samting ia mifala i no wok folem fasin ia. Fastaem mifala i faenemaot ful mining blong toktok we i stap long lanwis blong Gris. Afta mifala i transletem mining ia i kam long lanwis Maskilin blong bae ol man oli ridim save. Samtaem blong mekem mining i klia, lanwis Maskilin i gat wan wod nomo, samtaem i gat nid blong yusum wan o iven tu ful sentens.

Fulap samting i stap long Tok blong God we tede long Vanuatu yumi no save ol samting ia. Ale lanwis blong Gris i gat fulap wod we ol lanwis blong Vanuatu oli no gat, olsem “pris,” “apostol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mo “glori.” Fastaem projek i goraon long ol vilej blong askem ol olfala se olsem wanem long ol toktok ia. Ol olfala oli talemaot ol gudgudfala toktok be i no evri wan. Ale insaed long projek ol transleta oli sidaon blong faenem rod blong talem ol mining we lanwis blong yumi i no gat. Blong sam mining mifala i faenem gudfala rod long lanwis, blong sam mifala i faenem olfala toktok we tede klosap i lus, blong sam mifala i talem mining long wan longfala rod, ale blong sam mifala i yusum wod blong lanwis blong deferen ples olsem Avoh, Bislama o iven Inglis. Ol kaenkaen wod ia i stap long diksonari long en blong Niutestamen ia.

Tok blong God i gat fulap tok pija long lanwis blong Gris we mining i no kamaot long lanwis blong yumi. Long sam olsem mifala i talem klia nomo, be mifala i putum wan futnot daon blong talemaot wanem we i talem long lanwis blong Gris fastaem.

Fasin blong joenem ol vas

Long wanwan ples long Niutestamen oli talem wanem we i hapen long wan oda we i no sens long lanwis blong yumi. Wanem we i hapen fastaem oli talem biaen ale wanem we i hapen biaen oli talem fastaem. From samting ia, mifala i jenisim blong se wanem we i hapen fastaem i kam fastaem ale wanem we i hapen biaen i kam biaen. Blong mekem lanwis i sens olsem ia, samtaem mifala i joenem tu o tri vas ale raetem namba olsem Kol 4.7-8.

Ol futnot mo refrens

Taem yumi ridim Niutestamen maet yumi luk wan smol leta we i stap klosap long wan wod o long en blong wan sentens olsem ia: *. Smol leta a i talemaot se daon long pej i gat wan tok save we i eksplenem wod o sentens long vas ia. Yumi s ingaotem kaen toksave se “futnot.” Wanwan futnot i talemaot mining blong wan wod, wanwan i talemaot stret wod o vas long lanwis blong Gris, ale wanwan i talemaot wan kalja o fasin blong ol man Ju we maet i givhan long yumi blong save mining. From ol samting ia, taem yumi luk wan smol leta olsem ia, i gud se yumi lukluk daon blong kasem gud mining blong vas ia.

Aninit ol futnot bae yumi luk ol refrens we oli talemaot narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem vas we refrens i makem.

Ol saedtok

Taem yumi ridim Niutestamen ia, bae yumi luk wan saedtok olsem Mat 13.44.

Natohan pipihabalan aGot len nāmav

Ol saedtok oli stap from tri samting. Faswan: oli stap blong givhan blong yumi blong luksave se ples ia long Tok blong God hemi abaot wanem. Nambatu: oli stap blong givhan long yumi blong faenem ples we yumi lukaotem long Tok blong God. Nambatri: hemi brekem longfala toktok i kam long ol smolsmol pis. Be wan samting: ol saedtok oli no tok blong God blong bae yumi prij long hem!

Ol stori we oli stap long defren buk bakegen

Yumi save se ol gospel, ol buk olsem Matiu, Mak, Luk mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hemi laef bakegen long ded. Yumi save ridim wan stori long buk Matiu ale sem stori ia i stap long buk Mak o Luk o Jon. Taem we i olsem, yumi save faenem refrens blong ol narafala ples aninit long saedtok olsem long Mat 14.13

AYesu evəŋan alalumān lotovi 5,000

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

Samting ia i talemaot se stori blong taem we Jisas i givim kakae long 5,000 man i stap long Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 wetem Jon 6.1-14 bakegen.

Ol pija

Long en blong Niutestamen i gat ol pija. Sam pija oli stap blong givhan, blong yumi savi wanem we i hapen long stori. Sam pija oli stap blong soemaot wan ples blong olgeta, hemi olsem wanem. Ale sam narafala pija oli stap blong soemaot olsem wanem wan samting we yumi long Vanuatu yumi neva luk, olsem wan wud o wan anamol o wan samting blong kalja blong olgeta blong bifo.

Ol map

Long Niutestamen i gat sam defren map blong ol defdefren ples. I gat sam blong taem we Jisas i wokbaot blong mekem wok we papa God i putum long

* :: Hemia nao wan futnot.

han blong hem blong mekem. I gat sam bakegen blong taem we Pol i wokbaot blong talemaot Gud Nius blong Jisas Kraes.

Diksonari

Sapos i gat wan wod we i stap long Niutestamen ia we yumi no save, traem lukaotem long diksonari we i stap long en blong Niutestamen. Diksonari ia i talemaot mining blong sam wod we yumi trabol from o we klosap i lus long lanwis blong yumi. I talemaot mining blong sam wod we yumi save be yumi no yusum plante taem, o yumi no yusum tumas long fasin we oli yusum long Tok blong God. I talemaot mining blong sam wod we yumi karem i kam, from we lanwis blong yumi i no gat. Ale i talemaot mining blong sam we maet yumi no wantem tingbaot be Tok blong God i strong long ol samting ia.

Ol topik

Sapos yumi wantem mekem wan Baebol Stadi we i tingbaot wan topik, yumi save lukluk i go long en blong Nuiestamen long wan lis blong ol topik wetem fulap ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. O sapos yumi gat sam kwestin long wan samting we i stap long Tok blong God, ale maet yumi faenem se hemi wan long ol lis blong ol topik. Ale yumi save lukluk gud long topik ia blong faenemaot fulap blong ol ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. Taem yumi ridim olgeta evriwan, bae yumi save nao wanem we God i wantem se bae yumi laef folem.

Nasoruan nametəkav

Nəbol husur nəpairan hən Nasoruan siGot

Nəvanuan gail lototos gat Na-kel-gati-an Veveu a mō, lutosi len nasoruan salito, nasoruan ta Kris. Nəboŋ alat siYesu lotosobur, lutoh len naut tiltile gail, ale lotuḅat pair hən Nasoruan siGot van hən nasoruan salit gail hən ləbeḅuruŋ ləboii. Len naut a Uluveu, len nasihau 1994, Uluveu Lanwis Projek etuḅat, ale lous nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. Nəvanuan na-vi-tarhəte-an sua evisi len nasihau 1998 ale alat a Uluveu lutabtabuh len nəvanuan gail hən ləḅipair hən nasoruan siGot, ale lutabtabuh len nakomiti sua. Lulekis hən galito dan navile pisi a Uluveu naut kəmas Prespitirian, SDA o NTM. Len nawoksop sua len nasihau 1999, ale sual am len nasihau 2000, nəhaḅut gail mai alalumān lotomatmatu mai alathutai ludam̄ hən naḅide hən natosian len nasoruan ta Uluveu mai nəalfapet han. Beti len nasihau 2000 naulumān lotovat lotuḅat pair hən nalobulāt Jonah. Lotuḅat pair hən Na-kel-gati-an Veveu len nasihau 2001, ale naulumān galevis am loum mai galito van van loum pisi len nasihau 2012.

Naḅisal hən nəpairan hən nasoruan len Na-kel-gati-an Veveu imabe?

Nasoruan ta Kris lototos gat Na-kel-gati-an Veveu lan a mō sahum nasoruan sidat a Uluveu kasi. Nətransleta lətəpair hən Nasoruan siGot husur nasoruan ḅisusua, nasoruan sidat asike tanor ale nəvanuan gail asike lətaləboi səhot namilen. Bathut natenan ginamit namtsahusur naḅide enan. Metəkav namtudoŋ kitev namilen kavkav hən nasoruan topat len nasoruan ta Kris. Beti namtupair hən namilen van hən nasoruan sidat a Uluveu hən nəvanuan pisi ləbeḅuruŋ ləboii. Boŋ galevis nasoruan sidat ikad natuhsoruan sua ŋai tokel p̄is namilen tomasil. Boŋ galevis am datusor ebəlav hən namilen tomasil.

Natit isoḅur len Nasoruan siGot, len naut a Vanuatu daməŋgai datsaləboi natgalenan. Ale nasoruan ta Kris ikad nasoruan isoḅur nasoruan ta Vanuatu ləsəkade, hum “pris,” “aposol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mai “glori.” A mō naprojek iyar husur navile gail hən tousus kitev nasoruan gail. Ahaḅut

gail lukel ur nakonsoruan galevis be savi gail p̄isi. Ale len nauman salito len naprojek, n̄transleta lob̄etah h̄en l̄ebisaḅ naḅisal h̄en l̄ebikel namilen gail nasoruan sidato topar. Namilen galevis namtusab̄ naḅisal tovoi h̄en namtbikele len nasoruan sidato. Namilen galevis namtusab̄ nasoruan ta m̄o datsal̄eboii dam̄əḅai, p̄epad̄aḅ h̄en lotomasig. Namilen galevis namtukele len naḅisal tob̄elav. Ale namilen galevis namtulav nasoruan han dan naut tile hum nasoruan ta Avoh, nasoruan ḅonḅon o nasoruan ta Iglan. Nasoruan tomagalenan lupat len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu egai.

Nasoruan siGot ikad nasoruan k̄eta isob̄ur len nasoruan ta Kris lan, ale namilen s̄emasil len nasoruan sidato. Galevis namtukel p̄arḅar h̄en gail ḅai, be namtorin̄ nafutnot tovi na-tos-gati-an a pan len nalob̄ulat, ale nafutnot enan ikel ur n̄esa nasoruan ta Kris tokele a m̄o.

Naḅide h̄en tosuhud h̄en naves gail

Len naut v̄isusua len Na-kel-gati-an Veveu lukel n̄esa tovisi be lusor husuri len naḅisal togol n̄ənauan sidat ebutbutut. N̄esa tovisi a m̄o lukele a tahw ale n̄esa tovisi a tahw lukele a m̄o. Husur natenan, namtoḡəgel h̄eni h̄en ke n̄esa tovisi a m̄o namtukele a m̄o ale n̄esa tovisi a tahw namtukele a tahw. H̄en datḅigol nasoruan ḅigam ḅivoi maienan, len naut galevis namtosuhud h̄en naves toru o totor ale namtutos gat gail hum lotosua ḅai maiegai: Kol 4.7–8.

Nafutnot mai narefrens gail

N̄əb̄oḅ datḅev̄uruḅ Na-kel-gati-an Veveu, hum ma datḅeris natuhleta topat p̄epad̄aḅ h̄en nasoruan sua o len nagilen nasentens maiegai: †. Naleta enan ikel uri ke, a pan len napej ikad na-sor-l̄eboii-an sua tosor husur natsua topat len naves enan. Datokis na-sor-l̄eboii-an tomaienān h̄en “nafutnot.” Ikad nafutnot tokel ur namilen nasoruan sua, ikad nafutnot tokel ur nasoruan o naves len nasoruan ta Kris, ale ikad nafutnot tosor husur naḅide seJu gail ke hum ma ḅevi tarh̄et sidato h̄en datḅel̄eboii namilen. Bathut natgalenan, n̄əb̄oḅ dattoris natuhleta ideh, ivoi h̄en datḅebunus n̄esa topat a pan h̄en datḅel̄eboi s̄əhot namilen naves enan.

Len napej a pan ikad nafutnot gail, be a pan buni ikad narefrens gail lotokel ur naut tile gail len Nasoruan siGot tokad n̄ənauan o nasoruan tohum naves narefrens tokel uri.

Nasoruan topat tarh̄ete

N̄əb̄oḅ dattoḅuruḅ Na-kel-gati-an Veveu egai, dereh dateris nasoruan tarh̄əpej hum Mat 13.44.

Natohan pipihab̄alan aGot len n̄əmaḅ

Nasoruan topat tarh̄ete ipat m̄os natit itor. Esua: ipat h̄en ḅevi tarh̄et sidato h̄en datḅeris l̄əboi n̄esa naut enan len Nasoruan siGot tosor husuri. Eru: ipat h̄en datḅisaḅ naut dattodoḅ kitevi len Nasoruan siGot. Itor: igol ke nasoruan tob̄elav eḡəm vi hudhut gail. Be natsua: nasoruan topat tarh̄ete savi soruan siGot h̄en datḅikel uri hum nasoruan siGot len nalotuan!

N̄əḅol gail lotopat len nalob̄ulat tile am

Datol̄eboii ke nalob̄ulat gail hum Mattiu, Mak, Luk mai Jon lusor husur n̄əmauran mai n̄əmatan siYesu Kristo, mai n̄əmauran san dan n̄əmatan. Datol̄eboi datḅev̄uruḅ n̄əḅol sua len nalob̄ulat Mattiu ale n̄əḅol enan ipat tu len nalob̄ulat Mak o Luk o Jon. N̄əb̄oḅ tomagenan, datol̄eboi datḅisaḅ narefrens h̄en naut galenan pipit nasoruan topat tarh̄ete hum Mat 14.13

† :: Egai nafutnot sua.

*AYesu evəŋan alalumian lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)*

Natenan ikel uri ke nəbōl husur nəbōŋ aYesu tovəŋan alalumian lotovi 5,000 ipat len Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 mai Jon 6.1-14 am.

Napija o nəgarutian gail

Len nagilen Na-kel-gati-an Veveu ikad nəgarutian gail. Galevis lupat hən ləbevi tarhət sidato hən datbələboi nəsa tovisi len nəbōl. Galevis lupat hən datberis ləboi naut sua salito. Ale galevis lupat hən ləbevusan gidat hən natsua gidat a Vanuatu datsarisi bōŋ ideh, hum nəhai o natsua tomaur o natsua hən nəvide salit ta mō.

Nəmap o nəgarutian hən naut gail

Len Na-kel-gati-an Veveu ikad nəmap tiltile gail hən naut gail. Ikad galevis hən naut a Jutea nəbōŋ aYesu toyaryar hən togol nauman aTata Got toriŋi len nəvəlan hən bīgole. Ikad galevis am hən nəbōŋ aPol toyaryar hən bikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo.

Natiksonari

Asike datbələboi nasoruan sua topat len Na-kel-gati-an Veveu egai, datia doŋ kitevi len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu. Natiksonari enan ikel ur namilen nasoruan galevis datsaləboi savoi o pəpadaŋ hən bimasig dan nasoruan sidato. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattoləboi be datsakelkele, o datsakele len nəvide hum lotokele len Nasoruan siGot. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattolavi gəmai, husur tobuer len nasoruan sidato. Ale ikel ur namilen nasoruan galevis dattomətahun datbinau, be Nasoruan siGot ikele ale aGot ike dateləboi natgalenan.

Nəbathusoruan gail

Datbike datbeutaut hən nəstati hən datbinau natsua len Na-kel-gati-an Veveu, datoləboi datbevuhe vi lan nagilen ale bunus nəbathusoruan gail mai naut isoḅur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan galenan. O datbikad nausian husur natsua topat len Nasoruan siGot, ale hum ma datbisabi ke tosua len nəbathusoruan gail. Ale datoləboi datbebunus nəbathusoruan galen bivoi hən datbisab naut isoḅur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan enan. Nəbōŋ datbevuruŋ naut galenan, dereh dateləboi nəsa aGot toləŋoni ke datimaur husuri.

Mattiu

Na-kel-uri-an tovoi aMattiu totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke, aMattiu tovi esua len ahai susur tosəjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AMattiu itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri mai naJu gail ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, aGot tokel gati len na-kel-gati-an ta sutuai.

AMattiu itosi mōs ase?

Itosi mōs naJu gail, alat a Jutea.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

Len nalobulat egai, aMattiu ikel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav. Ibol husur nəpasian siYesu, naḡusanan san, nəmatan san mai na-le-məhat-an san dan nəmatan.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu len nəmauran san, ehusur aJon Baptais, ehusur ahai susur siYesu gail, mai aPita tovi galit sua.

Natgalenan evisi ḡais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau 6 B.C. vəbar A.D. 30.

Len nalobulat egai aMattiu itos gat nəbathuyah siYesu hən biḡarḡar ke aYesu evi kiḡ len nəpasusan siTevit tovi kiḡ ta sutuai. Evi kiḡ aGot tokel gati mai alat aIsrael ta sutuai. Ale evi Kristo, aMessiah, aGot totabtabuh lan hən bilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salito. AMattiu ikel ur natit isoḡur aYesu togole. Isor husur nəsa ahai kelkel ur gail lotokele ta sutuai, ale len aYesu na-pəhav-utaut-an galen lotokele lusarpoh. Len nalobulat egai aMattiu itos gat nasoran erim hən naḡusanan siYesu, lumaiegai:

Nasoran san 1 (5.1–7.29)

Nasoran san 2 (10.5–11.1)

Nasoran san 3 (13.1–52)

Nasoran san 4 (18.1–35)

Nasoran san 5 (24.1–25.46)

Imaienan, aMattiu itos nalobulat egai hən naJu ləbikad nadəlomian len aYesu, aGot totabtabuh lan hən bevi Kristo, hən beil a mō hən galito, bevi kiḡ salito.

1) Nəbathuyah mai nəpasian siYesu (1.1–2.23)

2) Natgalenan lotoutaut hən aYesu hən nauman san (3.1–4.11)

3) AYesu etuḡat hən nauman san (4.12–25)

4) Na-kel-uri-an aYesu tokele len naḡehuh (5.1–7.29)

5) AYesu igol namerikel isoḡur (8.1–9.34)

6) AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 van (9.35–11.1)

7) AYesu eḡusan husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav (11.2–13.52)

8) AMattiu itos husur nəvanuan gail lotokad nadəlomian tokəkereh (13.53–15.20)

9) Nagilen nauman siYesu len naut a Kalili (15.21–18.35)

10) AYesu iyar tur len naut gail tarhəwisel Jortan, evi Jerusalem (19.1–20.34)

11) Nauman siYesu len naut a Jerusalem (21.1–25.46)

12) Lutah gat aYesu (26.1–56)

13) Lukot hən aYesu, lugol imat len nəhai balbal (26.57–27.66)

14) AYesu ile məhat dan nəmatan (28.1–20)

Nəbathuyah siYesu
(Luk 3.23-38)

¹ Egai evi na-tos-gati-an sua hən nəbathuyah siYesu Kristo, topat len nəpasusan siTevit, topat len nəpasusan siApraham:

² Apraham evi atəman aIsak.

AIsak evi atəman aJakop,
tovi atəman aJutah mai aʋan aJutah gail.

³ AJutah evi atəman aPeres mai aSerah, analaru tovi aTamar.

APeres evi atəman aHesron.

AHesron evi atəman aRam.

⁴ ARam evi atəman aAmminatap.

AAmminatap evi atəman aNahson,
tovi atəman aSalmon.

⁵ ASalmon evi atəman aPoas, anan tovi Rahap.

APoas evi atəman aOpet, anan tovi aRut.

AOpet evi atəman aJesse.

⁶ Ale aJesse evi atəman aTevit tovi kiŋ.

Ale aTevit evi atəman aSolomon,
anan tovi asoan aUriah a mō.

⁷ Ale aSolomon evi atəman aRehopoam.

Ale aRehopoam evi atəman aApijah.

Ale aApijah evi atəman aAsa.*

⁸ Ale aAsa evi atəman aJehosafat.

Ale aJehosafat evi atəman aJoram.

Ale aJoram evi atəman aUsiah.

⁹ Ale aUsiah evi atəman aJotam.

Ale aJotam evi atəman aAhas.

Ale aAhas evi atəman aHesekiah.

¹⁰ Ale aHesekiah evi atəman aManasseh.

AManasseh evi atəman aAmon.

Ale aAmon evi atəman aJosiah.

¹¹ Ale aJosiah evi atəman aJekoniah
mai aʋan gail len nəboŋ

lotomaŋiŋiriah vi Pabilon.*

¹² Husur nəmaŋiŋiriah vi Pabilon:

aJekoniah evi atəman aSealtiel,

ale aSealtiel evi atəman aSeruppapel.

¹³ Ale aSeruppapel evi atəman aApiut,

tovi atəman aEliakim.

Ale aEliakim evi atəman aAsor.

¹⁴ AAsor evi atəman aSatok.

Ale aSatok evi atəman aAkim.

Ale aAkim evi atəman aEliut.

¹⁵ Ale aEliut evi atəman aEleasar.

Ale aEleasar evi atəman aMattan.

Ale aMattan evi atəman aJakop.

¹⁶ Ale aJakop evi atəman aJosef tovi asoan aMeri,
topas aYesu, lotokisi hən aKristo, aGot totabtabuh lan.

¹⁷ Imagenan, tuŋat len aApraham vəbar aTevit ikad naur lotovi 14 ŋisi, ale tuŋat len aTevit vəbar nəmaŋiŋiriah vi Pabilon ikad naur lotovi 14 am, ale tuŋat len nəmaŋiŋiriah vi Pabilon vəbar aKristo, aGot totabtabuh lan, ikad naur lotovi 14 tətəs.

* **1:7:** Nalobulat galevis ta sutuai luke Asafləsake Asa. * **1:11:** 2Ki 24.12-16

*AMeri ipas aYesu
(Luk 2.1-7)*

¹⁸ Nəpasian siYesu Kristo evisi magegai. Anan aYesu, aMeri ikel gati ke tilah mai aJosef, be a tahw hən arbiḃon, isabi ke etian, aNunun aGot togole.

¹⁹ Husur ke ahaṽut san, aJosef tovi nəvanuan tonor, nəboḃ tosəsəlonḃ hən aMeri totian, emətahun ḃigol nahurun aMeri ḃisa, ḃa isaḃ səhoti len nənauan san ke teriḃ aMeri, be emətahun avan ideh ḃeləḃoi.

²⁰ Nəboḃ tonau natgalenan sal, aḃel sua siNasubḃ evisi həni len naḃəḃer. Ike, “Josef anatun ulumḃan siTevit, sagemətahw hən gəḃesəhar aMeri hən ḃevi asoanḃ, bathut natətai totian həni, aNunun aGot gatolavi maii.

²¹ Alitenan dereh tipas anatun ulumḃan balai, ale geriḃ nahəsən aYesu lan, husur gai tilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salit balai.”

²² Natgalen ḃisi evisi hən ḃigol nəsa aGot tokele len nabuḃon ahai kelkel ur ḃisarpoh. Ike:

²³ “Məteris! Navensus dereh tetian,
ale tipas anatun ulumḃan,
ale lekis nahəsən aImmanuel,”
namilen tovi
“AGot itah mai gadito.”*

²⁴ Nəboḃ aJosef tolele, igol nəsa aḃel siNasubḃ tokel maii. Esəhar aMeri tovi asoan

²⁵ be sagol naitian maii van vəbar nəboḃ topas anatun ulumḃan sua. AJosef eriḃ nəhes Yesu lan.

2

Nəvanuan lotokad namitisau hən naməso

¹ Husur nəboḃ lotopas aYesu len naut a Petlehem a Jutea, len nəboḃ aHerot tovi kiḃ, alalumḃan namitisau hən naməso luyar dan Nais vi Jerusalem

² luke, “Atenan lotopasi hən ḃevi kiḃ seju gail, atenan gai be? Husur namtoris naməso san nəboḃ tovisi ale namtogəm hən namḃilotu həni.”

³ Nəboḃ aHerot aKiḃ tosəsəlonḃ hən natenan, nəlon etuhatur, mai alat a Jerusalem ḃisi lumagenan.

⁴ Ekis aḃiltihai tutumav ḃisi mai ahai ḃusan ḃisi hən nalo luḃonḃon ale eus galit ke, “AKristo, aGot ḃitabtabuh lan, dereh lipasi a be?”

⁵ Ale lukel maii ke, “Len naut a Petlehem a Jutea, husur ahai kelkel ur itosi maiegai ke:

⁶ “Be gaiug, a Petlehem, len naut a Jutah,
gəsavi naməkot len alat lotokad na-il-a-mo-an
len naut a Jutah,

husur len gaiug, nəvanuan na-il-a-mo-an sua dereh tegəm balai
hən ḃeil a mo hən nəvanuan sagw gail, alat a Israel,
hum nəvanuan nasipsip toil a mo hən galito.’ ”*

⁷ Beti aHerot igol naḃonḃonan tosusuah mai alalumḃan namitisau hən naməso. Eus galit hən nəboḃ mai namityal naməso tovisi ale lukele.

⁸ Esəvat galit vi Petlehem ale ike, “Mitivan, doḃ vahvahur natətai. Nəboḃ mətḃisabi, kel uri mai ginau hən ginau am nəḃivan valotu həni.”

⁹ Nəboḃ lotosəsəlonḃ hən nakiḃ tononḃ, loriḃ naut enan, ale naməso lotoris nəboḃ tovisi, eil a mo hən galito van vail məhat hən naut natətai totoh lan.

¹⁰ Nəboḃ lotoris naməso lukemkem masuṽ.

* 1:23: Isa 7.14, 8.8, 10 * 2:6: Mic 5.2

11 Nəboŋ lotobis lohoim loris alarminan, aMeri mai natətai, ale lotəŋedur, lulotu həni, ale losəŋav hən naviolan salit hən ləbēviol mai natətai hən nagol, nafranĵinsens mai namər.*

12 Nəboŋ lotoke livan, aGot ikel nalələgauan mai galit len nabəber ke saletəlmam van hən aHerot, ŋa lotəlmam vi lan nəkantri salit len naŋisal tile.

Nə-gam-yav-an vi Ijip

13 Nəboŋ alalumān namitisau hən naməso lotovan tia, aŋel sua siNasuḅ evisi hən aJosef len nabəber ike, “Gile məhat, səhar alarminan, gam vi Ijip, ale toh ei vir nəbikel mai gaiug hən gəbetəlmam, husur aHerot dereh tekəta doŋ amas hən biŋol biimat.”

14 Na aJosef ile məhat, esəhar alarminan len mariug ale eriŋ naut enan vi Ijip.

15 Itoh ei van vəbar nəmatan siHerot. Imagenan, nəsa Nasuḅ aGot tokele isarpoh, len nabuŋon ahai kelkel ur ike, “Nokis anatugw ulumān dan naut a Ijip.”*

Nəmatan silathutai

16 Nəboŋ aHerot tonau ləboii ke alalumān namitisau hən naməso lotogəraŋi, nəlon ipaŋpaŋ masuḅ vəsa. Esəvat alalumān hən ləbiŋol alathutai piŋi, nədaŋ halit toru vi pan, ləbiimat len naut a Petlehem mai naut gail lotodar visi. Natenan inor hən namityal tosaḅi len alalumān namitisau hən naməso.

17 Beti nəsa aJeremiah, ahai kelkel ur tokele, isarpoh, ke:

18 “Ikad nadoldol sua len naut a Ramah,
totəŋ, tois habat len nalolosaan,
ARakel itaŋis anatun gail,
emətahun avan ideh bətəŋov nəlon vi pan
husur loḅuer tia.”*

Natəlmaman vi Nasaret

19 Nəboŋ aHerot tomat tia, aŋel sua siNasuḅ evisi hən aJosef len nabəber len naut a Ijip

20 toke, “Gile məhat, səhar alarminan, gevi lan naut a Israel, husur alat lotodoŋ natətai hən ləbiŋol biimat, lumat tia.”

21 Na ile məhat, səhar alarminan ale evi lan naut a Israel.

22 Avil nəboŋ tosəsəloŋ həni ke aArkelaus tovi kiŋ, tolav namilen aHerot tovi atəman, len naut a Jutea, emətahw hən biivan ei. Nəboŋ aGot tokel nalələgauan maii len nabəber, eriŋ naut enan, evi Kalili.

23 Ibar navile sua, a Nasaret, ale itoh ei. Beti nəsa ahai kelkel ur gail lotokele isarpoh ke, “Lekisi hən auleNasaret balai.”

3

AJon Baptais eutaut hən naŋisal (Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

1 Len nəboŋ galenan, aJon Baptais egəm vi lan naut masmas toḅəbesw a Jutea. Etuḅat kel ur naŋisulan siGot.

* **2:11:** Nagol evi nametəlai sua tomədmədau, nətau han toyəŋyaŋ. Nagol sətəŋ. Nəvat hən gəbeḅur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekiŋ gail. *Nafranĵinsens* evi nəda hən nəhai tomasmas nəbon tosusau. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale len nalotuan silat a Israel lopəŋasi len natutumavan husur nəbon nəbasuhəb han esusau. *Namər* am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Loləmasi am hən ləberinĵi len nəkaliko lotoruŋ gol niben nəvanuan tomat lan hən biipat ebəlav be asike biḅo. * **2:15:** Hos 11.1 * **2:18:** Jer 31.15

² Ike, “Mitipair dan nēsaan samito husur natohan pipihabēlan aGot len nēmav egēm pēpadaŋ.”

³ Husur gai boh, ahai kelkel ur aIsaiah tosor husuri ke, “Nadoldol sua satokai len naut masmas tobēbesw, ‘Mēteutaut hēn naṗisal mōs Nasub, gol naṗisal san gail linor.’ ”*

⁴ AJon māu esun nahurabat lotovaii hēn nasivurhēt nēkamel, mai etutuŵ hēn nēhau tutuŵ hēn nahurhubuluk.* Ihan taŵtaŵor, ihan nalokust mai nēhani.*

⁵ Beti alat a Jerusalem mai a Jutea mai naut todar vis Nawisel Jortan, luvan van hēni.

⁶ Ale ibaptais hēn galito len Nawisel Jortan nēboŋ lotokel vēhot nēsaan salit gail.

⁷ Nēboŋ toris naFarisi mai naSattiusi gail lotosoḅur lotogēm hēn lēbībaptais, ikel mai galit ke, “Anatun nēmat gail!† Ase ikel nalələgauan mai gamito hēn mētbigam dan nabiltitol paŋpaŋ bēgēmai?

⁸ Len nēmauran samito mitiŵan hēn naŵite tinor hēn nēpairan samito dan nēsaan.

⁹ Samtinau ke mētoləboi mētbigel mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis, aAraham evi atēmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke, aGot eləboi bīlav nēvat galegai ŋai, ale gol ke legēm vi pasusan siAraham!

¹⁰ AGot esumān naulumān toutaut tia hēn bītai nēkaduhai gail hēn naku-vkuv; nēhai pīsi lēsēŵan hēn naŵit tovoi, gai dereh titaii, bar hēn gail vi lan nēhab.

¹¹ Ginau nubaptais hēn gamit hēn nēwai sil nēpairan dan nēsaan samito. Avil avan sua satogēmai tohusur ginau, idan am sēhor ginau, ginau novi naut kēmas ŋai, nēsanor kasi hēn nēbisah ruḅat nēhau hēn naributbut san.‡ Gai dereh tibaptais hēn gamito hēn aNunun aGot mai nēhab.

¹² Gai esumān naulumān topat nēhai rivrivhai hēn bēpəpəhūn namisurhuwit dan nasugut nawit tomasmas. Dereh tībōn hēn namisurhuwit len natuhim han, be tepəŋas nasugut nawit tosa len nēhab todēdas nēmatan.”

Nəbaptaisan siYesu

(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)

¹³ Beti aYesu egēm len naut a Kalili vi lan Nawisel Jortan hēn aJon bībaptais hēni.

¹⁴ Avil aJon isor tasi, ike, “Satimaienan, nēsanor hum gaiug. Ivoi am ke gaiug māu gibaptais hēn ginau, gol ke gogēm hēn ginau mabe?”

¹⁵ Ris aYesu tosor vari ke, “Gidam hēn nēbībaptais gagai, husur inor hēn darbigol natit pīsi tonor, aGot toləŋoni.” Beti aJon idam hēn bībaptais hēni.

¹⁶ Nēboŋ aJon tobaptais hēni tonon, vēha-sua ŋai aYesu evi mēhat dan nēwai. Nēmav esəŋav mōsi ale eris aNunun aGot togēm vi pan hum nētav,§ ale egēm toh lan.

¹⁷ Ale nadoldol len nēmav ike, “Anatugw ulumān bogai notolēmas buni. Nohəhaŵur masuŵ hēni.”*

* **3:3:** Isa 40.3 * **3:4:** 2Ki 1.8 * **3:4:** *Nalokust* ehun natohtohlomətu, naJu gail lotoləboi lēbīhanhāni. *Nəhani* evi natit tohehe masuŵ topat len naim sesukapak gail. † **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nēvaiṗa tovi nēmat tosa. Len nēnauan seJu gail, nēmat isa masuŵ hum natəmat toil a mō hēni. ‡ **3:11:** Evi slev gail lotosah ruḅat nēhau hēn naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kēmas len nēnauan salit gail. § **3:16:** Nētav ehūm navimal be epəhapəhw. * **3:17:** Psa 2.7; Isa 42.1

4

*Natəmat italtal ke aYesu tigel nəsaan
(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)*

¹ Beti aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas tobəbesw hən natəmat bitaltal ke tigel nəsaan.

² Len nəmariboŋ tovi 40 mai nalenmariug tovi 40 aYesu səhan, gol ke nəmal ihati.

³ Beti natəmat egəm həni, ike, “Gəbevi aNatun aGot, kel mai nəvat galegai ke legəm vi bəta.”

⁴ Ris tosor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas bimaaur len nabəta ŋai, be imaur len nasoruan p̄isi aGot tokele.’ ”*

⁵ Beti natəmat esəhari vi lan nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale erinji eil gilgile a məhat buni len naim siGot.

⁶ Ale ikel maii ke, “Gəbevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan. Husur natosian siGot ike,

“ ‘AGot dereh tikele hən aŋel san gail husur gaiug ale lipat gaiug vi məhat len navəlalito

hən asike nariem̄ bəsəhot nəvat.’ ”*

⁷ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasub̄ aGot sam̄ ke timabe.’ ”*

⁸ Ale natəmat esəhar tətəs həni van hən nəvehuh tosahsah habat, ale eṽusani hən nəkantri p̄isi len navile a pan len nəyalyalan salito.

⁹ Ale ikel maii ke, “Dereh nilav natgaleg p̄is mai gaiug, gəbetəŋedur, lotu hən ginau.”

¹⁰ Beti aYesu ikel maii ke, “Setan gevi tut! Husur natosian siGot ike, ‘Gilotu hən Nasub̄ aGot sam̄ māu, ale gigol nalotuan van hən gai səb̄on.’ ”*

¹¹ Beti natəmat erinji, ale aŋel gail logəm vi tarhət san.

*AYesu etub̄at hən nauman san
(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)*

¹² Nəboŋ tosəsəloŋ həni ke lototah gat aJon, rinji len naim bəbaŋis, aYesu erinji naut enan, evi Kalili.*

¹³ Elul dan naut a Nasaret a Kalili van vatoh len naut a Kapernaum tarhəb̄iltiwai. Kapernaum ipat len naut sinahəmar gəlaru, a Sepulun mai a Naftali.

¹⁴ Imagenan, nəsa ahai kelkel ur, aIsaiah, tokele, isarpoh. Ike,

¹⁵ “Naut sinahəmar Sepulun mai naut sinahəmar Naftali, metp̄isal vi lan nabiltiwai, tarhəwisel Jortan, len naut a Kalili simetb̄os gail,

¹⁶ nəvanuan gail lotobətah len nəmargobut loris nabiltim̄ial;

len galit lotobətah len naut hən nəm̄ol hən nəmatan, nam̄ial siGot evisi, em̄ias galito.”*

¹⁷ Len nəboŋ enan van, aYesu etub̄at kel uri ke, “Pair dan nəsaan samito husur natohan pipihəbəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ!”

*Ahai susur metəkav gail
(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)*

* **4:4:** Deu 8.3 * **4:6:** Psa 91.11-12 * **4:7:** Deu 6.16 * **4:10:** Deu 6.13 * **4:12:** Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * **4:16:** Isa 9.1-2

18 Len nəboŋ sua aYesu iyar husur nətarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili. Eris alarmiŋan, aSimon, nahəsən togon aPita, mai aAdru aŋan. Arubar hən nalevlev vi lan nabiltiwai, husur arovi vanuan nəsahiehan.

19 Ale ikel mai gəlar ke, “Gəm husur ginau, ale gamər mərtosah hən naieh, dereh nigol mirisah hən nəvanuan gail.”

20 Vəha-sua ŋai aroriŋ nalevlev səlaru, arohusuri.

21 Nəboŋ toyar van am, eris alarmiŋan am, nahəsalar aJemes anatun aSepeti, mai aJon, aŋan. Arutoh len nəbot mai atəmalaru aSepeti, lobutan nalevlev salit gail lunor. Ale aYesu ekis gəlar gəmai.

22 Vəha-sua ŋai aroriŋ nəbot mai atəmalaru, arohusuri.

AYesu igol alat lotoməsah lumaur

23 Ale aYesu iyar turtur len naut a Kalili pisi. Epusan len naim nəbonbonan seJu gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipihabəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile gail o nibelit tomatmat, lumaur.

24 Na-kel-uri-an husuri ibar naut a Siria kavkav. Ale nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah gəm həni: alat lotokad naməsahan tiltile, alat nibelit topəŋas, alat lotokad natəmat gail, alat lotokad nahumatmat mai alat nahudhubelit tomat, ale igol galit lumaur.

25 Nabiltiŋoh gail lohusuri, alat a Kalili, a Tekapolis, a Jerusalem, a Jutea mai alat tarhət Nawisel Jortan.

5

Na-sor-ivoi-an gail

(Luk 6.20-23)

1 Nəboŋ aYesu toris naluŋoh gail, etəvehuh, ebətah. Nəboŋ tobətah, ahai susur san gail logəm həni,

2 ale etubət vusan galit ke:

3 “Alat lotoləboi len nəlolito ke lotopar Got, be lotoləŋoni, navoian siGot igol gagai lukab həni, husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi salito.

4 Alat lototaŋ, navoian siGot igol gagai lukab həni, husur dereh leləŋon tivoi am len nəlolito.

5 Alat nəlolit tomədaŋ, navoian siGot igol gagai lukab həni, husur aGot teviol hən navile a pan mai galito.

6 Alat lotomalkəkət, lotomaduh hən nanoran, navoian siGot igol gagai lukab həni, husur dereh lihanukub.

7 Alat nəlolit totaŋis avan ideh, lotovi tarhət san, navoian siGot igol gagai lukab həni, husur dereh aGot tilolosa hən galit balai.

8 Alat nəlolit tomasil, lotoləŋon aGot səbon ŋai, navoian siGot igol gagai lukab həni, husur dereh leris aGot balai.

9 Alat lotogol nanoŋan hən nəbalan gail, lotogol natəmat, navoian siGot igol gagai lukab həni, husur dereh aGot tekis galit hən anatun gail.

10 Alat, nəvanuan gail lotomədas bun galito sil lotogol nəsa tonor, navoian siGot igol gagai lukab həni,

husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi salito.

11 “Nəboŋ nəvanuan gail ləbisor viles gamit vəsa, ləbemədas bun gamit gol ke mətbeləŋon bisa vəsa, ləbeliblibon ke məttoŋol nəsaan tiltile sil məttovi esagw, navoian siGot igol mətukab həni.

12 Len navide tomaienən lomədas tabtab hən ahai kelkel ur gail ta mō. Mitikemkem, mətəhəhaʔur husur aGot ikad nakonpūrṗuran totibau mōs gamit len nəmav.”*

Nətas mai namial
(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

13 AYesu isor kəta ke, “Gamit mətəhum nətas* mōs navile a pan.† Be nabus hən nətas bimasig hən bədube, tegəm vi tas tətəs am mabe? Savoı hən natideh am. Ivoi ŋai hən ləbıbar həni len tan hən nəvanuan gail ləbıpal gati.

14 “Gamit mətəhum namial mōs navile a pan. Nəbiltivile topat məhat len nəvehuh edədas bəsusuah. Nəvanuan pısi loləboi ləberisi.

15 Ale avan ideh asike epıgau namial, riŋi pipit nəhad. Aoa! Eriŋi a məhat hən bəmias galit pısi lototoh len naim.

16 Tomaienən, namial samit temial mōs nəvanuan pısi hən ləberis navoian məttoŋolgole, ale sal suh nəyalalan seTəmamit len nəmav.

Nəpusanan husur nalo siMoses

17 “Samtinau ke notogəm hən nəbıkaskas nalo o nəsa ahai kelkel ur lotokele. Ao, nəsaŋəm hən nəbıkaskasi, nogəm hən nəbigol bısarpoh.

18 Nokitin mai gamit ke, van vəbar nəboŋ nəmav mai navile a pan arbımasig, səkad nəmaṗırhət natosian bimasig dan nalo siGot, vir natit pısi bısarpoh.

19 Imaienən, avan ideh bilabur bəsua tokəkereh len nalo, ale toʔusan nəvanuan gail hən ləbigol tətəʔ həni, dereh tevi ut kəmas balai len galit lototoh pipihabəlan aGot len nəmav. Avıl avan ideh toŋol husur nalo, toʔusan nəvanuan hən ləbigol gail, dereh tetibau balai len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.

20 Be nukel mai gamit ke, mətbike mətbebis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mitimasnor səhor ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail.

Nələl paŋpaŋ

21 “Mətəsəselon tıa hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagıgol avan ideh timat’‡ ale ‘avan ideh togole, dereh tipanis.’*

22 Be nukel mai gamit ke, avan ideh nəlon topəŋas aʔan, tipanis. Ale avan ideh tosor viles aʔan, dereh tevi lan nakotan hən nəSanhitrin. Ale avan ideh toke, ‘Gumelmel, govi hoʔon!’ inor hən bevi lan nəhab naut nəmatan.

23 Imaienən, gəbilav naviolan samı van hən nəmel tutumavan ale gəbınav təlmam həni ke, gotogol natesua toŋol aʔamı tokad nəsasaan mai gaiug,

24 bımaienən, riŋ naviolan samı ei. Gıvan hən aʔamı hən mərbınor, mərbıkad navoıvoian tətəs. Beti gəm, lav naviolan samı mai aGot len natutumavan van həni.

25 “Avan ideh bıkot hən gaiug, len nəyaran samı mai atenan tosor tas gaiug, len naṗısal vi lan nakotan ŋai, gısaʔsaʔut hən mərbıkad natəmät tətəs. Asike

* 5:12: 2Chr 36.16; Uman 7.52 * 5:13: Nətas aYesu tosor husuri evi nasol tohum nəvat lotohiri len tan, savi nətas tovi wai. † 5:13: Nətas eləboi bigol naməŋod ivoi tebəlav, ilav kuvi dan nəboan. Imagenən, alat lotohusur aYesu loləboi ləbetəgau gat nəsa tovoı ale gol nəsa tosa səsa habat hən nəvanuan navile a pan ləbıvoı am. Lugol navile a pan ivoi am hum nətas toŋol nabus hən nəhanian ivoi am. ‡ 5:21: Nəboŋ toke Sagıgol avan ideh timat namilen ke sagıgol avan ideh timat sil nələl paŋpaŋ samı o naləŋonian samı ŋai. * 5:21: Exo 20.13; Deu 5.17

gəb̃igole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmətsistret, ale nəmətsistret teriŋ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbaŋis.

²⁶ Nukel nakitinan mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəb̃eʋur piŋ nəvat hən nəpain nəmətsistret toriŋi.

Naitian tosa

²⁷ “Mətosəsəlonj tia hən nəsə aGot tokele ke, ‘Sagigol naitian toʋur kotov nəlahaŋ,’*
²⁸ ris notokel mai gamit ke, avan ideh tokəta husur napəhaʋut hən bələŋoni, len nələn, gai igol naitian maii tia.

²⁹ Namətaŋ nəmatu b̃igol gaiug gəb̃igol nəsaaŋ, kis kuvi, bar həni. Nahudhubem̃ b̃eʋuer enan esəhor ləb̃ibar hən nibem̃ kavkav len nəhab nəmataan.

³⁰ Navəlaŋ nəmatu b̃igol gaiug gəb̃igol nəsaaŋ, ta kotovi, bar həni. Nahudhubem̃ b̃eʋuer enan esəhor nibem̃ kavkav b̃evi lan nəhab nəmataan.

Natiʋosan

(Mat 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18)

³¹ “Nalo ike, ‘Avan ideh totiʋos hən asoaŋ, atenan timaslav naləbulat hən natiʋosan mai alitenaŋ.’*
³² Avil nukel mai gamit ke, avan ideh totiʋos hən asoaŋ, naut kəmas alitenaŋ sagol naitian tosa, atenan igol ke asoaŋ igol naitian toʋur kotov nəlahaŋ. § Ale avan ideh tolah mai napəhaʋut totiʋos, gai igol naitian toʋur kotov nəlahaŋ.”

Na-kel-gati-an gotota gati len nəhon aGot

³³ AYesu isor am ke, “Mətosəsəlonj tia hən nəsə aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagikel na-kel-gati-an gəgəras, be gigol na-kel-gati-an saŋ van hən Nasuʋ aGot, tisarpoh.’*
³⁴ Avil nukel mai gamit ke, samtikel nəhes ideh hən b̃ita gat na-kel-gati-an samito. Samtikel nəhes nəməv husur aGot ebətah len nəməv topat pipihabəlan.

³⁵ Samtikel nəhes navile a pan husur ehum nakes aGot toriŋriŋ narien lan nəboŋ tobətah len nəməv. Samtikel nəhes naut a Jerusalem husur evi nabiltivile seKiŋ toyalyal, tovi aGot.
³⁶ Sagikel nəhes nəkaduŋ hən b̃ita gat na-kel-gati-an saŋ husur godədas gəb̃igol nasivur ideh b̃epəhw o b̃imermer.

³⁷ Len nəsə gotokele, ‘Evoi’ saŋ timasvi ‘Evoi’ ŋai, ‘Aoa’ saŋ timasvi ‘Aoa’ ŋai. Nasoran ideh am egəm len atenan tosa vəsə masuʋ tovi təmat.

Nasisilan

(Luk 6.29-30)

³⁸ “Mətosəsəlonj tia hən nəsə aGot tokele ke, ‘Gəb̃igol namətan o nariʋon avan ideh b̃imasig, namətaŋ o nariʋom̃ timasmasig.’*
³⁹ Avil nukel mai gamit ke, samtesisil hən avan ideh togol tosa hən gamito, be avan ideh b̃iʋos nətərhoŋ nəmatu, pair hən nətərhəte van həni.

⁴⁰ Ale avan ideh b̃ikot hən gaiug, b̃ilav nəhai susun saŋ hən b̃isar gel nəkabut saŋ, gidam̃ hən nahurabat naut susus am maii.

⁴¹ Nasoltia ta Rom** b̃igol ke gəb̃ipat natit san gail van vəbar nəmail†† b̃esua, gipati vəbar nəmail teru.

* **5:27:** Exo 20.14; Deu 5.18 * **5:31:** Deu 24.1 § **5:32:** Len navide seJu gail, apəhaʋut saləboi b̃itoh səb̃on, gol ke alitenaŋ timaslah tətəs hən b̃imaŋur. Be alitenaŋ b̃ilah tətəs, atenan totiʋos həni igol ke asoaŋ igol naitian toʋur kotov nəlahaŋ. * **5:33:** Lev 19.12; Num 30.2; Deu 23.21-24 * **5:38:** Exo 21.24; Lev 24.20; Deu 19.21 ** **5:41:** Nasoltia silat aRom, inor hən b̃igol aulejutea hən b̃itariv nəhad san van vəbar nəmail b̃esua. †† **5:41:** Nəmail evi namita tovi 1,500.

42 Avan ideh ðeus gaiug hæn natideh, lavi maii, ale gai ðike ðikabut sam, sagipair dani.

Læmas bun aenemi sam gail
(Luk 6.27-28, 32-36)

43 “Mætosæsəlon tja hæn nəsə aGot tokele ke, ‘Læmas bun alat lototoh pəpadaŋ hæn gaiug,* ale ikad nasoruan am toke ‘mætahun bun aenemi sam gail.’

44 Avil nukel mai gamit ke, mætelæmas bun aenemi samit gail, ale alat lotomædas bun gamit hæn mætbeləŋon ðisa vəsə, mitisor tuv mōs galito.

45 Mitimaienan hæn mætbesumān aTəmamit len nəməv bathut igol nəyal tovisi, tovi məhat, tosun alat lotosa mai lotovoi, ale esəvat naus van hæn alat lotonor mai ləsənor.

46 Husur mætbelæmas bun ŋai alat lotolæmas bun gamito, aGot asike ilav nakonpurruran ideh mai gamit sile. Nəvanuan nətaks am lugol tomagenan.

47 Mætðike, ‘Ivoi,’ mai alat lotosumān gamit ŋai, gamit mətatile mabe? Alat ləsavi Ju lotovi metðos gail, galit am lugol tomagenan.

48 Imaienan, gamit māu mitimasnor kavkav hum aTəmamit len nəməv tonor kavkav.”*

6

Na-viol-həni-an mai alat lotomīdol

1 AYesu isor am ke, “Mætələləgau! Samtigol nagolean tonor samito len nəhon nəvanuan gail hæn ləbīsal suh gamito. Mætðimagenan, nakonpurruran aTəmamit len nəməv tokade mōs gamito, eðuer.

2 “Imaienan, nəboŋ mætbeviol mai alat lotomīdol, samtiwal həni hum nəvanuan gəgəras gail. Galit lugole len naim nəbonðonan mai len nametpīsal gail hæn nəvanuan gail ləbīsal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpurruran ideh am hæn nəsə lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ŋai.

3 Avil nəboŋ mætbeviol mai alat lotomīdol, gole hæn avan ideh asike ðeləboii.

4 Bimaienan, nəsə mætbigole tesusuah. Ale aTəmamit len nəməv, toris nəsə tosusuah, dereh gai tilav nakonpurruran mai gamito.

Naþusanan husur na-sor-tuv-an
(Luk 11.2-4)

5 “Nəboŋ mætðisor tuv, samtesumān nəvanuan gəgəras gail! Lolæmas ləbeil sor tuv len naim nəbonðonan gail mai tarhəpīsal topasil gail hæn nəvanuan gail ləbīsal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpurruran ideh am hæn nəsə lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ŋai.*

6 Avil nəboŋ mætðisor tuv, ðis len naut tosusuah lohoim samito, ale nəboŋ mætðekəkol hæn nabopita ðinoŋ, sor tuv vi təban aTəmamit tosusuah. Ale aTəmamit toris nəsə gotogole tosusuah, dereh gai tilav nakonpurruran mai gamito.

7 “Nəboŋ mætðisor tuv, samtiwal tavgav hum nametðos gail lotonau ke nagot salit gail losəsəlon hæn nasorsoran tobəlav ŋai.

8 Imagenan, samtesumān galito, husur aTəmamit eləboi nəsə mættoīdol həni, naut kəmas mətəsausī həni sal.

9 Imagenan, mitisor tuv maiegai:
“ ATəmanamito len nəməv,
nahəsam tiyalyal tabtab.

* 5:43: Lev 19.18 * 5:48: Lev 19.2; Deu 18.13 * 6:5: Luk 18.10-14

10 Gegəmai hən nəvanuan p̄isi ləbitoh pipihabəlaṁ,
Nəsa gotoləḡoni ṁau tevisi,
len navile a pan hum ḡai tovisi len nəmav.

11 Viol hən nəhanian husur nəboḡ v̄isusua mai ginamito,

12 Ruḡat nəsaan sinamit gail,
suṁan ḡai namttoruḡat nəsaan silat lotogole hən ginamito.

13 Sagidaṁ hən natideh hən ḡitaltal ke namtigol nəsaan,
be lav kuv ginamito dan navəlan atenan tosa vəsa masuṽ, tovi təmat.

14 “Husur mətberuḡat nəsaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit len nəmav dereh teruḡat nəsaan samit gail.

15 Wake asike mətberuḡat nəsaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit asike eruḡat nəsaan samito gail.”

Nəboḡ mətəhan ṁos mətḡinau aGot

16 AYesu isor am, ike, “Nəboḡ mətəhan ṁos mətḡinau aGot, samte-suṁan alat lotokel natesua be gol natsua tile am, lotosar batut, gol nəholit toməraḡraḡ. Lomədas nəholito, hən nəvanuan gail ləberis ləboii ke ləsəhan. Nokitin ke asike lukad nakonḡurḡuran ideh am hən nəsa lotogole, be na-ris-ləboii-an sinəvanuan ḡai.

17 Be gamito, nəboḡ mətəhan, mətəvəhas nəkadumit gail ale kəkas nəhomit gail

18 hən nəvanuan gail asike ləberis ləboii ke mətəhan, avil aTəmamit tosusuah ḡai dereh teləboii. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakonḡurḡuran mai gamito.”

Naviolan aGot totəgau ṁos gamito len nəmav (Luk 12.33-34)

19 Beti aYesu ike, “Samtisah tuan nakontit gail ṁos gamit gabag len navile a pan. Husur len navile a pan egai nametəlai itaḡ, nahurabat, nəbarṁom* lomədasi, ale nəvanuan vənvenah lovənoh gail.

20 Aoa, mitigol nəsa aGot toləḡoni ale dereh tetəgau nakontit gail ṁos gamito len nəmav, len naut enan naviolan asike itaḡ, asike nəbarṁom emədasi, asike nəvanuan vənvenah eḡur naim, vi lohoim hən ḡevənohi.

21 Husur, naut nakontit samḡ gail lotopat lan, dereh nəloṁ tu tipat tabtab lan.

Nam̄ial hən nibemito (Luk 11.34-36)

22 “Namətaṁ ehum nam̄ial tolav nam̄ial mai nibem̄. Imaienan, namətaṁ ḡimaur, dereh nibem̄ kavkav tepul hən nam̄ial.

23 Avil namətaṁ ḡisa, dereh nibem̄ kavkav tepul hən nəmargobut. Imaienan, nam̄ial gəḡinau ke gotokade ḡevi margobut, dereh nəmargobut enan tevisivis masuṽ!

AGot mai nasugsugur (Luk 16.13, 12.22-31)

24 “Naslev ideh edədas ḡevi slev simasta toru len nəboḡ tosua, husur dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon, o dereh tidaḡ len tesua ale tinau ke togon tovi naut kəmas. Gəsaləboi gəḡevi slev siGot mai slev sinəvat len nəboḡ toḡitoṽ ḡai.

25 “Husur tomaienān, nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito. Samtinau masuṽ hən nəsa mətḡihani, nəsa mətḡemuni, samtinau

* 6:19: Len naut susus gail, nəbarṁom tokəkereh gail luhanhan nahurabat gail van lomədasi gail.

masuŕ hən nibemito mai nəs̄a mət̄besuni. Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat mət̄tosuni.

²⁶ Mitinau nəman naməsav gail. Ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuani lohoim gail, be aTəmamit len nəmav evəŋan galito. Avil len nənauan siGot gamit mət̄osəhor masuŕ hən nəman galenan.

²⁷ Mət̄oləboi mət̄bigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuŕ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

²⁸ “Ale husur nəs̄a mət̄tonau masuŕ hən nahurabat samito? Mitinau napusi-hai mai naŕide hən natovan han len naliol marireu. Saum, sasod nahurabat.

²⁹ Be nukel mai gamit ke, napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon tosun nahurabat bilbil tokab.*

³⁰ AGot bigol naliol bəpəhas maianan, naut kəmas totov daməŋai ale pelan han tomasmas, topaŋ len naoven, a mət̄hat hən natenan dərəh tilav nahurabat mai gamito, gamit mət̄tokad nadələmian tokəkereh ŋai!

³¹ Imagenan, samtinau tuhatuh hən mət̄bike, ‘Datihan nəs̄a? Datukad nəhanian a?’ o ‘Datemun nəs̄a? Datukad nəwai a?’ o ‘Datesun nəs̄a? Datukad nahurabat ideh a?’

³² Husur namet̄bos gail ləsələboi aGot lugol tomaienān. Ale aTəmamit len nəmav eləboi tia natit p̄isi mət̄toŋidol həni.

³³ Be a mət̄hat hən natit p̄isi am, mət̄eləŋon nəs̄a aGot toləŋoni len natohan pipihabəlan, mitidoŋ kitev nanoran len nəhon. Ale dərəh tilav mai gamito natit p̄isi mət̄toŋidol həni.

³⁴ Imagenan, samtinau tuhatuh hən nəs̄a bəvisi len nəboŋ pelan, riŋi vir nəboŋ pelan. Husur nəmariboŋ p̄isi ikad na-ləŋon-isa-an han, ale nəmariboŋ p̄isi ikad naut todaŋ han sagesuhud hən natgalen ideh hən nəboŋ pelan hən bəgəm b̄ipat len nəboŋ daməŋai.

7

Samtisab̄ səhoti ke avan ideh isa, timaspanis

(Luk 6.37-38, 41-42)

¹ “Samtisab̄ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis, hən asike aGot b̄eriŋ gamit mət̄bipanis.

² Husur aGot dərəh tisaḅ səhoti ke mitimaspanis p̄it̄p̄itoŕ hən nəpanismen mət̄tosab̄ səhoti ke nəvanuan tile timaskade. AGot dərəh tenənoŕ hən nəs̄aan samito len naŕide toŋitoŕ hən mət̄benənoŕ hən nəs̄aan sivan tile gail.

³ Imabe gotokəta kot nakumashəhai len namət̄an aŕam̄ be gəsənau nabiltitarhai len namət̄am̄?

⁴ Imabe gotoləboi gəbikel mai aŕam̄ ke, ‘Eee, nidakuv nakumashəhai dan namət̄am̄ bai,’ be gaiug, gukad nətarhai len namət̄am̄ sal?

⁵ Gaiug gotovi vanuan gəgəras, geliv kuv nətarhai dan namət̄am̄ a m̄o, beti dərəh gekəta timasil b̄inor hən gəbidakuv nakumashəhai dan namət̄an aŕam̄.

⁶ Samtilav nəs̄a tovi siGot mai nalipah gail. Ehum gotolav nasoruan siGot mai alat lotomət̄ahuni. Samtebubulan nanesnes samit gail len nəhon nabuai gail. Mət̄bimaienan, dərəh lipal kisom gail, beti lipair van hən gamito, kat pəpas gamito.*

Usi, doŋi, deldel

(Luk 11.9-13)

⁷ “Usi van, dərəh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dərəh mitisaḅi; deldel van, dərəh nabopita tesəŋav m̄os gamito.

* **6:29:** 1Ki 10.4-7 * **7:6:** Nanesnes gail lohūm nasoruan siGot, *nalipah* mai *nabuai* gail lohūm alat lotomət̄ahun nasoruan siGot.

⁸ Husur nəvanuan p̄isi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisaḅi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav m̄osi.

⁹ Ikad gamit ideh təlav nəvat mot mai anatun nəboŋ tous nabəta hən bihani a?

¹⁰ Ale ḅeus naieh sua, gamit ideh təlav nəm̄at maii a? Aoa!

¹¹ Naut kəmas m̄əttosa, gamit m̄ətoləboi m̄ətb̄ilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTəmamit len nəmav eviol habat səhor gamito, dereh teviol hən naviolan tovoi gail mai alat lotous gai.

¹² Imaienan, natit p̄isi m̄əttoləŋoni ke nəvanuan gail ligole m̄os gamito, gamit m̄au mitigol timagenan m̄os galito. Egai evi naḅusanan kavkav hən nalo siGot, aMoses totsi mai natosian sihai kelkel ur gail.

Namətləkau tomagugun

(Luk 13.24)

¹³ “Bis tur len namətləkau tomagugun, husur ikad namətləkau toḅosḅos, nabiltipisal tomalum̄lum̄, tovi lan naut nəmasigan ale nəvanuan isoḅur luyar tur lan.

¹⁴ Avil namətləkau tomagugun, natuhp̄isal tohab taḅtaḅor, evi lan nəmauran, ale evis ŋai lusaḅ ləboii.

Nəhai mai naḅite

(Luk 6.43-44)

¹⁵ “Lələgau! Kətkəta gol gamit dan ahai kelkel ur gəgəras gail. Logəm hən gamit hum nasipsip ləsaləboi ləḅemədas natideh, be ləməmaienan. Len nəlolito lohūm nalipah katkat tosa lotomədas bun nəvanuan gail.

¹⁶ Mətoləboi m̄ətb̄eləboi galit len nəsa lotogole tohum naḅit nəhai. Nəhai tosa səḅan hən naḅit tovoi; nəhau tosa tokad nasunite səḅan hən nakrep, nəhai tosa tokad nasunite səḅan hən nafik.

¹⁷ Len naḅide tomaienan, nəhai p̄isi lotovoi luḅan hən naḅit tovoi avil nəhai lotosa luḅan hən naḅit tosa.

¹⁸ Nəhai tovoi edədas biḅan hən naḅit tosa, ale nəhai tosa edədas biḅan hən naḅit tovoi.

¹⁹ Nəhai ideh səḅan hən naḅit tovoi, nəvanuan tokətkəta təban nəhol ita kokotovi, bar həni len nəhab.

²⁰ Imaienan, len nəsa lotogole, len naḅit nəmauran salito, dereh məteləboi ahai kelkel ur gəgəras gail.

Nəsaləboi gamito boŋ ideh

(Luk 13.25-27)

²¹ “Len alat lotokis ginau hən Nasuḅ, savi galit p̄isi ləḅeḅis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, be alat ŋai lotogol nəsa aTəmagw totoh len nəmav toləŋoni, galit dereh leḅis lan.

²² Len nəboŋ aGot ḅepəpehun navoian dan nəsaan, dereh tisoḅur like, ‘Nasuḅ, Nasuḅ, len nahəsəḅ namtukel nasoruan saḅ, len nahəsəḅ namtohut natəmat gail, len nahəsəḅ namtugol namerikel todaŋ gail!’

²³ Beti dereh nikel p̄arḅar həni mai galit ke, ‘Ginau nəsaləboi gamito boŋ ideh. Mətevi tut dan ginau, gamit m̄əttogolḅol nəsaan!’ ”*

Nəvanuan na-um-im-an eru

(Luk 6.47-49)

²⁴ AYesu imaris kotov nasoran san ke, “Imagenan, avan ideh tosəsələŋ hən nasoruan galen sagw ale togole, gai ehum naulum̄ian tokad nəkadun, toum hən naim san len nəvat mot.

* 7:23: Psa 6.8

²⁵ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eʋuv, iʋas naim enan, be sateh husur eil gəgat len nəvat butitan.

²⁶ Avil avan ideh tosəsəlōj hən nasoran galen sagw be sagole, gai ehum naulum̄an tovi hoʋon, toum hən naim san len nabion.

²⁷ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eʋuv, iʋas naim enan, ale iteh vəmasirsir.”

²⁸ Nəboj aYesu tokəmagenan tononj, naluʋoh gail luʋan len naʋusanan san,

²⁹ husur sahum ahai ʋusan gail hən nalo, gai eʋusan ləboii hum tokad nal-a-m̄o-an hən namitisau.

8

Naulum̄an tokad naleprosi

(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)

¹ Nəboj aYesu tomarinj vi pan dan naʋehuh, nabiltuluʋoh gail lohusuri.

² Beti naulum̄an tokad naleprosi egəm pəpadaŋ həni, iteh bathurien, ike, “Nasub̄, gəbələŋoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveveu.*”

³ Ale aYesu isar hən navəlan, ibari, ike, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəhasua ŋai, naleprosi san eməkaskas, gai iveveu.

⁴ Beti aYesu ikel maii ke, “Sagikele mai avan ideh, be gia ʋusan nibem̄i hən ahai tutumav, ale getutumav hən naviolan aMoses tokel todaŋ həni hən bəʋusan səhot galito ke gotomaur.”*

Naslev sinasenturion

(Luk 7.1-10)

⁵ Nəboj aYesu tobar naut a Kapernaum, nasenturion, nasoltia sua tovi auleRom egəm həni, eŋiri ke,

⁶ “Nasub̄, naslev sagw, a-vi-tarhəte-an sagw ipat len nəmel a im, nahudhuben imat ale eləŋon isa vəsa.”

⁷ AYesu ikel maii ke, “Ale nia gol timaur beti.”

⁸ Be nasenturion ike, “Nasub̄, nəsanor kasi hən gəbėgəm vi lohoim sagw. Be gəbėkele ŋai, naslev sagw dereh timaur.

⁹ Husur ginau am nutoh pipihabəlan nakomada gail, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nukel mai tosua ke, ‘Givan!’ ale ivan, nukel mai sual am ke, ‘Gəmai!’ ale egəmai, ale nukel mai naslev sagw ke, ‘Gol nategai!’ ale igole.”

¹⁰ Nəboj aYesu tosəsəlōj həni tononj iʋan ale ikel mai alat lotohusuri ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke, len alat a Israel nəsəsab̄ avan ideh tokad nadələmian tosum̄an nabiltidələmian sitegai.

¹¹ Nukel mai gamit ke, isoʋur ləsavi Ju dereh legəm len nais mai nawes, hən ləb̄ihan len nabiltihanen mai aApraham mai aIsak mai aJakop len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.

¹² Avil anatun gail sinatohan pipihabəlan aGot, aGot dereh tibar hən galit vi tut vi lan nəmargobut. Len naut enan dereh litaŋ, lides batriʋoriʋ.”

¹³ Beti aYesu ikel mai nasenturion ke, “Givan. Bathut ke gotodələmi ke b̄imaienən, timaienən m̄os gaiug.” Ale len namityal enan ŋai naslev san imaur.

AYesu igol isoʋur lumaur

(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)

¹⁴ Nəboj aYesu tovi lohoim sePita, eris anan asoan aPita topat len nəmel, topud hən naməsahan.

* **8:2:** Naməsahan enan, naleprosi igol nəvanuan tokade eʋinʋinjal len nalotuan seJu gail hum tokele len nalo siMoses. Alat lotokad naleprosi ləsələboi ləb̄itoh mai nəbathudud salito, be lutoh vivile dan navile.

* **8:4:** Lev 14.1-32

¹⁵ AYesu ibar navəlan ale naməsahan ivan dani. Beti alitenan ile məhat, etuḅat lav nəhanian maii.

¹⁶ Nəboŋ nabəŋ tois, nəvanuan gail losəhar nəvanuan isoḅur lotokad natəmat gail van həni. Len nasoruan sua ŋai ehut nanunun tosa gail dan galito. Ale igol galit p̄isi lotoməsah, lumaaur.

¹⁷ Imagenan, nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur, aIsaiah, isarpoh toke: “Igol gidat datumaur dan nəsa tomədas gidato, ilav kuv naməsahan sidat vi tut.”*

*Na-husur-aYesu-an imabe?
(Luk 9.57-62)*

¹⁸ Nəboŋ aYesu toris nabiltiḷvoh lotoil dar visi, ikele hən ahai susur san gail ke liwol kotov nabiltiwai vi tarhəte.

¹⁹ Beti ahai p̄usan hən nalo egəm həni ike, “Hai p̄usan, dereh nehusur gaiug vi lan naut p̄isi gəḅevi lan!”

²⁰ AYesu isor vari ke, “Nafoks gail lukad naḅur p̄atəpat halito len tan, nəman naməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən ḅipat turuŋ lan, hən ḅiŋavŋav.”

²¹ Ahai susur san sual am ikel maii ke, “Nasuḅ, gidam̄ hən ginau nia tavun atəmagw bai, beti nehusur gaiug.”

²² Ris aYesu toke, “Gehusur ginau! Riŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat.”

*AYesu igol nəlan mai nabiltiwai arotəmat
(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)*

²³ Nəboŋ aYesu tosa len naḅot, ahai susur san gail lohusuri ale lotuḅat wol kotov nabiltiwai.

²⁴ Vəha-sua ŋai nəlan todaŋ igol nabiltiwai ekudkud masuḷ gol ke nəwai topus pəpadaŋ hən ḅipah dəlom naḅot. Avil aYesu ipatmari.

²⁵ Ahai susur gail luvan həni, lovəŋoni, luke, “Nasuḅ, Sanamtimasig! Dato-mun!”

²⁶ Ris aYesu toke, “Mətəmətahw mabe? Nadəlomian samit em̄idol, ekəkereh masuḷ!” Beti ile məhat, esivoh len nəlan mai nabiltiwai, ale naut etəmat tətəs.

²⁷ Ale ahai susur gail lumaŋmaŋ, luke, “Naulum̄an tomabe gagai? Nəlan mai nabiltiwai am lugol nəsa tokele!”

*AYesu igol alaruevis arumaaur dan natəmat gail
(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)*

²⁸ Nəboŋ aYesu tobar nətarhəwai len naut a Katara, naulum̄an eru artokad natəmat gail len gəlaru, arogəm len naḅurhuvat nəmatan gail, arobubur maii. Arugolgol nasənahan tosa gol ke avan ideh edədas ḅiyar tur len naut enan.

²⁹ Arukai ke, “ANatun aGot, gaiug savi hən gəḅemədas ginamito. Gogəm gegai a tahw hən nəboŋ tonor həni hən namḅipanis a?”

³⁰ A tut hən galito ikad navəshəbuai lotosoḅur lotohan.

³¹ Ale natəmat gail loŋiri ke, “Gəḅehut ginamito, səvat ginamit vi lan navəshəbuai.”

³² Ale ikel mai galit ke, “Vi tut!” Na luvan dan gəlaru, loḅis len nabuai gail. Ale navəshəbuai p̄isi lugam sarmar mariŋ vi lan nabiltiwai. Lumat p̄isi ei.

³³ Alat lotokətkəta təban nabuai gail lugam vi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit p̄isi mai nəsa tovisi hən alaruenan artokad natəmat gail.

³⁴ Beti nəvanuan p̄isi len nabiltivile luvan hən ləḅiḅonḅon mai aYesu. Ale nəboŋ lotorisi, loŋiri ke teriŋ naut salit gail.

* 8:17: Isa 53.4

9

*AYesu igol avan sua nahudhuben tomat imaur
(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)*

¹ Nəboŋ aYesu tosaŋ len nəbət, iwol kotov nəwai təlmam vəbar nəbilitivile san.

² Nəvanuan galevis lupat avan sua len nəmel, nahudhuben tomat, gəm hən aYesu. Nəboŋ aYesu toŋis nədəlomian salito, aYesu ikel mai atenan niben tomat ke, “Natugw, sagemətahw! Nəsaan sam̄ gail lumaruḅat.”

³ Ahai p̄usan galevis hən nalo lusor len galit gabag, luke, “Ategai inau ke gai tovi aGot! Isor mədas nahəsən aGot!”

⁴ Nəboŋ aYesu toləboi nəvanuan salito ike, “Imabe mətunau isa maienan len nəlomito?”

⁵ Nəbike, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədau am?*

⁶ Be hən mətḅeləboi səhoti ke aNatun Nəvanuan tokad nədaŋan hən ḅeruḅat nəsaan gail len navile a pan, nekəmaiegai....” Ale aYesu ikel mai atenan nahudhuben tomat ke, “Gile məhat, pat nəmel sam̄, givahim!”

⁷ Ale ile məhat, ivahim.

⁸ Nəboŋ naluḅoh lotoris natenan, lomətahw, lusal suh nəyalalan siGot toriŋ nədaŋan maienan len nəvəlan nəvanuan.

*AYesu ekis aMattiu
(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)*

⁹ Len nəyaran san dan naut enan, aYesu eris avan sua, nahəsən aMattiu, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau.” Ale ile məhat, ehusuri.*

¹⁰ Nəboŋ aYesu tohan lohoim siMattiu, nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isoḅur logəm ḅon hən ləḅihan mai aYesu mai ahai susur san gail.

¹¹ Nəboŋ naFarisi gail lotoris natgalenan, lukel mai ahai susur san gail ke, “Imabe ahai p̄usan samit tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

¹² Nəboŋ aYesu tosaḅəlon hən natenan ike, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsaŋ ḅai luvan həni.

¹³ Mitia nau səhot namilen natosian egai siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, nəsaḅəlon natutumavan.’* Ginau nəsaḅəm hən nəḅekis alat lotonor be nogəm hən nəḅekis nəvanuan nəsaan gail.”

*Nausian husur nəvide silat ləsəhan
(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)*

¹⁴ Bəti ahai susur siJon gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Ginamit mai naFarisi gail, len nəboŋ tosaḅur namtsəhan hən namtḅisor tuḅ, be nəvide sihai susur sam̄ gail səmagenan, luhan akis. Husur nəsa?”

¹⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Amahean naulum̄an tolah gail lodədas ləḅitaŋ nəboŋ naulum̄an totoh mai galit sal. Evoi, imaienan. Be dereh tikad nəboŋ hən ləḅesəhar naulum̄an tolah dan nəvanuan san gail. Ale len nəboŋ enan asike luhan.

* **9:5:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ḅigol eru en p̄isi, ale nəbike, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ mətsaləboii ke lumaruḅat o ləsəmaruḅat. Be nəbike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətḅerisi ke imaur. * **9:9:** Mak 2.14; Luk 5.27 * **9:13:** Hos 6.6

16 “Səkad avan ideh tolav naṣisihoh sakəkasi sal hən bimagugun, ale sode len nahurabat tomatu,† husur dereh naṣisihoh timagugun, timakuv dan nahurabat, titari səhor ta m̃o.

17 Səkad avan ideh toḅir nəwain veveu lotomadhagole len nahurhuwain tomatu tovi nahurhunani.‡ Tagole, nahurhuwain tamətar, nəwain tariv dani, ale nahurhuwain təsa. Nəvanuan ṗisi loḅir nəwain veveu len nahurhuwain veveu hən gəlar ṗisi arḅipat ḅivoi ḅebəlav.”

*Natəbarehreh tomat, napəhaṽut toməsah
(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)*

18 Nəboṅ aYesu tokəmaienan sal, avan sua toil a m̃o hən naim naḅonḅonan egəm həni, iteh bathurien, ike, “Anatvavigw imadhamat, avil gəḅegəm riṅ navəlaṃ lan, dereh timaur.”

19 Ale aYesu ile məhat, ehusuri. Ahai susur san gail am lohusuri.

20-21 Len nəboṅ enan, apəhaṽut sua, nəda han tosel len nasihau tovi 12, egəm pəpadaṅ, madun aYesu. Len nənauan san isor mai gai gabag ke, “Nəḅibar ṅa nahurabat sitegai, dereh nimaaur.” Ale ibar nagilen nahurabat.

22 AYesu ipair, erisi, ike, “Litegai, təgau gat nəloṃ! Nadəlomian sam̃ igol gumaur.” Ale napəhaṽut imaur len namityal enan ṅai.

23 Nəboṅ aYesu toḅis lohoim sitenan toil a m̃o hən naim naḅonḅonan, toris alat lotovuv hən naḅuvimal mai naluṽoh lotosuh taṽtaṽor, lotowal,

24 ike, “Mətevi tut! Atəbarehreh səmat, ipat ṅai.” Be lotuḅat sor vilesi.

25 Avil nəboṅ naluṽoh lotovivile, eḅis, etəgau navəlan natəbarehreh ale ile məhat!

26 Na-kel-uri-an husur nəsa tovisi ibar naut ṗisi todar vis naut enan.

AYesu igol ametḅesw eru mai naḅut lumaur

27 Nəboṅ aYesu toriṅ naut enan, nametḅesw eru arohusuri, arukai ke, “Anatun siTevit gilolosa hən ginaməru!”§

28 Nəboṅ aYesu toḅis lohoim, ametḅesw gəlaru arogəm həni, ale aYesu eus gəlar ke, “Mərodəlomi ke notoləboi nəḅigol mərḅimaaur a?” Arukel maii ke, “Evoi, Nasuḅ.”

29 Beti ibar namətalaru ike, “Husur nadəlomian samər m̃au, mirimaaur!”

30 Ale namətalar esəṅav, arokəta. Ale aYesu ikel idaṅ mai gəlar ke, “Samrisor husur nategai mai avan ideh!”

31 Be arovivile, aropiau hən na-kel-uri-an husuri van vəbar naut ṗisi todar vis naut enan.

32 Nəboṅ artovivile tononṅ, nəvanuan galevis losəhar naulum̃an sua van hən aYesu. Atenan evi naḅut husur ikad natəmat.

33 Nəboṅ aYesu toḅut natəmat tononṅ, naḅut etuḅat sor. Ale naluṽoh lumaṅmaṅ luke, “Nateg tovisi, evi metəkav hən gidat a Israel.”

34 Be naFarisi gail lukelkele ke, “Ehut natəmat gail len nədaṅṅan seḅilititəmat toil a m̃o hən natəmat gail.”*

Nəvanuan nəmatuan lovis

35 Beti aYesu iyar turtur len nabiltivile mai navile ṗisi len naut enan. Eṗusan len naim naḅonḅonan salit gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən

† 9:16: Nəkaliko ta m̃o, nəboṅ lotokəkasi, imagugun, gol ke akis lumaskəkasi a tahw hən ləḅisode.

‡ 9:17: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotoḅir nəwain veveu ḅurhulon. Nəboṅ nəwain tosaruvah hum nətraṅ pam, igol nahurhuwain iyohyoh. Nəboṅ toyohyoh, imasmas, idaṅ. Ale gəḅeḅir nəwain veveu len nabiliwain tomasmas, todaṅ, dereh nahurhuwain tovi nahurhunani temətar.

§ 9:27: AYesu savi anatun matmat aTevit be esua len nəpasusan siTevit. * 9:34: Mat 12.24

natohan pipihabelan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile o nibelit tomatmat, lumaur.

³⁶ Nəboŋ aYesu toris naluŋoh, nəlon itaŋis galito husur nəlolit etuhath, loləŋon isa hum nəmauran salit savi natideh, lohūm navəshəsipsip ləsəkad avan ideh tokətkəta təban galito.*

³⁷ Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Nəhanian totov tomatu isobur, be nəvanuan nauman lovis ŋai.

³⁸ Imagenan, mətəŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.”

10

*AYesu esəvat ahai pispisul səŋavur pisan eru
(Mak 3.13-19, 6.7-13; Luk 6.12-16, 9.1-6)*

¹ AYesu ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilav nədaŋan hən na-il-a-mo-an mai galito hən ləbēhut nanunun nəmargobut gail, ale hən ləbīgol nəvanuan gail lotokad naməsahan ideh o nibelit tomatmat, lumaur.

² Ahai pispisul lotovi 12 lukad nahəsalit maiegai: metəkav aSimon, lotokisi hən aPita, mai aŋan nahəsən aAdru; ikad alarmiŋan, aJemes mai aJon anatun aSepeti gəlaru;

³ ikad aFilip mai aPartolomiu; aTomas mai aMattiu tovi nəvanuan nətaks; ikad aJemes anatun aAlfeus ale ikad aTatteus;

⁴ ikad aSimon tovi Selot sua mai aJutas Iskariot bəriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail.*

⁵ AYesu esəvat alatenan lotovi 12, ikel idan mai galit ke, “Samtevi lan naut ideh silat ləsavi Ju, samtebīs len navile ideh a Samaria.

⁶ Avil mitivan hən alat a Israel lotohum nasipsip gail lotomasig.

⁷ Len nəvanan samito mitikel ur napisulan egai ke: ‘Natohan pipihabelan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ.’

⁸ Gol alat lotoməsah limaur, gol alat lotomat lile məhat, gol alat lotokad naleprosi liveveu, hut natəmat gail. AGot eviol kəmas mai gamit tia, mətəviol kəmas.

⁹ Samtilav nəvat hən nagol, nasilva o nakopa ideh len nəpaus samito.

¹⁰ Samtitariv nəhad səsəŋon hən nəyaran, samtilav nəhai susun gəgel, o naributbut gail o nəhai təbatehw ideh. Husur inor hən ləbēvəŋan nəvanuan nauman toum salito.*

¹¹ “Ale nəboŋ mətēbīs len nabiltivile o navile ideh, doŋ avan ideh bēhəhaŋur hən gamito, ale toh maii vəbar mətēberin naut enan.

¹² Nəboŋ mətēbīs lohoim san, us aGot hən bəriŋ natəmat lan.

¹³ Alat hən naim enan ləbēhəhaŋur hən gamito, natəmat tipat len nəlolito, avil asike ləbēhəhaŋur hən gamito, natəmat tetəlmam van hən gamito.

¹⁴ Ale avan ideh asike bēhəhaŋur hən gamito, asike bəsəsəloŋ hən nasoruan samito, nəboŋ mətēbevile dan naim o navile enan, dardar hən nariemito hən nəmasiav bīmakuv dan gəlaru.

¹⁵ Nokitin mai gamit ke, len nəboŋ aGot bēpəpəhun navoian dan nəsaan, dereh nəpanismen sinavile enan tesəhor nəpanismen togon bībar alat a Sotom mai a Komorraha.*

* **9:36:** Num 27.17; 1Ki 22.17 * **10:4:** NaSelot evi avan sua len naluŋoh lotoke libal mai alat a Rom.

* **10:10:** 1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * **10:15:** Gen 19.24-28

*Naṗisal sihai susur siYesu dereh tidan
(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)*

¹⁶ “Nosəvat gamit məttohum nasipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat ləḃike ləḃikat sisil gamito.† Imaienan, gamit māu mitikad nənauan hum nəmat tohulahul, mititoh mədau hum nətav samədas avan ideh, sagol natideh tosa.‡

¹⁷ Məteləlagau hən asike nəvanuan gail ləḃemədas gamito, husur dereh lerin gamit len nakotan gail, dereh lebilas habat hən gamito len naim nabonḃonan salito.

¹⁸ Dereh lesəhar gamit vi lan nakotan len nəhon nəgavna mai nakin gail mōs ginou hən mətḃikel səhot ginou mai galito mai alat ləsavi Ju.

¹⁹ Nəboḃ ləḃesəhar gamit vi lan nakotan galenan, samtinau masuḃ hən nəsa mətḃikele o naḃide hən nasoran samito. Husur len namityal enan ḃai aTəmamit len nəmav dereh terin nasoruan len gamito hən mətḃikele.

²⁰ Husur savi gamit mətḃisor be aNunun aGot aTəmamito len nəmav dereh tisor len nabuḃomito.

²¹ “Nəvanuan dereh terin aḃan len navəlan alat lotoil a mō hən ḃimat, atata dereh timagen hən anatun hən ḃimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan ḃerin alatmisoan gail ləḃimat.

²² Nəvanuan ḃisi dereh lemətəhun bun gamito bathut nahəsagw məttofade. Avil avan ideh ḃidan len ginou, ḃikad nə-dan-ḃuri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən ḃikad nəmauran vi sutuai.

²³ Nəboḃ ləḃemədas tabtab hən gamito len navile ideh, gam dani vi lan navile ideh am. Husur nokitin mai gamit ke asike mətuyar tur navile ḃisi a Israel a tahw nagəmaian siNatun Nəvanuan.

²⁴ “Ahai susur satibau səhor ahai ḃusan san, naslev satibau səhor nəmasta san.

²⁵ Inor ḃai hən ahai susur ḃesumān ahai ḃusan san mai naslev ḃesumān nəmasta san. Ginou nosumān amasta hən naim, gamit mətosuḃan alat lototoh lohoim sagw. Nəvanuan gail ləḃekis amasta hən naim hən aPeelsepul o aSetan, dereh lekis alat lototoh maii hən nəhes tosa gail am.

*Mətəhw len aGot, samtemətəhw len nəvanuan
(Luk 12.2-9)*

²⁶ “Imagenan samtemətəhw len galito. Natideh aGot toruḃ gole dereh tevuhe, natideh tosusuah nəvanuan gail dereh leləboii.

²⁷ Nəsa notokele mai gamit len nəmargobut, gamit māu mitikel uri len namial. Nəsa notokele mai gamit səḃomito, mitikel ur habat hən mai nəvanuan ḃisi.

²⁸ Samtemətəhw len alat lotoləboi ləḃigol nəmatan len nibemito, be lotodədas ləḃigol nəlomito o nanunumito ləḃimat. Ao, mətəmətəhw len aGot toləboi ḃigol nibemito ḃimat ale ḃigol nəlomito mai nanunumito ḃimasig len nəhab nəmatan.

²⁹ Mətoləboi mətḃəḃur nəsparo eru hən nəvat tokəkereh toru a?§ Avil gəlar sua ḃiteh len tan vəmat, aTəmamit len nəmav eləboii, idanḃ hən.

³⁰ Avil gamito, aGot eḃuruḃ ḃis nasivur hən navurumit len nəkadumito.

³¹ Imagenan, samtemətəhw. Len nənauan siGot mətəsəhor masuḃ hən nəsparo tosoḃur.

³² “Imaiean, avan ideh ḃikel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, dereh ginou māu nikel uri ke tovi esagw len nəhon aTəmagw len nəmav.

† **10:16:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. *Nawolf* ehum nabiltipah katkat towael. ‡ **10:16:** *Nətav* ehum navimal be epəhapəhw. § **10:29:** *Nəsparo* evi natuhman naməsav.

³³ Avil alat lotosor mətahun ginau len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau m̄au nisor mətahun galito len nəhon aTəmagw len nəməv.”*

*Ləmas bun aYesu səhor nəbathudud
(Luk 12.51-53, 14.26-27)*

³⁴ AYesu isor am ke, “Samtinau ke notogəm hən nəbilav natəmat gəm vi lan navile a pan. Ao, nəsagəm hən nəbilav natəmat, be hən nəbilav nəbalbalan.

³⁵ ‘Nogəm hən nəbepəpəhun naulum̄an dan atəman, natəbarehreh dan anan, avilah dan avuṅon pəhaṽut.

³⁶ Ale aenemi sinəvanuan, dereh levi nəbathudud san.”**

³⁷ “Avan ideh toləmas bun anan o atəman səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən b̄evi ahai susur sagw; ale avan ideh toləmas bun anatun ulum̄an o anatvavin səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən b̄evi ahai susur sagw.

³⁸ Avan ideh asike b̄ipat nəhai balbal san ale husur ginau, gai sanor kasi hən b̄evi ahai susur sagw.††

³⁹ Avan ideh toke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig dani. Ale avan ideh todam̄ hən nəmauran san b̄imasig m̄os ginau, dereh tikade vi sutuai.

⁴⁰ “Avan ideh tohəhaṽur hən gamit mətbitoh maii, ehəhaṽur hən ginau; ale avan ideh tohəhaṽur hən ginau nəbitoh maii; ehəhaṽur hən atenan tosəvat ginau.*

⁴¹ Avan ideh tohəhaṽur hən ahai kelkel ur sua bitoh maii bathut ikel ur napisulan siGot, dereh tikad nakonṽurṽuran sihai kelkel ur. Ale avan ideh tohəhaṽur hən nəvanuan nanoran bitoh maii bathut tovi vanuan nanoran, dereh tikad nakonṽurṽuran sinəvanuan nanoran.

⁴² Ale avan ideh b̄ilav nabiliwai hən nəwai susus mai ideh len alategai lotovi ut kəmas bathut tovi ahai susur sagw, dereh aGot m̄au tilav nakonṽurṽuran mai avan enan.”

11

*AYesu mai aJon Baptais
(Luk 7.18-35)*

¹ Nəboṅ aYesu tokəmaienan mai ahai susur san tovi 12 tonon, ivan dan naut enan hən b̄epusan mai hən b̄ikel ur na-kel-uri-an tovoi len navile gail a Kalili.

² AJon Baptais itoh len naim bəban̄is, ale nəboṅ tosəsəlon̄ hən nəsa aKristo togolgole, aJon esəvat ahai susur san galevis hən ləbeus aYesu ke,

³ “Gaiug govi atenan togəmgəmai o namtimasvatvat vir togon?”

⁴ Ale aYesu isor var galit ke, “Təlmam van hən aJon. Kel maii nəsa məttoəsəlon̄ həni, nəsa məttois notogole.

⁵ Amətbesw gail lukad nakətaan, alat lotogau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədarin̄ bulbulol gail losəsəlon̄, alat lotomat lule məhat dan nəmatan ale naməsəl gail losəsəlon̄ hən na-kel-uri-an tovoi notokele.*

⁶ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

⁷ Nəboṅ galit lotovan, aYesu etub̄at sor husur aJon mai naluṽoh ke, “Gamit mətovi lan naut masmas toḄbesw hən mətberis nəsa? Mətuvan varis naulum̄an tohum nalut naviliol nəl̄an toṽuvi, tokur həni a?

⁸ Avil mətuvan hən mətberis nəsa? Naulum̄an tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaien̄an lutoh len nabiltiim sekin̄ gail.

* **10:33:** 2Tim 2.12 ** **10:36:** Hən naves 35-36, ris Mic 7.6 †† **10:38:** Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən b̄imat sil na-husur-aYesu-an. * **10:40:** Mak 9.37 * **11:5:** Isa 35.5-6, 61.1

⁹ Bimaienan, mätuvan hən mätberis nəsə? Ahai kelkel ur sual a? Evoi! Nukel mai gamit ke, savi ahai kelkel ur ηai, iyalyal səhor ahai kelkel ur.

¹⁰ Natosian siGot isor husur ategaii ke, ‘Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw a mō hən gaiug hən beutaut hən naṗisal mōs gaiug.’*

¹¹ “Nokitin mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaṽut topasi, tosəhor aJon Baptais. Be len alat lototoh pipihabəlan aGot len nəmav, galit ideh tovi ut kəmas, iyalyal səhor aJon.

¹² Len nəboṅ ta mō siJon Baptais van vəbar daməṅai, nəvanuan gail lutaltal hən ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, nəvanuan nəbalaṅ luke litah gati.*

¹³ Husur nalo siMoses mai ahai kelkel ur ṗisi lopəhav utaut van vəbar nəboṅ aJon togəmai.

¹⁴ Ale mətḃike mətḃedəlomi, gai evi Elijah, ahai kelkel ur gail lotoke bəgəmai.

¹⁵ Avan ideh tokad nədarinṅan hən bəsəsəlōṅ, tesəsəlōṅ māu!”

¹⁶ Beti aYesu eus gai gabag ke, “Be noləboi nəbənənoṽ hən nəvanuan gail ta daməṅai mai nəsə? Lohum alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke,

¹⁷ ‘Namtoṽuv naḃuvimal mōs gamito be mətəsəsav; namtokəkai hən nəbē nəmatan be mətəsətəṅ.’

¹⁸ Nokəmaiēnan husur nəboṅ aJon togəmai, gai səhan, gai samun, be luke, ‘Gai ikad natəmat!’

¹⁹ Nəboṅ aNatun Nəvanuan togəmai, tohan, tomun, luke, ‘Məteris! Naulumian tohan təməhav, tomun vatərog bolai. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail.’ Avil nəvanuan gail loləboi ləbəkəta ləboii ke, namitisau hən nəmauran tonor, ekitin len nəsə togole.”

Nabiltivile gail ləsəpair dan nəsaan salito

(Luk 10.13-15)

²⁰ Beti aYesu etuḃat sor van hən nabiltivile gail, esivoh len gail, gai togol namerikel tosəbur len galito, husur galit ləsəpair dan nəsaan salito.

²¹ Ike, “Dereh tisa vəsə hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsə hən gaiug! Husur nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, gəlaru artəpair dan nəsaan səlaru len nahurabat toharharo mai nəmasiav.†

²² Be nukel mai gaməru ke, len nəboṅ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Tair mai a Siton asike idaṅ hum ḃibar gaməru.

²³ Ale gaiug naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a?* Ao! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan. Husur nətagol namerikel len naut a Sotom hun notogole len gaiug tia, naut enan təpat sal vəbar nəboṅ ta daməṅai.*

²⁴ Be nukel mai gaiug ke, len nəboṅ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Sotom asike idaṅ hum ḃibar gaiug.”

Nəṅavṅavan kitin

(Luk 10.21-22)

* **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Len naut egai, naves eləboi ḃikad namilen eru. Len tosua namilen imaiegai ke, nəvanuan loləṅon masuṽ hən ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot, ale lutah gati, il gəgat lan. Namilen togon ike, nəvanuan luke ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot hən ləbēmədəs masuṽ həni.

† **11:21:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Amo 1.9-10; Zec 9.2-4. Naṽide silat a Israel nəboṅ lotoləṅon isa hən nəsaan salito ale lotopair dani imaiegai ke: losun nahurabat toharharo hum nəbak namətu, ale lobətah len namilen nəhab, lubarbar hən nəmasiav len nəkadulito. * **11:23:** Isa 14.13-15 * **11:23:** Gen 19.24-28

²⁵ Len nəboŋ enan aYesu isor tuŵ, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəməv mai navile a pan. Nusal suh gaiug husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, ale gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai.

²⁶ Evoi, aTata, husur gohəhaŵur hən tomaienən.

²⁷ “Natit p̄isi, aTəmagw ilav gail mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboi aNatun aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboi aTata, be aNatun ŋai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən bəvəhot p̄arp̄ar hən aTata mai galito hən ləbələboii.”

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienən tonon ike, “Gegəm hən ginau, gaiug nibem̄ toməhav, nəloṃ tosa hən natit toməlas gotovusi, ale dereh neviol hən nəŋavŋavan mai gaiug.

²⁹ Nayok sagw, lav nəhai enan togol dartobon hən nəbesusupah mai gaiug. Ale gegəm vi hai susur sagw. Husur naut kəmas nəbēvi amasta sam̄, nəsədaŋ taltal, nəlogw mədau, nəsənaŋ ginau, ale dereh nəŋavŋavan tegəm len gaiug, len nəloṃ am.*

³⁰ Husur nayok sagw sədaŋ hən gəbikade, sədaŋ hən gaiug gəbələboi nəsa notokele, ale nəsa notoriŋi len gaiug, emələla, sədaŋ hən gəbīgole.”

12

Masta hən nəSappat

(Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)

¹ Len nəboŋ enan aYesu iyar tur len nəmarireu nawit galevis len nəSappat. Ahai susur san gail lumalkəkat ale lotuŵat buŵur nəhavhət nawit gail hən ləb̄ihani.*

² Nəboŋ naFarisi galevis lotoris natenən, lukel mai aYesu ke, “Geris, ahai susur sam̄ gail lugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat.”

³ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Be len natosian siGot, mətsaŵuruŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkat a?*

⁴ Eḅis len naim siGot ale luhan nabəta tolo, tokolkol hən galito be tonor hən ahai tutumav səbolit ŋai ləb̄ihani.*

⁵ Ale mətsaŵuruŋi len nalo siMoses toke len nəSappat ahai tutumav gail lotoum len naim siGot, ləsagol kas natideh tosa, naut kəmas loḅur kotov nalo hən nəSappat a?*

⁶⁻⁷ Avil məttələboi namilen nategai len natosian siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, savi natutumavan,’ asike məttəsəb̄ səhoti ke alategai lotonor limaspanis.* Nukel mai gamit ke, ikad natesua gegai toyalyal səhor masuŵ hən naim siGot.*

⁸ Alategai lunor bathut aNatun Nəvanuan evi Masta hən nəSappat.”

Naulum̄an navəlan tomat

(Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)

⁹ Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naim nəbonbonan sua salito.

¹⁰ Ikad naulum̄an sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas. Ale naFarisi gail luke lisaḅ səhot nəsaban ideh len aYesu ale lousi ke, “Inor len nalo hən nəvanuan ḅigol avan ideh ḅimaŵur len nəSappat a?”

¹¹ Ale isor var galit ke, “Gamit ideh gotokad nasipsip tosua tateh len nəḅur len nəSappat, gətətəgau gati, lav kuvi a? Evoi məttəlav kuvi!

* **11:29:** Jer 6.16 * **12:1:** Deu 23.25 * **12:3:** 1Sam 21.1-6 * **12:4:** Lev 24.9 * **12:5:** Num 28.9-10
* **12:6-7:** Hos 6.6 * **12:6-7:** Nəboŋ toke *ikad natesua gegai*, aYesu isor husur gai gabag.

¹² Ale nasipsip savi natideh, nəvanuan esəhor masuṽ həni len nənauan siGot. Imaienan, inor len nalo hən datḅigol navoian len nəSappat.”

¹³ Beti ikel mai aulumān ke, “Gisar hən navəlaṁ.” Nəboṅ tosar həni tonon, navəlan imaur təlmam inor ṅai hən togon.

¹⁴ Na naFarisi gail luvan, luḅonḅon, lusor utaut hən naḅisal hən ləḅemədas bun aYesu hən ḅimat.

AYesu, nəvanuan nauman aGot tolekis həni

¹⁵ Be bathut ke aYesu toləboi natgalenan, eriṅ naut enan. Nabiltiluṽoh lohusuri ale igol alat lotoməsah ḅisi lumaur.

¹⁶ Ale ikele hən galit ke salihol husur gai len nəhon nəvanuan gail.

¹⁷ Ekəmaienan hən nəsa ahai kelkel ur, aIsaiah, tokele ḅisarpoh ke:

¹⁸ “Naulumān nauman sagw bogai notolekis həni.

Noləmas bun gai,

nəlogw ehəhaṽur həni.

Dereh neriṅ aNunugw lan,

ale dereh tikel ur nanoran sagw van hən nəvanuan naut tiltile gail.

¹⁹ Asike eṽitṽituh, asike ikai habat,

asike ikad avan ideh ḅesəsəlon hən nadolon len naḅisal gail.

²⁰ Asike ikol ḅur naviyab toməḅit tia,

asike ekin bun nəhau namial topaṅ kəkereh sal,†

van vəbar ḅigol nanoran ḅipat puṅpuṅ naut ḅisi.

²¹ Ale nəvanuan naut tiltile gail ḅisi dereh leriṅ nəlolit lan,

dereh livatvat viri hən ḅilav kuv galit dan nəsaan salito.”*

AYesu mai aPeelsepul

(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)

²² Beti nəvanuan galevis losəhar naulumān tokad natəmat togol toḅut mai namətan toḅesw. Losəhari van hən aYesu, ale igol imaur hən ke eləboi ḅisor, eləboi ḅekəta.

²³ Naluṽoh ḅisi lumaṅmaṅ təban ale luke, “Ategai bogai, anatun siTevit ṁau a?”

²⁴ Be nəboṅ naFarisi gail lotosəsəlon hən natenan, luke, “Ategai ehut natəmat gail len nədaṅan siPeelsepul ṅai toil a ṁo hən natəmat gail.”

²⁵ Avil aYesu eləboi nənauan salito ale ikel mai galit ke, “Nəvanuan gail hən nəkantri pipihəlan nakiṅ ideh lotobalkabaṅ, dereh naut enan timasirsir, teḅəḅesw. Navile o nəbathudud ideh toḅalkabaṅ, asike eil gəgat be dereh tepəpehw.

²⁶ ASetan tahut natəmat san gail, gai təḅalkabaṅ. Dereh alat lototoh pipihəlan lepəpehw, asike loil gəgat.

²⁷ Ale nətahut natəmat gail len nədaṅan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut natəmat gail len nədaṅan sise? Ahai susur samit gail gabag loṽusani ke mətsanor.

²⁸ Be nəḅehut natəmat gail len nədaṅan seNunun aGot, imagenan natohan pipihəlan aGot ibar gamit tia.

²⁹ Avan ideh toke teḅis len naim sinabəhariv todaṅ hən ḅevənoh natit san gail, imasbaṅis gat abəhariv. Nəboṅ tobaṅisi tonon ṅai, eləboi ḅitariv kuv natit ḅisi dan naim san.‡

† 12:20: Len naut egai ikele ke aKristo asike idaṅ taltal hən alat ləsədaṅ, dereh tivoi ṅai hən alat lotodədas ləḅiwol hən nəmauran salit gabag. * 12:21: Isa 42.1-4 ‡ 12:29: Len nasoruan kəta egai aYesu ike gai eləboi ḅilav kuv nəvanuan dan aSetan nəboṅ tobaṅis gat aSetan, husur aYesu idaṅ səhori.

³⁰ “Avan ideh satoh len natarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imaṗiṗiriah; asike bəsəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.

³¹ Imagenan, nukel mai gamito ke, aGot dereh teruḅat nəsaan ṗisi naut kəmas nəvanuan gail ləbisor mədasi, be ləbisor mədas aNunun aGot, aGot asike eruḅat nəsaan enan.

³² Avan ideh bisor tas aNatun Nəvanuan, aGot dereh teruḅat nəsaan enan, be avan ideh bisor tas aNunun aGot, aGot asike eruḅat nəsaan enan dani boṅ ideh vi sutuai.”

*Nəhai mai naṽite
(Luk 6.43-45)*

³³ Ale aYesu ike, “Gəbikad nəhai tovoi, naṽit dereh tivoi. Gəbikad nəhai bisa, naṽit dereh tisa. Bathut goris ləboi nəhai nəboṅ gotoris naṽite.

³⁴ Gamit anatun nəmāt gail!§ Anatun nəvaipa gail!** Mətələboi mətḅikel natit tovoi nəboṅ mətṭosa? Aoa! Nəsa topul səsəhov len nəlon nəvanuan evivile len nəsa tokele.

³⁵ Nəvanuan tovoi, navoian egəm len natit tovoi topul len nəlon; avil nəvanuan tosa, nəsaan egəm len natit tosa topul len nəlon.

³⁶ Be nukel mai gamit ke, len nəboṅ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəvanuan gail limaskele sil nəsa lotokel nasoruan ṗisi lotosor lab həni.

³⁷ Bathut len nasoruan sam̄ aGot dereh tisaḅ səhoti ke gotonor, ale len nasoruan sam̄ aGot dereh tisaḅ səhoti ke gotosa, gimaspanis.”

*AYesu esivoh len alat lotousus namerikel
(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)*

³⁸ Beti ahai ṗusan hən nalo mai naFarisi galevis lous aYesu ke, “Hai ṗusan, namtuke namteris namerikel gəḅigole.”

³⁹ AYesu isor var galit ke, “Gamit naur ta daməṅai mətusa, mətəsədaṅ len aGot sum̄an apəhaṽut tohusur aulum̄an tiltile, sədaṅ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ṅai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah.

⁴⁰ Sum̄an aJonah totoh len nəmariboṅ totor mai nalenmariug totor len nabəhaṽun nabiltiieh, len naṽide tomagenan, aNatun Nəvanuan dereh tipat ḅurhulon nətan husur nəmariboṅ titor mai nalenmariug titor.*

⁴¹ Husur natgalenan, len nəboṅ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməṅai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboṅ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah!††

⁴² Len nəboṅ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, naKwin hən naSaut dereh tile məhat, kel kot nəsaan sinaur ta daməṅai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len natarhət navile a pan hən bəsəsəloṅ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon!”‡‡

*Natəlmaman hən nanunun tosa
(Luk 11.24-26)*

⁴³ AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboṅ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut

§ 12:34: Len nənauan seḅu gail, nəmāt isa masuṽ hum natəmat toil a n̄o həni. ** 12:34: Nəvaipa evi nəmāt tosa. * 12:40: Jna 1.17 †† 12:41: Jna 3.5, 8, 10. Nəboṅ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. ‡‡ 12:42: 1Ki 10.1-10. Nəboṅ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag ale lomətahun ləbəsəloṅ həni.

enan iyar turtur naut masmas gail hən bisaḅ naut ideh hən ḅinjavḅav lan, be idon sobuer heni.

⁴⁴ Beti natemat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ Ale nəboḅ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim toḅḅesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit ḅisi tonor.

⁴⁵ Beti ivan vasəhar nanunun toməlevru lotosa masuḅ səhor gai, ale nəboḅ lotobis len nəvanuan, lutoh tin ei. Ale nəmauran sinəvanuan enan egəm isa vəsa tibatbat səhor ta mō. Dereh timagenan hən naur tosa ta daməḅai.”

*Nəbathudud kitin siYesu
(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)*

⁴⁶ Nəboḅ aYesu tosor mai naluḅoh sal, aḅan matmat gail mai anan lubar naut enan. Loil vivile, luke lisor maii.

⁴⁷ Avan sua ikel maii ke, “Geris, anamḅ mai aḅamḅ gail loil vivile, luke lisor mai gaiug.”

⁴⁸ Ale isor var atenan ke, “Anagw ase? Aḅagw gail ase?”

⁴⁹ Ale esuhun navəlan van hən ahai susur san gail, ike, “Geris! Anana sagw mai aḅagw gail bogai!

⁵⁰ Bathut avan ideh togol nəsa aTəmagw len nəmav toləḅoni, gai evi aḅagw, o aḅavinegw o anana sagw.”

13

*Nəḅol ḅusan hən namisurhuwit
(Mak 4.1-12; Luk 8.4-10)*

¹ Len nəboḅ enan, aYesu evivile len naim, ebətah tarhəwai Kalili.

² Ale nabiltiḅoh logəm, ḅonḅon garu lan, gol ke isah len nabot hən ḅebətah, ale naluḅoh loil husur nabitas.

³ Beti ikel natit tosoḅur mai galito len nəḅol ḅusan gail. Ike, “Ikad nəvanuan tomabmabul namisurhut gail. Boḅ sua ia bubulan namisurhut nawit.

⁴ Nəboḅ tobubulan gail van, namisurhuwit galevis lorus husur naḅisal, ale nəman naməsav logəm, luhan ḅis gail.

⁵ Galevis lorus len naut tobaḅ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut bathut nətan səsareh.

⁶ Nəboḅ namityal tovi məhat, nəyal etun idaḅ gol nalut gail lomial husur səkad nəharhət tovi pan, ale lumayoh.

⁷ Galevis lorus len nəhau tokad nasunite, ale nəhau itov vi məhat, ruḅ gut bun nawit.

⁸ Galevis lorus len nətan tokənoh ale nəboḅ lotomatu, sua iḅan vəkad 100, sua iḅan vəkad 60, sual am iḅan vəkad 30.

⁹ Nəvanuan tokad nədariḅan, tesəsəloḅ!”

¹⁰ Beti ahai susur san gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Nəboḅ gotosor mai galito, guḅol ḅusan mōs nəsa?”

¹¹ Ale isor var galit ke, “Nugole husur aGot idaḅ hən ke mətḅeləboi nəsa tosusuah len natoḅan pipihəḅəlan aGot len nəmav be aGot sədamḅ hən ke galit ləḅeləboii.

¹² Bathut avan ideh nəlon tomabur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am maii hən ḅepul hən. Avil avan ideh tomətahun ḅeləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tokade dani.

¹³ Husur enan nusor mai galito len nəḅol ḅusan, husur naut kəmas lotokəta, ləsakəta ləboi nəsa notogole, naut kəmas lotosəsəloḅ, ləsəsəsəloḅ hən nəsa notokele, ləsaləboii.

¹⁴ Ale nasoruan siGot aIsaiah tokel uri isarpoh len galito, ike:

“ ‘Len nasəsəlonjan samito, dereh mətəsəsəlonj
 be asike mətəsəsəlonj ləboi nəsa notokele,
 ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
 be asike mətəkəta ləboi nəsa notogole.

¹⁵ Husur nəkadun alategai egəm v̄onv̄on,
 pəpadaŋ nədariŋalit eḅulḅulol,
 ale namətalit iḅer.

Asike lətəmagenan,
 namətalit takəta ris nəsa notogole,
 nədariŋalit tasəsəlonj hən nəsa notokele,
 nəlolit taləboi natgalenan,

ale lətəpair van hən ginau,

ale nətagol galit lətəmaur.’ ”*

¹⁶ Ale aYesu isor am ke, “Gamito, navoian siGot igol mətukab hən
 namətamito bathut ke lotokəta, mətukab hən nədariŋamito bathut ke lo-
 tosəsəlonj.

¹⁷ Husur nukel nakitinan mai gamito ke, ahai kelkel ur mai nəvanuan tonor
 lotosəḅur loləŋon masuḅ ke lətaris nəsa məttorisi, be ləsarisi, loləŋon masuḅ ke
 lətasəsəlonj hən nəsa məttoəsəlonj həni, be ləsəsəsəlonj həni.

AYesu isor vəsvəsai nəḅol p̄usan enan
(Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)

¹⁸ “Imagenan, səsəlonj hən namilen nəḅol hən nəvanuan tobubulan
 namisurhuwit.

¹⁹ Namisurhuwit torus len naḅisal esum̄an nəvanuan gail lotosəsəlonj hən
 nasoruan hən natohan pipihəlan aGot be ləsaləboii, gai tosa vəsa masuḅ tovi
 təmat egəm, lav kuv namisurhut nasoruan enan dan nəlolito.

²⁰ Namisurhuwit torus len naut tobaŋ vat esum̄an alat lotosəsəlonj hən
 nasoruan, ale vəha-sua ŋai lotəgau gati len nakemkeman.

²¹ Avil ləsəkad nəharhət tovi paŋ gol ləsəmaur sabəlav. Be nəboŋ todaŋ ḅibari
 o avan ideh ḅemədas buni gol ləḅeləŋon ḅisa, dereh limayoh tutut, luteh dan
 nəḅəlomian len nasoruan.

²² Namisurhuwit torus len nəhau tokad nasunite esum̄an alat lotosəsəlonj
 hən nasoruan avil nə-nau-masuḅ-an hən nəmauran ta daməŋai mai nagərasian
 hən na-pul-hən-natite-an aroruŋ gut bun nasoruan gol səvan.

²³ Avil namisurhuwit torus len nətan tokənoh esum̄an alat lotosəsəlonj hən
 nasoruan, lotoləboii, lotoḅvan masuḅ. Sual iḅan vəkad 100, sual iḅan vəkad 60,
 sual am iḅan vəkad 30.”

Nəḅol p̄usan hən nawit mai naliol tosa

²⁴ AYesu ikel nəḅol p̄usan sual am mai galito, ike, “Natohan pipihəlan
 aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua tobubulan namisurhuwit tovoi len
 nəmarireu san.

²⁵ Be nəboŋ topat len mariug, aenemi sua egəm, ebubulan namisurhuliol
 tosa len nəmarireu tokad nawit tia, ale ivan.*

²⁶ Nəboŋ nawit totoḅ, tuḅat ḅiḅan, naliol tosa am itov.

²⁷ Naslev gail simahean naim logəm həni, luke, ‘Nasuḅ, gaiug gobubulan
 namisurhuwit tovoi len nəmarireu sam̄ be gagai epul hən naliol tosa! Imabe?’

²⁸ Ale ikel mai galit ke, ‘Aenemi sua igol nategai.’ Ŋa naslev gail lousi ke,
 ‘Guke namteput tuan naliol enan a?’

²⁹ Ris toke, ‘Ao, nəboŋ mətḅeputi, dereh mətēput mēdas nawit am.

* **13:15:** Isa 6.9-10 * **13:25:** Naliol tosa enan ehun nawit, be evi behi, igol nəvanuan eru.

³⁰ Rin gəlar p̄isi aritov b̄onb̄on v̄əbar n̄əmatuan, ale len n̄əboŋ h̄ən n̄əmatuan, dereh nikel mai n̄əvanuan n̄əmatuan ke lep̄əp̄ehun ḡəlaru, baŋis tuan naliol tosa h̄ən l̄əb̄ep̄əŋasi, ale baŋis tuan nawit vi lan naim sagw notoriŋriŋ n̄əhanian lan.’ ”

*Nəb̄ol p̄usan h̄ən namisurhumastat
(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)*

³¹ AYesu ībol p̄usan t̄etas ike, “Natohan pipihabəlan aGot len n̄əməv imaiegai: Ikad namisurhumastat avan sua tomabule len n̄əhol san.

³² Ekəkereh səhor namisurhuhanian tiltile gail, avil n̄əboŋ totov, egəm tibau səhor n̄əhanian gail len n̄əhol, ale egəm vi hai, h̄ən ke n̄əman naməsav logəm um h̄ən n̄əhai ŋodŋod salit len n̄əpashət gail.”

*Nəb̄ol p̄usan h̄ən nayis
(Luk 13.20-21)*

³³ AYesu ikel n̄əb̄ol p̄usan. Ike, “Natohan pipihabəlan aGot len n̄əməv imaiegai: Mitinau nayis, ap̄əh̄āv̄ut sua tolavi. Ēbundasi len n̄əhad n̄əflaua totor van v̄əbar n̄əflaua kavkav totob.”†

³⁴ AYesu ikel natgalen p̄isi mai nalūvoh gail len n̄əb̄ol p̄usan. N̄əboŋ tosor mai galito, ikel n̄əb̄ol p̄usan akis ŋai.‡

³⁵ Igol tomaienən h̄ən b̄igol n̄əsa ahai kelkel ur tokele b̄isarpoŋ ke, “N̄əboŋ n̄əb̄esəŋav h̄ən nabuŋogw, dereh nisor len n̄əb̄ol p̄usan, dereh nikel ur natit gail lotosusuah ta sutuai len natūbatan, n̄əboŋ notoum h̄ən navile a pan.”*

AYesu isor v̄əsv̄əσαι n̄əb̄ol h̄ən naliol tosa

³⁶ Beti aYesu eriŋ nalūvoh, evi lohoim. Ale ahai susur san gail logəm h̄əni, luke, “Kel mai ginamito bai, namilen n̄əb̄ol h̄ən naliol tosa len n̄əmarireu.”

³⁷ Isor var galit ke, “Atenan tobubulan namisurhuwit tovoi evi aNatun N̄əvanuan,

³⁸ ale n̄əmarireu evi navile a pan. Namisurhuwit tovoi lovi alat lototoŋ pipihabəlan aGot. Naliol tosa lovi alat sitenan tosa v̄əsa masūv̄ tovi t̄emat.

³⁹ Ale aenemi tobubulan namisurhuliol tosa, evi nat̄emat. N̄əboŋ h̄ən n̄əmatuan evi n̄əboŋ h̄ən nanoŋan h̄ən navile a pan, nagilen h̄ən natit p̄isi, ale alat n̄əmatuan lovi aŋel gail.

⁴⁰ Sum̄an alat n̄əmatuan lotobaŋis tuan naliol tosa h̄ən n̄əhab b̄ihani, dereh timagenan len nagilen h̄ən natit p̄isi.

⁴¹ Dereh aNatun N̄əvanuan tesəvat aŋel san gail h̄ən l̄əb̄ep̄əp̄ehun galit p̄isi lotogol n̄əvanuan b̄igol n̄əsaan, mai alat lotogol n̄əsaan, dan natohan pipihabəlan.

⁴² Dereh aŋel gail libar h̄ən galito vi lan n̄əhab topud v̄əsa; len naut enan dereh litaŋ, likat b̄ur̄b̄ur narīvolito.§

⁴³ Beti alat lotonor dereh lesūm̄an namityal tom̄ial h̄abat len natohan pipihabəlan aT̄emalito. N̄əvanuan tokad n̄ədariŋan tesəsəlonŋ!

Natohan pipihabəlan aGot len n̄əməv

⁴⁴ “Natohan pipihabəlan aGot len n̄əməv imaiegai: Ikad nakontit sua tovoi buni, n̄əvat han tosōbur, tosusuah len n̄əmarireu sua. Ale avan sua isābi. Itavun t̄etas h̄əni. Ale len nakemkeman san ivan, ēpur h̄ən natit p̄isi tokade ale ia v̄ur n̄əmarireu enan h̄ən b̄ikad natenan tovoi.

† 13:33: N̄əhad n̄əflaua totor evi n̄əflaua tosōbur, len nasoruan ta Kris lokisi h̄ən sata totor. ‡ 13:34: H̄ən naves 34-35, Mak 4.33-34 * 13:35: Psa 78.2 § 13:42: N̄əhab egai tosor husuri epud v̄əsa vagol namet̄elai tovi wai.

⁴⁵ “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toʋur natit gail, ʃur hən gail, todon nanesnes tovoi gail.

⁴⁶ Ale nəboŋ tosaḅ nanesnes sua, nəvat han totibau, ivan, ʃur hən natit ʃisi tokade, ale ia ʋur nanesnes enan.

⁴⁷ “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Nəvanuan galevis lubar hən nalevlev len nəbilitwai. Sədareh ikad naməŋod totitile tosoḅur tovisivis lan.

⁴⁸ Ale nəboŋ topul, lolivi vahut, lobətah, losəŋon tovoi gail len nəhad sua ale lubar hən tosa gail vi tut.

⁴⁹ Dereh timagenan len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen hən natit ʃisi. Aŋel gail dereh lia pəpəhun alat lotosa vəsa dan alat lotonor.

⁵⁰ Dereh libar hən alat lotosa vi lan nəhab topud vəsa vagol nametəlai tovi wai; len naut enan dereh litaŋ, likat ʃurʃur nariʋolito.”

⁵¹ AYesu eus galit ke, “Mətələboi səhot natgalen ʃisi məu a?” Lusor vari ke, “Evoi, namtoləboii.”

⁵² Na ikel mai galit ke, “Ahai ʃusan hən nalo siMoses togəm vi ahai susur len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, ahai ʃusan enan esumən amahean naim topul hən nakontit gail. Eriŋ natgalenan len naut sua hən ləbesuh ei. Ale ilav nakontit toveveu mai nakontit tomatu dan naut enan.”

*Lomətahun aYesu len naut a Nasaret
(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)*

⁵³ Nəboŋ aYesu tokel nəbəl ʃusan galenan tonon, eriŋ naut enan.

⁵⁴ Ale nəboŋ tobar naut a Nasaret, naut totibau lan, eʃusan len naim nəbonḅonan salito. Galit luʃan, luke, “Eee, namitisau hən nəmauran tovoi egai, gai ilavi a be? Nədaŋan hən ʃigol namerikel gail, ilavi a be?”

⁵⁵ Be savi anatun ulumən sinəvanuan na-um-im-an a? Anan, nahəsən aMeri a? Aʋan aJemes, aJosef, aSimon mai aJutas a?

⁵⁶ Ale aʋavinen gail ʃisi ləsatoḅ mai gidato a? Bimaienan, ilav natgalen a be? Savi gai hən ʃimaienan!”

⁵⁷ Ale nəlolit epəŋasi, lomətahuni. Be aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur ideh, len naut ʃisi loputsani len nənauan salito, be len naut a im san mai len naim san, lunau ke tovi ut kəmas.”

⁵⁸ Ale aYesu sagol namerikel sasəḅur len naut enan husur lupar dəlomian lan.

14

*Nəmatan siJon Baptais
(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)*

¹ Nəboŋ aHerot Antipas tosəsəlon hən na-kel-uri-an husur aYesu,

² ikel mai naslev lotokətkəta təban ke, “Atenan aJon Baptais bolai! Ile məhat dan nəmatan, imagenan nədaŋan hən ʃigol namerikel gail ipat lan.”

³ AHerot ekəmaienan husur a mə igol ke lototah gat aJon, riŋi len naim bəbaŋis sil abareab siHerot, aHerotias tovi asoan aFilip, aHerot aʋan aFilip tosaḅar kuvi.

⁴ Lutah gat aJon husur ikel titau hən aHerot ke, “Len nalo sanor hən gəbesəḅar alitenan.”*

⁵ AHerot ike tigol aJon timat be emətahw len nəlol paŋpaŋ sinaluʋoh bathut lunau ke aJon tovi ahai kelkel ur.

⁶ Len nəhanan hən nəboŋ nəpasian siHerot, anatvavin aHerotias isav len nəholito ale aHerot ehəḅur habat həni.

* **14:4:** Lev 18.16, 20.21

7 Imagenan ita gat na-kel-gati-an sua hən ðeviol hən natideh gai ðeləŋoni maii.

8 Na nəboŋ anan tokel maii hən nəsa hən ðeusi, natəbarehreh ikel mai aHerot ke, “Noləŋon nəkadun aJon Baptais, gegai, len nasiloh!”

9 Ale naut kəmas ilolosa, bathut na-kel-gati-an san gai tota gati, mai alat lotosuh len nəhanan, aHerot ikele hən nasoltia galevis ke tehum tousi.

10 Ale lovi lan naim bëbaŋis, luta kotov nəkadun aJon.

11 Lorin nəkadun len nasiloh, pati, lavi mai natəbarehreh topati vəlavi mai anan.

12 Beti ahai susur siJon logəmai, lupat niben van vətavuni. Ale nəboŋ lototavuni tonon, luvan hən aYesu, lukel nəsa tovisi maii.

*AYesu evəŋan alalumān lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)*

13 Nəboŋ aYesu tosəsəlon hən na-kel-uri-an husur aJon, isah len nabot sua, erin naut enan hən ðitoh səbon len naut toðəbesw. Nəboŋ naluvoŋ gail lotosəsəlon hən, lorin nabiltivile gail, luyar a ut husuri.

14 Nəboŋ aYesu tomarin dan nabot, eris nabiltivuoh, nəlon itaŋis galito ale igol alat lotoməsah lumaur.

15 Nəboŋ naut togomgom, ahai susur san gail logəm hən, luke, “Naut eg ipat a tut dan navile gail. Namityal ivan pisi tia. Səvat naluvoŋ van, hən ləbevi lan navile gail hən ləbidas hanian hən ləbevuri.”

16 Ris aYesu tokel mai galit ke, “Salivan, gamit māu mitilav nəhanian mai galito.”

17 Lukel maii ke, “Be namtsəkad natideh gegai, natuhbəta torim mai naieh toru ŋai.”

18 Ale ike, “Tariv gail gəm, mai ginau.”

19 Beti ikel mai naluvoŋ ke lebətah len naliol. Ale ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan. Eður gail, ilav nabəta mai ahai susur san gail ale lopəpehun gail mai naluvoŋ.

20 Galit pisi luhan, luhanukub, ale losəsəŋon hudhuhanian van, gol nəhad tovi 12 lopul.*

21 Ikad alalumān lotovi 5,000 lotohan, be ikad alatpəhaʋut mai alahutai am.

*AYesu iyar len nəpon nəwai
(Mak 6.45-56; Jon 6.15-21)*

22 Beti aYesu igol ahai susur gail lusah len nabot hən ləbeil a mo vi lan nətarhət nabiltiwai. Ale gai esəvat naluvoŋ gail hən ləberin naut enan.

23 Nəboŋ tosəvat galit tonon, aYesu etəvehuh səbon vi lan nəvehuh hən bisor mai aGot. Ale nəboŋ naut togomgom itoh səbon ei.

24 Len namityal enan, nabot isal vi rivuh a tut dan nətan. Nəwai ekudkud vapus, gol ivas nabot husur isoh ður nəlan.

25 Len nadudulan somilan naut səlan sal be aYesu egəm hən galito, iyar len nəpon nabiltiwai.

26 Nəboŋ ahai susur gail lotoris toyaryar pōniwai, nəkadulit eðurvur. Lukai ke, “Wao! Nanunun sua bolai.” Ale ninelit epil gol lukai habat.

27 Vəha-sua ŋai aYesu isor mai galit ke, “Samtemətahw! Məteil ðuri! Ginau bogai!”

28 APita ikai van hən ke, “Nasub, ðevi gaiug kitin, kel mai ginau ke niyar len nəpon nəwai van hən gaiug.”

* 14:20: 2Ki 4.42-44

²⁹ Ale ike, “Gəmai!” Nəboŋ aPita tomarin dan naḅot, iyar p̄oniwai van hən aYesu.

³⁰ Be nəboŋ aPita toris nəlan todaŋ, emətahw, etuḅat sar maduŋduŋ ale ikai ke, “Nasuḅ, numat! Liv kuv ginau!”

³¹ Vəha-sua ŋai aYesu isar hən navəlan, itah gati, ale ike, “Gaiug gotokad natuhdələmian ŋai, nəloḿ eur ginau mabe?”

³² Ale nəboŋ artosah len naḅot, nəlan idar buni.

³³ Beti alat len naḅot lulotu həni ke, “Govi aNatun aGot kitin.”

³⁴ Nəboŋ lotolav tukot len nabiltiwai, luvahut len naut a Kennesaret.

³⁵ Nəboŋ alat len naut enan lotokəta ləboi aYesu, lopolisul van hən naut p̄isi todar vis naut enan ale losəhar alat lotoməsah van həni.

³⁶ Loŋiri ke tidam̄ hən ləbibar ŋai nasum̄arhət nahurabat san, ale galit p̄isi lotobari lumaur.

15

Inor ke niben nəvanuan biveveu o nəlon māu? (Mak 7.1-13)

¹ Beti naFarisi gail mai ahai p̄usan hən nalo luyar a Jerusalem gəm hən aYesu, luke,

² “Imabe ahai susur sam̄ gail lupal sob dan naḅisal hən naḅide sihaḅut sidat gail ta sutuai? Husur ləsakəkəsəval nəboŋ lotohan.”

³ Ris aYesu tosor var galit ke, “Gamit, imabe mətəḅur kotov nalo siGot m̄os mətḅehusur naḅide samit ta sutuai?”

⁴ Bathut aGot ike, ‘Putsan atəmaḿ mai anam̄ matmat len nənauan sam̄,* ikele am ke, ‘Avan ideh tosor tosa todaŋ hən atəman o anan, gai timat ebun māu.’*

⁵⁻⁶ Avil gamito, mətumakuv dan nalo siGot hən mətḅehusur naḅide samit ta sutuai nəboŋ məttoḅusan ke, ‘Avan ideh ḅikel mai atəman o anan ke, “Nəsa notokade hən nəḅevi tarhət sam̄, noviol həni tia mai aGot. Gai ḅigol ḅimagenan, inor ŋai ke asike eputsan atəman len nənauan san.’ Gamito, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai.

⁷ Mətovi nəvanuan gəgəras ŋai. Nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiah husur gamito ekitin. Ike,

⁸ “Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito, be len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

⁹ Lulotu sobuer hən ginau,
loḅusan hən nakelean sinəvanuan,
hum tovi lo sagw.’ ”*

Nəsa igol nəvanuan saveveu? (Mak 7.14-23)

¹⁰ Beti aYesu ekis naluḅoh gəmai, ikel mai galit ke, “Mətesəsəlon hən nəsa notokele, mətələboii.

¹¹ Savi nəsa tovi lan nəḅan togol nəvanuan toḅiŋḅiŋal len nəhon aGot. Ao, evi nəsa tovivile dan nabuŋon togol nəvanuan tosa, evi nəsa tokele togol nəvanuan saveveu.”

¹² Beti ahai susur gail logəm həni luke, “Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəlon hən nəsa gotomadhakele, igol nəlolit isa. Goləboii māu a?”

¹³ Ris aYesu tosor var galit ke, “Nəhai ideh aTəmagw len nəmav səmabule, dereh teput kuvi.

* 15:4: Exo 20.12; Deu 5.16 * 15:4: Exo 21.17; Lev 20.9 * 15:9: Isa 29.13

¹⁴ Rin galit lesuh! Lovi metbesw gail lotosəhar alat ləsəkəta. Nametbesw sua besəhar nametbesw togon, dereh gəlar pisi ariteh, arimasur len nəbur.”

¹⁵ Ale aPita ike, “Kel namilen nasoruan kəta enan mai ginamito.”

¹⁶ AYesu ike, “Gamito am, mətsaləboi səhoti a?”

¹⁷ Mətoləboii tia ke natit pisi tovi lan nəpan nəvanuan, evi lan natəbaŋ van, evivile vi lan nalitavtav.

¹⁸ Avil natit gail nəvanuan tokele, nəsa tovivile dan nabuŋon, egəm len nəsa topat len nəlon, ale natgalenan lugol nəvanuan isa, saveveu.

¹⁹ Husur natgalegai logəm len nəlon: nənauan tosa, nagolean hən nəmatan, naitian tobur kotov nəlahan, naitian tosa, nəvənanahan, naliboŋan len nakotan, mai nasoruan tomədas nahəsən nəvanuan o tomədas nahəsən aGot.

²⁰ Natgalenan lugol nəvanuan ləbiŋbiŋal len nəhon aGot. Navide hən nakəkəsəvalan len nəhanan sagole!”

*Nadəlomian sitəbtaKenaan
(Mak 7.24-30)*

²¹ Beti aYesu erin naut a Kalili, evi lan naut pəpadaŋ hən nabiltivile eru, a Tair mai a Siton.

²² AtoḅtaKenaan sua totoh len naut enan, egəm hən aYesu, ikai ke, “Nasuḅ, aNatun siTevit, gilolosa hən ginau. Natəmat sua emədas anatvavigw vəsa!”

²³ Be aYesu sator vari len nasoruan ideh. Ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Səvati vi tut bathut ehusur gidato, ikai walwal!”

²⁴ Len na-sor-vari-an san aYesu ike, “AGot esəvat ginau van hən alat a Israel ŋai lotohum nasipsip gail lotomasig.”

²⁵ Na alitenan egəm, teh bathurien aYesu, ike, “Nasuḅ, gevi tarhət sagw!”

²⁶ AYesu ike, “Sanor hən nəbilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəbibar həni van hən nalipah gail.”

²⁷ Ris aliten toke, “Evoi, Nasuḅ, be nalipah gail loləboi ləbihan nasugut nabəta torus vi pan dan natev simasta salito.”

²⁸ Ale aYesu isor vari ke, “Bareab, gaiug gukad nadəlomian totibau masuḅ! Tevisi mōs gaiug hum gotoləŋoni.” Ale anatvavin imaur len namityal enan van.

AYesu igol isoḅur lumaaur

²⁹ AYesu erin naut enan, etəlmam vi Kalili, iyar husur nətarhəḅiltiwai Kalili. Ale etəvehuh vi lan nəvehuh, ebətah ei.

³⁰ Nabiltiluḅoh gail logəm həni, losəhar alat lotogau, nametbesw gail, alat narielit tosa gol ləsəyar, naḅut gail mai isoḅur am. Lorin galit bathurien aYesu ale igol galit lumaaur.

³¹ Naluḅoh lumaŋmaŋ len nəsa lotorisi. Naḅut gail lusor; alat narielit tosa, nibelit ivoŋəvoŋ, lumaaur; alat lotogau luyar; mai nametbesw gail lokəta. Ale lusal suh nəyalyalan siGot silat a Israel.

*AYesu evəŋan alalumān lotovi 4,000
(Mak 8.1-10)*

³² Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəmai ike, “Nəlogw itanjis alategai, husur lutah mai ginau len nəmariboŋ totor tia ale ləsəkad natideh hən ləbihani. Nəsələŋon nəbesəvat galit van malkəkət. Nəbigole, dereh limatmatioḅ husur naḅisal salito.”

³³ Ale ahai susur gail lukel maii ke, “Len naut toḅəbesw topat səḅon maiegai, namtilav natuhbəta tihau mabe hən namtḅevəŋan nabiltiluḅoh egai?”

³⁴ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbēta evis?” Luke, “Namtukad eməlevru mai natuhieh galevis.”

³⁵ Na aYesu ikel mai naluṽoh ke lebətah len tan.

³⁶ Ilav natuhbēta toməlevru mai naieh gail, esipa vi tēban aGot hən nəhanian, eḅuri, lavi mai ahai susur gail ale lopəpəhuni mai naluṽoh.

³⁷ Galit p̄isi luhān vəhanukub. Ale losəṅon nahudhuhānian van gol nəhad toməlevru lopul.

³⁸ Ikad alalūmān lotovi 4,000 lotohan, be ikad alatpəhāṽut mai alahutai gail am.

³⁹ Beti aYesu esəvat naluṽoh gail van. Ale isah len nabot, igam van vəbar naut a Makatan.*

16

Lous taltal hən aYesu hən namerikel (Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)

¹ Boṅ sua naFarisi mai naSattiusi gail logəm hən aYesu. Loləṅon ke aYesu tigol nəsaban, ṅa lousi hən beṽusan galit hən namerikel hən nəmav.

² Be aYesu isor var galit ke, “Nəboṅ namityal tomasur mətuke, ‘Pelan dereh naut tivoi husur nəmarigw ikathab,’

³ ale len nadudulan mətuke, ‘Daməṅjai naut ibatmot, nəmarigw epit vi məhat mai nəmav epitau. Dereh naut tisa. Nabiltius dereh teus.’ Mətoləboi mətberis nəsa tovisi len nəmav, ale vəha-sua ṅai mətoləboi ke naut tivoi o tisa, be mətodədas mətberis ləboi namilen nəsa tovisi len nəboṅ gail ta daməṅjai. Mitimabe?

⁴ Gamit naur ta daməṅjai mətusa, mətədaṅ len aGot sumān apəhāṽut tohusur aulumān tiltile, sədaṅ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ṅai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah.” Ale aYesu eriṅ galito, ivan dan galito.

Nayis hiFarisi mai Sattiusi gail (Mak 8.14-21)

⁵ Nəboṅ ahai susur gail lotogam tukot vəbar nətarhət nabiltiwai, nəlolit iboṅboṅ hən ləbesəṅon nabəta ideh van.

⁶ Ale aYesu ikel mai galito ke, “Mətələləgau hən gamit gabag! Mətekətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail.”

⁷ Lusor mai galit gabag ke, “Ekəmaienan husur datsəlav nabəta ideh gəmai.”

⁸ AYesu eləboi nənauan salito ṅa ike, “Gamit məttoṅkad natuhdələmian ṅai, mətuhol husur nabəta mətəkade hən nəsa?

⁹ Mətsaləboi sal a? Nəlomit iboṅboṅ hən natuhbēta torim hilat lotovi 5,000 mai nəhad gail p̄isi məttoṅṅoni a?*

¹⁰ Nəlomit iboṅboṅ hən natuhbēta toməlevru hilat lotovi 4,000 mai nəhad gail p̄isi məttoṅṅoni a?*

¹¹ Imabe? Mətunau sal ke nusor husur nabəta m̄au a? Aoa! Be nukel mai gamit tətəs ke, kətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail!”

¹² Beti len namityal enan ṅai lunau səhoti ke nəboṅ tokel nalələgauan mai galito, gai sasor husur nayis len nabəta. Ao isor tas naṽusanan siFarisi mai Sattiusi gail.

APita ikel kot aYesu (Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)

* **15:39:** Datsaləboi savoi naut a Makatan topat lan, be datoləboi ṅai ke topat tarhəbiltiwai Kalili.

* **16:9:** Mat 14.15-21 * **16:10:** Mat 15.32-38

¹³ AYesu erin̄ naut enan ale nəboŋ tobar naut a Sisarea Filippi, eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail lotosor husur aNatun Nəvanuan, luke tovi ase?”

¹⁴ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais. Galevis luke aElijah. Galevis am luke aJeremiah o ahai kelkel ur sual am.”

¹⁵ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?”

¹⁶ ASimon Pita isor vari ke, “Gaiug boh aKristo, aNatun aGot nəkadun nəmauran.”

¹⁷ Ale aYesu ikel maii ke, “Tivoi hən gaiug, aSimon anatun aJonah! Savi avan ideh len navile a pan tokel vəhot natenan, be aTəmagw len nəmav ikel vəhoti mai gaiug.

¹⁸ Nukele am mai gaiug ke govi aPita, nəvat, ale dereh neum hən naim sagw len nəvat enan, naim sagw tovi vanuan sagw gail. Ale nədaŋan hən nəmatan edədas bəsəhor galito.

¹⁹ Nukele am mai gaiug ke, dereh neviol hən naki hən nəbopita hən natohan pipihabəlan aGot len nəmav mai gaiug. Natideh gəbikai tasi len navile a pan, evi nəsa aGot tokai tasi tia len nəmav. Ale natideh gəbidaŋ hən len navile a pan, evi nəsa aGot todaŋ hən tia len nəmav.”*

²⁰ Beti aYesu ikel p̄uli hən ahai susur gail ke salikel avan ideh ke gai tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mak 8.31-9.1; Luk 9.22-27)*

²¹ Len nəboŋ enan van, aYesu etuʔat keke iparpar mai ahai susur san gail ke timasvi Jerusalem ale timasləŋon tisa vəsa len nəvide tosoʔur len nəvəlan alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, aʔiltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo. Ale dereh ligol timat. Beti len nəmariboŋ ʔitor dereh aGot tigol tile məhat.

²² Beti aPita eliv aYesu vi tarhəte, etuʔat sor lan, ike, “Satimaiean, Nasuʔ! Natgalenan salevisi hən gaiug!”

²³ Be ipair van hən aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau aSetan! Gugol risi hən nəbipes haʔetw hən nəbiteh. Nənanuan sam̄ gail ləsəpat len nəsa aGot toləŋoni, lohukur naləŋonian sinəvanuan ŋai.”

²⁴ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh ʔike ʔehukur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənanuan mai naləŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, teukur ginau.

²⁵ Husur avan ideh ʔike ʔiwol hən nəmauran san gabag hən ʔetəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be nəmauran san ʔimasig m̄os ginau, dereh tikad nəmauran vi sutuai.

²⁶ Nəvanuan ʔikad natit p̄isi len navile a pan, be nəmauran san vi sutuai ʔimasig, imabe? Ikad nəsa? Nəvanuan eləboi ʔeviol hən nəsa hən ʔikad nəmauran enan a?

²⁷ Bathut aNatun Nəvanuan dereh tegəm ta bog. Dereh tegəm mai aŋel san gail len nədaŋan mai namənas seTəman. Len nəboŋ enan, dereh tilav nəpurpuran mai nəvanuan gail hən natit p̄isi lotogole, tinor hən nəsa lotogole.*

²⁸ Nokitin mai gamit ke, gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian siNatun Nəvanuan hən ʔeil a m̄o hum aKiŋ.”

17

*Namənas kitin siYesu
(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)*

* **16:19:** Mat 18.18; Jon 20.23 * **16:27:** Psa 62.12; Rom 2.6

¹ Len nēmaribon̄ toməlevtes husur nēbon̄ enan, aYesu esəhar aPita, mai alarmiṽan, aJemes mai aJon. Esəhar galit səbolito vi məhat len naṽehuh sua tosaḥsah.

² Ale len nəholito egəm tile, nəhon emial hum namityal, nahurabat san egəm pəhapəhw buni vabilbil.*

³ Vəha-sua ŋai loris aMoses mai aElijah artohol mai aYesu.

⁴ APita isor mai aYesu, ike, “Ivoi hən dattotoh gegai. Gəbeləṽoni, dereh neum hən nəpasvaləval titor, tesua esam̄, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

⁵ Nəbon̄ aPita tosor sal, nəmavukasw tomial habat ikabut gol galito, ale nadoldol sua len nəmavukasw ike, “Ategai evi aNatugw ulum̄an notoləmas buni, notohəhaṽur həni. Səsəlon̄ husuri!”

⁶ Nəbon̄ lotosəsəlon̄ hən natenan, ahai susur gail luteh, kəta vi pan, nəlolit epil vəsa.

⁷ AYesu egəm hən galito, ibar galito, ike, “Mitile məhat. Samtemətahw.”

⁸ Ale nəbon̄ lotokəta vi məhat, lokəta ris aYesu səbon̄ ŋai, ləsaris avan ideh am.

⁹ Nəbon̄ lotomariṽ vi pan len naṽehuh, aYesu ikele hən galit ke, “Samtikel ur nəsa məttorisi mai avan ideh am vir aGot biḡol aNatun Nəvanuan bile məhat dan nəmatan.”

¹⁰ Beti ahai susur gail lousi ke, “Ahai pusan hən nalo luke aElijah timasgəm a m̄o, be lukele hən nəsa?”*

¹¹ AYesu isor var galit ke, “Evoi, tarhət sua, aElijah dereh tegəm a m̄o hən biḡol təlmam hən natit p̄isi ləbinor.

¹² Be len nətarhəte am, nukele mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale nəvanuan gail ləsakəta ləboii, lugol nəsa lotoləṽoni həni. Imagenan, dereh ligol aNatun Nəvanuan am teləṽon tisa vəsa.”

¹³ Len namityal enan ŋai ahai susur gail lunau səhoti ke aYesu isor mai galito husur aJon Baptais.

AYesu igol natətai sua tokad natəmat imaur

(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Nəbon̄ lototəlmam dan naṽehuh tonon̄, logəm hən naluṽoh, ale aulum̄an sua egəm hən aYesu, etəṽedur bathurien,

¹⁵ ale ike, “Nasuḅ, gilolosa hən anatugw ulum̄an husur nahumatmat ibari gol ke eləṽon isa vəsa batbat. Husur iteh len nəhab tabtab ale iteh vəha-səbsoḅur len nəwai am.

¹⁶ Nosəhari van hən ahai susur sam̄ gail avil lodədas ləbiḡol b̄imaur.”

¹⁷ AYesu isor vari ke, “Eee naur egai məttoṽətahun nadələmian, məttoḥusur naṽisal tosa tokabkəbur, nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətupar dəlomian van van van nupetəmas həni. Səhar natətai gəmai!”

¹⁸ Beti aYesu esivoh len natəmat ale imakuv dan natətai, ale len namityal enan van imaur buni.

¹⁹ Ale ahai susur gail logəm hən aYesu, lusor səbolit maii ke, “Imabe ginamit namtsaləboi namtḅehut natəmat enan?”

²⁰⁻²¹ Ale ikel mai galit ke, “Mətodədasi bathut nadələmian samit em̄idol, ekəkereh masuṽ. Husur nokitin mai gamit ke, mətḅikad nadələmian hun namisurhumastat tomarisoris mətoləboi mətḅikel mai naṽehuh egai ke, ‘Gerus van ea!’ ale dereh terus. Naut kəmas mətunau ke mətodədasi mətḅigol natesua, dereh mətoləboi mətḅigole.”*

* **17:2:** 2Pit 1.16-18 * **17:10:** Mal 4.5 * **17:20-21:** Nalobulat galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²¹ Avil məttoṽətahun tomagenan nəbon̄ mətəḥan be məttoṽor tuṽ ŋai.

*AYesu isor tatas husur namatan san
(Mak 9.30-32; Luk 9.43b-45)*

²² Nəboŋ ahai susur gail lotobonbon len naut a Kalili, aYesu isor mai galit ke, “Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

²³ Dereh ligol timat, ale len nəmariboŋ titor aGot tigol tile məhat.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ahai susur gail loləŋon isa masuŵ.

Nətaks hən naim siGot

²⁴ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, alat lototariv tuan nətaks tovi nətrahma toru, logəm hən aPita luke, “Ahai pusan sam, eŵur nətaks hən naim siGot m̄au a?”†

²⁵ APita ike, “Evoi.” Ale nəboŋ tobis lohoim, aSimon sakel natideh be aYesu isor a m̄o maii ike, “Simon, len nənauan sam nəsa inor? Nau nakiŋ gail len navile a pan. Ase eŵur nəlaisens mai nətaks lototariv tuani, anatulit gail o nametbos gail a?”

²⁶ Ale aPita ikel maii ke, “Nametbos gail.” Beti aYesu ike, “Bimaienan, savi len anatulit gail hən ləbeŵuri.

²⁷ Be hən asike nəlolit bipanpan, givan hən nabiltiwai, bar hən nəhau. Naieh metəkav gəbisah həni, səŋav hən nabuŋon ale dereh gisaḅ nakoin tovi nəstater.‡ Lav kuvi, lavi mai galito m̄os nətaks sidaru.”

18

*Ase iyalyal səhor galit am
(Mak 9.33-37, 42-48; Luk 9.46-48, 17.1-2)*

¹ Len namityal enan ahai susur gail logəm hən aYesu lousi ke, “Ase iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav?”

² Ale aYesu ekis natuhtətai sua gəmai, igol eil rivuh len galito.

³ Beti ike, “Nokitin, nukel mai gamit ke, asike mətəbipair dan naŵide tosa samito hən mətəbesum̄an atuhlahutai, mitimabe? Asike asike mətobis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.

⁴ Imagenan, avan ideh bəriŋ gai hum tovi ut kəmas sum̄an natuhtətai egai, gai iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.

⁵ Ale avan ideh tohəhaŵur hən natuhtətai sum̄an egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhaŵur hən ginau nəbitah maii.

⁶ “Ale avan ideh bigol atuhlahutai sua, tokad nadəlomian len ginau, bitəh len nəsaan, nəpanismen sitenan dereh tisa am səhor ke nəvanuan galevis ləbitahətah hən nabiltivat len naholoan, ale ləbibar həni len tas hən bimaduŋduŋ butitas tosareh vi pan.*

⁷ Navile a pan dereh tisa vəsa bathut natit gail lotogol nəvanuan gail lotogol nəsaan. Natgalenan lotomaianan dereh limasvisi be tisa vəsa tibatbat hən nəvanuan togol natgalen ləbevisi.

⁸ Ale, navələm̄ o nariem̄ bigol gaiug gəbigol nəsaan, gita kotovi, bar həni vi tut. Gəbikad nəmauran vi sutuai be nariem̄ bisa gol gəsəyar o gugau, natenan esəhor gəbikad nariem̄ gəlar p̄isi arbivoi ale aGot b̄ibar hən gaiug len nəhab topan vi sutuai.

† **17:24:** Exo 30.11-16, 38.26. Nətrahma evi nakoin tovi naŵurp̄uran hən nauman hən nəmariboŋ tosua. ‡ **17:27:** Nəstater evi nakoin sua tovi naŵurp̄uran hən nauman hən nəmariboŋ tovat. * **18:6:** Nabiltivat enan eməlas habat, natonki esulsul həni hən ḅebul dasdas nawit hən ḅegəm vi flaua.

9 Namətañ ðigol gəbıteħ len nəsaan, kis kuvi, bar həni vi tut. Gəbıkad nəmauran vi sutuai be namətañ ðesua ðıbesw, natenan esəhor gəbıkad namətañ gəlar pısi arðivoi ale aGot ðıbar hən gaiug len nəhab nəmatan.

Nəbol pısan husur nasipsip tomasig
(Luk 15.3-7)

10-11 “Mətelələgau hən gamito! Atuhlahutai ideħ tokad nadəlomian len ginau, samtinau ke gai evi naut kəmas. Husur nukelə mai gamit ke, aņel gail lotokətkəta təban galito, loləboi tabtab hən ləbisor mōs galito len nəhōn aTəmagw len nəmav.†

12 “Mitinau natsua. Avan ideħ ðıkad nasipsip lotovi 100, ale sua iyar lab vi tut sua, mətunau ke tigol nəsa? Dereħ atenan teriņ lotovi 99 lesuh len navehuh hən ðıa doņ tosua toyar lab vi tut.

13 Ale ðısađı, nukel nakitinan mai gamito ke, ikemkem təban səhor lotovi 99 ləsəyar lab vi tut.

14 Imagenan, savi naləņonian seTəmamito len nəmav hən atuhlahutai galegai ideħ ðımasig.”

Nəbathudud nadəlomian sua togol tosa hən gaiug

15 AYesu isor am ke, “Nəbathudud ideħ len nadəlomian ðigol nəsaan hən gaiug, ğia sor mai gai səbōn, kel p̄ar̄p̄ar hən nəsa tosa gai togole maii. Gai ðesəsəlōņ səhot nəsa gotokele, gukad təlmam həni suñan na-ke-wawa-an len nadəlomian.

16 Be asike ðesəsəlōņ hən gaiug, ğesəhar nəvanuan nadəlomian tesua o teru am hən gəbėhusur natosian siGot toke, ‘Nəbōņ avan ideħ ðıkel uri ke nəvanuan togon togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele timasil p̄ar̄p̄ar len na-kel-koti-an sınəvanuan toru o totor am.’*

17 Be asike ðesəsəlōņ husur galito, kel ur natit pısi mai nəbōnđonan kavkav silat lotokad nadəlomian len naut enan. Asike ðesəsəlōņ husur alat lotokad nadəlomian am, len nənauan sam̄ riņi tesuñan nametđos səkad nadəlomian o nəvanuan nətaks.

18 “Nukel nakitinan mai gamito ke, natideħ gəbıkai tasi len navile a pan tevi nəsa aGot tokai tasi tia len nəmav, ale natideħ gəbıdam̄ həni len navile a pan tevi nəsa aGot todam̄ həni tia len nəmav.*

19 Nukel tətas hən nakitinan mai gamit ke, gamit đeru arðıkad nənauan ðesua husur natideħ len navile a pan, nəsa arđeusi, aTəmagw len nəmav dereħ tigole mōs gəlaru.

20 Husur toru o totor lotođon len nahəsagw, ginau nutah mai galit ei.”

Narubatian

21 Beti aPita eğəm hən aYesu eusi ke, “Nəbathudud nadəlomian sua ðigol nəsaan tabtab hən ginau, nerubat nəsaan san vəha-vis? Nerubat gail vəha-məlevru a?”

22 AYesu isor vari ke, “Ao, nəsakel ke vəha-məlevru, avil nuke ğerubat gail səņavur vəha-məlevru vəha-məlevru.‡

23 Imaienan, natohan pipıhabəlan aGot len nəmav imaieğai: Ikad nakiņ sua toke naslev san gail lisar ğel nəkabut salit maii.

† 18:10-11: Natosian galevis ta sutuai losuhud naves eğai: 11 Husur aNatun Nəvanuan eğəm hən bılav kuv alat lotomasig dan nəsaan salito. * 18:16: Deu 19.15 * 18:18: Mat 16.19; Jon 20.23 ‡ 18:22: Nəbōņ aYesu ekəmaienan, namilen ke datımasruđat nəsaan sınəvanuan nadəlomian tabtab, nanoņan teđuer.

²⁴ Nəboŋ totuḅat us nəkabut salito, losəhar avan sua van həni tokabut hən nətalent tovi 10,000, ale nətalent esua ŋai evi naḗurḗuran hən nauman hən nasihau tovi 15.

²⁵ Husur atenan todədas ḅisar gel nəkabut enan, amasta san ikele həni ke teḗur hən asoan mai anatun gail hən ləḅegəm vi slev gail ale teḗur hən natit ḗisi am gai tokade, hən ḅisar gel nəkabut san.

²⁶ Na naslev iteh bathurien, eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam hən natit ḗisi mai gaiug.’

²⁷ Nəlon amasta itaŋis naslev san enan, ikas kuv nəkabut san, eriŋi hən ḅivan.

²⁸ “Beti naslev enan evivile, etut len naslev togon tovi galit sua ŋai tokabut san hən nəvat, natenarius tovi 100. § Ale naslev itah gat togon, tuḅat təgau gat naholoan, ike, ‘Sar gel nəvat gotokabut həni len ginau!’

²⁹ Ale naslev togon iteh bathurien eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam həni mai gaiug.’

³⁰ Be naslev ta mō emətahuni. Ivan, gole hən ləḅitah gat togon, riŋi len naim bəbaŋis vir ḅisar gel ḗis nəkabut san.

³¹ Nəboŋ naslev galen am lotoris nəsa tovisi, lulolosa masuḗ, ale lua kel ur natit ḗisi lotovisi mai amasta salito.

³² Ale amasta ekis naslev ta mō gəmai, ikel maii ke, ‘Govi slev gotosa vəsa batbat! Ginau nukas kuv nəkabut saŋ ḗisi husur goŋir ginau həni.

³³ Ivoi am gətalolosa hən naslev togon suŋan ginau notololosa hən gaiug.’

³⁴ Ale len nəlol paŋpaŋ san, amasta eriŋi len navəlan alat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋis hən ləḅigol niben atenan ḅepəŋas vir ḅisar gel natit ḗisi gai tokabut həni.

³⁵ Len navide tomagenan, len nəlomito asike mətḅerubət kitin hən nəsaan sinəbathudud nadəlomian ideh lotogol tosa hən gamito, aTəmagw len nəmav dereh tigol timaienan hən gamito.”

19

Natiḗosan

(Mak 10.1-12)

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eriŋ naut a Kalili, evi Jutea len naut tarhəwisel Jortan.

² Nabiltiḷuḗoh gail lohusuri, ale igol galit lumaaur ei.

³ Beti naFarisi galevis logəm hən aYesu, loləŋon ke tekəkos len nasoruan san, mədas nahəsan ale lousi ke, “Inor hən aulumān ḅetiḗos hən asoan, riŋ gaḅulani husur nənauan o naləŋonian sitenan ŋai a?!”

⁴ Ris aYesu tosor var galit ke, “Mətsaḗuruŋ natosian siGot toke ‘sutuai len natuḅatan aGot igol naulumān mai napəhaḗut a?’”

⁵ Ale aGot ike, ‘Bathut natenan, naulumān dereh teriŋ atəman mai anan hən ḅeudud mai asoan, ale aresua suŋan artovi niben tosua ŋai.’*

⁶ Husur arsarū am, arosua ŋai. Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpehuni.”

⁷ Ale lousi ke, “Bimagenan, aMoses ikel nalo toke, ‘Naulumān tilav naləḅulat hən natiḗosan mai asoan ale tesəvati van,’ ikele husur nəsa?’”*

⁸ AYesu ikel mai galit ke, “AMoses idamḗ həni ke məttotiḗos hən asoamito husur nəkadumit ihaihai masuḗ, avil sutuai len natuḅatan, səmaienan.

§ 18:28: *Natenarius* evi nəvat naḗurḗuran hən nauman hən nəmaribon tosa. * 19:3: Natiḗosan evi na-tos-gati-an hən napəpehwan silarmisoan sua hən asike arḅilah am. * 19:4: Gen 1.27, 5.2 * 19:5: Gen 2.24 * 19:7: Deu 24.1-4; Mat 5.31

9 Be nukel mai gamito ke naulum̃an ideh totiṽos hən asoan naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, ale tolah mai napəhaṽut ideh am, atenan igol naitian toḅur kotov nəlahan.”

10 Ahai susur san gail lukel maii ke, “Nəlahan naulum̃an tokade mai asoan bimaienan, nəlahan toḅuer ivoi am.”

11 Ris aYesu tosor var galit ke, “Savi nəvanuan p̃isi loləboi ləḅesəsəloṅ səhot naḅusanan enan, be aGot ilav nədaṅan mai galevis ṅai hən ləḅeləboi ləḅigole.

12 Husur sogsog galevis lovi sogsog nəboṅ analit lotopas galito, be sogsog galevis am, nəvanuan gail lugol lotovi sogsog. Ale ikad galevis tile am ləsələh m̃os natohan pipihabəlan aGot len nəmav gol ke len nəmauran salito losum̃an sogsog gail. Avan ideh toləboi ḅesəsəloṅ səhot natenan, tesəsəloṅ səhoti!”†

AYesu mai alahutai
(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

13 Beti nəvanuan galevis losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən ḅeriṅ navəlan gəlaru len galito ale sor tuṽ. Avil ahai susur gail losivoh len galito.

14 Be aYesu ike, “Mitidaṁ hən alahutai ləḅegəm hən ginau; samteil gol galito! Husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi silat lotosum̃an alategai.”

15 Ale nəboṅ aYesu toriṅ navəlan gəlaru len galito tononṅ, eriṅ naut enan, ivan.

Nəmantuhmar topul hən natite
(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)

16 Len nəboṅ sua, aulum̃an sua egəm hən aYesu eusi ke, “Hai p̃usan, nigol natit tovoi sa hən nəḅikad nəmauran vi sutuai?”

17 AYesu isor vari ke, “Imabe gotous ginau husur natit tovoi? Ikad Atesua ṅai tovoi. Be gəḅike gəḅevi lan nəmauran vi sutuai, gigol nəsa nakelean todaṅ gail siGot tokele.”

18 Ike, “Nakelean todaṅ gail ta be?” Ale aYesu ike, “Sagigol avan ideh timat,‡ sagigol naitian toḅur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibonṅ len nakotan,

19 geputsan atəmaṁ mai anaṁ len nənauan sam̃, ale ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaṅ hən gaiug sum̃an gotoləmas bun gaiug gabag.”*

20 Nəmantuhmar ikel maii ke, “Nugol natgalen p̃isi tia. Nəsa ipat sal hən nəḅigole?”

21 AYesu ikel maii ke, “Gəḅike gəḅinor kavkav len nəhon aGot, gia p̃ur hən natit p̃isi sam̃, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati m̃os gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

22 Nəboṅ nəmantuhmar tosəsəloṅ hən natenan, ivan, eləṅon isa habat husur epul hən natite, ikad nasugsugur isoḅur.

23 Ale aYesu isor mai ahai susur san gail, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, idaṅ habat hən avan ideh topul hən natite ḅeḅis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.”

24 Ikele am ke, “Idaṅ habat hən nəkamel ḅeḅis tur len naḅurhunil səsod. Idaṅ səhori am hən nəvanuan topul hən natite ḅeḅis len natohan pipihabəlan aGot.”

25 Nəboṅ lotosəsəloṅ həni, ahai susur gail luḅaṅ habat, luke, “Bimaienan, as teḅis lan? Səkad avan ideh ḅikad nəmauran vi sutuai!”

26 Beti aYesu ekəta bunus galito ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləḅigol natenan, avil aGot eləboi ḅigol natit p̃isi.”

† 19:12: Sogsog evi nabuai o naḅuluk o naulum̃an ideh səkad nədavurhut naloson husur lototev kotovi.

‡ 19:18: Nəboṅ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paṅpaṅ sam̃ o naləṅonian sam̃ ṅai. * 19:19: Exo 20.12-16; Deu 5.16-20; Lev 19.18

²⁷ Ale aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtorin natit p̄isi h̄en namttohusur gaiug. Dereh tikad n̄esa sinamito?”

²⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito ke, len n̄eboŋ navile a pan b̄iveveu, n̄eboŋ aNatun N̄evanuan beb̄etah len nabiltihai b̄etb̄etah san toyalyal hum akiŋ, gamit am m̄ettohusur ginau, dereh m̄eteb̄etah len nabiltihai b̄etb̄etah gail lotovi 12 h̄en m̄etb̄ep̄ep̄ehun navoian dan n̄esaan len nah̄emar lotovi 12 seIsrael.

²⁹ Ale avan ideh torin naim gail o aŋan gail o aŋavinen gail o at̄eman o anan o anatan gail o n̄etan m̄os nah̄esagw, dereh aGot teviol h̄en v̄eha-100 maii, ale aGot teviol am h̄en n̄emaŋuran vi sutuai maii.

³⁰ Ale nabiltivanuan isoŋur gagai, asike lovi natideh; ale isoŋur l̄esavi natideh gagai, dereh leḡam vi b̄iltivanuan.”

20

N̄evanuan gail lotoum len n̄ehol nakrep

¹ AYesu eŋusan am ke, “Natohan pipihab̄elan aGot len n̄emav imaiegai: Ikad amahean n̄etan tovivile dudulan som̄ilan h̄en b̄idas lalun̄an m̄os nauman h̄en n̄ehol nakrep san.

² Lous n̄evat ale idam̄ h̄en beŋur galit h̄en natenarius h̄en n̄emariboŋ tesua.* Ale es̄evat galit van h̄en n̄ehol nakrep san.

³ Len namityal tom̄elapat dudulan evivile t̄etas, ale eris alalun̄an lotoil k̄emas len n̄emaket.

⁴ Ale ikel mai galit ke, ‘Gamito am, mitivan vaum len n̄ehol nakrep sagw, ale dereh neŋur gamito tinor.’

⁵ Ale luvan. Len natub̄lial mai len namityal totor ut m̄edau, len naŋide tomaien̄an, amahean idas lalun̄an t̄etas.

⁶ Len namityal torim ut m̄edau, evivile, eris galevis am lotoil ei, ale ikel mai galit ke, ‘Imabe m̄etoil k̄emas gegai len n̄emariboŋ kavkav?’

⁷ Ris lotoke, ‘Ao, avan ideh saus ginamit h̄en namtb̄eum.’ Na ikel mai galit ke, ‘Gamit am m̄etevi lan n̄ehol nakrep sagw.’

⁸ “N̄eboŋ naut togomgom ut m̄edau, amahean n̄ehol ikel mai ab̄iltivanuan nauman san ke, ‘Kis alalun̄an nauman ḡemai ale ŋur galito, tub̄at len alat lotoyar a tahw van v̄ebar alat lotoil a m̄o.’

⁹ Ale n̄eboŋ alat lototub̄at len namityal torim ut m̄edau lotoḡemai, eŋur galit v̄isusua h̄en natenarius tosua.

¹⁰ Ale n̄eboŋ tobar alat lotoil a m̄o, lunau ke l̄eb̄ikad n̄evat b̄es̄ehor galit lotoḡem a tahw. Be eŋur galit v̄isusua h̄en natenarius tosua ŋai.

¹¹ N̄eboŋ lotolav natenarius tosua, lukoblen mai amahean n̄etan husur l̄esah̄ehaŋur h̄en n̄evat,

¹² luke, ‘Alategai lotomadhaḡemai, loum husur n̄ehaua tosua ŋai, be gaiug, goŋur galito p̄itoŋ h̄en ginamito. Be ginamito, namttodaŋ bur nabiltiومان mai n̄eyal tosun ginamito husur n̄emariboŋ kavkav!’

¹³ Ris tosor var galit sua ke, ‘Ginau n̄esam̄edas gaiug. Gaiug gudaŋ mai ginau h̄en natenarius tosua h̄en nauman. Ale gagai gumabe?’

¹⁴ Lav n̄evat tovi esam̄, givan. Nuke neviol mai ategai toyar a tahw, hum notoviol mai gaiug.

¹⁵ Gunau ke sanor h̄en n̄eb̄igol n̄esa notol̄eŋoni h̄en natit sagw gail a? N̄eloŋ itab̄ulol bulos ginau husur noviol habat a?’ ”

* **20:2:** *Natenarius evi naŋurp̄uran h̄en n̄emariboŋ tosua.*

¹⁶ AYesu imaris kotovi ke, “Imagenan, alat ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan, leil a m̄o; ale alat lototibau, lotoil a m̄o, dereh asike lovi natideh.”

*AYesu isor husur nəmatan mai na-le-məhat-an san
(Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)*

¹⁷ Husur nəboŋ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem. Len nəyaran san van, esəhar ahai susur lotovi 12 hən b̄isor mai galit səb̄olito, ikel mai galit ke,

¹⁸ “Mətesəsəloŋ! Datevi məhat vi Jerusalem. Ale dereh leriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan a b̄iltihai tutumav mai ahai pusan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab̄ səhoti ke tipanis, timat.

¹⁹ Dereh leriŋi len navəlan alat ləsavi Ju hən ləb̄isor vilesi, bilas habat həni, ale p̄os gati len nəhai balbal. Be len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol tile məhat.”

*Nausian sinan aJemes mai aJon
(Mak 10.35-45)*

²⁰ Beti anana sinatun aSepeti gail esəhar anatun ulum̄an gəlaru gəm hən aYesu, etəgedur bathurien hən b̄eus natsua həni.

²¹ AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa?” Isor vari ke, “Nuke gikel gati ke nəboŋ gəb̄evi Kiŋ, alarmiṽan egai sagw arebətah təban gaiug, sua len nəmatu, sua len nəmair.”

²² AYesu ekəta ris gəlaru ike, “Mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbemun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an ginau nəb̄emun lan a?” Arukel maii ke, “Namroləboi namr̄bigole.”

²³ Ale ikel mai gəlaru ke, “Dereh məremun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw. Avil nabətahan len nəmatu o nəmair sagw, səpat len ginau hən nəb̄idam̄ həni. Ipat len aTəmagw hən b̄idam̄ hən ase arb̄ebətah ei, husur gai eutaut hən naut eru m̄os gəlaru.”

²⁴ Nəboŋ ahai susur tosəŋavur am lotosəsəloŋ hən natgalenan, nəlolit epəŋas alarmiṽan.

²⁵ Be aYesu ekis galit p̄isi gəmai, ike, “Mətələboi ke nəgavna hən nametb̄os gail lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail, ale len nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an, nəvanuan totibau salito loil a m̄o hən nəvanuan salit gail.

²⁶ Samtimagenan! Be gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ŋai.

²⁷ Ale gamit ideh toke teil a m̄o hən gamito, gai tegəm vi slev samit m̄au.

²⁸ Tesum̄an ŋai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləb̄evi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən b̄evi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən b̄evi na-p̄ur-kuvi-an m̄os navivilean hən nəvanuan tosoḃur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

*AYesu igol nametb̄esw eru arokəta
(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)*

²⁹ Len nəyaran siYesu galito, luyar tur len naut a Jeriko. Ale nəboŋ lotoriŋ naut enan, nab̄iltiṽoh lohusur aYesu.

³⁰ Ikad nametb̄esw eru artobətah len nəgarhəp̄isal, ale nəboŋ artosəsəloŋ həni ke aYesu toṽot van, arukai ke, “Nasub̄, aNatun siTevit, gilolosa hən ginaməru!”

³¹ Naluṽoh losivoh len gəlaru hən naut b̄ebut hən gəlaru. Be lukai habat am ke, “Nasub̄, aNatun siTevit, gilolosa hən ginaməru!”

³² Ale aYesu eil, ikai van hən gəlaru ke, “Məroləjon ke nigol nəsa hən gaməru?”

³³ Arusor vari ke, “Nasub, namroləjon nakətaan!”

³⁴ Ale nəlon aYesu itanjis gəlaru, ibar namətaru. Vəha-sua n̄ai arokəta tətəs, beti arohusuri.

21

*AYesu ebis len naut a Jerusalem hum akin
(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)*

¹ Nəboj lotogəm pəpədanj hən naut a Jerusalem, lubar navile a Petfas tarhəvəhuh Oliv. Beti aYesu esəvat ahai susur eru van.

² Ikel mai gəlaru ke, “Mərevi lan navile ea, ale vəha-sua n̄ai dereh məreris natojki sua lotobanjisi ei mai natuhtonjki ulum̄an san. Sah ruḅat gəlaru, sehar gəlar gəmai.

³ Ale avan ideh bikel natideh mai gaməru, mirikele n̄ai ke, ‘Nasub timaskad gəlaru.’ Ale vəha-sua n̄ai dereh atenan tidam̄ hən gəlaru.”

⁴ Natenan evisi hən nasoruan sihai kelkel ur bisarpoh. Ike,

⁵ “Kel mai anatvavin aSion* ke,
‘Geris! AKinj sam̄ egəm hən gaiug,

nəlon emədau, ebətah len natojki,

natuhtonjki ulum̄an tovi anatun natojki sua.’ ”*

⁶ N̄a ahai susur eru aruvan, arugol n̄ai nəsa aYesu tokel mai gəlaru.

⁷ Arosəhar natojki mai natuhtonjki gəmai, ale arorinj nahurabat naut susus gail len gəlaru hən aYesu ḅəbətah len gail.

⁸ Nabiltiḅoh luḅolsan nahurabat salit gail metḅisal. Galevis am lutai nəpashəhai dan nəhai gail, lobubulan gail husur nametḅisal.

⁹ Alat lotoyar a m̄o hən aYesu mai alat lotohusuri lukai ke,
“Hosanna van hən aNatun ulum̄an siTevit! Putsani!
AGot ivoi hən atenan togəm len nahəsən Nasub!

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”*

¹⁰ Nəboj aYesu tobis len naut a Jerusalem, navile kavkav luwal taḅtaḅor, lunau tuhatuh, luke, “Ategai ase?”

¹¹ Naluḅoh luke, “Ahai kelkel ur bogai, aYesu ta Nasaret len naut a Kalili!”

*AYesu ivahvahur naholəvat todar vis naim siGot
(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)*

¹² Beti aYesu ebis len naholəvat todar vis naim siGot ale ehut alat lotoḅur hən natit gail mai alat lotoḅur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoḅur hən nətav gail.†

¹³ Ale ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw, dereh lekisi hən naim hən na-sor-tuḅ-an,’* be mətugol tovi naut susuah sinəvanuan vənənəh gail.”*

¹⁴ Nametḅesw gail mai alat lotogau logəm həni len naholəvat todar vis naim siGot, ale igol galit lumaur.

¹⁵ Abiltihai tutumav mai ahai ḅusan gail hən nalo nəlolit ipanḅan nəboj lotoris natit gail aYesu togole nəvanuan ḅisi lotomanḅan lan, mai nəboj lotosəsəlonj hən atuhlahutai lotokai len naholəvat todar vis naim siGot ke, “Hosanna van hən aNatun ulum̄an siTevit! Putsani!”

* **21:5:** Namilen anatvavin aSion evi alat lototoh len naut a Jerusalem lotokisi hən Sion am. * **21:5:** Zec 9.9; Isa 62.11 * **21:9:** Psa 118.25-26 † **21:12:** Nətav ehum navimal topəhapəhw. * **21:13:** Isa 56.7 * **21:13:** Jer 7.11

¹⁶ Na lous aYesu ke, “Gosəsəlon hən nəsa alategai lotokele a?” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Evoi, be mətəsaʋuruŋ natosian siGot boŋ ideh toke, ‘Gaiug Got goutaut hən nə-sal-suhi-an mōs gaiug gabag len nabuŋon atuhlahutai mai len nabuŋon atuhtətai gail lotosus sal a?’ ”*

¹⁷ Beti eriŋ galito, evivile dan nabiltivile, evi Petani ale itoh ei len nalen-mariug.

AYesu isor len nəhai nafik

(Mak 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Dudulan somilan, nəboŋ aYesu totəlmam vi lan nabiltivile, imalkəkat.

¹⁹ Len nəyaran san eris nəhai nafik sua, ale ia das v̄ite soʋuer husur nəhai iban lute ŋai. Ale aYesu isor lan, ike, “Sagiʋan am vi sutuai!” Vəha-sua ŋai nəhai nafik enan eməlan.

²⁰ Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, lumaŋmaŋ. Luke, “Nəhai nafik egai eməlan tutut maiegai mabe?”

²¹ AYesu isor var galit ke, “Nokitin mai gamit ke, mətʋikad nadəlomian, nəlon-uri-an beʋuer, nəsa tovisi hən nəhai nafik, dereh mitigole. Be savi natenan ŋai, mətələboi mətʋikel mai naʋehuh egai ke, ‘Makuv, bar hən gaiug len tas,’ ale dereh tevisi.

²² Ale mətʋikad nadəlomian, natit p̄isi mətʋeusi len na-sor-tuʋ-an, natideh mətʋeusi, dereh mitikade.”

Nausian husur nədaŋan hən na-il-a-mō-an siYesu

(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)

²³ AYesu ibar naholəvat todar vis naim siGot, ebis lan, ale nəboŋ toʋusan ei, abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail logəm həni, lous taltal həni ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan na-il-a-mō-an ta be? Len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan na-il-a-mō-an enan mai gaiug?”

²⁴ AYesu isor var galit ke, “Nuke neus nausian sua hən gamit bai. Mətʋisor var nausian sagw, dereh nikel ur nədaŋan na-il-a-mō-an notogol natgalenan lan mai gamito.

²⁵ Nausian imaiegai, ke, nəkadhut na-il-a-mō-an aJon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o len nəvanuan?” Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datʋike, ‘Egəm len nəmav,’ dereh tike, ‘Imabe mətəsadəlom aJon?’

²⁶ Avil datʋike, ‘Egəm len nəvanuan,’ datomətahw len naluʋoh husur galit p̄isi lunau ke aJon evi ahai kelkel ur.”

²⁷ Na lusor var aYesu ke, “Namtsaləboi.” Ale ikel mai galit ke, “Bimaienan, ginau am, asike nukel mai gamito, nədaŋan na-il-a-mō-an notogol natgalenan lan.”

Nəʋol p̄usan husur anatun ulum̄an eru

²⁸ AYesu isor am, ike, “Mətunau ke nəsa? Naulum̄an sua ikad anatun ulum̄an eru, ale ivan hən gəlar sua ike, ‘Anatugw, daməŋai gia um len nəhol nakrep.’

²⁹ Anatun isor vari ke, ‘Ao, nomətahuni.’ Avil nəboŋ namityal topair, egəgel hən nənauan san, ivan.

³⁰ Beti atata ivan hən anatun togon am ikel nasoruan toʋitoʋ hən tokele a mō tia. Ale anatun togon isor vari ke, ‘Ale Nasuʋ, nivan bai.’ Wake səvan.

³¹ Len gəlaru, anatun ulum̄an ta be igol nəsa atata səlaru toləŋoni?” Lusor var aYesu, luke, “Anatun atata tosor maii a mō.” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito. Nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaʋut lotoʋur hən nibelito saltoyar a mō hən gamito vi lan natohan pipihəlan aGot.

* **21:16:** Psa 8.2

³² Husur aJon egəm hən gamito hən beŵusan gamit hən naŵisal hən nanoran, be mətšadəlomi, avil nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaŵut lotoŵur hən nibelito, lodəlomi. Naut kəmas mətōris natenan, len namityal tohusuri, mətšagəgel hən nənauan samito hən mətbedəlom nəsə tokele.”

*Nəbōl ƀusan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)*

³³ AYesu ike, “Səsəlōŋ hən nəbōl ƀusan sual am. Ikad nauluŋan tokad nətān. Len naut enan imabul nakrep, eum hən nəhol garu len nətān enan. Ehir naŵur hən beŋəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut nakətkəta-təbaŋ-an a məhat. Beti idaŋ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale eriŋ naut enan len nəyaran sua.*

³⁴ Nəbōŋ nakrep pəpadaŋ hən bimen, amahean nəhol esəvat naslev san gail van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpəhun naŵit nakrep galevis tovi esan.

³⁵ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san gail. Luŵas esua, lugol esua imat ale lotuŵ sual am.

³⁶ Ale amahean esəvat naslev galevis am səhor ta ŋo, be alat lotorentem nəhol lugol naŵide toŵitoŵ hum ta ŋo.

³⁷ Len naməkot esəvat anatun uluŋan van hən galito, isor mai gai gabag ke ‘Dereh leputsan anatugw uluŋan len nənauan salito, ligol nəsə bikelē.’

³⁸ Be nəbōŋ alat lotorentem nəhol lotōris anatun uluŋan, lusor mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəbōŋ amahean nətān bimat. Gəmai, datiparu buni hən datbikad natit ƀisi bevi esan nəbōŋ atəman bimat.’

³⁹ Ale lutah gati, bar həni vivile dan nəhol nakrep ale paru buni.

⁴⁰ Imaienan, nəbōŋ amahean nəhol nakrep beŋəmai, dereh tigol nəsə hən alatenan lotorentem nəhol?”

⁴¹ Lusor var aYesu ke, “Nəvanuan galen lotosa, dereh tilav nəmatan tosa vəsa masuŵ mai galito. Beti tidaŋ hən nəvanuan galevis am ləbirentem nəhol, ləbīlav naŵit nakrep maii nəbōŋ ləbimen.”

⁴² AYesu ikel mai galit ke, “Mətšəŵuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike, “Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni, gai egəm vi vat sua ŋai beləboi bīgol naim bīhav mai bīnor. Ale evi Nasuŵ aGot togol nəvat tomagenan

ale nəbōŋ dattōrisi, datumaŋmaŋ len nəsə togole.’*

⁴³ “Bathut enan nukel mai gamit ke, dereh aGot tilav kuv natohan pipi-həbəlān dan gamito, ale tilavi mai naluŵoh hən nəvanuan tile ləbīgol naŵite tovi naləŋonian san.

⁴⁴ Avan ideh bīteh len nəvat enan, dereh timəburbur, mai avan ideh, nəvat bīteh lan, dereh tipat dole.”‡

⁴⁵ Nəbōŋ abiltihai tutumav mai naFarisi gail lotosəsəlōŋ hən nəbōl galenan, lunau səhoti ke aYesu tosor husur galito.

⁴⁶ Imagenan ludas ƀisal hən ləbītah gati, be lomətahw len naluŵoh gail lotonau ke tovi ahai kelkel ur.

22

*Nəbōl ƀusan husur nəhanan hən nəlahan
(Luk 14.15-24)*

¹ AYesu iŋol ƀusan tətəs mai galit am, ike,

* **21:33:** Isa 5.1-2 * **21:42:** Psa 118.22-23 ‡ **21:44:** Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 44.

2 “Natohan pipihabəlan aGot len nəməv imaiegai. Ikad nakiŋ sua toutaut hən nəhanan hən nəlahan sinatuŋ uluŋan.

3 Eus nəvanuan isoḅur hən ləḅegəm hən nəlahan enan. Ale nəboŋ nəhanian toutaut, esəvat naslev san gail hən ləḅekis nəvanuan galenan gəmai, be lomətahun ləḅegəmai.

4 Esəvat naslev galevis am, ike, ‘Kel mai alat notous galit gəmai ke numaul hən nəhanian tia. Namtotibun naḅuluk uluŋan mai natuhḅuluk tokənoh gail, ale natit p̄isi eutaut tia. Mətegəm tutut hən nəhanan nəlahan!’

5 Avil alat akiŋ tous galit ləḅegəmai, ləsəsəloŋ husuri, luvan. Galit sua evi lan nətan san, togon evi lan naim p̄urp̄ur san.

6 Galevis am lutah gat naslev san gail, lomədas bun galito vagol lumat.

7 Akiŋ nəlon ipaŋpaŋ masuḅ. Esəvat navəshəsoltia san hən ləḅiḅabun alate-nan lotogol nəmatan ale hən ləḅepəŋas naḅiltivile salito.

8 Ale ikel mai naslev san gail ke, ‘Nəhanan hən nəlahan eutaut tia, be alat notous galit hən ləḅegəmai ləsəbar nəsa notoləŋoni tonor len nəhanan sagw, sanor hən ləḅegəmai.

9 Imaienan, mitivan hən nametp̄isal pasil gail, ale nəvanuan ideh mətḅisabi, usi hən ḅegəm vi lan nəhanan nəlahan.’

10 Ale naslev galenan luvan husur naḅisal gail. Lokis galit p̄isi lotosab̄ gail ḅonḅon, naut kəmas lotovoi o lotosa. Ale nəhanan nəlahan epul hən nəvanuan.

11 Be nəboŋ akiŋ toḅis lohoim san hən ḅeris alat lotohan, eris auluŋan sual ei sasun nahurabat nəlahan.

12 Ale ikel maii ke, ‘Eee Tegai, gaiug gəsasun nahurabat nəlahan, gogəm lohoim gegai mabe?’ Ris naut toḅut hən atenan.

13 Beti akiŋ ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Baŋis gat navəlan gəlaru mai narien gəlaru, bar həni vivile len nəmargobut! Len naut enan dereh litaŋ, lides batriḅoriḅ.’ ”

14 AYesu imaris kotov nasoruan san ike, “Husur aGot ekis isoḅur be ilekis hən evis ŋai.”

Vur nətaks seSisa
(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)

15 Ale naFarisi gail luvan. Nəboŋ lotovan tonon, Luḅonḅon, lusor utaut hən ləḅigol aYesu ḅekəkös len nasoruan san.

16 Beti losəvat ahai susur salit gail mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu.* Lousi ke, “Hai p̄usan, namtoləḅoii ke gokitin, goḅusan hən naḅisal siGot len nakitinan. Gukel nakitinan, nəvanuan ḅetibau o ḅevi naut kəmas savi natideh len gaiug.

17 Gikel natsua mai ginamit bai. Inor hən datḅeḅur nətaks van hən aSisa māu a? Gunau mab həni?”

18 Be aYesu eləḅoi nagərasian tosa salito ale ike, “Vanuan gəgəras gail! Imabe mətous kitev ginau hum mətḅigol ke nekəkös?”

19 Vusan ginau hən natenarius hən nətaks.” Ale lulav nakoin sua enan van həni.

20 Eus galit ke, “Nəhon mai nahəsən ase arupat len nakoin egai?”

21 Lusor vari ke, “ASisa.” Beti ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

22 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, luḅaŋ, beti loriŋi, luvan.

* 22:16: Alat len nəpati tovi tarhət siHerot lovi len nəpati polotik toləŋon ke sua len nəbathudud siHerot timasvi kiŋ len naut a Jutea, hən naut a Jutea ḅipat akis len navəlan aRom.

*Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)*

²³ Len nəboŋ enan ŋai, naSattiusi gail (lotokele ke na-le-məhat-an dan nəmatan eɓuer), logəm həni, lousi*
²⁴ luke, “Hai ɓusan, aMoses ikele ke, ‘Aulumān ideh ɓimat anatum ɓeɓuer, aʋan matmat tilah mai nəbatunau enan hən ɓipas anatum gail hən aʋan tomat ɓikad anatum gail.’*
²⁵ Ikad alatmiʋan toməlevru len ginamito. Ahai a mō ilah, ale imat, anatum eɓuer. Ale aʋan tohusuri ilah mai asoan aten tomat.
²⁶ Aʋan enan am imat, anatum eɓuer, ale aʋan tohusuri ilah mai nəbatunau. Ivan magenan van vəbar alatmiʋan ɓisi lulah mai alitenan.
²⁷ Ale nəboŋ alatmiʋan ɓisi lotomat, alitenan tu imat.
²⁸ Imagenan, kel mai ginamito, len na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan alatmiʋan toməlevru ta be, husur ilah mai galit ɓisi?”
²⁹ AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətəsaləboi natosian siGot mai nədaŋan san.
³⁰ Husur len na-le-məhat-an dan nəmatan, nəvanuan gail asike lulah, avan ideh asike idam̄ hən ləb̄ilah, be dereh lesur̄mān aŋel gail len nəmav ləsələh.
³¹ Be datɓisor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mətəsaʋurur̄ nəsa aGot tokele mai gamito a? Ike,
³² ‘Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’* Gai savi aGot silat lotomat be silat lotomaur.”
³³ Nəboŋ naluʋoh gail lotosəsəlōŋ hən natenan, luman̄maŋ len naɓusanan san.
*Nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail ɓisi am
(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)*
³⁴ Nəboŋ lotosəsəlōŋ həni ke aYesu togol naSattiusi gail ləsasor am, naFarisi gail luɓonɓon,
³⁵ ale galit sua tokad namitisau hən nalo eus nausian sua həni hən ɓekəkōs len na-sor-vari-an san.
³⁶ Ike, “Hai ɓusan, len nalo gail, ta be esəhor gail ɓisi am?”
³⁷ AYesu isor var galit ke, “ ‘Geləmas bun Nasuɓ aGot sam̄ len nələm̄ kavkav, nanunum̄ kavkav, mai nənauan sam̄ kavkav; len gaiug kavkav.’*
³⁸ Enan evi nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail ɓisi am.
³⁹ Nakelean todaŋ tohusuri ehum enan, ike ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sum̄an gotoləmas bun gaiug gabag.’*
⁴⁰ Nakelean eru enan artodaŋ arovi nəbathut nalo kavkav mai naɓusanan sihai kelkel ur gail ɓisi.”
*Anatum ase aKristo, aGot totabtabuh lan?
(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)*
⁴¹ Beti aYesu eus naFarisi gail lotoɓonɓon,
⁴² ike, “Mətɓinau aKristo, aGot totabtabuh lan, mətunau ke gai evi anatum ase, nəpasusan sise?” Lusor vari ke, “Anatum siTevit.”†
⁴³ Beti aYesu eus galit ke, “Bimaienan, nəboŋ aTevit tosor len aNunun aGot, bathut nəsa ekis aKristo hən aMasta? Husur aTevit ike,
⁴⁴ “ ‘Nasuɓ aGot ikel mai aMasta sagw, ke
“Gebətah tarhət len navəlagw nəmatu,
vir nəberin̄ aenemi sam̄ gail pipit nariem̄ gəlaru
* 22:23: Uman 23.8 * 22:24: Deu 25.5-6 * 22:32: Exo 3.6 * 22:37: Deu 6.5 * 22:39: Lev 19.18
† 22:42: Najū gail ɓisi loləboii ke dereh aKristo egəm len nəpasusan siTevit tovi kin̄ ta sutuai.

hæn læbevi ut kēmas.”*
 45 “Imaienan, aTevit bekis aKристо hæn aMasta san, evi anatum mabe?”
 46 Be sēkad ideh toləboi bisor var aYesu. Len nəboŋ enan van, galit p̄isi lomətahw hæn læbeus nausian ideh hēni am.

23

AYesu isor tas nabiltiju gail

(Mak 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

1 Beti aYesu isor mai naluvoŋ gail mai ahai susur san gail.

2 Ike, “Ahai p̄usan hæn nalo mai naFarisi gail, lulav namilen aMoses hæn læbep̄usan hæn nalo siGot.*

3 Imaienan, səsəloŋ husur galito, gol natideh lotokel mai gamito hæn mətbigole. Avil samtigol tətov hæn nəsa lotogole, husur ləsagol nəsa lotop̄usan hēni.

4 Lukai tas natit isoḅur, lugol nalo isoḅur am lotodaŋ habat hæn nəvanuan ḅehusur gail. Ehum lotobaŋis gat natit toməlas habat, ale lotoriŋi len nəbathuvəson nəvanuan hæn ḅevusi. Be lomətahun læbigol natideh hæn læbesusupah mai nəvanuan hæn ḅerusan natgalenan toməlas.

5 Natit p̄isi lotogole, lugole hæn nəvanuan gail læberisi ŋai. Galit, lukad nabokis gail lotosəŋon natosian siGot len gail hæn læbibəŋis gail len navəlalit mai nabunəholito.* Be mətēris, lugol nabokis gail luḅosḅos, lugol nasuŋarhət nahurabat salit gail lobəlbəlav.

6 Loləŋon masuḅ hæn læḅebətah rivuh len nabiltihanan ideh, loləŋon nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim nəḅonḅonan.

7 Loləŋon masuḅ hæn nəvanuan gail læbike, ‘Ivoi,’ mai galito len nəmaket, loləmas nəvanuan læbekis galit, ‘Hai p̄usan.’†

8 Be avan ideh satekis gamit hæn ‘Hai p̄usan,’ husur mətukad ahai p̄usan tosua ŋai, ale gamit p̄isi mətəp̄itp̄itov suman na-ke-ḅan-an gail.

9 Ale samtinau avan ideh len navile a pan hum totibau gol ke məttoḅisi hæn, ‘Tata,’ husur esua ŋai evi aTata samit len nəmav.

10 Avan ideh satekis gamit hæn ‘Hai p̄usan,’ husur esua ŋai evi ahai p̄usan samito, evi aKристо.

11 Gamit ideh toke tetibau səhor gamit am, tekətkəta təban gamito, tevi tarhət samito.

12 Avan ideh topatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kēmas; avan ideh togol gai savi natideh, dereh aGot teputsani vi məhat.

13-14 “Be gamit məttovi ahai p̄usan hæn nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəkəkol hæn nabopita hæn natohan pipihəbələn aGot len nəmav len nəhon nəvanuan gail. Bathut mətəsabīs lan ale alat lotoke læḅebīs lan, mətəadəam hæn ke læbīs.‡

15 “Gamit məttovi ahai p̄usan hæn nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat. Husur len nəyaran samito, mətuyar len tan, wol len tas, hæn mətḅegəgel hæn nadələmian

* **22:44:** Psa 110.1 * **23:2:** Len nasoruan ta Kris ike lobətah len nəhai bətbətah siMoses, be namilen ike lulav namilen a Moses hæn læbep̄usan hæn nalo aGot tolavi mai a Moses. * **23:5:** Num 15.38-41 † **23:7:** Len nasoruan ta Kris, lovənoh nasoruan ta Aram tovi Rappi, namilen toke hai p̄usan.

‡ **23:13-14:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: ¹⁴ Gamit məttovi ahai p̄usan hæn nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətuhən nəvat sibatunau pəhəvut gail, vənoh naim salit gail. Ale mətusor tuḅ ebəlav hæn mətḅipatpat gamit məhat. Husur natanan, aGot dereh tipansem habat hæn gamito.

sinəvanuan bəsua ɲai, hən b̥ikad nadəlomian seJu gail. Ale nəboŋ tohusur nadəlomian samito, mətugol egəm isa səhor gamito, gol ke inor hən nəhab nəmatan ɲai.

16 “Gamit məttoil a m̃o, məttoŋsəhar nəvanuan gail, mətovi metbəsɥw gail, nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatabat! Len naɲusanan samit mətuke, ‘Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naim siGot, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nagol hən naim siGot, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi b̥imakuv dani.’

17 Metbəsɥw gail! Melmel gail! Mətoləboii ke naim siGot esəhor masuʋ hən nagol topat lan. Nagol enan egəm siGot səbən, husur ɲai topat len naim siGot.

18 Ale len naɲusanan samit mətuke, ‘Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmel tutumavan, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naviolan topat len nəmel tutumavan, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi b̥imakuv dani.’

19 Metbəsɥw gail! Mətoləboii ke nəmel tutumavan esəhor masuʋ hən naviolan ideh topat lan. Naviolan enan egəm siGot səbən husur ɲai topat len nəmel tutumavan len natutumavan van hən aGot.

20 Imaienan, avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmel tutumavan, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsən natideh topat lan.

21 Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naim siGot, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsən atenan totoh lan.

22 Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmav, gai ita gat na-kel-gati-an san len nahəsən nabiltihai bətbətah siGot, mai len nahəsən atenan tobətah lan.

23 “Gamit məttoivi ahai ɲusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatabat, husur nahudhut tosua len nasəŋavuran hən naluhai hun namint, natil mai nakumin, mətoviol hən gail mai aGot. Avil mətəsgol natit totibau gail səhor natgalenan len nalo. Mətəsgol sanor van hən nəvanuan gail, mətəsalolosa hən galito. Mətəsarɲ nəlomit len aGot, mətəsaɲ lan. Ivoi hən məttagol natgalenan ale sa-nəlomit tibonboŋ hən mətbeviol hən tesua len nasəŋavuran.*

24 Gamit məttoil a m̃o, məttoŋsəhar nəvanuan gail, mətovi metbəsɥw gail! Mətohisi hən mətbehusur natuhlo ɲisi, be mətəsgol nabiltitit gail lotopat lan. Ehum məttoɲir nəwai tur len nəkaliko hən asike mətbedəlom nahonon ideh, be mətodəlom nəkamel mətəsarisi. §

25 “Gamit məttoivi hai ɲusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatabat, husur mətəkəkas navivile hən nabiliwai mai nasiloh, be nəlolit eɲɲɲɲɲal. Nəlomit epul hən naləŋon-masuʋ-hən-natite-an mai nagolean hən natideh məttoleŋoni. Mətəsa nau nəvanuan ideh am.

26 Farisi namətamit tobesw! Kəkas nəlon nabiliwai a m̃o, hən navivile am biveveu.

27 “Gamit məttoivi hai ɲusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatabat, husur mətohum naburhes lotopiti pəhapəhw. Navivile epəhw, ikab buni, be butite epul hən nabəlasun nəvanuan tomat gail mai natit gail am toɲos nətan.

28 Gamit mətumaienan. Nəvanuan gail lotoris navivile samito lunau ke mətunor, avil len nəlomito, mətəpul hən nagəgərasan, mətutoh hum nalo savi natideh.

* 23:23: Lev 27.30; Deu 14.22 § 23:24: Nahonon mai nəkamel, gəlar ɲisi arsaveveu len nalo siMoses.

29 “Gamit mættovi hai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mætoum hæn nəburhes sihai kelkel ur gail, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito, ale mætovəhas nəburhes silat lotonor len nəhon aGot.

30 Beti, suṃan mættavoi səhor atəmamit gail ta sutuai, mətuke, ‘Dattatoh len nəboŋ setəmadat ta sutuai, asike dattaḃon mai galito nəboŋ lotogol nəda hihai kelkel ur gail lotosel.’

31 Nəboŋ mættokəmaienan, mətukel koti ke mættovi anatulit gail, mættosa suṃan alat lotoparu bubun ahai kelkel ur gail.

32 Gamit māu, nəsa atəmamit gail ta sutuai lototuḃat həni, mitigol tihav!

33 Mætovi māt gail mai anatun nəvaipa gail!** Mitigam yav dan nəpanismen hæn naut nəmatan mabe?

34 Husur natenan, dereh nesəvat ahai kelkel ur gail, nəvanuan lotokad namitisau hæn nəmauran tonor, mai ahai þusan gail hæn nalo, van hæn gamito. Dereh mititahətah hæn galevis len nəhai balbal hæn ləḃimat. Galevis am mætebilas habat hæn galito len naim nəḃonḃonan samito, hut galit van husur nəbiltivile v̄isusua.

35 Na nəmatan silat lotonor þisi len navile a pan, dereh lipat len navələmito; tuḃat len nəda hiApel tonor, van vəbar nəda hiSekariah, anatun uluṃan aParakiah,†† mættotubuni rivuh hæn nəmel tutumavan mai naim siGot.*

36 Nukel nakitinan mai gamito, nəpanismen hæn nəmatan galen þisi, dereh tibar naur ta daməŋ egai.

AYesu ilolosa hæn naut aJerusalem

(Luk 13.34-35)

37 “O Jerusalem, Jerusalem! Gugol ahai kelkel ur gail lumat, gotubun ahai pispisul gail aGot tosəvat galit van hæn gaiug. Akis nuke nigol anatum̄ gail libonḃon hum natopəhaṽut togol natuhman san gail luḃonḃon hæn bihavhav hæn galito. Be gomətahuni.

38 Geris! AGot erin̄ gaḃulan naim sam̄ gol eḃəḃesw.*

39 Husur nukel mai gamit ke, gagai van, asike mətoris ginau am van vəbar mətḃike, ‘AGot tivoi hæn atenan togəm len nahəsən Nasuḃ aGot!’ ”*

24

AYesu isor husur naim siGot ke dereh timasirsir

(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)

1 Nəboŋ aYesu torin̄ naholəvat todar vis naim siGot, toyar dani, ahai susur san gail logəm həni hæn ləḃeṽusani hæn naim gail ei.

2 Be aYesu ikel mai galit ke, “Mətoris naim galeg a? Nokitin mai gamit ke dereh limasirsir þisi hæn asike ikad nəvat ideh gegai ḃepələh len nəvat togon.”

Natit gail lotovusan nagəman hæn nanoŋan hæn navile a pan

(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)

3 Beti nəboŋ aYesu tobətah səḃon len Naṽehuh Oliv, ahai susur san gail logəm həni luke, “Natgalen gotomadhakele mai ginamito levisi ḃais? Nəsa teṽusan nagəmaian sam̄? Nəsa teṽusan nəboŋ navile a pan ḃinoŋ?”

4 AYesu isor var galit ke, “Mətelələgau! Avan ideh sategəras gamito,

5 husur dereh tisoḃur legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau aKristo,’ ale dereh legəras tisoḃur nəboŋ ləḃekəmaienan.

** 23:33: Nəvaipa evi nəmat tosa, nəboŋ bihat avan ideh, nabehi han igol timat. †† 23:35: Len Zec 1.1 lokis aParakiah hæn aPerekiah. * 23:35: Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 * 23:38: Jer 22.5 * 23:39: Psa 118.26

⁶ Dereh m̄etes̄es̄elōŋ h̄en n̄ewalan h̄en nabiltibalan gail mai na-kel-uri-an h̄en nabiltibalan gail am. Be samtem̄etahw, husur timasvisi magenan, be s̄ebar nagilen sal.

⁷ Naluṽoh h̄en n̄evanuan naut sua dereh ligol nabiltibalan mai naluṽoh h̄en n̄evanuan naut tile, ale n̄evanuan sekiŋ gail dereh libal mai n̄evanuan sekiŋ tile gail. Dereh n̄ehanian teḅuer mai tikad nabiltidu gail husur naut gail.

⁸ Be natgalen p̄isi lohūm natuḅatan ŋai h̄en nap̄eŋasan h̄en n̄epasusan. Dereh lisa van v̄esa, levisi v̄eha-s̄obsoḅur am len n̄eboŋ l̄ebeḡamai.

⁹ “Beti dereh leriŋ gamit len nav̄elan alat l̄eb̄em̄edas tabtab h̄en gamito mai l̄eb̄igol m̄et̄bimat. Naluṽoh h̄en n̄evanuan naut tiltile dereh lem̄etahun bun gamito sil nah̄esagw.

¹⁰ Ale len n̄eboŋ enan tisoḅur dereh lipair dan ginau, lem̄etahun bun galit gabag, leriŋ galit gabag len nav̄elan aenemi salit gail.

¹¹ Ale ahai kelkel ur ḡeḡeras gail dereh levisi, leḡeras n̄evanuan tisoḅur.

¹² Ale husur n̄esaan ḅiperŋan naut p̄isi, na-l̄əml̄emas-buni-an sin̄evanuan ḅisoḅur dereh teḡem k̄ekereh.

¹³ Avil n̄evanuan tokad n̄e-d̄aŋ-ḅuri-an van v̄ebar nagilen, gai dereh aGot tilav kuvi h̄en ḅikad n̄emaauran vi sutuai.

¹⁴ Ale n̄evanuan sagw gail dereh likel ur na-kel-uri-an tovoi egai h̄en n̄atohan pipihab̄elan aGot, len navile a pan kavkav, h̄en ke, naluṽoh h̄en n̄evanuan naut tiltile p̄isi l̄ebes̄es̄elōŋ h̄eni bai, beti nagilen navile a pan teḡamai.”

*Natit tom̄edas naut tolo
(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24)*

¹⁵ Gaiug gotoṽurun̄ nategai, geṽurun̄ l̄eboii. AYesu isor am ke, “Imagenan, n̄eboŋ m̄et̄beris n̄esa ahai kelkel ur, aTaniel, totos husuri a m̄o, n̄eboŋ m̄et̄beris natit aGot tom̄etahun buni, toil len naut tolo, tom̄edas bun naut enan van vagol toḅ̄ebesw vi sutuai,*

¹⁶ len n̄eboŋ enan, alat a Jutea limasgam dan naut enan vi lan naut tobaŋ v̄ehuh.

¹⁷ Avan ideh ḅiŋav̄ŋav̄ m̄əhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satimariŋ vi lohoim h̄en ḅitariv kukuv natite dani.

¹⁸ Ale ideh ḅeum marireu san, satet̄əlmam h̄en ḅilav nahurabat san.

¹⁹ Len n̄eboŋ enan n̄emaauran dereh tidan̄ v̄esa habat h̄en ap̄əhaṽut ideh totian o tov̄əhasus.

²⁰ Be mitisor tuṽ vi t̄əban aGot ke n̄e-gam-yav-an samit satipat len nah̄əbati naut susus o len n̄esappat ideh.

²¹ Nok̄əmaienan husur len n̄eboŋ natgalen ḅevisi, na-l̄əŋon-isa-v̄esa-an dereh tidan̄ habat s̄əhor n̄eboŋ ta sutuai len natuḅatan, v̄ebar n̄eboŋ ta dam̄eŋai, ale asike idan̄ s̄əhori t̄etas am boŋ ideh.*

²² Asike aGot tagol na-l̄əŋon-isa-v̄esa-an tam̄idol len n̄eboŋ galenan, n̄evanuan p̄isi l̄et̄emat. Avil aGot dereh tigol na-l̄əŋon-isa-v̄esa-an sin̄evanuan p̄isi tem̄idol m̄os alat, gai tolekis h̄en galito, lotovi esan.

²³ “Beti avan ideh ḅikel mai gamit ke, ‘M̄eteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samted̄əlomi.

²⁴ Husur akristo ḡeḡeras gail mai ahai kelkel ur ḡeḡeras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel nasuhunian n̄evanuan gail lotoŋan̄ habat lan. L̄etal̄əboi l̄et̄aḡeras n̄evanuan gail aGot tolekis h̄en galito, dereh ligole len namerikel galenan.

²⁵ Nal̄əl̄əgauan enan, nukele h̄en m̄et̄bel̄əboi n̄esa ḅevisi.

* **24:15:** Dan 9.27, 11.31, 12.11 * **24:21:** Dan 12.1

²⁶ Imagenan, nəvanuan gail ləbikel mai gamit ke, 'Məteris, aKristo satotoh len naut masmas toḥəḥesw!' samtivan varisi. Ləbike, 'Məteris, satususuah lohoim,' samtedəlomi.

²⁷ Husur, nəboḥ aNatun Nəvanuan ḥegəmai, dereh tehūm nasəḥoropun togol nəmav kavkav toḥial, nəvanuan ḥisi lerisi.

²⁸ Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman naməsav tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm ḥon ei."*

*Nagəmaian siNatun Nəvanuan
(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)*

²⁹ AYesu isor am, ike, "Nəboḥ na-ləḥon-isa-vəsa-an hən nəboḥ galenan ḥinoḥ, 'dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike emial; dereh naməso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaḥan len nəmav dereh lekurkur habat.'†

³⁰ Beti natit tovəhot nagəmaian siNatun Nəvanuan dereh tevisi len nəmav, ale naluḥoh hən nəvanuan gail ḥisi len navile a pan dereh leləḥon tisa habat, litaḥ. Beti dereh leris aNatun Nəvanuan togəm len nəmavukasw len nədaḥan mai nəyalyalan totibau.*

³¹ Len nabiltiwalan hən nətrampet‡ dereh tesəvat aḥel san gail vi lan naut ḥisi len navile a pan kavkav hən ləḥetətariv ḥonḥon hən alat aGot tolekis hən galito hən ləḥevi esan."*

*Nasoruan kəta husur nəhai nafik
(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)*

³² AYesu ike, "Ivoi hən mətḥeləboi səhot natsua nəhai nafik ḥevusani. Nəboḥ nəpashət nafik səmasmas am be todumoh, mətələboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaḥ.

³³ Len navide tomagenan, nəboḥ mətḥeris natgalen ḥisi notomadhasor husuri, dereh mətələboii ke natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehūm gai tia bopita.

³⁴ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen ḥisi ləḥisarpoh.

³⁵ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boḥ ideh."

*Utaut!
(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)*

³⁶ AYesu isor am ike, "Nəmariboḥ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aḥel gail len nəmav mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot Tata səḥon, gai eləboii.

³⁷ Nagəman siNatun Nəvanuan dereh tehūm nəboḥ siNoah gail.

³⁸ Len nəboḥ siNoah gail, nəboḥ nilev sagəm sal, nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludamḥ hən nələhan gail van vəbar nəboḥ aNoah toḥis len nəək.*

³⁹ Nəvanuan gail ləsənu səhot nəsa ḥevisi van vəbar nilev egəm lev kuv galit ḥisi.* Nəboḥ aNatun Nəvanuan ḥegəmai, dereh timaienan.

* **24:28:** Namilen hum ma toke: nəboḥ nəsa notomadhakele ḥevisi, dereh mətələboi nəboḥ hən nanoḥan hən navile a pan togəm pəpadaḥ. Be husur nabiltiman tohanhan natit tomat evi nəharhar sisoltia gail ta Rom, namilen hum ma toke: navəshəsoltia dereh legəm ḥon ei. † **24:29:** Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10, 31, 3.15. Naut toke: *natit gail len nəmav dereh lekurkur habat*, ikad namilen sual am len nasoruan ta Kris hum ma toke: aGot dereh tilav kuv alat lotokad nədaḥan len nəmav dan namilelit hən nədaḥan. * **24:30:** Dan 7.13 ‡ **24:31:** Nəboḥ gotoḥuv nətrampet, nəwalan han esəhor nəwalan hən nahəmadu. * **24:31:** Deu 30.4; Neh 1.9 * **24:38:** Gen 6.9-7.5 * **24:39:** Gen 7.6-24

⁴⁰ “Len nəboŋ enan, dereh tikad naulum̃an toru artoum marireu. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua.

⁴¹ Dereh tikad napəhaʋut toru artolis dasdas namisurhuwit. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua.

⁴² Imagenan, mətehulahul, husur mətsaləboi nəboŋ aMasta samit bəgəmai.

⁴³ Be məteləboi səhot nategai: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvnənah tagəmai, amahean talele hən nəvanuan asike təlavutur vi lohoim san.

⁴⁴ Gamit am mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətsəvatvat viri.”

Naslev todaŋ len nauman simasta san mai togon sədaŋ lan

(Luk 12.41-48)

⁴⁵ Ale aYesu ibol pusan, ike, “Avan sua ikad naslev eru, be ta be ivoi səhor togon? Naslev sua idaŋ len nauman san, ikad namitisau hən nəmauran tonor. Ale amasta san itabtabuh lan hən bəkətkəta təban naslev san gail len naim san, hən bəvəŋan galito len namityal tonor həni.

⁴⁶ Amasta bivaŋim, bisab naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhaʋur habat.

⁴⁷ Nukel nakitinan mai gamito, amasta enan dereh titabtabuh len naslev enan hən bəkətkəta təban natit pisi san.

⁴⁸ Be naslev togon isa. Hum ma gai toke, ‘Amasta sagw dereh titoh a tut tebəlav.’

⁴⁹ Beti etuʋat ʋas naslev gail lototoh len navəlan, ale ihan, emun mai alat lototərog akis.

⁵⁰ Ale amasta dereh tetəlmam len nəmariboŋ naslev enan səvatvat viri mai namityal naslev saləboii.

⁵¹ Dereh amasta tita kotovi, teriŋi len naut nəvanuan gəgəras lototohtoh lan. Len naut enan lutaŋ habat, kat burlbur nariʋolit bathut loləŋon isa vəsa batbat.”§

25

Nəbəl pusan husur navensus tosəŋavur

¹ Beti aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav hum nakiŋ, ike, “Datələboi datbənənoʋ hən natoŋan pipihabəlan aGot len nəmav, mai navensus tosəŋavur lotolav namial salit, yar van hən ləbėbubur mai naulum̃an bilih.*

² Galit erim lovi hoʋon, erim lukad namitisau hən nəmauran tonor.

³ Navensus lotovi hoʋon, lupat namial salit gail be ləsəpat naoil ideh.

⁴ Navensus lotokad namitisau hən nəmauran tonor, lupat namial salit gail mai lupat nabiliwai hən naoil gail am.

⁵ “Nəboŋ naulum̃an bilih tovəlo, navensus gail pisi losusuh metanoʋ, gol lupatmari.

⁶ Tubloh len mariug nəkaian sua evi məhat, ‘Məteris! Naulum̃an bilih bogai! Gəm risi, ke “Ivoi,” maii!’

⁷ Ale navensus gail lule məhat, logut kuv nadurinen nawik hən namial salit gail.

⁸ Be torim lotovi hoʋon lukel mai torim lotokad naləboian ke, ‘Lav naoil ideh samit mai ginamito, husur namial sinamit gail ləsəpaŋ savoi, dereh limat.’

§ **24:51:** Len nasoruan ta Kris ike: *amasta dereh tita kotov naslev, riŋ nahudhute len naut nəvanuan gəgəras gail lototohtoh lan.* * **25:1:** Len nasoruan ta Kris sake aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav, be nasoruan enan ipat gegai hən bisor vəsvəsai nəbəl pusan tohusuri. Navensus gail hum ma lotovi galevis len naluʋoh sivensus bilih, ale luvan hən ləbėbubur mai naulum̃an bilih mai naluʋoh san. Nəboŋ naluʋoh toru arbiʋon, nəlahan etuʋat.

⁹ Be alat lotokad naləboian luke, ‘Ao, datbigol bimaianan, dereh naoil temidol hən gidat p̄isi. Mitia v̄ur ideh samito len naim p̄urp̄ur.’

¹⁰ Ale luvan hən ləbēv̄uri. Be nəboŋ lotoyar van sal, naulum̄an bilah evisi. Beti navensus torim lotoutaut tia, lutah maii, ləbis lohoim hən nəlahan. Ale nəvanuan nauman ekəkol gat nabopita.

¹¹ Nəboŋ namityal topair, navensus lotov̄ur naoil lotəlmam, lukai ke, ‘Nasuḅ, Nasuḅ, səŋav hən nabopita hən ginamito!’

¹² Ris tosor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamito, nəsaləboi kas gamito.’”

¹³ AYesu imaris kotov nəb̄ol enan ike, “Imagenan, mətəhulahul hən asike mətbesum̄an navensus lotovi hoṽon, husur mətsaləboi nəmariboŋ o namityal hən natəlmaman sagw.”

*Nəb̄ol p̄usan husur naslev totor mai nəvat
(Luk 19.11-27)*

¹⁴ AYesu isor tətəs husur natəlmaman san, ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toutaut hən bivan len nəyaran sua. Ekis naslev san gail gəmai ale eriŋ natit san gail len navələlito.

¹⁵ Ilav nəvat mai galit v̄isusua tonor hən namitisau salito. Ilav nətalent torim mai naslev sua, ilav nətalent toru mai naslev sual am, ale ilav tosua mai naslev togon.† Ale vəha-sua ŋai eriŋ naut enan len nəyaran san.

¹⁶ Naslev tokad nətalent torim eum lan van ikad erim am.

¹⁷ Len nav̄ide tomaienən, naslev tokad toru, eum lan van ikad eru am.

¹⁸ Be aten tokad nətalent tosua, evivile, ehir nəbur len tan ale itavun susuan nəvat simasta san.

¹⁹ “Idareh buni amasta sislev galenan etəlmam hən bələboi nəsa lotogole len nəvat san.

²⁰ Naslev, amasta tolav nətalent torim maii, ipat nətalent torim am gəm həni ike, ‘Nasuḅ, gulav nətalent torim mai ginau, ale len torim enan nopisan erim eg am.’

²¹ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam̄ ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navələm̄, imagenan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəberin̄ natit tisoḅur len navələm̄. Gegəmai, gehəhaṽur mai ginau!’

²² “Beti naslev, amasta tolav nətalent toru maii, egəm həni ike, ‘Nasuḅ, gulav nətalent toru mai ginau, ale len toru enan nopisan eru eg am.’

²³ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam̄ ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navələm̄, imaienən dereh nitabtabuh len gaiug hən nəberin̄ natit tisoḅur len navələm̄. Gegəmai, gehəhaṽur mai ginau!’

²⁴ “Beti naslev, amasta tolav nətalent tosua maii, egəm həni ike, ‘Nasuḅ, noləboii tia ke govi naulum̄an totaltal, len nəmatuan gulav nəhanian dan naut gəsəməbule lan, gotətariv wit len naut gəsədaŋdaŋ namisurhute lan.

²⁵ Imagenan nomətahw, ale nua susuan nətalent sam̄ len tan. Nəvat sam̄ bogai.’

²⁶ Amasta san isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa gotovekan. Gəbinau ke notovi naulum̄an totaltal, gəbinau ke notolav nəhanian dan naut nəməməbule lan, gəbinau ke nototətariv wit len naut nəməmədaŋdaŋ namisurhute lan,

²⁷ imabe gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar? Gətagol tomaienən, nəboŋ nototəlmam, nətəlav nəvat sagw mai naintəres han.’

† 25:15: Nətalent esua ŋai evi nəp̄urp̄uran hən nauman hən nasihau tovi 15.

28 Ale ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, 'Lav kuv nətalent dan ategai, lavi mai atea tokad tosəjavur.

29 Husur avan ideh toum tovoi len nəsa tokade, dereh nilav tisoḅur am maii hən ḅepul həni. Be avan ideh tomīdol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade, dani.

30 Naslev sagol natideh savoi, bar həni vivile len nəmargobut, len naut enan dereh tikad nətaṅan mai na-desdes-batriṽoriṽ-an.'

Napəpehwan naməkot hən navoian dan nəsaan

31 "Nəboṅ aNatun Nəvanuan ḅegəmai len namənas hən nəyalyalan san, mai aṅel gail pisi, dereh tebətah len nabiltihai bətbətah san toyalyal hum nakiṅ.

32 Beti naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail pisi dereh libonḅon len nəhon. Ale dereh tepəpehun galito hum nəvanuan nasipsip topəpehun nasipsip gail dan nənani gail.

33 Dereh teriṅ nasipsip gail len nəmatu san mai nənani gail len nəmair.

34 Beti nakiṅ dereh tikel mai alat len nəmatu san ke, 'Gamit, aTəmagw tovoi buni hən gamito, mətəgəmai! Mititoh pipihəlan aTəmagw len naut toutaut həni tia mōs gamito len natubatan, nəboṅ togol navile a pan.

35 Husur nəboṅ notomalkəkət, mətovəṅan ginau; nəboṅ notomaduh, mətulav nəwai mai ginau; nəboṅ notovi metḅos, mətokis ginau vi lohoim samito;

36 nəboṅ notomalmal hən nahurabat, mətukol nahurabat len ginau; nəboṅ notoməsah, mətokətkəta təban ginau; nəboṅ nototoh len naim bəbaṅis, mətogəm, mēdoṅ təban ginau.'

37 Beti alat lotonor dereh lisor vari ke, 'Nasuḅ, namtoris gotomalkəkət namtovəṅan gaiug ṅais? Namtoris gotomaduh namtulav nəwai mai gaiug ṅais?

38 Namtoris gaiug gotovi metḅos namtous gaiug vi lohoim sinamit ṅais? Namtoris gotomalmal hən nahurabat namtukol nahurabat len gaiug ṅais?

39 Namtoris gotoməsah o namtomēdoṅ təban gaiug ṅais len naim bəbaṅis?

40 Ale nakiṅ dereh tisor var galit ke, 'Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboṅ mətogole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ṅai, mətugole van hən ginau.'

41 "Beti dereh tipair, tikel mai alat len nəmair san ke, 'Gamit, aGot togol nəmauran samit tosa vəsa, mətəvi tut dan ginau, mətəvi lan nəhab topaṅ vi sutuai aGot toutaut həni tia mōs natəmat mai aṅel san gail!

42 Husur nəboṅ notomalkəkət, mətsavəṅan ginau; nəboṅ notomaduh, mətsəlav nəwai mai ginau;

43 nəboṅ notovi metḅos, mətsakis ginau vi lohoim samito; nəboṅ notomalmal hən nahurabat, mətsakol nahurabat ideh len ginau; nəboṅ notoməsah o nototoh len naim bəbaṅis, mətsamēdoṅ təban ginau.'

44 Beti dereh lisor vari ke, 'Nasuḅ, ṅais namtoris gaiug gotomalkəkət, o gotomaduh, o gotovi metḅos, o gotomalmal, o gotoməsah, o gototoh len naim bəbaṅis be namtsavi tarhət samī?

45 Ale dereh tisor var galit ke, 'Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboṅ mətsagole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ṅai, mətsagole van hən ginau.'

46 Beti alatenan dereh levi tut, vi lan nəpanismen topat vi sutuai, be alat lotonor levi lan nəmauran vi sutuai."*

* 25:46: Dan 12.2

26

*Na-sor-utaut-an hən ləbitah gat aYesu
(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)*

- ¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ikel mai ahai susur san gail ike,
² “Mətoləboii tia ke nəboŋ nəmariboŋ ɓeru ɓinoŋ dereh tikad nəPasova, ale aNatun Nəvanuan, dereh leriŋi len navəlan alat ləbiɓos gati len nəhai balbal.”
³ Len namityal enan aɓiltihai tutumav mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, luɓonɓon len nabitium seɓiltihai tutumav, nahəsan aKaiafas.
⁴ Lusor utaut hən ləbigol nagərasian ale tah gat aYesu hən ləbigol ɓimat.
⁵ Be luke, “Sadatigole len Nəhanan egai, hən asike nəvanuan gail ləbeluʋoh hən ləbiɓal taʋtaʋor, mədas natit gail.”

*Napəhaʋut sua evəhas aYesu
(Mak 14.3-9; Jon 12.1-8)*

- ⁶ Len nəboŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a mō.
⁷ Ale napəhaʋut sua tolav nəbotel lotoum həni hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu tohan. Ilav nəbotel enan topul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale eɓiri len nəkadun aYesu.
⁸ Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, nəlolit epəŋasi. Luke, “Imabe tomədas natenan?”
⁹ Ivoi am taɓur həni mōs nəvat tosoɓur ale təlav nəvat enan mai naməsəl gail.”
¹⁰ Be aYesu toləboi natenan ikel mai galit ke, “Imabe mətugol nəlon alitegai isa? Gai igol natit tokab hən ginau.
¹¹ Mitinau nategai! Naməsəl gail lutoh mai gamit akis, be ginau, asike nutoh tabtab hən ginau.*
¹² Nəboŋ alitegai toɓir naoil len ginau, eutaut hən nibegw hən ləbitavuni.
¹³ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut ɓisi len navile a pan lotokel ur na-kel-uri-an tovoi lan, dereh lisor husur nəsa alitegai togole, gol ke nəvanuan gail ləɓinau gati.”

*AJutas isor utaut hən ɓepur hən aYesu
(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)*

- ¹⁴ Beti, ahai susur lotovi 12, galit sua, nahəsan aJutas Iskariot, ivan hən aɓiltihai tutumav gail,
¹⁵ ike, “Nəberin aYesu len navəlamito, mətudaɓ hən mətɓilav nəvat tevis mai ginau?” Ale lulav nakoin nasilva tovi 30 maii.*
¹⁶ Len nəboŋ enan van, aJutas idas ɓisal hən ɓeriŋ aYesu len navəlalito.

*NəPasova naməkot
(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30)*

- ¹⁷ Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nəbəta səkad nayis lan, ahai susur gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Goləŋon ke namteutaut hən gəɓihan nəPasova a be?”
¹⁸ Ale ike, “Mətevi lan nabitivile Jerusalem. Dereh məteris naulumɓan sual ei, ale kel maii ke, ‘Ahai ɓusan ike: Nəboŋ sagw egəm pəpadaŋ. Dereh nihan nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail len naim sam.’”
¹⁹ Nə ahai susur gail lugol nəsa aYesu tokel mai galito, ale loutaut hən nəhanian hən nəPasova.

* 26:11: Deu 15.11 * 26:15: Zec 11.12

20 Nəboŋ namityal tomasur, aYesu itah mai ahai susur lotovi 12 len natev hən ləb̃ihan.

21 Nəboŋ lotohanhan sal, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”*

22 Ahai susur gail nəlolit isa masuṽ, ale galit ṽisusua lotuḅat usi ke, “Nasuḅ, ase lai? Savi ginau a?”

23 Isor var galit ke, “Gamit məttohanhan mai ginau, gamit sua toriŋ navəlan len nasiloh mai navəlagw, dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.

24 Husur aNatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a m̃o, avil atenan toriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran sitenan tisa vəsa tibabtat! Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!”*

25 Ale aJutas, gai ḅeriŋi len navəlan aenemi san gail, gai am eusi ke, “Hai ḅusan, savi ginau a?” Ale aYesu isor vari ke, “Evoi, gaiug boh gukele.”

Nəhanan məkot siNasuḅ

(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

26 Nəboŋ lotohan tin sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai ahai susur gail, ike, “Lavi, hani, nibegw bogai.”

27 Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni ale ilavi mai galito, ike, “Gamit ḅisi mətemun lan,

28 husur nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail.* Nəda eg hagw ḅisel, eṽusan nəmatan sagw tohum natutumavan hən ḅeruḅat nəsaan gail dan nəvanuan tosoḅur.

29 Ale nukel mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihəlan aTəmagw, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəḅemuni mai gamit ei.”

30 Beti lokəkai hən nəḅe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Naṽehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita

(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

31 Beti aYesu ikel mai galit ke, “Len mariug egai dereh gamit ḅisi mitigam dan ginau. Husur len natosian siGot ike,

“Dereh niṽabun nəvanuan nasipsip, ale navəshəsipsip ligam ṽisusua.”*

32 Avil, nəboŋ nəḅimat ale aGot ḅigol nəḅile məhat, dereh neil a m̃o hən gamito vi lan naut a Kalili.”

33 Ale aPita isor vari, ike, “Naut kəmas nəvanuan ḅisi ləḅigam dan gaiug, ginau asike nugam dan gaiug boŋ ideh!”

34 AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, len mariug eg ηai, a tahw hən natoulum̃an ḅekəkəraiko, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau!”

35 APita ikel maii ke, “Ao, naut kəmas nəḅimat mai gaiug, asike nukele ke nəsaləboi gaiug!” Ale ahai susur gail ḅisi lokəmaienan.

AYesu isor tuṽ a Ketsemane

(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)

36 Beti aYesu iyar mai galito vi lan naut a Ketsemane, ale ikel mai ahai susur gail ke, “Məteḅatah gegai, ale nivan ea hən nəḅisor tuṽ.”

37 Esəhar aPita mai anatun aSepeti gəlaru, aJemes mai aJon, etuḅat lolosa, nəlon isa vəsa habat.

38 Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuṽ! Ehum nalolosaan ikabut gol nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele mai ginau!”

* 26:21: Psa 41.9 * 26:24: Psa 22.2-19; Isa 53 * 26:28: Exo 24.8; Jer 31.31-34 * 26:31: Zec 13.7

³⁹ Nəboŋ toyar van kəkereh am, iḃov len tan, kəta vi pan, ike, “Tata sagw, bīke bīnor len naləŋonian sam̃, gilav kuv nabīliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləŋoni, Tata gigol nəsa ŋai gaiug gotoləŋoni.”

⁴⁰ Beti etəlmam van hən ahai susur totor enan, isaḃ lotopatmari. Ikel mai aPita ke, “Mətsədaŋ səbar mətbīlele mai ginau len nəhaua tosua ŋai a?”

⁴¹ Mətehulahul ale sor tuṽ hən asike mətbīteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon ḃigol nəsa tonor, nibemit sədaŋ, edədasi.”

⁴² Ale aYesu eriŋ galit tətəs, isor tuṽ, ike, “Tata sagw, gəḃike sanor len naləŋonian sam̃ hən gəḃilav kuv nabīliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau, avil gəḃike nemuni, gigol nəsa gotoləŋoni!”

⁴³ Nəboŋ tosor tuṽ tonon etəlmam tətəs, isaḃ lotopatmari husur namətalit inoṽ masuṽ.

⁴⁴ Ŋa eriŋ galit tasi am, ivan, isor mai aTəman tətəs hum togole tia.

⁴⁵ Beti etəlmam van hən ahai susur totor, ikel mai galit ke, “Mətupat sal a? Mətuŋavŋav sal a? Məteris! Namityal egəm pəpadaŋ. Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan alat nəsaan ta bogai!”

⁴⁶ Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan ḃeriŋ ginau len navəlalito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu

(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴⁷ Nəboŋ aYesu tosorsor sal, aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, egəmai. Itah mai nabītiluṽoh lototəgau naḃu nəḃalan mai nəbatw gail. Abīltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail losəvat naluṽoh enan.

⁴⁸ Ale aJutas isor utaut hən naṽusanian sua mai galit a m̃o, ike, “Nəboŋ nəḃesum̃ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati.”

⁴⁹ Ale vəha-sua ŋai ivan hən aYesu ike, “Ivoi, Hai p̃usan,” ale esum̃ nətarhon.

⁵⁰ AYesu ikel maii ke, “Tegai, gaiug gigol nəsa gotogəm m̃osi.”

Beti logəm təban aYesu, lutah gati.

⁵¹ Ŋa galit sua lototah mai aYesu eliv kuv naḃu nəḃalan san, ita kotov nədariŋan naslev seḃiltihai tutumav.

⁵² Beti aYesu ikel maii ke, “Riŋ təlmam hən naḃu sam̃, bathut avan ideh toḃal hən naḃu nəḃalan, dereh naḃu nəḃalan tigol nəmatan san!”

⁵³ Gamit mətsaləboii ke noləboi nəḃeus aTəmagw hən na-vi-tarhəte-an san. Ale nətausi, gai tasəvat nabītivəshəŋel tovi 12 gag ŋai.

⁵⁴ Nətagol tomagenan, natosian siGot lotoke timasvisi maiegai, lisarpoh mabe?”

⁵⁵ Len namityal enan ŋai aYesu ikel mai naluṽoh ke, “Imabe mətogəm, lav naḃu nəḃalan mai nəbatw gail gəmai hən mətbītah gat ginau hum notovi vanuan nəḃalan toke tiḃal mai alat lotoil a m̃o? Imabe mətsətah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot? Nobətah, noṽusan ei len nəmariboŋ p̃isi.

⁵⁶ Avil nəsa tovisi gagai evisi hən natosian sihai kelkel ur ḃisarpoh.”

Beti ahai susur san p̃isi loriŋi, lugam mətahw dani.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

* **26:39:** Len nasoruan siGot ta m̃o, nəboŋ lotoke *nabīliwai*, lusor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan mai nəlol paŋpaŋ siGot.

⁵⁷ Nəboŋ lotogam dani tonon, alat lototah gat aYesu losəhari vi lan naim siKaiafas tovi biltihai tutumav, ale ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail lubonbon ei.

⁵⁸ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav. Ale nəboŋ tobis lan, ebətah ei mai nəvanuan nauman gail hən bəris nəsa bəvisi.

⁵⁹ Len naim, abiltihai tutumav mai nəSanhitrin pisi ludas vanuan gəgəras gail ləbidaŋ hən ləbeliblibon ke aYesu togol tosa, gol alat lotoil a mō loləboi ləbigol bimat sile.

⁶⁰ Be ləsəsaḅ naliblibonan ideh tonor hən aYesu bimat sile, naut kəmas nəvanuan gəgəras isobur lotogəmai. Naməkot hən galito, eru arogəmai.

⁶¹ Aruke, “Ategai ike, ‘Noləboi nəbigol naim siGot bimasirsir ale um tətəs həni len nəmaribon bitor.’ ”†

⁶² Beti abiltihai tutumav ile məhat ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəbetətəs gol gaiug? Na-kel-koti-an səlaru ekitin a?”

⁶³ Be aYesu sator. Ale abiltihai tutumav ikel mai ke, “Nukel idan mai gaiug len nahəsən aGot nəkadun nəmauran, ke, gəbēvi aKristo, aNatun aGot, gikele mai ginamito!”

⁶⁴ AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele tia. Be nukel mai gamit ke, gagai van dereh məteris aNatun Nəvanuan bəbətah len navəlan nəmatu siGot tovi aBiltidan. Dereh məteris bəgəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

⁶⁵ Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkanun taṽtaṽor, itar nahurabat san hən bəvusan tomətahun nasoruan siYesu. Ike, “Gai isor mədas aGot! Imabe datoləŋon nəvanuan ideh am hən bikel kot nəsaan sitegai? Gamit mətosəsələn hən tosor mədas aGot!”

⁶⁶ Gamit mətunau mab həni?”

Lusor vari ke, “Inor hən bimat! Timasmat!”*

⁶⁷ Beti loṽulai nəhon aYesu, lotuhi, luṽosi.*

⁶⁸ Lohəlası ke, “Kristo, gətavi aKristo gepəhav utaut! Kel mai ginamito, ase iṽos gaiug?”

APita ikele ke saləboi aYesu

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Len namityal enan aPita ebətah vivile len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav, ale natəbarehreh tovi slev egəm həni ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Kalili.”

⁷⁰ Be len nəhon alat lototoh ei aPita ike sakitin. Ike, “Gusor husur nəsa? Ginau nəsaləboi nəsa gotokele!”

⁷¹ Ale evi lan nametləkau, beti natəbarehreh togon tovi slev erisi, ikel mai galit ei ke, “Ategai itah mai aYesu ta Nasaret.”

⁷² Ale aPita ikel tasi ke sakitin, ita gat nasoran san len nahəsən aGot ike, “Ginau nəsaləboi atenan!”

⁷³ Len namityal tovan kəkereh galevis lotoil pəpadaŋ logəm həni, lukel mai aPita ke, “Kitin, gaiug am govi galit sua. Nəboŋ namttosəsələn hən nadolom, namtosəsələn ləboi ke govi auleKalili, nadolom ikel uri.”

⁷⁴ Beti len nahəsən aGot aPita ita gati ke nəsa tokele evi nakitinan. Ike, “Len nahəsən aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan! Asike nəbəkutin, aGot tipansəm ginau!”

Vəha-sua ŋai natoulumən ekəkəraiko.

† **26:61:** Jon 2.19. AYesu sakele ke, “Noləboi nəbigol naim siGot bimasirsir,” ike “Mitigol naim siGot timasirsir.” * **26:64:** Psa 110.1; Dan 7.13 * **26:66:** Lev 24.16 * **26:67:** Isa 50.6

⁷⁵ Beti aPita inau tɔlmam hən nəsa aYesu tokele tia ke, “A tahw hən natoulum̃an bɛkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor hən ke gəsələboi ginau.”* Nasoran siYesu a m̃o etunus nəlon aPita, ale evivile, itaŋ habat.

27

Loriŋ aYesu len navəlan aPilate
(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jon 18.28-32)

¹ Pelan han, dudulan somilan, abiltihai tutumav p̃isi mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail, luḃonḃon tətəs hən ləḃihol kitev naḃisal hən ləḃigol aYesu bimat.*

² Beti lubaŋis gati, losəhari van, loriŋi len navəlan aPilate tovi gavna ta Rom.

AJutas itahətah hən gai
(Uman 1.18-19)

³ AJutas, toriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail, nəboŋ torisi ke nəSanhitrin toriŋi ke aYesu bimat, ajutas ipair dan nəsa togole. Ilav tɔlmam hən nakoin nasilva tovi 30 van hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail.

⁴ Isor tɔvah mai galit ke, “Ginau nugol nəsaan husur noriŋ ategaii len navəlamito hən bimat naut kəmas sagol kas natideh tosa.” Ris lotoke, “Nate-nan savi natideh len ginamito. Ipat len gaiug.”

⁵ AJutas ibar hən nakoin nasilva gail len naim siGot. Beti evivile, itahətah hən gai gabag hən bimat.

⁶ Abiltihai tutumav gail lulav nakoin galenan luke, “Sanor len nalo hən datḃeriŋ nəvat egai hən ḃiḃon mai nəvat hən naim siGot bathut eḃiŋḃiŋal, eḃur nəda hən nəmatan sivan sua.”

⁷ Imagenan, luhol ḃonḃon. Nəboŋ lotohol tonon, loḃur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ḃulau. Loḃur nətan enan hən ḃegəm vi ut natətavunan simetḃos gail.

⁸ Husur natenan, lokis nətan enan hən Marireu hən Nəda van vəbar nəboŋ ta daməŋai.

⁹ Beti nəsa ahai kelkel ur, aJeremiah totoni, isarpoh. Ike, “Lulav nakoin nasilva tovi 30, nəvat alat a Israel lotodam̃ hən ləḃeḃur atenan hən,

¹⁰ ale loḃur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ḃulau, hum Nasuḃ aGot tokele hən ginau.”*

AYesu a m̃o hən aPilate
(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jon 18.33-38)

¹¹ Nəboŋ lotosəhar aYesu van hən nəgavna ta Rom tonon, eil len nəhon. Ale agavna Pilate eusi ke, “Gaiug govi kiŋ seJu gail a?” AYesu isor vari ke, “Gaiug boh gukele.”

¹² Be nəboŋ abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail lotoil hirhir lan, sor tasi, aYesu sakel natideh.

¹³ Beti aPilate eusi ke, “Gəsasəsəlon hən natit tosoḃur lotosor tas gaiug hən a?”

¹⁴ Be aYesu sator vari, sakel kas natuhsoruan ideh, gol nəgavna ipaŋ habat lan.

Pilate eriŋ aYesu len nəmatan
(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

* **26:75:** Mat 26.34 * **27:1:** Asike alat a Rom lotoil a m̃o ləḃidam̃ hən, naJu gail lodədas ləḃigol avan ideh bimat. * **27:10:** Zec 11.12-13; Jer 18.2-3, 19.1-13, 32.6-15

¹⁵ Len Nəhanan nəPasova p̄isi, nəgavna ikad nəv̄ide sua. Idam̄ hən avan sua totoh len naim bəban̄is bəvivile husur naləḡonian sinaluḡoh.

¹⁶ Len nəboḡ enan, len naim bəban̄is, ikad naulum̄an sua nəvanuan p̄isi lotoləboii, nahəsan aYesu Parappas.

¹⁷ Nəboḡ naluḡoh lotobon̄on sal, aPilate eus galit ke, “Mətoləḡon ke nigol ase tevivile? AYesu Parappas o aYesu lotokisi hən aKристо?”

¹⁸ (APilate eləboi buni ke naJu gail loriḡ aYesu len navələn husur lototaḡulol bulosi.)

¹⁹ Len namityal enan, aPilate ebətah len nəhai bətbətah hən nakotan. Nəboḡ tobətah maienan, asoan esəvat napisulaḡ van həni toke, “Sagigol natideh hən atenan tonor, bathut daməḡai len nabəber, noləḡon isa masuḡ husuri.”

²⁰ Avil abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail lusorsor mai naluḡoh hən ləḡigol husur galito, us aPilate hən ḡigol aParappas bəvivile mai aYesu ḡimat.

²¹ Imaienan, nəboḡ agavna tous galit tətas ke, “Mətoləḡon nəḡigol ḡəlar ta be bəvivile m̄os gamito?” Lusor vari ke, “Parappas!”

²² APilate esəhoḡut, eus galit ke, “Bimagenan, nigol nəsa hən aYesu lotokisi hən aKристо?” Galit p̄is luke, “Timat len nəhai balbal!”

²³ Ris aPilate tous galit ke, “Bathut nəsa? Gai igol nəsa tosa?” Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

²⁴ Nəboḡ aPilate toləboii ke edədas ḡigol natideh hən ḡegəgel hən nənauan salito, be nabiltimədasian etuḡat len naluḡoh, ilav nasiloḡ topul hən nəwai. Len nəhon nəvanuan gail ekəkasəval.† Ikel mai galit ke, “Nəda hən nəmatan siteḡai, səpat len ginau. Ipat len gamito!”

²⁵ Beti nəvanuan gail p̄isi lusor vari ke, “Nəda hən nəmatan san tipat len ginamito, mai len nəpasusan sinamito!”

²⁶ Beti igol aParappas evivile m̄os galito, be igol nasoltia san tobilas habat hən aYesu.‡ Ale eriḡ aYesu len navələlito hən ləḡip̄os gati len nəhai balbal.

Nasoltia gail lusor viles aYesu

(Mak 15.16-20; Jon 19.2-3)

²⁷ Beti nasoltia sigavna gail losəhar aYesu vi lohoim sisoltia gail, ale galit p̄isi luḡon̄on garu lan.

²⁸ Lukol nahurabat san dani, lukol nahurabat bisibis hum sekiḡ lan.

²⁹ Lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum nabulḡəḡau, ale loriḡi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiḡ. Loriḡ natsua hun nəhaie len navələn nəmatu hum nəhai sekiḡ. Beti lotəḡedur bathurien, lotuḡat sor vilesi ke, “Sal suh nakiḡ seJu gail!”

³⁰ Loḡulaii, ale lusaḡul natenan hun nəhaie dani, luḡas nəkadun həni.

³¹ Nəboḡ lotosor vilesi tonor, lukol nahurabat bisibis dani, lukol nahurabat san lan tətas, ale losəhari van hən ləḡip̄os gati len nəhai balbal.

Luḡos gat aYesu len nəhai balbal

(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

³² Len nəyaran salit dan nabiltivile, lobubur mai auleSairin sua nahəsan aSimon. Lugol atenan ipat nəhai balbal siYesu.

³³ Nəboḡ lotobar naut a Kolkota (namilen nahəsenan tovi Naut hən Nabəlashukadhutəmat).

† **27:24:** Ekəkasəval hən bəv̄usani ke gai ehur nanoran, sagol natideh tolaḡur nanoran. ‡ **27:26:** Nəboḡ nasoltia gail lotobilas aYesu, lobilasi hən nəhau tokad natuhmetəlai o nahudhubələseh̄w gail tokan lan. Len nalo silat a Rom, nəvanuan ideh nakotan toke timasmat, a tahw hən nəmatan, lobilas habat həni. Na-bilas-habat-həni-an enan evi nəpanismen totibau toləboi ḡigol nəmatan.

³⁴ Lulav nēwain lotobul hən natit tokon masuŵ lan maii, be nēboŋ aYesu tomun risi, emətahuni. §

³⁵ Beti luŵos gati len nēhai balbal.*

Nēboŋ lotoŵos gati tonon, lopəpəhun nahurabat san, bar hən nēvat hən ləb̄isaḅ ase ḅilav nahurabat v̄isusua.

³⁶ Ale lobətah, kətkəta kəkol hən aYesu ei.

³⁷ Lutos gat nēsa aYesu togole tosa, ale lorin na-kel-uri-an enan len nēhai balbal a mēhat hən nəkadun. Ike, “AYesu bogai, Kiŋ seJu gail.”

³⁸ Ikad nēvanuan vənvnənah eru artotahətah mai aYesu. Sual itahətah len nēhai balbal len nēmatu siYesu, togon len nēmair san.

³⁹ Nēvanuan gail lotoŵot, lohəlas aYesu, sor mēdas nahəsan. Loŋit nēholit van hən,*

⁴⁰ luke, “Gaiug goləboi gəb̄igol naim siGot ḅimasirsir ale len nēmariboŋ ḅitor um təlmam hən a? Bimagenan, gəb̄evi aNatun aGot, lav kuv gaiug gabag! Marin dan nēhai balbal!”*

⁴¹ Len nāv̄ide tomaienān, ab̄iltihai tutumav gail, alat lotoil a n̄o hən nēvanuan gail mai ahai p̄usan gail hən nalo lusor vilesi, luke,

⁴² “Gai ilav kuv nēvanuan tile gail be edədas ḅilav kuv gai! Inau ke tovi kiŋ seIsrael a? Bimagenan, timarin dan nēhai balbal ale dereh datedəlomi ke tovi kiŋ.

⁴³ Eriŋ nəlōn len aGot mai ike tovi aNatun aGot. Imagenan, gagai aGot ḅeləŋoni, tilav kuvi.”*

⁴⁴ Nēvanuan vənvnənah gəlaru artotahətah tēban aYesu, gəlar am arokəmaienān, arohəlasi.

Nəmatan siYesu

(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

⁴⁵ Len natub̄lial nēmargobut ikabut gol p̄is naut kavkav van vəbar namityal totor ut mēdau.

⁴⁶ Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat len nasoruan matmat san ke, “Eli, eli, lema sapahtani!” namilen, “Got sagw, Got sagw, gorin gaḅulan gināu sil nēsa?”*

⁴⁷ Nēvanuan galevis lotoil ei lotosəsəlōŋ hən, lunau suluŵi, lunau ke tokis aElijah.

⁴⁸ Vəha-sua ŋai galit sua ilav naspons** igol topul hən nēwain tokon, ale esii len nēhai, esuhuni van hən aYesu hən ḅemuni.*

⁴⁹ Be galevis am luke, “Rinji! Datebunus risi ke aElijah dereh tegəm lav kuvi o tēbuer.”

⁵⁰ Beti aYesu ikai habat tətās am, eməsol, imat.

⁵¹ Len namityal enan ŋai, nəkaliiko mətortor totahətah len naim siGot, tuḅat a mēhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.* Nətan ekurkur, nēvat gail lumap̄ulḅul,

⁵² nāburhuvat nēmatan losəŋav. Ale aGot igol nēvanuan isoḅur lotovi esan lule mēhat dan nēmatan.

⁵³ Ale lovivile dan nāburhuvat nēmatan gail. Husur na-le-məhat-an dan nēmatan siYesu lob̄is len nab̄iltivile siGot, a Jerusalem, ale lovisi hən nēvanuan isoḅur.

§ 27:34: Psa 69.21. Lobul hən natit tokon masuŵ len nēwain hən nabus hən na-p̄os-gati-an asike ḅibar masuŵ hən avan ideh lotoŵos gati len nēhai balbal. * 27:35: Psa 22.18 * 27:39: Psa 22.7 * 27:40: Mat 26.61; Jon 2.19 * 27:43: Psa 22.8 * 27:46: Psa 22.1 ** 27:48: Naspons evi nəkasb̄eta nətās. Evi natsua tomədmədau toyanyan totov len naut nasəhau tovi pan len naliliŵol. Iban ḅur. * 27:48: Psa 69.21 * 27:51: Exo 26.31-33

⁵⁴ Nasenturion mai nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən aYesu len nəhai balbal, nəboŋ lotoris nadu mai natit gail am lotovisi, lomətahw habat. Luke, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

⁵⁵ Len naut enan ikad napəhaʋut tosoḅur lotohusur aYesu, kətkəta təban len nəyaran san a Kalili gəmai. Alatenan loil a tut dan nəhai balbal, lokəta ris nəsa tovisi.*

⁵⁶ Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan aJemes mai aJosef; togon asoan aSepeti, anan aJemes mai aJon.

*Nətavunan siYesu
(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)*

⁵⁷ Nəboŋ namityal pəpadaŋ ḅimasur, aJosef tovi auleArimatea sua tokad natite mai tohusur aYesu,

⁵⁸ ivan hən aPilate. Eus niben aYesu. APilate idam̄ hən ale ikele idaŋ ke lipat niben mai aJosef.

⁵⁹ Na aJosef eruŋ gole len nəkaliko tovi linen toveveu.

⁶⁰ Eriŋi len nəburhuvat nətavunan san toveveu, tota pūpuli tia len nəvat. Erib hən nəbiltivat hən ḅipat gol nabopita hən nəburhuvat nəmatan enan, ale ivan.

⁶¹ AMeri ta Maktala mai aMeri togon arobətah a m̄o, a tut kəkereh dan nabopita hən nəburhuvat nəmatan.

Lokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan

⁶² Pelan han, tovi nəmariboŋ tohusur Nəboŋ hən Nautautan hən nəPasova, aḅiltihai tutumav gail mai naFarisi gail luḅonḅon, luvan hən aPilate.

⁶³ Ale luke, “Nasub, namtunau təlmam hən nəsa nəvanuan gəgəras egaii tokele nəboŋ tomaur sal. Ike, ‘Len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol nile məhat.’* ”

⁶⁴ Imaienan, namtuke gikele hən nasoltia sam̄ gail ke lekətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan vəbar nəmariboŋ titor. Asike datḅigole, ahai susur san gail hum ma ləḅevənoh niben ale kel mai nəvanuan gail ke tole məhat dan nəmatan tia! Ale ḅimaienan, nagəgərasan enan dereh tesəhor nagəgərasan tokele a m̄o.”

⁶⁵ APilate isor var galit ke, “Səhar nasoltia na-kətkəta-kəkol-an gail van, ale len namitisau ideh məttokade, mətekətkəta kəkol gat nəburhuvat.”

⁶⁶ Ale luvan, lokəkol gat nəburhuvat nəmatan, loriŋ na-burut-gati-an lan ale loriŋ nasoltia gail hən ləḅekətkəta kəkol hən. Lugol natgalenan len nəSappat.

28

*Na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)*

¹ Nəboŋ nəSappat enan tonon, nəmav topitau dudulan som̄ilan, len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* aMeri ta Maktala mai aMeri togon luvan varis nəburhuvat nəmatan.*

² Vəha-sua ŋai ikad nəbiltidu, bathut aŋel sua siNasub evi pan dan nəmav, ale erib kuv nəbiltivat topat gol nəburhuvat, ebətah lan.

³ Nənəhənəh han em̄ial hum nəkabil mai nahurabat san epəhw yesyes hum nasno.

⁴ Nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən nəburhuvat, ninelit epil lan, lom̄inn̄inikot, luteh matmatiov.

* **27:55:** Luk 8.2-3 * **27:63:** Mat 16.21, 17.23, 20.19 * **28:1:** Len nasoruan ta Kris ike *len nəmariboŋ metəkav hən nawik*, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. * **28:1:** Mat 27.56

⁵ Beti aņel isor mai napəhaʋut gəlaru, ike, “Samremətahw! Noləboi məruke mərəris aYesu lotogol tomat len nəhai balbal.

⁶ Be gai satoh gegai, husur aGot igol ile məhat tia sumān ņai aYesu tokele. Məregəm ris naut topat lan.

⁷ Mirivan tutut! Kel mai ahai susur san gail ke, ‘Səsəloņ! AGot igol ile məhat dan nəmatan. Dereh teil a mō hən gamito vi lan naut a Kalili. Ale dereh mətərisi ei.’ Enan ņai na-kel-uri-an sagw.”

⁸ Napəhaʋut gəlaru arugam tutut dan naḅurhuvat. Aromətahw be aropul hən nakemkeman ale arusaʋsaʋut hən arbikele mai ahai susur san gail.

⁹ Vəha-sua ņai aYesu ebubur mai gəlaru. Ike, “Ivoi!” Arogəm həni, arotəgau gat narien gəlaru, arulotu həni.

¹⁰ Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Samremətahw. Mirivan, kel mai aʋagw gail ke levi lan naut a Kalili, ale dereh leris ginou ei.”

Na-kel-uri-an sisoltia gail

¹¹ Nəboņ napəhaʋut gəlaru artovan sal, nasoltia galevis lotokətkəta kəkol hən naḅurhuvat nəmatan lovi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit pisi tovisi mai abiltihai tutumav gail.

¹² Abiltihai tutumav gail luḅonḅon mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail ale ludam̃ hən na-sor-utaut-an sua. Lulav nəvat isoḅur mai nasoltia gail,

¹³ lukel mai galit ke, “Mətəkəmaiegai ke, ‘Ahai susur san gail logəm len mariug, lovənoh niben nəboņ namttopat.’

¹⁴ Agavna Pilate ḅəsəsəloņ hən natenan, dereh namtetəņov nəlon hən asike mətḅikad nəpanismen ideh.”

¹⁵ Imaienan, nasoltia gail lulav nəvat enan, lugol nəsa abiltiJu gail lotokele. Na-kel-uri-an enan salito, naJu gail lukele van vəbar nəboņ ta daməņai.

Nakelean naməkot siYesu

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁶ Beti ahai susur lotovi 11 lovi Kalili vi lan naʋehuh aYesu tokel mai galit tia hən ləḅevi lan.

¹⁷ Nəboņ lotorisi ei, lulotu həni, be galit galevis lukad nə-lon-uri-an.

¹⁸ AYesu egəm hən galito, ikel mai galit ke, “AGot aTəmagw ilav mai ginou nədaņan hən na-il-a-mō-an pisi len nəmav mai len navile a pan.

¹⁹ Imagenan, mitivan hən mətḅeʋusan naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləḅegəm vi hai susur sagw gail. Baptais hən galito len nahəsən aGot aTata, aNatun mai aNunun.*

²⁰ ʋusan galito hən ləḅigol natit pisi notokele todaņ mai gamito. Nau gat nategai: ginou nutah mai gamito, ale dereh nitah mai gamito van vəbar nəboņ hən nanoņan hən navile a pan, nagilen natit pisi.”

* 28:19: Uman 1.8

Mak Na-kel-uri-an tovoi aMak totoi

Ase itos naloʔulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəmantuhmar sua, nahəsan aMak, itos gat nəʔol gail aPita tokel husur aYesu. Lokis aMak hən aJon Mak am.

Itos naloʔulat egai hən nəsa?

Itosi hən nəvanuan ʔisi ləʔeləboii ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, evi aNatun aGot. Itosi hən nəvanuan ʔisi ləʔikad nadəlomian len aYesu. Itosi mōs ase?

Itosi mōs alat ləsavi Ju lototoh len naut tiltile gail naut aRom toil a mō hən gail.

Nəsa evisi len naloʔulat egai?

AYesu igol nədaŋan san iʔarʔar len namerikel san gail lotovi tarhət sinəvanuan gail. Ale aYesu eʔusan ahai susur san gail.

Naloʔulat ehur as galito?

Ehur aYesu toke nəvanuan lipair dan nəsaan salit gail, dəlom nasoruan siGot. Ehur ahai susur san gail, ehur naluʔoh gail lotohur aYesu, maŋmaŋ len namerikel togol gail. Ehur nəvanuan gail lotomətahun aYesu. Natgalenan evisi ʔais?

AYesu eʔusan mai igol namerikel gail len nasihau A.D. 26 vəbar 30. Natgalenan evisi a be?

Naloʔulat egai iʔol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

NaKristen gail ta sutuai lukel ke aMak itah mai aPita len nəyaran san gail, ale itos gat nəsa aPita tokele. Len naloʔulat egai aMak itos gat nəʔol husur aYesu, be ikel ur nəsa aYesu togole, sakel masuʔ hən naʔusanan siYesu. Ikel ur namerikel aYesu togol gail, hən nəvanuan ləʔeləboi səhot nədaŋan san. AMak eləŋon ke tiʔarʔar ke aYesu tovi Natun aGot, be egəm vi lan navile a pan hən ʔeləŋon ʔisa vəsa ale hən ʔimat. AMak itos naloʔulat egai hən nəvanuan gail ləʔidaŋ am hən ləʔehur aYesu, naut kəmas nəmauran ʔidaŋ o ləʔeləŋon ʔisa vəsa.

- 1) Natubatan hən na-kel-uri-an tovoi, nautautan hən nauman siYesu (1.1-13)
- 2) AYesu eum len naut a Kalili (1.14-9.50)
- 3) AYesu eriŋ naut a Kalili evi Jerusalem (10.1-52)
- 4) Nauman siYesu len nabiltivile Jerusalem, nawik naməkot ei (11.1-15.20)
- 5) Nəmatan siYesu (15.21-47)
- 6) Na-le-məhat-an siYesu dan nəmatan (16.1-20)

AJon Baptais eutaut hən naʔisal

(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

¹ Egai natubatan hən na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo tovi Natun aGot.*

² Ehum ahai kelkel ur sua, aIsaiah totos gat nəsa aGot tokel mai aNatun. Ike,

“Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw
teil a mō hən gaiug,
hən ʔeutaut hən naʔisal sam.*

* 1:1: Natosian galevis ta sutuai ləsake aNatun aGot.

* 1:2: Mal 3.1

³ Nadoldol sua satokai len naut masmas tob̄ebesw ke,
 ‘Geutaut hən naṗisal m̄os Nasuḅ,
 gigol naṗisal san gail linor!’ ”*

⁴ Imagenan, aJon evisi, itoh len naut masmas tob̄ebesw, ikel uri ke, nəvanuan gail limasbaptais hən ḅimasil ke lotopair dan nəsaan salito van hən aGot hən ḅerub̄at nəsaan salit gail.

⁵ Nəvanuan naut a Jerusalem mai naprovens Jutea kavkav luvan hən ləbesəsəlon̄ hən̄i. Ale nəboṅ lotokel vəhot nəsaan salit gail, ibaptais hən galito len Nawisel Jortan.

⁶ Nahurabat siJon, luvaii hən navurun nəkamel, ale nəhau tutuṽ evi nahurhub̄uluk. Ihanhan nalokust, ihanhan nəhani nasukapak toum hən̄i.†

⁷ AJon ikel uri ke, “Avan sua dereh tegəm a tahw len ginau, gai idaṅ səhor ginau, ale ginau nəsanor kasi hən nəḅetəṅadur, sah ruḅat nəhau hən naributbut san.‡

⁸ Ginau nubaptais hən gamito hən nəwai, be dereh gai tibaptais hən gamito hən aNunun aGot.”

Nəbaptaisan siYesu

(Mat 3.13-17; Luk 3.21-22)

⁹ Len nəboṅ sua, aYesu iyar len naut a Nasaret a Kalili gəmai ale aJon ibaptais hən̄i len Nawisel Jortan.

¹⁰ Nəboṅ aYesu tomadhale məhat dan nəwai enan, eris aGot totar ṗul nəmav hən tosəṅav ale eris aNunun togəm vi pan vi lan, suṁan nətav.§

¹¹ Beti esəsəlon̄ hən nadoldol togəm len nəmav toke, “Gaiug govi anatugw ulum̄an sagw notoləmas bun gaiug, nohəhaṽur masuṽ hən gaiug.”*

ASetan italtal soḅuer hən aYesu hən ḅigol bisa

(Mat 4.1-11; Luk 4.1-13)

¹² Vəha-sua ṅai aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas tob̄ebesw.

¹³ Itoh ei len nəmariboṅ tovi 40 ale aSetan italtal soḅuer ke tigol nəsaan. Itoh mai narivatvat nalililai lotoləboi ləḅisah pəpasi ale aṅel gail lovi tarhət san.

Ahai susur metəkav gail

(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15, 5.1-11)

¹⁴ Husur nəboṅ galenan, aenemi siJon lutah gati, riṅi len naim bəbaṅjis. Beti aYesu evi Kalili, ikel ur na-kel-uri-an siGot.**

¹⁵ Ike, “Namityal egəm tia, natoḅan pipihabəlan aGot egəm pəpadaṅ. Miti-pair dan nəsaan samito, dəlom na-kel-uri-an tovoi enan!”

¹⁶ Boṅ sua aYesu toyaryar bitas tarhət Nabiltiwai Kalili, eris alarmiṽan, aSimon mai aAtru artobar hən nalevlev len nabiltiwai husur arovi vanuan nəsahiehan.

¹⁷ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Məregəmai! Məreḅusur ginau ale nigol məregəm vi vanuan nə-sah-hən-nəvanuan-an!”

¹⁸ Vəha-sua ṅai aroriṅ nalevlev səlar gail, aroḅusuri.

¹⁹ Nəboṅ aYesu toyar kəkereh am husur bitas, eris aJemes mai aJon alarmiṽan, anatun aSepeti gəlaru. Arusah len nabot salito, arobotan nalevlev salit gail lunor.

* **1:3:** Isa 40.3 † **1:6:** 2Ki 1.8. *Nalokust* ehum natohtohlomətu be ihan natideh tomaur tokad nalute.

‡ **1:7:** Evi slev gail lotosah ruḅat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail. § **1:10:** *Nətav* evi nəman naməsav sua tohum navimal topəhapəhw. * **1:11:**

Psa 2.7; Isa 42.1 ** **1:14:** Lutah gat aJon Baptais nasihau esua hudhute husur nəboṅ aSetan totaltal ris aYesu hən ḅigol bisa. AHerot Antipas eriṅ aJon len naim bəbaṅjis husur aJon tokel tabtab hən aHerot ke togol nəsaan. Ris Mak 6.14-29.

²⁰ Vəha-sua ɲai ekis gəlaru hən arbitah maii, ale aroriŋ atəmalaru len naʔot mai nəvanuan nauman gail, ale arutah maii, arohusuri.

*AYesu ehut nanunun sua tosa
(Luk 4.31-37)*

²¹ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan navile a Kapernaum, ale len nəSappat ebis len naim naʔonʔonan seJu gail, eʔusan.

²² Nəvanuan luʔaŋ len naʔusanan san bathut eʔusan suɲan nauluɲan tokad na-il-a-mo-an kitin, sasunian ahai ʔusan gail hən nalo.

²³ Len namityal enan ɲai len naim naʔonʔonan salito ikad nauluɲan tokad nanunun nəmargobut. Ikai,

²⁴ ike, “Yesu ta Nasaret, gumab hən ginamito? Gogəm hən gəʔigol namteʔuer a? Ginau noləboi gaiug. Noləboi gotovi siGot, gotogəm moosi.”

²⁵ AYesu esivoh len nanunun nəmargobut, ike, “Gemədau! Gimakuv dani!”

²⁶ Ale nanunun nəmargobut igol atenan totaltaləŋ hən nahumatmat, ikai habat ale nanunun nəmargobut imakuv dani.

²⁷ Nəvanuan gail lumaŋmaŋ lan, lotuʔat sor husur nəsa tovisi. Lousus galit gabag ke, “Naʔusanan veveu tomabe ganan? Ikad nədaŋan hən na-il-a-mo-an! Ikele hən nanunun tosa gail ale lugol husur nəsa tokele!”

²⁸ Na-kel-uri-an husur nəsa aYesu togole iperŋan tutut hən naut ʔisi len naut a Kalili.

*AYesu igol nəvanuan isoʔur lumaur
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)*

²⁹ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotovivile dan naim naʔonʔonan seJu gail, lutah mai aJemes, aJon, lovi lohoim seSimon mai aAdru.

³⁰ Anan asoan aSimon ipat len nəmel, naməsahan igol niben topud. AYesu toʔis, vəha-sua ɲai lusor husur aliten maii.

³¹ Ale aYesu ivan həni, etəgau navəlan, elivi vi məhat hən ʔəbətah. Naməsahan inoŋ dani ale ile məhat, ilav nəhanian mai galito.

³² Nəboŋ namityal tomasur, naut togomgom, nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah mai alat lotokad natəmat gail van hən aYesu.

³³ Nəvanuan ʔisi len nəbilitivile kavkav loluʔoh il bopita.

³⁴ Ale igol isoʔur lotokad naməsahan tiltile lumaur. Ehut natəmat isoʔur ale igol lodədas ləʔisor husur loləboi gai tia.

*AYesu ikel ur nasoruan siGot len naut a Kalili
(Luk 4.42-44)*

³⁵ Pelan han, dudulan soɲilan, naut səlan sal, aYesu ile məhat, evivile, evi tut sua len naut toʔəʔesw ale isor tuʔ ei.

³⁶ Idareh aSimon mai alat lototah maii, ludoŋi.

³⁷ Nəboŋ lotosaʔi luke, “Nəvanuan ʔisi lokətkəta doŋ gaiug.”

³⁸ Be aYesu isor var galit ke, “Datevi tut ideh am, len naut gail lotodar vis navile egai hən nəbikel ur nasoruan siGot ei. Husur nogəm moosi.”

³⁹ ɲa iyar tur ʔis naut len naut a Kalili, ikel ur nasoruan siGot len naim naʔonʔonan salito ale ehut natəmat gail.

*AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)*

⁴⁰ Nauluɲan tokad naleprosi egəm təjedur təban aYesu, eŋiri ke, “Gəʔələŋoni, goləboi gəʔigol nəʔimaur, nəʔiveveu.”

⁴¹ Nəlon aYesu itaŋis masuʔ həni, isar hən navəlan, ibari, ikel maii ke, “Nələŋoni. Gimaur, giveveu!”

⁴² Vəha-sua ɲai naleprosi ivan dan atenan, imaur, iveveu.

⁴³ Beti aYesu esəvati van, ikai tasi

⁴⁴ ke, “Sagikel natideh mai avan ideh, be gia v̄usan gaiug hən ahai tutumav hən b̄ebunus husur nibem̄. Beti getutumav hən naviolan hən naveveuan sam̄ aMoses tokel bun gail hən nəvanuan ləb̄eləboi səhoti ke gotomaur.”*

⁴⁵ Avil ategaii ivan, ikel ur nəsa tovisi həni. Igole van van na-kel-uri-an enan ibar naut isobur. Naten igol aYesu saləboi b̄ebis len navile ideh len nəhon nəvanuan gail bathut naluṽoh ludar visi, be itoh len naut gail lotob̄əb̄esw. Be nəvanuan gail len naut p̄isi ei logəmgəm həni sal.

2

AYesu igol avan sua nətərhəben tomat imaur

(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)

¹ Husur nəmariboŋ galevis, aYesu etəlmam vi Kapernaum. Nəboŋ tobar naut enan, sədareh, husur ke nəvanuan isobur lotosəsəloŋ həni ke totoh ei,

² logəm hən naim san gol loririhit lohoim mai vivile. Ləsələboi ləb̄eil bopita am. Ale aYesu ikel ur nasoruan mai galito.

³ Nəvanuan galevis logəm həni, ivat lupat naulum̄an nətərhəben tomat,

⁴ be lodədas ləb̄ibar aYesu bathut naluṽoh. Ale lopəlau vi məhat len navurun naim topapav, ludakuvi, gol naḅur a məhat hən naut aYesu totoh lohoim lan. Ale lorin̄ tur hən nəbateh vi pan, atenan nətərhəben tomat, topat lan.

⁵ Nəboŋ toris nadəlomian salito, aYesu ikel mai atenan nətərhəben tomat ke, “Natugw, nəsaan sam̄ gail lumaruḅat.”

⁶ Be ahai p̄usan hən nalo lotobətah ei lunau natgalenan len nəlolit ke,

⁷ “Gai ekəmaienan mabe? Isor mədas aGot! AGot səbon ŋai eləboi b̄eruḅat nəsaan dan nəvanuan!”

⁸ Vəha-sua ŋai aYesu eləboi nənauan salito ale ikel mai galit ke, “Imabe mətunau magenan len nəlomito?”

⁹ Nəb̄ikel mai ategai nətərhəben tomat ke, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ o nəb̄ike ‘Gile məhat, pat nəbateh sam̄, giyar,’ nəsa emədmədaṽ am?*

¹⁰ Be nuke mətələboii ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən na-il-a-ṽo-an hən b̄eruḅat nəsaan len navile a pan. Nokəmaiegai hən nəb̄ev̄usan nədaŋan en mai gamito.” Ale aYesu ikel mai atenan nətərhəben tomat ike,

¹¹ “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh sam̄, givahim sam̄.”

¹² Vəha-sua ŋai atenan ile məhat, ipat nəbateh, evivile len nəhon nəvanuan p̄isi. Lumaŋmaŋ masuṽ lan ale lusal suh nəyalyalan siGot luke, “Datsaris natideh tomaienān boŋ ideh sal!”

AYesu ekis aLevi (aMattiu)

(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

¹³ Beti aYesu evivile, etəlmam hən b̄iyar tarhət nab̄iltiwai Kalili. Nab̄iltiṽoh egəm həni ale ev̄usan galito.

¹⁴ Len nəyaran san van, eris aLevi anatun aAlfeus tobətah len nəpasvaləval hən nətaks, ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!” Ale aLevi ile məhat, ehusuri.†

¹⁵ Ŋa aLevi eus aYesu mai ahai susur san gail hən ləb̄ihan lohoim san. (Ikad nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isobur lotohan ei husur ikad nəvanuan tosoḅur maienan lotohusur aYesu.)

* **1:44:** Lev 14.1-32 * **2:9:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas b̄igol eru en p̄isi, ale nəb̄ike, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ mətələboii ke lumaruḅat o ləsəmaruḅat. Be nəb̄ike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətələboi mət̄berisi ke imaur.

† **2:14:** Levi: Mat 9.9; Luk 5.27.

16 Be nəboŋ ahai pusan hən nalo galevis lotovi Farisi lotoris aYesu tohan mai nəvanuan gail lotomaienan, lous ahai susur san gail ke, “Imabe tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

17 Nəboŋ aYesu tosəsəlon hən natenan ikel mai galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran hən b̄irer hən galito, be alat lotoməsah ŋai. Ginau nəsağəm hən nəb̄ekis alat lotonor o alat lotonau ke lotonor, be nogəm hən nəb̄ekis nəvanuan nəsaan gail.”

Nausian husur nəmariboŋ nəvanuan səhan
(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

18 Len nəmariboŋ galevis ahai susur siJon mai naFarisi gail ləsəhan‡ hən ləb̄isor tuṽ. Ale logəm hən aYesu lousi ke, “Ahai susur siJon gail mai ahai susur sinaFarisi gail ləsəhan hən ləb̄isor tuṽ, be ahai susur sam̄ gail ləsəmagenan. Imabe?”

19 AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke nəvanuan lototah mai naulum̄an tolah, ləsəhan len nəhanan nəlahan a? Aoa! Asike lumaienan nəboŋ naulum̄an tolah totoh mai galit sal.

20 Be naulum̄an tolah, nəboŋ b̄egəmai hən ləb̄esəhari dan nəvanuan san gail, ale len nəboŋ enan asike luhān.

21 “Səkad avan ideh toṽisihoh hən nəkaliko veveu len nahurabat tomatu. Tagole, naṽisihoh təmakuv dan nahurabat tomatu gol nə-tar-sili-an tamədasi səhor ta m̄o.

22 Natsual am, səkad avan ideh toṽir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain lotomatu. § Tagole, nəwain veveu tatəvah tur lan, mēdas nəwain mai nahurhuwain p̄isi.”

Nausian husur nəSappat
(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

23 Len nəSappat sua, aYesu toyar tur marireu hən nawit, ahai susur san gail lotub̄at kin b̄ur nəhavhuwit gail.*

24 Ŋa naFarisi gail lukel mai aYesu ke, “Imabe lotogol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”

25-26 AYesu isor var galit ke, “Mətsaṽuruŋ ləboi natosian gail lotohol husur aTevit boŋ ideh nəboŋ gai mai alat lototah maii lotopar hanian, lotomalkəkāt a? Nəboŋ aApiatar tovi b̄iltihai tutumav, aTevit eḅis len naim siGot, ihan nabəta tolo ahai tutumav səb̄olit ŋai loləboi ləb̄ihani.* Ale ilav nabəta galevis mai alat lototah maii.”*

27 Beti aYesu ikel mai galit ke, “NəSappat, aGot igole m̄os nəvanuan, sagol nəvanuan m̄os nəSappat.

28 Imaienan, aNatun Nəvanuan evi masta, evi masta hən nəSappat am.”

3

AYesu igol navəlan nəvanuan imaur
(Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

1 Len nəboŋ sua tile am, aYesu eḅis lohoim nabonbonan seJu gail tətās, ale ikad avan sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas.

2 Nəvanuan gail ei lomətan aYesu hən ke ləb̄eris b̄igol atenan b̄imaur len nəSappat. Bigole, dereh likot həni ale kel uri ke toṽur kotov nalo hən nəSappat.

‡ 2:18: NaJu gail ləsəhan len nəmariboŋ galevis hən ləb̄isor tuṽ, ləsəhan hən ləb̄itanj husur nəmatan o natsua tosa tovisi hum nab̄iltidu mai ləsəhan len nəboŋ toṽibau galevis salito. § 2:22: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotoṽir nəwain veveu b̄urhulon. * 2:23: Deu 23.25 * 2:25-26: Lev 24.9 * 2:25-26: 1Sam 21.1-6

³ AYesu ikel mai atenan navəlan tomat, togəm hum towas ke, “Geil rivuh.”

⁴ Beti eus galit ke, “Inor hən datb̄igol b̄ivoi len nəSappat o hən datb̄igol b̄isa? Inor hən datb̄erij təlmam hən nəmauran o hən datb̄igol nəmatan?” Be naut eḅut, ləsasor vari.

⁵ Len nəlol paṅpaṅ san ekəta mətaltal hən galito, ilolosa hən galit husur nəkadulit iḅonḅon. Beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navəlaṁ!” Ale isar həni, navəlan imaur təlmam.

⁶ Vəha-sua ṅai naFarisi gail lovivile, luḅonḅon mai alat galevis len nəpati tovi tarhət siHerot hən ləb̄isor utaut hən ləb̄emədas bun aYesu hən b̄imat.

Naluḅoh tarhəb̄iltiwai Kalili

⁷ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan nab̄iltiwai ale nab̄iltiḅoh lohusuri. Nəb̄oṅ lotosəsəloṅ husur natit p̄isi aYesu togole, nəvanuan isoḅur logəm həni. Logəm len naut a Kalili, a Jutea,

⁸ a Jerusalem, a Itumea, len naut gail tarhət Nawisel Jortan mai naut gail lotodar vis nab̄iltivile eru, a Tair mai a Siton.

⁹ Bathut naluḅoh totibau, ikel mai ahai susur san gail ke leutaut hən naḅot viri hən asike nəvanuan ləb̄eluḅoh dar visi.

¹⁰ Husur len nəmariboṅ enan igol isoḅur lumaṅur tia ale isoḅur am lotokad naməsahan tiltile loririhit, dar visi hən ləb̄ibari.

¹¹ Ale nəb̄oṅ nəvanuan lotokad nanunun tosa gail lotoris aYesu, luteh len nəhon, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!”

¹² Avil aYesu ikai tas galito ke salikel vəhot gai ke tovi ase.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul lotovi 12

(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Beti aYesu etəḅehuh vi məhat, ekis alat gai toləṅon galito ale logəm həni.

¹⁴ Ale itabtabuh len galit lotovi 12 hən ləb̄itah maii; ekis galit hən ahai pispisul gail hən b̄esəvat galit van hən ləb̄ikel ur napisulan siGot;

¹⁵ ale ilav nədaṅan hən na-il-a-ṁo-an mai galito hən ləb̄ehut natəmat gail.

¹⁶ Alat lotovi 12 nahəsalit lumaiegai: ikad aSimon aYesu tokisi hən aPita;

¹⁷ ikad aJemes anatun aSepeti mai aJon aḅan aJemes, ale aYesu ekis gəlaru Poanerkes namilen Natun Nab̄iliurur gəlaru.

¹⁸ Ikad galevis am, aAdru, aFilip, aPartolomiu, aMatti, aTomas, aJemes anatun aAlfeus, aTatteus, aSimon tovi naSelot* sua,

¹⁹ mai aJutas Iskariot b̄erij aYesu len navəlan aenemi san gail.

AYesu mai aPeelsepul

(Mat 12.22-32; Luk 11.14-23, 12.10)

²⁰ AYesu etəlmam vahim len naim totohtoh lan mai ahai susur san gail. Ale naluḅoh logəm b̄onḅon ei van gai mai ahai susur san gail ləsəkad namityal ideh hən ləbihan.

²¹ Nəb̄oṅ nəbathudud siYesu lotosəsəloṅ hən nakelean husur nəsa tovisi, luke litah gati husur luke tovinvinu.

²² Be ahai p̄usan hən nalo lotogəm len naut a Jerusalem, luke, “APeelsepul toil aṁo hən natəmat gail iwol həni. Ehut natəmat gail len nədaṅan seḅiltitəmat setəmat gail.”

²³ Ale aYesu ekis galit gəmai, isor mai galit len nasoruan kəta ke, “ASetan eləboi b̄ehut aSetan mabe?”

²⁴ Nəvanuan lototoh pipihabəlan nakiṅ len nəkantri sua b̄ibalkabaṅ, nəkantri dereh timap̄ul̄pul̄.

* **3:18:** NaSelot evi avan ideh len naluḅoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləb̄ib̄al mai galito, hut galit dan naut a Jutea.

²⁵ Nəbathudud b̄ibalkabaŋ, dereh timaŋp̄ul̄p̄ul.

²⁶ Len nāvide tomaianan, aSetan t̄əbal mai gai gabag, alat pipihabəlan lətapəpəhw, gai asike taləboi tail gəgat am, nədaŋan san tanəŋ.

²⁷ Nisor kəta maiegai ke: Avan ideh saləboi b̄eb̄is lohoim sinabəhariv todaŋ hən b̄itariv kuv natit san gail. Be a m̄o, b̄ibaŋis gat abəhariv, beti eləboi b̄itariv kuv natit p̄isi dan naim san.†

²⁸ Nukel nakitinan mai gamit ke, aGot dereh terūbat nəsaan ideh dan nəvanuan gail naut kəmas ləbisor tas aGot o ləb̄emədas nahəsan.

²⁹ Avil avan ideh tosor mədas aNunun aGot, asike aGot erūbat nəsaan enan dani boŋ ideh. Be nəsaan enan san, tonor hən nəpanismen, dereh tipat len atenan vi sutuai.”

³⁰ AYesu ekəmaianan husur ahai p̄usan hən nalo gail luke tokad nanunun tosa.

*Nəbathudud kitin siYesu
(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)*

³¹ Beti āvan aYesu matmat gail mai anan logəm təban naim aYesu totoh lan. Loil vivile, lopisul van həni, kisi gəmai.

³² Nalūvoh lobətah dar vis aYesu, ale lukel maii ke, “Geris, anam̄ mai āvam̄ gail lous gaiug vivile.”

³³ AYesu isor var galit ke, “Ase lai tovi anagw? As galit lai lotovi āvagw gail?”

³⁴ Ale ekəta garu len alat lotobətah dar visi, ike, “Gamit mətovi anagw mai āvagw gail bogai.

³⁵ Husur avan ideh togol nəsa aGot toləŋoni, gai evi āvagw o āvavinegw o anagw.”

4

*AYesu ibol husur namisurhuwit
(Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)*

¹ AYesu etūbat p̄usan tətəs tarhəb̄iltiwai Kalili. Nabilitlūvoh logəm b̄onb̄on dar visi gol tosaŋ len nabot, bətah hən b̄ep̄usan. Ale nəvanuan gail p̄isi losuh pəpadaŋ hən nabiltiwai, a ut.

² Ēvusan galit hən natit isob̄ur len nəb̄ol p̄usan gail. Ale len nāp̄usanan san ikel mai galit ke,

³ “Səsəloŋ! Nəvanuan nəmabulan hən namisurhut gail ia bubulan namisurhuwit.

⁴ Nəboŋ tobubulan gail, galevis luteh metp̄isal, ale nəman naməsav gail logəm han p̄is gail.

⁵ Namisurhuwit galevis am luteh len naut tobaŋ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut husur nətan enan səsareh.

⁶ Nəboŋ namityal tovisi, esun bun gail ale lumayoh husur ləsəkad nəharhəte.

⁷ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tobaŋ hau tokad nasunite lan, ale nəboŋ nawit totoŋ, nəhau eruŋ gut buni, gol səvan.

⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tokənoh. Lutov, lovivi məhat ale lūvan. Sua īvan vəkad 30, sual am īvan vəkad 60 ale sua tətəs am īvan vəkad 100.”

⁹ Beti aYesu ike, “Nəvanuan tokad nədarinjan hən b̄esəsəloŋ, tesəsəloŋ!”

*AYesu ibol p̄usan hən nəsa?
(Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)*

† **3:27:** Namilen ke avan ideh saləboi b̄evənah dan navəlan aSetan, be b̄ibaŋis gat aSetan, eləboi b̄ehut natəmat san gail.

¹⁰ Nəboŋ aYesu totoh səboŋ mai ahai susur san lotovi 12 mai galevis am, lous namilen nəbōl pusan gail həni.

¹¹ Ale ikel mai galit ke, “AGot ikel vəhot nəsa tosusuah husur natohan pipihabəlan mai gamito hən mətbeləboii. Be alat lototoh vivile, nukel nakitinan pisi mai galito len nəbōl pusan gail

¹² hən natosian siGot bīsarpoh toke,
 “ ‘Naut kəmas ləbəkəta, kəta,
 ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;
 naut kəmas ləbesəsəloŋ, səsəloŋ,
 ləsəsəloŋ ləboi nəsa aGot togole.
 Asike lətəmagenan, lətəpair van hən aGot
 ale taruḅat nəsaan salito.’ ”*

*AYesu isor vəsvəsai nəbōl pusan husur namisurhuwit
 (Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)*

¹³ Beti aYesu eus galit ke, “Mətsaləboi namilen nəbōl pusan enan a? Bimagenan, mətələboi nəbōl pusan ideh mabe?

¹⁴ Nəvanuan nəmabulan ebubulan namisurhuwit gail tovi nasoruan siGot.

¹⁵ Namisurhuwit toteh metpīsal ehum alat lotosəsəloŋ hən nasoruan siGot. Ale nəboŋ lotosəsəloŋ həni, vəha-sua ŋai aSetan egəmai, lav kuvi dan galito.

¹⁶ Nəvanuan galevis lohūm namisurhuwit toteh len tan tobaŋ vat. Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan, ibar nəlolito, vəha-sua ŋai lohəhaṽur lan.

¹⁷ Be husur lohūm nawit nəharhəte sakir sədaŋ, ləsətov sabəlav. Ale nəboŋ lotoləŋon tosa o nəvanuan gail lotomədas bun galito bathut nasoruan tobar galito, luteh dan nadəlomian.

¹⁸ Nəvanuan galevis am lohūm namisurhuwit toteh len tan tobaŋ hau tokad nasunite lan. Losəsəloŋ hən nasoruan

¹⁹ be nəlolit etuhətuḅ hən nəmauran hən navile eg a pan, naləmasian hən natite mai na-ləŋon-masuṽ-həni-an hən natgalevis am lobis len galito gol lorūŋ gut bun nasoruan hən asike bīṽan.

²⁰ Nəvanuan galevis tile am lohūm namisurhuwit lototeh len tan tovoi. Losəsəloŋ hən nasoruan, ibar nəlolito, ale luṽan masuṽ, galevis luṽan vəkad 30, galevis luṽan vəkad 60, galevis am luṽan vəkad 100.”

*Nəbōl pusan husur namial
 (Luk 8.16-18)*

²¹ Beti aYesu eus galit ke, “Ikad avan ideh topat namial hən bəsusuani pipihad o pipimel a? Ao! Eriŋi a məhat len nəhai namial toilil lan.

²² Husur natideh tosusuah dereh aGot tevəhoti ale natideh topat len nəmargobut dereh aGot tigol tevivile, tiṽarṽar.

²³ Nəvanuan tokad nədariŋan hən bəsəsəloŋ, tesəsəloŋ!”

²⁴ Beti isor tətəs mai galit ke, “Mətələləgau hən gamito! Mətesəsəloŋ husur nakelean sagw. Dereh aGot tilav naləboian mai gamito tonor hun na-səsəloŋ-husuri-an samito, ale tivan am.

²⁵ Bathut avan ideh nəlon toməbur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am maii. Avil avan ideh tomətahun bələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian gai tokade dani.”

Nəbōl pusan husur namisurhuwit totov

²⁶ Beti aYesu ike, “Natohan pipihabəlan aGot imaiegai: Ikad naulumian tobubulan namisurhuwit len tan.

* 4:12: Isa 6.9-10

²⁷ Nəboŋ topat len nalenmariug o tolele len nalennəyal, namisurhuwit itov, evivi məhat. Be itov vi məhat mabe? Atenan saləboii.

²⁸ Nətan səbon evəhasus hən nawit: a mo nalute evisi, itov ale evi məhat, beti iʋan hən nəhəvhəte, ale ikad namisurhute tovi hanian.

²⁹ Be nəboŋ namisurhuwit tomatu, vəha-sua ŋai atenan ivan, ita kokotovi hən nəbu tohaḅ husur nəboŋ hən nəmatuan egəmai.”*

Nəbol pusan husur namisurhumastat

(Mat 13.31-32; Luk 13.18-19)

³⁰ AYesu isor tətəs ike, “Dereh nenənoʋ hən natohan pipihəbələn aGot mai nəsa? Nisor vəsvəsaii len nəbol pusan tomabe?”

³¹ Imaiegai: Nəvanuan imabul namisurhumastat len tan. Ekəkereh səhor namisurhut gail pisi len tan

³² be itov vi məhat vatibau səhor nəhanian pisi. Nəpəshət gail topasil lotibau gol ke, nəman naməsav loləboi ləbeum hən nəhai ŋodŋod halit len gail, len nəmol han.”

³³ AYesu ikel nəbol pusan isoḅur hən bikel nasoruan mai nəvanuan gail tonor hən naləboian lotokade hən ləbeləboi səhoti.

³⁴ Len nəhon nəvanuan gail, natit pisi tokele, ikel mai galit len nəbol pusan gail ŋai. Be nəboŋ totoh mai ahai susur san gail səbolito, isor vəsvəsai namilen natgalenan.

AYesu igol nəlan mai nəbiltiwai arovi pan

(Mat 8.23-27; Luk 8.22-25)

³⁵ Len nəboŋ enan naut igomgom, ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhət nəwai egai.”

³⁶ Na lorij naluʋoh, lusah maii len nəbot ale luvan. (Ikad nəbot galevis am lotohusuri.)

³⁷ Losəhoʋut hən nəbilitilan togəmai tokud hən nəwai. Nəwai epus vi lan nəbot gol totuḅat pul hən bəmun.

³⁸ AYesu ipatmari len napilo a tahw, bathuwag. Lovəŋoni, lukel maii ke, “Eee Hai pusan, namtomun! Gəsənau ginamit a? Nəbot idod!”

³⁹ Na aYesu ile məhat, esivoh len nəlan, ikel mai nəwai ke, “Gemədau! Vi pan!” Ale nəlan idar buni, naut etəmat.

⁴⁰ Beti eus galit ke, “Mətovi batmətahw gail a? Mətsəkad nadələmian sal a?”

⁴¹ Ahai susur gail lom̄in̄min̄ikot habat. Lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Nateru eg am, nəlan mai nəbiltiwai lugol husur nəsa tokele!”

5

Naulum̄an tokad nanunun tosa gail, aYesu igol imaur

(Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)

¹ Ale lubar nətarhət nəbiltiwai enan, len naut a Kerasa.

² Nəboŋ lotobar naut enan, aYesu imariŋ dan nəbot. Vəha-sua ŋai naulum̄an tokad nanunun tosa egəm len nəburhuvat nəmatan gail ei, eubur mai aYesu.

³ Atenan itoh burhuvat nəmatan gail. Nəvanuan gail lodədas ləbiban̄jisi am hən natsen.

⁴ Luban̄jis narien gəlaru mai navəlan gəlaru hən natsen vəha-səḅsəḅur tia, be igol natsen toban̄jis navəlan imarmarikot, mai natsen toban̄jis narien, iləbuḅuri. Səkad avan ideh tokad nədaŋan hən bətəgau gati.

* **4:29:** Jol 3.13. *Nəbu tohaḅ*, naut tokan ipat len nəlon, ale akis auleIsrael luta kokotov nawit halito hən nəbu tomaienən.

⁵ Akis len nalennəyal mai nalenmariug, iyar lab len naðurhuvat nəmatan mai naṽehuh gail, ikai habat, tiv sisil niben gabag hən nəvat.

⁶ Nəboŋ aYesu totoh a tut dani sal, atenan erisi, igam van həni, etəjedur bathurien.

⁷⁻⁸ AYesu ikel maii ke, “Nanunun gotosa, gimakuv, givan dan ategai!” Atenan eis, ikai habat ike, “Gaiug, savi hən gəbemədas ginau, Yesu, aNatun aGot toyalyal! Len nahəsən aGot noŋir gaiug ke sagipansəm ginau, sagemədas ginau!”

⁹ Beti aYesu eusi ke, “Nahəsəm ase?” Ale ike, “Nahəsagw aLuṽoh husur namtusobur.”

¹⁰ Ale loŋir vəha-sobsobur həni ke satehut galit vi lan naut a tut ideh.

¹¹ Len nətarhəṽehuh ei ikad nabiltivəshəbuai lotohan.

¹² Ale natəmat galenan loŋir aYesu ke, “Səvat ginamit van hən navəshəbuai hən namtbəbis len gail.”

¹³ Na idam həni. Ale natəmat lumakuv dan naulumən, lobis len nabuai gail. Ale navəshəbuai lomur, sarmar vi pan vi lan nabiltiwai. Ikad nabuai tovi 2,000 lotomun, lotomat len nabiltiwai.

¹⁴ Alat lotokətkəta təban navəshəbuai, lugam dan naut enan vi lan nabiltivile mai naut lotodar visi hən ləbikel ur nəsa tovisi. Ale nəvanuan gail lugam gəm hən ləberis nəsa tovisi ei.

¹⁵ Ale logəm hən aYesu, loris atenan a mō tokad naluṽoh hən natəmat ale loris ke esun nahurabat, ebətah, imaur tətəs, nənauan san etəlmam, imasil. Na lomətahw.

¹⁶ Beti alat lotoris nəsa tovisi, lukel ur natit pisi tovisi mai galit lotomad-hagəmai. Lusor husur naulumən tokad natəmat gail ale lusor husur nabuai gail.

¹⁷ Imaienan, nəvanuan gail len naut enan lotuḅat ŋir aYesu ke teriŋ naut salit gail.

¹⁸ Nəboŋ aYesu toсах len naḅot, naulumən a mō tokad natəmat gail eŋir aYesu hən ḅitah maii.

¹⁹ Be aYesu sədam həni, ike, “Givahim van hən nəbathudud sam ale kel mai galito hən natit pisi Nasuḅ togole mōs gaiug mai nalolosaan tokade len gaiug.”

²⁰ Ale atenan ivan, len naut a Tekapolis, etuḅat kel ur natit pisi aYesu togole mōsi. Galit pisi ei lumaŋmaŋ len natit tokele.

Natəbarehreh tomat, napəhaṽut toməsah

(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)

²¹ Beti aYesu igam kotov nabiltiwai len naḅot təlmam vi lan nətarhəte. Nəboŋ tobar nətarhəwai ei, nabiltiluṽoh logəm ḅonḅon dar visi.

²² Beti avan sua, nahəsən aJairus toil a mō hən naim naḅonḅonan ei egəm hən aYesu. Iteh bathurien.

²³ Eŋir aYesu, ike, “Nasuḅ, anatvavigw pəpadaŋ hən ḅimat. Gegəm vahim bai hən gəberin navəlam lan hən ḅimaur, asike ḅimat.”

²⁴ Ale aYesu ivan maii.

Nabiltiluṽoh lohusuri, loburuti.

²⁵ Ikad napəhaṽut sual ei toməsah, nəda han togam hən nasihau tovi 12 tia.

²⁶ Nəvanuan nareran lusobur lurer sobuer həni be lugol eləŋon isa vəsa ŋai. Eḅur hən natit pisi san hən ḅəṽur galito, be səmaur. Eməsah habat am.

²⁷⁻²⁸ Esəsəloŋ hən nakelean husur aYesu, ale ikel mai gai gabag ke, “Nəḅibar nahurabat san, dereh nimaur.” Na eliligis hən gai len naluṽoh madun aYesu, ibar nahurabat san.

²⁹ Vəha-sua ŋai nəgaman hən nəda esib, ale eləboi len niben ke tomaur təlmam, naməsahan san inoŋ.

³⁰ Nəboŋ alitenan tobar aYesu vəha-sua ŋai eləboi len gai gabag ke nədaŋan ivan dani. Nə ipair len naluvoŋ ike, “Ase tobar nahurabat sagw?”

³¹ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Gebunus naluvoŋ lotorihit gaiug. Imabe gotous ke, ase tobar gaiug?”

³² Be aYesu ekətkəta garu hən bīsab nəvanuan tobari.

³³ Beti napəhəvut toləboi nəsa tovisi həni, emətəhw, ipab. Egəm həni, iteh bathurien, ale ikel nakitinan kavkav maii.

³⁴ Ale aYesu ikel maii ke, “Litegai, nadələomian sam̄ igol ke gotomaur. Givan, len nələm̄ gikad natəm̄at, na-ləŋon-isa-an sam̄ inoŋ.”

³⁵ Nəboŋ tosorsor sal, nəvanuan galevis logəm len naim siJairus toil a m̄o hən naim nəbənbonan, lukel maii ke, “Anatvavim̄ imat tia. Sagemədas ahai p̄usan am̄.”

³⁶ Be aYesu, tosəsəlōŋ hən nəsa lotokele, ikel mai aJairus ke, “Sagemətəhw. Riŋ nələm̄ len ginau ŋai.”

³⁷ Beti aYesu sədəm̄ hən avan ideh hən bəhusuri, be idam̄ hən aPita, aJemes mai aJon, aṽan aJemes ŋai.

³⁸ Nəboŋ lotobar naim sitenan toil a m̄o hən naim nəbənbonan, aYesu eris nəvanuan gail lotowal taṽtaṽor, lototaŋ, lotois habat.

³⁹ Nəboŋ tobis lohoim ikel mai galit ke, “Imabe mətələŋon isa, mətutaŋ maiegai? Natəbarehreh enan səmat, ipatmari ŋai.”

⁴⁰ Lusor vilesi, luman sili. Be esəvat galit vivile ale esəhar atəman natəbarehreh mai anan mai alat lototah maii, ale ebis len naut natəbarehreh topat lan.

⁴¹ Etəgau navəlan alitenan ale ikel maii len nasoruan san ke, “Talita koum!” namilen toke, “Tuhtəbarehreh, nukel mai gaiug, gile məhat!”

⁴² Vəha-sua ŋai natuhtəbarehreh nədam̄ han tovi 12, ile məhat, iyaryar. Nəboŋ lotoris natenan lumaŋmaŋ habat.

⁴³ Ale aYesu ikel idan mai galit ei ke salikel nəsa tovisi mai avan ideh. Beti ike, “Lav nəhanian ideh hən bihani.”

6

Alat a Nasaret lomətahun aYesu (Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)

¹ AYesu eriŋ naut enan, evi Nasaret, naut a im san, ale ahai susur san gail lohusuri.

² Len nəSappat etuḅat hən naṽusanan len naim nəbənbonan ale isoḅur lotosəsəlōŋ luṽaŋ luke, “Ategai ilav natgalenan tokele a be? Namitisau egai hən nəmauran tonor gai tokade egəm len naut a be? Igol mabe hən namerikel lotomaianan?”

³ Be ategai inau ke tovi ase? Gai evi nəvanuan na-um-im-an ŋai, anatun aMeri, aṽan aJemes, aJosés, aJutas mai aSimon. Aṽavinen gail lutoh gegai!” Ale len nələl sasa salito lomətahuni.

⁴ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur, nəvanuan gail loputsani len nənauan salito len naut p̄isi, be len naut a im san, len amahean gail mai len nəbathudud san, natsua, ləsaputsani, lomətahuni.”

⁵ Edədas biŋol namerikel ideh len naut enan, be eriŋ navəlan len nəvanuan evis ŋai lotoməsah ei ale lumaaur.

⁶ Ale ipaŋ husur nadələomian salit toḅuer.

AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 hən ləḅeum m̄osi (Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)

Beti aYesu iyar husur navile v̄isusua, eḡusan.

⁷ Ale ekis ḡonḡon h̄en ahai susur san gail ale etuḡat s̄evat galit lorururu van. Ale ilav mai galito n̄edaḡan h̄en na-il-a-m̄o-an h̄en l̄eḡehut nanunun n̄emargobut gail.

⁸ Ale ikele h̄en galit ke, “Samtilav natideh len n̄evanan samito, samtilav nab̄eta, samtitariv n̄ehad s̄es̄eḡon, samtilav n̄evat ideh len n̄ehau tutuḡ samit gail. Mitipat n̄ehai t̄ebatehw ḡai.

⁹ M̄tev̄elas naributbut be samtitariv nahurabat ḡeḡel.”

¹⁰ Ale ikel mai galit ke, “Naim ideh m̄etḡeb̄is lan, mititoh ei v̄ebar m̄etḡerij naut enan.

¹¹ Len naut ideh l̄esah̄ehaḡur h̄en m̄etḡitoh lan, l̄es̄es̄eḡoḡ h̄en gamito, m̄eterij naut enan, dardar h̄en nariemito h̄en n̄emasiav ḡimakov dan ḡelaru. Natenan tevi h̄en ḡimasil h̄en galit ei ke aGot sah̄ehaḡur h̄en galito.”*

¹² Imaienan, luvan. Lukel uri ke n̄evanuan gail limaspair dan n̄esaan salito.

¹³ Lohut nat̄emat isoḡur, ale lov̄ehas n̄evanuan isoḡur lotom̄esah h̄en naoil naoiliv, ale lumaur.*

N̄ematan siJon Baptais (Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)

¹⁴ AHerot Antipas, aKin̄ es̄es̄eḡoḡ h̄en nakelean husur aYesu, bathut n̄evanuan gail ḡisi lol̄eḡoi nah̄esan.† Galevis luke “Atenan evi Jon Baptais tole m̄ehat dan n̄ematan. Imagenan el̄eḡoi ḡigol namerikel gail.”

¹⁵ Galevis am luke, “Gai evi Elijah.” Galevis tile am luke, “Ahai kelkel ur bolai, esum̄an ahai kelkel ur gail ta sutuai.”

¹⁶ N̄eḡoḡ aHerot tos̄es̄eḡoḡ h̄en natgalenan, ike, “AJon, gai notota kotov n̄ekadun, ile m̄ehat dan n̄ematan! Imaur t̄elmam!”

¹⁷ Evi aHerot enan tokel mai nasoltia gail ke litah gat aJon, baḡisi, ale rin̄ji len naim b̄ebaḡis. Iḡol tomaienā sil abareab siHerot, aHerotias. Alitenan evi asoan aFilip, be aHerot aḡan aFilip es̄ehar kuvi ale ilah maii.

¹⁸ AHerot erij aJon len naim b̄ebaḡis husur aJon ikel mai aHerot ke, “Len nalo, sanor h̄en ḡeḡes̄ehar asoan aḡam̄.”*

¹⁹ Na aHerotias, n̄elon ep̄eḡas aJon, el̄eḡon ke tigol timat be ed̄edasi,

²⁰ husur aHerot em̄etahw len aJon, ike aJon titoh maienan ḡai. El̄eḡoii ke aJon tovi vanuan tonor, tovoi buni. N̄eḡoḡ aHerot tos̄es̄eḡoḡ h̄en aJon, edidimair h̄eni; be naut k̄emas natenan, el̄emas ḡes̄es̄eḡoḡ h̄en aJon.

²¹ Imaienan van van, be ḡoḡ sua aHerotias isaḡ naḡisal sua. Len nab̄iltiḡoḡ h̄en n̄epasian siHerot, aHerot igol n̄ehanan m̄os nab̄iltivanuan gail lototah maii, nakomada gail mai n̄evanuan totibau gail len naut a Kalili. AHerotias ikab h̄en n̄eḡoḡ enan husur el̄eḡoi ḡigol aJon ḡimat.

²² N̄eḡoḡ anatvavin aHerotias toḡis ale tosav, aHerot mai alat lotohan maii ei loh̄ehaḡur masuḡ h̄eni. Ale aKin̄ ikel mai alitenan ke, “Us gināu h̄en natideh ḡotol̄eḡoni ale dereh nilavi mai gaiug.”

²³ Ale ita gat na-kel-gati-an sua len nah̄esan ke, “Natideh ḡeḡeusi h̄en gināu, dereh nilavi mai gaiug, naut k̄emas ḡevi nahudhut n̄etan notovi kin̄ lan.”

* **6:11:** N̄eḡoḡ naJu gail lotoyaryar len naut savi salito, ludardar h̄en naributbut mai nahurabat salito h̄en n̄emasiav ḡimakov dan gail. Lugol naten husur lotonau ke alat l̄es̄avi Ju mai naut salit gail loḡiḡiḡaḡ. Gegai aYesu ikel mai ahai susur san gail ke ligol husur naḡide enan h̄en ḡimasil h̄en naJu gail lotom̄etahun l̄eḡipair dan n̄esaan salit gail ke len nabunusian siGot galit loḡiḡiḡaḡ ale dereh lipanis.

* **6:13:** Jem 5.14 † **6:14:** N̄eḡoḡ toke aHerot len naut egai, evi aHerot Antipas tovi anatun aHerot toyalyal. AHerot toyalyal ike aYesu timat n̄eḡoḡ tok̄ekereh ḡai. * **6:18:** Lev 18.16, 20.21

²⁴ Alitenan evivile, eus anan ke, “Neus nəsə?” Anan ike, “Geus nəkadun aJon Baptais.”

²⁵ Vəha-sua ŋai natəbarehreh esətəbul van hən aKiŋ, ike, “Noləŋon nəkadun aJon Baptais. Noləŋoni len nasiloh sua. Noləŋoni gag ŋai!”

²⁶ Nəboŋ tokəmaienan igol aKiŋ nəlon isa, be husur tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən, ale husur tokele len nəhon alat lotohan maii, inau ke naut kəmas tomətahuni, timasgol nəsə aliten tousi həni.

²⁷ Ŋa vəha-sua ŋai esəvat nasoltia nə-tata-vanuan-an van hən naim bəbaŋis hən bita kotov nəkadun aJon ale pati gəmai. Ale nasoltia ivan, ita kotov nəkadun aJon len naim bəbaŋis.

²⁸ İpat nəkadun aJon len nasiloh, lavi mai natəbarehreh. Ale natəbarehreh ilavi mai anan.

²⁹ Nəboŋ ahai susur siJon gail lotosəsəlon həni ke tomat, logəm pat niben van, tavuni len naður nəmatan.

AYesu evəŋan alalumān lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

³⁰ Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam len nəyaran salito, luḅon mai aYesu hən ləbikel maii hən natit pisi lotogole mai lotopusan həni.*

³¹ Nəvanuan isoḅur logəmai, isoḅur luvan gol aYesu galito ləsəkad namityal ideh hən ləbihan. İmaienan aYesu ike, “Datevi tut ideh hən datbitoh səḅodato ale ŋavŋav kəkereh.”

³² Ŋa lusah len naḅot səḅolito, lorin naut enan, lovi lan naut toḅəḅesw.

³³ Wake isoḅur loris lotovan ale loləboi naut ləḅevi lan. Ale nəvanuan isoḅur len navile gail lugam vi lan naut en toḅəḅesw ale lubari a mō.

³⁴ Nəboŋ aYesu galit lotobar naut enan, lotomarin dan naḅot, aYesu eris nabiltiḷoh ale nəlon itaŋis galito husur lohūm nasipsip gail lotopar vanuan hən ḅekətkəta təban galito. Ale etuḅat vusan galit hən natit isoḅur.*

³⁵ Namityal ipair tia ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Naut egai ipat a tut dan navile gail ale namityal ivan pisi tia.

³⁶ Səvat galit van, hən ləḅevi lan naim vīsusua marireu mai navile gail lotodar vis naut egai, hən ləḅepur hanian halit hən ləbihani.”

³⁷ Ris tosor var galit ke, “Gamit māu mitilav nəhanian mai galito!” Ale lukel maii ke, “Hən namtḅeḅur nəhanian hilategai nəvat han dereh tevi hən naḅurpūran hən nahəbati toməlevtor. Namtodədasi!”‡

³⁸ Ale aYesu eus galit ke, “Mətukad nabəta evis? Mitia us kitevi.”

Nəboŋ lototəlmam lukel uri ke, “Nabəta erim mai naieh eru.”

³⁹ Beti aYesu ikele hən galit ke letuan naluḷoh leḅətah pəpəhw len naliol tokəsən.

⁴⁰ Ale nəvanuan lotovi 50 o lotovi 100 lobətah ḅonḅon van vəbar galit pisi lobətah.

⁴¹ AYesu ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan hən gail ale eḅur nabəta. İlav gail mai ahai susur san gail hən ləḅepəpəhuni. Ale epəpəhun naieh eru enan am van hən nəvanuan gail pisi.

⁴² Ale galit pisi luhan, luhanukub.

⁴³ Naluḷoh lotohan tonon, ahai susur losəŋon nahudhubəta mai nahudhuieh lotopat vagol nəhad lotovi 12 lopul.*

⁴⁴ Len nəboŋ enan alalumān lotohan lovi 5,000.

* **6:30:** Mak 6.7, 12 * **6:34:** Num 27.17; 1Ki 22.17 ‡ **6:37:** Len nasoruan ta Kris ike *natenarius tovi 200*, nəvat tomaienən eləboi ḅeḅur nauman hən nəvanuan hən nahəbati toməlevtor. * **6:43:** 2Ki 4.42-44

*AYesu iyar len nəḡon nəwai
(Mat 14.22-33; Jon 6.15-21)*

⁴⁵ Nəboḡ nəhanan tonon, vəha-sua ḡai aYesu igol ahai susur səḡolit lusah len naḡot, il a mō, hən ləḡigam vi Petsaita, tarhəḡiltiwai Kalili. Ale aYesu esəvat naluḡoh luvan.

⁴⁶ Tosudəlaḡḡ galit tonon, etəḡehuh len naḡehuh hən ḡisor mai aGot.

⁴⁷ Nəboḡ naut togomgom, naḡot ipat rivuh len nabiltiwai, ale aYesu itoh səḡon a ut.

⁴⁸ Eris lotoməḡit hən nəvarusan husur naḡot isoh ḡur nəlan. Len nadudulan somilan naut səlan sal, aYesu egəḡm hən galito, iyar len nəḡon nabiltiwai. Ike tiḡot təban galito,

⁴⁹ be nəboḡ lotoris toyar len nəḡon nabiltiwai, lunau ke tovi nanunun sua. Lukai,

⁵⁰ husur nəboḡ lotorisi galit ḡisi lomīnmīnikot. Be vəha-sua ḡai aYesu ikel mai galit ke, “Samtemətahw. Gīnau bogai. Mitikad na-il-ḡuri-an.”

⁵¹ ḡa isah len naḡot mai galito ale nəlan evi pan, idar buni. Ahai susur gail lumaḡmaḡ vəsa,

⁵² husur ləsələḡoi sal namilen namerikel aYesu togole husur nabəḡa gail, bathut nəkadulit iḡonḡon.

*AYesu igol galit lotoməsah a Kennesaret lumaur
(Mat 14.34-36)*

⁵³ Nəboḡ lotogam tukot len nabiltiwai, luvahut a Kennesaret ale lokir ei.

⁵⁴ Lumariḡ dan naḡot, vəha-sua ḡai nəvanuan gail len naut enan lokəḡa ləḡoi.

⁵⁵ Lugam tutur len naut kavkav enan, ale naut lotosəsəlon həni ke aYesu totoh lan, lupat alat lotoməsah van həni len namilelit gail.

⁵⁶ Len naut ḡisi aYesu tovi lan, len navile, len nabiltivile, len nəmarireu, lorinḡ alaten lotoməsah lupat len naut nəmaket. Lonḡiri ke tidamḡ hən ləḡibar nasuḡarhət nahurabat san. Ale galit ḡisi lotobari lumaur.

7

*AYesu isor husur nəsa togol nabihḡiḡalan len nəvanuan
(Mat 15.1-9)*

¹ Boḡ sua naFarisi mai ahai ḡusan gail hən nalo logəḡm len naut a Jerusalem hən ləḡeris aYesu.

² Lobunus ahai susur galevis siYesu lotohan be ləsəkəkəsəval. (Navəlalit saveveu len nənauan siFarisi gail

³ husur naFarisi mai naJu gail ḡisi am lohusur tin hən naḡide silat ta sutuai toke limaskəkəsəval len naḡide tonor beti loləḡoi ləḡihan.

⁴ Nəboḡ lototəlmam dan nəmaket, asike luhan vir ləḡelilos.* Lohusur naḡide tosoḡur am ta sutuai hum nakəkasan hən nabiliwai munmun, nabiliwai totile mai naketel gail.)†

⁵ Imaienan naFarisi mai ahai ḡusan gail hən nalo lousi ke, “Imabe ahai susur samḡ gail ləsahusur naḡide sihaḡut sidat gail ta sutuai, ləsahusur naḡide hən nakəkəsəvalan, be luhan nabəḡa?”

⁶ AYesu ikel mai galit ke, “Gamit məḡovi vanuan gəḡəras, nəsa məḡukele, məḡsagole! AIsaiah ekitin nəboḡ tokel ur nasoruan siGot husur gamito ke, “ ‘Nəvanuan galeḡai loputsan nahəsagw len nasoran salito, wake len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

* **7:4:** Len nasoruan ta Kris, naut egai eləḡoi ḡikad namilen ke: asike luhan vir ləḡəkəkəs hanian ideh lotoḡuri. † **7:4:** Len natosian ta sutuai esuhud hən nasoruan toke *nabiliwai munmun, nabiliwai totile, naketel mai nəmel gail.*

7 Lulotu soḅuer hən ginau,
 loḷusan hən nakelean sinəvanuan,
 hum tovi lo sagw.*

8 Husur gamito mətugam dan nakelean today siGot hən mətbehusr tin hən naḅide samit ta sutuai lotovi naḷusanan sinəvanuan ḅai.”

9 Ale ikele am mai galit ke, “Gamit mətukad namitisau hən nagelean, husur mətugel tabtab hən nakelean today siGot hən mətbeil gəgat len naḅide samit ta sutuai. Məṭunau ke nakelean san savi natideh a?

10 Mitinau nəsa aMoses toke, ‘Putsan atəmañ mai anañ matmat len nənauan sam, ’* mai ‘Avan ideh tosor tosa vəsa hən atəman o anan, gai timasmat tebun.’*

11 Be gamit mətuke ivoi hən avan ideh ḅikel mai atəman o anan ke, ‘Nəsa notokade hən nəḅevi tarhət sam, noviol həni tia mai aGot.’

12 Imagenan mətuke inor ḅai hən asike evi tarhət setəman mai sinan len naḅidolan səlaru.

13 Ale len naḅide ta sutuai məttokade, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ḅai. Gamit mətugol natit isoḅur tomaienən.”

Natit gail lotogol nəvanuan saveveu
 (Mat 15.10-20)

14 Beti aYesu ekis naluṽoh gəmai. Ikel mai galit ke, “Gamit ḷisi, mətesəsəlonḅ hən ginau, mətələboi nategai.

15-16 Nəvanuan eḅinḅinḅal len nəhon aGot mabe? Səkad natideh topat vivile len niben nəvanuan toləboi ḅigol ḅeḅinḅinḅal nəḅonḅ natenan toḅis lan. Ao, evi nəsa tovivile dan nəvanuan togol saveveu.”‡

17 Nəḅonḅ aYesu toriḅ naluṽoh hən ḅevi lohoim, aḅai susur san gail lous kitev namilen nasoruən kəta tomadhakele.

18 Ale ikel mai galit ke, “Gamit am mətsaləboi səhoti a? Mətsaləboi ke natit ḷisi vivile toḅis len niben nəvanuan saləboi ḅigol ḅeḅinḅinḅal a?

19 Husur nəḅonḅ toḅis, sabis len nəlon, be evi lan natəḅaḅ ale evivile vi lan nalitavtav.” (Nəḅonḅ tokəmaienən, aYesu ikele ke nəhanian ḷisi iveveu.)

20 Beti aYesu ike, “Evi nəsa tovivile len nəlon nəvanuan togol tosa, saveveu.

21 Husur natgalegai logəm len nəlon nəvanuan: nənauan tosa, naitian tosa, navənahən, nagolean hən nəmatan,

22 naitian toḅur kotov nəlahan, na-ləḅon-masuṽ-an hən natite, nagolean sasa gail, nagəgərasən, naḅide naitian taṽtaṽor, nəlon tovəvənah, nasoruən tomədas nahəsən nəvanuan o tomədas nahəsən aGot, nə-patpat-gai-məhat-an mai namelmelan.

23 Natgalen ḷisi lotosa logəm len nəlon nəvanuan. Evi natgalenan togol nəvanuan toḅinḅinḅal, saveveu.”

Nadəlomian sepəḅut sua savi Ju
 (Mat 15.21-28)

24 AYesu ile məhat, eriḅ naut enən, evi lan naut gail pəpədaḅ hən naut a Tair. Eḅis lohoim sua, be emətahun avan ideh ḅeləboi ke totoh ei. Be edədas ḅesusuan naut totoh lan.

25 Ikad napəḅḅut sual ei, nanunun nəmargobut toḅis len anatvavin. Nəḅonḅ nəḅareab enən tosəsəlonḅ həni ke aYesu totoh, vəḅa-sua ḅai egəm həni, iteh bathurien.

* 7:7: Isa 29.13 * 7:10: Exo 20.12; Deu 5.16 * 7:10: Exo 21.17; Lev 20.9 ‡ 7:15-16: Ikad natosian galevis ta sutuai toshud hən naves egai ke: ¹⁶ Avan ideh tokad nədariḅan hən ḅesəsəlonḅ, tesəsəlonḅ nṽau!

²⁶ Evi atob̄taKris lotopasi len naut a Fonisia a Siria. Eus aYesu hən b̄ehut natəmat dan anatvavin.

²⁷ AYesu ikel maii ke, “Anatugw gail lihanukub bai. Sanor hən n̄əb̄ilav kuv nab̄eta hinatugw gail hən n̄əb̄ibar h̄əni van hən nalipah gail.”

²⁸ Alitenan isor vari ke, “Evoi Nasub̄, be nalipah gail pipitev am loləboi l̄əb̄ihan nasugb̄eta hilahutai.”§

²⁹ AYesu ikel maii ke, “Bathut na-sor-vari-an sam̄ tovoi, givan, natəmat erin anatvavin̄, igam dani tia.”

³⁰ Alitenan etəlmam vahim. Ale n̄əboŋ tovi lohoim san isaḅi ke, anatvavin topat m̄ədaul len n̄əmel, ale natəmat tomakuv dani tia.

AYesu igol nab̄ut sua imaur

³¹ AYesu erin naut gail p̄əpadaŋ hən nab̄iltivile Tair, iyar tur len nab̄iltivile Siton mai naut a Tekap̄olis van v̄əbar Nab̄iltiwai Kalili.**

³² N̄əvanuan galevis los̄əhar nab̄ut sua van hən aYesu ale loŋiri hən b̄erinj navəlan lan.

³³ AYesu es̄əhar s̄əb̄on h̄əni vi tut k̄əkereh dan naluṽoh ale esiriv hən n̄əjarhuvəlan ḡəlaru len n̄ədarin̄an ḡəlaru. AYesu eḅulai, ibar namean atenan

³⁴ ale ek̄eta vi m̄əhat vi lan n̄əmav, ekilob ale ikel mai nab̄ut ke, “Effata!” (namilen ke, “S̄əŋav!”).

³⁵ V̄əha-sua ŋai n̄ədarin̄an nab̄ut ḡəlaru aros̄əŋav, namean em̄əlala, isor imasil.

³⁶ Ale aYesu ikel buni mai n̄əvanuan gail ei ke salikel ur n̄əsa tovisi. Be naut k̄əmas tokaikai tasi maienan, lukelkel uri am.

³⁷ Galit lumaŋmaŋ v̄əsa. Luke, “Igol ivoi hən natit p̄isi togole, ale igol alat lotodarin̄ ḅulol, los̄əsəloŋ mai nab̄ut gail, igol lusor.”

8

AYesu ev̄əŋan alalum̄an lotovi 4,000

(Mat 15.32-39)

¹ Len n̄əboŋ sual am, ikad nab̄iltiṽoh lotoḡəm ḅonḅon, ale l̄əsəkad natideh hən l̄əb̄ihani. AYesu ekis ahai susur gail ḡəm h̄əni, ikel mai galit ke,

² “N̄əlogw itaŋis naluṽoh egai bathut lutah mai ginau husur n̄əmariboŋ totor tia ale l̄əsəkad natideh hən l̄əb̄ihani.

³ N̄əmal ihat galit tia. N̄əb̄esəvat galit van, dereh limatmatioṽ husur nametp̄isal, ale galit galevis, naḅisal salit eb̄əlav, lutoh a tut.”

⁴ Ahai susur san gail lusor vari ke, “Be naut egai eḅ̄əbesw, ipat s̄əb̄on. Avan ideh eləboi ḅisaḅ nab̄eta a be len naut egai tonor hən b̄ev̄əŋan alat eg?”

⁵ AYesu eus galit ke, “M̄ətukad natuhb̄eta evis?” Luke, “Em̄əlevru.”

⁶ Beti aYesu ikel mai naluṽoh ke leb̄ətah len tan. Ale itariv nab̄eta tom̄əlevru, ikel nasipaan, eḅur gail, ilav gail mai ahai susur san gail hən l̄əb̄ep̄əp̄ehun gail van hən naluṽoh. Ale lugole.

⁷ Ikad natuhieh evis ŋai lotokade. N̄əboŋ aYesu tokel nasipaan hən gail, ikel mai ahai susur san gail ke lep̄əp̄ehuni am.

⁸ N̄əvanuan gail luhan v̄əhanukub. Ale ahai susur los̄əŋon nasughanian topat, gol n̄əhad em̄əlevru lopul.

⁹ Ikad alalum̄an lotovi 4,000 ei.

N̄əboŋ lotohan tonon, aYesu es̄əvat alaten vahim.

§ 7:28: NaJu gail lokis alat l̄əsavi Ju hən nalipah gail ale len naut egai aYesu ike, “Ivoi hən n̄əb̄evi tarh̄ət seJu gail ŋai.” Ale ap̄əhaṽut isor vari ke hum ma tokad na-vi-tarh̄əte-an ideh am hən b̄evi tarh̄ət san h̄əni.

** 7:31: Naut a Tekap̄olis evi naut tokad navile tos̄əŋavur lan.

¹⁰ Ale vøha-sua ñai isah len naʔot mai ahai susur san gail ale lovi lan naut a Talmanuta.

*NaFarisi gail lous taltal hən namerikel sua
(Mat 16.1-4)*

¹¹ NaFarisi gail logəm hən aYesu ale lotuʔat vitvituh maii. Loləñon ke tigol nəsaban ña lous taltal ke tigol namerikel hən nəmav.*

¹² Nəboñ tosəsəlon hən natenan, aYesu eñud habat, ike, “Naur ta daməñai lous namerikel mabe? Nukel nakitinan mai gamit ke, asike nugol namerikel ideh hən mətberisi boñ ideh!”

¹³ Ña isah təlmam len naʔot, eriñ naut enan, igam tukot len nabiltiwai.

*Nayis hiFarisi gail mai siHerot
(Mat 16.5-12)*

¹⁴ Ahai susur gail nəlolit iboñboñ hən nabəta. Ləsəkad nəhanian ideh len naʔot, be natuhbəta sua ñai.

¹⁵ Ale aYesu isor pusan mai galito, ike, “Mətelələgau hən gamit gabag! Mətekətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi gail mai nayis hiHerot Antipas.”

¹⁶ Nəboñ lotosəsəlon hən natenan lotuʔat vitvituh mai galit gabag husur ləsəkad nabəta ideh.

¹⁷ AYesu eləboi nənauan salit tia, ña ike, “Gamit mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa? Mətsaləboi səhoti, mətsasəsəlon ləboii a? Nəkadumit egəm vönvön a?”

¹⁸ Mətukad namətamito be mətodədas mətəkəta a? Mətukad nədarinamito, be mətodədas mətbesəsəlon a? Mətsənanu təlmam hən

¹⁹ nəboñ notobur nabəta hilat lotovi 5,000 a? Mətosəñon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Səñavur pisan eru.”

²⁰ AYesu eus galit ke, “Ale nəboñ notobur nabəta toməlevru hilat lotovi 4,000, mətosəñon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Məlevru.”

²¹ Ale eus galit ke, “Be mətsaləboi səhoti sal a?”

AYesu igol ametbesw sua ekəta

²² Nəboñ lotobar naut a Petsaita, nəvanuan galevis losəhar ametbesw sua van hən aYesu, ale loñir aYesu hən bibari hən bəkəta.

²³ Ale aYesu etəgau navəlan ametbesw, esəhari vivile dan navile. Beti efulai len namətan gəlaru, eriñ navəlan gəlar lan ale eusi ke, “Goris natideh m̄au a?”

²⁴ Ametbesw ekəta təlmam, ike, “Noris nəvanuan lotohum nəhai lotoyaryar.”

²⁵ Beti aYesu eriñ navəlan gəlaru tətəs len namətan ametbesw. Nakətaan etəlmam ale eris natit pisi lumasil.

²⁶ AYesu esəvati vahim, ike, “Sagiyar tur len navile.”†

*APita ikel kot aKristo
(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)*

²⁷ AYesu mai ahai susur gail loriñ naut a Kalili, lovi lan navile gail lotodar vis naut a Sisarea Filippi. Len nəyaran salit van, aYesu eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail luke ginou novi ase?”

²⁸ Lusor vari ke, “Galevis luke gotovi aJon Baptais, galevis am luke Elijah, galevis tile am luke ahai kelkel ur sua ta sutuai.”

²⁹ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginou ase?” Ale aPita isor vari ke, “Gaiug govi aKristo, aGot totabtabuh lan.”

* **8:11:** Lunau ke aYesu edədas bigol namerikel bəgəm len nəmav. Ale ləbeusi həni, nəboñ bədədas bigole, dereh leləboi ləbəkisi hən nəvanuan gəgəras, hum ma leləboi ləbikot həni sil nəsaban. * **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2 † **8:26:** Len natosian galevis ta sutuai ike, “Givahim, be len navile sagikel nəsa tovisi hən gaiug mai avan ideh.”

³⁰ Na aYesu ikai tas galit ke salikel natenan mai avan ideh.

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mat 16.21-23; Luk 9.22)*

³¹ Len nəboŋ enan aYesu etuḅat hən beṽusan ahai susur san gail ke aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa len natit tisoḅur. Alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo limasmətahuni. Timasmat ale len nəmariboŋ bitor timasle məhat dan nəmatan.

³² Ikel pərpəp hən natgalenan, ale aPita esəhar aYesu hən bisor səḅon maii, etuḅat sor lan husur tokəmaienan.

³³ AYesu ipair, eris ahai susur san gail, ale esivoh len aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau Setan! Nənanuan sam̄ gail ləsəpat len nəsa aGot toləŋoni, lohukur naləŋonian sinəvanuan ŋai.”

*Na-husur-aYesu-an
(Mat 16.24-28; Luk 9.23-27)*

³⁴ Beti aYesu ekis naluṽoh mai ahai susur san gail gəm həni. Ikel mai galit ke, “Avan ideh beləŋon ke behusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənanuan mai naləŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau.

³⁵ Husur avan ideh beləŋon ke betəgau gat nəmauran san gabag, nəmauran san dereh timasig. Be nəmauran san bimasig mōs ginau mai na-kel-uri-an tovoi, dereh tikad nəmauran vi sutuai.

³⁶ Nəvanuan bikad natit pisi len navile a pan be nəmauran san vi sutuai bimasig, imabe? Ikad nəsa?

³⁷ Səkad natideh. Nəvanuan edədas beviol hən natideh hən bikad nəmauran enan vi sutuai tətəs am.

³⁸ Husur avan ideh bəməmau len ginau mai nasuruan sagw len nəhon naur ta daməŋ egai ləsədaŋ len aGot be lotopul hən nəsaan, aNatun Nəvanuan dereh teməmau len atenan balai nəboŋ bəgəm mai aŋel siGot gail len nəyalalan mai namənas seTəman.”

9

¹ Ale ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləḅeris nagəmaian hən natohan pipihabəlan aGot, nədaŋan han.”

*Namənas kitin siYesu
(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)*

² Nəmariboŋ toməlevtes tonəŋ aYesu esəhar aPita, aJemes mai aJon səḅolito vi məhat len nəṽehuh sua tosahsah. Ale len nəholito egəm tile.

³ Nəhon emial hum namityal, nahurabat san egəm pəhw yesyes vabilbil. Epəhapəhw səhor avan ideh len navile a pan toləboi bigole.*

⁴ Ale aElijah mai aMoses arovisi hən galito. Aruhol mai aYesu.

⁵ APita ikel mai aYesu ke, “Hai pusan, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor, tesua esam̄, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

⁶ (APita ekəmaienan husur saləboi nəsa bikelə, husur lomətahw habat.)

⁷ Ale nəmavukasw ikabut gol galito, nadoldol sua egəm len nəmavukasw toke, “Ategai bogai, aNatugw ulum̄an notoləmas buni. Səsəloŋ husuri!”

⁸ Losəhoṽut, lokəta garu, ləsaris aMoses mai aElijah am. Be loris aYesu ŋai totoh mai galit ei.

⁹ Nəboŋ lotoput mariŋ dan nəṽehuh, ikai tas galit ke saliwəl hən nəsa lotorisi mai avan ideh vir aNatun Nəvanuan bile məhat dan nəmatan.

* 9:3: 2Pit 1.16-18

10 Imaienan lotəgau gat nəsa aYesu tokele len galit gabag, be luhol danjir husur namilen nasoruan san nəboŋ toke “b̄ile məhat dan nəmatan.”

11 Beti lous aYesu ke, “Ahai p̄usan gail hən nalo luke aElijah timasgəm a m̄o. Lokəmaienan hən nəsa?”*

12 AYesu isor var galit ke, “aElijah egəm a m̄o hən b̄igol natit p̄isi b̄inor tətəs. Bimaianan, husur nəsa natosian siGot ike aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa len natit tisoḅur ale nəvanuan gail limasmətahuni?”

13 Be nukel mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale lugol nəsa suñan lotoləŋoni həni, hum ŋai natosian siGot tokel husuri.”*

*AYesu igol natətai tokad natəmat imaur
(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)*

14 Nəboŋ lototəlmam van hən ahai susur san gail, loris nabiltiľuoh lotodar vis galito mai ahai p̄usan gail hən nalo lotovitv̄ituh mai galito.

15 Nəboŋ naluḅoh lotoris aYesu, luḅaŋ, ale lugam van həni hən ləb̄ike, “Ivoi,” maii.

16 AYesu eus ahai susur san gail ke, “Mətovitv̄ituh mai galit husur nəsa?”

17 Nəhaḅut sua len naluḅoh isor vari ke, “Hai p̄usan, nosəhar anatugw ulum̄an gəm hən gaiug. Ikad nanunun tosa sua togol anatugw tovi naḅut.

18 Nəboŋ natəmat enan totah gati, ekuḅ hən anatugw len tan. Ale nabusun iyau, idesdes batriḅoriḅ, nahumatmat ibari. Nous ahai susur sam̄ gail hən ləḅehut natəmat be lodədasi.”

19 AYesu ikel mai galit ei ke, “Gamit ta daməŋai mətəkad nadəlomian ideh! Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mitikad nadəlomian ŋais? Səhar natətai gəmai.”

20 Ale losəhari van hən aYesu. Be nəboŋ nanunun tosa enan toris aYesu, igol nahumatmat ibar natətai, ekuḅ hən natətai len tan gol italtaloŋ, nabusun iyau.

21 AYesu eus atəman natətai ke, “Imaiegai ŋais tia?” Isor vari ke, “Etuḅat len nəboŋ tovi tuhtətai ŋai.

22 Vəha-səḅsoḅur tia natəmat ekuḅ hən len nəhab o len nəwai hən b̄igol b̄imat. Gəḅeləboi gəḅigol natideh, gevi tarhət sinaməru, nəloḅ titaŋis gi-naməru.”

23 AYesu isor vari ke, “Imabe gotoke ‘Gəḅeləboi gəḅigole?’ AGot eləboi b̄igol natit p̄isi. Gəḅikad nadəlomian, aGot eləboi b̄igol natideh m̄os gaiug.”

24 Vəha-sua ŋai atəman atuhtətai ikai ke, “Nukad nadəlomian, be gevi tarhət sagw len nadəlomian sagw toḅuer!”

25 Nəboŋ aYesu toris naluḅoh lotogam gəm həni, esivoh len nanunun tosa, ikel maii ke, “Natəmat gotoḅut, gotodariŋ ḅulol, nukele hən gaiug ke, gimakuv dani! Sageḅis lan boŋ ideh am!”

26 Ale natəmat eis habat, ekuḅ hən natətai hum nahumatmat tobari, ale imakuv dani. Natətai ehum nabirimat gol nəvanuan isoḅur ei luke, “Gai imat!”

27 Be aYesu etəgau navəlan natətai, elivi vi məhat, ale natətai eil səḅon.

28 Nəboŋ aYesu tonəŋ ei, evi lohoim ale ahai susur san gail səḅolito logəm həni. Lousi ke, “Imabe namtsaləboi namtḅehut natəmat enan?”

29 AYesu isor var galit ke, “Natəmat tomaienən, səkad natideh toləboi ḅehuti, be na-sor-tuḅ-an ŋai.”†

* 9:11: Mal 3.1, 4.5 * 9:12: Isa 53.3 * 9:13: Ahap tovi kiŋ mai asoan, nahəsən aJesepel, arugol risi hən arḅigol aElijah b̄imat (1Ki 19.2, 10). AHerot Antipas tovi kiŋ mai asoan, nahəsən aHerotias, arugol aJon Baptais tomat. Len naut egai nəboŋ aYesu tosor husur aElijah, isor husur aJon Baptais. † 9:29: Natosian galevis ta sutuai luke *na-sor-tuḅ-an mai nəhanan eḅuer ŋai.*

*AYesu isor husur nēmatan san tatas
(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)*

³⁰ Beti lorin̄ naut enan, luyar tur len naut a Kalili. AYesu emētahun avan ideh bēləboi naut lototoh lan,

³¹ husur eṽusan ahai susur san gail. Ikel mai galit ke, “Avan sua dereh terin̄ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.‡ Ale dereh ligol timat. Nəboŋ bimat, dereh tile məhat len nəmariboŋ bitor husur nēmatan san.”

³² Be galit ləsaləboi səhot namilen nəsa tokele, ale lomətahw, lomətahun ləbeusi həni.

*Ase iyalyal səhor galit am?
(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)*

³³ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, lobis lohoim sua. Ale aYesu eus galit ke, “Mətōvītṽituh husur nəsa len nəyaran metp̄isal?”

³⁴ Be naut eḅut, bathut metp̄isal loṽitṽituh gabag len galit ke ase len galito iyalyal səhor galit p̄isi.

³⁵ Ale aYesu ebətah, ekis ahai susur lotovi 12 gəm həni ale ikel mai galit ke, “Avan ideh b̄ike b̄eil a m̄o len nabunusian siGot, temədaṽ, timassum̄an naslev, teum salit p̄isi.”

³⁶ Beti esəhar natuhtətai, igol eil rivuh len galito. Ale elugum̄ gati, ikel mai galit ke,

³⁷ “Avan ideh tohəhəṽur hən natuhtətai sum̄an egai b̄itah maii len nahəsagw, gai ehəhəṽur hən ginau nəb̄itah maii. Ale avan ideh tohəhəṽur hən ginau nəb̄itah maii, be savi ginau ŋai, ehəhəṽur hən atenan tosəvat ginau.”

*Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato
(Luk 9.49-50)*

³⁸ Ale aJon ikel mai aYesu ke, “Hai p̄usan, namtoris avan sua tohut natəmat gail len nahəsam̄, ale namtukai tasi husur savi ginamit ideh.”

³⁹ Ris aYesu toke, “Samtikai tasi! Səkad avan ideh tomadhagol namerikel toləboi b̄ikel natideh tosa husur ginau.

⁴⁰ Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato.

⁴¹ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh b̄ilav nab̄iliwai hən nəwai mai gamit len nahəsagw husur mətovi seKristo, nokitin, aGot dereh tilav nakonp̄urp̄uran mai avan enan.

*Nasəharian hən nəvanuan van hən nəsaan
(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)*

⁴² “Ale atuhtətai tokad nadəlomian len ginau sum̄an egai, avan ideh b̄igol b̄iteh len nəsaan, aGot dereh tipansem avan enan səhor ləb̄itahətah hən nab̄iltivat len naholoan, ale ləb̄ibar həni len tas.§

⁴³⁻⁴⁴ Ale navələm̄ b̄igol gəb̄iteh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəb̄evi velm̄etw ale b̄is len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̄ikad navələm̄ b̄eru ale vi lan nəhab nəmatan, nəhab topan̄ vi sutuai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ale nariem̄ b̄igol gəb̄ipes habetw, teh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəb̄evi rim̄etw ale b̄is len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̄ikad nariem̄ b̄eru ale vi lan nəhab nəmatan.

‡ **9:31:** Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: *Dereh aGot terin̄ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.* § **9:42:** Nab̄iltivat enan eməlas habat, natoŋki esulsul həni hən b̄ebul dasdas nawit hən b̄egəm vi flaua.

⁴⁷ Ale namətañ ðigol gəbitech len nəsaan, gekis kuvi. Ivoi am hən namətañ ðesua ðibesw ale gəbebis len nəmauran vi sutuai, səhor gəbikad namətañ ðeru ale aGot ðibar hən gaiug len nəhab nəmatan.

⁴⁸ Len naut enan naul lotovis nəvanuan, ləsəmat boŋ ideh, ale nəhab tohan nəvanuan səmat boŋ ideh.*

⁴⁹ “Husur aGot dereh tiʋaditdit nəhab len nəvanuan p̄isi hum datðidardar hən nətas len nəhanian.**

⁵⁰ “Nətas ivoi, be nabus han ðimasig, ðeduðe, gigol nabus han tevi tas tətəs mabe?†† Len gamit mitimashum nətas, hən nabus hamit ðivoi, hən mətbikad natəmat mai gamit gabag.”*

10

Natiʋosan

(Mat 19.1-12; Luk 16.18)

¹ Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naut a Jutea, iyar lan tarhəwisel Jortan. Naluʋoh gail logəm həni, ale husur naʋide san akis, eʋusan galito.

² NaFarisi galevis logəm həni, luke ligol tisab len nasoruan san ŋa lousi ke, “Len nalo, inor hən naulum̄an ðetiʋos hən asoan a?”

³ AYesu eus galit ke, “Len nalo, aMoses ekəmabe mai gamito?”

⁴ Lusor vari ke, “AMoses idam̄ hən naulum̄an ðitos gat naloðulat hən natiʋosan ale səvat nəbareab san vi tut dani.”*

⁵ Riŋ aYesu tokel mai galit ke, “AMoses itos nalo enan m̄os gamito bathut nəkadumit ihaihai.

⁶ Be len natuðatan, nəboŋ aGot togol natit p̄isi, ‘igol nəvanuan, naulum̄an mai napəhaʋut.’*

⁷ ‘Husur natenan, naulum̄an dereh teriŋ atəman mai anan hən ðeudud mai asoan,

⁸ ale aresua sum̄an artovi niben nəvanuan tosua ŋai.’* Husur arsaru am, arosua ŋai.

⁹ Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpehuni.”

¹⁰ Nəboŋ lototəlmam vi lohoim, ahai susur gail lous aYesu husur natiʋosan.

¹¹ Ale ikel mai galit ke, “Avan ideh totiʋos hən abareab san ale toləh mai napəhaʋut ideh am, atenan igol naitian toður kotov nəlahan.

¹² Ale napəhaʋut ðetiʋos hən nəhaʋut san ale ðilah mai naulum̄an ideh am, alitenan igol naitian toður kotov nəlahan.”

AYesu mai atuhlahutai

(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)

¹³ Boŋ tile am nəvanuan gail losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən ðeriŋ navəlan len galito. Be ahai susur gail losivoh len atəmalit mai analit gail.

¹⁴ AYesu toris natenan, nəlon ipaŋpaŋ. Ikel mai ahai susur gail ke, “Mitidam̄ hən alahutai legəm hən ginəu, samtikai tas galito, husur natohan pipihəbəlan aGot evi silat lotosum̄an alategai.

¹⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike ðehəhaʋur hən natohan pipihəbəlan aGot sum̄an natuhtətai, imabe? Asike ikade boŋ ideh!”

* **9:48:** Isa 66.24 ** **9:49:** Len naut egai namilen hum ma tomaiegai: aGot igol nəvanuan p̄isi lukad nəboŋ galevis lotodaŋ len nəmauran salito, nəboŋ gail lotogol nəvanuan gail lopəŋas hum nəhab togole. Nəboŋ aGot togol tomaienən, isað alat lotovi esan kitin, ale nəboŋ galen lotodaŋ lugol nəvanuan san gail ludaŋ am lan. Be isaði am alat ləsavi esan. †† **9:50:** Len naut a Israel, lutoh a tut dan nabitas gol nətas salit savi wai, evi vat. Lotuh dədasi hən ðekəkereh ale bar həni len nəhanian hən ðigol nabus han ðivoi. Nəboŋ nəhanian ðimanuŋ, luhani, be nəvat a pan savi tas am ale lubar həni len napisal. * **9:50:** Mat 5.13; Luk 14.34-35 * **10:4:** Deu 24.1-4 * **10:6:** Gen 1.27, 5.2 * **10:8:** Gen 2.24

¹⁶ Ale len na-ləmas-buni-an san erin navəlan gəlaru dar vis alahutai. Erin navəlan gəlar len galito, beti eus aGot hən bivoi hən galito.

*Naulumān topul hən natite
(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)*

¹⁷ Nəboŋ aYesu torin naut enan, ivan. Len nəyaran san husur naṣisal, avan sua igam gəm həni, etəhedur bathurien. Eus aYesu ke, “Hai ṣusan gotovoi, nigol nəsa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?”

¹⁸ AYesu eusi ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Avan ideh savoi, be aGot səbən ŋai.

¹⁹ Gaiug goləboi nakelean gail lotodaŋ lotoke, ‘Sagigol avan ideh timat,* sagigol naitian toḅur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibon len nakotan, sagegəras avan ideh hən gəbikad natideh esan, geputsan atəmañ mai anañ len nənauan samñ.’ ”*

²⁰ Ale ikel mai aYesu ke, “Hai ṣusan, nugol natgalen ṣisi tia, tuḅat len nəboŋ notovi natətai.”

²¹ AYesu ekəta bunusi, eləmas buni. Ale ikel maii ke, “Gupar tetesua sal. Gia ṣur hən natit ṣisi gotokade. Viol hən nəvat han mai naməsal gail hən gəbikad nakonviolan aGot totəgau gati mōs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nəboŋ atenan tosəsəloŋ hən nasoruan enan, nəhon eməraŋraŋ. Eləŋon isa, ivan husur topul hən natit tosəḅur.

²³ Beti aYesu ekəta garu, ikel mai ahai susur san gail ke, “Idaŋ habat hən avan topul hən natite bəbis len natoŋan pipihabəlan aGot!”

²⁴ Luṣaŋ habat len nasoruan san. Be aYesu ikel tasi am mai galito. Ike, “Anatugw notoləmas bun gamito, idaŋ habat hən avan ideh bəbis len natoŋan pipihabəlan aGot.

²⁵ Idaŋ habat hən nəkamel bəbis tur len nəḅurhunil səsod. Idaŋ səhori am hən nəvanuan tokad natite bəbis len natoŋan pipihabəlan aGot.”

²⁶ Nəboŋ tokəmaienan, luṣaŋ habat am. Lusorsor mai galit gabag ke, “Bimaianan, as təbis lan? Səkad avan ideh bikad nəmauran vi sutuai!”

²⁷ AYesu ekəta bunus galito, ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləbīgol natenan, avil aGot eləboi biḡol natit ṣisi.”

²⁸ Beti aPita isor vəri ke, “Geris, ginamit namtorin natit ṣisi hən namtto-husur gaiug.”

²⁹ AYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh torin naim o aṽan gail o aṽavinen gail o atata o anana o anatun gail o nətan mōs ginau mai nək-uri-an tovoi,

³⁰ dərəh aGot teviol hən natgalenan vəha 100 maii len nəboŋ eg ta dəməŋai. Dərəh tikad naim gail, aṽan gail, aṽavinen gail, anan gail, anatun gail, nətan isəḅur mai alat ləbēmədas buni. Ale len nəboŋ bəgəmai len nəmav, dərəh tikad nəmauran vi sutuai.

³¹ Be nəvanuan isəḅur lototibau gagai, lotoil a mō, dərəh asike lovi natideh, levi ut kəmas; ale isəḅur ləsavi natideh gagai, lotovi ut kəmas, dərəh letibau, leil a mō.”

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san tətəs
(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)*

³² Len nəyaran salit len naṣisal vi Jerusalem, aYesu inad il a mō. Ale ahai susur gail luṣaŋ lan, ale alat lotohusuri lomətahw. Ale aYesu esəhar ahai susur

* **10:19:** Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ samñ o naləŋonian samñ ŋai. * **10:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

lotovi 12 vi tarhæte. Etuðat kel mai galit hæn natit gail læbevisi hæni asike idareh.

³³ Ike, “Mætesæsəlon! Datevi məhat vi Jerusalem. Len naut enan avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan əbilitihai tutumav mai ahai þusan gail hæn nalo. Ale len nakotan salito dereh lisað səhoti ke tipanis, timat. Ale dereh leriŋi len navəlan alat læsavi Ju.

³⁴ Dereh lisor vilesi, leʋulaii, lebilas habat hæni ale ligol timat. Len nəmariboŋ bitor husur nəmatan san, dereh tile məhat.”

Nausian siJemes mai aJon
(Mat 20.20-28)

³⁵ Beti aJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlaru, arogəm hæn aYesu. Aruke, “Hai þusan, natideh namrþeusi hæn gaiug, namruke gigole mōs ginaməru.”

³⁶ Eus gəlaru ke, “Məruke nigol nəsa mōs gaməru?”

³⁷ Arusor vari ke, “Gidaŋ hæn ginamər tesua tebətah len nəmatu saŋ mai togon tebətah len nəmair saŋ nəboŋ gəbægəm vi kiŋ.”

³⁸ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Gaməru mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbəmun len nəbiliwai hæn na-ləŋon-isa-vəsa-an nəbəmun lan a? Məroləboi mərbibaptais len nəbaptaisan nəbibaptais lan a?”†

³⁹ Arusor vari ke, “Namroləboi namrþigole.” Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Nəbiliwai nəbəmun lan, dereh məremun lan. Nəbaptaisan nəbibaptais lan, dereh miribaptais lan.

⁴⁰ Be nabətahan len nəmatu sagw o len nəmair sagw, savi len ginau hæn nəbikele. Ipat len aGot hæn bilav naut eruenan mai galit gai toutaut hæn naut eruenan mōs galito.”

⁴¹ Nəboŋ ahai susur lotosəŋavur lotosəsəlon hæn natenan, nəlolit epəŋas aJemes mai aJon.

⁴² Ŋa aYesu ekis galit gəm hæni, ikel mai galit ke, “Mətələboi ke alat lotoʋat nəhes hæn læbeil a mō hæn nametþos gail, lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail. Ale len nədaŋan hæn na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito, loil a mō hæn nəvanuan salit gail.

⁴³ Be səmaienan len gamito. Gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhæte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ŋai.

⁴⁴ Ale gamit ideh toke teil a mō hæn gamito, gai tegəm vi slev samit þisi.

⁴⁵ Tesuŋan ŋai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hæn nəvanuan gail hæn læbevi tarhæt san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hæn bevi tarhæt salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hæn beviol hæn nəmauran san, egəm hæn þimat mōs nəmakuvan hæn nəvanuan tosoþur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

APartimeus tovi metþesw ekəta
(Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

⁴⁶ Beti aYesu mai ahai susur san gail lubar naut a Jeriko. Ale nəboŋ lotoriŋ nəbilitivile enan, nəbilitiluvoh lohusur galito. Ametþesw, ebətah len nəgarhəþisal. (Nahəsən aPartimeus, namilen ke anatun aTimeus. Atenan enjir nəvanuan gail akis hæn nəvat.)

⁴⁷ Nəboŋ tosəsəlon hæni ke aYesu ta Nasaret togəmai, etuðat kai ke, “Yesu, anatun siTevit, nəloŋ titanjis ginau!”

⁴⁸ Nəvanuan isoþur losivoh lan hæn þemədau. Be ikai habat am ke, “Anatun siTevit, nəloŋ titanjis ginau!”

† 10:38: Len naut egai aYesu inau nəmatan san, be gəlar arsaləboi.

⁴⁹ Nəboŋ aYesu tosəsəlon həni, eil. Ike, “Kisi gəmai!” Ale lokis ametbesw ke, “Gehəhəvur! Gele məhat! Ekis gaiug, gia van həni!”

⁵⁰ Ametbesw ebil kuv nahurabat naut susus san, ile məhat tutut, ivan hən aYesu.

⁵¹ AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa hən nəbigole mōs gaiug?” Ametbesw isor vari ke, “Hai pusan, nuke nekəta!”

⁵² Ale aYesu ikel maii ke, “Givan! Nadəlomian sañ igol gumaŋur.” Vəha-sua ŋai ekəta, ale ehusur aYesu husur naḫisal.

11

AYesu eḫis len naut a Jerusalem

(Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

¹ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotogəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən navile Petfas, mai a Petani, lubar Naḫehuh Oliv. Ale aYesu esəvat ahai susur san eru van.

² Ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan navile ea. Nəboŋ mərbibari, vəha-sua ŋai dereh mərekəta ris natuhtonki ulumān totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḫati ale səhari gəmai.

³ Avan ideh beus gaməru ke, ‘Mirimab hən natenan?’ Kel maii ke, ‘Nasuḫ eusi gag ŋai be asike idareh tesəvat təlmam həni.’ ”

⁴ Ale gəlaru aruvan. Arusaḫ natuhtonki toil metḫisal totahətah len nabopita naim sua, ale arusah ruḫati.

⁵ Nəboŋ artosah ruḫati, nəvanuan galevis lotoil ei luke, “Natuhtonki enan, mərusah ruḫati hən nəsa?”

⁶ Beti arusor var galit hum aYesu tokel mai gəlaru, ale ludamñ hən arḫesəhari van.

⁷ Arosəhar natuhtonki van hən aYesu, aroḫir hən nahurabat salito len nəmadun ale aYesu ebətah səḫaḫuti.

⁸ Ale nəvanuan isoḫur luḫolsan nahurabat salit gail husur naḫisal, nəvanuan tile gail ludas pashəhai lotobaŋ lute marireu, lutaii, loriŋ gail husur naḫisal.

⁹ Alat lotoyar a mō hən aYesu mai alat lotoyar a tahw lukai habat ke, “Hosanna!

AGot ivoi hən atenan togəm
len nahəsən Nasuḫ!*

¹⁰ AGot tivoi hən natohan togəmai,
natohan pipihəbələn atəmadat aTevit.

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”

¹¹ Beti aYesu eḫis len naut a Jerusalem, ale evi lan naim siGot. Ekəta garu len natit ḫisi, be husur namityal igam gole tia, eriŋ naut enan, esəhar ahai susur lotovi 12 vi Petani.

AYesu esivoh len nəhai nafik

(Mat 21.18-19)

¹² Pelan han, dudulan, nəboŋ lotoriŋ naut a Petani, aYesu imalkəkat.

¹³ A tut sal eris nəhai nafik sua tokəşan buni. Ale aYesu ivan hən ḫisaḫ naḫite lan. Be nəboŋ tobar nəhai enan, səsəb natideh lan, be naluhai ŋai, husur savi nəboŋ hən naḫit nafik sal.

¹⁴ Beti aYesu ikel mai nəhai enan ke, “Avan ideh satihan naḫit gaiug boŋ ideh am!” Ale ahai susur gail losəsəlon həni.

AYesu ivahvahur naut siGot

(Mat 21.12-13; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

* 11:9: Psa 118.25-26

¹⁵ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, aYesu eḅis len naholəvat todar vis naim siGot. Etuḅat hut alat lotoḅur hən natit gail mai alat lotoḅur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoḅur hən nətav gail lotovi man naməsav.*

¹⁶ Ale aYesu sədaḅ hən avan ideh topat natideh ḅiyar tur len naut siGot.

¹⁷ Beti eḅusan. Ikel mai galit ke, “Len natosian siGot ike, ‘Naim sagw dereh lekisi hən naim na-sor-tuḅ-an sinaluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’* Be gamit mətugol evi ‘naut susuah sinəvanuan vənvanah gail.’ ”*

¹⁸ Nəboŋ abiltihai tutumav gail mai ahai ḅusan gail hən nalo lotosəsəloŋ hən natenan, ludas ḅisal hən ləḅigol aYesu ḅimat. Lomətahw lan husur naluḅoh ḅisi lotoḅaŋ len naḅusanan san.

¹⁹ Nəboŋ naut togomgom, aYesu mai ahai susur san gail lovivile dan nabiltivile.

Nəhai nafik toŋod

(Mat 21.20-22)

²⁰ Len nadudulan luyar van, ḅot pəpadaŋ len nəhai nafik aYesu tosor lan. Loris ke toŋod vəbar nəharhəte len tan.*

²¹ APita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele, ale ike, “Hai ḅusan, geris, nəhai nafik gotosivoh lan iŋod.”

²² Na aYesu isor vari, ikel mai galit ke, “Mitikad nadəlomian len aGot.

²³ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh ḅikel mai nəḅehuh egai ke, ‘Gimakuv, bar hən gaiug len tas!’ ale asike ḅikad nə-lon-uri-an, be ḅədəlomi ke nəsa tokele dereh tevisi, ale dereh timaienan mōs atenan.

²⁴ Imaienan, nukel mai gamit ke, natideh məttousi len na-sor-tuḅ-an, dəlomi ke mətukade tia ale dereh timaienan len gamito.

²⁵⁻²⁶ Ale nəboŋ məttoil, məttosor tuḅ, natideh avan ideh togol tosa hən gamito, məteruḅati dani, hən aTəmamito len nəmav ḅeruḅat nəsaan samit am.”†

Nədaŋan hən na-il-a-mō-an siYesu

(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

²⁷ Nəboŋ aYesu mai ahai susur gail lotobar naut a Jerusalem tətəs, aYesu iyaryar len naholəvat todar vis naim siGot. Ale abiltihai tutumav gail, ahai ḅusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail logəm həni.

²⁸ Lous taltal həni ke, “Gukad nədaŋan hən na-il-a-mō-an tomabe hən gotogol natgalen ḅisi? Ase ilavi mai gaiug hən gəḅigol gail?”

²⁹ AYesu isor var galit ke, “Neus natsua bai. Məḅḅisor vari, dereh nikel mai gamito hən nədaŋan na-il-a-mō-an notokade hən notogol natgalenan.

³⁰ Kel mai ginau, na-il-a-mō-an aJon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o egəm len nəvanuan? Mitikele!”

³¹ Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datḅike, ‘len nəmav,’ dereh tike, ‘ḅimaienan, imabe mətsadəlom aJon?’

³² Be datḅike, ‘len nəvanuan,’ nəsa tevisi? Sadatikele.” Lokəmaienan husur lotomətahw len naluḅoh husur len nabunusian sinəvanuan ḅisi, aJon evi ahai kelkel ur kitin.

³³ Na lusor var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Beti aYesu ikel mai galit ke, “Məḅḅekəmaienan, asike nukel mai gamit hən nədaŋan na-il-a-mō-an notokade hən nəḅigol natgalenan.”

* **11:15:** *Nətav* ehum navimal topəhapəhw. * **11:17:** Isa 56.7 * **11:17:** Jer 7.11 * **11:20:** Mak 11.12-14 † **11:25-26:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁶ *Be asike məḅeruḅati dani, aTəmamit len nəmav asike eruḅat nəsaan samito.* Mat 6.14-15.

12

Nəbol pusan husur alat lotorentem nəhol nakrep

(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

¹ Beti aYesu etuḅat sor mai galito len nəbol pusan. Ikel mai galit ke, “Boḅ sua avan sua imabul nakrep len nəhol. Eum hən nəṽod garu lan. Ehir naḅur hən ḅegəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut nakətaan təban nakrep a məhat. Beti idam̄ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləḅirentem, ale eriḅ naut enan itoh len nəyaran sua.*

² Nəboḅ nakrep pəpadan̄ hən ḅimen, amahean nəhol esəvat naslev san van hən alat lotorentem nəhol hən ləḅepəpəhun naṽit nakrep galevis tovi esan.

³ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san, luṽasi ale losəvati van, iyar səsəlav təlmam.

⁴ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile van hən galito. Be alat lotorentem nəhol luṽasṽas nəkadun, lugol isa habat hən naslev gol nahurun isa lan.

⁵ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile am van hən galito, be luparu buni. Amahean esəvat isoḅur am, be luṽas galevis mai luparu bun galevis am.

⁶ Amahean nəhol səkad naslev ideh am hən ḅesəvati, be ikad anatun tosua ḅai toləmas buni. Esəvat məkot həni van hən galito, ike, ‘Dereh leputsan anatugw ulum̄an len nənauan salito.’

⁷ Be alat lotorentem nəhol lukel mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboḅ amahean nətan ḅimat. Datia paru buni hən datḅikad natit p̄isi ḅevi esan nəboḅ atəman ḅimat.’

⁸ Na lutah gati, luparu buni, ale lubar həni vivile dan nəhol nakrep.”

⁹ Ale aYesu ike, “Ale, amahean nəhol nakrep dereh tigol nəsa? Dereh tegəm ṽabun alat lotorentem nəhol, beti tidam̄ hən nəvanuan tile gail lirentem nəhol nakrep.

¹⁰ Mətsaṽurur̄ nategai len natosian siGot a? Ike,
“ ‘Nəvat nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,
gai egəm vi vat sua ḅai ḅeləboi ḅigol naim ḅihav mai ḅinor.

¹¹ Evi Nasuḅ aGot togol natenan
ale nəboḅ dattorisi, datuman̄man̄ len nəsa togole.’ ”*

¹² Beti aḅiltivanuan hən naJu ludas p̄isal hən ləḅitah gat aYesu bathut loləboii ke tokel nəbol pusan enan sil galito. Be lomətahw len naluṽoh ḅa lorin̄ aYesu, luvan.

Nausian husur nətaks

(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)

¹³ Beti aḅiltivanuan hən naJu lotodas p̄isal hən ləḅitah gat aYesu, losəvat naFarisi galevis mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu hən ləḅigol ḅisab len nasoruan san.

¹⁴ Logəm hən aYesu ale lukel maii ke, “Hai pusan, namtoləboii ke gotokitin. Nəvanuan ḅetibau o ḅevi naut kəmas savi natideh len gaiug. Goṽusan naḅisal siGot len nakitinan. Gikele, inor māu hən datḅəṽur nətaks van hən aSisa?

¹⁵ Dateṽuri o asike datoṽuri?”

AYesu eləboi səhot nausian gəgəras lotousi həni. Ale ikel mai galit ke, “Imabe mətous kitev ginau hum məḅbigol nəḅisab len nasoruan sagw? ṽusan ginau hən natenarius tovi nakoin hən nətaks.”

¹⁶ Nəboḅ lotolav nakoin gəmai, eus galit ke, “Nəhon ase gagai? Nahəsan ase ipat lan?” Luke, “ASisa.”

* **12:1:** Isa 5.1-2 * **12:11:** Psa 118.22-23

17 Beti aYesu ikel mai galit ke, “Lav mai aSisa nesa tovi seSisa ale lav mai aGot nesa tovi siGot.”

Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, luŋaŋ habat len na-sor-vari-an san.

*Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)*

18 Beti naSattiusi galevis lotokel ke na-le-məhat-an dan nəmatan tobuer, logəm hən aYesu.* Lousi ke,

19 “Hai pusan, aMoses itos gat nategai mōs gidato ke, aulumān bimat, ale asoan bitoh anatan bebuer, aŋan matmat tilah mai nəbatunau enan hən bipas anatan aŋan tomat.*

20 Ale ikad alatmiŋan lotoməlevru. Ahai a mō ilah be imat, anatan ebuer.

21 Aŋan tohusuri ilah mai nəbatunau ale gai am imat, anatan ebuer. Aŋalar tohusur gəlaru am imaienan.

22 Alatmiŋan pisi lulah mai napəhaŋut enan be ləsəkad anatulit ideh. Naməkot alitenan tu imat.

23 Ale len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? Husur galit lotoməlevru pisi lulah maii.”*

24 AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətəsaləboi natosian siGot, mai mətəsaləboi nədaŋan san.

25 Husur nəboŋ alat lotomat ləbīle məhat, asike lulah, avan ideh asike idam̄ hən ləbīlah. Be dereh lesuŋan aŋel gail len nəmav.

26 Be mitinau alat lotomat nəboŋ ləbīle məhat. Mətəaŋurun natosian len naləbulat siMoses tohusur nəhai topaŋ a? AGot isor mai a Moses, ike, ‘Gagai ginou novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’†

27 Gai savi aGot silat lotomat, be silat lotomaur. Gamit mətusab habat!”

*Nakelean todaŋ tosəhor gail pisi
(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)*

28 Ahai pusan sua hən nalo tosəsəloŋ hən na-sor-balbal-an enan egəm hən aYesu. Eləboi səhoti ke na-sor-vari-an siYesu ivoi ŋa eusi ke, “Len nakelean todaŋ gail aGot tokel mai gidato, ta be esəhor gail pisi?”

29 AYesu isor vari ke, “Nakelean egai esəhor gail pisi: ‘Israel mətəsəsəloŋ! Nasuḅ aGot sidato, Nasuḅ esua səbōn.

30 Geləmas bun Nasuḅ aGot sam̄ len nələm̄ kavkav, nanunum̄ kavkav, nənanuan sam̄ kavkav mai nədaŋan sam̄ kavkav; len gaiug kavkav.*

31 Nakelean sual am ehusuri toke, ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug hum gotoləmas bun gaiug gabag.’ Səkad nakelean ideh todaŋ səhor eru enan.”*

32 Ahai pusan enan hən nalo ike, “Gai bolai Hai pusan! Gokitin nəboŋ gotoke aGot tosua səbōn ale səkad ideh am be gai səbōn ŋai.*

33 Datiməsləmas buni len nələdat kavkav, naləboian sidat kavkav mai nədaŋan sidat kavkav; len gidat kavkav. Ale datiməsləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gidato hum dattoləmas bun gidat gabag. Ivoi hən datbigol natgalenan səhor naviolan ideh datbetutumav həni mai natit pisi am datbeviol həni mai aGot.”*

34 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən na-ləboi-səhoti-an len na-sor-vari-an sitenan, ikel maii ke, “Gaiug gəsətəh a tut dan natohan pipihəbəlan aGot.” Ale len

* **12:18:** Uman 23.8 * **12:19:** Deu 25.5-6 * **12:23:** Natosian galevis ta sutuai luke, *Ale, nəboŋ ləbīle məhat len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase?* † **12:26:** Exo 3.1-6. Len naut egai aYesu ikel mai galit ke, aApraham, aIsak mai aJakop lumaur mai aGot, ləsəmat. * **12:30:** Deu 6.4-5 * **12:31:** Lev 19.18 * **12:32:** Deu 4.35, 6.4; Isa 45.6 * **12:33:** Deu 6.5; Lev 19.18; Hos 6.6

nəboŋ enan van, səkad avan ideh tokad na-il-ḅuri-an hən ḅeus nausian ideh həni am.

*Naḅusanan husur aKristo
(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)*

³⁵ Nəboŋ aYesu toḅusan len naholəvat todar vis naim siGot, eus galit ei ke, “Imabe ahai ḅusan gail hən nalo luke aKristo, aGot totabtabuh lan, esua len nəpasusan siTevit, anatum siTevit?”

³⁶ Husur len aNunun aGot, aTevit ike, “‘Nasub aGot ikel mai aMasta sagw ke, “Gebətah təban ginau, len navəlagw nəmatu

vir nəḅeriŋ aenemi san̄ gail pipit nariem̄ gəlaru
hən ləḅevi ut kəmas.” *

³⁷ ATevit māu ekisi hən ‘aMasta.’ Imaienan, imabe evi anatum siTevit?”
Nabiltiḅoh lohəhaḅur hən lotosəsəloŋ hən aYesu tokəmaienan.

*Naləlgauan husur ahai ḅusan gail hən nalo
(Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)*

³⁸ Ale len naḅusanan siYesu ike, “Mətələlgau. Ahai ḅusan gail hən nalo salemədas gamito. Loləmas ləḅesun nahurabat tobəlav. Loləmas nəvanuan ləḅike, ‘Ivoi’ mai galito len naut nəmaket.

³⁹ Loləmas ləḅebətah len nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim naḅonḅonan. Ale loləmas ləḅebətah rivuh len nəhanan gail.

⁴⁰ Lulav kuv ḅis naim mai nasugsugur sibatunau pəhaḅut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuḅ ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaienan.”

*Naviolan sibatunau
(Luk 21.1-4)*

⁴¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ebətah pəpadaŋ hən nabokis topat ei, nəvanuan gail lotobubulah vat lan len naim siGot. Ekəta bunus nəvanuan gail nəboŋ lotobubulah vat salito len nabokis enan. Nəvanuan isoḅur lotopul hən nəvat lobulan isoḅur lan.

⁴² Be nəbatunau naməsəl sua egəm riŋ natuhkoin eru artovi kopa.

⁴³ Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəm həni. Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau naməsəl enan, nabulahan san esəhor galit ḅisi am lotobubulah vi lan nabokis enan.

⁴⁴ Husur galit loviol kinit nəvat dan tosoḅur lotopul həni. Be alitenan, naut kəmas tovi məsal, eviol hən natit ḅisi san hən ḅimaaur lan.”

13

*AYesu epəhav utaut
(Mat 24.1-14; Luk 21.5-19)*

¹ Nəboŋ aYesu toriŋ naholəvat todar vis naim siGot, ahai susur sua san ikel maii ke, “Geris! Hai ḅusan geris nabiltivat galegai! Geris nabiltiim gail!”

² AYesu ikel maii ke, “Ivoi. Goris nabiltiim galegai, be dereh gail ḅisi limasirsir, asike ikad nəvat ideh ḅepələh len nəvat ideh am.”

³ Ale aYesu evi lan Naḅehuh Oliv, ebətah, ekəta tukot van hən naim siGot. APita, aJemes, aJon, aAdru logəm sor səbolit maii.

⁴ Lousi ke, “Gikel mai ginamito. Natgalen gotokele, levisi ŋais? Dereh tikad nəsa ḅəḅusani ke natgalen ḅisi pəpadaŋ lisarpoh?”

* 12:36: Psa 110.1

⁵ AYesu isor var galito. Ike, “Mätelələgau hən gamito. Avan idehATEGƏRAS gamito.

⁶ Nəvanuan tisoḅur dereh legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau bogai, aKristo.’ Ale dereh legƏRAS nəvanuan tisoḅur am.

⁷ Be mətbesəsəlonj hən nəḅalan mai na-kel-uri-an hən nəḅalan gail, sa-nəloMIT tetuhatih. Natgalenan limasvisi, be nəḅonj naməkot sagəm sal.

⁸ Naluṽoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nabiltibalan mai naluṽoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh tikad nabiltidu gail husur naut gail. Ale dereh nəhanian teḅuer len naut gail. Natgalenan lohUM natuḅatan hən napəŋasan hən nəpasusan.

⁹ “Be mätelələgau hən gamito. Dereh likot hən gamito len nəkaunsel gail. Ale len naim nabonḅonan dereh lebilas habat hən gamito. Ale dereh mətēil len nəhon nəgavna mai nakiŋ gail mōs ginau hən mətḅikel kot ginau len nəholito.

¹⁰ A tahw hən nəḅonj naməkot, nəvanuan sagw gail dereh limaskel ur na-kel-uri-an tovoi mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile ḅisi.

¹¹ Nəḅonj ləḅitah gat gamito, kot hən gamito, samtinau masuṽ hən nəsa mətḅikele. Len namityal enan mitikel nəsa aGot ḅikel mai gamit ŋai. Husur savi gamit mətḅisor be aNunun aGot dereh tisor.

¹² Nəvanuan dereh teriŋ aṽan len navəlan alat lotoil a mō hən ḅimat, atata dereh timagen hən anatun hən ḅimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan ḅeriŋ alatmisoan gail ləḅimat.

¹³ Nəvanuan ḅisi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw məttoKade. Avil avan ideh ḅidaŋ len ginau, ḅikad nə-dan-ḅuri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən ḅikad nəmauran vi sutuai.

Natit tomədas naut tolo
(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)

¹⁴ “Nəḅonj mətḅeris natit aGot tomətahun buni, natit tosa masuṽ tomədas bun natit isoḅur, nəḅonj mətḅeris toil len naut sanor hən toil lan, (gaiug gotoṽuruŋ nategai geṽuruŋ ləḅoii), beti alat len naut a Jutea, ligam tutut vi lan naṽehuh gail.*

¹⁵ Nəvanuan ḅiŋavŋav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satevi pan hən ḅəḅis lohoim hən ḅilav kuv natideh.

¹⁶ Ale nəvanuan ḅitoh marireu, satetəlmam vahim hən ḅilav nahurabat ideh.

¹⁷ Len nəḅonj enan nəmauran dereh tidan vəsa habat hən apəhaṽut ideh totian o tovəhasus.

¹⁸ Be mitisor tuṽ ke natgalenan salevisi len nahəḅati naut susus.

¹⁹ Husur len nəḅonj natgalen ləḅevisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an maienan savisi len natuḅatan hən natit ḅisi aGot togole nəḅonj toum hən navile a pan van vəbar nəḅonj ta daməŋai, ale asike evisi tətəs am ḅonj ideh.*

²⁰ Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an tamidoll len nəḅonj galenan, nəvanuan ḅisi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan ḅisi tenidoll mōs alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

²¹ Beti avan ideh ḅikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəloMi.

²² Husur akristo gəgƏRAS gail mai ahai kelkel ur gəgƏRAS gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel gail nəvanuan gail ləḅiḅanj habat lan. Lətaləḅoi lətagƏRAS nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh lətagole len namerikel galenan.

²³ Be gamit, mätelələgau! Nukel natit ḅisi mai gamit tia a tahw hən ləḅevisi.”

* **13:14:** Dan 9.27, 11.31, 12.11 * **13:19:** Dan 12.1

*Nagəman siNatun Nəvanuan
(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)*

²⁴ AYesu isor am, ike, “Be nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan binoŋ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike emial;

²⁵ dereh naməso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.*

²⁶ Beti dereh məteris nagəman siNatun Nəvanuan len nəmavukasw len nabiltidaŋan mai nəyalyalan.*

²⁷ Dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut p̄isi len navile a pan kavkav hən ləb̄itariv b̄onb̄on hən alat aGot tolekis hən galito hən lotovi esan.*

*Nasoruan kəta husur nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)*

²⁸ “Ivoi hən mət̄beləboi səhot natsua nəhai nafik b̄eṽusani: Nəboŋ nəpashət nafik səmasmas am be todum̄oh, mət̄ləboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ.

²⁹ Imagenan, nəboŋ mət̄beris nəsarpoŋan hən natgalen p̄isi notosor husuri, dereh mət̄ləboii ke, natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai toil bopita tia.

³⁰ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen p̄isi ləb̄isarpoh.

³¹ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.

*Nəmariboŋ mai namityal, avan ideh saləboii
(Mat 24.36-44)*

³² “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəmav mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot aTata, gai səb̄on ŋai eləboii.

³³ Mət̄lələgəu! Mətehulahul! Husur mətsaləboi namityal enan ke ŋais.

³⁴ Nagəman siNatun Nəvanuan imaiegai ke: Ikad avan sua toyar len nəyaran sua. Nəboŋ toriŋ naim san, eriŋ natit p̄isi mai naut san len navələlan naslev san gail. Ikel mai galit v̄isusua nauman salit səb̄olito, ale ikel buni mai naslev tokəkəta kəkol hən nabopita ke timashulahul.

³⁵ Imagenan, mətehulahul! Husur mətsaləboi namityal amahean naim b̄etəlmam, len naut mədau, len natubloh len mariug, namityal natoulum̄an bekəkəraiko o len nadudulan somilan.

³⁶ Amahean naim b̄evisi vəha-sua ŋai, satisab̄ gotopatmari.

³⁷ Nəsa notokel mai nəvanuan p̄isi, nukel mai gamit am ke, mətehulahul!”

14

*Luke litah gat aYesu
(Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)*

¹ Ale nəPasova mai Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan aripat hois. Ab̄iltihai tutumav mai ahai p̄usan gail hən nalo, ludas p̄isal hən nagəgərasan, hən ləb̄itah gat aYesu hən ləb̄igol b̄imat.

² Be luke, “Sadatigole len nəhanan hən nəPasova hən asike nəvanuan gail ləb̄eluṽoh beti b̄al taṽtaṽor mədas natit gail.”

*Napəhaṽut evəhas aYesu a Petani
(Mat 26.6-13; Jon 12.1-8)*

* **13:25:** Hən naves 24-25, ris Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10
30.4; Neh 1.9

* **13:26:** Dan 7.13

* **13:27:** Deu

³ Len nəboŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a m̄o. AYesu ipat hən nəgarin tarhətev. Ale napəhaʔut sua tolav nabotel lotoum hən hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu. Nabotel enan epul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale alitenan ilaṗul nabuŋon nabotel, eḅiri len nəkadun aYesu.

⁴ Nəvanuan galevis ei nəlolit ipaŋpaŋ ale lusor mai galit gabag ke, “Eḅir kəmas hən nəhai pəhas egai sil nəsa?”

⁵ Taṗur hən, təlav nəvat tasəhor naṗurṗuran hən nasihau tosua ale taviol hən mai naməsal gail.” Ale losivoh masuʔ len alitenan.

⁶ Ris aYesu toke, “Samtekəmaien hən! Imabe mətomədasi! Gai igol natit tokab hən ginau.

⁷ Husur naməsal gail lutoh akis mai gamito, ale nəboŋ mətḅeləŋoni mətoləboi mətḅigol navoian van hən galito. Be ginau, asike nutoh tabtab mai gamito.*

⁸ Len nəsa tokade ṗai, alitegai igol nəsa toləboi ḅigole. Eḅir nəhai pəhas len nibegw hən ḅeutaut hən vir natətavunan sagw.

⁹ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut ṗisi len navile a pan lotokel nakel-uri-an tovoi lan, dereh linau gat nəsa alitegai togole ale lihol husuri.”

Na-sor-utaut-an seJutas

(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)

¹⁰ Beti aJutas Iskariot, gai tosua len tosəṗavur pisan toru, ivan hən nabiltihai tutumav gail hən ḅeriŋ aYesu len navələlito.

¹¹ Lohəhaʔur hən lotosəsəloŋ hən, ale lukel gati ke dereh leviol hən nəvat nasilva maii. Ṗa aJutas idas ṗisal hən ḅeriŋ aYesu len navələlito.

AYesu ihan nəhanan hən NəPasova mai ahai susur san gail

(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30)

¹² Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, evi nəboŋ hən natutumavan hən nasipsip NəPasova. Ale ahai susur san gail lous aYesu ke, “Guke namtevi be hən namtḅeutaut hən nəhanan hən nəPasova hən gəḅihani?”

¹³ Ale aYesu esəvat ahai susur san eru, ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan nabiltivile, dereh mərebubur mai nauluṗan topat nabiliwai, ale mərehusuri.

¹⁴ Naim ideh ḅəḅis lan, mirikel mai amahean naim ke, ‘Ahai ṗusan eusi ke, “Narum̄ simetḅos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail ei.”’

¹⁵ Atenan dereh teṗusan gaməru hən nabiltirum̄ a məhat tokad natit ṗisi dattoləŋoni. Məreutaut vir gidat ei.”

¹⁶ Alaruenan aruvan dani, aroḅis len nabiltivile, ale arusaḅ natit ṗisi hum aYesu tokel mai gəlaru. Ale aroutaut hən nəhanan hən nəPasova.

¹⁷ Nəboŋ namityal tomasur aYesu mai ahai susur lotovi 12 lubar naim enan.

¹⁸ Nəboŋ lotopat tarhəgarilito təban natev, luhan ale aYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua tohan mai ginau dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”*

¹⁹ Loləŋon isa habat ale galit ṗisusua lousi ke, “Ginamit ta be lai? Savi ginau a?”

²⁰ Ale ikel mai galit ke, “Evi gamit sua məttovi 12. Gamit sua tohan katəṗol mai ginau len nasiloh.

* **14:7:** Deu 15.11 * **14:18:** Psa 41.9

²¹ ANatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a m̃o, avil atenan bəriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran san tisa vəsa tibatbat! Dereh tipanis habat. Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!”*

Nəhanian məkot siNasuḅ

(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Nəboŋ lotohanhan sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai galito, ike, “Lavi; nibegw bogai.”

²³ Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni. Ilavi mai galito, ale galit p̃isi lomun lan.

²⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail. Nəda eg hagw dereh tisel len nəmatan sagw m̃os nəvanuan tosoḅur.*

²⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihəbələn aGot, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəbemuni mai gamit ei.”

²⁶ Beti lokəkai hən nəḅe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Naḅehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita

(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

²⁷ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Gamit p̃isi dereh mitigam dan ginau. Husur natosian siGot ike,

“Dereh niḅabun nəvanuan nasipsip,
ale nasipsip gail ligam ḅisusua.”*

²⁸ Be nəboŋ nəḅimat ale aGot ḅigol nəḅile məhat dan nəmatan, dereh neil a m̃o hən gamito vi lan naut a Kalili.”

²⁹ Be aPita ikel mai ke, “Naut kəmas galit p̃isi ləḅigam dan gaiug, asike nigole!”

³⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai, len nalen-mariug egai, a tahw hən natoulum̃an ḅekəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəhator həni ke gəsaləboi ginau.”

³¹ Be aPita isor təvah ke, “Aoa! Sss! Naut kəmas nəḅimat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləboi gaiug!” Ale galit p̃isi am lokəmaienan.

AYesu isor tuḅ a Ketsemane

(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)

³² Len nəyaran salito lubar naut nalilioliv, nahəsan naut enan Ketsemane. Ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Məteḅətah gegai, nia sor tuḅ.”

³³ Esəhar aPita, aJemes mai aJon van ale nənauan san etuḅat tuhatuh habat, nəlon isa vəsa.

³⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuḅ! Ehum nalolosaan sagw etəgau gat nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele!”

³⁵ Nəboŋ toyar van kəkereh am, ipat len tan ale isor tuḅ. AYesu eus naḅisal ideh hən ḅimakuv dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an.

³⁶ Ike, “Appa, Ita, goləboi gəḅigol natit p̃isi. Lav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləŋoni, gigol nəsa gaiug gotoləŋoni ḅai.”

³⁷ Beti etəlmam van hən ahai susur lototor, isaḅ lotopatmari. Ale ikel mai aPita ke, “Simon, gupatmari a? Gəsaləboi gəḅilele len nəhaua tosua ḅa?

* **14:21:** Psa 22.2-19; Isa 53 * **14:24:** Exo 24.8; Jer 31.31-34 * **14:27:** Zec 13.7 * **14:36:** Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata.

³⁸ Mətehulahul. Mitisor tuŭ hən asike mətbiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon biŋol nəsa tonor, nibemit sədaŋ, edədəsi.”

³⁹ Ale ivan vasor tuŭ tətəs am. Na-sor-tuŭ-an san epitoŭ hən tomadhakele.

⁴⁰ Nəboŋ tosor tuŭ tonon etəlmam tətəs, isaḅ lotopatmari husur namətəlit inoŭ masuŭ. Evəŋon galito, be ləsaləboi nəsa ləbikel maii.

⁴¹ Len natəlmaman na-vəha-tor-an siYesu, ikel mai galit ke, “Mətupət, mətuŋavŋav sal a? Nəpatan tinon! Namityal egəm tia. Məteris, avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail ta bogai.

⁴² Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan bəriŋ ginau len navəlalito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴³ Nəboŋ aYesu tosor sal, aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, egəmai. Itah mai naluŭoh lototəgau naḅu nəḅalan mai nəbatw gail. Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən naJu gail losəvat naluŭoh enan.

⁴⁴ Ale aJutas isor utaut hən naŭusanian sua mai galit a mō, ike, “Nəboŋ nəḅesum̃ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati. Səhari van, satigam yav.”

⁴⁵ Vəha-sua ŋai aJutas ivan hən aYesu, ike, “Ivoi Hai pusan!” ale esum̃ nətarhon.

⁴⁶ Ale logəm hən aYesu, lutah gati.

⁴⁷ Be len galit lototah mai aYesu, sua eliv kuv naḅu nəḅalan san, eḅil həni van hən naslev səbiltihai tutumav, ita kotov nədariŋan.

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Imabe mətogəm, lav naḅu nəḅalan mai nəbatw gail gəmai, hən mətbiteh gat ginau hum notovi vanuan nəḅalan toḅal mai alat lotoil a mō?”

⁴⁹ Len nəmariboŋ pisi nutah mai gamito, noḅusan len naholəvat todar vis naim siGot. Imabe mətsətah gat ginau ei? Avil timasmagenan hən natosian siGot bisarpoh.”*

⁵⁰ Beti ahai susur pisi san loriŋi, lugam dani.

⁵¹ Ikad nəmantuhmar sua tohusur aYesu ei, toruŋ gol gai tia hən nəkaliko nalinen. Nəboŋ lototah gati,

⁵² igam bur malmal dan galito, riŋ nəkaliko san ipat mai galito.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵³ Beti naluŭoh losəhar aYesu van hən naim səbiltihai tutumav. Ale abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən naJu gail mai ahai pusan gail hən nalo luḅonḅon ei.

⁵⁴ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar toḅis len naholəvat todar vis naim səbiltihai tutumav. Ale ebətah ei, etitileh mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot.

⁵⁵ Abiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin pisi ludas kel-koti-an ideh toke aYesu toḅur kotov nalo hən biḃmat sile. Be ləsəsəḅ ideh.

⁵⁶ Nəvanuan isoḅur lolibliboŋ husur aYesu be nəSanhitrin isaḅi ke nakelean salit gail ləsəpitoŭ.

⁵⁷ Galevis loil vi məhat, lukel nalibliboŋan egai husur aYesu,

⁵⁸ luke, “Namtosəsəloŋ hən ategai toke, ‘Ginau dereh nilaḅuḅul naim siGot egai nəvanuan lotoum həni, ale dereh neum tətəs hən tile len nəmariboŋ titor, nəvanuan lotodədas ləḅeum həni.’ ”*

* 14:49: Isa 53.7-12; Zec 13.7 * 14:58: Jon 2.19

⁵⁹ Be nakelean salit gail am læsaþitoŵ.

⁶⁰ Beti abiltihai tutumav ile mēhat rivuh len galito. Ikel mai aYesu ke, “Imabe gēsakel natideh hēn gēbetētas gole gaiug? Nēsa lotokele ekitin a?”

⁶¹ Be aYesu sasor, sasor vari.

Ale abiltihai tutumav eusi ke, “Govi aKristo a? Govi aNatun Atenan tonor hēn nē-sal-suhi-an a?”

⁶² AYesu ike “Ginau bogai. Ale dereh mēteris aNatun Nēvanuan bēbētah len navēlan nēmatu siGot tovi aBiltidaŋan. Dereh mēteris bēgēmai len nēmavukasw hēn nēmav.”*

⁶³ Beti abiltihai tutumav, nēhon emēkanun taŵtaŵor, itar nahurabat san hēn bēŵusan tomētahun nasoruan enan siYesu. Ike, “Imabe datolēŋon nēvanuan ideh am hēn bikel kot nēsaan sitegai?”

⁶⁴ Gamit mētosēsəlōŋ hēn tosor mēdas aGot! Gamit mētunau māb hēni?”

Galit pisi lusab sēhoti ke tonor hēn bīmasmat.*

⁶⁵ Beti galevis lotuḅat ŵulai aYesu, lukabut gol nēhon, lotuhi, lukel maii ke, “Gepēhav utaut!” Ale alat lotokētkēta kēkol hēn naim siGot luŵosi, lotuhi.*

APita ike salēboi aYesu

(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Len namityal enan, aPita itoh a pan sal len naholēvat todar vis naim. Ale natēbarehreh sua tovi slev sēbiltihai tutumav iyar tukot.

⁶⁷ Nēboŋ toris aPita totitileh, ekēta bunus vahvahuri ale ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Nasaret.”

⁶⁸ Be aPita ike sakitin. Ike, “Nēsalēboi nēsa gotosor husuri! Nēsalēboi sēhoti.” Ale iyar van hēn nametlākau. Beti natoulumān ekākēraiko.†

⁶⁹ Nēboŋ alitenan tovi slev torisi ei, etuḅat kel tasi am mai alat lotoil ei ke, “Ategai evi galit sua.”

⁷⁰ Be aPita ikel tētas hēni ke sakitin.

Sādareh alat lotoil pēpadaŋ lukel mai a Pita ke, “Ekitin, gaiug govi galit sua, husur gaiug am govi auleKalili.”

⁷¹ APita ikel tasi ke sakitin, ita gati ke nēsa tikele evi nakitinan. Ike, “Len nahēsan aGot nokitin, ginau nēsalēboi atenan mētētosor husuri. Asike nēbēkitin, aGot tipansēm ginau!”

⁷² Vēha-sua ŋai natoulumān ekākēraiko tētas am. Beti aPita inau tēlmam hēn nēsa aYesu tokel maii ke, “A tahw hēn natoulumān bēkākēraiko vēha-ru, dereh gikel vēha-tor hēni ke gēsālēboi ginau.” Ale nēlon aPita isa, itaŋ.

15

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Pelan han, dudulan somīlan, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a mō hēn naju gail, mai ahai pusan gail hēn nalo; nēSanhitrin kavkav luḅonḅon hēn lēbisor utaut. Lubaŋis gat aYesu, losēhari van hēn aPilate, loriŋi len navēlan.

² APilate eus aYesu ke, “Gaiug govi Kiŋ seJu gail a?”

AYesu isor vari ke, “Gai bol gotokele.”

³ Abiltihai tutumav gail loil hirhir ke aYesu togol natit isoḅur tosa.

⁴ Ŋa aPilate eus tasi ke, “Asike gusor var natgaleg a? Imabe? Gēsasēsəlōŋ hēn natit tosoḅur lotosor tas gaiug hēni a?”

⁵ Be aYesu sakel na-sor-vari-an ideh am, gol aPilate iḅaŋ lan.

* **14:62:** Psa 110.1; Dan 7.13 * **14:64:** Lev 24.16 * **14:65:** Isa 50.6 † **14:68:** Natosian galevis ta sutuai læsake *Beti natoulumān ekākēraiko*.

*AYesu mai aParappas
(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)*

⁶ Len Nəhanan nəPasova p̄isi, nəgavna ikad nəvide sua. Idam̄ hən avan totoh len naim bəbaŋis b̄evivile husur naləŋonian sinaluṽoh.

⁷ Ikad naulum̄an sua, nahəsən aParappas lotobaŋisi len naim bəbaŋis mai alat lotoḅal mai nəgavmen, lotogol nəvanuan lotomat len nəbalan mai alat aRom.

⁸ Naluṽoh logəm hən aPilate, lousi hən b̄ehusur nəvide san m̄os galito, hən b̄esua b̄evivile.

⁹ Be aPilate eus galit ke, “Mətuke nigol aKiŋ seJu tevivile van hən gamit a?”

¹⁰ Ekəmaienan bathut eləboii ke abiltihai tutumav gail lotoriŋ aYesu len navəlan husur lutaḅulol bulosi.

¹¹ Be abiltihai tutumav lusorsor mai naluṽoh hən ləb̄ehusur nənauan salito, us aPilate hən b̄igol aParappas b̄evivile, savi aYesu.

¹² Be Pilate isor var galit tətəs ke, “Bimagenan, mətoləŋon ke nigol nəsa hən ategai məttokisi hən aKiŋ seJu?”

¹³ Luvəri, lukai ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁴ APilate eus naluṽoh ke, “Sil nəsa? Igol nəsa tosa?”

Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁵ Nə aPilate toke tetəŋov nəlon naluṽoh tevi pan, eriŋ aParappas evivile van hən galito. Ike nasoltia san gail lobilas habat hən aYesu, beti eriŋi len navəlan nasoltia gail hən ləb̄iḅos gati len nəhai balbal.

*Nasoltia lusor viles aYesu
(Mat 27.27-31; Jon 19.2-3)*

¹⁶ Beti nasoltia gail losəhar aYesu vaḅis len naholəvat todar vis naim sisoltia gail, ale lokis p̄is navəshəsoltia luḅonḅon.

¹⁷ Lukol nahurabat toboŋboŋ len aYesu, ale lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum naḅulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ.

¹⁸ Lotuḅat kai van həni ke, “Namtusal suh gaiug, Kiŋ seJu gail!”

¹⁹ Luṽasi, ṽasi, ṽas nəkadun hən nəhai, ale loṽulaii, ale lotəŋedur bathurien.

²⁰ Nəboŋ lotosor vilesi tonon, lukol nahurabat toboŋboŋ dani, lukol nahurabat san təlman lan. Beti losəhari vivile hən ləb̄iḅos gati len nəhai balbal.

*AYesu len nəhai balbal
(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)*

²¹ Ikad auleSairin sua, nahəsən aSimon, atəman alarmiṽan, aAleksada mai aRufus. Atenan egəm len nəmarireu lotodar vis nabiltivile, imadhaṽot.* Ale nasoltia lukele hən atenan ke tipat nəhai balbal siYesu, ale ipati.

²² Ale losəhar aYesu van vəbar naut aKolkota, namilen nəhes enan Naut hən Nabəlashukadhutəmat.

²³ Lulav nəwain lotobul hən namər lan maii, be aYesu emətahuni.*

²⁴ Beti nasoltia luḅos gati len nəhai balbal. Lopəpehun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləb̄isab̄ ase ḅilav nahurabat ṽisusua.*

²⁵ Namityal eməlapat dudulan nəboŋ lotogol totahətah len nəhai balbal.

²⁶ Lutos gat nəsa lotokot hən aYesu sile, ale loriŋ na-kel-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun, toke, “AKiŋ seJu gail.”

* **15:21:** Rom 16.13 * **15:23:** Psa 69.21. Namər evi nəda hən nəhai sua. Nəḅon esusau gol tovi nəhai pəhas, be ahai rerer irer hən nəvanuan lan. Lobul həni mai nəwain hən napəŋasan hən na-ḅos-gati-an bevi pan. * **15:24:** Psa 22.18

27-28 Nəvanuan vənvənah artogolgol nasənahən len nəvanuan, luḡos gat gəlaru arutahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.†

29 Nəvanuan gail lotoḡot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loḡit nəholit van həni, luke, “Gaiug goləboi gəḡbigol naim siGot ḡimasirsir, ale um təlmam həni len nəmariboḡ ḡitor a?*

30 Bimagenan, gilav kuv gaiug gabag dan nəmatan! Gimariḡ dan nəhai balbal!”

31 Len nəvide tomaienən, aḡiltihai tutumav gail, alat lotoil a mḡo hən nəvanuan gail mai ahai ḡusan gail hən nalo lusor viles aYesu mai galit gabag, luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas ḡilav kuv gai!

32 Ategai tonau ke gai aKristo, aKiḡ seIsrael, timariḡ dan nəhai balbal ale dereh datedəlomi ke gai tovi kiḡ.” Alaruənən artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienən, arusor isa həni.

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

33 Len natuḡlial, nəmargobut ikabut gol ḡis naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau.

34 Ale len namityal totor enən, aYesu ikai habat ke, “Eloi, eloi, lema sapahtani!” namilen ke, “Got sagw, Got sagw, gorinḡ gaḡulan ginau sil nəsa?”‡

35 Nəboḡ nəvanuan galevis lotoil pəpadaḡ ei lotosəsəloḡ həni, luke, “Səsəloḡ, ekis aElijah.”

36 Avan sua igam, ilav nasponsḡ, igol epul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən ḡemuni.* Ike, “Rinḡi. Datebunusi bai ke, aElijah dereh tegəm lav kuvi vi pan o teḡuer.”

37 Beti aYesu ikai habat, eməsol, imat.

38 Len namityal enən ḡai, nəkaliko mətortor totahətah len naim siGot, tuḡat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.*

39 Nəboḡ nasenturion toil pəpadaḡ len nəhon aYesu toris ke tomat maiənən, ike, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

40 Len naut enən ikad napəhaḡut galevis lotoil a tut dan nəhai balbal, lotokəta ris nəsa tovisi. Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan atuhJemes mai aJoses; togon aSalome.*

41 Len naut a Kalili alatenən lohushusur aYesu, lokətkəta təban. Napəhaḡut tosoḡur am lototah mai aYesu len nəyaran san vi Jerusalem, loil ei.

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

42 Nəmariboḡ enən evi Nəboḡ hən Nautautan, ale len namityal enən nəSappat pəpadaḡ hən ḡetuḡat. Nəboḡ namityal pəpadaḡ hən ḡimasur ut mədau,

43 aJosef ta Arimatea egəmai. AJosef evi ḡiltivanuan sua len nəSanhitrin, itoh vir natohan pipihəbəlan aGot, ale len na-il-ḡuri-an, ivan hən aPilate, eus niben aYesu.

44 APilate esəhoḡut hən aYesu tomat tia, ḡa ekis nasenturion gəmai, eusi ke, “AYesu imat tia ḡa?”

† 15:27-28: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 28 *Len nəvide tomaienən, natosian siGot isarpoh toke, “Dereh tipanis hum alat lotoḡur kotov nalo.”* Luk 22.37; Isa 53.12. * 15:29: Psa 22.7; Mak 14.58; Jon 2.19 ‡ 15:34: Psa 22.1. Len naut egai aYesu isor len nasoruan ta Aram tovi nasoruan san mai silat a Jutea. § 15:36: *Nasponsḡ* evi nəkasḡəta nətas. Evi natsua tomədmədau toyanyaḡ totov len naut nasəhau tovi pan len nalilivol. Ibaḡ ḡur. * 15:36: Psa 69.21 * 15:38: Exo 26.31-33 * 15:40: Psa 38.11

⁴⁵ Nasenturion ike tomat tia, ale aPilate idam̃ hən niben aYesu mai aJosef.

⁴⁶ Na aJosef ipat kuv aYesu vi pan, ilav nəkalko nalinen, eruᅇ gol niben len nəkalko enan, ale eriᅇ aYesu len naburhuvat nəmatan lotota p̃upuli tia. Beti erib hən nəvat hən b̃ipat gol naburhuvat nəmatan.

⁴⁷ Ale aMeri ta Maktala mai aMeri anan aJoses arokəta ris naut lotoriᅇ niben aYesu topat lan.

16

Na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

¹ Nəboᅇ nəsappat tononᅇ, aMeri ta Maktala, aMeri anan aJemes, mai aSalome loᅇur nəhai pəhas hən ləbēvəhas niben aYesu.

² Len nəmariboᅇ metəkav hən nawik,* dudulan som̃ilan, lovi lan naburhuvat nəmatan,

³ ale lous galit gabag ke, “Gidat datsənav. Ase terib hən nabiltivat enan dan naburhuvat nəmatan?”

⁴ Be nəboᅇ lotokəta van hən nabiltivat enan, loris ke, naut kəmas tovi b̃iltivat, səpat gol nabur am, ehum avan sua torib həñi tia.

⁵ Ale nəboᅇ lotobis len naburhuvat nəmatan, loris nəmantuhmar sua tobətah len navəlan nəmatu, tosun nahurabat topəhapəhw.† Lumaᅇmaᅇ habat lan, lomətahw.

⁶ Ike, “Samtemətahw! Mətudonᅇ aYesu ta Nasaret tomat len nəhai balbal. Ile məhat tia! Satoh gegai. Mətekəta ris naut lotoriᅇ topat lan.

⁷ Mitivan. Mitikel mai ahai susur san gail mai aPita ke, ‘Eil a m̃o hən gamito vi Kalili. Dereh məterisi ei, hum tokel mai gamit tia.’ ”*

⁸ Latpəhaᅇut galenan lotovivile, lupab, lodədarᅇab̃u, lugam dan nabur. Ləsakel mai avan ideh husur lotomətahw.

[Len natosian galevis ta sutuai, Mak 16: 9-20 eᅇuer.]

AYesu evisi hən aMeri ta Maktala
(Mat 28.9-10; Jon 20.11-18)

⁹ Nəboᅇ aYesu tole məhat dudulan som̃ilan len nəmariboᅇ metəkav hən nawik, nəvanuan tovisi həñi metəkav, aMeri ta Maktala. Evi aMeri enan, aYesu tohut natəmat toməlevru dani.

¹⁰ AMeri ivan, ikel uri mai alat lototah mai aYesu, lotololosa, lototaᅇ.

¹¹ Nəboᅇ lotosəsəlonᅇ hən aYesu tomaur təlmam, ale aMeri toke torisi, ləsadəlomi.

AYesu evisi hən ahai susur eru
(Luk 24.13-15)

¹² A tahw, aYesu evisi hən ahai susur eru san artoyar husur naᅇisal dan naut a Jerusalem. Be len nəboᅇ enan, ehum niben totile.

¹³ Alaruenan arotəlmam vi Jerusalem, lukel ur nəsa tovisi mai ahai susur lotosuh ei. Be ləsadəlom nəsa gəlar am artokele.

AYesu evisi hən ahai susur tosəᅇavur pisan tosua
(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁴ A tahw tətas am, nəboᅇ ahai susur tosəᅇavur pisan tosua lotohan, aYesu evisi hən galito. Isor len galito husur lotopar dəlomian mai nəkadulit tohaihai husur ləsadəlom na-kel-uri-an silat lotorisi.

* **16:2:** Len nasoruan ta Kris ike *len nəmariboᅇ metəkav hən nawik*, gidato datokis nəmariboᅇ enan hən nəSade. † **16:5:** *Nəmantuhmar* savi natətai be evi ulur̃an nədam̃ han tonor hən nəlahan, be səlah sal.

* **16:7:** Mak 14.28

¹⁵ Beti ikel mai galito ke, “Mətevi lan naut þisi len navile a pan, mitikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail þisi.‡

¹⁶ Nəvanuan todəlom na-kel-uri-an tovoi, tobaptais, aGot dereh tilav kuvi dan nəsaan san. Avil nəvanuan sadəlomi, aGot dereh tisaþ səhoti ke timaspanis.

¹⁷ Ale namerikel galegai dereh levisi mai alat lotokad nadəlomian: len nahəsagw dereh lehut natəmat gail, lisor len nasoruan veveu gail.

¹⁸ Dereh lipat nəmat gail, təgau hən navələlito; ləbemun nabehi hən nəmatan, asike emədas galito. Dereh lerin navələlito len alat lotoməsah, ale limaaur.”

*AYesu evi məhat vi lan nəmav
(Luk 24.50-53; Uman 1.9-11)*

¹⁹ Nəboŋ Nasuþ aYesu tokəmaienan mai galit tonon, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav, ale ebətah tarhət len nəmatu siGot.

²⁰ Beti ahai susur gail luvan, lukel ur na-kel-uri-an tovoi len naut þisi. AGot eum mai galito, len namerikel gail igol imasil ke nasoruan san ekitin.

‡ **16:15:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, savi nəboŋ tohan mai ahai susur san gail, be len nəboŋ tile am.

Luk Na-kel-uri-an tovoi aLuk totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aLuk tovi vanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nə-nau-gati-an silat lototah mai aYesu husur nəmauran mai naḡusanan san.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nakitinan husur aYesu.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu nəboḡ toḡusan, ehusuri len nəboḡ tobubur mai nəvanuan tile gail, ale ehusuri len nəboḡ tovi tarhət salito.

Natgalenan evisi ḡais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 6 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai iḡol husur nəsa tovisi len naut a Kalili mai a Jutea.

ALuk eḡusḡus kitev nakitinan husur nəmauran siYesu. Eus alat lotoləboi aYesu mai alat lototah maii len nauman san, alat lotoris nəsa togole mai alat lotosəsəloḡ hən nəsa tokele. Ale aLuk itos gat natit ḡisi len nalobulat egai. Iḡol imasil ke aYesu egəm hən ḡidoḡ alat lotomasig, hən ḡilav kuv galit dan nəsaan. Egəm mōs nəvanuan ḡisi, savi naJu gail ḡai.

ALuk itos husur aYesu suḡnan aNatun Nəvanuan, toləmas bun alat lotoməsah, alat lotopar tite, alat lotomalkəkət, alat lototaḡ mai alat nəvanuan gail lotomətahun galito. Eləmas bun nəvanuan nəsaan gail, eləmas bun alatḡəhaḡut mai eləmas bun alahutai. AYesu isor tas na-pul-hən-natite-an mai eḡusan husur natoḡan pipihəbələn aGot.

Len nagilen, aLuk itos husur aYesu nəboḡ tomat mai tole məhat dan nəmatan san. Itos nəḡol husur alaruevis artosor mai aYesu len naḡisal vi Emmaus nəboḡ tole məhat dan nəmatan tia. Nəḡol enan ipat len nalobulat egai ḡai, səpat len na-kel-uri-an siMattiū, siMak o siJon.

1) ALuk itos nalobulat egai mōs nəsa? (1.1-4)

2) Nəpasian siJon Baptais mai aYesu (1.5-2.52)

3) Napisulan siJon Baptais (3.1-20)

4) Nəbaptaisan siYesu mai nəboḡ natəmat totaltal ke aYesu tigol nəsaan (3.21-4.13)

5) Nauman siYesu len naut a Kalili (4.14-9.50)

6) AYesu iyar a Kalili vi Jerusalem (9.51-19.27)

7) Nawik naməkot siYesu: nakotan mai nəmatan san (19.28-23.56)

8) AYesu imaur tətəs (24.1-12)

9) AYesu evisi hən nəvanuan gail. AGot ilavi vi lan nəmav (24.13-53)

Natubatan

¹ Ikad nəvanuan isoḡur tokel ur natit gail tosarpoh len gidato, hum ahai kelkel ur gail lotokele. Lutos nəsa nəvanuan gail lotorisi mai lotokel uri mai ginamito.

² Hum ke alat len natubatan lotoris natit ḡisi tovisi, ale lotogəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an gail hən nasoruan, imaienan lukel uri mai ginamito.

³ Ginau am nunau ke, ivoi ke, notokəta kitev natit ḡisi len natubatan, tuani, ale tos husuri van hən gaiug Nasub Teofilus,

⁴ hən gəbələboi nakitinan husur aYesu, mai nəsə lotovusani hən gaiug. Nəbol egai imagegai:

Angel sua ikele ke dereh lipas aJon

⁵ Nəboŋ aHerot tovi kiŋ len naut a Jutea, ikad ahai tutumav sua nahəsan aSekariah. Ikad nahəmar sua nahəsan aApijah,* aSekariah tovi galit sua. Bareab san, nahəsan aElisapet, gai am esua len nəpasusan siAron.

⁶ Gəlaru aruvoy, arunor len nəhon Nasuḅ aGot bathut arugol husur masuḅ hən natit p̄isi tokele.

⁷ Be anatularu eḅuer husur aElisapet ebutoh, mai arovi haḅut tia.

⁸ Boŋ sua nahəmar siSekariah loum siGot. ASekariah eum len nəhon aGot hum ahai tutumav.

⁹ Hum naḅide sihai tutumav gail, lubar hən nəvat hən lotosaḅ aSekariah hən ḅepəŋas nəhai pəhas len naim siNasuḅ aGot.* Boŋ sua aSekariah eḅis lan,

¹⁰ len nəboŋ enan naḅiltiḅoh lusor tuḅ vivile.

¹¹ Ale aŋel siNasuḅ evisi həni, eil ben nəmel tutumavan tarhət nəmatu.*

¹² Nəboŋ aSekariah toris aŋel enan, emətahw, ninen epil.

¹³ Ris aŋel toke, “Sagemətahw aSekariah, husur aGot esəsəloŋ hən na-sor-tuḅ-an san. Ale asoam̄ aElisapet dereh tipas anatum̄ ulum̄an. Geriŋ nəhes Jon lan.

¹⁴ Ale gaiug gehəhaḅur habat mai nəloḿ tivoy masuḅ həni. Nəvanuan isoḅur dereh lehəhaḅur hən nəboŋ ḅevisi,

¹⁵ bathut tiyalyal len nəhon aGot balai. Asike emun nəwain mai nəwai todaŋ, ale tepul hən aNunun aGot nəboŋ topat sal len nabəhaḅun anan.*

¹⁶ Ale tipair təlmam hən anatun seIsrael tisoḅur van hən Nasuḅ, aGot salito.*

¹⁷ Len nanunun mai nədaŋan siElijah, dereh teil a m̄o hən Nasuḅ hən ḅipair təlmam hən nəlon atəmalit van hən anatulito, pair təlmam hən nəlon alat ləsagol husur nəsə aGot tokele, van hən naḅisal silat lotonor, lotokad namitisau hən nəmauran tonor. Imaiegai, aJon dereh teutaut hən nəvanuan gail hən ləḅeutaut vir Nasuḅ.”*

¹⁸ Bəti aSekariah ikel mai aŋel ke, “Nələboi mab hən natgalegai? Husur novi haḅut tia mai asoagw evi bareab tia.”

¹⁹ Aŋel isor vari ke, “Nahəsagw aKapriel* notoil len nəhon aGot tosəvat ginau m̄os nəḅisor mai gaiug, hən nəḅikel ur na-kel-uri-an tovoy hən natgalegai.

²⁰ Be husur gəsadəlom nəsə notokele, gaiug dereh geḅut, gedədas gəḅisor van vəbar nəboŋ natgalegai ḅevisi. Natit p̄isi dereh tevisi sum̄an notokele.”

²¹ Len nəboŋ enan naluḅoh lutoh vir aSekariah, ale luḅaŋ lan husur evəlo len naim siGot.

²² Nəboŋ tovivile, saləboi ḅisor mai galito, ale loləboii ke, eris na-kəta-risi-an sua togəḅ len nəmav len naim siGot, husur eḅutḅut be ike tisor len navəlan.

²³ Len nəboŋ hən nauman sinahəmar san gail tonon, eriŋ naut a Jerusalem, ivahim san.

²⁴ Husur nəboŋ enan abareab san, aElisapet etian ale husur nahəbati torim esusuan gai gabag, ike,

²⁵ “Egai nəsə Nasuḅ aGot togole m̄os ginau nəboŋ tohəhaḅur hən ginau. Ilav kuv nahur sasa sagw notodaŋ ḅuri len nəhon nəvanuan sagw gail.”

Angel sua isor husur nəpasian siYesu

* **1:5:** 1Chr 24.10 * **1:9:** Exo 30.7-8 * **1:11:** Exo 30.1-10; 1Ki 7.48 * **1:15:** Num 6.3 * **1:16:** Mal 2.6 * **1:17:** Mal 4.5-6 * **1:19:** Dan 8.16, 9.21; Luk 1.26

²⁶ Ale len nahəbati toməlevtes siElisapet, aGot esəvat aņel Kapriel vi Nasaret, navile sua a Kalili

²⁷ hən bisor mai navensus sua, nahəsan aMeri. Ikad avan sua len nahəmar siTevit, nahəsan aJosef, ale gəlaru arukel gati ke arilah.

²⁸ Aņel ivan hən aMeri, ike, "Ivoi. Nasuḅ aGot eputsan gaiug, itoh mai gaiug."

²⁹ Be aMeri, nəlon etuhathuh hən nasoruan en san, inau soḅuer hən namilen nasoruan aņel tokele.

³⁰ Beti aņel ikel maii ke, "Sagemətahw Meri, aGot ehəhaḅur hən gaiug tia, eputsan gaiug.

³¹ Asike idareh gaiug dereh getian, ale gipas anatum̃ ulum̃an sua, geriņ nəhes Yesu lan.

³² Gai dereh tiyalal balai, lekisi hən anatum̃ aGot a məhat buni, ale Nasuḅ aGot dereh tigol tilav namilen aTevit atəman ta sutuai tovi kiņ.

³³ Nəpasusan siJakop dereh litho pipihabəlan vi sutuai; nanoņan han eḅuer."*

³⁴ Ris aMeri tokel mai aņel ke, "Imabe? Avan ideh səbar nibegw sal!"

³⁵ Aņel isor vari ke, "ANunun aGot dereh tegəm len gaiug, nədaņan siGot a məhat buni tikabut gol gaiug hum nəm̃ol. Husur enan ategai gəḅipasi, dereh tevi siGot, ale lekisi hən aNatun aGot.

³⁶ Geris amaheam̃ aElisapet. Alitenan am etian, ikad anatum̃ ulum̃an naut kəmas ke tovi bareab tia. Ale egai nahəbati san toməlevtes, gai lotokisi ke tobutoh.

³⁷ Bathut aGot satətan hən ḅigol natideh."*

³⁸ Ale aMeri ike, "Ginau novi natəbarehreh nauman siNasuḅ. Ivoi len ginau hum gotokəmaienan." Ale aņel ivan dani.

A Meri mai aElisapet

³⁹ Sədareh aMeri ile məhat, iņad vi lan nabiltivile sua a Jutea, naut enan tobaņ vėhuh.

⁴⁰ Nəboņ tobar naut enan evi lohoim siSekariah, ike, "Ivoi," mai aElisapet.

⁴¹ Nəboņ aElisapet tosəsəlon hən na-ke-ivoi-an san, anatum̃ ekurkur len nabəhaḅun, ale aElisapet epul hən aNunun aGot.

⁴² Beti ikai habat ke, "AGot igol navoian van hən gaiug səhor alatpəhaḅut, igol navoian am van hən anatum̃ gəḅipasi.

⁴³ Imab hən nategai tovisi hən ginau, ke anana siMasta sagw togəm hən ginau?

⁴⁴ Husur nəboņ notosəsəlon hən nadolom̃, anatugw ekurkur hən nahəhaḅuran san len nabəhaḅugw.

⁴⁵ AGot gatogol navoian van hən gaiug, husur ke gaiug godəlomi ke tigol nəsa tokel gati mai gaiug."

A Meri eputsan nahəsan aGot

⁴⁶ Beti aMeri ike:
"Nəlogw eputsan Nasuḅ,

⁴⁷ Nanunugw ikemkem hən aGot sagw
gai tolav kuv ginau dan nəsaan.

⁴⁸ Husur eris natəbarehreh san tovi ut kəmas,
ale vi sutuai naur ḅisi

lekiskis ginau ke alitenan navoian topat lan.

⁴⁹ AGot todaņ buni igol
natgalevis tovoi buni hən ginau,

* 1:33: 2Sam 7.12-16; Isa 9.6; Dan 7.14 * 1:37: Gen 18.14

- gai sǎbon, nahəsan esəhor nəhes þisi.
 50 Ilolosa hən naur þisi ta sutuai vi sutuai
 lotomətahw len nəyalyalan san.
 51 Eʋusan nədaŋan san hən navəlan tia,
 ehut alat lotoʋiv, lumaþiþiriah,
 alatenan lotopatpat galit məhat len nəlolito.
 52 Isah sur alat lotoyalyal vi pan dan namilelito,
 ale eputsan alat lotovi ut kəmas.*
 53 Evəŋan alat lotomalkəkət, luhanukub,
 aʋil esəvat alat lotokad natit þisi, luvan səsəlav.
 54 Evi tarhət silat a Israel lotovi vanuan san gail,
 inau gati hən bigol nalolosaan mai navoian hən galito,
 55 hum tokel gati mai atəmadat gail,
 mai aAraham mai nəpasusan san van van vi sutuai.”*
 56 AMeri itoh mai aElisapet pəpadaŋ hən nahəbati itor, beti etəlmam vahim.

Lupas aJon

- 57 Len nəboŋ aElisapet topas naułumān san,
 58 amahean gail mai alat lototoh pəpadaŋ həni, losəsəloŋ həni ke Nasuḅ aGot
 ivoi buni həni, ale lohəhaʋur maii.
 59 Len nəmariboŋ toməlevtor logəm hən ləbetiv dalus anatun ale luke lerin
 nahəsan atəman aSekariah lan.*
 60 Aʋil anan ikai ke, “Aoa, nahəsan māu aJon!”
 61 Ris lotokel maii ke, “Amaheam gail, nəhes enan ebuer len galito.”
 62 Ale lusor len navəlalit mai aSekariah hən ləbisəḅ nəhes aSekariah toke
 tekisi həni.
 63 ASekariah isor len navəlan, eus natit hən bitos lan ale itosi ke, “Nahəsan
 aJon.” Galit þisi luþaŋ lan.
 64 Vəha-sua ŋai eləboi bisor tətəs, ale etuḅat hən bisal suh aGot.
 65 Alat lototoh pəpadaŋ həni, lumaŋmaŋ, lomətahw, mai alat a Jutea, naut
 enan tobaŋ ʋehuh, luhol husur natgalegai.
 66 Nəvanuan gail þisi lunau masuʋ hən nəsa lotosəsəloŋ həni, ale luke,
 “Natətai egai dereh timabe?” Husur navəlan aGot ipat tin lan.

Nəbe siSekariah

- 67 Atəman aJon, aSekariah epul hən aNunun aGot beti ikel ur nəsa aGot tokel
 maii ke,
 68 “Noputsan nahəsan Nasuḅ aGot seIsrael,
 bathut egəm hən togol nəvanuan san gail lotovi slev lotomakuv,
 69 ale esəvat avan sua todaŋ len nəpasusan sivanuan nauman san, aTevit,
 atenan dereh tilav kuv gidato dan nəsaan sidato.
 70 AGot ekəmaienan
 len nabuŋon ahai kelkel ur san gail ta sutuai,
 71 ke atenan bilav kuv gidato dan aenemi sidat gail,
 dan navəlan alat lotomətahun bun gidat habat.
 72 Ilolosa hum tokel gati mai atəmadat ta sutuai
 ale inau gat na-kel-gati-an san tokitin,
 73 na-kel-gati-an tota gati len nahəsan mai aAraham atəmadat ta sutuai.*
 74 hən bilav kuv gidato dan navəlan aenemi sidat gail
 hən ke datbeum san, asike datukad namətahwan,

* 1:52: Job 5.11, 12.19 * 1:55: Hən naves 46-55, ris 1Sam 2.1-10 * 1:59: Gen 17.11-12; Lev 12.3
 * 1:73: Gen 22.16-18

- 75 ale datþinor len nəhon
mai datþivoi vəbar nəgilen nəmauran sidato.
- 76 Gaiug māu anatugw,
dereh lekis gaiug hən ahai kelkel ur siGot toyalyal buni;
husur dereh gaiug geil a mō hən Nasuḅ
hən gəḅeutaut hən naḅisal san gail,*
- 77 hən gəḅilav mai nəvanuan san gail
naləboian hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
len naruḅatian dan nəsaan salito.
- 78 Nalolosaan mai navoian siGot sidato
dereh tesun gidato
sumān nəyal tovisi len nəmav,
- 79 temias alat lototoh len nəmargobut,
lotomətahw len nəmatan,
hən ḅesəhar gidato len naḅisal totəḡmat.”*
- 80 Ale natətai enan Jon, etibau, egəm idaḡ len nanunun. Itoh len naut
masmas toḅḅesw vəbar nəboḡ togəm visi len alat a Israel. †

2

AMeri ipas aYesu (Mat 1.18-25)

- 1 Len nəboḡ galenan Sisa Aukustus ikel buni ke, tikad naḅuruḡan hən
nəvanuan ḅisi lototoh len navəlan alat a Rom.
- 2 Naḅuruḡan enan evi nametəkav nəboḡ aKwirinius tovi gavna len
naprovens Siria.
- 3 Ale galit ḅisi lovi lan naut salit matmat hən ləḅitos gat nahəsalito.
- 4 Na aJosef am eriḡ naut a Nasaret a Kalili ale evi Petlehem a Jutea lotokisi
hən nabiltivile siTevit, husur gai esua len nəpasusan siTevit.
- 5 Gai mai aMeri, tokel gati ke arḅilah, arovi Petlehem hən arḅitos gat
nahəsalaru be aMeri pəpadaḡ hən ḅipasus.
- 6 Nəboḡ artotoh len naut a Petlehem, aMeri ipasus.
- 7 Ipas ahai a mō san tovi ulumān. Eruḡ gole hən nahudhukaliko gail. Eriḡi
ipat len naut nəhanan sinarivatəvat gail husur nahotel epul varirihit ḅisi.*

Aḡel mai nəvanuan nasipsip gail

- 8 Len mariug enan ikad alatevis lotosuh len nəmarireu gail, lotokətkəta təban
navəshəsipsip pəpadaḡ hən naut a Petlehem.
- 9 Nəboḡ lototoh magenan, aḡel siNasuḅ evisi hən galito mai namənas
siNasuḅ emias galito ale lomətahw, lomīnḡinikot.
- 10 Ris aḡel tokel mai galito ke, “Samtemətahw, husur nukad na-kel-uri-an
tovoī ḅigol nəvanuan ḅisi ləḅikemkem masuḅ.
- 11 Bathut daməḡai len nabiltivile siTevit lupas natətai sua ḅilav kuv nəsaan
samito, gai evi aKristo, Nasuḅ, aGot totabtabuh lan.
- 12 Egai natit mətḅeris ləboii lan, ke: dereh mitisaḅ natətai lotoruḡ gole hən
nahudhukaliko gail topat len naut nəhanan sinarivatəvat.”
- 13 Vəha-sua ḡai ikad nabiltiluḅoh hən aḡel hən nəmav lototah maii, lotoput-
san aGot ke,
- 14 “Nalotuan van hən aGot toyalyal buni,

* 1:76: Mal 3.1 * 1:79: Isa 9.2 † 1:80: Len nasoruan ta Kris hum ma tovi len nanunun o hum
ma tovi len aNunun aGot. * 2:7: Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke
savi nahotel, be naim silat len nəbathudud siJosef. Ale naim enan ikad narum alat len nəyaran lotoləboi
ləḅipat lan, be narum epul tia.

mai len navile a pan, natəmat van hən nəvanuan p̄isi,
navoian siGot topat len galito.”

Nəvanuan nasipsip gail lovi Petlehem

¹⁵ Nəboŋ aŋel gail lotoriŋ galito hən ləbetəlmam vi lan nəmav, nəvanuan nasipsip lukel mai galit gabag ke, “Ivoi ke datevi Petlehem hən datberis nategai tovisi, Nasuḅ tokele mai gidato.”

¹⁶ Ŋa lusaḅsaḅut van, lusaḅ aMeri mai aJosef, mai amas topat len naut nəhanan sinarivatəvat.

¹⁷ Nəboŋ lotorisi tonon, lukel ur nəsa aŋel tokel husur natətai enan.

¹⁸ Ale nəvanuan p̄isi lotosəsəlon hən, luḅaŋḅaŋ len nəsa nəvanuan nasipsip lotokele.

¹⁹ Be aMeri inau gat natgalen p̄isi, len nəlon inaunau namilen.

²⁰ Beti nəvanuan nasipsip lotəlmam, ale lusor sal suh nəyalyalan siGot, loput-sani husur natit p̄isi lotosəsəlon hən mai lotorisi. Esumān ŋai aŋel tokel mai galito.

Arupat amas aYesu vi lan naim siGot ale aSimeon mai aAnna arorisi

²¹ Nəboŋ nəmariboŋ toməlevtor simas tonon, lotiv dalusi,* ale loriŋ nəhes Yesu lan. Nəhes enan aŋel ikel uri nəboŋ aMeri satian sal.

²² Ta sutuai aMoses itos nalo husur latpəhaḅut lotopasus ke limastoh vir nəmariboŋ tovi 40 ale legəm veveu tətəs len nəhon aGot. Imaiēnan, nəboŋ nəmariboŋ hən aMeri bəgəm veveu buni tonon, arupat aYesu vi Jerusalem hən arḅəḅusani ke tovi siNasuḅ husur nalo siNasuḅ aGot aMoses totoŋ.*

²³ (Imaiegai, len nalo siNasuḅ aGot ike, “Hai a mō gail p̄isi lotovi ulumān, levi siNasuḅ aGot. AGot itabtabuh len galito hən ləḅevi esan.”)*

²⁴ Ale aruvan vəpat nəman eru hən natutumavan hum nalo siNasuḅ aGot tokele ke, “nətav eru o napijin eru.”†

²⁵ Len naut a Jerusalem ikad ahaḅut sua nahəsən aSimeon. Atenan inor mai ehusur kitin hən naḅisal siGot. Itoh vir avan sua ḅevi tarhət seIsrael, ale aNunun aGot itoh len gai.

²⁶ ANunun eḅusani ke gai asike imat vəbar ḅeris aKristo siNasuḅ, aGot totabtabuh lan.

²⁷ ANunun esəhar aSimeon vaḅis len naim siGot. Nəboŋ anan aYesu mai atəman artopati vi lohoim hən arḅigol nəsa nalo siMoses tokele,

²⁸ aSimeon ipati len navəlan ale isal suh aGot ke,

²⁹ “Masta, ginou notovi slev saḅ,
gagai nəlogw ikad natəmat, riŋ ginou nimat
hum nasoruan saḅ tokele,

³⁰ husur namətagw eris ategai ḅilav kuv nəvanuan saḅ gail vi lan nəmauran.

³¹ Goutaut hən len nakətaan sinəvanuan gail p̄isi.

³² Gai evi namāial ḅemāias naḅisal saḅ gail mōs alat ləsavi Ju,
gai am dereh teputsan nahəsən nəvanuan saḅ gail, aIsrael.”*

³³ Nəboŋ anan mai atəman artosəsəlon hən nəsa aSimeon tohol husur aYesu, aruḅaŋ.

³⁴ Beti aSimeon eus aGot hən ḅigol ḅivoi hən gəlaru, ale ikel mai aMeri, anan aYesu ke, “Ategai boh dereh tigol nəvanuan tisoḅur len naut a Israel levi ut kəmas mai teputsan nahəsən tisoḅur am. Gai dereh tehūm natsua nəvanuan tosoḅur ləḅisor tasi balai,

* **2:21:** Gen 17.11-12; Lev 12.3; Luk 1.31 * **2:22:** Lev 12.2-8 * **2:23:** Exo 13.2, 12, 15 † **2:24:** Lev 12.8. Nətav ehum navimal topəhapəhw mai napijin ehum nəhoib. * **2:32:** Isa 42.6, 49.6, 52.10

³⁵ ale gai tisor vəhot nənanuan tosusuah len nəlon nəvanuan lotosoḅur. Meri, gaiug am, dereh geləḅon tisa sumān nāḅu tokan tosar nəloḿ.”

³⁶ Ikad ahai kelkel ur sua, nahəsan aAnna, anatvavin aFanuel, len nahəmar siAser. Alitenan ilah len nasihau eməlevru ḅai ale asoan imat. Egəm vi bareab tia.

³⁷ Evi batunau vəbar nədaḿ han tovi 84. Gai sariḅ naholəvat todar vis naim siGot avil ilotu len nalennəyal mai nalenmariug ḅisi. Len nalotuan san, səhan, isor tuḅ ḅai.

³⁸ Len namityal enan ḅai egəm pəpadaḅ ale ike sipa vi təban Nasuḅ aGot, ihol husur aYesu mai alat lototoḅ vir aGot ḅilav kuv a Jerusalem‡ hən ḅikad nəmakuvan.

³⁹ Nəḅoḅ aJosef mai aMeri artogol natit ḅisi nalo siNasuḅ aGot tokele tonon, arotəlmam vi Nasaret, navile səlaru len naut a Kalili.

⁴⁰ Natətai etibau, egəm idanḅ. Gai epul hən namitisau hən nəmauran tonor mai naḅide tovoi, ale aGot ivoi buni həni, eləmas buni.

AYesu len naim siGot

⁴¹ Len nasihau gail ḅisi anan aYesu mai atəman arovi Jerusalem hən Nəhanan hən nəPasova.§

⁴² Nəḅoḅ nədaḿ hiYesu tosəḅavur pisan eru, evi məhat vi Jerusalem mai gəlaru sumān naḅide hən nabiltihanan.

⁴³ Nəḅoḅ nəhanan tonon, lotuḅat vahim. Natətai, aYesu itoh a Jerusalem be arsaləboii

⁴⁴ husur arunau ke, totah mai alat lototəlmam mai gəlaru. Nəḅoḅ nəyaran hən nəḅoḅ enan tonon, gəlaru arokəta doḅi len amahealar gail mai nabubur salit gail soḅuer.

⁴⁵ Ale arotəlmam vəbar naut a Jerusalem hən arbəkəta doḅi.

⁴⁶ Husur nəmariboḅ totor arusaḅi len naholəvat todar vis naim siGot. Ebətah mai ahai ḅusan gail, esəsəlonḅ hən galito ale eus galito hən nausian gail.

⁴⁷ Galit ḅisi lotosəsəlonḅ hən aYesu, luḅanḅ len naləboian san mai na-sor-vari-an san.

⁴⁸ Nəḅoḅ artorisi, aruḅanḅ ale anan ikel maii ke, “Anatugw, imabe gotogol tomaiegai hən ginaməru? Geris, atəmaḿ mai ginau namroləḅon isa nəḅoḅ namrtokəta doḅ gaiug.”

⁴⁹ Gai isor mai gəlar ke, “Imabe mərtodoḅ ginau? Mərsaləboii ke, nototoḅ len naim seTəmagw ḅa?”

⁵⁰ Avil arsaləboi səhot nəsa tokel mai gəlaru.

⁵¹ Naut kəmas, be iyar vi pan mai gəlaru vəbar naut a Nasaret, ale igol husur nəsa artokele. Anan inaunau natgalenan len nəlon.

⁵² Ale namitisau hən nəmauran tonor mai naḅide tovoi siYesu evivi məhat. Etibau am ale aGot mai nəvanuan gail lohəhaḅur am tabtab həni.*

3

Na-kel-uri-an siJon

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Jon 1.19-28)

¹ Len nasihau tosəḅavur pisan erim seTiperius tovi Sisa hən naut a Rom, nəḅoḅ aPontius Pilate tovi gavna hən naprovens Jutea, nəḅoḅ aHerot Antipas tovi vanuan totibau hən naut a Kalili, mai aḅan, nahəsan aFilip tovi vanuan totibau hən naut a Iturea mai a Trakonitis, mai aLisantias tovi vanuan totibau hən naut a Apilin,

‡ 2:38: Len naut egai namilen a Jerusalem evi alat a Israel ḅisi. § 2:41: Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaḅur hən nəḅoḅ aGot togol ahai a mō gail ḅisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. Ris Exo 12. * 2:52: 1Sam 2.26; Pro 3.4

² nəboŋ aAnnas mai aKaiafas artovi biltihai tutumav, nasoran siGot egəm hən aJon anatan aSekariah len naut masmas toḅḅesw.

³ Ŋa aJon iyar vi lan naut p̄isi todar vis Nawisel Jortan hən bikel ur napisulan egai mai nəvanuan gail ke, lipair dan nəsaan salito mai lidam̄ hən ke tibaptais hən galito hən narubatian dan nəsaan.

⁴ Ehum ahai kelkel ur aIsaiah tofosi sutuai tia husur aJon ke:

“Nadoldol sua satokai len naut masmas toḅḅesw,
‘Məteutaut hən naḅisal m̄os Nasuḅ,

gol naḅisal san gail linor,

⁵ dereh nabur madiŋdiŋ gail p̄isi tepul,

naḅehuh gail p̄isi tipapav,

naḅisal tohab taḅor tegəm tinor

mai naḅisal tokutkutu teməsoh balai.

⁶ Ale nəvanuan gail p̄isi leris ləboi naḅisal

hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito, aGot togolgole.’ ”*

⁷ Imagenan aJon ikel mai naluḅoh lotogəm hən bibaptais hən galito ke, “Anatan nəmat gail!” Ase ikel nalələgauan mai gamito hən mətḅigam dan nabiltiŋol paŋpaŋ ḅegəmai?

⁸ Len nəmauran samito, mitiḅan hən naḅite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. Ale samtetuḅat sor mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis husur aApraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke aGot eləboi ḅilav nəvat galegai ale gol ke legəm vi pasusan siApraham!*

⁹ AGot esum̄an naulum̄an toutaut tia hən ḅitai nəkaduhai gail hən naku-vkuv; nəhai p̄isi ləsəḅan hən naḅit tovoi, gai dereh titai, bubulan gail vi lan nəhab.”

¹⁰ Ale naluḅoh lousi ke, “Beti namtigol nəsa?”

¹¹ AJon isor var galit ke, “Avan tokad nahurabat toru, tilav tesua mai avan topar, ale avan tokad nəhanian tigol timaienan.”

¹² Alat lotovi vanuan nətaks, galevis am logəm hən ləḅibaptais. Ale lousi ke, “Hai p̄usan, ginamit, namtigol timabe?”

¹³ Ikel mai galit ke, “Samtilav kuv nəvat tetibau səhor nəsa nəgavmen ta Rom tokele.”

¹⁴ Beti nasoltia galevis lousi ke, “Be ginamit am, namtimabe?” Isor var galito ke, “Samtital hən nəvanuan gail hən ləḅilav nəvat mai gamito, samtelibliboŋ husur galito len nakotan. Mətehəhaḅur hən naḅurp̄uran samit ŋai.”

¹⁵ Len nəboŋ enan nəvanuan gail lopul hən nə-vatvat-viri-an. Len nənauan salit lousus galit ke, “AJon, gai hum ma ḅevi aKristo, aGot totabtabuh lan a?”

¹⁶ Ale aJon isor var galit p̄isi ke, “Nubaptais hən gamit hən nəwai ŋai. Avil avan sua todaŋ səhor ginau satogəmgəmai, ginau novi ut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəḅisah ruḅat nəhau hən naributbut san.† Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab.

¹⁷ Gai esum̄an naulum̄an topat nəhai rivrivhai tia hən ḅepəpəhun namisurhuwit dan nəbavhut tommas. Dereh tiḅon hən namisurhuwit len natuhim han, be tepəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas ḅimat.”‡

* **3:6:** Isa 40.3-5 * **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəmat tosa. Len nənauan seju gail, nəmat isa masuḅ hum natəmat toil a m̄o hən. * **3:8:** Jon 8.33, 37, 39 † **3:16:** Evi slev gail lotosah ruḅat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail. ‡ **3:17:** AGot ehum nəvanuan topat nəhai rivrivhai, be epəpəhun navoian dan nəsaan, ale epəŋas nəsaan len nəhab.

¹⁸ Na len navide tosobur aJon isor idan mai galito, ale ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Be nəboŋ aJon tosor tas nəvanuan totibau, aHerot Antipas, husur tolah mai aHerotias tovi asoan aʋan, ale nəboŋ aJon tosor tasi am husur natesasa ʋisi togole tia,

²⁰ imagenan aHerot igol isa masuʋ səhor ta mō: ekəkol gat aJon len naim bəbaŋis.

AJon ibaptais hən aYesu

(Mat 3.13-17; Mak 1.9-11)

²¹ Lorin aJon len naim bəbaŋis a tahw, be nəboŋ nəvanuan gail ʋisi lotobaptais, aYesu am ibaptais. Nəboŋ aYesu tosor mai aGot, nəmav esəŋav,

²² aNunun aGot evi pan tokad niben sumān nətav§, itav len aYesu, ale nadoldol egəm len nəmav ke: “Gaiug govi anatum ulumān sagw notoləmas bun gaiug, nohəhəʋur masuʋ hən gaiug.”*

Nəbathuyah siYesu

(Mat 1.1-17)

²³ Nəboŋ aYesu totuʋat hən nauman san, nədaŋ han evi 30. Nəvanuan gail lunau ke evi anatum aJosef,

siHeli,

²⁴ siMattat,

siLevi, siMelki,

siJannai, siJosef,

²⁵ siMattatias, siAmos,

siNahum, siEsi,

siNakkai,

²⁶ siMaat,

siMattatias, siSemein,

siJosek, siJota,

²⁷ siJoanan, siResa

siSeruppapel, siSealtiel,

siNeri,

²⁸ siMelki,

siAtti, siKosam,

siElmatam, siEr,

²⁹ siJosua, siElieser,

siJorim, siMattat,

siLevi,

³⁰ seSimeon,

seJutah, siJosef,

siJonam, siEliakim,

³¹ siMelea, siMenna,

siMattata, siNatan,

siTevit,

³² siJesse,

siOpet, siPoas,

siSalmon**, siNahson,

³³ siAmminatap, siAtmin,

siArni††, siHesron,

siPeres, seJutah,

§ 3:22: Nətav ehum navimal topəhapəhw. * 3:22: Psa 2.7; Isa 42.1 ** 3:32: Naloʋulat galevis ta sutuai lokisi hən aSala. †† 3:33: Naloʋulat galevis ta sutuai ləsəkad siAtmin, siArni be lukad siAram ŋai.

34 siJakop, seIsak,
 siAraham, siTerah,
 siNahor,
 35 siSeruk,
 siReu, siPelek,
 siEper, siSelah,
 36 siKainan, siArfaksat,
 siSem, siNoah,
 siLamek,
 37 siMetuselah,
 siEnok, siJaret,
 siMahalaleel, siKenan,
 38 siEnos, siSet,
 siAtam, siGot.

4

*Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan
 (Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)*

1 Nəboŋ aYesu totəlmam dan Nawisel Jortan, epul hən aNunun aGot ale aNunun esəhari len naut masmas toħəbesw.

2 Len naut enan, len nəmariboŋ tovi 40, natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan. AYesu səhan natideh, ale len naməkot hən nəboŋ galenan, nəmal ihati.

3 Na natəmat isor maii ke, “Gəbevi aNatun aGot, kel mai nəvat egai ke tegəm vi bəta.”

4 Ale aYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ħimaur len nabəta ŋai.’ ”*

5 Beti natəmat esəhari vi məhat ale eṽusan nəkantri p̄isi len navile a pan hən aYesu len namityal toṁidol ŋai.

6 Ale isor mai aYesu ke, “Dereh nigol gaiug gevi Masta a məhat hən natgalenan p̄isi, nəyalyalan salito, nilavi mai gaiug, bathut nukad natgalenan tia ale noləboi nəbilavi mai avan ideh notoləŋoni.

7 Imaienan, gəbetəjedur, lotu hən ginau, natit p̄isi dereh tevi esaṁ.”

8 AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike: ‘Gilotu hən Nasuḅ aGot saṁ ṁau, gigol nalotuan van hən gai səbon.’ ”*

9 Beti natəmat esəhari vi Jerusalem, eriŋi egilgile a məhat buni len naim siGot. Ikel maii ke, “Gəbevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan,

10 husur natosian siGot ike, ‘AGot dereh tikele hən aŋel san gail hən ləbekətkəta təban gaiug hən natideh satemədas gaiug.*

11 Dereh lipat gaiug vi məhat len navələlito hən asike narieṁ ħesəhot nəvat!’ ”*

12 AYesu isor vari ke, “Ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasuḅ aGot saṁ ke timabe.’ ”*

13 Nəboŋ natəmat totaltal soḅuer hən aYesu, eriŋ aYesu vir nəboŋ tile tovoi am.

*AYesu etuḅat hən nauman san
 (Mat 4.12-17; Mak 1.14-15)*

14 Ale aYesu etəlmam vi Kalili len nədaŋan seNunun aGot, ale nəvanuan gail luhol husur gai len naut p̄isi todar vis naut enan.

15 Eṽusan len naut nəbonbonan seju gail, ale galit p̄isi lusor sal suhi len naholan salito.

* 4:4: Deu 8.3 * 4:8: Deu 6.13 * 4:10: Psa 91.11 * 4:11: Psa 91.12 * 4:12: Deu 6.16

*Nəvanuan naut a Nasaret lomətahun aYesu
(Mat 13.53-58; Mak 6.1-6)*

¹⁶ Evi Nasaret, naut enan gai totibau lan, ale len nəSappat eḅis len naim naḅonḅonan hum naṽide san akis. Ale eil hən ḅəṽuruṅ natosian siGot.

¹⁷ Lulav nalobulat tobul maii, nalobulat ahai kelkel ur, aIsaiah totosì. Ale evuhe, isaḅ naut aIsaiah totosì ke:

¹⁸ “ANunun aGot eḅis len ginau,

bathut gatovəhas ginau hən ḅitabtabuh len ginau,

hən nəḅikel ur na-kel-uri-an tovoi mai naməsal* gail.

Gatosəvat ginau hən nəḅikel ur navivilean van hən alat lotobəḅaṅis,

nakətaan van hən ametḅesw gail,

nəmakuvan van hən alat, nəvanuan gail lotogol tosa habat hən galito,

¹⁹ mai hən nəḅikel ur nasihau

Nasub aGot ḅigol ḅivoi masuṽ van hən nəvanuan san gail lan.”*

²⁰ Nəḅoṅ aYesu toṽuruṅi tonon, ebul gat nalobulat, ilav təlmam hənì mai avanuan na-vi-tarhəte-an, ale ebətah. Nəmet ḅisi len naim naḅonḅonan lokəta mətaltal hənì,

²¹ ale etuḅat sor mai galit ke, “Daməṅjai len na-səsəlon-ḅəni-an samito, natosian egai siGot imadhasarpoh.”

²² Galit ḅisi lusor ivoi husuri. Luḅaṅ len nasoruan togomah aYesu tokele, ale lousus galit gabag ke, “Ategai savi anatun aJosef a?”

²³ Ale aYesu isor mai galit ke, “Dereh gamit mitikel nasoruan kəta egai mai ginau ke, ‘Hai rererer girer hən gaiug gimaur! Gole len naut matmat samḅ hun namtosəsəlon hən gotogole len navile a Kapernaum.’ ”

²⁴ AYesu isor am ke, “Ganan, nukel nakitinan mai gamit ke, səkad ahai kelkel ur ideh lotohəḅaṽur hənì len naut a im san, lomətahuni.

²⁵ Nukel nakitinan ke, len nəḅoṅ siElijah naut a Israel ikad nəbatunau pəḅaṽut isoḅur. Len naut enan ipar us len nasihau totor mai nahəḅati toməlevtes. Len naut ḅisi nəhanian eḅuer.*

²⁶ Be aGot sasəvat aElijah van hən nəbatunau ideh ei, ao, esəvati van hən nəbatunau sual a Sarefat pəpadaṅ hən naut a Siton.*

²⁷ Ale Len nəḅoṅ siElisah tovi hai kelkel ur len naut a Israel, alat lotokad naleprosi lusobur, avil aGot sagol galit ideh səmaur, igol aNaaman, uleSiria ṅai imaur.”*

²⁸ Nəḅoṅ alat lotosuh len naim naḅonḅonan lotosəsəlon hən tokəmaienan, nəlolit ḅisi ipaṅpaṅ masuṽ.

²⁹ Lule məhat, hut aYesu dan navile enan, ale səhari van hən nabuṅon hən naṽehuh, naut enan topat lan, hən ləḅibar hənì vi pan.

³⁰ Be aYesu egis tur len naluṽoh, iyar vi tut.

*AYesu ehut nanunun tosa
(Mak 1.21-28)*

³¹ Beti evi pan vi Kapernaum a Kalili ale len nəSappat eṽusan nəvanuan gail.

³² Luḅaṅ len naḅusanan san husur nasoruan san ikad nədaṅan hən nami-tisau mai na-il-a-mo-an.

³³ Len naim naḅonḅonan ikad naulumḅan, nanunun nəmargobut setəmat totoh lan. Ikai habat ke,

³⁴ “Wii! Imab gotuh gaiug hən ginamit, aYesu ta Nasaret? Gogəm hən gəḅigol namteḅuer a? Ginau noləḅoi gaiug. Gaiug govi siGot gotogəm mōsi!”

* **4:18:** *Naməsal* evi avan sua topar tite, səkad nəvat, səkad nahurabat, səkad nəhanian, səkad naim.

* **4:19:** Isa 61.1-2 * **4:25:** 1Ki 17.1 * **4:26:** 1Ki 17.8-16 * **4:27:** 2Ki 5.1-14

³⁵ AYesu isor idañ maii ke, “Gemədaul! Gimakuv vi tut dan atenan!” Beti natəmat igol iteh, taltaloŋ len tan rivuh len galito, ale eriŋ atenan səkad nasənahān.

³⁶ Nəvanuan p̄isi lomətahw, luŋaŋ, ale lousus galit gabag ke, “Naŋusanān saganān? Len na-il-a-m̄o-an mai nədaŋaŋ, gai isor idañ mai nanunun nəmargobut gail, ale lumakuv!”

³⁷ Beti na-kel-uri-an husur aYesu iperŋaŋ naut p̄isi todar visi naut enān.

*AYesu igol nəvanuan isoḅur nibelit ivoŋəvoŋ
(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)*

³⁸ AYesu eriŋ naim naḅonḅonān, evi lan naim sivan sua nahəsān aSimon. Len nəboŋ enān anān asoan aSimon eləŋon isa masuṽ hən topud hən naməsahān, ale lous aYesu hən ḅigol ḅimaur.

³⁹ Beti aYesu eil ben alitenān, ale isor idañ van hən naməsahān. Vəha-sua ŋai naməsahān inoŋ dani, ale ile məhat, lav nəhanian mai galito.

⁴⁰ Nəboŋ namityal tomasur,† nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah p̄isi hən naməsahān tiltile van hən aYesu. Eriŋ navəlan gəlar len galit v̄isusua, ale lumaur,

⁴¹ mai natəmat isoḅur lumakuv. Nəboŋ lotomakuv, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!” Be aYesu ikai tas galito ke salisor am husur loləboii ke evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁴² Nəboŋ nəmav topitau, aYesu evi lan naut toḅəḅesw. Naluṽoh ludoŋi, doŋi van ale nəboŋ lotosaḅi, loil kəkol həni hən asike ḅeriŋ galito.

⁴³ Be ikel mai galit ke, “Ginau nimasvi lan nabiltivile tile gail am hən nəḅikel ur natoħan pipihəlan aGot, bathut aGot esəvat ginau m̄osi.”

⁴⁴ Beti len naim naḅonḅonān gail aJutea, aYesu ikel ur tabtab hən nasoruan siGot.

5

*AYesu etuḅat tabtabuh len ahai pispisul gail
(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)*

¹ Boŋ sua aYesu toil tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kennesaret. Naluṽoh loririhit garu lan hən ləḅesəsəloŋ hən nasoruan siGot.

² Ale aYesu eris naḅot eru artokir tarhəwai, len naut nəvanuan nəsahieħan gail lotoriŋi. Galito lokəkās nalevlev salito.

³ Isah len naḅot sivan sua nahəsān aSimon, ale eusi ke tesul həni vi lau kəkereħ. Beti ebətah len naḅot, eṽusan alat lotosuh a ut.

⁴ Nəboŋ tosor tonoŋ, ikel mai aSimon ke, “Rusan naḅot vi lan naut tosareħ am, ale bar hən nalevlev hən məḅḅisah hən naieħ.”

⁵ ASimon isor vari ke, “Masta, len mariug namtoħishisi soḅuer van naut ilan. Be husur gotokəmaienān, namtibar hən nalevlev tətās am.”

⁶ Nəboŋ lotobar həni, lusaḅ naieħ isoḅur lan, gol ke nalevlev etuḅat hən ḅemətar.*

⁷ Imagenān lobilival van hən alat lotosuh len naḅot togon hən ləḅegəm susupah həni mai galito. Logəm, usān naḅot gəlar p̄isi aropul vətah bəḅḅəhw!

⁸ Nəboŋ aSimon Pita toris natenan, iteh bathurien aYesu ike, “Givan dan ginau Nasuḅ, husur novi vanuan tosa masuṽ!”

⁹ Ekəmaienān husur gai mai alat lotosuh maii, losəhoṽut hən naieħ tosoḅur lotosah həni.

† 4:40: NəSappat seJu gail inoŋ nəboŋ namityal tomasur. * 5:6: Jon 21.3-6

¹⁰ AJemes mai aJon, anatum aSepeti gəlar artobon mai aSimon len nauman, gəlar tu arosəhoʋut. Beti aYesu ikel mai aSimon ke, “Sagemətahw; asike gosəsaheh am, daməŋai van dereh gisah hən nəvanuan gail.”

¹¹ Na loliv nabot eru enan salito vahut, ale loriŋ natit pisi esuh, lohusur aYesu.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur

(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)

¹² Nəboŋ aYesu totoh len nabiltivile sua, avan sua tokad naleprosi len niben kavkav egəm həni. Nəboŋ toris aYesu iteh len tan, ekəta vi pan ale enjiri ke, “Nasub, gəbeləŋoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveveu.”

¹³ Na aYesu isar hən navəlan, ibari ale ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dani.

¹⁴ Beti aYesu ikele həni ke, “Sagikel nəsa tovisi mai avan ideh. Be givan, geʋusan gaiug hən ahai tutumav. Ale geviol hən naviolan mōs natutumavan hum aMoses tokele tia hən naveveuan sam hən gəbeʋusan galit ke gumaur.”*

¹⁵ Be na-kel-uri-an husur aYesu ivan van am, ŋa nəvanuan isoʋur logəm hən ləbesəsəlōŋ həni ale hən gai bigol galit ləbimaur dan naməsahan salito.

¹⁶ Avil aYesu eriŋ galit akis, evi lan naut toʋəbesw səbon ale isor mai aTəman.

AYesu igol avan sua todədas bərusan gai, imaur

(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)

¹⁷ Len nəboŋ sua aYesu eʋusʋusan, ale naFarisi gail mai ahai ʋusan gail hən nalo lobətah ei. Logəm len navile pisi a Kalili mai a Jutea mai naut a Jerusalem. Nədaŋan siNasub eʋis len aYesu hən bilav kuv naməsahan.

¹⁸ Len nəboŋ enan lalumian galevis lupat avan sua len nəbateh, saləboi bərusan gai. Luke lipati vi lohoim hən ləberinji bathurien aYesu,

¹⁹ avil lohisi soʋuer, naim epul hən nəvanuan varirihit. Beti lopəlau vi məhat len navurun topapav, ludakuvi, gol naʋur lan, ale loriŋ tur hən gai mai nəbateh san vi pan. Loriŋi rivuh len naluʋoh, a mō hən aYesu.

²⁰ Nəboŋ aYesu toris ləboi nadəlomian salito ike, “Tegai, gaiug, nəsaan sam gail lumaruʋat.”

²¹ NaFarisi gail mai ahai ʋusan gail hən nalo, nənauan salit imaiegai ke, “Gai evi ase tosor maiegai? Inau ke tovi aGot a? Ase eləboi bəruʋat nəsaan? AGot səbon ŋai!”

²² Be aYesu eləboi nənauan salito ale ike, “Nənauan len nəlomito satimaienan.

²³ Nəbike, ‘Noruʋat nəsaan sam gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədaun am?*

²⁴ Imagenan neʋusan gamito ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən bəruʋat nəsaan gail len navile a pan timaiegai....” Ale ikel mai atenan saləboi bərusan gai ke, “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh sam ale vahim!”

²⁵ Vəha-sua ŋai ile məhat len nəholito, ipat nəsa topat lan, isal suh nəyalyalan siGot, ivahim.

²⁶ Galit pisi lumanŋmaŋ vəsa ale lusal suh nəyalyalan siGot. Lumanŋmaŋ masuʋ, lomətahw ale luke, “Daməŋai nəsa dattorisi etile buni.”

AYesu itabtabuh len aLevi

(Mat 9.9-13; Mak 2.13-17)

* **5:14:** Lev 14.1-32 * **5:23:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas bigol eru en pisi, ale nəbike, ‘Noruʋat nəsaan sam gail,’ mətsaləboii ke lumaruʋat o ləsəmaruʋat. Be nəbike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətberisi ke imaur.

²⁷ Natgalenan tonon, husur nəbon enan, aYesu evivile ale eris nəvanuan nətaks sua, nahəsan aLevi, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!”*

²⁸ Ale erin natit gail p̄isi ipat, ile məhat, ehusuri.

²⁹ Beti aLevi eutaut hən nabiltihanen m̄os aYesu len naim san, ale ikad nabiltiluṽoh hən alat lotoum sur̄ian aLevi mai galevis am luhan mai galito.

³⁰ Be naFarisi gail mai ahai p̄usan salit gail hən nalo, lukel mətmətan hən aYesu mai ahai susur san gail. Luke, “Imabe məttohan, məttomun mai nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan am?”*

³¹ AYesu isor var galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nar-eran, be alat lotoməsah ṽai.

³² Ginau nəsaḡəm hən nəbikel alat lotonor hən ləḃipair dan nəsaan salito be nogəm hən nəbikele mai alat nəsaan.”

*Nausian husur naṽide silat ləsəhan
(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)*

³³ Beti lukel maii ke, “Ahai susur siJon gail, nəbon isoḃur ləsəhan hən ləḃisor tuṽ, mai ahai susur sinamit, naFarisi gail, lumagenan, be esaṽ gail imabe lotohan, lotomun?”

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Nəbon avan sua toləh, godədas ḡəḃigol nəvanuan san gail lotoḃon maii hən salihan.

³⁵ Be dereh tikad nəbon hən ləḃesəhar naulum̄an toləh dan nəvanuan san gail. Len nəbon enan asike luhan.”†

³⁶ Beti aYesu eḡusan, iḃol‡ ke, “Səkad avan ideh totar naḡisihoh dan nahurabat veveu ale tosode len nahurabat tomatu. Tagole, tamədəs nahurabat veveu ale naḡisihoh asike tanor hən nahurabat tomatu.

³⁷ Nəvanuan gail ləsəḃir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain tomatu. § Nəvanuan tagole, ale nəwain veveu tatəvah tur lan, ale nahurhuwain tapəlaus. Nəwain tariv dani ale nahurhuwain təsa.

³⁸ Aoa, nəvanuan gail ləḃir nəwain veveu len nahurhuwain veveu.

³⁹ Avil səkad avan ideh tomun nəwain tomatu toləḡon toveveu husur ike, ‘Nəwain tomatu ivoi səhori,’ ale gamit mətumaienan, mətomətahun natit toveveu.”

6

*AYesu evi masta hən nəSəppat
(Mat 12.1-8; Mak 2.23-28)*

¹ Len nəSəppat sua aYesu mai ahai susur san gail luyar tur len nəmarireu hən nawit, ale ahai susur gail lotuḃat kin ḃur nəhavhuwit gail. Lusarsari len navələlito ale luhan namisurhuwit gail.*

² NaFarisi galevis lousi ke, “Imabe mətugol nəsa nalo tokai tasi len nəSəppat?”

³ AYesu isor var galit ke, “Mətsaṽuruḡ ləḃoi nəsa aTevit galito lotogole nəbon lotomalkəkət a?

⁴ Eḃis len naim nətaḡolen siGot, ale ilav nabəta tolo. Ihani ale ilavi mai lalum̄an san.* Be nalo ike ahai tutumav səḃolit ṽai loləḃoi ləḃihani.”*

* 5:27: Mat 9.9; Mak 2.14 * 5:30: Luk 15.1-2 † 5:35: Len nəḃol p̄usan egai aYesu isor husur gai gabag tosur̄ian naulum̄an toləh. ‡ 5:36: Len naut egai aYesu ikel naḡusanan egai hən ḃevusan galito ke naḡisal san iveveu, sanor hən naḡisal tomatu lotohushusuri. § 5:37: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotoḃir nəwain veveu ḃurhulon. * 6:1: Deu 23.25 * 6:4: 1Sam 21.1-6 * 6:4: Lev 24.9

⁵ Beti aYesu ikel mai galito ke, “ANatun Nəvanuan evi masta hən nəSappat. NəSappat ipat len navəlan.”

*AYesu igol avan sua, navəlan totah, imaur
(Mat 12.9-14; Mak 3.1-6)*

⁶ Len nəSappat sua tile am, aYesu evi lan naim naʙonʙonan, eʔusan. Ale ikad avan sual ei, navəlan nəmatu totah, togəm hum towas.

⁷ NaFarisi gail mai ahai ʔusan gail hən nalo ludas ʔisal hən ləʔisaʔ nəsaban ideh len aYesu hən ləʔikot həni. Na lokəta bunusi ke ʔigol atenan ʔimaur len nəSappat salito.

⁸ Be aYesu eləboi nəsa lotonau, ale ikel mai naulumən tokad navəlan totah ke, “Gile məhat, il rivuh hən galit ʔisi.” Imaienan naulumən ile məhat ale eil ei.

⁹ Beti aYesu eus galit ke, “Nous gamito, len nalo nəsa inor len nəSappat: datʔigol navoian o nəsaan, datʔetəgau gat nəmauran o datʔigol ʔimasig?”

¹⁰ Ekəta garu len galito, beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navəlaṃ.” Igole, ale navəlan imaur buni tətəs.

¹¹ Avil galito, lopul hən nəlol paŋpaŋ vəsa, ale lotuʔat sor utaut len galit gabag hən nəsa ləʔigole van hən aYesu.

*AYesu itabtabuh len ahai pispisul san gail lotovi 12
(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)*

¹² Len nəboŋ galenan sua aYesu evi məhat len naʔehuh hən ʔisor tuʔ, ale isor mai aGot len nalenmariug kavkav.

¹³ Dudulan ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilekis hən 12 dan galito. Ekis galit hən ahai pispisul: ikad

¹⁴ aSimon (tokisi am hən aPita) mai aAdru aʔan, ikad aJemes, aJon, aFilip, aPartolomiu,

¹⁵ aMattiu, aTomas, aJemes anatun aAlfeus, aSimon tovi naSelot sua,*

¹⁶ aJutas anatun aJemes mai aJutas Iskariot ʔeriŋ aYesu len navəlan naen-emi san gail.

*AYesu eʔusan, igol nəvanuan gail lumaur
(Mat 4.23-25)*

¹⁷ AYesu eput vi pan mai galito, eil len nabəmav. Ikad naluʔoh hən ahai susur san ei mai nəvanuan tosoʔur lotogəm a Jerusalem mai naut tosoʔur a Jutea mai galevis ta Tair mai ta Siton.

¹⁸ Logəm hən ləʔesəsəloŋ həni, ale hən gai ʔigol naməsahan salit ʔinoŋ. AYesu ehut nanunun tosa gail dan galit lotokade, ale igol na-ləŋon-isa-an salit ivoi.

¹⁹ Galit ʔisi lugol risi ke libari bathut nədaŋan egəm len aYesu, igol galit lumaur.

*Na-sor-ivoi-an mai na-sor-lolosa-an
(Mat 5.1-12)*

²⁰ AYesu ekəta ris ahai susur san gail ike:

“Gamit məttoṃidol,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur natohan pipihəlan aGot evi samito.

²¹ Gamit məttomalkəkət gagai,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur dereh mitihanukub.†

* **6:15:** NaSelot evi nəvanuan len naluʔoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləʔiʔal mai galito.

† **6:21:** Ta sutuai naʔu gail luke malkəkət, be namilen evi malkəkət hən naləboian siGot mai nagolean hən nəsa aGot tokele.

Gamit mættotaŋ gagai,
navoian siGot igol gagai mætukab həni
husur dereh mitiman.

²² “Gamit, nəvanuan gail lotomətahun bun gamito, lotokai hən gamito, lotosor viles gamito, ale lotosor mēdas nahəsamit hum tosa bathut aNatun Nəvanuan mættovi esan, navoian siGot igol gagai mætukab həni.

²³ Mitikemkem len nəboŋ enan, mətēməlməlah len nahəhaṽuran husur nakonṽurṽuran samit len nəmav gag etibau. Nəvanuan lotogol tosa hən gamit maienan, losuṁan atəmalit ta sutuai lotogol tosa maienan hən ahai kelkel ur gail siGot.*

²⁴ “Avil gamit mættokad natit tosoḅur, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat husur nəsa mættokade evi hən nəboŋ ta daməŋai ŋai.

²⁵ Gamit mættokad nəhanian tosoḅur gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat husur dereh mitimalkəkət.

Gamit mættoman gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat husur dereh nəlomit tisa, mititaŋ.

²⁶ “Gamit, mətḅeum ṁōs nəvanuan ṽisi ləḅisal suh gamito, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat, husur atəmalit ta sutuai lugol maienan hən ahai kelkel ur gəgəras gail.”

Geləmas bun aenemi samṁ gail
(Mat 5.38-48, 7.12a)

²⁷ AYesu eṽusan am ike, “Samtimaienan. Nukel mai gamit mættosəsəloŋ hən ginau ke: Məteləmas bun aenemi samit gail, gol tivoi van hən alat lotomətahun bun gamito,

²⁸ us aGot hən ḅigol navoian van hən alat lotosor mēdas gamito, sor tuṽ ṁōs alat lotogol tosa hən gamito.

²⁹ Avan ideh ḅivōs nətarhoṁ, gipair hən nətarhoṁ togon van həni. Avan ideh ḅilav nahurabat naut susus samṁ, gidamṁ həni ke tilav nəhai susun samṁ am.

³⁰ Geviol mai galit ṽisi ləḅeus gaiug hən natideh, ale avan ideh ḅilav natideh samṁ, sageusi ke tilav təlmam həni.

³¹ Naṽide mættoləŋoni ke nəvanuan gail ligole van hən gamito, mitigol naṽide enan van hən galito.

³² “Mətḅeləmas bun ŋai alat lotoləmas bun gamito, savi natideh. Husur ke alat nəsaan am loləmas bun alat lotoləmas bun galito.

³³ Mətḅivoi ŋai hən alat lotovoi hən gamito, savi natideh. Bathut alat nəsaan am lugol tomagenan.

³⁴ Mətḅidamṁ hən nəvat ŋai mai alat mættonau ke ləḅisar gele, savi natideh. Alat nəsaan am ludamṁ hən nəvat mai galit gabag, hən ləḅisar gel nəkabut ṽisi.

³⁵ Be ivoi ke gamit mətetile. Məteləmas bun aenemi samit gail, mitivoi hən galito. Mitidamṁ hən nəvat mai galito, be samtitoḅ vir nə-sar-gele-an. Mətḅimaienan, dereh aGot tilav nakonṽurṽuran totibau mai gamito ale mətəgəm vi anatun aGot toyalyal buni. Bathut gai ivoi hən alat ləsasipa vi təban mai nəvanuan nəsaan gail.

³⁶ Nəlomit timastaŋis nəvanuan gail suṁan aTəmamit len nəmav nəlon totaŋis galito.”

Gikel nakitinan husur nəvanuan ṽisi
(Mat 7.1-5)

* 6:23: 2Chr 36.16; Uman 7.52

³⁷ AYesu isor am ke, “Samtike nēvanuan tile isa ale aGot asike ike mētusa. Samtisaḅ səhoti ke nēvanuan tile timaspanis. Imagenan aGot asike isaḅ səhoti ke gamit mitimaspanis. Mēteruḅat nēsaan nēvanuan togole hən gamito, imagenan dereh aGot teruḅat nēsaan samito.

³⁸ Mēteviol, imagenan dereh aGot teviol mai gamito. Gai dereh teviol hən tisobur mai gamito, teirir hēni, tepul sēsəhov variviriv. Bathut mēḅevoliol habat o mēḅevoliol kəkereh, aGot teviol magenan mai gamito.”

³⁹ AYesu eḅusan am, iḅol maiegai ke: “Ametḅesw eləboi ḅesəhar ametḅesw togon a? Aoā, gəlar ḅisi dereh aripal suluḅi, ariteh len naḅur.

⁴⁰ Ahai susur, satibau səhor ahai ḅusan san, be avan ideh toləboi səhot ḅis naḅusanan sihai ḅusan san, dereh tesuḅian gai.

⁴¹ “Husur nēsa gotokəta kot nakumashəhai len namətan aḅaḅi, be gəsənu nāḅiltitarhai len namətaḅi?”

⁴² Imabe gotoke, ‘Wawa, nidakuv nakumashəhai dan namətaḅi,’ nəḅoḅ gotokad nətarhai gəsarisi len namətaḅi? Gaiug gotovi vanuan gəgəras, gilav kuv nətarhai dan namətaḅi bai. Gəḅigole ḅinoḅ nakətaan sam dereh timasil tinor hən gəḅidakuv nakumashəhai dan namətan aḅaḅi.

Nəhai mai naḅite (Mat 7.16-20, 12.33-35)

⁴³ “Nəhai tovoi səḅan hən naḅit tosa. Nəhai tosa səḅan hən naḅit tovoi.

⁴⁴ Goris ləboi nəhai ideh nəḅoḅ gotoris naḅite. Nəvanuan gail ləsavərus naḅit tovoi hun nafik o nakrep len nəhau tosa tokad nasunite.‡

⁴⁵ Nəvanuan tovoi igol navoian len navoian topul len nəlon, mai nəvanuan tosa igol nēsaan len nēsaan topul len nəlon. Bathut, nēsa nəvanuan tokele, evivile len nēsa topul sēsəhov len nəlon.

Nəvanuan na-um-im-an eru (Mat 7.24-27)

⁴⁶ “Mətokis ginou ke, ‘Masta, Masta,’ be mətəsgol nēsa notokele. Imabe?

⁴⁷ Nəvanuan ḅisi lotogəḅ hən ginou, lotosəsəloḅ hən nasoruan sagw mai lotogole, lumaiegai ke:

⁴⁸ Ehum avan sua toum hən naim, tokir sareh ale toriḅ nəpaudesen len nəvat mot. Nəḅoḅ nilev togəmai, nawisel tovi məhat, iḅas naim be sakur hēni husur eum hēni idaḅ habat.

⁴⁹ Be avan ideh tosəsəloḅ hən nasoruan sagw ale sagole, esuḅian avan sua toum hən naim topat len tan, nəpaudesen toḅuer. Nəḅoḅ nawisel tolev, toḅas naim enan, vəha-sua ḅai erus, iteh vəmasirsir.”

7

Nadəlomian hən nasoltia sua (Mat 8.5-13)

¹ Nəḅoḅ aYesu tokəmaianan tonon, ibar naut a Kapernaum.

² Len naut enan ikad nasenturion sua tokad naslev. Nasenturion enan inau ke naslev san tovoi habat. Be naslev eməsah, hum ma ḅeməsol.

³ Nasenturion esəsəloḅ hən nasoruan husur aYesu, ale esəvat alat evis lotoil a mo hən naḅu gail van hēni hən ləḅeusi ke, tegəḅ hən ḅigol naslev san timaur.

⁴ Nəḅoḅ lotogəḅ hən aYesu, loḅiri ke, “Bathut atenan inor, ivoi hən gəḅigol nategai moḅi,

⁵ husur eləmas bun nəvanuan sadit gail, ale eum hən naim naḅonḅonan sinamito.”

‡ 6:44: Nəhau enan ehun naḅulgəgau.

⁶ Na aYesu ivan mai galito. Nəboŋ pəpadaŋ hən b̄ibar naim enan, nasenturion esəvat esan gail hən ləb̄ikel maii ke: “Nasub̄, ivoi ke sagegəm pəpadaŋ am, husur ginau nəsanor kasi hən gəb̄eb̄is lohoim sagw.

⁷ Imaienan nunau ginau ke, nəsanor kasi hən nəb̄ebubur mai gaiug. Avil gəb̄ikele ke naslev sagw b̄imaur, dereh timaur.

⁸ Nokəmaienan husur ginau nutoh pipihabəlan alat lotoil a m̄o hən ginau, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nəb̄ikel mai tosua ke, ‘Givan,’ dereh tivan; nəb̄ikel mai sual am ke, ‘Gegəmai,’ dereh tegəmai. Nəb̄ikel mai naslev sagw ke, ‘Gigol nategai,’ ale dereh tigole.”

⁹ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ipaŋ lan. Ipair van hən naluv̄oh lotohusuri ale ike, “Nukel mai gamit ke; nəsəsab̄ nadələmian todaŋ maiegai len alat seIsrael.”

¹⁰ Beti alat sinasenturion, gai tosəvat galito, lotəlmam vahim ale lusabi ke naslev imaur buni.

AYesu igol anatan ulum̄an sibatunau ile məhat dan nəmatan

¹¹ Pelan han aYesu evi Nain, navile sua. Ale ahai susur san gail mai nab̄iltuluṽoh lutah maii.

¹² Nəboŋ aYesu toyar pəpadaŋ hən nametləkau hən navile, alat a Nain lupat naluṽan sua tomat vivile, tovi aṽisusua sinan. Lupati len nəmel. Anan evi batunau, ale nab̄iltuluṽoh a Nain luyar mai alitenan.

¹³ Nəboŋ Nasub̄ toris alitenan, nəlon itaŋisi ale ike, “Sagitaŋ.”

¹⁴ Beti ivan, ibar nəmel nəmatan, ale alat lotopati loil. Ike, “Mantuhmar, nukel mai gaiug, gile məhat!”

¹⁵ Ale nəmantuhmar ebətah məhat, etub̄at sor. Beti aYesu eviol həni mai anan.

¹⁶ Galit p̄isi lomətahw, lumaŋmaŋ ale lusor sal suh nəyalalan siGot ke, “Ahai kelkel ur sua toyalyal evisi hən gidato!” Lusor am ke, “AGot egəm hən b̄evi tarhət sidato, nəvanuan san gail.”

¹⁷ Na-kel-uri-an egai husur aYesu iperŋan naut p̄isi a Jutea mai naut p̄isi todar visi.

AYesu mai aJon Baptais

(Mat 11.2-19)

¹⁸ Ahai susur siJon gail lukel ur natgalen p̄isi maii. Ale ekis galit eru,

¹⁹ esəvat gəlaru van hən Nasub̄ hən arb̄eusi ke, “Gaiug govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir sual am?”

²⁰ Nəboŋ artogəm həni, arousi ke, “AJon Baptais esəvat ginaməru gəm hən gaiug, eusi ke, ‘Govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir tile am?’ ”

²¹ Len nəboŋ enan ŋai aYesu igol nəvanuan isoḅur lotokad naməsahan tiltile lumaur, igol galevis, nanunun nəmargobut gail lumakuv dan galito. Ale ilav nakətaan mai nametb̄esw isoḅur.

²² Imagenan isor var gəlaru ke, “Məretəlmam ale kel mai aJon nəsa mərtorisi mai mərtosəsəloŋ həni: ametb̄esw gail lukad nakətaan, alat narielit togau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luv̄evu, nədariŋ bulbulol gail losəsəloŋ mai alat lotomat lule məhat dan nəmatan. Ale alat lotopar tite losəsəloŋ hən na-kel-uri-an tovoi.*

²³ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadələmian len ginau sil nəsa notogole.”

²⁴ Nəboŋ ahai pispisul siJon artovan, aYesu etub̄at sor husur aJon mai naluv̄oh ke, “Nəboŋ məttovi lan naut masmas tob̄əb̄esw, mətuvan varis nəsa? Naviliol nəlan toṽuvi tokurkur a?*” Aoa!

* **7:22:** Isa 35.5-6, 61.1 * **7:24:** Len naut egai hum ma tosor husur nəvanuan todidimair, togəgel hən nənauan akis.

²⁵ Bēbuer, mētuvan hən mētberis nēsa? Naulumān tosun nahurabat nēvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaiēnan, lotokad nakontit p̄isi, galit losuh len nabiltiim sekiŋ gail!

²⁶ Bimaiēnan, mētuvan hən mētberis nēsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi, nukel mai gamit ke savi ahai kelkel ur ŋai, iyalyal sēhor ahai kelkel ur.

²⁷ Atenan evi nēvanuan natosian siGot tokel husuri ke: ‘Geris! dereh nēsəvat ahai pispisul sagw a mō hən gaiug toutaut hən naṗisal sam̄ mōs gaiug.’*

²⁸ “Nukel mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaṽut topasi, tosəhor aJon; Be len alat lototoh pipihabəlan aGot, galit ideh tovi ut kəmas iyalyal sēhor aJon.”

²⁹ (Galit isoḅur mai galevis lotovi nēvanuan nətaks aJon tobaptais hən galit tia, nəḅoŋ lotosəsəloŋ hən aYesu, lukel ləḅoi ke, naṗisal siGot inor.)

³⁰ Avil naFarisi gail mai alat lotokad namitisau hən nalo, aJon səbaptais hən galito, lomətahun p̄is naṗisal siGot mai naləŋonian siGot mōs galito.)

³¹ AYesu isor am, ike, “Ale naur ta daməŋai lumabe? Noləḅoi nəḅike lohum nēsa?”

³² Losumān alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke, ‘Namtoṽuv nabuvimal mōs gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəḅe nəmatan be mətsətaŋ!’

³³ Logəgel hən nənauan salit tabtab. Nokəmaiēnan husur nəḅoŋ aJon Baptais togəmai, səhan nabəta, samun nəwain, be mətuke, ‘Ikad natəmat.’

³⁴ Avil aNatun Nēvanuan egəmai, ihan, emun, be mətuke, ‘Məteris! Naulumān tohan təməhav, tomun vatərog. Itah mai nēvanuan nətaks mai nēvanuan nēsaan gail!’

³⁵ Be alat lotohusur naṗisal siGot hən namitisau hən nəmauran tonor, nəmauran salito eṽusani ke naṗisal siGot ekitin.”

AYesu eruḅat nēsaan sepəhaṽut tosa

³⁶ Ikad naFarisi sua, nahəsən aSimon, tous aYesu hən ḅihan maii, ale aYesu eḅis lohoim san, ipat tarhəgarin hən ḅihan.

³⁷ Nəḅoŋ napəhaṽut nēsaan sua len nabiltivile enan tosəsəloŋ həni ke aYesu tohan len naim siFarisi enan, ipat nabotel nəhai pəhas van hən aYesu.

³⁸ Eil pəpadaŋ hən narien, itaŋ. Nəḅoŋ totaŋ, namətarur san iteh len nalohrien aYesu gol arumosmos. Beti igargar narien hən navurun, esum̄ narien ale eḅir nəhai pəhas len narien gəlaru.

³⁹ NaFarisi tous aYesu hən ḅihan, eris natenan. Nəḅoŋ torisi inau len gai səḅon ke, “Ategai tavi ahai kelkel ur, taləḅoi as tobari, ale taləḅoi am naṽide san ke alitenan evi pəhaṽut nēsaan.”

⁴⁰ AYesu isor vari ke, “Simon, nukad natesua hən nəḅikel mai gaiug.” ASimon ike, “Hai p̄usan, kele.”

⁴¹ AYesu iḅol həni ke, “Ikad alaruevis. Arukabut hən nəvat sivan sua todaŋ həni mai gəlaru. Sua ikabut hən natenarius† tovi 500, togon ikabut hən 50.

⁴² Gəlar p̄isi arsəkad nəvat hən arḅisar gele, ŋa gai ikas kuv nəkabut səlaru. Imaiēnan, gəlar ta be eləmas buni sēhor togon?”

⁴³ ASimon isor vari ke, “Hum ma atenan, nēvanuan tokas kuv nəkabut san totibau sēhor togon.” AYesu ike, “Gokitin.”

⁴⁴ Beti ipair van hən napəhaṽut ale ikel mai aSimon ke, “Geris alitegai? Nəḅoŋ notobis lohoim sam̄ gəsəlav nəwai hən nəḅekəkas nariegw, wake namətarur selitegai igol nariegw imosmos həni ale igargari hən navurun.

⁴⁵ Gəsasum̄ nətarhogw hən na-ke-ivoi-an hən notogəmai, wake nəḅoŋ notobis lohoim, alitegai sasib hən tosum̄ nariegw gəlaru.

* **7:27:** Mal 3.1 † **7:41:** Natenarius evi nəvat naṗurṗuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua.

⁴⁶ Gəsavəhas nəkadugw hən naoil hən naoliv hum nañide sidato, wake gai eñir nəhai pəhas len nariegw gəlaru.

⁴⁷ Bathut natgalenan, nukel mai gaiug ke, nəsaan san gail lotosoður lumaruḅat tia, imaienan gai eləmas masuŵ hən ginau. Avil nəvanuan, nəsaan san tokəkereh tomaruḅat, gai eləmas bun ginau, be tokəkereh ŋai.”

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nəsaan sam̄ gail lumaruḅat.”

⁴⁹ Be alat lototoh maii len nəhanan ei lusor mai galit gabag ke, “Ase gagai, toruḅat nəsaan gail tu maiegai?”

⁵⁰ Ale aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadələmian sam̄ gatolav kuv gaiug dan nəsaan sam̄ gail. Givan, natəmat tipat len nəloṃ.”

8

Latpəhañut lototah mai aYesu

¹ Nəboŋ tonon, aYesu iyar tur len navile gail mai nabiltivile gail. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot. Ahai pispisul lotovi 12 lutaḅ maii.

² Napəhañut galevis, aYesu togol galit lotomaur dan nanunun nəmargobut mai naməसान, galit am lutaḅ maii. Lovi: aMeri ta Maktala, nanunun nəmargobut toməlevru lotomakuv dani tia;

³ aJoanna asoan aKusa toil a m̄o hən naim siHerot Antipas tovi kiŋ; aSusanna; mai isoður am. Latpəhañut galenan, len nəsa lotokade, loviol kəmas hən nəvat salito m̄os aYesu mai nəvanuan san gail.

AYesu ibol husur namisurhuwit (Mat 13.1-9; Mak 4.1-9)

⁴ Nəboŋ naluŵoh hən navile galevis lotogəm hən aYesu, luḅonḅon, ale ikel nəḅol pusan ke,

⁵ “Avan sua tomabmabul namisurhut gail ivan vabubulan namisurhuwit han. Nəboŋ tobubulani maienan, galevis luteh len naḅisal; nəvanuan gail lupal gat gail ale nəman naməsav luhan p̄isi.

⁶ Galevis luteh len naut tobaŋ vat. Nəboŋ lototov, lumayoh husur nəwai eḅuer len naut enan.

⁷ Galevis luteh rivuh len nəharhəhau tokad nasunite. Nəboŋ artotov, nəhau eruŋ gut bun nawit.

⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len nətan tokənoh. Lutov ale sədareh luḅan vəha-100 len nəsa nəvanuan tomabule.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ikai ke, “Avan ideh tokad nədarinhan hən ḅesəsəlon, tesəsəlon m̄au!”

AYesu ikel nəḅol pusan m̄os nəsa? (Mat 13.10-17; Mak 4.10-12)

⁹ Ahai susur san gail lousi ke tikel namilen nəḅol pusan enan.

¹⁰ Ike, “AGot idam̄ həni tia hən məḅeləboi nəsa tosusuah husur natohan pipihabəlan aGot, avil nusor mai alatevis tile am hən nəḅol pusan hən ke, “naut kəmas ləḅekəta, kəta, ləsakəta ləboi nəsa aGot togole; naut kəmas ləḅesəsəlon, səsəlon, ləsəsəsəlon ləboi nəsa aGot togole.*”

AYesu isor vəsvəsai nəḅol hən namisurhuwit (Mat 13.18-23; Mak 4.13-20)

¹¹ “Namilen nəḅol pusan imaiegai ke: Namisurhut gail evi nasoruan siGot.

* 8:10: Isa 6.9-10

¹² Alat lototeh len naṣisal losuṁian alat lotosəsəlon, beti natəmat egəm, lav kuv nasoruan dan nəlolito hən asike ləbikad nadəlomian, asike aGot bilav kuv galit dan nəsaan.

¹³ Alat lototeh len naut tobaṅ vat losuṁian alat lotolav nasoruan len nakemkeman nəboṅ lotosəsəlon həni, be nəharhət salit gail ləsakir sədaṅ. Nadəlomian salit sabəlav van vəbar nəboṅ nəmauran totaltal kitev nadəlomian salit ke timabe, ale nadəlomian salit iteh.

¹⁴ Alat lototeh rivuh hən nəhau tosəsənot, losuṁian alat lotosəsəlon be len nəmauran salit tovan, napulan hən natite, na-ləṅon-isa-an mai nahəhaṽuran, loruṅ gut gat galito gol ke ləsətov vabəbau hum ləsəmatmatu len nadəlomian salito.

¹⁵ Avil namisurhuwit gail lototeh len nətan tokənoh, losuṁian alat lotokad nəlolit tonor mai tovoi buni. Nəboṅ lotosəsəlon hən nasoruan siGot, lunau gati, ale len nə-daṅ-ḅuri-an, luṽan hən naṽit nəmauran tovoi.

*Namial tomial
(Mak 4.21-25)*

¹⁶ “Avan ideh asike epigau namial hən b̄ikabut gole len nabiliwai o susuani pipimel. Aoa, eriṅi a məhat hən b̄emial len narum̄ hən alat lotovi lohoim ləberisi.

¹⁷ Imaianan, natit ṽisi tosusuah, dereh tevisi ṽarṽar, natit ṽisi tokəköl, dereh aGot tesəṅav həni, tevəhoti.

¹⁸ Imaianan, mətesəsəlon vahvahur nasoruan hən mətḅeləboii. Avan ideh tokad naləboian, dereh aGot teviol həni am maii, be avan ideh tomətahuhn b̄eləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tonau ke tokade dani.”

*Anan aYesu mai aṽan aYesu gail
(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)*

¹⁹ Beti aṽan aYesu matmat gail mai anan logəm hən ləberisi, be lodədəs ləbegəm pəpadaṅ həni husur naluṽoh.

²⁰ Imaianan napisulan sua egəm həni ke, “Aṽam̄ gail mai anam̄ saltoil vivile. Luke leris gaiug.”

²¹ Isor vari ke, “Alat lotosəsəlon hən nasoruan siGot ale lotogöl nəsa tokele, galito lovi anagw mai aṽagw gail.”

*AYesu igöl nəlan todaṅ etəmat
(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)*

²² Boṅ sua aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhəte len nabiltiwai egai.” Ṽa lusah len naḅot, lugam van.

²³ Nəboṅ lotogamgam van, aYesu ipatmari. Beti nəlan eṽuv idaṅ len nəwai, naḅot epul, pəpadaṅ hən b̄emun.

²⁴ Ale ahai susur gail lovəṅon aYesu, luke, “Masta, Masta, dereh datimasig!” Ale aYesu ile məhat, isor idaṅ van hən nəlan mai nəwai topus; ale nəlan evi pan, nəwai etəmat.

²⁵ Eus galit ke, “Nadəlomian samit gai be?” Len namətahwan salito luṽaṅ lan, lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Isor idaṅ van hən nəlan mai nəwai be gəlaru arugöl husur nəsa tokele.”

*Naulum̄an tokad natəmat gail
(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)*

²⁶ Beti lugam kotov nabiltiwai dan naut a Kalili vəbar naut silat a Kerasa.

²⁷ Nəboṅ aYesu tomariṅ vahut, auleKerasa sua, nanunun nəmargobut gail lotobis lan, ebubur maii. Sutuai atenan sasun nahurabat, satoh len naim, be itoh len naḅurhuvat nəmatan gail.

28-29 Vəha-sobsoður tia nanunun nəmərgobut itah gati, naut kəmas lotobanjs gati hən natsen len narien mai navəlan ale lokəta kəkol həni, ilav kotov natsen gail ale nanunun tosa ehuti vi lan naut tobəbesw. Nəboŋ toris aYesu eis habat, iteh bathurien. AYesu ikele hən nanunun tosa ke timakuv dan naulumān. Ale ikai pərhado ke, “Gaiug savi hən gəbēmədas ginau, aYesu, aNatun aGot toyalyal buni! Noŋir gaiug, sagipansəm ginau mūd!”

30 Ale aYesu eusi ke, “Nahəsam̄ ase?” Isor vari ke, “Luṽoh,” husur nanunun nəmərgobut isobur lobis lan.

31 Ale loŋirŋiri ke satesəvat galit vi lan nabur nəpanisan səkad nabutite.*

32 Ikad nabiltivəshəbuai lotosusu len navəhuh ei. Ale nanunun tosa gail loŋiri ke tidam̄ hən galito ləbēbis len nabuai gail. Idam̄ həni.

33 Nəboŋ lotomakuv dan naulumān, lobis len nabuai gail, ale navəshəbuai lusarmar mariŋ len navəhuh, luteh len nəwai, lomun vəmat.

34 Nəboŋ alat lotokətkəta təban nabuai gail lotoris nəsa tovisi, lugam mətahw van vakel uri len nabiltivile mai naut pisi todar visi.

35 Ale nəvanuan gail logəm hən ləberis nəsa tovisi. Nəboŋ lotobar aYesu, lusab naulumān, nanunun nəmərgobut lotomakuv dani, tobətah bathurien aYesu. Esun nahurabat tia, mai nənavuan san ivoi, ale lomətahw.

36 Alat lotorisi lukel uri mai nəvanuan gail, navide hən naulumān tomaur, natəmat gail lotomakuv dani.

37 Imagenan alat a Kerasa pisi lous aYesu hən bivan dan galit husur lopul hən namətahwan. Nə aYesu isah len nabot hən bəriŋ naut enan.

38 Naulumān, nanunun nəmərgobut gail lotomakuv dani, eŋiri ke titah maii, be aYesu esəvati van ke,

39 “Givahim hən gəbikel nəsa aGot togole mōs gaiug.” Nə atenan ivan, iyar tur len naut pisi len nabiltivile enan, ikel ur natit pisi aYesu togole mōsi.

Napəhaṽut toməsah mai natəbarehreh tomat

(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)

40 Nəboŋ aYesu totəlmam vi Kalili, naluṽoh lohəhaṽur hən natəlmaman san husur luvatvat viri.

41 Beti avan sua toil a mō hən naim nabonbonan, nahəsən aJairus, egəm, iteh bathurien aYesu, eŋiri ke tivahim maii.

42 Gai ikad natəbarehreh tosua ŋai nədam̄ han tovi 12, be pəpadaŋ timat.

Nəboŋ aYesu toyar maii van, len nəyaran san naluṽoh lorihiti.

43 Galit sua, napəhaṽut, nəda han igam len nasihau tovi 12 avil avan ideh edədas biŋol bimaur.*

44 Iyar pəpadaŋ a tahw həni ale ibar nagilen nahurabat san. Vəha-sua ŋai nəda han səgam am.

45 AYesu eus ke, “As tobar ginau?” Galit pisi luke savi galito. APita ike, “Masta, naluṽoh lorihit gaiug.”

46 Be aYesu ike, “Avan sua ibar ginau husur noləboii ke nədaŋan ivan dan ginau.”†

47 Nəboŋ napəhaṽut tonau ke aYesu teləboii, egəm həni, ipab, iteh bathurien. Len nəholito ikel maii ke hən nəsa tobari mai nəsa tovisi ke vəha-sua ŋai imaur tətəs.

48 Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadəlomian sam̄ igol ke gumaur. Givan, nəloŋ tikad natəmat.”

* **8:31:** KelV 9.1-5 * **8:43:** Natosian galevis ta sutuai luke: *eṽur ahai rerer gail hən ləbiŋol bimaur sobuer.* † **8:46:** Nədaŋan siYesu imadihdih, naut kəmas galevis ivan dani, nədaŋan san ipat pitpitov sal.

⁴⁹ Nəboŋ aYesu tosor sal, avan sua egəm len naim siJairus toil a mō hən naim naḅonḅonan, ike, “Anatvaviṁ imat ebun, sagemədas ahai pusan am.”

⁵⁰ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw, riŋ nəloṁ len ginau ŋai, ale dereh timaur.”

⁵¹ Nəboŋ tovi lohoim siJairus, sədaṁ hən avan ideh ḅəḅis lohoim maii, be idamṁ hən aPita, aJemes, aJon, atəman natəbarehreh, mai anan, alatenan ŋai.

⁵² Len nəboŋ enan ŋai nəvanuan pisi lutan vasis həni. Ris aYesu toke, “Samtitan, gai səmat, ipatmari ŋai.”

⁵³ Luman sili husur loləboii ke imat tia.

⁵⁴ Avil aYesu etəgau nalohvəlan ikai ke, “Anatugw, gile məhat!”

⁵⁵ Ale nanunun etəlmam, vəha-sua ŋai ile məhat. Beti aYesu ikel mai alarmisoan ke arevəŋani.

⁵⁶ Anan mai atəman arumaŋmaŋ avil aYesu ikel idan mai gəlaru ke saarikel nəsa tovisi mai avan ideh.

9

AYesu esəvat ahai pispisul san gail

(Mat 10.5-15; Mak 6.7-13)

¹ Nəboŋ aYesu tokis ḅonḅon hən ahai pispisul san tovi 12, ilav mai galito na-il-a-mō-an mai nədaŋan hən ləḅehut natəmat pisi mai hən ləḅigol alat lotoməsah ləḅimaur.

² Ale esəvat galito hən ləḅikel ur natohan pipihabəlan aGot mai hən ləḅigol nəvanuan gail ləḅimaur.

³ Ikel mai galit ke, “Samtipat natideh hən nəyaran samito. Samtipat nəhai təbatehw, nəhad səsəŋon, nəvat o nəhai susun gəgel.

⁴ Naim ideh mətḅəḅis lan, toh ei vəbar nəboŋ mətḅeriŋ navile enan.

⁵ Nəvanuan gail ləḅemətahun gamito, nəboŋ mətḅeriŋ navile enan, dardar hən nəmasiav dan nariemito hən ḅimasil ke aGot sahəhaṽur hən galito.”

⁶ Nəboŋ tokəmaienan tonon lovivile, luyar husur navile v̄isusua. Len naut pisi lukel na-kel-uri-an tovoi ale lugol alat lotoməsah lumaur.

AHerot saləboii ke aYesu ase

(Mat 14.1-12; Mak 6.14-29)

⁷ Len nəboŋ enan aHerot Antipas, tovi vanuan totibau, esəsəloŋ hən natgalenan lotovisi. Edədarŋaḅu lan husur galevis luke aYesu tovi aJon tole məhat dan nəmatan,

⁸ galevis luke tovi aElijah tovisi, mai galevis am luke tovi ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs.

⁹ Be aHerot ike, “Nuta kotov nəkadun aJon tia. Imaienan, ase ganan notosəsəloŋ hən natgalenan husuri?” Ale aHerot idon naḅisal hən ḅebubur mai aYesu.

AYesu evəŋan naulum̄an tovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)

¹⁰ Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam, lukel mai aYesu nəsa lotogole. Beti esəhar galit vi lan naḅiltivile Petsaita hən ləḅitoh ei səḅolito,

¹¹ avil nəboŋ naluṽoh lotosəsəloŋ ləboii, lohusuri. AYesu ikel nahəhaṽuran san mai galito, isor mai galit husur natohan pipihabəlan aGot, ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹² Ut mədau, namityal pəpadaŋ hən ḅimasur, ahai pispisul lotovi 12 logəm həni, luke, “Gesəvat naluṽoh vi tut vi lan navile mai naut gail lotodar vis naut

egai hən ləbīsab̃ nəhanian mai naut nəpatan, husur naut egai eḅəbesw, ipat a tut.”

¹³ Ikel mai galit ke, “Gamit mitilav nəhanian ideh mai galito!” Lusor vari ke, “Namtukad natuhbəta erim mai naieh eru ɲai, Goləɲon ke namtivan hən namtḅeṽur nəhanian m̃os naluṽoh ɸisi a.”

¹⁴ (Husur ke ikad naulum̃an tovi 5,000 ei.) Avil ikel mai ahai susur san gail ke, “Mitigol ke lebətah hən b̃ikad naulum̃an len natuhluṽoh ṽisusua ḅevi 50.”

¹⁵ Ale ahai susur gail lugole, galit ɸisi lobətah.

¹⁶ AYesu ilav nabəta erim mai naieh eru, ekəta vi lan nəmav hən b̃ike sipa, ale eḅur kotov gail. Beti ilav nahudhut gail mai ahai susur gail hən ləḅepəpəhuni mai nəvanuan gail.

¹⁷ Nəboɲ galit ɸisi lotohan vəhanukub tonon, ahai susur gail losəɲon nəhad tovi 12 hən nasughanian ləsəhani.*

*APita ike aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan
(Mat 16.13-19; Mak 8.27-29)*

¹⁸ Len nəboɲ sua, nəboɲ aYesu mai ahai susur san gail lototoh səḅolito, aYesu isor tuṽ. Nəboɲ tosor tuṽ tonon eus galit ke, “Naluṽoh gail, lukel ke ginau ase?”

¹⁹ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais, galevis am luke aElijah, galevis tətəs am luke ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs.”

²⁰ Ale eus ke, “Be gamito, mətukel ke ginau ase?” APita isor vari ke, “AKristo siGot, gai totabtabuh len gaiug.”

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mat 16.20-28; Mak 8.30-9.1)*

²¹ Ikai tas galito ke salikel mai avan ideh nəsa aPita tomadhakele,

²² ike, “ANatun Nəvanuan timasləɲon tisa vəsa, alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai ɸusan gail hən nalo, limasmətahuni, mai gai timasmat, ale len nəboɲ b̃itor dereh timakuv dan nəmatan.”

²³ Beti ikel mai galit ɸisi ke, “Avan ideh ḅeləɲon ke ḅevi ahai susur sagw, satigol nəsa ḅeləɲoni be len nəboɲ ɸisi timasputsan nəhai balbal san, vusi ale husur ginau.

²⁴ Bathut avan ideh toke ḅetəgau gat nəmauran san, dereh timasig* be avan ideh nəmauran san ḅimasig m̃os ginau, dereh aGot tigol timaur vi sutuai.

²⁵ Avan ideh totəgau gat natit ɸisi len navile a pan be nəlon imasig o nəmauran san vi sutuai eḅuer, gai ikad nəsa? Esəhor nəsa lan?

²⁶ Avan ideh ḅeməmau hən ginau mai nasoruan sagw, atenan, aNatun Nəvanuan teməmau hən balai nəboɲ ḅegəm len nəyalyalan san mai nəyalyalan seTəman mai aɲel san gail.

²⁷ Nokitin, galevis lotoil gegai, asike lumat vəbar ləḅeris natohan pipi-habəlan aGot.”

*Namənas kitin siYesu
(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)*

²⁸ Nəmariboɲ toməlevtor husur aYesu tokəmaienan, esəhar aPita, aJon mai aJemes, ale lovi məhat len naṽehuh hən b̃isor mai aGot.

²⁹ Nəboɲ tososor mai aGot, nəhon egəm tile mai nahurabat san egəm pəhapəhw buni hun nəkabil.

³⁰ Vəha-sua ɲai naulum̃an eru, aMoses mai aElijah arovisi

* **9:17:** 2Ki 4.42-44 * **9:24:** Len naut egai nəboɲ aYesu toke *avan ideh toke ḅetəgau gat nəmauran san, dereh timasig* namilen ke avan ideh toke ḅetəgau gat nəmauran san len navile a pan, dereh nəmauran vi sutuai timasig.

³¹ len namənas nəmav, aruhol mai aYesu. Lusor husur nəsa aYesu bigole bisarpoh len naut a Jerusalem a tahw hən bəriṅ navile a pan.

³² APita galito lupatmari. Nəboṅ lotolele, lokəta ris namənas san mai naulumān eru artoil maii.*

³³ Nəboṅ artosudəlaṁ aYesu, aPita isor mai aYesu ke, “Masta, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor: tesua esaṁ, tesua siMoses mai tesua siElijah.” (APita saləboi nəsa tokele.)

³⁴ Nəboṅ tosor sal, nəmavukasw egəm kabut gol galito, ale nəboṅ lotobis len nəmavukasw, aPita galit lomətahw.

³⁵ Nadoldol isor len nəmavukasw ke, “Ategai evi aNatugw nototabtabuh lan; gai, mətəsəseloṅ husuri!”*

³⁶ Nəboṅ nadoldol tosor tonoṅ, lusabi ke aYesu səbōn ṅai itoh. Naut ido hən gəlaru. Len nəboṅ galenan ləsasor husur nəsa lotorisi mai avan ideh.

AYesu igol natətai imaur

(Mat 17.14-18; Mak 9.14-27)

³⁷ Pelan han, nəboṅ lotomariṅ dan naṽehuh, nabiltiluṽoh lobubur mai aYesu.

³⁸ Naulumān sua len galit ikai ke, “Hai pusan, noṅir gaiug ke geris anatugw ulumān husur nukad esua ṅai.

³⁹ Nanunun sua itahtah gati, vəha-sua ṅai igol ke ikai habat. Igol evinvinu, iteh taltaloṅ ṅa nabusun iyau, səvanvan dani be nəboṅ tomakuv igol ke niben imaṗulṗul habat.

⁴⁰ Noṅir ahai susur saṁ gail hən ləbēhuti be lodədasi.”

⁴¹ AYesu ike, “Gamit mətəkad nadəlomian, nəmauran samit naur ta daməṅai ikabkabur masuṽ. Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətupar dəlomian van van van nupetəmas həni. Səhar anatumṁ gəmai.”

⁴² Nəboṅ natətai togəm sal, natəmat ibar həni len tan gol ke italtaloṅ. Be aYesu esivoh len nanunun tosa ke tevi tut, beti igol natətai imaur, ale eviol təlmam həni mai atəman.

⁴³ Galit pisi luṗaṅ len nəyalyalan, nədaṅan siGot.

AYesu isor husur nəmatan san tətəs

(Mat 17.22-23; Mak 9.30-32)

Nəboṅ galit pisi lotoṗaṅ, lotosor husur natit pisi togole, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke,

⁴⁴ “Mətəsəseloṅ vahvahur nasoruan galegai: Avan sua dereh teriṅ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.”†

⁴⁵ Avil lotətan hən nəsa tokele, namilen esusuah hən ke lodədəs ləbələboii ale lomətahw, lomətahun ləbeusi həni.

Ase iyalyal am?

(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)

⁴⁶ Ahai susur gail māu lotuṽat vītṽituh sil ke galit ta be iyalyal səhor galito.

⁴⁷ AYesu eləboi nənauan salito ale esəhar natuhtətai, igol eil təban.

⁴⁸ Ale ikel mai galito ke, “Avan ideh tohəhaṽur hən natuhtətai sumān egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhaṽur hən ginau nəbitah maii. Ale avan ideh tohəhaṽur hən ginau nəbitah maii, gai ehəhaṽur hən atenan tosəvat ginau. Husur ideh len gamito toriṅ gai a pan, gai māu etibau len nabunusian siGot.”

⁴⁹ AJon isor vari ke, “Masta, namtoris avan sua tohut nanunun nəmargobut gail len nahəsəṁ, ale namtuke satigole husur savi ginamit ideh.”

* 9:32: 2Pit 1.16-18 * 9:35: Isa 42.1; Luk 3.22 † 9:44: Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriṅ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

⁵⁰ AYesu ike, “Samtikai tasi husur avan ideh samətahun gamito, gai evi tarhət samito.”

Len navile sua a Samaria lomətahun aYesu

⁵¹ Nəboŋ hən na-vi-məhat-an siYesu egəm pəpadaŋ ŋa len nəboŋ enan ipair hən nəhon vi Jerusalem.

⁵² Ale esəvat ahai pispisul galevis luvan a mō. Len nəyaran salito lōbis len navile sua a Samaria hən ləbeutaut viri;

⁵³ be alat navile enan lomətahuni husur evi Jerusalem.

⁵⁴ Nəboŋ ahai susur san gəlaru, aJemes mai aJon artoris nəsa tovisi, aruke, “Nasuḅ, guke namtekis nəhab len nəmav hən bihan bun galito?”*

⁵⁵ Be aYesu ipair, isor idaŋ, esivoh len gəlaru ke arsanor,

⁵⁶ ale lovi lan navile togon.

Nəvanuan toke tehusur aYesu timabe?

(Mat 8.19-22)

⁵⁷ Nəboŋ lotoyar husur naḗisal, avan sua ikel maii ke, “Dereh nehusur gaiug naut ḗisi gəbevi lan.”

⁵⁸ Ale aYesu ikel maii ke, “Nafoks gail lukad nəbur patəpat len tan, mai nəman naməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən biapat turuŋ lan, hən biŋavŋav.”

⁵⁹ Ale ikel mai nəvanuan tile ke, “Gehusur ginau!” Avil ike, “Nasuḅ, gidam̄ hən ginau nia tavun atəmagw bai.”

⁶⁰ Ris aYesu tosor vari ke, “Geriŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat, avil gaiug, gia kel ur natohan pipihabəlan aGot.”

⁶¹ Nəvanuan tile am ike, “Dereh nehusur gaiug, Nasuḅ, be gidam̄ hən ginau nivahim hən nəbesudəlam̄ nəbathudud sagw bai.”

⁶² AYesu isor vari ke, “Avan ideh totəgau gat nəhai tivtivan‡ be tokətkəta təlmam, gai sanor kasi hən natohan pipihabəlan aGot.”

10

AYesu esəvat ahai susur gail lotovi 72

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu itabtabuh len ahai susur tile am lotovi 72*, ale esəvat galito lorururu a mō həni van hən navile mai naut ḗisi ke pəpadaŋ bevi lan.

² Ikel mai galito ke, “Nəhanian totov tomatu isoḅur, be nəvanuan nauman lovis ŋai. Imagenan, mətəŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.

³ Mitivan! Nosəvat gamito məttoḣum̄an natuhsipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat lotovi enemi gail.†

⁴ Samtilav nəpaus van, samtitariv nəhad, samtitariv naributbut gail; ale samtikel na-ke-ivoi-an mai alat mətbebur mai galit metḗisal.

⁵ Nəboŋ mətbebis lohoim ideh, mitike, ‘Gamit lohoim egai, mitikad natəmat len nəlomito.’

⁶ Bikad nəvanuan toləmas natəmat ei, natəmat məttokele tipat len nəlon; bebuer, dereh natəmat tetəlmam van hən gamito.

* **9:54:** 2Ki 1.10, 12 † **9:62:** Nəhai tivtivan silat a Jutea ikad namətəlai tokan a pan. Nabuluk o natonki elivi mai nəvanuan etəgau gat nəhai a tahw hən biwol həni nəboŋ totiv nətan. * **10:1:** Natosian galevis ta sutuai luke: 70. Imagegai len 10.17 † **10:3:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nabiltipah katkat.

⁷ Mititoh len naim enan ŋai, mitihan, mätemun natideh lotolav mai gamito bathut inor hən nəvanuan nauman tikad naḡurḡuran hən nauman san. Samtelul titau vi lan naim tiltile gail.*

⁸ Nəboŋ mətḡevi lan navile ideh ale nəvanuan gail ləḡehəhaḡur hən gamito, mitihan nəsa ləḡeutaut hənī mōs gamito.

⁹ Mitigol alat lotoməsah limaaur ale kel mai galit ke, ‘Natohan pipihabəlan aGot egəm pəpadaŋ hən gamito.’

¹⁰ Wake nəboŋ mərḡevi lan navile ideh ale ləḡemətahun gamito, mətəvi lan nametḡisal han gail ale mitike,

¹¹ ‘Namrudardar hən nəmasiav hən navile samito dan narienaməru, eḡusani ke aGot sahəhaḡur hən gamito. Be mitimasləboii ke, natohan pipihabəlan aGot egəm pəpadaŋ tia hən gamito.’*

¹² Nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot ḡepəḡehun nəvanuan gail, nəpanismen sinavile enan dereh tesəhor nəpanismen ḡibar naut a Sotom.”*

*Navile gail ləsəpair dan nəsaan
(Mat 11.20-24)*

¹³ AYesu isor am husur naut gail lotomətahuni ke, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur ke nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, alat naut eru enan lətəpair dan nəsaan salito, asike lətavəlo, lətəsun nahurabat toharharo,‡ lətəḡatah len nəmasiav mitihab.*

¹⁴ Be husur mərsəpair dan nəsaan saməru, len nəboŋ siGot, aGot tipansəm gaməru səhor a Tair mai a Siton.

¹⁵ Gaiug am, naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a? Aoa! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan.”*

¹⁶ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh tosəsəloŋ hən gamito, gai esəsəloŋ hən ginau am; avan ideh tomətahun gamito, gai emətahun ginau am; avil avan ideh tomətahun ginau, gai emətahun atenan tosəvat ginau.” Ale ahai susur lotovi 72 luvan.

Ahai susur lotovi 72 lotəlmam

¹⁷ Nəboŋ ahai susur lotovi 72 lototəlmam, lohəhaḡur ale luke, “Nasub, natəmat gail am lugol husur nəsa namttokele len nahəsam̄.”

¹⁸ Isor var galit ke, “Noris aSetan toteh dan nəmav hun nəkabil.

¹⁹ Nulav nədaŋan tia mai gamito hən mətḡipal gat nəmat mai naskopion§ gail mai hən mətḡesəhor aSetan mai esan gail; səkad natideh mətḡesənah lan.

²⁰ Imagenan samtehəhaḡur husur nanunun nəmargobut gail lotogol husur nəsa məttokele, be mitikemkem husur aGot itos gat nahəsamit tia len nəmav.”

*AYesu ikemkem
(Mat 11.25-27, 13.16-17)*

²¹ Beti aYesu, aNunun aGot togol topul hən nakemkeman, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan, husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, be gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai. Evoi aTata, husur gohəhaḡur hən tomaienən.”

* **10:7:** Mat 10.10; 1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * **10:11:** Luk 9.3-5 * **10:12:** Gen 19.24-28 ‡ **10:13:** Nahurabat toharharo iharharo hun nəbak namətu. * **10:13:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Zec 9.2-4 * **10:15:** Isa 14.13-15 § **10:19:** Naskopion evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. Ikad nariḡriḡon totibau a mō hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi ḡevəlas nəvanuan. Nəboŋ tovəlas nəvanuan, eləboi ḡigol nəmatan.

²² AYesu isor tətəs ke, “ATəmagw ilav natit p̄isi mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboii ke ase aNatun aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboii ke ase aTata, be aNatun ŋai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən bəvəhot p̄ar p̄ar hən aTata mai galito hən ləbələboii.”

²³ Beti nəboŋ lototoh səb̄olito, aYesu ipair van hən ahai susur san gail ike, “Navoian siGot igol ke alat lotoris nəsa mət̄torisi, lukab həni.

²⁴ Bathut nukel mai gamit ke ahai kelkel ur mai nakiŋ ta sutuai lotosoḅur loləŋon ke lətaris nəsa mət̄torisi be ləsarisi, loləŋon ke lətasəsələŋ hən nəsa mət̄tosəsələŋ həni, be ləsasəsələŋ həni.”

Nəb̄ol p̄usan husur aule Samaria tovoi

²⁵ Len nəboŋ sua avan sua tokad namitisau hən nalo ile məhat, ike aYesu tekəkos len nasoruan san, ale eusi ke, “Hai p̄usan, nigol nəsa hən nəb̄ikad nəmauran vi sutuai?”

²⁶ AYesu eusi ke, “AMoses itos nəsa len nalo? Goḅuruŋi ke ekəmabe?”

²⁷ Isor vari ke, “ ‘Geləmas bun Nasuḅ aGot sam̄ len nələm̄ kavkav, nanunuḅ kavkav, nədaŋan sam̄ kavkav mai nənauan sam̄ kavkav; len gaiug kavkav;’* ale ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug suḅan gotoləmas bun gaiug gabag.’ ”*

²⁸ AYesu ike, “Gokitin. Gigole magenan ale dereh gikad nəmauran vi sutuai.”*

²⁹ Avil ike tisor taltal gol gai gabag, ŋa eus aYesu ke, “Nəvanuan totoh pəpadaŋ hən ginou, ase lai?”

³⁰ Len na-sor-vari-an san aYesu ibol p̄usan ke, “Nəboŋ aulun̄an sua tovi pan dan naut a Jerusalem vi Jeriko, nəvanuan vənvnənah gail lom̄ur van həni, lukolkol nahurabat san dani, luḅasi, ḅasi, ḅasi van, ale loriŋi imatmatioḅ ei, luvan dani.

³¹ Ikade ke ahai tutumav sua ehurur naḅisal enan, be nəboŋ toris atenan, iyar tab tarhəḅisal dani.

³² Imagenan avan sua len nahəmar aLevi am ehurur naḅisal enan. Nəboŋ tobar atenan erisi be iyar tab tarhəḅisal dani.

³³ Avil len nəyaran seule Samaria sua, ibar naut atenan topat lan. Nəboŋ torisi, nəlon itaŋisi.

³⁴ Na ivan həni, eḅir naoil mai nəwain len nəmanuŋ san gail ale ilot gol gail. Eriŋ atenan len natoŋki san, səhari van hən nahotel sua ale kətkəta təban ei.

³⁵ Pelan han ilav kuv natenarius eru ale ilav nəvat enan mai naulun̄an hən naim. Ike, ‘Kətkəta təban vir natəlmaman sagw ale dereh neḅur nəkabut ideh san.’ ”

³⁶ Ale aYesu eusi ke, “Len nənauan sam̄, len alat lototoh, ase itoh pəpadaŋ hən naulun̄an, nəvanuan vənvnənah gail lotomədasi?”

³⁷ Naulun̄an namitisau hən nalo isor vari ke, “Atenan tololosa, tovoi həni.” Beti aYesu ike, “Givan, gigol timagenan.”

Alarmiḅan: aMarta mai aMeri

³⁸ Len nəyaran salito aYesu evi lan navile sua, apəhaḅut sua, nahəsən aMarta totohtoh lan. Gai ike aYesu titoh lohoim san.

³⁹ Ale aḅan, nahəsən aMeri ebətah bathurien Nasuḅ, esəsələŋ hən nasoran san.

⁴⁰ Be aMarta inau masuḅ hən naliliuman san, ŋa egəm təban aYesu, eusi ke, “Nasuḅ, gumabe? Aḅagw ebətah kəmas be ginou səb̄ogw, noum p̄is nauman. Kel maii tevi tarhət sagw.”

* 10:27: Deu 6.5 * 10:27: Lev 19.18 * 10:28: Lev 18.5

⁴¹ Avil Nasuḅ isor vari ke, “Marta, Marta, gunau masuṽ hən natit tosoḅur togol nəloṃ totuhatur hən;

⁴² be gupar tetesua. AMeri ilekis hən nəsa tovoi am, ale asike nulav kuv naten tovoi dani.”

11

Na-sor-tuṽ-an siNasuḅ (Mat 6.9-13, 7.7-11)

¹ Boṅ sua aYesu isor tuṽ len naut sua. Nəboṅ togole tonon, sua len ahai susur san gail isor maii ke, “Nasuḅ, ṽusan ginamit hən naṽide hən na-sor-tuṽ-an suṃan aJon toṽusani hən ahai susur san gail.”

² Ikel mai galit ke, “Nəboṅ məṽbisor mai aGot, mətekəmaiegai ke:
“ ATəmanamito,
nahəsaṃ tiyalyal tabtab,

gegəmai hən nəvanuan ṽisi ləḅitoh pipihəlaṃ.

³ Geviol mai ginamito hən nəhanian hən nəmariboṅ ṽisusua.

⁴ Geruḅat nəsaan sinamito,
suṃan namttoruḅat
nəsaan silat lotogole hən ginamito.

Sagidaṃ hən natideh

hən ḅitaltal ke namtigol nəsaan.’ ”

⁵ Beti ikel mai galit ke, “Gamit sua təkad nabubur san tagəm hən tubloh len mariug ale ike, ‘Wawa, gidaṃ hən nabəta titor mai ginau,

⁶ husur nabubur sagw, len nəyaran san, egəm təban ginau, ale nəhanian eḅuer hən nəḅilav maii.’

⁷ Beti ta lohoim, togon tasor vari ke, ‘Sagigol tisa hən ginau. Nabopita ekəkol həhaiv tia, ale anatugw gail namtupat tia. Nodədas hən nəḅile məhat viol hən natideh mai gaiug.’

⁸ Nukel mai gamit ke, naut kəmas asike ile məhat viol maii bathut tovi bubur san, dereh tile məhat, teviol hən nəsa togon toləṅoni husur eus tabtab hən.

⁹ Na nukel mai gamit ke, usi van, dereh aGot teviol hən mai gamito; donṅ van, dereh mitisəḅi; deldel van, dereh nabopita tesəṅav ṃos gamito.

¹⁰ Husur nəvanuan ṽisi lotousi, dereh likade; avan ideh todonṅi, dereh tisəḅi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəṅav ṃosi.

¹¹ Gamit ideh tovi aTata, anatumṃ ḅeus naieh, gilav nəṃmat maii a?

¹² O anatumṃ ḅeus nədavurhuman, gilav naskopion maii a?

¹³ Naut kəmas məttosa, gamit mətoləboi məṽbilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTata len nəmav eviol səhor gamito; dereh teviol hən aNunun mai alat lotous gai!”

AYesu mai aPeelsepul (Mat 12.22-30; Mak 3.20-27)

¹⁴ Len nəboṅ sua aYesu ehut natəmat toḅutḅut. Nəboṅ natəmat tomakuv tonon, nauluṃan toḅutḅut a ṃo isor, ale naluṽoh luṽaṅ lan.

¹⁵⁻¹⁶ Ale galit galevis luke ligol aYesu tisab, imaienan lousi hən namerikel hən nəmav. Avil galevis am luke, “Gai ehut natəmat gail len nədaṅan siPeelsepul,* aḅilitəmat setəmat gail!”

¹⁷ AYesu eləboi nənauan salito, ale isor mai galit ke, “Nəkantri, nəvanuan han gail lotobalkabaṅ, dereh timasirsir, teḅəḅesw. Mai nahəmar toḅalkabaṅ, dereh asike evi bathudud am.

* **11:15-16:** *Peelsepul* evi nahəsan aSetan sua toil a ṃo hən natəmat gail mai nanunun margobut gail.

¹⁸ ASetan tǎbal mai natǎmat san gail, dereh temǎdas nǎdaŋan san, nǎnauan enan imelmel masuŵ! Nokǎmaienan husur mǎtuke nohut natǎmat gail len nǎdaŋan siPeelsepul.

¹⁹ Ginau nǎtahut natǎmat gail len nǎdaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut galit len nǎdaŋan sise? SiPeelsepul a? Imagenan ahai susur samit gail loŵusani ke mǎttosab.

²⁰ Be nǎbehut natǎmat gail len nǎdaŋan siGot, imagenan, natoŋan pipi-habǎlan aGot ibar gamit tia.

²¹ “ASetan esuŋan nauluŋan todaŋ tokad natit hǎn nǎbǎlan, tokǎta kǎkol hǎn naim san, ale natit pisi san losuh ivoi.

²² Avil nǎboŋ avan sua todaŋ sǎhori toŋal maii, iŋal sǎhori, beti ikol nametǎlai nǎbǎlan san dan niben, ilav kuv natit hǎn nǎbǎlan gai todaŋ lan, ale epǎpehun natit pisi san.

²³ Avan ideh satoh len nǎtarhǎt sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasǎsǎgov mai ginau len nǎmatuan, gai igol imaŋiŋiriah; asike ǎesǎhar nǎvanuan gail van hǎn aGot, esǎhar nǎvanuan gail van vǎsab.”

*Natǎlmaman hǎn nanunun nǎmargobut
(Mat 12.43-45)*

²⁴ AYesu isor tǎtas am ke, “Datusor husur nahutian hǎn natǎmat gail. Ale, nǎboŋ nanunun nǎmargobut tovan dan nǎvanuan ideh, nanunun nǎmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hǎn ǎisab naut ideh hǎn ǎiŋavŋav lan, be idon soŋuer hǎni. Beti natǎmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netǎlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’

²⁵ Nǎboŋ tobar nǎvanuan gai tovan dani, nǎvanuan enan ehum naim toŋǎbesw, lotosir vahvahuri, tuan tǎlmam hǎn natit pisi tonor.

²⁶ Beti ivan vasǎhar nanunun tomǎlevru lotosa masuŵ am sǎhor gai, ale nǎboŋ lotobis len nǎvanuan, lutoh tin ei. Ŋa nǎvanuan enan, nǎmauran san isa habat am sǎhor ta mǎo.”

²⁷ Nǎboŋ aYesu tokel natgalenan sal, apǎhaŵut sua len naluŵoh ikai van hǎni ke, “Anamŋ, napǎhaŵut topas gaiug mai tovǎhasus hǎn gaiug, aGot igol ivoi hǎni!”

²⁸ Avil aYesu ike, “Tarhǎt nǎsa gotokele, aGot igol ivoi am hǎn alat losǎsǎlonŋ husur nasoruan san ale lotogole.”

*Nǎvanuan gail lolǎŋon namerikel
(Mat 12.38-42; Mak 8.12)*

²⁹ Nǎboŋ naluŵoh pǎpadaŋ hǎn aYesu lotosǎbur am, ike, “Naur ta damǎŋai lusa masuŵ. Lous namerikel be ginau asike nugol namerikel ideh be nǎsa tovisi hǎn aJonah ŋai.

³⁰ Nǎsa tovisi hǎn aJonah eŵusan alat aNineveh ke aGot tosǎvati. Imagenan, nǎsa ǎbevisi hǎn aNatun Nǎvanuan, dereh teŵusan naur ta damǎŋai ke aGot tosǎvati.*

³¹ Len nǎboŋ aGot ǎepǎpehun navoian dan nǎsaan, NaKwin hǎn naSaut dereh tile mǎhat kel kot nǎsaan sinaur ta damǎŋai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egǎm len nǎtarhǎt navile a pan hǎn ǎesǎsǎlonŋ hǎn namitisau siSolomon hǎn nǎmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal sǎhor aSolomon.*

³² Len nǎboŋ aGot ǎepǎpehun navoian dan nǎsaan, alat aNineveh dereh leil, kel kot nǎsaan sinaur ta damǎŋai, like naur egai limaspanis. Alat aNineveh dereh ligol naten husur ke, nǎboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit

* 11:30: Jna 3.3-5 * 11:31: 1Ki 10.1-10

lupair dan nəsaaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah.*

Namial hən niben nəvanuan
(*Mat 5.15, 6.22-23*)

³³“Avan ideh, nəboŋ topigau namial, sasusuani o sariŋi pipibiliwai, be eriŋi len nəhai ririŋ məhat hən alat lotobis lohoim ləberis namial han.

³⁴ Namətañ ehum namial tolav namial mai nibemñ. Nəboŋ namətañ tovoi, nibemñ kavkav epul hən namial. Be nəboŋ toməsah, nibemñ epul hən nəmargobut.

³⁵ Gigole ke namial len nəloñ savi margobut.

³⁶ Bimaienan, nibemñ kavkav ðepul hən namial, səkad nahudhubemñ tomotmot, dereh tepul hən namial hum namial nəboŋ tomias gaiug.”

AYesu isor tas naFarisi gail
(*Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47*)

³⁷ Nəboŋ nasoran en siYesu tomadhanon, naFarisi sua eusi hən bihan maii, ale aYesu ebis lohoim, ipat hən nətarhəgarin təban natev, ihan.†

³⁸ Avil naFarisi esəhoŋut husur aYesu sakəkəsəval a tahw hən bihan.

³⁹ Beti Nasub ikel mai ke, “Gamit naFarisi gail māu, mətəkəkas navivile hən nabiliwai mai nasiloh avil len nəlomito mətəpul hən na-ləŋon-masuŋ-hənnatite-an, mai nəsaaan.

⁴⁰ Mətumelmel! AGot toum hən navivile hən nəvanuan, gai eum hən nəlon am.

⁴¹ Be dan nəsaa topat len nəlomito, viol mai alat lotomidol, imagenan natit pisi tiveveu len gamito.

⁴² “Be gamit naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsaa batbat husur mətəviol mai aGot hən esua len tosəŋavur hən namint, narue mai natuhluhai‡ gail am dan nəhol samito be mətəsaləŋon husur nanoran mai na-ləmas-buni-an siGot. Mitimasgol eru enan be sa-nəlomit tibonboŋ hən naviolan len tosəŋavur.*

⁴³ Gamito naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsaa batbat husur mətəloŋon buni ke mətəbətah a mō len naim nabonbonan, mətəloŋon buni ke nəvanuan len nəmaket lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

⁴⁴ Nəmauran samit tisa vəsaa batbat husur mətəsuñan nabur nəmatan səkad naburhes. Nəvanuan gail luyar lan be lotətan həni ke tokad natit tobo butite.”§

⁴⁵ Avan sua tokad namitisau hən nalo ike, “Hai pusan, nəboŋ gotəkəmaienan gusor viles ginamit am bolai.”

⁴⁶ AYesu isor vari ke, “Gamit mətəkəkad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsaa batbat. Husur mətəriŋ naməlasan len nəvanuan gail gol lodədas ləbevusi, avil gamito mətəsasusupah mai galito hən natideh sasua.

⁴⁷ Nəmauran samit tisa vəsaa batbat husur mətəoum hən naburhes topəhas mōs ahai kelkel ur gail ke mətəsaŋusur galito, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito.

⁴⁸ Imagenan mətəgol iparpar ke mətətodam hən nəsaa atəmamit ta sutuai lotogole; galit luparu bubun ahai kelkel ur gail, ale gamit mətəoum hən naburhes salit gail.

⁴⁹ Bathut enan namitisau hən nəmauran siGot ikele am ke, ‘Dereh nesəvat ahai kelkel ur mai ahai pispisul gail van hən nəvanuan gail. Dereh nəvanuan gail liparu bun galevis ale lemədas bun galevis am.’

* **11:32:** Jna 3.5, 8, 10 † **11:37:** Len nəboŋ enan nəvanuan gail lupat len nəmel təban natev topitol ale luhan. Lohusur naŋide silat a Rom. ‡ **11:42:** *Namint, narue mai natuhluhai* lovi nalukai lotoriŋi len nəhanian hən nabus han bivoi am. * **11:42:** Lev 27.30; Deu 14.22 § **11:44:** AYesu ike naFarisi gail lugol nəvanuan lotohusur galito lobinbinjal len nalo siMoses, ləsaveveu am. Num 19.16.

⁵⁰ Husur enan aGot dereh teriņ nēmatan sihai kelkel ur p̄isi ta m̄o len natuḅatan hēn navile a pan len naur ta damēḅai.

⁵¹ Nēmatan salit etuḅat len nēda hiApel van vēbar nēda hiSekariah lotoparu buni rivuh hēn nēmel tutumavan mai naim siGot. Evoi, nukel mai gamito ke aGot tipansēm naur ta damēḅai sil nēmatan galen p̄isi.*

⁵² “Gamit mēttokad namitisau hēn nalo, nēmauran samit tisa vēsa batbat! Husur mētokēkol gat naḅisal hēn nēvanuan gail lēḅetētan hēn aGot. Gamito mētsalēboi aGot, ale mētomēdas alat lotolēḅon ke lelēboii.”

⁵³ Nēboḅ aYesu toriņ naut enan, naFarisi gail mai ahai p̄usan gail hēn nalo lupair dani, lotuḅat hēn lēḅisor tasi vēsa, ale lotuḅat hēn lēḅeusi nausian todaḅ gail.

⁵⁴ Lusor utaut hēn lēḅitah gati, luke ligol tekēkos len nasoruan san.

12

Sagesum̄an naFarisi gail

(Mat 10.26-27)

¹ Nēboḅ naluḅoh lotogēm ḅonḅon, lusobur masuḅ, loririhit palpal rielito, ale aYesu etuḅat hēn ḅisor mai ahai susur san gail bai, ike, “Mētelēlōgau! NaFarisi gail lohūm nayis, naḅusanan salito iperḅan nēvanuan p̄isi be galit gabag lēsagol nēsa lotokele.

² Natit p̄isi nēvanuan gail lotokabut gole, dereh aGot tevuhe. Natit p̄isi lotosusuani, dereh tevēhoti.

³ Imaienan, nēsa mēttokele len nēmargobut, dereh tegēm len nam̄ial, ale nēsa mēttosor lahlah hēni lohoim, dereh tevivile, nēvanuan p̄isi lesēsēlōḅ hēni.

Mētemētahw len aGot ḅai

(Mat 10.28-31)

⁴ “Nabubur sagw gail, nukel mai gamit ke, samtemētahw len alat lotogol nibemit ḅimat. Nēboḅ lotogole tonōḅ lodēdas lēḅigol natideh am.

⁵ Avil dereh neḅusan gamito hēn ase m̄au mēḅemētahw lan: Mētemētahw len atenan togol nibemit ḅimat mai tokad nēdaḅan hēn ḅibar hēn gamito vi lan nēhab nēmatan. Nokitin, mētemētahw lan!

⁶ Mētolēboi mēḅēḅur nēsparo* erim hēn nēvat tokēkerek toru a? Be nēlon aGot sabōḅḅon hēn ideh.

⁷ AGot eḅuruḅ gat nasivur ḅisusua len nēkadumito. Samtemētahw, len nēnauan siGot mētosēhor masuḅ hēn nēsparo tosoḅur.

Sagemāmau hēn aYesu

(Mat 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ “Nukel mai gamito, avan ideh tokel uri ke tovi esagw len nēhon nēvanuan gail, aNatun Nēvanuan dereh tikel uri ke tovi hai susur sagw kitin len nēhon aḅel siGot gail.

⁹ Be avan ideh tokel uri ke savi esagw mai nēvanuan gail, dereh nikel uri ke savi esagw len nēhon aḅel siGot gail.*

¹⁰ Avan ideh tosor tas aNatun Nēvanuan, nēsaan san dereh timaruḅat dani. Avil nēvanuan tosor mēdas aNunun aGot, aGot asike eruḅat nēsaan enan dani.

¹¹ “Nēboḅ lēḅēsēhar gamito a m̄o hēn naḅonḅonan o alat lotoil a m̄o o nēvanuan totibau gail, samtinau masuḅ ke mitisor kitin mabe husur gamito o mitikel nēsa,

* **11:51:** Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 * **12:6:** Nēsparo evi natuhman namēsav. * **12:9:** 2Tim 2.12

12 bathut len nəboŋ enan ŋai aNunun aGot dereh teŋusan gamito hən nəsa m̄au m̄ətbikele.”

Amelmel sua topul hən natit p̄isi

13 Beti sua len naluŋoh ikel mai aYesu ke, “Hai p̄usan, kel mai aŋagw ke tepəpehun nasugurun atəmanamər tomat mai ginau.”

14 Be aYesu ikel maii ke, “Tegai, ase itabtabuh len ginau hən nəbisaḅ səhot nəsa ḅinor hən gaməru? Səpat len ginau.”

15 Beti ikel mai naluŋoh ke, “M̄ətelələgau! Kətkəta kəkol hən gamito ke na-ləŋon-təməhav-həni-an tiltile gail salibar gamito: husur nəkadun nəmauran sinəvanuan səpat len natit tosoḅur tokade.”

16 Eḅusan, iḅol mai galit ke, “Ikad avan sua topul hən nəvat, nətan san topul masuŋ hən nəhanian,

17 ale gai səḅon inau ke, ‘Nigol nəsa? Nəsəkad naut ideh hən nəḅetuan nəhanian hagw ḅesuh lan.’

18 Beti ike, ‘Nigol maieg həni. Dereh nitohtoh naim nəhanian sagw gail ale neum hən ideh ləḅetibau am. Ale dereh netuan namisurhut gail, nəhanian mai natit p̄isi sagw gail lan.

19 Ale dereh nisor gabag len ginau ke, “Gukad natit tovoi isoḅur ləḅesuh tebəlav, nasihau tisoḅur. Giŋavŋav ŋai! Han, mun vahəhaŋur.”

20 Avil aGot ikel maii ke, ‘Gumelmel! Len mariug daməŋai gimaslav təlmam hən nəmauran sam̄! Ale ase tikad natgalenan gotoutaut həni m̄os gaiug?’

21 “Dereh timaienan hən avan ideh tosah tuan natite m̄os gai gabag, be səkad nəsa aGot toləŋoni.”

*Sa-nauan sam̄ tetuhatuh
(Mat 6.25-34)*

22 Beti aYesu isor mai ahai susur san gail ke, “Nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito, nəsa m̄ətbihani; samtinau masuŋ hən nibemito mai nəsa m̄əḅesuni.

23 Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat gail.

24 Mitinau nəman sua, nareven†: ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsətuhan nəhanian sasuh lohoim, avil aGot evəŋan galito. M̄ətosəhor masuŋ hən nəman gail!

25 M̄ətoləboi m̄əḅigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuŋ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

26 M̄əḅədədas m̄əḅigol natit tokəkereh maienan, imab m̄əḅunau tuhatuh hən natit p̄isi am?

27 Mitinau napusihai mai naŋide hən natovan han. Saum, sasod nahurabat. Be nukel mai gamit ke napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon len nahurabat bilbil san.*

28 AGot ḅigol napusihai naliol ḅepəhas maienan, naut kəmas topus daməŋai ale pelan topaŋ len naoven; a məhat hən natenan, tikol nahurabat gail len gamit tabtab. Werek! Nadələmian samit ekəkereh!

29 Gamito, samtinau tabtab hən nəsa m̄əḅihani mai nəsa m̄əḅemuni, samtinau tuhatuh həni!

30 Samtehum naluŋoh hən nametḅos len navile a pan lotoumum m̄os natgalenan. ATəmamit len nəmav eləboii tia ke m̄əḅumaur len natgalenan.

31 Avil m̄əteləŋon nəsa aGot toləŋoni len natohan pipihabəlan, ale dereh natgalenan am legəm hən gamito.

† 12:24: Nareven evi nəman tomermer sua tohanhan namisurhutite. * 12:27: 1Ki 10.4-7

*Samterij nalomito len navat
(Mat 6.19-21)*

³² “Samtemətahw, ahai susur sagw məttohum natuhvəshəpsip. ATəmamito ehəhaʋur hən ʔeviol hən natohan pipihabəlan mai gamito.

³³⁻³⁴ Mətʔbeləŋon nəsa aGot toləŋoni, ehum məttoum hən nəpaus m̄os gamito len nəmav hən asike emətartar be topul hən nakontit gail. Nakontit galenan, asike eʔuer, nəvanuan vənvnənah asike evənohi, nəbar̄m̄om asike emədasi.‡ Bathut ke, naut nakontit sam̄ gail lotopat lan, dereh nəlōm̄ tu tipat tabtab lan. Imaianan mətəʔur hən natit samit gail, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail.”

Utaut tabtab

³⁵ AYesu isor am ke, “Mətesun nahurabat, utaut vir nauman, gol nam̄ial samit tipaŋ tabtab.

³⁶ Mətesūm̄an nəvanuan nauman gail lototoh vir amasta salito ʔetəlmam dan nəhanan hən nəlahan. Beti nəboŋ ʔetəlmam, ʔideldel, vəha-sua ŋai lesəŋav hən nabopita m̄os gai.

³⁷ Navoian tipat len slev gail nəboŋ amasta ʔetəlmam, ʔeris ləboii ke lotolele, lotoutaut viri. Nokitin, gai tesun nahurabat nauman, ale tikel mai galit ke lebətah garu len natev, ale dereh tepəpehun nəhanian van hən galito.

³⁸ Navoian tivan hən naslev gail ləʔeutaut hən nagəmaian simasta salito naut kəmas ʔegəm tubloh len mariug o nəboŋ nəman ʔekəkəraiko.”

³⁹ Ale aYesu ike, “Be mitinau nategai ke: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvnənah tagəmai, tautaut hən atenan asike tabur naim vi lohoim.

⁴⁰ Gamit am, mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətəvatvat viri.”

*Nəvanuan nauman tovoi
(Mat 24.45-51)*

⁴¹ Beti aPita eusi ke, “Nasuʔ, nəʔol ʔusan enan, gukele mai ginamit ŋai o mai nəvanuan ʔisi am?”

⁴² Nasuʔ isor vari maiegai ke, “Ase evi nəvanuan nauman tokad nəkadun mai namitisau hən na-il-a-m̄o-an amasta san toriŋi ke teil a m̄o hən nəvanuan nauman ʔisi, toke tepəpehun nəhanian halito len namityal nəhanan?”

⁴³ Amasta ʔivahim, ʔisaʔ naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhaʋur habat.

⁴⁴ Nokitin ke, amasta dereh titabtabuh len naslev enan hən ʔekətkəta təban natit ʔisi san.

⁴⁵ Avil naslev en ʔikel mai gai gabag ke, ‘Amasta sagw evəlo hən ʔegəmai,’ ale ʔetubat v̄as alalum̄an mai alatpəhaʋut nauman, ʔihan, ʔemun vatərog, gai timabe?

⁴⁶ Amasta san dereh tetəlmam len nəmariboŋ naslev enan səvatvat viri, mai namityal naslev saləboii. Amasta tita kotovi ale riŋi mai alat ləsəkad nadəlomian.

⁴⁷ Naslev toləboi naləŋonian simasta san be sautaut, mai sagol husur nəsa tokele, dereh amasta tiʋas masuʋ həni.

⁴⁸ Be naslev saləboi naləŋonian simasta san ale sagol nəsa toləŋoni, dereh amasta tiʋasi be savi vəha-səʔsoʔur. Avan ideh aGot tolav tosoʔur maii, aGot ike tilav təlmam hən tisoʔur. Mai avan ideh aGot toriŋ tosoʔur len navəlan, aGot ike tilav təlmam hən tisoʔur am təban.

‡ 12:33-34: Len naut susus nəbar̄m̄om ikat tətər nahurabat gail.

*AYesu igol nəvanuan lopəpəhw
(Mat 10.34-36)*

⁴⁹ “Ginau nogəm hən nəbepəŋas navile a pan; noləŋon buni ke tatuḅat paŋ ma tia.

⁵⁰ İkad nəbaptaisan§ hən nəḅibaptais lan; ale noləŋon isa masuṽ vir nanoŋan han.

⁵¹ Mətunau ke notogəm hən nəḅilav natəḿat gəm vi lan navile a pan? Ao! Nukel mai gamito, nulav napəpəhwan.

⁵² Daməŋ van tikad erim len nəbathudud ləbepəpəhw dan galit gabag, eru ariḅal mai itor, itor liḅal mai eru.

⁵³ Bathut len ginau, alatmitəman lepəpəhw, atəman tiḅal mai anatun ulumān, anatun ulumān tiḅal mai atəman; anan tiḅal mai anatvavin, anatvavin tiḅal mai anan; avilah tiḅal mai avuŋon pəhaṽut, avuŋon pəhaṽut tiḅal mai avilah san.”*

*Ris ləboii ke timabe
(Mat 16.2-3)*

⁵⁴ Isor tətəs mai naluṽoh ke, “Nəboŋ məttoris nəmarigw topit vi məhat len nawes, vəha-sua ŋai mətuke, ‘Dereh teus,’ ale imaienan.

⁵⁵ Mai nəboŋ nəlan toṽuv len nasaut** mətuke, ‘Dereh naut tepud,’ ale imaienan.

⁵⁶ Vanuan nagəgərasan gail! Mətokəta ləboi nətan mai nəmav ke dereh naut timabe, imabe mətodədas mətbəkəta ləboi nəsa tovisi gagai?††

*Gol natəḿat mai aenemi sam̄ gail
(Mat 5.25-26)*

⁵⁷ “Imabe mətodədas mətbələboi nəsa tonor?

⁵⁸ Nəboŋ gotovi lan nakotan mai atenan tosor tas gaiug, len naḅisal len nəyaran saməru gehisi ke mirikad natəḿat tətəs. Asike gəḅigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbaŋis.

⁵⁹ Nukel mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəḅəṽur piḅ nəvat hən nəpain nəmatsistret toriŋi. Len naṽide tomaienən, gimasgol natəḿat mai aGot tutut, hən asike gəḅipanis.”

13

Gipair dan nəsaan, sagisa o dereh gimat

¹ İkad alatevis len nəboŋ enan lotosor mai aYesu husur auleKalili galevis, aPilate tota bun galito, ḅon hən nəda halito mai nəda hən naviolan lototutumav həni.

² AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke alaten a Kalili lusa səhor alat a Kalili piḅi husur nəmatan salit isa maienan?

³ Ao, nukel mai gamit ke, asike mətbipair dan nəsaan samito, dereh mitimat hum galito.

⁴ Mətunau alat lotovi 18 lotomat nəboŋ naim tosaḅsah vi məhat a Siloam toteh len galito? Mətunau ke lusa səhor galit piḅi am lotosuh a Jerusalem a?

⁵ Aoa, nukel mai gamit ke, asike mətbipair dan nəsaan samito, gamit piḅi dereh mitimat maienan.”

Nəhai nafik səṽan

§ 12:50: Gegai aYesu isor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmatan san ḅimasvi lan. * 12:53: Mic 7.6

** 12:55: Len naut a Israel, nəlan len nasaut igol ke naut epud masuṽ. †† 12:56: Namilen ke nəsa aYesu togole len nəboŋ nauman san gail.

⁶ Beti aYesu eþusan, iþol ke, “Avan sua ikad nəhai nafik tovutani tia len nəhol nakrep san, ale ivan vədas v̄ite lan soþuer.

⁷ Nə ikel mai naulum̄an tokətkəta təban nəhol ke, ‘Geris! Husur nasihau itor tia nogəm das soþuer hən nəvit nafik len nəhai egai. Ta þuri! Itov kəmas, mabe?’

⁸ Isor vari ke, ‘Nasuþ, riņi tipat vir nasihau tesual am. Dereh nekir garu lan beti riņ natibuluk lan.

⁹ Ale biṽan len nasihau þegəmai, ivoi; be asike biṽan, ta þuri!’ ”

AYesu igol abareab inor len nəSappat

¹⁰ Len nəSappat sua aYesu eþusan len naim nəbonḅonan sua.

¹¹ Ikad abareab sual ei, nanunun tosa sua togol niben isa hən nasihau tovi 18. Ale etəmadehw masuṽ, gai edədas þeil binor.

¹² Nəboņ aYesu torisi, ekisi gəmai ale ike, “Bareab, gumadhamakuv dan naməsahan sam̄.”

¹³ Ale eriņ navəlan gəlaru lan. Vəha-sua ŋai eil inor təlmam ale isor sal suh nəyalyalan siGot van.

¹⁴ Naulum̄an toil a m̄o len naim nəbonḅonan, nəlon ipaņpaņ husur aYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat, ale ikel mai naluṽoh ke, “Ikad nəmariboņ nauman toməlevtes. Nə mətəgəm hən mətḅimaur len nəmariboņ galenan, samtegəm len nəSappat!”*

¹⁵ Ris Nasuþ tosor vari ke, “Mətovi vanuan gəgəras! Gamit þisi mətəsəh ruḅat naḅuluk o natoņki len nəSappat ale mətəsəhari vivile hən þemun a?

¹⁶ Be napəhaṽut egai, tovi anatvavin aApraham, aSetan tobaņis gati nasihau tovi 18, sanor hən þimakuv dan nəbaņisian len nəSappat a?”

¹⁷ Nəboņ aYesu tokəmaienan, galit þisi lotosor tasi, nahurulit isa habat, be naluṽoh kavkav lohəhaṽur len natit tovoi buni gai togol gail.

Nəþol þusan gail husur namisurhumastat mai nayis

(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

¹⁸ Beti aYesu ike, “Natohan pipihabəlan aGot imabe? Ehun nəsa? Nekəməbe?

¹⁹ Ehun namisurhumastat avan sua tobar həni len nəhol san, ale itov, egəm etibau hun nəhai, ale nəman naməsav gail loum hən nəhai ŋodŋod len nəpashəte.”

²⁰ Beti isor am ke, “Nike natohan pipihabəlan aGot ehun nəsa?

²¹ Ehun nayis, napəhaṽut sua tolavi, toḅundasi len nəhad nəflaua totor* van vəbar nəflaua þisi totob.”

Nabopita tomagugun

(Mat 7.13-14, 21-23)

²² Beti aYesu iyar tur nabiltivile mai navile gail, eþusan ale iyar vi Jerusalem.

²³ Ale avan sua eusi ke, “Nasuþ, dereh nəvanuan levis ŋai limakuv dan nəpanismen siGot a? Sasəbur a?” Ale ikel mai galit ke,

²⁴ “Hisi hən mətḅəbisutur bopita tomagugun; husur nukel mai gamit ke tisoḅur luke leḅis lan be lodədasi.

²⁵ Nəboņ amahean naim tole məhat, ale tokəkol gat nabopita, dereh mətəil vivile. Mətətuḅat deldel len nabopita, mitike, ‘Nasuþ, səṽav hən nabopita hən ginamito.’ Ale gai tisor var gamit ke, ‘Nəsələboi kas gamito. Naut samit a be?’

* **13:14:** Exo 20.9-10; Deu 5.13-14 * **13:21:** Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosoḅur. Len nasoruan ta Kris lokisi hən nəsata totor.

²⁶ Beti mətetub̃at sor ke, ‘Namtuhan mai gaiug. Gaiug goṗusan len naṗisal sinamit gail.’

²⁷ Avil tike, ‘Nukel mai gamito, nəsələboi kas gamito, gamit alat a be? Mətevi tut, gamit məttoḡolḡol nəsaaan!’*

²⁸ Dereh gamit mititaṅ, mitidesdes batriṽoriṽ len nəboṅ mətḃeris aApraham, alsak mai aJakop mai ahai kelkel ur ṗisi len natohan pipihabəlan aGot be gamit səḃomito, aGot tibar hən gamito vivile.

²⁹ Nəvanuan gail dereh legəm len nais mai nawes mai nanot mai nasaut, legəm len naut ṗisi ale lihan len nabiltihanan len natohan pipihabəlan aGot.

³⁰ Ale mətəris! Ikad nəvanuan kəmas ləḃegəm vi vanuan totibau gail, ale ikad nəvanuan totibau gail ləḃegəm vi ut kəmas.”

AYesu mai aHerot (Mat 23.37-39)

³¹ Len nəboṅ enan naFarisi galevis logəm həni, lukel maii ke, “Geriṅ naut egai, gam yav dani husur aHerot Antipas ike tigol gimat.”

³² Ale ikel mai galit ke, “Mitia kel mai nafoks† enan ke, ‘Daməṅai mai pelan dereh nehut natəmat gail sal mai nigol sal nəvanuan limaur, ale hois nesib.’

³³ Naut kəmas, len naṗisal sagw nimasvan daməṅai, pelan mai hois, bathut ke len naut a Jerusalem ṅai ahai kelkel ur ṗisi loləboi ləḃimat.

³⁴ “O Jerusalem, Jerusalem, gaiug gugolḡol ahai kelkel ur gail lumat, gotububun alat aGot tosul galit van hən gaiug. Len nəboṅ isoḃur tia nuke nihavhav hən alahutai sam̃ hun natopəhaṽut tohavhav hən natuhman san gail pipihabəlan, be gomətahuni.

³⁵ Mətəris, naut a im samit eḃəḃesw.* Nukel mai gamit ke asike mətəris ginou am vir mətḃike, ‘AGot tigol navoian van hən ategai togəm len nahəsən Nasuḃ aGot.’ ”*

14

AYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat

¹ Len nəSappat sua, nəboṅ aYesu tobis lohoim sinəvanuan sua toil a m̃o hən naFarisi gail, hən ḃihan, lokəta mətani.

² Ale len nəhon aYesu ṅai ikad naulum̃an narien mai navəlan ḡəlaru lototob.

³ AYesu eus alat lotokad namitisau hən nalo mai naFarisi gail ke, “Inor hən nəvanuan ḃigol avan ideh ḃimaur len nəSappat a?”

⁴ Be naut eḃut, ləsasor. Ṅa aYesu etəḡau atenan ḡol ke imaur ale esəvati van.

⁵ Beti eus galit ke, “Gamit ideh ḃikad anatun o nabuluk toteh len naburhuwai, asike ḡoliv kuv tutut həni, naut kəmas tovi nəSappat a?”

⁶ Ale lodədas ləḃisor var natgalen tokele.

AGot eputsan alat lotovi ut kəmas

⁷ Nəboṅ aYesu tobunus ke alat lotogəm hən nəhanan lotolekis hən naut tovoi rivuh, iḃol, eṗusan magegai ke:

⁸ “Nəboṅ avan ideh ḃeus gaiug hən ḡəḃegəm hən nəlahan ideh, sagilekis hən naut tovoi rivuh. Husur nəvanuan totibau hən nəlahan ḃeus avan ideh totibau tosəhor gaiug,

⁹ dereh ḡai ḃegəm hən gaiug tike, ‘Gilav namilem̃ mai ategai.’ Ale dereh nahurum̃ tisa, gimasḃətah vi tut.

* **13:27:** Psa 6.8 † **13:32:** *Nafoks* ehum nalipah be akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai naṽide hum nahit tosusuan gai. * **13:35:** Jer 12.17, 22.5 * **13:35:** Psa 118.26; Luk 19.37-38

¹⁰ Be nəboŋ avan ideh ɓeus gaiug hən gə̃begəm hən nəhanan, lav naut ideh a tahw. Imagenan nəvanuan totibau hən nəhanan, hum ma ɓegəm sor mai gaiug hən ɓike, ‘Tegai, gaiug gevi rivuh hən gə̃bebətah ɓivoi.’ Ale len nəhon nəvanuan ɓisi lotohan mai gaiug, dereh getibau.*

¹¹ Husur avan ideh ɓipatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas, be ideh ɓigol gai gabag ɓevi ut kəmas, dereh aGot teputsani.”

¹² Beti aYesu isor mai atenan tousi hən ɓihan ke, “Nəboŋ gə̃ɓikad nəhanan tublial o ut mədau, sageus nabubur sam̃ gail, aʋam̃ gail, amaheam̃ gail o alat lotosuh pəpadan lotopul hən natite. Gə̃bigole maienan, dereh leus təlмам hən gaiug ale enan tevi nə-sar-gele-an sam̃ tegəm hən gaiug.

¹³ Be nəboŋ gə̃eutaut hən nəhanan, us naməsəl gail, alat nahudhubelit sanor, alat narielit togau mai ametɓesw gail;

¹⁴ ale aGot tigol navoian van hən gaiug. Naut kəmas lodədas lə̃ɓisar gel gaiug, dereh nə-sar-gele-an tegəm hən gaiug len nəboŋ alat lotonor lə̃ɓile məhat dan nəmatan.”

Nəɓol ɓusan hən nabiltihanan

(Mat 22.1-14)

¹⁵ Nəboŋ galit sua, tohan maii, tosəsəlɔŋ həni, isor mai aYesu ke, “Avan ideh ɓihan len nabiltihanan topat len natohan pipihabəlan aGot, navoian siGot igol ikab həni!”

¹⁶ AYesu ikel maii ke, “Avan sua eutaut hən nabiltihanan ale eus isoɓur.

¹⁷ Len namityal hən nəhanan esul naslev san hən ɓikel mai alat tous galit ke, ‘Mətegəmai, husur natit ɓisi eutaut tia.’

¹⁸ Be loŋit nəholito, logərası maiegai: Esua ike, ‘Ereh! Numadhaʋur nətan sua ale nımasvan hən nəɓerisi.’

¹⁹ Sual am ike, ‘Ereh! Numadhaʋur naɓuluk tosəŋavur lotoum ʋıruaru ale nımasvan hən nəɓeum risi lan gail.’

²⁰ Sua tətəs am ike, ‘Ereh! Numadhalah ŋai, ŋa nodədas nəɓegəmai.’

²¹ Ŋa naslev etəlмам, ikel ur nəsa lotokele mai amasta san. Beti amahean naim nəlon ipaŋpaŋ habat ale ikel mai atenan ke, ‘Giŋad tutut vi lan nabiltiɓisal mai naɓisal gail len nabiltivile, ale səhar naməsəl gail gəmai, mai alat nahudhubelit sanor, ametɓesw gail mai alat narielit togau.’

²² Sədareh naslev ike, ‘Nasuɓ, nəsa gotokele, nugol ɓisi, be naut kəmas alaten lotosɓur, nəhanian isoɓur ipat sal.’

²³ Beti amahean naim isor ʋari ke, ‘Gevi lan naɓisal, husur napisbihol gail, taltal hən nəvanuan gail hən lə̃begəm vi lan naim sagw hən ɓepul.

²⁴ Husur nukel mai gaiug, galit ideh notous galit a m̃o, asike luhan ris nəhanian len nəhanan sagw.’”

Idaŋ hən nəvanuan ɓevi ahai susur siYesu

(Mat 10.37-38)

²⁵ Nabiltıluʋoh luyar mai aYesu, ale ipair van hən galito, ike,

²⁶ “Avan ideh ɓegəm hən ginau ɓeləmas masuʋ hən ginau səhor nəbathudud san suñan tomətahun bun atəman mai anan, asoan mai anatun gail, aʋan mai aʋavinen gail, o nəmauran san am, ale eləboi ɓevi ahai susur sagw.

²⁷ Avan ideh asike ɓipat nəhai balbal san ale husur ginau, gai edədas ɓevi ahai susur sagw.†

* **14:10:** Hən naves 8-10, Pro 25.6-7 † **14:27:** Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən ɓimat sil na-husur-aYesu-an.

28 Husur gamit ideh b̄ike ðeum h̄en naim sahsah vi m̄ohat; gai teb̄etah bai h̄en ðeþuruj̄ tuan n̄evat h̄en ðel̄eboii ke ihau h̄en naim b̄ihav̄ m̄au a?

29 Asike b̄imaienan, tehir n̄epaudesen san be ed̄edas ðeum þ̄isi, ale dereh n̄evanuan þ̄isi lotorisi, letuðat sor vilesi, ke,

30 ‘Geris atenan. Etuðat um h̄en naim be ed̄edas ðeum þ̄isi.’

31 O nakiñ ta be ia gol n̄eðalan mai nakiñ togon be sab̄etah h̄en ðebunusi bai ke, nasoltia tovi 10,000 san el̄eboi ðiðal̄ s̄ehor togon tokad 20,000 toḡem h̄en ðiðal̄ maii m̄au a?

32 Binau ke ed̄edas ðiðal̄ s̄ehori, esul avan sua san tosor m̄osi mai nakiñ togon n̄eþoñ totoh a tut sal, h̄en ðeusi ke, ‘N̄eðalan tinoñ mabe?’

33 Imagenan, gamit ideh asike ðeriñ gabulan natit þ̄isi san, gai ed̄edas ðevi ahai susur sagw.

N̄etas, nabus han tomasig
(Mat 5.13; Mak 9.50)

34 “N̄etas ivoi len n̄ehanian, be nabus h̄en n̄etas b̄imasig h̄en ðeduðe, teḡem vi tas t̄etas am mabe?

35 N̄etas enan sanor h̄en ðigol n̄etan b̄ivoi, sanor h̄en ðigol natib̄uluk len naut soḡsoḡ b̄ivoi h̄en n̄etan, n̄evanuan þ̄isi lubar h̄eni ñai.‡ Avan ideh tokad n̄edariñan h̄en ðes̄es̄eloñ, tes̄es̄eloñ buni.”

15

Nasipsip tomasig

1 Boñ sua n̄evanuan n̄etaks gail mai alat n̄esaan loḡem t̄eban aYesu h̄en l̄eðes̄es̄eloñ h̄eni.

2 Ale naFarisi gail mai ahai þ̄usan h̄en nalo loñit n̄eholito, lusor m̄etm̄etan h̄eni ke, “Atenan eh̄ehaṽur h̄en alat n̄esaan, ale ihan tu mai galito.”

3 Imagenan ikel n̄eðol þ̄usan egai mai galito, ike,

4 “Gamit ideh b̄ikad nasipsip tovi 100 ale esua b̄imasig, timabe? Dereh teriñ lotovi 99 len n̄emariñeu ale tidoñ tosua tomasig van v̄es̄abi.

5 N̄eþoñ tosaði tonon, eriñi len n̄ebathuv̄eson, ikemkem.

6 Ale n̄eþoñ tovahim, ekis nabubur san gail mai alat lotosuh p̄epadañ, loḡem ðonðon. Ike, ‘M̄eteh̄ehaṽur mai ginau husur nusað nasipsip sagw tomasig!’

7 Nukel mai gamit ke, imagenan, len n̄emav dereh tikad nakemkeman t̄eban avan ideh topair dan n̄esaan van h̄en aGot ðes̄ehor nakemkeman t̄eban alat lotovi 99 lotonor, o lotonau ke lotonor, ke n̄epairan dan n̄esaan sanor h̄en galito.”

N̄evat tovi silva tomasig

8 Ale aYesu isor am ke, “Nap̄ehaṽut ideh, b̄ikad nakoin lotovi silva* tos̄eñavur ale esua imasig, gai timabe? Dereh tepigau nañial, tesisir lohoim, ale doñ vahvahuri van v̄es̄abi.

9 Ale n̄eþoñ tosaði ekis nabubur san gail mai alat lotosuh p̄epadañ, leḡem ðonðon. Ike, ‘M̄eteh̄ehaṽur mai ginau husur nusað n̄evat sagw tomasig.’

10 Imagenan, nukel mai gamit ke, aGot mai añel san gail lukemkem n̄eþoñ n̄evanuan n̄esaan ideh topair dan n̄esaan san.”

Anatun ulum̄an tomasig

11 Ale aYesu isor t̄etas ke, “Ikad naulum̄an sua tokad anatun ulum̄an eru.

‡ 14:35: Len n̄eðol egai n̄etas silat a Jutea evi vat tovi sol lotohiri a ut. * 15:8: Nakoin tovi silva len naut egai evi n̄etrahma tovi naþurþuran h̄en n̄emariþoñ tosua. Ehun natenarius.

¹² Ahai a tahw ikel mai atəman ke, ‘Tata, nahudhutite bevi esagw nəboŋ gəbimat, gilavi mai ginaw gagai.’ Ale gai epəpəhun natit pisi mai anatun gəlaru.

¹³ Sədareh ahai a tahw elul hən natit pisi san, ivan iyar vi lan nəkantri a tut. Ale len naut enan emədas nəvat san len nəmauran tosa.

¹⁴ Nəboŋ nəvat pisi san tohav, ikad nəboŋ nəhanian tobuer len nəkantri enan kavkav, ale atenan etuʔat par hanian.

¹⁵ Na ia tah mai nəvanuan sua len nəkantri enan tosəvati vi lan nəmarireu san gail hən beveŋan nabuai gail.

¹⁶ Nəmal ihat atenan van ike tihanukub hən nabilit naʔit nəhai tovəŋan nabuai həni, be avan ideh səlav natideh maii.

¹⁷ Nəboŋ nənauan san tovan vəmasil, ike, ‘Numabe? Alat lotoum setəmagw lukad nəhanian isoʔur mai hudhuhanian tosuh, be gegai ginaw numat hən nəmalkəkatan!’

¹⁸ Dereh nile məhat, nivan hən atata sagw ale nikel maii ke, ‘Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug,

¹⁹ sanor hən gəbıke anatum hən ginaw am. Gol ke nehun nəvanuan nauman sam ʔai.’

²⁰ Ale nəboŋ tole məhat tonon, ivan hən atəman. Be nəboŋ toyaryar a tut sal, atəman eris ləboii, nəlon itaŋisi ale igam van həni, elugum gati, esum nətarhon.

²¹ ‘Beti anatun isor maii ke, ‘Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug. Sanor kasi hən gəbıke anatum hən ginaw am.’

²² Be atəman ikel mai naslev san gail ke, ‘Mətetutut, lav nahurabat tovoi buni gəmai, ale kole lan. Siriv hən nariŋ len nəŋarhuvəlan, kol naributbut len narien gəlaru.

²³ Liv natuhbuluk tokənoh gəmai, tibuni, utaut həni, ale datihan, datehəhəvur,

²⁴ husur anatugw egai imat tia be imaur tətəs am, imasig tia be evisi am.’ Ale lotuʔat hən nahəhəvuran.

²⁵ ‘Len nəboŋ enan ahai a mō itoh marireu. Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naim, esəsəlon hən nəwəlan hən navus beltaŋ mai nəsavan,

²⁶ ʔa ekis naslev sua, ale eusi nəsa tovisi a im.

²⁷ Ale isor vari ke, ‘Aʔam etəlmam, ale atəmaʔ etibun natuhbuluk tokənoh husur aʔam imaur, etəlmam.’

²⁸ Ahai a mō, nəlon ipaŋpaŋ, emətahun bebis lohoim ale atəman evivile, isor vəhəhi.

²⁹ Beti isor var atəman ke, ‘Geris! Len nəsihau isoʔur noum sam, ale səkad nəboŋ ideh notopair dan nəsa gotokele. Be səkad nəboŋ ideh gotolav natuhnani mai ginaw hən nəbıkad nahəhəvuran mai nabubur sagw gail.

³⁰ Avil nəboŋ anatum togəmai, aten boh tohan pis natit pisi sam len alatpəhəvut lotoʔur hən nibelito, gotibun natuhbuluk tokənoh mōsi!’

³¹ Beti isor malumlum ke, ‘Anatugw, gaiug gutoh akis mai ginaw, natit pisi sagw evi esam.’

³² Datimasgol nahəhəvuran, datimaskemkem bathut aʔam enan imat be gagai imaur, imasig be gagai evisi.’ ”

16

Nabiltivanuan hən natite saum savoi

¹ Beti aYesu isor tətəs mai ahai susur san gail ke, ‘Ikad naulumnan sua topul hən natit isoʔur tokad nabiltivanuan nauman tokətkəta təban natit pisi san. Amahean enan esəsəlon hən na-kel-uri-an ke nəvanuan nauman san emədas natit san gail.

² Ale ekisi gəmai, beti eusi ke, ‘Nəsaganan notosəsəlon həni len gaiug? Gikel ur nəsa gotogole len nauman sam̄ hən natit p̄isi sagw, husur nauman enan sam̄ hən na-kətkəta-təban-an esib.’

³ Nəbiltivanuan nauman isor len gai gabag ke, ‘Nimabe? Husur amasta sagw ibar hən ginau dan nauman sagw. Nəsədaŋ hən nakiran; nahurugw isa hən nəbənir nəvanuan hən nəvat.

⁴ Ganan! Nələboi nəsa nəb̄igole hən ke, nəboŋ nəbesib hən nauman sagw nəvanuan gail dereh lekis ginau vi lohoim salito.’

⁵ Imagenan, ekis nəvanuan v̄isusua lotokad nəkabut simasta san. Eus esua ke, ‘Gukabut simasta sagw evis?’

⁶ Isor vari ke, ‘Natram naoil naoliv tovi 100.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut sam̄ gəmai, gebətah, gitos 50 tutut.’

⁷ Beti eus togon am ke, ‘Ale gaiug, gukad nəkabut evis?’ Ale isor vari ke, ‘Nəhad nawit tovi 1,000.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut sam̄ gəmai, gitos 800.’

⁸ Naut kəmas nəbiltivanuan nauman sanor, amasta san isor ivoi həni husur elələgau hən gai len namitisau san. Imaienan! Naur ta daməŋai hən navile a pan lukad namitisau hən nəvide silat lotosum̄an galito be anatun nam̄ial ləsəkad namitisau hən nəvide silat navile a pan.”

⁹ AYesu isor am ke, “Nukel mai gamito, lav nəvat hən navile a pan hən b̄esusupah mai nəvanuan gail hən ləb̄egəm vi bubur samito. Nə nəboŋ nəvat b̄ihav, dereh aGot tikel nahəhaṽuran mai gamito len naut a im vi sutuai.

¹⁰ “Avan ideh togolgol tonor len natit tovis, gai am igolgol inor len tosoḅur, ale avan ideh togolgol sanor len natit tovis, gai am igolgol sanor len tosoḅur.

¹¹ Asike mət̄betəgau b̄inor hən nəvat mai natit gail hən navile a pan, asike aGot eriŋ natit tosoḅur san len navələmito.

¹² Ale asike mət̄binor hən natit sinəvanuan tile, ase teriŋ natit len navələmito hən b̄evi samit gabag?

¹³ Naslev ideh edədas b̄evi slev simasta toru len nəboŋ tosua. Dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon o dereh tidan len tesua ale tinau ke togon tovi ut kəmas. Mətodədas mət̄beum siGot tovi amasta samito mai nəvat tu tovi masta samito.”

Nalo siGot asike egəgel

(Mat 11.12-13, 5.31-32; Mak 10.11-12)

¹⁴ Nəboŋ naFarisi gail lotoləmas bun nəvat lotosəsəlon hən natgalenan, lusor viles aYesu.

¹⁵ Nə ikel mai galit ke, “Gamit boh mətupatpat gamit məhat len nəhon nəvanuan gail, avil aGot eləboi nələmito. Husur natideh nəvanuan gail lotodaŋ lan len nənauan salito, lotoləŋon masuṽ həni, evi pahsago len nənauan siGot, emətahun buni.”

¹⁶ AYesu isor am ke, “Nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail, lupat van vəbar nəboŋ siJon. Husur nəboŋ siJon, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəlan aGot, totaltal hən nəvanuan p̄isi hən ləb̄eb̄is lan.*

¹⁷ Idaŋ hən nəmav mai navile a pan ar̄b̄eb̄uer, be idaŋ səhori hən nəmaṽirhət natosian hən nalo b̄imasig.

¹⁸ “Naulum̄an ideh totiṽos hən asoan ale tolah mai napəhaṽut tile, atenan igol naitian toḅur kotov nəlahan.* Ale naulum̄an ideh tolah mai napəhaṽut asoan totiṽos həni tia, aulum̄an enan igol naitian toḅur kotov nəlahan.”

* **16:16:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke namilen len naut egai imaiegai ke: namtikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəlan aGot, nəvanuan p̄isi lototaltal hən ləb̄eb̄is lan. * **16:18:** Exo 20.14

Nə́bol p̄usan husur naulum̄an tokad natite mai aLasarus

¹⁹ AYesu isor am ke, “Ikad naulum̄an sua tokad natite tosun nahurabat toboᅇboᅇ tokab. Len nəboᅇ p̄isi ikad nakontit tosoᅇbur səhor nəsa tonor hən nəmauran san, ale akis ihan len nahəhaᅇuran hən nəhanian tovoi ᅇai.

²⁰ Len nametləkau san lorin̄ naməsəl sua tovi manus ipat, nahəsən aLasarus.

²¹ Ike tihanukub hən nasughanian toteh dan natev sitenan tokad natite. Nalipah gail luᅇol nəmanuᅇ san gail.

²² “Nəboᅇ tobar nəboᅇ san, aməsəl imat ale aᅇel gail lupati, rin̄i təban aApraham len nəmav. Atenan tokad natite am imat ale lutavuni.

²³ Len nəhab nəmatan, len na-ləᅇon-isa-an san tovan vəsə masuᅇ, ekəta vi məhat ale eris aApraham mai aLasarus təban.

²⁴ ᅇa ikai van həni ke, ‘Tata Apraham, gilolosa hən ginau ale səvat aLasarus hən ᅇetur nagelhəᅇarhuvəlan len nəwai, ᅇimosmos hən ᅇerin̄i len nameagw ᅇesusus. Nibegw epəᅇas vəsə masuᅇ len nəhab egai.’

²⁵ Avil aApraham isor vari ke, ‘Anatugw, nau gat natit sam̄ gail tovoi gotokade len nəmauran sam̄, ale natit gail tosa aLasarus tokade. Be gagai eləᅇon ivoi am len nəlon ale gaiug goləᅇon isa.

²⁶ Natgalen imaienan, be ikad natsual am. AGot erin̄ nabiltibur toseᅇav to sareh hən ᅇepəpehun ginamito dan gamito, hən ke alat lotoke ləᅇivan dan naut egai van hən gamito, lodədasi. Ale alat lotoke ləᅇegəm hən ginamito dan naut enan lodədasi.’

²⁷ ᅇa isor vari ke, ‘Beti neus gaiug, Tata, ke goləᅇoi gəᅇesəvati van hən nəbathudud sagw,

²⁸ husur nukad aᅇagw erim, ale eləᅇoi ᅇikel nalələᅇauan mai galito hən ke, saleᅇəm len naut na-ləᅇon-isa-an egai.’

²⁹ Be aApraham ike, ‘Lukad natosian siMoses mai ahai kelkel ur gail. Ivoi ke lesəsəlonᅇ husuri.’

³⁰ Ike, ‘Aoa Tata Apraham, be avan ideh len naut nəmatan ᅇivan hən galito, dereh lipair dan nəsaan salito.’

³¹ Beti aApraham ikel maii ke, ‘Asike ləᅇesəsəlonᅇ husur aMoses mai ahai kelkel ur gail, asike logəᅇel hən nənauan salit hən ləᅇedəlom avan ideh, naut kəmas tole məhat dan nəmatan.’ ”

17

*Nəsaan, narub̄atian, nadələmian mai nauman
(Mat 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)*

¹ AYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Natit lototaltal hən nəvanuan gail hən ləᅇigol ᅇisa, ləᅇiteh dereh legəmai, avil atenan togol lototeh, dereh nəmauran san tisa vəsə batbat.

² Atenan, ᅇigol avan ideh ᅇigol nəsaan, ivoi am hən atenan ke lubaᅇis gat nabiltivat toᅇorm̄ori len naholoan ale bar həni len tas.*

³ Mətelələᅇau hən gamito. Aᅇam̄ ᅇigol nəsaan, kel maii ke togol nəsaan, ale ᅇipair dan nəsaan san, gerub̄ati dani.

⁴ ᅇigol nəsaan van hən gaiug vəha-məlevru len nəmariboᅇ tosua, ale ᅇetəlmam van hən gaiug vəha-məlevru toke, ‘Nupair dan nəsaan sagw,’ gerub̄at nəsaan galen dani.”

⁵ Ale ahai pispisul gail lukel mai Nasub̄ ke, “Gigol nadələmian sinamito tetibau am!”

* **17:2:** Nabiltivat enan eməlas habat, natonᅇi esulsul həni hən ᅇebul dasdas nawit hən ᅇegəm vi flaua.

⁶ N̄a Nasuḅ ike, “Məttəkad nadəlomian tokəkereh hun namisurhumastat, məttaləboi məttakel mai nəhai malperi† egai ke, ‘Gimakuv ale gimabul gaiug len tas,’ ale dereh təmaianan.

⁷ “Məttəkad naslev totivtiv nətan marireu o tokətkəta təban nasipsip, nəboŋ tovahim dan nəmarireu, gamit ta be take, ‘Gəm tutut, gebətah, gihan’?”

⁸ Aoa, səmaianan. Take, ‘Geutaut hən nəhanian m̄os ginau, sun nahurabat tonor ale lav nəhanian mai ginau vir nəhanan mai namunun b̄inoŋ. Ale nəboŋ gotogole b̄inoŋ goləboi gəḅihan, gəḅemun.’

⁹ Amasta esipa vi təban naslev togol nəsa tokele a? Aoa!

¹⁰ Imaianan hən gamit am. Nəboŋ məttogol natit p̄isi aGot tokel mai gamit hən mətḅigole, mitike, ‘Namtovi naslev kəmas ŋai; namtugol nəsa aGot tokele ŋai.’ ”

Nauluḿan tosəŋavur lotokad naleprosi

¹¹ Len nəyaran san, nəboŋ tovi Jerusalem, aYesu iyar len navilah hən naut a Samaria mai a Kalili.

¹² Nəboŋ tobar navile sua, nauluḿan tosəŋavur lotokad naleprosi lobubur maii. Loil a tut*

¹³ ale lukai habat ke, “Yesu, Masta, gilolosa hən ginamito!”

¹⁴ Nəboŋ toris galito, ikel mai galit ke, “Mitia v̄usan gamit mai ahai tutumav gail.”* Ale len nəyaran salit van, lumaur, luveveu.

¹⁵ Galit sua, nəboŋ toris ke tomaur, etəlmam van, eputsan nahəsan aGot habat.

¹⁶ Ale iteh len tan, ekəta vi pan bathurien aYesu ale esipa vi təban. Be gai evi auleSamaria.

¹⁷ Beti aYesu ike, “Be savi tosəŋavur lotoveveu a? Lotoməlapat, galit lutoh a be?”

¹⁸ Səkad avan ideh hən totəlmam hən toputsan nahəsan aGot, be ametḅos egai ŋai a?”

¹⁹ Beti ikel maii ke, “Gile məhat, givan; nadəlomian sam̄ igol gumaur.”

Natohan pipihabəlan aGot tegəm ŋais?

(Mat 24.23-28, 37-41)

²⁰ Boŋ sua naFarisi gail lous aYesu ke, “Natohan pipihabəlan aGot tegəm ŋais?” AYesu isor var galit ke, “Natohan pipihabəlan aGot sagəm len nakətaan.

²¹ Avan ideh asike ike, ‘Geris, ipat gegai!’ o ‘Ipat ea!’ husur natohan pipihabəlan aGot satopat mai gamito.”

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

²² Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Len nəboŋ b̄egəmai, dereh məteləŋon ke məteris nəmariboŋ ideh siNatun Nəvanuan, avil asike mətorisi.

²³ Nəvanuan gail dereh likel mai gamit ke, ‘Geris, gai sage!’ o ‘Geris, gai saga!’ Samtedəlom galito, samtehusur galito.

²⁴ Husur aNatun Nəvanuan, len nəboŋ san, tesuḿan nasəḿoropun tom̄ias nəmav kavkav.

²⁵ Be a tahw hən natgalen b̄evisi, timasləŋon tisa hən natit b̄isobur ale naur ta daməŋai limasmətahuni.

²⁶ Naḅide ləḅikade len nəboŋ gail siNatun Nəvanuan dereh lehun naḅide silat lototoh len nəboŋ siNoah gail.

† **17:6:** *Nəhai malperi* evi nabiltihai tokad nəharhəte topat nasihau tosobur; toharhar təlmam. * **17:12:** Lev 13.46 * **17:14:** Lev 14.1-32

27 Nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam̄ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah tobis len nabiltibot totibau masuṽ lotokisi hən nəak. Beti nabiltius eus, nilev egəm van, natit p̄isi imasig.‡

28 Imagenan len nəboŋ gail siLot. Luhan, lomun, loṽur natite, loṽur hən natite. Lumabul tite mai loum hən naim gail.

29 Be len nəboŋ aLot toriŋ naut a Sotom, nəhab mai nəsalfa§ aruteh dan nəmav van, navile kavkav imasig.**

30 Timaienan len nəboŋ aNatun Nəvanuan b̄evisi len nədaŋan san.”

31 AYesu isor am ke, “Len nəboŋ enan, avan ideh b̄itoh a məhat len navurun naim timasgam tutut dan naim san, satimariŋ hən b̄itariv natit san gail. Ale avan ideh len nəmarireu tu satetəlmam vahim hən b̄ipat natideh.

32 Mitinau gat asoan aLot.*

33 Avan ideh b̄igol risi ke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be avan ideh b̄idaŋ h̄eni ke b̄imasig, dereh aGot tigol timaur vi sutuai.

34 Nukel mai gamit ke, len nalenmariug enan dereh nəvanuan eru aripat len nəmel b̄esua; aGot tilav kuv tesua ale togon tipat.

35-36 Napəhaṽut eru arelis dasdas namisurhuwit len naut tesua ŋai; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.”††

37 Beti ahai susur gail lousi ke, “Dereh tevisi a be, Nasuḅ?” Isor var galit, isor kəta ke, “Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm b̄on ei. Avan tokad namətan eləboi b̄erisi.”

18

Na-sor-tuṽ-an mai nəbatunau tous tabtab hən nanoran

1 Beti aYesu iḅol mai galit ke limassor tuṽ tabtab, nəlolit sateur na-sor-tuṽ-an, letəgau gati.

2 Ike, “Len nabiltivile sua ikad nəmatsistret samətahw len aGot, tonau ke nəvanuan gail lotovi ut kəmas.

3 Ale len nabiltivile enan ikad abatunau pəhaṽut togəm akis h̄eni hən b̄eŋiri ke, ‘Gigol tinor hən ginau hən asike aenemi sagw b̄emədas ginau am.’

4 Idareh, nəmatsistret emətahuni van vəbar toke, ‘Nəsamətahw len aGot, ale nəvanuan gail lovi ut kəmas hən ginau.

5 Be husur ke nəbatunau enan toŋir batriŋriŋ hən ginau, nupetəmas h̄eni! Dereh nigol tinor h̄eni hən asike b̄eŋir akis hən ginau van nimat.’ ”

6 Beti Nasuḅ ike, “Mətesəsəloŋ hən nəsa nəmatsistret tosa tokele!

7 AGot dereh tigol tinor hən galit totabtabuh len galito, lotokai van h̄eni len nalenneyal mai nalenmariug a? Dereh tevəlo hən b̄evi tarhət salito a?

8 Ao, nukel mai gamit ke dereh tigol nanoran hən galit tutut. Avil nəboŋ aNatun Nəvanuan b̄egəmai, dereh tisaḅ nadəlomian len navile a pan o teḅuer?”

NaFarisi mai nəvanuan nətaks

9 AYesu ikel nəḅol p̄usan egai mai galevis lotonau ke lotonor be lunau ke nəvanuan tile gail ləsavi natideh. Isor kəta ke,

10 “Naulum̄an eru arovi məhat vi lan naholəvat todar vis naim siGot hən arb̄isor tuṽ. Gəlar togon evi Farisi, togon evi vanuan nətaks.

11 NaFarisi eil, isor tuṽ van hən gai gabag ke, ‘Got, nosipa len gaiug husur ke ginau nəsasum̄an alat galenan, nəvanuan gail lotogəgəras hən ləḅilav kuv nəvat,

‡ 17:27: Hən naves 26-27, ris Gen 6.5-7.24 § 17:29: Nəsalfa evi nəvat toyanyan. Goləboi gəḅisabi pəpadaŋ hən nəhab a Bu. ** 17:29: Hən naves 28-29, ris Gen 18.20-19.25 * 17:32: Gen 19.26

†† 17:35-36: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves 36 Nauluman eru areum b̄onb̄on marireu; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.

alat læsanor, alat lotogol naitian toḅur kotov nələhan, o suḡan ategai am tovi nəvanuan nətaks.

¹² Nəsəhan vəha-ru len nawik p̄isi, noviol hən nahudhut tosua dan tosəḡavur notokade.’

¹³ Avil togon tosor tuṽ, eil a tut, saləḡon ke tekəta vi məhat vi lan nəməv be len na-ləḡon-isa-an san isar batut, ike, ‘Got, gilolosa hən ginau, ruḅat nəsaaan dan ginau notovi vanuan nəsaaan!’

¹⁴ Nukel mai gamit ke, atenan ivahim, nəsaaan san imaruḅat. Len nəhon aGot, atenan inor, savi naFarisi. Bathut avan ideh ḅipatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas be ideh togol gai gabag tovi ut kəmas, aGot dereh teputsani.”

AYesu mai natuhtətai gail

(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)

¹⁵ Nəvanuan gail losəhar anatulit gail am van hən aYesu, hən ḅeriḡ navəlan len galito hən navoian ḅegəm hən galito. Nəboḡ ahai susur gail lotorisi, losivoh len galito.

¹⁶ Be aYesu ekis galit gəmai, ike, “Mitidaḡ hən natuhtətai gail legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabəlan aGot evi silat loto-suḡan galito.

¹⁷ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike ḅehəhaṽur hən natohan pipihabəlan aGot hum natuhtətai, asike asike eḅis lan.”

Nauluḡan toil a ḡo topul hən natite

(Mat 19.16-30; Mak 10.17-31)

¹⁸ Nauluḡan sua toil a ḡo eus aYesu ke, “Hai p̄usan gotovoi, nimabe hən nəḅikad nəmauran vi sutuai?”

¹⁹ Ale aYesu isor vari ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Səkad avan ideh tovoi—aGot səḅon ḡai.

²⁰ Gaiug goləboi nakelean todaḡ gail lotoke: ‘Sagigol naitian toḅur kotov nələhan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sagelibliboḡ—len nakotan am sageliboḡ, putsan atəmaḡ mai anam̄ len nənauan sam̄.’ ”*

²¹ Atenan ike, “Nəboḡ notovi tuhtətai vəbar daməḡai nugol natgalenan p̄isi.”

²² Nəboḡ aYesu tosəsəloḡ həni, ikel maii ke, “Natesual am gupar. Pur hən natit p̄isi gotokade ale pəpehuni mai naməsəl gail. Ale dereh ḡikad nakonviolan aGot totəḡau gati ḡos gaiug len nəməv. Beti gegəm husur ginau.”

²³ Avil nəboḡ atenan tosəsəloḡ hən natgalenan, nəlon isa husur ke topul hən natit tosoḅur.

²⁴ Nəboḡ aYesu tokəta van həni ike, “Idaḡ masuṽ hən alat lotopul hən natite ləḅevi lan natohan pipihabəlan aGot.

²⁵ Mətələboii ke idaḡ habat hən nəkamel ḅeḅis tur len nəḅurhunil səsod. Idaḡ səhori am hən nəvanuan topul hən natite ḅeḅis len natohan pipihabəlan aGot.”

²⁶ Be alat lotosəsəloḡ hən natenan lousi ke, “Bimaienan, ase teḅis lan? Səkad avan ideh ḅikad nəmauran vi sutuai.”

²⁷ Ale aYesu ike, “Natideh nəvanuan todədas ḅigole, aGot eləboi ḅigole.”

²⁸ Ale aPita ike, “Geris, ginamit namtorin sinamit p̄isi tia hən namttohusur gaiug.”

²⁹ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nusor kitin mai gamit ke, avan ideh torin naim o asoan o aṽan gail o tata mai nana o anatun gail ḡos natohan pipihabəlan aGot,

* **18:20:** Nəboḡ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paḡpaḡ sam̄ o naləḡonian sam̄ ḡai. * **18:20:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

³⁰ dereh tikad natgalen p̄isi tisobur t̄etas am len n̄əboŋ eg ta daməŋai len navile a pan. Ale len n̄əboŋ b̄egəmai len n̄əməv dereh tikad n̄əmauran vi sutuai.”

*AYesu ikel tasi am ke dereh timat
(Mat 20.17-19; Mak 10.32-34)*

³¹ AYesu esəhar tosəŋavur pisan toru san lutoh səb̄olito, ale ikel mai galit ke, “Datovi məhat vi Jerusalem, ale natit p̄isi ahai kelkel ur lototosi husur aNatun Nəvanuan, dereh lisarpoh.

³² Alatevis a Jerusalem leriŋi len navəlan alat ləsavi Ju. Dereh lisor vilesi, lisor mədasi, leṽulaii,

³³ lebilas habat həni ale ligol timat. Be len n̄əmariboŋ titor dereh tile məhat t̄etas.”

³⁴ Ahai susur gail ləsələboi natideh lan. Namilen esusuah dan galito gol ke ləsələboi n̄əsa aYesu tosor husuri.

*Partimeus
(Mat 20.29-34; Mak 10.46-52)*

³⁵ Nəboŋ aYesu tovan p̄əpadaŋ hən naut a Jeriko, ametb̄esw sua ebətah gəgarhəp̄isal, eŋir nəvanuan gail hən nəvat.

³⁶ Nəboŋ tosəsəloŋ hən naluṽoh toṽot eus ke n̄əsa tovisi enan.

³⁷ Galit lukel maii ke, “AYesu ta Nasaret satoyar van.”

³⁸ Ale ikai ke, “Yesu, aNatun siTevit†, nələm̄ titaŋis ginau, gol tivoi hən ginau!”

³⁹ Ale alat lotoyar a m̄o losivoh lan hən b̄emədəu, ris tokai habat am ke, “ANatun siTevit, nələm̄ titaŋis ginau, gol tivoi hən ginau!”

⁴⁰ Na aYesu eil, ale ikel ke lesəhar atenan gəm həni. Nəboŋ togəm p̄əpadaŋ aYesu eusi ke,

⁴¹ “Guke nigol n̄əsa hən gaiug?” Ale ike, “Nasuḅ, nuke nekəta.”

⁴² Ale aYesu isor maii ke, “Gekəta! Nadələmian sam̄ igol gumaaur.”

⁴³ Vəha-sua ŋai ikad nakətaan ale ehusur aYesu, isal suh nəyalyalan siGot. Nəboŋ nəvanuan p̄isi lotorisi, galit am loputsan nahəsən aGot.

19

AYesu mai aSakias

¹ Beti aYesu eb̄is len naut a Jeriko ale iyar tur lan.

² Ikad aulum̄an sual ei nahəsən aSakias; gai eil a m̄o hən nəvanuan n̄ətaks gail ale epul hən nəvat mai natite.

³ Ike terisi ke aYesu ase, be husur toṽitol edədasi bathut ke naluṽoh lotoil kəkol hən gai.

⁴ Na igam vi m̄o ale epələu len nəhai sikaṁor* hən b̄eris aYesu, husur ke dereh tiyar van ei.

⁵ Ale nəboŋ aYesu tobar naut enan, ekəta vi məhat ale ikel maii ke, “Sakias, gimariŋ tutut. Daməŋai nimastoh len naim sam̄.”

⁶ Na imariŋ vi pan tutut ale ike “Ivoi,” mai aYesu, ikemkem habat.

⁷ Nəvanuan p̄isi lotoris natenan loŋit nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Gai evi lohoim sinaulum̄an n̄əsaan hən b̄itoh maii.”

⁸ Avil aSakias ile məhat, ikel mai aYesu ke, “Geris, Nasuḅ, len nahudhut toru hən natit p̄isi sagw, gagai ŋai nulav nahudhut tesua mai naməsəl gail. Ale nəb̄egəras avan ideh hən nəb̄evənah, dereh nisar gel vəha-vat həni!”

† **18:38:** AYesu savi anatun matmat aTevit be ehusur nəpasusan siTevit. * **19:4:** Nəhai sikaṁor ehun nəbaŋ be goləboi gəb̄ihan navite.

⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Daməŋjai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm bar naim egai. Bathut ategai am evi sua len nəpasusan siApraham.

¹⁰ Husur aNatun Nəvanuan egəm hən bidoŋ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan.”

*Nəbol pusan husur nəvat
(Mat 25.14-30)*

¹¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, aYesu iḃol pusan, husur egəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem ale lunau ke natohan pipihəbəlan aGot ḃevisi ta bogai.†

¹² Imagenan aYesu ike, “Aulumān sua len nəbathudud toil a mō len nəkantri san eutaut hən ḃevi lan nəkantri sual a tut hən abiltikiŋ ei ḃitabtabuh lan hən ḃetəlmam ḃegəm vi kiŋ hən naut san.

¹³ Ale ekis naslev lotovi ulumān tosəŋavur gəmai, ilav namina‡ tosəŋavur mai galit v̄isusua, ike, ‘Məteum len nəvat galenan vir natəlmaman sagw.’

¹⁴ Be alat len nəkantri san lomətahun buni ale losul galit galevis a tahw hən hən ləḃikel mai nabiltikiŋ ke, ‘Namtsaləŋon ategai hən ḃevi kiŋ sinamito.’

¹⁵ Naut kəmas, egəm vi kiŋ ale nəboŋ totəlmam episul hən alatenan gai tolav nəvat mai galit ke legəmai. Ike teləboi nəvat lotosəhori len nəvat tolav mai galito.

¹⁶ Esua toil a mō egəm ike, ‘Nasuḃ, namina sam̄ episan esəŋavur am.’

¹⁷ Ale ikel maii ke, ‘Nauman sam̄ ikab, govi naslev tovoi! Husur ke gotodaŋ len natenan tokəkereh, dereh gekətkəta təban nabiltivile tesəŋavur.’

¹⁸ Beti sual am egəm ale ike, ‘Nasuḃ namina sam̄ episan erim am.’

¹⁹ Na nakiŋ ikel maii ke, ‘Gaiug, dereh gekətkəta təban nabiltivile terim.’

²⁰ Beti naslev tile am egəm ale ike, ‘Nasuḃ, namina sam̄ bogai; noruŋ gole len natuhtaol hən nəḃesusuan buni.

²¹ Nomətahw len gaiug husur gutaltal, nəkaduḃ ehəhaiḃ, gulav kuv nəsa gəsariŋi, gotətariv nəsa gəsəmbule.’

²² Nakiŋ isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa! Len nasoruan sam̄ gotomad-hakele, nəvusan gaiug hən nəsaban sam̄. Gaiug gukele ke nudaŋ taltal, nəkadugw ehəhaiḃ, nulav kuv nəsa nəsariŋi mai notətariv nəsa nəsəmbule.

²³ Bimaianan, husur nəsa gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar hən ke nəboŋ nototəlmam nətəlav nəvat enan mai naintəres han?’§

²⁴ Ale ikel mai alat lotoil təban ke, ‘Lav kuv namina dani ale lavi mai atenan tokad namina tosəŋavur.’

²⁵ Ris lotoke, ‘Nasuḃ, gai ikad namina tosəŋavur tia!’

²⁶ Isor var galit ke, ‘Nukel mai gamit ke, nəvanuan p̄isi lotoum tovoi len nəsa lotokade, dereh nilav natit am mai galito, avil avan ideh tom̄idol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade dani.

²⁷ Be galen p̄isi lotovi enemi sagw gail, lotomətahun ginou notovi kiŋ salito, səhar galit gəmai, ta bubun galit len nəhogw!’ ”

*AYesu eḃis len naut a Jerusalem
(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19)*

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaianan tonon, iyar tab vi məhat vi Jerusalem.

²⁹ Nəboŋ tovan pəpadaŋ hən natuhvile eru, a Petfas mai a Petani, len naut lotokisi hən Naḃehuh Oliv, esəvat ahai susur eru,

† **19:11:** NaJu gail lunau ke aKristo salito dereh tegəm vi kiŋ hən bilav namilen aTevit tovi kiŋ ta sutuai. Ale nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem lunau ke dereh gai tegəm vi kiŋ ale dereh gai tehut alat a Rom dan naut a Israel. ‡ **19:13:** *Namina* evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən nauman hən nahəbati totor. § **19:23:** *Naintəres* evi nəvat, nəvat sam̄ topasi nəboŋ topat tobəlav len nalulutar.

³⁰ ike, “Mərevi lan navile ea topat a m̃o. Nəboŋ mərb̃eb̃is lan dereh mirisaḅ natuhtonki totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḅati ale səhari gəmai.

³¹ Avan ideh ḅeus gamər ke, ‘Məroruḅati hən nəsa?’ mirikele ŋai ke, ‘Nasuḅ timaskade.’ ”

³² Nəboŋ aYesu tosəvat gəlar tonon, aruvan ale arusaḅ natit p̃isi hun aYesu tokele.

³³ Nəboŋ artosah ruḅat natuhtonki enan, amahean gail lous gəlar ke, “Məroruḅati hən nəsa?”

³⁴ Ale arusor var galit ke, “Nasuḅ timaskade.”

³⁵ Beti arosəhari van hən aYesu, aroḅir hən nahurabat səlaru len natuhtonki ale arugol aYesu ebətah səŋaṽuti.

³⁶ Len nəvanan san, luṽolsan nahurabat salit gail metp̃isal.

³⁷ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut naḅisal tovi pan len Naṽehuh Oliv, naluṽoh hən ahai susur gail kavkav, len nahəhaṽuran salito, lotuḅat kai, putsan nahəsən aGot habat husur namerikel p̃isi lotorisi tia.

³⁸ Lukai ke, “Got igol ivoi hən atenan, nakiŋ togəm

len nahəsən Nasuḅ aGot!*

Natəmat len nəmav

mai nalotuan tivan hən aGot toyalyal buni!”

³⁹ Be naFarisi galevis len naluṽoh lusor mai aYesu ke, “Hai p̃usan, kai tas ahai susur sam̃ gail!”

⁴⁰ Ris aYesu tosor var galit ke, “Nukel mai gamito, naut taḅut hən galito, nəvat galegai lətəkai.”

AYesu itaŋis naut a Jerusalem

⁴¹ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, toris naḅiltivile enan, itaŋisi

⁴² ale ike, “Ivoi am ke gamit məttaləboi nəsa təlav natəmat mai gamito nəboŋ daməŋai, be aoa, esusuah dan gamito.

⁴³ Nəboŋ tosa dereh tegəm hən gamito. Len nəboŋ enan aenemi samit gail dereh lisah tuan nətan tisahsah vi məhat hən ḅipat kəkol hən naḅiltivile samito, lidar vis gamito hən ləḅeil garu gol gamito.

⁴⁴ Ale ligol naḅiltivile timasirsir, gamit mai anatumit mitimaienan. Ligol ke asike ikad nəvat ideh ḅepələh gat togon. Dereh timagenan husur mətsaris ləboi nəboŋ aGot togəm hən gamito.”

AYesu len naholəvat todar vis naim siGot (Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22)

⁴⁵ Beti aYesu eḅis len naholəvat todar vis naim siGot ale etuḅat hut alat lotoḅur hən natit gail ei.

⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw tevi naim na-sor-tuṽ-an,’* avil mətugol ke egəm ‘naut susuah sinəvanuan vənvənah gail!’ ”*

⁴⁷ AYesu eḅusan len nəboŋ p̃isi len naholəvat todar vis naim siGot. Aḅiltihai tutumav gail mai ahai p̃usan gail hən nalo mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail am, lohisi hən ləḅigol ḅimat.

⁴⁸ Be ləsəsəḅ naḅisal hən ləḅigole, bathut nəvanuan p̃isi loləŋon buni ke lesəsələŋ həni.

20

Nədaŋan siYesu hən Na-il-a-m̃o-an (Mat 21.23-27; Mak 11.27-33)

* 19:38: Psa 118.25-26 * 19:46: Isa 56.7 * 19:46: Jer 7.11

¹ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu toŋusan nəvanuan gail len naholəvat todar vis naim siGot, mai tokel ur na-kel-uri-an tovoi, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, logəm həni.

² Lukel maii ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an egai mai gaiug?”

³ Isor var galit ke, “Neus gamit hən nausian sua bai. Kel mai ginau,

⁴ nəbaptaisan siJon, egəm len aGot len nəmav o len nəvanuan?”

⁵ Lusor vahvah mai galit gabag ke, “Datbike, ‘Egəm len aGot,’ dereh teus, ‘Husur nəsa mətsadəlomi?’

⁶ Be datbike, ‘Nəvanuan,’ dereh nəvanuan p̄isi letubun gidato, husur lodəlomi ke aJon tovi ahai kelkel ur.”

⁷ Na lusor vari ke, “Namtsaləboi as tolav mai aJon.”

⁸ Ale aYesu ike, “Ginav am, asike nukel mai gamito ke na-il-a-m̄o-an sise topat len ginav hən nəbigol natgalenan.”

Alat lotorentem nəhol nakrep

(Mat 21.33-46; Mak 12.1-12)

⁹ Beti etubat kel nəbol pusan egai mai nəvanuan gail, ke: “Avan sua imabul nəhol nakrep* ale idam̄ həni van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale len nəyaran san gai ivan ebəlav.

¹⁰ Len nəboŋ nakrep tomen, esəvat naslev sua van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpəhun nakrep galevis tovi esan. Avil luṽasi, losəvati van, səlav natideh.

¹¹ Na amahean nəhol esəvat naslev sual am, be gai am lugol maien həni, luṽasi, lugol isa həni, ale losəvati van, səlav natideh.

¹² Na esəvat sual am tətəs ale luṽaḅuḅuri, lubar həni vivile.

¹³ Amahean ike, ‘Nigol nəsa? Nigol timaiegai ke: dereh nesəvat anatugw ulum̄an notoləmas buni hən ke hum ma nahurulit bisa, ale ləbigol binor həni.’

¹⁴ Be nəboŋ alatenan lotorisi, lusor utaut həni ke, ‘Atenan, nəboŋ atəman bim̄at, gai tikad nəhol balai; datiparu buni hən datbikad nasugsugur san p̄isi!’

¹⁵ Na lubar həni dan nəhol nakrep ale luparu buni.”

AYesu isor am ke, “Amahean nəhol dereh tigol nəsa hən galito?”

¹⁶ Dereh tegəmai, tigol alat lotorentem nəhol limat, ale tilav nəhol nakrep enan mai ideh tile.” Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natenan, luke, “Natenan satimaienan!”

¹⁷ Be aYesu ekəta inor van hən galito ale ike, “Bimaienan, namilen natosian egai topat len nəbe sua ta sutuai nəsa?

“Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai egəm vi vat sua ŋai ḅeləboi bigol naim bihav mai binor.”*

¹⁸ Nəvanuan p̄isi ləbiteh len nəvat enan, dereh limaḅurḅur, mai avan ideh, nəvat biṽah lan, dereh tipat dole.”*

¹⁹ Beti ahai pusan gail hən nalo mai abiltihai tutumav gail ludas p̄isal hən ləbitah gat aYesu len namityal enan ŋai bathut loləboii ke len nəbol pusan enan isor tas galito. Avil lomətahw len nəvanuan gail.

ṽur nətaks van hən aSisa

(Mat 22.15-22; Mak 12.13-17)

²⁰ Beti lokəta bunusi ale losəvat nəvanuan galevis lotogəraasi ke lotokitin hən ləbisəḅ nəsabən len nasoran san hən ləberinji len navəlan mai nədaŋan seuleRom tovi gavna.

* 20:9: Isa 5.1 * 20:17: Psa 118.22 * 20:18: Isa 8.14-15

21 Imagenan nəvanuan nagəgərasan gail lousi ke, “Hai pusan, namtoləboii ke gaiug gotosor, gotopusan tonor. Nañide sam̃ epitoŵ van hən nəvanuan p̃isi, ideh satile, ale gopusan hən nañisal siGot len nakitinan.

22 Inor hən datbeŵur nətaks van hən aSisa m̃au a?”

23 Avil aYesu ekəta ləboi na-sor-gərası-an salito ale ikel mai galit ke,

24 “Vusan ginau hən natenarius* tesua. Nəhon mai nahəsan ase arupət lan?” Ale luke, “ASisa.”

25 Ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa, ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

26 Ale lodədas ləbisəb̃ nəsaban ideh len nasoran san ei len nəhon nəvanuan gail. Luṗaŋ len na-sor-vari-an san, ale ləsasor am.

*Na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəlahan
(Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)*

27 NaSattiusi galevis (lotoke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer),* logəm hən aYesu. Lousi

28 ke, “Hai pusan, aMoses itos m̃os gidato ke, aulum̃an ideh, aṽan ḅimat be asoan ḅitoh mai anatun beḅuer, atenan timaslah mai nəbatunau hən ḅikad anatun gail m̃os aṽan.*

29 Ale boŋ sua ikad alatmiṽan lotoməlevru. Ahai a m̃o ilah mai apəhaṽut sua, be imat, anatun eḅuer.

30 Aṽan tohusur ahai a m̃o ilah mai nəbatunau,

31 beti aṽan tohusuri am imaienan. Alatmiṽan lotoməlevru lumat maienan p̃isi, anatulit eḅuer.

32 Naməkot alitenan tu imat.

33 Ale namtous gaiug ke, ḅimagenan, len na-le-məhat-an dan nəmatan, napəhaṽut enan dereh tevi asoan ase? Husur ke alatmiṽan lotoməlevru p̃isi lulah maii.”

34 Na aYesu ikel mai galit ke, “Nəvanuan len navile a pan lulah mai ludañ hən nəlahan.

35 Avil alat aGot totabtabuh len galit hən ləḅitoh vi sutuai, mai hən ləḅitoh len na-le-məhat-an dan nəmatan, galit, asike lulah, avan ideh asike idam̃ hən ləḅilah.

36 Ale lodədas ləḅimat am, husur losum̃an aŋel gail, lovi anatun aGot gail bathut togol lotole məhat dan nəmatan.

37 Be len nəḅolan husur nəhai topaŋ,* aMoses boh isor vəhoti ke, alat lotomat lule məhat dan nəmatan husur ekis Nasub̃ hən ‘aGot siAraham mai aGot seIsak mai aGot siJakop.’

38 Gai savi aGot silat lotomat be evi aGot silat lotomaur, husur len nabunusian siGot, galit p̃isi lumaur.”

39 Ahai pusan galevis hən nalo lusor vari ke, “Gokitin ahai pusan!”

40 Beti avan ideh sail ḅuri hən ḅeusi hən nausian ideh am.

*AKristo anatun aTevit m̃au a?
(Mat 22.41-46; Mak 12.35-37)*

41 Be aYesu eus galit ke, “Nəvanuan gail luke aKristo, aGot totabtabuh lan, evi anatun ulum̃an siTevit mabe?”

42 Husur aTevit, gai ikele len naləḅulat hən Nəḅe gail ke:

“ ‘Nasub̃ aGot ikel mai aMasta sagw ke,

“Gebətah tarhət len nəmatu sagw,

43 vir nəḅeriŋ aenemi sam̃ gail pipit nariem̃ gəlaru

* 20:24: Natenarius evi nakoin silat a Rom tovi nəvat hən nauman hən nəmariboŋ esua. * 20:27:

Uman 23.8 * 20:28: Deu 25.5-6 * 20:37: Exo 3.1-6

hən ləbēvi ut kəmas.” *

44 Imaienan aTevit bekisi hən ‘aMasta,’ evi anatum mabe?”

AYesu ikel p̄uli ke navivan isa

(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40)

45 Nəboŋ nəvanuan p̄isi lotosəsəlon, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke,

46 “Mətelələgau hən ahai p̄usan gail hən nalo. Loləmas hən ləbiyaryar mai nahurabat tobəlbəlav lotosuni. Loləmas hən nəvanuan gail ləb̄ike, ‘Ivoi,’ mai galit len nəmaket, loləmas nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim nəbonbonan, mai loləmas hən ləbebətah rivuh len nəhanan gail.

47 Lulav kuv p̄is naim mai nasugsugur sibatunau pəhaʔut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuʔ ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaienan.”

21

Naviolan sibatunau pəhaʔut

(Mak 12.41-44)

1 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eris alat lotokad natite nəboŋ lotorin naviolan salito len nabokis hən nəvat len naim siGot.

2 Beti eris nəbatunau naməsəl sua torin natuhkoin eru artovi kopa.

3 Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau egai tovi məsal eviol səhor galit p̄isi.

4 Husur galit p̄isi loviol kinit naviolan gail dan tosoʔur lotopul həni, be dan tokəkereh topar, alitegai eviol hən natit p̄isi san hən bimaʔur lan.”

Nagilen nəboŋ ta tahw

(Mat 24.1-14; Mak 13.1-13)

5 Nəboŋ ahai susur san galevis lotosor husur naim siGot ke epəhas buni hən nəvat tobilbil mai naviolan gail van hən aGot, aYesu ike,

6 “Natgalen məttorisi, dereh len nəboŋ gail ləb̄egəmai, asike ikad nəvat ideh bəpələh gat togon, dereh limasirsir p̄isi.”

7 Ŋa lousi ke, “Hai p̄usan, natgalenan levisi ŋais? Ale dereh tikad nəsa bəʔusan nəboŋ hən natgalenan ləbisarpoh?”

8 Isor var galit ke, “Mətelələgau ke avan ideh sategəras gamito hən mətb̄isab, husur dereh tisoʔur legəm len nahəsagw like, ‘Ginau boh aKristo!’ mai, ‘Pəpadaŋ nəboŋ tegəmai!’ Samtehusur galito!

9 Nəboŋ mətb̄esəsəlon həni ke, ikad nəbiltibalan gail mai nəb̄alan tomətahun alat lotoil a m̄o, samtemətahw. Husur natgalenan limasvisi a m̄o, be nəboŋ ləb̄imadhavisi, savi nagilen sal.”

10 Beti ikel mai galit ke, “Naluʔoh hən nəvanuan naut sua dereh tiʔal mai naluʔoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh liʔal mai nəvanuan sekiŋ tile gail.

11 Len naut tile gail dereh tikad nəbiltidu gail, tipar hanian mai tikad navilesir gail. Dereh tikad natit b̄evisi, nəvanuan p̄isi ninelit b̄epil lan, mai natetətan toyalyal len nəmav.

12 Avil a tahw hən natgalenan, galit dereh litah gat gamito, ale lemədās bun gamito. Dereh lilav gamit vi lan naim nəbonbonan mai naim nəbaŋisian gail. Dereh lesəhar gamit vi lan nakiŋ mai gavna gail sil nahəsagw.

13 Len nəboŋ enan dereh tipat len gamito hən mətb̄ikel kot na-kel-uri-an tovoi husur ginau.

* 20:43: Psa 110.1

¹⁴ Imaianan, mitinau səhoti ke samteutaut hən mət̃bisor gol gamit gabag.

¹⁵ Bathut dereh neviol mai gamito hən nasoran mai namitisau hən nənauan tokitin hən ke, aenemi samit gail ledədas lə̃bisor var gamito o lə̃bisor tas gamito.

¹⁶ Atəmamit, anamit, aṽamit gail, amaheamit gail mai nabubur samit gail am dereh lerin̄ gamit len navəlan aenemi samit gail. Dereh lerin̄ gamit galevis len nəmatan.

¹⁷ Nəvanuan p̄isi dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw.

¹⁸ Be nasivurumito dan navurumito asike imasig.

¹⁹ Len nə-daŋ-ḅuri-an samito dereh mitikad nəmauran vi sutuai.

Naut a Jerusalem timasirsir
(Mat 24.15-21; Mak 13.14-19)

²⁰ “Be nəboŋ mət̃beris naut a Jerusalem, navəshəsoltia gail lotodar visi, len nəboŋ enan dereh mət̃eləboii ke pəpadaŋ timasirsir.

²¹ Beti alat lototoh len naut a Jutea, limasgam mətahw dani vi lan naut tobaŋ ṽehuh. Ale alat lototoh len navile enan limasriŋi, mai alat lotosuh marireu saleḅis lan.

²² Husur nəboŋ galenan levi nəboŋ hən nəpanismen, hən natit p̄isi natosian gail lotokele lə̃bisarpoh.*

²³ Nulolosa hən alat lə̃betian mai alat lə̃bevəhasus len nəboŋ enan! Husur len naut egai dereh tikad na-ḅiltiḷəŋon-isa-an mai nəlol paŋpaŋ topansem nəvanuan galegai.

²⁴ Nəbu nəḅalan gail lita bun galito həni, ale aenemi salit gail dereh libaŋis gat galit beti səhar galit vi tut vi lan nəkantri p̄isi. Ale nametḅos gail dereh lipal sar nabiltivile Jerusalem, il a m̄o həni van vəbar nəboŋ salit ḅesib.

Nagəmaian siNatun Nəvanuan
(Mat 24.29-31; Mak 13.24-27)

²⁵ “Natit tiltile gail levisi hən namityal, nahəbati mai naməso gail.* Len navile a paŋ, nəvanuan gail len nəkantri gail dereh lemətahw, ledədarŋəḅu, nau tuhatuh hən nəwalan hən nətas mai nahəbasoduḿ.

²⁶ Nəvanuan gail dereh nəlolit tiṽonṽon len namətahwan salit mai nə-vatvat-viri-an hən nəsa ḅevisi len navile a paŋ. Husur nədaŋan gail len nəmav dereh lekukur.

²⁷ Beti len nəboŋ enan dereh leris aNatun Nəvanuan ḅegəm len nəmavukasw, len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.*

²⁸ Nəboŋ natgalenan lə̃betuḅat visi, mət̃eil gəgat tinor husur asike idareh nə-lav-kuvi-an samito dan nəmauran hən navile a paŋ, dereh tihav.”

Nəḅol p̄usan hən nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Mak 13.28-31)

²⁹ Beti ikel nəḅol p̄usan mai galit ke: “Məteris nəhai nafik mai nəhai p̄isi am.

³⁰ Nəboŋ lotodumuḅoh, mət̃oləboi mət̃beris lə̃boii ke nəboŋ naut pudpud ḅegəm pəpadaŋ.

³¹ Imagenan, nəboŋ mət̃beris natgalenan ḅevisvisi, mət̃eləboii ke natohan pipihəḅalan aGot satogəm pəpadaŋ.

³² Nukel nakitinan mai gamit ke, naur egai asike lumat vəbar natgalen p̄isi lə̃bisarpoh.

* 21:22: Hos 9.7 * 21:25: Isa 13.10; Eze 32.7; Jol 2.31 * 21:27: Dan 7.13; KelV 1.7

³³ Nəməv mai navile a pan dereh arimasig balai, avil nasoruan sagw asike imasig boŋ ideh.

Məteutaŋ!

³⁴ “Mətelələgau hən ke samtetərog, samtigol naŋide tosa len natərogan mai samtinau masuŋ hən nəmauran len navile a pan o nəboŋ enan dereh tegəm ale mətosəhoŋut lan hum məttobat len nəhai tata.

³⁵ Husur dereh tegəmai len galit p̄isi lotosuh len navile a pan kavkav.

³⁶ Mətehulahul tabtab, ale sor tuŋ ke məteləboi mətbigam yav dan natgalen p̄isi pəpadan hən bevisi, ale mətbeil len nəhon aNatun Nəvanuan.”

³⁷ Na len nalennəyal p̄isi aYesu eŋusan len naholəvat todar vis naim siGot, be len mariug ivan vatoh len Naŋehuh Oliv.

³⁸ Ale nəvanuan p̄isi lulele dudulan somilan hən ləbevi lan naholəvat todar vis naim siGot hən ləbesəsəloŋ həni.

22

Ajutas eŋur hən aYesu

(Mat 26.1-16; Mak 14.1-11; Jon 11.45-53)

¹ Len nəboŋ enan Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, lotokisi hən nəPasova, egəm pəpadan.*

² Abiltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo luke lisəb naŋisal ideh hən ləbigol aYesu bimat, be savi len nəhon nəvanuan gail husur lomətahw len galito.

³ Beti aSetan eŋis len aJutas lotokisi hən aIskariot, gai tovi sua len ahai susur lotovi 12.

⁴ Ale aJutas ivan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən bisor mai galit husur naŋisal ideh hən beŋin aYesu len navələlito.

⁵ Lohəhaŋur masuŋ ale ludam̄ hən ləbilav nəvat nasilva maii.

⁶ Ale aJutas idam̄, beti idas p̄isal hən beŋin aYesu len navələlito nəboŋ naluŋoh ləsətah maii.

NəPasova naməkot siYesu

(Mat 26.17-25; Mak 14.12-21; Jon 13.21-30)

⁷ Beti nəmariboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan egəmai. Len nəboŋ enan lotutumav hən natuhsipsip hən nəPasova.

⁸ AYesu esəvat aPita mai aJon, ike, “Mirivan voutaut hən nəhanian hən nəPasova hən datb̄ihani.”

⁹ Ale arousi ke, “Guke namreutaut həni a be?”

¹⁰ Isor var gəlar ke, “Nəboŋ mərbəbis len nabiltivile, naulum̄an sua topat nabiliwai topul dereh teburur mai gaməru. Mərehusuri vi lohoim tobis lan

¹¹ ale kel mai amahean naim ke, ‘Ahai p̄usan eusi ke: “Narum̄ simetb̄os gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail lan.”’

¹² Atenan teŋusan gaməru hən nabiltirum̄ tokad natit p̄isi dattoləŋoni. Məreutaut ei.”

¹³ Na aruvan, arusaŋ natit p̄isi hun tokel mai gəlaru, ale aroutaut hən nəPasova.

Nəhanan naməkot siNasub

(Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; 1Kor 11.23-25)

¹⁴ Nəboŋ namityal hən nəhanan togəmai, aYesu ipat hən nətarhəgarin hən b̄ihan. Ale ahai pispisul san gail luŋon maii.

* **22:1:** Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, alat lotovi Ju lokisi hən NəPasova, nəboŋ aGot togol ahai a m̄o gail p̄isi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel.

15 Ale ikel mai galit ke, “Noləŋon buni tia ke nihan nəPasova egai mai gamito a tahw hən nəbeləŋon bisa.

16 Husur nukel mai gamit ke, asike nuhani am vir nəsarpoan han len natohan pipihabəlan aGot.”

17 Nəboŋ tolav nabiliwai, tosipa həni, ike, “Mitilav nabiliwai egai ale pəpehuni mai gamit gabag.

18 Husur nukel mai gamit ke, gagai van asike nomun tas nəwain† vir natohan pipihabəlan aGot bəgəmai.”

19 Nəboŋ tolav nabəta, tosipa həni, eburu, beti ilavi mai galito, ike, “Egai nibegw notoviol həni mōs gamito. Gol timaiegai hən mətbinau gat tin hən ginau.”

20 Len navide toŋitoŋ, nəboŋ lotohan tonon ilav nabiliwai ike, “Egai nabiliwai hən na-ke-l-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw, nəda hagw bisel mōs gamito len nəmatan sagw.

21 Be atenan bəriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail, navəlan atenan ipat len natev mai navəlagw.*

22 Husur aNatun Nəvanuan dereh tivan suŋan aGot toriŋ gati tia,* avil atenan bəriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.”*

23 Beti lotubət usus gabag hən galito ke, ase len galit tigol natenan.

Ase etibau səhor galito

24 Lotubət vitvituh len galit gabag husur galit ta be etibau səhor galito.

25 Na aYesu ikel mai galit ke, “Len navile a pan, nakiŋ hən nametbəs gail, lupatpat galit məhat len nədaŋan salito; ale nametbəs gail lokis alat lotoil a mō hən galito hən ‘Na-vi-tarhəte-an salito.’

26 Be gamit samtimaianan. Ideh len gamito totibau masuŋ, gai timasgəm suŋan ahai a tahw. Ale ideh len gamito toil a mō, timasgəm suŋan nəvanuan toum kəmas sinəvanuan tile.

27 Husur ase etibau am, atenan tohan len natev, o atenan toum hən bilav nəhanian maii? Len nabunusian silat navile a pan evi atenan tohan len natev. Avil len gamito, evi ginau boh notoum kəmas samito.

28 Gamit boh mətutah mai ginau akis, naut kəmas naŋisal sagw todaŋ nəboŋ nəvanuan gail lotomətahun ginau.

29 Suŋan aTəmagw tolav na-il-a-mō-an len natohan pipihabəlan mai ginau, imaienan, gagai nulavi mai gamito.

30 Dereh mitihan, mətemun len natev sagw len natohan pipihabəlagw ale mətəbətah len nabiltihai bətbətah gail hən mətəpəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael.

Ahai susur gail, nəmauran dereh tidan len galito

(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Jon 13.36-38)

31 “Simon, Simon, geris, aSetan eus aGot hən bisabə gamito ke mətumabe, hum nauluŋan hən nəhol todardar hən nəhad mōs namisurhuwit bith tur lan, be nəsogsog ŋisi han bəsuh.

32 Avil nusor tuŋ mōs gaiug tia hən ke, nadəlomian sam asike iteh. Ale nəboŋ gəbipair təlmam, gigol galit lotovi ahai susur gail am ke lidaŋ am.”

33 Be aPita ikel maii ke, “Nasuŋ, noutaut hən nəbitah mai gaiug van hən naim bəbaŋis mai nəmatan!”

† 22:18: Len naut egai, natosian ike navit nəhau (tovi navit nakrep), be namilen nəwain. * 22:21: Psa 41.9 * 22:22: Psa 22.2-19; Isa 53; Uman 2.22-24 * 22:22: Uman 1.18

³⁴ Ris aYesu tosor vari ke, “Nukel mai gaiug, Pita, natoulum̃an asike ekəkəraiko daməŋai vəbar gəb̃ikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”

³⁵ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nəboŋ notosəvat gamito, nəpaus, nəhad mai naributbut tobuer, mətõmidol hən natideh a?” Ale lusor vari ke, “Ao.”

³⁶ Ikel mai galit ke, “Be gagai, atenan b̃ikad nəpaus timaspati mai tipat nəhad səsəŋon am. Ale asike b̃ikad naʒu nəb̃alan, timaspuer hən nahurabat naut susus san hən b̃evur b̃esua.

³⁷ Husur nukel mai gamit ke, natosian egai siGot timassarpoh len ginau ke, ‘Len nənauan salit loriŋi hum alat lotosa.’* Ale nəsa lototosi husur ginau egəm bar nəsarpoan han ta bogai.”

³⁸ Na lukel maii ke, “Geris, Nasub̃, naʒu nəb̃alan toru!” Be gai ike, “Tinoŋ!”

*Len Naʒehuh Oliv
(Mat 26.36-46; Mak 14.32-42)*

³⁹ Beti aYesu evivile, ale iyar vi lan Naʒehuh Oliv hum naʒide san. Ahai susur san gail lohusuri.

⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan, ikel mai galit ke, “Mitoris tuʒ hən asike mətb̃iteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri.”

⁴¹ Ivan dan galito vəbar naut avan ideh b̃eləboi b̃etuʒ hən nəvat lan, etəjedur, ale isor tuʒ.

⁴² Ike, “Ita, b̃evi naləŋonian sam̃, lav kuv nab̃iliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau. Avil nəsa gotoləŋoni tevisi, savi nəsa notoləŋoni.”

⁴³ Ale aŋel sua hən nəmav evisi həni ale igole idaŋ.‡

⁴⁴ Len nənauan san mai nəlon totuhatur masuʒ, isor tuʒ habat van van napilal san etuʒ hun nəda toturtur len tan.

⁴⁵ Nəboŋ tole məhat dan na-sor-tuʒ-an, etəlmam van hən ahai susur gail ale isaʒi ke lotopat, nibelit eməhav husur nalolosaan.

⁴⁶ Na ikel mai galit ke, “Imabe mətupat? Mitile məhat, sor tuʒ hən asike mətb̃iteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri!”

*Lutah gat aYesu
(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.3-11)*

⁴⁷ Nəboŋ tosorsor sal, naluʒoh sua egəmai. Ale aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, gai eil a m̃o. Egəm ben aYesu hən b̃esum̃ nətarhon,

⁴⁸ avil aYesu eusi ke, “Jutas, gumabe? Gaiug gosum̃ nətarhogw hən gəb̃eriŋ ginau, aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi sagw gail a?”

⁴⁹ Nəboŋ alat lotohusur aYesu lotoris nəsa b̃evisi, luke, “Nasub̃, namtib̃al mai galito hən naʒu nəb̃alan a?”

⁵⁰ Beti galit sua itai naslev səb̃iltihai tutumav, ta kotov nədariŋan nəmatu.

⁵¹ Avil aYesu ike, “Mitinoŋ, samtimagenan!” Ale ibar nədariŋan, gole imaur.

⁵² Beti aYesu ikel mai ab̃iltihai tutumav gail, alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot mai alat lotoil a m̃o hən naJu gail ke, “Imabe mətogəm, lav naʒu nəb̃alan mai nəbatw gail gəmai hən mətb̃itah gat ginau hum notovi vanuan nəb̃alan toke tib̃al mai alat lotoil a m̃o?”

⁵³ Len nəmariboŋ piŋi nutoh mai gamit len naholəvat todar vis naim siGot be mətsəbar ginau. Avil gagai evi namityal samito mai namityal hən nədaŋan hən nəmargobut.”

*APita ike saləboi aYesu
(Mat 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27)*

* 22:37: Isa 53.12 ‡ 22:43: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 43-44 egai.

⁵⁴ Beti lutah gat aYesu, losəhari van vi lohoim sebiltihai tutumav. APita ehusr galit van, be səyar pəpadaŋ.

⁵⁵ Nəboŋ lototuŋ nəhab rivuh len naholəvat todar vis naim ale lototitileh bonbon, aPita ebətah, tah mai galito.

⁵⁶ Beti naslev təbarehreh erisi nəboŋ tobətah ale nəsalalumean hən nəhab tomias. Ale ekəta mətaltal van həni, ike, “Ategai am itah mai atenan!”

⁵⁷ Avil aPita isor tasi ke, “Litegai, ginau notətan hən gai!”

⁵⁸ Beti sədareh ŋai togon torisi, ike, “Gaiug am, govi galit sua!” Avil aPita ike, “Aoa Tegai, savi ginau!”

⁵⁹ Ale husur nəhaua tosua tovan, sual am isor səbi, ike, “Ategai boh itah maii, bathut gai am evi auleKalili.”

⁶⁰ Avil aPita ike, “Tegai, notətan hən nəsa gotokele.” Vəha-sua ŋai, nəboŋ tosor sal, natoulumān ekəkəraiko.

⁶¹ Nasuḅ ipair, ekəta inor van hən aPita, ale aPita inau təlmam hən nasoruan siNasuḅ nəboŋ tokel maii ke, “A tahw hən natoulumān bəkəkəraiko daməŋai, gaiug dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”

⁶² Ale aPita evivile, itaŋ lolosa masuḅ.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.59-68; Mak 14.55-65; Jon 18.19-24)

⁶³ Alat lotokətkəta kəkol hən aYesu lotuḅat sor vilesi van, luḅasi, ḅasi, ḅasi van,

⁶⁴ lubaŋis gat namətan ale loususi ke, “Sss Hai kelkel ur, ase toḅas gaiug?”

⁶⁵ Ale lukel natit isoḅur am, losəvari vəsa tibatbat.

⁶⁶ Nəboŋ naut tolan nəSanhitrin luḅonbon. Alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, aḅiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətah len nabonbonan enan. Ale losəhar aYesu van hən galito.

⁶⁷ Luke, “Gəḅevi aKristo, aGot totabtabuh lan, kel mai ginamito.” Avil ikel mai galit ke, “Nəbəkəmaianan mai gamito, asike mətodəlom ginau,

⁶⁸ ale nəḅeus gamito, asike mətusor var ginau.

⁶⁹ Be gagai van aNatun Nəvanuan dereh tebətah len nəmatu siGot hən bīkad nədaŋan.”*

⁷⁰ Galit pisi lousi ke, “Gaiug māu, aNatun aGot a?” Ale isor var galit ke, “Gamit mətuke ginau boh.”

⁷¹ Beti luke, “Datsaləŋon avan ideh am hən bīkel ur nəsaan ategai tokele. Husur gidat səḅodato datosəsəlōŋ həni len nabuŋon gabag!”

23

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Beti, naluḅoh kavkav hən nəSanhitrin lule məhat, səhari van hən aPilate.

² Lotuḅat sor tas aYesu, il hirhir lan ke, “Namtusəḅ ategai ke tosəhar suluḅ nəvanuan sinamit gail len naḅisal tosa. Ikai tas na-ḅur-nətak-an van hən aSisa, mai gai ike tovi aKristo, aGot totabtabuh lan tovi a kiŋ sua.”

³ Ŋa aPilate eus aYesu ke, “Gaiug govi kiŋ seJu gail a?” Ale isor vari ke, “Gaiug boh gukele.”

⁴ Beti aPilate ikel mai aḅiltihai tutumav gail mai naluḅoh gail ke, “Nusəbi ke ategai səkad nəsaban.”

⁵ Avil lutaltal ke, “Gai ipair hən nənauan sinəvanuan gail hən naḅusanan san len naut pisi a Jutea, gol loluḅoh ḅal taḅtaḅor. Etuḅat a Kalili vəbar naut egai!”

* 22:69: Psa 110.1

AYesu len nəhon aHerot

⁶ Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ həni, eusi ke gai bevi auleKalili.

⁷ Ale nəboŋ tosəsəloŋ ləboii ke aYesu totoh pipihabəlan aHerot Antipas, esəvati van hən aHerot, gai am totoh len naut a Jerusalem len nəboŋ enan.

⁸ Nəboŋ aHerot toris aYesu ehəhaʋur masuʋ, husur sutuai eləŋoni tia ke terisi, bathut esəsəloŋ hən naholan tohusuri, ale ike teris aYesu biŋol namerikel ideh.

⁹ Na aHerot eusus nausian tosoʋur be aYesu sator vari.

¹⁰ Ale abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo, lusor idaŋ, lusor lol paŋpaŋ ke aYesu tosa.

¹¹ Beti aHerot mai nasoltia san gail loŋit nəholit van həni hum gai tovi ut kəmas, lusor vilesi. Lukol nahurabat bilbil lan ale losəvati təlmam van hən aPilate.

¹² Len nəboŋ enan ŋai aHerot mai aPilate gəlar gabag arogəm vi bubur beti. Husur sutuai arovi enemi səlar gabag.

AYesu len nəhon naluʋoh

(Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39-19.16)

¹³ Nəboŋ aPilate tokis abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō mai nəvanuan gail tonon,

¹⁴ ikel mai galit ke, “Mətosəhar ategai gəm hən ginau hum ke avan sua tosəhar suluʋ nəvanuan gail len naʋisal tosa. Nəboŋ notoususi len nəhomito, nəsəsəb nəsaan ideh len ategai məttosor tasi, kel ke tosa.

¹⁵ AHerot am səsəb nəsaan ideh lan, husur aHerot esəvat təlmam həni gəm hən gidato. Ale imasil ke, ategai sagol natideh tonor hən biimat sile.

¹⁶⁻¹⁷ Imaienan, dereh nigol lebilas masuʋ həni ale teləboi biivan.”*

¹⁸ Avil galit luʋon, kai habat ke, “Səhar ategai vi tut, aParappas tevivile mōs ginamito!”

¹⁹ (Alat a Rom lutah gat a Parappas tia, bar həni len naim bəbaŋis sil togol nəvanuan lotoluʋoh, ʋal taʋtaʋor len nabiltivile hən ləbemədas nəgavmen, mai igol avan sua imat.)

²⁰ APilate isor van hən galit tətəs am bathut ike teriŋ aYesu tivan.

²¹ Avil lukai habat van ke, “Timat! Timat len nəhai balbal!”

²² Len na-vəha-tor-an aPilate isor van hən galit ke, “Imabe? Igol nəsa tosa? Nəsəsəb kas nəsaan ideh lan tonor hən biimat sile. Imaienan dereh nigol ke lebilas masuʋ həni ale neriŋi tivan.”

²³ Avil lukai susumar husur aYesu ke timat len nəhai balbal, ale ludaŋ ʋur aPilate.

²⁴ Na aPilate eriŋi ke tigol nəsa lotoləŋoni.

²⁵ Ale atenan lotousi, aParappas totoh len naim bəbaŋis sil togol nəbalan hən bəmədas nəgavmen mai togol nəmatan, eriŋi evivile. Avil eriŋ aYesu len navələlito hən ləbiŋol nəsa lotoləŋoni həni.

Luʋos gat aYesu len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27)

²⁶ Nəboŋ nasoltia gail lotosəhari van, lutah gat aSimon, auleSairin sua toyar marireu gəm vi lan naut a Jerusalem ale loriŋ nəhai balbal lan hən biipati husur aYesu.

²⁷ Ale nəvanuan isoʋur masuʋ lohusuri. Galevis lotovi alatpəhaʋut lois, luʋosʋos nibelito, lutaŋisi.

* **23:16-17:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves ¹⁷ *Len nəhanan enan APilate timasriŋ nəvanuan sua tobaŋis gati a mō tevivile.*

28 Be aYesu ipair van hən galit ke, “ToḅtaJerusalem gail, samtitanjis ginau be mititanjis gamit gabag mai anatumit gail.

29 Husur len nəboḅ ḅegəmai nəvanuan gail dereh like, ‘AGot igol navoian van hən alatpəhaṽut lotobutoh, nəhad hən natətai gail ləsəpasus, mai nasus gail ləsəvəhasus!’

30 Beti ‘dereh lisor mai nabiltiṽehuh gail ke, “Rus vi pən bar ginamito!” Lisor mai natuhṽehuh gail ke, “Kabut gol ginamito!”’*

31 Husur ke nəvanuan gail ləḅigol natgalenan nəboḅ nəhai tomaur sal, nəsa ḅevisi nəboḅ nəhai ḅiḅod?”†

32 Ikad naulumən eru, artoḅur kotov nalo silat aRom, ale losəhar gəlaru van hən ləḅigol arḅimat mai aYesu.

33 Nə nəboḅ lotobar naut lotokisi hən Nabəlashukadhutəmat, loriḅi itahətah len nəhai balbal ei, gai mai naulumən eru artosa, esua len nəmatu san, togon len nəmair.

34 AYesu ike, “Ita, geruḅat nəsaan egai dan galito, husur ləsələboi nəsa lotogole.”‡ Beti lubar hən nəvat hən ləḅisəḅi ke as tikad nahurabat san gail.*

35 Nəvanuan gail loil, lokəta bunusi. Ale nəvanuan totibau salit gail lobit nabuḅolit van hən aYesu, lusor vilesi. Luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail; ḅevi aKristo siGot, aGot totabtabuh lan, tilav kuv gai gabag!”

36 Nasoltia gail am lusor vilesi, logəm pəpadaḅ, lav navinika§ van həni.*

37 Luke, “Gəḅevi kiḅ seJu gail, lav kuv gaiug səḅom!”

38 Ale ikad natosian sua a məhat həni toke, “AKiḅ seJu gail bogai.”

39 Gəlar sua, tovi ulumən tosa totahətah ei, isor mədasi ke, “Gaiug gəsavi aKristo aGot totabtabuh lan a? Mjəə! Təmagenan, gilav kuv gaiug gabag, ale lav kuv ginamər am!”

40 Be togon isor lan ke, “Gəsamətahw len aGot a? Ivoi ke gemətahw husur nəpanismen samḅ eḅitoṽ hən esan.

41 Ale gidaru darupanis inor husur darukad nəpanismen tonor hən nəsa dartogole, be ategai, gai sagol natideh tosa.”

42 Ale ike, “Yesu, nau gat ginau nəboḅ gəḅegəm vi kiḅ.”

43 AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməḅai dereh gitoh mai ginau len naut nahəhaṽuran tovi Paratais.”

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30)

44 Pəpadaḅ hən natuḅliəl nəmargobut ikabut gol pīs naut kavkav vəbar namityal totor ut mədau,

45 husur nəyal satun am. Ale nabiltikaliko topəpehun naim siGot emətar len nahudhut eru.*

46 Beti aYesu ikai habat ke, “Ita, gagai noriḅ nanunugw len navələm.” Nəboḅ tokəmaienan tonon, eməsol, imat.*

47 Nəboḅ nasenturion toris nəsa tovisi, isor sal suh aGot, ike, “Kitin ategai evi nəvanuan tonor bogai!”

48 Naluṽoh luḅon hən ləḅekəta ris nəsa tovisi. Nəboḅ lotorisi, len natəlmaman salito lulolosa, len nalolosaan salito lotuh nəmabulito.

49 Ale galit pīs lotoləboi bun aYesu, loil a tut mai alatpəhaṽut lotohusuri a Kalili, loris pīs natgalenan.*

* 23:30: Hos 10.8 † 23:31: Namilen ke ləḅigol natgalenan hən aYesu, dereh ligol isa vəsa səhori hən galit tile. ‡ 23:34: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: aYesu ike, “Ita, ruḅat nəsaan egai dan galito husur ləsələboi nəsa lotogole.” * 23:34: Psa 22.18 § 23:36: Navinika evi nəwain tomatu van vakon. * 23:36: Psa 69.21 * 23:45: Exo 26.31-33 * 23:46: Psa 31.5 * 23:49: Psa 38.11

*Nətavunan siYesu**(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42)*

⁵⁰ Ikad naulum̃an sua, nahəsan aJosef tovi Sanhitrin sua, tovoi mai tonor.

⁵¹ (Gai sədañ mai nəSanhitrin, len nəsa lotoutaut həni mai lotogole.) Evi uleArimatea, navile sua len naut aJutea, totoh vir natoħan pipihabəlan aGot.

⁵² Ivan hən aPiləte ale eus niben aYesu.

⁵³ Beti ipat kuvi vi pan, ruŋ gole len nəkaliko tovi linen ale riŋi len nəburhuvat nəmatan lotota puŋuli tia. Ləsətavun avan ideh len nəbur enan sal.

⁵⁴ Ale evi Nəboŋ Nautautan, nəSəppat pəpadaŋ betuḅat**.

⁵⁵ Alatpəhaṽut, lototah mai aYesu a Kalili, lohusur aJosef ale loris nəburhuvat nəmatan mai naṽide toriŋ niben topəlah lan.

⁵⁶ Beti luvahim, loutaut hən natit tokad nəboŋ tosusau mai nəhai pəhas gail m̃os niben.

Ale len nəSəppat luŋavŋav husur nalo siMoses.*

24*Na-le-məhat-an dan nəmatan**(Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10)*

¹ Len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* dudulan som̃ilan, alatpəhaṽut lovi lan nəburhuvat nəmatan, lutariv natit tosusau lotoutaut hən gail tia.

² Lusəb nəvat nabopita torib tia dan nəbur nəmatan

³ avil nəboŋ lotoḅis, ləsəsəb niben Nasuḅ aYesu.

⁴ Nəboŋ lotonau tətən hən natenan sal, be losəhoṽut len naulum̃an toru artoil ben galito, artosun nahurabat tokabkabil.

⁵ Ninelit epil vəsa, ale lotəŋedur kəta vi pan be gəlaru arukel mai galit ke, “Mətudoŋ məb hən avan tomaur len naut silat lotomat?”

⁶ Atenan satoh gegai, avil aGot igol ile məhat tia! Mitinau təlmam hən nəboŋ totoh len naut a Kalili sal,

⁷ tokel mai gamit ke, ‘Nəvanuan gail limasriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail, ale gai timastahətah len nəhai balbal, ale len nəmariboŋ totor timasle məhat tətəs.’**

⁸ Beti lunau təlmam hən nasoruan san,

⁹ ale nəboŋ lototəlmam dan nəburhuvat nəmatan, lukel piŋ natgalenan mai Tosəŋavur Pisan Tosua mai aħai susur tile gail am.

¹⁰ Alatpəhaṽut galenan lotokəmaienan mai aħai pispisul gail: lovi aMeri ta Maktala, aJoanna, aMeri anan aJemes mai alat lototah mai galito.

¹¹ Avil aħai pispisul gail ləsədəlom nasoruan enan husur lunau ke səkad namilen.

¹² Be aPita ile məhat, igam vi lan nəburhuvat nəmatan. Nəboŋ toḅetḅet hən ḅekəta vi lan ḅurhuvat, eris nəkaliko nalinen gail ŋai, ale ivahim, ipaŋ len nəsa tovisi.

*Naḅisal vi Emmaus**(Mak 16.12-13)*

¹³ Len nəmariboŋ enan ŋai ikad galit eru artovi lan navile lotokisi hən Emmaus, nakilomita han tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.†

** **23:54:** Evi naut mədau, pəpadaŋ hən namityal ḅimasur. * **23:56:** Exo 20.10; Deu 5.14 * **24:1:** NəSəppat seŋu gail etuḅat len naFraitə nəboŋ namityal tomasur, ale inoŋ len nəSarete nəboŋ namityal tomasur. Gol ke nəmariboŋ metəkav hən nawik evi Sade. * **24:7:** Luk 9.22, 17.25, 18.31-33 † **24:13:** Nasoruan ta Kris ike naut a Emmaus nəstatia han tovi 60 a tut dan naut a Jerusalem, nəstatia evi nabəlavən tokad 187 mita lan. Namilen ke naut a Emmaus ipat nakilomita tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.

- 14 Gəlaru arusorsor mai gəlar gabag husur natit p̄isi tovisi tia.
- 15 Nəboŋ artosorsor mai artohol husur natgalenan, aYesu m̄au egəm, itah mai gəlaru len nəyaran səlaru.
- 16 Be aGot igol arsakəta ləboii.
- 17 Ale eus gəlar ke, “Len nasoruan saməru nəboŋ mərtoyar van, məruhol husur nəsa?” Ale aroil ei, len nalolosaan arusar batut.
- 18 Beti gəlar sua, nahəsan aKleopas isor vari ke, “Len nametb̄os p̄isi a Jerusalem, gaiug səb̄om̄ gəsələboii nəsa tovisi ei len nəboŋ galeg a?”
- 19 Eus gəlar ke, “Nəsa gail?” Arusor vari ke, “Natgalenan husur aYesu ta Nasaret, aulum̄an sua tovi hai kelkel ur todaŋ len nagolean mai nasoruan len nəhon aGot mai nəvanuan gail p̄isi.
- 20 Beti ab̄iltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o sidato, loriŋi len navəlan alat a Rom hən ləber̄iŋ nəmatan lan, ale lugol itahətah len nəhai balbal.
- 21 Avil a m̄o namtuvatvat viri ke, tovi atenan b̄ilav kuv a Israel dan alat lototəgau gat gidato. Be savi natenan ŋai, daməŋai evi nəmariboŋ totor togam gol natgalenan tovisi tia.
- 22 Ale sual am, alatpəhaʔut sinamit galevis lugol namtosəhoʔut. Daməŋ dudulan som̄ilan lovi lan nəbur nəmatan
- 23 ale nəboŋ ləsəsəb̄ niben, lotəlmam, luke lotoris na-kəta-risi-an sual ei ke, aŋel artoke aYesu tomaur tia.
- 24 Beti galit galevis lototah mai ginamito, lovi lan nəbur nəmatan ale lusəbi hum alatpəhaʔut lotokele, avil gai, ləsarisi.”
- 25 AYesu ikel mai gəlar ke, “Nəkadumir iʋonʋon. Idaŋ hən mərbədəlom p̄is nəsa ahai kelkel ur gail lotokele.
- 26 Evi naləŋonian siGot ke aKristo imasləŋon isa vəsa m̄os natgalenan, beti b̄is len nəyalyalan san.”
- 27 Beti tuʔat len aMoses mai ahai kelkel ur gail p̄isi, isor vahvah mai gəlaru, kel natit p̄isi husur gai gabag topat len natosian siGot kavkav.
- 28 Nəboŋ lotoyar gəm pəpadaŋ hən navile artovan həni, aYesu iyar sum̄an b̄ivan am.
- 29 Be arutaltal həni ke, “Gitoh mai ginaməru husur naut igomgom mai namityal imasur tia.” Ale eb̄is lohoim hən b̄itoh mai gəlaru.
- 30 Nəboŋ topat hən nətarhəgarin hən b̄ihan mai gəlaru len natev, ilav nabəta, esipa həni, eʔuri ale ilavi mai gəlaru.
- 31 Vəha-sua ŋai namətalar esəŋav, aroris ləboii. Beti iyav dan gəlaru.
- 32 Arousus gəlar gabag ke, “Imabe nəlodar imavuhos nəboŋ tosor mai gidaru metp̄isal, tosor vahvah hən natosian siGot mai gidaru?”
- 33 Ŋa len namityal enan ŋai arule məhat, arotəlmam vi Jerusalem. Arusaʔ Tosəŋavur Pisan Tosua lotob̄onb̄on mai alat lototah mai galito,
- 34 lotoke tokitin ke Nasuʔ tole məhat mai tovisi hən aSimon.
- 35 Beti gəlaru arukel ur nəsa tovisi metp̄isal mai na-ris-ləboii-an səlaru nəboŋ aYesu tob̄ur nabəta.

AYesu evisi hən ahai susur gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

- 36 Nəboŋ artohol husur natgalenan sal, aYesu evisi, eil rivuh len galito ale ikel mai galit ke, “Nəlomit tikad natəmat.”
- 37 Be losəhoʔut, ninelit epil, lunau ke lotoris nanunun.
- 38 Beti ikel mai galit ke, “Mətomətahw hən nəsa? Imabe nəlomit euri ke notomaur tətəs?

39 Məteris navəlagw mai nariegw gəlaru; ginau bogai! Bar ginau hən mət̃beləboi ginau, husur nanunun ideh səkad nabələshw mai navisoh sum̃an ginau notokade.”

40 Nəboŋ tokəmaienan tonon̄ eṽusan galit hən navəlan mai narien gəlaru.

41 Len nakemkeman mai nəmaŋmaŋan salito nəlolit euri sal ale ike, “Mətukad nəhanian ideh geg a?”

42 N̄a lulav nahudhuieh lotoləŋasi maii,

43 ale ilavi, ihani len nəholito.

Nasoruan naməkot siYesu husur nauman

44 Beti ikel mai galit ke, “Egai nəsa notokele mai gamit tia nəboŋ nototoh mai gamit sal ke, natit p̄isi lototosi husur ginau len nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail mai nəbe gail limassarpoh.”

45 Beti esəŋav hən nənauan salit hən ləbeləboi natosian siGot.

46 Ikel mai galit ke, “Natosian ekəmaiegai ke: AKristo, aGot totabtabuh lan, timasləŋon tisa vəsa ale le məhat dan nəmatan len nəmariboŋ titor.*

47 Ale len nahəsən dereh nəvanuan gail likel ur nəpairan dan nəsaan m̄os narubatan dan nəsaan van hən naluṽoh hən namet̃bos gail p̄isi, tuḅat a Jerusalem.

48 Gamit mətoris natgalenan, mitia kel ur nəsa məttorisi mai nəvanuan gail.

49 Məteris, nosəvat nəsa aTəmagw tokel gati van hən gamito, be gamit mititoh len nabiltivile vir aGot b̄ikol nədaŋan hən nəyalyalan len gamito hum nahurabat.”*

AYesu evi məhat

(Mak 16.19-20; Uman 1.9-11)

50 Beti esəhar galit vəbar naut a Petani, ale isah hən navəlan vi məhat, eus aGot hən b̄igol navoian van hən galito.

51 Nəboŋ tosorsor sal eriŋ galito ale aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.

52 N̄a lulotu həni beti lotəlmam vi Jerusalem, lukemkem masuṽ.

53 Ale lutoh tin len naholəvat todar vis naim siGot, lusor sal suh tabtab hən aGot.

* 24:46: Isa 53; Hos 6.2 * 24:49: Uman 1.4-5

Jon

Na-kel-uri-an tovoi aJon totoni

Ase itos naloʻbulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aJon tovi esua len ahai susur tosəḡavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AJon itos naloʻbulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri ke aYesu tovi aNatun ulumʻan aGot tosua səʻbon, ale evi tarhət sinəvanuan gail hən ləʻberin nəlolit ʻbidan lan, ləʻbikad nadəlomian lan. AJon itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi aYesu, alat lotoke linau ləboi nəsa tokele husur gai.

Nəsa evisi len naloʻbulat egai?

AJon ikel ur namerikel gail aYesu togole, mai naʻpusanan gail tokel uri ke tovi aNatun aGot.

Naloʻbulat ehusur as galito?

Ehusur aYesu, ehusur aTəman, ehusur aNunun. Ehusur aYesu toʻvusan aTəman hən nəvanuan gail, ehusur aNunun toviol hən nəmauran len nəsa aYesu togole mai tokele.

Natgalenan evisi ʻḡais?

Naloʻbulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 26 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Naloʻbulat egai iʻbol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

AJon ike totoni naloʻbulat egai “hən mətʻbedəłomi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətʻberin nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mətʻbikad nəmauran len nahəsan” (Jon 20.30-31). AJon ekis aYesu hən aSoruan ale ikel uri ke itah mai aGot tia len natuʻbatan nəboḡ togol natit ʻḡisi. Ikel uri ke aSoruan evi Got. Ale len naloʻbulat egai aYesu ikel vəha-soʻbur həni ke “Ginau novi.” Lumaiegai ke: “Ginau novi bəta hən nəmauran” (6.35); “Ginau novi namial hən navile a pan” (8.12); “Ginau novi bopita” (10.7); “Ginau novi vanuan nasipsip tovoi” (10.11); “Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan” (11.25); “Ginau novi ʻḡisal, novi kitinan, novi mauran” (14.6) mai “Ginau novi bathuhau nakrep tin” (15.1, 5). Nəboḡ tokəmaienan ehum toke tovi Got, ale ikel kot natenan nəboḡ toke, “novi ginau notovi ginau” (8.24) ale nəboḡ toke, “a tahw hən aAraham tovisi, novi ginau notovi ginau” (8.58). Len navide tomaienan ikel vəhoti ke tovi Got, natuʻbatan san eʻbuer, nanoḡan san eʻbuer.

1) AYesu ase? (1.1-18)

2) AJon Baptais eutaut hən nəvanuan gail mōs nagəmaian seKristo (1.19-34)

3) AYesu etuʻbat hən nauman san (1.35-51)

4) Nauman siYesu len nəhon nəvanuan gail (2.1-12.50)

5) Nəsa aYesu togole mai toʻvusan həni pəpadaḡ hən naut a Jerusalem (13.1-17.26)

6) Lutah gat aYesu, lukot həni (18.1-19.16)

7) Nəmatan siYesu mai nətavunian san (19.17-42)

8) Na-le-məhat-an siYesu, ale evisi hən ahai susur san gail (20.1-10)

9) AYesu evisi naməkot len naut a Kalili (20.11-21.25)

Nasoruan egəm vi vanuan, aYesu

¹ Len natuḅatan naSoruan itoh tia, ale aSoruan itah mai aGot, aSoruan enan evi Got.

² Atenan itah mai aGot len natuḅatan.

³ Len atenan aGot igol natit p̄isi tovisi. Atenan taḅuer, asike tēkad natideh.

⁴ Gai evi nēkadun nēmauran, ale nēmauran enan evi nam̄ial sinəvanuan gail.

⁵ Nam̄ial satoḡial van sal len nēmargobut be nēmargobut sasəhori.

⁶ Aulum̄ian sua egəmai, aGot tosəvati, nahəsana Jon.*

⁷ Atenan egəm hum na-sor-ləboii-an hən ḅikel vəhot nakitinan husur nam̄ial, hən nəvanuan p̄isi ləḅedəlom napisulan tokele.

⁸ Gai gabag savi m̄ial, be egəm hən ḅikel vəhot nakitinan husur nam̄ial.

⁹ ASoruan egaii togəm hən navile a pan, gai evi nam̄ial kitin toḡias nəvanuan p̄isi.

¹⁰ Len gai aGot igol navile a pan tovisi. ASoruan itoh len navile a pan avil navile a pan ləsakəta ləboii.

¹¹ Egəm hən nəvanuan gail lotovi esan matmat, avil esan gail lomətahuni.

¹² Be galit p̄isi lotohəhaṽur həni, lotoriḡ nəlolit len nahəsana, eviol mai galit maiegai ke: evi len galito hən ləḅegəm vi natun aGot gail.

¹³ Nəvanuan ideh səpas galito, ləsavisi husur na-ləḡon-buni-an sinəvanuan o husur nənauan seulum̄ian, avil nəpasian salit egəm len aGot.

¹⁴ ASoruan beti egəm vi vanuan, itoh mai gidato. Datoris nəyalyalan san, nəyalyalan aSoruan tokade, husur tosua ḡai, togəm len aTata. Epul hən navoian toviol kəmas həni, epul hən nakitinan.

¹⁵ AJon ikel vəhot nakitinan husuri, ikai ke, “Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Gai ḅegəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’ ”

¹⁶ Husur napulan hən navoian san, eviol kəmas hən navoian mai gidato. Ale len navoian san, eviol, eviol, eviol tabtab mai gadito.

¹⁷ Bathut len aMoses, aGot eviol hən nalo, avil len aYesu, aGot eviol kəmas hən navoian mai nakitinan mai gidato.

¹⁸ Avan ideh saris aGot boḡ ideh. ANatun səḅon ḡai tosua, tovi Got, gai totoh tin mai aTata, gai eris aGot, isor vəsvəsaii.

AJon ike savi aKristo, aGot totabtabuh lan

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)

¹⁹ NaJu gail a Jerusalem losəvat ahai tutumav gail mai galevis len nahəmar aLevi mai naFarisi gail hən ləḅeus aJon ke, “Gaiug ase?” Ale egai evi na-kelkoti-an siJon.

²⁰ Ikel vəhoti, satətas gole, ikel vəhoti ke, “Ginau nəsavu aKristo, aGot totabtabuh lan.”

²¹ Na lousi ke, “Ase gaiug? AElijah la?” Ale ike, “Aoa, nəsavu gai.” Luke, “Govi ahai kelkel ur a?” Isor var galit ke, “Ao.”*

²² Beti lousi ke, “Gaiug ase? Gikel koti mai ginamit hən namtḅikel mai alat lotosəvat ginamito. Gaiug gikel nəsa husur gaiug?”

²³ AJon isor var galito hum ahai kelkel ur, aIsaiah ta sutuai toke, “Novi nadoldol tokai len naut masmas toḅəḅesw ke, ‘Gol nap̄isal tinor m̄os Nasuḅ!’ ”*

²⁴ Beti naFarisi gail naJu lotosəvat galit gəmai,

²⁵ lousi ke, “Asike gəḅevi aKristo, asike gəḅevi aElijah, asike gəḅevi aHai kelkel ur, imabe gubaptais hən nəvanuan gail?”

* **1:6:** Jon 1.19-36; Mat 3.1; Mak 1.4; Luk 3.1-2 * **1:21:** *Elijah:* Mal 4.5, *ahai kelkel ur:* Deu 18.15, 18

* **1:23:** Isa 40.3

²⁶ AJon isor var galit ke, “Ginau nubaptais hən nəwai, be ikad sua toil ben gamito, mətsakəta ləboii.

²⁷ Gai toyar a tahw hən ginau, ginau nəsanor kasi hən nəbisah ruḅat nəhau hən naributbut san.”†

²⁸ Len nəboŋ enan aJon ibapbaptais hən nəvanuan gail len naut a Petani, tarhəwisel Jortan.

AYesu, natuhsipsip siGot

²⁹ Pelan han, aJon eris aYesu toyaryar gəmai ale ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot ḅilav kuv nəsaan sinavile a pan.‡

³⁰ Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Dereh avan sua tegəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notoḅuer sal.’

³¹ Ginau nəsakəta ləboii, avil nogəm, nubaptais hən nəwai hən nəḅigol aIsrael ləḅeləboii.”§

³²⁻³³ Beti aJon ikel koti ke, “Nəsakəta ləboi ategai, avil atenan tosəvat ginau hən nəḅibaptais hən nəwai, ikel mai ginau ke, ‘Nəboŋ gəḅeris aNunugw ḅevi pan, ḅitoh tin len avan sua, avan enan dereh tibaptais hən nəvanuan gail hən aNunun aGot.’ Beti noris aNunun aGot tovi pan dan nəmav hum nətav** ale itoh tin len ategai.

³⁴ Ale noris natgalen tia, nukel koti ke, ateg bogai aGot totabtabuh lan.”††

Ahai susur metəkav gail siYesu

³⁵ Len nəboŋ tohusuri aJon eil tətəs mai eru len ahai susur san gail.

³⁶ Nəboŋ toris aYesu toḅot van ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bolai.”

³⁷ Nəboŋ ahai susur artosəsəloŋ hən nəsa tokele, arohusur aYesu.

³⁸ Beti aYesu ipair, eris gəlaru artohusuri, ale eus gəlar ke, “Məroləŋon nəsa?” Arusor vari ke, “Rappi (namilen ke Hai ḅusan), gutohtoh a be?”

³⁹ Isor var gəlar ke, “Gəm, kəta risi.” Na aruvan, aroris naut totohtoh lan, ale arutah maii len namityal tovat ut mədau, lovurvur nəmariboŋ enan maii.

⁴⁰ Aadru aḅan aSimon Pita, evi gəlar sua tosəsəloŋ hən nəsa aJon tokele, tohusur aYesu.

⁴¹ Natit metəkav aAдру togole, isaḅ aSimon, aḅan gabag, ale ikel maii ke, “Namrusaḅ aMessiah!” (namilen tovi aKristo, aGot totabtabuh lan).

⁴² Beti aAдру esəhar aPita van hən aYesu. AYesu ekəta bunusi ale ike, “Gaiug boh aSimon, anatun aJon, dereh lekis gaiug hən aKefas (namilen tovi aPita).”‡‡

AYesu ekis aFilip mai aNatanael

⁴³ Pelan han aYesu ike tevi lan naut a Kalili. Ebubur mai aFilip ale ikel maii ke, “Gegəm husur ginau.”

⁴⁴ (AFilip evi aulePetsaita tovi navile matmat siAдру mai aPita).

⁴⁵ AFilip isaḅ aNatanael ale ikel maii ke, “Namtusəḅ ategai aMoses totos husuri len nalo san, ahai kelkel ur gail am lutos husuri! Nahəsən aYesu, anatun aJosef ta Nasaret.”

⁴⁶ ANatanael eusi ke, “Natideh tovoi m̄au egəm a Nasaret a? Eḅuer!” AFilip ike, “Gegəm risi.”

⁴⁷ Nəboŋ aYesu toris aNatanael togəm həni ike, “Məteris! AuleIsrael kitin bogai! Səkad nagəgərasan ideh lan.”

† **1:27:** Evi slev gail lotosah ruḅat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail. ‡ **1:29:** Navile a pan len naut egai namilen nəvanuan ideh. § **1:31:** Israel len naut egai evi nəpasusan siJakop aGot tokisi hən aIsrael am. ** **1:32-33:** Nətav ehum navimal topəhapəhw. †† **1:34:** Natosian galevis ta sutuai luke evi anatun ulum̄an siGot ‡‡ **1:42:** Len nasoruan ta Aram, Kefas evi vat mot, Pita am evi vat mot len nasoruan ta Kris.

⁴⁸ ANatanael eusi ke, “Goləboi mab hən ginau?” AYesu isor vari ke, “Noris gotobətah pipifik§§, a tahw hən aFilip tokis gaiug.”

⁴⁹ ANatanael esəhoʋut len natenan, isor vari ke, “Hai pusan, kitin, gaiug boh aNatun aGot, gaiug boh aKiŋ seIsrael!”*

⁵⁰ AYesu ikel maii ke, “Godəlom natenan husur notokel mai gaiug ke notoris gotobətah pipifik a? Dereh geris natit gail gəbiŋan lan səhor masuʋ hən natenan.”

⁵¹ AYesu isor am ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, dereh məteris nəmav bəsəŋav, aŋel siGot gail ləbevi məhat ale ləbevi pan len aNatun Nəvanuan.”*

2

Nəlahan len naut a Kana

¹ Hois am ikad nəlahan len naut a Kana a Kalili. Anan aYesu itoh ei,

² ale lous aYesu mai ahai susur san gail am hən ləbegəm hən nəlahan.

³ Len nəhanan, nəboŋ nəwain tohav, anan aYesu ikel maii ke, “Lupar wain.”

⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Litegai, savi natideh len gidaru, namityal sagw sagəm sal.”

⁵ Ale anan ikel mai nəvanuan nauman gail ke, “Nəsa bikel mai gamito, mitigole.”

⁶ Len naut enan nəbiltibiliwai nəvat toməlevtes loil ei. Husur nəvide len nalo salito, nəju gail lugol galit luevevu len nəwai enan. Nəboŋ nəbiltibiliwai viisusua topul ikad nalita tovi 80 o 120 lan.

⁷ AYesu ikel mai galit ke, “Bir nəwai len nəbiltibiliwai galegai.” Ale ləbir nəwai van vapul səsehov.

⁸ Beti ikel mai galit ke, “Vəvaut kuv ideh, lavi van hən nəmasta hən nəhanan.” Ale lugole.

⁹ Nəboŋ amasta hən nəhanan todamis nəwai togəm vi wain, ekis naulumān tomadhalah gəmai. (Amasta saləboi naut nəwain togəm lan, be nəvanuan nauman gail loləboii).

¹⁰ Isor sal suh aulumān en tolah ke, “Nəvanuan pisi lopəpehun nəwain tovoi a mō, ale nəboŋ galit lototərog, lopəpehun togon savoi masuʋ. Avil gaiug, gotəgau gat nəwain tovoi vəbar gagai!”

¹¹ Natenan aYesu togole len navile a Kana a Kalili evi namerikel metəkav tokel kot aYesu, tovəhot nəyalyalan san. Ale ahai susur san gail lorin nəlolit todaŋ lan.

¹² Nəboŋ nəlahan tonon aYesu evi pan vi Kapernaum, gai mai aʋan gail mai anan mai ahai susur san gail, ale losuh ei hən nəmaribon galevis.*

AYesu ivahvahir naut todar vis naim siGot (Mat 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)

¹³ NəPasova seju gail egəm pəpadaŋ, ale aYesu evi məhat vi Jerusalem.

¹⁴ Len naholəvat todar vis naim siGot eris alat lotoŋur hən nəbuluk mai nasipsip mai nətav gail. Eris alat lotogəgel hən nəvat lotobətah ei.*

¹⁵ AYesu ebutan bonbon hən nəhau gail, beti ehut nəvanuan pisi dan naholəvat todar vis naim siGot. Ehut nasipsip mai nəbuluk gail, idaŋdaŋ nakoin gail ale ikabsan natev gail.

§§ **1:48:** *Nafik* evi nəhai sua, nəvite am lokisi hən nafik. * **1:49:** Psa 2.7 * **1:51:** Gen 28.12 * **2:12:** Mat 4.13 * **2:14:** Nəvanuan naut tiltile gail lovi lan nəbiltivile Jerusalem mōs nəPasova. Logəm len naprovns isobur ale lukad nəvat tiltile. Imaienan, len naholəvat todar vis naim siGot a Jerusalem, ikad nəvanuan lotogəgel hən nəvat silat lotogəmai. Husur ahai tutumav gail ludam hən nəvanuan lotoviol len naim siGot leviol hən nəvat nasilva səlani ŋai.

¹⁶ Ikel mai alat lotoþur hæn nêtav gail ke, “Tariv natgaleg vi tut. Samtigol naim seTêmagw tehun naim nêmaket!”

¹⁷ Ahai susur san gail lunau sêhoti ke natosian ike, “Nêlogw ipat tabtab len naim sam̄ totêgau gat tabtab hæn ginau.”*

¹⁸ Nêlon naJu gail epêyasi ale lousi ke, “Gukad nêdanjan hæn na-il-a-ño-an tomabe hæn gotolêboi gêbigol natgalenan? Gigol namerikel ideh hæn namtêbekêta lêboi nêdanjan sam̄!”

¹⁹ AYesu isor var galit ke, “Mitigol naim siGot egai timasirsir, ale dereh neum hêni tile mêhat têlmam len nêmariboŋ titor.”*

²⁰ Ale lusor vari ke, “Namtoum hæn naim egai len nasihau tovi 46. Gunau ke golêboi gêbeum hêni bile mêhat têlmam len nêmariboŋ bitor mabe?”

²¹ Ris aYesu tosor husur naim siGot tovi niben.

²² Imagenan, nêboŋ aGot tolavi dan nêmatan, ahai susur san gail lunau gat nategai tokele tia, ale lodêlom natosian siGot mai nasoruan siYesu.

AYesu elêboi tia nênavuan sinêvanuan gail

²³ Ale nêboŋ aYesu totoh len naut a Jerusalem len nêhanan hæn NêPasova, isoþur loriŋ nêlolit len nahêsan nêboŋ lotoris namerikel gai togolgole.

²⁴ Avil aYesu sêkad nadêlomian len nêlolit lotoriŋi len gai husur elêboi naþoruan nêsaan salit gail.

²⁵ Avan ideh asike bikel kot nêvanuan gail maii, savi natideh len gai, husur gai elêboi naþoruan salit tia.

3

AYesu mai aNikotemus

¹ Ikad avan sua len naFarisi gail, nahêsan aNikotemus toil a ño hæn naJu gail.

² Egêm hæn aYesu len mariug, ale isor maii ke, “Hai þusan, namtolêboii ke gaiug govi ahai þusan sua aGot tosêvati gêmâi, husur sêkad avan ideh tolêboi bigol namerikel gotogolgole, asike aGot bitoh maii.”

³ AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, avan ideh asike bikad nêpasian têtas,* edêdas þeris natoŋan pipihabêlan aGot.”

⁴ ANikotemus eusi ke, “Imab hæn nêvanuan tovi haÿut tia bikad nêpasian têtas? Edêdas þeþis têlmam len nêhad hæn natêtai len nabêhaÿun anan hæn þipas vêha-ru hêni!”

⁵ AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, nêvanuan timaskad nêpasian len nêwai mai aNunun aGot†, hæn þelêboi þeþis len natoŋan pipihabêlan aGot.

⁶ Niben nêvanuan ipas nêvanuan tokad nêmauran hæn niben ŋai, aNunun aGot ipas nanunun nêvanuan, nanunun toveveu, tokad nêmauran toveveu.

⁷ Imaienan, sagiþaŋ len nêsa notokele ke, ‘Gimaskad nêpasian têtas.’

⁸ Nêlan eÿuv husur nalêŋonian san ale gosêsêloŋ hæn nêwalan han, be gêsâlêboi naut toÿuv gêm lan mai naut toÿuv vi lan. Len naÿide tomâienan, gêsaris aNunun aGot, be goris nauman san len nêmauran silat aNunun aGot topas nanunulito toveveu.”

⁹ ANikotemus eusi ke, “Natgalenan levisi mabe?”

* **2:17:** Psa 69.9 * **2:19:** Mat 26.61, 27.40; Mak 14.58, 15.29 * **3:3:** Len nasoruan ta Kris, têtas ikad namilen sual am tovi egêm a mêhat gol ke naves egai elêboi bikad namilen tovi avan ideh asike bikad nêpasian togêm a mêhat, edêdas þeris natoŋan pipihabêlan aGot. † **3:5:** Len nasoruan ta Kris, nunun ikad namilen eru, sua evi nanunun, sua evi nêlan o nasuŋavŋavan. Len natosian seju gail nêboŋ lotosor husur aGot, lokêmaienan.

¹⁰ AYesu isor vari ke, “Imabe? Govi ahai þusan totibau seIsrael, be gəsaləboi natgaleg a?

¹¹ Kitin, nokitin mai gaiug ke, namtukel ur nəsa namttoləboii, namtukel kot nəsa namttorisi, avil gamito, mətsadəlom na-kel-koti-an sinamito.

¹² Nəboŋ notosor husur nəsa tovisi len navile a pan, mətsadəlom ginau. Gol ke nəbisor husur nəsa tovisi len nəmav, asike mətodəlom ginau!

¹³ Səkad avan ideh tovi məhat len nəmav toləboi bikel ur nəsa tovisi lan. ANatun Nəvanuan ŋai egəm len nəmav, naut san matmat, ale gai ŋai eləboi bikel husuri.

¹⁴ Len naut tobbəsw, tommas, aMoses esuhun nəlablab hən nəmat len nəhai.* Len nəvide tomaienən, limassuhun aNatun Nəvanuan len nəhai balbal,

¹⁵ hən ke, nəvanuan þisi ləberinŋ nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai.

¹⁶ “Bathut aGot eləmas bun navile a pan maiegai ke: eviol hən aNatun tosua səbən hən avan ideh berinŋ nəlon bidaŋ lan, asike, asike imasig be dereh tikad nəmauran vi sutuai.

¹⁷ Husur aGot sasəvat aNatun vi lan navile a pan hən berinŋ ke lipanis sil nəsaan salito, be hən ke, len aNatun, aGot bilav kuv galit dan nəsaan salito.

¹⁸ Avan ideh tokad nadəlomian lan, aGot sariŋi ke bipanis, avil avan ideh səkad nadəlomian lan, aGot erinŋi tia ke tipanis, husur səkad nadəlomian len nəhəsən aNatun aGot tovi aNatun tosua səbən.

¹⁹ Nəpanismen esil nategai ke: Namial ebis len navile a pan, be nəvanuan loləmas bun nəmargobut səhor Namial, husur nəsa lotogolgole isa batbat.

²⁰ Husur alat lotogolgol nəsaan lomətahun bun Namial, ləsavi lan Namial husur lomətahw len Namial bəmias þarþar hən nəsaan salito len nəhon nəvanuan gail.

²¹ Be avan ideh totoh len nakitinan, egəm hən Namial hən bəmias nəsa togole len nədaŋan siGot.”

AJon Baptais isor husur aYesu

²² Nəboŋ natgalenan tononŋ, aYesu mai ahai susur san gail lovi lan naprovens a Jutea. Len naut enən itohtoh mai ahai susur san gail ale ibaptais hən nəvanuan gail.

²³ AJon am ibaptais hən nəvanuan gail len naut a Aenon pəpadaŋ hən naut a Salim, husur nəwai isoþur ei. Ale nəvanuan gail logəm tabtab həni, hən ləbbaptais.

²⁴ (Len nəboŋ enən ləsariŋ aJon len naim bəbaŋis sal).*

²⁵ Beti ahai susur siJon galevis lovitvituh mai naJu sua husur nəvide hən nalilosan hən ləbbiveveu mōs nalotuan.

²⁶ Ale logəm hən aJon, luke, “Hai þusan, ategaii totoh mai gaiug tarhəwisel Jortan, ategaii gotosor husuri, gagai ibaptais hən nəvanuan gail, ale nəvanuan þisi logəm həni.”

²⁷ Ale aJon isor var galit ke, “Nəvanuan eləboi bikkad nəsa ŋai aGot len nəmav toviol həni maii.

²⁸ Gamit māu mətoləboi mətbikel kot nəsa notokele ke, ‘Ginau nəsavı aKristo, aGot totabtabuh lan. Avil aGot esəvat ginau a mō tia, beti atenan.’*

²⁹ Nəbikel nasoruan kəta husuri, imaiegai ke, natəbarehreh tolah evi seulumən tolah maii. Be naulumən tovi tarhət sitenan tolah, toil təban, tosəsəlonŋ həni, gai ehəhəvur hən tosəsəlonŋ hən nadolon aten tolah. AKristo esurmən atenan tolah, ale nəvanuan lotovan həni hən bibaptais hən galito, losumən

* **3:14:** Num 21.9 * **3:24:** Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * **3:28:** Jon 1.20; Mal 3.1

alitenan tolah. Ginau nosurman nauluman tovi tarhat sitenan. Nopul han nahahaaturan nabon notosaelon han nevanuan gail lotovan han aKристо.

³⁰ AKristo timasyalyal sehor ginau; ginau a pan.”

³¹ Atenan togem len naut a mehat, iyalyal sehor natit pisi; avan tovi han navile a pan, evi sinavile a pan, ale isor husur natit gail sinavile a pan hai. Atenan togem len nemav iyalyal sehor natit pisi.

³² Ikel kot nesa torisi, nesa tosaelon hani be sakad avan ideh todalom nesa tokele.

³³ Be avan ideh todalom na-sor-leboii-an san, isað sehoti ke aGot ekitin.

³⁴ Husur atenan aGot tosevati ikel nasoruan siGot husur aGot eviol han aNunun kavkav maii, nagilen tobuur.

³⁵ AGot, aTata elemas bun aNatun, ale erin natit pisi len navelan tia.

³⁶ Avan ideh torin nelon today len aNatun aGot ikad nemaoran vi sutuai. Avil avan ideh tomatahun berin nelon len aNatun aGot, asike ikad nemaoran enan, be nelol panpan siGot ipat tabtab lan.

4

AYesu mai atobtaSamaria

¹ Beti naFarisi gail losaelon hani ke aYesu tobaptais han nevanuan lotosobur han labegem vi hai susur san gail, lusobur sehor siJon.

² (Be savi aYesu tobaptais han nevanuan, ahai susur san gail hai lugole.)

³ Nabon aYesu tolabo nesa naFarisi gail lotosaelon hani, erin naut a Jutea, etalmam vi Kalili.*

⁴ Len nevanan san imasyar tur len naut a Samaria.

⁵ Ale ibar navile sua a Samaria, nahesan a Sikar, topat papadan han netan aJakop tolavi mai aJosef, anatun.†

⁶ Ikad naburhuwai siJakop ei. Beti aYesu, niben tomatmat husur neyaran tobela, ebatah tarhaburhuwai enan. Natubliat bolai.

⁷ AtobtaSamaria sua egem han bevavaut. Ale aYesu ikel maii ke, “Lav newai. Nemuni.”

⁸ Ebatah sabon husur ahai susur san gail lovi lan navile han labevur neharian ideh.

⁹ Imagenan apahaat isor vari ke, “Be gaiug govi Ju, ginau novi tobtaSamaria. Gous mab han newai han ginau?” (Husur alat a Jutea lasabon mai alat a Samaria bon ideh).*

¹⁰ Ale aYesu isor vari ke, “Getalabo naviolan siGot, mai ginau notokel mai gaiug, ‘Lav newai. Nemuni,’ getaus ginau hani tia, ale netela newai nemaoran mai gaiug.”

¹¹ Alitenan ikel maii ke, “Nasub, gesakad nabiliwai, nehau ebuer, ale naburhuwai eg isareh masuv. Golabo gebevavaut newai nemaoran enan a be?”

¹² Gaiug gunau ke gototibau sehor atemadat ta sutuai, aJakop a? Bathut gai mau ilav naburhuwai egai mai gidato, ale gai mai anatun gail mai narivatavat gail lomun lan.”

¹³ AYesu isor vari, ike, “Nevanuan pisi lotomun len newai egai, dereh limaduh tetas.

¹⁴ Avil avan ideh tomun newai nebilav maii, asike imaduh bon ideh. Be newai nebilavi maii ehum nabeko tovuvi vi mehat len nelon, tolav nemaoran vi sutuai maii.”

* **4:3:** Nabon aYesu tolaboii ke naFarisi lotosaelon han tobaptais han nevanuan tosobur, ematahun labibal maii ale erin naut enan. † **4:5:** Gen 33.19; Jos 24.32. Len naut egai isor husur aJakop ta sutuai, tovi natun asak tovi natun aAraham. * **4:9:** Luk 9.52-53; Ezz 4.1-5; Neh 4.1-2

15 Napəhaʔut ikel maii ke, “Nasub, lav nəwai ideh mai ginau bai, hən asike nəbimaduh boŋ ideh, asike nəbegəm gegai hən nəvəvautan tətəs am.”

16 Ikel mai alitenan ke, “Givan vakis asoam, məregəmai.”

17 Apəhaʔut isor vari ke, “Nəsəkad asoagw ideh.” AYesu ikel maii ke, “Nəboŋ gotoke, ‘Nəsəkad asoagw ideh,’ gokitin;

18 husur gulah mai asoam erim tia, ale ahaʔut gotokade gagai savi asoam, gəsəlah maii. Nəsa gotomadhakele ekitin.”

19 Apəhaʔut ike, “Nasub, gaiug govi ahai kelkel ur.

20 Atəmanamit ta sutuai lulotu len nəvehuh egai, be gamit məttovi Ju, mətuke naut a Jerusalem ŋai evi naut nalotuan.”

21 AYesu isor vari ke, “Litegai, gaiug gedəlom nəsa notokele. Nəboŋ dereh tegəmai hən ke asike evi natideh hən mətbilotu hən aTata len nəvehuh egai o len naut a Jerusalem.

22 Gamit a Samaria mətsaləboi gai məttolotu həni; ginamito, namtulotu hən gai namttoləboii, bathut nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm len nəJu gail.

23 Avil namityal dereh tegəmai, egəm tia, hən ke alat lotolotu kitin ləbilotu kitin hən aTata len nəlolit kavkav, len nədaŋan seNunun, husur galit lovi nəvanuan nalotuan aTata tokəta doŋ galito.

24 AGot savi nəvanuan tokad niben gotoləboi gəberisi, ao, ehum nanunun sua o nasuŋavŋavan gotodədas gəberisi be tovi nəkadhumauran. Ale alat lotolotu həni limaslotu hən aGot hum tovi aGot kitin. Limaslotu kitin hən gai len nəlolit kavkav, len nədaŋan seNunun.”

25 Apəhaʔut ikel maii ke, “Noləboii ke aMessiah aGot totabtabuh lan dereh tegəmai, aten lotokisi hən aKristo. Nəboŋ begəmai dereh tikel ur natit pisi mai ginamito.”

26 AYesu ikel maii ke, “Ginau en bogai notosor mai gaiug.”

Ahai susur gail lotəlmam

27 Len namityal enan, ahai susur san gail lotəlmam, losəhoʔut habat hən aYesu tosor mai apəhaʔut sua, avil galit ideh saus aliten ke, “Goləŋon nəsa?” o saus aYesu ke, “Gusor mabe mai alitegai?”

28 Beti napəhaʔut eriŋ nəbiliwai san, etəlmam vi lan nəbiltivile ale ikel mai nəvanuan gail ei ke,

29 “Mətegəm ris avan sua tokel mai ginau hən natit pisi notogole. Mətunau ke aKristo, aGot totabtabuh lan a?”

30 Ŋa nəvanuan gail loriŋ nəbiltivile, lotuʔat van həni.

Nəbol pusan husur nəmatuan

31 Beti ahai susur gail lukele ke, “Hai pusan, gihan.”

32 Be ikel mai galit ke, “Nukad nəhanian hagw gamit mətsaləboii.”

33 Imaienan ahai susur gail lukel mai galit gabag ke, “Ase ilav nəhanian maii?”

34 AYesu ikel mai galit ke, “Nəhanian hagw evi hən nəbigol naləŋonian sitenan tosəvat ginau hən nəbigol vurvur nauman san.

35 Mətukad nasoran sua toke, ‘Nəhəbati tivat beti nəmatuan,’ be mətesəŋav hən namətamito, mətekəta ris nəmarireu hən nawit tomasmas, toutaut hən nəmatuan tia.

36 Nəvanuan tota kokotov nawit enan, tosəgovi, gai etuʔat lav nəpupuran san, ale esəsəgov hən nawit nios nəmauran vi sutuai.‡ Igole hən gai tota kokotov nawit mai gai tomabule, arbehəhaʔur bənbə.

‡ 4:36: Len naves egai, *nawit tomatu* evi nəvanuan toutaut hən bəsəsəloŋ hən nasoruan siGot, toutaut hən bikad nədəlomian lan.

³⁷ Husur nasoran egai ekitin toke, 'Ikad avan sua tomabul, ikad togon tosəgov tomatu.'

³⁸ Nosəvat gamit hən mətbesəgov ðonðon hən nəsa mətsum mōsi. Galevis am loum idan mōsi. Be gamit mətəhusur galito ale mətəpəl hən nəmatuan."

³⁹ Alat a Samaria isoður len nabiltivile a Sikar lorin nəlolit len aYesu husur na-kel-uri-an sepəhaʋut toke, "Ikəl mai ginəu hən natit p̄isi notogole."

⁴⁰ Beti nəboŋ alat a Samaria lotogəm həni, lousi hən ðitoh mai galito, ale itoh ei vəbar nəmariboŋ eru.

⁴¹ Ale husur nasoruan san, isoður am lukad nadəlomian.

⁴² Beti lukel mai napəhaʋut ke, "Nadəlomian sinamit len aYesu sahusur nəsa gotokele am, bathut ginamit gabag namtosəsəloŋ həni, ale namtoləboi səhoti ke ategai ilav kuv kitin hən navile a pan dan nəsaan."

AYesu igol anatum nəvanuan nauman sekiŋ imaur

⁴³ Nəboŋ nəmariboŋ toru togam gole, aYesu eriŋ naut enan, evi Kalili.

⁴⁴ AYesu māu ikel koti ke, "Len naut sihai kelkel ur ideh, ləsaputsan atenan len nənanuan salito."*

⁴⁵ Imagenan, nəboŋ aYesu tobar naut a Kalili, alat naut enan lohəhaʋur həni husur loris natit p̄isi togole len nəhanan a Jerusalem, husur galit am losuh len nəhanan enan.*

⁴⁶ Imaienan, aYesu evi Kana a Kalili, naut togol nəwai togəm vi wain lan.* Len naut enan ikad abiltivanuan sua toum sekiŋ, anatum ulumnan toməsah, topat len nəmel len naut a Kapernaum.

⁴⁷ Nəboŋ atenan tosəsəloŋ hən aYesu togəm a Jutea vəbar naut a Kalili, ivan həni. Eŋiri hən ðegəm vi lan naut a Kapernaum, gol anatum timaur husur pəpadaŋ timat.

⁴⁸ Ŋa aYesu ikel maii ke, "Asike mətberis namerikel gail o natit mətbiŋmaŋ lan, asike mətukad nadəlomian!"

⁴⁹ Abiltivanuan toum sekiŋ eŋiri tətəs ke, "Nasub, asike gəðegəm gagai, dereh anatum gw timat!"

⁵⁰ AYesu isor vari ke, "Givan, anatum imaur." Edəlom nəsa aYesu tokel maii, ale ivan.

⁵¹ Len nəyaran san vahim, naslev san gail lobubur maii, lukel uri ke, "Anatum imaur tia!"

⁵² Eus galit ke, "Eləŋon ivoi len namityal sa?" Beti lusor vari ke, "Napudan san inoŋ nino len namityal tosua ut mədau."§

⁵³ Beti atata inau səhoti ke, len namityal enan ŋai aYesu ike, "Anatum imaur." Ale gai mai galit p̄isi lotosuh lohoim san, logəm vi vanuan nadəlomian.

⁵⁴ AYesu evi Jutea təlmam vi Kalili vəha-ru, ale egai evi namerikel na-vəha-ru-an aYesu togole len naut a Kalili.

5

AYesu igol avan sua imaur len nəwai a Petsata

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem van hən nəhanan sua seJu gail.

* **4:44:** Mat 13.57; Mak 6.4; Luk 4.24 * **4:45:** Jon 2.23 * **4:46:** Jon 2.1-11 § **4:52:** Len nasoruan ta Kris ike *namityal toməlevru* husur len nalennəyal sua ikad nəhaua toməlevtes len nadudulan ale toməlevtes am len naut mədau.

² Ale len naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən nametləkau lotokisi hən Nametləkau Nasipsip, ikad nabiltiburhuwai lilos tokad navərada torim todar visi, nahəsan Petsata* len nasoruan seİpru gail.

³⁻⁴ Nəvanuan isoḅur lotoməsaḥ lupat pipivərada galenan, ametḅesw gail, galevis narielit togau mai galevis nahudhubelit tomat.†

⁵ Ikad esua topat ei toməsaḥ len nasihau tovi 38 tia.

⁶ AYesu eris atenan topat ei, eləboii ke toməsaḥ tobəlav tia, ale eusi ke, “Goləŋon ke gimaur a?”

⁷ Aten toməsaḥ isor vari ke, “Nasuḅ, nəsekad avan ideh tovi tarhət sagw hən nəḅevi lan nəwai nəboŋ toŋaluŋalw. Nəboŋ notohisi hən nəḅevi pan lan, avan tile am akis ibar nəwai a mō, beti ginau.”

⁸ AYesu ikel mai ke, “Gile məhat, gebul hən nəbateh sam̄, pati, ale yar van.”

⁹ Vəha-sua ŋai aten imaur. İpat nəbateh san ale iyaryar van, avil nəboŋ enan evi nəSappat.

¹⁰ İmaienan, alat lotoil a mō hən naJu gail lusor lan aten tomaur. Luke, “Daməŋ nəSappat bogai! Nəboŋ gotopat nəmel sam̄, goḅur kotov nalo tokai tas nauman!”*

¹¹ Isor var galit ke, “Avan togol notomaur ikel mai ginau ke, ‘Pat nəmel sam̄, yar van.’ ”

¹² Lousi ke, “Ase ikel mai gaiug hən gəḅigol maien həni?”

¹³ Avil aten tomaur saləboii, husur aYesu ivan vəmasig len naluḅoh len naut enan.

¹⁴ Len namityal tovan, aYesu isaḅ atenan len naholəvat todar vis naim siGot ale ikel maii ke, “Geris, gagai gumaur, be sagigol nəsaan am hən asike natideh tosa səhor ta mō ḅevisi hən gaiug.”

¹⁵ Beti naulum̄an ia kel mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke aYesu boh togole tomaur.

¹⁶ İmaienan lotuḅat mədas bun aYesu sil togol natgalenan len nəSappat.

¹⁷ Be aYesu isor var galit ke, “ATəmagw eumum van vəbar gagai, ale ginau tu noum van.”

¹⁸ İmaienan, alat lotoil a mō hən naJu gail ludas p̄isal am hən ləḅigole ḅimat. Savi husur toḅur kotov nə-kai-tasi-an hən nəSappat ŋai, be husur tokel ke aGot tovi aTəman san, imaienan, ike gai gabag toḅitḅitoḅ mai aGot.

AYesu ikel vəhoti ke tovi aNatun aGot

¹⁹ Ŋa aYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, aNatun aGot edədas ḅigol natideh səḅon, eləboi ḅigol ŋa nəsa toris aTəman togole. Husur nəsa aTəman togole, aNatun am igole.

²⁰ Husur aTəman eləmas bun aNatun ale evusani hən natit p̄isi gai togole, ale dereh teḅusani hən natit gail lotosəhor natgalenan hən məḅbimanŋman lan.

²¹ Hum ke aTəman togol nəvanuan lotomat lule məhat, tolav nəmauran mai galito, aNatun am ilav nəmauran mai avan ideh gai toləŋon ḅilavi maii.

²² Husur aTata səsaḅ səhoti ke avan ideh ḅipanis, aoa eriŋi len aNatun hən ḅisaḅ səhoti ke nəvanuan gail ləḅipanis,

²³ hən nəvanuan p̄isi ləḅeputsan aNatun len nənauan salito hum lotoputsan aTata a məhat. Asike gəḅeputsan aNatun len nənauan sam̄, gəsaputsan aTata tosəvati len nənauan sam̄.

* 5:2: Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris luke *Betesta*. † 5:3-4: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nategai: *Lupat vir nəwai ḅiŋaluŋalw*,⁴ *husur aŋel siNasuḅ egəm len nəboŋ galevis, ebul hən nəwai, ale nəvanuan tovi lan nəwai metəkav, dereh timaur*. * 5:10: Neh 13.19; Jer 17.21

²⁴ “Kitin, nokitin mai gamito, avan ideh tosəsəlon hən nasoruan sagw, tokad nadəlomian len aGot tosəvat ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai, asike ebis len nəpanismen, be imakuv tia dan nəmatan vi lan nəmauran.

²⁵ Kitin nokitin mai gamito, len nəboŋ bəgəmai, hun nəboŋ togəm tia, dereh alat lotomat lesəsəlon hən nadoldol siNatun aGot, ale alat lotosəsəlon həni, dereh likad nəmauran.

²⁶ Husur aTata tovi nəkadun nəmauran, gai eriŋi len aNatun am hən bevi nəkadun nəmauran.

²⁷ Ale eriŋ nədaŋan len navəlan hən bikot hən nəvanuan gail, husur evi aNatun Nəvanuan.

²⁸ Samtiŋan len natgalenan, husur ikad nəboŋ togəmai hən alat lotomat len nəbur nəmatan salito ləbesəsəlon hən nadolon aNatun aGot,

²⁹ ale dereh lile məhat dan nəbur nəmatan. Alat lotogol tovoi, dereh lile məhat hən ləbimaŋ tətəs. Avil alat lotogol tosa, dereh lile məhat hən ləbesəsəlon ləboi nəpanismen salito.*

³⁰ “Ginau nodədas nəbigol natideh len ginau səbogw. Nopəpəhun navoian dan nəsaan hum aTata tokele. Ale napəpəhwan sagw inor husur nəsəgole husur naləŋonian sagw, be nugole husur naləŋonian sitenan tosəvat ginau.”

Na-kel-koti-an husur aYesu

³¹ AYesu isor am mai naJu gail ke, “Ginau səbogw ŋai nətasor ləboi ginau, nasoruan sagw asike takitin.

³² Avil ikad atesual am tosor vi tarhət sagw, ale noləboi ke na-sor-ləboi-an san husur ginau ekitin.

³³ Mətosəvat galevis tia van hən aJon, ale gai ikel ur nakitinan.*

³⁴ Be nəsariŋ gat nəlogw len na-sor-vi-tarhəte-an nəvanuan tokele, ao, nusor husuri ŋai hən mətbimakuv dan nəsaan samito.

³⁵ AJon ehum namial topan, toŋial. Ale gamit mətulekis hən mətbitoh kəkereh len namial san, hən mətbehəhaŋur.

³⁶ AJon ikel kot ginau, avil ikad na-kel-koti-an tosəhor esan. Husur natit gail aTata tolav mai ginau hən nəbigol piŋ gail, natgalenan notogole, loŋusan nakitinan husur ginau, ke aTata tosəvat ginau.

³⁷ Ale aTata tosəvat ginau, gai isor ləboi ginau. Gamit mətsəsəlon hən nadolon, mətsəkəta ləboi gai tomabe.

³⁸ Ale nasoruan san səpat savoi len nəlomito husur mətsədəlom ginau, ginau boh, aTata tosəvat ginau gəmai.

³⁹ Mətuđoŋdoŋ nəmauran vi sutuai len natosian siGot bathut mətunau ke nəmauran vi sutuai topat lan. Be natosian galenan lukel nakitinan husur ginau!

⁴⁰ Wake mətsaləŋon mətbəgəm hən ginau hən mətbikad nəmauran enan.

⁴¹ “Nəboŋ məttosal suh ginau, nə-sal-suhi-an samito savi natideh len ginau

⁴² husur noləboi mətsaləmas bun aGot len nəlomito.

⁴³ Ginau noğəm len nahəsan aTəmagw ale mətomətahun ginau, mətsahəhaŋur hən ginau. Be naut kəmas avan ideh am bəgəm len nahəsan gabag ŋai, dereh mitidaŋ həni, mətehəhaŋur həni.

⁴⁴ Imabe mətodədas mətbedəlom ginau? Mətuke mitisal suh gamit gabag be mətomətahun nə-sal-suhi-an togəm len gai tovi aGot səbon ŋai.

* 5:29: Dan 12.2 * 5:33: Jon 1.19-27, 3.22-30

⁴⁵ Samtinau ke evi ginau nãbikel kot nãsaban samito van hãn aTãmagw len nakotan san. Ao, ikad atesua ãigole, gai nãlomit todaŋ lan, aMoses boh! Dereh gai tikel kot nãsaban samito.‡

⁴⁶ Avil mãttadãlom aMoses tia, mãttadãlom ginau tia bathut gai mãu itos husur ginau.

⁴⁷ Be asike mãtãbedãlom nãsa gai totesi husur ginau, mitimabe hãn mãtãbedãlom nãsa notokele?”

6

AYesu evãŋan alat lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Luk 9.10-17)

¹ Husur nãboŋ galenan, aYesu evi Kalili, ilav tukot vi tarhãt nabãltiwai lotokisi hãn Nabãltiwai Kalili mai lotokisi hãn a Tiperias am.

² Nabãltiluãoh lohushusuri bathut ke lotokãtkãta ris namerikel gail gai togolgole len alat lotomãsah.

³ Ale aYesu etãvehuh vi lan naãvehuh, ebãtah mai ahai susur san gail ei.

⁴ Nãboŋ hãn nãPasova tovi nãhanan seJu gail, egãm pãpadaŋ.

⁵ Nãboŋ aYesu topair hãn namãtan, toris naluãoh lotogãm hãni, eus aFilip ke, “Dateãur nabãta a be hãn alateg lãbãhani?”

⁶ AYesu epus kitev nãnauan seFilip maienan hãn ãebunus lãboi aFilip, husur elãboi tia nãsa ãigole ta bogai.

⁷ Ale aFilip isor vari ke, “Naãurãpuran hãn nahãbati tomãlevtor salãboi ãeãur nabãta tonor hãn galit ãisusua ãihan kãkerek hãni.”*

⁸ Ale ahai susur sua san, aAdu, aãan aSimon Pita isor mai aYesu ke,

⁹ “Ikad natãtai sua gegai tokad natuhhanian tovi nabãta nãpali torim mai naieh toru. Be natuhhanian egai savi natideh len nabãltiluãoh tomaiegai.”†

¹⁰ Beti aYesu ikele ke, “Mitigol nãvanuan gail lebãtah.” Na naulumãan gail lotovi 5,000 lobãtah len naut enan tobaŋ liol.

¹¹ Beti aYesu ilav nabãta, ale nãboŋ tosipa vi tãban aGot tonon, epãrehuni mai alat lotobãtah. Igol tomaienãan am hãn naieh. Galit ãisi luhãn husur nalãŋonian salito vãhanukub.

¹² Nãboŋ lotohanukub tonon, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mãtesãŋon nasughanian. Sa-ideh tesuh.”

¹³ Imagenãan lusãh tuan nasughanian hilat lotohan dani, losãŋon nãhad tovi 12 hãn nasugut nabãta nãpali tosuh kãmas!

¹⁴ Nãboŋ nãvanuan gail lotoris namerikel aYesu togole, luke, “Ahai kelkel ur kitin bogai ãegãm vi lan navile a pan!”‡

¹⁵ Bathut aYesu elãboi len galito ke gag ŋai legãm tah gati hãn lãbigol ãegãm vi kiŋ, gai ivan dan galito vi lan naãvehuh hãn ãitoh sãbon.

AYesu iyar len nãwai

(Mat 14.22-33; Mak 6.45-52)

¹⁶ Nãboŋ namityal tomasur, ahai susur san gail lovi pan vi lan nabãltiwai.

¹⁷ Len namityal enãn naut evisivis be aYesu satãlmã van hãn galit sal, ale lusãh len nabãt, gam tukot vi Kapernaum.

‡ **5:45:** Nãboŋ tosor husur aMoses, isor husur nalãbulat torim aMoses totesi lotovi nalãbulat metãkãv torim len nasoruan siGot. * **6:7:** Len nasoruan ta Kris ike *natenarius tovi 200*. Natenarius evi naãurãpuran hãn nauman hãn nãmariboŋ tosua, ale natenarius tovi 200 evi naãurãpuran hãn nãmariboŋ tovi 200 o pãpadaŋ hãn nahãbati tomãlevtor. † **6:9:** *Namisurhut nãpali* ikad nãhavhãte ale lotuh dãdasi hãn lãbãkad nãflauã hãn lãbeum hãn nabãta lan. ‡ **6:14:** AMoses epãhav utaut hãn ahai kelkel ur sumãan gai ãegãm hãn alat a Israel boŋ ideh. Deu 18.15-19

18 Sədareh nəlan eʋuv habat gol ke nəwai tokudkud van epus.

19 Nəboŋ lotovarus van hum ma tovi nakilomita torim, loris aYesu toyar len naŋonit nəwai, togəm pəpadaŋ hən naʋot, ale lomətahw.

20 Be aYesu ikai van hən galito ke, “Ginau bogai, samtemətahw!”

21 Imagenan lohəhaʋur hən biŋah len naʋot ale isah lan. Vəha-sua ŋai naʋot ivahut len naut lotovi lan.

22 Pelan han naluʋoh lotosuh tarhəwai, ludon aYesu, lunau səhoti ke ikad naʋot tosua ŋai ei. Loləboii ke aYesu səsah len naʋot mai ahai susur san gail, be luvan səbolit ŋai.

23 Beti naʋot galevis logəm len naut a Tiperias, luvahut pəpadaŋ hən naut Nasuʋ tosipa hən nabəta lan, naut naluʋoh lotohan bəta lan.

24 Nəboŋ naluʋoh lotoris ləboii ke aYesu satoh ei, ahai susur san gail ləsasuh, naluʋoh lusah len naʋot galenan, lovi Kapernaum hən ləbidoŋ aYesu ei.

AYesu evi nabəta hən nəmauran

25 Nəboŋ nəvanuan galenan lotosaʋ aYesu a Kapernaum, tarhəwai, lousi ke, “Hai pusan, gubar naut egai ŋais?”

26 AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke mətədoŋ ginau husur məttoŋ ləboi namerikel gail, be mətudoŋ ginau ŋai husur mətuhənukub hən nabəta.

27 Samteum mōs nəhanian səpat sabəlav, togəm vi pəhsago. Ao, mətəum mōs nəhanian topat vi sutuai, nəhanian hən nəmauran vi sutuai aNatun Nəvanuan dereh bəviol həni mai gamito. Husur aGot aTata itabtabuh len atenan hən bəum san mōs bəviol hən nəmauran enan.”

28 Imaienan lousi ke, “Datigol nəsa gail hən datbiŋol nagolean aGot toləŋoni?”

29 AYesu isor var galit ke, “AGot eləŋon ke mitigol nategai ke: mətəriŋ nəlomit len atenan aGot toŋəvati.”

30 Imaienan lukel maii ke, “Gigol namerikel ideh hən namtberisi hən namtbedəlom gaiug. Dereh gigol nəsa?”

31 Atəmadat ta sutuai luhan nəmanna len naut masmas hum aMoses toŋosi ke, ‘Eviol hən nabəta togəm len nəmav mai galito hən ləbihani.’ ”*

32 Beti aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, savi aMoses toviol hən nabəta togəm len nəmav mai gamito. Avil evi aTəmagw toviol hən nabəta kitin togəm len nəmav mai gamito.

33 Bathut nabəta siGot evi atenan togəm vi pan dan nəmav, eviol hən nəmauran mai nəvanuan navile a pan.”

34 Imaienan lukel maii ke, “Nasuʋ, geviol tabtab hən nabəta enan mai ginamito.”

35 AYesu ikel mai galit ke, “Ginau novi bəta hən nəmauran. Avan ideh bəgəm hən ginau, asike imalkəkat. Ale avan ideh bəriŋ nəlon len ginau, asike, asike imaduh boŋ ideh.

36 Nukel mai gamit ke, naut kəmas məttoŋ ginau, mətəŋəriŋ nəlomit len ginau sal.

37 Avil alat aTəmagw toviol hən galit mai ginau, dereh legəm hən ginau. Ale avan ideh togəm hən ginau asike nomətahuni.

38 Husur nəŋagəm len nəmav hən nəbiŋol nəsa notoləŋoni. Ao, nogəm hən nəbiŋol husur naləŋonin siGot toŋəvat ginau mōsi.

39 Ale naləŋonin san imaiegai ke: galit piŋi gai toviol hən galito mai ginau hən ləbēvi esagw, salimasig, be len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan dereh nigol lile məhat.

* 6:31: Exo 16.4, 15; Psa 78.24

⁴⁰ Husur naləŋonian seTəmagw imaiegai ke: galit p̄isi lotoris aNatun, lotoriŋ nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai, ale dereh nigol lile məhat len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan.”

⁴¹ Nəboŋ lotosəsəlon hən natenan, naJu gail lukoblen husuri bathut toke, “Novi nabəta togəm len nəmav,”

⁴² ale luke, “Ategai savi aYesu, anatan aJosef ŋa? Datoləboi atəman mai anan. Imabe toke togəm len nəmav?”

⁴³ AYesu isor var galit ke, “Samtikoblen mai gamit gabag. Mitinoŋ.

⁴⁴ Ikad naŋisal tosua ŋai hən avan ideh bələboi bəgəm hən ginau. Nəboŋ aTəmagw tosəvat ginau bəlivi avan enan, eləboi bəgəm hən ginau, ale dereh nigol tile məhat len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan.

⁴⁵ Len natosian sihai kelkel ur gail ike, ‘Ale aGot dereh tevi hai p̄usan salit p̄isi,’ ŋa nəvanuan p̄isi lotosəsəlon husur aTata, lotosəsəlon ləboi nəsa tokele, galit logəm hən ginau.*

⁴⁶ (Namilen sake avan ideh saris aTata. Atenan togəm len aGot, atenan ŋai eris aTata.)

⁴⁷ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh toriŋ nəlon len ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai.

⁴⁸ Ginau novi nabəta hən nəmauran. §

⁴⁹ Sutuai atəmamit gail luhan nəmanna len naut tobəbesw, be naut kəmas natenan, lumat p̄isi.

⁵⁰ Egai evi nabəta togəm len nəmav hən avan ideh b̄ihani, asike imat.

⁵¹ Ginau səbogw ŋai novi nabəta nəmauran togəm len nəmav. Avan ideh b̄ihan nabəta egai, dereh tikad nəmauran vi sutuai. Husur nabəta nəbēviol həni evi nibegw; dereh neviol həni m̄os nəmauran silat navile a pan.”

⁵² Beti naJu gail lovit̄ituh mai galit gabag, luke, “Ategai teviol mab hən niben mai gidato hən datb̄ihani?”

⁵³ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, asike mət̄bihan niben aNatun Nəvanuan, asike mət̄bemun nəda han, mət̄ukad nəmauran kitin mabe? Mətsəkade len gamit gabag.

⁵⁴ Avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan ikad nəmauran vi sutuai, ale len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan dereh nigol tile məhat dan nəmatan.

⁵⁵ Husur nibegw evi nəhanian kitin, nəda hagw evi nate namunian kitin.

⁵⁶ Imaienan, avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len gai.

⁵⁷ ATəmagw tovi nəkadun nəmauran esəvat ginau, ale bathut aTəmagw, ginau nutoh, nukad nəmauran. Len naŋide tomaienən, avan ideh tohanhan ginau, bathut ginau, gai dereh titoh, tikad nəmauran.

⁵⁸ Ginau novi nabəta togəm len nəmav, be nabəta egai sasum̄an nəmanna atəmamito ta sutuai lotohani. Luhan nəmanna ale lumat. Avan ideh tohanhan nabəta egai, dereh titoh, tikad nəmauran vi sutuai.”

⁵⁹ AYesu ikel natgalenan nəboŋ toŋusan len naim nabonbonan a Kapernaum.

Ahai susur isobur lugam dan aYesu

⁶⁰ Nəboŋ ahai susur san gail lotosəsəlon hən natgalenan, luke, “Naŋusanan enan idaŋ habat. Ase eləboi b̄esəsəlon səhoti?”

⁶¹ AYesu eləboii len gai gabag ke ahai susur san gail lukoblen husur natenan, ale ikel mai galit ke, “Nateg emədas nadəlomian samito a?

* **6:45:** Isa 54.13 § **6:48:** Nəboŋ aYesu toke tovi nabəta hən nəmauran, ike ehum nabəta datb̄ihani dereh datikad nəmauran, evi nəkadhumauran.

⁶² Bimagenan, imabe len gamito mətberis aNatun Nəvanuan βetəlmam vi məhat? Mətedəloomi beti a?

⁶³ ANunun aGot ηai eləboi βeviol hən nəmauran kitin mai nəvanuan. Nədaŋan sinəvanuan edədas βigol natideh. Nasoruan notokele mai gamito, evi soruan seNunun aGot toviol hən nəmauran mai nəvanuan.

⁶⁴ Avil gamit galevis mətsəkad nadəloomian len ginau.” (AYesu ekəmaienan husur len natubatan eləboi alat lotokad nadəloomian lan, ale eləboi nəvanuan sua βeriŋi len navəlan aenemi san gail.)

⁶⁵ Beti aYesu ike, “Husur natenan nukel mai gamit ke, nəvanuan saləboi βegəm hən ginau len gai səbən. ATata ηai eləboi βigol nəvanuan βikad nadəloomian hən βegəmai.”

⁶⁶ Husur tokəmaienan, ahai susur san isoβur lupair dani, ləsaŋusuri am.

⁶⁷ Ŋa aYesu ipair van hən lotovi 12 ike, “Be gamit am mətuke mitivan a?”

⁶⁸ ASimon Pita isor vari ke, “Nasub, namtivan hən ase? Gaiug səbəmŋ ηai gukad nasoruan toviol hən nəmauran vi sutuai.

⁶⁹ Namtoriŋ nəlonamito len gaiug, namtoləboii tia ke gaiug govi siGot səbən gotogəm mōsi.”*

⁷⁰ Beti aYesu ike, “Ganan! Ginau nulekis hən gamito məttovi 12, be gamit sua evi natəmat.”

⁷¹ Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aJutas, anatun aSimon Iskariot, husur aJutas, esua len lotovi 12, dereh teriŋi len navəlan aenemi san gail.

7

Nəhanan hən Nəpasvaləval gail

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu iyaryar len naut a Kalili. Emətahun nəyaran len naut a Jutea husur alat lotoil a mō hən naJu gail ludonđonji hən ləβigol βimat.

² Ale nəboŋ hən Nəhanan hən Nəpasvaləval gail, egəm pəpadaŋ. Evi nəhanan sua seJu gail.*

³ Beti aŋan aYesu matmat gail lusor maii ke, “Geriŋ naut enan vi Jutea hən ahai susur samŋ gail ləberis natit gotogol gail.

⁴ Avan ideh toke βetibau len nəhon nəvanuan gail sasusuan gai! Gəβigol namerikel gail, gigol gail len nəhon nəvanuan pisi len navile a pan hən ləβeləboi gaiug!”

⁵ Lokəmaienan husur aŋan gail am ləsəkad nadəloomian lan.

⁶ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Namityal tonor hən ginau sagəm sal. Be samito, namityal pisi inor ηai.

⁷ Nəvanuan sinavile a pan gail lodədas ləβemətahun bun gamito. Be ginau, lomətahun bun ginau husur nukel koti ke natit gail lotogole lusa vəsa.

⁸ Mətevi lan nəhanan ea. Ginau asike novi lan Nəhanan enan, husur namityal tonor hən ginau sagəm sal.”

⁹ Nəboŋ tokəmaienan tonon, itoh a Kalili ηai.

AYesu len Nəhanan hən Nəpasvaləval

¹⁰ Be nəboŋ aŋan aYesu gail lotovi məhat vi lan Nəhanan tonon, gai am evi məhat vi lan. Səyar len nəhon nəvanuan gail be esusuah.

¹¹ Beti len Nəhanan, alat lotoil a mō hən naJu gail, ludonđonji, lous kitevi ke, “Atenan itoh a be? Gai be?”

* **6:69:** Mat 16.16; Mak 8.29; Luk 9.20 * **7:2:** Lev 23.34-36; Deu 16.13. *Nəhanan hən Nəpasvaləval* evi nəhanan seJu gail, Lunau təlmam hən atəmalit ta sutuai nəboŋ lotoyaryar len naut masmas. Len nasihau tovi 40 lutoh len nəpasvaləval gail.

¹² Len naluŵoh nəvanuan isoḅur lusor lahlah husuri. Galevis luke, “Evi naulumian sua tovoi masuŵ.” Galevis am luke, “Ao, egəras nəvanuan gail.”

¹³ Be səkad avan ideh tosor husuri len nəhon nəvanuan gail, husur lomətahw len naJu gail lotoil a mō.

¹⁴ Be nəboŋ sua rivuh len nawik hən Nəhanan, aYesu evi məhat vi lan naim siGot, ale etuḅat pusan.

¹⁵ Beti naJu gail lotoil a mō, lotosəsəlon həni, luḅaŋ, luke, “Ategai eləboi bun natosian siGot, be səkad avan ideh tokad namitisau toḅusan həni maii. Imabe?”

¹⁶ Imaienan aYesu isor var galit ke, “Naḅusanan sagw savi esagw. Ao, atenan tosəvat ginaw evi nəkadhut naḅusanan sagw.”

¹⁷ Avan ideh toke ḅigol naləŋonian siGot, dereh teləboii ke naḅusanan sagw egəm len aGot o evi esagw səḅogw.

¹⁸ Nəvanuan tosor len naləboian san səḅon, eləŋon ke tipatpat gai məhat. Avil gai toləŋon ke teputsan nahəsan atenan tosəvati, gai ekitin, ale səkad nagəgərasan lan.

¹⁹ Savi aMoses tolav nalo mai gamito a? Be gamit ideh sahusuri. Mətudas p̄isal hən mətḅigol nəḅimat sil nəsa?”

²⁰ Naluŵoh lusor vari ke, “Gaiug gukad natəmat! Ase idas p̄isal hən ḅigol gəḅimat?”

²¹ AYesu ikel mai galit ke, “Nugol nauman sua len nəSappat, nugol naulumian imaur, ale nəvanuan p̄isi losəhoŵut sil notogole len nəSappat.*

²² Be gamit am mətoum len nəSappat nəboŋ məttoḅiv dalus natətai ulumian husur nalo siMoses. (Be naŵide hən na-tiv-dalusi-an savi siMoses, evi setəmamit ta sutuai, aAraham.)*

²³ Məttoḅiv dalus natətai ulumian len nəboŋ han, naut kəmas tovi nəSappat.† Mətugole hən asike mətḅeḅur kotov nalo siMoses, be evi nauman. Mətḅimagenan, imabe mətutaḅulol bulos ginaw nəboŋ notogol naulumian kavkav tomaur len nəSappat?*

²⁴ Sagenənoŵ hən nəsa notogole mai na-kəta-suluŵi-an mai nə-nau-suluŵi-an samit ŋai. Mitimasnənoŵ həni mai natit tonor, tokitin ŋai.”

AYesu evi aKristo a?

²⁵ Beti galit galevis lototoh len naut a Jerusalem lous galit gabag ke, “Savi atenan lotoke ləḅigole ḅimat a?

²⁶ Be məteris! Gai boh tosorsor len nəhon nəvanuan gail. Ləsakel natideh maii. Hum ma nəvanuan na-il-a-mō-an gail lotoləboi koti ke atenan evi aKristo, aGot totabtabuh lan a?

²⁷ Avil datoləboi naut atenan togəm lan. Be nəboŋ aKristo ḅegəmai, asike ikad avan ideh ḅeləboi naut togəm lan.”

²⁸ Na aYesu, toḅusan len naholəvat todar vis naim siGot, ikai ke, “Mətunau ke mətoləboi ginaw a? Mətunau ke mətoləboi naut notogəm lan a? Savi len ginaw gabag ŋai notogəmai. Be atenan tosəvat ginaw, ekitin. Gamit mətosaləboii,

²⁹ be ginaw noləboii, husur nogəm təban, gai esəvat ginaw.”

³⁰ Nəboŋ lotosəsəlon hən natenan, alat lotoil a mō lohisi soḅuer hən ləḅitah gati. Be avan ideh səbari husur namityal san sagəm sal.

³¹ Avil isoḅur len naluŵoh loriŋ nəlolit lan. Luke, “Nəboŋ aKristo ḅegəmai, asike igol namerikel gail lotosəhor natgalenan ategaii togole.”

* 7:21: Jon 5.1-18 * 7:22: Gen 17.10-13; Lev 12.3 † 7:23: Nalo siMoses ike limastiv dalus natətai len nəmariboŋ toməlevtor husur nəpasian san. * 7:23: Jon 5.8-9

³² Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəlon hən natgalenan naluṽoh lotosor lahlah həni husur aYesu, galit mai abiltihai tutumav gail losəvat alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, hən ləbitah gati.

³³ Nə aYesu ike, “Dereh nitoh kəkereh mai gamit balai, beti netəlmam van hən atenan tosəvat ginau.

³⁴ Dereh mitidoŋ ginau, be asike mətusəb ginau, ale mətsaləboi mətbəgəm vi lan naut nəbevi lan.”

³⁵ Beti alat lotoil a mō hən naJu gail, lukel mai galit gabag ke, “Ategai tiyar vi be hən asike datbisabi? Hum ma bivan hən naJu gail lototoh len naut tiltile seuleKris hən bəpusan mai alat a Kris a?

³⁶ Nəboŋ toke, ‘Dereh mitidoŋ ginau be asike mətusəb ginau,’ ale ‘Mətsaləboi mətbəgəm hən naut nəbevi lan,’ namilen evi nəsa?”

Naṽusanan husur aNunun aGot

³⁷ Len nəboŋ naməkot len nawik hən Nəhanan, len nəmariboŋ totibau han, aYesu eil vi məhat, ikai ke, “Avan ideh bimaduh, tegəm hən ginau!”*

³⁸ Avan ideh toriŋ nəlon len ginau, tegəm, temun! Hum natosian siGot tokele ke, ‘Nəwai nəmauran dereh tisel dan nəlon hum nawisel gail.’ ”*

³⁹ (Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aNunun aGot, alat lotoriŋ nəlolit len aYesu dereh likade, be aGot saviol həni sal husur aGot saputsan aYesu sal hən nəyalalan san bīpārṽar.)

Nənauan tiltile husur aYesu

⁴⁰ Galevis len naluṽoh lotosəsəlon hən nasoruan san, lusor təvah ke, “Ategai bogai ahai kelkel ur kitin.”

⁴¹ Galevis luke, “AKristo bogai, aGot totabtabuh lan.” Ris galevis am lotoke, “Eniŋan? AKristo asike egəm a Kalili a?

⁴² Be natosian siGot ike aKristo dereh tegəm len nəpasusan siTevit ale lipasi len naut a Petlehem, navile matmat siTevit aKiŋ. Imaienan o səmaienan a?”*

⁴³ Nə naluṽoh loṽitṽituh, lopəpəhw husur aYesu.

⁴⁴ Ale galevis luke litah gati, wake avan ideh sətah lan.

⁴⁵ Alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotəlmam van hən abiltihai tutumav mai naFarisi gail. Ale lous alatenan ke, “Imabe mətsətah gati gəmai?”

⁴⁶ Alatenan lusor var galit ke, “Aoa, namtsasəsəlon hən avan ideh sasor suman atenan boŋ ideh.”

⁴⁷ Nə naFarisi gail lusor viles alatenan ke, “Imabe? Gai egəras gamit am a?

⁴⁸ Mitinau nategai ke: len ginamit namttoil a mō mai ginamit namttovi Farisi, ikad ginamit ideh toriŋ nəlon lan māu a? Eḅuer kaskasi!

⁴⁹ Naluṽoh loriŋ nəlolit lan, be ləsaləboi natideh, lotətan hən nalo. Nase-malean tipat len galito!”

⁵⁰ Ikad naFarisi sua, nahəsan aNikotemus, togəm hol mai aYesu a mō, ale ike,*

⁵¹ “Asike datbikot hən avan ideh hən datbisəb nəsa gai togole, sanor len nalo sidato hən datberinji hən bīpanis.”

⁵² NaFarisi gail lusor vilesi ke, “Govi nauleut ta Kalili gototah mai atenan a? Gia ṽuruŋ kitevi len natosian siGot. Dereh gisaḅi ke ahai kelkel ur ideh sagəm len naut a Kalili boŋ ideh!”

[Nalobulat ta sutuai len nasoruan ta Kris ləsəkad naves 7.53-8.11.]

⁵³ Ale lopəpəhw, luvahim gail.

* **7:37:** Lev 23.36 * **7:38:** Eze 47.1; Zec 14.8 * **7:42:** 2Sam 7.12; Mic 5.2 * **7:50:** Jon 3.1-2

8

Napəhaʋut togol naitian toʃur kotov nəlahan

¹ Be aYesu evi lan Naʋehuh Oliv.

² Ale nəboŋ naut tolan evi lan naholəvat todar vis naim siGot tətəs. Sədareh nəvanuan gail logəm həni, ale ebətah, eʃusan.

³ Ahai ʃusan hən nalo mai naFarisi gail losəhar apəhaʋut sua lotosaʃi len naitian toʃur kotov nəlahan. Lugol eil len nəhon naluʃoh.

⁴ Lukel mai aYesu ke, “Hai ʃusan, alitegai, namtusabi len naitian toʃur kotov nəlahan.

⁵ Ale len nalo, aMoses ikel buni hən datʃetubun alatpəhaʋut lotosumian alitegai. Be gaiug, gukel nəsa?”*

⁶ (Lokəmaienan hən ləʃigol aYesu ʃekəkös len nasoruan san hən ləʃikot həni.) Be aYesu ebətah, iʃetʃet, itos len tan hən nənarhuvəlan.

⁷ Lous taltal hən ʃisor var galito, ale eil vi məhat, ike, “Gamit ideh topar saan, tilav nəvat, tuʋi a məo.”

⁸ Beti ebətah tətəs, iʃetʃet, tos len tan.

⁹ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, lotuʃat van, alat lotovi haʋut loil a məo. Ale aYesu itoh səʃon mai alitenan.

¹⁰ Beti aYesu eil vi məhat, eusi ke, “Bareab, galito, lutoh a be? Səkad avan ideh toke gəʃipanis a?”

¹¹ Ike, “Naut ido hən galito Nasuʃ.” Ale aYesu ike, “Ginau am nəsa ke gəʃipanis. Givan ale gagai van sagigol nəsaan am.”

AYesu, namial hən navile a pan

¹² AYesu isor mai nəvanuan gail tətəs am, ike, “Ginau novi namial hən navile a pan; avan ideh tohusur ginau, asike, asike iyar len nəmargobut, avil dereh tikad namial hən nəmauran.”*

¹³ Na naFarisi gail lusor tas nasoruan siYesu luke, “Gaiug gukel na-kel-koti-an husur gaiug gabag, be husur gaiug səʃomŋ ŋai gotokele, na-kel-koti-an samŋ savi natideh len nakotan, ehum sakinin.”

¹⁴ AYesu isor var galit ke, “Naut kəmas notokel na-kel-koti-an husur ginau gabag, na-kel-koti-an sagw ekitin, husur noləboi naut notogəm lan mai naut notovi lan gagai. Be gamito, mətsaləboi naut notogəm lan, mətsaləboi naut notovi lan.

¹⁵ Mətonənoʋ husur naləboian sinəvanuan ŋai, ginau nəsanənoʋ hən avan ideh mai nəsa nəvanuan gail lotoləboii.

¹⁶ Nəbenənoʋ, na-nənoʋ-həni-an sagw inor, husur savi ginau səʃogw notogole, be nugole mai atenan tosəvat ginau, nonənoʋ husur nəsa aTata tokele.

¹⁷ Nalo samito ike, na-kel-koti-an sinəvanuan eru arʃeʃitoʃ, nakotan isaʃi ke evi kitinan.

¹⁸ Ale ikad eru artokel na-kel-koti-an husur ginau: esua, ginau notokel husur ginau gabag, togon, aTata tosəvat ginau.”

¹⁹ Imaienan lotuʃat usi ke, “ATəmaŋ gai be?” Isor var galit ke, “Husur ke mətsaləboi ginau, mətsaləboi aTəmagw. Məttaləboi ginau, məttaləboi aTəmagw am.”

²⁰ AYesu ekəmaienan pəpadaŋ hən nabokis hən nəvat nəboŋ toʃusan len naholəvat todar vis naim siGot. Avan ideh sətah gati husur namityal san sagəm sal.

AYesu sagəm len navile eg a pan

* **8:5:** Lev 20.10; Deu 22.22-24 * **8:12:** Isa 49.6; Mat 5.14; Jon 9.5

²¹ Len namityal tile am, aYesu isor mai galito tətəs, ike, “Gagai noriŋ gamito, nuvan, ale dereh mətəkəta kitev ginau van, ale mitimat len nəsaan samito. Naut notovi lan, mətodədas mət̃begəm həni boŋ ideh.”

²² Imaienan naJu gail lotoil a m̃o lusor mai galit gabag ke, “Nəboŋ ategai toke, ‘Naut notovi lan, mətodədas mət̃begəm həni boŋ ideh,’ namilen imabe? Dereh tia gol gai gabag timat a?”

²³ Ris aYesu toke, “Gamito, mətovi alat a pan, ginau novi auleməhat. Gamit hən navile eg a pan; ginau savi hən navile eg a pan.

²⁴ Imaienan nuke dereh mitimat len nəsaan samito. Husur asike mət̃bedəlomi ke novi ginau notovi ginau, dereh mitimat len nəsaan samito.”*

²⁵ Na lous taltal həni ke, “Be gaiug ase?” Ale aYesu isor var galit ke, “Sum̃an notokele a m̃o tia.

²⁶ Nukad natit isoḅur hən nəb̃ikele husur gamito, hən nəb̃isaḅ səhoti hən mət̃bipanis, be nəboŋ notosor mai alat hən navile a pan, nosəsəloŋ hən atenan tosəvat ginau husur gai ekitin, ale nukel ur nəsa ŋai atenan tokele.”

²⁷ Be ləsələboi sal ke aYesu tosor husur aTəman.

²⁸ Na aYesu isor mai galit tətəs am ke, “Nəboŋ mət̃bevus aNatun Nəvanuan vi məhat, dereh mət̃eləboii ke novi ginau notovi ginau. Ale len ginau səḅogw nəşagol natideh, avil nukel nəsa ŋai aTəmagw toḅusan həni mai ginau.

²⁹ Ale atenan tosəvat ginau itoh mai ginau; sariŋ gabulan ginau. Bathut nugol tabtab hən nəsa gai tohəhəvur həni.”

³⁰ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən tokəmaienan, nəvanuan isoḅur loriŋ nəlolit lan.

Anatun aAraham gail mai anatun aSetan gail

³¹ Beti aYesu isor mai naJu gail lotoriŋ nəlolit lan ke, “Mət̃bigol husur naḅusanan sagw, mətovi ahaɪ susur sagw kitin,

³² ale dereh mət̃eləboi nakitinan. Ale nakitinan dereh tigol mitikad nəmakuvan, asike mətovi slev am.”

³³ Lusor vari ke, “Namtovi nəpasusan siAraham, namtsavi slev sivan ideh boŋ ideh. Imabe gotoke, ‘dereh mitikad nəmakuvan, asike mətovi slev am?’ ”*

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol nəsaan evi slev sisaan.

³⁵ Naslev savi nəbathudud ideh simasta hən naim, naut kəmas totoh mai galito. Avil anatun ulum̃an amasta evi bathudud sua vi sutuai.

³⁶ Imaienan, aNatun aGot ḅigol asike mət̃bevi slev am, dereh mitikad nəmakuvan tokitin.

³⁷ Nələboii ke mətovi nəpasusan siAraham gail, be mətoum kitev naḅisal hən mət̃bigol nəb̃imat husur nasoruan sagw sagol natideh len nələmito.

³⁸ Ginau nusor husur natit notoris aTata sagw togol gail. Be gamito mətugol nəsa mət̃tosəsəloŋ hən atəmamit m̃au tokele.”

³⁹ Lusor təvah ke, “Atəmanamito aAraham!” AYesu ikel mai galit ke, “Mət̃tavi anatun aAraham gail, mət̃tagol husur nəsa aAraham togole.

⁴⁰ Nukel nakitinan tia notosəsəloŋ hən aGot tokele, be gagai mətudas ḅisal hən mət̃bigol nəb̃imat. Araham sagol natideh tomaienan.

⁴¹ Gamit mətugol natit atəmamito togol gail.”

Beti lusor vari ke, “Namtsavi natətai naḅisal. Namtukad aTəmanamit esua ŋai, aGot.”

* **8:24:** Exo 3.14-15, naut aGot tokel ur nahəsən ke, aNovi ginau notovi ginau o aNovi ginau nəb̃evi ginau.

* **8:33:** Mat 3.9; Luk 3.8

⁴² AYesu ikel mai galit ke, “AGot tavi aTəmamito, məttaləmas bun ginau husur nogəm təban aGot, nogəm gegai. Savi len ginau ηai notogəmai, be gai esəvat ginau.

⁴³ Imabe mətsaləboi səhot nasoran sagw? Husur mətsaləboi mətbesəsəlonj husur nasoruan sagw.

⁴⁴ Husur mətovi anatum atəmamit tovi təmat. Mətuke mitigol husur nəsa gai toləηoni. Atenan igolgol nəvanuan lumat len natubatan hən navile a pan van van sal. Gai emətahun nakitinan husur nakitinan eβuer lan. Nəboη tosor libliboη evi nasoruan san matmat husur gai evi vanuan nalibliboηan mai nəkadun nalibliboηan.

⁴⁵ Imagenan, nəboη notokel nakitinan, mətsadəlom nəsa notokele.

⁴⁶ Gamit ta be eləboi βikel vəhoti ke notokad nəsaan? Ale nəβikel nakitinan, imabe mətsadəlom nəsa notokele?

⁴⁷ Avan tovi siGot esəsəlonj səhot nasoruan san. Be gamito, mətsavi siGot. Husur enan mətsasəsəlonj səhot nasoruan san.”

⁴⁸ NaJu gail lotosəsəlonj hən lusor vari ke, “Namtukel səhot gaiug nəboη namttoke gotovi auleSamaria gotovi ut kəmas! Gaiug gukad natəmat sua!”

⁴⁹ Ris aYesu toke, “Ao, nəsekad natəmat ideh. Avil noputsan nahəsan aTəmagw, noputsani len nənauan sagw. Be gamito, mətomədas nahəsagw hum notovi ut kəmas.

⁵⁰ Ginau nəsadəlonj nəyalyalan mōs ginau gabag, be ikad atesua toləηon ke nahəsagw tiyalyal. Gai dereh tepəpehun navoian dan nəsaan.

⁵¹ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol husur nəsa notokele, asike imat vi sutuai.”

⁵² Nəboη lotosəsəlonj hən natenan, naJu gail lusor təvah ke, “Gagai namtoləboi buni ke gukad natəmat sua. AApraham imat. Ahai kelkel ur gail tu lumat. Be naut kəmas natenan, gaiug gukele ke, ‘Avan ideh togol husur nəsa notokele, asike esəsəlonj hən nabus nəmatan vi sutuai.’

⁵³ Gunau ke gotoyalyal səhor aApraham atəmanamit tomat a? Mai ahai kelkel ur lotomat gail a? Gunau ke gotovi ase?”

⁵⁴ AYesu isor var galit ke, “Nətaputsan nahəsagw gabag, nəyalyalan enan asike tavi natideh. Be atenan toputsan ginau evi aTəmagw, məttosor husuri ke, ‘Atenan evi aGot sinamit bolai.’

⁵⁵ Avil mətsaləboii, be ginau noləboii. Nətakele ke nəsaləboii, nətavi nəvanuan nalibliboηan sunan gamito. Wake noləboi gai ale nugol husur nəsa tokele.

⁵⁶ Atəmamit aApraham ehəhaʿur hən βekəta vi mō hən nəboη sagw, erisi, ale ikemkem.”

⁵⁷ Beti naJu gail luke, “Nədəm̄ ham̄ səbar 50 sal. Goris mab hən aApraham?”

⁵⁸ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, a tahw hən aApraham tovisi, novi ginau notovi ginau.”*

⁵⁹ Nəboη tokəmaienan, lotətariv vat gail hən ləbetubuni, be aYesu esusuan gai dan galito, evivile dan naut enan todar vis naim siGot.

9

AYesu igol ametbesw imaur

¹ Nəboη aYesu toyar van eris naulum̄an sua namətan toβesw nəboη lotopasi.

² Ahai susur siYesu lousi ke, “Hai pusan, nəsaan sise igol namətan ategai artoβesw nəboη lotopasi? Esil nəsaan setəman mai sinan o esil esan səβon?”*

* **8:58:** Jon 1.1-3; Exo 3.14 * **9:2:** Exo 20.5

³ AYesu isor var galit ke, “Savi sil nēsaan san o setōman mai anan, avil evi metbesw hēn nēvanuan gail lēberis nēdaŋan siGot bēvisi len nēmauran san.

⁴ Nēboŋ tovi nalennēyal sal datimasgol nagolean siGot tosēvat ginau. Dereh nalenmariug tegēmai, gol ke avan ideh asike eum.

⁵ Nēboŋ nototoh len navile a pan sal, novi namial hēn navile a pan.”*

⁶ Beti aYesu eŋulai len tan, igol nētan evi bāl hēn nabusun, ale ikas namētan atenan artobesw hēn nēbāl enan.

⁷ Ale ikel maii ke, “Gia kēkas nēhoŋ len nabiltiburhuwai lotokisi hēn Siloam.” (Nēhes enan namilen “Sēvati”). Ŋa aulumān ivan, ekēkas nēhon, totōlmam, ekēta.

⁸ Alat lototoh pēpadaŋ hēni, mai alat lotoris toŋirŋir nēvanuan hēn nēvat a mō, luke, “Savi ategaii tobētah, usus nēvat tabtab a?”

⁹ Galevis luke, “Gai bogai.” Galevis am luke, “Ao, be esumān atenan.” Ale aulumān enan ikel ur gai sēbōn ke, “Ginau ŋa bogai.”

¹⁰ Imaiēnan lousi ke, “Imabe? Nēsa igol gokēta?”

¹¹ Aulumān isor var galit ke, “Atenan lotokisi hēn aYesu igol nēbāl, ale ikas namētagw hēni. Ikel mai ginau ke, ‘Gevi Siloam, kēkas nēhoŋ.’ Imaiēnan, nēboŋ notovan, notokēkasi, nokēta.”

¹² Beti lousi ke, “Atenan be?” Isor var galit ke, “Eniŋan.”

Lous kitev nakētaan simetbesw

¹³⁻¹⁴ Nēboŋ aYesu togol nēbāl ale togol aulumān tokēta, nēmariboŋ enan evi nēsappat. Beti nēvanuan gail losēhar aulumān enan, tovi metbesw a mō, van hēn naFarisi gail.

¹⁵ Ŋa naFarisi gail am lous tētas hēni, nēsa tovisi hēni hēn tokēta. Ikel mai galit ke, “Eriŋ nēbāl len namētagw ale nokēkas kuvi, ale nokēta.”

¹⁶ NaFarisi galevis luke, “Ategaii, aYesu, sagēm len aGot husur eum len nēsappat.” Be galevis am luke, “Bēvi nēvanuan nēsaan, igol namerikel gale-nan mabe?” Na-sor-bālbal-an enan len nētarhēt gēlaru, igol galit lukad napēpehwan.

¹⁷ Imagenan, tētas am lous aten tovi metbesw a mō ke, “Ategaii togol namētaŋ tokēta, gusor husur mab hēni?” Aulumān enan isor var galit ke, “Ahai kelkel ur sua bolai.”

¹⁸ Nabiltiju gail lēsadelomi ke tovi metbesw a mō, ŋa lokis atēman mai anan gēmai.

¹⁹ Ale lous gēlaru ke, “Ategai evi anatumēru a? Evi metbesw nēboŋ mērtopasi a? Bimaiēnan, ekēta mabe gagai?”

²⁰ Atēman mai anan arusor var galit ke, “Namrolēboi ategai, anatumamēr bogai, ale nēboŋ namrtopasi evi metbesw.

²¹ Namrsalēboi nēsa tovisi hēni tokēta gagai, namrsalēboi ase tosējav hēn namētan. Be etibau tia, savi tētai am, elēboi bisor husur gai gabag, mēteusi hēni bai.”

²² Arokēmaiēnan husur aromētahw len nabiltiju gail husur galit ludamā mai galit gabag ke, avan ideh tokel uri ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, dereh lehut avan enan dan naim nabōnbonan salito.

²³ Husur enan aruke, “Etibau tia, mēteus gai.”

²⁴ Imaiēnan, lokis vēha-ru hēn atenan tovi metbesw a mō. Ale lukel maii ke, “Len nahēsan aGot, namtukele hēn gaiug, gikel nakitinan! Husur namtolēboii ke aYesu evi nēvanuan nēsaan.”

²⁵ Isor var galit ke, “Bēvi nēvanuan nēsaan, ginau nēsālēboii. Nolēboi natesua ŋai. A mō namētagw ibesw, be gagai nokēta.”

* 9:5: Jon 8.12

²⁶ Na lousi ke, “Igol nesa hən gaiug? Igol namətañ arosəḡav mabe?”

²⁷ Isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia be mətsəsəseloḡ. Mətuke nikel tətəs hən mab həni am? Gamit am mətoləḡon ke mətevi ahai susur san gail māu a?”

²⁸ Beti losəvar buni ale luke, “Evi gaiug gotovi ahai susur sitenan, be ginamito, namtovi ahai susur siMoses gail.

²⁹ Namtoləboii ke aGot isor mai aMoses, be atenan, aYesu, namtsaləboi naut togəm lan.”

³⁰ Ris aulumān enan tosor var galito, ike “Mətsaləboi naut togəm lan, be esəḡav hən namətagw. Mətumabe? Nosəhoṽut len gamito!

³¹ Datoləboii ke aGot sasəsəseloḡ hən nəvanuan nəsaan gail, be esəsəseloḡ hən alat lotolotu van həni, alat lotogol nesa toləḡoni.

³² Sutuai tia van vəbar daməḡai, avan ideh sasəḡav hən namətan nəvanuan ideh tovi metbesw len nəpasian san.

³³ Atenan asike bəgəm len aGot, mətunau ke eləboi biḡol natideh a? Ao, edədasi.”

³⁴ Luser vari, luke, “Nəboḡ lotopas gaiug, gopul hən nəsaan tia, gaiug ase hən gəbeṽusan ginamito?” Ale lubar həni dan naim nəbonbonan, lukai həni.

Namətan nəlon iḡesw

³⁵ Nəboḡ aYesu tosəsəseloḡ hən lotobar həni vivile, isaḡ aulumān enan, ale eusi ke, “Goriḡ nəloñ len aNatun Nəvanuan māu a?”

³⁶ Aulumān isor vari, ike, “Nasub, ase ganan hən nəberin nəlogw lan?”

³⁷ AYesu ikel maii ke, “Gorisi tia. Atenan bogai tosor mai gaiug gagai, ganan.”

³⁸ Na ike, “Norin nəlogw len gaiug, Nasub,” ale ilotu həni.

³⁹ Beti aYesu ike, “Nogəm len navile a pan mōs napəpəhwan hən navoian dan nəsaan, hən ametbesw gail ləbikad nakətaan, ale hən alat lotokəta, ləbəgəm vi metbesw len nəlolito.”

⁴⁰ NaFarisi galevis lototah maii losəsəseloḡ hən tokəmaienan, ale lousi ke, “Gokəgabe? Guke ginamit am namtovi metbesw a?”

⁴¹ AYesu ikel mai galit ke, “Məttavi metbesw gail, asike məttanor hən nəpanismen sil nəsaan samito, be husur mətukele ke mətokəta, mətunor hən nəpanismen sil nəsaan samit sal.”

10

AYesu evi nəvanuan tovoi tokətkəta təban nasipsip

¹ AYesu isor am, ike, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh sabis len nabopita, be topəlau səhor nəhol nasipsip, evi nəvanuan vənvnənah, evi nəvanuan toparparu vanuan mōs navənohian!

²⁻³ Be nəvanuan tokətkəta kəkol hən nabopita, esəḡav hən nabopita mōs nəvanuan tokətkəta təban nasipsip hən bəbis lan. Nasipsip gail losəsəseloḡ ləboi nadolon atenan tokətkəta təban galito. Ale ekis nasipsip san səbon, ekis nahəsalit ṽisusua ale esəhar galit vivile.

⁴ Nəboḡ tosəhar galit pisi vivile tonon, iyar a mō ale nasipsip gail lohusuri bathut losəsəseloḡ ləboi nadolon.

⁵ Asike lohusur avan ideh tile, be dereh ligam dani, husur ləsəsəseloḡ ləboi nadolon atenan.”

⁶ AYesu ikel nasoruan kəta enan be nəvanuan gail ləsaləboi nesa tokel mai galito.

⁷ Imaienan aYesu ikel tətəs həni mai galit ke, “Kitin nokitin mai gamit ke, ginou novi bopita, hən nasipsip ləbiyar tur lan.

⁸ Alat lotogəm a mō len ginau lovi vanuan vənvənah, lovi vanuan lotoparparu vanuan mōs navənohian; be nasipsip ləsəsəlon hən galito.

⁹ Ginau novi bopita. Avan ideh bəbis tur len ginau, dereh tikad nə-lavkuvī-an dan nəsaan san. Len ginau dereh tegəmai, tivan, tisaḅ nəhanian tovoi marireu.

¹⁰ Nəvanuan vənvənah egəm ηai hən bəvənah, bigol nasipsip ləbimat, sah pəpas gail. Ginau nogəm hən nasipsip sagw ləbikad nəmauran vi sutuai, nogəm hən ləbepul səsəhov həni.

¹¹ “Ginau səbōgw novi nəvanuan nasipsip tovoi. Nəvanuan nasipsip tovoi eutaut hən bimat mōs nasipsip gail.

¹² Nəvanuan nauman tokətkəta təban nasipsip mōs nəpūrḅuran, savi nəvanuan nasipsip tovi amahean nasipsip gail. İmaienan, nəboḅ toris nalipah katkat togəmai, eriḅ nasipsip, igam dan galito.* Beti nalipah katkat ikat gat nasipsip sua, ale navəshəsipsip lugam pəpəhw.

¹³ Nəvanuan nauman igam dan nasipsip gail husur eum mōs nəpūrḅuran ηai, savəhvəh nasipsip, len gai ləsavi natideh.

¹⁴⁻¹⁵ “Ginau səbōgw novi vanuan nasipsip tovoi. Sumān notoləboi aTəmagw mai aTata toləboi ginau, noləboi nasipsip sagw gail, ale galito loləboi ginau.* Ale noutaut hən nəbimat mōs galito.

¹⁶ Ginau nukad nasipsip galevis tile ləsavi len navəshəsipsip egai. Nımassəhar galito hən ləbevi lan navəshəsipsip sagw. Ale galit am dereh lesəsəlon səhot nadologw, ale libon hən ləbēgəm vi vəshəsipsip bəsua ηai tokad nəvanuan nasipsip tosua.

¹⁷ “ATata eləmas bun ginau husur notoutaat hən nəbimat, hən nəbikad təlmam hən nəmauran sagw.

¹⁸ Səkad avan ideh toləboi bılav kuv nəmauran sagw dan ginau, be ginau səbōgw noviol həni husur naləḅonian sagw ηai. Ginau nukad nədaḅan hən na-il-a-mō-an. İpat len navəlagw hən nəbeviol hən nəmauran sagw, ipat len navəlagw hən nəbılav təlmam həni. Natenan evi nəsa aTəmagw tokel buni hən nəbigole.”

¹⁹ Nəboḅ tokəmaienan tonon, ikad napəpəhwan tətəs am len naJu gail husur nasoruan san.

²⁰ İsoḅur len galito luke, “Gai ikad natəmat sua, evıvınu, imab mətosəsəlon həni?”

²¹ Galevis am luke, “Avan ideh tokad natəmat saləboi bısor maıenan. Natəmat saləboi bəsəḅav hən namətan amətbesw. Edədasi!”

AYesu len Nəhanan hən Na-səḅav-həni-an

²² Len nabiltivile Jerusalem, lukad Nəhanan hən Na-səḅav-həni-an len nahəbati naut susus.†

²³ Ale aYesu itoh len naholəvat todar vis naim siGot, iyar husur navərada siSolomon ei.

²⁴ Nabiltıju gail ludar visi, lousi ke, “Gugol namtodədarḅabu maıegai vir ηais? Gəbevi aKristo, aGot totabtabuh lan, gikel koti mai ginamito.”

²⁵ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamito tia wake mətsadəlom ginau. Nəsa notogole len nahəsən aTəmagw, natgalenan lukel kot ginau.

* **10:12:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. *Nawolf* ehum nabiltılipah katkat towael. * **10:14-15:** Mat 11.27; Luk 10.22 † **10:22:** *Nəhanan hən Na-səḅav-həni-an* evi nəhanan seju gail hən na-səḅav-həni-an hən naim siGot ta sutuai len nasıhau 164 B.C. Lunau təlmam hən nəboḅ naJu gail lotokad tətəs hən naim siGot dan navəlan alat ləsavi Ju. Len nəboḅ enan len natutumavan gail lugol naim siGot iveveu tətəs am.

26 Be mætsadəlom gail am, husur mætsavi ideh len nasipsip sagw.

27 Nasipsip sagw gail losəsəloŋ səhot nadologw, ginaw noləboi galito ale lohusur ginaw.

28 Noviol hən nəmauran vi sutuai mai galito ale asike lumasig boŋ ideh. Avan ideh asike eliv kuv galit dan navəlagw.

29 ATəmagw toviol hən alaten mai ginaw, aTəmagw egaii iyalyal səhor natit p̄isi, ale avan ideh asike eliv kuv galito dan navəlan.

30 Ale ginaw mai aTata namrosua ŋai.”

31 NabiltiJu gail lotətariv vat tətəs hən ləbetubuni.

32 AYesu ikel mai galit ke, “Len nəhomito nugol natit isoḅur tovoi lotogəm len aTata. Len natgalen notogole, mətuke mətetuṽ ginaw sil ta be?”

33 NaJu gail lusor vari ke, “Asike namtotuṽ gaiug sil natideh tovoi gotogole, be sil gotosor mədas nahəsən aGot. Husur gaiug gotovi vanuan ŋai, gugolgol gaiug ke gotovi Got.”*

34 AYesu isor var galit ke, “Len natosian hən nalo samito, aGot isor. Ike, ‘Nukele ke mətovi “got” gail.’‡

35 Gamit mətəloboii ke natosian siGot edədas beḅuer boŋ ideh. Mətəloboii ke aGot tokis nəvanuan galenan, napisulan san togəm hən galito, ‘got gail.’

36 Ginaw, aTata itabtabuh len ginaw ale esəvat ginaw vi lan navile a pan. Imaienan, nəboŋ notoke, ‘Novi aNatun aGot,’ imabe məttoke notosor mədas nahəsən aGot?

37 Asike nəḅigol nəsa aTata togole, samtedəlom nəsa notokele.

38 Wake nəḅigol nəsa togole, naut kəmas mætsadəlom nəsa notokele, mitikad nədəlomian len nəsa notogole hən mətḅeləboi səhoti, hən mətḅeləboi tabtab həni ke, aTata itoh tin len ginaw ale ginaw nutoh tin len aTata.”

39 Husur tokəmaienan, alat lotosəsəloŋ həni ludas p̄isal hən ləḅitah gati, be ivan dan galito.

40 Nəboŋ tovan, iloŋ tukot len Nawisel Jortan van hən naut aJon tobapbap-tais lan a m̄o tia, ale itoh ei.*

41 Beti nəvanuan isoḅur logəm həni, luke, “AJon sagol namerikel ideh, be nəboŋ tosor husur ategai, natit p̄isi tokele ekitin.”

42 Ale tarhəwisel Jortan ei, isoḅur lorin nəlolit len aYesu.

11

Nəmatan siLasarus

1 Ikad atesua toməsah, nahəsən a Lasarus. Itoh a Petani mai aṽavinen gəlaru, aMeri mai aMarta.*

2 (Evi aMeri enan boh toḅir naoil pəhas len Nasuḅ, len narien gəlaru, ale togargari hən navurun.)* Am̄inen aMeri, aLasarus, eməsah.

3 Na napəhaṽut eru enan aropisul van hən aYesu ke, “Nasuḅ, ategai gotoləmas buni, eməsah.”

4 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən napisulan enan ike, “Naməsahan enan savi hən nəmatan, ao evi m̄os nəvanuan gail ləḅisal suh nəyalyalan siGot, hən ke aNatun aGot ḅikad nə-sal-suhi-an lan.”

5 Naut kəmas aYesu toləmas bun aMarta, aMeri mai aLasarus,

6 nəboŋ tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, itoh len naut totohtoh lan hən nəmariboŋ eru am.

* **10:33:** Lev 24.16 ‡ **10:34:** Len Psa 82.6, aGot ekis alat lotoil a m̄o hən nəvanuan san gail hən *got gail*. Ekəmaienan husur ilekis hən galito hən ləḅeil gel gai len nəhon nəvanuan gail, ale hən ləḅenənoṽ hən nəvanuan san gail mai nalo san. * **10:40:** Jon 1.28 * **11:1:** Luk 10.38-39 * **11:2:** Jon 12.3

⁷ Beti husur nəboŋ toru enan, ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi Jutea tətəs.”

⁸ Ahai susur gail lusor vari ke, “Hai pusan, naJu gail lumadhadas p̄isal hən ləbetubun gaiug, be goləŋon gəbetəlmam tətəs am a?”

⁹ AYesu isor var galit ke, “Akis ikad nəhaua tovi 12 len nalennəyal. Avan ideh toyaryar len nalennəyal sapes haḃetw, husur ekəta len nam̄ial hən navile eg a pan.

¹⁰ Avan ideh biyaryar len mariug, dereh tipes haḃetw husur səkad nam̄ial lan.”

¹¹ Beti ikel mai galit ke, “Abubur sidato, aLasarus, ipatmari; be nia vəŋoni.”

¹² Imaienan, ahai susur gail lukel mai ke, “Nasuḃ, gai biptmari len naməsahan, dereh timaur dani.”

¹³ Lunau ke aYesu tosor ŋai husur nəpatmarijan, ris aYesu tosor husur nəmatan siLasarus.

¹⁴ Imaienan beti, aYesu ikel p̄arḃar həni mai galit ke, “ALasarus imat tia!

¹⁵ Na nunau gamito, ale nukemkem ke nəsatoh ei, husur len natenan dereh mitikad nadəlomian am len ginau. Ale datia ris aten beti.”

¹⁶ Imagenan, aTomas, namilen ke aMəlav, ikel mai ahai susur galenan ke, “Gidato datitah mai aYesu, ləbetubuni, letubun gidat maii.”

AYesu isor v̄əh̄v̄əh̄ aMarta mai aMeri

¹⁷ Nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Petani, lukel maii ke aLasarus topat ei len nəburhes hən nəmariboŋ tovat tia.

¹⁸ (Ale navile a Petani ipat dan naut a Jerusalem len nakilomita totor ŋai,*

¹⁹ ŋa naJu tosoḃur logəm hən aMarta mai aMeri hən ləbigol nəlolər ḃeləŋon ḃivoi am husur nəmatan sem̄inelaru.)

²⁰ Beti nəboŋ aMarta tosəsəloŋ həni ke aYesu togəm pəpadaŋ, evivile hən ḃerisi, be aMeri saləboii, ebətah lohoim.

²¹ Na aMarta ikel mai aYesu ke, “Nasuḃ, gətatoh geg tia, am̄inegw asike təmat.

²² Be naut kəmas, noləboii ke aGot dereh teviol hən natideh gəḃeusi həni mai gaiug.”

²³ AYesu ikel maii ke, “Am̄inem̄ dereh tile məhat tətəs.”

²⁴ AMarta isor vari ke, “Noləboii ke dereh tile məhat len na-le-məhat-an len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan.”

²⁵ AYesu ikel maii ke, “Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan mai novi nəmauran. Ginau nugol nəvanuan lule məhat dan nəmatan, ginau noviol hən nəmauran mai galito. Avan ideh toriŋ nəlon len ginau, dereh timaur, naut kəmas ḃimat.

²⁶ Ale avan ideh totoh tin len ginau, toriŋ nəlon len ginau, asike, asike imat vi sutuai. Godəlomi a?”

²⁷ Isor vari ke, “Evoi Nasuḃ, nodəlomi ke gotovi aKristo, aNatun aGot, gai tokel gati ke tegəm vi lan navile a pan.”

²⁸ Nəboŋ tokəmaienan tonon aMarta eriŋi, etəlmam vahim. Ekis kuv aMeri, aḃan, isor səḃon maii ike, “AHai pusan egəmai, eus gaiug.”

²⁹ Nəboŋ aMeri tosəsəloŋ hən natenan, vəha-sua ŋai ivan həni.

³⁰ AYesu səbar navile a Petani sal, be itoh len naut tobubur mai aMarta lan.

³¹ Alat a Jerusalem lototoh mai aMeri lohoim hən ləbigol nəlon ḃeləŋon ḃivoi am, loris tole məhat, tovan tutut. Lunau ke tovi lan nəburhes siLasarus hən ḃitaŋ ei, ale lohusuri.

* **11:18:** Len nasoruan ta Kris sakel *nakilomita totor*; be ike *nəstatia tovi 15*.

³² Nəboŋ aMeri togəm ris aYesu, iteh bathurien, ikel maii ke, “Nasuḅ, gətatoh gegai, aṃinegw asike təmat.”

³³ Nəboŋ aYesu toris aMeri totaŋ, eris naJu gail lototaŋ maii, ale nəlon ipaŋpaŋ, nəlon isa habat.

³⁴ Eus galit ke, “Mətorinji a be?” Lusor vari ke, “Nasuḅ, gəm risi.”

³⁵ Namətarur siYesu isel.

³⁶ Beti naJu lotoil pəpadaŋ luke, “Məteris! Gai eləmas bun aLasarus vəsa.”

³⁷ Be galit galevis luke, “Ategai igol ametḅesw tomaur. Imab satəgau gat aLasarus dan nəmatan?”

AYesu igol aLasarus ile məhat dan nəmatan

³⁸ Nəboŋ aYesu tobar nəburhes, nəlon isa habat tətas am. Nəburhes enan evi nəburhuvat sua tokad nəbilitivat lotokəkol gole həni.

³⁹ AYesu ikel mai galit ke, “Rusan nəvat vi tarhəte.” AMarta, aṽavinen aten tomat, ikel maii ke, “Nasuḅ, gai iḅo tia. Daməŋai, nəmariboŋ han ivat.”

⁴⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel mai gaiug tia ke, gəḅeriŋ nəloṃ len ginau, dereh geris nəyalyalan siGot.”

⁴¹ Imaienan lorusan nəvat vi tarhəte. Beti aYesu ekəta vi məhat, ike, “Tata, sipa hən gotosəsəloŋ hən ginau.

⁴² Noləboii ke gotosəsəloŋ hən ginau akis, be nokəmaienan ṃos alategai lotoil pəpadaŋ, hən ləbedəloṃ ke gotosəvat ginau.”

⁴³ Beti aYesu ikai habat ke, “Lasarus, gevivile!”

⁴⁴ Ale gai tomat evivile. Nəkaliko ibanjis narien mai navəlan sal, nəkaliko tile ibanjis nəhon. AYesu ikel mai galit ke, “Sah ruḅati hən ḅivan!”

NaJu gail lusor utaut hən ləḅigol aYesu ḅimat (Mat 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)

⁴⁵ Len alat lototah mai aMeri, isoḅur loriŋ nəlolit len aYesu husur loris nəsa togole.

⁴⁶ Be galevis luvan hən naFarisi gail, lukel ur nəsa aYesu togole.

⁴⁷ Beti aḅiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lokis nəḅonḅonan hən nəSanhitrin.† Lousus galit gabag ke, “Datigol nəsa? Ategai boh igol namerikel tosoḅur.

⁴⁸ Datḅidamḅ hən ḅigol tomagenan van, nəvanuan ḅisi dereh leriŋ nəlolit lan, lehusuri hum akiŋ. Beti nasoltia ta Rom dereh legəm mədas naut sidato mai lav nəvanuan gail dan gidato.”‡

⁴⁹ Beti galit sua, aKaiafas, tovi ḅiltihai tutumav len nasihau enan, ike, “Gamit mətsaləboi natideh!

⁵⁰ Mətsənau səhoti ke, ivoi am hən gidat ḅisi ke, naulumḅan sua ḅimat ṃos nəvanuan gail, səhor alat a Rom ləḅemədas gidat ḅisi dattovi Ju hən datḅimasig.”

⁵¹ (Nəboŋ aKaiafas tokəmaiean, sakel səḅon həni, be aGot eriŋ nənauan sua len nənauan siKaiafas. Ale len namilen hum aḅiltihai tutumav, epəhav utaut həni ke, aYesu dereh timat ṃos alat lotovi Ju.

⁵² Be savi ṃos naJu gail ḅai, timat ṃos aGot ḅepisan ḅonḅon hən anatun gail ḅisi lotogam pəpehw, siriv len naut gail len navile a pan.)

⁵³ Imagenan, len nəboŋ enan van, lusor utaut hən ləḅigol aYesu ḅimat.

† **11:47:** NəSanhitrin evi nəkaunsel seju gail lotobətah hən nakotan. ‡ **11:48:** Len naut egai, nəvanuan namitisau lunau namilen ke, alat a Rom dereh ligol naim siGot timasirsir mai lemədas naJu gail ḅisi. Ale dereh lilav kuv nədaŋan hən na-il-a-ṃo-an dan aḅiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin.

⁵⁴ Husur enan, aYesu sɔyaryar am len nɔhon alat a Jerusalem, be erinj naut enan, evi lan navile a Efraim topat pɔpadaŋ hɔn naut masmas toβɔbesw, beti itoh ei mai ahai susur san gail.

⁵⁵ Nɔboŋ nɔPasova seJu gail togɔm pɔpadaŋ, nɔvanuan isoβur len naut p̄isi lotosuh dar vis naut a Jerusalem, lovi mɔhat vi Jerusalem vagol sɔbolit hɔn galito liveveu hum nalo tokele, utaut vir nɔhanan enan.

⁵⁶ Lokɔtkɔta doŋ aYesu. Ale nɔboŋ lotoil len naut todar vis naim siGot lousus galit gabag ke, “Gunau ke nɔsa? Tegɔm hɔn nɔPasova o teβuer?”

⁵⁷ Len nɔboŋ enan, aβiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lukele hɔni ke avan ideh βelɔboi naut aYesu totoh lan, timaskel vɔhoti hɔn lɔbitah gati.

12

AMeri evɔhas aYesu (Mat 26.6-13; Mak 14.3-9)

¹ Len nɔmariboŋ tomɔlevtes sɔbar nɔPasova sal, aYesu ibar naut a Petani. Evi naut siLasarus, aten aYesu togol tole mɔhat dan nɔmatan.

² Loutaut hɔn nɔbiltihanian m̄osi. ALasarus mai galevis am lutah maii len natev, ale aMarta ipat nɔhanian mai galito.

³ Beti aMeri ilav nahudhulita hɔn nɔhai pɔhas naoil, nɔvat han totibau.* Evɔhas narien aYesu hɔni ale igar kuvi dan narien gɔlaru hɔn navurun. Ale naim epul hɔn nɔbon naoil enan tosusau.

⁴ Ikad ahai susur san sua, nahɔsan aJutas Iskariot, βerinj aYesu len navɔlan aenemi san gail. AJutas ike,

⁵ “Nɔvat hɔn nɔhai pɔhas egai etibau hun naβurβuran hɔn nasihau tosua! Imabe datsaβur hɔni, lav nɔvat han mai namɔsal gail?”

⁶ Ekɔmai enan, be sɔnau namɔsal gail, husur evi vanuan vɔnvɔnah. Gai ekɔtkɔta tɔban nabokis nɔvat salito, be ilavlav kuvi m̄os gai gabag.

⁷ AYesu isor vari ke, “Sagemɔdasi! Alitegai etɔgau gat nɔhai pɔhas egai vir nɔboŋ lɔbitavun ginau.

⁸ Akis namɔsal gail lutohtoh mai gamito, be ginau, asike nutoh mai gamit ebɔlav.”*

⁹ Nɔboŋ naJu gail lotosɔsɔloŋ hɔni ke aYesu totoh a Petani, nɔbiltiluβoh logɔm hɔn lɔberisi, be savi aYesu ŋai, luke leris aLasarus am, atenan aYesu togol tole mɔhat dan nɔmatan.

¹⁰ Imaienan, aβiltihai tutumav gail lusor utaut hɔn lɔβigol aLasarus am βimat,

¹¹ husur nɔvanuan isoβur lugam dan aβiltihai tutumav gail hɔn lɔberinj nɔlolit len aYesu sil nɔsa tovisi hɔn aLasarus.

AYesu evi lan naut a Jerusalem hum nakij (Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)

¹² Pelan han na-kel-uri-an ibar naut a Jerusalem ke aYesu satogɔmgɔmai. Nɔboŋ nɔbiltiluβoh lotogɔm hɔn Nɔhanan nɔPasova lotosɔsɔloŋ hɔn na-kel-uri-an enan,

¹³ Iutariv nɔpashɔt nadet,† luvan hɔn lɔβebubur maii. Lukai habat ke, “Hosanna! Datisal suh aGot!

Got tigol na-voi-buni-an van hɔn gai togɔm len nahɔsan Nasuβ aGot.

* **12:3:** Luk 7.37-38. Nasoruan ta Kris ike namɔlasan han ibar 325 gram. * **12:8:** Deu 15.11 † **12:13:** Nadet ehum namɔtu, ebɔlav, ikad nɔpashɔte mai ikad navite lotohanani. Len naut a Israel lɔβilβil hɔni hɔn lɔβevusani ke lotoβal sɔhor aenemi salit gail len nɔbalan. Len naut egai hum ma lotoβilβil hɔni husur lunau ke aYesu togɔm hum nakij hɔn βegɔgel hɔn alat a Rom lotoil a m̄o len naut a Jutea.

Got tigol na-voi-buni-an van hən nakiŋ naut a Israel.”*

¹⁴ Nəboŋ aYesu tosaḅ natuhtonki, ebətah lan hum natosian siGot tokele ke,
¹⁵ “Nəvanuan naut a Israel gail, samtemətahw!

Məteris! Nakiŋ samit satogəmai!

Ebətah len natuhtonki!”‡

¹⁶ (Len nəboŋ enan ahai susur san gail ləsaləboi natgalen len natosian siGot. Be nəboŋ aYesu tovi məhat vi lan namənas san, lunau təlmam hən nəsa tovisi, ale lunau səhoti ke tovi nəsarpoan hən nəsa ahai kelkel ur sua totos gati.)

¹⁷⁻¹⁸ Nəvanuan galenan loluṽluṽoh husur galit galevis lutoh mai aYesu nəboŋ tokis aLasarus dan nəḅurhes hən ḅimaur dan nəmatan. Ale galito, lukel ur nəsa lotorisi mai alat ləsarisi. Imaienan, isoḅur lovivile hən ləḅebubur mai aYesu, bathut losəsəloŋ husur namerikel enan todaŋ gai togole.

¹⁹ Imagenan, naFarisi gail lusor təvah mai galit gabag ke, “Datsəkad naḅisal ideh am. Məteris atenan, gai esəhor gidat tia, navile a pan ḅisi lohusuri.”

AuleKris galevis ludon aYesu

²⁰ Len alat lotovi Jerusalem hən ləḅilotu len Nəhanan nəPasova, ikad auleKris galevis lotogəmai.

²¹ Luvan hən aFilip ta Petsaita a Kalili, lousi ke, “Nasuḅ, namtuke namteris aYesu bai.”

²² AFilip ikel mai aAdru, ale aruvan vakel mai aYesu.

²³ Beti aYesu isor var gəlaru, ike, “Namityal hən aGot ḅevəhot nəyalyalan siNatun Nəvanuan egəm tia.

²⁴ Kitin, nokitin mai gamit ke, asike namisurhuwit ḅiteh hən ḅimat len tan, ipat səḅon maien ŋai. Wake ḅiteh hən ḅimat len tan m̄au, dereh titov vi məhat, tiṽan masuṽ. §

²⁵ Alat lotoləmas bun nəmauran salito len navile eg a pan, dereh limasig vi sutuai. Avil alat lotoləmas bun ginau səhor habat hən nəmauran salito len navile eg a pan, dereh likad nəmauran vi sutuai.*

²⁶ Avan ideh ḅike ḅevi tarhət sagw hum nəvanuan na-vi-tarhəte-an, timashusur ginau, husur nəvanuan na-vi-tarhəte-an sagw timastoh mai ginau. Ale avan ideh ḅevi tarhət sagw, aTata dereh teputsani, tisal suhi.

AYesu isor husur nəmatan san

²⁷ “Gagai nəlogw etuhatur masuṽ. Nekəmabe beti? Dereh nike, ‘Tata gilav kuv ginau dan namityal egai, saneləŋon tisa vəsa?’ Ao asike nokəmaienan husur nogəm m̄osi. Nogəmai hən nəḅeləŋon ḅisa vəsa!

²⁸ Tata gigol nahəsəḅn tiyalyal!”

Beti nadoldol egəm len nəmav, ike, “Nugol iyalyal tia, ale dereh nigol tiyalyal tətəs am.”

²⁹ Nəboŋ naluṽoh lotosəsəloŋ həni, galevis luke nəḅiliurur tokurut, galevis am luke aŋel tosor maii.

³⁰ Beti aYesu ike, “Nadoldol enan isor m̄os gamito, sator m̄os ginau.

³¹ Gagai evi namityal hən aGot ḅepəpəhun navoian dan nəsaan len navile a pan. Gagai evi namityal hən aGot ḅehut atenan toil a m̄o len navile eg a pan, tovi təmat.

* **12:13:** Psa 118.25-26 ‡ **12:15:** Zec 9.9. Nəboŋ toke *natuhtonki* namilen ke anatan natoŋki totibau be avan ideh səsah lan sal. § **12:24:** Len naut egai aYesu ike saləboi ḅevi tarhət silat a Kris van vəḅar tomat hum namisurhuwit. Be a tahw len nəmatan san dereh tile məhat hum nawit totov vi məhat. Nəboŋ tole məhat eləboi ḅevi tarhət sinəvanuan ḅisi len navile a pan, ale hum nawit dereh tikad naṽit tisoḅur.

* **12:25:** Mat 10.39, 16.25; Mak 8.35; Luk 9.24, 17.33

³² Ale ginau, nəboŋ mət̃ipat ginau vi məhat dan nətan, dereh neliv nəvanuan p̃isi gəm hən ginau.”*

³³ (Ekəmaienan hən b̃igol nãvide hən nəmatan san b̃imasil ke dereh timat len nəhai balbal.)

³⁴ Nalũvoh lous aYesu ke, “Imabe gotoke aNatun Nəvanuan dereh timat magenan? Namtunau ke natosian siGot toke aKristo, aGot totabtabuh lan dereh titoh vi sutuai. Imagenan, aNatun Nəvanuan egai gotosor husuri, ase ganan?”*

³⁵ AYesu isor var galit ke, “Nãmial dereh tẽmial len gamito tebəlav kəkereh am. Nəboŋ nãmial b̃ẽmial sal, mitiyar lan hən asike nəmargobut b̃ikabut gol gamito. Mət̃biyar len nəmargobut, asike mətoləboi naut mət̃bevi lan.

³⁶ Nəboŋ məttokad nãmial sal, məteriŋ nəlomit lan, hən mət̃begəm vi anatun nãmial.”

Nadəlomian ẽbuer len nəvanuan gail

Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, evi tut, esusuan gai dan galito.

³⁷ Naut kəmas togol namerikel tosõbur len nəhon nəvanuan gail, ləsariŋ nəlolit lan.

³⁸ Imaienan, nasoruan sihai kelkel ur aIsaiah isarpoh toke, “Nasub̃ aGot, ase edəlom na-kel-uri-an sinamito?

Nədaŋan sãm, gaiug gõṽusani van hən ase hən b̃eris ləboii?”*

³⁹ Husur natenan ləsələboi ləb̃ikad nadəlomian sũmian nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiah totos tətəs həni ke,

⁴⁰ “Nugol namətalit ĩbesw

nugol nəkadulit ĩvoñṽon,

imagenan, namətalit lodədas ləb̃ekəta ləboi nəsa notogole

nəlolit lodədas ləb̃eləboi səhot nəsa notokele

ale lodədas ləb̃ipair van hən ginau

hən nəb̃igol ləb̃imaur.”**

⁴¹ Isaiah ekəmaienan husur toris nəyalalan seKristo a m̃o tia, ale isor husuri.

⁴²⁻⁴³ Avil len alat lotoil a m̃o, isõbur loriŋ nəlolit len aYesu. Be husur lotoləmas nə-sal-suhi-an sinəvanuan gail səhor nə-sal-suhi-an siGot, ləsakel uri ke lotokad nadəlomian lan bathut lomətahw ke naFarisi gail ləb̃ikai tas galito hən asike ləb̃ilotu len naim nãboñbonan salito.

Nasoran məkot siYesu len nəhon nalũvoh

⁴⁴ Beti aYesu ikai habat van hən nalũvoh ke, “Avan ideh b̃eriŋ nəlon len ginau, gai eriŋ nəlon kitin len aGot tosəvat ginau gəmai.

⁴⁵ Ale avan ideh tokəta ris ginau, ekəta ris atenan tosəvat ginau.

⁴⁶ Nogəm len navile a pan sũmian nãmial hən ke avan ideh b̃eriŋ nəlon len ginau asike itoh len nəmargobut am.

⁴⁷ Avan ideh b̃esəsəlon hən nasoruan sagw be sagol husuri, ginau nəsesəb̃ səhoti ke timaspanis, husur nəsagəm hən nəb̃isãb̃ səhoti ke navile a pan timaspanis, ao, nogəm hən nəb̃ilav kuv navile a pan dan nəpanismen sil nəsaan salito.

* **12:32:** Jon 3.14, 6.44, 8.28 * **12:34:** Psa 110.4; Isa 9.7; Dan 7.14 * **12:38:** Isa 53.1 ** **12:40:** Isa 6.9-10. AGot eləŋon ke nəvanuan gail p̃isi leriŋ nəlolit len aYesu, ipat len galit hən ləb̃ilekis hən nãp̃isal enan. Be asike ləb̃ilekis həni, aGot igol nəlolit sasəŋav, lodədas ləb̃eləboi səhot natideh togole o tokele. Evi nəpanismen aGot toriŋi len galito husur lomətahun ləb̃eriŋ nəlolit len aYesu.

⁴⁸ Avan ideh topair dan ginau mai nasoruan sagw, len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan, len nəhon aGot nasoruan sagw dereh tisaḅ səhoti ke avan enan timaspanis.

⁴⁹ Bathut ginau nəsasor len nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an sagw. Avil nusor sitenan tosəvat ginau, aTata. Gai ikele hən ginau hən nəsa nəbimaskele nəboŋ nəḅisor.

⁵⁰ Ale noləboii ke nəsa aTata tokel buni, evi nəkadun nəmauran vi sutuai; imaienan, nukel nəsa aTata tokel mai ginau hən nəbikele.”

13

Ahai susur gail, aYesu ekəkas narielito

¹ NəPasova tipat pelan, ale aYesu eləboii ke namityal togəm hən ḅeriŋ navile a pan, hən ḅivan hən aTata. Eləmas bun alat lotohusuri len navile a pan, ale gagai eḅusan ḅarḅar hən na-ləmas-buni-an san kavkav təban galito.

² Nəboŋ lotohanhan ut mədau, natəmat esəhar aJutas anatun aSimon Iskar-iot tia, hən aJutas ḅeriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail.

³ AYesu eləboii ke aTata toriŋ natit ḅisi len navəlan, ale eləboii am ke togəm len aGot, mai dereh tetəlmam van həni.

⁴ Na ile məhat dan nəhanan, ikol nahurabat san dani, ale ilav nətaol, epitavisi.

⁵ Beti eḅir nəwai len nabesin, etuḅat kəkas narien ahai susur gail, ale igar gail hən nətaol topitavisi.

⁶ Nəboŋ tobar aSimon Pita, aPita ike, “Nasuḅ, gekəkas nariəgw a? Imabe?”

⁷ AYesu isor vari ke, “Gagai gəsələboi səhot nəsa notogole, be boŋ ideh dereh geləboii.”

⁸ APita ikel maii ke, “Asike gokəkas nariəgw boŋ ideh.” AYesu isor vari ke, “Asike nəḅekəkas nariem̄, darepəpəhw. Gəsavi ahai susur sagw am.”

⁹ ASimon Pita isor təvah ke, “Bimaienan, Nasuḅ, sagekəkas nariəgw ŋai be gekəkas navəlagw mai nəkadugw am.”

¹⁰ AYesu ikel maii ke, “Avan tolilos tia iveveu, inor hən ḅekəkas narien ŋai hən ḅiveveu kavkav. Gamit mətuveveu, avil savi gamit ḅisi.”

¹¹ AYesu ekəmaianan husur eləboi ase ḅeriŋi len navəlan aenemi san gail. Husur enan ike, “Savi gamit ḅisi məttoveveu.”

¹² Nəboŋ tokəkas narielit tonəŋ, esun təlmam hən nahurabat san, ale ipat tarhəgarin tətəs. Ikel mai galit ke, “Mətələboi nəsa notomadhagole m̄os gamito?”

¹³ Mətəkis ginau hən ‘Hai ḅusan’ mai ‘Nasuḅ’ ale inor hən mətḅigole husur ginau boh numaienan.

¹⁴ Imagenan, ginau notovi ahai ḅusan mai Nasuḅ notoil a m̄o hən gamito, bathut notokəkas nariemito sum̄an naslev, gamit gabag mitimassum̄an naslev hən mətḅevi tarhət samito, kəkas nariemito.

¹⁵ Ginau noḅusan nəvide tonor hən mətḅigol tətəḅ həni. Natgalen notogole hən gamito, mitimasgol husuri.

¹⁶ Kitin nokitin mai gamit ke, naslev satibau səhor amasta san, mai ahai pispisul satibau səhor gai tosəvati.*

¹⁷ Mətələboi natgalen tia, ale mitigole! Mətḅigol natgalenan, aGot tivoi hən gamito.

* **13:16:** Hən naves 12-16, Luk 22.24-27. Namilen ke natideh aYesu tovi masta sidato tohəhaḅur hən ḅigole, gidat dattovi nəvanuan san gail, datimashəhaḅur hən datḅigol tətəḅ həni.

18 “Nəsasor husur gamit p̄isi. Nələboi bun gamit v̄isusua notolekis hən gamito. Avil natosian siGot timassarpoh. Ike, ‘Nəvanuan namrtohan katəp̄ol hən nabəta, ipair dan ginau, evi enemi sagw.’*
 19 Gagai nukel nategai mai gamit hən ke nəboŋ b̄evisi, dereh mətedəlomi ke ginau bogai notovi ginau hum notokele tia.*
 20 Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tohəhaṽur hən nəvanuan no-tosəvati, ehəhaṽur hən ginau, ale avan ideh tohəhaṽur hən ginau ehəhaṽur hən gai tosəvat ginau.”

AYesu ikel ur nəsa b̄evisi həni balai
 (Mat 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23)

21 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eləŋon isa vəsa həni, nəlon etuhatur masuṽ ale isor təvah, ike, “Kitin, notokitin mai gamit ke gamit sua dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”

22 Ahai susur gail ləsənu ləboi ase tosor husuri, gol ke lobunbunus galit gabag ŋai.

23 Galit sua, aYesu toləmas buni, ipat tarhəgarin təban aYesu.

24 Imaienan, aSimon Pita enit nəhon van hən aten topat təban aYesu hən b̄eus aYesu ke, tosor husur ase.

25 Beti atenan esiŋasiŋ len nəmabun aYesu, eusi ke, “Nasuḅ, ase ganan?”

26 AYesu isor vari ke, “Ateg boh nəb̄etatur hən natuhb̄eta len nasiloḥ hən nasuḅ hən nəbilavi maii, gai bogai.” Ale nəboŋ aYesu totatur hən nabəta, ilavi mai aJutas anatun aSimon Iskariot.

27 Nəboŋ aJutas tolav natuhb̄eta enan tonon, vəha-sua ŋai aSetan eḅis lan. Imaienan aYesu ikel maii ke, “Saṽsaṽut hən gəḅigol nəsa gəḅigole.”

28 Galit lotopat hən nətarhəgarilito təban natev ləsaləboi nəsa aYesu tosor maii aJutas m̄osi.

29 Bathut aJutas tokətkəta təban nəvat salito, galit galevis lunau ke aYesu tokel maii ke təṽur natit gail m̄os nəPasova pelan o tilav natideh mai naməsəl gail.†

30 Ale nəboŋ aJutas tohan natuhb̄eta tonon, vəha-sua ŋai ivan. Evi nalenmariug.

Na-kel-buni-an veveu

31 Nəboŋ aJutas tovan, aYesu ike, “Gagai aNatun Nəvanuan etuḅat bis len nəyalyalan san, ale dereh aGot tikad nəyalyalan len nəsa b̄evisi hən ginau, aNatun Nəvanuan.

32 AGot b̄ikad nəyalyalan len aNatun Nəvanuan, dereh len gai gabag, aGot tilav nəyalyalan mai aNatun Nəvanuan, ale tilav tutut həni maii.

33 Anatugw gail, dereh nitoh kəkereh mai gamit sal a tahw hən nəb̄ivan. Beti, naut kəmas mət̄b̄idoŋ ginau, be len naut nəb̄evi lan, asike gogəmai, hum notokele tia mai alat lotoil a m̄o hən naJu gail.*

34 Nuke nikel nakelean veveu todaŋ mai gamit ke: Məteləmləmas bun gamit gabag! Sum̄an ŋai notoləmas bun gamito, məteləmləmas bun gamit gabag.

35 Mət̄beləmləmas bun gamit gabag, len naṽide tomaienən, nəvanuan p̄isi dereh leləboi səhoti ke, məttovi ahai susur sagw gail.”

Na-kel-gati-an sePita
 (Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34)

* 13:18: Psa 41.9 * 13:19: Jon 8.24 † 13:29: Nəhanan hən nəPasova ipat husur nəmariboŋ toməlevtor ale hum ma aJutas tovan hən b̄eṽur nəhanian ideh am. Len nalenmariug hən nəPasova, naJu gail lukad naṽide sua hən ləbilav nəvat mai naməsəl gail. * 13:33: Jon 7.34

³⁶ ASimon Pita eusi ke, “Nasuḅ, gevi be?” Ale aYesu isor vari ke, “Naut nãbevi lan, gaiug godēdas gãbehusur ginau vi lan. Be dereh gehusur ginau balai.”

³⁷ Beti aPita eusi ke, “Nasuḅ, husur nēsa nēsaləboi nãbehusur gaiug gagai ŋai? Noutaut hən nãbimat mōs gaiug.”

³⁸ AYesu isor vari ke, “Goutaut hən gãbimat mōs ginau a? Ao! Kitin, nokitin mai gaiug, pelan dudulan dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau, beti natoulunān tekəkəraiko.”

14

AYesu, naḗisal van hən aTata

¹ AYesu isor am ke, “Sa-nəlomit tetuhath. Mətorin nəlomit len aGot tia, məterin nəlomit len ginau am.

² Lohoim seTəmagw ikad narunā tosobur, ale nuvan hən nãbeutaut hən naut samit ei. Asike təmaianan, nətakel koti mai gamito.

³ Nəboŋ nãbeutaut hən naut samito binoŋ, dereh netəlmam, səhar gamit hən mət̃begəm toh mai ginau, hən mət̃bitoh tin mai ginau len naut nototohtoh lan.

⁴ Ale mət̃ləboi naḗisal van hən naut nãbevi lan.”

⁵ ATomas ikel maii ke, “Nasuḅ, namtsaləboi naut gãbevi lan, namteləboi mab hən naḗisal?”

⁶ AYesu isor vari ke, “Ginau novi ḗisal, novi kitinan, novi mauran. Avan ideh saləboi begəm hən aTata len naḗisal ideh am, ginau səbögw ŋai naḗisal.

⁷ Məttaləboi kitin hən ginau, məttaləboi aTəmagw am. Ale gag van mət̃ləboi gai, mətorisi tia.”

⁸ AFilip ike, “Nasuḅ, vusan aTata hən ginamito. Enan ŋai namttoləŋoni.”

⁹ AYesu isor vari ke, “Ginau nutah mai gamit ebəlav, be Filip, gəsaləboi ginau sal a? Avan ideh toris ginau eris aTata. Imab gotoke, ‘Vusan aTata hən ginamito?’

¹⁰ Ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ŋai. Gəsadəłomi a? Nasoruan notokel mai gamito, nəsaकेले len ginau səbögw. Ao! Evi aTata totoh tin len ginau togol nauman san.

¹¹ Mətedəłom nəsa notokele nəboŋ notoke ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ŋai. Be asike mət̃bedəłomi, mətedəłom nəsa notokele bathut namerikel gail məttoris notogole.

¹² Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tokad nadəłomian len ginau dereh tigol nəsa toḗitoḗ hən nəsa notogole. Evoi, dereh tigol natit ləbesəhor nəsa notogole husur nuvan hən aTata.

¹³ Ale natideh mət̃beusi len nahəsagw, dereh nigole hən nãbevusan nəyalyalan siTata. Ale len aNatun, nəvanuan gail dereh lisal suh nəyalyalan san.

¹⁴ Evoi, mət̃beus natideh len nahəsagw, dereh nigole!”

Naḗusanan husur aNunun aGot

¹⁵ AYesu isor am ke, “Mət̃beləmas bun ginau dereh mitigol husur nəsa notokele.

¹⁶ Ale dereh neus aTata, ale teviol hən a-Vi-tarhəte-an ideh am mai gamito hən bitoh mai gamito van vi sutuai.

¹⁷ Evi aNunun nakitinan, navile a pan ləsaləboi ləbikade bathut ləsakəta risi, ləsakəta ləboii. Be gamit mət̃ləboii tia husur gagai itah mai gamito, ale dereh titoh tin len gamito.

18 “Nəboŋ nəbivan asike noriŋ gaḅulan gamit hən mətḅitoh səḅomito suḅan məttovi milesw, dereh netəlmam gəm hən gamito.

19 Asike idareh nəvanuan navile a pan asike loris ginau am. Be nəboŋ nəbimaur təlmam, dereh gamit məteris ginau tətəs. Bathut nəḅikad nəmauran tətəs, gamit am dereh mitikad nəmauran.

20 Len nəboŋ enan dereh məteləboii ke nototoh len aTəmagw ale məttotoh len ginau ale nototoh len gamito.

21 Avān ideh togol husur nakelean sagw todaŋ gail, gai eləmas bun ginau. Ale gai toləmas bun ginau, aTəmagw dereh teləmas buni, ale ginau dereh neləmas bun gai, nevəhot ginau maii hən ḅeləboi bun ginau.”

22 Ale aJutas, savi aJutas Iskariot be aJutas togon, ike, “Nasuḅ, husur nəsa gəḅevəhot gaiug mai ginamit ŋai hən namḅeləboi bun gaiug, be savi hən navile a pan kavkav a?”

23 AYesu isor vari, ike, “Avān ideh ḅeləmas bun ginau, dereh tigol nəsa notokele, ale aTəmagw teləmas buni. Beti ginaməru dereh namregəm, gol naim sinamər maii.

24 Avān ideh na-ləmas-buni-an hən ginau toḅuer lan, gai asike igol nəsa notokele. (Be natsua, nasoruan məttosəsəloŋ hən notokele, savi esagw səḅogw, be evi seTəmagw tosəvat ginau.)

25 “Nukel natgalenan gagai, ale gagai nutohtoh mai gamit sal.

26 Be a-Vi-tarhəte-an tovi aNunun aGot, gai aTəmagw ḅesəvati len nahəsagw, gai dereh teḅusan gamit hən natit pisi, ale tigol mitinau təlmam hən natit pisi notokel mai gamito.

27 “Natəḅmat, noriŋi len nələmito, natəḅmat sagw, nulavi mai gamito. Natəḅmat notoviol həni sasumān natəḅmat navile a pan toviol həni. Imaienan, sa-nələmit tetuhatuh, samtemətahw.

28 Mitinau təlmam hən nəsa notokele nəboŋ notoke nivan bai, ale dereh netəlmam gəm hən gamit tətəs. Məttaləmas bun ginau, məttahəhaḅur husur nuvan hən aTata, husur aTata etibau səhor ginau.

29 Gagai nukel natgalen mai gamito, a tahw hən ləḅevisi, hən ke nəboŋ ləḅevisi, dereh mitikad nadələmian am len ginau.

30 Asike nusor masuḅ am mai gamito, husur ategai toil a mō hən navile a pan satogəmai. Gai səkad nədaŋan hən ḅigol natideh hən ginau, namityal sagw egəm tia.

31 Be alat navile a pan limasləboi səhoti ke notoləmas bun aTata, ale notogol nəsa aTata tokele ŋai.

“Ale, mitile məhat, dativan.”

15

AYesu, nəhau nakrep tin

1 AYesu iḅol pusan, ike, “Ginau novi nəbathuhau nakrep tin. ATəmagw evi nəvanuan tokətkəta təban nəhol nakrep.

2 Ita kukuv nəpashəhau pisi len ginau ləsəvan, ale eḅisḅis nəpashəhau pisi lotoḅan, hən ləḅiḅan masuḅ am.

3 Gamit mətəveveu tia bathut nasoruan notokel mai gamito.

4 Mititoh tin len ginau, ale dereh nitoh tin len gamito. Nəpashəhau saləboi ḅiḅan len gai səḅon. Nəpashəhau eləboi ḅiḅan ŋai len nəbathuhau. Gamit mətumaienan. Mətsaləboi mətḅiḅan len gamit səḅomito, mətoləboi mətḅiḅan ŋai len ginau.

⁵ “Ginau novi nēbathuhau nakrep tin, gamit mēttovi nēpashēhau. Avan ideh totoh tin len ginau ale ginau nototoh tin lan, gai iṽan masuṽ. Husur ginau nēbēbuer, mētsalēboi mēṽbigol natideh.

⁶ Avil avan ideh satoh tin len ginau ehūm nēpashēhau sēṽan, nēvanuan nēhol tota kuvi, bulani hēn ḥimasmās. Beti nēvanuan nauman gail lusah tuan nēpashēhau lotomagenan, bar hēn gail len nēhab hēn lēḥipāṽ.

⁷ Mēṽbitoh tin len ginau, ale nasoruan sagw gail lēḥipāt tin len gamito, natideh mēttolēṽoni, mēteusi ale aGot dereh tigole mōs gamito.

⁸ Nēboṽ mēttōṽan masuṽ, mētovi hai susur sagw kitin. Len natenan mētusal suh nēyalyalan seTēmagw len nēhon nēvanuan gail.

⁹ Suṽan aTēmagw tolēmas buni ginau, ginau am, len nāvide tomaienān, nolēmas bun gamito. Mititoh tin len na-lēmas-buni-an sagw.

¹⁰ Mēṽbigol nēsa notokele hēn gamito, dereh mititoh tin len na-lēmas-buni-an sagw, suṽan ṽai notogol nēsa aTēmagw tokel buni, ale nototoh tin len na-lēmas-buni-an san.

¹¹ “Nukel natgalenan mai gamito hēn nakemkeman sagw ḥipāt len gamito, ale hēn nakemkeman samito ḥepul sēsēhov.

¹² Nakelean sagw todaṽ imaiegai ke: mētelēmlēmas bun gamit gabag suṽan ṽai notolēmas bun gamito!

¹³ Sēkad na-lēmas-buni-an ideh tosēhor na-lēmas-buni-an sinēvanuan tomat mōs abubur san gail.*

¹⁴ Abubur sagw gail lumaiegai: gamit mēṽbigol nēsa notokele todaṽ, mētovi abubur sagw gail.

¹⁵ Nēsakis gamit hēn naslev gail am, husur naslev gail lēsalēboi nēsa amasta salit togole. Avil nokis gamit hēn abubur sagw gail, husur nugol mētolēboi tia natit ṽisi aTata tokel mai ginau.

¹⁶ Gamit mētsalekis hēn ginau, avil ginau nulekis hēn gamito. Nutabtabuh len gamit hēn mēṽḥiṽan, ṽan hēn nāṽit lotopat tin; hēn ke natideh mēṽbeusi hēn aTata len nahēsagw, dereh teviol hēni mai gamito.

¹⁷ Nategai evi nakelean sagw todaṽ: mētelēmlēmas bun gamit gabag!”

Na-mētahun-buni-an silat navile a pan

¹⁸ Aṽesu isor am mai aḥai susur san gail ke, “Alat navile a pan lēḥemētahun bun gamito, mitinau ginau, galit lomētahun bun ginau a mō.

¹⁹ Mēttavi sinavile a pan, alat navile a pan lētālēmas bun gamit hum salit gabag. Avil gamit mētsavi sinavile a pan. Ginau nulekis hēn gamito dan navile a pan; husur enan lomētahun bun gamito.

²⁰ Mitinau tēlmam hēn nasoruan notokel mai gamit tia ke, ‘Naslev satibau sēhor amasta san.’ Imaiēnan, lēḥemēdas bun ginau notovi masta samito, dereh lemēdas gamit am. Lēḥigol husur nēsa notokele, dereh ligol husur nasoruan samit am.*

²¹ Be dereh ligol natgalen ṽisi hēn gamito sil nahēsagw, husur lēsalēboi aTēmagw tosēvat ginau.

²² Asike nētagēm sor mai galito, lētāmabe? Tēmaiēnan, asike lētānor hēn nēpanismen hēn nēsaan salito. Wake nogēm sor mai galito, gol lēsēkad na-tētāsgole-an ideh hēn nēsaan salito.

²³ Avan ideh tomētahun bun ginau, emētahun bun aTēmagw am.

* **15:13:** Len naut egai *abubur* savi natēbarehreh o nauluṽan gotolēṽoni o gēḥike gēḥilah maii. Ao, abubur evi nēvanuan ideh gotolēboi, gotolēmasi mai gotoriṽ nēloṽ lan. * **15:20:** Mat 10.24; Luk 6.40; Jon 13.16

²⁴ Ginau nugol namerikel avan ideh am saləboi bigol gail. Asike nətagol namerikel gail len nəholito, lətəməbe? Təmaienan, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito. Be naut kəmas lotoris namerikel galenan, lomətahun bun ginau mai aTəmagw am.

²⁵ Be natgalenan lovisi hən na-tos-gati-an sua len nalo salito bisarpoh. Ike, 'Lomətahun bun ginau sil naut kəmas ŋai.'

²⁶ "Dereh nesəvat a-Vi-tarhəte-an, tovi aNunun nakitinan, van hən gamito. Dereh tegəm len aTata van hən gamito, ale tikel nakitinan husur ginau.

²⁷ Ale gamit am mitikel nakitinan husur ginau, husur mətutah mai ginau len natubatan hən naḡusanan sagw.

16

¹ "Nukel natgalen mai gamito, hən asike mətḡiteh len nəsaan.

² Dereh lehut gamit dan galito len naim nəbonḡonan. Ale ikad nəboḡ begəmai hən alat ləḡiḡabun gamito linau ke, len nəsa lotogole loum mōs aGot.

³ Dereh ligol natgalen maienan bathut ləsaləboi aTata, ləsaləboi ginau boḡ ideh.

⁴ Nokəmaienan gagai hən ke, nəboḡ natgalenan ləḡevisi, dereh mitinau səhoti ke notokel nalələgauan mai gamito.

Nauman seNunun aGot

"Nəsakel natgalenan mai gamit a mō husur nutoh sal mai gamito, ale luke lemədas ginau savi gamito.

⁵ Avil gagai nuvan hən atenan tosəvat ginau, be gamit ideh saus ginau, 'Gevi be?'

⁶ Ale husur nəsa notokele, nəlomit gail loḡul hən nalolosaan.

⁷ Be nukel nakitinan mai gamito. Ivoi am hən gamito ke nivan. Nəḡitoh, a-Vi-tarhəte-an asike egəm hən gamito. Be nəḡivan, dereh nesəvati gəm hən gamito.

⁸ Ale nəboḡ a-Vi-tarhəte-an begəmai dereh tikel vəhot nə-nau-suluḡi-an silat navile a pan husur nəsaan, nanoran mai nəpanismen begəmai. Dereh tigole hən nahurulit bisa.*

⁹ Lunau suluḡ nəsaan salito ke tovoi, husur ləsariḡ nəlolit len ginau.*

¹⁰ Lunau suluḡ nanoran ke sanor, husur ginau nuvan hən aTata, ale asike mətələboi mətḡeris ginau am.

¹¹ Lunau suluḡ nəpanismen ke asike egəmai, be aGot eriḡi tia ke atenan toil a mō hən navile eg a pan tovi aSetan, timaspanis.*

¹² "Nukad isoḡur sal hən notoke nəḡikel mai gamito, be gagai esəhor natideh mətələboi mətḡidanḡ ḡuri.

¹³ Be nəboḡ aNunun nakitinan begəmai, dereh tigol naḡisal hən nəlomit ḡeləboi nakitinan ḡisi. Asike isor len gai səḡon be nəsa tosəsəlōḡ hən notokel maii, dereh tikele. Dereh tikel ur natit gail ləḡbegəmai.

¹⁴ Atenan dereh tisal suh nəyalalan sagw husur tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.

¹⁵ Natit ḡisi aTata tokade lovi esagw. Husur enan nuke, 'ANunun nakitinan dereh tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.' "

Nəlomit totaḡ dereh tehəhaḡur

¹⁶ Ale aYesu ike, "Husur namityal ḡekəkereh, asike mətōris ginau am; ale husur namityal ḡekəkereh am, dereh mətēris tas ginau."

* **15:25:** Psa 35.19, 69.4 * **16:8:** Uman 24.25 * **16:9:** Jon 8.21-24, 9.41, 15.22-24 * **16:11:** Jon 12.31

17 Beti ahai susur san gail lousus galito gabag ke, “Namilen nesa nəboŋ toke, ‘Husur namityal ðekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ðekəkereh am, dereh məteris tas ginau.’ Ale nəboŋ toke, ‘Nuvan hən aTata,’ namilen imabe?”

18 Lukel tasi ke, “İkel nesa nəboŋ toke, ‘Namityal ðekəkereh?’ Datsaləboi nesa tokele!”

19 AYesu eləboi nesa lotoke ləbeusi həni. Ale ikel mai galit ke, “Nuke, ‘Husur namityal ðekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ðekəkereh am, dereh məteris tas ginau.’ Mətousus gamit gabag hən namilen m̄au a?”

20 Kitin, notokitin mai gamit ke, dereh namətarur samit tisel, mititaŋ be navile a pan tehəhaʋur. Dereh nəlomit titaŋ, be nalolosaan samito tegəm vi həhaʋuran.

21 Nəboŋ apəhaʋut toləŋon nabəhaʋun, eləŋon epəŋas vəsa masuʋ, husur namityal hən nəpasusan egəmai. Be nəboŋ anatun tovisi, alitenan sənau gat na-ləŋon-isa-vəsa-an am husur ikemkem masuʋ len anatun toviveu, tovisi len navile a pan.

22 Imaienan, gagai nəlomit itaŋ be dereh neris gamit tətəs, ale nəlomit tehəhaʋur. Beti nahəhaʋuran samito, avan ideh saləboi bilav kuvi.

23 “Len nəboŋ enan asike mətous natideh hən ginau. Kitin notokitin mai gamit ke, natideh mətbeus aTata həni len nahəsagw, dereh teviol həni mai gamito.

24 Vəbar gagai mətsaus natideh len nahəsagw. Usi, dereh mitikade, ale nahəhaʋuran samit tepul səsəhov.

25 “Natgalenan, nukel gail mai gamit len nasoruan kəta, be namityal dereh tegəmai ke asike nəbisor mai gamit am len nasoruan kəta. Be dereh nisor husur aTata tiŋarŋar mai gamito.

26 Len nəboŋ enan dereh məteus aTata hən natit gail len nahəsagw. Nəsakel mai gamit ke dereh neusi m̄os gamito.

27 Husur aTata, gai eləmas masuʋ hən gamito, bathut məttoləmas bun ginau, ale məttodəlo mi ke notogəm len aGot.

28 Evoi, nogəm len aTata, nogəm vi lan navile a pan, ale gagai noriŋ navile a pan, notəlmam van hən aTata.”

29 Beti ahai susur san gail luke, “Ganan! Gagai nasoruan sam̄ iŋarŋar, gəsasor am len nasoruan kəta.

30 Gagai namtoləboi səhoti ke gotoləboi natit pi si, goləboi nənauan sinəvanuan gol ke savi hən avan ideh beus nausian ideh hən gaiug am.* Husur enan namtodəlo mi ke gotogəm len aGot.”

31 AYesu isor var galit ke, “Gag beti mətukad nadəlomian a?”

32 Namityal egəmai, ao egəm tia, hən mətbi gam pəpehw husur naŋisal samit vi susua vahim. Dereh məteriŋ ginau hən nəbitoh səbogw. Be nəsatoh səbogw husur aTata itoh mai ginau.

33 Nukel natgalenan mai gamit hən ke, len ginau, nəlomit ðikad natəmat. Len navile eg a pan dereh mitikad na-ləŋon-isa-vəsa-an, nəmauran samit tidaŋ. Be məteil bur namətahwan samito, ginau nosəhor navile a pan tia, nugol nədaŋan san imasig.”

17

Na-sor-tuʋ-an siYesu

* 16:30: Imaienan husur aYesu eləboi nausian salito naut kəmas ləsaus nausian gail sal.

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ekəta vi məhat vi lan nəmav ike, “Tata, namityal egəm tia. Geputsan aNaturm̄ hən aNaturm̄ bisal suh nəyalyalan sam̄.

² Husur gulav nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an maii, hən beil a m̄o hən nəvanuan gail p̄isi, hən ke beviol hən nəmauran vi sutuai mai nəvanuan p̄isi gotolav galit maii.

³ Ale nəmauran vi sutuai imaiegai ke, hən ləbeləboii ke gaiug gotovi Got kitin gotosəvat ginau, aYesu Kristo.

⁴ Nusal suh nəyalyalan sam̄ len navile a pan: nauman gotolavi mai ginau hən nəbigole, noum vurvuri.

⁵ Beti, Tata, geputsan ginau ben gaiug. Nəyalyalan notokade mai gaiug nəboŋ navile a pan satubat sal, geputsan ginau həni, hən gidar p̄isi darbikade.

⁶ “Nukel vəhot gaiug van hən alat navile eg a pan gotoviol hən galit mai ginau dan navile a pan. Lovi esam̄ tia. Ale goviol hən galit mai ginau, ale lugol husur nasoruan sam̄.

⁷ Gagai loləboii ke natit p̄isi gotolavi mai ginau logəm len gaiug.

⁸ Husur nasoruan gail gotolavi mai ginau, nulav gail mai galit tia. Lodəlomi. Ale loləboi koti ke notogəm len gaiug, ale lodəlomi ke gotosəvat ginau.

⁹ “Nəsasor tuv̄ m̄os navile a pan. Nusor tuv̄ m̄os alat gotolav galit mai ginau, husur lovi esam̄.

¹⁰ Galit p̄isi lotovi esagw lovi esam̄, ale galit p̄isi lotovi esam̄ lovi esagw. Ale len galito, len nəmauran salito nukad nəyalyalan.

¹¹ Gagai ginau noriŋ navile a pan gəm hən gaiug. Be galit lutoh sal len navile a pan. Tata, gaiug gotosua səbom̄, gulav nahəsam̄ mai ginau tia. Ale len nədaŋan hən nahəsam̄, havhav gol galito hən ləbesua sum̄an gidaru dartosua.

¹² Husur nəboŋ nototoh gegai nuhavhav gol galito len nədaŋan hən nahəsam̄ gotolavi mai ginau. Nokətkəta təban galito, hən galit ideh asike bimasig, avil galit sua ehusur nap̄isal van hən bekəkos gabag, imasig. Imaienan hən natosian sam̄ bisarpoh.*

¹³ “Gagai ginau nogəm hən gaiug. Nukel natgalen p̄isi len navile a pan hən alategai ləbikad nakemkeman sagw bepul səsəhov len galito.

¹⁴ Nulav nasoruan sam̄ mai galit tia. Ale navile a pan emətahun bun galito tia, husur ləsavi vanuan navile a pan, sum̄an ŋai ginau nəsavi vanuan navile a pan.

¹⁵ Nəsaus gaiug hən gəbilav kuv galit dan navile a pan, be nous gaiug ŋai hən gəbihavhav gol galito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.

¹⁶ Hum ginau nəsavi sinavile a pan, galit am ləsavi sinavile a pan.

¹⁷ Gigol levi esam̄ səbom̄ len nakitinan; nasoruan sam̄ evi kitinan.

¹⁸ Sum̄an gotosəvat ginau vi lan navile a pan, ginau am, nosəvat galit vi lan navile a pan.

¹⁹ Noriŋ ginau len navələm̄ m̄os galito hən nəbevi esam̄ səbom̄, hən ke galit am ləberin̄ galit len navələm̄ hən ləbevi esam̄ səbom̄ len nakitinan.

²⁰ “Ginau nəsasor tuv̄ m̄os alategai ŋai, avil nusor tuv̄ m̄os avan ideh bəriŋ nəlon len ginau boŋ ideh husur nasoruan silategai.

²¹ Tata, nusor tuv̄ ke galit p̄isi lesua. Nousi ke litoŋ tin len gidaru, hum gototoŋ tin len ginau mai nototoŋ tin len gaiug, hən ke navile a pan ləbedəlomi ke gotosəvat ginau.

²² Nəyalyalan gotolavi mai ginau, nulavi mai galito, hən ləbesua sum̄an dartosua:

* **17:12:** Psa 41.9; Jon 13.18

²³ ginau len galito ale gaiug len ginau. Nousi ke legəm sua buni, hən navile a pan ləbələboii ke gaiug gotosəvat ginau, ale gotoləmas bun galito sumān ɲai gotoləmas bun ginau.

²⁴ “Tata, noləɲoni ke alat gotolav galit mai ginau, nuke galit am litah mai ginau len naut nototohtoh lan, hən ləberis nəyalyalan gotolavi mai ginau, husur gotoləmas masuʋ hən ginau nəboɲ navile a pan satuʋat sal.

²⁵ Tata gaiug gunor buni. Naut kəmas navile a pan ləsələboi gaiug, ginau noləboi gaiug, ale alategai loləboii ke gotosəvat ginau.

²⁶ Ale nugol galit loləboi gaiug tia, ale dereh nigol tabtab həni, hən naləmas-buni-an gotoləmas bun ginau həni, ɓipat len galito, ale ginau nəbitoh len galito.”

18

Lutah gat aYesu

(*Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53*)

¹ Nəboɲ aYesu tosor tuʋ tonon, iyar van mai ahai susur san gail. Luyar kotov naɓur maɲɲin Kitron ale lubar nəhol naoliv ei. Ale gai mai ahai susur san gail lobis lan.

² Be natsua. AJutas tolavlav aYesu vi lan navəlan aenemi san gail, gai am eləboi naut enan, husur aYesu iɓonɓon tabtab ei mai ahai susur san gail.*

³ Beti aJutas egəmai. Abiltihai tutumav mai naFarisi gail losəvat naluʋoh hən nasoltia mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləbitah maii, ale aJutas esəhar galito. Lupat namial mai nəhai tunɲun mai natit hən nəbalan gail, ale logəmai.

⁴ Husur aYesu toləboi natit ɲisi ɓevisi həni, ivan hən galito, eus galit ke, “Mətudoɲ ase?”

⁵ Lusor vari ke, “AYesu ta Nasaret.” Ikel mai galit ke, “Ginau bogai.” (AJutas toriɲi len navəlalito, eil mai galit).

⁶ Nəboɲ aYesu toke, “Ginau bogai,” lorus təlmam, luteh len tan.

⁷ Imaienan, eus tas galit ke, “Mətudoɲ ase?” Luke, “AYesu ta Nasaret.”

⁸ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia, ginau bogai. Mətɓidoɲ ginau, riɲ alateg livan.”

⁹ Ikel nasoruan enan, hən nasoruan san ɓisarpoh nəboɲ tosor tuʋ ke, “Alat gotoviol hən galit mai ginau, nəsatəgau suluʋ ideh səmasig.”*

¹⁰ Beti ASimon Pita tokad naɓu nəbalan, eliv kuvi, ale ita kotov nədariɲan nəmatu sinaslev seɓiltihai tutumav. (Nahəsən naslev enan aMalhus.)

¹¹ Avil aYesu isor len aPita, ike, “Geriɲ təlmam hən naɓu len nəpaus han. Gunau ke asike nomun len nəbiliwai hən na-ləɲon-isa-vəsa-an aTata tolavi mai ginau a?”*

AYesu len nəhon aAnnas

¹² Beti nasoltia gail mai nakomada salito mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, lutah gat aYesu, lubaɲisi.

¹³ A m̄o losəhari van hən aAnnas tovi avuɲon aKaiafas tovi abiltihai tutumav len nasihau enan.*

¹⁴ (Be natsua; evi aKaiafas tokele a m̄o tia mai alat lotoil a m̄o hən naJu gail ke, “Ivoi am ke naulunān sua ɓimat m̄os nəvanuan gail.”)*

* **18:2:** Luk 21.37, 22.39 * **18:9:** Jon 6.39, 17.12 * **18:11:** Mat 26.39; Mak 14.36; Luk 22.42 * **18:13:** Luk 3.2 * **18:14:** Jon 11.49-50

*APita ike saləboi aYesu**(Mat 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57)*

¹⁵ Nəboŋ lotosəhar aYesu van, aSimon Pita mai ahai susur siYesu sual am arohusur aYesu. Ahai susur togon eləboi abiltihai tutumav. Imaienan, ebis len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav mai aYesu.

¹⁶ Avil aPita eil vivile dan nabopita. Imaienan, togon abiltihai tutumav toləboi, etəlmam, isor mai natəbarehreh tokətkəta kəkəkol hən nabopita, esəhar aPita, aroḃisutur van.

¹⁷ Natəbarehreh tokətkəta kəkəkol hən nabopita eus aPita ke, “Be gaiug am gəsavi ahai susur ideh sitenan a?” APita ike, “Ao, savi ginau.”

¹⁸ Naut esusus, ale naslev mai nəvanuan nauman gail loḃəŋas naḃidurhab, lotitileh. APita eil mai galito, etitileh.

*Nausian sebiltihai tutumav gail van hən aYesu**(Mat 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71)*

¹⁹ Len nalohoim enan, abiltihai tutumav etuḃat us aYesu husur ahai susur san gail mai naḃusanan san.*

²⁰ AYesu isor vari ke, “Akis nusor len nəhən nəvanuan gail ḃisi; noḃusan len naim nabonḃonan gail mai naim siGot, naJu gail losuh bonḃon len naut galenan akis. Nəsakel susuan natideh.

²¹ Gous ginau hən nausian galenan hən nəsa? Us galit lotosəsəloŋ hən ginau. Loləboi nəsa notokele.”

²² Nəboŋ tokel natenan, avan sua tokətkəta kəkəkol hən naim siGot iḃos aYesu, isor lan, ike, “Imab gusor var abiltihai tutumav maienan?”

²³ AYesu isor vari ke, “Nəḃikel natideh tosa, kel kot nəsaan han. Be nəḃikel nakitinan, guḃos ginau hən nəsa?”

²⁴ Beti aAnnas ikel mai alat lotokətkəta kəkəkol ei ke, lesəhar aYesu lotobaŋisi, van hən aKaiafas, abiltihai tutumav hən ḃikot həni.

*APita ike saləboi aYesu tətəs**(Mat 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62)*

²⁵ Len namityal enan aSimon Pita eil, etitileh. Lousi ke, “Be gaiug enan, gəsavi ahai susur ideh san a?” Beti aPita ike, “Ao savi ginau.”

²⁶ Ale naslev sua sebiltihai tutumav, amahean atenan aPita tota kotov nədariŋan ike, “Eniŋan, be noris gaiug maii len nəhol naoliv.”

²⁷ APita isor tətəs ke sakinin. Vəha-sua ŋai natoulumān ekəkəraiko.

*Nakotan siYesu len nəhən aPilate**(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5)*

²⁸ Nəboŋ aKaiafas tokot hən aYesu tonon dudulan somilan, losəhar aYesu van hən aPilate ta Rom tovi gavna len naprovens Jutea.† Gai itoh len nabiltiim sisoltia gail. NaJu gail ləsabis lohoim, hən asike ləḃeḃiŋḃiŋal len nabunusian husur nalo. Ləḃimagenan, asike loləboi ləḃihan len nəhanan hən nəPasova.‡

²⁹ Imaienan aPilate evivile van hən galito, ike, “Gamit mətuke ategai togol nəsa tosa hən toḃur kotov nalo?”

³⁰ Lusor vari, luke, “Ategai asike tagol natit tosa, gunau ke namttasəhari gəmai a? Aoa!”

* **18:19:** Len naut egai, lokis aAnnas hən abiltihai tutumav naut kəmas aKaiafas tovi biltihai tutumav len nasihau enan. Be husur aAnnas tovi biltihai tutumav a nō, iḃat nəhes hum abiltihai tutumav sal.

† **18:28:** Agavna evi auleRom toil a nō hən naprovens sua. ‡ **18:28:** Len nənauan seJu gail, alat ləsavi Ju mai nalohoim salito loḃiŋḃiŋal bathut ləsagol husur nalo siMoses. Imaienan, naJu ideh ḃeḃis lohoim silat ləsavi Ju, nalohoim eduasi, ale gai egəm ḃiŋḃiŋal gol ikon hən ḃihan nəhanan hən nəPasova, be timasgol gai tiveveu len natutumavan gail husur nalo siMoses.

³¹ APilate ike, “Bimagenan, səhari van, kot həni, nənoṽ həni mai nalo samit ɲai!” Alat lotoil a mō hən naJu gail lusor vari ke, “Nalo samito sədam hən namtbigol avan ideh bimat.”

³² (Natenan igol natit aYesu tokele a mō husur naṽide hən nəmatan san, isarpoh.)§

³³ Beti aPilate etəlmam vi lohoim, ekis aYesu gəmai, ale eusi ke, “Gaiug nakiŋ seJu gail a?”

³⁴ AYesu eusi ke, “Nasoruan sam, evi nənauan sam səbom o nəvanuan tile am isor mai gaiug husur ginau?”

³⁵ APilate isor vari ke, “Gunau ke notovi Ju sual a? Ao, nəvanuan sam gail mai abiltihai tutumav gail losəhar gaiug gəm hən nakotan sagw. Imabe? Gugol nəsa?”

³⁶ AYesu ike, “Natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan. Tavi sinavile a pan, alat lotohusur ginau lətəbal hən avan ideh asike tariŋ ginau len navəlan alat lotoil a mō hən naJu gail. Be natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan.”

³⁷ Na aPilate eusi ke, “Beti gaiug govi nakiŋ m̄au a?” AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele ke notovi akiŋ. Lupas ginau m̄osi. Ale nogəm hən navile a pan m̄os nategai ke hən nəbikel kot nakitinan. Alat lotovi sinakitinan losəsəloŋ hən ginau.”

³⁸ APilate eusi ke, “Nakitinan evi sa?”

APilate eriŋi ke aYesu bimat

(Mat 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-25)

Nəboŋ tous naten tonon aPilate evivile van hən naJu gail, ikel uri ke, “Nəsəsab natideh lan tonor hən bipanis.

³⁹ Be ikad naṽide sua len nəPasova p̄isi hən məttous nəvanuan sua dan alat namttoban̄is galito, hən b̄evivile m̄os gamito. Mətələŋon ke nigol aKiŋ egai seJu gail tevivile van hən gamito a?”

⁴⁰ Be lukai vari ke, “Aoa! Savi atenan, namtoləŋon aParappas.” (Be natsua: aParappas evi naulum̄an tobal mai alat a Rom, ale luban̄isi sile.)*

19

¹ Beti aPilate igol nasoltia gail lobilas habat hən aYesu hən nəhau tokad natuhmetəlai tosiriv lan.

² Ale nasoltia gail lulav nəhau tokad nasunite, lopir garu həni hum nəkraun sekiŋ, loriŋi len nəkadun ale lukol nahurabat toboŋboŋ len aYesu.

³ Logəm həni, lusor vilesi ke, “Ivoi! Kiŋ seJu gail!” ale luṽosi.

⁴ APilate evivile tətəs, ikel mai naluṽoh ke, “Məteris! Gagai nosəhari vivile van hən gamito, hən mətbeləboii ke, nəəsəsab natideh lan hən bipanis sile.”

⁵ Imaienan, esəhar aYesu vivile. Ikad nəkraun hən nəhau tokad nasunite len nəkadun mai nahurabat toboŋboŋ len niben. Pilate ikel mai galit ke, “Məteris, ategaii bogai!”

⁶ Nəboŋ abiltihai tutumav gail mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotorisi, lukai, ke “Pos gati len nəhai balbal! Pos gati len nəhai balbal!”

APilate ikel mai galit ke, “Ipat len gamito, gamit mitiṽos gati, husur ginau nəəsəsab natideh tosa lan hən bipanis sile.”

§ 18:32: Jon 3.14, 12.32. A mō aYesu isor husur naṽide hən nəmatan san. Ikele ke dereh timat len nəhai balbal. Namilen ke naJu ləsagole husur alat a Rom ɲai luṽos gat nəvanuan len nəhai balbal. * 18:40: Uman 3.14

⁷ Nabiltiju gail lusor vari ke, “Namtukad nalo sua toke timasmat, husur ekiskis gai gabag hən aNatun aGot.”*

⁸ Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ hən natenan emətahw am.

⁹ Esəhar aYesu təlmam tətəs vi lohoim sisoltia gail. Eusi ke, “Govi nəvanuan naut a be?” Ris aYesu sator vari.

¹⁰ Imagenan aPilate eusi ke, “Imabe gəsator mai ginou? Gəsələboii ke ginou nukad nədaŋan hən nəbidaŋ hən gəbivan, mai nədaŋan hən nəbigol gəbitahətah len nəhai balbal a?”

¹¹ Beti aYesu isor vari ke, “Gaiug, nutoh len navələŋ husur ŋai aGot a məhat tolav nədaŋan mai gaiug. Imaiengan, nəvanuan toriŋ ginou len navələŋ ikad nəsaan totibau səhor gaiug.”

¹² Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ hən natenan idas p̄isal hən bəriŋ aYesu bivan, be nabiltiju gail lukai habat ke, “Gəbəriŋi bivan asike govi bubur seSisa! Avan ideh tokis gai gabag hən nakiŋ hum aYesu egaii togole, avan enan evi enemi seSisa!”

¹³ Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ hən nasoran enan, esəhar aYesu vivile tətəs. Ale aPilate ebətah len nəhai bətbətah simatsistret hən bəriŋ nəsabian san. Nəhai bətbətah enan ipat len naut lotokisi hən Naut nəvat papav be len nasoruan seIpru gail evi Kappata.

¹⁴ Len namityal enan evi tublial len nəmariboŋ hən nautautan hən nəPasova. Ale aPilate ikel mai naJu gail ke, “Məteris, akiŋ samit bogai!”

¹⁵ Lukai vari ke, “Tevi tut! Tevi tut! Pos gati len nəhai balbal!” Ale aPilate eus galit ke, “Mətələŋon ke niŋos gat akiŋ samit len nəhai balbal a?” Abiltihai tutumav gail lukai van ke, “Namtsəkad nakiŋ ideh, be aSisa ŋai.”

¹⁶ Imaiengan aPilate eriŋ aYesu len navələlito hən bitahətah len nəhai balbal. Na nasoltia gail losəhar aYesu van.

*Nətahətahan len nəhai balbal
(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)*

¹⁷ AYesu səbən ipat nəhai balbal, iyar van vəbar naut lotokisi hən Naut hən Nabəlashukadhutəmat (lotokisi hən Kolkota len nasoruan seIpru gail).

¹⁸ Len naut enan luŋos gati len nəhai balbal. Luŋos gat nauluŋan eru am hən arbitahətah, sua len nətarhət nəmatu, sua len nəmair ale aYesu rivuh.

¹⁹ Ale aPilate itos nəhes sua ale loriŋi len nəhai balbal. Ike, “Yesu ta Nasaret, aKiŋ seJu gail.”

²⁰ NaJu isəbur loŋuruŋ nəhes enan, husur naut aYesu totahətah lan ipat pəpadaŋ hən nabiltivile, ale aPilate itos nəhes enan len nasoruan seIpru gail mai nasoruan ta Rom mai ta Kris.

²¹ Beti abiltihai tutumav gail lukel mai aPilate ke, “Sagitos ‘aKiŋ seJu gail,’ be gitosi ŋai ke, ‘Gai səbən ikele ke tovi Kiŋ seJu gail.’ ”

²² APilate isor var galit ke, “Nəsa nototosi tipat, nutosi tia.”

²³ Nəboŋ nasoltia gail lotoŋos gat aYesu len nəhai balbal tonon, lopəpəhun nahurabat san gail mai galit lotovat. Lulav nəhai susun san napəpaian tokat udud mai səkad nasodean lan.

²⁴ Nasoltia gail lukel mai galit gabag ke, “Sadatitari. Datibar hən nəvat hən datbisabi ke as tikade.”

Natenan evisi hən natosian siGot bisarpoh toke,

“Lopəpəhun nahurabat sagw len galito,

lubar hən nəvat hən ləbisabi ke
ase tikad nahurabat sagw.”*

Na natgalenan, nasoltia gail beti lugole.

* 19:7: Lev 24.16 * 19:24: Psa 22.18

²⁵ Anan aYesu eil pəpadaŋ hən nəhai balbal mai napəhaʔut totor am. Ikad aʔan anan aYesu, mai aMeri asoan aKlopa, mai aMeri ta Maktala.

²⁶ Nəboŋ aYesu toris anan toil ei ben ahai susur san toləmas buni, ikel mai anan ke, “Bareab, geris, anatum bolai.”

²⁷ Ale ikel mai ahai susur enan ke, “Anam sam bolai.” Ale tuʔat len namityal enan, ahai susur enan esəhar alitenan vahim, ekətkəta təban hum tovi anan matmat.

Nəmatan siYesu

(*Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49*)

²⁸ Husur namityal enan aYesu eləboii ke natit pisi ihav tia. Ale hən natosian siGot bisarpoh, ike, “Numaduh.”*

²⁹ Nəbiliwai topul hən navinika* ipat ei. Loduŋ naspons lan, riŋi len nəpashət nahisop,† ale losuhuni vi məhat van hən nabuŋon.*

³⁰ Nəboŋ aYesu todalus navinika, ike, “Ihav!” Beti isar batut, ilav nanunun mai aGot, imat.

³¹ Evi nəmariboŋ hən nautautan hən NəSappat ale naJu lomətahun nibelit ləbitahətah len nəhai balbal gail len nəSappat (ale evi nəbiltiSappat sua husur evi nəPasova). Imagenan, nəbiltiJu gail lous aPilata ke tidam hən ləbivəbuʔur narielito hən ləbimat, ale sah sur nəbirimat gail.‡

³² Na nasoltia gail logəm, vəbuʔur narien alaruenan artotahətah len nəhai balbal mai aYesu.

³³ Be nəboŋ lotogəm hən aYesu, lusabi ke tomat tia, gol ləsəvəbuʔur narien gəlaru.

³⁴ Be nasoltia sua isar nəgarin aYesu hən nəvisusua,§ ale vəha-sua ŋai nəda mai nəwai arusel vi pan.

³⁵ (Nəvanuan toris natenan ikel kot nəsa torisi, ale na-kel-koti-an san ekitin. Eləboii ke tokitin, ale ikel kot nakitinan hən mətbikad nadəlomian.)

³⁶ Natgalenan lovisi hən natosian siGot bisarpoh toke, “Nabəlasun ideh asike imaʔur.”*

³⁷ Ale natosian siGot tile am toke, “Dereh lebunus atenan lotosari.”*

Nətavunan siYesu

(*Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56*)

³⁸ Nəboŋ natgalenan tonon, ikad auleArimatea sua, nahəsan aJosef. AJosef enan evi ahai susur siYesu tosusuan nadəlomian san husur tomətahw len nəbiltiJu gail. Gai ivan hən aPilata hən beusi ke tidam hən bilav kuv niben aYesu. APilata idam həni maii, ale aJosef ilav kuv niben aYesu van.

³⁹ Ikad avan sual am totah mai aJosef, nahəsan aNikotemus togəm hən aYesu len mariug sutuai tia. Ale ilav nakilo tovi 34 hən namər tobon mai nəalos.**

* **19:28:** Psa 69.21, 22.15 * **19:29:** *Navinika* evi nəwain tomatu vakon. † **19:29:** *Nahisop* evi nəhai sua nabəlavən hən tobar namita sua ŋai. Napusit nahisop iyanŋan ale nalohisop ikad nəbon tosusau.

* **19:29:** Psa 69.21 ‡ **19:31:** Nəboŋ nasoltia ta Rom lotopos gat nəvanuan len nəhai balbal, luʔos gat navəlan gəlaru len nəhai tobalbal ale luʔos gat narien gəlaru bonbon len nəhai toil. Asike idareh nəvanuan totahətah ei isabi ke nasuŋavŋavan idan, be beil hən narien, eləboi beŋuŋavŋav tətəs. Ale nəvanuan totahətah imaienan van vəbar narien arodədas arbigol toil am, beti husur todədas beŋuŋavŋav imat. Nasoltia ləbələŋon ke nəvanuan bimət tutut, luʔavur narien nəvanuan totahətah, gol ke todədas beil, gol ke todədas beŋuŋavŋav, ale imat tutut. § **19:34:** *Nəvisusua* evi namətəs tokad namətan tosua ŋai. * **19:36:** Exo 12.46; Num 9.12; Psa 34.20 * **19:37:** Zec 12.10 ** **19:39:** Jon 3.1-2. Len naut egai ike *nakilo tovi 34*, be len nasoruan ta Kris ike nalitra tovi 100. *Namər* evi nəda hən nəhai lotogol tommas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. *Nəalos* ehun naluvera ale evi nəvide seju gail hən ləbəvəhas niben nəvanuan tomat hən nəhai pəhas eruenan.

⁴⁰ Husur naŵide seJu gail hən natətavunan, lupat niben aYesu van, lorunj gole len nəkaliko nalinen mai natit tosusau.

⁴¹ Pəpadaŋ hən naut aYesu totahətah lan, ikad nəhol sua. Len nəhol enan ikad naḅurhuvat nəmatan toveveu ləsətavun niben avan ideh lan sal.

⁴² Ale husur evi Nəboŋ Nautautan hən nəPasova seJu gail, ale husur naḅurhuvat nəmatan enan ipat pəpadaŋ ei, loriŋ aYesu lan.††

20

*Na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12)*

¹ Dudulan somilan len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* naut tovisivis sal, aMeri ta Maktala evi lan naḅurhuvat nəmatan, ale eris nabiltivat torib dan nabopita hən naḅurhuvat.

² Na igam van varis aSimon Pita mai ahai susur togon aYesu toləmas buni. Ikel mai gəlar ke, “Lupat kuv niben Nasuḅ dan naḅurhuvat nəmatan, ale namtsaləboi naut lotoriŋi lan!”

³ Imaienan aPita mai ahai susur togon aruvan varis naḅurhuvat.

⁴ Len nəgamgaman səlaru van, ahai susur togon igam tutut səhor aPita, ale ibar naḅurhuvat a mō.

⁵ Iḅetḅet, ekəta ris nəkaliko nalinen lotopat ei, be gai səbis vi lohoim.

⁶ Beti aSimon Pita tohusuri, ibar naut enan, ale eḅis vi lan naḅurhuvat. Gai am eris nəkaliko nalinen lotosuh ei.

⁷ Be natuhtaol hən nəhon ipat len naut tile, hum avan sua toḅuruŋi, riŋ səḅon həni.

⁸ Beti ahai susur togon tobari a mō eḅis lohoim, gai am erisi ale edəlomi ke aYesu tole məhat.

⁹ (Be mitinau, natosian siGot ike aYesu timasle məhat dan nəmatan. Be arsaləboi səhoti sal.*

¹⁰ Beti alaruenan aruvahim səlaru.)

*AYesu evisi hən aMeri ta Maktala
(Mat 28.9-10; Mak 16.9-11)*

¹¹ Nəboŋ artovan tononj, aMeri enan eil taŋtaŋ sal vivile hən naḅurhuvat. Iḅetḅet vakəta vi lohoim.

¹² Eris aŋel eru artosun nahurabat topəhw gail. Arobətah len naut niben aYesu topat lan. Sual ebətah len naut toturuŋ lan, ale togon len naut tosəsaruḅ vi lan.

¹³ Alaruenan arukel maii ke, “Bareab, gutaŋ hən nəsa?” Isor var gəlar ke, “Lupat kuv aMasta sagw, nəsaləboi naut lotoriŋi lan.”

¹⁴ Nəboŋ tokel natgalenan tononj, ipair, eris aYesu toil ei, be sakəta səhoti.

¹⁵ AYesu ikel maii ke, “Bareab, gutaŋ hən nəsa? Gudonj ase?” AMeri, tonau ke tovi nəvanuan tokətkəta təban nəhol enan, ikel maii ke, “Nasuḅ, gaiug gəḅipati van, kel mai ginau hən naut gotoriŋi lan, ale dereh nivan hən nəḅipati.”

¹⁶ AYesu ike, “Meri!” AMeri ipair kəta van həni, ikai ke, “Rapponi!” (tovi “Hai pusan” len nasoruan seIpru gail).

¹⁷ AYesu ikel maii ke, “Sagibar ginau am, husur nəsavı məhat van hən aTata sal. Avil givan hən na-ke-ḅan-an sagw gail. Kel mai galit ke, ‘Gagai novi məhat van hən aTata sagw mai aTata samito, van hən aGot sagw mai aGot samito.’ ”

†† **19:42:** Jon 19.31. NəSappat etuḅat nəboŋ namityal tomasur len naFraite. Nəboŋ artopat kuv aYesu dan nəhai balbal, Nəboŋ hən nautautan hən nəPasova pəpadaŋ hən ḅinoŋ, ale nəPasova (tovi Sappat sua) pəpadaŋ hən ḅetuḅat. * **20:1:** Len nasoruan ta Kris ike *len nəmariboŋ metəkav hən nawik*, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. * **20:9:** Psa 16.10

¹⁸ Na aMeri ta Maktala ivan, ikel uri mai ahai susur gail ke, “Noris Nasub!” Ale ikel mai galito hən natit pisi aYesu tokel maii.

AYesu evisi hən ahai susur san gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49)

¹⁹ Len nəSade ut mədau naut togomgom, ahai susur luḅonḅon lohoim. Lokəkol gat nabopita husur lomətahw len nabiltiju gail. AYesu egəm il rivuh len galito. Ikel mai galit ke, “Nəlomit tikad natəmat!”

²⁰ Nəḅoḅ tokəmaienan eḅusan navəlan gəlaru mai nəgarin hən galito. Ahai susur gail lukemkem masuḅ hən lotoris Nasub.

²¹ Imaienan aYesu isor tətəs mai galit, ike, “Nəlomit tikad natəmat! Hum aTata tosəvat ginau, ginau am nosəvat gamito.”

²² Beti esuḅavḅav ale ike, “Mitikad aNunun aGot.

²³ Mətḅeruḅat nəsaan sivan ideh gail, aGot eruḅat gail tia. Asike mətḅeruḅat nəsaan sivan ideh gail, aGot saruḅat gail.”*

AYesu evisi hən aTomas

²⁴ Len ahai susur lotovi 12, ikad aTomas, namilen ke aMəlav. Be nəḅoḅ aYesu tovisi hən galit am, gai satoh.

²⁵ Imaienan, ahai susur gail lukel maii ke, “Ginamit namtoris Nasub!” Ris aTomas tosor var galit ke, “Asike nodəlom nəsa məttokele van vəbar nəḅeris nəḅurhunil len navəlan gəlaru, mai nəḅesiriv hən nəḅarhuvəlagw len gəlaru ale siriv hən navəlagw len nəḅurhugarin.”

²⁶ Len nəmariboḅ toməlevtor tohusur nəḅoḅ enan, ahai susur siYesu gail lutoh lohoim, ale aTomas evi galit sual ei. Nabopita gail lokəkol haihai be aYesu egəmai, eil rivuh len galito. Ike, “Nəlomit tikad natəmat.”

²⁷ Beti ikel mai aTomas ke, “Siriv hən nəḅarhuvəlaḅ gegai. Geris navəlagw gəlaru. Siriv hən navəlaḅ len nəḅurhugarigw. Nə-lon-uri-an saḅ tinon! Geriḅ nəloḅ len ginau!”

²⁸ ATomas isor vari, ike, “Gaiug aMasta sagw, govi aGot sagw!”

²⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Gaiug gukad nadəlomian husur gotoris ginau. Alat ləsaris ginau be lotoriḅ nəlolit len ginau, navoian siGot igol lukab həni.”*

AJon itos nalobulat egai ḅos nəsa?

³⁰ Len nəhon ahai susur san gail, aYesu igol namerikel isoḅur am səhor nototos gat gail len nalobulat egai.

³¹ Be nutos natgalegai hən mətḅedəloḅmi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maierenan hən mətḅeriḅ nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mətḅikad nəmauran len nahəsan.

21

AYesu evisi hən ahai susur lotoməlevru

¹ Len nəḅoḅ sual am aYesu evisi hən ahai susur san gail len Nabiltiwai Tiperias.* Nəsa tovisi imaiegai:

² Ikad aSimon Pita, aTomas namilen ke aMəlav, aNatanael ta Kana a Kalili, alarmiḅan artovi anatun aSepeti gəlaru, mai ahai susur eru am lototoh ei.

³ ASimon Pita ikel mai galit ke, “Nəsəsaḅieh beti.” Lukel maii ke, “Gidato.” Ale luvan, sah len nəḅot. Nəmarginobut egəmai. Losəsaḅieh len mariug kavkav, ləsəsaḅ hən ideh.

⁴ Nəḅoḅ naut tolan, aYesu eil bitas be ahai susur gail ləsaləḅoii ke tovi gai.

* **20:23:** Mat 16.19, 18.18 * **20:29:** 1Pit 1.8 * **21:1:** Lokis Nabiltiwai Tiperias hən Nabiltiwai Kalili am, be len nasoruan ta Kris ike Tiperias len naut egai.

⁵ Beti ikai van hən galit ke, “Gamito! Mətusah hən naieh ideh a?” Ale lusor vari ke, “Eḅuer!”

⁶ Ikel mai galit ke, “Bar hən nalevlev len nəmatu tarhəḅot, ale dereh mitisaḅ ideh.” Nə lubar həni, be lodədas ləḅelivi gəm hən naḅot, husur naieh tosoḅur igol toməlas.*

⁷ Beti ahai susur aYesu toləmas buni ikel mai aPita ke, “Nasuḅ bolai!” Nəḅoḅ aSimon Pita tosəsəloḅ həni ke tovi Nasuḅ, epitavis nahurabat san tokole, eməlah vi lan nəwai.

⁸ Galit am losuh len naḅot, loliv nalevlev vahut husur bitas savi a tut, namita tovi 100 ḅai.

⁹ Nəḅoḅ lotomariḅ vahut, loris nəhab tominen, naieh toləḅas lan, mai nabəta.

¹⁰ Beti aYesu ike, “Tariv naieh ideh məttomadhasah hən gail gəmai.”

¹¹ Nə aSimon Pita ilev gargar nalevlev topul hən nabiltiieh gail vi len tan. Naut kəmas naieh tovi 153, nalevlev səmarmarikot.

¹² AYesu ike, “Mətegəm han.” Be ahai susur ideh sausi ke, “Gaiug ase?” husur loləboii ke tovi Nasuḅ.

¹³ Beti aYesu egəm, lav nabəta mai galito. Igol maien hən naieh am.

¹⁴ Enan evi navisian na-vəha-tor-an siYesu təban ahai susur gail tohusur nale-məhat-an san dan nəmatan.*

AYesu itabtabuh tətəs len aPita

¹⁵ Nəḅoḅ lotohan tonoḅ, aYesu ikel mai aSimon Pita ke, “Simon, anatun aJon, goləmas masuḅ hən ginau səhor alateg a?” Isor vari ke, “Evoi Nasuḅ, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəḅan natuhsipsip sagw gail.”*

¹⁶ AYesu eus tasi ke, “Simon, anatun aJon, goləmas masuḅ hən ginau a?” Ikel maii ke, “Evoi Nasuḅ, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gekətkəta təban nasipsip sagw gail.”

¹⁷ AYesu eus tətəs həni am ke, “Simon, anatun aJon, goləmas ginau a?” Nausian na-vəha-tor-an etunus aPita, ike titaḅ. Ikel maii ke, “Nasuḅ, goləboi natit ḅisi. Goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəḅan nasipsip sagw gail.”

¹⁸ Nukel nakitinan, nəḅoḅ gotovi mantuhmar, gosun nahurabat sam, govi lan naut ḅisi gotoləḅoni. Be nəḅoḅ gəḅevi haḅut, dereh gisar hən navəlaḅ gəlaru ale avan ideh am ticol nahurabat len gaiug, tesəhar gaiug len naut gəḅemətahun gəḅevi lan.”

¹⁹ AYesu ekəmaienan, hən ḅikel ḅarḅar hən nəmatan sePita ḅimat həni hən ḅeputsan nahəsən aGot. Nəḅoḅ tokəmaienan tonoḅ, ikel mai aPita ke, “Gehusur ginau.”

Ahai susur aYesu toləmas buni, aJon

²⁰ APita ipair, ekəta ris ahai susur aYesu toləmas buni toyar husur gəlaru. Atenan evi ahai susur tosiḅasiḅ len nəmabun aYesu len nəhanan, tousi ke, “Nasuḅ, ase ḅeriḅ gaiug len navəlan aenemi sam gail?”*

²¹ Nəḅoḅ aPita tokəta risi, eus aYesu həni ke, “Be Nasuḅ, atenan timabe?”

²² AYesu isor vari ke, “Nəḅeləḅoni ke gai ḅitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug! Gaiug māu gehusur ginau.”

²³ Bathut natenan, nasoruan ḅəpat iperḅan alat lotokad nadəlomian ke, ahai susur enan asike imat. Be enan savi nəsa aYesu tokele. Ike, “Nəḅeləḅoni ke gai ḅitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug!”

* 21:6: Luk 5.4-7 * 21:14: Jon 20.19, 26 * 21:15: Uman 20.28; 1Pit 5.2 * 21:20: Jon 13.25

²⁴ Ahai susur siYesu egai tokel kot natgalenan, evi gai totos gat natgalegai len nalobulat egai. Ale namtoləboii ke na-kel-koti-an san ekitin.*

Nə-maris-kotovi-an

²⁵ Ikad natit isobur am aYesu togole. Ale nəvanuan lətatos gat v̄isusua hən natgalenan, nunau ke navile a pan kavkav asike tənəv hən nalobulat galen p̄isi lətəpat lan.*

* **21:24:** Jon 19.35 * **21:25:** Jon 20.30

Nauman gail

Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos nalobulat egai?

ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur naḡisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboḡ tobar naut ḡisi len navile a pan.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboḡ aYesu tovi məhat len nəmav.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aPita mai aPol be iḡol husur galevis am.

Natgalenan evisi ḡais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai iḡol husur nəsa tovisi len nabiltivile isoḡur len naut a Rom.

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1–8.3)

1) Nəboḡ aYesu toḡusan len alat lotohusuri tonon, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)

2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən aJutas hən aMattias (1.12-26)

3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludaḡ am (2.1-13)

4) Natuḡatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14–8.3)

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4–12.25)

Nəḡol husur nəsa aPol togole nəboḡ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isoḡur van vəbar nabiltivile Rom (13.1–28.31)

1) Nəyaran nametəkav siPol (13.1–14.28)

2) Naḡonḡonan totibau len naut a Jerusalem (15.1-35)

3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36–18.22)

4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23–21.16)

5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17–23.22)

6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23–26.32)

7) Losəhar aPol vi Rom (27.1–28.31)

Natubatan

¹ Teofilus,* len nalobulat ta mō sagw* nuhol husur natit ḡisi aYesu totuḡat gole mai ḡusan həni vəbar nəboḡ aGot tolavi vi məhat vi lan nəmav.

² Len nəboḡ savi məhat sal, len nədaḡan seNunun aGot, aYesu ikel naḡisal hən nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia.

³ Husur na-ləḡon-isa-an mai nəmatan san, aYesu evisi hən galito, be imaur. Ale eḡusan nəmauran san hən galito hən ləḡeris ləboii ke imaur kitin. Gai evisi hən galito vəha-soḡur len nəmariboḡ tovi 40 ale isor husur natoḡan pipihabəlan aGot.

⁴ Boḡ sua ihanhan mai galito, ale ikel nə-kai-tasi-an sua, ike, “Samteriḡ naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aTəmagw tokel gati tia.* Egai nəsa notokel mai gamito, məttoḡəsəlonḡ həni;

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot.

* **1:1:** Luk 1.1-4

* **1:4:** Luk

5 husur aJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be asike idareh aGot tibaptais hən gamito hən aNunun.”*

AYesu evi məhat vi lan nəmav

6 Nə nəboŋ lotobonbon, lousi ke, “Nasuḅ, imabe? Gagai gilav təlmam hən naut a Israel titoh pipihabəlan nakiŋ salit gabag tətəs am a?”

7 Be ikel mai galito ke, “Savi samito hən mətbeləboi namityal o nəmaribon aTəmagw toriŋi len nədaŋan hən na-il-a-mŋo-an san.

8 Dereh mitikad nədaŋan nəboŋ aNunun aGot bəgəm len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovens Jutea mai naut a Samaria van vəbar tarhət navile a pan.”*

9 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.* Lokəta husuri van nəmavukasw esusuani.

10 Nəboŋ tovi məhat lokətkəta vi məhat, vəha-sua ŋai nəvanuan eru arovisi, il mai galito. Arosun nahurabat topəhapəhw.

11 Aruke, “UleKalili gail, imabe mətokəta vi məhat maienan? AYesu egaii aGot tolavi vi məhat dan gamito, dereh tetəlmam suŋan tovi məhat.”

Logəgel hən aJutas

12 Beti luyar təlmam dan Naṽehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi nəyaran hən nəSəppat, nakilomita esua ŋai.

13 Nəboŋ lotobar naut enan, lopəlau vi lohoim len naim a məhat lototohtoh lan. Ikad aPita, aJon, aJemes, aAdru, aFilip, aTomas, aPartolomiu, aMattiu, aJemes anatun aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai aJutas anatun aJemes.*

14 Len nənauan sua luḅonbon tabtab hən ləḅisor tuṽ, galit mai alatpəhaṽut mai aMeri anan aYesu, mai aṽan aYesu gail.

15 Len nəboŋ galen sua, APita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120.

16 Ike, “Bathudud sagw, sutuai aNunun aGot isor len nabuŋon aTevit husur aJutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpoḅ akis. AJutas eil a mŋo hən alat lototah gat aYesu,*

17 naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuuman egai siGot suŋan gidato.”

18 (AJutas eṽur nətan hən nəvat tokade sil naṽide san tosa. Ale iteh, sueh nətan, nəbəhaṽun imaṽul, ale ninen elul vivile.

19 Nəboŋ alat a Jerusalem ṽisi lotosəsəloŋ ləboi natenan, loriŋ nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hən Nəda bolai.)†

20 APita isor am ike, “Len naləḅulat hən Nəḅe gail aTevit itosi ke,

“ ‘Naim san timasḅəḅesw, nəvanuan ideh satitoh lan,’*
mai,

“ ‘Ivoi ke avan sua tigel namilen.’* ”

21-22 “Imaienan, ivoi ke alateg ideh təgəm vi vanuan sua len gidat dat-tosəŋavur pisan esua. Avan enan tevi vanuan sua toyar mai gidat akis nəboŋ aYesu totah mai gidato, tuḅat len nəboŋ aJon tobaptais hən aYesu* van vəbar aGot tolav kuvi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris aYesu tomaur tətəs ale timasḅon mai gidato hən datḅikel ur na-le-məhat-an enan san dan nəmatan.”

* 1:5: Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33 * 1:8: Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48 * 1:9: Mak 16.19; Luk 24.50-51 * 1:13: Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16 * 1:16: Psa 41.9 † 1:19: Hən naves 18-19, Mat 27.3-8 * 1:20: Psa 69.25 * 1:20: Psa 109.8 * 1:21-22: Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21

²³ N̄a n̄əbōŋ aPita tokel naten tonōŋ, lulekis h̄ən naulum̄an eru. Esua nah̄əsan aJosef lotokisi h̄ən aParsappas (lokisi h̄ən aJustus am), togon nah̄əsan aMattias.

²⁴ Beti lusor mai aGot ke, “Nasub̄, gaiug m̄au goləboi n̄əlon n̄əvanuan p̄isi. Gigol p̄arp̄ar h̄ən tesua len ḡəlar egai gototabtabuh lan tia

²⁵ h̄ən b̄ilav namilen aJutas h̄ən nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani v̄əsab.”

²⁶ Ale lubar h̄ən n̄əvat h̄ən l̄əbisab̄ ase len ḡəlaru. Lusaḅ aMattias ale iḅon mai ahai pispisul s̄əŋavur pisan esua.

2

ANunun aGot eḡəm len naPentikost

¹ Len n̄əbōŋ h̄ən naPentikost* toḡəmai lubon len naut esua.

² V̄əha-sua ŋai ikad n̄əwalan dan n̄əmav tosum̄an n̄əlan paru, ale naim lotob̄ətah lan epul h̄əni.

³ Loris natit tohun natuhuhab lotowunwun lotop̄əp̄ehw ale lupat len galit v̄isusua.

⁴ Galit p̄isi lopul h̄ən aNunun aGot ale lotuḅat sor len nasoruan tiltile gail tonor h̄ən n̄əsa aNunun aGot tolavi mai galito.

⁵ Len n̄əbōŋ enan len naut a Jerusalem ikad naJu lotolotu h̄ən aGot, n̄əvanuan naut p̄isi lotohusur kitin h̄ən na-lotu-h̄ən-aGot-an.

⁶ N̄əbōŋ lotos̄əsəlōŋ h̄ən n̄əwalan enan, naluḅoh loḡəm b̄onb̄on n̄ənauan salit ebutbutut husur lotos̄əsəlōŋ l̄əboi nasoruan salit v̄isusua.

⁷ Lumaŋmaŋ, luḅaŋ, luke, “Galit lotosor, lovi alat a Kalili m̄au?

⁸ Imabe datos̄əsəlōŋ h̄ən nasoruan lotopas gidat v̄isusua maii?

⁹ Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia,

¹⁰ alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarh̄ət a Lipia p̄əpadaŋ h̄ən naut a Sairin, mai galevis lovi metḅos h̄ən naut a Rom.

¹¹ Gidat galevis datovi uleJutea a m̄o ale galevis datohusur nad̄əlōmian salito. Alat a Krit, alat a Arapia, gadit p̄isi datos̄əsəlōŋ l̄əboi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur n̄əyalyalan siGot len natit gai togol gail len n̄ədaŋan san!”

¹² Galit p̄isi luḅaŋ mai lod̄ədarŋāḅu. Lous galit gabag ke, “Namilen nategai imabe?”

¹³ Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, “Lomun n̄əwain tovev̄eu ale lot̄ərog.”

APita isor mai naluḅoh

¹⁴ Be aPita eil mai es̄əŋavur pisan esua, ale isor habat am h̄ən tokel mai naluḅoh ke, “Gamit a Jutea mai gamit m̄əttotoh a Jerusalem, ivoi ke gamit m̄əteləboi naten tovisi; m̄ətes̄əsəlōŋ h̄ən nasoruan sagw.

¹⁵ Naut k̄əmas n̄əsa m̄əttōnau maienan, alategai l̄əsət̄ərog husur namityal evi m̄əlapat dudulan ŋai.

¹⁶ Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:

¹⁷ “AGot ikele ke, ‘Len n̄əbōŋ h̄ən nanōŋan h̄ən navile a pan,
 ginau dereh nevur san aNunugw h̄ən n̄əb̄ilavi mai n̄əvanuan p̄isi.
 Nat̄ətai gail mai anatvavimito dereh likel ur napisulan sagw
 mantuhmar samit gail dereh leris narisian gail,
 ale haḅut samit gail dereh lipat ris naḅ̄əber gail.

* 2:1: Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

- 18 Dereh nevr san aNunugw hən nəbeviol həni
mai naslev sagw gail, alalumian mai alatpəhaŭut,
Ale galit dereh likel ur napisulan sagw.
- 19 Dereh nigol namerikel gail len nəməv
mai natit len navile a pan məttomaŋmaŋ lan,
nəda, nəhab mai nəmaroŭ.
- 20 Namityal tegəgel vamotmot mai nahəbati tehum nəda
beti nəmariboŋ namənas toyalyal
siNasuḅ dereh tegəmai.
- 21 Beti nəvanuan p̄isi lotokai vi təban nahəsan Nasuḅ hən bevi tarhət salito,
gai dereh tilav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito.*
- 22 “UleIsrael gail, mətəsəsoləŋ hən nəsa nəb̄ikele: aYesu ta Nasaret, aGot
itabtabuh lan. Ale aGot igol naten tomasil len nəhomito, husur len aYesu
egaii, aGot igol namerikel lotodaŋ, namerikel məttomaŋmaŋ len gail, mai
namerikel lotokel kot aYesu. Gamit p̄isi mətoləboi natgalenan tia.
- 23 Nəsa tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot sutuai tia. AGot erin̄i
ke ləb̄ilav aYesu mai gamito ale gamit mətupos gati len nəhai balbal. Alat ləsavi
Ju losusupah mai gamit hən mətogol tomat len nəhai balbal.*
- 24 Wake aGot ilavi dan nəmatan. Igol imakuv dan na-pəŋas-masuŭ-an hən
nəmatan, husur nəmatan edədas beḥəgau gati.*
- 25 Imagenan aTevit isor husuri ke,
“ ‘Noris Nasuḅ akis a m̄o len ginau.
Bathut totoh len nəmatu sagw, asike nomətahw.
- 26 Husur enan nəlogw ivoi,
nasoruan sagw epul hən nahəhaŭuran,
ale len natohan sagw, nə-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.
- 27 Husur gaiug, Nasuḅ aGot, asike gerin̄ gaḅulan ginau len naut nəmatan,
asike gerin̄ niben Nəvanuan Saḿ tibos nətan.
- 28 Goŭusan ginau hən naḗisal gail hən nəmauran;
dereh gigol ginau nepul hən nahəhaŭuran hən natohan saḿ.’†
- 29 “Bathudud gail, noləboi nakitinan ale nukel mai gamit ke atəmadato,
aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale naburhes han ipat sal van vəbar nəboŋ
daməŋjai.
- 30 Be evi ahai kelkel ur. Eləboii ke aGot tota gat na-kel-gati-an sua todaŋ
toke, avan sua len nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kin̄ suḿian aTevit.*
- 31 ATevit eləboi nəsa bevisi balai, ale isor husur na-le-məhat-an seKристо dan
nəmatan. Ike,
“ ‘Asike ipat len naut nəmatan,
asike niben iḅos nətan.’*
- 32 “Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole məhat dan nəmatan tia, ginamit p̄isi
namtoris ləboi natenan.
- 33 Itoh tia a məhat len nətarhət nəmatu siGot. Ale aTəman eviol hən aNunun
maii hum tokel gati tia. Ale aYesu evur san nəsa məttomadharisi mai səsəloŋ
həni vi lan ginamito.
- 34 Husur aTevit savi məhat vi lan nəməv, be gai səḅon ike,
“ ‘Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw ke,
“Gebətah təban ginau, len navəlagw nəmatu,
35 vir nəberin̄ aenemi saḿ gail pipit nariem̄ gəlaru

* 2:21: Hən naves 17-21, Jol 2.28-32 * 2:23: Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33; Jon 19.18 * 2:24:
Mat 28.5-6; Mak 16.6; Luk 24.5 † 2:28: Hən naves 25-28, Psa 16.8-11 * 2:30: Psa 132.11; 2Sam
7.12-13 * 2:31: Psa 16.10

hən ləbevi ut kəmas.” *

36 “Imagenan, ivoi ke alat a Israel pisi leləboi koti ke aYesu egaii, məttořiŋi len nəhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-mō-an, tovi Masta mai Kristo, aGot totabtabuh lan.”

37 Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən nasoran enan, ibar nəlolito ale lous aPita mai ahai pispisul gail ke, “Bathudud gail, namtimabe?”

38 APita isor var galit ke, “Mitipair dan nəsaan samito ale gamit pisi mitibaptais len nahəsan aYesu Kristo hən aGot ɓerubat nəsaan samito, beti aGot dereh teviol hən aNunun mai gamito.

39 Husur ke na-kel-gati-an enan evi samito mai sinaur pisi ləbhehur gamito, mai silat pisi lotosuh a tut, alatenan, Nasuɓ aGot sidato ɓekis galit balai.”

40 Beti aPita isor ebəlav, ikel nalələgauan mai galito, ikel taltal həni ke, “Məteus aGot hən ɓilav kuv gamit dan nəpanismen ɓibar naur egai lotosa, lotomətahun aYesu.”

41 Alat lotodələm nəsa tokele, ahai pispisul lubaptais hən galito, ale 3,000 am lohusur aYesu len nəboŋ enan ɓai.

42 Akis losəsəloŋ bun nəsa ahai pispisul gail lotoɓusan həni, luɓon len nəmauran salito; loɓur nabəta hən lotohan ɓonɓon, ale lusor tuɓ.

Nəmauran silat lotokad nadələmian

43 Nəvanuan pisi lomətahw len nəyalalan siGot, husur len nədaŋan siGot ahai pispisul gail lugol namerikel isoɓur toɓusani ke galit siGot.

44 Alat lotokad nadələmian losuh ɓonɓon, natit pisi lotokade evi salit pisi.*

45 Nəboŋ lotopar tete sua, loɓur hən nətan o natit salit gail ale lopəpəhun nəvat han mai galito lotomidol.

46 Len nəboŋ pisi luɓon tabtab len naholəvat todar vis naim siGot ale nənauan salit esua. Lohusur naim ɓisusua salit gail loɓur nabəta hən lotohan ɓonɓon husur ke nəlolit ehəhaɓur, nəlolit inor,

47 lusal suh aGot ale luvoi, lunor len nənauan sinəvanuan pisi. Len nəboŋ pisi Nasuɓ ilav kuv galevis dan nəsaan salito, gol ke alat lotokad nadələmian lusobsoɓur am.

3

APita mai aJon mai naməsəl togau

1 Boŋ sua aPita mai aJon arovi məhat len naim siGot len namityal hən nasor-tuɓ-an, namityal totor ut mədau.

2 Len nəboŋ enan nəvanuan galevis lupat avan sua togau tia len nəpasian. Lupati hən ləberinji ben nabopita len naholəvat todar vis naim siGot, nahəsan Nabopita Tokab. Loriŋ akis həni ei hən ɓeusus alat lotovi lohoim hən nəvat.

3 Nəboŋ atenan toris aPita mai aJon pəpadaŋ hən arɓebis len naim siGot, eus gəlaru hən nəvat.

4 APita mai aJon arokəta haihai lan, ale aPita ike, “Gekəta bunus ginaməru!”

5 Nə ebətah mədau vir gəlaru ke arɓilav natideh maii.

6 Be aPita ike, “Nəsəkad nəvat nasilva o nagol ideh, avil nəsa notokade dereh nilavi mai gaiug. Len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret, gile məhat, giyar!”

7 Beti etəgau gat navəlan nəmatu, elivi vi məhat. Vəha-sua ɓai narien arudaŋ.

8 Emələh vi məhat, eil, iyaryar. Beti eɓis len naholəvat todar vis naim siGot mai gəlaru, iyar, emələh, eputsan nahəsan aGot van.

9 Nəvanuan pisi loris toyar, toputsan aGot van,

* 2:35: Psa 110.1 * 2:44: Uman 4.32-35

¹⁰ ale lokəta ləboii ke tovi ulumān enan tobətbətah usus nəvat len Nabopita Tokab hən naim siGot. Losəhoʋut, lumaŋmaŋ len nəsa tovisi həni.

APita isor mai naluʋoh len naut siGot

¹¹ Len nəvərada siSolomon, aulumān enan etəgau gat aPita mai aJon. Nəvanuan ʋisi lugam van hən galito husur luʋaŋ lan.

¹² Nəboŋ aPita toris lotogəm ʋəpadaŋ, isor mai galit ke, “UleIsrael gail, imabe məttoŋmaŋ len nateg tovisi? Husur nəsa məttokeṯa haihai len ginaməru? Mətunau ke namrtogol toyar len nədaŋan sinamər ŋa o len nəboruan siGot namrtokade a?”

¹³ Ao! AGot siApraham, seIsak, siJakop, setəmadato ta sutuai, aGot egai eputsan nəvanuan nauman san, aYesu.* Be gamito mətoriŋi len nəvəlan alat aRom, mətomətahuni. Nəboŋ aPilate toke teriŋi tivan, gamit mətukai tasi.

¹⁴ Mətomətahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale mətous aPilate ke tidaŋ hən avan toʋabun nəvanuan, timakuv.*

¹⁵ Be nəvanuan tovi nəkadun nəmauran, mətugol imat, be aGot igol ile məhat, imaur dan nəmatan. Ale namtoris ləboi natgalenan.

¹⁶ Len nadəlomian san len nahəsən aYesu, ategai məttorisi mai məttoleboii, egəm daŋ am. Ale mətoris ke nadəlomian len aYesu ilav nəmauran kavkav maii tia.

¹⁷ “Bathudud gail, imaiegai: Noləboii ke nəsa məttoogle tia ipar ləboian lan, nəvanuan toil a mō samito am ləsaləboii.

¹⁸ Be len nəsa məttoogle, aGot igol nəsa tokele tia len nabuŋon ahai kelkel ur gail ʋisi isarpoh, ke aKristo san, gai totabtabuh lan, teləŋon tisa habat.

¹⁹ Husur enan, mitipair dan nəsaan, ale mitipair van hən aGot hən aGot ʋəpipitas nəsaan samito,

²⁰ hən Nasuʋ aGot ʋilav nəboŋ nəŋavŋavan mai gamito, ale hən ʋəsəvat aKristo, gai totabtabuh lan mōs gamito, tovi aYesu.

²¹ Gai timastoh len nəmav vir aGot ʋigol natit ʋisi ʋinor hum tokel gati sutuai tia len nabuŋon ahai kelkel ur san gail.

²² AMoses ike, ‘Nasuʋ aGot samito dereh tigol ahai kelkel ur sua samit ʋəsūmān ginau tile məhat dan gamit balai. Mitimassəsəlon hən natit ʋisi ʋikel mai gamito.

²³ Avan ideh asike ʋəsəsəlon hən ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan nəvanuan san gail timasig.’*

²⁴ Imaienan, ahai kelkel ur gail ʋisi, tuʋat len aSamuel van vəbar daməŋai, galit ʋisi lotosor, lukel ur nəsa tovisi len nəboŋ ta daməŋai.

²⁵ Gamit mōau mətovi natun ahai kelkel ur gail, ale nəsa aGot tokel uri len nabuŋolito, eriŋi tipat mōs gamit am. Ale na-kel-gati-an aGot tokel mai atəmamito ta sutuai, ikele mōs gamito. Ikel mai aApraham ke, ‘Len nəpasusan tohusur gaiug navoian dereh tivan hən nəvanuan naut tiltile gail len nəbathuyah ʋisi len navile a pan.’*

²⁶ Nəboŋ aGot toputsan nəvanuan nauman san, tovi aYesu, esəvati van hən gamito a mō hən ʋivoi hən gamito len nəpairan samit ʋisusua dan nəvide tosa samit gail.”

4

NəSanhitrin ikot hən aPita mai aJon

¹ Nəboŋ aPita mai aJon artosor mai nəvanuan gail, ahai tutumav gail, nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, mai naSattiusi gail,

* **3:13:** Exo 3.6, 15 * **3:14:** Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15 * **3:23:** Deu 18.15, 18-19 * **3:25:** Gen 22.18, 26.4

² nəlolit ipañpañ husur gəlaru aroʻusan nəvanuan gail mai arukel uri ke aYesu imaur dan nəmatan san. Namilen ke nəvanuan gail am loləboi ləbimaur dan nəmatan suñan aYesu.

³ Na lutah gat gəlaru, be husur naut igomgom, lorin gəlar len naim bəbañjis salit vir nəboñ pelan.

⁴ Nəvanuan isoʻbur lotosəsəlon hən nasoruan, lodəlomi; lalumñan pisi lotokad nadəlomian, pəpadañ hən lotobar 5,000.

⁵ Pelan han, alat lotoil a mō hən ahai tutumav gail, ahai pusan gail hən nalo, mai alat lotoil a mō len naut a Jutea, galit luʻbonʻbon len naut a Jerusalem.

⁶ Annas evi abiltihai tutumav, aKaiafas mai aJon mai aAleksada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei.

⁷ Nəboñ lotogol aPita mai aJon artoil rivuh, lous gəlaru ke, “Mərugol nategai len nədañan sa o len nahəsən ase?”

⁸ Beti aPita topul hən aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit məttoil a mō hən ahai tutumav gail mai gamit məttoil a mō hən nəvanuan gail,

⁹ daməñai mətousus ginaməru husur navoian namrtogole hən nəvanuan narien tosa. Imaur mabe?

¹⁰ Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a Israel pisi mətələboi nategai ke, len nahəsən aYesu Kristo ta Nasaret, məttoʻpos gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len nahəsənən, ategai eil gegai, imaur.

¹¹ Evi aYesu egaii natosian siGot tosor husuri nəboñ toke tovi,

“ nəvat gamit məttoivi vanuan na-um-im-an məttomətahuni;

gai egəm vi vat sua ɲai bələboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor.”*

¹² AYesu ɲai ikad nədañan hən b̄ilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito. Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot tolav mai nəvanuan gail toləboi b̄ilav kuv gadito dan nəpanismen hən nəsaan sadito.”

¹³ Nəboñ lotokəta ləboii ke aPita mai aJon arsamətahw len galito, lumad-haləboii ke arsasəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad namitisau. Luʻpañ, lunau ləboii ke alaruenan arutah mai aYesu a mō.

¹⁴ Be husur lotoris aulumñan tomaur toil təban gəlaru, ləsaləboi ləb̄ikel natideh.

¹⁵ Na lukel mai gəlaru ke arevivile, bathut luke lihol husur gəlaru.

¹⁶ Luke, “Datimab hən gəlaru? Imasil len nəvanuan gail pisi len naut a Jerusalem ke arugol namerikel len nədañan savi səlaru. Datsaləboi datb̄ike savisi.

¹⁷ Be hən b̄igol ke satevivile len nəvanuan gail pisi, ivoi ke datikai tas gəlaru ke saarisor mai saarepusan am len nahəsən aYesu.”

¹⁸ Nəboñ lotokis gəlaru gəmai, lukai tas gəlaru ke saarisor mai saarepusan tətəs am len nahəsən aYesu.

¹⁹ Avil aPita mai aJon arusor var galit ke, “Inor len nabunusian siGot ke namrigol nəsa aGot tokele o gamito? Mitinau risi!

²⁰ Ginaməru, asike namresib, namrodədasi. Namrimaskel husur nəsa namrtorisi mai səsəlon hən̄i.”

²¹ Beti lukel mai gəlaru tətəs ke arb̄isor len nahəsən aYesu am dereh aripanis, ale lugol aruvan. Ləsəsəb̄ nap̄isal ideh hən ləb̄ipansəm gəlaru bathut nəvanuan gail pisi loputsan nahəsən aGot husur nəsa tovisi.

²² Husur atenan, narien tosa a mō be tomaur husur namerikel, nədañ han tosəhor 40.

Nəvanuan nadəlomian gail lusor tuv

* 4:11: Psa 118.22

²³ Nəboŋ aPita mai aJon artokad navivilean, arotəlmam van hən nəvanuan səlar gail. Ale arukel ur nəsa abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō len naut a Jutea, lotokele.

²⁴ Nəboŋ nəvanuan nadəlomian lotosəsəlon həni, len nənauan sua luḅon hən ləbikai van hən aGot. Luke, “O Got gotovi Masta hən natit p̄isi, gaiug māu gugol nəmav mai navile a pan, nətas mai natit p̄isi lotopat.*

²⁵ Gaiug māu gusor, len aNunum̄ gusor len nabuŋon atəmanamit ta sutuai aTevit, nəvanuan nauman sam̄, ke,

“Imab naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail nəlolit ipaŋpaŋ?

Imab nəvanuan gail lusor utaut hum lotovi enemi siNasuḅ aGot?

Lusor utaut sobuer.

²⁶ Nakiŋ gail len navile a pan loutaut hən nəḅalan, alat lotoil a mō hən nəvanuan gail luḅon

hən ləḅiḅal mai Nasuḅ aGot mai aKristo san, gai totabtabuh lan.*

²⁷ Len nabiltivile egai aHerot Antipas mai aPontius Pilate aruḅonḅon mai alat ləsavi Ju mai alat a Israel hən ləḅemətahun nəvanuan nauman sam̄ gotosəvati, aYesu, gototabtabuh lan.*

²⁸ Bathut gaiug Got, gudaŋ habat, galit lugol husur nəsa ŋai gotonau utaut həni, nəsa gotonau koti sutuai tia.

²⁹ Nasuḅ aGot, bonus nasoran salit ke lipansem ginamito beti, ale gilav na-il-ḅuri-an mai ginamit namtovi slev sam̄ gail, hən namtḅikel ur nasoruan sam̄.

³⁰ Nəboŋ namtḅikel uri, gigol nəvanuan gail ləḅimaŋur mai gigol namerikel ləḅemaŋmaŋ len gail. Natgalenan ləḅevisi, dereh levisi len nahəsən nəvanuan nauman sam̄ gotosəvati, aYesu.”

³¹ Nəboŋ lotosor tuḅ tonon, naut lotoḅonḅon lan ekurkur; ale galit p̄isi lopul hən aNunun aGot mai lukel ur nasoruan siGot len na-il-ḅuri-an.

Nəvanuan nadəlomian gail luḅon len nəsa lotokade

³² Nəvanuan nadəlomian gail p̄isi luḅon, len nənauan mai nəlolito losua ale səkad avan ideh toke natideh san, evi esan ŋai, be natit p̄isi losum̄an salito.*

³³ Len nabiltidaŋan seNunun aGot, ahai pispisul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo ile məhat dan nəmatan. Ale aGot ivoi habat hən galito.

³⁴ Husur səkad ideh len galito toḡidol hən natideh. Husur alat lotokad nətan o naim, loḡur hən gail ale lulav nəvat

³⁵ hən ləḅeriŋi bathurien ahai pispisul gail. Ale lopəpəhun nəvat hən ḅevi tarhət sinəvanuan ideh topar.

³⁶ Ikad avan sua, nahəsən aJosef len nahəmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, ahai pispisul gail lokisi hən aParnapas, (namilen ke, “Nəvanuan togol nəvanuan gail loləŋon ivoi am len nəlolito”).

³⁷ AParnapas eḡur hən nəmarireu sua san ale ilav nəvat han hən toriŋi bathurien ahai pispisul gail.

5

AAnanias mai aSafira

¹ Naulum̄an sual am, nahəsən aAnanias mai asoan nahəsən aSafira aroḡur hən nahudhutan.

² Ananias etəgau gat nahudhuvat hən nətan enan mai asoan. Gəlar p̄isi arudam̄. Beti atenan ilav nahudhuvat topat hən ḅeriŋi bathurien ahai pispisul gail, be səlav p̄isi.

* **4:24:** Exo 20.11; Psa 146.6 * **4:26:** Psa 2.1-2 * **4:27:** Mat 27.1-2; Luk 23.1, 7-12; Mak 15.1; Jon 18.28-29 * **4:32:** Uman 2.44-45

³ Ale aPita ike, “Ananias, imabe nəlōm̄ topul hən aSetan gol ke gotogəras aNunun aGot ale gototəgau gat nahudhuvat hən nətan?”

⁴ Nətan gotoþur hən evi nətan esam̄ māu? Ale nəboŋ gotoþur hən tonon nəvat ipat len navələm̄ māu? Nəlōm̄ imabe hən gotogol natenan? Gaiug gəsəgəras nəvanuan gail ŋai, gogəras aGot!”

⁵ Nəboŋ aAnanias tosəsəloŋ hən nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit þisi lotosəsəloŋ hən nəsa tovisi lomətahw habat.

⁶ Beti nəmantuhmar gail logəm, ruŋ gol niben, pati vivile ale tavuni.

⁷ Nəhaua itor ivan husur nəmatan enan ale asoan eþis, avil saləboi nəsa tovisi.

⁸ APita eus aliten ke, “Gikele, nəvat hən nətan mərtoþur hən imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”

⁹ Ŋa aPita ikel maii ke, “Imabe mərtotaltal kitev nədaŋan seNunun aGot ke timabe? Geris, alat lototavun asoam̄ saltoil bopita. Galit dereh lipat gaiug tu vivile.”

¹⁰ Vəha-sua ŋai iteh bathurien aPita, imat. Amantuhmar gail lovi lohoim, saþi ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan.

¹¹ Alat siYesu þisi lomətahw, galit mai alat lotosəsəloŋ hən naholan husur nəsa tovisi.

Ahai pispisul gail lugol isoþur lumaur

¹² Len navəlan ahai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben nəvanuan gail, ale galit þisi lotokad nadəlomian luþonþon akis len navərada siSolomon.

¹³ Bathut namətahwan, avan ideh am sətah mai galito. Be nəvanuan gail loputsan galit len nənauan salito.

¹⁴ Be akis alat lotokad nadəlomian len Nasuþ lusobsoþur am, Lalumān isoþur mai latpəhaʋut isoþur.

¹⁵ Imaienan, nəvanuan gail lupat alat lotoməsah vi lan nametþisal, lorin galito lupat len nəmel o nəbateh hən ke nəm̄ol hePita tibar galevis nəboŋ toʋot van.

¹⁶ Nəvanuan lusobur logəm dan navile gail pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, lutariv alat lotoməsah, mai alat nanunun lotosa lotomədas tabtab hən galito. Ale galit þisi lumaur.

Aŋel esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋis

¹⁷ Imaienan, abiltihai tutumav mai alat lototah maii, (lovi naSattiusi gail) lutaþulol bulos ahai pispisul gail.

¹⁸ Lutah gat galito ale lorin galito len naim bəbaŋis.

¹⁹ Avil len nalenmariug enan aŋel siNasuþ esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋis ale esəhar galit vivile. Ike,

²⁰ “Mitivan, mətəil len naholəvat todar vis naim siGot ale kel ur þis nasoruan husur nəmauran veveu egai mai galit ei, nəmauran məttoke len aYesu.”

²¹ Dudulan soṃilan lobis len naholəvat todar vis naim siGot suṃan aŋel tokel mai galito, ale lotuþat ʋusan nəvanuan gail.

Nəboŋ abiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogəmai, lokis nəSanhitrin hən ləþiþonþon, galit þisi lotobətah len nəþonþonan silat lotoil a m̄o len naut a Israel. Ale losəvat nəvanuan galevis hən ləþesəhar kuv ahai pispisul gail dan naim bəbaŋis gəmai.

²² Be nəvanuan nauman galenan ləsəsəþ galit len naim bəbaŋis ŋa lotəlmam, lukel uri ke,

²³ “Namtusəþi ke naim bəbaŋis ekəkol sal, mai alat lotokətkəta kəkol hən, loil vivile len nabopita gail, be nəboŋ namttosəŋav hən gail, naut eþəbesw.”

24 Nəboŋ nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋis mai əbilitihai tutumav gail lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, nənauan salit ebutbutut. Lunau masuŋ hən ke timabe.

25 Beti avan sua egəm, ike, “Məteris! alategaii məttoriŋ galit len naim bəbaŋis, galito saltoil len naim siGot, loŋusan nəvanuan gail!”

26 Ale nakomada ivan mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləbesəhar ahai pispisul gail. Losəhar mədau hən galito husur lomətahw ke nəvanuan gail saletubun galito.

27 Nəboŋ lotosəhar galit tonon, lugol loil len nəhon nəSanhitrin ale əbilitihai tutumav eus galit

28 ke, “Namtukai tas gamito ke samteŋusan len nahəsənan. Be məteris! Mətugol alat a Jerusalem lopul hən naŋusanan samito, mai mətukel ke nam-tugol nəmatan sitenan.”*

29 APita mai ahai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimasgol husur nəsa aGot tokele səhor nəsa nəvanuan gail lotokele.

30 AGot setəmadat ta sutuai igol aYesu ile məhat dan nəmatan, aYesu məttoŋabuni, təhətəh həni len nəhai.*

31 Atenan, aGot eputsani vi lan navəlan nəmatu, gol ke eil a mō hən nəvanuan pisi mai eləboi bīlav kuv galit dan nəsaan salito. AGot igol nategai hən aYesu bīgol gidat a Israel datbipair dan nəsaan sidato ale hən bərubat nəsaan galen dan gidato.

32 Ginamit namtoris natgalen tovisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot, aGot toviol həni mai alat lotogol husur nəsa tokele.”

33 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuŋ, luke letubun aPita galito.

34 Be naFarisi sua, nahəsən aKamaliel, ahai pusan hən nalo, nəvanuan pisi lotoputsani len nənauan salito, ile məhat, isor idan ke ahai pispisul gail liŋoh vivile kəkereh bai.

35 Nəboŋ lotovivile tonon ikel pūli mai nəSanhitrin ke, “UleIsrael, mətebunus tivoi nəsa məttoke mətbīgole hən alatenan.

36 Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nəvanuan sua tosa, aTeutas, evisi, isor patpat gai məhat, ale alalurnan lovi 400 lutah maii. Be alat a Rom luŋabuni ale alat lotohusuri lopəpəhw ŋa ləsəgol natideh.

37 Husuri, sual am, aJutas, auleKalili evisi len nəboŋ hən naŋuruŋan hən nəvanuan, ale egəras nəvanuan gail hən ləbēhusuri, bəl mai alat a Rom. Gai am luŋabuni, ale ahai susur san gail, lopəpəhw.

38 Imagenan, nukele hən gamito ke, mititoh a tut dan galito, riŋ galit livan, husur nə-nau-utaut-an salit mai nəsa ləbīgole bəvi sinəvanuan, dereh lehisi soŋuer suman alaruənan.

39 Be bəvi siGot, mətedədas mətbemədas galito; dereh mitisaŋi ke məttoŋbal mai aGot.”

40 Ale lohusur nakelean san. Lokis galito vi lohoim. Lugol alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lobilas galito, beti lukele hən galito ke salisor len nahəsən aYesu, ale loriŋ galit luvan.

41 Nəboŋ ahai pispisul lotoriŋ nəSanhitrin, lukemkem husur aGot idan hən ke lotoləŋon tosa mōs nəhes enan.

42 Ale len nəboŋ pisi len naholəvat todar vis naim siGot loŋusan, ale loŋusan husur naim gail, mai lukel uri ke aKristo, aGot totabtabuh lan evi Yesu. Ləsanon hən nakelean enan.

* 5:28: Mat 27.25 * 5:30: Deu 21.23

6

Loriņ nēvanuan emālevru hēn lēbēkātka tāban nēbatunau pēhāvut gail

¹ Len nēboņ galenan ahai susur gail, alat lotokad nadēlomian, lusobsobur am. Ale naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke, alat lotosor len nasoruan Ipru lēsapēpehun nēhanian sanor len nēbatunau pēhāvut lotosor len nasoruan ta Kris.

² Imagenan, ahai pispisul tosēņavur pisan toru lokis nēvanuan nadēlomian pisi logēm bōnbōn beti luke, “Sanor hēn ginamit namtberin gabulan na-kel-uri-an hēn nasoruan siGot hēn namtberēpehun nēhanian.

³ Bathudud gail mitilekis hēn temālevru len gamit lotopul hēn aNunun aGot mai namitisau hēn nēmauran tonor. Ale dereh namterin galit hēn lēbigol nauman egai.

⁴ Ale ginamit dereh namtbidaņ len na-sor-tuṽ-an mai na-kel-uri-an hēn nasoruan siGot.”

⁵ Galit pisi lohēhāvur hēn nēnauan sihai pispisul gail. Lulekis hēn aSteven, aulumān sua topul hēn nadēlomian mai aNunun aGot. Beti lulekis hēn aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas mai aNikolas ta Antiok togēm vi Ju.

⁶ Naluṽoh losēhar galit gēm hēn ahai pispisul gail, ale ahai pispisul lusor tuṽ mōs galit lotomālevru, loriņ navēlalito len nēkadulito hēn lēbigol nauman enan.

⁷ Ņa nasoruan siGot husur aYesu iperperņan naut. Ahai susur len naut a Jerusalem nasoburan halito evi mēhat tutut, ale ahai tutumav isobur lugol husur nēsa naņusanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

⁸ AGot eviol masuṽ hēn navoian mai nēdaņan mai aSteven. Ale aSteven igol namerikel tāban nēvanuan gail. Lumaņmaņ len namerikel galenan ale nēdaņan siGot imasil len gail.

⁹ Be nēvanuan galevis lusor tas aSteven. Galito lovi Ju hēn naluṽoh sua lokisi hēn Naim Naḥonḥonan seFriman.* Lovi Ju ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor ḥalḥal mai aSteven.

¹⁰ Be nēboņ tosor, aNunun aGot eviol hēn namitisau hēn nēmauran tonor mai, gol ke lodēdas lēbisor vari.

¹¹ Ale galito lusor utaut mai nēvanuan galevis hēn lēbisor tas aSteven ke, “Namtosēsēloņ hēn atenan tosor mēdas aMoses mai aGot!”

¹² Imagenan lugol nēvanuan gail nēlolit ipaņpaņ, galit mai alat lotoil a mō hēn galito mai ahai pusan gail hēn nalo. Beti lutah gat aSteven, lugol eil len nēhon nēSanhitrin.

¹³ Ale losēhar nēvanuan galevis vi rivuh hēn lēbelibliboņ. Luke, “Akis ategai isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses.

¹⁴ Husur namtosēsēloņ hēni toke aYesu ta Nasaret egai dereh tigol naut egai timasirsir ale tegēgel hēn naṽide aMoses tolav mai gidato ta sutuai.”

¹⁵ Alat lotobētah len nēSanhitrin lokēta bunus aSteven, loris ke nēhon egēm sumān nēhon aņel.

7

Na-kel-uri-an siSteven

¹ Beti abiltihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

² Ale aSteven isor vari ke:

* **6:9:** *Friman* lovi alat lotovi slev a mō be lēsavi slev am.

“Wawa gail mai tata gail, m̄etes̄es̄edarin̄! AGot, tovi n̄ekadun nam̄enas evisi h̄en at̄emadit ta sutuai aApraham n̄eboŋ totoh a Mesopotamia, be savi Haran sal.

³ Ale aGot ikel maii ke, ‘Geriŋ naut egai, naut matmat sam̄, mai n̄ebathudud sam̄, ale gevi lan naut n̄ebes̄ehar gaiug vi lan.’*

⁴ Imagenan aApraham eriŋ naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi Haran, itoh ei. N̄eboŋ at̄eman tomat, aGot es̄evati vi lan naut egai m̄ettotohtoh lan.*

⁵ Len n̄eboŋ enan aGot s̄elav n̄etan ideh gegai mai aApraham h̄en ðevi naut matmat san; s̄elav n̄emaŋirh̄etan ideh maii. Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aApraham mai n̄epasusan san lotohusuri, naut k̄emas ke len n̄eboŋ enan aApraham s̄ekad anatan.

⁶ Beti aGot ek̄emaiegai ke, ‘N̄epasusan sam̄ gail lotohusur gaiug dereh levi metb̄os gail len naut tile, naut savi salito. Dereh leḡem vi slev silat ei. Ale alat ei dereh lem̄edas galito h̄en nasihau ðevi 400.’

⁷ Ale aGot ike, ‘Avil ginou dereh nipans̄em alat naut enan lotogol n̄epasusan sam̄ lotoumum k̄emas salito. Beti n̄epasusan sam̄ dereh limakuv dan naut ei, ḡem lotu h̄en ginou gegai.’*

⁸ “Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aApraham ke aApraham mai esan gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus gai mai naulum̄an san gail h̄en ðev̄usani ke lovi siGot. Ale aApraham etiv dalus aIsak, anatan len n̄eboŋ san tom̄elevtor, ale aIsak eḡem vi t̄eman aJakop toḡem vi t̄eman at̄emadit ta sutuai lotovi 12.*

⁹ “Anatan aJakop galenan lutaŋulol bulos aŋalito, aJosef, ŋa loŋur h̄eni vi lan naut a Ijip.* Be aGot itah maii,*

¹⁰ ale aGot ilav kuvi dan na-l̄eŋon-isa-masuŋ-an san. Ilav nam̄itisau h̄en n̄emauran tonor mai aJosef gol ke aFero, tovi kiŋ len naut a Ijip, inau ke tovoi. Imagenan aFero igol ke a Ijip mai naut san gail lupat pipihab̄elan aJosef.*

¹¹ S̄edareh n̄ehanian imat p̄isi len naut a Ijip mai naut a Kanaan. Nibelit evi pan husur lupar hanian; at̄emadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian.*

¹² N̄eboŋ aJakop tos̄es̄eloŋ h̄eni ke tokad n̄ehanian len naut a Ijip, es̄evat at̄emadit gail len n̄eyaran namet̄ekav salito.

¹³ Len n̄eyaran na-v̄eha-ru-an salito vi Ijip, aJosef ikel mai aŋan gail ke gai tovi aŋalito, husur l̄esak̄eta l̄eboii. Len n̄eboŋ enan aFero es̄es̄eloŋ h̄en naholan husur n̄ebathudud siJosef.*

¹⁴ Beti aJosef episul h̄en atata san, aJakop, mai n̄ebathudud san kavkav h̄en l̄eb̄eḡemai; lovi 75 p̄isi.*

¹⁵ Ale aJakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan imat, at̄emadit lotovi anatan gail, galit am, lumat.*

¹⁶ N̄epasusan gail lupat t̄almam h̄en nibelit vi Sekem ale lutavun galito len nabur aApraham toŋur kuvi dan anatan aHamor gail.”*

¹⁷ Ale aSteven isor t̄etas am ke, “Avil len n̄eboŋ toḡem p̄epad̄an h̄en aGot b̄igol n̄esa tokel gati mai aApraham, nasob̄uran h̄en at̄emadit a Ijip evivi m̄ehat.

¹⁸ Nakiŋ sua tile sal̄eboi natideh husur aJosef, eil a m̄o len naut a Ijip.†

¹⁹ Gai em̄edas bun n̄ev̄anuan sidato gail. Igol at̄emadit ta sutuai n̄elolit isa habat bathut italtal h̄en galit ke leriŋ gaŋulan amas salito h̄en l̄eb̄imat.*

* 7:3: Gen 12.1 * 7:4: Gen 11.31, 12.4-5 * 7:7: Gen 15.13-14; Exo 3.12 * 7:8: Gen 17.10-14, 21.4

* 7:9: Lutaŋulol bulos aJosef sil aJakop tol̄emas masuŋ h̄en aJosef s̄ehor galito. * 7:9: Gen 37.11, 28, 39.2, 21 * 7:10: Gen 41.39-41 * 7:11: Gen 41.57, 42.1-2 * 7:13: Gen 45.1, 16 * 7:14: Gen 45.9-10, 17-18 * 7:15: Gen 46.1-7, 49.33 * 7:16: Gen 23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32 † 7:18: H̄en naves 17-18, ris Exo 1.7-8 * 7:19: Exo 1.10-11, 22

20 Len nəboŋ enan lupas aMoses, ale gai ikab buni, aGot ehəhaʔur həni. Anan mai atəman arokətkəta təban len naim səlaru van vəbar nahəbati totor han.*

21 Beti nəboŋ artoriŋi vivile, anatvavin aFero isaʔi, ipati van vahisi suŋan tovi anatun.*

22 Ahai ʔusan gail lotovi uleIjip loʔusan aMoses hən naləboian ʔisi hən naut a Ijip, ale ikad namitisau hən nəsa tokele mai nəsa togole.

23 “Nəboŋ nədaŋ hiMoses tovi 40, ike tivan hən ʔeris nəbathudud san, auleIsrael gail, ke, lumabe.

24 Nəboŋ tovan, eris auleIjip tobilas auleIsrael, ʔa evi tarhət san, ale esisil hən auleIjip enan, etuh buni.

25 AMoses inau ke auleIsrael gail lətaləboii ke aGot tosəvati hən ʔilav kuv galito dan navəlan alat a Ijip, be ləsaləboii.

26 Pelan han ʔai aMoses eris auleIsrael eru artəʔal. Ike tigol arikad navoivoian mai gəlar gabag ale ikel mai gəlaru ke, ‘Gaməru mərovi larmiʔan; imabe məruʔal maiegai?’

27 Be atenan togol tosa hən togon, ikabsan aMoses, ike, ‘Ase igol gaiug gotoil a mə, hən gəʔikel ke namtunor o namtsanor?’

28 Guke getuh bun ginau hum gototuh bun auleIjip nino a?’

29 Nəboŋ aMoses tosəsəloŋ hən nasoran enan, igam yav vi Mitian. Itoh ei hum nametʔos, ilah, ikad anatun uluŋan eru.

30 “Husur nasihau tovi 40 tovan, aŋel sua evisi hən aMoses len nəhai sua topaŋ wunwun len naut masmas toʔəʔesw, pəpadaŋ hən nəbilitiʔehuh Sinai.

31 Nəboŋ aMoses torisi, iməŋmaŋ lan, ivan pəpadaŋ həni hən ʔəkəta bunusi, ale esəsəloŋ hən nadolon Nasuʔ aGot toke:

32 ‘Ginau novi Got setəmaŋ gail ta sutuai, aGot siAraham, seIsak mai siJakop.’ Ninen aMoses epil habat ale emətahun ʔəkəta husur emətahv masuʔ.

33 “Beti Nasuʔ aGot ikel maii ke, ‘Dakuv naributbut saŋ gəlaru; nətan gotoil lan ilo.

34 Nokəta ris kitin həni ke alat a Ijip lomədas nəvanuan sagw gail. Nosəsəloŋ hən nakiloban salito ʔa nogəm hən nəʔilav kuv galito. Ale gegəmai! Nesəvat gaiug vi Ijip.’ ”‡

35 ASteven isor van am ke, “Imaienan, lomətahun atenan, aMoses, nəboŋ lotoke, ‘Ase igol gaiug gotoil a mə, gotokel ke namtunor o namtsanor?’ Be aGot məau esəvat atenan hən ʔeil a mə hən galito ale hən ʔilav kuv galito. Len nabuŋon aŋel tovisi hən aMoses len nəhai topaŋ, aGot esəvati.*

36 AMoses enan esəhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip, len Nətas Bis-ibis, mai len naut masmas toʔəʔesw len nasihau tovi 40 am, igol namerikel lotomaŋmaŋ len gail, namerikel galen lugol nədaŋan siGot ipəpəpə.*

37 “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tigol ahai kelkel ur sua samito suŋan ginau tile məhat dan gamit balai.’* ”

38 AMoses enan itoh mai galito nəboŋ lotəʔon len naut masmas toʔəʔesw, itoh mai aŋel tosor maii len nəbilitiʔehuh Sinai, ale itoh mai atəmadit gail; ale aGot ilav nasoruan tomaur maii hən ʔilavi mai gidato.*

39 “Avil atəmadit ta sutuai ləsagol nəsa aMoses tokele. Lomətahun ləʔəhusuri am, luke letəlmam vi Ijip.* ”

* 7:20: Exo 2.2 * 7:21: Exo 2.3-10 ‡ 7:34: Hən naves 30-34, Exo 3.1-10 * 7:35: Exo 2.14 * 7:36: Exo 12.41, 14.21; Num 14.33 * 7:37: Deu 18.15, 18 * 7:38: Exo 19.1-20.17; Deu 5.1-33 * 7:39: Num 14.3

⁴⁰ Lukel mai aAron ke, ‘Geum hæn nagot gail m̄os gidato hæn lǣbeil a m̄o hæn gidato. Be aMoses enan tosəhar gidato dan naut a Ijip, datsaləboi nəsə tovisi hæni!’*

⁴¹ Ale len nəboŋ enan lugol nəlablab sua hun natuh̄buluk. Lotutumav hæn naviolan salit van hæni, ale lohəhaʋur təban nəlablab lotogole hæn navələlito.*

⁴² Be aGot ipair dan galito ale eriŋ gabulan galit hæn lǣbilotu hæn nəyal, nahəbati mai nam̄eso gail len nəmav. Ehum ahai kelkel ur gail lotokele len naləbulat salito ke,

“ ‘Alat a Israel, mətotibun narivatvat gail hæn natutumavan len nasihau tovi 40 len naut masmas be mət̄satutumav hæn naviolan galenan van hæn ginau!

⁴³ Ao, mətəb̄urūŋ naim nətaʋolen sinagot Molek, mətupati mai nəlablab hæn nam̄eso siRefan, nagot samito;

mətugol nəlablab eru enan hæn mət̄b̄ilotu hæn gəlaru.

Imagenan dereh nigol gamit mət̄eməsev vi tut sua səhor naut a Pabilon.’ ”*

⁴⁴ ASteven isor am ke, “Len naut masmas toḅəḅesw atəmadit gail ta sutuai lukad naim nətaʋolen siGot togol natoħan siGot mai galito toʋarʋar. Lom hæni suḡan aGot tokele mai aMoses, ale eḡitoʋ hæn nəplan aMoses torisi tia len nabiltiʋehuh Sinai.*

⁴⁵ Beti galito lupati gəmai nəboŋ aJosua toil a m̄o hæn galito. Lupati nəboŋ lotolav nətan simetḅos gail aGot toħut galit dani m̄os atəmadit gail. Ale ipat magenan van vəbar nəboŋ siTevit.*

⁴⁶ AGot ehəhaʋur hæni, ale aTevit eus aGot hæn ḅeum hæn naim natoħtoħan m̄os aGot siJakop.*

⁴⁷ Be aSolomon boh eum hæn naim enan.*

⁴⁸ “Wake aGot toyalyal buni satoħtoħ len naim nəvanuan gail lotoum hæni. Esum̄an Nasuḅ aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur toke:

⁴⁹ “ ‘Novi kiŋ, nəmav ehun nabiltihai bətbətah sagw ale navile a pan ehun nakes kəmas notoriŋ nariegw lan.

Mətələboi mət̄beum hæn naim tomabe sagw?

O naut tomabe hæn nəḅiŋavŋav lan?

⁵⁰ Aoa! mətəḅədas mət̄ḅigole husur ke ginau səḅogw ŋai nugol natgalen ḡisi.’ ”*

⁵¹ Ale aSteven imaris kotov nasoran san ke, “Gamit nəkadumit ihaihai masuʋ. Nəlomit imabe? Nədariŋamit eḅulḅulol! Mətəḡitoʋ hæn atəmamit gail ta sutuai. § Mətəmətahun aNunun aGot akis!

⁵² Mətunau təlmam hæn ahai kelkel ur ideh atəmamit gail læsamədasi a? Ao, lomədas galit van van van vagol nəmatan hæn alat lotəpəhav utaut hæn nəgəmaian siVanuan Nanoran. Atenan, mətumadhariŋi len navəlan aenemi san gail gol ke lutahətah hæni imat!**

⁵³ Gamito mətukad nalo siGot aŋel gail lotolav mai gamito, be mət̄sagol husur nəsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

* **7:40:** Exo 32.1, 23 * **7:41:** Exo 32.2-6 * **7:43:** Amo 5.25-27 * **7:44:** Exo 25.9, 40 * **7:45:** Jos 3.14-17 * **7:46:** 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 * **7:47:** 1Ki 6.1-38; 2Chr 3.1-17 * **7:50:** Isa 66.1-2
 § **7:51:** Len nasoruan ta Kris ike *nəlomit mai nədariŋamit səkad na-tiv-dalusi-an* namilen ke nəlomit ehum nəlon alat læsəkad nəḅəlomian len a Got husur læsasəsoləŋ husuri, læsagol husur nəsa tokele. ** **7:52:** Hæn naves 51-52, ris Isa 63.10; 2Chr 36.16; Mat 23.31

⁵⁴ Nəboŋ nəSanhitrin lotosəsəloŋ hən aSteven, nəlolit ipaŋpaŋ masuŵ van lukat bubur nariŵolit van həni.

⁵⁵ Be aSteven topul hən aNunun aGot, ekəta haihai vi lan nəmav ale eris namənas siGot mai aYesu toil len nətarhət nəmatu siGot.

⁵⁶ Ike, “Məteris! Nəkəta ris nəmav tosəŋav ale aNatun Nəvanuan toil len nətarhət nəmatu siGot.”

⁵⁷ Lukai masuŵ, pŋon gol nədariŋalito, mŋur van həni,

⁵⁸ liv gargari vi tut dan nabiltivile, ale tuŋat hən ləbətuvī. Ale alat lotosəsəloŋ həni loriŋ nahurabat salit gail len narien aSol, nəmantuhmar sua.

⁵⁹ Nəboŋ lototuŵtuŵi, aSteven isor tuŵ ke, “Nasuŋ aYesu, gilav nanunugw.”

⁶⁰ Beti etəŋedur ale ikai habat ke, “Nasuŋ, sagipansəm galit sil nəsaan egai salito.” Nəboŋ tokəmaienan tonon, imat.

8

¹ Ale aSol itoh ei, idamŋ mai galit lototubun aSteven.

Lupipiahir nəvanuan nadəlomian gail

Tuŋat len nəboŋ enan nəvanuan gail lomədas tabtab hən alat siYesu len naut aJerusalem. Nə galit pisi loriŋ naut enan, lugam pəpəhw vi lan naut pisi len naprovens Jutea mai aSamaria. Be ahai pispisul gail losuh.

² Alatevis lotohusur kitin hən aGot lutavun aSteven mai lutaŋis habat həni.

³ Len nəboŋ enan aSol emədas bun alat siYesu. Ehusur naim gail vīsusua, ale eliv gargar alalumŋan mai alatpəhaŵut hən bəriŋ galit len naim bəbaŋis.*

AFilip evi Samaria

⁴ Alat lotopəpəhw lukel ur nasoruan husur aYesu len naut pisi lotobari.

⁵ Galit sua, aFilip evi pan vi lan nabiltivile aSamaria, ale ikel uri ei ke, aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁶ Nəboŋ naluŵoh gail lotosəsəloŋ hən aFilip, kəta ris namerikel togol gail, galit pisi losəsəloŋ vahvahur nəsa tokele.

⁷ Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nəboŋ lotomakuv dan nəvanuan tosoŋur. Ale nəvanuan isoŋur lotodədas ləbərəs mai lotodədas ləbiyar, lumaur.

⁸ Imagenan, len nabiltivile enan alat aSamaria lohəhaŵur habat.

⁹ Len naut enan ikad avan sua, nahəsən aSimon, totoh ei ebəlav. Egəgol behi gol ke nəvanuan pisi len naut aSamaria luŋaŋ lan. Akis isor patpat gai məhat hum toyalyal,

¹⁰ ale nəvanuan naməsəl gail mai alat lototibau, galit pisi losəsəloŋ vahvahuri. Ale luke, “Atenan evi Daŋan siGot lotokisi hən aYalyal.”

¹¹ Lohushusuri ebəlav bathut togol galit lotoŋaŋ len na-gol-nabehi-an san gai togolgole.

¹² Avil nəboŋ aFilip tokel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbələn aGot mai aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, lodəlomi. Ale lubaptais, lalumŋan mai latpəhaŵut.

¹³ ASimon mŋau, gai am edəlom aFilip ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip vi lan naut gail pisi, ale ipaŋpaŋ len namerikel gail torisi.

¹⁴ Nəboŋ ahai pispisul gail len naut aJerusalem lotosəsəloŋ həni ke alat aSamaria lotodəlom nasoruan siGot tia, losəvat aPita mai aJon van hən galito.

¹⁵ Nəboŋ artobar naut aSamaria, arusor tuŵ mŋos galit lotokad nadəlomian ke aNunun aGot tegəm hən galito.

¹⁶ Husur aNunun aGot sabis len galit ideh sal; lubaptais len nahəsən aYesu ŋai.

* 8:3: Uman 22.4-5, 26.9-11

17 Beti aPita mai aJon aroriṅ navəlalār len galit v̄isusua, ale aNunun aGot eḅis len galito.

18 Nəboṅ aSimon toris ke aGot toviol hən aNunun nəboṅ artoriṅ navəlalār len galito, ilav ris nəvat mai gəlaru hən ḅeṽur nədaṅan enan.

19 Ike, “Mirilav nədaṅan enan mai ginau hən ke nəboṅ nəḅeriṅ navəlagw len avan ideh aNunun aGot teḅis lan.”

20 APita isor vari ke, “Nəvat saṁ tiḅos nətan mai gaiug, husur gunau ke gotoləboi gəḅeṽur naviolan siGot hən nəvat!

21 Gaiug godədas gəḅitah mai ginamito len nauman egai husur nəloṁ sanor len nəhon aGot.

22 Gipair dan nəsaan egai, kel nalolosaan saṁ mai aGot. Gəḅigole, hum ma aGot ḅeruḅat nənauan enan topat len nəloṁ dan gaiug.

23 Bathut noris ke nəloṁ topul hən nə-taḅulol-bulosi-an ale nəsaan iḅaṅis gat gaiug tia.”

24 Na aSimon ike, “Iii! Mirisor tuṽ van hən Nasuḅ ṁos ginau hən nəsa mərtokele asike ḅevisi hən ginau.”

25 Nəboṅ artokel nəsa lotoləboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan siNasuḅ, aPita mai aJon arotəlmam vi Jerusalem. Len naḅisal səlaru arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isobur a Samaria.

AFilip mai auleItiopia

26 Boṅ sua aṅel sua siNasuḅ ikel mai aFilip ke, “Gile məhat! Gehusur naḅisal toriṅ naut a Jerusalem vi Kasa, naḅisal toḅḅesw.”

27 Imagenan aFilip iyar husur naḅisal enan, be esəhoṽut, eris auleItiopia sua tovi sogsog*. Gai evi nabiltivanuan siKadake tovi kwın silat a Itiopia. Ekətəkəta təban nəvat p̄isi sekwin. Atenan ivan hən naut a Jerusalem hən tolotu,

28 ale len natəlmaman san ebətah len nəkat san, eṽuruṅ natosian sihai kelkel ur, aIsaiah.

29 Beti aNunun aGot ikel mai aFilip ke, “Givan pəpadaṅ hən nəkat enan ale gitah maii.”

30 Nəboṅ aFilip togam van pəpadaṅ hən nəkat, esəsəloṅ hən toṽuruṅ natosian seIsaiah, ale eusi ke, “Goṽuruṅ ləboi nasoruan enan a?”

31 Isor vari ke, “Neləboi məḅ həni, asike ḅikad avan ideh hən ḅisor vəsvəsaii mai ginau.” Imagenan eus aFilip hən ḅisah, bətah təban.

32 Atenan tovi sogsog eṽuruṅ natosian egai siGot toke:

“Losəhari hun nasipsip van hən natibunian,
sumān natuhsipsip sais nəboṅ lotogut navurun,
gai am sator.

33 Lugol isa həni hum tovi vanuan naut kəmas,
len nakotan san lugol sanor həni.

Ase eləboi ḅisor husur anatun san gail o naur ta tahw han gail?

Eḅuer, bathut lulav kuv nəmauran san dan navile a pan.”*

34 Beti eus aFilip ke, “Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?”

35 Ale aFilip etuḅat len natosian enan ṅai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu.

* **8:27:** *Sogsog:* naulumān o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut naloson, avan sua etiv kotovi.

* **8:33:** Isa 53.7-8

³⁶⁻³⁷ Len nəyaran salit husur naḡisal lubar naut tokad nəwai lan, ale atenan tovi sogsog ike, “Geris, nəwai! Ikad natideh hən ḡipat kəkol hən nəbaptaisan sagw a?”†

³⁸ Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nəkat teil. Beti gəlaru arumarin vi pan len nəwai ale aFilip ibaptais həni.

³⁹ Nəboḡ artovahut, vəha-sua ḡai aNunun Nasuḡ iyav hən aFilip vi tut. Ale nabiltivanuan sarisi am, be nəboḡ tohusur naḡisal san van, ikemkem habat.

⁴⁰ Be aFilip evisi tətəs a Asotus, ale iyar tur nabiltivile gail ḡisi. Ikel ur nakel-uri-an tovoi van vəbar naut a Sisarea.

9

ASol ipair; ehusur aYesu (Uman 22.6-16, 26.12-18)

¹ Len nəboḡ enan aSol emətahun bun ahai susur gail siNasuḡ. Ikel ke temədas galit hən ḡigol galit ləḡimat. Italtal həni van vaus abiltihai tutumav

² hən ḡitos nalobulat van hən naim naḡonḡonan gail seJu len naut a Tamaskus. Ike tisaḡ alalumān mai alatḡəhaḡut ideh lotohusur naḡisal siYesu ei hən ḡibanḡis gat galito, ale səhar galit vi Jerusalem.

³ Len nəyaran san, nəboḡ togəm pəpadaḡ hən naut a Tamaskus, vəha-sua ḡai namial sua togəm len nəmav ebilasi.

⁴ Iteh len tan ale esəsəloḡ hən nadoldol toke, “Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?”

⁵ Ale ike, “Gaiug ase Nasuḡ?” Isor vari ke, “Ginau aYesu gotomədas bun ginau.

⁶ Be gile məhat, geḡis len nabiltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug nəsa geḡimasgole.”

⁷ Alat lotoyar maii loil ḡutḡut, losəsəloḡ hən nadoldol be ləsaris avan ideh.

⁸ ASol ile məhat, naut kəmas namətan tosəḡav saris natideh. Ale lotəgau navəlan, səhari vi lan naut a Tamaskus.

⁹ Ale sakəta len nəmariboḡ totor, səhan, samun.

¹⁰ Ikad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nahəsən aAnanias. Nasuḡ isor maii len narisian ke, “Ananias!” Ale aAnanias ike, “Ginau bogai.”

¹¹ Beti Nasuḡ ikel maii ke, “Gile məhat, gevi lan nametḡisal lotokisi hən Tonor, gevi lan naim seJutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nahəsən aSol, husur ke, gagai isor tuḡ.

¹² Ale len na-kəta-risi-an eris avan sua, nahəsən aAnanias togəm, torin navəlan lan hən nakətaan san ḡetəlmam.”

¹³ AAnanias isor vari ke, “Nasuḡ, nosəsəloḡ hən nəvanuan isoḡur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, tomədas nəvanuan sam gail a Jerusalem.

¹⁴ Ale abiltihai tutumav gail lulav nədaḡan hən na-il-a-mo-an maii hən ḡegəm gegai hən ḡibanḡis gat alat lotokis gaiug Nasuḡ.”

¹⁵ Nasuḡ ikel mai aAnanias ke, “Naut kəmas natenan, givan! Nutabtabuh len atenan hən ḡisor husur ginau mai alat ləsavi Ju mai nakinḡ salit gail mai alat a Israel.

¹⁶ Ginau dereh nəvusani hən natit ḡisi ḡigol na-ləḡon-isa-an san mōs ginau.”

¹⁷ Imagenan aAnanias evi lan naim enan ale eḡis lan. Erinḡ navəlan gəlar len aSol ale ike, “Wawa Sol, Nasuḡ aYesu tovisi hən gaiug len naḡisal nəboḡ gotogəm gegai, gai esəvat ginau hən geḡikad nakətaan tətəs ale hən geḡepul hən aNunun aGot.”

† **8:36-37:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: ³⁷ *AFilip ike, “Gəḡədəloḡi ke aYesu tovi aNatun aGot, nibaptais hən gaiug.” Isor vari ke, “Nodəloḡi ke aYesu tovi anatur aGot.”*

¹⁸Vəha-sua ɲai natgalevis hun nəgavhuieh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad nakətaan tətəs. İle məhat ale ibaptais.

¹⁹Nəboŋ tohan, idan tətəs.

ASol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len nəmariboŋ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a Tamaskus.

²⁰Vəha-sua ɲai len naim nəbonbonan gail seJu, etuɓat kel uri ke aYesu tovi aNatun aGot.

²¹Galit ɲisi lotosəsəloŋ həni, luɲaŋ, lousus galit gabag ke, “Be atenan evi nəvanuan tomətahun alat lotokad nadəlomian len nahəsənan len naut a Jerusalem. Be egəm gegai hən ɓibanjis gat galito hən ɓəsəhar galit van hən aɓiltihai tutumav gail. Imabe?”

²²Be naləboian siSol hən na-kel-uri-an evivi məhat ale igol alat lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nənauan salit ebutbutut, husur eɓusan koti ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

²³Husur nəmariboŋ tosoɓur, alat lotovi Ju lusor utaut hən ləɓigol aSol ɓimat,

²⁴be avan sua epəhpəhalu maii. Len nalennəyal mai nalenmariug ɲisi lokəta bunus nabopita gail hən nabiltivile hən ləɓigol aSol ɓimat.

²⁵Imaienan alat lotohusur aSol losəhari len mariug, ale len nəhad loriŋ aSol vi pan tur len naholəvat todar vis nabiltivile. Ale igam yav vi Jerusalem.*

²⁶Nəboŋ tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avil lomətahwan lan. Ləsadəlomi ke tovi ahai susur kitin.

²⁷Be aParnapas esəhari van hən ahai pispisul gail. İkel mai galit ke len nəyaran siSol, eris Nasuɓ tia ale Nasuɓ isor maii. Isor husuri am ke, len naut a Tamaskus aSol ikel ur na-kel-uri-an tovoi len nahəsən aYesu, namətahwan eɓuer.

²⁸Imagenan, aSol itah mai galito, ale ivan təlmam, van təlmam len naut a Jerusalem. Len na-il-ɓuri-an, isor tabtab len nahəsən Nasuɓ.

²⁹Ihol mai naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris, ale isor levlev hən natosian siGot mai galito, avil lugol risi hən ɓimat.

³⁰Nəboŋ nəbathudud nadəlomian lotosəsəloŋ ləboi natenan, losəhari vi pan vi Sisarea ale losəvati vi Tarsus.

³¹Beti alat siYesu lukad natəmat len naut ɲisi a Jutea, a Kalili mai a Samaria, nəmauran salito ivoi ɲai. ANunun aGot igol galit ludan am mai loləŋon ivoi am len nəlolito, galit logəm lusoɓur am ale lutoh len namətahwan hən nəyalalan siGot.

APita igol aAeneas imaur tətəs len naut a Litta

³²Nəboŋ aPita toyar tur len naut ɲisi, ia mədoŋ ben alat siGot lototohtoh a Litta.

³³Len naut ei eris avan sua, nahəsən aAeneas, topat len nəmel san ɲai, husur nətarhəben imat len nasihau toməlevtor.

³⁴APita ikel maii ke, “AAeneas, aYesu Kristo igol gumaur gagai. Gile məhat ale ɓolsan namilerɲ.” Vəha-sua ɲai aAeneas ile məhat.

³⁵Galit ɲisi lototoh len navile Litta mai len nəbəmav Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasuɓ.

APita igol nəmauran siTorkas etəlmam

³⁶Len navile Joppa ikad ahai susur sua, nahəsən alitea aTapita, lotokisi am hən aTorkas len nasoruan ta Kris. Gai igol ivoi akis hən nəvanuan gail mai evi tarhət silat lotopar tite.

³⁷Len nəboŋ enan eməsah van, imat. Lokəkas niben ale loriŋi len narumɲ a məhat.

* 9:25: Hən naves 23-25, ris 2Kor 11.32-33

³⁸ Husur naut a Litta ipat pəpadaŋ hən naut a Joppa, nəboŋ ahai susur gail lotosəsəloŋ həni ke aPita totoh a Litta, losəvat alaruevis van həni, artoŋjiri ke, “Gegəm mai ginaməru bai; sagevəlo!”

³⁹ Na aPita ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəboŋ tobar naut a Joppa losəhari vi lohoim, vi lan narum̄ a məhat. Nəbatunau pəhaʿut p̄isi loil garu, lutan̄ ale loʿusan aPita hən nəhai susun gail mai nahurabat tiltile gail aTorkas tosođe nəboŋ tomaur sal mai galito.

⁴⁰ APita esəvat galit vivile; beti etəŋedur, isor tuʿ. Ale ipair van hən niben, ike, “Tapita, gile məhat!” Alitenan esəŋav hən namətan, eris aPita ale ebətah vi məhat.

⁴¹ APita etəgau navəlan ale elivi hən ʒeil. Beti ekis nəbatunau gail mai alat siGot ale esəhar alitenan tomaur van hən galito.

⁴² Len naim p̄isi a Joppa nəvanuan gail losəsəloŋ hən natenan tovisi gol ke isoʒur lukad nəvanuan nadəlomian len Nasuʒ.

⁴³ APita itoh len naut a Joppa len nəmariboŋ isoʒur len naim seSimon. Simon igol natit gail hən nahurhurivatvat.

10

APita mai aKornelius

¹ Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahəsan aKornelius, nasenturion sua toil a m̄o hən nasoltia tovi 100 len Navəshəsoltia ta Itali.*

² Gai mai nəbathudud san lohusur kitin hən nəp̄isal siGot mai lomətahw len nəyalalan san; gai ilavlav nəvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot akis.

³ Len nəboŋ sua len namityal totor ut mədau, eris narisian sua. Ekəta masil hən aŋel sua siGot togəm həni tokel maii ke, “Kornelius!”

⁴ AKornelius ekəta mətaltal həni, ninen epil, eusi ke, “Goləŋon nəsa Nasuʒ?” Aŋel isor vari ke, “Na-sor-tuʿ-an sam̄ mai naviolan sam̄ van hən alat lotopar tite, arohun naviolan hən natutumavan van hən aGot. Ehəhaʿur həni.

⁵ Imaienan, gesəvat alalum̄an vi Joppa hən ləbesəhar təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita.

⁶ Gai itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.”

⁷ Aŋel enan isor maii ale ivan. Nəboŋ tovan tonon̄, aKornelius ekis nəvanuan nauman san eru mai nasoltia sua tokətkəta təban, tohusur kitin hən nəp̄isal siGot.

⁸ Ikel natit p̄isi tovisi mai galito, ale esəvat galit vi Joppa.

⁹ Pelan han tubliial, len nəyaran salito, logəm pəpadaŋ hən nəbiltivile. Len nəboŋ enan aPita epəlau vi məhat len navurun naim topapav hən ʒisor tuʿ.

¹⁰ Imalkəkət, ike tihan, ale nəboŋ lotoutaut hən nəhanian sal, ekəta ʒerʒer.

¹¹ Eris nəmav toseŋav, natit hun nəbiltikaliko, nəhau tovat lotobaŋis nagilen tovat, evi pan vi lan nətan.

¹² Epul hən narivatvat tiltile gail, nəmat mai naməhob gail lotokəlah len tan, mai nəman naməsav gail.

¹³ Beti nadoldol sua ikel maii ke, “Pita, gile məhat, paru bun naməŋod, hani!”

¹⁴ Be aPita isor vari ke, “Ao Nasuʒ, sanigole! Nəsəhanhan natideh tosa o tokolkol.”*

¹⁵ Nadoldol isor tətəs maii ke, “Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.”

¹⁶ Tomagenan vəha-tor tonon̄, vəha-sua ŋai nəkaliko enan evi məhat vi lan nəmav.

* **10:1:** *Navəshəsoltia* enan ikad nasoltia lotovi 600 lan. * **10:14:** Lev 11.1-47; Eze 4.14

17 Nəboŋ aPita tonau masuŵ hən namilen nəsa torisi, alalumān aKornelius tosəvat galito, lusaḅ naim seSimon ale loil len nametləkau.

18 Lukai, lous ke, “Avan sua nahəsan aSimon Pita itoh ei a?”

19 Nəboŋ aPita tonau nəsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, “Simon, alalumān itor lous kitev gaiug.

20 Gile məhat, gimariŋ vi pan. Saginau ke asike guvan, givan mai galito husur ginau nosəvat galito.”

21 Imagenan aPita evi pan, ikel mai galit ke, “Ginau boh nəvanuan məttous kitevi. Imabe? Mətogəm m̄os nəsa?”

22 Galit lusor vari ke, “AKornelius, nasenturion sua toil a m̄o hən nasoltia tovi 100, esəvat ginamito. Gai evi naulumān sua tonor, tomətahw len nəyalyalan siGot. Alat lotovi Ju p̄isi luke ivoi. Anjel sua siGot ikele həni ke teus gaiug hən gəḅevi lan naim san hən ḅesəsəloŋ hən nəsa gaiug gəḅikele.”

23 Beti aPita eus galit ke levi lohoim hən ləḅitoh maii.

Pelan han aPita galito loriŋ naut enan ale ahai susur galevis ta Joppa luyar maii. Lupat len mariug ale

24 len nəboŋ tohusuri aPita ibar naut a Sisarea. AKornelius itoh vir galito. Eus nəbathudud san mai nabubur san gail hən ləḅegəm ḅonḅon.

25 Nəboŋ aPita toḅis lohoim, aKornelius ebubur maii ale etəḅedur bathurien aPita, ilotu həni.

26 Avil aPita elivi vi məhat ike, “Gile məhat, ginau bogai, novi vanuan ŋai.”

27 Nəboŋ tohol maii, aPita evi lohoim ale eris nəvanuan lotosəbur lotoḅonḅon ei.

28 Ikel mai galit ke: “Gamit mətoləboii tia ke sanor hən nə-kai-tasi-an sinamit namttovi Ju hən namtḅitah mai o hən namtḅemədoŋ təban avan ideh savi Ju. Be aGot eḅusan ginau ke sanisor husur avan ideh ke tosa o ke aGot tomətahuni.

29 Imaiengan nəboŋ gotosəvat galit hən ləḅesəhar ginau, nogəmai, nəsake nodədas nəḅegəmai. Nuke neus gamito, imabe məttous ginau ke nəḅegəmai?”

30 Ale aKornelius isor vari ke, “Evi nəmariboŋ tovat tovan, len namityal egai totor ut mədau, nusor tuŵ. Vəha-sua ŋai avan sua tosun nahurabat tobilbil eil a m̄o hən ginau

31 ike, ‘Kornelius, aGot esəsəloŋ hən na-sor-tuŵ-an sam̄ tia mai inau gat naviolan sam̄ van hən alat lotopar tite.

32 Imaiengan, gesəvat alalumān vi Joppa hən ləḅesəhar təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita. Atenan itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.’

33 Husur enan, vəha-sua ŋai nosəvat galit hən ləḅesəhar gaiug. Sipa len nagəmaian sam̄. Gagai namtutoh gegai len nəhon aGot hən namtḅesəsəloŋ hən natit p̄isi Nasuḅ tokele tia ke gaiug gəḅikele mai ginamito.”

34 Beti aPita etuḅat hən ḅisor ike, “Gagai noləboii ke tokitin ke naḅide siGot eḅitoḅ van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile.*

35 Imagenan, nəvanuan naut p̄isi lototəḅedur van hən aGot mai lotogol nəsa tonor, ehəhaḅur hən ləḅegəm həni.

36 Mətoləboi napisulan aGot topisul həni van hən alat a Israel tia, napisulan tokel na-kel-uri-an tovoi toke, nəvanuan eləboi ḅikad navoivoian mai aGot len aYesu Kristo tovi Masta hən nəvanuan tiltile gail p̄isi.

37 Mətoləboi nəsa tovisi len naut a Jutea totuḅat a Kalili husur nəbaptaisan aJon tokel uri.

* 10:34: Deu 10.17

³⁸ Mətöləboii am ke aGot tovəhas aYesu ta Nasaret hən aNunun mai nədaŋan, gol ke, gai iyar tur len naut p̄isi ale igol navoian mai igol alat natəmat tobaŋis gat galito, lumaur, bathut aGot totah maii.

³⁹ Ale ginamit namtoris ləboi natit p̄isi aYesu togole len naut a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahətah həni tomat len nəhai sua,

⁴⁰ be aGot ilav kuvi dan nəmatan len nəmariboŋ totor, ale igol ke evisi hən nəvanuan ləbələboi ləberisi.

⁴¹ Nəvanuan p̄isi ləsarisi, be ginamit aGot totabtabuh len ginamit tia, namtorisi hən namtbikel uri. Nəboŋ aYesu tole məhat dan nəmatan, ginamit namtuhan maii, namtomun maii.

⁴² Isor idaŋ mai ginamito ke namtikel uri mai nəvanuan gail ale kel koti ke aGot totabtabuh lan hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur sal mai alat lotomat tia.

⁴³ Ahai kelkel ur gail p̄isi lutos husur aYesu, lukel uri ke, len nahəsən aYesu, nəvanuan gail p̄isi lotoriŋ nəlolit lan, aGot dereh teruḅat nəsaan salit dan galito.”*

⁴⁴ Nəboŋ aPita tokəmaienan sal, aNunun aGot eḅis len galit p̄isi lotosəsəloŋ hən nasoruan.

⁴⁵ Nəvanuan nadəlomian lotovi Ju, lototah mai aPita, losəhoṽut husur aGot tovr san aNunun len alat ləsavi Ju am. Loləboii ke toviol hən aNunun mai galito

⁴⁶ husur losəsəloŋ hən galit lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh nəyalyalan siGot. Beti aPita ike,

⁴⁷ “Avan ideh satikai tas galit hən ləḅibaptais hən nəwai, husur aGot eviol hən aNunun mai galito sumān gidato.”

⁴⁸ Na ikel buni ke libaptais len nahəsən aYesu Kristo. Beti lous aPita hən ḅitoh mai galito hən nəmariboŋ galevis am.

11

APita isor vəsvəsai nəsa tovisi hən gəlaru, gai mai aKornelius

¹ Ahai pispisul gail mai nəvanuan nadəlomian gail len naut a Jutea losəsəloŋ həni ke alat ləsavi Ju am lodəlom nasoruan siGot tia.

² Na nəboŋ aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuṽ hən nativ-dalusi-an, lusor tasi ke,

³ “Gaiug gobis len naim silat ləsəkad na-tiv-dalusi-an* ale guhan mai galito!”

⁴ Beti aPita ikel mai galito hən natit p̄isi tovisi tuḅat len natuḅatan van vəbar nagilen. Ike:

⁵ “Ginau nusor tuṽ səḅogw len navile Joppa, ale nokəta ḅerḅer, noris natit hun nabiltikaliko nəhau tovat lotobaŋis nagilen tovat han, ale evi pan dan nəmav, egəm hən ginau.

⁶ Nəboŋ notokəta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis lotovi rivatəvat katkat, ale nəmat mai naməhob gail mai nəman naməsav gail.

⁷ Nosəsəloŋ hən nadoldol tokel mai ginau ke, ‘Gile məhat Pita, paru bun naməḅod. Hani!’

⁸ Be nusor vari ke, ‘Aoa Nasuḅ, sanigole! Nəsariŋ natideh tosa o tokolkol len nabuḅogw boŋ ideh.’

⁹ Nadoldol len nəmav isor var ginau tətəs ke, ‘Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.’

* **10:43:** Isa 53.11 * **11:3:** Len nasoruan ta m̄o, naJu gail lukad na-tiv-dalusi-an be alat ləsavi Ju ləsəkade. Ale avan ideh tohan mai nəvanuan savi Ju eḅur kotov nalo seJu gail.

¹⁰ Imagenan vaha-tor, ale natit p̄isi evi mēhat vi lan nē mav.

¹¹ Be mēteris! Alalum̄an itor, aKornelius tosēvat galito a Sisarea gēm hēn ginau, logēm pēpadaŋ hēn naim nototoh lan.

¹² ANunun aGot ikel mai ginau ke nivan mai galito, saninau masuŋ husur natilean salit lēsavi Ju. Ale nuvan, alategai, lotomēlevtes lotokad nadēlomian, galit am lutah mai ginau, ale namtuvan, namtoḅis lohoim naim sitea a Sisarea.

¹³ Ihol mai ginamito husur gai toris aŋel sua toil lohoim san toke, ‘Gesēvat galevis vi Joppa hēn lēḅesēhar tēlmam hēn aSimon lotokisi hēn aPita.

¹⁴ Gai tikel ur napisulan sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nēbathudud sam̄ dan nēsaan samito.’

¹⁵ Nēboŋ notosor kēkereh ŋai, aNunun aGot eḅis len galit sum̄an toḅis len gidato len nēboŋ ta m̄o.

¹⁶ Len nēboŋ enan nunau gat nēsa Nasuḅ tokele ke, ‘AJon ibaptais hēn nēvanuan gail hēn nēwai be aGot dereh tibaptais hēn gamito hēn aNunun.’*

¹⁷ Imaienan, aGot ḅeviol mai galit naviolan toḅitoŋ hēn nēsa toviol hēni mai gidato nēboŋ dattokad nadēlomian len Nasuḅ aYesu Kristo, ginau ase hēn ke nēḅeil kēkol hēn aGot?”

¹⁸ Nēboŋ lotosēsēloŋ hēn aPita tonōŋ, lēsasor am be lusor sal suh aGot, luke, “Imagenan beti, aGot eviol hēn napisal mai alat lēsavi Ju tu hēn lēḅipair dan nēsaan, hēn lēḅikad nēmauran.”

Alat siYesu len naut a Antiok

¹⁹ Alat lotogam pēpehw dan na-lēŋon-isa-an husur nēmatan siSteven, luvan vēbar naut a Fonisia, a Saiprus mai a Antiok.* Lukel ur nasoruan husur aYesu, be lukele mai naJu gail ŋai.

²⁰ Avil galit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotuḅat sor mai alat a Kris am. Lukel mai galit hēn na-kel-uri-an tovoi husur Nasuḅ aYesu.

²¹ Nēdaŋan siNasuḅ ipat len galito, ŋa nēvanuan isoḅur lodēlom napisulan salito ale lupair van hēn Nasuḅ.

²² Na-kel-uri-an hēn natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losēvat aParnapas vi Antiok.

²³ Nēboŋ tobar naut enan eris lēḅoi ke aGot toviol kēmas hēn navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem hēni, igol lolēŋon ivoi am len nēlolito, ikel mai galit ke lidan len Nasuḅ, leriŋ kot nēlolit len Nasuḅ, il gēgat lan.

²⁴ AParnapas evi naulum̄an tovoi, topul hēn aNunun aGot mai nadēlomian. Nēvanuan isoḅur losēsēloŋ hēni ale loriŋ nēlolit len Nasuḅ.

²⁵ Beti aParnapas evi Tarsus hēn ḅidoŋ aSol.

²⁶ Nēboŋ tosaḅi, esēhari van vēbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gēlaru aruḅonḅon mai alat siYesu, mai aroḅusan galit isoḅur. Len naut a Antiok evi metēkav lotokis ahai susur gail hēn naKristen.

²⁷ Len nēboŋ enan, ahai kelkel ur galevis loriŋ naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok.

²⁸ Galit sua, nahēsan aAkapus, ile mēhat hēn ḅikel ur nēsa aGot tokel maii ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Natenan evisi nēboŋ aKlautius tovi Sisa len naut a Rom.*

²⁹ Ŋa ahai susur gail lunau koti ke, lēḅikad nēvat, leviol hēn galevis mai nēbathudud nadēlomian lototohtoh len naprovens Jutea hēn ḅevi tarhēt salit ei.

* **11:16:** Uman 1.5 * **11:19:** Uman 8.1-4 * **11:28:** Uman 21.10

³⁰ Imaianan losəvat aParnapas mai aSol hən ləbīlav naviolan en salito mai alat lotoil a mō len naut a Jerusalem.

12

Aṅel sua ilav kuv aPita dan naim bəbaṅis

¹ Len nəboṅ galenan aHerot Akrippa* tovi kiṅ itah gat alat siYesu galevis husur ike temədas bun galito.

² Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aṅan aJon hən naḅu nəbālan.

³ Nəboṅ aHerot toris ke alat lotoil a mō hən naJu gail lotohəhaṽur hən natenan, esəvat nasoltia gail hən ləbītah gat aPita am. Igole len nəboṅ gail hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan tovi nəhanan sua ta sutuai seJu gail.

⁴ Nəboṅ lototah gat aPita tonon, aHerot eriṅi len naim bəbaṅis, natuhluṽoh tovat hən nasoltia tovatvat lan lokətkəta kəkol həni. AHerot ike tikot hən aPita len nəhon nəvanuan p̄isi, nəboṅ Nəhanan hən nəPasova ḅinon.†

⁵ Na lokətkəta kəkol hən aPita len naim bəbaṅis, be alat siYesu lusor tuṽ taḅtab van hən aGot mōsi.

⁶ Len nalenmariug enan a tahw hən nəboṅ aHerot ḅikot həni, aPita ipat buṅbuṅol rivuh hən nasoltia eru, natsen‡ eru artobaṅis gati, ale nasoltia gail am lokəta kəkol hən nabopita hən naim bəbaṅis.

⁷ Vəha-sua ṅai aṅel sua siNasuḅ evisi, ale namial emial lohoim. Aṅel iṽas aPita tarhəben ike, “Gile məhat tutut!” ale natsen aruteh dan navəlan gəlaru.

⁸ Beti aṅel ikel maii ke, “Gepitavis nəhau tutuṽ sam̄, vəlas naributbut gəlaru.” Ale aPita igole. Aṅel ike, “Geruṅ gol gaiug hən nahurabat naut susus sam̄ ale gehusur ginau!”

⁹ Na aPita evivile husur aṅel be etətan hən ke nəsa aṅel togole ekitin o sakitin. Inau ke toris na-kəta-risi-an ṅai.

¹⁰ Gəlaru aruṽot pəpadaṅ hən naut eru nasoltia lotokətkəta kəkol hən naut toru enan len naim bəbaṅis, ale arubar nabopita tovi metəlai tovan hən nabiltivile. Esəṅav səḅon mōs gəlaru ale aruyar tur lan. Nəboṅ artobar nagilen naḅisal tomagugun sua, vəha-sua ṅai aṅel eriṅ aPita.

¹¹ Beti aPita tomadhaləboii ke tovivile kitin ike, “Gagai noləboi koti ke Nasuḅ esəvat aṅel san hən ḅilav kuv ginau dan navəlan aHerot mai dan natit p̄isi naJu gail lotonau ke tevisi.”

¹² Nəboṅ aPita tonau ləboii, evi lan naim siMeri, anan aJon nahəsan togon aMak. Nəvanuan tosoḅur luḅon ei hən ləḅisor tuṽ.

¹³ APita ideldel len nabopita ta vivile, ale navensus tovi slev, nahəsan aRota egəm hən nabopita hən ḅesəsəlon.

¹⁴ Nəboṅ tosəsəlon ləboi nadolon aPita, ikemkem masuṽ ṅa igam təlmam, sasəṅav həni, ikai ke, “APita eil bopita!”

¹⁵ Lukel maii ke, “Gaiug govinu!” Nəboṅ tokelkel tətəs həni ke ekitin, luke, “Hum ma tovi aṅel san.”

¹⁶ Be aPita ideldel sal. Beti nəboṅ lotosəṅav həni, lorisi, lumaṅmaṅ habat.

¹⁷ APita eḅil hən navəlan ke lemədau, ale isor husur naḅisal Nasuḅ togole tolav kuvi dan naim bəbaṅis. Ale ikel mai galit ke, “Mitikel natgalenan mai aJemes mai alat sidat gail,” beti eriṅ naut enan, evi lan naut tile.

¹⁸ Len nadudulan nasoltia gail lunau soḅuer hən nəsa tovisi hən aPita, loləṅon isa masuṽ.

* **12:1:** AHerot egai evi aHerot Akrippa, aməhaibən aHerot toyalyal. † **12:4:** Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaṽur hən nəboṅ aGot togol aḅai a mō gail p̄isi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. ‡ **12:6:** Natsen evi nəhau metəlai tokad naḅur gail tomarmarikot.

¹⁹ Nəboŋ aHerot togol nadoŋian hən aPita soḅuer, eus taltal hən alat lotokəta kəkol hən aPita husur nə-gam-yav-an san ale aHerot ikele hən nasoltia tile gail ke ligol galit limat. Nəboŋ aHerot togole tonon, erin naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

Aŋel sua siNasub igol aHerot imat

²⁰ Len nəboŋ enan nəlon aHerot epəŋas alat a Tair mai a Siton, eṽitvıtuh mai galito. Beti galito luḅon len nənauan sua hən ləḅisor maii. Nabiltivanuan nauman siHerot, nahəsan aPlastus, idamı mai galit ke tevi tarhət salito, ale lous ke likad natəmat mai aHerot, asike luḅal am. Lousi maienan husur loṽur pıs nəhanian halito len naut siHerot.

²¹ Len nəboŋ hən nəḅonan, aHerot tosun nahurabat tobilbil, ebətah len nabiltihai bətbətah san ale ikel nasoran san mai galito ei.

²² Alat lotoḅonḅon ei lukaikai ke, “Nagot sua sator, savi vanuan.”

²³ Vəha-sua ŋai, aŋel siNasub iṽas aHerot husur gai sator gol galit, saputsan nahəsan aGot, ŋa natugulas gail luhani, imat.

²⁴ Be nasoruan siGot iperperŋan naut gail am, nəvanuan isoḅur am losəsəlon həni, loriŋ nəlolit len aYesu.

²⁵ Nəboŋ aParnapas mai aSol artolav nəvat mai alat siYesu len naut a Jerusalem tonon, arotəlmam vi Antiok, ale aJon Mak itah mai gəlaru.

13

ANunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol

¹ Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kelkel ur gail mai ahai pusan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hən aNiker*, Lusius a Sairin, aManaen (lotohisi mai aHerot Antipas†) mai naməkot aSol.

² Nəboŋ lotolotu hən Nasub mai ləsəhan, aNunun aGot ike, “Mititabtabuh len aParnapas mai aSol mōs ginau hən arḅigol nauman notokis gəlar həni tia.”

³ Ŋa nəboŋ ləsəhan, lotosor tuṽ tonon, loriŋ nəvəlalit len gəlaru mai losəvat gəlaru van.

AParnapas mai aSol len naut a Saiprus

⁴ Imagenan aNunun aGot esəvat gəlaru van ale arovi Seleusia bitas. Arusah len nabiltibot, aruwol vi lan naholoul Saiprus.

⁵ Nəboŋ artobar naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len naim nəḅonḅonan gail seJu. Arukad aJon Mak am hən toum mai gəlaru.

⁶ Nəboŋ lotolavutur len naholoul kavkav van vəbar naut a Pafos, lusaḅ naJu sua, nəvanuan nabehi tovi ahai kelkel ur gəgəras, nahəsan aParyesu.

⁷ Gai itah mai aSerkius Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna enan evi nəvanuan toləboi natite ale episul hən aParnapas mai aSol gəmai hən ḅəsəsəlon hən nasoruan siGot.

⁸ Be nəvanuan nabehi enan, nahəsan aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas gəlaru ale igol risi ke agavna asike edəlom nəsa artokel uri.

⁹ Beti aSol, nahəsan togon aPol, topul hən aNunun aGot, ekəta mətaltal van hən aElimas ike,

¹⁰ “Gaiug gopul hən naliblibonjan mai nagəgərasan, govi anatun natəmat, govi enemi hən natit pısi tonor. Gugol nəpısal tonor siNasub ihaḅ tabtab, gesib həni ŋais?”

* **13:1:** Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. † **13:1:** AHerot egai evi aHerot Antipas anatun aHerot toyalyal.

11 Gagai Nasuḅ tipansem gaiug. Dereh gevi metḅesw. Len nēmaribon galevis dereh gedēdas gēḅekēta ris nēyal!" Vēha-sua ḅai namētan arumotmot ale itaḅtaḅ kitev avan ideh hēn ḅetēgau navēlan hēn ḅesēhari.

12 Nēbon agavna enan toris nēsa tovisi, ikad nadēlomian husur iḅaḅ len naḅusanan husur Nasuḅ.

APol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisitia

13 APol mai alat lototah maii lorin naut a Pafos, luwol vi Perka len naut a Pamfilia. Be aJon Mak erin galito, etēlmam vi Jerusalem.

14 Lorin naut a Perka luvahut van vēbar naut a Antiok, navile sual a Pisitia. Len nēSappat lōḅis lohoim len naim naḅonḅonan seJu ale lobētah.

15 Nēbon naḅuruḅian hēn nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail tonon, alat lotoil a mō len naim naḅonḅonan seJu lopisul van hēn galit ke, "Bathudud, mēḅikad nasoruan ḅigol namtḅelēḅon ḅivoi am len nēlonamito, mitikele bai."

16 Na aPol eil, eḅil hēn navēlan ke lemēdau ale ike, "UleIsrael gail mai gamit mētsavi Ju be mēttomētahw len nēyalyalan siGot, mētesēsēlon hēn ginau!

17 AGot silat a Israel ilekis hēn atēmadat ta sutuai; igol galit lusōḅur masuḅ nēbon lototohtoh hum nametḅos gail len naut a Ijip. Len nēdaḅan san totibau esēhar galit dan naut enan.*

18 Naut kēmas lotohaihai, gai itah mai galit van vēbar nasihau tovi 40 len naut masmas.*

19 Beti iḅal sēhor ḅis naluḅoh lotomēlevru hēn nametḅos len naut a Kenaan, ale epēḅehun nētan salit mai nēvanuan san gail*

20 Natgalenan evisi len nasihau tovi 450. Ale aGot itabtabuh len nēmatsistret lotoil a mō hēn galito vēbar aSamuel tovi ahai kelkel ur.*

21 Beti nēvanuan gail lousi hēn nakiḅ, ḅa aGot itabtabuh len aSol, anatun aKis, nahēmar san tovi Penjamin, tovi kiḅ nasihau tovi 40.*

22 Be aGot idakuv aSol, igol aTevit evi kiḅ salito. Isor ivoi husuri ke, 'ATevit, anatun aJesse, evi naulumān notolēmas buni; gai dereh tigol natit ḅisi notolēḅoni.*

23 Len nēpasusan siTevit, aGot itabtabuh len avan sua, hum tokel gati a mō, hēn tolav kuv alat a Israel dan nēsaan salito, nahēsan aYesu.

24 A tahw hēn nagēmaian siYesu, aJon ikel uri tia mai alat a Israel ḅisi ke limaspair dan nēsaan salito, limasbaptais.*

25 Nēbon nauman siJon pēpadaḅ hēn tonon aJon ike, 'Gunau ke ginau ase? Aoa, nēsavi atenan. Be atenan egēm a tahw len ginau, ginau novi ut kēmas ḅai, nēsanor kasi hēn nēḅisah ruḅat nēhau hēn naributbut san.*

26 "Bathudud siAraham mai gamit mētsavi Ju mēttomētahw len nēyalyalan siGot, aGot episul gēm hēn gidato, episul hēn napisulan egai hēn nē-lav-kuvi-an dan nēsaan.

27 Alat a Jerusalem mai alat lotoil a mō salito lēsakēta lēboi aYesu enan, ke aGot totabtabuh lan, lotētan hēn nasoruan sihai kelkel ur gail lotoḅuruḅi len nēSappat ḅisi. Na lugol nēsa ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len nēnauan salit, timasmat.

28 Lēsēsāḅ natideh tonor hēn ḅimat sile, be naut kēmas natenan, lous aPilate hēn ḅigole ḅimat.*

* **13:17:** Exo 1.7, 12.51 * **13:18:** Num 14.34; Deu 1.31 * **13:19:** Deu 7.1; Jos 14.1 * **13:20:** Jdg 2.16; 1Sam 3.20 * **13:21:** 1Sam 8.5, 19, 10.21 * **13:22:** 1Sam 13.14, 16.12; Psa 89.20 * **13:24:** Mak 1.4; Luk 3.3 * **13:25:** Mat 3.11; Mak 1.7; Luk 3.16; Jon 1.20, 27 * **13:28:** Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon 19.15

29 Nəboŋ lotogol natit p̄isi ahai kelkel ur gail lototos husuri tonon, lupat kuvi vi pan dan nəhai, loriŋi ipat len naḅurhuvat tovi ḅurhes.*

30 Avil aGot igol ile məhat dan nəmatan,

31 ale alat lotoyar maii gəm a Kalili vi Jerusalem, loriŋi len nəmariboŋ tosoḅur.* Gagai galit lusor husuri mai nəvanuan sidato, lukel ur nəsa lotoris togole mai nəsa lotosəsəlon hən tokele.

32 “Ginaməru, namrukəl mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: Nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai,

33 igol isarpoh m̄os gidato, anatulito. Igole nəboŋ tolav kuv aYesu dan nəmatan. Sum̄an aTevit totoŋi len nəḅe na-vəha-ru-an ke,

“ ‘Gaiug govi aNatugw ulum̄an,

daməŋjai ginau nogəm vi Təmañ.’* ”

34 AGot igol ile məhat dan nəmatan hən asike ḅiḅos nətan. Imaienan aGot ekəmaiegai ke,

“ ‘Neviol mai gamito hən nəsa notokel gati

mai atəmamit ta sutuai aTevit.’* ”

35 Na len nəḅe sual am aTevit ike,

“ ‘Gəsədañ hən Nəvanuan Sañ ḅiḅos nətan.’* ”

36 Husur nəboŋ aTevit tomaur sal, igol p̄is nəsa aGot toləŋoni, ale ipat len nəmatan, lotavuni mai atəman gail ta sutuai, ale niben iḅos nətan.

37 Avil atenan aGot togol tole məhat dan nəmatan, atenan saḅos nətan.

38 Bathudud, husur natgalenan, namtukel uri mai gamito hən mətḅeləboii ke, len aYesu, aGot eləboi ḅeruḅat nəsaan samito.

39 AGot eriŋi ke nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian len aYesu, lunor len nəhon, len nəsa aYesu togole. Be nalo siMoses edədas ḅeriŋi ke avan ideh tonor len nəhon aGot.

40 Mətələləgau hən ke nəsa ahai kelkel ur gail lotokele satevisi hən gamito. Lokəmaiegai ke,

41 “ ‘Məteris, gamit mət̄tosor viles ginau,

mitiḅaŋ ale mitimat!

Dereh nigol natsua len nəboŋ samito,

ale asike mət̄dəlomi ke tokitin,

naut kəmas avan ideh ḅikel husuri mai gamito.’ ”*

42 Nəboŋ aPol mai aParnapas artovivile, nəvanuan gail lous gəlaru hən arḅisor husur natgalenan tətəs len nəSappat togon.

43 Nəboŋ nəḅonan tonon mai lotopəpəhw, naJu tosoḅur mai alat ləsavi Ju lotohusur kitin hən aGot, lohusur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke leriŋ nəlolit len aGot toviol kəmas hən navoian mai galito.

44 Len nəSappat togon pəpadaŋ galit p̄isi len nabiltivile enan luḅonḅon hən ləḅesəsəlon hən nasoruan siNasub̄.

45 Nəboŋ alat lotoil a m̄o hən naJu gail lotoris naluḅoh, lutaḅulol bulos gəlaru ale lusor tastas nəsa aPol tokele, lusor mədas nahəsən.

46 Beti namətahwan eḅuer, aPol mai aParnapas arusor idaŋ var galit ke, “Inor hən namrtokel ur nasoruan siGot mai gamit metəkav. Be bathut mət̄tomətahuni, gamit mət̄ugol imasil ke mət̄sanor hən mət̄ḅikad nəmauran vi sutuai. Husur enan gagai namroriŋ gamito, namrulav nasoruan siGot mai alat ləsavi Ju.

47 Husur Nasub̄ aGot ikele hən ginamit tia ke,

* 13:29: Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42 * 13:31: Uman 1.3 * 13:33: Psa 2.7 * 13:34: Isa 55.3 * 13:35: Psa 16.10 * 13:41: Hab 1.5

“ ‘Ginau nugol gaiug govi namial mōs alat lāsavi Ju,
hən gəbikel ur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
mai nəvanuan p̄isi len navile a pan kavkav.’ ”*

⁴⁸ Nəboŋ alat lāsavi Ju lotosəsəloŋ hən natgalenan, lohəhaṽur ale lusəl suh nasoruan siNasuḅ. Galit p̄isi aGot totabtabuh len galit hən ləbimaur vi sutuai, lodəlom nasoruan enan.

⁴⁹ Nasoruan siNasuḅ iperŋan naut p̄isi lotodar vis naut enan.

⁵⁰ Avil alatpəhaṽut lotoṽat nəhes lotolotu hən aGot, mai alalumān lotoil a mō len nabiltivile enan, naJu gail lugol ke lotomətahun aPol mai aParnapas. Ale lomədas tabtab hən aPol mai aParnapas beti lohut gəlaru dan naut en salito.

⁵¹ Na gəlaru arudardar hən narielaru hən nəmasiav naut enan b̄imakuv hən b̄imasil ke aGot tomətahun galito, dereh tipansəm galito.‡ Beti arovi Ikonium.

⁵² Ale ahai susur gail lopul tabtab hən nakemkeman mai aNunun aGot.

14

APol mai aParnapas len nabiltivile Ikonium

¹ Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim nəbōnḅonan seJu hum naṽide səlaru. Nasoruan səlaru igol isoḅur lukad nadəlomian, naJu gail mai alat a Kris.

² Be naJu galevis lotohaihai, lugol alat lāsavi Ju nəlolit epəŋas nəvanuan nadəlomian gail.

³ Imaienan aPol mai aParnapas arutoh ebəlav ei. Arsamətahw, arusor mōs Nasuḅ. Ale Nasuḅ igol p̄arḅar həni ke, napisulan artokele husur navoian toviol kəmas həni ekitin, bathut len nədaŋan san aroləboi arḅigol namerikel gail.

⁴ Alat lototoh len navile enan lopəpəhw. Galevis lohusur nənauan seJu gail, galevis lohusur naḅusanan sihai pispisul eru enan.

⁵ Alat lāsavi Ju, naJu gail mai alat lotoil a mō hən galito, lusor utaut həni ke, lemədas gəlaru ale letubun gəlaru.

⁶ Nəboŋ artoləboii ke b̄imaienan, arugam yav vi lan nabiltivile eru, a Listra mai a Terpe len naut a Likaonia.

⁷ Len nəyaran səlaru pəpadaŋ hən nabiltivile eru enan, arukelkel na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail.

APol mai aParnapas len naut a Listra

⁸ Len naut a Listra ikad avan sua tobətah, narien gəlar p̄isi arugau. Nəboŋ lotopasi, imaienan tia. Gai səyar boŋ ideh.

⁹ Atenan esəsəloŋ hən aPol nəboŋ tosor. APol ekəta van həni ale eris ləboii ke tokad nadəlomian hən b̄imaur.

¹⁰ APol ikai habat van həni ke, “Gile məhat len nariem̄! Geil!” Ale aten emələh vi məhat, etuḅat yar.

¹¹ Nəboŋ naluṽoh lotoris nəsa aPol togole, lukai len nasoruan ta Likaonia ke, “Nagot gail logəm vi pan hən gidato, logəm vi vanuan.”

¹² Lokis aParnapas hən aSeus mai aPol hən aHermes husur aPol tokel ur nasoruan.*

¹³ Ikad naim nalotuan siSeus vivile hən nabiltivile. Ahai tutumav siSeus esəhar naḅuluk ulumān gail lotowan nahorasal van hən nametləkau hən nabiltivile, husur gai mai naluṽoh luke letutumav van hən gəlaru.

* **13:47:** Isa 42.6, 49.6 † **13:51:** AGot igol imagenan husur galit lomətahun nasoruan husur aYesu.

* **14:12:** ASeus eil a mō hən nagot p̄isi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail.

14 Avil nəboŋ ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosəsəloŋ hən nate-
nan, arutar nahurabat səlaru, arəmŋur van hən naluŋoh, arukai ke,

15 “Lalumŋan, imabe mətugol nategai? Namrovi vanuan ŋai sumŋan gamito.
Namrogəm hən namrɔ̃ikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hən mətɔ̃ipair dan
natgaleg lotodədas ləbēvi tarhət samito, van hən aGot tovi nəkadun nəmauran.
Gai igol nəmav mai nətan mai nətəs mai natit ɔ̃isi lotosuh len gail.*

16 Sutuai tia idamŋ hən ke naluŋoh hən nəvanuan tiltile gail lotohusur
naɔ̃isal salit v̄isusua.

17 Naut kəmas natenan, igol nəvanuan ɔ̃isi loləboi ləbēris ləboi gai len
navoian togole. Eviol hən naus togəm len nəmav, eviol hən nəhanian tovan
len nəboŋ han; igol ke məttopul hən nəhanian mai nəlomit topul hən nakemke-
man.”

18 Be naut kəmas artokəmaienan, arusabi ke idan hən arɔ̃igol ke ləbəsib hən
natutumavan salito.

19 Beti len nəboŋ tile naJu galevis logəm len naut a Antiok mai a Ikonium,
ale lupair hən nənauan sinaluŋoh van hən galito. Lotuŋ aPol ke timat ale loliv
gargari vivile len nabiltivile husur lunau ke tomat.

20 Be nəboŋ ahai susur gail lotoɔ̃on il garu hən aPol, ile məhat, iyar təlmam
van hən nabiltivile. Pelan han aPol mai aParnapas aroriŋ naut a Listra, arovi
Terpe.

APol mai aParnapas arotəlmam vi Antiok a Siria

21 Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusobur logəm vi hai susur
siYesu gail. Beti arotəlmam vi Listra, Ikonium mai Antiok.

22 Arugol ahai susur gail ludan am, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito hən
ləbēil gəgat len nadəlomian. Aruke, “Datimasdan ɔ̃ur na-ləŋon-isa-an tosobur
hən datbēbis len natohan pipihabəlan aGot.”

23 APol mai aParnapas arutabtabuh len ahaŋut galevis hən ləbēil a m̄o hən
alat siYesu len naut v̄isusua. Arusor tuŋ, arsəhan, ale aroriŋ galit len navəlan
Nasub, gai lotoriŋ nəlolit lan.

24 Nəboŋ artoyar tur len naut gail a Pisitia, arubar naut a Pamfilia.

25 Ale len naut enan, nəboŋ artokel ur nasoruan len nabiltivile Perka tonon,
arovi pan vi Attalia bitas.

26 Aroriŋ nabiltivile Attalia, aruwol təlmam vi Antiok. Evi alat siYesu len
naut a Antiok lotoriŋ gəlaru len navəlan aGot m̄os nauman artomadhaum
vurvuri.

27 Nəboŋ artobar naut a Antiok, arous alat siYesu ei hən ləbɔ̃onɔ̃on, ale
arukel ur mai galit natit ɔ̃isi aGot togole len nəbonan səlaru maii. Arukel
husur naɔ̃isal aGot togole hən bəsəŋav hən nabopita hən nadəlomian m̄os alat
ləsavi Ju.

28 Beti arutoh mai ahai susur gail ei ebəlav.

15

Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

1 Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok. Loŋusan nəvanuan nadəlomian
gail ei maiegai ke, “Asike ləbetiv dalus gamito məttovi lalumŋan, hum navide
siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan nəsaan samito.”*

2 APol mai aParnapas arusor tas naɔ̃usanan salito ale arusor ɔ̃alɔ̃al mai
galito. Na alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai galevis am hən

* 14:15: Exo 20.11; Psa 146.6 * 15:1: Lev 12.3

lãbevi Jerusalem hãn lãbisor mai ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̃o hãn alat siYesu husur naþusanan enan.

³ Ale alat siYesu losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Fonisia mai a Samaria, ale len nəyaran salito lusor husur nəpairan van hãn aGot silat ləsavi Ju. Na-kel-uri-an enan igol nəvanuan nadəlomian gail lukemkem masuŵ.

⁴ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̃o luke, “Ivoi,” mai galito. Beti lukel mai alat a Jerusalem natit þisi aGot togole len naþonan salit maii.

⁵ Nəvanuan nadəlomian galevis lotovi Farisi gail, lule məhat, luke, “Alat ləsavi Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimassor tidaŋ mai galito ke, limasgol husur nalo siMoses.”

⁶ Ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̃o luþonþon hãn lãbisor husur natenan.

⁷ Nəboŋ lotosor þalþal sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor mai galit ke, “Bathudud, mətoləboii ke len nəboŋ ta m̃o aGot itabtabuh len ginau, hum gidat sua, hãn nəþikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, hãn lãbesəsəloŋ hãni ale dəlomi.*

⁸ AGot toləboi nəlon nəvanuan þisi, igol imasil ke tolekis hãn galito, husur ke toviol hãn aNunun mai galito sum̃an toviol hãni mai gidat dattovi Ju.*

⁹ AGot igol ke ləsatile len gidato. Len nadəlomian salito igol nəlolit iveveu.

¹⁰ Imabe mətsədəm̃ hãn nəsa aGot togole tia? Mətuke nəlon aGot tipaŋpaŋ a? Imabe mətorin̄ na-gol-husur-nalo-an toməlas habat len alat ləsavi Ju, be gidato mai atəmadat gail ta sutuai datodədas datþevusi?

¹¹ Satimaienan! Datoləboii ke len navoian aYesu toviol kəmas hãni mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəsaan sidato. Eþitoŵ hãn alatenan ləsavi Ju.”

¹² Galit þisi len naþonþonan ləsasor, losəsəloŋ nəboŋ aParnapas mai aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat ləsavi Ju.

¹³ Nəboŋ artosor tonon̄, aJemes isor ike, “Mətesəsəloŋ hãn ginau.

¹⁴ Mitinau gat nəboŋ aSimon* tosor vəsvəsai mai gidato, naþisal nametəkav aGot togole nəboŋ togəm təban alat ləsavi Ju, hãn þilav dan galito naluŵoh sua hãn lãbevi esan səþon.*

¹⁵ Nasoruan sihai kelkel ur gail inor hãn nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,

¹⁶ “ Len nəboŋ enan dereh netəlmam
ale neum təlmam hãn naim nətaþolen siTevit
tomaruŋruŋ,

nəsa tomətartar dereh neum təlmam hãni
ale nigole tehun ta m̃o,

nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kin̄ tətəs.

¹⁷⁻¹⁸ Imaienan galit þisi am,
nəvanuan naut tiltile gail nahəsagw topat len galito,
dereh leusus kitev ginau hãn lãbeləboi ginau.

Nasuþ aGot togol ke,
nəvanuan gail loləboi natgalenan sutuai tia,
gai ekəmaienan.’ ”*

¹⁹ AJemes isor am ke, “Norin̄i timaiegai ke: sadatigol tidaŋ hãn alat ləsavi Ju lotopair van hãn aGot.

* **15:7:** Uman 10.1-43 * **15:8:** Uman 2.4, 10.44 * **15:14:** Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi naulum̃an sua ŋai, aYesu tokisi hãn aPita. * **15:14:** Uman 11.1-18 * **15:17-18:** Amo 9.11-12

²⁰ Avil gidat datitos nalobulat van hən galit b̄ike, salihan naməḡod lototutumav hən̄i van hən nəl̄ablab ideh, saligol naitian tosa,† salihan naməḡod lotoban̄is bun navədolon mai salihan o mun nəda.*

²¹ Husur ta sutuai lukel ur nəs̄a aMoses totoṣi len navile p̄isi mai loṽurun̄i len naim nabon̄bonan seJu gail len nəs̄appat p̄isi.”

Nalobulat napisulan van hən alat ləsavi Ju

²² Beti ahai pispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu p̄isi, lusor sab̄i ke litabtabuh len galit galevis hən ləbesəvat galito vi Antiok mai aPol mai aParnapas. Losəvat galit eru artoil a m̄o hən alat siYesu ei. Nahəsalaru aJutas (lokisi hən aParsappas) mai aSilas.

²³ Arulav nalobulat egai:

Ginamit, ahai pispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu, namtutos nalobulat egai van hən gamit mət̄tovi nəbathudud siYesu mət̄savi Ju len naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke “Ivoi!” mai gamito.

²⁴ Namtosəsəlon̄ hən̄i ke ginamit galevis luvan hən gamito, be nə-dam-hən̄i-an sinamit eḡuer. Lugol gamit nəlomit isa mai nənauan samit ebutbutut husur nəs̄a lotokele.

²⁵ Imaienan ginamit p̄isi namtusor sab̄i ke namtitabtabuh len naulum̄an galevis hən namt̄besəvat galito van hən gamito. Lutah mai aParnapas mai aPol, namttoləmas bun gəlaru,

²⁶ artodaṁ hən nəmauran səlaru m̄os nahəs̄an aMasta sidato, aYesu Kristo.

²⁷ Imagenan namtosəvat aJutas mai aSilas hən gəlar arb̄ikel natgalegai mai gamito toṽitoṽ hən namttotoṣi.

²⁸ ANunun aGot mai ginamito namtukad nənauan esua ke, ivoi ke asike mət̄ovus na-gol-husur-nalo-an toməlas habat, avil nalo galegai tovis ḡai ke:

²⁹ Samtihan naməḡod lototutumav hən̄i van hən nəl̄ablab ideh, samtihan nəda. Samtihan naməḡod lotoban̄is bun navədolon mai samtigol naitian tosa. Mət̄behusur nə-kai-tasi-an galenan, mitigol nəs̄a tovoi. Enan ḡai, pelan.

³⁰ Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. Nəboṽ lotobar naut enan, lugol alat siYesu luḡon̄bon ale lulav nalobulat mai galito.

³¹ Nəboṽ nəvanuan gail lotoṽurun̄i nalobulat enan, lukemkem masuṽ husur igol loləḡon̄ ivoi am len nəl̄olito.

³² AJutas mai aSilas, gəlaru artovi hai kelkel ur, arusor habat hən arb̄igol alat lotokad nadəlomian ləḡeləḡon̄ b̄ivoi am len nəl̄olito mai ləḡidan̄ am.

³³⁻³⁴ Nəboṽ artotoh len nəmariboṽ galevis, nəvanuan nadəlomian gail losəvat gəlar təlmam vi Jerusalem len navoian hən arb̄etəlmam van hən alat lotosəvat gəlar vi Antiok.‡

³⁵ Be aPol mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Gəlaru mai isoḡur am loṽusan, lukel ur nasoruan siNasuḡ.

APol mai aParnapas aropəpəhw

³⁶ Husur nəmariboṽ galevis, aPol isor mai aParnapas ke, “Daretəlmam vi lan nabiltivile p̄isi dartokel ur nasoruan siNasuḡ lan hən darḡeris alat lotokad nadəlomian ke lumabe.”

³⁷ AParnapas ike tesəhar aJon lotokisi hən aMak mai gəlaru.

³⁸ Avil aPol idan̄ ke, husur atenan togam dan gəlaru len naut a Pamfilia ale sətah mai gəlar len nauman, saaresəhari.*

† **15:20:** AGot idam̄ hən naitian mai asoam̄ gotolah kitin mai ḡai. Lev 18.6-23. * **15:20:** Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23 ‡ **15:33-34:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: ³⁴ Be aSilas ike titoh ei. * **15:38:** Uman 13.13

³⁹ Arusor ðalðal habat ña aropəpəhw, ale aParnapas esəhar aMak, aruwol vi Saiprus.

⁴⁰ Be aPol ilekis len aSilas, ale nəboŋ ahai susur gail lotoriŋi len navəlan aGot, eriŋ naut enan.

⁴¹ APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludan am.

16

ATimoti itah mai aPol mai aSilas

¹ APol iyar van vəbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahəsan aTimoti, anan evi Ju tokad nadəlomian, be atəman evi uleKris.

² Alat lotokad nadəlomian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi.

³ APol ike aTimoti titah maii len nəyaran san, ale esəhari hən ðetiv dalusi bathut naJu gail lotosuh len naut galenan, husur galit pisi loləboii ke atəman evi uleKris.

⁴ Len nə-yar-tur-an salito len nabiltivile gail, lukel mai alatenan nə-kai-tasi-an hən ləbīgol husuri, nə-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō len naut a Jerusalem lotodam hən.

⁵ Imagenan alat siYesu len naut gail ludan am len nadəlomian salito mai logəm lusobur am len nəmariboŋ vīsusua.

Len naut a Troas aPol eris na-kəta-risi-an sua

⁶ Pol galito luyar tur len naut gail a Frijia mai a Kalatia husur aNunun aGot ekəkol hən napisal hən ləbikel ur nasoruan len naprovens Asia.

⁷ Nəboŋ lotobar naut a Misia, lugol risi ke levi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu ipon gol galito.

⁸ Ña luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas.

⁹ Len mariug aPol eris na-kəta-risi-an togəm len nəmav. Ikad auleMasetonia toil ŋiri ke, “Gegəm vi Masetonia hən gəbevi tarhət sinamito.”

¹⁰ Nəboŋ toris na-kəta-risi-an tonon, vəha-sua ñai eutaut hən namtbevi Masetonia husur inau səhoti ke aGot ike namtikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galit ei.

Nəpairan van hən aGot seLitia

¹¹ Nəboŋ namttoriŋ naut a Troas, namtuwol inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neapolis.

¹² Namtoriŋ naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum hən vatoh lan. Evi nabiltivile sua toil a mō len naprovens Masetonia. Namtutoh ei len nəmariboŋ galevis.

¹³ Len nəSappat namtovivile metləkau hən navile tarhət hən nawisel. Namtunau ke ikad naut hən na-sor-tuŋ-an ei, ale namtobətah, namtusor mai alatpəhaŋut lotobonbon ei.

¹⁴ Ikad apəhaŋut sua, nahəsan aLitia, tolotu hən aGot, tosəsəlon hən ginamito. Evi tobtaTiatira topur hən nəkaliko toboŋboŋ. Nasuð eður nəlon hən besəsəlon husur nəsa aPol tokele.

¹⁵ Nəboŋ gai mai alat lototoh maii lotobaptais tonon, eus ginamit ke, “Mətbišað səhoti ke notodəlom kitin len Nasuð, mətəgəm hən mətbitoh len naim sagw.” Ale igol ke namtudam hən.

APol mai aSilas len naim bəbanjis

¹⁶ Len nəboŋ sua namtovi lan naut na-sor-tuŵ-an enan ale natəbarehreh sua tovi slev, ebubur mai ginamito. Gai ikad natəmat togol ke, ikel ur nəsa ʔevisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nəvat isoʔur lan.

¹⁷ Alitenan ehusur aPol mai ginamito, ikaikai ke, “Lalumān galegai lovi slev siGot toyalyal buni. Lukel uri mai gamito naʔisal hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan samito.”

¹⁸ Ehis iimagenan len nəboŋ tosoʔur. Be igol nəlon aPol ipaŋpaŋ, ipair van həni, ikel mai natəmat ke, “Nukele idaŋ mai gaiug len nahəsan aYesu Kristo, gimakuv dani.” Vəha-sua ŋai imakuv.

¹⁹ Be nəboŋ alat lotokad naslev enan lotoləboii ke alitenan edədas ʔilav nəvat ideh am mōs galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gəlaru vi lan nəmaket hən ləberin gəlaru len nəhon alat lotoil a mō len nəbiltivile.

²⁰ Nəboŋ lotosəhar gəlaru van hən nəbiltimatsistret gail, luke, “Alaruegai arugol nə-ʔal-taŵtaŵor-an len nəbiltivile sidato. Arovi uleJutea,

²¹ ale arukel ur naʔide gail nalo sidat toke sanor hən datʔidam hən mai datʔehusuri, husur datovi uleRom gail.”

²² Naluŵoh am lomətahun gəlaru ale nəbiltimatsistret gail lukel mai nasoltia ke, litar sil nahurabat səlaru ale ʔas gəlaru.

²³ Nəboŋ lotoʔas gəlaru vəha-soʔur, lubar hən gəlar len naim bəbaŋis. Ale lukele hən naulumān hən naim bəbaŋis ke tekətkəta kəkol gat gəlaru.

²⁴ Igol nəsa lotokele, erin gəlaru len narum lohoim buni ale ibaŋis gat narielaru len nəhai.*

²⁵ Tubloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuŵ mai arokəkai hən nəʔe gail van hən aGot, ale alat lotosuh len naim bəbaŋis losəsəlon hən gəlaru.

²⁶ Losəhoŵut, nadu todaŋ ekur hən nəpaudesen hən naim bəbaŋis. Vəha-sua ŋai nabopita gail losəŋav ale natsen salit ʔisi lumaruʔ.

²⁷ Nəboŋ naulumān hən naim bəbaŋis tolele, toris nabopita lotosəŋav, eliv kuv nəbiltiʔu san hən ʔisar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei lugam yav tia.

²⁸ Be aPol ikai habat ke, “Sagisar gaiug! Gidat ʔisi datosuh gegai.”

²⁹ Naulumān enan eus namial, igam lohoim, ale ipab, etəgedur bathurien aPol mai aSilas.

³⁰ Beti esəhar gəlaru vivile, eus gəlar ke, “Nasuʔ gəlaru, nigol nəsa hən asike nəʔipanis sil nəsaan sagw?”

³¹ Arusor vari ke, “Gikad nadəlomian len Nasuʔ aYesu ale dereh tilav kuv gaiug dan nəsaan sam. Imagenan hən alat lotosuh len naim sam am.”

³² Ale arukel nasoruan siNasuʔ mai atenan, mai alat lotosuh len naim san.

³³ Len namityal enan len mariug, ekəkas nahurhubelaru tomaʔulʔul, beti gai mai nəbathudud san lubaptais.

³⁴ Esəhar gəlaru vi lohoim ale erin nəhanian a mō hən gəlaru ale gai mai galit ʔisi lotosuh maii lukemkem masuŵ bathut nadəlomian lotomadhakade len aGot.

³⁵ Len naut tolan nəmatsistret gail losəvat alipah gail hən ləbike, “Sah ruʔat alaruenan arivan.”

³⁶ Ale naulumān hən naim bəbaŋis ikel mai aPol ke, “Nəmatsistret gail lopisul ke nəberuʔat gaməru. Imagenan məroləboi mərberin naut egai. Mirivan mədau.”

³⁷ Avil aPol ikel mai alipah gail ke, “Lobilas ginaməru len nəhon nəvanuan gail be ləsakot hən ginaməru. Naut kəmas namrovi uleRom, lubar hən

* **16:24:** Nəhai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarhəte, nalok tarhəte, mai ikad naʔur gail lan, narien nəvanuan tosiriv len gail.

ginaməru len naim bəbaŋis. Galit lunau ke losəvat ginaməru vi tut hən ke nəvanuan gail asike ləbələboii a? Aoa! Ivoi ke galit səbōlit m̄au legəm səhar kuv ginaməru.”*

³⁸ Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai nəmatsistret gail. Lomətahw nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke gəlaru artovi uleRom.

³⁹ Ņa luvan vaus gəlaru ke saarinau gat nəsa lotogol tosa hən gəlaru. Beti losəhar gəlaru vivile ale lous gəlaru hən arḅeriŋ nabiltivile enan.

⁴⁰ Nəboŋ artoriŋ naim bəbaŋis, arovi lan naim seLitia, ale nəboŋ artoris nəvanuan nadələmian gail, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito, beti aruvan.

17

APol mai aSilas len naut a Tessalonika

¹ Nəboŋ aPol galit lotoyar tur len naut a Amfiḅolis mai a Aḅollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim nabonḅonan seJu gail.

² Sumān naḅide san, aPol eḅis lan ale len nəSappat itor ikel ur mai galito nəsa natosian siGot tokele.

³ Isor vahvah mai galito hən ḅeḅusan len natosian siGot ke, aKristo, aGot totabtabuh lan imasləŋon isa vəmat mai imasle məhat dan nəmatan. Ale aPol ike, “AYesu egaii notokel uri mai gamito, evi aKristo boh.”

⁴ Galit galevis lodələm nəsa aPol tokele ale luḅon mai aPol mai aSilas. Isoḅur am lutah mai gəlaru: alat a Kris lotolotu hən aGot, mai alatpəhaḅut lotoil a m̄o len nabiltivile enan.

⁵ Be naJu ləsədəlom nasoruan siPol lutaḅulol bulos gəlaru, ale losəhar naulumān galevis lotosa dan nəmaket, lugol nəvanuan gail loluḅoh hən ləḅiḅal taḅtaḅor, mədas natit gail len nabiltivile enan. Loḅur van hən naim sijason hən ləḅidoŋ aPol mai aSilas hən ləḅipat kuv gəlaru vivile van hən naluḅoh.

⁶ Nəboŋ ləsəsəḅ gəlaru, loliv gargar aJason mai nəvanuan nadələmian gail tile van hən alat lotoil a m̄o len nabiltivile enan. Lukai habat ke, “Nəvanuan galegai lotomədas naut ḅisi, gagai logəm gegai.

⁷ Ale Jason egai ehəhaḅur hən lototoh lohoim san. Galit ḅisi loḅur kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakiŋ tile, nahəsan aYesu!”

⁸ Nəboŋ naluḅoh mai alat lotoil a m̄o lotosəsəloŋ hən natgalenan, lodədarḅabu masuḅ.

⁹ Imagenan lugol ke aJason mai nəvanuan nadələmian gail lulav nəvat mai galito hum na-kel-gati-an ke asike lomədas naut tətas am, ale lorin galito luvan.

APol mai aSilas len naut a Perea

¹⁰ Len mariug enan ḅai nəvanuan nadələmian gail losəvat aPol mai aSilas vi Perea. Nəboŋ artobar naut enan aroḅis len naim nabonḅonan seJu gail.

¹¹ Len naḅoruan salito, alat a Perea lohəhaḅur hən ləḅesəsədariŋ səhor alat a Tessalonika. Loləŋon masuḅ hən ləḅesəsəloŋ hən nasoruan. Len nəboŋ ḅisi lobunus tas natosian siGot hən ləḅisəḅi ke aPol tokitin o sakitin.

¹² Imagenan galit lusəbur lodələm nasoruan siGot; galevis lotovi toḅtaKris lotoḅat nəhes mai auleKris isoḅur.

¹³ Be nəboŋ naJu gail len naut a Tessalonika lotosəsəloŋ ləboii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluḅoh, gol nəlol paŋpaŋ mai nabiltidədarḅabuan len navile enan.

¹⁴ Beti vəha-sua ḅai nəvanuan nadələmian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitas, be aSilas mai aTimoti arutoh.

* 16:37: Uman 22.25-29, 23.27

¹⁵ Alat lotosəhar aPol luyar maii vəbar naut a Atens ale nəboŋ lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti aregəm tah mai aPol tutut.

Len naut a Atens

¹⁶ Nəboŋ aPol totoh vir gəlaru len naut a Atens, nəlon isa bathut eris ke nəbilitivile epul hən nəlablab tiltile lotolotu həni.

¹⁷ Na isor vahvah len naim nəbonbənən mai naJu gail mai alat ləsavi Ju lotolotlotu hən aGot. Ale len nəboŋ p̄isi len nəmaket ihol mai alat lototoh ei.

¹⁸ Ahai p̄usan gail, lotokis galit hən Epikurian* mai Stoik†, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, “Ategai tosor tavyav, gai ike tikel nəsa?” Galevis am luke, “Esumān tovi ulumān na-kel-uri-an hən nagot dattotətan hən gail.” (Lokəmaienan husur ikel ur aYesu mai na-le-məhat-an dan nəmatan.)

¹⁹ Na losəhar aPol van hən nəkaunsel hən nəAreopakus.‡ Nəmatistret gail lotobətah lan lousi ke, “Namtuke namteləboi naṗusanan veveu gotokel uri.

²⁰ Namtosəsəloŋ hən natgalevis lototile masuṽ ale namtuke namteləboi namilelito.”

²¹ Alat a Atens mai nametbəs gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsəloŋ tabtab hən nənauan ideh toveveu.

²² Beti aPol eil rivuh hən nəAreopakus ike, “Alat a Atens, noris ke, məttonau masuṽ hən nalotuan van hən nagot samit gail.

²³ Husur nəboŋ notoyar tur len naut egai, nokəta bunus natit mətlototu hən gail. Ale nusab̄ nəmel tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, ‘Van hən Nagot Datsaləboii.’ Nəsa mətlototu həni be mətəsaləboii, ategai nikel uri mai gamito.

²⁴ AGot togol navile a pan mai natit p̄isi lan, atenan tovi Nasub̄ hən nəmav mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nəvanuan lotoum hən gail.

²⁵ Mai nəvanuan gail ləsaləboi ləb̄evi tarhət san husur gai səpar titideh bathut gai səbən eviol mai nəvanuan p̄isi hən nəmauran, nasuŋavŋavan mai natit p̄isi am.Œ

²⁶ Len nəvanuan esua ŋai igol naluṽoh p̄isi hən nəvanuan tiltile gail, hən ləbitoh len navile a pan kavkav. Ale eriŋ gat nəboŋ hən natohan salito mai naut a im salito.

²⁷ Igol natgalenan hən ləbiyar kitev aGot, mai hum ma ləbitaŋtaŋ kitevi ale sabi, naut kəmas ke satoh a tut dan gidat v̄isusua.

²⁸ Bathut
“ ‘Len gai datukad nəmauran,
datugol natideh dattogole mai datukad natohan.’

Hum galevis silat lototos nəb̄e samito luke,

“ ‘Gidat am datovi natun gail.’

²⁹ Imagenan, husur ke dattovi anatun aGot gail, sadatinau ke esumān nəlablab hən nagol, nasilva o nəvat mot, nəlablab nəvanuan toum həni len namitisau mai nənauan san.

³⁰ A m̄o aGot səpansem alat lototətan hən nakitinan husuri. Ehum tokəta səhor natətanən enan. Be len nəboŋ ta daməŋai van, isor idan mai nəvanuan p̄isi len naut p̄isi ke, lipair dan nəsaan salito.

³¹ Bathut aGot ilekis hən nəboŋ tia hən ke, len nanoran gai dereh tikot hən nəvanuan p̄isi len navile a pan. AGot gatotabtabuh len avan sua hən bikot hən galito. Ale igol avan enan iparṗar nəboŋ togol tole məhat dan nəmatan.”

* **17:18:** *Epikurian* gail lodəlomi ke, nəmauran ipat m̄os nahəhəvuran, ale bikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. † **17:18:** *Stoik* gail lodəlomi ke, nəvanuan ŋai ikad nənauan tonor hən bəkəta təban gai səbən. Lunau ke, got evi natit p̄isi len navile a pan ale nəvanuan p̄isi mai natit p̄isi lopitp̄itoṽ.

‡ **17:19:** *NəAreopakus* evi navəhuh sua tokad nahəsən nagot hən nəbalan salito mai lokis nəmatistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am. Œ **17:25:** Hən naves 24-25, ris 1Ki 8.27; Isa 42.5; Uman 7.48

³² Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aPol tosor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, “Namtuke namtesəsəloŋ hən gaiug tətəs husur natenan.”

³³ Imagenan aPol eriŋ galito.

³⁴ Be galit galevis lutah maii, ale lukad nadəlomian len aYesu: ikad aTionius, tobətah len nəAreopakus; apəhaʋut sua, nahəsən aTamaris, mai nəvanuan galevis am.

18

APol len naut a Korint

¹ Husur nəboŋ enan aPol eriŋ naut a Atens, evi Korint.

² Len naut enan ebubur mai naJu sua, nahəsən aAkwila tovi ulePontus. Gai imadhagəm a Itali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa ikai hən naJu gail ke leriŋ naut a Rom. APol ia ris gəlaru,

³ ale bathut nauman san inor hən səlaru, itoh mai gəlaru ale loum bənbəon. Galit pisi losəsod im nətaʋolen.

⁴ Len nəSappat pisi isor vahvah len naim nəbənbonan seJu hən bīgol naJu gail mai alat a Kris leləboi səhot nakitinan husur aYesu.

⁵ Nəboŋ aSilas mai aTimoti artogəm len naprovens Masetonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tabtab hən na-kel-uri-an ŋai, ikel uri mai naJu gail ke, aYesu evi aKriso, aGot totabtabuh lan.

⁶ Nəboŋ lotomətahun aPol, sor mədəs nahəsən, aPol ekur hən nahurabat san hən bimasil ke, aGot sahəhaʋur hən galito, ike, “Nəsə bəvisi hən gamito tipat len gamito! Asike ipat len ginau am. Gagai van nivan hən alat ləsavi Ju.”*

⁷ Beti eriŋ naim nəbənbonan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hən aGot; naim san ipat tarhət naim nəbənbonan seJu.*

⁸ AKrispus, toil a mō hən naim nəbənbonan, ikad nadəlomian len Nasuʋ aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isoʋur len naut a Korint lotosəsəloŋ hən nasoruan siPol, lodəlom na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais.

⁹ Len nalenmariug sua Nasuʋ isor mai aPol len na-kəta-risi-an sua ke, “Sagemətahw, be gisor, sagipat bətʋut;

¹⁰ bathut nutoh mai gaiug. Ale səkad avan ideh hən bəmədəs gaiug hən bīgol gəbikad nasənahan, husur nəvanuan isoʋur len nabiltivile egai lovi esagw.”

¹¹ Ale itoh ei nasihau esua mai nahəbati eməlevtes, eʋusan galito hən nasoruan siGot.

¹² Nəboŋ aKallio tovi gavna len naprovens Akaia, naJu gail luʋon, lutah gat aPol, ale lukot həni.

¹³ Luke, “Ategai italtal hən nəvanuan gail hən ləbilotu hən aGot len naʋide sanor hən nalo.”†

¹⁴ APol esəŋav hən nabuŋon hən bisor be aKallio isor kəkol həni, ikel mai naJu gail ke, “Gamit məttaşor husur nəsaban ideh o natit tosa togole, tanor hən nəbəsəsəloŋ hən na-sor-tasi-an samit məttovi Ju.

¹⁵ Avil husur ke nəbathut na-sor-ʋalʋal-an evi nasoruan gail mai nəhes gail mai nalo samito, gamit m̄au mitigole tinor, husur ginau nomətahun nəbēvi nəmatsistret hən natgalenan.”

¹⁶ Ale igol ke nəvanuan nakotan lohut galit dan nakotan.

¹⁷ Beti galit pisi lutah gat aSostenes toil a mō hən naim nəbənbonan seJu ale luʋasi a mō hən nakotan, be aKallio sənau masuʋ hən natgalenan.

* **18:6:** Uman 13.51 * **18:7:** Titius Justus: natosian galevis ta sutuai luke Titus. † **18:13:** Nalo silat a Rom idam̄ hən nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol toʋusan hən nalotuan tile, nalo silat a Rom sədəm̄ həni.

APol etəlmam vi Antiok

¹⁸ APol itoh ebəlav kəkereh a Korint. Beti esudəlañ nəvanuan nadəlomian gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a Kenkrea esir p̄is navurun husur na-kel-gati-an sua san tokele mai aGot.

¹⁹ Nəboŋ lotobar naut a Efesus, aPol erin gəlar ei be gai səbōn ebis len naim nəbōnbonan seJu hən b̄isor levlev mai naJu gail.

²⁰ Nəboŋ lotousi hən b̄itoh kəkereh am, sədañ.

²¹ Be nəboŋ tosudəlañ galito tonon ike, “AGot b̄eləŋoni dereh netəlmam van hən gamito.” Beti iwol dan naut a Efesus.

²² Ale nəboŋ tomariŋ len naut a Sisarea, evi məhat vi Jerusalem, ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok.

²³ Nəboŋ totoh ei ebəlav kəkereh, ivan tətəs, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hən b̄igol ahai susur p̄isi, ludan am.

AAp̄ollos ikel ur nasoruan siGot

²⁴ NaJu sua tovi auleAleksadria egəm vi lan naut a Efesus, nahəsən aAp̄ollos. Evi naulumian tokad namitisau hən b̄igol nasoran b̄ihol, ale eləboi bun natosian siGot.

²⁵ Atenan esəsəlon ləboi naṗisal siNasuḅ tia, ale nəlon idan hən tosor mai p̄usan tonor husur aYesu, be eləboi nəbaptaisan siJon ŋai.

²⁶ Etuḅat hən nasoran len naim nəbōnbonan seJu, namətahwan eḅuer. Be nəboŋ aPrisilla mai aAkwila artosəsəlon hən, arusor mai gai səbōn, arusor vahvah hən naṗisal siGot tonor am maii.

²⁷ Nəboŋ toke tevi lan naprovens Akaia, nəvanuan nadəlomian gail lugol eləŋon ivoi am len nəlon, ale lutos nalobulat van hən ahai susur gail ei ke, lehəhaṽur hən nagəmaian san. Nəboŋ tobar naut a Akaia evi tarhət habat silat lotokad nadəlomian bathut navoian aGot toviol kəmas hən.

²⁸ Len nəhon nəvanuan p̄isi, len natosian siGot, isor idan, ṽusani ke naJu gail lusab, be aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

19*APol len nabiltivile Efesus*

¹ Nəboŋ aAp̄ollos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut vəbar naut a Efesus. Isab ahai susur galevis ei,

² ale eus galit ke, “Mətukad aNunun aGot nəboŋ məttoŋəm vi vanuan nadəlomian a?” Lusor vari ke, “Ao, b̄ikad aNunun aGot, namtsasəsəlon hən natideh husuri.”

³ Beti aPol eus ke, “Mətukad nəbaptaisan tomabe?” Lusor vari ke, “Nəbaptaisan siJon.”

⁴ Ale aPol ike, “Nəbaptaisan siJon evi nəbaptaisan hən nəpairan dan nəsaan. AJon ikel mai nəvanuan gail ke, lerin nəlolit len ategaii b̄ehusuri. AJon isor husur aYesu.”*

⁵ Nəboŋ lotosəsəlon hən nasoruan enan, lubaptais len nahəsən Nasuḅ aYesu.

⁶ Ale nəboŋ aPol torin navəlan gəlar len galit ṽisusua tonon, aNunun aGot ebis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile mai lukel ur nəsa aGot tokel mai galito.

⁷ Galit p̄isi lovi 12.

⁸ APol ebis len naim nəbōnbonan seJu ale len nahəbati itor isor ei namətahwan eḅuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pipihəbələn aGot.

* **19:4:** Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

⁹ Be nəboŋ galevis lotohaihai, ləsədələmi, lotosor isa hən naŋisal siNasuḅ van hən nəbonḅonan, aPol eriŋ galito. Esəhar ahai susur gail maii, ale isor levlev akis len naim namitisau seTirannus.

¹⁰ Imagenan tabtab len nasihau eru hən ke, galit ŋisi lototoh len naprovens Asia, naJu gail mai alat a Kris ŋisi, losəsələŋ hən nasoruan siNasuḅ.

Anatun aSkeva gail

¹¹ Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahun togolgole akis.

¹² Natuhtaol o nahurabat gail lotobar aPol, nəboŋ lotolav gail mai alat lotoməsah, lumaur, mai nanunun nəmargobut gail lumakuv.

¹³ Beti naJu galevis lotoyar titau hən ləḅehut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsən Nasuḅ aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, “Len nahəsən aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!”

¹⁴ Ikad abiltihai tutumav tovi Ju, nahəsən aSkeva, tokad anatun ulumən toməlevru togol magenan həni.

¹⁵ Avil nəboŋ lotogole, nanunun nəmargobut isor var galit ke, “Noləboi aYesu! Nəsətətan hən aPol, avil gamit ase?”

¹⁶ Beti naulumən tokad nanunun nəmargobut emələh van hən galito, idaŋ masuḅ, esəhor galito gol ke lugam dan naim enan ḅurmalmal mai nəda halit isel.

¹⁷ Nəboŋ alat lototoh a Efesus, naJu gail mai alat a Kris ŋisi, lotosəsələŋ ləboi natenan, galit ŋisi lumaŋmaŋ lan ale loputsan nahəsən Nasuḅ aYesu.

¹⁸ Galit lusobur lotogəm vi vanuan nadələmian, lusor təvah, lukel vəhot nəsa tosa lotogole.

¹⁹ Galit galevis lotogolgol nabehi a mō, lusah tuan nalobulat na-golgol-behi-an salit gail, ale lopəŋas ŋisi len nəhon nəvanuan gail. Lətake lətaḅur hən nalobulat gail, nəvat halit tavi nakoin nasilva tavi 50,000.

²⁰ Len naḅide tomagenan aGot eḅusan nədaŋan san, ŋa nəvanuan lusobur am losəsələŋ hən nasoruan siNasuḅ tobar nəlolit am.

Naluḅoh iḅal tavtaḅor; mədəs natit gail

²¹ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia mai a Akaia vi Jerusalem. Ike, “Nəboŋ nəḅivan ei ḅinoŋ nimasvi Rom am.”

²² Na esəvat nəvanuan na-vi-tarhəte-an san eru, aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səḅon itoh ebəlav kəkereh am len naprovens Asia.

²³ Len nəboŋ enan, len nabiltivile Efesus ikad nabiltiḅalan tomədəs alat lotohusur naŋisal siNasuḅ.

²⁴ Ikad naulumən sual ei, nahəsən aTemetrius toum hən natuhlablab hən naim nalotuan siArtemis hən nasilva. Eliv nəvat isobur mōs alat lotoum len nasilva.

²⁵ Igol esan gail luḅonḅon mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, “Lalumən, mətələboii ke dattolav nəvat tosobur len nabisnis egai.

²⁶ Mətoris ləboii, mətəsəsələŋ ləboii ke, savi geg a Efesus səḅon ŋai, be len pəpadaŋ hən naprovens Asia kavkav, atenan, aPol, esəhar nəvanuan isobur. Egəras galit ke nagot gail, nəvanuan lotoum həni, ləsavi got kitin.

²⁷ Ehum nəhes hən nauman sidato ḅegəm ḅisa, mai len nənauan salit ŋisi ehun naim nalotuan siArtemis, nagot tovi pəhaḅut toyalyal, ḅegəm vi ut kəmas. Alitenan, nəyalyalan san dereh timasig len nənauan silat a Asia mai navile a pan lotolotu həni!”

²⁸ Nəboŋ lotosəsələŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuḅ, lukai habat ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!”

²⁹ Sədareh nabiltivile enan epul hən nadədarŋabuan mai nəlöl paŋpaŋ. Naluŋoh lomūr vi lan naut hən nabiltibonbonan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia gəlaru artoyar mai aPol.

³⁰ Be nəboŋ aPol toke tivan hən bisor mai naluŋoh, ahai susur gail lomətahusi.

³¹ Beti galevis am, lotoil a mō len naprovens Asia, lotoləmas aPol, lopisul van həni ke, satevi lan nabiltibonbonan.

³² Len naut enan galevis lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsua tile am husur naβonbonan edədarŋabu, ale isobur ləsaləboii ke naβonbonan salit mōs nəsa.

³³ NaJu gail lorusan aAleksada vi mō ale galevis len naluŋoh lukel maii hən nəsa bikelē. Beti eβil hən navəlan hən ləbēmədau hən bisor gol gai gabag.

³⁴ Nəboŋ naluŋoh lotokəta ləboii ke aAleksada tovi Ju, lomətahuni, luβon hən lotokai ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” Imaienan hən nəhaua toru.

³⁵ Nəboŋ aklak hən nabiltivile tosor v̄əhv̄əh naluŋoh hən ləbēmədau ike, “Lalumān a Efesus, nəvanuan p̄isi loləboii ke nabiltivile Efesus ekətkəta təban naim nalotuan siArtemis toyalyal mai nəvat mot san toteh dan nəmav.

³⁶ Husur ke səkad avan ideh hən b̄ike natgalenan ləsakitin, mətēmədau, samtigol natit tomelmel.

³⁷ Mətosəhar alaruenan gəm gegai be arsavi vanuan navənvənanahan gəlaru hən naim nalotuan mai arsasəvar nagot pəhaŋut sidato.

³⁸ ATemetrius mai alat lotoum len nasilva maii ləbisor mətahun avan ideh, nakotan gail losəŋav, ikad nəmatsistret gail; ivoi ke lerin̄ nakoblenan salito len nakotan galen ideh.

³⁹ Mətβeləŋon natideh am, datibonbon tivoi hum nalo tokele, hən datβigole tinor.

⁴⁰ Husur nəsa tovisi daməŋai, hum ma alat a Rom ləbisor tas gidato husur na-βonbon-βunoh-an sidato toβerhado, bathut savi mōs natideh.”

⁴¹ Nəboŋ tokəmaienan tonon̄, esəvat galit ke livan.

20

APol evi Masetonia beti evi Kris

¹ Nəboŋ nəwalan hən nadədarŋabuan enan tonon̄, aPol ekis ahai susur gail gəmai. Nəboŋ togol lotoləŋon tovoi am len nəlölito, esudələm̄ galito ale evi Masetonia.

² Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai nəvanuan nadələmian gail ei gol loləŋon ivoi am len nəlölito. Beti ibar naut a Kris.

³ Itoh ei hən nahəbati itor. APol eutaut hən βiwol vi Siria nəboŋ tosəsələn həni ke tokad na-sor-utaut-an seJu lotovi enemi san gail hən ləbēmədasi. Imagenan egəgel hən nənauan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria.

⁴ Nəvanuan galevis lutah mai aPol, ikad aSopata tovi anatun aPirrhus ta Perea, aAristarkus mai aSekudus ta Tessalonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimus.

⁵ Alatenan lotovan a mō lutoh vir ginamito len naut a Troas.

⁶ Husur nəboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, namtorin̄ naut a Filippi, namtuwol vi Troas len nəmaribon̄ erim. Namtuβon̄ tətəs mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

⁷ Len nēmaribon nametēkav hēn nawik, namtuḥon mai nēvanuan nadēlomian gail hēn namtbihan ḥonḥon. APol isor van hēn galito vēbar tubloh len mariug husur pelan han dereh tivan.

⁸ Len narum a mēhat namttoḥonḥon lan, ikad namial isoḥur.

⁹ Amantuhmar sua, nahēsan aEutikus, ebētah len natuhbopita tosējav. Ale nēbon aPol tosorsor van, namētan atenan inoḥ van vēbar ipat buḥbuḥol, iteh dan naim nastori totor vi pan. Nēbon lotopat risi lusabi ke tomat.

¹⁰ Be aPol evi pan, ipat husuri, eriḥ navēlan garu lan, ale ike, “Samtinau masuḥ hēni, imaur tia!”

¹¹ Beti galit pisi lotēlmam vi mēhat, aPol ilav nabēta, eḥuri ale luhan ḥonḥon hēni. Nēbon lotohani tonon, aPol isor tētas vēbar nēmav topitau, ale ivan.

¹² Beti galit losēhar nēmantuhmar tomaur vahim. Lolējon ivoi habat am len nēlolito.

Nāyaran a Troas vi Miletus

¹³ Namtovi mō vi lan nēwag wol ale namtuwol vi Assos hēn namtbēusan aPol ei husur isor utaut maienan hēn ḥiyar vi Assos len tan sēḥon.

¹⁴ Nēbon tobubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale namtuwol vi Mitilin.

¹⁵ Pelan han namtorin naut enan, namtuwol van salsal a tut hēn naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Samos ale pelan tētas am namtubar navile a Miletus.

¹⁶ APol ike tiwol tukot a Efesus hēn asike ḥitoh ḥebēlav len naprovens Asia, husur etutut hēn ke hum ma ḥibar naut a Jerusalem a tahw hēn nēbon hēn naPentikost.

APol esudalām alat lotoil a mō siYesu a Efesus

¹⁷ Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a mō silat siYesu ei legēm risi.

¹⁸ Nēbon lotogēm hēni ikel mai galit ke, “Mētolēboi navide hēn nēmauran sagw len nēbon metēkav notobar naprovens Asia, ale nototah mai gamit len natohan sagw ei kavkav.

¹⁹ Noum siNasuḥ. Len na-lējon-isa-an sagw, nēlogw emēdau, nēsēnau ginau, namētarur sagw isel, be nudaḥ ḥuri naut kēmas natit pisi tosa naJu gail lotogole nēbon lotosor utaut hēn lēḥemēdas ginau.

²⁰ Nēsātēgau gat natideh ḥevi tarhēt samito, nutor vēhot na-kel-uri-an tovoi, noḥusan gamito len nēhon nēvanuan pisi mai len naim vīsusua.

²¹ Nukel pūli mai naJu gail mai alat a Kris ke lipair māu dan nēsaan van hēn aGot, ale lerin nēlolit māu len aYesu, aMasta sidato.

²² “Gagai aNunun aGot italtal hēn ke, ginau nēḥevi Jerusalem naut kēmas ke nēsālēboi nēsa ḥevisi hēn ginau ei.

²³ Nolēboii ḥai ke, len navile pisi notovi lan aNunun aGot ikel nalēlēgauan mai ginau ke, nēvanuan gail dereh lerin ginau len naim bēbanis mai ligol ginau nelējon tisa masuḥ.*

²⁴ Avil nunau ke nēmauran sagw evi ut kēmas hēn ginau. Nolējon ḥai ke nibar nagilen nēgaman sagw, ale um vurvur nauman Nasuḥ aYesu tolavi mai ginau, ke, nikel kot na-kel-uri-an tovoi hēn navoian aGot toviol kēmas hēni.*

²⁵ “Len nēyaran sagw, nukel ur natohan pipihālan aGot mai gamito, be gagai nolēboii ke asike mētoris nēhogw am.

²⁶ Imaienan nukel koti mai gamit ke, len nēbon damēḥai nēsa ḥevisi hēn gamit tipat len gamito! Asike ipat len ginau am,

* 20:23: Uman 21.4, 11 * 20:24: 2Tim 4.7

27 bathut nəsātəgau gat natideh hən nəbesusuani dan gamito. Nukel naləŋonion kavkav siGot mai gamito.

28 Mətelələgau hən gamito, mətekətkəta təban navəshəsipsip samito lotovi alat siYesu. ANunun aGot igol ke məttoil a mō hən alat siGot, aGot toṽur galit hən nəda hiNatun san.*

29 Ginau noləboii ke, nəboŋ nəbivan tia dereh galevis legəm len gamito suman nalipah katkat gail. Dereh lemədas navəshəsipsip siYesu.

30 Gamit galevis, dereh lile məhat, pair hən nakitinan hən ləbēgəras ahai susur gail, hən ahai susur gail ləbēhusur galito.

31 Imagenan mətehulahul! Mitinau gati ke, len nasihau totor nəseŋavŋav be nukel nalələgauan tabtab mai gamit ṽisusua len nalennəyal mai nalenmariug. Vəha-səbsoḅur nutaŋis gamit pisi.

32 “Gagai nerin gamit len navəlan aGot. Mitinau gat nasoruan husur navoian san toləboi ḅigol mətbidaŋ am mai beviol mai gamit hən nəsa bevi samit balai, gamit məttovi siGot.

33 Nəsaləŋon nagol, nasilva o nahurabat sivan ideh.

34 Gamit, mətoləboii ke, noum hən navəlagw hən ke ginau mai alat lototah mai ginau, namtsəpar titideh.*

35 Len natit pisi notogole, noṽusani ke datimasum tidaŋ magenan hən datbevi tarhət silat ləsədaŋ. Mitinau gat nasoruan siNasub aYesu toke, ‘AGot tigol navoian van hən alat lotoviol səhor alat lotolav naviolan.’ ”

36 Nəboŋ aPol tosor tonon, etəjedur, gai mai galit pisi ale isor tuṽ.

37 Galit pisi lutan habat; lolugum gat aPol, losum nətərhon.

38 Lulolosa masuṽ bathut nəsa tokele ke, asike loris am. Beti losəhari vi lan nəwag wol.

21

Nəyaran siPol vi Jerusalem

1 Nəboŋ namttoriŋ galit tia, namtuwol inor van vəbar naut a Kos, ale pelan han namtubar naholoul Rotes, beti namtovi Patara.

2 Nəboŋ namttosaḅ nəwag wolwol bevi Fonisia, namtusah lan, namtuwol.

3 Namtoris naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len nəmair sinamito namtuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair husur nəwag wol tedədaŋ tite ei.

4 Namtusah ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmariboŋ eməlevru. Len aNunun aGot galit lukel mai aPol ke satevi məhat vi Jerusalem.

5 Nəboŋ namttotoh ei tonon, namtoriŋ naut enan len nəyaran sinamito. Galit pisi mai asolit mai anatulit luyar mai ginamito vi lan nətərhəvile. Len nabitas ei ginamit pisi namtotəjadur, namtusor tuṽ,

6 ale namtosudəlaṽ ginamit gabag. Namtusah len nəwag wol, be galito luyahim.

7 Namtuwol a Tair van vəbar naut a Ptolemis. Len naut enan namtuke, “Ivoi,” mai nəvanuan nadəlomian gail ale namtutoh mai galito hən nəmariboŋ esua.

8 Pelan han namtovi Sisarea ale namtutoh mai a Filip tokelkel ur na-keluri-an tovoi, tovi vanuan sua len natikon lotoməlevru.*

9 Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nəsa aGot tokel mai galito.

10 Nəboŋ namttotoh ei len nəmariboŋ galevis, ahai kelkel ur sua, nahəsan aAkapus egəm len naut a Jutea gəm vi pan.*

* 20:28: 1Pit 5.2 * 20:34: Uman 18.3 * 21:8: Uman 6.5, 8.5 * 21:10: Uman 11.28

¹¹ Egəm hən ginamito, ilav nəhau tutuŵ siPol ale iban̄is gat gabag narien mai navəlan p̄isi həni. Ike, “ANunun aGot ekəmaiegai ke, ‘Naulum̄an nəhau tutuŵ egai tovi esan, alat a Jutea len naut a Jerusalem dereh liban̄is gati hən ləber̄iŋi len navəlan alat ləsavi Ju.’ ”

¹² Nəboŋ namttosəsəlon̄ hən natgalenan, ginamit mai alat lotosuh ei nam-ton̄iri ke, aPol satevi Jerusalem.

¹³ Beti aPol isor var ginamit ke, “Mətumabe? Mətutaŋ, ale nəlogw itan̄is habat hən gamito. Be savi nə-ban̄is-gati-an ŋai notoutaut həni, noutaut hən nəb̄imat len naut a Jerusalem sil nahəsən Nasuḅ aYesu.”

¹⁴ Husur namttohis̄i soḅuer, namtsasor am be namtuke, “Nəs̄a Nasuḅ toləŋoni māu tevisi.”

¹⁵ Husur nəboŋ galenan namtoutaut ale namtovi məhat vi Jerusalem.

¹⁶ Ahai susur galevis a Sisarea lutah mai ginamito, ale losəhar ginamit vi lan naim siMnason, auleSaiprus sua tovi ahai susur a m̄o tia, ale namtutoh maii.

APol eris aJemes

¹⁷ Nəboŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadəlomian gail lohəhaŵur hən namttogəmai.

¹⁸ Pelan han namtutah mai aPol hən namtber̄is aJemes, ale alat lotoil a m̄o silat siYesu logəmai.

¹⁹ APol ikel na-ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit p̄isi ŵisusua aGot togole len alat ləsavi Ju nəboŋ aPol toum m̄os galito.

²⁰ Alat lotosəsəlon̄ hən natgalenan lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, “Wawa, goris ləboii ke naJu gail lusob̄ur masuŵ logəm vi vanuan nadəlomian gail. Galit p̄isi loləŋon buni ke lehusur nalo.

²¹ Losəsəlon̄ hən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotoŵusan naJu gail lotosuh mai alat ləsavi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale salehusur naŵide seJu gail.

²² Dereh lesəsəlon̄ hən gotogəmai, ale namtigol nəsa?

²³ Gigol nəsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol na-kel-gati-an van hən aGot.

²⁴ Gitah mai galito, gigol giveveu len nəhon aGot mai galito, ale lav nəvat mai galit hən ləbesir nəkadulito. Imagenan nəvanuan p̄isi dereh leləboii ke, nəsa lotosəsəlon̄ həni husur gaiug sakitin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses.*

²⁵ Be tarhət alat ləsavi Ju, namtutosi tia ke salihan naməŋod tovi violan len natutumavan van hən nəlablab, salihan nəda o naməŋod nəhau toban̄is bun navədolon mai saligol naitian tosa.”*

²⁶ Pelan han aPol esəhar alalum̄an ale lugol luveveu. Beti eḅis len naholəvat todar vis naim siGot hən b̄ikel ur nəboŋ hən nanoŋan hən naveveuan salito, nəboŋ ahai tutumav ḅetutumav hən naviolan m̄os galit ŵisusua.*

Lutah gat aPol

²⁷ Nəboŋ nəmaribon̄ toməlevru pəpadaŋ hən tonon̄, naJu galevis ta Asia loris aPol len naholəvat todar vis naim siGot. Nasoran salito igol naluŵoh kavkav nəlolit ipaŋpaŋ van lutah gat aPol,

²⁸ lukai ke, “UleIsrael gail, mətevi tarhət sinamito! Ategai evi naulum̄an toŵusan nəvanuan p̄isi len naut p̄isi. Len naḅusanan san isor tas nəvanuan

* **21:24:** Uman 18.18 * **21:25:** Uman 15.23-29 * **21:26:** 1Kor 9.20

sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A məhat hən natgalenan, esəhar auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai ebiñbiñal len nəhon aGot.”*

²⁹ (Lokəmaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus* tia totah mai aPol len nabiltivile. Ale lunau ke aPol tosəhari vi lan naholəvat todar vis naim siGot.)†

³⁰ Beti nəvanuan len nabiltivile kavkav, nəlolit ipaṇpaṇ, lomur bonbon, tah gat aPol, liv gargari dan naholəvat todar vis naim siGot, ale vəha-sua ṇai nabopita gail lokəkol.

³¹ Nəboṇ lotohisi hən ləbiṽabuni, na-kel-uri-an ibar nakomada toil a mō hən nasoltia gail pisi siRom ei,‡ ke len naut a Jerusalem kavkav ikad nə-bal-taṽtaṽor-an tomədas natit gail.

³² Vəha-sua ṇai esəhar nasoltia mai nasenturion§ gail, lugam vi pan van hən naluṽoh. Nəboṇ naluṽoh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a mō, ləsəṽas aPol am.

³³ Beti nakomada egəm hən aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, libaṇis gati hən natsen teru. Ale eus naluṽoh ke nahəsan ase mai igol nəsa.

³⁴ Galevis len naluṽoh lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsual am. Ale husur edədas hələboi nəsa tovisi bathut nəwalan, ike nasoltia gail lesəhar aPol vi lan naim sisoltia gail.

³⁵ Nəboṇ aPol tobar na-mel-pəlpəlau-an hən naim sisoltia gail, lupati husur nabiltitol paṇpaṇ sinaluṽoh.

³⁶ Naluṽoh lotohusur galito lukaikai ke, “Vabuni! Vabuni!”

APol isor kitin husur gai gabag

³⁷ Nəboṇ lotosəhsəhar aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada ke, “Noləboi nəbisor mai gaiug?” Atenan isor vari ke, “Goləboi nasoruan ta Kris a?”

³⁸ Be gaiug gəsavi uleIjip togol nəbalan mai a Rom a mō, ale tosəhar alalumnan lotogolgol nəmatan lotovi 4,000 vi lan naut masmas a?”

³⁹ APol ike, “Ao, ginau novi naJu, auleTarsus a Silisia, naulumnan hən nabiltivile enan. Nous gaiug ke, noləboi nəbisor mai nəvanuan galeg bai a?”

⁴⁰ Nəboṇ todaṁ hən aPol eil len na-mel-pəlpəlau-an ale eḅil hən navəlan van hən naluṽoh. Nəboṇ naut toḅut, isor mai galit len nasoruan seIpru gail ke,**

22

¹ “Lalumnan, aṽagw gail mai atəmagw gail, mətesəsəlonṇ hən na-sor-gole-an sagw tokitin.”

² Nəboṇ lotosəsəlonṇ hən ke tosor len nasoruan seIpru gail, naut eḅut habat ale ike,

³ “Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginau len naut a Tarsus a Silisia. Notibau len nabiltivile egai. Nəboṇ notosəkul, ahai pusan sagw aKamaliel. Len naṇusanan san nosəkul ləboi bun nalo setəmadit ta sutuai. Noləṇon masuṽ hən notohusur aGot suṁan gamit pisi daməṇai.

⁴ Ginau nomədas tabtab hən alat lotohusur naṇisal siNasuḅ, nugol isa hən galito van vəbar nəmatan salito. Nubanṇis gat alalumnan mai alatpəhaṽut, bar hən galit len naim bəbaṇis.

* **21:28:** NaJu gail lunau ke alat ləsavi Ju lovi naut kəmas, ləsənor hən ləḅəbis len naholəvat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ṇai len Naut silat ləsavi Ju. Alat a Israel loləboi ləḅəbis vi lan naut gail pəpadaṇ hən naim siGot: Naut silatpəhaṽut mai Naut silat a Israel. Avan ideh sahusur natgalenan, lugol imat. * **21:29:** Uman 20.4 † **21:29:** Hən naves 28-29, ris Eze 44.7 ‡ **21:31:** Nahəsan aKlautius Lisias, ris Uman 23.26. § **21:32:** Nasenturion evi nasoltia toil a mō hən nasoltia lotovi 100.

** **21:40:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram.

⁵ Abiltihai tutumav mai alat lotoil a m̄o seJu gail loləboi ləbikel koti m̄os ginau ke notokitin. Galit lulav nalobulat napisulan gail mai ginau van hən naJu gail a Tamaskus. Ale nuvan hən nəbiban̄is gat alat lototoh ei, səhar təlmam hən galit vi Jerusalem hən ləbipan̄is.*

*APol ikel husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 26.12-18)*

⁶ “Nəboŋ notoyar van, pəpadaŋ hən naut a Tamaskus tublial, vəha-sua ŋai nam̄ial togəm len nəmav tom̄ial habat ebilas ginau.

⁷ Ale nuteh len tan, nosəsəloŋ hən nadoldol tous ginau ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?’

⁸ Nusor vari ke, ‘Gaiug ase Nasuḅ?’ Beti ikel mai ginau ke, ‘Ginau aYesu ta Nasaret gotomədas bun ginau.’

⁹ Alat lototah mai ginau loris nam̄ial tom̄ial habat be ləsəsəloŋ hən nadoldol tosor mai ginau.

¹⁰ Nousi ke, ‘Nasuḅ, nigol nəsa bai?’ Nasuḅ ikel mai ginau ke, ‘Gile məhat, geḅis len nabiltivile a Tamaskus. Avan sual ei dereh tikel mai gaiug natit p̄isi notoriŋi len gaiug hən gəḅigole.’

¹¹ Nodədas nəbəkəta sil nam̄ial enan tobilas ginau. Ŋa alat lototah mai ginau lotəgau navəlagw, losəhar ginau vi lan naut a Tamaskus.

¹² “Naulum̄an sua, nahəsən aAnanias egəm hən ginau. Evi vanuan tohusur kitin hən naḅisal siGot mai tohusur nalo, ale naJu gail ei luke tovoi.

¹³ Eil təban ginau ale ike, ‘Wawa Sol, gekəta vi məhat, nakətaan sam̄ etəlmam!’ Vəha-sua ŋai nokəta vi məhat, norisi.

¹⁴ Beti ike, ‘AGot setəmadit ta sutuai itabtabuh len gaiug hən gəḅeləboi naləŋonian san, hən gəḅeris Nəvanuan Nanoran mai hən gəḅesəsəloŋ hən nadolon.

¹⁵ Husur dereh gevi vanuan san hən gəḅikel kot nəsa gotorisi mai gotosəsəloŋ həni mai nəvanuan p̄isi.

¹⁶ Ale govəlo hən nəsa? Gile məhat, gibaptais, ale gisor mai Nasuḅ hən bəkəkas kuv nəsaan sam̄ gail.’

AGot esəvat aPol van hən alat ləsavi Ju

¹⁷ “Notəlmam vi Jerusalem ale nəboŋ notosor tuḅ len naholəvat todar vis naim siGot, noris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav ei.

¹⁸ Noris aYesu tokel mai ginau ke, ‘Getutut, gam dan naut a Jerusalem husur asike lodəlom na-kel-koti-an sam̄ husur ginau.’

¹⁹ Ale nuke, ‘Nasuḅ, galit loləboii ke, len naim nabonbonan p̄isi seJu nuban̄is gat alat lotoriŋ nəlolit len gaiug ale nuḅas galito.

²⁰ Ale nəboŋ nəda hiSteven tosel, gai tosor vi tarhət sam̄, ginau noil pəpadaŋ, nudam̄ mai alat lototubuni. Nokəta təban nahurabat salito.’*

²¹ Beti ikel mai ginau ke, ‘Givan, nesəvat gaiug vi tut van hən naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’ ”

²² Naluḅoh losəsəloŋ hən aPol vəbar tokəmaienan. Be nəboŋ toke aGot tosəvati van hən alat ləsavi Ju, lukai habat ke, “Lav kuvi dan navile a pan! Sanor ke bimaaur am.”

²³ Lukai van ale lubarbar hən nahurabat salit gail mai nəmasiav vi məhat.

²⁴ Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesəhar aPol vi lohoim salito ale bilasi, usi hən ləḅisabi ke, husur nəsa naluḅoh lotokai van həni maienan.

* 22:5: Hən naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2 * 22:20: Uman 7.58, 8.1

25 Avil nəboŋ lotoliv gat navəlan mai narien aPol, baŋis gat gail hən lə̃bebilasi, eus nasenturion toil təban ke, “Inor ke mətebilas auleRom sua nakotan səsabi ke tosab?”*

26 Nəboŋ nasenturion tosəsəloŋ hən natenan, ivan hən nakomada ale ikel maii ke, “Guke gigol nəsa? Atenan evi auleRom.”

27 Nakomada egəm hən aPol, eusi ke, “Kel mai ginau, govi auleRom m̃au?” Ale ike, “Evoi.”

28 Beti nakomada ike, “Nulav nəvat tosoḅur mai alat a Rom hən notogəm vi uleRom.” Ris aPol toke, “Be ginau boh, nəboŋ lotopas ginau novi uleRom.”

29 Vəha-sua ŋai alalum̃an pəpadaŋ hən lə̃bebilas aPol mai lə̃beusi hən nau-sian gail, lovi tut dani. Nakomada am emətahw husur inau lə̃boii ke, tobaŋis gat aPol tovi uleRom kitin hən natsen.†

APol eil rivuh len nəSanhitrin

30 Pelan han nakomada ike teləboii ke alat lotoil a m̃o seJu gail lukot hən aPol hən nəsa. Ale isah ruḅat aPol, ale ikele idan ke abiltihai tutumav mai nəSanhitrin kavkav lebətah. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a m̃o len nəholito.

23

1 Nəboŋ aPol tokəta mətaltal van hən nəSanhitrin ike, “Lalum̃an, aṽagw gail, len nəmauran kavkav sagw len nəhon aGot nəlogw imasil vəbar daməŋai.”

2 Beti abiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil təban aPol ke liṽos nabuŋon.

3 APol ipair van həni ike, “AGot tiṽas gaiug, gohum napisbile toḅiŋḅiŋal gotopiti topəhapəhw!” Gobətah ei, gusaḅ səhoti ke nəsagol husur nalo siGot, avil gaiug goḅur kotov nalo nəboŋ gotokel mai alatenan ke liṽos ginau.”

4 Alat lotoil təban luke, “Imabe gotosor tosa hən abiltihai tutumav siGot?”

5 Ale aPol ike, “Aṽagw gail, nəsaləboii ke tovi biltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, ‘Sagisor tisa hən avan ideh toil a m̃o hən nəvanuan saŋ gail.’ ”*

6 Nəboŋ aPol tokəta lə̃boii ke galevis lovi Sattiusi, galevis am lovi Farisi, ikai van hən nəSanhitrin ke, “Aṽagw gail, novi Farisi sua, notovi anatun siFarisi gail. Lukot hən ginau husur nə-vatvat-viri-an mai na-le-məhat-an dan nəmatan!”*

7 Nəboŋ tokəmaienan, naFarisi gail mai naSattiusi gail lotuḅat sor ḅalḅal ale nabonḅonan egəm nətarhət eru.

8 (NaSattiusi gail luke səkad na-le-məhat-an dan nəmatan, səkad aŋel ideh o nanunun ideh, be naFarisi gail lodəlomi ke ikad galen p̃isi.)*

9 Na-sor-ḅalḅal-an iwal habat. Galevis lotovi hai p̃usan hən nalo siMoses lotovi Farisi am, lule məhat, lusor ḅal habat ke, “Namtsəsab̃ natideh tosab len ategai. Hum ma nanunun ideh o aŋel ideh m̃au tosor maii.”

10 Nəboŋ lotosor ḅalḅal van, nakomada emətahw ke, dereh lisah pəpas aPol, ale ikel mai nasoltia gail ke, levi pan, ale len nədaŋan salito lesəhar kuvi dan nəSanhitrin vi lan naim sisoltia gail.

11 Len mariug enan Nasuḅ eil təban aPol ike, “Gitah gat nəloŋ! Gukel kot natit gail husur ginau len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti len naut a Rom am.”

Na-sor-utaut-an hən nəmatan siPol

* 22:25: Uman 16.37 † 22:29: Sanor ke avan ideh ḅibaŋis gat auleRom hən natsen. * 23:3: Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hən abiltihai tutumav * 23:5: Exo 22.28 * 23:6: Uman 26.5; Flp 3.5 * 23:8: Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

¹² Len nadudulan naJu gail luḃonḃon, luta gat na-kel-gati-an ke lukkolkol hən nəhanan mai namunan van vəbar nəḃon ləḃigol aPol ḃimat.

¹³ Nəvanuan lotoḃonḃon len na-sor-utaut-an enan lusobur səhor 40.

¹⁴ Luvan hən aḃiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo seJu gail ale luke, “Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namtḃigol aPol ḃimat.

¹⁵ Imaienan, gamito mai nəSanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesəhar aPol van hən gamito sumān ke mətḃike mətḃisaḃ nakitinan am husuri. Namtoutaut hən namtḃigole ḃimat a tahw hən ḃibar gamito.”

¹⁶ Nəḃon ailoan ulumān matmat siPol tosəsəlon hən na-sor-utaut-an enan, evi lan naim sisoltia gail, eḃis lan ale ikel uri mai aPol.

¹⁷ APol ekis nasenturion sua gəmai ale ike, “Gesəhar nəmantuhmar egai van hən nakomada samito hən ḃikel ur natsua mai atenan.”

¹⁸ Na esəhari van hən nakomada. Nasenturion ikel maii ke, “APol, dattotah gati len naim sidato, ekis ginau, ale eus ginau ke nesəhar nəmantuhmar egai gəm hən gaiug. Ikad natsua hən ḃikele mai gaiug.”

¹⁹ Nakomada etəgau navəlan ailoan aPol, elivi hən arḃisor səḃolaru. Eusi ke, “Guke gikel ur nəsa mai ginau?”

²⁰ Isor vari ke, “NaJu gail ludam̃ mai galit gabag ke, pelan dereh leus gaiug hən gəḃesəhar aPol vi pan van hən nəSanhitrin hən ləḃisaḃ nakitinan am husuri, be logəgəras.

²¹ Sagedəlom galito. Lalumān lotosobur səhor 40 losusuah, toh vir nagəmaian siPol. Lukel gati ke salihan, salemun vəbar ləḃigol aPol ḃimat. Gagai loutaut vir gaiug ke gəḃidaḃ hən nəsa lotousi.”

²² Imagenan, nakomada enan ike nəmantuhmar tivan, ale ikel maii ke, “Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur nategai mai ginau.”

APol ivan hən aFeliks a Sisarea

²³ Beti ekis nasenturion eru gəmai, ike, “Məreutaut hən nasoltia lotovi 200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia nəsaran lotovi 200 hən ləḃevi Sisarea len namityal toməlapat daməḃ len mariug.

²⁴ Məreutaut hən nahos vir aPol, ale səhar aPol van hən aFeliks tovi gavna ei.”

²⁵ Itos naləḃulat maiegai ke:

²⁶ Ginau notovi Klautius Lisias nutos nategai van hən aGavna tovoi, aFeliks: Ivoi.

²⁷ NaJu gail lutah gat ategai hən ləḃiḃabuni. Nəḃon notosaḃi ke tovi uleRom, ginau mai nasoltia gail namtuvan həni ale nulav kuvi dan galito.

²⁸ Husur ke notoke neləḃoi nəsaan lotoke togole, nosəhari van hən nəSanhitrin salito.

²⁹ Nusabaḃi ke lotokot həni husur na-sor-ḃalḃal-an hən nalo salito, be nəmatan o naim ḃəḃañis sanor hən nəsa lotoke togole.

³⁰ Nəḃon notosəsəlon həni ke tokad na-sor-utaut-an hən ləḃemədəs ategai, vəha-sua ḃai nosəvati van hən gaiug. Nukel mai alat lotosor tas ategai ke likel mai gaiug nəsaan lotonau ke togole. Sipa.

³¹ Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len mariug losəhar aPol vi Antipatris.

³² Pelan han nasoltia gail lotoyar, lotəlmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol sal.

³³ Nəḃon lotobar naut a Sisarea lulav naləḃulat napisulan mai aFeliks tovi gavna ei, ale lorin aPol len navəlan.

³⁴ Nəḃon aFeliks toḃurur̃ naləḃulat, eus a Pol ke naut san matmat a be. Ale nəḃon tosəsəlon həni ke tovi uleSilisia,

³⁵ ike, “Dereh nikot hæn gaiug næboŋ alat lotosor tas gaiug læb̃ibar naut egai.” Beti ikel mai nasoltia galevis ke lekætkæta kækol hæn aPol len nabiltiim siHerot, gai toum hæni tia sutuai.†

24

aPol len nakotan siFeliks

¹ Len næboŋ torim tohusur enan, abiltihai tutumav, aAnanias, egæm mai galevis lotoil a m̃o seJu mai avan sua, nahæsan aTertullus tovi ulum̃an tokad namitisau hæn nalo. Ale lukel uri mai agavna næsa lotoke likot hæn a Pol sile.

² Næboŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etuðat sor tas aPol, ike, “AFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sam̃ hæn nautautan namtohæhaʋur hæn natæm̃at topat tobælav mai natgalevis gotogægel hæni tovoi len nækantri egai.

³ Akis len naut þisi namtosipa hæn næsa gotogole, aFeliks gotoyalyal.

⁴ Nomætahun næbigol gæbivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesæsæloŋ kækereh hæn ginamito len navoian gotokade tabtab.

⁵ “Ategai, namtusabi ke tovi ulum̃an namædasian togol næ-b̃al-mætahuni-an len naJu þisi len navile a pan kavkav. Eil a m̃o hæn naluʋoh lotosab,* lotohusur ahai þusan ta Nasaret.*

⁶⁻⁸ Ategai igol risi hæn tomædas naim siGot hæn toþiŋþiŋal len næhon aGot, imagenan namtutah gati. Næboŋ gæbeusi, dereh gisabi ke, natit þisi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan, ekitin.”†

⁹ NaJu gail ei luðon mai aTertulus, luke næsa tokele ekitin.

aPol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

¹⁰ Næboŋ agavna totinuh van hæn aPol hæn þisor, aPol ikel maii ke, “AFeliks aGavna, nolæboii ke, len nasihau tosoður gotopæpehun nanoran dan næsaban len nækantri egai tia. Imaiengan nohæhaʋur hæn næþisor husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakitin.

¹¹ Sædaŋ hæn gæþisabi ke, sæbar næmariboŋ tovi 12 tovan, novi mæhat vi Jerusalem hæn næbilotu.

¹² Naut kæmas næsa lotokele, læsæsabi ke notosor þalþal mai avan ideh, læsæsabi ke notogol nadædarŋaþuan len naluʋoh len naholævat todar vis naim siGot, len naim næþonþonan seJu ideh o len naut ideh len nabiltivile.

¹³ Lukel mai gaiug ke notogol tosa, be lodædas læbeʋusan nakitinan hæn næsa lotokele.

¹⁴ Nukel læboi nategai mai gaiug ke, nulotu hæn aGot setæmanamit ta sutuai hæn Naþisal siNasuð alategai lotoke tosab. Nodælom natit þisi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail.

¹⁵ Sum̃an næsa alategai ma lotodæloimi, ginau nuvatvat vir næboŋ aGot þigol na-le-mæhat-an dan næmatan hæn alat lotonor mai læsanor.*

¹⁶ Imaiengan nohisi ke nælogw imasil len næhon aGot mai nævanuan þisi tabtab.

¹⁷ “Husur nasihau tosoður noætælmam hæn næbeviol hæn nævat mai nævanuan sagw gail lotom̃idol ale hæn næbetutumav.

† **23:35:** Naim enan, aHerot toyalyal eum hæni. * **24:5:** Nalo siRom idam̃ hæn nalotuan galevis ŋai. Tertulus ike naþisal siYesu Nasuð sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur naþisal siNasuð aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todam̃ hæni husur eþitþitoʋ hæn nalotuan seJu gail.

* **24:5:** Mat 2.23 † **24:6-8:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hæn nasoruan egai: *Namtuke namtikot hæni len nalo sinamito* ⁷ *be nakomada, aLisias, egæm lav kuvi dan ginamito len nædaŋan san.* ⁸ *Beti ikel mai ginamito hæn namtþegæm hæn gaiug.* * **24:15:** Dan 12.2

¹⁸ Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notoveveu tia, lusaḅ ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluṽoh, səkad nadədarŋaḅuan ideh.‡

¹⁹ Avil ikad naJu galevis a Asia ei. Galit, ləḅeləboi natideh notogol tosa, ivoi hən ləḅitoh gegai len nəhoṽ.

²⁰ Galit gabag māu, likel mai gaiug natideh sanor lotosaḅi len ginau nəboŋ notoil len nəhon nəSanhitrin salito!

²¹ Sumān ma tovi nategai notokai habat həni nəboŋ notoil len nəḅonḅonan salit ke, ‘Lukot hən ginau daməŋai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!’ ”*

²² Beti aFeliks toləboi masuṽ hən Naḅisal siNasub, igol nakotan evəlo, ike, “Nəboŋ aLisias, nakomada ḅegəmai, nerin na-sor-saḅi-an sagw husur gaiug.”

²³ Ale ikel mai nasenturion ke, tekətkəta kəkol hən aPol be terinji hən ḅiyaryar kəkereh, ale tidanḅ hən nəvanuan siPol gail lekətkəta təban.

APol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

²⁴ Nəmariboŋ galevis tohusuri aFeliks egəm mai asoan, nahəsan aTrusilla, tovi Ju sua. Episul hən aPol ḅegəm həni ale esəsəloŋ hən tosor husur nadəlomian len aYesu Kristo.

²⁵ APol ihol husur nanoran, mai nədaŋan hən avan ideh ḅike, “Aoa,” hən nəsaan, mai nəboŋ aGot ḅikot hən nəvanuan ḅisi. Nəboŋ tokəmaianan, aFeliks emətahw, ike, “Givan bai, nəḅisaḅ nəboŋ ideh am, dereh nepisul hən gaiug hən gəḅegəmai.”

²⁶ Bathut aFeliks tonau ke hum ma aPol ḅilav nəvat maii hən ḅimakuv, episul vəha-səḅsoḅur həni hən ḅegəm hol maii.

²⁷ Nəboŋ nasihau toru togam gole tonon aPorsius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks toləŋon ke naJu gail lehəhaṽur həni, erin aPol totoh tin len naim ḅəbaŋis.

25

APol eusi ke aSisa tikot həni

¹ Len nəmariboŋ itor husur nagəmaian san len naut aJutea, aFestus erin naut a Sisarea vi məhat vi Jerusalem.

² Len naut enan aḅiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō seJu gail, lukel uri mai aFestus nəsa lotoke aPol togol tosa. Ale loŋiri ke,

³ ḅike ləḅehəhaṽur həni, tilav aPol gəm vi Jerusalem. (Lusor utaut həni tia ke ligol aPol timat len naḅisal.)

⁴ AFestus isor var galit ke, “Namtotəgau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginau nivan ei.

⁵ Imaianan, alat lotoil a mō hən gamito, litah mai ginau. Bikad natideh tosa len atenan, likel ur nəsa togol tosa len nakotan sagw ei.”

⁶ AFestus itoh mai galit len naut enan len nəmariboŋ sasəhor toməlevtor o tosəŋavur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han ebətah len nakotan ale ike lesəhar aPol gəmai.

⁷ Nəboŋ aPol togəmai tonon, naJu gail lotogəm a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur nəsa lotoke aPol togol tosa avil lodədas ləḅəṽusan səhoti ke tovi kitinan.

⁸ APol isor vi tarhət san gabag ke, “Nəsagol natideh toḅur kotov nalo seJu gail, tomədas naim siGot o tomədas aSisa.”

⁹ Be husur aFestus toke tigol naJu gail lehəhaṽur, eus aPol ke, “Guke gevi Jerusalem hən nəḅikot hən gaiug ei sil natgalegai a?”

‡ 24:18: Hən naves 17-18, Uman 21.17-28 * 24:21: Uman 23.6

¹⁰ Ale aPol isor vari ke, “Gagai noil a mō len nēhai bētbētah nakotan tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor hēn nēbīkot lan. Gaiug golēboi buni tia ke nēsagol natideh tosab van hēn nāJu gail.

¹¹ Nēbīgol natideh tosa, tonor hēn nēbīmat sile, asike nugam dan nēmatan enan, avil nēsa nāJu galegai lotokel ke notogol tosa asike bēkitin, sēkad avan ideh tolēboi bēriņ ginau len navēlalito. Nous ke aSisa tebētah len nakotan sagw.”

¹² Beti nēboņ aFestus tosor husur natenan mai esan gail lotokad namitisau, isor var aPol ke, “Gous ke aSisa tebētah len nakotan samī, ale dereh givan hēn aSisa.”

aFestus isor husur aPol mai aAkrrippa aKiņ

¹³ Nēboņ nēmariboņ galevis tovan, aAkrrippa aKiņ* mai aPernis tovi aVavinen arogēm hēn naut a Sisarea hēn arbīke, “Ivoi,” ale arbēlēlav mai aFestus.

¹⁴ Arutoh ei nēmariboņ isōbur ale len natohan sēlaru aFestus isor husur nakotan siPol mai akiņ, ike, “Ikad avan sua aFeliks toriņ len naim bēbaņis gegai.

¹⁵ Ale nēboņ nototoh len naut a Jerusalem, abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō seJu gail, lukel mai ginau nēsa lotoke aten togol tosa ale lous ke ginau nisab sēhoti ke timaspanis.

¹⁶ Nukel mai galit ke, savi naVide silat aRom hēn lēberīņ avan ideh len navēlan alat lotoke tipanis. Be len nakotan atenan timaskad nēbonbonan mai alat lotosor tasi hēn bīsor vi tarhēt san gabag.

¹⁷ Imaienan nēboņ lotogēm bōn gegai, nēsavēlo be pelan han ņai nobētah len nakotan, ale nukele ke lesēhar aPol gēmai.

¹⁸ Nēboņ alat lotosor tasi lotoil, lēsakel ur natideh gai togol tosa hum notovatvat viri.

¹⁹ Be lusor tastasi husur nēbathut nalotuan galevis salito, mai avan sua tomat, nahēsan aYesu, aPol toke tomaur.

²⁰ Husur nēsālēboi ke timabe hēn nēbēpuspus kitev nakitinan husur natgalenan, nous aPol ke bēhēhaVur māu ke tevi Jerusalem hēn bīkot ei sil nāsor-tastasi-an galenan.

²¹ Avil nēboņ aPol tous ke titoh vir nakotan seSisa, nukele ke letēgau gati vir nēbēsāvati van hēn aSisa.”

²² AAkrrippa ikel mai aFestus ke, “Ginau am nuke nesēsēloņ hēn atenan.” aFestus ike, “Pelan beti gesēsēloņ hēni.”

aPol len nēhon aAkrrippa

²³ ņa pelan han aAkrrippa mai aPernis arogēm len naVivan totibau hēn arbīpat gēlar mēhat, aroBis len narumī hēn nēbonbonan. Nakomada gail mai nēvanuan totibau gail len navile, lutah mai gēlaru. Beti aFestus ikele ke lesēhar aPol gēmai.

²⁴ Ale aFestus ike, “Akrrippa aKiņ mai galit lototoh mai ginamito, mētoris ategai. NāJu gail pīsi lous taltal hēn ginau len naut a Jerusalem mai gegai hēni, lukai ke sanor hēn bīmaur am.

²⁵ Nēsēsābi ke togol natideh hēn bīmat sile. Ale nēboņ toke tivan hēn aSisa, noriņ ke nesāvati van.

* **25:13:** AHerot Akrippa egai evi anatan aHerot Akrippa togol aJemes aVān aJon imat ale totah gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24.

²⁶ Avil nəsələboii ke nitos nəsə husur ategai van hən aSisa. Imaienan nosəhari gəm a m̄o len nəhomit p̄isi, mai gaiug m̄au Akrippa aKiṅ. Nəboṅ namt̄beus nausian gail van həni hum ma nəb̄isaḅ natideh hən nəb̄itos gati.

²⁷ Husur len nənauan sagw sanor savoi hən nəb̄esəvat avan ideh notobaṅis gati van, be na-tos-gati-an hən nəsə togol tosa eb̄uer.”

26

APol isor mai aAkrippa

¹ AAkrippa ikel mai aPol ke, “Gisor m̄os gaiug gabag bai.” Ale aPol ibar hən navəlan, etuḅat sor vi tarhət san gabag ke,

² “Len nəhoṁ daməṅai, nohəhaṽur hən nəb̄isor vi tarhət sagw gabag. Nisor tas nəsə naJu gail lotokel ke notogol tosa.

³ Nohəhaṽur husur gaiug, aAkrippa aKiṅ, goləboi naṽide p̄isi mai na-sor-ḅalḅal-an seJu gail. Imagenan noṅir gaiug ke, gesəsəloṅ m̄ədaυ vir ginau.

⁴ NaJu p̄isi loləboi naṽide hən nəmauran sagw nəboṅ notokəkereh vəbar daməṅai, len natuḅatan len nəmauran sagw nəboṅ nototoh mai nəvanuan sagw gail, ale len naut a Jerusalem.

⁵ Galit ləḅike ləḅikel uri, loləboi ebəlav tia ke notovi Farisi sua ale naFarisi gail ludaṅ hən ləḅehusur p̄is naṽide hən nalotuan seJu gail.*

⁶ Daməṅai noil len nakotan husur nə-vatvat-viri-an sagw len nəsə aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai.

⁷ Na-kel-gati-an enan, nahəmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoḅ, ale ludaṅ len nalotuan van hən aGot tabtab m̄osi. Bathut nə-vatvat-viri-an enan, naJu gail lukot hən ginau, aKiṅ.

⁸ Imab m̄ətsaləboi m̄ətḅedəloṁi ke aGot togol alat lotomat lule m̄əhat dan nəmatan?

⁹ A m̄o ginau am nunau ke nimasgol natit tisoḅur hən nəḅemədas nahəsən aYesu ta Nasaret.

¹⁰ Ale len naut a Jerusalem nugole imaienan. Abiltihai tutumav gail lulav nə-dam-həni-an mai ginau ale nokəkol gat alat siGot len naim bəbaṅis, ale len nakotan nudam̄ hən nəmatan hum nəpanismen salito.

¹¹ Len naim nəḅonḅonan p̄isi seJu nupansəm galito vəha-səḅsoḅur, noḅisi ke galit ideh ləḅisor m̄ədas nahəsən aYesu. Nəlogw epəṅas galit hum notovinvinu ale nomədas tabtab hən galito van vəbar nabiltivile gail a tut.*

APol isor husur nəp̄airan san dan nəsaan (Uman 9.1-19, 22.6-16)

¹² “Len nəyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nədaṅan seḅiltihai tutumav gail ale nukad naləḅulat hən nə-dam-həni-an salito.

¹³ AKiṅ, len natuḅlial, nəboṅ notohusur naḅisal, noris nam̄ial togəm len nəmav toṁial səhor namityal, toṁias ginau mai alat lotoyar mai ginau.

¹⁴ Ginamit p̄isi namtuteh len tan, beti nosəsəloṅ hən nadoldol tosor mai ginau len nasoruan seIpru gail ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsə? Nəboṅ gotomətahun ginau, gaiug səḅom̄ gosənah hun naḅuluk tosavat nəhai tokan, amahean toturi həni hən ḅiyar ḅinor.’

¹⁵ Nousi ke, ‘Gaiug ase Nasuḅ?’ Ale Nasuḅ ike, ‘Ginau aYesu gotomədas bun ginau!’

* **26:5:** Uman 23.6; Flp 3.5 * **26:11:** Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5

¹⁶ Be gile mēhat, geil len nariem̃ gēlaru. Novisi hēn gaiug hēn nēbitabtabuh len gaiug hēn gēbevi vanuan nauman sagw, ale hēn gēbikel kot natit gail gotorisi husur ginou mai natit gail nēbevisi hēn gaiug lan.

¹⁷ Dereh netēgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomētahun gaiug, nēvanuan sam̃ gail mai alat lēsavi Ju notosēvat gaiug van hēn galit gagai.

¹⁸ Nosēvat gaiug van hēn galit hēn gēbesēṅav hēn namētalito ale hēn gēbipair hēn galit dan nēmarginbut van hēn nam̃ial, dan nēdañan siSetan van hēn aGot. Timagenan hēn lēbikad narūbatian dan nēsaan, ale hēn lēbikad namilelit len alat lotoveveu husur nadēlomian salit len ginou.'

APol isor husur nauman san

¹⁹ "Imaienan, aAkrippa aKiṅ, nosēsēloñ husur atenan togēm len nēmav, ale nugol nēsa tokele.

²⁰ Nukel ur mai nēvanuan p̃isi ke, lipair dan nēsaan salit van hēn aGot, ale nēsa lēbigole timasnor hēn nēpairan dan nēsaan. Nukel ur naten len naut a Tamaskus metēkav, beti len naut a Jerusalem, ale len naut a Jutea kavkav. Ale nuvan hēn alat lēsavi Ju, nukel uri mai galit am.*

²¹ Husur natenan, naJu gail lutah gat ginou len naholēvat todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat.

²² Vēbar damēṅai aGot evi tarhēt sagw. Ale noil gegai, nukel ur nēsa notorisi mai nēvanuan kēmas gail mai nēvanuan gail lotoyalyal. Nēsa notokele eṅitoṽṅai hēn nēsa ahai kelkel ur gail mai aMoses lotokele ke tevisi.

²³ Luke aKristo, aGot totabtabuh lan, telēṅon tisa, ale husur ke tevi nametēkav hēn na-le-mēhat-an dan nēmatan, tikel ur nam̃ial mai nēvanuan sidat gail mai alat lēsavi Ju!"*

APol eus aAkrippa hēn b̃ikad nadēlomian

²⁴ Nēboṅ aPol tosor vi tarhēt san gabag sal aFestus isor habat kēkol hēni ke, "Pol goviniu! Na-b̃iltilēboi-sēhoti-an sam̃ igol ke gotovinvinu!"

²⁵ Be aPol ike, "Nēsavinvinu, aFestus gotoyalyal, avil nukel kot nasoruan tokitin, tokad nēnauan tovoi.

²⁶ AKiṅ elēboi natgalenan tia, husur enan nolēboi nēbēkēmaiēnan maii. Nunau lēboii ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan lēsavisi hum lotosusuah be lovisi p̃arṅar.

²⁷ Akrippa aKiṅ, godēlom nēsa ahai kelkel ur gail lototos gati a? Nolēboii ke gotodēlomi."

²⁸ AAkrippa ikel mai aPol ke, "Len namityal tom̃idol maiegai, gunau ke gotolēboi gēbigol ke nēbēgēm vi Kristen a?"

²⁹ APol isor vari ke, "Nous aGot ke len namityal tom̃idol o tobēlav, savi gaiug ṅai be galit p̃isi am lotosēsēloñ hēn ginou damēṅai, legēm sum̃an ginou! Avil natsen galegai eḅuer."

³⁰ Beti aKiṅ, aGavna mai aPernis, mai alat lotobētah mai galito, galit p̃isi lule mēhat.

³¹ Nēboṅ lotoriṅ narum̃ enan lukel mai galit gabag ke, "Atenan sagol natideh tonor hēn b̃imat o b̃itoh len naim bēbañis."

³² AAkrippa ikel mai aFestus ke, "Atenan, asike tausi ke tavi lan nakotan seSisa, talēboi tavivile."

27

APol iwol vi Rom

* **26:20:** Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8 * **26:23:** 1Kor 15.20; Isa 42.6, 49.6

¹ Nəboŋ aFestus toriŋi ke namtbiwol vi Itali, loriŋ aPol mai galevis lotobəbaŋis am len navəlan nasenturion sua, nahəsan aJulius, tovi gai sua len Nabiltiľuoh Nasoltia SeSisa.

² Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke biwol vi lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotuBAT wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai ginamito.

³ Pelan han namtubar naut a Siton, ale aJulius, tovoi hən aPol, idam hən ke aPol bivahut van hən nabubur san gail hən ləbəkətkəta təban.

⁴ Namtovi lau dan naut enan ale namtuwol susuah tarhəbab a Saiprus husur nəlan eŋuv gol ginamito.

⁵ Nəboŋ namttowol tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia tonon, namtubar naut a Mira a Lisia.

⁶ Len naut enan nasenturion isaB nəwag wolwol sua ta Aleksadria toke tevi Itali ale eusan ginamit lan.

⁷ Len nəmariboŋ isoBbur namtuwol manmaneh. Namtohusur nabitas a Knitus be nawolan idaŋ masuŋ. Pəpadaŋ hən naut a Knitus nəlan eŋuv gol nəgaman sinamito ale namtuwol tarhəholoul a Krit səhor nabuŋon a Salmone.

⁸ Nawolan sinamit husur nabitas enan idaŋ vəbar naut sua nahəsan tovi Naut Susuahan Tokab, pəpadaŋ hən nabiltivile a Lasea.

⁹ Nəmariboŋ isoBbur ivan tia, ale nətas isa hən nawolan husur Nəboŋ hən Nabəbaŋan* tu ivan tia. Imaienan aPol ikel naləlagauan mai galit

¹⁰ ke, "Laluŋan, noris ke dereh nawolan egai tidaŋ habat ale natit tisoBbur timasig, savi nəkako mai nəwag ŋai, be nəmauran tisoBbur am."

¹¹ Avil nasenturion sadəlom masuŋ hən nəsa aPol tokele, esəsəlon hən ahai wolwol mai amahean nəwag wol ŋai.

¹² Husur ke naut hən nasusuahan enan sanor hən namtbitoh lan len nahəbati naut susus, isoBbur len galit piŋi luke namtiwol dani hən hum ma namtbibar naut a Finiks hən namtbitoh ei len nahəbati naut susus. Naut enan evi naut susuahan tokəta vi nəsutwes mai nanotwes.

Nəlan paru

¹³ Nəboŋ nəlan toŋuv kəkereh len nasaut, lunau ke ləbibar naut a Finiks ŋa loliv naga, lotuBAT wol tukot pəpadaŋ hən naholoul a Krit.

¹⁴ Avil sədareh nəlan paru, nahəsan aNotis, eŋuv idaŋ tukot len naholoul a Krit gəmai.

¹⁵ Husur nəlan iŋas nəwag wol gol ke edədas biwol len nəlan topat gol nəhon maienan, namtupair, sarmar mai nəlan.

¹⁶ Nəboŋ namttogam tarhəbab len natuhholoul, nahəsan a Kauta, namtoləboi namtbəliv natuhBbot vi məhat len nəwag wol, naut kəmas ke todaŋ, ale namtubaŋis gati.

¹⁷ Nəboŋ tovi məhat tonon, lopis garu hən nəwag wol hən nabiltihau hən asike biŋapul. Beti husur lomətahw ke likos len nasəhau a Sirtis, lubar hən nəlai tovi aga, ale nətas isar hən galito, nəwag wol igam mədau.

¹⁸ Nətas ekur habat hən ginamito gol ke pelan han lotuBAT bubulan nəkako len tas.

¹⁹ Ale len nəmariboŋ totor han lubar hən nahudhutit hən nəwag len tas hən navəlalit ŋai hən ləbimaur.

²⁰ Len nəmariboŋ isoBbur namityal mai namneso gail ləsavisi. Nəlan paru iŋas habat hən ginamito van gol ke namtsadəlomi am ke namtbimaur.

* **27:9:** *Nəboŋ hən Nabəbaŋan* evi nəboŋ totibau seju gail. Len nəboŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai aGot. Abiltihai tutumav etutumav hən Bəbəbaŋ hən nəsaban mai nəsaan seju gail. Nəboŋ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa nətas isa masuŋ hən nawolan.

21 Nəboŋ ebəlav ləsəhan, beti aPol ile məhat, ikel mai galit ke, “Lalumñan, ivoi məttəsəsolŋ hən nalələgauan sagw. Asike məttawol dan naut a Krit, natit gail hən nəwag asike lətəmaɸulɸul, asike lətəmasig.

22 Be nukel mai gamit ke, ivoi mətetəgau gat nəlomito husur nəmauran samito asike imasig, nəwag wol ɸai dereh timasig.

23 AGot tovi esagw notoum san, nino len mariug aɸel san eil təban ginau

24 ike, ‘Sagemətahw Pol. Dereh gimaur, geil mñau len nakotan seSisa, ale aGot eviol həni mai gaiug tia hən nəmauran salit ɸisi lotosah len nəwag wol mai gaiug.’

25 Imagenan, lalumñan, məteləŋon tivoi am len nəlomito husur nukad nadəlomian len aGot ke dereh tesumñan nəsa tokele mai ginau.

26 Be datimaskos len naholoul ideh bai.”

27 Nəboŋ nawik eru togam gole, len mariug, nəboŋ nətas tosar hən ginamit tukot len Nətas Atria, tubloh len mariug alat lotoum len nəwag wol lunau ke lusal gəm pəpadaŋ hən naut ideh.

28 Lugol ris nəsarehan hən nətas, saɸi ke namita† han tovi 37. Sədareh lugol ris nəsarehan tətəs, saɸi ke namita han tovi 27.

29 Lomətahw ke hum ma namtɸikos len nəvat, ale lubar hən naga ivat bathuwag beti lusor tuɸ vir nalennəyal ɸegəmai.

30 Galevis lotoum len nəwag wol lohisi ke ligam dan nəwag, ale lorin natuhɸot vi pan gəras ke libar hən naga gail dan nəmashuwag.

31 Be aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, “Alatenan asike ləɸitoh len nəwag wol, asike mətoləboi mətɸimakuv dan nəmatan.”

32 Beti nasoltia gail luta kotov nəhau totah gat natuhɸot, gol ke isal.

33 Pəpadaŋ hən naut ɸilan aPol enjir galit ɸisi ke lihan, ike, “Daməŋ nəmariboŋ evi 14 məttotoh van mətsəhan, ale nəhanan samit eɸuer.

34 Imaienan, ivoi ke mitihan natideh hən ɸevi tarhət samito. Mitimasgole hən mətɸimaur. Husur nasivur ideh len nəkadumit asike imasig.”

35 Nəboŋ tokəmaienan tonon, len nəholit ɸisi ilav nabəta, esipa len aGot, eɸur nabəta ale etuɸat hani.

36 Galit ɸisi loləŋon ivoi am len nəlolito ale luhan.

37 (Ginamit ɸisi len nəwag wol enan namtovi 276.)

38 Nəboŋ lotohanukub tonon, lobubulan nawit len tas hən ɸigol nəwag wol ɸemələla.

Nəwag wol ikos, imaɸulɸul

39 Nəboŋ naut tolan, ləsaris ləboi naut be lokəta bunus nəɸurhuut sua tokad nabion lotoke ligol nəwag wol tikos lan, be ləsaləboii ke timaienan o ledədasi.

40 Na luta kokotov nəhau hən naga gail hən ləɸipət butitas. Nəboŋ lotogol nauman en sal, lusal ruɸat nəhau gail lotopis gat nəvos wolwol gəlaru həni. Beti loliv nəlai mashuwag vi məhat hən nəlan ɸeɸuvi, ale luwol vahut bitas.

41 Lubar naut nawilel tolev ale lukos. Nəmashuwag edədəs ɸerus be nəbilitas iɸas nəbathuwag van van vəmaɸulɸul.

42 Nasoltia gail lusor utaut hən ləɸigol alat lotobaŋis gat galito limat hən asike ləɸegəgar yav.

43 Avil nasenturion ike aPol timaur, ale ikai tas na-sor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotoləboi nagəgaran lemələh len tas a mño, gəgar vahut.

44 Ale ikel mai alat lotosuh ke, ideh litah gat nətarhai, ideh litah gat nahudhuwag. Imagenan galit ɸisi lubar nabitas, lumaur.

† 27:28: Len nəboŋ enan ləsəkad namita, lukad nəfatom tovi pəpadaŋ hən namita eru.

28

Len naholoul a Malta

¹ Nəboŋ namttovahut namtusabi ke nahəsan naholoul enan evi Malta.

² Husur naus eus mai naut esusus, alat lotosuh ei luvo i habat hən ginamito. Lotuŋ nəhab, ale lukel nahəhaʋuran salito mai ginamito.

³ APol itariv nəhab galevis, be nəboŋ toriŋi len nəhab, nəmāt sua, nəvaipa*, imakuv dan naut topud, hat navəlan.

⁴ Nəboŋ alat a Malta lotoris nəmāt totahətah len navəlan, lusorsor mai galit gabag ke, “Ategai evi naulumān togol nəmatan. Naut kəmas gai səmat len tas, nagot pəhaʋut sidato, aNoran†, asike idam̄ ke timaur am.”

⁵ Be aPol ekur kuv nəmāt vi lan nəhab ale aPol imaur sal.

⁶ Luvatvat viri ke dereh aPol titob o titeh tutut timat. Avil lutoh viri ebəlav soʋuer. Natideh savisi həni. Ale logəgel hən nənauan salito, lotuʋat keke ke evi nagot sua.*

⁷ Pəpadaŋ hən naut enan ikad nətan sinəvanuan totibau hən naholoul, nahəsan aPuplius. Gai ike, “Ivoi,” mai ginamito ale ekətkəta təban ginamit len nəmariboŋ itor.

⁸ Len nəboŋ enan atəman aPuplius eməsah. Ipat len nəmel, epud mai eʋirʋir. APol ivan həni, isor tuʋ. Nəboŋ tonon erin navəlan gəlar lan ale imaur.

⁹ Husur natenan, galit ʋisi len naholoul lotoməsah, logəm hən aPol ale lumaur.

¹⁰ Loputsan ginamit hum namttovi vanuan toyalyal gail. Ale nəboŋ namttoutaut hən namtʋiwol vi lau, lousan natit ʋisi ʋevi tarhət sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

¹¹ Husur nahəbati itor namtovi lau len nəwag wolwol ta Aleksadria tokir len naholoul enan len nahəbati naut susus. Ikad Naməlav Larmiʋan‡ tovi naməlauah han.

¹² Namtubar naut a Sirakus, ale namtutoh ei nəmariboŋ itor.

¹³ Beti namtoriŋ naut enan namtubar naut a Rekiu. Pelan han nəlan len nəsautwes etəvah, namtoriŋ naut enan, ale hois han namtubar naut a Puteoli.

¹⁴ Len naut enan namtusab nəvanuan nadəlomian lotous ginamit hən namtʋitoh mai galito len nawik esua. Imagenan namtogəm vəbar naut a Rom.

¹⁵ Nəboŋ nəvanuan nadəlomian gail ei lotosəsəlon həni ke namttogəmai, logəm van vəbar Nəmaket siAppius mai Naim Nəvŋav Itor§ hən ləʋebubur mai ginamito. Nəboŋ aPol toris galito, eləŋon ivoi am len nəlon, ale esipa vi təban aGot.

¹⁶ Nəboŋ namttobar naut a Rom, ludam̄ hən aPol ʋitoh səʋon len naim sua mai nasoltia tokətkəta kəkol həni.

APol len naut a Rom

¹⁷ Len nəmariboŋ totor tohusuri, aPol ekis naJu gail lotoil a m̄o gəmai. Nəboŋ lotoʋonʋon ikel mai galit ke, “Lalumān, aʋagw gail, naut kəmas nəsagol natideh tomədəs nəvanuan sidat gail mai naʋide setəmadat ta sutuai, naJu gail luthat gat ginau len naut a Jerusalem ale loriŋ ginau len navəlan alat a Rom.

¹⁸ Nəboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke leriŋ ginau nivan husur ləsəsab natideh tonor hən nəʋimat.

* **28:3:** *Nəvaipa* evi nəmāt tosa, nəboŋ ʋihat avan ideh, nabehi han igol ke timat. † **28:4:** ANoran evi nahəsan nagot tovi pəhaʋut sua silat a Kris. * **28:6:** Uman 14.11 ‡ **28:11:** Alat a Kris luke nagot toil a m̄o salito ikad anatan eru artovi naməlav gəlaru. Nahəsalaru aKastor mai aPoluks § **28:15:** Nəmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hən naut a Rom. Naim Nəvŋav Itor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hən naut a Rom.

19 Avil nəboŋ naJu gail lotosor mətahuni, igol ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kəmas nəsekad natideh hən nəbikot hən nəvanuan sagw gail sile.*

20 Bathut natgalenan, nokis gamit gəmai hən nəberis gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nə-vatvat-viri-an seIsrael, tovi aKristo.”

21 Ale lusor vari ke, “Namtsəlav naləbulat ideh a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideh tobar naut egai sakel uri o sakel natideh tosa husur gaiug.

22 Be namtuke namtesəsəloŋ hən nənauan sam̄ gail, husur namtoləboii ke, nəvanuan gail len naut p̄isi lusor tas naluṽoh egaii hən nalotuan totile.”

23 Loriŋ gat nəboŋ sua vir aPol ale galit isoḅur logəm vi lan naim totoh lan. Tuḅat dudulan vəbar nalenmariug aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihəbəlan aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hən ləḅegəgel hən nənauan salit husur aYesu.

24 Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am ləsədəlomi.

25 Husur nənauan salit sasua, lotuḅat riŋ naut enan. Ale aPol isor tətəs am ke, “ANunun aGot ekitin nəboŋ tokel mai atəmadat ta sutuai len ahai kelkel ur, aIsaiah,

26 ke,

“ Givan hən nəvanuan galegai, gike,
 “Len nasəsəloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ
 be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
 ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
 be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.”

27 Husur nəkadun alategai egəm ṽonṽon,
 pəpadaŋ nədariŋalit eḅulḅulol,
 ale namətalit iḅer.

Asike lətəmagenan,
 namətalit takəta ris nəsa notogole,
 nədariŋalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele,
 nəlolit taləboi natgalenan,

ale lətəpair van hən ginau,

ale nətagol galit lətəmaur.*

28-29 “Ale ginau nuke məteləboii ke, nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, aGot esəvati tia van hən alat ləsavi Ju, ale galit dereh lesəsəloŋ balai!”* **

30 Len nasihau eru aPol itoh ei len naim gai torentem, ale ehəhaṽur hən nəvanuan p̄isi lotogəm həni.

31 Ikel ur natohan pipihəbəlan aGot, eḅusan husur Nasuḅ aYesu Kristo len na-il-ḅuri-an, ale səkad avan ideh tomədasi.

* 28:19: Uman 25.11 * 28:27: Isa 6.9-10; Luk 8.10 * 28:28-29: Psa 67.3; Luk 3.6 ** 28:28-29: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 29 Nəboŋ tokel nasoruan enan tonon, naJu gail luvan, lusor ḅalḅal habat mai galit gabag.

Rom

Nalobulat napolisulan aPol totosi van hən alat a Rom

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Rom.

APol itosi hən nəsə?

Itosi hən beṽusan galit ke, nəmatan siYesu igol dattoləboi datḅinor len nəhon aGot, ale aYesu dereh tevi tarhət sidato hən datḅikad nəmauran tovoi.

APol itos nalobulat napolisulan egai ḡais mai len naut a be?

Itosi pəpadaḡ hən nasihau A.D. 57 nəboḡ totoh len naut a Korint.

APol itos nalobulat napolisulan egai hən beutaut hən naḡisal san vi lan naut a Rom. Ike tevi tarhət silat siYesu ei, beti dereh tivan hən naut a Spen.

Ale aPol isor vəsvəsai nadəlomian silat siYesu mai naṽide hən nadəlomian enan beḡəḡel hən nəmauran silat siYesu. (1.1-16.27)

1) Na-ke-ivoi-an mai naləḡonian siPol (1.1-17)

2) Nəvanuan gail ḡisi loləboi ləḅimaur len aYesu ḡai (1.18-3.20)

3) Naḡisal siGot hən ḅilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito (3.21-4.25)

4) Nəmauran toveveu len aKristo (5.1-8.39)

5) Nə-nau-utaut-an siGot mōs alat seIsrael (9.1-11.36)

6) Naṽide silat siYesu (12.1-15.13)

7) Nə-maris-kotovi-an mai na-ke-ivoi-an gail (15.14-16.27)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napolisulan egai. Novi naslev sua seKristo, aYesu, aGot totabtabuh len ginau hən nəḅevi hai pispisul mōs na-kel-uri-an san tovoi.

² Sutuai, nəboḡ aYesu savisi sal, aGot ikel gati ke dereh tikel vəhot na-kel-uri-an san tovoi. Ale ikel vəhoti len nəsa ahai kelkel ur gail lotosi len natosian siGot.*

³⁻⁴ Na-kel-uri-an tovoi ehusur aNatun aGot, aYesu. Len nəmauran san len navile a pan, ikad nəpasian len nəbathuyah siTevit tovi Kiḡ.* Ale aNunun aGot ikel uri ke tovi aNatun aGot len nədaḡan nəboḡ togol tole məhat dan nəmatan.* Gai evi aYesu Kristo, aMasta sidato.

⁵ Len gai, aGot eviol kəmas hən navoian mai ginau,* hən nəḅevi ahai pispisul mōs nahəsən aKristo, hən nəḅekis nəvanuan dan naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile ḡisi, hən ləḅigol husur nəsa tokele bathut nadəlomian lotokade lan.

⁶ Gamit a Rom, mətovi galit galevis. AGot ekis gamit am hən mətḅevi seKristo.

⁷ Ginau aPol, nutos nalobulat napolisulan egai van hən gamit ḡisi a Rom, aGot toləmas bun gamito, gai tokis gamit hən mətḅevi esan səḅon.

AGot atəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Naləḡonian siPol hən ḅevi Rom

⁸ Nuke nikele bai ke, len aYesu Kristo, nosipa vi təban aGot hən gamit ḡisi, husur nəvanuan gail lukel ur nadəlomian samito len navile a pan kavkav.

* **1:2:** Isa 52.7, 61.1 * **1:3-4:** Mat 1.1 * **1:3-4:** Psa 2.7 * **1:5:** Len nasoruan ta Kris len naut egai ike *ginamito*, be alat lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke tosor husur gai səḅon.

⁹ AGot notoum san len nəlogw kavkav nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi husur aNatun ulumian, aGot eləboii ke notokitin nəboŋ notokel ke notosor tuŋ mōs gamit tabtab.

¹⁰ Akis vəbar daməŋai len na-sor-tuŋ-an sagw, nous aGot ke, bələŋoni, dereh tigol naŋisal ideh hən nəbēmədoŋ təban gamito.

¹¹ Husur noləŋon masuŋ hən nəberis gamito, hən ke, len nagəmaian sagw, mət̄bikad naviolan ideh seNunun aGot hən biŋgol mət̄bidan am.

¹² Noləŋon masuŋ hən nəberis gamito hən datbiŋgol datbələŋon bivoi am len nəlodat gabag, nuke nevi tarhət samit len nadələmian samito mai gamit am mət̄evi tarhət sagw len nadələmian sagw.

¹³ Bathudud nadələmian gail, nuke mət̄eləboii ke notonau utaut hən nəbēmədoŋ təban gamito. Nugol vəha-səbur həni be natgalevis lupatpat gol ginou vəbar daməŋai. Nuke neum samito ale nauman sagw len gamito tikad naŋite hum notokade len alat ləsavi Ju len naut tiltile gail am.*

¹⁴ Noləboii ke aGot eriŋ nauman len ginou ale nimagole mōs nəvanuan gail piŋi, nəvanuan nəbilitivile gail mai auleut gail, alat lotokad naləboian mai alat lototətan həni.

¹⁵ Husur natenan, noutaut, noləŋon nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamit a Rom am.

¹⁶ Nahurugw səsa hən na-kel-uri-an tovoi. Evi nədaŋan siGot mōs nə-lavkui-an dan nəsaan silat lotokad nadələmian: mōs naJu gail a mō, beti alat ləsavi Ju.

¹⁷ Husur na-kel-uri-an tovoi ikel vəhot naŋisal hən aGot biŋgol datbinor len nəhon. Naŋisal enan etuŋat len nadələmian van van, inoŋ len nadələmian. Hum natosian siGot toke, “Len nadələmian nəvanuan nanoran ikad nəmauran.”*

Nələl paŋpaŋ siGot van hən nəsaan

¹⁸ AGot len nəmav evəhot nələl paŋpaŋ san. Nəlon epəŋas nəsaan silat lotomətahun aGot, lotopul hən nəsaan. Galit, len nəsaan salito, losusuan nakitinan.

¹⁹ Galit loləboi nakitinan husur aGot, bathut igol iŋarŋar hən galito.

²⁰ Naut kəmas lotodədas ləberis nədaŋan san topat vi sutuai mai nəboruan san hum aGot; be nədaŋan mai nəboruan san aruŋarŋar len natit piŋi togole. Husur len natuŋatan nəboŋ aGot togol navile a paŋ, van vəbar daməŋai, nəvanuan gail loris natit aGot togol gail. Imaianan ləsələboi ləbetətətas gol galito.

²¹ Husur ke, naut kəmas lotoləboi aGot maienan, ləsəsal suh nəyalyalan san suŋan tovi Got, ləsasipa vi təban. Be nənanuan salito egəm vi ut kəmas, nənanuan salit səkad nə-nau-ləboii-an lan, lopul hən nəmargobut ŋai.

²² Lukel ke lotokad namitisau hən nəmauran tonor, be logəm vi hoŋon gail.

²³ Lugel nəyalyalan siGot totoh vi sutuai hən nələblab gail lotokad nənahənah hən nəvanuan ləbimat, nəman naməsav gail, narivatvat gail mai natit lotokəlkəlah.*

²⁴ Imagenan, aGot eriŋ gaŋulan galito hən ləbiŋgol natideh lotoləŋoni len nəlolito, gol ke, len nəbiŋbiŋalan salito, lomədās nibelit gabag len naitian tosa lotogole.

²⁵ Lugel nakitinan husur aGot hən naliblibonan. Ale lulotu hən natit aGot togol gail, lugol lotovi slev salit gail. Ləsəlotu hən aGot togol natgalenan, be gai inor hən nə-sal-suhi-an van vi sutuai. Ganan!

* **1:13:** Uman 19.21 * **1:17:** Hab 2.4 * **1:23:** Deu 4.16-18

²⁶ Husur lotogol natgalenan aGot erinj gaḅulan galito hən ləḅigol naḅide toḅinjḅinjal ideh lotoləḅoni. Alatpəhaḅut salit tu lupair dan naḅisal hən naitian mai asoalit gail hən ləḅigol naitian mai galit gabag.

²⁷ Len naḅide tomaiēnan alalumān lupair dan naitian mai alatpəhaḅut, nəlolit isahsah len galit gabag. Alalumān loḅur kotov naḅide tonor, lugol toḅinjḅinjal mai galit gabag. Ale sil nəsaan lotogol gail, nəpanismen tonor hən nəsa galit səḅolit lotogole ibar galito.

²⁸ Bathut lotonau ke na-ləḅoi-aGot-an savi natideh, aGot erinj gaḅulan galit hən ləḅitoh len nə-nau-sabsab-an salito. Imaiēnan lugol nəsa sanor hən ləḅigole.

²⁹ Logəm pul hən nəsaan tiltile gail: naḅoruan sasa, na-ləḅon-masuḅ-hən-natite-an hən natite, nəsasaaan, lutabulol bulos avan ideh husur nəsa tokade. Lugolgol nəmatan, lopul hən naḅitḅituhan mai nagəgərasan. Lohəhaḅur hən ləḅigol na-ləḅon-isa-an len nəvanuan gail, lukel nəmadun nəvanuan gail,

³⁰ lusor mēdas nahəsaito. Lomətahun bun aGot, len naḅivan salit ləsənan avan ideh am. Nəholit ileleah ale lusor patpat galit məhat. Lukad namitisau hən ləḅinau tabtab hən naḅisal toveveu hən ləḅigol nəsaan. Ləsəgol nəsa atata mai anana artokele.

³¹ Len naḅide hən nəmauran salito ehūm lotomelmel, loḅur kotov na-kel-gati-an salit gail, na-ləmas-buni-an eḅuer len galito, nəlolit sətəḅis avan ideh, ehūm ləsəkad nalolosaan ideh.

³² Loləḅoi ke, bathut aGot tonor, ikele ke, nəvanuan gail lotogol naḅide lotomaiēnan limasmat. Avil lohusur naḅide galen sal. Savi natenan ḅai, be lohəhaḅur hən ləḅeris nəvanuan gail am ləḅehusur naḅide salito.

2

AGot inor len nə-saḅ-səḅoti-an san gail

¹ Gaiug gotosaḅ səḅoti ke nəvanuan tile am timaspanis, gəsələḅoi gəḅetətas gol gaiug, husur gaiug am gusa suḅān galito. Nəḅoḅ gotosaḅ səḅoti ke avan ideh timaspanis husur nəsaan san, be gaiug gusaḅ səḅoti ke gaiug am gimaspanis, husur gaiug gugol nəsaan toḅitḅitoḅ.*

² Datoləḅoi ke, nəḅoḅ aGot tosaḅ səḅoti ke nəvanuan limaspanis sil lotogol natenan, nə-saḅ-səḅoti-an san inor hən nakitinan.

³ Imagenan, gaiug, nəḅoḅ gotosaḅ səḅoti ke galit limaspanis be gaiug gohusur naḅide toḅitḅitoḅ hum galito, gunau ke gotoləḅoi gəḅigam yav dan nəpanismen siGot a? Ao!

⁴ Gəsələḅoi ke aGot tovoi masuḅ hən gaiug a? Gai satutut hən ḅemətahun gaiug; len nasusumaran, itoh mēdau mai gaiug. Gəsələḅoi a? Hum ma natgalenan ləsavi natideh len gaiug. AGot ivoi hən gaiug hən ḅesəhar gaiug van hən nəpairan dan nəsaan, gəsəḅau səḅoti a?

⁵ Be gaiug guhaihai, nəkaduḅ iḅonḅon, gomətahun gəḅipair dan nəsaan saḅ. Bathut gotomaiēnan gugol ke nəpanismen saḅ gabag evivi məhat am, husur nəḅoḅ hən nəlol paḅpaḅ dereh tegəmai. Evi nəḅoḅ aGot ḅikel vəhot nə-saḅ-səḅoti-an san tonor, mai nəpanismen.*

⁶ AGot dereh tilav naḅurḅuran mai nəvanuan ḅisi tinor hən nəsa lotogole.*

* **2:1:** Mat 7.1; Luk 6.37. Len naut egai aPol esivoh len naJu gail husur lupatpat galit məhat səḅor alat ləsavi Ju. * **2:5:** Zep 1.14-18, 2.2-3 * **2:6:** Psa 62.12; Pro 24.12

⁷ Dereh tilav nēmauran vi sutuai mai alat lotosusumar hən ləb̃igol navoian, lotodaŋ len aGot hən ðeviol hən nøyalyalan, nə-sal-suh-galito-an mai nēmauran topat vi sutuai.

⁸ Be len nab̃iltiŋol paŋpaŋ san, dereh nəlon aGot tepəŋas alat lotonau galit səb̃olito ŋai, ləsagol nəsa nakitinan tokele, be lotopul hən nəsaan len nēmauran salito.

⁹ Na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nēmauran todaŋ dereh aribar nəvanuan p̃isi lotogol nəsaan: naJu gail a m̃o, beti alat ləsavi Ju.

¹⁰ Be alat lotogolgol navoian, dereh aGot tisal suh galito, teputsan nahəsalito, teriŋ natəmat len nəlolito: naJu gail a m̃o, beti alat ləsavi Ju.

¹¹ Husur naṽide siGot ep̃itoṽ van hən nəvanuan p̃isi, ideh satile.*

¹² Alat ləsəkad nalo siGot be lotogol nəsaan, dereh limasig naut kəmas ləsəkad nalo. Avil alat lotokad nalo be lotogol nəsaan, nalo dereh tisaḅ səhoti ke limaspanis.

¹³ Husur savi alat lotosəsəlon hən nalo aGot togol lotonor len nəhon; be alat lotogol nəsa nalo tokele, dereh aGot teriŋi ke galit linor len nəhon.

¹⁴ Husur, alat ləsavi Ju ləsəkad nalo siGot, ləb̃ehusur naḅoruan salito ale gol nəsa nalo tokele, ehum lotokad nalo len nəlolito, naut kəmas ləsəsəsəlon həni boŋ ideh.

¹⁵ Len naṽide salito imasil ke aGot totos gat nalo len nəlolito, husur nəlolit gail mai nənauan salit səb̃olit arukel vəhot nəsaan mai galito o arukel mai galit ke lotonor.

¹⁶ Dereh aGot tigol natgalenan len nəboŋ ḅepəpəhun navoian dan nəsaan len natit gail nəvanuan p̃isi lotosusuani. Napəpəhunian enan, dereh teriŋi len navəlan aKristo aYesu, hum na-kel-uri-an sagw tovoi tokele.

NaJu gail mai nalo

¹⁷ Be gaiug gotovi Ju, gumabe? Gaiug gudaŋ len nalo siGot, gusor patpat gaiug məhat hum aGot tovi amaheam̃.

¹⁸ Gaiug goləboi nəsa Nasuḅ toləŋoni, goləboi nəsa tonor mai nəsa tosa husur nalo san eṽusan gaiug.

¹⁹ Len nənauan sam̃ gunau suluṽi ke gotoləboi gəḅesəhar nəvanuan gail, lotovi metḅesw len nənauan salito. Gunau suluṽi ke gotohum nam̃ial toləboi ḅemias nap̃isal m̃os alat lototoh len nəmargobut.

²⁰ Gunau suluṽi ke gotovi hai p̃usan m̃os alat lotovi hoṽon mai alat ləsəmatmatu len nadələmian salito. Gaiug gotovi Ju gunau maien həni husur gukad nalo siGot tovi nəkadun naləboian mai nakitinan.

²¹ Imaienan, gəḅeṽusan avan ideh gail, imabe gəsaṽusan gaiug gabag? Gukel uri ke, “Samtevənvənah!” be gaiug, govənvənah a?

²² Gukele ke, “Samtigol naitian toḅur kotov nəlahan!” be gaiug, gugol naitian toḅur kotov nəlahan a? Gaiug gomətahun bun nəlablab gail, be naim nalotuan hən nəlablab gail, govənah lan a?†

²³ Gaiug gusor patpat nalo siGot məhat, be goḅur kokotov nalo enan mədas nahəsan aGot a?

²⁴ Husur natosian siGot ike, “Gamit məttovi Ju, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile lusor mədas nahəsan aGot sil gamito.”‡

* **2:11:** Deu 10.17 † **2:22:** Deu 7.25. NaJu gail lomətahun nəlablab husur nalo siGot tokai tasi, be lovənoh natit topat len naim nalotuan silablab gail, ale lohəhaṽur hən nəvat lotokade len nəboŋ lotopur həni. ‡ **2:24:** Isa 52.5.

²⁵ Gəb̃igol husur nəsa nalo siGot tokele, na-tiv-dalusi-an seJu evi natit tovoi husur ipat len nalo. Be gəb̃eβur kokotov nalo, na-tiv-dalusi-an sam̃ savi natideh. Ehum gəsavi Ju. Ehum gəsəkad na-tiv-dalusi-an len gaiug boŋ ideh.

²⁶ Imagenan, alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit ləb̃igol husur nəsa nalo tokele, len nabunusian siGot esum̃an lotokad na-tiv-dalusi-an tia, esum̃an lotovi Ju gail.

²⁷ Ale alat lotogol husur nəsa nalo tokele be ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit dereh lisab̃ səhoti ke, gaiug gotovi Ju gotokad na-tiv-dalusi-an, gimaspanis husur gukad nalo be goβur kokotovi.

²⁸ Savi nəpasian o na-tiv-dalusi-an nəvanuan tokade len niben togol tovi Ju kitin.

²⁹ Ao. NaJu kitin evi Ju m̃au len nəlon. Ale na-tiv-dalusi-an kitin evi na-tiv-dalusi-an hən nəlon. Na-gol-husur-nalo-an edədas b̃igol na-tiv-dalusi-an kitin len nəlon, ao, aNunun aGot igole. Ale dereh aGot tisal suh nəvanuan tomaianan. Nəvanuan gail asike ləb̃isal suhi, be aGot m̃au dereh tisal suhi. §

3

¹ Bimagenan, ivoi mabe hən avan ideh βevi Ju? Ivoi mabe hən b̃ikad na-tiv-dalusi-an?

² Ivoi habat len natit p̃isi! Metəkav ikad natsua: aGot eriŋ nasoruan san len navəlan naJu gail.*

³ Be galit galevis asike ləb̃idaŋ len aGot, gunau ke nə-par-dəlomi-an salito igol aGot sədaŋ len na-kel-gati-an san gail a?

⁴ Ao! Satimaienan! AGot ekitin, akis igol nəsa tokele, naut kəmas nəvanuan p̃isi lovi vanuan nalibliboŋan gail. Hum aTevit aKiŋ tokele sutuai ke, “Nasub̃ aGot, natit p̃isi gotokele m̃au, ekitin.

Avan ideh b̃ike b̃isor tas gaiug len nakotan,
dereh tisaβ səhoti ke gotonor, gokitin,
ale dereh gewin len nakotan enan.”*

⁵ Be nəsaan sidat βeṽusan p̃arp̃ar hən nanoran siGot, datekəmabe? Datoləboi datb̃ike aGot sanor nəboŋ topanssem gidato a? Ao! Ikad nəvanuan lotonau tomaianan,

⁶ be nənauan salit sakitin. AGot asike tanor, asike taləboi tapəpehun navoian dan nəsaan hən navile a pan.

⁷ Ikad nəvanuan lotoke, “Be nalibliboŋan sagw b̃igol p̃arp̃ar hən nakitinan siGot gol nəvanuan gail ləb̃isal suh nəyalyalan san, b̃imaienan, imabe aGot ipanssem ginou sal sil nalibliboŋan sagw hum tovi saan?”

⁸ Ale nəvanuan galevis lusor m̃ədas ginamito. Lukel ke, namtuke, “Namtigol nəsaan hən nəsaan b̃igol navoian!” Alat lotokəmaianan, dereh lipanis, ale ivoi hən ləb̃ipanis!†

Səkad nəvanuan nanoran ideh

⁹ Ale datekəmabe? Mətunau ke ginamit namttovi Ju, len nəhon aGot namtuṽoi səhor nəvanuan tile gail am a? Ao, namtsəmaianan. Noil hirhir len nəsa notokele tia ke, nəvanuan p̃isi, naJu gail mai alat ləsavi Ju, galit p̃isi lugolgol nəsaan. Nəsaan iwol hən nəmauran salito.

¹⁰ Hum natosian siGot toke,
“Səkad nəvanuan nanoran ideh,

§ 2:29: Deu 30.6. Len nasoruan Ipru namilen *Ju o Jutah* evi nə-sal-suhi-an. Gen 29.35. * 3:2: Len naut egai aPol ike *metəkav*, be sakel natideh tovi na-vəha-ru-an tohusuri. * 3:4: Psa 51.4 † 3:8: Len naves 5-8, aPol isor var naJu gail nəlolit topəŋas aPol husur lotonau ke aPol tokel ke nalo tovi ut kəmas.

- sasua kasi.
- 11 Səkad avan ideh tokad naləboian kitin,
səkad avan ideh toləŋon ke teləboi aGot
- 12 Galit p̄isi lupair dani,
nañide salit p̄isi isa batbat.
Səkad avan ideh togol navoian,
sasua kasi.”‡
- 13 “Nasoruan salit isa hum nəb̄on nəb̄irimat toḃos nətan.
Namealito igol nagəgərasan.
Nəsa lotokele igol nasənahān,
hum nabehi hən nəm̄at togole nəboŋ tohat nəvanuan.”*
- 14 “Nabuŋolit epul hən nasoruan namədasian mai na-mətahun-buni-an.”*
- 15 “Lusaṽsaṽut hən ləb̄igol nəmatan.
16 Lugol namədasian mai na-ləŋon-isa-an len naut p̄isi lotovi lan.
- 17 Ləsələboi ləb̄itoh mai nəvanuan tile ideh len natəḃmat.”§
18 “Ləsəmətahw len nəyalyalan siGot. Ləsənau.”*
- 19 Gidat datoləboi ke natideh nalo tokele, ikele van hən alat lototoh len navəlan nalo, hən nəvanuan gail asike ləb̄eləboi ləb̄etətətas gol galit am, ale hən b̄imasil ke nəvanuan p̄isi len navile a pan dereh likot len nakotan siGot.
20 Imaienan, avan ideh saləboi b̄inor len nəhon aGot husur togol husur nalo.
Nalo ipat ŋai hən datb̄ebunus ləboi nəsaan sidato lan.*

Datunor mabe len nəhon aGot?

21 Be gagai, aGot evəhot naḃisal hən datb̄inor len nəhon, ale na-gol-husur-nalo-an savi natideh həni. Naḃisal enan, nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail lopəhav utaut həni sutuai tia.**

22 AGot eriŋi ke dattonor len nəhon nəboŋ dattoriŋ nəlodat len aYesu Kristo. Imaienan hən nəvanuan p̄isi lotokad nadələmian. Nəvanuan p̄isi loḃitp̄itoṽ,

23 husur nəvanuan p̄isi lugol nəsaan, ŋa lutoh a tut, a tut masuṽ dan aGot, ləsanor kasi hən ləb̄ibar nəyalyalan san.

24 Avil, len naviolan hən navoian aGot toviol kəmas həni, len aKristo aYesu toṽur nəmakuvan sidato, aGot eriŋi ke dattonor len nəhon.

25 AGot eviol hən aYesu hum naviolan hən natutumavan, hən nəmatan san b̄idakuv nəlol paŋpaŋ siGot, nəlon topəŋas nəvanuan gail sil nəsaan salito. Len nadələmian lotokade len nəmatan siYesu m̄os galito, aGot eruḃat nəsaan salit dan galito. Natutumavan hən aYesu igol nanoran siGot iparpar, bathut ke, satutut hən tomətahun galito, ekəta səhor nəsaan silat ta m̄o, ta sutuai, səpansem galito.

26 AGot igol natgalenan hən nanoran san b̄imasil len nəboŋ ta daməŋai. Igol tomaienān hən gai gabag b̄inor, ale hən b̄igol nəvanuan ləb̄inor len nəhon, ləb̄ikad navoivoian maii nəboŋ lotokad nadələmian len aYesu topanis salito.

27 Imagenan, datoləboi datb̄isor patpat gidat məhat hən natideh a? Aoa! Datoləboi datb̄ikad navoivoian mai aGot len nalo dattogol husuri a? Ao! Datukad navoivoian mai aGot husur datukad nadələmian len aYesu.

28 Nəbathusoruan sagw imaiegai ke: len nadələmian dattokade, aGot eriŋi ke dattonor len nəhon, savi len nalo dattogol husuri.

29 AGot evi Got seJu gail ŋa? Be alat ləsavi Ju, gai savi aGot salito a? Evoi! Evi aGot salito am!

‡ 3:12: Hən naves 10-12, ris Psa 14.1-3, 53.1-3 * 3:13: Psa 5.9, 140.3 * 3:14: Psa 10.7 § 3:17: Hən naves 15-17, ris Isa 59.7-8 * 3:18: Psa 36.1 * 3:20: Psa 143.2; Kal 2.16 ** 3:21: Rom 1.17. Len naut egai nasoruan ta Kris sake siMoses, be nalo aPol tosor husuri evi naləbulat torim aMoses totos gail.

³⁰ Husur Got esua ŋai. Len nadəlomian eriŋi ke nəvanuan gail lunor len nəhon, naut kəmas lotokad na-tiv-dalusi-an o ləsəkade.††

³¹ Namilen ke nadəlomian igol nalo evi ut kəmas a? Ao Səmaienan! Nəboŋ dattoriŋ nəlodato len aGot, datugol husur nalo len nakitinan.

4

Nadəlomian siApraham

¹ Ginamit namttovi Ju, ivoi hən namtəbinau aApraham tovi atəmanamit ta sutuai. Datəbisor husur nəpīsal hən nəvanuan bəgəm bīnor len nəhon aGot, aApraham isaḅi ke imabe?

² AGot təsəḅ aApraham tanor len nəhon husur natit aApraham togol gail, aApraham təkad natesua hən tasor patpat gai məhat lan. Be səmaienan. Avan ideh saləboi bīsor patpat gai məhat len nəhon aGot.

³ Husur natosian siGot ike, “AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran.”*

⁴ Nəvanuan toum, nəpūrḅuran san savi naviolan, be evi pūrḅuran hən nauman san.*

⁵ Be datsəmaienan mai aGot. AGot evi aGot toriŋi ke nəvanuan nəsaan lunor len nəhon. AGot sariŋi ke galit lunor len nəhon hum tovi nəpūrḅuran hən nauman salito, be eriŋi ke lunor len nəhon hum tovi naviolan husur nadəlomian lotokade lan.

⁶ Mitinau aTevit tokəmaienan, nəboŋ tosor husur nahəhaḅuran silat aGot toriŋi ke galit lotonor len nəhon, naut kəmas nauman salit gail. ATevit ike,

⁷ “Alat aGot toruḅat na-ḅur-kotov-nalo-an salit gail dan galito, navoian siGot igol lukab həni.

Alat aGot tokas kuv nəkabut salit hən nəsaan salit gail, navoian siGot igol lukab həni.

⁸ Evoi, lukab həni, lohəhaḅur həni,

husur aGot asike itos gat nəsaan salito gail am hum nəkabut salito.”*

⁹ Be nahəhaḅuran enan, ipat mōs alat lotokad na-tiv-dalusi-an ŋa? Ao! Ipat mōs galito mai alat ləsəkade sal. Husur datuke, “AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran.”*

¹⁰ Be natenan evisi ŋais? Evisi a mō len na-tiv-dalusi-an siApraham o a tahw lan? Imasil ke aGot eriŋi ke tovi nəvanuan nanoran nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal.

¹¹ Na-tiv-dalusi-an aApraham tokade a tahw, evi nə-ta-gati-an togol toḅarḅar ke, aGot toriŋi ke, inor len nəhon. Imaienan, imasil ke aApraham ikad navoivoian mai aGot bathut nadəlomian tokade tia ale na-tiv-dalusi-an san egəm a tahw.* Imaienan aApraham evi atəmalit pīsi lotokad nadəlomian be ləsəkad na-tiv-dalusi-an. AGot eriŋi ke lunor len nəhon bathut nadəlomian salito.

¹² Ale alat lotokad na-tiv-dalusi-an, ləḅikad nadəlomian toḅitoḅ hum nadəlomian aApraham atəmadat tokade nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal, aApraham evi atəman alatenan am.

Len nadəlomian datukad na-kel-gati-an siGot

¹³ Sutuai aGot ikel gati ke tilav navile a pan mai aApraham mai nəpasusan san gail. Nəboŋ aGot tokel na-kel-gati-an enan, savi husur aApraham togol

†† 3:30: Deu 6.4; Kal 3.20. * 4:3: Gen 15.6; Kal 3.6 * 4:4: Gəḅeum sivan ideh am, nauman gotogole evi nəkabut gai tokade len gaiug, nauman sam̄ igol gai ikabut sam̄. Natenan igol nəpūrḅuran sam̄ savi naviolan, be gai isar gel nəkabut san. * 4:8: Psa 32.1-2 * 4:9: Gen 15.6 * 4:11: Gen 17.9-14

husur nalo, be husur, len nadəlomian aAraham tokade lan, aGot eriŋi ke inor len nəhon.*

¹⁴ Husur na-kel-gati-an siGot təpat mōs alat lotogol husur nalo ŋai, nadəlomian asike tavi natideh, ale na-kel-gati-an enan san asike təsarpoh.

¹⁵ Be nalo igol nəpanismen siGot egəm hən alat lotobur kotovi. Be nalo tabuer, na-ḅur-kotov-nalo-an am tabuer.†

¹⁶ Imaienan, len nadəlomian ŋai aGot eriŋi ke gidat datunor len nəhon, hən datḅikad na-viol-kəmas-an san, hən nəpasusan siAraham pisi ləḅikad nəsa aGot tokel gati. Ale datḅikad nadəlomian len aGot sumān aAraham, dereh datikad nəsa aGot tokel gati, naut kəmas dattovi Ju dattokad nalo o datsəmaienan. Husur aAraham evi tata sidat pisi dattokad nadəlomian.

¹⁷ Hum aGot tokel maii len natosian san ke, “Nugol gaiug govi tata sinaluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail.”* Len nəhon aGot, aAraham evi atəmadato husur ikad nadəlomian len aGot tolav nəmauran mai alat lotomat, ikad nadəlomian len aGot tokis nəsa toḅuer, ale natit evisi.

¹⁸ Naut kəmas nə-lon-uri-an, len nə-vatvat-viri-an, aAraham ikad nadəlomian hən ḅegəm vi tata sinaluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail, hum aGot tokel maii ke, “Naliliməso gotorisi, nəpasusan sam dereh lisobur maienan.”*

¹⁹ Ale nadəlomian siAraham sateh naut kəmas nədaḅ han pəpadaŋ tovi 100; naut kəmas tonau ke niben pəpadaŋ hən tomat mai aSarah tobutoh.*

²⁰ Gai sariŋ gaḅulan na-kel-gati-an siGot. Eriŋ nəlon len aGot gol ke nadəlomian san idaŋ am, ale isal suh nəyalyalan siGot.

²¹ AAraham inau ləboii ke aGot eləboi ḅigol natideh tokel gati.

²² Ale husur nadəlomian san, aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran.*

²³ Natosian enan toke “aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran” səpat mōs aAraham ŋai.

²⁴ Natosian enan ipat mōs gidato am. Ikel gati ke aGot togol aYesu, aMasta sidato, tole məhat dan nəmatan, datḅeriŋ nəlodato lan, dereh teriŋi ke dattonor len nəhon.

²⁵ AGot idaḅ hən nəmatan siYesu sil nəsaan sidato, ale igol aYesu ile məhat dan nəmatan hən datḅinor len nəhon aGot.*

5

Nəvit nadəlomian

¹ Len nadəlomian sidato, aGot eriŋi ke datunor len nəhon. Imagenan, len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəḅat təban aGot.

² Bathut nəsa aYesu togole, len nadəlomian sidato, datoḅis len navoian aGot toviol kəmas həni, dattoil gəgat lan. Imagenan datikemkem habat husur datuvatvat viri ke dereh datikad nəyalyalan siGot.

³ Savi natenan ŋai. Datikemkem habat len na-ləḅon-isa-vəsa-an sidat am. Husur datoləboii ke na-ləḅon-isa-vəsa-an iḅan hən nə-daŋ-ḅuri-an.

⁴ Nə-daŋ-ḅuri-an igol aGot ehəhaḅur hən nəvide sidato. Ale datḅeləboi aGot tohəhaḅur hən nəvide sidato, nə-vatvat-viri-an dattokade lan idaŋ am.

⁵ Ale datoləboi buni ke nə-vatvat-viri-an sidato dereh tisarpoh. Husur aGot, len aNunun toviol həni mai gidato, aGot evur san na-ləmas-buni-an san topul len nəlodato.

⁶ Husur aKristo, nəboŋ datsaləboi datḅigol navoian sal, len nəboŋ tonor həni, aKristo imat mōs gidat datsənau aGot.

* **4:13:** Gen 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18; Kal 3.29 † **4:15:** Nalo eḅusan nəsaan sidato, be saləboi ḅilav kuv nəpanismen sile dan gidato. * **4:17:** Gen 17.5 * **4:18:** Gen 15.5 * **4:19:** Gen 17.1, 15-22 * **4:22:** Gen 15.6 * **4:25:** Isa 53.4-5

⁷ Nəvanuan evis ɲai ludam̃ hən ləbimat m̃os nəvanuan tile, be ludam̃ hən ləbimat m̃os nəvanuan nanoran ɲai. Ale hum ma tokad avan ideh tokad nail-ɬuri-an hən bimat m̃os nəvanuan tovoi.

⁸ Be len nəsa togole, aGot igol iparpar ke toləmas masuʋ hən gidato maiegai ke: nəboŋ dattovi vanuan nəsaan sal, aKristo imat m̃os gidato.

⁹ Len nəda hiYesu, aGot eriŋi ke datunor len nəhon. A məhat hən natenan, len nəmatan san, aYesu dereh tilav kuv gidato dan nəlol paŋpaŋ siGot.

¹⁰ A m̃o, nəboŋ dattovi enemy siGot sal, esəvat aNatun ulum̃an hən bimat gel gidato. Nəboŋ togol tomaienān, aGot igol datukad natəmat mai navoivoian maii. Ale datbikad navoivoian mai aGot, dattoləboi buni ke, len nəmauran san len gidato, dereh aYesu tilav kuv gidato dan nəlol paŋpaŋ siGot.

¹¹ Savi natenan ɲai, be datukemkem husur datsəkad nəsaasan am mai aGot. Len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəmat mai aGot, gol datohəhaʋur masuʋ.

Atam mai aKristo

¹² Imagenan, nəboŋ aAtam togol nəsaan, nəsaan eʋis len navile a pan, ale naʋit nəsaan evi nəmatan. Imaienan len nəsaan siAtam, nəpasusan san ɲisi logəm vi vanuan nəsaan, lugol nəsaan, ale nəmatan ibar nəvanuan ɲisi.*

¹³ Sutuai, nəboŋ nalo siMoses toʋuer sal, nəvanuan navile a pan lugol nəsaan. Be husur ləsəkad nalo sal, aGot satos gat nəsaan galenan ke tovi nəkabut salito.

¹⁴ Be len nəboŋ siAtam vəbar aMoses, nəmatan iwol hən nəvanuan ɲisi. Naut kəmas ləsəbur kotov nakelean todaŋ siGot hum a Atam toʋur kotovi, naut kəmas natenan, lumat sum̃an aAtam.

Datoləboi datbenənoʋ hən aAtam mai atesua tohusuri, aKristo.

¹⁵ Be gəlaru arotile, na-viol-kəmas-an siGot etile masuʋ len nəsaan siAtam. Husur len nəsaan siAtam nəvanuan isoʋur lumat. Be a məhat hən natenan, len naviolan togəm len aYesu Kristo, aGot eviol kəmas hən narubatian dan nəsaan mai nəvanuan isoʋur.

¹⁶ Ale naʋit na-viol-kəmas-an etile masuʋ hən naʋit nəsaan siAtam. Nəsaan siAtam iʋan hən nəpanismen. Be na-viol-kəmas-an siGot iʋan hən nanoran aGot togol dattokade len nəhon, naut kəmas dattogol nəsaan tosoʋur.

¹⁷ Len nəsaan sitenan, aAtam, nəmatan iwol hən nəvanuan ɲisi, lumat. Be navoian aGot toviol kəmas həni esəhor masuʋ hən natenan. Husur len ategaii tovi aYesu Kristo, aGot eriŋi ke nəvanuan lunor len nəhon. Ale ləbinor len nəhon maienan, dereh likad nədaŋan mai nəmauran vi sutuai.

¹⁸ Imasil ke naʋit nəsaan sua siAtam evi nəpanismen togəm hən nəvanuan ɲisi. Len naʋide tomagenan, naʋit nategaii tonor aYesu togole, igol nəvanuan ɲisi loləboi ləbinor len nəhon aGot mai ləbikad nəmauran kitin.

¹⁹ Nəboŋ aAtam togol nəsa aGot tokai tasi, nəvanuan isoʋur logəm vi vanuan nəsaan. Ale nəboŋ aYesu togol nəsa aGot tokele, aGot dereh tigol nəvanuan tisoʋur linor len nəhon.

²⁰ Mitinau nalo siMoses. Nalo egəm hən nəsaan ɬegəm tibau len na-ləboi-səhoti-an sinəvanuan. Be nəboŋ nəsaan togəm tibau, navoian aGot toviol kəmas həni egəm tibau masuʋ am səhori,

²¹ hən navoian ɬesəhor nəsaan. A m̃o, nəsaan mai nəmatan aruwol hən nəvanuan ɲisi. Be gagai, navoian aGot toviol kəmas həni, iwol hən gidato. Imaienan, len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot igol datunor len nəhon, ale datukad nəmauran vi sutuai.

6

Nəsaan sawol, be aNunun aGot iwol hən gidato

* 5:12: Gen 2.17, 3.6, 17-19

¹ Ale datekəməbe? Ivoi hən datb̃igol nəsaan tabtab hən navoian aGot toviol kəmas həni b̃etibau am a?*

² Aoa! Satimagenan! Nəmauran hən nəsaan dattokade a m̃o imat ebun. Imabe datutoh lan sal?

³ Gidat p̃isi dattobaptais hən dattotoh len aKristo aYesu, nəboŋ dattobaptais, datumat b̃onb̃on maii len nəmatan san. Mətsaləboi natenan a?

⁴ Nəboŋ dattobaptais, datumat maii, datupat maii len nəbur nəmatan hən datb̃ikad nəmauran veveu hən datb̃itohtoh lan. Imaienan hən datb̃esumian aKristo tole məhat dan nəmatan len nədaŋan seTəman toyalyal.*

⁵ Husur, datb̃ib̃on mai aKristo maienan len nəmatan san, dereh datib̃on maii len na-le-məhat-an dan nəmatan san.

⁶ Datoləboii ke, nəmauran sidato ta m̃o itahətah maii len nəhai balbal. Ehum nəlodato itahətah ei, imat maii. Imagenan, nədaŋan nəsaan tokade hən towol hən nəmauran sidato imasig. Datsavi slev am hən nəsaan.

⁷ Husur nəboŋ dattomat mai aKristo, datumakuv dan nədaŋan hən nəsaan.

⁸ Ale husur dattomat mai aKristo, datodəlomi ke len natohan dattokade maii, dereh datitoh tabtab.

⁹ Datoləboi buni ke husur aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, edədas b̃imat tətəs am. Nəmatan asike iwol həni boŋ ideh am.

¹⁰ Nəboŋ aKristo tomat, imat vəha-vis? Imat vəha-sua ŋai hən tobur kotov nədaŋan hən nəmatan. Be ile məhat, imaur. Ale gagai len nəmauran enan, itoh m̃os nəyalyalan siGot.

¹¹ Imagenan, gamit am, mitimasnau ləboii ke, nəmauran hən nəsaan samit ta m̃o, imat ebun. Ale gagai van, len aYesu Kristo, mitimastoh m̃os nəyalyalan siGot len nəmauran veveu məttokade.

¹² Imagenan, nəsaan satiwol hən nibemito. Samtigol husur naləŋonian hən nibemito lotosa.

¹³ Samtidaŋ kas nahudhubemit ideh hum natesua tosa hən b̃igol nəsaan. Aoa! Məteviol hən gamito mai aGot hum alat lotomat be lotomaur dan nəmatan. Məteviol hən nahudhubemit gail p̃isi mai aGot hən ləb̃igol nəvide lotonor len nabunusian san.

¹⁴ Husur nəsaan asike iwol hən gamit am, husur mətsatoh len navəlan nalo be mətutoh len navoian aGot toviol kəmas həni.

Datovi slev hən nanoran siGot

¹⁵ Datsatoh len nalo be datutoh len navoian aGot toviol kəmas həni. Imabe? Namilen ke inor hən datb̃igol nəsaan a? Satimagenan!

¹⁶ Nəboŋ məttodaŋ hən mətb̃igol natit p̃isi avan ideh tokele, mətogəm vi slev san. Mətsaləboii a? Mətb̃ilekis hən mətb̃igol nəsaan, egəm vi masta samito, ilav gamit vi lan nəmatan. Mətb̃ilekis hən mətb̃igol nəsa aGot tokele, ilav gamit vi lan nəmauran hən nanoran.*

¹⁷ Be sipa vi təban aGot! A m̃o məttovi slev sinəsaan, be gagai, len nəlomit kavkav, mətugol husur nakitinan hən nəp̃usanan məttokade.

¹⁸ AGot ep̃ur kuv gamito dan nəsaan tia. Mətsavi slev sinəsaan am. Mətogəm vi slev sinanoran.

¹⁹ Nokəmaienan len nasoruan kəta hən mətb̃eləboi səhot nəp̃usanan sagw. A m̃o mətudaŋ hən gamit kavkav hən mətb̃evi slev hən nəvide tosa totaṽtaṽor mai nəsaan m̃os mətb̃igol nəsaan van am. Gagai mitimasdaŋ hən gamit kavkav hən mətb̃evi slev sinanoran m̃os mətb̃ikad nəboruan siGot.

²⁰ A m̃o, nəboŋ məttovi slev sinəsaan, mətsatoh len nanoran, nanoran sawol hən gamito.

* 6:1: Rom 3.8 * 6:4: Kol 2.12 * 6:16: Jon 8.34

²¹ Be naʋit nəmauran enan, imabe? Gagai nahurumit isa len natgalenan məttoḡol gail. Naʋit natgalenan evi nəmatan!

²² Be gagai aGot eḡur kuv gamito dan nəsaan, hən asike nəsaan biwol hən gamit am. Mətovi slev siGot beti. Husur natenan, mətulav naḡoruan siGot, ale naʋit naḡoruan siGot len gamito evi nəmauran vi sutuai.

²³ Husur naḡurḡuran hən nəsaan evi nəmatan, avil len aKristo aYesu, aMasta sidato, na-viol-kəmas-an siGot evi nəmauran vi sutuai.

7

Nasoruan kəta togəm len nəlahan

¹ Bathudud nadəlomian, gamit mətoləboi nalo. Mətoləboii ke nalo ikad nədaḡan hən na-il-a-mo-an nəboḡ nəvanuan tokad nəmauran ḡai.

² Len nalo, napəhaʋut tolah itoh len navəlan nəhaʋut san nəboḡ atenan tokad nəmauran sal. Be atenan ḡimat, alitenan asike itoh len navəlan am, imakuv dan nalo hən nəlahan.

³ Imaienan, nəboḡ ahaʋut san tomaur sal, alitenan ḡilah mai togon, dereh lekis alitenan hən napəhaʋut togol naitian tosa toḡur kotov nəlahan. Be ahaʋut san ḡimat, aliten imakuv dan nalo enan. Ale naut kəmas ḡilah tətəs mai nəhaʋut tile, aliten sagol naitian tosa toḡur kotov nəlahan.

⁴ Imagenan bathudud sagw, nokəmaiegai ke: nəboḡ məttoḡon mai niben aKristo len nəmatan san, mətumakuv dan nalo.* Ale gagai mətubon mai atenan tole məhat dan nəmatan hən gidato datḡiʋan hən naʋit siGot.

⁵ Naḡoruan dattokade a mo evi naḡoruan hən nəsaan. Nəboḡ naḡoruan enan towol hən gidato, natideh nalo tokai tasi, enan datoləḡon masuʋ hən datḡigole. Naləḡonian galen lotosa loum len nibedato ale natit ḡisi dattogole luʋan hən nəmatan.

⁶ Be gagai, gidat dattoḡon mai aKristo len nəmatan san, datumakuv dan nalo tobaḡis gat gidato. Imaienan datsahusur naḡisal ta mo, datsagol husur na-tos-gati-an hən nalo am. Gagai, len aNunun aGot, datohusur naḡisal veveu, datuḡol husur naləḡonian siGot.

Nalo mai nəsaan

⁷ Datekəməbe beti? Nalo isa a? Sadatekəmaienan! Nalo taḡuer, asike nətaləboi səhot nəsaan sagw gail. Nəsaləboii ke naləḡonian len nəlogw tovi nəsaan vəbar nalo toke, “Sa-nələm təvənoh natideh.”*

⁸ Be ehum nəsaan tolav nalo enan, ale igol nəlogw epul hən naləḡonian tiltile gail. Husur nalo taḡuer, nəsaan asike təkad nədaḡan tomaienan.

⁹ A mo, len nəmauran sagw, nalo savi natideh len ginau. Be nəboḡ notosəloḡ hən nakelean todaḡ toke, “Sa-nələm təvənoh natideh,” numad-haləboii ke nuḡol nəsaan, nəsaan imaur len ginau.

¹⁰ Ale len nəsaan nukad nəmatan husur nəsaan epəpehun ginau dan aGot. Imaienan, nunau səhoti ke nakelean enan todaḡ topat hən ḡilav nəmauran mai ginau, ilav nəmatan mai ginau!*

¹¹ Bathut len nakelean enan todaḡ nəsaan isaḡ naḡisal hən togəras ginau. Ale len nakelean enan todaḡ, igol numat.*

¹² Mitinau nategai ke: Nalo evi siGot. Ale nakelean todaḡ len nalo evi siGot, inor, ivoi.

¹³ Bimaienan, namilen ke nalo tovoi igol numat a? Aoa! Səmaienan! Evi nəsaan togole. Len nalo tovoi nəsaan ilav nəmatan ḡəm hən ginau, epəpehun

* **7:4:** Len naut egai ehum dattovi pəhaʋut ale nəhaʋut sidat imat ḡol ke datumakuv dan nalo. * **7:7:** Exo 20.17; Deu 5.21 * **7:10:** Lev 18.5; Deu 4.1, 5.33; Eze 20.11 * **7:11:** Gen 3.13

ginau dan aGot. Husur natenan nalo ivoi, be igol nēsaan len nēlogw iṗarṗar, ale nolēboii ke nēsaan isa batbat.

Nēbalan len nalo

¹⁴ Datolēboii ke nalo egēm len aNunun aGot, ale ivoi. Be ginau novi vanuan notokad nāboruan nēsaan hən navile eg a pan. Ehum notovi slev hən nēsaan.

¹⁵ Nēsalēboi sēhot nēsa notogolgole, husur nēsa notolēḡon nēbigole, nēsagole. Be nugol nēsa notomētahun bun nēbigole.

¹⁶ Be nēsa notogole ḡevi nēsa notomētahun nēbigole, nudam̄ ke nalo ivoi.†

¹⁷ Imagenan, savi ginau notogol naten tosa; evi nēsaan togol naut a im san len ginau togole.

¹⁸ Ale nolēboii ke sēkad natideh tovoi totoh len ginau, namilen ke sēkad natideh tovoi totoh len nāboruan sagw hən nēsaan. Husur nuke nigol navoian, be nodēdasi.

¹⁹ Nuke nigol navoian be nēsagole. Nomētahun nēbigol nēsaan, be enan evi nēsa notogol tabtab hēni.

²⁰ Avil nēbigol nēsa notomētahun nēbigole, namilen ke savi ginau am togole, be evi nēsaan totoh tin len ginau togole.

²¹ Imagenan nusaḡ natesua tomaiegai tabtab ke: nēboḡ notolēḡon nēbigol navoian, nēsaan itah tabtab mai ginau.

²² Husur len nēlon nēlogw nolēmas bun nalo siGot,

²³ be nobunus nēdaḡan‡ tile am len ginau toḡal mai nalo nēnauan sagw tolēḡoni. Ale nēdaḡan enan igol nēsaan topat len ginau, ibanḡis gat ginau.

²⁴ O nēmauran sagw isa! Nahēhaṽuran eḡuer! Ase tilav kuv ginau dan nawolan hən nibegw egai tosehar ginau van hən nēmatan? Ase?

²⁵ AGot sēbon! Len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot dereh tigole. Sipa vi tēban!

Imaienan, len nēnauan sagw novi slev hən nalo siGot, be len nāboruan sagw hən nēsaan novi slev hən nēsaan.

8

Nēmauran len aNunun aGot

¹ Imagenan beti, gagai sēkad nēpanismen ideh mōs alat lotovi seKristo, aYesu.

² Bathut nēdaḡan seNunun Nēmauran len aKristo aYesu igol gumakuv dan nēdaḡan hən nēsaan mai nēmatan.*

³ Nalo edēdas ḡilav kuv gidato dan nēsaan, husur len nēdaḡan sidat sēḡodato, datsalēboi datḡigol husur nalo. Avil nēsa nalo todēdasi, aGot igole. AGot esēvat aNatun ulum̄an matmat san hən ḡegēm vi vanuan. Ikad niben mai nāboruan sum̄an gidat dattovi vanuan nēsaan gail. Ale aGot eriḡ nēpanismen sadit lan, hum tovi naviolan hən natutumavan mōs nēsaan sadit gail. Igol nēdaḡan hən nēsaan inoḡ.

⁴ AGot igol imaienan, hən natit gail na-tos-gati-an hən nalo tokel ke lotonor lēbisarpoh len gidato māu, hən datḡelēboi datḡigol ḡis navide tonor nalo tokele. Gidat datsahusur nalēḡonian sidat gail lotosa am, gagai datohusur nalēḡonian seNunun aGot.

† **7:16:** Len naut egai aPol ike nalo ivoi husur emētahun ḡeḡur kotovi, namilen ke elēḡon ḡigol husuri.

‡ **7:23:** Len nasoruan ta Kris ike nalo, sake nēdaḡan. * **8:2:** Natosian galevis ta sutuai luke, aYesu igol numakuv dan nēdaḡan hən nēsaan mai nēmatan.

⁵ Alat lotogol husur naʔoruan n̄saan salito, lunau tabtab h̄n n̄sa naʔoruan n̄saan tol̄ɔni. Avil alat lotogol husur aNunun aGot, lunau tabtab h̄n n̄sa aNunun aGot tol̄ɔni.

⁶ Husur n̄boɔ naʔoruan n̄saan towol h̄n n̄nauan, naʔite evi n̄matan. Be n̄boɔ aNunun aGot towol h̄n n̄nauan, naʔite evi n̄mauran mai nat̄mat.

⁷ Bathut n̄boɔ naʔoruan n̄saan towol h̄n n̄nauan, n̄nauan enan evi enemi siGot tabtab. Sagol husur nalo siGot boɔ ideh, savi enan ɔai, be ed̄das bigol husuri.

⁸ Husur enan, alat lotogol husur naʔoruan n̄saan salito l̄sal̄boi l̄bigol aGot b̄h̄haʔur.

⁹ Be gamito, m̄tsagol husur naʔoruan n̄saan, m̄tugol husur aNunun aGot husur aNunun aGot itoh tin len gamito. Be natsua, avan ideh asike b̄ikad aNunun aKris̄to lan, gai savi seKris̄to.

¹⁰ Be aKris̄to b̄itoh len gamito, naut k̄mas nibemito dereh limat sil n̄saan, aNunun aGot evi n̄mauran veveu m̄os gamito husur nanoran, navoivoian m̄ttokade mai aGot.†

¹¹ Ale aNunun aGot togol aYesu tole m̄hat dan n̄matan b̄itoh len gamito, namilen ke, naut k̄mas nibemito dereh limat, len aNunun totoh len n̄lomito, atenan togol aKris̄to tole m̄hat dan n̄matan dereh tilav n̄mauran mai nibemito.

¹² Imagenan bathudud nad̄lomian, datimasgol n̄sa aGot tol̄ɔni. Sadate-husur nal̄ɔnian h̄n naʔoruan n̄saan sidato.

¹³ Husur m̄t̄behusur nal̄ɔnian h̄n naʔoruan n̄saan, dereh mitimat. Be len aNunun aGot m̄t̄bigol naʔide samit tosa gail l̄bimat eburn, dereh mitikad n̄mauran.

¹⁴ Bathut alat aNunun aGot towol h̄n galito, galit lovi natun aGot.

¹⁵ Husur aGot s̄lav aNunun mai gamito h̄n m̄t̄bevi slev h̄n nam̄tahwan h̄n nam̄tahwan b̄iwol h̄n gamit t̄tas am. Aoa! Ilavi h̄n m̄t̄beḡm vi natun san gail. Ale gagai datukai van h̄ni ke, “Appa, Tata.”‡

¹⁶ Naʔonan h̄n aNunun aGot mai nanunudato ikel koti ke dattovi natun aGot gail.

¹⁷ Ale dat̄bevi anatun san gail, ekitin ke dereh datikad naviolan aGot toutaut h̄ni m̄os anatun gail sur̄man aKris̄to tokade. Imaienan, dat̄bihan kat̄ɔl mai aKris̄to len na-l̄ɔn-isa-v̄sa-an san, dereh datikat̄ɔl maii len n̄yalyalan san.*

N̄yalyalan ta tahw

¹⁸ Len nabunusian sagw, dat̄ben̄noʔ h̄n na-l̄ɔn-isa-v̄sa-an dattokade gagai mai nam̄nas h̄n n̄yalyalan aGot b̄ev̄hoti mai gidato balai, na-l̄ɔn-isa-v̄sa-an savi natideh.

¹⁹ Len nasigariran, natit p̄isi aGot togole, n̄mav, n̄tan mai n̄tas mai natit p̄isi lotosuh lan, natgalen p̄isi losuh vir aGot b̄ev̄hot anatun gail l̄b̄ip̄ar̄par.

²⁰ Husur natgalen losuh k̄mas, l̄salekis h̄n lotomaienan be aGot igol lumaienan. § Igole len n̄-vatvat-viri-an

²¹ ke, gail p̄isi limakuv dan n̄baɔnsian h̄n n̄matan mai nañoman mai naʔoan, h̄n l̄b̄ikad n̄makuvan toyalyal anatun aGot gail lotokade.

† **8:10:** Len naut egai namilen s̄masil len nasoruan ta Kris. Hum ma tohum n̄sa topat tuʔat len aNunun aGot, o hum ma tovi: nanunumito lukad n̄mauran husur aGot eriɔi ke m̄t̄unor len n̄hon.

‡ **8:15:** Mak 14.36; Kal 4.5-7. Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata. * **8:17:** 2Kor 4.17; 1Pit 4.13

§ **8:20:** N̄boɔ aGot togol navile a pan, igol natit p̄isi h̄n l̄b̄igol n̄sa tol̄ɔni, h̄n l̄b̄ikad naʔite. Be n̄boɔ aAtam togol n̄saan, aGot igol natgalenan asike luʔan am hum ta n̄o, ale losuh k̄mas maienan.

²² Husur datoləboii ke natit p̄isi aGot togole lokilob vəbar daməŋai, lois bonbon len napəŋasan, hum napəhaʋut topasus.

²³ Savi natenan ŋai, be gidat am datokilob naut kəmas dattokad aNunun aGot hum naʋit nametəkav hən natit p̄isi aGot ʔeviol hən mai gidat balai. Datoŋarir, datutoh vir nəboŋ aGot ʔigol datʔevi anatan san gail, nəboŋ ʔigol nibedat ləbimakov dan natit p̄isi tosa hən ləbēgəm vi nibedat veveu vi sutuai.*

²⁴ Husur datukad nə-vatvat-viri-an enan nəboŋ aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Be datʔikad nəsa datʔivatvat viri, savi nə-vatvat-viri-an am. Husur ase len gidato ivatvat vir nəsa tokade tia?

²⁵ Be datʔivatvat vir nəsa datsəkade sal, len nə-daŋ-ʔuri-an datutoh mədau viri.

²⁶ Len naʋide tomaienən, aNunun aGot evi tarhət sidato husur datsədaŋ. Husur datsaləboi nəsa tonor hən datʔisor tuʋ m̄osi. Be len nakiloban nasoruan todədas ʔikel namilen, aNunun aGot isor tuʋ sidato.

²⁷ Ale aGot tokəta kitev nəsa topat len nəlodato, gai eləboi nənauan seNunun, bathut aNunun isor sinəvanuan siGot gail mai aGot, tonor hən naləŋonian siGot.

²⁸ Ale datoləboii ke len natit p̄isi tovisi hən galito, aGot eum m̄os navoian silat gai toləmas bun galito, gai tokis galito tonor hən nə-nau-utaut-an san.**

²⁹ Husur sutuai tia aGot eləboi alat ləʔevi esan gail. Len nənauan san erinji ke legəm sum̄an aNatun, hən ke aYesu ʔevi hai a m̄o tokad aʋan mai aʋavinen tosoʔur.

³⁰ Ale alat aGot torinji ke legəm sum̄an aNatun, ekis galito. Ale alat gai tokis galito, erinji ke lunor len nəhon. Ale alat gai torinji ke lotonor len nəhon, eputsan galito hən ləʔiyalyal maii.

Na-ləmas-masuʋ-həni-an siGot

³¹ Natgalenan ləbimaienan, datekəmabe am? AGot ʔitah mai gidato, ʔevi sidato, aʋan ideh saləboi ʔewin səhor gidato!

³² AGot salekol gol aNatun. Aoa, eviol hən hən ʔimat m̄os gadit p̄isi. Imagenan, husur toviol hən aNatun mai gidato tia, dereh teviol kəmas hən natit p̄isi am mai gidato.

³³ Len nakotan siGot ase eləboi ʔeil hirhir ke alat aGot tolekis hən galito, lotogol tosa? Husur evi aGot torinji ke lotonor len nəhon!

³⁴ Ase eləboi ʔikel ke limaspanis? Husur evi aKristo aYesu tosor mai aGot m̄os gidato. Evi aKristo tomat m̄os gidato, evi aKristo aGot togol tole məhat dan nəmatan ale evi aKristo tobətah len nətarhət nəmatu siGot.

³⁵ Imagenan, ase eləboi ʔepəpehun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo enan? Naut kəmas aʋan ideh ʔigol nasənanan len gidato, naut kəmas nəmauran sidat ʔidaŋ, naut kəmas nəvanuan gail ləbēmədas tabtab hən gidato, naut kəmas nəhanian ʔeʔuer, naut kəmas datʔimalmal, naut kəmas nəmauran sidat pəpadaŋ hən ʔipat len nəmatan, naut kəmas naʔu nəbalan ʔigol datʔimat, səkad natideh toləboi ʔepəpehun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo!

³⁶ Hum nəʔe sua len natosian siGot tokele ke,

“Nəmauran sinamito

pəpadaŋ tipat len nəmatan tabtab

m̄os gaiug;

Len nabunusian sinəvanuan gail

namtohum nasipsip hən na-ti-buni-an.”*

* **8:23:** 2Kor 5.2-4 ** **8:28:** Natosian galevis ta sutuai luke, *Ale datoləboii ke natit p̄isi loum bonbon hən navoian m̄os alat lotoləmas bun aGot.* * **8:36:** Psa 44.22

³⁷ Be naut kəmas nəsa tovisi hən gidato maienan, len aKристо toləmas bun gidato, datowin səhor natgalen p̄isi.

³⁸ Husur noləboi səhoti ke, səkad natideh toləboi bəpəpəhun gidato dan nələmas-buni-an siGot. Nəmatan mai nəmauran arodədasi, anjel mai natəmat arodədasi, nəboŋ ta daməŋai mai nəboŋ bəgəmai arodədasi, nədaŋan ideh edədasi,

³⁹ nə-sahsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an arodədasi. Səkad natideh len natit p̄isi tosu h toləboi bəpəpəhun gidato dan nələmas-buni-an siGot topat len aKристо aYesu, aMasta sidato.

9

Nəvanuan aGot tolekis hən galito

¹ Nokitin. Len aKристо nukel nakitinan, nəsalibonj. Nəlogw, aNunun aGot totoh lan, mai aNunun aGot, arukel koti ke

² nukad nalolosaan totibau len nəlogw. Noləŋon isa masuŋ be sasib. Nəlogw itaŋis nəbathudud sagw, nəJu lotomətahun aKристо.

³ Nohəhaŋur hən aKристо tasemale hən ginau hən asike nətavi esan am, m̄os nəbathudud sagw gail, hən lətariŋ nəlolit len aKристо.

⁴ Nəbathudud sagw gail lovi alat seIsrael. AGot ipat kuv galito hən ləbēvi anatun san gail ale evisi hən galito len namənas hən nəyalyalan san. Ikel nəkel-gati-an mai galito ale ita gat gail len nahəsən. Ilav nalo mai galito. Idaŋ hən lotolotu həni. Ale lopul hən nəkel-gati-an san gail.*

⁵ Lovi nəpasusan siApraham, seIsak mai siJakop. Ale aYesu evisi len nəpasusan enan len nəmauran san len navile a pan. Gai evi Got, nədaŋan san tosəhor natit p̄isi, nə-sal-suhi-an tivan həni vi sutuai! Ganan!

⁶ Sadatike, “Nəkel-gati-an siGot iteh, gai sagol nəsa tokel mai alat a Israel.” Sadatekəmaianan! Husur len nəpasusan seIsrael p̄isi, isoŋur ləsavi alat a Israel kitin. Ləsavi vanuan siGot.

⁷ Naut kəmas lotovi len nəpasusan siApraham, ləsavi anatun kitin gail. Husur aGot ikel mai aApraham ke, “Len əIsak dereh gikad nəpasusan notokel gati mai gaiug.”*

⁸ Namilen ke, nəpasusan lotovisi len niben aApraham ləsavi anatun aGot, be len nabunusian siGot, nəpasusan lotovisi husur nəkel-gati-an san ŋai, galit lovi anatun aApraham kitin.*

⁹ Husur aGot ikel gati maiegai ke, “Len nəboŋ han, dereh netəlmam, ale aSarah tikad anatun ulum̄an.”*

¹⁰ Savi natenan ŋai. Anatun aRepekah gəlaru artovi mələv arukad atəmalaru esua ŋai, tovi əIsak, atəmanamit ta sutuai.

¹¹⁻¹² Be nəboŋ namələv arsavisi sal, arsagol natideh tovoi o tosa, aGot ikel mai aRepekah ke, “Ahai a m̄o dereh tevi vanuan nauman sihai a tahw.” AGot ekəmaianan hən b̄imasil ke nəboŋ tolekis hən nəvanuan, salekis həni bathut nəsa tovoi o tosa togole. Ilekis hən nəvanuan husur nənauan san ŋai m̄os nəsa toləŋoni.*

¹³ Hum natosian siGot toke,
“Noləmas bun aJakop

be nomətahun aEsau.”*

¹⁴ Datekəmabe beti? AGot sanor a? Aoa, sadatekəmaianan!

¹⁵ Husur aGot ikel mai aMoses ke,

* **9:4:** Exo 4.22; Deu 7.6; Hos 11.1 * **9:7:** Gen 21.12 * **9:8:** Kal 4.22-23 * **9:9:** Gen 18.10, 14.
Len naloŋulat Natuŋatan, nəboŋ aGot tokele, ikel ke tetəlmam len nəboŋ enan len nasihau togəmai.

* **9:11-12:** Gen 25.23 * **9:13:** Mal 1.2-3

“Dereh nilolosa hən avan ideh nəb̃ilolosa həni.

Dereh ginaw nəlogw titañis avan ideh nəlogw b̃itañisi.”*

16 Imagenan, aGot ilekis hən nəvanuan, savi husur lotoləḡoni, savi husur lotoum todaḡ m̃osi, ipat len nalolosaan siGot.

17 Husur len natosian siGot ikel mai aFero ke, “Nutabtabuh len gaiug hən gəb̃evi kiḡ hən nədaḡan sagw b̃iḡarḡar, naut kəmas nəkaduḡ tohaihai, hən nəvanuan ləb̃ikel ur nahəsagw len navile a pan kavkav.”*

18 Imaienan aGot ilolosa hən avan ideh aGot toləḡon b̃ilolosa həni. Ale nəkadun avan ideh aGot toləḡon b̃ihaihai, aGot igol ihaihai.

19 Hum ma gəb̃eus ginaw ke, “AGot b̃igol nəkadun nəvanuan b̃ihaihai, limas-magenan. Na imabe aGot toke lugol nəsaan?”

20 Be gaiug ase? Savi hən gaiug hən gəb̃isor tas aGot! Nau nategai. Nabilikoro saus nəvanuan toum həni hən nətan b̃ulau ke, “Imab gotoum hən ginaw hən nəb̃imagegai?”*

21 Nəvanuan toum hən nab̃ilikoro len nətan b̃ulau, nəboḡ tolav nakobhutan b̃ulau sua, eləboi b̃eum hən nab̃ilikoro sua həni topəhas mai nab̃iliwai sual am hən b̃eriḡ nəpahsagw lan. Ipat len gai.*

22 Ale aGot eləboi b̃igol b̃imaienan hən nəvanuan. Naut kəmas inor hən aGot b̃igol nəlol paḡpaḡ mai nədaḡan san b̃iḡarḡar, len nə-daḡ-b̃uri-an itoh mədau mai galit lotogol nəlon topaḡpaḡ, alat gai toutaut hən galit m̃os ləb̃imasig, nəpanismen ipat vir galito.

23 Igol tomaienən hən natibauan hən nəyalyalan san b̃iḡarḡar hən alat gai tololosa hən galito, alat gai toutaut hən galit tia m̃os ləb̃ibon maii len nəyalyalan san.

24 Ale alatenan gai tolekis hən galito, gidato datovi galit galevis. Ilekis hən gidato dan naJu gail mai alat ləsavi Ju.

25 Ekəmaiegai len natosian siHosea, ike,

“Alat ləsavi vanuan sagw

dereh nekis galit hən nəvanuan sagw gail.

Ale alat ləsaləboi na-ləmas-buni-an sagw,

dereh nekis galit hən nəvanuan notoləmas bun galito.”*

26 “Ale len naut aGot tokel mai galit ke,

‘Mətsavi nəvanuan sagw,’

len naut enan nəvanuan dereh lekis galit hən

‘anatun aGot gail, aGot tovi nəkadun nəmauran.’ ”*

27 Avil aIsaiah ikai m̃os alat a Israel ke,

“Naut kəmas alat a Israel lusob̃ur

hum nab̃ion bitas,

evis ḡai dereh likad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen.

28 Bathut, husur nə-sab̃-səhoti-an san len nakotan,

Nasub̃ aGot dereh tetutut hən b̃ipansem p̃is alat navile a pan.”*

29 Ehum aIsaiah tokele a m̃o tia ke,

“AMasta hən navəshəsoltia hən nəmav

asike tariḡ nəpasusan sidat galevis tasuh,

dattasum̃an naut a Sotom,

dattasum̃an naut a Kom̃orraḡ

artomasig p̃isi.”*

* 9:15: Exo 33.19 * 9:17: Exo 9.16 * 9:20: Isa 29.16, 45.9 * 9:21: Jer 18.6 * 9:25: Hos 2.23

* 9:26: Hos 1.10 * 9:28: Isa 10.22-23 * 9:29: Isa 1.9; Gen 19.23-28

Israel ipar dælomian

³⁰ Beti datekəmabe? Nekəmaiegai ke, alat ləsavi Ju ləsaum sədaŋ hən ləbīkad nanoran, navoivoian mai aGot, be len nadælomian lukade.

³¹ Avil alat a Israel lotoum todaŋ hən ləbīgol husur nalo hən ləbīnor, ləbīkad navoivoian mai aGot, lodədasi.

³² Lodədasi husur nəsa? Husur ləsariŋ nəlolit len aGot, loriŋ gat nəlolito len nəsa lotogole. Lupes həbetw len “nəvat hən na-pes-həbetw-an.”

³³ Hum natosian siGot toke,
 “Məteris! Len naut a Sion noriŋ nəvat
 togol nəvanuan lotopes həbetw,
 nəbiltivat enan togol nəvanuan lototeh,
 ale alat lotoriŋ nəlon lan
 asike loləŋon isa sil lotoriŋ nəlolit lan.”†

10

¹ Bathudud nadælomian, len nəlogw noləŋon masuŵ hən aGot bīlav kuv alat seIsrael dan nəsaan salito, ale nusor tuŵ mōs natenan vi təban aGot.

² Ginau noləboi nəbīkel koti ke, ludan len na-lotu-hən-aGot-an, be naṗisal lotohusuri savi len naləboian kitin.

³ Lotətan hən naṗisal aGot togole hən ləbīkad navoivoian maii, ale ludas ṗisal salito. Bathut natenan lomətahun naṗisal siGot, lotəgau gat naṗisal hən na-gol-husur-nalo-an.

⁴ Be aKristo igol nalo inoŋ.* Imaienan nəvanuan ṗisi lotoriŋ nəlolit len aKristo, lukad navoivoian maii aGot.

Nəmauran aGot toviol həni evi sinəvanuan ṗisi

⁵ AMoses itos husur naṗisal hən na-gol-husur-nalo-an hən nəvanuan bīnor len nəhon aGot, ike, “Nəvanuan togol ṗis nəsa nalo tokele, dereh tikad nəmauran.”*

⁶ Be naṗisal hən nadælomian hən nəvanuan bīnor len nəhon aGot imasil. Natosian siGot ekəmaiegai, ike, “Sagikele len nələm ke, ‘ase tevi məhat vi lan nəmav?’ ”† (hən bəsəhar aKristo vi pan hən bēvi tarhət sam).

⁷ Ikele am ke, “Sagikele len nələm ke, ‘ase tevi pan vi lan naut nəmatan?’ ” (hən bīgol aKristo bīle məhat dan nəmatan).

⁸ Be savi hən gəbīmasgol natgalenan. Natosian siGot ikele am ke, “Nasoruan siGot ipat pəpadaŋ ŋai, ipat len nabuŋom, ipat len nələm.” Enan boh nasoruan hən nadælomian namttokel uri.

⁹ Nasoruan imaiegai ke: Gəbīkel koti len nabuŋom ke, aYesu evi Masta, mai gəbedəlomi len nələm ke, aGot igol aYesu ile məhat dan nəmatan, dereh aGot tilav kuv gaiug dan nəsaan sam.

¹⁰ Husur len nadælomian enan dattokade len nəlodato, aGot eriŋi ke datunor len nəhon. Ale len na-kel-koti-an enan dattokele len nabuŋodato, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidato.

¹¹ Hum natosian siGot tokele ke, “Avan ideh toriŋ nəlon lan asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan.”*

¹² Nasoruan enan ipat mōs nəvanuan ṗisi, naut kəmas lotovi Ju o ləsavi Ju. AGot evi Masta salit ṗisi, ale ivoi masuŵ hən galit ṗisi lotousi hən bēvi tarhət salito.

† **9:33:** Isa 8.14, 28.16. Len naut egai, nəvat Isaiah tokel uri evi aKristo. * **10:4:** Namilen ke aKristo evurvur nəsa nalo topat mōsi. * **10:5:** Lev 18.5 † **10:6:** Hən naves 6-8, Deu 30.12-14 * **10:11:** Isa 28.16

13 Husur natosian siGot ike, “Nəvanuan p̄isi lotous Nasuḅ aGot hən ḅevi tarhət salito, dereh tilav kuv galito dan nəpanismen hən nəsaan salito.”*

14 Be asike ləḅikad nadəlomian len aGot, leus mab hən ḅilav kuv galit dan nəpanismen? Ale asike ləḅesəsəloṅ hən na-kel-uri-an husur aGot, likad nadəlomian lan mabe? Ale asike avan ideh ḅikel ur aGot, lesəsəloṅ hən na-kel-uri-an mabe?

15 Ale asike aGot ḅesəvati, avan ideh tikel uri mabe? Hum natosian siGot toke, “Evi natsua tovoi masuṽ nəboṅ nəvanuan togəm hən ḅikel na-kel-uri-an tovoi!”*

16 Be savi nəvanuan p̄isi lotogol husur na-kel-uri-an tovoi. Husur Isaiah ike, “Nasuḅ aGot, nəvanuan evis ṅai lodəlom na-kel-uri-an sinamito!”*

17 Imagenan, nasəsəloṅan evi nəkadun nədəlomian, ale nəvanuan gail loləboi ləḅesəsəloṅ ṅai nəboṅ avan ideh ḅikel na-kel-uri-an husur aKristo.

18 Be nous nategai, losəsəloṅ m̄au a? Evoi! Losəsəloṅ boh! Hum natosian siGot toke,

“Nadololito ibar
naut p̄isi len navile a pan,
nasoruan salito ibar
navile a pan kavkav.”*

19 Be nous tasi ke, alat a Israel, ləsaləboi səhoti a? Evoi! Loləboiii! Husur a m̄o len nabuṅon aMoses aGot ikel mai galit ke,

“Len navoian sagw
van hən naluṽoh naut tiltile gail,
dereh nigol mititaḅulol bulos galito;
len navoian sagw
van hən naluṽoh hən nəvanuan lototətan
dereh nigol nələmit tipaṅpaṅ.”*

20 Ale aIsaiah ikad na-il-ḅuri-an, isor siGot, ike,
“Alat ləsadoṅ ginau lusaḅ ginau,
novisi hən alat ləsaus kitev ginau.”*

21 Be isor husur alat a Israel ke,
“Len na-ləmas-buni-an sagw husur nəmariboṅ kavkav
nosəsah hən navəlagw gəlaru
van hən nəvanuan ləsagol husur nəsa notokele,
nəkadulit tohaihai.”*

11

AGot samətahun alat a Israel

1 Ale nous nateg beti, aGot emətahun nəvanuan san gail a? Ao, səmagenan! Husur ginau novi auleIsrael sua. Ginau sua len nahəmar aPenjamin len nəpasusan siApraham.*

2 Aoa. AGot samətahun nəvanuan san gail gai toləboi galit sutuai tia.* Mitinau nəsa natosian siGot tokele husur aElijah nəboṅ tokoblen mai aGot sil alat a Israel.

3 Ike, “Nasuḅ aGot, lugol ahai kelkel ur sam̄ gail lumat. Lulaṗuṗul nəmel tutumavan sam̄ gail lumasirsir. Ginau səḅogw ṅai nutoh, ale gagai ludon ginau hən ləḅigol nəḅimat.”*

* 10:13: Jol 2.32 * 10:15: Isa 52.7 * 10:16: Isa 53.1 * 10:18: Psa 19.4 * 10:19: Deu 32.21
* 10:20: Isa 65.1 * 10:21: Isa 65.2 * 11:1: Flp 3.5 * 11:2: Psa 94.14 * 11:3: 1Ki 19.10, 14

⁴ Be na-sor-vari-an siGot imabe? Ike, “Ginau notəgau gat alalumian sagw lotovi 7,000 ləsalotu hən aPaal tovi got gəgəras, boŋ ideh.”*

⁵ Imaienan len nəboŋ ta daməŋai. Len navoian aGot toviol kəmas həni, ikad alat a Israel galevis aGot tolekis hən galito.

⁶ Ale aGot bīlekis hən galito len navoian gai toviol kəmas həni, namilen ke salekis hən galito husur natideh lotogole. Be aGot talekis hən galit husur nəsa lotogole, navoian gai toviol kəmas həni asike tavi na-viol-kəmas-an, be tavi naŋurpūran hən nəsa lotogole.

⁷ Ale imabe? Alat a Israel ləsəsəb̄ nəsa lotodoŋi, ləsəkad nəsa lotoləŋoni. Galit galevis aGot tolekis hən galito, lukade. Be galit p̄isi am nəkadulit iŋonŋon.

⁸ Hum natosian siGot toke,
 “AGot igol nənauan salit ipat buŋbuŋol,
 igol namətalit ləsəkəta,
 nədariŋalit ləsəsəsələŋ,
 van vəbar nəboŋ daməŋai.”*

⁹ Ale aTevit tovi kiŋ ike,
 “Nəhanian halit len natev tegəm vi hai tata,
 nalevlev ləb̄ibat lan,
 nəvat hən na-pes-həbetw-an
 mai nəpanismen salito.

¹⁰ Namətalit timotmot
 hən asike ləb̄əkəta,
 letəmadehw tabtab
 len namələsan hən nəsaan lotovusi.”*

¹¹ Beti neus maieg həni ke, alat a Israel, lupes həbetw hən ləb̄iteh vəmasig m̄au a? Aoa! Be bathut nəsaan salito, aGot igol naŋisal hən tolav kuv alat ləsavi Ju dan nəsaan salito, hən alat seIsrael ləb̄itaḅulol bulos galito husur lotoləŋon nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan.

¹² Len nəsaan silat seIsrael, aGot ivoi masuŋ hən alat navile a pan. Bathut natehan silat seIsrael, aGot ivoi masuŋ hən alat ləsavi Ju. Bimaienan, alat seIsrael aGot tolekis hən galito, nəboŋ galit p̄isi ləb̄eriŋ nəlolit len aKristo, navoian siGot dereh tepul səsəhov!*

¹³ Gagai nuke nisor mai gamit mətsavi Ju. Bathut novi ahai pispisul silat ləsavi Ju, nusal suh nauman sagw notogole m̄os gamito.

¹⁴ Nuke nigol nəbathudud sagw gail a Israel nəlolit tevənoh nəsa məttokade, hən aGot b̄ilav kuv galit galevis dan nəsaan salito.

¹⁵ Nəboŋ aGot topair dan alat a Israel, igol alat navile a pan loləboi ləb̄ikad navoivoian maii. Be nəboŋ b̄ilav təlmam hən alat a Israel, timabe? Dereh lehum ləb̄ikad nəmauran dan nəmatan!

¹⁶ Datinau nabəta. Nəvanuan gail ləb̄eriŋ nahudhubəta hum nəhanian metəkav b̄evi siGot, namilen ke nabəta kavkav evi siGot.† Ale datb̄inau nəhai, nəharhəte b̄evi siGot, namilen ke nəpashəte gail am lovi siGot.

¹⁷ Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol, tolaḅur nəpashəte galevis dani, lohūm alat seIsrael. Ale gamit mətsavi Ju, mətohum nəhai oliv lototov lilihai.

* **11:4:** 1Ki 19.18 * **11:8:** Deu 29.4; Isa 6.10, 29.10 * **11:10:** Psa 69.22-23 * **11:12:** Alat seIsrael lomətahun aGot ale len namətahunian enan aGot igol natsua tovoi, ale ləb̄eriŋ nəlolit len aKristo, len natenan aGot dereh tigol natsua b̄ivoi masuŋ səhori am. † **11:16:** Num 15.19-21. Len naut egai nəboŋ tosor husur nabəta, isor husur naŋide aGot tokel mai alat seIsrael ke, nəboŋ lotomabul nəhol, len nəmatuan, nəhanian metəkav evi siGot, mai nabəta metəkav lotopani evi siGot. Ale nabəta metəkav b̄evi siGot, namilen ke nabəta p̄isi evi siGot. Namilen ke, aAraham mai anatun mai aməhaibən ləb̄evi siGot, ale nəpasusan salit gail, galit tu lovi siGot.

aGot esəhud hən gamit mai nəhai tomabule hən mətbigel nəpashət lotoməbur. Ale gagai mətumaur len nəbathuhai oliv enan. Ehum mətukad nəmauran kitin aGot tokel gati mai aApraham mai nəpasusan san gail.

¹⁸ Imagenan, samtiratpat gamit məhat husur məttoget nəpashəhai len naut lotoməbur lan. Mətovi nəpashəhai ŋai. Nəkadhuhai səmaur len gamito, gamit mətumaur len nəkadhuhai.

¹⁹ Hum ma gəbike, “Nəpashəhai gail, aGot iləbuḅur gail hən nəbigel galito.”

²⁰ Ekitin. Be aGot iləbuḅur galit husur ləsəkad nadəlomian lan, ale gumaur husur gotokad nadəlomian lan. Sagiratpat gaiug məhat, be gemətahw.

²¹ Husur aGot biləbuḅur nəpashət gail lototov len nəhai husur ləsəkad nadəlomian lan, asike gəbikad nadəlomian lan, dereh tiləbur gaiug am.

²² Mitinau navoian mai nədaŋan aGot togole hən nəvanuan. Igol idaŋ hən alat lototeh, be gəberin nələm tabtab len na-gol-na-voi-an san, dereh tigol navoian hən gaiug. Asike gəbimaienan, dereh tita kuv gaiug.

²³ Ale alat seIsrael ləbipair dan nə-par-dəlomi-an salito, dereh aGot tesuhud hən galit len nəhai. Husur aGot eləboi bəsəhud təlmam hən galito len nəhai.

²⁴ Namilen imaiegai. Gaiug gohum nəpashət nəhai oliv totov lilihai, aGot tota kuvi, ale toshud həni len nəhai gai tomabule len nəhol san. Savi nəvide kitin hən nəhai hən nəpashəhai sua bitov len nəhai tile am. Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol san, alat seIsrael lohum nəpashəte gail. Ale emədmədau ŋai hən aGot bəsuhud təlmam hən nəpashət gail len nəhai lototov matmat lan.

Nəlon aGot itanjis nəvanuan pisi

²⁵ Bathudud nadəlomian, nomətahun mətbetətan hən nakitinan sua to-susuah, be nuke mətələboii hən asike mətbitratpat gamit məhat len namitisau samito. Alat seIsrael, nəkadulit ihaihai, ale dereh tihaihai van vəbar galit pisi aGot tolekis hən galit ləsavi Ju, ləberin nəlolit lan.

²⁶ Len nəvide tomaienən aGot dereh tilav kuv aIsrael pisi dan nəsaan salito. Hum natosian siGot toke,

“Atesua bilav kuv nəvanuan san gail,
dereh tegəm len naut aSion,
dereh tipair hən nəpasusan siJakop,
nəlolit toḅov hən ginau, aGot,
dan nəsaan salito.

²⁷ Ale egai evi na-kel-gati-an sagw van hən galito
notota gati len nahəsagw, ke,
dereh nitariv kukuv nəsaan salit gail.”*

²⁸ Tarhət na-kel-uri-an tovoi alat seIsrael lotomətahun, lovi enemy siGot. Be gamit mətəsvi Ju, mətukab hən natenan, mətukad navoian aGot toviol kəmas həni. Avil aGot eləmas bun galit sal, husur tolekis hən galit lotovi nəpasusan siApraham, aIsak mai aJakop.

²⁹ Husur nəboŋ aGot tolekis hən nəvanuan toviol maii, nənauan san sagəgel boŋ ideh.

³⁰ A nəo gamit mətəsvi Ju, mətomətahun nəsa aGot toləŋoni. Be gagai ilolosa hən gamito, ivoi hən gamito husur alat seIsrael lotomətahun nəsa toləŋoni.

³¹ Len nəvide tomaienən, gagai alat seIsrael lomətahun nəsa aGot toləŋoni, gol ke, len nəvide aGot tololosa hən gamito, dereh tilolosa hən galit tətəs am.

³² Husur nəvanuan pisi ləsagol husur nəsa aGot tokele, ale ibanjis gat galit len nəvide enan, hən bilolosa hən galit pisi.

Nə-sal-suh-aGot-an

* 11:27: Isa 59.20-21, 27.9

³³ O numanman len namitisau mai naləboian siGot artotibau masuŵ, artoy-alyal habat! Datodədas datbələboi nə-saŵ-səhoti-an mai naŵisal san gail.*

³⁴ Hum natosian siGot toke,
“Ase eləboi nənauan siNasuŵ aGot?
Nasoran sise eləboi bəvi tarhət san?”*

³⁵ Ase ilav natideh mai aGot
tonor hən aGot bəsar gele?”*

³⁶ Husur aGot igol natit pisi, ale len nədanan san natit pisi losuh hən ləbēvi esan. Mitisal suh nəyalyalan san vi sutuai! Ganan.

12

Naviolan hən natutumavan tomaur

¹ Imagenan, bathudud nadəlomian, husur nəlon aGot totanĵis gidato, nonĵir gamito ke: Viol hən nibemito mai aGot hum naviolan hən natutumavan tomaur, hən bəvi esan səbən, hən gai bəhəhaŵur masuŵ hənĵi. Enan evi naŵisal kitin hən mətbiłotu hən aGot.

² Samtigol tətəŵ hən naŵide gail hən navile eg a pan. Be aGot tegəgel hən gamito; tegəgel hən naŵisal hən nənauan samito hən biveveu. Bimaienan, dereh mitinau kitev nəsa aGot toləĵoni, mətələboi səhoti, hən mətbigol nəsa tovoi, nəsa tonor, nəsa togol aGot tohəhaŵur hənĵi.*

³ Len navoian aGot toviol kəmas hənĵi mai ginau, nukele hən gamit vĵisusua ke, saginau gaiug gabag tesəhor nakitinan husur gaiug. Be len natibauan o nakəkerehan hən nadəlomian aGot tolav mai gamit vĵisusua, mitinau kot nakitinan hən gamit səbomito.

⁴ Niben nəvanuan ikad nahudhute isoŵur, ale nahudhut vĵisusua ikad nau-man san totile.

⁵ Imaienan hən alat lotoriĵ nəlolit len aYesu. Gidat dattosoŵur datovi niben tosua len aKristo. Ale gidat vĵisusua datovi sidat gabag.

⁶ Datukad naviolan tiltile gail lotonor hən navoian aGot toviol kəmas hənĵi mai gidato. Gəbĵikad naviolan hən gəbĵikel ur nəsa aGot tokel mai gaiug, gikel ur naŵisulan siGot tinor hən nadəlomian samĵi.

⁷ Gəbĵikad naviolan hən gəbēvi tarhət sinəvanuan gail, gevi tarhət salito. Gəbĵikad naviolan hən gəbēpusan, geŵusan.

⁸ Gəbĵikad naviolan hən gəbĵigol nəvanuan gail ləbələĵon bivoi am len nəlolito, gigol leləĵon tivoi am len nəlolito. Gəbĵikad naviolan hən gəbēviol, geviol habat. Gəbĵikad naviolan hən na-il-a-mo-an, len na-il-a-mo-an samĵi geum tivoi. Ale gəbĵikad naviolan hən nəloĵi bĵitanĵis nəvanuan gail, gigole len nahəhaŵuran.*

⁹ Na-ləmas-buni-an satevi nagəgərasan, timaskitin. Mətahun bun natideh tosa len nabunusian siGot. Təgau gat nəsa tovoi len nabunusian siGot.

¹⁰ Ləmas masuŵ hən gamit gabag hum məttovi alatmiŵan. Putsan gamit gabag len nənauan samito səhor gamit səbomito.

¹¹ Sagipetəmas len nauman siGot be timaur mətəamĵi hum aNunun aGot toŵuv vivi məhat len nəloĵi.

¹² Bathut nə-vatvat-viri-an gotokade len aGot, gehəhaŵur. Nəboĵ na-ləĵon-isa-vəsa-an bĵibar gaiug, gidan buri len na-toh-mədau-an samĵi. Gidan len na-sor-tuŵ-an.

* **11:33:** Isa 55.8; Psa 92.5, 139.6 * **11:34:** Isa 40.13 * **11:35:** Job 41.11 * **12:2:** 1Pit 1.14 * **12:8:** Hən naves 4-8, ris 1Kor 12.4-11

¹³ Nəboŋ nəvanuan siGot ləbēmidol, gevi tarhət salito. Gehəhaʋur hən nametḃos gail ləbēḃis lohoim sam̃.

¹⁴ Geus aGot hən ḃivoi hən alat lotomədas gaiug gol gotoləŋon tosa vəsa. Geusi hən ḃivoi hən galito, sageusi hən ḃemədas galito.*

¹⁵ Gehəhaʋur mai alat lotohəhaʋur. Geləŋon tisa, gitaŋ mai alat lotoləŋon tosa, lototaŋ.

¹⁶ Mitinau gamit gabag hum məttoḃitoʋ ŋai. Sagipatpat gaiug məhat len nənauan sam̃, be gehəhaʋur hən gəḃitah mai alat lotovi ut kəmas. Len nənauan sam̃ səḃom̃ saginau ke gotokad namitisau hən nəmauran tonor.*

¹⁷ Sagivar təlmam hən nəsaan van hən avan ideh togol tosa hən gaiug. Len natideh gəḃigole, gol husur naḃisal nəvanuan ḃisi lotoləḃoi ləḃekəta səhoti ke tovoi.

¹⁸ Len natideh topat len gaiug, gəḃeləḃoi gəḃigole, gikad natəmat mai nəvanuan ḃisi.

¹⁹ Gamit notoləmas bun gamit ḃisi, samtigol nasisilan. Riŋi hən nəlol paŋpaŋ tonor siGot ḃigole. Bathut len natosian, Nasuḃ aGot ike, “Nasisilan ipat len ginau. Ginau dereh niḃansem alat lotogol tosa hən gamito, ipat len ginau.”*

²⁰ Be hum natosian siGot tokele am ke, “Naenemi sam̃ ḃimalkəkət, gevəŋani. Bimaduh, lav natideh maii hən ḃemuni. Nəboŋ gəḃigol natenan, nahurun dereh tisa masuʋ.”*

²¹ Nəsaan satesəhor gaiug; be gesəhor nəsaan hən navoian.

13

Riŋ gamito len navəlan nəgavmen

¹ Nəvanuan ḃisi lerin galit səḃolito len navəlan nəgavmen lotoil a m̃o. Husur nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an ideh topat, aGot idam̃ həni. Ale alat lotoil a m̃o, aGot itabtabuh len galito.

² Imagenan, avan ideh tomətahun alat lotoil a m̃o, emətahun nəsa aGot totabtabuh lan, ale ilav nəpanismen gəm hən gai gabag.

³ Husur alat lotoil a m̃o ləsagol namətahwan len alat lotogol tonor be len alat ləsagol sanor. Gəḃeləŋon ke asike gəḃemətahw len nabiltivanuan hən nəgavmen, gigol nəsa tonor ale dereh tisor sal suh gaiug.

⁴ Husur gai evi nəvanuan nauman siGot m̃os navoian ḃivan hən gaiug. Be gəḃigol ḃisa, gemətahw! Husur ikad nədaŋan hən ḃipansem gaiug. Evi nəvanuan nauman siGot toum san hən ḃipansem alat lotogol tosa.

⁵ Imagenan, gerin gaiug gabag len navəlan nəgavmen hən asike gəḃipanis. Ale natsual am, gole hən nələm̃ ḃimasil len nabunusian siGot.

⁶ Husur natenan, geʋur nətaks sam̃. Husur alat lotoil a m̃o, loum siGot nəboŋ lotogol tabtab hən nauman salito len nəgavmen.

⁷ Gilav mai nəvanuan gail nəsa tonor hən gəḃilavi. Bevi nətaks o nəlaisens, ʋur nətaks, ʋur nəlaisens. Binor hən gəḃerin avan ideh a məhat len nənauan sam̃, riŋi a məhat. Binor hən gəḃeputsani len nənauan sam̃, putsani.*

Mətələmas bun gamit gabag

⁸ Samtikabut sivan ideh. Be na-ləmas-buni-an tevi nəkabut samito len gamit gabag. Husur gəḃeləmas bun nəvanuan, gugol ḃis nəsa nalo siMoses tokele.

* **12:14:** Mat 5.44; Luk 6.28 * **12:16:** Isa 5.21; Pro 3.7 * **12:19:** Deu 32.35 * **12:20:** Pro 25.21-22
* **13:7:** Mat 22.21; Mak 12.17; Luk 20.25

⁹ Husur nalo ike, “Sagol naitian tobur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sa-nələm̄ tevənvənah.” Galenan mai nakelean ideh am todaŋ, nasoruan sua ikel ur p̄is gail. Ekəmaiegai ke: “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sum̄an gotoləmas bun gaiug gabag.”*

¹⁰ Na-ləmas-buni-an sagol səsa hən avan ideh. Imagenan, na-ləmas-buni-an igol p̄is nalo siMoses.

¹¹ Mitimasgol natenan husur mətələboi namityal ipair p̄isi tia. Evi namityal hən mət̄bilele dan nəpatan samito. Husur gagai namityal hən aKristo bilav kuv gidato dan navile eg a pan tosa egəm pəpadaŋ səhor ta m̄o, nəboŋ dattomadhakad nadələmian lan.

¹² Nalenmariug inoŋ ta bogai, nalennəyal pəpadaŋ bevisi. Imagenan datinoŋ dan natit gail hən nəmargobut. Datikol len gidato nahurabat nəbalan hən nam̄ial.

¹³ Len nəmauran sidato datitoh len nəvide tonor hum dattotoh len nalennəyal. Sadatigol naitian totav̄taṽor len nabiltihanan mai natərogan, sadatetərog, sadatigol naitian tosa, sadatigol nəvide tosa totav̄taṽor hum nalipah, sadatevit̄vituh, sadatitabulol bulos gidat gabag husur nəlodat tovənvənah.

¹⁴ Mitilav kot nəboruan siMasta sidato, aYesu Kristo sum̄an tovi nahurabat dattosuni, hən gai biwol hən nəmauran sidato. Samtinau naṽisal ideh hən mət̄bigol nəsa nəboruan nəsaan samito beləŋoni.

14

Alat, nadələmian salit sədaŋ

¹ Nəvanuan gail nadələmian salit sədaŋ, mətəhəhaṽur hən ləb̄itah mai gamito. Samtevit̄vituh mai galit husur nənauan salit səbolito.*

² Nəvanuan, len nadələmian san, eləboi bihan natideh, be togon nadələmian san sədaŋ, ihan nəhanian totov len tan ŋai.

³ Nəvanuan tohan natit p̄isi, satinau ke gəlar togon tovi ut kəmas. Ale nəvanuan səhan natit p̄isi gai satisaḅ səhoti ke togon tohan natit p̄isi timaspanis, husur aGot ehəhaṽur hən atenan totah maii.

⁴ Gaiug ase hən gəb̄isaḅ səhoti ke nəvanuan nauman sinəvanuan togon timaspanis? Eum simasta san ŋai, ale ipat len amasta ŋai hən b̄ikele ke togol tovoi o tosa. Ale dereh tigol nəsa tonor, husur Nasuḅ eləboi bevi tarhət san hən biŋole.

⁵ Ale natsual am: Nəvanuan inau ke nəmariboŋ sua ivoi səhor nəmariboŋ gail am, ale nəvanuan togon inau ke loṽit̄p̄itoṽ ŋai. Ipat len gamit vīsusua hən mət̄binau səhoti len nənauan samito.*

⁶ Gai tonau ke nəmariboŋ sua tovoi buni, igole hən beputsan Nasuḅ. Ale gai tohan naməŋod, ihani m̄os Nasuḅ, husur esipa vi təban aGot həni, beti ihani. Ale gai səhan naməŋod, igole hən beputsan Nasuḅ, ale esipa vi təban aGot.

⁷ Husur gidat ideh satoh m̄os gai səb̄on ŋai, gidat ideh səmat m̄os gai səb̄on ŋai.

⁸ Datb̄itoh, datb̄ikad nəmauran, datukade hən datbeputsan Nasuḅ. Datb̄imat, datumat hən datbeputsan Nasuḅ. Imagenan, datb̄itoh o datb̄imat, datovi siNasuḅ.

⁹ Husur aKristo imat mai imaur təlmam hən bevi Masta silat lotomat mai silat lotomaur.

* **13:9:** Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̄i o naləŋonian sam̄i ŋai. * **13:9:** Exo 20.13-17; Deu 5.17-21; Lev 19.18 * **14:1:** 1Kor 8.7-13, 10.23-33

* **14:5:** Kal 4.10; Kol 2.16

¹⁰ Ale gaiug gəsəhan naməḡod, imabe gotosaḅ səhoti ke awawa sam̄ len nadəlomian timaspanis? Ale gaiug gotohan naməḡod, imabe gotonau ke awawa len nadəlomian evi ut kəmas? Husur gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən bəpəpehun navoian dan nəsaan dattogol gail.

¹¹ Husur len natosian siGot, Nasuḅ aGot ike, “Egai ekitin hum nakitinan ke nototoh:

nəvanuan p̄isi dereh letəḡedur bathuriegw;

nabuḡon nəvanuan p̄isi likel uri ke ginau, ginau novi Got.”*

¹² Imaianan gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən datḅikel ur nakitinan husur natit p̄isi gidat səḅodat dattogole.

¹³ Imagenan sadatisaḅ səhoti am ke gidat gabag datipanis. Avil datinau koti ke asike datugol natideh hən ḅigol awawa len nadəlomian ḅipes habetw hən ḅiteh len nəsaan.

¹⁴ Len naḅonan notokade mai aYesu Kristo, noləboii, noləboi səhoti ke nəhanian p̄isi ivoi. Avan ideh ḅihani asike igol eḅiḡḅiḡal len nabunusian siGot. Be avan ideh ḅinau ke nəhanian sua toḅiḡḅiḡal len nabunusian siGot, len atenan, nəhanian enan eḅiḡḅiḡal.

¹⁵ Awawa len nadəlomian ḅeləḡon ḅisa husur nəsa gotohani, len nəmauran sam̄ gəsəhusur naḅisal hən na-ləmas-buni-an am. Len nəsa gəḅihani sagemədas awawa sam̄, aYesu tomat m̄osi.

¹⁶ Natsua ḅivoi len nabunusian sam̄, be ḅemədas nadəlomian siwawa sam̄, sagigole. Gəḅimaienan avan ideh edədas ḅisor ḅisa hən naḅide sidato.

¹⁷ Husur natoḡan pipihabəlan aGot səpat len nəsa datḅihani o datḅemuni. Ao, ipat len nanoran aGot togol dattokade len nəhon, mai natəmat, mai nakemkeman dattokade len aNunun aGot.

¹⁸ Husur gəḅeum seKristo magenan, dereh aGot tehəhaḅur hən gaiug, mai len nabunusian sinəvanuan gail, gunor.

¹⁹ Imagenan, dateum kitev natit gail lotogol natəmat mai natit gail lotogol gidat gabag datḅidaḡ am len aNunun aGot.

²⁰ Sadatemədas nauman siGot sil nəhanian ḡai. Nəhanian p̄isi iveveu, be gəḅihan natideh ḅigol awawa len nadəlomian ḅipes habetw, teh len nəsaan, gaiug gugol nəsaan.

²¹ Ivoi hən asike gəḅihan naməḡod o gəḅemun nəwain o gəḅigol natideh ḅigol awawa sam̄ len nadəlomian ḅiteh len nəsaan.

²² Ale nəsa gotodəłomi husur natgalenan, təḡau gati len gaiug mai aGot səḅoməru. AGot ehəhaḅur hən alat lotogol nəsa lotoləboi tonor len nəlolit tomasil.

²³ Gəḅikad nə-lon-uri-an, be gəḅihan natsua gəsənau ləboii ke tovoi, gugol nəsaan. Husur nəsa gotogole sahusur nəsa gotodəłomi. Gəḅigol natideh gotodəłomi ke sanor, gugol nəsaan.

15

Nau nəvanuan tile

¹ Gidat dattodaḡ len nadəlomian, len nə-daḡ-ḅuri-an datimasbulatut dan natideh ḅigol galit ləsədaḡ len nadəlomian ləḅigol nəsaan. Sadatehusur naḅide togol gidat səḅodat ḡai datoḡəhaḅur.

² Gidat ḅisusua datimashusur naḅide togol nəvanuan tile ḅəḡəhaḅur lan, hən ḅevi tarhət san, hən nadəlomian san ḅidaḡ am.

* 14:11: Isa 45.23

³ Husur aKristo sahusur nañide gai səbon tohəhañur lan, igol nəsa aGot toləñoni ñai. Hum natosian siGot toke, “Na-sor-mədasi-an silat lotokele hən ləbemədas gaiug, aGot, ibar ginau.”*

⁴ Natit p̄isi len natosian siGot, lutosi sutuai hum nañusanan m̄os gidato hən datb̄ikad nə-vatvat-viri-an. Len nə-dañ-ñuri-an mai nasoruan siGot togol dattoləñon tovoi am len nəlodato, datuvatvat vir natit p̄isi aGot tokel gati.

⁵ AGot tovi nəkadun nə-dañ-ñuri-an togol dattoləñon tovoi am len nəlodato, gai tigol mitikad nañonan mai gamit gabag, tinor hən naləñonian seKristo, aYesu.

⁶ Timaienan hən mətbesua len nənauan mai nakelean, hən mət̄bisal suh nəyalyalan siGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

⁷ Imagenan, hum aKristo tohəhañur hən totah mai gamito, mətəhəhañur hən mət̄bitah mai gamit gabag, hən nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot.

⁸ Husur nukel mai gamit ke, aKristo egəm vi vanuan nauman seJu gail hən b̄imasil ke aGot ekitin. Na-kel-gati-an gail aGot tokel mai atəmalit ta sutuai, aKristo egəm hən b̄igol na-kel-gati-an galenan ləb̄isarpoh.

⁹ Be egəm m̄os natsual am. Egəm hən alat ləsavi Ju ləbisal suh nəyalyalan siGot husur nalolosaan san, hum natosian siGot toke, “Imaienan dereh nisal suh gaiug

len naluñoh hən nəvanuan naut tiltile gail.

Dereh nekəkai hən nəbe gail

hən nəbeputsan nahəsam̄.”*

¹⁰ Ikele am ke,

“Gamit mət̄tovi naluñoh

hən nəvanuan naut tiltile gail,

mətəhəhañur b̄onb̄on mai nəvanuan san gail!”*

¹¹ Ikel tasi am ke,

“Gamit mət̄tovi naluñoh

hən nəvanuan naut tiltile gail,

mitisal suh Nasub̄ aGot.

Nəvanuan gail p̄isi, lisal suhi.”*

¹² Ale aIsaiah am ikele ke,

“Sua len nəpasusan sijesse dereh tevisi,

dereh tile məhat

hən naluñoh hən nəvanuan naut tiltile gail

ləb̄itoh pipihabəlan.

Dereh livatvat viri ke tigol nəsa tokel gati.”*

¹³ AGot tovi nəkadun nə-vatvat-viri-an tigol nəlomit tepul hən nakemkeman p̄isi mai natəmat husur mət̄torin̄ nəlomit lan. Hən ke, len nədañan seNunun aGot, dereh mət̄epul səsəhov hən nə-vatvat-viri-an.

APol, ahai pispisul m̄os alat ləsavi Ju

¹⁴ Bathudud sagw len nadələmian, ginau gabag noləboi səhoti ke, gamit mət̄opul hən navoian m̄os nəvanuan, mət̄opul hən naləboian p̄isi ale mət̄oləboi mət̄beñusan gamit gabag.

¹⁵ Ginau nəsaməmau hən nototos husur natgalevis van hən gamito hən nəbeliv nənauan samit təlmam hən galenan. Nokəmaiegai husur len navoian aGot toviol kəmas həni,

* **15:3:** Psa 69.9 * **15:9:** 2Sam 22.50; Psa 18.49 * **15:10:** Deu 32.43 * **15:11:** Psa 117.1 * **15:12:** Isa 11.10

16 novi nəvanuan nauman seKристо, aYesu mōs alat ləsavi Ju. Nosumān ahai tutumav notokel na-kel-uri-an tovoi siGot, hən alat ləsavi Ju ləbēgəm vi naviolan hən natutumavan aGot bēhəhəvur həni, aNunun aGot togol ke naviolan enan evi siGot səbōn ηai.

17 Imaienan, len nauman p̄isi sagw mōs aGot, noviv husur evi aKристо aYesu ηai togole.

18 Asike nusor husur natideh am, be nukel nəsa ηai aKристо togole nəbōn notoum san. Len nəsa notokele mai nəsa notogole, aKристо esəhar alat ləsavi Ju hən ləbīgol husur nəsa aGot tokele.

19 Loriη nəlolit lan bathut namerikel gail lotomaηmaη lan, namerikel gail notogole len nədaηan seNunun aGot. Imaienan, ginau nukel p̄is na-kel-uri-an tovoi seKристо, tuβat len naut a Jerusalem van van van vəbar naut a Ilirikum.

20 Nəbōn nototuβat len nauman egai van vəbar daməηai, noləηon masuṽ hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut ləsaləboi aKристо lan bōη ideh. Nəsaləηon nəbikel uri len naut ideh nəvanuan tile tokel uri lan tia.*

21 Be hum natosian siGot tokele husur aKристо, ike,
 “Alat, avan ideh sakel ur atenan mai galito,
 dereh lerisi,
 ale alat ləsasəsəlon,
 dereh leləboii.”*

22 Nauman sagw len naut tiltile gail ipatpat gol ginau hən asike nəbēgəm ris gamito.*

APol ike tevi Rom

23 Be gagai nunon len nauman sagw len naut galegai, ale naut kəmas nasihau tosoβur lotovan, noləηon masuṽ həni sal ke negəm ris gamito.

24 Nunau utaut hən nəbēvi Spen, ale len nəyaran sagw vəna, nuke neris gamit a Rom. Nəbōn nəbitoh kəkereh βinoη len nahəhəvuran samito, nuke mətevi tarhət sagw len naβisal van.

25 Be nevi Jerusalem bai hən nəbēvi tarhət silat lotovi siGot ei.

26 Husur alat siYesu a Masetonia mai a Akaiə lohəhəvur hən lotobubulah vat mōs alat lotovi məsal len nəvanuan siGot gail a Jerusalem.

27 Lohəhəvur hən lotomaienan husur lunau ke lotokabut seJu gail. Husur alat ləsavi Ju, ləbihan katəp̄ol mai naJu siGot gail len nəmauran aNunun aGot toviol həni, inor hən ləbēvi tarhət salito len natit lotokade.†

28 Na nəbōn nəbitariv nəvat egai mai galito, nəbōn nəbigol nauman eg βinoη, dereh niyar tur len naut a Rom vi Spen.

29 Noləboii ke nəbōn nəbībar naut samito, aKристо dereh teviol hən navoian kavkav mai gidato.

30 Bathudud nadəlomian, husur dattoriη nəlodat len aMasta sidato, aYesu Kристо, mai husur aNunun aGot togol datoləmas bun gidat gabag, nous idaη ke, mitiβon mai ginau len nəbalan sagw len na-sor-tuṽ-an samito mōs ginau van hən aGot.

31 Mitisor tuṽ hən aGot βilav kuv ginau dan navəlan alat a Jutea lotomətahun ləbīgol husur nəsa aGot tokele. Sor tuṽ hən alat siGot len naut a Jerusalem ləbēhəhəvur hən nəvat nəbilav mai galito.

32 Beti, aGot βeləηoni, dereh negəm hən gamito len nakemkeman, hən nənauan sagw βimaur təlmam len natohan sagw mai gamito.

* **15:20:** Len nasoruan ta Kris ike, *nəsaləηon nəbēum hən naim len nəpaudesen sinəvanuan tile.* * **15:21:** Isa 52.15 * **15:22:** Rom 1.13 † **15:27:** Hən naves 25-27, ris 1Kor 9.11, 16.1-4

³³ Ale aGot tovi nekadun natemat, titah tin mai gamito! Ganan.

16

Na-ke-ivoi-an siPol gail

¹ Nuke nisor husur napahaŭut sua tovoi begam hen gamito, asike idareh. Alitenan evi avavinenamito len nadalomian, nahesan aFipe tovi atikon taban alat siYesu len naut a Kenkrea.*

² Nəboŋ begam hen gamito, len nahesan Nasuḅ, len naŭide tonor hen alat siGot, mətehəhaŭur həni hum tovi pəhaŭut siNasuḅ. Beŋidol len natideh, nuke mətevi tarhət san husur gai evi tarhət sinəvanuan isoḅur, ale ginau am, evi tarhət sagw.

³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aPriska† mai aAkwila alarmisoan artoum mai ginau len nauman seKristo, aYesu.*

⁴ Aroriŋ gəlar gabag pəpadaŋ hen nəmatan mōs nəmauran sagw. Savi ginau ŋai, be alat siYesu ləsavi Ju len naut tiltile losipa vi taban gəlaru.

⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu lotoḅonḅon lohoim səlaru.

Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aEpinetus notoləmas buni. Gai nəvanuan metəkav len naprovens Asia toriŋ nəlon len aKristo.

⁶ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aMeri toum habat samito.

⁷ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAdronikus mai aJunias, naJu gəlaru suŋan ginau, artotoh len naim bəbaŋis mai ginau.‡ Arovi biltivanuan len ahai pispisul gail ale aroriŋ nəlolaru len aKristo a mō, ginau a tahw.

⁸ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAmpliatu notoləmas buni len Nasuḅ.

⁹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aUrpanus toum seKristo mai ginamito. Ale kel na-ke-ivoi-an sagw mai aStakis notoləmas buni.

¹⁰ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aApelles tovi nəvanuan tin seKristo. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh len naim siAristopulus.

¹¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aHerotion tovi Ju suŋan ginau. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh lohoim siNarsissus lotovi siYesu.

¹² Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aTrifaena mai aTrifosa napəhaŭut eru artoum todaŋ siNasuḅ. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai aPersis notoləmas buni. Alitenan eum idaŋ siNasuḅ.

¹³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aRufus, Nasuḅ tolekis həni hen bevi esan səḅon. Kel na-ke-ivoi-an mai anan tosuŋan tovi anana sagw.*

¹⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aSinkritus, aFlekon, aHermes, aPatropas, aHermas mai nəbathudud nadalomian lotoḅonḅon mai galito.

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aFilolokus, aJulia, aNereus mai avavinen. Kele am mai aOlimpas mai nəvanuan pisi siGot lotoḅonḅon mai galito.

¹⁶ Len na-ləmas-buni-an siGot mətesuŋ nətarhomit gabag hen mətbikel na-ke-ivoi-an mai gamito. Alat siYesu len naut pisi luke “Ivoi,” mai gamito.

¹⁷ Bathudud nadalomian, nous idaŋ ke, nəvanuan lotogol nəvanuan lotopəpəhw, naḅusanan salit togol nəvanuan bīteh dan nadalomian, naḅusanan salit gail ləsanor hen naḅusanan məttokade a mō; mətelələgau hen asike ləbemədas gamito. Mətebulatut dan galito.

* **16:1:** Uman 18.18. Kenkrea evi navile sua bitas pəpadaŋ hen nabiltivile a Korint. † **16:3:**

Priska: Len naut tile am gail lokis aliten aPrisilla am. * **16:3:** Uman 18.2 ‡ **16:7:** Nəvanuan lotokad namitisau hen nasoruan ta Kris luke aJunias evi pəhaŭut sua, hum ma tovi asoan aAdronikus.

* **16:13:** Mak 15.21

18 Nəvanuan lotomaienan ləsagol nauman seKристо, be loum mōsa nabəhaṽulit ŋai. Len na-sor-malum̄lum̄-an mai na-sor-hehe-an salito, logəras nəlon nəvanuan ləsənau nagəgərasan.*

19 Nəvanuan p̄isi losəsəlon t̄ia hən na-kel-uri-an ke mət̄togol husur nəsa aKристо tokele. Imagenan nohəhaṽur masuṽ. Be nuke mitikad namitisau hən na-gol-na-voi-an ale nuke mitikad natətanan hən nəsa tosa.

20 Beti asike idareh aGot tovi nəkadun natəmat, dereh teil dasdas aSetan pipiriemit gail.

AMasta sidato, aYesu Kристо teviol kəmas hən navoian mai gamito.

21 ATimoti toum mai ginau ike, “Ivoi,” mai gamito. ALusius, aJason mai aSosipata lotovi Ju sur̄man ginau, galit am luke, “Ivoi,” mai gamito.*

22 Ginau, aTertius nototos naləbulat napisulan egai siPol, ginau notovi nəvanuan siNasuḅ, nuke, “Ivoi,” mai gamito.

23-24 AKaius, ginau aPol nototoh lohoim san, gai ike, “Ivoi,” mai gamito. Alat siYesu len naut egai luḅonḅon len naim san. AErastus totəgau nəvat hən nabiltivile egai, ike, “Ivoi,” mai gamito. AKwartus, awawa sinamit len nadəlomian, gai am ike, “Ivoi,” mai gamito. §

25 Datisal suh aGot! Hum notokele len na-kel-uri-an sagw tovoi tokel kot aYesu Kристо, aGot eləboi ḅigol mət̄bidaŋ am len nadəlomian samito. Na-kel-uri-an tovoi notokel uri evi na-sor-utaut-an siGot tosusuah sutuai sutuai vəbar nəboŋ ta daməŋai.

26 Be gagai aGot ikel vəhoti. AGot itoh vi sutuai, ale husur nakelean san todaŋ, len nasoruan san ahai kelkel ur gail lototosi, ikel vəhoti. Ikele mai naluvoh p̄isi hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləḅeriŋ nəlolit lan, ale gol husur nəsa tokele.

27 Len aYesu Kристо datisal suh aGot tovi aGot səḅon tokad namitisau hən nəmauran tonor. Datisal suh nəyalalan san vi sutuai! Ganan!

* 16:18: Flp 3.19 * 16:21: Uman 16.1-3 § 16:23-24: Uman 19.29; 1Kor 1.14; 2Tim 4.20. Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 24 AMasta sidato, aYesu Kристо teviol kəmas hən navoian mai gamit p̄isi. Ganan.

1 Korint

Naloʔulat napolisulan na-v^{ha-sual-an} aPol totosi van hən alat a Korint

Ase itos naloʔulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi mōs nəsə?

APol itosi hən ʔevi tarhət silat siYesu len naut a Korint len nəsaban lotokad gail.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos naloʔulat napolisulan egai ʔais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 57 nəboŋ totoh len navile Efesus.

Len nəyaran siPol gail, evi lan navile sua ale itoh ei, ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. Nəboŋ nəvanuan galevis lukad nadəlomian, itabtabuh len naelta gail ale evi lan navile tile am. Len naut a Korint aPol itoh len nasihau esua hudhute. Len nalennəyal isod naim nətaʔolen gail mōs nəvat, ale len nalenmariug mai len nəSappat eʔusan husur aYesu. Nəboŋ aPol toriŋ naut ideh, isor tuʔ mōs alat siYesu ei, ale itos naloʔulat napolisulan van hən galito hən ləʔinau gat naʔusanan san ale hən aPol ʔigol ləʔikad nədaŋan hən ləʔeil gəgat len nadəlomian salito mai len naʔonan lotokade suman alat siYesu. Naloʔulat egai imaienan.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan (1.1-9)

2) Alat siYesu lovitvituh husur nəvanuan na-il-a-mō-an gail (1.10-4.21)

3) Alat siYesu ləsagol natideh, naut kəmas galit sua igol naitian tosa habat (5.1-13)

4) Galevis len alat siYesu lukot hən galevis am len nakotan silat ləsəkad nadəlomian (6.1-11)

5) Alat siYesu galevis ləsənau ke limashusur naʔide aGot toləmasi len naʔide salit hən naitian (6.12-20)

6) APol isor var nausian gail alat a Korint lotousi. Nəsə inor len naʔide hən naitian mai nəmauran naitian toʔuer lan? (7.1-40)

7) APol isor var nausian husur naməʔod nəvanuan gail lotoviol həni mai nəlablab gail len natutumavan (8.1-11.1)

8) Naʔide tonor len nalotuan van hən aGot imabe? (11.2-14.40)

9) Alat lotokad nadəlomian lotomat, dereh limaaur len nəboŋ ta tahw balai o teʔuer? Bimagenan, dereh tevisi mabe? (15.1-58)

10) Alat siYesu lepipisah vat mabe mōs alat lotokad nadəlomian len naprovens Jutea? Ale ase titarive van hən ʔeviol həni mai galito? (16.1-4)

11) Na-sor-utaut-an siPol mai galevis am lotoke levi Korint hən ləʔeris alat siYesu ei (16.5-12)

12) Nə-maris-kotovi-an mai nasudəlaʔian (16.13-24)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos naloʔulat napolisulan egai. Len naləŋonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aʔadato len nadəlomian, aSostenes, namrutosi.*

² Nutos naloʔulat napolisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, aGot tokis gamit hən mətʔevi esan səʔon.* Len aKristo aYesu mətovi vanuan siGot

* 1:1: Uman 18.17 * 1:2: Uman 18.1

sə̃bon, gamit mai nəvanuan p̃isi len naut p̃isi lotoriŋ nəlilit len aMasta sidato, aYesu Kristo, aMasta salito mai aMasta sidato.

³ AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natə̃mat tabtab.

Nasipaan

⁴ Akis nosipa vi təban aGot hən gamito. Nosipa vi təban hən navoian san gai toviol kəmas həni mai gamito len aKristo aYesu.

⁵ Len aKristo, len naḅisal p̃isi, aGot igol mətə̃pul hən naviolan san gail, nasoruan p̃isi mai nalə̃boian p̃isi.

⁶ Natenan igol nakitinan hən na-kel-uri-an husur aYesu Kristo namttokel mai gamito, iparḅar.

⁷ Imaienan, nə̃boŋ mət̃toth vir natə̃lmaman siMasta sidato, aYesu Kristo (nə̃boŋ mət̃tothon masuḅ hən natə̃lmaman san), mət̃sãmidol len naviolan ideh seNunun aGot.

⁸ Dereh tigol mitidaŋ van və̃bar nagilen, hən asike mət̃bikad natideh tosa len gamito tonor hən mət̃bipanis sile len nə̃boŋ siMasta sidato, aYesu Kristo.

⁹ Ale dereh aGot tigol natenan m̃os gamito, husur akis igol nəsa tokele. Ale aGot ekis gamit hən mət̃biḅon mai aNatun tovi aYesu Kristo, aMasta sidato.*

Napə̃pə̃hwan len alat siYesu

¹⁰ Bathudud nadə̃lomian, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, nous gamito, noŋir gamit ke, mət̃esua len nəsa mət̃bikele, hən asike ḅikad napə̃pə̃hwan len gamito, be hən mət̃besua len nə̃nauan samito mai nabunusian samito.

¹¹ Bathudud sagw gail len nadə̃lomian, nokə̃maienan husur galevis len nə̃bathudud siKloe lukel parḅar həni mai ginau ke mət̃tosor ḅalḅal.

¹² Ale nekə̃maiegai beti ke: gamit sua ike, “Novi siPol,” togon ike, “Novi siAḅollos,” sual am ike, “Novi sePita,” ale sua tile am ike, “Novi seKristo.”*

¹³ Mət̃unau ke mət̃toḅoi mət̃bepə̃pə̃hun aKristo maienan a? Mət̃unau ke ginau, aPol numat len nə̃hai balbal m̃os gamito a? Mət̃ubaptais len nahəsan aPol a? Aoa!

¹⁴ Nosipa vi təban aGot ke nə̃sə̃baptais hən gamit ideh be Krispus mai aKaius ŋai.†

¹⁵ Imaienan, avan ideh edə̃das ḅike tobaptais len nahəsagw.

¹⁶ (O nə̃logw iboŋboŋ hən notobaptais hən alat lototoh len naim siStefanas; be nə̃sə̃nau gat ideh am notobaptais hən galito.)

¹⁷ Be noil hirhir ke, aKristo sasə̃vat ginau hən nə̃ḅibaptais hən nəvanuan gail, be esə̃vat ginau hən nə̃ḅikel ur na-kel-uri-an tovoi. Emət̃ahun nə̃ḅikel uri len namitisau hən nasoran. Nətakə̃maienan, nə̃matan seKristo len nə̃hai balbal tagəm vi ut kəmas.

¹⁸ Husur namilen nə̃matan seKristo len nə̃hai balbal savi natideh len alat lotohusur naḅisal van hən nə̃masigan. Be evi nə̃daŋan siGot len gidato, aGot tolav kuv gidat dan nə̃saan sidato.

¹⁹ Hum natosian siGot toke,
“Dereh nigol namitisau silat lotokad namitisau tevi ut kəmas,
ale alat lotokad nə̃kadulito, dereh nigol nalə̃boian salit teḅuer.”*

* **1:9:** Deu 7.9 * **1:12:** Uman 18.24. Len naut egai len nasoruan ta Aram, lokis aPita hən aKefas.

† **1:14:** Krispus: Uman 18.8; Kaius: Uman 19.29. * **1:19:** Isa 29.14

20 Nəvanuan tokad namitisau hən nəmauran tonor, gai be? Nəvanuan tokad namitisau hən nalo, gai be? Nəvanuan na-sor-levlev-an hən naur ta daməjai, gai be? AGot igol namitisau silat navile eg a pan evi ut kəmas.*

21 Husur aGot, len namitisau san hən nəmauran tonor, igol nəvanuan navile a pan, len namitisau salito, lodədas ləbələboi gai. Be len na-kel-uri-an namttokel uri lotonau ke tovi ut kəmas, aGot ehəhəvur hən tolav kuv alat lotorin nəlolit lan, dan nəsaan salito.

22 NaJu lous namerikel gail, alat a Kris ludon kitev namitisau.

23 Be ginamit māu, namttokel ur nəmatan seKris to len nəhai balbal. NaJu, nəlolit ipanpan sile, alat a Kris, luke tovi na-sor-melmel-an ηai.*

24 Avil aKris to evi nədanan mai namitisau siGot hən nəmauran tonor mōs alat aGot tokis galito, naut kəmas lotovi Ju o lotovi lat a Kris.

25 Husur na-sor-melmel-an siGot evi mitisau hən nəmauran tonor tosəhor namitisau sinəvanuan, ale nakulan siGot idan səhor nədanan sinəvanuan.

26 Bathudud nadəlomian, mitinau gamito nəboη aGot tokis gamito. Len nabunusian silat navile a pan, evis ηai len gamito lukad namitisau, evis ηai lovi vanuan totibau, nəboη lotopas gamito, evis ηai luvat nəhes.

27 Avil aGot ilekis hən nəsa tovi ut kəmas len nabunusian silat navile a pan, hən bigol alat lotokad namitisau, nahurulit bisa. Ilekis hən alat ləsədan len nabunusian silat navile a pan hən bigol alat lotokad nədanan, nahurulit bisa.

28 AGot ilekis hən alat len navile a pan ləsəvat nəhes len nəbathuyah salito, mai alat navile a pan lotomətahun galito; ilekis hən alaten lotovi ut kəmas hən bigol nəsa toməlas len nabunusian silat navile a pan, bəgəm vi ut kəmas.

29 Imagenan, avan ideh edədas bisor patpat gai məhat len nəhon aGot.

30 Be aGot igol mətukad nəbonan mai aKris to aYesu, togəm vi mitisau siGot hən nəmauran tonor mōs gidato. Namilen ke, len aKris to, aGot erin ke datunor len nəhon, igol datovi esan səbon ηai, ale igol datukad nəmakuvan dan nəsaan tobanis gat gidato.

31 Imagenan, hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bisor patpat natideh məhat, tisor patpat Nasub aGot məhat.”*

2

1 Bathudud nadəlomian, nəboη notogəm hən gamito hən notokel ur na-kel-koti-an husur aGot, nəsasor len nəvivan, nəsasor len namitisau.

2 Husur ke, nəboη nototoh mai gamito, nunau koti ke, asike nəbikel ur natideh am, be nikel ur aYesu Kris to ηai, mai nəmatan san len nəhai balbal.

3 Nəboη nototoh mai gamito, nəsədan, nomətahw, ninegw epil habat.*

4 Ale len nasoruan sagw mai na-kel-uri-an sagw nəsasor len namitisau sinəvanuan hən notoliv gamito. Be norin gat nəlogw len aNunun aGot mai nədanan san,

5 hən mətbikad nadəlomian len nədanan siGot, savi len namitisau sinəvanuan.

Namitisau siGot hən nəmauran tovoi

6 Avil nəboη namttotoh mai alat lotomatmatu len nadəlomian salito, namtusor len namitisau hən nəmauran tonor. Savi namitisau ta daməjai mai silat lotoil a mō len navile a pan gagai ləbēbuer.

7 Avil nusor len namitisau siGot hən nəmauran tonor, namitisau ta mō to-susuah, dattotətan həni, namitisau aGot toutaut həni sutuai tia mōs nəyalalan datbikade maii, namitisau aGot togol toparpar len aYesu.

* 1:20: Job 12.17; Isa 19.12, 44.25 * 1:23: Luk 2.34; Kal 5.11 * 1:31: Jer 9.24 * 2:3: Uman 18.9

⁸ Alaten lotoil a m̄o len navile eg a pan lototan hən namitisau enan siGot hən nəmauran tonor. Lətaləboii, asike lətaṗos gat Nasub̄ toyalyal len nəhai balbal.

⁹ Avil natosian siGot ike,
 “Namətan nəvanuan ideh sakəta ləboii,
 nədariṅan nəvanuan ideh sasəsəlonṅ ləboii,
 nənauan sinəvanuan ideh sənau səhot
 nəsa aGot toutaut həni m̄os alat lotoləmas buni.”*

¹⁰ Be len aNunun, aGot ikel vəhot natgalenan mai gidato. Ale aNunun aGot eləboi natit ṗisi, eləboi natit gail siGot am, nəvanuan todədas ḅeləboi səhoti.

¹¹ Husur, səkad avan ideh toləboi nənauan sinəvanuan, be nanunun nəvanuan enan səbon ṅai eləboii. Imagenan, səkad avan ideh toləboi nənauan siGot, be aNunun aGot səbon ṅai eləboii.

¹² Ale gidat, datsəkad nanunun navile a pan, aGot saviol həni mai gidato, be datukad aNunun aGot. AGot eviol həni mai gidato hən datḅeləboi natit ṗisi aGot toviol kəmas həni mai gidato.

¹³ Nəboṅ namṭbikel natgalen mai gamito, namtsasor len namitisau tovi ṗusanan sinəvanuan. Ao, namtukel nasoruan tovi ṗusanan seNunun aGot. Len nasoruan seNunun aGot, namtusor vəsvəsai nakitinan san gail.

¹⁴ Be nəvanuan aNunun aGot satoh lan, emətahun natit gail lotogəm len aNunun aGot, husur len nabunusian sivan enan, lovi melmelan ṅai. Ale edədas ḅeləboi səhot natgalenan, husur na-ləboi-səhoti-an enan egəm len aNunun aGot ṅai.

¹⁵ Be gidat, aNunun aGot totoh len gidato, datoləboi datḅebunus ləboi natit ṗisi hən datḅike tovoi o tosa. Be savi hən nəvanuan, aNunun aGot satoh lan, hən ḅebunus ləboi nələdato hən ḅike tovoi o tosa.

¹⁶ Husur, hum natosian siGot toke,
 “Ase eləboi nənauan siGot
 hən ḅeləboi ḅikel na-sor-ṗusṗusan-an maii?”*
 Be gidato, datukad nənauan seKristo.

3

Napəpəhwan len alat siYesu

¹ Bathudud nadələmian, nəboṅ nototoh mai gamito, nəsaləboi nəḅisor mai gamit hum məttomatmatu, hum aNunun aGot totoh tobəlav len gamito. Ao, nusor mai gamito suṁan məttovi vanuan, naləṅonian hən nibemit towol hən nəmauran samit ṅai, suṁan məttovi tuhtətai len nəmauran məttofade len aKristo.

² Nəboṅ notoṗusan, ehum notovəhasys hən gamit ṅai, nəsavəṅan gamit hən nəhanian tin, husur məttoḁədas mətḅihani. Kitin, məttoḁədas mətḅihani sal,*

³ husur naləṅonian hən nibemito iwol hən nəmauran samit ṅai. Mətutaḅulol bulos gamit gabag, mətovitvituh sal. Mətunau ke naləṅonian hən nibemito sawol hən gamit a? Mətunau ke mətsasuṁan alat navile a pan a?

⁴ Husur nəboṅ gamit ideh toke, “Novi siPol,” ale togon toke, “Novi siAṗollos,” mətəhusur naṽide silat navile a pan ṅai!*

⁵ Be aAṗollos evi sa? APol evi sa? Ginaməru namrovi vanuan nauman ṅai namrtovi tarhət samito hən mətḅikad nadələmian. Namrugol ṅai nauman aGot toriṅi len navəlanamər ṽisusua hən namrḅigole.

⁶ Ehum ginau notomabul namisurhut na-kel-uri-an tovoi len nələmito, ale aAṗollos epusi, be aGot igol itov, evivi məhat.

* **2:9:** Isa 52.15, 64.4 * **2:16:** Isa 40.13 * **3:2:** Ipru 5.12-13 * **3:4:** 1Kor 1.12 * **3:5:** Uman 18.24-28

⁷ Imagenan, gai tomabule mai gai topusi arovi ut kəmas, husur evi aGot māu togol totov, tovivi məhat.

⁸ Ale gai tomabule mai gai topusi aroom mōs natsua ŋai, ale dereh aGot teviol mai gəlar hən nakonpūrṗuran tonor hən nauman səlaru v̄isusua.

⁹ Ginaməru namroum ḥonḥon siGot, gamit mətohum nəhol siGot, mətohum naim aGot toum həni.

¹⁰ Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau hum notokad namitisau hən na-um-im-an, ginau noriṅ nəpaudesen, ale togon eum len nəpaudesen enan. Be avan ideh toum lan, telələgau hən naṽide toum həni lan!

¹¹ Husur avan ideh edədas ḥeriṅ nəpaudesen ideh tile am be nəpaudesen en topat tia. Ale aYesu Kristo evi nəpaudesen enan.

¹² Avan ideh ḥeum hən naim len nəpaudesen enan tovi aYesu, eləboi ḥeum həni hən nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan, nəhai, naliol o nəbathuwit.

¹³ Nəvanuan ḥeum hən naim maienan, nauman san dereh tiṗarṗar. Husur Nəboṅ siNasub̄ dereh tigol nauman timasil. Dereh nəhab tevəhot nauman ke tomabe. Nəhab dereh tihan kitev nauman sinəvanuan ṗisi, sabi ke tovoi o tosa.

¹⁴ Nəsa nəvanuan toum həni asike ḥipaṅ len nəhab, gai dereh tikad nakonpūrṗuran san.

¹⁵ Be nəhab ḥihan ṗis nəsa nəvanuan toum həni, dereh asike ikad natideh. Gai ŋai dereh tilavutur; aGot tilav kuvi, be tehum tilav kuvi tur len nəhab towunwun.

¹⁶ Gamit māu mətovi naim siGot, ale aNunun aGot itoh len gamito. Mətsənau səhoti a?

¹⁷ Avan ideh ḥemədas bun naim siGot, aGot dereh temədas bun nəvanuan enan. Husur naim siGot evi esan səbon ŋai, ale gamit mətovi naim enan siGot.

¹⁸ Samtegəras gamit səbomito. Gamit ideh ḥinau ke tovi vanuan namitisau len nabunusian sinavile a pan, ivoi ke “timelmel” hən ḥikad namitisau hən nəmauran tonor.

¹⁹ Husur namitisau sinavile eg a pan evi melmellan ŋai len nabunusian siGot. Hum natosian siGot toke, “AGot igol nəvanuan namitisau lubat len nəhai tata hən namitisau salito.”*

²⁰ Ale len naut tile am ike, “Nasub̄ aGot eləboii ke nəvanuan sinəvanuan namitisau lovi ut kəmas ŋai.”*

²¹ Samtikele am ke məttovi sitegai o sitea hən mətḥipatṗat gamit məhat lan; husur natit ṗisi evi samito.

²² APol, aAṗollos, mai aPita, navile eg a pan, nəmauran mai nəmatan, natit gail ta daməŋai mai natit gail lotogəm sal, natit ṗisi lovi samito.

²³ Ale mətovi seKristo, ale aKristo evi siGot.

4

Ahai pispisul gail seKristo

¹ Imaienan, ivoi hən nəvanuan gail ləḥinau ke namttovi vanuan nauman seKristo, aGot toriṅ nakitinan san tokel vəhot gail len navəlanamito.

² Nəvanuan nauman tokətkəta təban natit siMasta san gail, timasum tivoi hən aMasta san ḥisabi ke todaṅ len gai.

³ Gamit məḥbisabi ke notovoi o notosa, o nakotan ideh hən nəvanuan ḥisabi ke notovoi o notosa, savi natideh len ginau. Ginau am, səpat len ginau hən nəḥbisabi ke notovoi o notosa.

⁴ Nəlogw imasil, be natenan tu sagol ke notonor. Evi Nasub̄ səbon ŋai ḥisabi ke notovoi o notosa.

* 3:19: Job 5.13 * 3:20: Psa 94.11

⁵ Imagenan, samtesigarir hən mət̃bisab̃ səhoti ke natideh tovoi o tosa. Mititoh vir nagəman siNasub̃. Len nəboŋ enan natit gail lotosusuah len nəmargobut, dereh gai teriŋ natgalen len nam̃ial hən ləbiŋparŋar; ale dereh tevəhot naləŋonian gail len nəlon nəvanuan gail. Beti na-sor-sal-suhi-an vi təban nəvanuan ṽisusua, dereh tegəm len aGot.

⁶ Bathudud nadəlomian, nusor husur ginau mai aAŋollos hən mət̃beləboi namilen nasoruan egai toke, “Sagigol səhor nəsa natosian tokele.” Beti asike mətupatpat avan ideh məhat səhor avan togon.

⁷ Hum ma məttonau suluvi ke mət̃tovi vanuan totibau len aKristo. Hum ma məttonau suluvi ke mət̃tokad natideh aGot saviol həni mai gamito. Be aGot beviol hən natit p̃isi mai gamito, imabe mətupatpat gamit məhat len nəsa mət̃tokade?

⁸ Hum ma məttonau suluvi ke mət̃tokad natit p̃isi tia mət̃toləŋoni. Hum ma məttonau suluvi ke mət̃topul hən natite tia. Hum ma məttonau suluvi ke mət̃tovi kiŋ gail tia len natohan pipihəlan aGot ginamit namttobuer. Ooo noləŋon masũ ke mətavi kiŋ gail, hən ginamit tu namttavi kiŋ gail mai gamito!

⁹ Namtovi hai pispisul, be nunau ke aGot toriŋ ginamit naməkot len nəhon nəvanuan gail hum namttovi vanuan nabəbaŋisan lotoyar vi lan nəmatan. Esuŋan toriŋ ginamit len nadrama sua, hən navile a pan ləberis nəmatan sinamito, aŋel gail mai nəvanuan gail am.

¹⁰ Len nabunusian sinəvanuan gail namtumelmel. Evoi, namtumelmel m̃os aKristo. Be gamit m̃au, mətunau suluvi ke mət̃tokad namitisau len aKristo. Luke namttokul, be gamit m̃au mətunau suluvi ke mət̃todaŋ. Mətunau suluvi ke mət̃tovat nəhes be luke namttovi ut kəmas.

¹¹ Nokitin ke, vəbar gagai namtumalkəkət, namtumaduh, nahurabat sinamit emətartar. Nəvanuan gail lotuh mēdas ginamito, namtsəkad naut ideh tovi ut a im.

¹² Namtoun idan hən navəlanamit səbənamoto. Nəboŋ nəvanuan gail lotosəvar ginamito, namtous aGot hən b̃ivoi hən galito. Nəboŋ lotomēdas bun ginamit hən namttoləŋon tosa vəsa, namtudaŋ b̃uri.*

¹³ Nəboŋ lotosor mēdas nahəsanamito, namtonjir galit hən ləbēhusur aKristo. Ehum namttogəm vi pəhasoŋ hən navile a pan, nəpahsago sinəvanuan p̃isi vəbar gagai.

¹⁴ Nəsatos natgalenan hən nahurumit b̃isa lan, be nutosi hən nəb̃ikel nalələgauan mai gamit mət̃tosuŋan anatugw gail notoləmas bun gamito, hən asike mət̃bimagenan am.

¹⁵ Naut kəmas mət̃təkad nəvanuan lotovi 10,000 lotokətkəta təban gamito len aKristo, mətukad atəmamit evis ŋai. Husur len aKristo aYesu, len na-kel-uri-an tovoi notokel mai gamito, nogəm vi atəmamit len nadəlomian.

¹⁶ Ale husur notovi atəmamito, noŋir gamit ke mitigol tətōv hən ginau.*

¹⁷ Nosəvat aTimoti van hən gamito m̃os natenan. Len nadəlomian evi anatugw notoləmas buni, todaŋ len Nasub̃.* Dereh teliv nənauan samit təlmam van hən navide notokade len nəmauran sagw len aKristo aYesu. Navide enan notokade, inor hən naŋusanan notokel mai alat siYesu len naut p̃isi.

¹⁸ Gamit galevis lunau ke asike nəb̃egəm hən gamito ale lupatpat galit məhat.

* **4:12:** Uman 18.3 * **4:16:** 1Kor 11.1; Flp 3.17 * **4:17:** Uman 16.1-3; 1Tim 1.2

19 Avil asike idareh negəm hən gamito, Nasub̄ b̄idam̄ hən̄i. Ale dereh nebunus kitevi ke, alat lotopatpat galit məhat, lusor patpat galit məhat ɲai, o lukad nədaɲan siGot.

20 Husur nəkadun natohan pipihabəlan aGot savi len nasoruan ɲai be evi len nabiltidaɲan san.

21 Mətoləɲon nəsa? Nəboɲ nəb̄egəm hən gamito, mətuke nipat nəhai hən nəb̄iṽas gamit hən̄i, o mətuke negəm len na-ləmas-buni-an mai len naṽide b̄emədau?

5

Mitikai hən naulum̄an togol naitian tosa hən b̄evivile

1 Noləɲon isa masuṽ husur na-kel-uri-an sua notosəsəloɲ hən̄i. Na-kel-uri-an ikele ke ikad naitian tosa len gamito. Evi naitian tosa vəsa batbat. Isa səhor naṽide silat ləsəkad nadələmian: aulum̄an sual ei igol naitian mai asoan atəman.*

2 Imabe mətupatpat gamit məhat hum naten savi natideh? Mitimaslolosa! Mitimaskai hən atenan togol natenan dan gamito!

3 Len nibegw nəsatoh mai gamito, be naut kəmas nibegw satoh ei, len nanunugw nutoh mai gamito. Ale sur̄man nototoh ei, nusaḅ səhoti tia ke len nədaɲan siMasta sidato, aYesu, atenan togol natenan timaspanis.

4 Imagenan, len nabonḅonan samito mai nanunugw mai nədaɲan siMasta sidato, aYesu,

5 mətəriɲ atenan len navəlan aSetan, m̄os nab̄oruan san topul hən nəsaan b̄eb̄uer buni, hən aYesu b̄ilav kuv nanunun atenan dan nəpanismen len Nəboɲ siNasub̄.†

6 Na-sor-patpat-gamit-məhat-an samito savoi! Mətsaləboii ke tohum nayis a? Nayis tokəkereh igol nəflaua p̄isi len nabesin itob.‡

7 Mitimasbar hən nayis tomatu, tohun nəsaan, dan gamito, hən mət̄begəm vi flaua veveu səkad nayis lan. Ekitin, mətəhum nabəta səkad nayis lan. Husur aKristo imat tia hən b̄ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Ehum natuhsipsip lototutumav hən̄i len nəPasova.§

8 Imaienan, datihan len nəhanan nəPasova sidato, nayis tomatu tob̄uer, nayis hən nəsaan mai naləɲonian hən nəsaan. Be datihan nabəta səkad nayis lan, nabəta hən naveveuan mai nakitinan.*

9 Len naləbulat napisulan nototosi van hən gamit a m̄o, nuke, samtitaḅ mai alat lotogolgol naitian tosa.

10 Nəboɲ notosor husur alat lotogolgol naitian tosa, nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotogol naitian tosa. Nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotoləɲon masuṽ hən natite, o lotovənvənah o lotolotu hən nəlablab gail. Nətake mətəbulatut dan galito, gamit p̄isi mət̄təmasgam dan navile eg a pan.

11 Be gagai nukel p̄ar̄p̄ar hən namilen natosian sagw a m̄o. Imaiegai ke: samtitaḅ mai avan ideh tokel ke tovi awawa samit len nadələmian be togolgol nəsaan sal. Bigolgol naitian tosa, b̄eləɲon masuṽ hən natite, b̄ilotu hən nəlablab

* **5:1:** Lev 18.8; Deu 22.30. Len nasoruan ta Kris ike: *aulum̄an sual ikad asoan atəman*. Ale alitenan savi anana san matmat be evi asoan atəman. † **5:5:** 1Tim 1.20. Len naut egai alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot lukad nabunusian eru. Esual ike: *m̄os nab̄oruan san topul hən nəsaan b̄eb̄uer buni*, togon ike: *m̄os na-mədas-niben-an*. ‡ **5:6:** Len naṽide tomaienān, avan sua togol nəsaan emədas nəvanuan gail hən galit am lebigol nəsaan enan. § **5:7:** Exo 12.3, 5, 21. Nau təlmam hən nəPasova naməkot. AGot ikel mai alat seIsrael ke lipan natuhsipsip ale hani mai nabəta səkad nayis lan. Ale ike libar hən nayis p̄isi dan naim salit gail, han nabəta səkad nayis lan len nəmariboɲ toməlevru. * **5:8:** Exo 13.7

gail, bisor mēdas nahēsan nēvanuan gail, bētərog akis, o bēvənvənah, samtitan maii. Nēvanuan tomagenan, samtihan maii boŋ ideh.

¹²⁻¹³ Husur səpat len ginau hən nēbisaḅ səhoti ke avan ideh səkad nadələmian tipanis. aGot dereh tike tipanis o asike ipanis. Avil gamit məttoḅ kad nadələmian, ipat len gamito hən mətḅisaḅ səhoti ke gamit ideh tosa tipanis. Husur natosian siGot ike, “Mitikai hən nēvanuan tosa dan gamito.”*

6

Nakotan len gamit məttoḅ kad nadələmian

¹ Ideh len gamit siYesu b̄ike b̄ikot hən gamit togon, imabe arous nēmatsistret səkad nadələmian len aGot hən b̄ebətah len nakotan səlaru? Imabe arsaus nēvanuan siGot hən ləb̄ikot hən gəlaru?

² Mətsaləboii ke nēvanuan gail siGot dereh ləbətah len nakotan hən ləb̄epəpəhun navoian dan nəsaa silat navile a pan a? Ale mətḅebətah hən mətḅepəpəhun navoian dan nəsaa silat navile a pan, imabe mətsaləboi mətḅisaḅ səhot nakitinan len nakotan lotopat sil natit gail lotovi ut kəmas?

³ Dereh datebətah hən datḅepəpəhun navoian dan nəsaa sianjel gail mai len natit gail hən nəmauran egai. Mətsaləboii a?

⁴ Imagenan, mətḅike mətḅikad nakotan husur natideh hən nəmauran egai, savoi hən mətḅeus amatsistret savi siYesu hən b̄ebətah len nakotan enan.

⁵ Nahurumit tisa! Timaskad avan ideh len gamito tokad namitisau hən nəmauran tonor, hən b̄ebətah suḅian nēmatsistret len nakotan ideh samito.

⁶ Be len gamito, nēvanuan nadələmian sua ikot hən nēvanuan nadələmian togon—be igole len nəhon nēmatsistret gail ləsəkad nadələmian len aGot!

⁷ Bathut ke məttoḅ kad nakotan gail len gamit gabag, gamit p̄isi mətsawin kasi, mətsasəhor natideh! Nēvanuan togon b̄igol nəsaa sanor hən gamito, riŋi ŋai, samtikot həni. Ivoi am hən mətḅidaḅ hən gai togol nəsaa sanor hən gamito. Ivoi am hən mətḅidaḅ hən gai tovənoh natit p̄isi samito!

⁸ Be gamit gabag ḅau, mətugol nəsaa sanor hən gamito. Mətogəras gabag hən gamito hən mətḅevənoh natit samit gail. Ale mətugol natgalenan van hən awawa samit len nadələmian!

⁹ Nēvanuan ləsənor asike asike lutoh len natohan pipihabəlan aGot. Mətsənu səhoti a? Mitimasnu hən asike mətḅisaḅ. Husur alat lotogol naitian tosa, alat lotolotu hən nəlablab gail, alat lotogol naitian toḅur kotov nəlahan, alaluḅian lotopur hən nibelit hən naititian, alaluḅian lotogol naitian mai alaluḅian,

¹⁰ alat lotovənvənah, alat lotoləŋon masuḅ hən natite, alat lototərog akis, alat lotosor mēdas nahēsan nēvanuan mai alat lotogol nasənan hən ləb̄evənoh natit gail, asike lutoh len natohan pipihabəlan aGot togəḅ balai.

¹¹ Ale a ḅo gamit galevis lovi vanuan lotomaienan. Be aGot igol məttoveveu dan naḅide galen lotosa, igol məttoḅ kad nəḅoruan san, məttovi esan səḅon, ale eriŋi ke məttonor len nəhon len nahēsan Nasuḅ aYesu Kristo mai len aNunun aGot sidato.

Mitigam dan naitian tosa

¹² Hum ma avan ideh b̄ike, “Len nēmakuvan sagw dan nalo, noləboi nəḅigol natideh.” Be ginau nuke, naḅide galevis ləsavoi hən ginau. Hum ma avan ideh b̄ike, “Len nēmakuvan sagw dan nalo noləboi nəḅigol natideh.” Be ginau nuke, asike nudam̄ hən natideh b̄iwol hən ginau hum notovi slev san.

* 5:12-13: Deu 13.5, 17.7

¹³ Hum ma avan ideh b̄ike, “Nəhanian ipat m̄os natəbaŋ, ale natəbaŋ ipat m̄os nəhanian.” Be nukel mai gamit ke, dereh aGot tigol natəbaŋ mai nəhanian arebuer. Avil nibedato ləsatoh m̄os naitian tosa, lutoh m̄os Nasuḅ ale Nasuḅ evi Masta hən nibedato.

¹⁴ Ekitin ke, len nədaŋan san, aGot igol niben Nasuḅ ile məhat dan nəmatan, ale dereh aGot tigol nibedat am lile məhat dan nəmatan.

¹⁵ Nibemit lovi nahudhuben aKristo. Mətsaləboii a? Datb̄eləboii ke nibedat lotovi nahudhuben aKristo, inor ke nəvanuan tovi hudhuben aKristo, b̄ibon mai napəhaḅut toḅurḅur hən niben a? Satimaienan!

¹⁶ Nəvanuan toḅon mai apəhaḅut toḅurḅur hən niben, nibelaru arosua. Mətsaləboii a? Husur natosian siGot ikele len natuḅatan ke, “gəlaru dereh aregəm sua suḅan niben tosua ŋai.”*

¹⁷ Avil nəvanuan toḅon mai Nasuḅ, nanunun mai aNunun aYesu arosua.

¹⁸ Mitimasgam dan naitian tosa! Nəsaan gail p̄isi am nəvanuan togole, igole vivile dan niben. Avil nəvanuan togol naitian tosa, igol nəsaan van hən niben gabag. Emədas niben gabag.

¹⁹ Nibemit lovi naim seNunun aGot, aGot toviol hən mai gamito. Mətsaləboii a? Gamit mətsavi samit səḅomito,*

²⁰ husur nəsa aGot toḅur gamit hən, etibau masuḅ.* Imagenan, len nibemito, len natit p̄isi mətḅigole, mitimasputsan nəyalyalan siGot.

7

Nəlahan

¹ Ale gagai nuke nisor husur nasoruan samit gail len naləḅulat napisulan məttotosi van hən ginau. Mətuke, “Ivoi hən nauluḅan ideh hən asike b̄ibar niben napəhaḅut.”

² Avil bathut nəvanuan isoḅur lotogol naitian tosa, nukel mai gamit ke, nauluḅan tolah tikad naitian mai asoan səḅon, ale napəhaḅut tolah tikad naitian mai asoan səḅon.

³ Asoan auluḅan b̄eləŋon naitian, auluḅan tigole maii. Asoan apəhaḅut b̄eləŋon naitian, apəhaḅut tidam̄ hən maii.

⁴ Niben apəhaḅut savi esan səḅon ŋai, be evi sisoan. Ale len naḅide tomaianan, niben auluḅan savi esan səḅon ŋai, be evi sisoan.

⁵ Samretəgau gat nibemər səḅoməru dan gamər gabag. Be mərb̄ike mərb̄isor tuḅ husur nəmariboŋ galevis, ale mərb̄idam̄ mai gamər gabag, inor hən mərb̄etəgau gat nibemər səḅoməru dan gamər gabag. Nəboŋ nəmariboŋ galenan ləḅinoŋ, miriḅon tətəs. Asike mərb̄igole, dereh aSetan tidas p̄isal hən b̄eliv gaməru hən mərb̄iteh husur mərsədaŋ.

⁶ Nəsakel nakelean todaŋ ke mirimastəgau gat nibemər səḅoməru dan gamər gabag m̄os na-sor-tuḅ-an; ao nudam̄ hən b̄imaienan ŋai.

⁷ Beti noləŋon ke nəvanuan p̄isi lətasuḅan ginau. Be len nakitinan, gidat p̄isi datukad naviolan aGot toviol hən ḅisusua mai gidato. Nəvanuan sua ikad naviolan tomaiegai, nəvanuan sual am ikad naviolan tomaianan.

⁸ Ale nukel mai alaluḅan asoalit lotomat mai nəbatunau pəhaḅut gail ke, asike ləḅilah be ləḅitoh maienan ŋai, suḅan ginau, ivoi.

⁹ Be asike ləḅetəgau gat nəlolito dan naitian tosa, lilah. Husur savoi hən ləḅeləŋon masuḅ hən naitian; ivoi səhori am ke lilah.

* **6:16:** Gen 2.24 * **6:19:** 1Kor 3.16; 2Kor 6.16 * **6:20:** Nəsa aGot toḅur gidat hən evi nəmatan siYesu tovi aNatun tosua səḅon.

¹⁰ Nukad nakelean todaņ mōs nēvanuan nadēlomian lotolah. Savi nakelean sagw be evi siYesu. Imaiegai ke: napēhaṽut sateriņ asoan.

¹¹ Be alitenan bēriņ asoan, satilah mai naulumān ideh am. Alitenan titoh maienan ņai o tigol nēsasaan tokade mai asoan tinoņ ale tiḅon tēlmam maii. Ale naulumān sateriņ asoan.*

¹² Ale nukad nakelean mōs nēvanuan gail am. Evi ginau notokele, savi Nasuḅ. Nekēmaiegai ke: naulumān ideh siYesu bīkad asoan sēkad nadēlomian, ale alitenan bēhēhaṽur hēn bītoh maii, aulumān satetiṽos hēni.

¹³ Ale napēhaṽut ideh siYesu bīkad asoan sēkad nadēlomian, ale atenan bēhēhaṽur hēn bītoh maii, apēhaṽut satetiṽos hēni.

¹⁴ Husur nēlahan apēhaṽut siYesu tokade mai asoan inor len nēhon aGot bathut nadēlomian selitenan. Ale nēlahan aulumān siYesu tokade mai asoan inor len nēhon aGot bathut nadēlomian sitenan. Asike tēmagenan, natētai samit gail lētatoḅ len nēbathudud toḅiņḅiņal len nēhon aGot. Be gagai lutoḅ len nēbathudud tonor len nēhon.

¹⁵ Be gai sēkad nadēlomian bēlēņon natiṽosan, tehusur nalēņonian san. Nēboņ tomaienan, nēlahan enan sēbaņis gat asoan tokad nadēlomian. Be bēlēboi bīgole, nēvanuan tokad nadēlomian tetēgau gat nēlahan sēlaru bathut aGot ekis gidato mōs natēmat.

¹⁶ Latpēhaṽut mēttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit lēberīņ nēlolit len aYesu. Ale lalumān mēttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit lēberīņ nēlolit len aYesu.

¹⁷ Be gamit ṽisusua, asoam bīmat o asoam bīkad nadēlomian o asoam asike bīkade, len natoḅan ideh gototoḅ lan nēboņ aGot tokis gaiug, gitoh maienan lan. Nukel nakelean enan todaņ mai alat siYesu len naut pīsi.

¹⁸ Avan ideh bīkad na-tiv-dalusi-an nēboņ aGot tokisi, satesusuan nabuņon hum sēkad na-tiv-dalusi-an. Ale asike bīkad na-tiv-dalusi-an nēboņ aGot tokisi, satikade.

¹⁹ Datbīkad na-tiv-dalusi-an o datbīpar tiv-dalusi-an savi natideh. Be datbīgol husur nakelean todaņ aGot tokele, enan nabīlītite!

²⁰ Len natideh avan ideh totoḅ lan nēboņ aGot tokisi, titoh maienan lan.

²¹ Govi slev nēboņ aGot tokis gaiug a? Bimagenan, sa-nēlōm tetuhatuh hēni. Avil gēbēlēboi gēbīkad nēmakuvan hēn asike gēbēvi slev am, gigole.

²² Husur nēvanuan tovi slev nēboņ aGot tokisi, savi slev am be evi siNasuḅ. Len naṽide tomaienan, nēvanuan savi slev nēboņ aGot tokisi, evi slev seKristo.

²³ Nēsa aGot toṽur gamit hēni, etibau masuṽ. Samtehusur nēvanuan gail sumān mēttovi slev salīto. Mētehusur Nasuḅ.

²⁴ Bathudud nadēlomian, len natideh mēttoḅ lan nēboņ aGot tokis gamito, mititoh mai aGot lan.

Alat lāsəlah

²⁵ Ale gagai nuke nisor var nausian samit husur navensus gail. Nēsēkad na-kel-buni-an ideh siNasuḅ, be nukel nē-nau-sēhoti-an sagw, bathut len nalolosaan san, Nasuḅ igol notodaņ len gai.

²⁶ Imaienan, bathut nēmauran todaņ mēttoḅ lan, nunau maiegai ke: ivoi hēn naulumān bītoh hum totoḅ gagai.

²⁷ Gēbīlah mai napēhaṽut tia, sagidas pīsal hēn gēbīmakuv dan nēlahan samēru. Asike gēbīlah, sagidas pēhaṽut hēn gēbīlah maii.

* **7:11:** Hēn naves 10-11, ris Mat 5.32, 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18

28 Be gəbilah, savi nəsaan; ale navensus bilah, savi nəsaan. Be alat lotolah dereh lisab nəmauran egai tidan len nəboŋ gail, ale nomətahun mətbeləŋon bisa maienan.

29 Bathudud nadəlomian, nekəmaiegai ke: namityal emīdol. Gagai van, naulumian tokad asoan, nəlahan səlaru satiwol hən nəmauran san.

30 Nəvanuan totaŋ, nətaŋan san satiwol hən nəmauran san. Nəvanuan tohəhaʔur, nahəhaʔuran san satiwol hən nəmauran san. Nəvanuan toŋurŋur tite, natit gail gai topul hən saliwol hən nəmauran san.

31 Ale nəvanuan toumum mai natit gail hən navile a pan, navile a pan satiwol hən nəmauran san. Husur navile eg a pan hum topat gagai, satovan vəmasig.

32 Noləŋon ke mitimakuv dan natit gail len nəmauran egai nəlomit totuhatuh hən. Naulumian səlah eləboi binau masuʔ hən Nasuʔ mai naʔide bigol Nasuʔ behəhaʔur lan.

33 Be naulumian tolah inau masuʔ hən navile a pan mai naʔide bigol asoan behəhaʔur.

34 Ale sədaŋ kavkav len gəlar piŋi, Nasuʔ mai asoan. Napəhaʔut səlah, navensus, inau masuʔ hən Nasuʔ hən gai bevi siNasuʔ səbən len niben mai nanunun. Be napəhaʔut tolah inau masuʔ hən navile a pan mai naʔide bigol asoan behəhaʔur.

35 Nokəmaienan mōs nəbevi tarhət samito, savi hən nəbiwol hən nəmauran samito. Nokəmaienan hən naʔide samit binor, hən mətbigol tabtab hən nəsa Nasuʔ toləŋoni, hən asike natideh beliv nənauan samit dani.

36 Be naulumian ideh binau ke sagol sanor hən navensus tokel gati ke bilah maii, ale nəlon atenan besursuru hən (hum bimasmagenan), tilah maii hum toləŋoni. Savi nəsaan.†

37 Be naulumian beil gəgat len nəsa tonau, ale natideh asike betəgau gati, be nəsa bigole biŋat len gai səbən, ale binau səhoti len nəlon ke asike ilah mai navensus, enan tu ivoi.

38 Imagenan, naulumian tolah mai navensus san igol natit tovoi, ale naulumian səlah maii igol natit tovoi am səhori.‡

39 Napəhaʔut tolah, nəlahan tokade mai asoan ipat vəbar asoan bimati. Be asoan aliten bimati, imakuv dan nəlahan enan, ale eləboi bilah mai avan ideh beləŋoni. Be natsua, naulumian bilah maii timasvi siYesu.

40 Len nabunusian sagw, napəhaʔut asoan tomat bitoh səbən maienan ŋai, dereh tehəhaʔur am. Ale nunau ke aNunun aGot evi tarhət sagw hən notokəmaienan!

8

Nəhanian lototutumav hən van hən nəlablab gail

1 Gagai nuke nisor husur naməŋod nəvanuan gail lototutumav hən van hən nəlablab gail. Evoi, datoləboii ke, “gidat piŋi datukad naləboian.” Naləboian igol nəvanuan epul am hən naʔivan. Be na-ləmas-buni-an igol nəmauran sinəvanuan idan am.

† **7:36:** Len naut a Korint alat siYesu galevis lunau ke lotolo, ale nəlahan mai nəmauran hən nəlahan arsavi natideh. Imagenan, hum ma lotosor len naulumian egai toke tilah, gol ke atenan inau ke sagol sanor hən navensus bike bilah maii. Ale evəlo. Nəboŋ naves egai toke nəlon atenan esursuru hən navensus, nasoruan ta Kris ikad namilen tile am toke navensus egəm vi bareab. Be naut kəmas namilen toru enan, aPol ike inor hən arbilah. ‡ **7:38:** Len naut egai aPol ike, naulumian tolah mai navensus san igol ivoi ale husur nəmauran egai idan len nəboŋ gail (geris 7.26), naulumian səlah mai navensus san igol ivoi am səhori.

² Avan ideh binau suluvi ke toləboi natit tosobur; gai saləboi natit lotokitin aGot toke bikel vəhot gail maii sal.

³ Be avan ideh beləmas bun aGot, aGot eləboi avan enan.*

⁴ Ale, nəhanan hən naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab beti: Gidat pisi datoləboii ke nəlablab savi natideh len navile a pan, ale səkad nagot ideh be aGot tosua ḡai.

⁵ Ikad nagot gəgəras tosobur nəvanuan gail lotolotu hən gail. Luke nagot galenan lutoh len nəmav o len navile eg a pan, ale lorin gail hum lotovi got mai masta salit gail.*

⁶ Avil naut kəmas natenan, gidat datoləboii ke ikad aGot tosua ḡai, aTata tovi nəkadun natit pisi. Ale gidat datutoh mōsi. Ale ikad aMasta tosua ḡai, aYesu Kristo. Len aKristo, aGot igol natit pisi toum həni; ale len aKristo, datukad nəmauran.

⁷ Be savi nəvanuan pisi lotoləboi natenan. Ikad nəvanuan nadəlomian galevis ləsənau səhoti sal ke nəlablab ləsəkad nədaḡan ideh. Ale nəboḡ lotohan naməḡod tovi naviolan van hən nəlablab, lunau suluvi ke lotolotu van hən nəlablab enan. Ale husur ləsail sədaḡ len aGot sal, nəsa lotogole igol nəlolit eḡinḡinḡal.

⁸ Be nəhanian edədas ḡigol datḡikad navoivoian mai aGot. Husur datḡihani o asike datḡihani, gəlar pisi arsavi natideh len aGot.*

⁹ Be mətələḡau hən gamit gabag. Nədaḡan mətḡokade len nəmakuvan samit dan nəsaan satigol alat ləsədaḡ len nadəlomian liteh.

¹⁰ Husur, gaiug gotokad “naləboian,” avan ideh nənauan sail gəgat ḡeris gotohan len naim nalotuan silablab, nəsa bai? Hum ma nədaḡan samḡ beliv nənauan san gol ḡihan naməḡod lototutumav həni tia van hən nəlablab. Bigol ḡimaienan, igol nəsaan.†

¹¹ Imagenan, len naləboian samḡ, gomədas awawa sədaḡ len nadəlomian, gomədas awawa len nadəlomian, aKristo tomat mōsi.

¹² Mətḡigol nəsaan maienan van hən nəbathudud ideh sədaḡ len nadəlomian, mətugol nasənahən len nəlon, ale mətugol nəsaan van hən aKristo.

¹³ Bathut natenan, nəsa nəḡihani ḡigol awawa len nadəlomian ḡiteh, sanihan naməḡod boḡ ideh am. Husur nomətahun nəḡigol awawa ideh len nadəlomian ḡiteh.

9

APol isor var alat a Korint lotosor tasi

¹ Mətunau ke nəsa nəḡigole səpat len navəlagw a? Mətunau ke nəsavı ahai pispisul a? Mətunau ke nəsarıs aYesu, aMasta sidato a? Mətunau ke gamit mətısavı naḡit nauman sagw len Nasuḡ a? Gıнау m̄au novi ahai pispisul notoris aYesu, ale gamit, naḡit nauman sagw.*

² Naut kəmas nəvanuan galevis am lotonau ke nəsavı ahai pispisul ideh, kitin, gamit a Korint mətısaləboi mətḡekəmaienan. Husur nəmauran samit len Nasuḡ eḡusan səhoti ke notovi ahai pispisul təban gamito.

³ Na-sor-vari-an sagw van hən alat lotokele ke nəsavı ahai pispisul imaiegai ke:

⁴ Sanor hən mətḡevəḡan ginamər hən nəhanian mai nəwai a? Ao, inor! Mətoləboii ke tonor!

* **8:3:** Natosian galevis ta sutuai luke, *Avan ideh binau suluvi ke tokad naləboian, gai səkad naləboian kitin.*

³ *Be nəvanuan ḡikad na-ləmas-buni-an, gai ikad naləboian kitin.* * **8:5:** 1Kor 10.20-21 * **8:8:** Rom 14.17

† **8:10:** Nəboḡ toke *igol nəsaan*, igol nəsaan husur toḡur kotov nənauan san toke nəhanan hən naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab sanor. Ale nəlon səmasıl am. * **9:1:** Uman 22.17-18, 26.16

⁵ Len nəyaran sinamito, sanor hən asoanamit lotokad nadələmian ləbitha mai ginamit suñan ahai pispisul tile am mai aPita mai aʋan Nasuḅ gail lotogole a?* Ao inor!

⁶ Ginau mai aParnapas, mətunau ke ginamər ɲai inor hən namrtoum mōs nəvat hən namrḅimaur a? Be inor hən məttakətkəta təban ginaməru suñan ahai pispisul tile gail am. Mətsaləboii a?*

⁷ Mətunau ke nasoltia ideh naḅurḅuran san toḅuer, eʋur natit san gail hən nəvat san səḅon a? Ao, səmaienan boḅ ideh! Nəvanuan tomabul nəhol nakrep ihan naʋit nakrep han. Ale nəvanuan tokətkəta təban navəshəsipsip, emun nasus halito. Mətsaləboi natgalen a?

⁸ Nasoruan kəta gail notomadhakele, lovi bunusian sinəvanuan ɲa? Ao. Nalo am ikel natgalenan.

⁹ Husur natosian len nalo siMoses ike, “Sagibaḅis gol nabuḅon naḅuluk topalpal kuv namisurhuwit.” Nəboḅ aGot tokəmaienan, mətunau ke tonau naḅuluk ɲa?*

¹⁰ Ao. Len naut enan isor mōs ginamit am, husur nəvanuan totivtiv tan, mai nəvanuan toruñrumñ kuv namisurhuwit gəlar ɲisi aroum mōs nəhanian artovatvat viri.

¹¹ Namtumabul natit gail seNunun aGot len nələmito. Beti imabe? Sanor hən mətbəkətkəta təban ginamit hən nəhanian hən navile a pan a?*

¹² Nəvanuan galevis ləḅikad nədaḅan hən na-il-a-mō-an hən məttakətkəta təban galit maierenan, inor hən mətbəkətkəta təban ginamit səhor galito!

Namtukad nədaḅan enan hən gamit boh məttakətkəta təban ginamito, be namtsaus gamit hən mətbḅigole. Ao namtudaḅ ɲur natit ɲisi hən asike namtḅiḅon gol na-kel-uri-an tovoi husur aKристо.

¹³ Mətoləboii ke alat lotoum len naim siGot luhan nəhanian topat ei. Ale alat lototutumav len nəmel tutumavan luhan katəḅol hən nəsa lototutumav həni.*

¹⁴ Len naʋide tomaienan, Nasuḅ isor idaḅ ke, alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi limaskad natit hən ləḅimaur lan, təban nəvanuan gail lotokel uri mai galito.*

¹⁵ Avil nəsaus natgalenan boḅ ideh. Ale nəsatos natgalegai hən ɲimagenan hən ginau. Noʋiv ke nəsaus natgalenan, nəsaḅon gol na-kel-uri-an tovoi. Ale nomətahun nəḅehusur naḅisal ideh tile am. Nəmatan ivoi səhor naḅisal tile am.

¹⁶ Husur, nəḅikel ur na-kel-uri-an tovoi, savi natesua notoləboi nəḅisor sal suh ginau həni. Ao, len naləḅonian siGot, aGot eriḅi len navəlagw hən nəḅimasgole. Asike nətakel ur na-kel-uri-an tovoi, nəḅiltipanismen təbar ginau balai!

¹⁷ Nətagole husur notoləḅoni, tanor hən nətəkad nakonḅurḅuran həni. Be aGot ɲeriḅi len navəlagw hən nəḅigole, nimasgole!

¹⁸ Ale nakonḅurḅuran sagw nəsa beti? Imagegai ke: nəboḅ notokel ur na-kel-uri-an tovoi, noləboi nəḅeviol kəmas həni. Bathut natenan, naut kəmas nədaḅan notokade hum ahai pispisul, nəsaus natideh ben nəvanuan gail hən notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Naut kəmas nəsaivi slev sivan ideh, nugol gabag hən ginau notovi slev sinəvanuan ɲisi hən nəḅeliv nəvanuan isoḅur am gəm hən aKристо.

* **9:5:** Len naut egai aPol ekis aPita hən aKefas tovi nahəsan len nasoruan Ipru. * **9:6:** Uman 9.27, 11.22-25, 30 * **9:9:** Deu 25.4; 1Tim 5.18 * **9:11:** Rom 15.27 * **9:13:** Lev 6.16, 26; Deu 18.1-3 * **9:14:** Mat 10.10; Luk 10.7

²⁰ Nəboŋ nototah mai naJu gail nosuŋan naJu gail hən nəbeliv galit gəm hən aKriŋto. Naut kəmas nəsatoh len navəlan nalo, nəboŋ nototah mai alat len navəlan nalo seJu gail, nosuŋan alat len navəlan nalo hən nəbeliv galit gəm hən aKriŋto.

²¹ Nəboŋ nototah mai alat ləsəkad nalo, nosuŋan alat ləsəkad nalo hən nəbeliv galit gəm hən aKriŋto. Be nəsəmakuv dan nalo siGot, nalo seKriŋto iwol hən ginau.

²² Nəboŋ nototah mai alat ləsədaŋ, nogəm suŋan nəsədaŋ, numaienan hən nəbeliv galit gəm hən aKriŋto. Nogəm suŋan nəvanuan gail p̄isi hən, len naŋisal ideh nəbeliv galit gəm hən aKriŋto hən bilav kuv galit galevis dan nəsaan salito.

²³ Nugol natgalen p̄isi hən na-kel-uri-an tovoi b̄ibar nəvanuan b̄isobur am, hən nəb̄ikatəp̄ol mai galito len nakontit na-kel-uri-an tovoi tokel gati.

²⁴ Mətələboii tia ke len nəgamgaman, galit p̄isi lotogam lan lugam, be galit sua ŋai igam səhor galit am hən bilav nəprais. Mitigam magenan hən mətəw̄in, hən mətəb̄ikad nəprais!

²⁵ Nəvanuan gail p̄isi lotoke ligam len nəraŋraŋean, loutaut idaŋ tabtab len natit p̄isi. Galit ludaŋ b̄ur nautautan enan, hən ləb̄ikad naprais tovi ut kəmas asike idareh. Avil gidato datugole m̄os naprais topat vi sutuai.

²⁶ Imagenan, hum nəgamgaman, nəsəgam taṽtaṽor. Hum natuhtuhan, nəsatuhtuh taṽtaṽor hum nototuh naməsav ŋai.

²⁷ Ao! Notuhtuh nibegw, nugol utaut həni, nugole evi slev sagw. Nugol tomagenan hən ke, nəboŋ nəb̄ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail b̄inoŋ, nəprais asike imasig dan ginau.

10

Nalələgauan: alat a Israel ta m̄o lumabe?

¹ Nəkəmaianan bathudud nadələmian, husur nomətahun mətəbetətan hən nategai. Atəmadat ta sutuai p̄isi lotogam dan naut a Ijip, lutoh pipit nəmavukasw, galit p̄isi luyar tukot len tas.*

² Len nəmavukasw mai nətas, ehum galit p̄isi lotobaptais hən ləb̄evi ahai susur siMoses.

³ Ale galit p̄isi luhan nəhanian tosua ŋai togəm len aGot.*

⁴ Ale galit p̄isi lomun nəwai tosua ŋai togəm len aGot, husur lomun nəwai hən nəvat siGot totah mai galito, ale nəvat enan evi aKriŋto.*

⁵ Avil aGot sahəhaṽur hən galit lotosobur, ale lumat, naḅirimat halit gail losuh taṽtaṽor len naut masmas.*

⁶ Natgalenan lovisi hum nalələgauan hən asike datb̄eləŋon masuṽ hən natit tosa gail suŋan galito.*

⁷ Samtilotu hən nəlablab gail suŋan galit galevis lotogole, hum natosian siGot toke, “Nəvanuan gail lobətah hən ləb̄ihan, ləb̄emun. Ale lule məhat hən ləb̄isav, raŋraŋe taṽtaṽor.”*

⁸ Sadatigol naitian tosa suŋan galit galevis, togol nəvanuan tovi 23,000 len galito lumat len nəmariboŋ tosua ŋai.*

* **10:1:** Exo 13.21-22, 14.22-29. Nəboŋ toke *lotoyar tukot len tas*, luyar tukot len naut butitas nətas torus dani gol ke tokad naŋisal tommas rivuh be nətas ipat tarhəte tarhəte. * **10:3:** Exo 16.35 * **10:4:** Exo 17.6; Num 20.8-11 * **10:5:** Num 14.16, 29-30 * **10:6:** Num 11.4 * **10:7:** Exo 32.6 * **10:8:** Num 25.1-18

⁹ Sadatitaltal kitev nedaŋan siNasuḅ aGot ke timabe. Galit galevis lugole, gol nēmat gail lukat bubun galito.*

¹⁰ Sadatikoblen suŋan galit galevis lotokoblen, gol aŋel hən nēmatan igol lumat.*

¹¹ Natgalenan lovisi hən galito hən datḅeləboi səhoti, ale ipat len na-tosgati-an hum na-sor-ḅusan-an mōs gidat dattotoh len nēboŋ hən nanoŋan hən navile a pan.

¹² Avan ideh ḅinau ke toil gəgat, telələgau hən asike ḅiteh!

¹³ Natideh totaltal ke mitigol nēsaan, eḅitoṽ hən nēsa togəm hən nēvanuan gail ḅisi. Be aGot igol tabtab hən nēsa tokele ke tigole. Natideh totaltal ke mitigol nēsaan, aGot asike idam hən ideh səhor nēsa mətṭoləboi mətḅidaŋ ḅuri. Nēboŋ natideh ḅitaltal ke mətḅigol nēsaan, dereh aGot tigol naḅisal dan natenan hən mətḅidaŋ ḅuri.

¹⁴ Imagenan gamit notoləmas bun gamit ḅisi, mitigam dan nalotuan van hən nēlablab gail.

¹⁵ Nusor mai gamit hum mətṭokad nēnauan; nēḅekitin o asike nēḅekitin, mitinau hən mətḅinau səhoti.

¹⁶ Len nēhanian len natev siNasuḅ, nēboŋ dattosipa vi tēban aGot hən nabiliwai, datomun katəḅol hən nēda heKristo. Ale nēboŋ dattoḅur nabəta, datuhan katəḅol hən niben aKristo. Mətsaləboii a?*

¹⁷ Naut kəmas dattosoḅur, gidat ḅisi datovi niben tosua ŋai, husur datuhan katəḅol hən nabəta tosua ŋai.

¹⁸ Mitinau naṽide silat a Israel. Galit ṽisusua lotohan nahudhuviolan lototutumav hən van hən aGot, len nēmel tutumavan, luhan katəḅol, ale luḅon len nalotuan van hən aGot.*

¹⁹ Namilen ke nēlablab evi natideh a? Ao. Namilen ke nēhanian lototutumav hən van hən evi natideh a?

²⁰ Ao. Arsavi natideh. Nukele ke, natideh nēvanuan ləsəkad nadələmian lototutumav hən, lotutumav hən van hən natəmat gail, savi aGot. Nomətahun mətḅikatəḅol mai natəmat gail.*

²¹ Mətsaləboi mətḅemun len nabiliwai hiNasuḅ ale mun len nabiliwai hetəmat gail am. Mətsaləboi mətḅihan len natev siNasuḅ ale han len natev setəmat gail am.

²² Datḅigol ḅimagenan, dereh datigol Nasuḅ aGot titəḅulol bulos gidato. Datunau ke datudaŋ səhori a? Aoa!*

²³ Gamit mətḅike, “Len nēmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtḅigol natideh,” ginau nuke, naṽide galevis ləsavoi hən nēvanuan tile gail. Gamit mətḅike, “Len nēmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtḅigol natideh,” ginau nuke, naṽide galevis ləsagol nēvanuan togon sədaŋ am len nadələmian san.*

²⁴ Samteləŋon nēsa tovoi hən gamit səḅomit ŋai, be mətələŋon nēsa tovoi hən nēvanuan tile gail.

²⁵ Mətəloḅoi mətḅihan natideh lotoḅur hən van hən nēmaket hən naməŋod. Ləḅetutumav hən van hən nēlablab gail o asike ləḅigole, samteus nausian ideh husuri. Samtinau masuṽ hən.

²⁶ Naṽide enan inor husur nasoruan siGot ikele ke, “Navile a pan mai natit ḅisi topul lan lovi siNasuḅ aGot.”*

* **10:9:** Num 21.5-6 * **10:10:** Num 16.41-49 * **10:16:** Mat 26.26-28; Mak 14.22-24; Luk 22.19-20

* **10:18:** Lev 7.6, 14-15 * **10:20:** Deu 32.17 * **10:22:** Deu 32.21 * **10:23:** 1Kor 6.12 * **10:26:**

²⁷ Nəvanuan səkad nadəlomian ðeus gaiug hən gəbihan maii, ale gəbeləjon gəbivan, gihan nəhanian ideh gai bilavi mai gaiug. Ləbetutumav həni van hən nəlablab o asike ləbigole, sageus nausian ideh husuri. Saginau masuŵ həni.

²⁸ Be avan ideh bikel mai gaiug ke, “Naməhod egai, lotutumav həni van hən nəlablab gail,” sagihani be nənauan sam̄ tinau nəlon avan enan tokel vəhot natenan mai gaiug. Gəbihani, hum ma gəbetunus nəlon.

²⁹ Hum ma savi natideh len gaiug, be evi natit tosa len nənauan sinəvanuan togon. Husur, imabe nənauan len nəlon nəvanuan togon isabi ke nəsa notogole len nəmakuvan sagw dan nalo isa?†

³⁰ Ginau nəbesipa vi təban aGot hən nəhanian ale nəbihani, imabe avan ideh isor mədas ginau bathut nəsa notosipa həni tia?

³¹ Imaienan, mətbihan o mətbemun o natideh mətbigole, gol natit p̄isi hən nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot lan.

³² Samtigol natideh hən mətbipon gol na-kel-uri-an tovoi hən naJu gail o alat ləsavi Ju asike ləbikad nadəlomian. Samtigol natideh hən mətbemədas nadəlomian silat siYesu.

³³ Mətehusur naŵide sagw. Len natit p̄isi notogole, nohisi hən nəbigol nəvanuan p̄isi ləbehəhəŵur lan. Nəsədas p̄isal hən nəbikad na-vi-tarhəte-an m̄os ginau səbögw ŋai, nudas p̄isal hən nəvanuan bisobur ləbikad na-vi-tarhəte-an, hən aGot bilav kuv galit dan nəsaan salito.

11

¹ Mitigol tətəŵ hən ginau sum̄an notogol tətəŵ hən aKristo.*

Len nalotuan

² Nusor sal suh gamit bathut məttonau gat ginau len natit p̄isi. Ale mətotəgau gat naŵide hən nalotuan, sum̄an ŋai notolav gail mai gamito.

³ Be noləjon ke məteləboii ke aKristo evi kadun nəmauran sinəvanuan p̄isi, naulum̄an evi kadun nəmauran sinapəhəŵut, ale aGot evi nəkadun aKristo.

⁴ Naulum̄an ideh tokabut gol nəkadun nəboŋ tosor tuŵ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi aKristo.

⁵ Be napəhəŵut ideh səkabut gol nəkadun nəboŋ tosor tuŵ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi asoan. Esum̄an apəhəŵut tosiir nəkadun toŋarŋar.

⁶ Napəhəŵut ðemətahun bikabut gol nəkadun, eŋitoŵ ŋai hum togut kotov p̄is navurun. Be bathut tovi hur sasa hən ðegut navurun o hən nəkadun biŋar, tikabut gol nəkadun m̄au!

⁷ Naulum̄an satikabut gol nəkadun husur nəboŋ aGot togol naulum̄an, igol ilav kot nənahənah han mai nəyalyalan san hən nahəsan aGot biyalyal. Be napəhəŵut igol nahəsan naulum̄an iyalyal.*

⁸ Husur naulum̄an metəkav sagəm len napəhəŵut, be napəhəŵut metəkav egəm len naulum̄an.

⁹ Husur aGot sagol naulum̄an m̄os napəhəŵut, be igol napəhəŵut m̄os naulum̄an.*

† **10:29:** Len naves 28 nəboŋ tosor husur *avan ideh* mai *avan enan*, ale len naves 29 nəboŋ tosor husur *nəvanuan togon*, len naut galenan, isor husur nəvanuan səkad nadəlomian. * **11:1:** 1Kor 4.16; Flp 3.17

* **11:7:** Gen 1.26-27 * **11:9:** Gen 2.18-23

¹⁰ Husur natenan, bathut aņel gail, napəhaʋut tikad nədaņan hən na-il-a-mō-an len nəkadun.*

¹¹ Avil len Nasuḅ, napəhaʋut satoh səḅon hum asoan toḅuer, mai naulumian satoh səḅon hum asoan toḅuer. Naulumian ikad asoan hən ḅevi tarhət san ale napəhaʋut ikad asoan hən ḅevi tarhət san.

¹² Husur naut kəmas napəhaʋut metəkav togəm len naulumian, alalumian lukad nəpasian salito len napəhaʋut. Avil natit ḅisi logəm len aGot.

¹³ Len nabunusian samit gabag imabe? Inor hən napəhaʋut ḅisor tuḅ van hən aGot be səkabut gol nəkadun a?

¹⁴ Len naḅide ta daməņai, navurun naulumian ḅebəlav, nəvanuan ḅisi loləboii ke sanor kasi. Navurun emədas gai.

¹⁵ Be navurun napəhaʋut ḅebəlav, igol napəhaʋut ikab masuḅ. Husur navurun tobəlav, aGot eviol həni mai napəhaʋut hən ḅikabut gole.

¹⁶ Be avan ideh ḅike ḅevitḅituh husur natenan, namtohusur naḅide enan, namtsahusur ideh am. Ale alat siGot len naut ḅisi, galit am lohusur naḅide enan.

Natev siNasuḅ

(Mat 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.15-20)

¹⁷ Len nəsa nəḅikel mai gamit gagai, nəsasor sal suh gamito, husur naḅonḅonan samit gail ləsavi tarhət samito be lomədas gamito.

¹⁸ Nuke nisor husur natsua. Nosəsəloņ hən nasoruan sua toke, nəḅoņ məttoḅad naḅonḅonan hum alat siYesu, mətəpəpəhw gail. Ale nodəlom kəkereh hən nasoruan enan,

¹⁹ husur napəpəhwan gail limasvisi len gamito hən alat aGot tohəhaʋur hən galito ləḅiḅarḅar.

²⁰ Nəḅoņ məttoḅonḅon len naut sua hən mətḅihan len natev siNasuḅ, savi nəhanan siNasuḅ məttohan lan.

²¹ Husur nəḅoņ məttoḅəm hən nəhanan, gamit galevis mətətuḅat vəlaut səḅomito. Namilen ke galevis lumalkəkət, galevis lotərog.

²² Mətsəkad naim samit hən mətḅihan mai mətḅemun lan a? Mətəmətahun alat siYesu a? Mətuke mitigol naməsəl gail nahurulit tisa a? Nekəmaḅe hən gamito? Nisor sal suh gamit a? Aoa! Sanisor sal suh gamit hən naḅide enan.

²³ Husur nəsa Nasuḅ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Imaiegai ke: Nasuḅ aYesu, len nalenmariug aĵutas toriņi len navəlan aenemi san gail, aYesu ilav nabəta,

²⁴ esipa vi təban aGot həni, ale eḅuri. Ike, “Egai nibegw notoviol həni mōs gamito. Mitigol nategai hən mətḅinaunau gat ginau.”

²⁵ Len naḅide tomaienən, nəḅoņ lotohan tonəņ, aYesu ilav nabiliwai topul hən nəwain. Ike, “Nabiliwai egai evi na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw; mitigol nategai hən mətḅinaunau gat ginau len nəḅoņ ḅisi mətḅemuni.”*

²⁶ Husur len nəḅoņ ḅisi mətḅihan nabəta egai mai mun len nabiliwai hən nəwain; mətəkel ur nəmatan siNasuḅ van vəbar nəḅoņ ḅegəmai.

²⁷ Imagenan, avan ideh tohan nabəta o tomun len nabiliwai hiNasuḅ len naḅide tomədas nahəsən Nasuḅ, inor hən ḅipanis sil niben Nasuḅ mai nəda han; ehum avan enan togol nəmatan siNasuḅ.

* **11:10:** Galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lokəmaiegai ke: Napəhaʋut ikad nədaņan hən ḅigol nəsa ḅeləņoni hən nəkadun, be datḅehusur naḅusanan siPol len 6.12 mai 8.9, napəhaʋut timasnau asoan hən asike ḅemədasi. Namilen ke ivoi hən napəhaʋut tikabut gol nəkadun, husur asike ḅigole, dereh temədasi asoan. Len naves egai, alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsələboi namilen nasoruan gegai toke *bathut aņel gail*. * **11:25:** Exo 24.6-8; Jer 31.31-34

²⁸ Imagenan, nəvanuan timasbunus vahvahur nəmauran san a tahw hən bihan nabəta mai mun len nabiliwai.

²⁹ Husur avan ideh tohan mai tomun be sənau səhot niben aYesu tovi alat siYesu, len nəhanan mai namunian gai togole, ilav nəpanismen vi lan gai gabag.

³⁰ Husur natenan, gamit isobur ləsədaŋ savoi, loməsah, ale galevis lupat len nəmatan.

³¹ Imagenan, dattabunus vahvahur nəmauran sidat səbodato len alat siYesu lotovi niben, asike dattəlav nəpanismen galenan siGot vi lan gidato.

³² Be nəboŋ Nasuḅ tobunus vahvahur nəmauran sidato; igol nəpanismen ta daməŋai hən biŋol datbinor, hən asike bisəḅ səhoti ke datimaspanis mai navile a pan len nəmatan vi sutuai.

³³ Imaienan, bathudud sagw len nadəlomian, nəboŋ mətbiḅonḅon hən mətbihan len natev siNasuḅ, mititoh vir gamit gabag.

³⁴ Avan ideh biḅalkəkət, tihan a im bai, hən asike nəḅonḅonan samit magenan bilav nəpanismen vi lan gamit gabag.

Nukad natgalevis am hən nəbikel mai gamito, be lipat vir nagəman sagw boŋ ideh.

12

Natit gail lotogəm len aNunun aGot

¹ Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natit gail lotogəm len aNunun aGot. Nuke mitikad naləboian lan.

² Mətoləboii ke a mō, nəboŋ mətsəkad nadəlomian, natit lototiltile gail loliv gamit vi tut, losəhar sabsəḅ hən gamito van hən nələblab lotoḅut.

³ Imagenan nuke məteləboii ke, len aNunun aGot avan ideh saləboi biḅemale hən aYesu, be len aNunun aGot ŋai nəvanuan eləboi bike, “AYesu evi Masta.”

⁴ Ikad naviolan tiltile aNunun aGot toviol hən gail, be aNunun aGot tosua ŋai.

⁵ Ikad na-vi-tarhəte-an tiltile gail hən datbiŋole mōs aMasta, be aMasta tosua ŋai.

⁶ Ikad nəvit totiltile gail, be aGot tosua ŋai, igol nəvanuan piḅi san luḅan hən nəvit galen piḅi.

⁷ AGot eviol mai galit viḅisusua hən aNunun, hən nəsa aNunun biŋole len galito bevi tarhət salit gabag.

⁸ Len aNunun aGot, aGot eviol mai galit sua hən nasoruan hən namitisau hən nəmauran tonor. Len aNunun aGot ŋai, eviol mai galit sual am hən nasoruan hən naləboian.

⁹ Len aNunun, aGot eviol hən nəbiltidəlomian mai galit sua tile. Len aNunun aGot ŋai, eviol hən naviolan gail mai galit sua tile am, hən biŋol alat lotoməsah ləbimaur.

¹⁰ Ale eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan gail hən biŋol namerikel gail. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən bikeḅ napisulan siGot. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən beḅəboi səhot nəsa togəm len aNunun aGot mai nəsa togəm len natəmat gail. Eviol mai galit sua tile am hən bisor len nasoruan tiltile gail, ale mai togon am eviol hən nədaŋan hən beḅəboi bikeḅ ur namilen nasoruan tiltile galenan.

¹¹ Evi aNunun aGot tosua ŋai togol natgalen piḅi. Epəpehun natgalenan mai nəvanuan viḅisusua husur naləŋonian san.*

Niben aKristo ikad nahudhut isobur

* 12:11: Hən naves 4-11, ris Rom 12.6-8

12 Niben nəvanuan ikad nahudhuben isoður, be nahudhuben galen loto-soður lovi niben tosua ƚai. Niben aKristo imagenan.*

13 Gidat ƚisi datubaptais len aNunun aGot tosua ƚai hən datbēgəm vi niben aKristo tosua ƚai. Naut kəmas datovi Ju o datovi vanuan ta Kris, naut kəmas datovi slev o datsavi slev am, aGot eviol hən aNunun tosua ƚai mai gidat ƚisi hən datbēpul həni, hum nəwai dattomuni.†

14 Niben nəvanuan səkad nahudhuben sasua ƚai, ikad nahudhuben isoður lan.

15 Narien nəvanuan b̄ike, “Husur ke nəsavi vələn, nəsavi hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, narien evi hudhuben sua len niben sal.

16 Nədariƚan nəvanuan b̄ike, “Husur ke nəsavi mətən, nəsavi hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, nədariƚan evi hudhuben sua len niben sal.

17 Niben kavkav tavi mətən səlani, nasəsələnən han gai be? Niben kavkav tavi dariƚan səlani, nam̄unusian han gai be?

18 Be aGot itabtabuh len nahudhuben ƚisi, etuan ƚis gail husur niben, len naut v̄isusua tolənən ləb̄ipət lan.

19 Nahudhuben galen ƚisi lətavi hudhut sua səlani ƚai, asike lətəb̄on len niben tosua, niben tabuer.

20 Ekitin, ikad nahudhuben isoður, be niben tosua ƚai.

21 Namətən saləboi b̄ikel mai navələn ke, “Naut kəmas gaiug, ginau səb̄ogw noləboi nəb̄igol natit ƚisi.” Ale nəkadun saləboi b̄ikel mai narien ke, “Naut kəmas gaməru, ginau səb̄ogw noləboi nəb̄igol natit ƚisi.”

22 Ao! Səmagenan. Nahudhut nibedat galevis len nibedat dattonau suluvi ke ləsədaƚ, datumaskad gail hən nibedat b̄imaur.

23 Ale nahudhubedat gail dattonau ke lotovi ut kəmas, datokətkəta təban gail ivoi. Ale nahudhubedat gail nahurudat tosa hən nəvanuan ləb̄eris gail, datususuan galenan,

24 be nahudhubedat gail, nahurudat səsa hən nəvanuan ləb̄eris gail, losuh ƚarƚar maien ƚai.

Be aGot esuhud ƚis nahudhubedat gail, hən nahudhut dattonau ke ləsavi natideh, lovi natite.

25 Igol maien həni hən asike b̄ikad napəpəhwan len nibedato, hən nahudhubedat ƚisi ləb̄ekətkəta təban galit gabag b̄epitp̄itoṽ.

26 Nahudhubedat ideh b̄elənən b̄isa masuṽ, nahudhubedat ƚisi lolənən isa masuṽ maii. B̄ikad na-sor-sal-suhi-an vi təban nahudhubedat ideh, nahudhubedat ƚisi lohəhəvur maii.

27 Gamit māu mətovi niben aKristo, mətovi hudhut gail len niben kavkav.

28 Ale len alat siYesu, aGot itabtabuh len ahai ƚispisul gail a m̄o; na-vəha-ru-an, ahai kelkel ur gail; na-vəha-tor-an, ahai ƚusan gail; beti alat lotogol namerikel gail, alat lotokad naviolan gail hən ləb̄igol alat lotoməsah ləb̄imaur, alat lotovi tarhəte sinəvanuan gail, alat lotowol hən alat siYesu hən ləb̄ehusur naƚisal tonor, mai alat lotosor len nasoruan tiltile gail.*

29 Mətunau ke gidat ƚisi dattovi ahai ƚispisul a? Mətunau ke gidat ƚisi dattovi ahai kelkel ur a? Mətunau ke gidat ƚisi dattovi ahai ƚusan a? Mətunau ke gidat ƚisi dattogol namerikel a?

30 Mətunau ke gidat ƚisi dattokad naviolan gail hən datb̄igol alat lotoməsah ləb̄imaur a? Mətunau ke gidat ƚisi dattoləboi datb̄isor len nasoruan tiltile

* 12:12: Rom 12.4-5 † 12:13: Namilen ke datukatəp̄ol len aNunun aGot tosua ƚai * 12:28: Efe 4.11

gail a? Mətunau ke gidat p̄isi dattoləboi datb̄ikel ur namilen nasoruan tiltile galenan a? Aoa!

³¹ Be gamit m̄au, m̄eteləŋon masuṽ hən naviolan seNunun aGot lotovoi am.

Avil naṽisal notoke nəb̄isor husuri, ivoi habat səhor naṽisal ideh datoləboi datb̄enənoṽ hən maii.

13

Naṽisal hən na-ləmas-buni-an

¹ Ginau nətasor len nasoruan tiltile nəvanuan lotosorsor len gail, mai nasoruan tiltile aŋel lotosorsor len gail, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətəwal kəmas ηai hum nəb̄e o nabel lototuhtuhi.

² Nətəkad nədaŋan hən nəb̄ikel napisulan siGot, mai nətaləboi səhot natit p̄isi aGot tosusuan gail mai naləboian p̄isi, ale nətəkad nəb̄iltidəlomian hən nəb̄igol naṽehuh ləb̄erus, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətavi ut kəmas ηai.*

³ Nətaviol hən natit p̄isi notokade mai naməsəl gail, ale nətaviol hən nibegw hən nəb̄isor sal suh ginau len Nəboŋ siNasuḅ,* be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

⁴ Naṽide hən na-ləmas-buni-an imaiegai: Gəb̄eləmas bun avan ideh, len nədaŋ-b̄uri-an gutoh mədau maii, gugol navoian b̄evi tarhət san, gəsətabulol bulosi sil natit san gotoləŋoni. Gəb̄eləmas bun avan enan gəsasor sal suh masuṽ hən gaiug, gəsapul hən naṽivan,

⁵ gəsagol natideh b̄igol nahurun avan en b̄isa, gəsənaug gaiug gabag m̄os naləŋonian sam̄ ηai, nəloṽ səpaŋpaŋ tutut, len nəloṽ gəsətəgau gat nəsaan avan enan togole hən gaiug.

⁶ Gəb̄ikad na-ləmas-buni-an gəsahəhaṽur hən nəsaan, be guḅon mai alat lotohəhaṽur hən nakitinan.

⁷ Gəb̄ikad na-ləmas-buni-an goil gəgat tabtab, gotəgau gat nadəlomian tabtab, nə-vatvat-viri-an sam̄ səmasig boŋ ideh, gukad nə-daŋ-b̄uri-an tabtab.

⁸ Na-ləmas-buni-an asike inoŋ boŋ ideh, ipat vi sutuai. Avil nakelean hən napisulan siGot dereh tēb̄uer. Nasoran len nasoruan tiltile gail dereh tinəŋ. Naləboian hən nəsa aGot tosusuan gail, dereh tēb̄uer.

⁹ Husur gagai datoləboi kəkereh hən ale gagai datukel kəkereh hən napisulan siGot.

¹⁰ Be nəboŋ aYesu b̄egəmai hən aGot b̄igol vurvur natit p̄isi, naviolan aNunun aGot toviol hən gail gagai dereh lēb̄uer.

¹¹ Nəboŋ notovi tətai, nusor suṽan natətai, nabunusian sagw esuṽan nabunusian setətai, nunau suṽan natətai. Nəboŋ nototibau, notogəm vi haṽut, noriŋ gaḅulan naṽide galenan setətai.

¹² Gagai datokəta suṽan nəvanuan tokəta tur len nakəlas toḅanuḅanw. Be len nəboŋ enan, dereh datekəta ris nəhon aGot timasil buni. Gagai naləboian sagw ekəkereh, be len nəboŋ enan naləboian sagw dereh tikavkav suṽan aGot toləboi kavkav hən ginau.

¹³ Imagenan gagai datimasgol tabtab hən natgalegai lototor: datimasriŋ gat nəlodato len aGot, datimasvatvat vir natit p̄isi aGot tokel gati ke ləb̄isarpoh, datimasləmləmas bun gidat gabag. Be len natgalen p̄isi, na-ləmas-buni-an ivoi esəhor eru enan.

* **13:2:** Mat 17.20, 21.21; Mak 11.23 * **13:3:** Len natosian galevis ta sutuai ike, *nətaviol hən nibegw hən b̄ipaŋ len nəhab towunwun, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.*

14

Nəsa evi tarhət silat siYesu?

¹ Na-ləmas-buni-an māu tiwol hən nəmauran samito, ale mətələŋon masuŵ hən natit gail lotogəm len aNunun aGot. Be a məhat len natgalen, mətələŋon masuŵ hən mət̃bikel napsulan siGot.

² Husur nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail, sasor mai nəvanuan gail, be isor mai aGot ŋai, husur avan ideh sasəsəloŋ ləboii. Len aNunun aGot, avan enan ikel natetətan gail.

³ Be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, nakelean san igol nəvanuan gail ludaŋ am len nəmauran salito, igol loləŋon ivoi am len nəlolito, mai etəŋov nəlolit vi pan.

⁴ Nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail evi tarhət san gabag, be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, gai igol alat siYesu p̃isi ludaŋ am len nəmauran salito.

⁵ Nələŋon ke gamit p̃isi mətələboi mət̃bisor len nasoruan tiltile gail, be noləŋon masuŵ səhori am hən mət̃bikel ur nəsa aGot tokele. Nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, evi tarhət silat siYesu səhor nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail. Be egaii b̃ikel ur namilen nasoruan tiltile galenan hən alat siYesu ləbələboii səhoti, igol galit ludaŋ am len nəmauran salito.

⁶ Be bathudud nadələmian, nətagəm hən gamit, nətasor len nasoruan tiltile gail, tavi tarhət samit mabe? Be nəb̃ikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot mai gamito, nəb̃ikel naləboian, nəb̃ikel ur nəsa aGot tokel mai ginau, nəb̃ikel naŋusanan seNunun aGot, natgalen p̃isi lovi tarhət samito.

⁷ Mitinau nabuvimal mai navus beltaŋ; arsəmaur be arugol nəwalan. Asike datb̃iram̃ram̃e hən gəlar b̃inor, avan ideh teləboi mab hən nəb̃e dattoram̃ram̃e həni?

⁸ Mitinau nətrampet; ale nəvanuan b̃evuv suluvi, nasoltia teləboi mab həni ke timasutaut hən gai m̃os nabiltibalan?

⁹ Imaienan hən gamito. Mət̃bisor len nasoruan nəvanuan lototətan həni, leləboi namilen nasoruan samit mabe? Mət̃bisor maienan, ehum mət̃tosor kəmas len naməsav ŋai.

¹⁰ Len navile a pan nəvanuan lusor len nasoruan tiltile isobur, ale gail p̃isi lukad namilelito.

¹¹ Imagenan, avan ideh b̃isor mai ginau, asike nəbələboi namilen nasoran san, len nabunusian sagw, gai tosor evi metb̃os, ale len nabunusian san, ginau novi metb̃os.

¹² Imaienan hən gamito. Husur ke mət̃toləŋon masuŵ hən natit gail seNunun aGot, mitimashisi hən mət̃bidaŋ am len natit gail seNunun aGot lotogol alat siYesu ləbidaŋ am len nəmauran salito.

¹³ Imagenan, avan ideh tosor len nasoruan tile ideh, teus aGot hən nədaŋan hən b̃ikel ur namilen natetətan gai tokele.

¹⁴ Husur nəb̃isor tuŵ len nasoruan tile ideh, len aNunun aGot, nanunugw totoh len nəlogw isor tuŵ, be nənauan sagw ipat kəmas ŋai.

¹⁵ Nigol nəsa beti? Len aNunun aGot dereh nanunugw tisor tuŵ. Ale dereh nisor tuŵ am hən nəvanuan ləbələboi səhot na-sor-tuŵ-an sagw. Len aNunun aGot dereh nanunugw tekəkai. Ale dereh nekəkai am hən nəvanuan ləbələboi səhot nəsa notokəkai həni.

¹⁶ Asike b̃imagenan, dereh timaiegai ke: len aNunun aGot, nanunum̃ totoh len nələm̃ b̃isor len nasoruan tile hən gəb̃isal suh aGot, nəvanuan totətan həni, saləboi b̃ike “Ganan” hən nasipaan sam̃, husur gai saləboi nəsa gotokele.

¹⁷ Naut kēmas nasipaan sam̄ ðivoi, asike igol avan enan idan̄ am len nēmauran san.

¹⁸ Nosipa vi tēban aGot hēn notosor len nasoruan tiltile gail sēhor gamit p̄isi mēttogole.

¹⁹ Be len nabonbōnan silat siYesu, len nalēboian sagw, nēbisor ðem̄idol ŋai len nasoruan lotolēboii, hēn lēbesēsəlōŋ sēhot naḡusanan sagw, ivoi masuḡ sēhor nēbisor ðebēlav len nasoruan tile lototētān hēni.

²⁰ Bathudud nadēlomian, samtesuḡmān alahutai len nēnauan samito. Mētesuḡmān atuhlahutai lēsālēboi naḡide hēn nēsaan sal, be len nabunusian samito, len nēnauan samito, mētesuḡmān nēvanuan tomatmatu.

²¹ Len nalo lutosi ke, Nasuḡ aGot ekēmaiegai:

“Len nēvanuan lotosor len nasoruan tiltile gail,
len nabuḡon nametḡos gail,
dereh nisor mai alategai,
be naut kēmas notogol tomagenan,
asike losēsəlōŋ hēn ginau.”*

²² Imagenan beti, hum ma mēttōnau suluḡvi ke nasoruan tiltile gail igol p̄arḡar hēni ke aGot itoh mai alat lotokad nadēlomian lan. Be nasoruan tiltile galenan lēsəpat mōs alat lotokad nadēlomian, be hēn alat lēsəkad nadēlomian lēbipes hābetw lan. Avil na-kel-uri-an hēn nēsa aGot tokele, igol p̄arḡar hēni ke aGot itoh mai alat lotokad nadēlomian lan. Ipat mōs alat lotokad nadēlomian, savi mōs alat lēsəkad nadēlomian.

²³ Imaienan, gamit siYesu p̄isi mēḡbībōnōn, gamit p̄isi mēḡbisor len nasoruan tiltile gail, ale nēvanuan galevis am lototētān hēn nadēlomian o lēsəkade, lēbēbis lohoim, dereh like mēttovinvinu.

²⁴ Be gamit p̄isi mēḡbikel ur nēsa aGot tokel mai gamito, ale avan ideh totētān hēn nadēlomian o səkade ðebis lohoim, len natgalen p̄isi, dereh nēlon timābur, telēboi sēhot nēsaan san tosoḡbur,

²⁵ ale natit lotosusuah len nēlon lip̄arḡar. Ale dereh tipair dan nēsaan san, titeh len tan, kēta vi pan hēn ḡilotu hēn aGot. Dereh tisor tēvah ke, “Ekitin, aGot itoh len gamito.”

Naḡisal hēn nabonbōnan hēn nalotuan

²⁶ Bathudud nadēlomian, nekēmabe? Nimaris kotov nēsa notokele maiegai. Nēboŋ mēḡbībōnōn hēn mēḡḡilotu, gamit ideh tekəkai, gamit ideh teḡusan, gamit ideh tikel na-kel-vēhoti-an seNunun aGot, gamit ideh tikel nasoruan len nasoruan tile, ideh am tikel namilen. Natit p̄isi mēḡḡigole limasgol gamit p̄isi siYesu mēḡḡidan̄ am len nēmauran samito.

²⁷ Gamit ideh ḡelēḡon ḡikel nasoruan len nasoruan tile, teru o titor ŋai lisor, salesēhor totor. Limassor ḡisusua ale avan ideh timaskel namilen nasoruan salito.

²⁸ Asike mēḡḡikad avan ideh tolēboi ḡikel namilen, nēvanuan toke tikel nasoruan len nasoruan tile, sator len nabonbōnan. Tisor mai gai gabag mai aGot ŋai.

²⁹ Gamit ideh ḡelēḡon ḡikel ur nēsa aGot tokel maii, teru o titor lisor, ale galit am limassēsəlōŋ, nau vahvahur na-kel-uri-an enan, hēn lēḡelēboi sēhoti ke togēm len aNunun aGot o eḡuer.

³⁰ Ale avan ideh am tobētah, na-kel-vēhoti-an seNunun aGot ḡegēm hēni, nēvanuan tosor tesib hēn tobētah ḡisor.

* **14:21:** Isa 28.11-12. Nēboŋ aIsaiah totos nasoruan siGot toke, *alategai*, aGot isor husur nēvanuan san gail a Jutah.

³¹ Len naŵide tomagenan, galit þisi læbikel ur n̄sa aGot tokel mai galito, lisor ŵisusua h̄n gamit þisi m̄t̄bel̄boi s̄hot naþusanan, ale h̄n gamit þisi m̄t̄bel̄əŋon ðivoi am len n̄lomito.

³² Mitinau gat nategai: n̄vanuan tokel ur n̄sa aGot tokel maii, iwol h̄n nanunun totoh len n̄lon, gol ke tol̄boi ðisor o ðesib len nasoran san h̄n avan ideh am ðisor.

³³ Len nalotuan, aGot em̄tahun gamit þisi m̄t̄ðisor taŵtaŵor ðonðon len namityal tosua ŋai. AGot savi aGot h̄n n̄taŵtaŵoran, ao, evi aGot h̄n nat̄m̄at. Timagenan len naðonðonan silat siYesu len naut þisi.

³⁴ Len naðonðonan gail silat siYesu latp̄haŵut lem̄ədau husur sanor h̄n læðisor, be lith m̄ədau, s̄s̄əlon̄ husur nalotuan, hum nalo tokele.

³⁵ L̄əbel̄əŋon ke læbel̄boi s̄hot natideh, leus asoalit a im s̄əbolito. Evi hur sasa h̄n nap̄haŵut ðisor len naðonðonan silat siYesu.†

³⁶ M̄ətunau ke gamit m̄ətovi n̄kadun nasoruan siGot a? M̄ətunau ke ibar gamit s̄əðomito ŋa?

³⁷ Gamit ideh ðinau ke tovi ahai kelkel ur o n̄vanuan aNunun aGot totoh lan, tel̄boi s̄hoti, ke, n̄sa nototosi van h̄n gamit gagai evi nakelean todan siNasub̄.

³⁸ Be avan ideh ðem̄tahun ðel̄boi natenan, aGot dereh tem̄tahun ðel̄boi avan enan.

³⁹ Imagenan bathudud sagw len nad̄əlomian, m̄ətel̄əŋon masuŵ h̄n m̄t̄bikel napisulan siGot, ale samtikai tas nasoran len nasoruan tiltile gail.

⁴⁰ Be len naðonðonan, mitigol natit þisi len naŵide tovoi, m̄ətehusur n̄yah h̄n nalotuan notomadhakele, samtilotu ðular.

15

Na-le-m̄hat-an seKristo dan n̄matan

¹ Bathudud nad̄əlomian, nuke mitinau t̄lmam h̄n na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai gamito, na-kel-uri-an tovoi m̄əttokade, na-kel-uri-an tovoi m̄əttoil ḡəgat lan gagai.

² Len na-kel-uri-an enan tovoi notokel mai gamito, aGot ilav kuv gamit dan n̄saan samito, m̄ət̄bet̄əgau gat nasoruan notokel uri mai gamito. Asike t̄magenan, nad̄əlomian samit tavi nad̄əlomian k̄emas ŋai.

³ Husur n̄sa Nasub̄ tokel mai ginou, nukel mai gamit tia. Naðiltitit s̄əhor natit þisi am imaiegai ke: aKristo imat m̄os gidato h̄n ðilav kuv gidat dan n̄saan sidato mai n̄əpanismen han, hum lototosi len natosian siGot.*

⁴ Lutavun aKristo, ale aGot igol tole m̄əhat dan n̄matan len n̄mariboŋ na-v̄ha-tor-an. Enan tu lutosi sutuai len natosian siGot.*

⁵ Ale aKristo evisi h̄n aPita torisi, beti evisi h̄n alat lotos̄əhavur pisan toru lotorisi.*

⁶ Husur natenan, evisi h̄n n̄əbathudud nad̄əlomian lotovi 500 lotorisi len namityal tosua ŋai. Galit galevis lupat len n̄matan, be isoður lumaur sal v̄əbar dam̄əŋai.

⁷ Ale evisi h̄n aJemes torisi, beti evisi h̄n ahai pispisul gail þisi lotorisi.

⁸ Nam̄əkot h̄n galit þisi, aKristo evisi h̄n ginou am notorisi, naut k̄emas tohum lotopas ginou len n̄əboŋ sanor h̄ni.*

† **14:35:** N̄vanuan namitisau galevis h̄n nasoruan siGot lunau ke naves 34-35 savi natosian kitin siPol. Len natosian galevis ta sutuai, naves 34-35 arupat len naut egai, len natosian galevis am arupat a tahw, husur 14.40. * **15:3:** Isa 53.5-12 * **15:4:** Psa 16.10; Hos 6.2 * **15:5:** Mat 28.16-17; Mak 16.14; Luk 24.34, 36; Jon 20.19 * **15:8:** Uman 9.3-6

⁹ Husur ginau novi ahai pispisul a pan len ahai pispisul gail am. Nəsənav hən ləbəkis ginau hən ahai pispisul, husur notomədas bun alat siYesu lotovi vanuan siGot.*

¹⁰ Avil len navoian aGot toviol kəmas həni, nogəm suṃan ginau gagai notoṽat nəhes enan. Ale navoian san van hən ginau səpat kəmas. Ao, noum habat səhor ahai pispisul gail p̄isi am—be savi ginau notogole, len navoian toviol kəmas həni, len ginau, aGot igole.

¹¹ Imagenan, naut kəmas ginau o galito, ginamit p̄isi namtukelkel ur na-kel-uri-an tovoi maienan, ale enan na-kel-uri-an tovoi gamit məttodəlomi.

Na-le-məhat-an dan nəmatan

¹² Ale ginamit p̄isi namtbikel uri ke, aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, imabe gamit galevis luke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer?

¹³ Na-le-məhat-an dan nəmatan taḅuer, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole.

¹⁴ Ale aGot asike tagol na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan, namilen ke, na-kel-uri-an sinamit tavi ut kəmas, ale nadəlomian samit am tavi ut kəmas.

¹⁵ A məhat hən natenan, namilen ke, ginamit ahai pispisul, namttalibliboḅ husur aGot, husur namtukel uri ke aGot igol aKristo ile məhat dan nəmatan. Be na-le-məhat-an dan nəmatan taḅuer, aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan.

¹⁶ Husur aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nəmatan, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole.

¹⁷ Ale aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan, nəbathudəlomian samit taḅuer, məttatoh len nəsaan samit sal.

¹⁸ Təmaienan, alat lotokad nadəlomian len aKristo, lotopatmari len nəmatan, galit am lətəmasig.

¹⁹ Husur dattəkad nə-vatvat-viri-an len aKristo len nəmauran egai ḡai, na-le-məhat-an sidato dan nəmatan taḅuer, tanor hən nəvanuan gail lətalolosa masuḅ hən gidato səhor avan ideh am len navile a pan.

²⁰ Be səmaienan, sakitin.

Nakitinan imaiegai ke: aYesu ṃau, nəboḅ aGot togol tole məhat dan nəmatan, igol tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an ke alat lotokad nadəlomian lotopatmari len nəmatan, galit tu dereh lile məhat.*

²¹ Bathut ke nəvanuan sua tovi p̄isal hən nəmatan togəmai, nəvanuan sual am evi p̄isal hən na-le-məhat-an dan nəmatan togəmai.

²² Suṃan nəvanuan p̄isi lotomat sil lotovi siAtam, nəvanuan p̄isi lotovi siYesu, aGot dereh tigol likad nəmauran dan nəmatan.†

²³ Be dereh lile məhat len namityal salit ṽisusua, nametəkav aKristo; husuri, nəboḅ aKristo ḡegəmai, alat seKristo dereh lile məhat.

²⁴ Beti nanoḅan dereh tegəm balai. Natəmat p̄isi lotoil a ṃo, mai nədaḅan hən na-il-a-ṃo-an p̄isi, mai nədaḅan p̄isi, aKristo dereh tigol levi ut kəmas p̄isi.‡ Ale nədaḅan san hən na-il-a-ṃo-an hum aKiḅ, dereh tilavi mai aGot aTata.

²⁵ Husur aKristo teil a ṃo ṃau hum aKiḅ van vəbar tovəlas naenemi san gail p̄isi vi pan, hum lotovi ut kəmas.*

* **15:9:** Uman 8.3 * **15:20:** Len naves egai, nəboḅ toke aKristo *tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an...* namilen ke aKristo tole məhat metəkav, esuṃan na-kel-gati-an siGot ke, nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian dereh lile məhat dan nəmatan. † **15:22:** Hən naves 21-22, ris Gen 3.17-19; Rom 5.12-21 ‡ **15:24:** Nəboḅ aPol tosor husur *natəmat p̄isi lotoil a ṃo, mai nədaḅan hən na-il-a-ṃo-an p̄isi, mai nədaḅan p̄isi*, isor husur natəmat gail mai nədaḅan lotokade hən lotoil a ṃo hən natite. * **15:25:** Psa 110.1

²⁶ Ale nēmatan evi naenemi naməkot aKristo bigol bimasig. Dereh nēmatan tebuer.

²⁷ Husur natosian siGot ike, “eriŋ natit p̄isi len navēlan aKristo, hum aKristo tovēlas gail vi pan.” Ale nēboŋ natosian toke, eriŋ “natit p̄isi” len navēlan aKristo, datolēboii ke aGot savi ideh len natgalen p̄isi, husur evi aGot toriŋ natit p̄isi len navēlan aKristo.*

²⁸ Be nēboŋ aGot bēriŋ natit p̄isi len navēlan aKristo binoŋ, beti aNatun aGot dereh teriŋ gai gabag len navēlan aTēman toriŋ natit p̄isi len navēlan aNatun, hēn aGot māu biyalyal sēhor natit p̄isi, hēn nalēŋonian san sēbon bēvisi.

²⁹ Na-le-məhat-an dan nēmatan tabuer, nēvanuan gail lotobaptais silat lotomat tia, dereh lətagol nēsa? Takitin ke alat lotomat, aGot asike tagol lətale məhat dan nēmatan, nēvanuan lotobaptais salito, lubaptais mōs nēsa?§

³⁰ Ale ginamit, asike namttale məhat dan nēmatan, ginamit namtutoh tabtab p̄epadāŋ hēn nēmatan mōs nēsa?

³¹ Akis nēmatan ipat p̄epadāŋ hēn ginau. Natenan ekitin hum tokitin ke notoŋiv masuŋ hēn gamito len nēmauran məttoke len aYesu Kristo, aMasta sidato.

³² ANunun aGot tabuer len ginau sumān nēvanuan navile a pan ŋai, nuḅal mai alat aEfesus lotohum narivatvat katkat mōs nēsa? Savi mōs natideh! Ale aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nēmatan, dattahusur nasoruan toke “datihan, datemun husur pelan dereh datimat.”*

³³ Alat lotokəmaienan salegəras gamito. Nasoruan toke, “Nətahan mai nēvanuan tosa, emədas nabōruan tovoi,” evi kitinan.

³⁴ Samtevinvinu am, təlmam van hēn nēnauan tovoi hum tonor hēn mətbigole. Mitinoŋ dan nēsaan. Husur gamit galevis lotətan hēn aGot–nokəmaienan hēn nahurumit b̄isa lan.

Len na-le-məhat-an dan nēmatan niben nēvanuan imabe?

³⁵ Avil dereh avan ideh tike, “AGot igol mab hēn alat lotomat lile məhat? Dereh likad nibelit tomabe?”

³⁶ Govi hoŋon! Namisurhut natideh gotodaŋdaŋi imasmat hēn b̄imaur, hēn b̄itov vi məhat.

³⁷ Nēsa gotodaŋdaŋi səkad niben b̄egəmai, savi nəhai b̄itov vi məhat, be gudaŋ namisurhut kəmas ŋai, hum ma tovi misurhuwit o misurhut natideh am.

³⁸ Be aGot beti eviol mai namisurhute gail nibelit toveveu gai toləŋon ləb̄ikade. Ale ŋisusua len namisurhut lototiltile, aGot igol titov, tikad niben sēbon ŋai.

³⁹ Len naŋide tomaienān, niben natit p̄isi lotokad nēmauran ləsaŋitp̄itov. Niben nēvanuan etile, niben narivatvat etile, niben nēman naməsav etile, niben naieh etile.

⁴⁰ Ale ikad natit gail len nēmav lotokad nibelito hum tokad natit gail len navile a pan lotokad nibelito. Nəyalyalan hēn niben natit gail len nēmav etile dan nəyalyalan hēn natit gail len navile a pan.

⁴¹ Namityal ikad namīalan san, nahəbati ikad namīalan san, mai namēso gail lukad namīalan tile am. Ale len namēso gail, namīalan hēn namēso sua etile, namīalan hēn namēso tile am etile.

* **15:27:** Psa 8.6 § **15:29:** Len naut aKorint, ikad galevis len alat siYesu lotobaptais silat lotomat tia. Naŋide enan savi naŋide len alat siYesu len naut ideh am, ale gagai datsaləboi nadələmian silat lotogole. Imasil ke galevis lotogole, be aPol sakele ke todaŋ hēn naŋide enan, husur aPol isor husur na-le-məhat-an dan nēmatan, sasor husur nəbaptaisan enan. * **15:32:** Isa 22.13

⁴² Imaianan ɲai len na-le-məhat-an dan nəmatan. Gagai niben nəvanuan imat, iɓo len tan, be nəboŋ aGot ɓigol ɓile məhat, dereh niben nəvanuan tikad nəmauran vi sutuai. Asike iɓos nətan boŋ ideh.

⁴³ Gagai niben nəvanuan evi ut kəmas, be nəboŋ ɓile məhat dereh tiyalal. Gagai sədaŋ, be nəboŋ ɓile məhat, dereh tidaŋ.

⁴⁴ Gagai niben nəvanuan evi natit hən navile eg a pan, be nəboŋ ɓile məhat, dereh tevi natit hən nəmav, niben veveu tonor hən ɓitoh len nəmav. Husur tokad niben hən navile eg a pan, ale ikad niben hən nəmav am.

⁴⁵ Imagenan, natosian siGot ike, “Nəvanuan nametəkav, aAtam, egəm vi titsua tokad nəmauran.” Be aAtam naməkot, tovi aKristo, egəm vi Nunun Nəmauran toviol hən nəmauran vi sutuai.*

⁴⁶ Avil nəmauran vi sutuai togəm len aNunun Nəmauran sagəm a m̃o, ao, nəmauran len navile eg a pan egəm a m̃o, ale husuri, nəmauran vi sutuai len nəmav.

⁴⁷ AAtam, nəvanuan nametəkav, evi vanuan navile a pan aGot togole hən nətan. Ikad nəmauran hən navile a pan. AKristo, nəvanuan na-vəha-ru-an, evi vanuan nəmav. Ikad nəmauran hən nəmav.*

⁴⁸ Alat navile a pan lotokad nəmauran hən navile a pan, losum̃an nəvanuan tokad nəmauran hən navile a pan aGot togole hən nətan. Alat lotokad nəmauran hən nəmav, losum̃an nəvanuan nəmav tokad nəmauran hən nəmav.

⁴⁹ Sum̃an gidat dattolav kot aAtam, nəvanuan navile a pan aGot togole hən nətan, len navide tomaienən, datimaslav kot aKristo, nəvanuan nəmav.

⁵⁰ Bathudud nadəlomian, nekəmaiegai ke: nibedat tokad naməɲod mai nəda saləboi ɓikad nəmauran mai aGot len natohan pipihəlan. Bathut nibedat ɓibos nətan, saləboi ɓikad nəmauran vi sutuai lan.

⁵¹ Mitinau. Nikel vəhot natsua maiegai ke: savi gidat ɓisi datɓipatmari len nəmatan. Be gidat ɓisi, aGot dereh tegəgel hən gidat ɓisi

⁵² vəha-sua ɲai, len namityal toɓitol ɲai hum nəmet tokavəmat, len nəwalan hən nətrampet hən nanoŋan. Husur nətrampet dereh tiwal, ale aGot dereh tigol alat lotomat lile məhat hən ləɓimaur vi sutuai. Gidat datsəmat sal, aGot dereh tegəgel hən gidat maienan.**

⁵³ Husur nibedat dattokade gagai ɓiɓo, timasgəm vi bedat togon asike ɓiɓo boŋ ideh. Ale nibedat dattokade gagai ɓimat, timasgəm vi bedat togon ɓimaur vi sutuai.

⁵⁴ Nibedat ɓiɓo, nəboŋ ləɓegəm vi bedat tile asike ɓiɓo, ale, nibedat ɓimat, nəboŋ ləɓegəm vi bedat tile ɓimaur vi sutuai, beti nasoruan lototosi dereh tisarpoŋ toke,

“Nəmatan imasig, eɓuer, aGot iɓal maii ale esəhor buni.”*

⁵⁵ “Eee, Matan, nasəhorian sam̃ gai be? Gumasig!

Eee Matan, nədaŋan sam̃ gai be? Godədas gəɓevin ginamit am.”*

⁵⁶ Nəwei hinəmatan evi saan—nəvanuan timasmat sil nəsaan, ale nədaŋan nəsaan tokade, egəm len nalo—nəvanuan togol nəsaan eɓur kotov nalo, ale timaspanis sile.

⁵⁷ Be sipa vi təban aGot! Len aMasta sidat, aYesu Kristo, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan mai nəmatan, igol datowin səhor gəlar ɓisi.

⁵⁸ Imaianan bathudud nadəlomian notoləmas bun gamit ɓisi, mətəil gəgat. Samterus dan nadəlomian məttoke len na-kel-uri-an tovoi. Akis nəlomit tidaŋ masuʋ len nauman siNasub̃, husur mətələboii ke nauman samit len Nasub̃ evi m̃os natite, savi ut kəmas.

* **15:45:** Gen 2.7 * **15:47:** Gen 2.7, 3.19; Jon 3.13, 31 ** **15:52:** Hən naves 51-52, ris 1Tes 4.15-17
* **15:54:** Isa 25.8 * **15:55:** Hos 13.14

16

Na-bubulah-vat-an mōs alat siYesu a Jerusalem

¹ Gagai nuke nisor husur na-bubulah-vat-an mōs alat siGot. Nuke mitigol husur nēsa notokel mai alat siYesu len naut tiltile gail len naprovens Kalatia.*

² Len nēmariboŋ metəkav hən nawik, gamit v̄isusua mēteriŋ nēvat ideh gail tipat, nahudhuvat hən naṗurṗuran samito. Ale sahsah tuan nēvat enan hən ḅeutaut vir nagēman sagw, savi hən nēboŋ en beti mētḅebubulah vat.

³ Ale nēboŋ nēḅegəmai, mitilekis hən gamit galevis mēttonau ke lotovoi. Dereh nilav nalōḅulat napisulan mai galito, ale nesēvat galito hən lēḅitariv naviolan samito vi Jerusalem.

⁴ Ale ḅinor hən ginaw am nēḅivan ei, dereh galit litah mai ginaw len nēyaran sagw.

Na-sor-utaut-an

⁵ Dereh niyar tur len naprovens Masetonia. Ale nēboŋ nēḅiyar tur len naprovens Masetonia ḅinoŋ, dereh negəm hən gamito.*

⁶ Hum ma nēḅitoh mai gamit ḅebəlav kəkereh, o vəbar nahəbati naut susus lēḅinoŋ hən mētḅevi tarhət sagw len nēyaran van, vi lan naut ideh nēḅevi lan.

⁷ Husur nomətahun nēḅiyar tur len naut samit tutut ŋai. AGot ḅidaṁ hən, nuvatvat viri ke nitoh tebəlav kəkereh mai gamito.

⁸ Be dereh nitoh a Efesus van vəbar naPentikost, nəhanan hən nəmatuan.*

⁹ Husur aGot esəṅav hən nabiltiṗisal hən nēḅigol nabiltiuman ḅivān hən navit ḅisoḅur, naut kəmas nəvanuan tosoḅur lotomətahun nauman sagw.†

¹⁰ Nəboŋ aTimoti ḅegəmai, samtigol natideh hən ḅemətahw lan, len natohan san mai gamito, husur gai igol nauman siNasub suṁan ŋai ginaw notogole.*

¹¹ Gamit ideh sateŋit nəhon van hən, satinaw ke tovi ut kəmas. Be mətēvi tarhət san len nēyaran san hən ḅetəlmam gəm hən ginaw, nəlon topul hən natəṁat. Nutoh vir gai mai nəbathudud nadəlomian galevis am.

¹² Nuke nisor husur awawa sidat len nadəlomian, aAṗollos. Nukel buni ke timastah mai awawa nadəlomian gail am lēḅivan hən gamito, be savi naləṅonian san hən ḅivan gagai. Nəboŋ ḅikad naṗisal, dereh tivan hən gamito.*

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Mətēhulahul. Mətēil gəgat len nadəlomian. Mətēil ḅur namətahwan. Miti-dan.

¹⁴ Nəsa mētḅigole, mitigol galen ṗisi len na-ləmas-buni-an.

¹⁵ Bathudud nadəlomian, mətələboi aStefanas mai nəbathudud san. Galit nametəkav lotokad nadəlomian len naprovens Akaia, ale loviol hən galito hən lēḅevi tarhət silat siGot.* Nous gamit, noŋir gamit ke,

¹⁶ len na-ləmas-buni-an mēteriŋ gamit len navəlalito, galit mai nəvanuan ṗisi lotoḅon mai galito len nauman, lotoum habat mōs na-kel-uri-an tovoi.

¹⁷ Nohəhaṽur masuṽ len nagēman siStefanas, aFortunatus mai aAkaikus, husur alalumān galegai lovi tarhət sagw, gel gamit mətəsaləboi mētḅigole.

¹⁸ Lugol noləṅon ivoi am len nəlogw, hum lotogole hən gamit tia. Husur enan nuke, mətēputsan nəvanuan lotomaienan len nənauan samito.

* **16:1:** Rom 15.25-26 * **16:5:** Uman 19.21 * **16:8:** NaPentikost evi nəhanan hən nəmatuan topat len nēmariboŋ tovi 50 husur nəPasova. † **16:9:** Hən naves 8-9, ris Uman 19.8-10 * **16:10:** 1Kor 4.17
* **16:12:** Uman 18.24 * **16:15:** 1Kor 1.16

¹⁹ Alat siYesu len naut tiltile len naprovens Asia lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. AAKwila mai aPrisilla, mai alat siYesu lotoñonñon len naim sèlaru lohəhaʋur hən lotokel na-ke-ivoi-an mai gamit len Nasuḅ.*

²⁰ Gegai nəbathudud ꝑisi len nədəlomian lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomit, mətesuñ gabag hən nətarhomit gail hən mətḅikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

²¹ Ginau aPol nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səḅogw ŋai.

²² Avan ideh asike ḅeləmas bun Nasuḅ—tipanis sile! Masta sidato, gegəmai!‡

²³ Nasuḅ aYesu teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²⁴ Len aKristo aYesu, na-ləmas-buni-an sagw tipat len gamit ꝑisi.

* **16:19:** Uman 18.2 ‡ **16:22:** KelV 22.20. Len naut egai, ike *Maranata* tovi nasoruan ta Aram namilen ke *Masta sidato, gegəmai*.

2 Korint

Nalobulat napolisulan na-v^{ha-ru-an} aPol totosi van hən alat a Korint

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

APol itosi husur galevis len alat siYesu a Korint lusor tas aPol, lopəpəhw dani. APol eləŋon isa be eləmas bun galito, eləŋon masuŋ hən b̄ikad navoivoian mai galito. Ale nəboŋ lototəlmam, us navoivoian maii tətəs, aPol ikel nahəhəvuran san.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalobulat napolisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 58 nəboŋ totoh len naprovens Masetonia.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan vi təban aGot (1.1-11)

2) APol isor husur nəsə togole a m̄o (1.12-2.4)

3) APol eŋir alat siYesu len naut a Korint ke likad navoivoian tətəs mai nəvanuan togol tosa (2.5-2.17)

4) APol isor husur nauman san togəm len aGot (3.1-6.13)

5) APol ikai tas nəbonan mai alat ləsəkad nədəlomian len aYesu (6.14-7.1)

6) APol isor husur nakemkeman san (7.2-7.16)

7) Naviolan m̄os alat siYesu len naut a Jerusalem (8.1-9.15)

8) APol isor husur na-il-a-m̄o-an gai tokade hum ahai pispisul siYesu (10.1-13.10)

9) Nə-maris-kotovi-an (13.11-13)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulat napolisulan egai. Len naləŋonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aŋadato len nədəlomian, aTimoti, namrutosi.* Nutos nalobulat napolisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, mai alat lotovi siGot səbon len naut p̄isi len naprovens Akaia.

² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan siPol

³ Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. AGot evi aTəmadato nəlon totaŋis gidato, evi nəkadun navoian p̄isi togol nəlon nəvanuan toləŋon tovoi am.*

⁴ Igol nəlonamit eləŋon ivoi am len na-ləŋon-isa-vəsa-an p̄isi sinamito. Igole hən namtbeləboi namtbigol alat lotoləŋon tosa vəsa, ləbeləŋon b̄ivoi am len nəlolito. Ale len nəsə aGot togole hən ginamito, namtigole hən galito.

⁵ Hum namttoləŋon tosa vəsa sil aKristo, hum namttokatəpol hən na-ləŋon-isa-vəsa-an san, len naŋide tomaienən, len aKristo, aGot igol namtoləŋon ivoi am len nəlonamito, igol na-ləŋon-ivoi-an len nəlonamito epul səsəhov.

⁶ Namtbeləŋon b̄isa vəsa, nəmauran sinamit b̄idaŋ, imagenan hən namtbigol mətbeləŋon b̄ivoi am len nəlomito, imagenan hən mət̄bikad nə-lav-kuv-gamit-an dan nəsəan samito. AGot b̄igol namtbeləŋon b̄ivoi am len nəlonamito, imagenan hən namtbigol mətbeləŋon b̄ivoi am len nəlomito. Ale naŋit natenan evi

* **1:1:** Uman 18.1-18 * **1:3:** Psa 94.19; Isa 40.1

nə-dañ-ḅuri-an len gamito, hən mətḅeləboi mətḅidan ḅur na-ləḅon-isa-vəsa-an toḅitoḅ hən namttoləḅon tosa vəsa lan.

⁷ Namtudaḅ len nə-vatvat-*vir*-an namttokade hən gamito. Namtoləboi ke, hum məttoḅatəḅol hən na-ləḅon-isa-vəsa-an sinamito, len naḅide tomaiēnan dēreh aGot tigol mətēləḅon tivoi am len nəlomito, hum togole len nəlonamito.

⁸ Bathudud nadələmian, namtomətahun mətḅetətan hən na-ləḅon-isa-vəsa-an tovisi hən ginamito len naprovens Asia. Namtoləḅon isa vəsa batbat səhor masuḅ hən nədaḅan namttokade hən namtḅidan ḅuri. Nəlonamit iḅov hən nəmauran sinamito.*

⁹ Kitin, namtunau ke namtḅimat. Naten evisi hən asike namtḅeriḅ nəlonamit len ginamit səḅonamito, be hən namtḅeriḅ nəlonamit len aGot togolḅol alat lotomat lile məhat dan nəmatan.

¹⁰ Ilav kuv ginamit dan nəmatan pəpadaḅ hən tobar ginamito. Ale namtoləboi ke dēreh tilav kuv ginamito tətās am. Namtoriḅ nəlonamit lan hən ḅilav kuv tabtab hən ginamit sal.

¹¹ Ale len na-sor-tuḅ-an samit gail mətovi tarhət sinamito. Na nəvanuan ḅisoḅur ləḅisor tuḅ mōs ginamito, dēreh aGot tivoi masuḅ hən ginamito, ale nəvanuan tiḅoḅur lesipa vi təban aGot hēni.

APol egəḅel hən nənauan san; savi Korint am

¹² Namtoḅiv len nategai ke: nəlonamito tomasil ikel koti ke: len nəmauran sinamit len navile eg a pan, mai len naḅide namttokade mai gamito, namtsasusuan natideh, namtohusur naləḅonian siGot. Naḅide sinamit sagəm len namitisau sinəvanuan, be egəm len navoian aGot toviol kəmas hēni.

¹³⁻¹⁴ Namtsatos natideh mətodədas mətḅeləboi. Namtutos nəsa məttoḅoləboi mətḅēvuruḅ ləboi, mətḅeləboi səhoti. Ale naut kəmas məttoḅoləboi kəkereh hən ginamit gagai, nuvatvat viri ke dēreh mətēləboi səhot ginamito. Beti, len nəboḅ siNasuḅ, aYesu, dēreh mətēviv len ginamito len naḅide toḅitoḅ hum namttoḅiv len gamito.

¹⁵ Bathut notonau ləboi natgalen tia, a mō nunau utaut hən nəḅegəm ris vəha-ru hən gamito, hən nəḅevi tarhət samit vəha-ru.

¹⁶ Nunau ke len nəyaran sagw vi lan naprovens Masetonia, dēreh negəm ris gamito. Ale nəboḅ nəḅetəlmam dan naut a Masetonia, dēreh neris gamit tətās, hən mətḅevi tarhət sagw len nəyaran vi Jutea.*

¹⁷ Hum ma məttoḅor isa hən ginau husur notogəḅel hən nə-nau-utaut-an sagw. Nəboḅ notonau utaut maiēnan, mətunau ke nəlogw eməlala hēni a? Mətunau ke len nənauan sagw nohusur naḅide silat navile a pan lotogəḅəras, lotoke, “Evoi,” be namilen ke, “Ao?”

¹⁸ Be sumān aGot togol tabtab hən nəsa tokele, nasoruan sinamit van hən gamito sagəḅel, sakel ḅonḅon hən “Evoi” mai “Ao.”

¹⁹ Ginamit, aSilas,* aTimoti mai ginau, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo, anatun aGot. Ale aYesu sagəḅel boḅ ideh, savi “Evoi” mai “Ao” ḅonḅon. Be len gai, akis aGot ekitin, igol nəsa tokele, ike, “Evoi.”*

²⁰ Husur na-kel-gati-an ḅisi siGot, lusarpoh len aKristo. Len aKristo aGot ike, “Evoi,” igol natit ḅisi tokel gati ke tigole. Ale len aKristo datuke, “Ganan! Evoi!” mai aGot hən datḅisal suh nəyalyalan san.

²¹ Be evi aGot māu togol gidat datudaḅ am, gamit mai ginamito, hən datḅeil gəgat len aKristo. Itabtabuh len gidato hən datḅevi esan səḅon.

* **1:8:** 1Kor 15.32 * **1:16:** Uman 19.21 * **1:19:** Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulumān sua ḅai. * **1:19:** Uman 18.5

²² Evi aGot māu tota gat nahəsan len gidato, ke dattovi esan səbon, erin aNunun len nəlodato hum toririn gol gidato, hən datbələboii ke, natit p̄isi tokel gati, dereh timagenan.

²³ Nous aGot hən b̄isor vi tarhət sagw ke notokitin. Nəsətəlmam vi Korint husur nomətahun nəbetunus gamit am.

²⁴ Namtomətahun namtb̄ipatpat ginamit məhat len na-il-a-m̄o-an hum nadəlomian samit topat len navəlanamito. Husur ipat māu len gamito. Ale len nadəlomian samito, mətoil gəgat tia. Be namtuke namteum b̄onb̄on mai gamito m̄os nakemkeman samito.

2

¹ Imaienan, len nənauan sagw, nunau səhoti ke, asike nogəm hən gamito, husur nomətahun nəb̄igol mət̄bələḡon b̄isa tətās.

² Husur ginau māu nətəgol mət̄taləḡon təsā tətās, təkad ase am tagol nətahəhaṽur? Gamit ḡai notogol mət̄toləḡon tosa tia.

³ Husur natenan, nutos nalob̄ulat ta m̄o van hən gamito. Nutosi hən ke, nəboḡ nəb̄egəmai, asike nəbələḡon b̄isa len natit mət̄togol tosa gail, husur sanor hən mət̄bigol nəbələḡon b̄isa, inor hən mət̄bigol nəb̄ehəhaṽur. Nəsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito, noləboii ke nakemkeman sagw evi nakemkeman samito.

⁴ Husur, nəboḡ nototos nalob̄ulat enan van hən gamito, noləḡon isa vəsā masuṽ, nəlogw etuhath, namətarur sagw isel habat. Be nəsatosi hən mət̄bələḡon b̄isa, nutosi hən mət̄bələboi səhoti ke notoləmas masuṽ hən gamito.

Məterub̄at nəsāan dan nəvanuan nəsāan

⁵ Mitinau nəvanuan togol tosa, atenan igol noləḡon isa, be savi ginau ḡai, nomətahun nəb̄isor vəhas nakitinan, len nabunusian van van am gai igol gamit p̄isi mət̄oləḡon isa.

⁶ Nəpanismen gamit mət̄tosob̄ur mət̄togol atenan topanis lan, inav tia.

⁷ Gagai satipanis am. Məterub̄at nəsā togole dani, gol teləḡon tivoi am len nəlon, hən na-ləḡon-isa-an san asike b̄igol nəlon b̄ib̄ov hən nəmauran san.

⁸ Nous taltal hən gamit ke, mət̄eləmas buni hən b̄eləboii len nəlon ke mət̄toləmas buni.

⁹ Nutos nalob̄ulat van hən gamito hən nəb̄isab̄ nakitinan len gamito, ke mət̄togol natit p̄isi notokel mai gamito, o mət̄sagole.

¹⁰ Gamit mət̄berub̄at natideh dan avan ideh, ginau am nugole. Ale b̄ikad natideh hən nəb̄erub̄ati, nəsā nəb̄erub̄ati dan avan enan, norub̄ati m̄os gamito, len nəhon aKristo,

¹¹ hən aSetan asike b̄egərəs gidato. Husur datsatətan hən nənauan gail siSetan.

¹² Nəboḡ notovi lan nab̄iltivile Troas hən nəb̄ikel ur na-kel-uri-an seKristo, nusabi ke Nasub̄ tosəḡav hən nap̄isal hən nəb̄eum ei.

¹³ Avil nəlogw etuhath sal husur nodədas nəb̄isab̄ aTitus, aṽagw len nadəlomian ei. Imaienan, nukel nasudələm̄ian sagw mai galit ei, ale norin naut enan, novi Masetonia.*

Nawinan len aKristo

¹⁴ Be sipa vi təban aGot! Husur len aKristo, aGot esəhar ginamit namttovi enemi san a m̄o, hən nəvanuan gail p̄isi ləb̄erisi ke aGot towin. Ale len

* 2:13: Uman 20.1

ginamito, aGot igol nəvanuan loləboi aKristo, ale naləboian enan ehum nəbən susau tobar naut p̄isi.

¹⁵ Husur namtovi nəbən aKristo tosusau vi təban aGot. Alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito mai alat lotovan hən nəmasigan, galit p̄isi lom̄unus nəbən enan.

¹⁶ Nəboŋ alat lotovan hən nəmasigan lotom̄unus ginamito, namtovi nəbən nəmatan togol lotomat. Nəboŋ alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito lotom̄unus ginamito, namtovi nəbən susau hən nəmauran togol lotokad nəmauran. Ale, ase eləboi b̄igol nauman tomaianan?

¹⁷ Namtsasum̄ian nəvanuan tosoḅur lotoḅur hən nasoruan siGot m̄os nəvat. Be aGot esəvat ginamito, ale len aKristo, len nəlonamit tomasil, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi len nəhon aGot.

3

Nalobulat napisulan tomaur

¹ Mətunau ke namtotuḅat sal suh ginamit gabag a? Mətunau ke namti-maskad nalobulat napisulan tivan hən gamito o togəm len gamito tokel ur navoian sinamit a?

² Gamit m̄au mətovi nalobulat napisulan tokel ur navoian sinamito. Nəmauran samit m̄au lovi nalobulat napisulan aKristo totos gati len nəlonamito, hən nəvanuan p̄isi ləḅəvurun ləboii, ləḅeləboi səhoti.

³ Imasil ke məttovi nalobulat napisulan togəm len aKristo, məttovi nəvit nauman sinamit namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito. Nalobulat enan, aKristo satosi hən napen, be itosi hən aNunun aGot nəkadun nəmauran. Satosi len nəvat hum totos nalo siMoses lan, be itosi len nəlon nəvanuan gail.*

⁴ Namtokəmaianan, namtoləboi bun natgalenan, husur, len aKristo, namtorin gat nəlonamit len aGot.

⁵ Namtsənaui ke namttoləboi namtb̄igol natideh len ginamit səḅonamito, avil naləboian hən namtb̄igol nəsa namttogole, egəm len aGot.

⁶ AGot igol namttoləboi namtb̄evi tarhət san, hən namtb̄ikel ur na-kel-gati-an veveu aGot tokele. Nəkadun na-kel-gati-an san toveveu savi na-tos-gati-an tovi nalo, be nəkadun evi aNunun aGot. Datb̄inaui ke dattonor len nəhon aGot len na-tos-gati-an tovi nalo dattogol husuri, datusab. Datodədas datb̄igol husur nalo, gol ke na-tos-gati-an tovi nalo igol nəmatan. Be aNunun aGot eviol hən nəmauran vi sutuai.*

⁷ Mitinaui nategai. Nəboŋ aGot totos nalo ta sutuai, nəboŋ tota gati len nəvat ale lavi mai aMoses, nəhon aMoses ikad namənas hən nəyalyalan siGot. Nəpasusan gail seIsrael lodədas ləḅeris nəhon, husur em̄ial habat, naut kəmas nam̄ialan han totuḅat hən ḅəḅuer. Ale, nalo togol nəmatan ḅegəm mai namənas hən nəyalyalan maianan,*

⁸ na-kel-gati-an veveu siGot, nauman seNunun len nəlodato, dereh tiyalyal habat səhor namənas enan.

⁹ Ale nalo ta m̄o ḅiyalyal, nalo tosaḅ səhoti ke nəvanuan toḅur kotovi timaspanis, na-kel-gati-an veveu iyalyal habat səhori, husur gagai na-kel-gati-an siGot igol datunor len nəhon!

¹⁰ Nalo iyalyal a m̄o, be gagai ehum səyalyal am, husur na-kel-gati-an toveveu iyalyal habat səhor masuḅ hən.

¹¹ Husur nalo ta m̄o totuḅat hən ḅəḅuer, naut kəmas togəm mai nəyalyalan, na-kel-gati-an veveu, topat vi sutuai, iyalyal səhor masuḅ hən.

* 3:3: Exo 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19, 36.26 * 3:6: Jer 31.31 * 3:7: Exo 34.29

¹² Imagenan, husur namtukad nə-vatvat-viri-an len nəsa topat vi sutuai, namtosəman na-kel-uri-an tovoi.

¹³ Namtsasum̃an aMoses, tokabut gol nəhon hən nəkaliko manivəniv, hən nəpasusan seIsrael asike ləbəkəta mətaltal hən namənas hən nəyalyalan han, naut kəmas togəm beḅuer balai.*

¹⁴ Be nəkadulit iḅonḅon. Ale van vəbar daməḅai, nəboḅ lotoḅuruḅ na-kel-gati-an tomatu tovi nalo, ehum nəkaliko tokabut gol nənauan salito hən asike ləḅeləboi səhot nakitinan. Ale nəkaliko ipat, husur len aKristo ḅai imakuv.

¹⁵ Ekitin, van vəbar daməḅai, nəboḅ lotoḅuruḅ nalo siMoses, lukad nə-kabut-gole-an len nəlolit sal.

¹⁶ Avil nəboḅ galit ideh topair van hən Nasuḅ, aGot idakuv nə-kabut-gole-an enan.*

¹⁷ Ale Nasuḅ notomadhasor husuri evi Nunun aGot, ale nəvanuan aNunun Nasuḅ totoh len nəlon, nəvanuan enan imakuv dan natit ḅisi toḅəḅehuni dan aGot.

¹⁸ Imagenan, gidat ḅisi datsəkad nə-kabut-gole-an len nəhodato, datoris namənas hən nəyalyalan siNasuḅ, ale nəvanuan gail loris Nasuḅ len gidato. Ale Nasuḅ, aNunun aGot, egəgel tabtab hən gidato hən datḅesum̃an gai len nəyalyalan san.

4

Nakontit gail len nabiliwai hən nətan bulau

¹ Imaienan, namtudaḅ tabtab hən namtḅikel ur na-kel-gati-an toveveu, husur aGot, len nəlon totaḅis ginamito, eriḅ nauman enan len navəlanamito.

² Namtomətahun naḅide lotosusuah, lotogol nahur sasa; namtsagəras səsa hən avan ideh, namtsagəgel hən nasoruan siGot hən asike bekitin. Aoa! Be len nakitinan namtukel ḅarḅar həni. Namtukel maien həni len nəhon aGot hən nəvanuan ḅisi ləḅeləboi səhoti ke savi liboḅan ideh.

³ Husur na-kel-uri-an tovoi namttokel uri ḅesusuah, esusuah dan alat lotohusur naḅisal van hən nəmasigan ḅai.

⁴ ASetan, nagot sasa hən navile eg a pan, igol nənauan silat ləsəkad nadəlomian evisivis hən asike ləḅedəlom na-kel-uri-an tovoi. Nam̃ial han sam̃ias nəlolito, imaienan ləsaləboi na-kel-uri-an tovoi hən nəyalyalan seKristo, aKristo toḅitoḅ hən aGot.*

⁵ Husur namtsakel ur ginamit səḅonamito, namtukel ur aYesu Kristo tovi Masta. Ginamit, namtovi slev samit gail m̃os aYesu.

⁶ Husur aGot toke, “Nam̃ial teḅial len nəmargobut!” igol nam̃ial san em̃ial len nəlonamito, hən namtḅeləboi səhot nəyalyalan siGot len nəhon aYesu Kristo.*

⁷ Nakontit enan, naləboian hən nəyalyalan siGot, ipat len ginamit namttohum nabilikoro tan bulau, hən ḅimasil ke, nəyalyalan hən nabiltidaḅan togəm len aGot, savi ginamito.

⁸ Naḅisal ḅisi hən nəmauran sinamit idaḅ, namtoləḅon isa lan, be namtoil gəgat sal. Namtodədarḅabu be nəlonamit saḅov hən nəmauran sinamito.

⁹ Naenemi sinamit gail lomədas tabtab hən ginamito, be aGot sariḅ gaḅulan ginamito. Luparu ḅuḅur ginamit van namtuteh, be lodədas ləḅigol namtḅimat.

* 3:13: Exo 34.33 * 3:16: Exo 34.34 * 4:4: Jon 12.31 * 4:6: Gen 1.3

¹⁰ Len naut þisi namttovi lan, akis ehum namttokatəþol hən nəmatan siYesu len nibenamito, hən nəvanuan gail læberis nəmauran siYesu þiþarþar len nibenamito.

¹¹ Husur ginamit namttokad nəmauran, akis lubar hən ginamit van hən nəmatan sil nahəsan aYesu. Imaienan hən nəmauran san þiþarþar len nibenamit læbimat balai.

¹² Imagenan beti, nəmatan itah tabtab mai ginamito, be naʋit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan sinamito, evi nəmauran vi sutuai məttokade.

¹³ Natosian ike, “Norin nəlogw len aGot, imaienan nuser.”* Len aNunun nadəlomian enan ŋai, ginamit am, namtusor husur namtorin nəlonamit len aGot.

¹⁴ Namtusor husur namtoləboii ke, aGot togol Nasuþ aYesu tole məhat dan nəmatan, dereh tigol ginamit am namtile məhat mai aYesu hən þesəhar gidat þisi, ginamit mai gamito, hən datbeil len nəhon.

¹⁵ Namtudaŋ þur natgalen þisi mōs gamito, hən navoian aGot toviol kəmas hən i beliv nəvanuan þisobur van vasobur am gəm hən aKristo. Ale len galito, nasipaan dereh tepul səsəhov, hən nəvanuan læbisal suh nəyalyalan siGot.

¹⁶ Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu. Naut kəmas nibenamit tovi pan van hən bimbat balai, aGot igol nəlonamito iveveu am husur nəmariboŋ gail þisi.

¹⁷ Husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinamit gagai savi natideh, asike idareh inoŋ. Be naʋit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan evi natite, igol nabiltiyalyalan mōs ginamito topat vi sutuai.

¹⁸ Imagenan namtsənaui masuʋ hən nəsa namttoləboi namtbərisi gagai, husur asike idareh tinoŋ. Be namtunau masuʋ hən nəsa namttodədas nəmtbəri, husur dereh tipat vi sutuai.

5

¹ Husur namtoləboii ke, nəboŋ naim nətaþolen egai namttotohto lan þemətartar, nəboŋ namtbimat, dereh namtikad naim toveveu len nəmav, aGot toum hən i mōs ginamito, avan ideh saum hən i. Dereh namtikad nibenamit bitoh vi sutuai.

² Be nibenamit gagai len navile a pan, namtupetəmas hən i, namtoləŋon masuʋ hən namtbəsun nibenamit hən nəmav hum namttosun nahurabat toveveu.*

³ Husur nəboŋ namtbəsun nibenamit hən nəmav þinoŋ, asike namtumal hum nibenamit toþuer.

⁴ Husur nəboŋ namttotoh len nibenamit hən navile a pan, namtupetəmas hən i, namtoləŋon isa. Savi husur namtuke namtimat, be husur namtuke namtesun nibenamit toveveu hən nəmav, hən nibenamit hən nəmatan þeþuer, ale namtbikad nibenamit toveveu hən nəmav.

⁵ AGot boh igol ginamit mōs natgalenan, ale eviol hən aNunun mai ginamito, hum toririn gol ginamito, hən namtbələboii ke natit þisi tokel gati, dereh timagenan.

⁶ Imagenan namtoil þur tabtab hən nəmətahwan sinamito. Namtoləboii ke nəboŋ namttokad nibenamit hən navile eg a pan, namtsatoh a im mai aGot sal.

⁷ Husur, naþisal hən nəmauran sinamito ipat len nadəlomian, savi len nəsa namttorisi.

⁸ Evoi, namtopul tabtab hən na-il-þuri-an, ale namtoləŋon ke, namterin nibenamito, hən namtbivan hən namtbith a im mai Nasuþ.

* 4:13: Psa 116.10 * 5:2: Rom 8.23

⁹ Imagenan, namtb̄itoh len nibenamit h̄en navile eg a pan o namtb̄imat, a m̄ohat h̄en natit p̄isi am, namtuke Nasub̄ teh̄ehāv̄ur h̄en ginamito.

¹⁰ Husur gadit p̄isi dateil m̄au len n̄ehon aKristo h̄en b̄ep̄ep̄ehun navoian dan n̄esaan len gadito. Ale gadit p̄isi dereh datikad nāpur̄pur̄an tonor h̄en n̄esa dattogol tovoi o tosa len n̄emaauran sadit gail len navile eg a pan.*

Len aKristo mitikad navoivoian mai aGot

¹¹ Imagenan, husur ke namttol̄eboi nam̄etahwan len n̄eyalyalan siNasub̄, namtohis̄i his̄i h̄en n̄evanuan gail l̄eb̄el̄eboi s̄ehot nakitinan husur aYesu. AGot el̄eboi p̄is n̄esa topat len n̄elonamito, ale nuvatvat viri ke, gamit am m̄etel̄eboi kitin h̄en ginamit maienan.

¹² Namtsak̄emaienan mai gamit h̄en namtb̄isor sal suh ginamit t̄etas, be h̄en m̄etb̄ev̄iv len ginamito, h̄en m̄etb̄el̄eboi m̄etb̄isor var alat lotov̄iv len n̄esa n̄evanuan tol̄eboi b̄erisi, be n̄esa topat len n̄elon n̄evanuan savi natideh len galito.

¹³ Hum ma n̄evanuan galevis lotonau suluvi ke namttovinvinu. Namtb̄evinvinu, namtumaienan m̄os n̄eyalyalan siGot. Ale n̄evanuan sinamit b̄ivoi, namtumaienan h̄en namtb̄evi tarh̄et samito.

¹⁴ Husur na-l̄emas-buni-an seKristo iwol h̄en ginamito. Husur namttol̄eboi s̄ehoti ke: aKristo imat sivanuan p̄isi, imat salit p̄isi; imagenan, ehum gidat p̄isi dattomat.

¹⁵ Ale aKristo imat sivanuan p̄isi. Imat salit p̄isi h̄en ke, n̄evanuan lotokad n̄emaauran lan, asike l̄eb̄ehusur nal̄ejonian salit s̄eb̄olito, be h̄en l̄eb̄ehusur nal̄ejonian siYesu tomat salito, aGot togol tole m̄ohat dan n̄ematan.

¹⁶ Ale gagai van nal̄eboian sinamit ke n̄evanuan tovoi o tosa savi nabunusian silat navile a pan am. A m̄o namtohusur nav̄ide enan. Namtunau ke aKristo tovi vanuan tin n̄jai sum̄an gidato. Be gagai namts̄enau s̄emaienan am.

¹⁷ Imaianan, avan ideh tovi seKristo, eḡem vi vanuan veveu aGot togole. N̄emaauran ta m̄o ēbuer, avan enan eḡem veveu!

¹⁸ Ale aGot m̄au igol natgalen p̄isi. A m̄o datukad n̄esasaan mai aGot, be len aKristo, aGot igol datukad navoivoian maii. Ale evi aGot boh tolav nauman mai ginamito, h̄en namtb̄eliv alat lotokad n̄esasaan maii, ḡem h̄eni, h̄en l̄eb̄ikad navoivoian maii.

¹⁹ Ale len aKristo, aGot eliv n̄evanuan navile a pan ḡem h̄eni, h̄en asike n̄esaan salit b̄evi n̄ekabut salit am h̄en l̄eb̄ipanis sile, be h̄en l̄eb̄ikad navoivoian maii. Ale eriñ napisulan enan len nav̄elanamito h̄en namtb̄ikel uri.

²⁰ Imagenan, namtusor len nah̄esan aKristo. Ehum, len ginamito, aGot tosor mai gamito. Len nah̄esan aKristo, namtous gamit h̄en m̄etb̄eḡem h̄en aGot. Mitikad navoivoian maii m̄au!

²¹ AKristo s̄ekad n̄esaan ideh. Avil aGot eriñ n̄esaan sadit p̄isi lan h̄en b̄ipanis sadito. AKristo eḡem vi n̄esaan, h̄en ke, len gai, datb̄eḡem vi nanoran siGot.

6

¹ Ginamit namttoum mai aGot, namtous idañ ke, navoian aGot toviol k̄emas h̄eni mai gamito, satipat k̄emas.

² Husur len natosian san aGot ike,
“Len namityal tonor h̄eni,
nos̄es̄elon̄ h̄en gaiug.

Ale len n̄eboñ h̄en n̄eb̄ilav kuv gaiug dan n̄esaan sam̄,
novi tarh̄et sam̄.”*

* 5:10: Rom 14.10 * 6:2: Isa 49.8

Mətesəsəlon! Gagai evi namityal tonor. Daməŋai evi nəboŋ hən aGot bilav kuv nəvanuan dan nəsaan salito.

³ Len nəmauran sinamito, namtsagol natideh hən avan ideh bipes habet lan, teh dan nadəlomian san. Nəmauran sinamit imaienan hən avan ideh asike bisor mədas na-kel-uri-an tovoi sil ginamit namttokel uri.

⁴ Be len natit pisi namttogole, nəvanuan loləboi ləberisi ke, namttovi vanuan nauman siGot. Imasil len nəmauran sinamito. Namtudaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an nəboŋ nəvanuan lotomədas ginamito. Namtudaŋ bur natit gail lotogol na-ləŋon-isa-an, mai namtudaŋ bur nəmauran todaŋ.

⁵ Nəvanuan gail luvas habat hən ginamito, loriŋ ginamit len naim bəbaŋis, loluvoŋ hən ləbemədas bun ginamito. Namtoun idaŋ habat, namtsəpat savoi, nəmal ihat ginamito.*

⁶ Len natgalenan imasil ke, namttovi vanuan nauman siGot. Nəlonamit imasil bathut nəmauran sinamit iveveu. Namtukad na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan, namtutoh mədau naut kəmas nəmauran todaŋ. Namtugol navoian hən namtbəvi tarhət sinəvanuan gail, nəlonamit epul hən aNunun aGot, namtoləmas bun nəvanuan gail len nakitinan.

⁷ Namtukel ur nakitinan len nədaŋan siGot. Nanoran namttokade len nəhon aGot ehum nabu nəbalan len navəlanamit nəmatu hən namtbibəl həni, mai nasilt* len navəlanamit nəmair hən namtbəsusuah lan.

⁸ Nəvanuan galevis loputsan nahəsanamito, galevis am lunau ke namttovi ut kəmas ŋai. Nəvanuan galevis lusor sal suh ginamito, galevis am lusor mədas nahəsanamito. Namtokitin be luke namttovi vanuan gəgəras.

⁹ Naut kəmas lotoləboi ginamito, lokəta səhor ginamit hum lototətan hən ginamito. Akis nəmatan sinamit ipat pəpadaŋ, be məteris, namtumaŋ sal! Lobilas habat hən ginamito be ləsagol namtsəmat sal.

¹⁰ Namtulolosa be namtukemkem tabtab. Namtovi məsal, be namtugol nəvanuan isobur lopul hən natit topat vi sutuai. Ehum namtsəkad natideh, be ginamit məu namtukad natit pisi!

¹¹ Gamit a Korint, namtosəman nakitinan len gamito tia. Namtoləmas masuŋ hən gamito len nəlonamit kavkav.

¹² Namtoviol habat hən na-ləmas-buni-an sinamit mai gamito, be gamit mətoviol kinit na-ləmas-buni-an samit mai ginamito.

¹³ Gagai nusor mai gamit hum məttovi anatugw gail. Mitivar na-ləmas-buni-an sinamito. Məteləmas bun ginamit suman namttoləmas bun gamito.

Samtibon mai alat ləsəkad nadəlomian

¹⁴ Samtibon mai alat ləsəkad nadəlomian suman məttoŋitpitoŋ mai galito. Samteudud mai galito. Naten sanor. Husur nanoran edədas bibon mai nəsaan boŋ ideh, mai namial edədas bikad nəbonan mai nəmargobut.

¹⁵ Mətunau ke aKristo mai aSetan† arosua len natideh a? Aoa! Ale nəvanuan nadəlomian mai nəvanuan səkad nədəlomian aroləboi arbesua mabe? Arodədasi!

¹⁶ Ale naim siGot, sanor hən nəvanuan bilotu hən nəlablab gail lohoim. Be gidat məu datovi im siGot nəkadun nəmauran.* Ehum aGot tokele ke, “Dereh nitoh len galito.

Dereh niyar mai galito.

Ginau dereh nevi Got salito,

* **6:5:** Uman 16.23 * **6:7:** Nasilt evi nahudhut nətarhai o nametəlai topospos gototəgau len navəlanə nəmair hən gəbesusuah lan len nabiltibalan. Asike gəbesusuah lan, naenemi gail dereh lisar bun gaiug o dereh lita bun gaiug. † **6:15:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike aPeliar. Ale nəvanuan lokis aSetan hən aPeliar mai aPelial. * **6:16:** 1Kor 3.16

ale levi nəvanuan sagw gail.”*

¹⁷ Imaienan, Nasuḅ aGot ikele am ke,

“Mətepəpəhw dan galito. Mititoh a tut dan galito.

Samtibar natideh toḅiḅiḅiḅal len nabunusian sagw.

Məḅbigol ḅimagenan,

dereh nehəhaḅur hən məḅḅitoh mai ginau.*

¹⁸ Beti ginau dereh nevi atəmamito,

ale gamit mətevi anatugw gail mai anatvavigw gail.”

Nasuḅ aBiltidaḅan ekəmaienan.*

7

¹ Bathudud nadələmian notoləmas bun gamit pisi, husur ke dattokad nakel-gati-an galenan, datimasdakuv natit pisi toḅiḅiḅiḅal dan nibedat mai nanunudato hən datḅiveveu buni. Len namətahwan len nəyalyalan siGot, datimashusur aGot len nəlodat kavkav hən naḅoruan san ḅikavkav len gidato.

Nahəhaḅuran siPol

² Sa-nələmit temətahun ginamito, be məteləmas bun ginamito. Namtsagol səsa hən avan ideh, namtsamədas avan ideh, namtsagəras avan ideh hən namḅikad nəsa tovi esan.

³ Ginau nəsakəmaienan hum notoke mitipanis. Hum notokele a m̄o, nələmas-bun-gamito-an sinamito etibau masuḅ. Naut kəmas namḅikad nəmauran o namḅimat, namtoləmas bun gamito vəsa.

⁴ Nukad na-il-ḅuri-an hən nəḅesəman nakitinan len gamito, ale noḅiv masuḅ len gamito. Naut kəmas na-ləḅon-isa-vəsa-an pisi namttokade, mətugol noləḅon ivoi habat am len nəlogw van van, nəlogw epul səsəhov hən nakemkeman.

⁵ Nəḅoḅ namttobar naprovens Masetonia, namtsəkad nəḅavḅavan ideh. Len naḅide pisi nəvanuan lugol namtoləḅon isa vəsa. Naḅitḅituhan gail ludar vis ginamito, mai namətahwan len nəlonamit igol nəlonamit etuhatuh.*

⁶ Be aGot, togol alat lotoləḅon tosa lotoləḅon tovoi am len nəlolito, gai igol namtoləḅon ivoi am len nəlonamito, husur aTitus togəmai.

⁷ Namtoḅəhaḅur hən nagəmaian san, be savi enan ḅai, namtoḅəhaḅur masuḅ am nəḅoḅ tokel uri ke gamit məttogol toləḅon tovoi am len nəlon. Ikele ke məttoləḅon masuḅ hən məḅḅeris ginau, hən məḅḅikad navoivoian mai ginau, ikel ur nə-taḅ-lolosa-an samito van hən ginau, mai ikel ke məttoləḅon masuḅ hən məḅḅevi tarhət sagw len nauman sagw. Nəḅoḅ tokəmaienan, nukemkem habat am.

⁸ Naut kəmas naləḅulat napisulan sagw ta m̄o togol məttoləḅon tosa, nəsalolosa hən nototosi van hən gamito. A m̄o nulolosa, husur notoləboii ke totunus gamito len namityal tokəkereh.

⁹ Be gagai noḅəhaḅur. Nəsaḅəhaḅur husur naləḅulat totunus gamito, be husur natunusian igol məttopair dan naḅide samito. Natunusian samito igol məttololosa hum aGot toləḅoni, hən asike natideh namttogole ḅemədas gamito.

¹⁰ Husur nalolosaan togəm len aGot iḅan hən nəpairan dan nəsaan; beti aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidat mai nəpanismen tonor həni. Sa-nələdat tisa husur nalolosaan tomaienən. Be nalolosaan togəm len nəvanuan navile a pan ḅai, iḅan hən nəmatan.

* **6:16:** Lev 26.12; Eze 37.27 * **6:17:** Isa 52.11 * **6:18:** 2Sam 7.14; Isa 43.6 * **7:5:** 2Kor 2.13

11 Nalolosaan enan samit togəm len aGot, iŕan masuŕ. Mitinau naŕite len gamito. Mətoləŕon masuŕ hən mətbigol nəsa tonor. Mətoləŕon masuŕ hən asike mətbikad natideh hən bigol nahurumit bisa. Nəlomit epənas gamit gabag bathut nəsaan totov len gamito. Mətomətahw len nəyalalan siGot, mətoləŕon masuŕ hən mətberis ginau, hən mətbikad navoivoian mai ginau tətas. Mətoləŕon masuŕ hən mətbevi tarhət sagw len nauman sagw. Mətoutaut hən mətbipansəm avan ideh togol tosa, hən behusur naŕide tovoi. Mətugol natit piŕi hən tomasil ke məttogol tonor len naten tovisi.

12 Imaienan, naut kəmas nototos nalobulat napisulan enan, nəsatosi mōs atenan togol tosa, nəsatosi mōs nəvanuan aten togol tosa həni. Nutosi hən ke, len nəhon aGot, nəbigol pərpə hən gamit ke, məttoləŕon masuŕ hən mətbevi tarhət sagw len nauman sagw.*

13 Imagenan namtoləŕon ivoi habat am len nəlonamito. Be savi enan ŕai. Namtohəhaŕur masuŕ len nakemkeman seTitus, husur gamit piŕi mətugol nənauan san satuhatuh am, mətugol nəlon evi pan, ikad natəmat.

14 Nəboŕ notosor mai aTitus a mō husur gamito, nusor sal suh gamito, ale isaŕi ke notokitin, gol nahurugw səsa len gamito. Be hum natit piŕi namttokel mai gamit tia tokitin, len naŕide tomaienan, na-sor-sal-suh-gamitan namtukel mai aTitus egəm vi kitinan.

15 Inau təlmam hən natohan san mai gamito. Mətugol husur nəsa tokel buni mai gamito. Ale naut kəmas mətomətahw lan, ninemit epil, mətohəhaŕur hən totoh mai gamito. Nəboŕ tonau təlmam hən natgalenan, eləmas masuŕ am hən gamito.

16 Husur natgalenan, gagai nukemkem masuŕ. Noləboi buni ke, dereh mitigol nəsa tonor.

8

Məteŕvur na-bubulah-vat-an samito

1 Bathudud nadəlomian, namtuke məteləboi naŕit navoian, aGot toviol kəmas həni mai alat siYesu gegai, len naprovens Masetonia.

2 Naut kəmas na-ləŕon-isa-vəsa-an togol kitev nadəlomian salito, nakemkeman epul səsəhov len galito. Naut kəmas lotopar tite, len nakemkeman salito, loviol habat.

3 Nukel nakitinan, nəsa lotoləboi ləbeviol həni, loviol habat am səhori. Be avan ideh sətaltal hən galito. Lugole len naləŕonian salit səbolit ŕai.

4 Lous taltal hən ginamito hən namtbidam hən ləbikatəpol hən na-bubulah-vat-an mōs alat siGot len naut a Jerusalem.*

5 Nəsa ginamit namttonau ke lotoləboi ləbigole, lugol habat həni am səhori. Galit māu, loviol metəkav hən galit səbolito mai aGot, ale len naləŕonian siGot, loriŕ galit len navəlanamito.

6 Ale husur aTitus totuŕat vi tarhət samit a Korint hən mətbebubulah vat mōs alat a Jutea, namtukel maii ke, tetəlmam van hən gamito hən bevi tarhət samito, hən mətbigol nauman enan togəm len navoian samito, binor.

7 Gamit mətopul səsəhov hən natit piŕi tia. Mətopul hən nadəlomian, nasoruan, naləboian, naləŕonian hən mətbigol nəsa tonor, mai na-ləmas-bunian len gamito togəm len ginamito. Husur məttopul hən natgalen maienan, samteviol kinit be məteviol habat.

* 7:12: 2Kor 2.5 * 8:4: Hən naves 1-4, ris Rom 15.26; Uman 11.27-29

⁸ Nəsakel natenan hum nakelean todaŋ. Be nuke neləboi nakitinan husur na-ləmas-buni-an samito. Imaienan nonənoŵ hənı mai na-ləmas-buni-an silat siYesu len naut tiltile lotoləŋon masuŵ hən ləbıgöl na-vi-tarhəte-an.

⁹ Husur mətoləboi navoian aMasta sidato, aYesu Kristo toviol kəmas hənı. Naut kəmas topul hən natite, gamit māu, aYesu egəm vi məsal mōs gamito, hən ke, len nə-par-tite-an san, mətbepul hən nəmauran kitin.*

¹⁰ Imaienan, nabunusian sagw imaiegai ke: Nəsa məttotubət hənı, ivoi ke mitigöl tinöŋ. Len nasihau tovan tia, gamit məttotubət bubulah vat mōs alat a Jutea, ale mətohähaŵur hən mətbıgöle.

¹¹ Gagai ivoi ke mitigöl tihav. Imagenan, hum məttoləŋon masuŵ hən məttotubət hənı, ivoi ke məteləŋon masuŵ hən mətbəvurvuri. Ale məteviol len nəsa məttokade.

¹² Husur, mətbələŋon masuŵ hən mətbəviol, aGot ehəhaŵur hən naviolan samito. Husur aGot saus nəsa datsəkade, eus gidat hən datbəviol len nəsa dattokade.

¹³ Nəsakel natenan hən nəmauran samit bidaŋ o hən mətbəmıdol, ale nəmauran sinəvanuan tile gail bimalumlumı. Ao noləŋon ke tikad naŵitpıtoŵan.

¹⁴ Gagai nəsa məttopul hənı eləboi bəvi tarhət silatenan lotomıdol. Ale nəboŋ mətbəmıdol be ləbepul hən natite, dereh leləboi ləbəvi tarhət samito. Ale bımaienan, ikad naŵitpıtoŵan.

¹⁵ Hum natosian siGot toke,
“Nəvanuan topisan nəmanna tosobur, nəhanian han səmasuŵ.

Ale nəvanuan topisan nəmanna sasobur, nəhanian han samıdol.”*

APol esəvat aTitus vi Korint tətəs

¹⁶ Nosıpa vi təban aGot tolav mai aTitus naləŋonian toŵıtoŵ hən naləŋonian notokade—naləŋonian hən bəvi tarhət samito,

¹⁷ husur aTitus ehəhaŵur hən todaŋ hən bıgöl nəsa namttokel maii. Ale husur toləŋon masuŵ hən bəvi tarhət samito, len naləŋonian san gabag, erinŋ naut egai, ivan hən gamito.

¹⁸ Ale namtosəvat avan sual am mai aTitus. Gai awawa len nadələmian, ale alat siYesu len naut pısi lusor sal suhi hən nauman san mōs na-kel-uri-an tovoi.

¹⁹ Savi enan ŋai. Alat siYesu len naut galenan lutabtabuh lan hən bıyar mai ginamito, hən namtbıpat naviolan vi Jerusalem. Naviolan enan ipat len navəlanamito hən namtbəkətkəta təban, hən nəvanuan gail ləbısal suh nəyalyalan siGot, ale hən bımasil ke, namttoləŋon masuŵ hən namtbəvi tarhət salıto.

²⁰ Namtomətahun avan ideh bısor bısa hən ginamito sil na-kətkəta-təban-an hən nabıltıviolan enan topat len navəlanamito.

²¹ Husur namtuke namtigöl nəsa tonor səlani, savi len nəhon aGot ŋai, be len nəhon nəvanuan gail am.*

²² Ale namtosəvat avan sual am hən bıtah mai gəlaru. Atenan evi awawa nadələmian sinamito. Len naŵide isoŵur namtobunusi ke tovoi. Namtusaŵ vəha-sobsoŵur hənı ke toləŋon masuŵ hən bıgöl nəsa tonor. Ale gagai eləŋon masuŵ hən bəvi tarhət samito, husur səkad nə-lon-uri-an ideh len gamito.

²³ Bıkad nausian ideh husur aTitus, nekəmaiegai ke: iŵon mai ginau, namroum bıonbıon hən namrbəvi tarhət samito. Ale awawa nadələmian eru enan sinamito, gəlar boh, arovi ahai pıspısul silat siYesu len naut tiltile gail. Len gəlaru, nahəsən aKristo iyalyal am.

* 8:9: Mat 8.20; Flp 2.6-8 * 8:15: Exo 16.18 * 8:21: Pro 3.4; Rom 12.17

²⁴ Imagenan, nuke mitigol na-ləmas-buni-an samito van hən galito timasil hən galito, hən alat siYesu len naut p̄isi ləbēləboi səhoti ke, nəboŋ namttosor sal suh gamito, namtokitin.

9

Naviolan m̄os alat a Jutea

¹ Nalobulat napisulan egai nototosi husur naviolan m̄os alat siGot a Jutea, asike nətatosi van hən gamit, tavoi ŋai,*

² husur noləboii ke mət̄toləŋon masuŵ hən mət̄bēvi tarhət salito. Ale nusor sal suh naləŋonian samito mai alat aMasetonia. Nuke, “Alat a Akaia loutaut hən ləbēviol len nasihau tovan tia.” Ale na-ləŋon-masuŵ-həni-an samito hən na-vi-tarhəte-an ebur nəlolito, gol isoḅur len galit lotuḅat viol.

³ Ale alatmiŵan len nadəlomian totor enan, nosəvat alatenan van hən gamito, hən ləbēvi tarhət samito, hən naviolan samit ḅeutaut. Ale nomətahun na-sor-sal-suhi-an sagw husur gamito ḅevi libliboŋan. Be nuke mət̄eutaut hum notokele tia ke mət̄tomaienan.

⁴ Husur, gamit asike mət̄bigole, ale nəboŋ nəḅegəmai, nəvanuan galevis ta Masetonia ləḅitah mai ginau, ale ləḅisaḅ na-utaut-həni-an samit ḅēḅuer, nahurunamito dereh tisa husur namttoriŋ nəlonamit len gamito, be mət̄sautaut. Ale gamit am, nahurumito dereh tisa.

⁵ Imagenan, nunau ke nimassəvat awawa lototor enan van hən gamito a tahw hən nəḅegəmai, hən ləḅigol naviolan mət̄tokel gati ḅeutaut. Noləŋon ke naviolan enan, egəm len nahəhaŵuran, sagəm len nə-taḅulol-bulosi-an.

⁶ Mitinau gat nategai ke: nəvanuan tomabul kinit namisurhute, len nəmatuan dereh tikad kinit nəhanian. Nəvanuan tomabul tosoḅur, len nəmatuan dereh tibaŋ hanian.

⁷ Gamit p̄isi mət̄eviol hən nəsa gamit ŵisusua mət̄todañ hən tia len nəlomito. Samteviol len namətahusian o len nə-taltal-həni-an ke mitimasgole. Husur aGot eləmas bun nəvanuan tohəhaŵur hən ḅeviol.

⁸ Ale aGot eləboi ḅeviol habat mai gamito, hən mət̄ḅepul səsəhov, hən asike mət̄ḅem̄idol hən natideh boŋ ideh. Ale len nəsa mət̄topul hən, mət̄oləboi mət̄ḅevi tarhət sinəvanuan tile gail.

⁹ Hum natosian siGot toke,
“Len nahəhaŵuran san, akis eviol hən natit isoḅur mai naməsəl gail.

Nanoran san ipat vi sutuai.”*

¹⁰ Evi aGot boh tolav namisurhuwit gail mai nəvanuan tobubulani, hən ḅegəm vi bəta hən nəvanuan ḅihani. Len naŵide tomaienan, aGot dereh tilav namisurhut gail ḅisoḅur am hən mət̄ḅevi tarhət sinəvanuan hən. Ale dereh titov hən ḅiŵan masuŵ hən naŵit nanoran len gamito.*

¹¹ AGot dereh tigol mət̄epul səsəhov hən natit p̄isi tovoi, hən mət̄ḅeviol habat akis. Ale nəboŋ namt̄bilav naviolan samito mai alat lotom̄idol, dereh lesipa vi təban aGot.

¹² Husur naviolan samit hən na-vi-tarhəte-an dereh tikad naŵit teru. Alat siGot a Jerusalem lotom̄idol, asike lom̄idol am, ale len nahəhaŵuran, dereh lesipa vəha-sobsoḅur vi təban aGot.

* 9:1: 2Kor 8.1-7 * 9:9: Psa 112.9 * 9:10: Isa 55.10

¹³ Len naŵit na-vi-tarhôte-an eru enan, dereh lisal suh nøyalyalan siGot bathut mættogol nêsa tokele, ale len nêhon nêvanuan gail mættokel ke na-kel-uri-an tovoi husur aKristo ekitin. Ale dereh lisal suh nøyalyalan siGot bathut mættoviol masuŵ hên nêvat mai galito mai nêvanuan p̄isi.

¹⁴ Ale len na-lêmas-bun-gamito-an salito, dereh lisor tuŵ m̄os gamito, husur nabiltivoian aGot toviol kêmas hêni mai gamito.

¹⁵ Datesipa vi tēban aGot hên naviolan san dattodêdas datbikel vêsŵesaii.

10

Nêdanjan siPol hên na-il-a-m̄o-an

¹ Ginau m̄au, aPol, nous gamit hên natsua. Hum ma mættoke nêboŋ nototoh mai gamito nêlogw emêdau, nêsavi natideh, be nêboŋ nototoh a tut naŵide sagw idan van hên gamito, nitos nalobulat today van hên gamito. Be len aKristo, nêlon tomêdau, togol tomêdau hên nêvanuan gail,

² nous gamit ke, mitigol naŵide samit tinor, hên asike naŵide sagw b̄idan van hên gamit galevis lotonau ke, namttohusur naŵide silat navile eg a pan.

³ Husur, naut kêmas namttotoh len navile a pan, len nabiltibalan namttobal lan, namtsēbal sum̄an alat navile a pan.

⁴ Ao, natit nêbalan namttobal hên gail lukad nêdanjan siGot, hên lēb̄itohtohtoh naut ideh aSetan toum hêni len nêmauran sinêvanuan topat kêkol hêni dan aGot. Namtoŷip̄itas nagêgêrasan lotosor tas nakitinan len na-sor-levlev-an ideh.

⁵ Ale nê-patpat-nêvanuan-an ideh mēhat toil gol nêvanuan dan aGot, hên asike lēbelēboii, namtoŷip̄itasi. Nênanuan p̄isi, namtuban̄is gat gail hên lēb̄igol nêsa aKristo tokele.

⁶ Ale nêboŋ mēb̄igol kavkav hên nalêŋonian seKristo, dereh namteutaut hên namtb̄ipansēm nêvanuan p̄isi lotomêtahun lēb̄igol husuri.

⁷ Gamit mētoris nêsa topat vivile ŋai! Be mitinau nategai ke: Avan ideh b̄inau lēboii ke tovi seKristo, tinau len gai gabag tētas am ke, ginamit am namtovi seKristo sum̄an gai.

⁸ Hum ma mættonau suluŵi ke, notosor sal suh habat hên na-il-a-m̄o-an Nasuŵ toriŋi len navêlanamito. Be eriŋi len navêlanamito hên namtb̄igol mēb̄idan am len nêmauran samito, savi hên namtb̄emêdas nadêlomian samito. Imagenan nahurunamito sêsa lan.

⁹ Nomêtahun mēb̄inau ke, notolêŋon ke, mēb̄emêtahw len nalobulat napisulan nototos gail.

¹⁰ Husur gamit galevis luke, “Len nalobulat napisulan san gail nasoruan siPol emêlas, idan, be nêboŋ totoh mai gidato, gai sêdan, ale nasoruan san savi natideh.”

¹¹ Nêvanuan lotomaienan limasnau sêhoti ke, nêsa namttokele len nalobulat napisulan gail nêboŋ namttotoh a tut, eŷitoŵ hên nêsa namtb̄igole nêboŋ namtb̄egēmai.

¹² Namtomêtahun namtb̄eŷitoŵ hum nêvanuan galevis lotosor sal suh galit sēbolito. Namtomêtahun namtb̄enênoŵ hên ginamit mai galito. Nêboŋ lotonênoŵ hên galit mai galit gabag ŋai, hum lotovi natesua tonor hên lēbelēboii sêhot galit gabag lan, lumelmel.

¹³ Be ginamit, namtsasor sal suh ginamito sêhor nakitinan. Ao, dereh namtisor sal suh ginamit len nauman aGot toriŋi len navêlanamito ŋai. AGot eriŋ navilah hên nauman enan, nauman enan sinamito, etibau van vêbar gamito.

¹⁴ Len na-sor-sal-suhi-an sinamito, namtsasəhor navilah hən nauman aGot toriŋi. Husur naut samito ipat len navilah enan, ale namtogəm bar gamit a Korint metəkav hən namttokel na-kel-uri-an tovoi husur aKristo.

¹⁵ Ale namtsasor sal suh nauman avan tile am togole hən namtbipatpat ginamit məhat lan. Avil namtuvatvat viri ke, nadəlomian samit dereh tetibtibau am hən namtbigol nauman bətibau habat am len gamito.*

¹⁶ Bimagenan, dereh namteləboi namtbikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut gail lotopat a tut dan gamito. Husur namtomətahun namtbisor sal suh nauman namttogole len naut nəvanuan tile am toumum lan tia.

¹⁷ Be hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bisor sal suh natideh, tisor patpat Nasub aGot məhat.”*

¹⁸ Husur nəvanuan tosor sal suh gai, aGot sahəhaʋur həni. Be nəvanuan aGot tosor sal suhi, aGot ehəhaʋur hən avan enan.

11

APol mai ahai pispisul gəgəras gail

¹ Noləŋon ke mitidañ hən nəbisor sal suh kəkereh hən ginau bai. Hum ma məttonau ke notomelmel, be nous gamit hən mətbesəsəloŋ husur ginau.

² Nulekol hən gamito len nalekolan siGot. Gamit mətosuñan navensus toveveu, ale nukel gati ke tilah mai nauluñan tosua ŋai, aKristo.

³ Be nomətahw ke mətosuñan alv, nəñat togəras len naʋide hən na-sor-hehe-an. Ginau nomətahw ke, hum ma avan ideh bəgəras gamit, hən bəmədās nənauan samito, liv gamit dan aKristo, hən asike mətbidaŋ lan am len nəlomit toveveu.*

⁴ Husur mətohəhaʋur hən məttodañ hən avan ideh togəm hən gamito, naut kəmas tokel ur aYesu totile dan aYesu egaii namttokel uri, naut kəmas məttokad nanunun nəgəgərasan ideh totile dan aNunun aGot məttokade a mō, naut kəmas məttodəlom na-kel-uri-an ideh tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi məttokad nadəlomian lan a mō.

⁵ Be alat məttonau suluʋi ke lotovi “bilitihai pispisul gail,” len nabunusian sagw, ləsəyalyal səhor ginau len natideh.

⁶ Hum ma nəsekad namitisau hən nasoran, be nukad na-ləboi-buni-an. Len naʋide pisi namtugol natenan imasil buni hən gamito.

⁷ Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an siGot mai gamito, nəsaus nəvat o natideh am hən gamito. Nugol nəlogw emədaʋ hən nəbeputsan gamito. Nəboŋ notogol tomaianan, mətunau ke notogol nəsaan a?

⁸ Noum kəmas mōs gamito, be alat siYesu len naut tiltile gail am lobubulah vat mōs ginau. Ehum notovənvənəh dan galito hən nəbevi tarhət samito.

⁹ Nəboŋ nototoh mai gamito, nəboŋ notomīdol, nəsaus natideh ben gamit ideh. Husur nəbathudud nadəlomian lotogəm len naut a Masetonia, loviol pis nəsa notomīdol həni. Nomətahun na-kətkəta-təban-ginau-an tovi nauman ideh todaŋ len gamito. Nəsaus natideh ben gamito, ale asike nigole boŋ ideh.*

¹⁰ Len nakitinan seKristo topat len ginau, səkad avan ideh len naprovens Akaia bigol na-sor-sal-suhi-an egai sagw binoŋ.

¹¹ Mətunau ke notokəmaianan husur nəsaləmas bun gamito a? Aoa! AGot eləboii ke, notoləmas masuʋ hən gamito!

¹² Naʋide enan notohushusuri, dereh nehusur tabtab həni, hən ke, alat lotonau ke lotovi bilitihai pispisul seKristo, asike ləbikad napisal ideh hən ləbisor sal suh galito hum lotoʋitoʋ hən ginamito len natideh.

* **10:15:** Hən naves 13-15, ris Rom 15.17-21

* **10:17:** Jer 9.24; 1Kor 1.31

* **11:3:** Gen 3.1-5, 13

* **11:9:** Flp 4.15-18

¹³ Nəvanuan lotomaienan lovi hai pispisul gəgəras. Len nauman salit loliblibon, ale len nañide salito, logəgəras ke lotovi hai pispisul seKristo, be ləsəmaianan.*

¹⁴ Nəsasəhoñut len nañide enan! Husur aSetan m̃au egəgəras ke tovi añel hən nañial.

¹⁵ Imaianan, sadatesəhoñut len nəvanuan nauman san gail lotogəgəras ke lotovi vanuan nauman hən nanoran. Len nəboñ naməkot dereh lipanis sil nəsə lotogole.

Na-ləñon-isa-an siPol m̃os aKristo

¹⁶ Nukel tas nategai am ke, samtinau ke notomelmel. Be mət̃binau ke notomaienan, mətəsəselonj husur ginou bai, hum notomelmel, hən nəbisor sal suh ginou.

¹⁷ Len na-sor-sal-suhi-an egai sagw, nəsakel nəsə Nasuḅ toləñoni, be nusor sum̃an nahoñon.

¹⁸ Ale husur ke nəvanuan gail lotosor patpat galit məhat len nañide silat navile a pan, ginou am dereh nimaianan.

¹⁹ Gamit mətunau ke mətukad nəkadumito, be mətəhəhəvur sal hən mətəsəselonj husur nahoñon gail!

²⁰ Husur avan ideh ḅigol gai ḅeil a m̃o hən gamito hum mət̃tovi slev san, mətudañ hən! Avan ideh ḅegəras gamito hən ḅihan p̃is nəvat samito, ḅipatpat gai məhat hum mət̃tovi ut kəmas, o ḅiḅos nətarhomito, gamit m̃au mətudañ hən!

²¹ Mətunau ke nahurugw timassa husur namtsədañ sənəv hən namttohusur nañide en salito a? Ao!

Nusor hum notomelmel, be natideh galit ləḅikad na-il-ḅuri-an hən ləḅisal suh galit hən, ginou am nukad na-il-ḅuri-an hən nəḅisal suh ginou hən.

²² Galit lovi Ipru a? Ginou am novi Ipru. Galit lovi seIsrael a? Ginou am novi seIsrael. Galit lovi pasusan siApraham a? Ginou am novi pasusan siApraham.*

²³ Lovi vanuan na-vi-tarhəte-an seKristo a? Nusor hum notovinvinu be noum vi tarhət san habat am səhor galito. Noum idañ habat səhor galito, nutoh len naim ḅəbañis vəha-səḅur səhor galito, nosəselonj hən nabus hən nabilbilas-masuḅ-an səhor galito, ale nəmatan ipat pəpadañ hən ginou vəha-səḅur səhor galito.

²⁴ NaJu gail lobilas habat hən ginou vəha-39 len nəmaribonj sua. Len nəyaran sagw gail lugol nabilasian enan vəha-rim.*

²⁵ Vəha-tor alat a Rom luḅas habat hən ginou hən nəhai gail. Len nəboñ sua lotubun ginou. Vəha-tor nəlanis notosah lan iməḅurḅur. Len nalenmariug esua mai nalennəyal esua nusul len naliliḅol mermer len tas.*

²⁶ Nugol nəyaran isəḅur, ale nəmatan ipat pəpadañ akis. Ikad nawisel gail lotolev. Ikad nəvanuan vənvənah lotəhəhəvur hən ləḅigol nasənahən. NaJu gail luke nimat, alat ləsavi Ju luke nimat. Pəpadañ hən notomat len nabiltivile, len naut masmas toḅḅəsw, len tas mai len natohan sagw mai nəvanuan lotogəras ke lotokad nadəlomian.*

²⁷ Noum idañ m̃os Nasuḅ, noum habat len nədañan sagw p̃isi, nəsepət savoi vəha-səḅsəḅur. Nupar hanian, numaduh habat, nəmal ihat ginou vəha-səḅur. Naut esusus habat hən ginou, nom̃idol hən nahurabat.

* **11:13:** Mat 7.15; 2Pit 2.1; KelV 2.2 * **11:22:** Flp 3.5 * **11:24:** Deu 25.3 * **11:25:** Uman 16.22, 14.19 * **11:26:** Uman 9.23, 14.5

²⁸ Naut kəmas natideh gail am, akis nunau tuhatuh hən alat siYesu len naut tiltile gail. Nunau soḅuer hən naḅisal hən nəḅekətkəta təban galito.

²⁹ Nəmauran salit ideh asike ḅidaḅ, ginau am nəḅədaḅ. Nəvanuan ḅeliv galit ideh hən ḅipes ḅəḅet, teh len nəsaan, ginau nələgw ipaḅpaḅ.

³⁰ Nomətahun nəḅisor patpat ginau məhat, be nəḅimassor sal suh ginau, dereh nisor sal suh natgalenan togol tomasil ke nəḅədaḅ.

³¹ Nokitin, nəsaliboḅ. AGot, aTəman Nasuḅ aYesu Kristo, nə-sal-suhi-an tevi təban vi sutuai sutuai. Gai eləboii ke notokitin.

³² A mō, nəḅoḅ nototoh len naut a Tamaskus, nəgavna, aAretas tovi Kiḅ totabtabuh lan, ikel mai nasoltia san gail ke lekətkəta kəkol hən nəḅiltivile enan hən ləḅitah gat ginau.

³³ Be len nəhad, nəvanuan galevis loriḅ ginau vi pan, tur len natuhbopita topat len nəḅiltiholəvat hən nəḅiltivile. Nə nugam yav dan navəlan nəgavna enan.*

12

Nəḅoḅ aPol sədaḅ, len aKristo, idaḅ

¹ Naut kəmas na-sor-patpat-ginau-məhat-an savi tarhət sagw, nimassor sal suh ginau. Nuke nisor husur na-kəta-risi-an lotogəm len Nasuḅ mai na-kel-vəhoti-an san gail.

² Noləboi naulumān sua seKristo.* Len nasihau tovi 14 tia, aGot isaḅul atenan vi məhat vi lan nəmav.† Nəsaləboii ke tokad niben sal o niben toḅuer, be aGot ḅai eləboi natenan.

³ Evoi, aGot ḅai eləboii ke totoh len niben o tovivile dan niben. Be noləboii ke,

⁴ aGot isaḅul atenan vi məhat vi lan naut a Paratais.* Len naut ei esəsəloḅ hən nasoruan, nəvanuan səkad nasoruan hən ḅikele; nasoruan aGot sədaḅ hən avan ideh ḅikele.

⁵ Dereh nisor sal suh nəvanuan tomaianan. Be asike nusor sal suh ginau. Dereh nisor sal suhi ke nəḅədaḅ ḅai.

⁶ Nətake nətasor sal suh ginau, asike nətaməlmel husur nətakel nakitinan ḅai. Be asike nusor patpat ginau məhat, husur nomətahun avan ideh ḅipatpat ginau məhat. Be nuke nabunusian sivan enan tipat ḅai len nəsa toris notogole mai nəsa tosəsəloḅ hən notokele.

⁷ AGot emətahun nəḅipatpat ginau məhat len na-kəta-risi-an mai na-kel-vəhoti-an galen sagw lotoyalyal. Imaianan eriḅ natesua todaḅ masuḅ len nəmauran sagw. Natenan ehum nasunit nəhai tosar tabtab hən nibegw, ehum napisulan togəm len aSetan hən ḅemədas ginau.

⁸ Noḅir Nasuḅ vəha-tor, nousi hən ḅilav kuvi dan ginau.

⁹ Be ikel mai ginau ke, “Asike nulav kuvi. Navoian sagw notoviol kəmas həni mai gaiug eləboi ḅetəgau gat gaiug, husur nəḅoḅ gəsədaḅ, nədaḅan sagw epul masuḅ len gaiug.” Husur tokəmaianan, nohəhaḅur hən nəḅisor sal suh nədaḅan sagw toḅuer, husur nəḅoḅ nəḅədaḅ, nədaḅan seKristo ipat len ginau.

¹⁰ Husur natenan, nohəhaḅur hən nəḅədaḅ; nəḅoḅ nəvanuan lotosəvar ginau, nohəhaḅur; nohəhaḅur hən natit lotogol notoləḅon tosa; nəḅoḅ nəvanuan lotomədas tabtab hən ginau, nohəhaḅur; nəḅoḅ nototoh len nəmauran todaḅ,

* **11:33:** Hən naves 32-33, ris Uman 9.23-25 * **12:2:** Len naut egai aPolisor husur gai gabag. † **12:2:** Len nasoruan ta Kris ike *nəmav na-vəha-tor-an*, be nəvanuan namitisau galevis lunau ke namilen *nəmav aGot totohtoh lan*. Len nənanuan salito datukad nəmav dattoləboi datḅerisi, datukad nəmav naməso gail lotopat lan, mai datukad nəmav aGot totohtoh lan. * **12:4:** Luk 23.43

nohəhaʋur. Nohəhaʋur hən natgalen ʋisi mōs aKristo, husur nəboŋ nəsaɗaŋ, len aKristo, nudaŋ.

APol inau masuʋ hən alat a Korint

¹¹ Nusor maienan hum ahoʋon, be gamit māu mətugol notomaienan. Gamit māu, inor hən mitisor sal suh ginau; husur naut kəmas notovi ut kəmas, alat məttonau suluʋi ke lotovi “bilitihai pispisul gail” ləsəyalyal səhor ginau len natideh.

¹² Len namerikel notogol gail len gamito, imasil ke notovi hai pispisul kitin. Len na-toh-mədau-an nudaŋ ʋur nəmauran sagw todaŋ, nugol namerikel gail lotokel kot aYesu, nugol natit məttonaŋmaŋ len gail, mai natit lotogol nədaŋan siGot tomasil.

¹³ Nəsa notogole len gamito eʋitoʋ hən nəsa notogole len alat siYesu len naut tiltile gail. Ikad natesua ŋai nəsaɗole len gamito. Na-kətkəta-təban-ginai-an savi nauman ideh todaŋ len gamito. Hum ma məttonau ke naten tovi nəsaan, mətəruʋati dan ginai bai!

¹⁴ Gagai noutaut hən nəbēgəm hən gamito. Dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Ale na-kətkəta-təban-ginai-an asike evi nauman ideh todaŋ len gamito, husur nəsaləŋon natit samit gail, be noləŋon gamito. Nokəmaianan husur savi hən natətai ʋeum hən ʋekətkəta təban anan mai atəman ʋivoi, be ipat len anan mai atəman hən arʋekətkəta təban natətai ʋivoi.*

¹⁵ Imaianan, nohəhaʋur hən nəbēviol hən ginai gabag mai natit ʋisi notokade mōs gamit. Ginai nəbələmas masuʋ hən gamito, gamit dereh mətələmas kinit ginai a? Naten sanor!

¹⁶ Be naten tipat. Na-kətkəta-təban-ginai-an savi nauman ideh todaŋ len gamito, be gamit galevis luke, len naʋide tosusuah, notogəras gamito hən notovənoh natit samit gail.

¹⁷ Mətʋinau ke tomaienan, kel mai ginai naʋide notogəras gamit hən! Mitikel ur avan ideh notosəvati van hən gamito, togəras gamit hən nəbikad nəvat samito.

¹⁸ Nous aTitus idan hən ʋivan hən gamito, ale nosəvat awawa nadələmian sinamit maii. Ale aTitus, egəras gamit mōs nəvat a? Ao! Husur len nəmauran sinaməru namrukad aNunun aGot tosua ŋai, ale naʋide sinaməru eʋitʋitoʋ ŋai.*

¹⁹ Hum ma məttonau ke, namtotətətas gol ginamito vəbar gagai. Ao! Nəboŋ namttosor, namtusor len nahəsan aKristo len nəhoŋ aGot. Ale gamit namttoləmas bun gamit ʋisi, natit ʋisi namttogole, namtugole hən mətʋidaŋ am.

²⁰ Husur nomətahw ke nəboŋ nəbēgəmai asike nəbisaʋ gamit hum notoləŋoni, ale gamit am asike mətʋisaʋ ginai hum mətʋoləŋoni. Nomətahw ke mətʋikad naʋitʋituhan, nə-taʋulol-bulosi-an, nəlol paŋpaŋ, nə-nau-gamit-səbomito-an, nasoruan tomədas naʋoruan samit gabag, na-kel-nəmadumit-an, nə-patpat-gamit-məhat-an, mai nətaʋtaʋoran.

²¹ Nomətahw ke, nəboŋ nəbēgəmai aGot dereh tigol neməmau len nəhomito. Ale nənauan sagw etuhatu ke, dereh nəlogw tisa sil gamit isoʋur lotogol nəsaan a mō tia, be ləsəpair dan naʋiŋʋiŋalan salito, naitian tosa, mai naʋide hən naitian taʋtaʋor.

13

Nalələgauan naməkot siPol

* 12:14: Uman 18; 2Kor 13.2 * 12:18: 2Kor 8.6, 16, 18

¹ Nəboŋ nəbegəm ris gamito, dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Hum natosian siGot toke, “Nəboŋ avan ideh bikel uri ke avan tile togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele teil p̄ar̄p̄ar len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.”*

² Nəboŋ nototoh mai gamito len nagəman na-vəha-ru-an sagw, nukel nalələgauan mai gamito. Ale gagai nəsatoh ei, nutoh a tut, be nukel tətəs həni mai alat lotogol nəsaan a m̄o, mai gamit p̄isi am m̄əttogol nəsaan, ke, avan ideh togol nəsaan asike igam yav dan nəpanismen sagw.

³ Husur m̄əttoləŋon na-ləboi-buni-an ke len ginau aKristo tosor, ale dereh nigol t̄ip̄ar̄p̄ar hən gamito len nəpanismen galenan. AKristo səpar daŋan len nəsa togole van hən gamito, be nədaŋan san etibau len gamito.

⁴ Ekitin ke tokul nəboŋ lototahətah həni len nəhai balbal, be len nədaŋan siGot, gagai ikad nəmauran. Len nəbonan sinamit maii, ginamit am namtsədaŋ, be len nədaŋan siGot, namtukad nəmauran mai aKristo. Ale nəboŋ namtbegəmai, dereh m̄əteris nədaŋan enan.

⁵ M̄ətebunus kitev nadələomian len gamit səbomito. M̄ətukad nadələomian kitin o eḅuer? M̄ətsənau səhoti ke aYesu Kristo totoh len gamito a? Asike b̄imaienan, m̄ətsəkad nadələomian kitin.

⁶ Be nuke mitisaḅ ləboii ke namttovi ahai pispisul kitin seKristo.

⁷ Ale gagai namtusor tuḅ van hən aGot ke, gamit ideh asike igol natideh tosa. Namtsasor tuḅ maienan hən nəvanuan gail ləbələboii ke namttovi hai pispisul kitin, be hən m̄ətb̄igol navoian, naut kəmas nəvanuan gail ləb̄emətahun ginamito hum namtsavi hai pispisul kitin.

⁸ Husur namtsaləboi namtb̄igol natideh b̄emədəs nakitinan, avil natit p̄isi namttogole, namtugole m̄os nakitinan.

⁹ Nəboŋ m̄əttodaŋ, namtohəhaḅur, naut kəmas namtsədaŋ. Namtusor tuḅ am ke, mitimatmatu len nəmauran samito.

¹⁰ Husur enan, nutos natgalegai nəboŋ nototoh a tut dan gamito, hən asike nəḅidaŋ taltal hən gamito nəboŋ nəbegəmai. Husur, len nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an Nasuḅ tolavi mai ginau, nuke nigol mitidaŋ am len nəmauran samito, nomətahun nəb̄emədəs nadələomian samito.

¹¹ Bathudud nadələomian, egai nasoruan naməkot sagw. M̄ətehəhaḅur. Miti-matmatu len aKristo. M̄əteləŋon tivoi am len nələomito. Mitikad nənauan tesua. Mitikad natəmat len nəmauran samit gail. Beti aGot hən na-ləmas-buni-an mai natəmat dereh titah mai gamito.

¹² Len na-ləmas-buni-an siGot len nələomito, m̄ətesuḅ gabag hən nətarhomit gail hən m̄ətb̄ikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

¹³ Alat siGot p̄isi gegai lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

¹⁴ Nasuḅ aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit p̄isi, aGot teləmas bun gamit p̄isi, mai aNunun aGot tigol m̄ətesua maii len nələomit p̄isi.

* **13:1:** Deu 19.15; Mat 18.16; 1Tim 5.19; Ipru 10.28

Kalatia

Naloʔulat napisulan aPol totosi van hən alat a Kalatia

Ase itos naloʔulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos naloʔulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu len naut gail a Kalatia læberin nəlolit bidan len aYesu ŋai, savi nahusurian hən nalo.

Itos naloʔulat egai mōs ase?

Naloʔulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut gail a Kalatia.

APol itos naloʔulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 49 nəboŋ totoh len naut a Antiok.

- 1) Na-ke-ivoi-an (1.1-5)
- 2) Mətosəsəloŋ hən naʔusanan tosa (1.6-9)
- 3) Nədaŋan hən na-il-a-mō-an siPol hum ahai pispisul sua (1.10-2.21)
- 4) Nalo mai nadəlomian (3.1-25)
- 5) Nau səhot navoian mai nəmakuvan məttokade nəboŋ məttogəm vi natun aGot gail (3.26-4.7)
- 6) Təgau gat nəmakuvan samito (4.8-5.1)
- 7) Mətbigoł mətbikad na-tiv-dalusi-an, mətotəlmam hən mətbəvi slev hən nalo tətəs (5.2-12)
- 8) Mətehusur aNunun aGot, samtehusur naʔide tosa samit gail (5.13-6.5)
- 9) Nakelean todaŋ naməkot: naʔit hən nəsa məttogole dereh tibar gamito. Gol navoian! (6.6-10)
- 10) Na-tiv-dalusi-an savi natideh, beʔuer tu savi natideh (6.11-16)
- 11) Nasudəlaŋian (6.17-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol novi ahai pispisul sua. Savi avan ideh totabtabuh len ginau, aoa, aYesu Kristo mai aGot aTəman togol tole məhat dan nəmatan, arutabtabuh len ginau.

² Ginau aPol, mai nəbathudud nadəlomian gegai, namtutos naloʔulat napisulan egai. Namtutosi van hən alat siYesu len navile gail a Kalatia.*

³ Namtuos ke aGot aTəmadato mai Nasuʔ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito ale arigol nəlomit tikad natəmat.

⁴ AKristo eriŋ gai len nəmatan mōs bilav kuv gidat dan nəsaan sidato hən bilav kuv gidato dan nəmauran tosa silat ta daməŋai. Igole husur naləŋonian siGot aTəmadato.

⁵ Nə-sal-suhi-an tivan hən nəyalyalan siGot vi sutuai sutuai! Ganan.

Na-kel-uri-an tovoi esua ŋai

⁶ Evi aGot tokis gamito hən mətbimaur len navoian aKristo toviol kəmas həni, wake mətupair tutut dani van hən naʔusanan totile. Nosəhoʔut len gamito!

⁷ Naʔusanan enan savi na-kel-uri-an tovoi ideh. Ikad nəvanuan galevis lotogol nənauan samito etuhath, lotoləŋon læbemədas na-kel-uri-an tovoi seKristo.

⁸ Be nukel mai gamit ke, avan ideh, naut kəmas ginamit o aŋel togəm len nəmav, bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi namttokel mai gamit tia, aGot māu tibar həni len nəhab nəmatan!

* 1:2: Uman 16.6

9 Hum namttokele tia, nukel tasi am ke, avan ideh bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan enan mættodælomi tia, aGot māu tibar hēni len nēhab nēmatan!

10 Ginau nēsahisi ke nēvanuan gail lēbehēhāvur hēn ginau. Nolēhōni ŋai ke aGot behēhāvur hēn ginau! Nētahishisi ke nēvanuan gail lētahēhāvur hēn ginau, asike nētavi aslev seKris̄to.

AGot ekis aPol

11 Bathudud nadælomian sagw, nukel koti mai gamit ke, nēkadun na-kel-uri-an tovoi notokel uri, savi len nēvanuan.

12 Husur avan ideh sēlavi mai ginau, saṽusani hēn ginau. Ao, aYesu Kris̄to sēbōn, ikel vēhoti mai ginau.

13 Nokēmaianan husur mētosēsəlōŋ lēboi tia naṽide hēn nēmauran sagw nēboŋ notohusur naṽide hēn nalotuan seJu gail. Ginau aPol, nomēdas tabtab hēn alat siGot hēn lēbimasig.

14 Len naṽide hēn nalotuan seJu gail, ginau nosēhōr naJu isōbur len naur hagw. Nudaŋ habat len naṽide setēmagw gail ta sutuai.*

15-16 Len navoian toviol kēmas hēni, aGot ilekis hēn ginau, ekis ginau nēboŋ notopat len nabēhāvun anagw sal. Beti aGot ehēhāvur hēn togol ke nolēboi p̄arpar hēn aNatun san hēn nēbikel uri mai alat lēsavi Ju. Nēboŋ togol tomaienan, nēsēsāṽsaṽut hēn nēbisor kitevi mai avan ideh,†

17 nēsavi mēhat vi Jerusalem hēn nēberis alat lotovi ahai pispisul gail a mō hēn ginau. Aoa, novi tut vi Arapia, beti notēlmam vi lan naut a Tamaskus.

18 Husur nasihau totor notēlmam vi Jerusalem hēn nēbelēboi aPita mai nēbinau sēhot nēsa bikel mai ginau. Ale nutoh maii len nēmaribōŋ tovi 15.‡

19 Nēsaris ahai pispisul ideh am, be aJemes aṽan Nasuḅ ŋai.*

20 Nēsa nototosi van hēn gamito ekitin. Len nēhōn aGot nukelē, nēsaliōŋ.

21 Beti husur nēboŋ enan novi lan naut a Siria mai a Silisia.

22 Be alat seKris̄to len naut a Jutea lēsabubur mai ginau, lēsaliōboi ginau.

23 Losēsəlōŋ hēn na-kel-uri-an ŋai toke, “Atenan tomēdas tabtab hēn ginamit a mō, gagai ikel ur nadælomian egaii tomēdasi a mō.”

24 Imaianan lusal suh aGot bathut nēsa togole len ginau.

2

Ahai pispisul gail lohēhāvur hēn aPol

1 Husur nasihau tovi 14 novi mēhat tētas vi Jerusalem mai aParnapas. Len nēboŋ enan namrosēhar aTitus am.*

2 Novi Jerusalem husur aGot toṽusan ginau hēni ke nimasvan. Len nabōnōnan mai nēvanuan totibau gail sēbolit ŋai, nukel vēsvēsai mai galito na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai alat lēsavi Ju. Nugol tomaienan husur nuke lidam̄ hēn nauman sagw. Nomētahw ke notoum kēmas ŋai, hum nauman p̄isi sagw savi natideh. Be ludam̄ hēni.

3 Ale natsual am, lēsētaltal hēn aTitus, totah mai ginau, hēn bikad na-tiv-dalusi-an, naut kēmas tovi uleKris̄.

4 Ikad na-sor-levlev-an enan husur nēvanuan galevis len naut tiltile gail logēgēras ke lotokad nadælomian. Ale loliligis hēn galito len ginamito, hēn lēbisab lēboi nēmakuvan dattokade dan nalo, len nabōnan sidato mai aKris̄to aYesu. Luke lisaḅ lēboii hēn lēbigol gidat datḅevi slev hēn nalo enan.*

* **1:14:** Hēn naves 13-14, ris Uman 8.3, 22.3-5, 26.9-11 † **1:15-16:** Hēn naves 15-16, ris Uman 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18. Isa 49.1; Jer 1.5 ‡ **1:18:** Uman 9.26-30. Len nasoruan ta Kris̄ ike aKefas, tovi nahēsan aPita len nasoruan ta Aram. * **1:19:** Kal 2.9; Mat 13.55 * **2:1:** Uman 11.30, 15.2 * **2:4:** Kal 1.7; Jut 4

⁵ Be namtoil gəgat, namtsasəsəlon̄ hən nahudhusoruan ideh salito. Ao, namtotəgau gat nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi m̄os gamito.

⁶ Ale nəboŋ notokel nəsa notokel uri tonon̄, alat lotoil a m̄o ləsasuhud hən nasoruan ideh maii am. (Tarhət hən na-il-a-m̄o-an salito, nəhes totibau lotoṽati savi natideh len ginau, husur len nabunusian siGot nəvanuan p̄isi loṽitp̄itoṽ. Riŋ naten tipat.)*

⁷ Alat lotoil a m̄o ləsakel natideh am husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju suŋan gai totabtabuh len aPita hən aPita b̄ikel uri mai naJu gail.

⁸ Bathut, len nauman sePita tovi ahai pispisul van hən naJu gail, aGot eum. Ale len nauman sagw am notovi ahai pispisul van hən alat ləsavi Ju, aGot eum.

⁹ AJemes, aPita, mai aJon, luṽat nəhes hum lotoil a m̄o hən alat siYesu len naut a Jerusalem.* Nəboŋ lotokəta ləboi navoian aGot toviol kəmas həni, topat len nauman sagw, galit loləlav mai ginau mai aParnapas hən ginamit p̄isi namtb̄ikad nabonan len aYesu. Ludam̄ ke ipat len ginaməru hən namrb̄ikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, ale ipat len galit hən ləb̄ikel uri sal mai naJu gail.

¹⁰ Lous ginamər ŋai ke namrinau gat alat lotopar tite. Natenan boh, noləŋon buni hən nəb̄igole.*

APol ikel nəsaban sePita maii

¹¹ Avil nəboŋ aPita togəm hən ginamit len naut a Antiok, nosivoh lan. Len nəhon nusor tasi husur isab len nəsa togolgole.

¹² A m̄o ihanhan mai alat lotokad nadəlomian ləsavi Ju. Galit ləsəkad na-tiv-dalusi-an. Ale AJemes esəvat galevis gəmai. Nəboŋ lotobar naut a Antiok, aPita ivan dan alat ləsavi Ju, səhan mai galit am, husur emətahw len alat lotoil gəgat len na-tiv-dalusi-an.*

¹³ Beti naJu gail lotokad nadəlomian am luṽon mai aPita len nagəgərasan san gol ke aParnapas am ehusur naṽide nagəgərasan salito.

¹⁴ Be nəboŋ notoris ke ləsahusur nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, nukel mai aPita len nəholito ke, “Gaiug govi Ju, be len nəmauran sam̄ gutoh suŋan alat ləsavi Ju, gəsatoh len nalo suŋan naJu gail. Imabe gudaŋ len alat ləsavi Ju hən ləb̄itoh suŋan naJu lotohusur nalo? Sagimagenan!

¹⁵ “Gidaru, nəboŋ lotopas gidaru, darovi Ju, darsavi vanuan naut tile lotovi vanuan nəsaan len nabunusian seJu gail.

¹⁶ Avil gidat dattovi Ju nadəlomian, datoləboii ke nəvanuan togol husur nalo, aGot sariŋi ke tonor len nəhon sil na-gol-husuri-an san. Ao, bathut nadəlomian len aYesu Kristo ŋai aGot toriŋi ke nəvanuan inor len nəhon.† Imagenan, gidat am datorin̄ nəlodato len aYesu Kristo, hən aGot b̄eriŋi ke datb̄inor len nəhon, len nadəlomian sidato len aYesu Kristo savi len na-gol-husur-nalo-an. Husur səkad avan ideh, len nalo avan en togol husuri, toləboi b̄inor len nəhon aGot.

¹⁷ Ale datb̄eləŋon ke len aKristo datinor len nəhon aGot, be datb̄isabi ke datovi vanuan nəsaan sal husur dattopair dan nalo, namilen ke aKristo esəhar gidat vi lan nəsaan a? Ao, asike maienan!

¹⁸ Nəbeum təlmam hən nalo notogol tomasig, noṽusan səhoti ke ginau gabag noṽur kotov nalo.

* **2:6:** Deu 10.17 * **2:9:** Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsən aPita len nasoruan ta Aram.

* **2:10:** Uman 11.28-30 * **2:12:** Uman 11.2-3 † **2:16:** Psa 143.2; Rom 1.17, 3.20, 22. Len naut egai nasoruan ta Kris ikad namilen eru. Esua: len nadəlomian nəvanuan tokade len aYesu Kristo. Togon: len aYesu Kristo totəgau gat aGot mai nəsa aGot toriŋi hən b̄igole.

¹⁹ Husur ehum notomat, bathut nalo sawol hən nəmauran sagw am. Len nabunusian hən nalo numat ɲa nupair dan nalo hən nəb̃itoh hən aGot b̃iwol hən nəmauran sagw. Esum̃an notomat len nəhai balbal mai aKristo.

²⁰ Nutoh, be savi ginaw am, aKristo m̃au itoh len ginaw. Nəmauran notokade len nibegw, nukade len nadələmian len aNatun aGot, gai toləmas bun ginaw, toviol hən nəmauran san hən b̃imat, m̃os ginaw.

²¹ Len nabunusian sagw, navoian enan aGot toviol kəmas həni, savi ut kəmas. Evi nab̃ilitit sua. Husur, nalo tagol dattanor len nəhon aGot, aKristo təmat m̃os naut kəmas ɲai.”

3

Nanoran ipat len nalo o nadələmian?

¹ Eee gamit alat a Kalatia mətumelmel! Ehum avan sua todələm̃ gamito hən mət̃betətan! Len nəhomito, nusor vəsvəsaii nəmatan siYesu Kristo len nəhai balbal. Ehum gamit mət̃orisi len namətamito.

² Nuke neləboi natsua ɲai: imabe? Mətukad aNunun aGot husur mət̃ohusur nalo seJu gail a? Ao mətukade husur mət̃orij̃ nəlomito len na-kel-uri-an tovoi mət̃tosəsələŋ həni.

³ Mətumelmel o mətumabe? Nəboŋ mət̃totub̃at, mət̃ohusur aGot len nədaŋan seNunun, be gagai mətunau ke mət̃evurvur nəmauran toveveu enan len nədaŋan samit ɲai. Mitimabe?

⁴ Len nadələmian samito, mət̃oləŋon isa vəsa len natit isəbur. Savi m̃os natideh a? Ao! Evi m̃os natite!

⁵ Nəboŋ aGot tolav aNunun mai gamito, nəboŋ togol namerikel gail len gamito, igole husur mət̃ohusur nalo seJu gail a? Ao! Igole husur mət̃orij̃ nəlomito len na-kel-uri-an tovoi mət̃tosəsələŋ həni.

⁶ Mitinaw aAraham ke: “Gai eriŋ nəlon len aGot, ale aGot eriŋ gat aAraham hum tovi nəvanuan nanoran.”*

⁷ Beti mət̃eləboii ke, alat lotorij̃ nəlolit len aGot, galit lovi anatun aAraham kitin.

⁸ Sutuai natosian siGot ike, dereh aGot teriŋi ke, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile linor len nəhon balai, ləberij̃ nəlolit lan. Natenan ipat a m̃o nəboŋ aGot tokel na-kel-uri-an tovoi mai aAraham ke, “Len gaiug, dereh nigol navoian van hən naluṽoh p̃isi hən nəvanuan naut tiltile.”*

⁹ Imagenan, dereh aGot tigol navoian van hən alat lotorij̃ nəlolit lan, surm̃an aAraham togole.

¹⁰ Be alat lotoil gəgat len nalo, lutoh len nəpanismen sua. Nokəmaienan husur natosian siGot ike, “Nəpanismen tipat len alat ləsagol tabtab hən natit p̃isi topat len nalo.”*

¹¹ Imasil ke len nalo nəvanuan togol husuri, avan ideh sanor len nəhon aGot. Husur natosian siGot ike, “Alat lotonor len nəhon aGot dereh likad nəmauran tokitin bathut lotorij̃ nəlolit len aGot.”*

¹² Naṽisal hən nadələmian enan etile len naṽisal hən nalo, toke “Avan ideh togol natit p̃isi nalo tokele, natgalenan len nalo liwol hən nəmauran san.”*

¹³ AKristo eṽur nəmakuvan sidato dan nəpanismen nalo toriŋi len gadito. Eṽur nəmakuvan sidato nəboŋ tolav namiledato, topanis sidato. Husur natosian siGot ike, “Avan ideh totahətah len nəhai, nəpanismen siGot ipat lan.”*

* **3:6:** Gen 15.6; Rom 4.3 * **3:8:** Gen 12.3, 18.18 * **3:10:** Deu 27.26 * **3:11:** Hab 2.4; Rom 1.17
* **3:12:** Lev 18.5; Rom 10.5 * **3:13:** Deu 21.23

¹⁴ AYesu Kristo eʋur nɛmakuvan sidato hɛn ke, len gai gabag, naluʋoh hɛn nɛvanuan naut tiltile dereh likad navoian aGot toviol hɛni tia mai aApraham. AYesu imat maienan hɛn ke len nadɛlomian datɔ̄bikade lan, datolɛboi datɔ̄bikad aNunun aGot, gai tokel gati.

Nalo mai na-kel-gati-an

¹⁵ Nɛbathudud nadɛlomian, len nɛmauran ta damɛɲai imaiegai: Nɛboɲ nɛvanuan ɔ̄beru arɔ̄bike, “Evoi,” hɛn na-kel-gati-an sua, ale arɔ̄bitos gat nahɛsalar lan, sɛkad avan ideh tolɛboi ɔ̄ɔ̄bur kotovi o riɲ nasoruan ideh am lan.

¹⁶ Len naʋide tomaienana, aGot ikel na-kel-gati-an san mai aApraham mai nɛpasusan san tohusuri. Natosian siGot sake, “nɛpasusan san gail,” hum lotosɔ̄bur, be ike, “nɛpasusan san,” husur tosua ɲai tovi aKristo.*

¹⁷ Ale nekɛmaiegai ke: na-kel-gati-an aGot tokel gati mai aApraham ipat husuri van nasihau tovi 430 vir nɛboɲ aGot tolav nalo mai aMoses. Be nalo enan sɛkaskas na-kel-gati-an enan hɛn ɔ̄ɔ̄bur.*

¹⁸ Husur nalo ɔ̄evi nɛkadun naviolan siGot, na-kel-gati-an enan savi nɛkadun naviolan san am. Avil len na-kel-gati-an san, aGot eviol kɛmas hɛn naviolan enan mai aApraham.

¹⁹ Ale, aGot eriɲ nalo mai aMoses mɔ̄s nɛsa? Eriɲi mɔ̄s ɔ̄eʋusan nɛvanuan gail ɔ̄isi hɛn nɛsaan salit gail. Eriɲi ipat vir nagɛmaian sitenan tovi nɛpasusan siApraham, atenan tovi aKristo, aGot tokel na-kel-gati-an san maii. Len aɲel gail, aGot ilav nalo mai aMoses, toum siGot, ale toum sinɛvanuan gail am.*

²⁰ Nɛvanuan tohum aMoses eil rivuh len nɛvanuan eru hɛn arɔ̄bita gat na-kel-gati-an sua. Be nɛvanuan tomaienana saum mɔ̄s nɛtarhɛt tosua ɲai, ao, eum mɔ̄s nɛtarhɛt toru. Avil aGot sɛɔ̄on ita gat na-kel-gati-an san tokel mai aApraham.*

²¹ Imagenana, nalo siGot isor tas na-kel-gati-an san gail a? Ao, eɔ̄bur kaskasi! Husur, nalo taviol hɛn nɛmauran kitin, gidat dattanor len nɛhon aGot len na-gol-husur-nalo-an.

²² Be natosian siGot ike nɛsaan ibanɲis gat gadit ɔ̄isi, gol ke ikad naɔ̄isal sua ɲai hɛn datɔ̄bikad naviolan aGot tokel gati. Naɔ̄isal imaiegai ke: datɔ̄berin nɛlodato len aYesu Kristo, datukad nɛsa aGot tokel gati.

²³ A mɔ̄, nɛboɲ nadɛlomian len aKristo sagɛm sal, nalo ekɛtkɛta kɛkol hɛn gidato. Iɔ̄on gol gidato vɛbar aGot tovɛhot naɔ̄isal hɛn nadɛlomian.

²⁴ Imaienana, nalo ehum ahai ɔ̄usan sidato tokɛtkɛta tɛban gidato, tosɛhar gidato van hɛn aKristo hɛn datɔ̄berin nɛlodat lan, ale hɛn aGot ɔ̄eriɲi ke datunor len nɛhon.

²⁵ Avil gagai nadɛlomian egɛm tia, datorin nɛlodat len aKristo tia, gol ke nalo sakɛtkɛta tɛban gidato am.

Anatun aGot gail

²⁶ Imaienana gamit ɔ̄isi, len nadɛlomian mɛttokade len aYesu Kristo, mɛtovi anatun aGot gail.

²⁷ Husur ke gamit ɔ̄isi mɛttobaptais hɛn mɛttotoh len aKristo, ehum mɛttokol nahurabat len gamito tovi nɛmauran seKristo. Len nɛhon aGot mɛtosuɲan aKristo.

²⁸ Sɛkad naJu, sɛkad auleKris o nametɔ̄os am; naslev mai alat lɛsavi slev, sɛkad natilean len galito; sɛkad napɛhaʋut, sɛkad naulumɲan. Sɛkad natideh am togol mɛttopɛpɛhw, husur gamit ɔ̄isi mɛtosua len aKristo aYesu.

* **3:16:** Gen 12.7 * **3:17:** Exo 12.40 * **3:19:** Uman 7.53 * **3:20:** Deu 6.4

29 Mætbevi seKristo, mətovi anaton siApraham kitin. Ale nəsə aGot tokel gati mai aApraham, gamit am mətukade.*

4

1 Nau maieg həni: avan sua topul hən natite imat. Natit p̄isi san, eriņi hən anaton. Be naut kəmas natit p̄isi evi sinaton, nəboŋ tovi tuhtətai sal, esum̄an naslev ŋai van vəbar totibau.

2 Nəboŋ tokəkereh sal, ikad nəvanuan galevis lotokətkəta təban natətai mai natit san gail vəbar nədaŋ han b̄inor hən nəsə atəman toriņi.

3 Len navide tomaienən, gidat am, nəboŋ dattokəkereh, nəboŋ datsaləboi aKristo sal, datovi slev sinədaŋan gail lotowol hən navile a pan, datovi slev sinəkadun nədaŋan galenan.*

4 Be len nəboŋ tonor həni, aGot esəvat aNatun ulum̄an. Apəhaṽut sua ipasi, ale itoh len navəlan nalo siMoses,

5 hən həṽur nəmakuvan sidato dattotoh len navəlan nalo, hən ke datbevi anaton aGot kitin gail.

6 Husur məttovi anaton gail, aGot esəvat aNunun aYesu aNatun aGot, vi lan nəlodato tokai ke, “Appa! Tata!”*

7 Imaienən gəsavi slev am, govi anaton aGot, ale husur govi anaton, dereh gikad natit p̄isi aGot tokel gati hən beviol həni mai anaton gail.

APol inau masuṽ hən alat a Kalatia

8 Nəboŋ mətəsaləboi aGot sal, mətovi slev sinatit ləsavi got kitin gail.*

9 Be gagai, nəboŋ məttoleboi səhot aGot, (aoa, ivoi am notoke, gagai nəboŋ aGot toləboi səhot gamito), imabe mətupair təlmam van hən nəkadun nədaŋan gail ləsavi natideh, ləsədaŋ, lotovi ut kəmas? Imabe mətuke mətəvi slev salit tətə am?

10 Mətudaŋ len nəboŋ gail lototibau, nəhanan gail hən nawik o nahəbati o nasihau. Mətunau ke aGot ehəhaṽur həni natəlmaman samit van hən nalo a?*

11 Nunau tuhatuh hən gamito. Nomətahw m̄os gamito. Hum ma notoum soḅuer samito.

12 Bathudud nadəlomian, mətəsum̄an ginau, husur ginau numakuv dan nalo hum gamito.

Nəboŋ nototoh mai gamito, mətəsamədə ginau boŋ ideh.

13 Be husur ke notoməsah, natohan sagw mai gamito igol ke noləboi nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito.

14 Naut kəmas naməsahan sagw igol idaŋ len gamito, mətəsaŋit nəhomit van hən ginau, mətəsamətəhun ginau. Wake mətəhəhaṽur hən ginau. Mətəkətkəta təban ginau sum̄an notovi aŋel sua siGot o sum̄an notovi aYesu Kristo gabag.

15 Be nakemkeman samito, nəsə evisi həni? Imabe? Nukel koti ke nəboŋ nototoh ei, mətəhəhaṽur hən mətbigol natideh m̄os ginau. Nətausi, mətətakis kuv namətəmito hən mətəviol hən gail mai ginau.

16 Nəsə evisi togol ke gagai nəboŋ notokel nakitinan mai gamito, mətunau ke notomətəhun gamito?

17 A m̄o, nusor husur alat lotoḅusan hən naḅusanan totile. Galito ludaŋ hən ləbeliv gamito hən mətbitah mai galito, be savi m̄os navoian. Luke leliv gamito dan ginamito hən mətbitaŋ len galito.

18 Ivoi hən mətbitaŋ len natsua, bevi m̄os nəsə tovoi. Ivoi hən mətəbimaganan tabtab, naut kəmas nəsatoh mai gamito.

* 3:29: Rom 4.13 * 4:3: Kal 4.9; Kol 2.8, 20 * 4:6: Nasoruan enən, Appa evi nasoruan sua len nasoruan ta Aram namilen ke Ita o Tata. Ris Mak 14.36; Rom 8.15-17. * 4:8: 1Kor 8.4-6 * 4:10: Rom 14.5; Kol 2.16-23

¹⁹ Anatugw gail, ehum notoləŋon tosa len napəŋasan hən nəpasian sil gamito, vir naboruan seKristo begəm kavkav len gamito.

²⁰ Noləŋon masuŋ hən nətatoŋ mai gamito gagai, hən nətagəgel hən nasoruan sagw todaŋ. Be len na-toh-a-tut-an sagw, nəlogw etuhatuŋ hən gamito, nənauan sagw ebutbutut.

AHakar mai aSarah

²¹ Gamit məttoləŋon ke mətbitoh len navəlan nalo, mətosəsəloŋ husuri m̄au a?

²² Husur len natosian ike aApraham ikad anatun ulum̄an eru. Napəhaŋut tovi slev, nahəsən aHakar ipas esua, ale aSarah, asoan aApraham ipas togon.*

²³ Naslev ipas anatun aApraham len naŋide sinəvanuan ŋai, be asoan aApraham ipas anatun tovi nəsarpoŋan hən na-kel-gati-an aGot tokel mai aApraham.*

²⁴ Natenan ehum nasoruan kəta. Napəhaŋut eru arohun na-kel-gati-an eru aGot tota gat gəlaru len nahəsən. Hakar ehun na-kel-gati-an aGot tota gati len Naŋehuh Sinai, naut nəvanuan gail lotogəm vi slev hən nalo lan. Ale noləboi nəb̄ike aHakar ehum naŋehuh Sinai.

²⁵ Ale naut a Jerusalem ta daməŋai ehum Naŋehuh Sinai len naut a Arapia. Sum̄an aHakar mai anatun gail lotovi slev, Jerusalem ta daməŋai mai alat lototoŋ lan lovi slev.†

²⁶ Be aSarah tovi asoan kitin, savi slev, ehum a Jerusalem a məhat, ale evi anana sidato.

²⁷ Hum natosian seIsaiah toke,
 “Pəhaŋut gotobutoŋ, gəsəpasus, gikemkem,
 gaiug gəsəkad napəŋasan hən nəpasusan, getuŋbat kəkai habat;
 husur napəhaŋut tobutoŋ, dereh tikad anatun isoŋur
 səhor napəhaŋut tokad asoan.”*

²⁸ Be bathudud nadəlomian, mətosum̄an aIsak; mətovi anatun na-kel-gati-an aGot tokel mai aApraham.

²⁹ Sutuai, aIsmael, anatun naslev, emədas tabtab hən aIsak, anatun na-kel-gati-an. Imaien sal daməŋai. Alat lotoke datb̄evi slev hən nalo, lomədas gidat, datsavi slev, dattokad nəpasian len aNunun aGot. Lugol datoləŋon isa vəsə.*

³⁰ Avil natosian siGot ikel nəsa? Ike, “Kai hən naslev pəhaŋut mai anatun ulum̄an dan gaiug hən arb̄eməsev, husur anatun naslev pəhaŋut asike ikad nahudhutan setəman, be anatun napəhaŋut savi slev dereh tikade.”*

³¹ Imaienan, bathudud nadəlomian, mitinau gat nategai ke, gidat datsavi anatun napəhaŋut tovi slev, datovi anatun napəhaŋut savi slev.

5

Nəmakuvan dattokade len aKristo

¹ Nəmakuvan, aKristo isah ruŋbat nəsa tobaŋis gat gidato hən datb̄ikad nəmakuvan enan. Imagenan, məteil gəgat hən asike mətovi slev tətəs am hən nalo tobaŋis gat gamito a m̄o.

² Səsəloŋ! Ginau, aPol, nukel nategai mai gamito, ke: mət̄b̄ikad na-tiv-dalusi-an hən mət̄binor len nəhon aGot, nəsa aKristo togole m̄os gamito savi natideh.

* **4:22:** Gen 16.15, 21.2 * **4:23:** Gen 17.16; Rom 9.7-9 † **4:25:** Mat 23.37; Luk 13.34. Nəboŋ aPol toke *Jerusalem*, namilen ke naJu gail lotohusur nalo siMoses. * **4:27:** Isa 54.1 * **4:29:** Gen 21.9

* **4:30:** Gen 21.10

³ Nukel þuli hæn gamit tötas. Naulumñan ideh todamñ hæn ðikad na-tiv-dalusi-an hæn ðinor len nêhon aGot, atenan timasgol husur natit þisi nalo siMoses kavkav tokele.

⁴ Gamit mëttoke mëtþinor len nêhon aGot ale mëttohusur nalo mïosi, mëtugol gamit sæbomito mëtomæsev dan aKристо. Mëtuteh dan navoian aGot toviol kæmas hæni.

⁵ Nokæmaianan, husur gidato, len aNunun aGot, datuvatvat viri ke dereh aGot tisaþ sæhot gidato, sumñan dattonor, bathut dattoriñ nêlodat len aKристо.

⁶ Husur nêboñ dattoriñ nêlodat len aYesu Kристо, datþikad na-tiv-dalusi-an o asike datþikade savi natideh. Avil nêsa tovi natsua mñau evi nadêlomian tovi nêkadun na-lêmas-buni-an. Gai bolai!

⁷ A mïo mëtugam ivoi len nêgamgaman. Ase eil gol gamito hæn asike mëtþehusur nakitinan?

⁸ Nagêgelan hæn nênanuan samito, sagëm len aGot tokis gamito.

⁹ Naþusanan gægêras emêdas nêvanuan isobur, ehum nasoruan keta toke, "Nayis tokêkerek igol nabeta kavkav len nabesin itob."*

¹⁰ Bathut nadêlomian dattokade len Nasuþ, nunau læboii ke asike mëtukad nênanuan tile len ginou am. Ale atenan togol mëttoðedarñabu, mëttonau tuhatuh hæn naþusanan san, dereh gai tipanis.

¹¹ Bathudud nadêlomian, nêtakel uri gagai ke lalumñan limaskad na-tiv-dalusi-an, naJu gail lomêdas tabtab hæn ginou sal hæn nêsa? Be lomêdas bun ginou sal husur nukel uri ke nêmatan siYesu len nêhai balbal ñai ilav kuv nêvanuan gail dan nêsaan salito, be naJu gail lomêtahuni.

¹² Be galit lotogol mëttonau tuhatuh husur na-tiv-dalusi-an, nolêñon ke letiv kotov þisi, hæn asike læþevi ulumñan am.*

¹³ Husur gamito, bathudud nadêlomian, aGot ekis gamit mïos asike mëtþevi slev am. Mêtesêsêloñ! Nêmakuvan samito dan nalo savi hæn mëtþehusur nalêñonian samit gail lotosa, be len na-lêmas-buni-an mêtevi tarhêt samito sumñan mëttovi slev samit gabag.

¹⁴ Bathut natuhsoruan sua ñai ikel ur nalo kavkav ke, "Lêmas bun nêvanuan totoh pêpadañ hæn gaiug sumñan gotolêmas bun gaiug gabag."*

¹⁵ Be mëtþesumñan nalipah nalililai tohat gamit gabag, tosaþ pêpas gamito, mêtêlêlagau hæn gamito hæn asike mëtþemêdas masuþ hæn gamit gabag hæn mëtþimasig.

Nêmauran len nêðañan seNunun aGot

¹⁶ Be nukete ke, len nêmauran samit gail, aNunun aGot tiwol hæn gamito. Bimaienan, asike mëttohusur nalêñonian nêsaan gail hæn nibemito.

¹⁷ Husur nalêñonian nêsaan gail hæn nibemito lomêtahun nalêñonian seNunun aGot; ale nalêñonian gail seNunun aGot lomêtahun nalêñonian nêsaan gail hæn nibemito. Husur natgalenan lupat len nêtarhêt toru artobal, gol ke mëttoðêdas mëtþigol nêsa mëtþêlêñoni.*

¹⁸ Avil aNunun aGot ðiwol hæn gamito, mêtsatoh len navêlan nalo.

¹⁹ Nêboñ mëttohusur nalêñonian nêsaan gail hæn nibemito, lugol natgalegai: naitian tosa, nênanuan toþiñþiñjal, navide tosa totaþtaþvor hum nalipah,

²⁰ nalotuan hæn nêlablab, na-gol-nabehi-an, nêbalþalan, navitvituhan, nêtaþulolan van hæn nêvanuan tokad nêsa gotolêñoni, nêlol pañpañ, nalêñonian hæn nê-patpat-gaiug-sæbomñ-mêhat-an, napêpêhwan, naluþoh gail lotopêpêhw husur nênanuan totitile,

* 5:9: 1Kor 5.6 * 5:12: Deu 23.1 * 5:14: Lev 19.18 * 5:17: Rom 7.15-23

²¹ nəlōm̃ tovənvənah, natərogan, naitian totaṽtaṽor len nabiltihanan mai natərogan, mai natit gail am hum natgalenan. Nukel nalələgauan mai gamito hum notokele a m̃o tia ke, avan ideh togol natit hum natgalenan, asike ikad natoohan pipihabəlan aGot.

²² Be nəbōŋ aNunun aGot towol hən nəmauran sidato, iṽan hən naṽit tomaiegai: ikad na-ləmas-buni-an, nakemkeman, natəmat, nə-daŋ-b̃uri-an hən na-toh-mədəu-an len na-ləŋon-isa-vəsa-an, na-gol-na-voi-an m̃os nəvanuan, navoian, nadəlomian,

²³ nəboruan tomədəu, na-təgau-gati-an hən nəlon gabag. Səkad nalo ideh tokai tas natgalenan.

²⁴ Alat lotovi siYesu Kristo, luṽos bun nəboruan salito topul hən nəsaan len nəhai balbal san, hən naləŋonian nəsaan hən nibelito mai na-ləŋon-buni-an tosa gail ṽisi ləbimat ei.

²⁵ Bathut aNunun aGot tolav nəmauran veveu mai gidato, datimashusur gat naləŋonian seNunun aGot tosəhar gidato.

²⁶ Sadatipatpat kəmas hən gidat məhat, sadatigol natideh hən nəlodat bitabulol bulos gidat gabag, sadatitabulol bulos gidat gabag husur nəsa dattoləŋoni be datsəkade.

6

Dereh datilav naṽit nəsa dattomabule

¹ Bathudud nadəlomian, mət̃bisab̃ gamit ideh togol nəsaan ideh, gamit mət̃tomatmatu len aNunun aGot, len naṽide tomədəu, vi tarhət san hən b̃etəlmam van hən naṽisal tonor. Be mət̃elələgau hən asike mət̃b̃iteh len nəsaan totaltal ke mət̃ehusuri.

² Mət̃esusupah mai gamit gabag len natideh mət̃b̃inau tuhatuh həni o mət̃bisabi len nəmauran samito ke todaŋ o toməlas habat hən mət̃b̃evusi. Len naṽide tomaienana, dereh mitigol nəsa aKristo tokel buni.

³ Avan ideh b̃inau ke totibau, egəras gai gabag, sakitin, evi ut kəmas.

⁴ Nəvanuan tebunus kitev nakitinan husur nauman san səb̃on. Bisabi ke b̃ivoi, satenənoṽ hən gai gabag mai avan ideh am, be eləboi b̃eṽiv len gai gabag.

⁵ Husur nəvanuan ṽisusua timasgol nauman san səb̃on ale satipatpat gai məhat husuri.

⁶ Alat lotosəsəloŋ hən naṽusanan hən nasoruan siGot, limaskatəṽol hən natit ṽisi tovoi lotokade mai ahai ṽusan salito.

⁷ Samtegəras gamit səb̃omito. Mət̃saləboi mət̃b̃egəras aGot, ŋit nəhomit van həni. Dereh nəvanuan tisah tuan naṽit nəhai səlani ŋai, gai tomabule.*

⁸ Nəvanuan tomabul nəsaan niben toləŋoni, tohusur naləŋonian tosa san gabag, dereh tisah tuan naṽit nəmatan han. Avil nəvanuan tomabul nəsa aNunun aGot toləŋoni, dereh tisah tuan naṽit nəmauran vi sutuai lan.

⁹ Sadatipetəmas hən dat̃bigol natit tovoi, husur dat̃bidan hən dat̃bivan am, len nəbōŋ tonor həni, dereh datisah tuan naṽit navoian dattogole.

¹⁰ Imaienana, nəbōŋ dattoləboi dat̃bigole, datigol tivoi van hən nəvanuan ṽisi, be a məhat hən galito, datigol tivoi van hən nəbathudud nadəlomian.

Nalələgauan naməkot mai nasudələmian

¹¹ Mət̃eris nabiltitosian nototosi gegai nəbōŋ nototos van hən gamito len navələgw səb̃ogw!

* 6:7: Job 4.8; Pro 22.8; Hos 8.7

¹² Alat lototaltal ke mət̃bikad na-tiv-dalusi-an, galit luke ligol natit nəvanuan gail loləboi ləb̃erisi ŋai, luke lisor patpat galit məhat husuri, hum tovi nakitinan. Avil lugol natgalenan hən asike nəvanuan gail ləb̃emədas bun galito sil nadəlomian lotokade len nəsa aKristo togole len nəhai balbal.

¹³ Husur alat lotokad na-tiv-dalusi-an, galit gabag ləsaḥusur nalo, be luke mitikad na-tiv-dalusi-an hən ləb̃isor patpat galit məhat hum məttavi aḥai susur salito, bathut na-tiv-dalusi-an məttəkade.

¹⁴ Be ginau m̃au, saneṽiv hən natideh be len nəmatan siMasta sidato, aYesu Kristo, len nəhai balbal ŋai. Bathut nəmatan san maienan, natit p̃isi hən navile a pan, ləsaṽi natideh len ginau, ale ginau nəsaṽi natideh len nabunusian silat navile a pan.

¹⁵ Dat̃bikad na-tiv-dalusi-an o asike dat̃bikade saṽi natideh, be nəmauran veveu aGot togole, enan m̃au, datimaskade!

¹⁶ Alat lotohusur nakelean egai notomadhakele, aGot tigol nəlolit tikad natəmat, mai nəlon aGot titañis galito. AGot ilekis hən galito hən ləb̃evi esan.*

¹⁷ Gagai van, avan ideh satigol nəlogw tetuhatuh am. Husur namelb̃ol notokad gail len nibegw, loṽusan koti ke novi siYesu, novi slev san.

¹⁸ Bathudud nadəlomian, aMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai nanunumito. Ganan.

* **6:16:** Len nasoruan ta Kris ike, *aIsrael siGot*, ale nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsaləboii ke *aIsrael siGot* evi naluṽoh sual am o evi alat lotohusur nakelean aPol tomadhakele.

Efesus

Naloʻbulat napolisulan aPol totosi van hən alat a Efesus

Ase itos naloʻbulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos naloʻbulat napolisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bəvūsani ke najos savi naim nalotuan ideh be evi nəvanuan gail lotoləmas bun aYesu, lotogol nəsə tokele.

Itos naloʻbulat egai mōs ase?

Naloʻbulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Efesus.

APol itos naloʻbulat egai ʔais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis aRom.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) AYesu mai nəvanuan san gail. Nəmauran veveu aGot toum hən len alat siYesu (1.3–3.21)

3) Nəmauran veveu silat siYesu len navile a pan. Imabe? (4.1–6.20)

4) Nə-maris-kotovi-an (6.21-24)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Efesus

¹ Ginau aPol, len naləŋonian siGot, gai ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau nutos naloʻbulat napolisulan egai van hən gamit məttovi siGot len naut a Efesus, gamit məttohad nadəlomian len aKristo aYesu.*

² AGot aTəmadato mai Nasuʔ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Navoian aGot togole mōs gidato

³ Datisal suh aGot, aTata siMasta sidato, aYesu Kristo! Bathut nəbonan dattokade mai aKristo, aGot ivoi masuʔ hən gidato len navoian ʔisi togəm len aNunun, navoian ʔisi lotogəm len nəmav.

⁴ Navoian san imaiegai: A mō buni, nəboŋ aGot satuʔat gol navile a pan sal, ilekis hən gidato tia gol datuʔon mai aKristo hən datbēvi esan səbon. Ilekis hən gidato hən datbīnor len nəhən, nəsaaan bēbuer len gidato. Sutuai len naləmas-buni-an san,

⁵ aGot inau koti tia ke bīpat kuv gidato hum dattovi anatun san gail len nəsə aYesu Kristo bīgole, ale gagai aYesu igole tia. AGot igol tomaienən husur eləŋon togole, igol gai ehəhəvur.

⁶ Igol natgalen ʔisi hən datbīsal suhi hən nəyalyalan hən navoian toviol kəmas hən mai gidato len aNatun gai toləmas buni.

⁷ Len nəda hən nəmatan siNatun, aGot igol datukad nəmakuvan. AGot eruʔat nəsaaan sidat gail dan gidato husur topul masuʔ hən navoian.

⁸ Na-viol-kəmas-an san hən navoian mai gidato epul səsəhov. Len namitisau hən nəmauran tonor mai nə-ləboi-səhoti-an san ʔisi,

⁹ aGot ehəhəvur hən tokel vəhot nə-nau-utaut-an sua san tosusuah. Sutuai tia aGot ikad nə-nau-utaut-an gai toke tigole len nəsə aKristo bīgole. Ale aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an en san mai gidato.

¹⁰ Nə-nau-utaut-an san imaiegai ke: len nəboŋ bīnor hən balai, aGot dereh tigol natit ʔisi len nəmav mai natit ʔisi len navile a pan libonbon pipihəbələn aKristo. AKristo dereh tikad nədaŋan hən na-il-a-mō-an hən natgalen ʔisi.

* 1:1: Uman 18.19-21, 19.1-40

¹¹ Len aKristo, aGot ilekis hən dattovi esan gail. Ilekis hən gidato sutuai tia tonor hən nə-nau-utaut-an san. Ale igol natit p̄isi ehusur nə-nau-utaut-an hən naləḡonian san

¹² hən ke, ginamit, namttovi nametəkav hən namttoriḡ nəlōnamito len aKristo, namt̄bitoh hən namt̄bisal suh nəyalyalan siGot.*

¹³ Gagai gamit am mət̄savi Ju mət̄tosəsəlōḡ hən nakitinan, na-kel-uri-an tovoi ke aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito. Ale nəbōḡ mət̄toriḡ nəlōmit len aKristo, aGot eviol hən aNunun mai gamito hum tokel gati tia, gai ita gat nahəsən len gamito hən mət̄tovi esan.

¹⁴ ANunun aGot evi nə-ta-gati-an ke natit p̄isi aGot tokel gati ke, teviol hən mai gidato, datikade balai, nəbōḡ nəmakuvan silat lotovi esan b̄ihav. Datisal suh nəyalyalan san!

Nasipaan mai na-sor-tuḡ-an

¹⁵ Imagenan, nəbōḡ notosəsəlōḡ hən ke mət̄tokad nadəlōmian len Nasuḡ aYesu, mai mət̄toləmas bun alat siGot p̄isi, len nəbōḡ enan vəbar daməḡgai,

¹⁶ nosipa vi təban aGot tabtab hən gamito, nanoḡan eḡuer. Nusor tuḡ m̄os gamit akis

¹⁷ van hən aGot Tata toyalyal, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. Nousi ke, len aNunun, teviol hən namitisau hən nəmauran tonor, mai tikel vəhot aGot mai gamito, hən na-ləboi-bun-gai-an b̄etibau am len gamito.

¹⁸ Nousi am ke, tigol mət̄eləboi buni len nəlōmito hən nə-vatvat-viri-an aGot tokis gamit hən mət̄bikade. Nuke mət̄eləboi səhot na-pul-masuḡ-an hən navoian toyalyal gai tokel gati ke, teviol hən mai nəvanuan san gail.

¹⁹ Nusor tuḡ ke mət̄eləboi nəyalyalan hən nədaḡan san tosəhor bun natideh dattoləboi dat̄binau səhoti, nədaḡan enan san tovi tarhət sidat dattoriḡ nəlōdat len aKristo. Evi nabiltidaḡan gai toum lan

²⁰ nəbōḡ togol aKristo tole məhat dan nəmatan, nəbōḡ toriḡi tobətah len navəlan nəmatu len nəmav.*

²¹ Len naut enan, aKristo eil a m̄o səhor aḡel o natəmat ideh toil a m̄o tokad nədaḡan hən na-il-a-m̄o-an. Iḡat nəhes tosəhor masuḡ hən nəhes ideh lotoləboi ləb̄ikade, savi gagai ḡai, be evi vi sutuai.*

²² AGot eriḡ natit p̄isi len navəlan aKristo, ale itabtabuh lan hən b̄eil a m̄o hən natit p̄isi m̄os nəvanuan san gail.† Esum̄an gai tovi nəkadun towol hən niben

²³ ale niben tovi nəvanuan san gail. Ale aKristo epul len nəvanuan san gail, gai togol natit p̄isi len naut p̄isi topul p̄isi hən natohan san.*

2

Nəmauran veveu len aKristo

¹ A m̄o mət̄umat sil nəsaban samit dan nəsa aGot toləḡoni, mai nəsaan samit gail.

² A m̄o mət̄ovi vanuan navile eg a pan mət̄tohusur naḡisal salito tosa. Mət̄ugol nəsa aSetan toləḡoni. Evi aSetan toil a m̄o hən natəmat gail hən naməsav, iwol hən nəlōn alat lotomətahun ləb̄igol nəsa aGot toləḡoni.

³ A m̄o gidat p̄isi datutoh maienan. Datohusur naləḡonian hən nibedato. Datugol natideh nəboruan sasa sidato mai nənauan sidat toləḡoni. Datukad nəboruan sasa enan nəbōḡ lotopas gidato ale datosum̄an nəvanuan gail p̄isi am; datunor hən nəlōl paḡpaḡ mai nəpanismen siGot.

* **1:12:** Gegai aPol isor husur gai mai naJu gail. * **1:20:** Psa 110.1 * **1:21:** Kol 1.16 † **1:22:** Psa 8.6. Len nasoruan ta Kris ike, aGot eriḡ natit p̄isi pipit narien aKristo. * **1:23:** Kol 1.18-19

⁴ Be aGot epul hæn nalolosaan mai na-lømas-buni-an. Bathut na-bĩtilømas-buni-an san tolømas masuŵ hæn gidat hæni,

⁵ naut kəmas dattomat len nəsaan sidato, gai igol datumaŵr mai aKристо. (Evi navoian aGot toviol kəmas hæni űai tolav kuv gamito dan nəpanismen hæn nəsaan samito.)

⁶ Ale len nəbonan sidat mai aKристо hum niben, aGot igol datule məhat vi lan nəmauran vi sutuai mai aKристо ale eriű gidat datobətah maii len nəmav.

⁷ Igole hæn beŵusan navoian san len nəboű ta tahw vi sutuai, navoian toviol kəmas hæni tosəhor bun natideh dattoləboi datbĩnau səhoti. Igol navoian en san imasil len natit pĩsi togole mōs gidato len aKристо aYesu.

⁸ Ale igol imasil maiegai: Len navoian aGot toviol kəmas hæni, ilav kuv gamito dan nəsaan samito nəboű məttoűriű nəlomit len aYesu. Gamit mətəsgol natideh hæn mətəĩmakuv, evi naviolan siGot.

⁹ Datodədas datbĩgol natideh hæn datbĩkad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato. Imaienan hæn asike datbėləboi datbĩpatpat gidat məhat lan.

¹⁰ Husur evi aGot togol gidato. Len aYesu Kристо aGot igol gidato hæn datbĩgol nauman tovoi gail gai toutaut hæni sutuai tia hæn datbĩgole.

Datosua len aKристо

¹¹ Sa-nəlomit tibonboű hæn nategai ke, nəboű lotopas gamito, mətəsvi Ju. Ale naJu gail lotoŵiv hæn na-tiv-dalusi-an nəvanuan togole len nibelito, galit lokis gamito hæn “alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an.” Nau təlmam hæn nəboű ta mō enan.

¹² Len nəboű enan mətutoh, aKристо ebuer len gamito. Mətovi metbōs gail, mətəsvi nəvanuan siGot, alat a Israel. Ale mətotətan hæn na-kel-gati-an gail aGot tokel mai alat a Israel, na-kel-gati-an aGot tota gat gail len nahəsan. Mətəskad nə-vatvat-ŵiri-an ideh. Mətutoh len navile a pan, aGot ebuer len nəmauran samit gail.

¹³ A mō mətutoh a tut dan aGot, be gagai mətəsvi mai aKристо aYesu. Len nəda hæn nəmatan seKристо, aGot ilav gamit mətogəm pəpadaű hæn gai.

¹⁴ A mō ginamit namtovi Ju mai gamit mətəsvi Ju datomətahun bun gidat gabag. AYesu igol natəmat len gidato, igol gamit mətəsvi Ju mai ginamit namtovi Ju datosua. Na-mətahun-buni-an tohum napisbile topəpəhun gidato, igol ebuer.

¹⁵ Len nəmatan hæn niben, aYesu igol nalo seJu gail tobaű kelean todaű, səkad nədaűan am. Igol tomaienan hæn bĩgol naluŵoh toru enan arukad natəmat, arosua, naluŵoh veveu sua len gai.

¹⁶ Len nəmatan san len nəhai balbal, aYesu igol naluŵoh eru enan arosua ale igol arukad navoivoian mai aGot len natəmat. Len nəhai balbal ehum togol na-mətahun-buni-an səlaru imat, naluŵoh eru enan arsamətahun gəlar gabag am.

¹⁷ Egəm kel ur natəmat enan mai gamit mətəsvi Ju mətəsvi a tut dani, ale ikel uri mai ginamit am namtovi Ju namtosuh pəpadaű.*

¹⁸ Len nəsa aKристо togole, gidat pĩsi, naJu mai nametbōs gail, datoləboi datbėgəm hæn aTata Got len aNunun tosua űai.

¹⁹ Imaienan, mətəsvi metbōs am, mətəsvi vanuan naut a tut. Be mətovi galevis len alat siGot. Mətovi vanuan gail len nəbathudud siGot.

²⁰ Gidat dattokad nadəlomian, datohum naim nəvat san, gai toum hæni len nəpaudesen tovi ahai pispisul mai ahai kelkel ur gail. Ale aKристо aYesu səbōn evi nəvat togol naim nəvat tohav mai tonor.

²¹ Nasuḅ esuhud hæn gidato hæn datbĩbōn maii len naim, hæn naim enan bevi məhat hæn bėgəm vi naim siNasuḅ tolo.

* 2:17: Isa 57.19

²² Len aKристо, gamit am mætsavi Ju, aKристо esuhud hæn gamit hæn mætbiþon maii len naim toum hæni, hæn þegæm vi naim aGot totohtoh lan len aNunun.

3

Nauman siPol mōs alat læsavi Ju

¹ Bathut natenan, ginau, aPol, nutoh len naim bæbaŋis sil notoum seKристо, aYesu, husur nukel ur na-kel-uri-an san tovoi mai gamit mætsavi Ju.

² Surñan mættosæsəloŋ hæni tia, aGot, len navoian san, itabtabuh len ginau hæn nəbeum mōs gamito.

³ Hum nototos kəkereh hæni a mō tia, aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an san tosusuah mai ginau.

⁴ Nəboŋ mætbeʋuruŋ nəsa notomadhatosi, dereh mitinau səhot naləboian sagw hæn nə-nau-utaut-an enan husur aKристо.

⁵ AGot sakel vəhoti mai naur ta sutuai, be gagai, len aNunun, ikel vəhoti mai ahai pispisul mai ahai kelkel ur san gail.

⁶ Nə-nau-utaut-an san tosusuah imaiegai ke: Len na-kel-uri-an tovoi lotodəlomi, alat læsavi Ju mai naJu gail loþitpitov. Galit þisi lukad natit þisi aGot totəgau gati mōs anatun gail. Naluʋoh eru en þisi losua hum niben aKристо, lukad þonþon hæn nə-lav-kuvi-an dan nəsaan aGot tokel gati a mō, ale tosarpoh len aKристо aYesu.*

⁷ Len na-voi-buni-an aGot toviol kəmas hæni mai ginau len nədaŋan san, nogæm vi vanuan nauman san hæn nəbikel na-kel-uri-an tovoi mōsi.

⁸ Ginau novi ut kəmas səhor nəvanuan þisi lotovi siGot. Be naut kəmas natenan, len navoian aGot toviol kəmas hæni, ilekis hæn ginau hæn nəbikel mai gamit mætsavi Ju, hæn na-kel-uri-an tovoi ke, aKристо tovi nəkadun navoian gail topul van van datsaləboi datþeləboi səhoti.

⁹ Ale aGot togol navile a pan mai natit þisi, ilekis hæn ginau hæn nəþigol nəvanuan þisi læþeləboi husur nə-nau-utaut-an egaii san, nə-nau-utaut-an to-susuani sutuai len natuþatan.

¹⁰ Gagai aGot igol tomaienān hæn þeʋusan namitisau tiltile san gail hæn nəmauran tonor van hæn alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaŋan hæn na-il-a-mō-an, be savi len navile a pan.* Ale dereh leris læboi namitisau en san hæn nəmauran tonor nəboŋ læþeris alat siYesu.

¹¹ Enan evi nə-nau-utaut-an siGot sutuai tia, ale igol isarpoh len aKристо aYesu, aMasta sidato.

¹² Len aKристо mai nadəlomian dattokade lan, datoləboi datþegæm tabtab, il len nəhon aGot, namətahwan eþuer.

¹³ Imaienān, nukel mai gamit ke sa-nəlomit tetuhatuh hæn na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw mōs gamito. Ao, ivoi hæn mætbeʋiv hæni husur evi tarhət samito.

Na-sor-tuʋ-an hæn na-ləmas-buni-an

¹⁴ Bathut togol natgalen þisi, notəgedur, sor tuʋ vi təban aGot Tata,

¹⁵ nəbathudud kavkav san len nəmav mai len navile a pan lotokad nahəsalit lan.

¹⁶ Nusor tuʋ ke, len nəyalyalan aGot topul hæni, mai len aNunun, aGot dereh teviol hæn nədaŋan hæn mætbiðan habat am len nəlomito.

* **3:6:** Kol 1.26-27 * **3:10:** Kol 1.16. Nəboŋ toke *alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaŋan hæn na-il-a-mō-an be savi len navile a pan*, len nasoruan ta Kris namilen səmasil. Hum ma tovi aŋel mai aþiltiŋel lotoil a mō o lotokad nədaŋan len nəmav. Hum ma tovi natəmat gail lotoil a mō o lotokad nədaŋan len naut ideh lotosuh lan. Namilen hum ma tovi gəlar þisi. Husur səmasil magenan, naut egai sakel uri ke tovi aŋel o natəmat o gəlar þisi.

¹⁷ Nusor tuŵ ke, bathut mættoriŋ nəlomit lan, dereh aKристо titoh tin len nəlomito. Nusor tuŵ ke, na-ləmas-buni-an tevi nəkadun nəmauran samito hən mət̃beləmləmas bun gamit gabag.

¹⁸ Nusor tuŵ ke, gamit mai nəvanuan p̃isi siGot, dereh mitikad nədaŋan hən mət̃beləboi səhot naŋosŋosan, nabəlavan, nə-sahsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an hən na-ləmas-buni-an seKристо.

¹⁹ Nuke mət̃eləboi na-ləmas-buni-an seKристо tosəhor bun na-ləmas-buni-an ideh am nəvanuan toləboii, hən mət̃bepul səsəhov hən naḃoruan kavkav siGot.

²⁰ Datisal suh aGot! Len nədaŋan san toum len gidato, aGot eləboi ḃigol natit gail səhor masuŵ hən natideh dattoləboi datḃeusi hən i o datḃinau hən ḃigole.

²¹ Gidat dattovi siYesu datisal suh nəyalyalan siGot, naur p̃isi lisal suh nəyalyalan san len aKристо aYesu vi sutuai sutuai! Ganan!

4

Nəḃonan len niben aKристо

¹ Bathut natgalenan, ginou, aPol, lotobaŋis gat ginou sil nauman notogole m̃os Nasuḃ, ginou nous gamit ke, naŋisal hən nəmauran samit gail tinor hən nəmauran aGot tolekis hən gamit hən i.

² Nəlomit temədau, samtinau gamit səḃomit ŋai; len natideh mət̃ḃigole hən nəvanuan gail, mət̃emədau lan; len nə-daŋ-ḃuri-an samito, mititoh mədau tebəlav; len na-ləmas-buni-an, mitidaŋ ḃur naḃide tiltile mai naḃoruan tiltile samit gabag.*

³ ANunun aGot igol mət̃osua. Len nədaŋan samit p̃isi, mət̃etəgau gat nəḃonan en mət̃tokade len natəḃmat.

⁴ Gidat dattovi siYesu datumaiegai: Datovi niben aKристо tosua ŋai, datukad aNunun aGot tosua len gidato. Ikad nə-vatvat-viri-an tosua, aGot tokis gidat m̃os datḃikade.

⁵ Ikad aMasta tosua ŋai, nadəlomian tosua lan mai nəbaptaisan tosua lan.

⁶ Ikad aGot tosua, aTəmadat toil a m̃o hən gidat p̃isi, toum len gidat p̃isi, totoh tin len gidat p̃isi.

⁷ Be aKристо eviol kəmas hən naviolan mai gidat ḃisusua. Epəpehun naviolan galenan tonor hən naləŋonian san.

⁸ Bathut enan, natosian siGot ike,
 “Nəḃoŋ tovi məhat vəbar naut a məhat buni,
 alat gai tosəhor galit len nabiltiḃalan, esəhar galit lovi slev san.
 Eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.”*

⁹ Nəḃoŋ natosian enan toke “evi məhat,” namilen ke, a m̃o aKристо evi pan vi lan navile a pan.

¹⁰ AKристо tovi pan, evi gai tovi məhat, tovi məhat səhor nəmav hən ḃepul len natit p̃isi.

¹¹ Natosian enan ikele am ke, aKристо “eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.” Ale eviol hən natgalegai mai nəvanuan san gail ke: galevis ahai pispisul gail, galevis ahai kelkel ur gail, galevis hən ləḃikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu len naut tiltile gail, ale galevis hən ləḃeil a m̃o, kət̃kəta təban alat siYesu, mai galevis am ahai p̃usan gail.*

¹² Igol natenan hən ləḃeutaut hən nəvanuan san gail m̃os nauman hən na-vi-tarhəte-an, hən alat lotovi niben aYesu, ləḃidaŋ am len aKристо.

* 4:2: Kol 3.12-13 * 4:8: Psa 68.18 * 4:11: 1Kor 12.28

¹³ Timaienan vëbar gidat þisi datþikad naþonan len nadëlomian mai nalëboian husur aNatun aGot, hën datþegëm matmatu am vëbar datþesumian aKристо len naþoruan san tonor buni.

¹⁴ Imaiënan asike datosumian atuhlahutai am lotogëgel hën nënauan salito. Lohum nëwag, nëlan mai nëtas tobarbar hëni. Asike datupair husur naþusanan tiltile. Asike datohusur nëvanuan gail lotokad namitisau hën nagëgërasan lotoke læbegëras gidato len nalibliboþan hum tokitin, be savi nakitinan.

¹⁵ Avil len na-lëmas-buni-an datekitin mai gidat gabag, datimatmatu am tabtab hën datþesumian aKристо len natit þisi datþigole, husur aKристо tovi nëkadhute, nëvanuan san gail lovi niben.

¹⁶ Len na-il-a-mïo-an san igol nëvanuan san gail luþon gëm sua, hum nënau þisi lotoudud mai nahudhut niben gail þisi.* Nëboþ nahudhut niben lotogol nësa tonor hën læþigole, len na-lëmas-buni-an, losusupah hën læþigol niben kavkav þimaur, þetibau am.

Naðoruan veveu len aKристо

¹⁷ Imagenan, len nahësan Nasuþ nusor idanþ mai gamito, nokëmaiegai ke: Samtitoh am sumian alat lotokad nadëlomian len nagot gëgëras gail. Lodëdarþabu, nënauan salit evi naut këmas.

¹⁸ Nëmargobut ikabut gol nalëboian salito, ale lutoh a tut dan nëmauran siGot husur natëtanen topat len galito, bathut nëkadulit iþonþon.

¹⁹ Natideh lotogolgole nahurulit sësa lan. Ludamï hën naþide naitian taþtaþor þiwol hën nëmauran salito, lohusur tëmëhav hën naþide tiltile lotoþiþiþal.

²⁰ Be enan savi naþisal seKристо tohum mëttolëboi sëhoti.

²¹ Nëboþ gamit mëttosësëlöþ hën nakelean husur aKристо, mëtorinþ nëlomit lan, ale loþusan gamito hën nakitinan topat len aYesu.

²² Naþide hën nëmauran mëttokade ta mïo, nalëþonian lotosa, lotogëras gamito, lomëdas nëmauran enan. Imaiënan, mitikol bulani dan gamito.*

²³ Mitidamï hën aNunun aGot þigol mëþþiveveu len nënauan samito mai nëlomit.

²⁴ Mitimasgëm vi vanuan veveu gail mëþþikad naþoruan veveu aGot toum hëni hën mëþþesumian gai. Imagenan, mitinor kitin, toh a tut dan nësaan len naþide aGot tohëhaþur hëni.*

²⁵ Imaiënan, mitinöþ hën nalibliboþan, mitikel nakitinan mai gamit gabag, husur gidat vïsusua nahudhuben aYesu, datosua þai.*

²⁶ Len nëlol paþpaþ samito, samtigol nësaan. Sa-nëlomit tipaþpaþ teþëlav. Namityal satimasur lan,*

²⁷ hën natëmat asike þikad kas naut ideh len nëmauran samit gail.

²⁸ Nëvanuan vënvënah satevënah am, be ivoi ke teum tidanþ, teum hën natit tovoi hën navëlan gabag, hën þelëboi þikad natit hën þeviöl hëni mai alat lotomïdol.

²⁹ Nasoruan ideh tomëdas nëvanuan, samtikele. Satevivile len nabuþomito. Mitikel nasoruan tovoi þai, hën þesusupah mai nëvanuan, gol nadëlomian salit þidanþ am. Mitikel nasoruan tonor hën læþelëboii mai tovi tarhëte sivan ideh am þesësëlöþ hëni.

* **4:16:** Nënau evi nastrinþ gail len niben nëvanuan. Galevis lorusan niben, len galevis am nëda igam husuri. * **4:22:** Kol 3.9 * **4:24:** Gen 1.26-27; Kol 3.10 * **4:25:** Zec 8.16 * **4:26:** Psa 4.4

³⁰ Len naŵide samito samtigol aNunun aGot nəlɔn tisa; husur aGot erin aNunun len gamito, hən tota gat nahəsən len gamito ke məttoŵi esan, van vəbar nəboŋ ðigol þisi nəmakuŵan samito.*

³¹ Mitinoŋ hən na-mətahun-buni-an, nə-taḃulol-bulosi-an, nəlɔl paŋpaŋ, nə-kai-walwal-an, na-sor-mədasi-an hən nahəsən avan ideh, mai nəsaan þisi. Mitinoŋ hən galen þisi.

³² Avil mitivoi hən gamit gabag, nəlomit titaŋis gamit gabag, mäteruḃat nəsaan samit gabag hum, len aKristo, aGot toruḃat nəsaan samito.*

5

Mititoh len namial

¹ Imagenan, bathut aGot toləmas bun gamit məttoŵi natun gail, mitigol tətəŵ hən aGot.*

² Na-ləmas-buni-an tiwol hən gamito, nəmauran samit tepul həni. Mətesuḃan aKristo toləmas bun gidato, toviol hən nəmauran san mōs gidato hum naviolan, hum natit gototutumav həni nəbən tosusau van hən aGot.*

³ Be naitian tosa, naŵide tosa totaŵtaŵor þisi, mai na-ləŋon-masuḃ-an hən natite teḃuer kaskasi len gamito. Nəsaan tomagalenan ləsanor hən nəŵanuan siGot gail.

⁴ Sanor hən mətḃikel nasoruan pahsago, na-sor-melmel-an mai nasoruan sohsoh toḃiŋḃiŋal. Be inor hən mətḃikel nasipaŋ vi təban aGot.

⁵ Mitinau ləboi natesua ke, nəŵanuan togolgol naitian tosa, nəŵanuan togolgol naŵide tosa totaŵtaŵor, mai nəŵanuan toləŋon masuḃ hən natite, alat lotomaienan lodədas ləḃeḃis len natohan pipihəḃəlan aKristo mai aGot. Lodədas ləḃikad naviolan toŵoi aGot totəgau gati mōs nəŵanuan san gail. (Nəŵanuan lotoləŋon masuḃ hən natite, lulotu hən natit lotoləŋon masuḃ həni. Egəm vi got salito, evi nagot gəgəras.)

⁶ Alat lotoke nəsaan galenan savi natideh, salegəras gamito hən nasoruan tomaienan nakitinan toḃuer lan. Husur nəlɔl paŋpaŋ siGot dereh tibar alat ləsagol nəsa tokele sil natgalenan.

⁷ Samtitah mai galit len nəsa lotogole.

⁸ A mō mətutoh len nəmargobut, be gagai mətovi siYesu ale mətutoh len namial. Mititoh hum nəŵanuan hən namial.*

⁹ Husur naŵit namial topat len gamito evi navoian, nanoran mai nakitinan gail þisi.

¹⁰ Mitisəḃ səhot nəsa togol Nasuḃ tohəhəŵur.

¹¹ Naŵide hən nəmargobut ləsəŵan hən natideh toŵoi, mətəbulatut dan gail. Iŵoi am hən mətḃikel vəhoti ke lotosa.*

¹² Husur nagolean susuah silatenan evi natit hən nahur sasa hən avan ideh ḃisor husuri.

¹³ Avil nəboŋ namial tomias natit þisi, nəŵanuan gail þisi loləboi ləḃeris nakitinan husuri ke toŵoi o tosa.

¹⁴ Husur natit þisi namial tomias gail lumasil len nakətaan sinəŵanuan þisi. Bathut enan ikad nasoruan sua toke,
 “Gaiug gotopatmari, gilele,
 gile məhat dan nəmatan,
 ale aKristo temias gaiug.”

* 4:30: Isa 63.10 * 4:32: Mat 6.14-15 * 5:1: Lev 19.2; Mat 5.48 * 5:2: Exo 29.18 * 5:8: Isa 60.1-3 * 5:11: Rom 13.12

15 Imaianan, mätelələgau hən natohan samito. Samtitoḥ suḿān alat lotötətan hən nəmauran tonor. Avil mititoh suḿān alat lotokad namitisau hən nəmauran tonor.

16 Mitigol ke natit ḗisi mətḗbigole teliv nəvanuan gail van hən aYesu, husur len nəboḗ ta daməḗjai nəvanuan lusa.

17 Imagenan samtimmel, avil mäteləboi səhot nəsa Nasuḅ toləḗoni.

18 Samtətərog hən nəwain toliv gamit van hən naḗide gail lototaḗtaḗor. Avil mətəpul hən aNunun aGot.

19 Mətekəkai hususur hən nəḗe gail lotopat len nasoruan siGot mai gamit gabag. Mətekəkai hususur hən nəḗe hən nalotuan gail mai gamit gabag, mətekəkai maianan hən nəḗe aNunun aGot togol gail. Mətekəkai, gol nəḗe len nəlomito vi təban Nasuḅ.*

20 Mətesipa tabtab vi təban aGot aTata hən natit ḗisi, len nahəsān aMasta sidato, aYesu Kristo.

Alatmisoan gail

21 Məteriḗ gamito len navələmit gabag husur namətahwan samito len nəyalalan seKristo.

22 Latpəhaḗut məttoḗlah, məteriḗ gamit len navələn asoamito hum məttoḗriḗ gamit len navələn Nasuḅ.

23 Husur ahaḗut ehum nəkadun asoan, eil a ḿo hən; suḿān ḗai aKristo tovi nəkadhute, ale nəvanuan san gail lovi niben, eil a ḿo hən galito. Ilav kuv galit dan nəsaan salito.

24 Hum alat siYesu lotoriḗ galit len navələn aKristo; len naḗide tomaianan, len natit ḗisi, ivoi hən abareab gail ḿau ləḗeriḗ galit len navələn ahaḗut salit gail.

25 Lalumān məttoḗlah, mäteləmləmas bun asoamito suḿān ḗai aKristo toləmas bun nəvanuan san gail, toviol hən nəmauran san ḿos galito.

26 Igol natenan hən ḗigol ləḗevi esan səḗon ḗai, ləḗinor buni. Len nasoruan siGot igol luveveu. Ehum nasoruan siGot tovi wai aKristo tolisov galit hən hən ləḗiveveu.*

27 Igol natgalenan hən ḗesəhar nəvanuan san gail hən ləḗevi esan səḗon len namənas. Ike linor buni, liyalal, səkad namesian o naḗiḗḗiḗalan o natideḗ tomagenan lan, səkad natideḗ tosa avan ideḗ toləboi ḗikel uri. Nəvanuan san gail lohum napəhaḗut togomah topəhas hən ḗilah, ale tokab vəkab vəsa, səkad natideḗ tosa lan.

28 Imagenan, lalumān məttoḗlah, mitimasləmləmas bun asoamito hum məttoḗləmas bun nibemit səḗomito. Naulumān ideḗ toləmas bun asoan, eləmas bun gai səḗon.

29 Husur səkad avan ideḗ tomətahun bun niben gabag. Ao, evəḗani, ekətkəta təban, suḿān aKristo tokətkəta təban nəvanuan san gail.

30 Ale gidat datovi hudhut gail len niben aKristo.

31 Husur enan, hum natosian siGot toke, “Naulumān dereḗ teriḗ atəman mai anan hən ḗeudud mai asoan, ale areḗəm sua suḿān niben tosua ḗai.”*

32 Ikad natətətan sua totibau tosusuah len natosian enan notomadhatosi gagai. Be nukel mai gamit ke, evi nasoruan kəta toḗusur aKristo mai nəvanuan san gail.

33 Avil gamito, nukel tasi mai gamit ke, naulumān timasləmləmas bun asoan hum toləmas bun gai səḗon, ale napəhaḗut timasputsan ahaḗut san len nənauan san.

* 5:19: Psa 33.1-3; Kol 3.16-17 * 5:26: Tit 3.5 * 5:31: Gen 2.24

6

Gamit mættovi lahutai, gamit mættovi tata gail

¹ Lahutai, mitigol husur nesa atata mai anana artokele len Nasuð. Inor hæn mætbigol ðimagenan.

² Len natosian siGot ike, “Geputsan atəmañ mai anañ len nənauan samñ.” Len nakelean todañ gail, enan evi nametəkav tokad na-kel-gati-an.

³ Na-kel-gati-an imaiegai ke: gəbeputsan atəmañ mai anañ len nənauan samñ, “dereh natohan samñ tivoi, mai gitoh tebəlav len navile a pan.”*

⁴ Tata gail, samtigol nañide tosa tabtab hæn anatumit gail nəlolit bisa van vəpañpañ. Avil mətəhis galit hæn ləbīyar husur nañisal tonor, vusan galit mōs nañide tonor, nañusanan eruenan arogəm len Nasuð.

Gaiug gotovi slev

⁵ Gaiug gotovi slev, gigol husur nesa amasta samñ len navile a pan bikele. Gemətahw lan, len nəlomñ kitin geputsani len nənauan samñ. Gigol husur nesa amasta tokele hum gotogol husur nesa aKristo tokele.

⁶ Gigol tabtab həni, savi hæn ðebunusi ηai, həhaʋur hæn gaiug, be len nəlomñ todañ len aKristo, gigole hum naslev san tohusur naləñonian siGot.

⁷ Len nesa gotogole, timaur mətəmañ hum gotogole mōs Nasuð savi hæn nəvanuan gail.

⁸ Goləboii ke Nasuð dereh teviol hæn nakonpurrpuran mai gidat vīsusua hæn navoian dattogole, naut kəmas datovi slev o datsavi slev.

⁹ Gaiug gotovi masta, gigol timagenan; gigol tivoi hæn naslev samñ gail. Sagesəhob hæn naslev samñ ke asike ðigol husur naləñonian samñ gigol tisa həni. Nau gati ke gaiug mai galito mətukad aMasta tosua ηai totoh len nəmav, ale nañide san epitoʋ van hæn nəvanuan p̄isi, ideh satile.*

Nahurabat nəbalan siGot

¹⁰ Ikad nasoruan naməkot. Len Nasuð mai len nabiltidañan san, gaiug gidañ tabtab!

¹¹ Geriñ p̄is nahurabat nəbalan siGot len gaiug hæn gəbeil gəgat, naut kəmas nəhai tata setəmat gail mai nagərasian san gail.

¹² Husur datsəbal mai nəvanuan lotokad nibelito. Avil datuəbal mai alat lotoil a mō, mai alat lotokad nədañan hæn na-il-a-mō-an datsaləboi datberis gail. Datuəbal mai abiltidañan gail hæn nəmargobut hæn navile eg a pan mai nanunun nəmargobut gail, natəmat gail len naməsav.

¹³ Imagenan geriñ nahurabat nəbalan siGot kavkav len gaiug. Ale len nəboñ nəsaan, dereh geləboi gəbidañ ður alatenan lotokad nədañan hæn nəsaan nəboñ ləbiəbal mai gaiug. Ale nəboñ nəbalan ðinoñ, dereh geil gəgat sal.

¹⁴ Imaienan, geil gəgat. Gepitavis nəhau tutuʋ hæn nakitinan. Ale gesun nahurabat nəbalan hæn nanoran, hum nasoltia toriñ nahurabat metəlai len nəmabun hæn ðipat gol niben.*

¹⁵ Ale len narieñ, gevəlas naributbut hæn nautautan togəm len na-kel-uri-an tovoi hæn natəmat dattokade mai aGot.*

¹⁶ Akis gipat nadəlomian hum nasilt tovi nahudhut nətarhai topat gol gaiug hæn gəbeləboi gəbigol nəwei setəmat p̄isi lotopañ ləbimat.†

* **6:3:** Hæn naves 2-3, Exo 20.12; Deu 5.16. Ike: *Putsan atəmañ mai anañ len nənauan samñ hæn natohan samñ bivoi, mai hæn gəbītoh bebəlav len navile a pan.* * **6:9:** Deu 10.17 * **6:14:** Isa 11.5, 59.17

* **6:15:** Isa 52.7 † **6:16:** Mat 6.13; Jon 17.15. *Nasilt* evi nahudhutarhai topospos lotokabut gole len nahurhuəluk ale gol tomosmos. Imagenan nəboñ gotopati eləboi ðipat gol gaiug ale eləboi ðigol nəhah len nəwei ideh topan, ðimat.

¹⁷ Goləboii ke aGot ilav kuv gaiug dan nəsaan sam̃, ale nə-lav-kuvi-an enan ehum nabəhad nəbālan gotoriŋi len nəkadum̃. Lav naḅu nəbālan seNunun aGot tovi nasoruan siGot hən gəb̃iḅal həni.*

¹⁸ Ale len aNunun aGot, gisor tuṽ tabtab hən na-sor-tuṽ-an mai naŋirian tiltile gail. Gehulahul, ale gisor tuṽ tabtab m̃os nəvanuan siGot gail p̃isi.

¹⁹ Ale gisor tuṽ m̃os ginau am. Geus aGot ke nəboŋ nəḅisor, tilav nasoruan mai ginau hən asike nəḅemətahw hən nəḅikel natetətan hən na-kel-uri-an tovoi aGot tokel vəḥoti.

²⁰ Ginau nutor siYesu Kristo, be nutoh len naim bəbaŋis, lubaŋis ginau hən natsen gail sil na-kel-uri-an tovoi notokel uri. Nimaskel uri, sanemətahw. Sor tuṽ m̃os ginau hən nəḅigole.

Nasudəlaṁian

²¹ Nuke mətələboi natit p̃isi husur ginau mai nəsa notogole. Ale aTikikus, aṽagw notoləmas buni len nadəlomian, todaŋ len Nasuḅ mai nauman san, gai dereh tikel ur natit p̃isi mai gamito.*

²² Husur natenan nosəvati van hən gamito, hən ke mətḅeləboi natit gail husur ginamito, ale hən ḅigol mətḅeləŋon ḅivoi am len nəlomito.

²³ Wawa gail len nadəlomian, nəlomit tikad natəṁat. Ale na-ləmas-buni-an totah mai nadəlomian, aGot aTata mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol həni mai gamito.

²⁴ AGot teviol kəmas hən navoian mai galit p̃isi lotoləmas bun aMasta sidato, aYesu Kristo, hən na-ləmas-buni-an topat vi sutuai.

* **6:17:** Isa 49.2, 59.17 * **6:21:** Uman 20.4

Filippi

Naloʻbulat napolisulan aPol totosi van hən alat a Filippi

Ase itos naloʻbulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itos naloʻbulat napolisulan egai hən nəsə?

Len naloʻbulat egai aPol esipa hən alat a Filippi hən na-ləmas-buni-an mai naviolan salito, ale ikel mai galit naʻpisal hən ləbitoh len nəmauran seKristen tovoi.

APol itos naloʻbulat egai van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len nabiltivile Filippi len naprovens Masetonia. Len nəyaran na-vəha-ru-an san a mō, aPol evi lan naut a Filippi, ale len naut ei lubar həni len naim bəbaʻjis husur tohut natəmat dan natəbarehreh sua.

APol itos naloʻbulat egai ʻjais mai len naut a be?

Itosi pəpadaʻj hən nasihau tovi A.D. 63 nəboʻj totoh len naut a Rom len naim bəbaʻjis.

Len naloʻbulat egai aPol idaʻj hən nakemkeman, na-il-ʻburi-an, naʻbonan mai nasusumaran len nəmauran mai nadəlomian seKristen gail. Imasil ke aPol eləmas masuʻv hən alat siYesu len naut a Filippi. (1.1-4.23)

1) APol etuʻbat hən naloʻbulat san van hən alat siYesu len naut a Filippi, esipa vi təban aGot hən galito, ale isor tuʻv mōs galito (1.1-11)

2) APol ehəhaʻvur husur nəvanuan gail lukel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas gai totoh len naim bəbaʻjis, ivatvat viri ke nəsə tevisi dereh tivan vəbar navoian, naut kəmas nəmauran o nəmatan san (1.12-26)

3) APol ikel mai galit ke len nəmauran salit lehusur kitin hən aKristo, gol nəsə tokele hən naʻvide aGot toləʻjoni biʻparʻpar len galito (1.27-2.18)

4) APol ike tesəvat aTimoti mai aEpafrotitus van hən alat a Filippi (2.19-30)

5) Ivoi ke alat a Filippi lehusur naʻvide siPol, likad nadəlomian len aKristo hən aGot bəriʻji ke linor len nəhon. APol eləʻjoni ke nəlolit tikad natəmat (3.1-4.9)

6) APol esipa hən naviolan alat a Filippi lotoviol həni maii (4.10-20)

7) APol imaris kotov naloʻbulat san van hən alat a Filippi (4.21-23)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Filippi

¹ Ginau aPol mai aTimoti namrovi slev seKristo, aYesu. Ginau nutos naloʻbulat napolisulan egai van hən nəvanuan ʻpisi siGot len aKristo aYesu, len naut a Filippi.* Nutosi van hən naelta mai natikon gail am.

² AGot aTəmadato mai Nasuʻb aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai arigol nəlomit tikad natəmat.

Nasipaan mai na-sor-tuʻv-an

³ Nosipa vi təban aGot sagw len nəboʻj ʻpisi notonau təlmam hən gamito.

⁴ Akis len na-sor-tuʻv-an sagw mōs gamit ʻpisi, nusor tuʻv len nakemkeman

⁵ bathut ke mətutah mai ginau len na-kel-uri-an tovoi len nametəkav, nəmariboʻj məttoriʻj nəlomit len aYesu Kristo van vəbar daməʻjai.*

⁶ Husur nunau ləboi nategai m̄au ke, aGot totuʻbat hən nauman tovoi sua len gamito, gai dereh tigolgole van van tihav len nəboʻj siYesu Kristo.*

* **1:1:** Uman 16.12 * **1:5:** Uman 16.12-40 * **1:6:** 1Kor 1.8

⁷ Inor hən notonau gamit p̄isi maienan, bathut notoləmas bun gamit len nəlogw. Husur ke len naim bəbaŋis notohtoh lan, mai len nəboŋ notokel nakitinan husur na-kel-uri-an tovoi mai notoŋusan koti ke tokitin, gamit p̄isi mətukatəp̄ol len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau.*

⁸ AGot eləboi b̄ikel koti ke notoləŋon masuŋ hən nəberis gamito len na-ləmas-buni-an togəm len nəlon aYesu Kristo.

⁹ Ale nusor tuŋ maiegai ke: na-ləmas-buni-an samit tetibau van am len naləboian mai na-bunus-ləboi-an p̄isi hən nakitinan.

¹⁰ Imaienan dereh məteləboi mətbekuŋol hən naŋisal tovoi buni, hən mətbiveveu hən asike b̄ikad natideh tosa avan ideh toləboi b̄ikel husur gamito van vəbar nəboŋ seKristo.

¹¹ Mətepul hən naŋit nanoran len aYesu Kristo hən nəvanuan gail ləbeputsan mai sal suh nəyalyalan siGot.

Na-kel-uri-an ivan, naut kəmas nə-baŋis-aPol-an

¹² Bathudud nadəlomian, nuke məteləboii ke, nəsa tovisi hən ginau esusupah mai na-kel-uri-an tovoi hən b̄ibar nəvanuan p̄isi.

¹³ Husur enan nasoltia p̄isi lotokətkəta kəkol hən naim seSisa, mai nəvanuan p̄isi am, loləboi buni ke, nutoh len naim bəbaŋis sil aKristo.*

¹⁴ Ale bathut natsen tobaŋis gat ginau, nəbathudud nadəlomian isoḅur loil gəgat len Nasub̄. Gagai, len na-il-ḅuri-an tosəhor ta m̄o, ləsamətahw hən ləb̄ikel ur nasoruan siGot.

¹⁵ Ekitin ke galit galevis lukel ur aKristo sil lototaḅulol bulos ginau mai lotopul hən naŋitŋituhan, be galevis am lukel uri len naləŋonian tovoi.

¹⁶ Lukel uri len na-ləmas-buni-an husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbeil gəgat, nəb̄ikel kot na-kel-uri-an tovoi.

¹⁷ Alat lototaḅulol ləsakel ur kot aKristo, avil lukel uri hən ləb̄ipatpat galit məhat husur lunau ke lemədas ginau gagai nəboŋ natsen tobaŋis gat ginau.

¹⁸ Be savi natideh! Ivoi ŋai ke len naŋisal p̄isi, naut kəmas nagəgərasan o nakitinan len nəlolito, lukel ur aKristo. Ale husur enan nukemkem.

Dereh nikemkem tabtab,

¹⁹ husur noləboii ke, len na-sor-tuŋ-an samito mai na-vi-tarhəte-an se-Nunun aYesu Kristo, nəsa tovisi hən ginau dereh tevi p̄isal hən nəb̄imakuv.

²⁰ Len na-ləŋon-buni-an sagw nuvatvat viri ke səkad natideh b̄igol nahurugw b̄isa, avil nuvatvat viri ke nəlogw teil ḅuri gagai sum̄ian akis, hən ke, len natit p̄isi nəb̄igole, nisal suh a Kristo, naut kəmas nəmauran o nəmatan sagw.

²¹ Husur len nabunusian sagw, nəmauran sagw evi seKristo ale nəb̄imat, ivoi masuŋ am.

²² Be nəbitoh tabtab maiegai len navile eg a pan, dereh nauman sagw tiŋan am. Nilekis hən gəlar ta be? Nəmauran o nəmatan? Nəsənauləboii.

²³ Gəlar p̄isi arulevlev hən ginau. Noləŋon masuŋ həni ke nerin̄ nəmauran egai hən nəb̄imat hən nəbitoh mai aKristo, husur natenan ivoi p̄isi am hən ginau.

²⁴ Be ivoi am hən gamito ke nitoh tabtab maiegai len nibegw.

²⁵ Ale husur nunau ləboi natenan, noləboii ke nitoh van, nitah tab mai gamit m̄os napulan samit len nadəlomian mai nakemkeman.

²⁶ Imagenan, nəboŋ nəbitoh mai gamit tətəs, dereh məteləboi mətb̄isal suh aYesu Kristo səhor ta m̄o, bathut nəsa togole hən ginau.

* 1:7: 2Kor 7.3; Flp 1.13 * 1:13: Uman 28.30; Efe 3.1, 4.1

²⁷ Be natsua, nañide hən nəmauran samit timasnor hən na-kel-uri-an tovoi seKристо, hən ke naut kəmas nəbēgəm ris gamito o nəbītoḥ a tut dan gamito, dereh nesəsəlonḡ hən ke mətoil gəgat sumñan məttoḥsua ḡai ale len nəlomito tosua mətubal tabtab mōs nadəlomian hən na-kel-uri-an tovoi.

²⁸ Samtemətahw len aenemi samito gail; tah gat nəlomito. Nəboḡ mətḡbeil gəgat, aenemi samit dereh leləboi səhoti ke aGot dereh tigol limasig buni be tilav kuv gamit dan nəpanismen hən nəmasigan enan.

²⁹ Husur aGot eviol kəmas hən nadəlomian len aKристо mai gamito, wake eviol kəmas hən am ke məttoləḡon isa vəsa mōsi,

³⁰ husur gagai mətutoḥ len nəbālan toḡitoḥ hən nəbālan məttorisi ke noto-daḡ ḡuri a mō. Evi nəbālan məttosəsəlonḡ hən gagai ke notodaḡ ḡuri sal.*

2

Gol tətōḥ hən aYesu nəlon tomədaḡ, sənaḡ gai

¹ Datoləḡon ivoi am len nəlodato len nəbonan mai aYesu, na-ləmas-buni-an san etəḡov nəlodat vi pan, datukad nəbonan len aNunun, nəlon aYesu itaḡis gidato, ilolosa hən gidato.

² Husur natgalen ḡisi, mitimaskad nənauan tesua ḡai, məteləmas bun gabag hən gamito, mitikad nəlomito tesua, mitikad naləḡonian tesua ḡai. Məḡbigol natgalenan, dereh mitigol ginau nepul səsəhov hən nakemkeman.

³ Samtehusur naləḡonian samit səbomit ḡai, samtapatpat gamit səbomit məhat, avil len nəlomito tomədaḡ hum məttovi ut kəmas, gamit ideh, tinaḡ ideh am hum totibau səhor gai.

⁴ Gamit ḡisusua satinaḡ nəsa tovoi hən gai səbon ḡai be tinaḡ nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail am.

⁵ Mitimaskad nənauan toḡitoḥ hən nənauan aKристо aYesu tokade, ke:

⁶ Naut kəmas tokad nəboruan siGot, naut kəmas tovi aGot, sənaḡ ke tonor hən ḡetəḡau gat naḡitḡitoḥan mai aGot.*

⁷ Be eriḡ gabulan nəhes toḡati mai nəyalyalan san, ilav nəboruan sinaslev sua,* egəm vi vanuan sumñan nəvanuan gail,

ikad nənahənah hən nəvanuan.

⁸ Iḡol nəlon emədaḡ, sənaḡ gai gabag, iḡol husur ḡis nəsa aGot tokele,

naut kəmas togol nəmatan san.

Be savi nəmatan ḡai, imat ebun len nəhai balbal.

⁹ Imagenan aGot eputsani vi lan namilen toyalyal a məhat ḡisi, eviol maii hən nəhes toyalyal

səhor nəhes ḡisi,

¹⁰ hən ke nahəsən aYesu ḡigol natit ḡisi ləḡetəḡedur,

len nəmav mai len navile a pan mai len naut nəmatan,

¹¹ mai nabuḡolit ḡisi lisor vəhoti ke,

aYesu Kристо evi Masta,

hən ləḡisal suh nəyalyalan siGot Tata.*

Mitigol nəsa tonor hən nəvanuan gail ləḡetəḡoḥ hən

¹² Gamit notoləmas bun gamit ḡisi, natgalen ləḡimaienan, len nəlomito mitidaḡ len aGot, len namətahwan hən nəyalyalan san, mətehisi hən məḡbigol nəsa

* **1:30:** Uman 16.19-40 * **2:6:** Jon 1.1, 5.18 * **2:7:** Isa 52.13-53.12; Mat 20.28 * **2:11:** Hən naves 10-11, ris Isa 45.23

tonor hən nəmauran aGot tolav kuv gamit dan nəsaan samito m̄osi. Mitigol natgalegai sum̄an m̄ettogol akis hən nəsa notokele, (savi nəboŋ nototoh mai gamit ŋai, be nəboŋ nəsatoh).

¹³ Husur evi aGot toum len gamito. Igol naləŋonian samit inor hən esan mai igol m̄etoləboi m̄əḅbigol husur naləŋonian enan san.

¹⁴ Len natit p̄isi m̄əḅbigole, mitigole, samtikoblen, samtevitvituh,

¹⁵ hən asike ḅikad natideh tosa avan ideh toləboi ḅikel husur gamito. Len nəmauran samito mitiveveu ŋai, namesian teḅuer, sum̄an anatun aGot gail, naut kəmas navile a pan nəmargobut m̄əttotoh lan, topul hən nəvanuan nəlolit tokaḅkaḅur, topul hən nəsaan.* Be gamit mitimasm̄ial hum nam̄ial lotom̄ial len margobut hən navile a pan,

¹⁶ nəboŋ m̄əttotəgau gat nasoruan hən nəmauran. M̄əḅbimaienan, len nəboŋ seKristo dereh neləboi nəḅisor sal suh ginau ke nəsəgam soḅuer, nəsaum soḅuer.

¹⁷ Avil naut kəmas leḅbigol nəḅimat, naut kəmas nəda hagw ḅisel hum nəwain ahai tutumav toḅiri len naviolan totutumav həni van hən aGot, nohəhaḅur. Gamito, m̄ətukad nadəlomian len aKristo ale m̄ətoviol kavkav hən gamito mai aGot hən m̄əḅbigol nəsa toləŋoni. Ehum ahai tutumav toviol kavkav hən naḅuluk totutumav həni van hən aGot. Husur ke notoviol kavkav hən ginau mai aGot ale gamit m̄əttoviol kavkav hən gamito mai aGot, naut kəmas ləḅbigol nəḅimat, nukemkem, nuḅon mai gamit p̄isi len nahəhaḅuran.†

¹⁸ Sum̄an ginau, gamit am mitimashəhaḅur, ḅon mai ginau len nakemkeman.

ATimoti mai aEpafrotitus

¹⁹ Bevi naləŋonian siNasuḅ, nuvatvat viri ke asike dareh nesəvat aTimoti van hən gamito. Ale nəboŋ ḅetəlmam nəlogw tevi pan len nəsa ḅikel uri husur gamito.

²⁰ Nəsəkad avan ideh sum̄an aTimoti toləmas bun gamito, tonau masuḅ hən gamito hum ginau.

²¹ Husur galit am lumasulsul hən natit salit gail səḅolit ŋai, savi natit gail siYesu Kristo.

²² Gamit m̄ətoləboi aTimoti tia, naḅoruan san tovoi, mai nauman san tovoi, husur eum mai ginau len nauman hən na-kel-uri-an tovoi hum tovi natətai toum mai atəman.

²³ Imaienan nuvatvat viri ke, nəboŋ nəḅeləboi nəsa ḅevisi hən ginau, len nəboŋ en ŋai dereh nesəvat aTimoti van hən gamito.

²⁴ Avil len Nasuḅ nodəlomi ke, ginau gabag m̄au dereh nivan hən gamito.

²⁵ AEpafrotitus evi ahai pispisul samito m̄əttosəvati hən ḅevi tarhət sagw. Evi wawa nadəlomian sagw toḅon mai ginau len nauman, toḅon mai ginau len nəḅalan hum nasoltia. Be len nəboŋ egai ginau m̄au nunau ke nəḅesəvati van hən gamit bai.*

²⁶ Husur eləŋon masuḅ hən ḅeris gamito ale eləŋon isa husur m̄əttosəsəlon həni ke toməsah.

²⁷ Nokitin ke eməsah habat, pəpadaŋ imat. Be nəlon aGot itaŋisi, savi gai ŋai be nəlon itaŋis ginau am hən asike nəḅikad nalolosaan vəsə batbat tomaienən.

* **2:15:** Deu 32.5 † **2:17:** 2Tim 4.6. Datoləboi datḅikel namilen len nasoruan toḅitol maiegai: Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, m̄ətodəlomi, ale m̄ətoviol hən nəmauran samito mai aGot hən m̄əḅbigol nəsa gai toləŋoni. Imagenan, naut kəmas ləḅbigol nəḅimat sil na-kel-uri-an tovoi enan, nukemkem, nuḅon mai gamit p̄isi len nahəhaḅuran. * **2:25:** Flp 4.18

²⁸ Na nənauan sagw idan am hən nəbesəvati van hən gamito, hən ke, nəboŋ mətberisi, mitikemkem ale hən nəlogw asike betuhatuh maiegai am.

²⁹ Nəboŋ bibar gamito, kel nahəhəvuran samit maii len nakemkeman hum awawa samit len Nasub. Nəvanuan lotosumian gai, mətēputsan galito len nənauan samito,

³⁰ husur pəpadaŋ imat mōs nauman seKristo. Nəmauran san pəpadaŋ imasig hən bevi tarhət sagw, gel gamit məttođedas mətbigole.

3

Nanoran tokitin

¹ Bathudud nadəlomian sagw, nuke nisor len natsua tile am. Mitikemkem len naŋonan samit mai Nasub. Savi natideh hən ginau hən nəbitos nategai tətās; be nutosi hən bihavhav gol gamito.

² Mətēlələgau. Mitinaunau nəvanuan lotosumian alat ləsəkad nadəlomian. Nokis galit hən nalipah. Lovi vanuan nəsaan, lotoke mitikad na-tiv-dalusi-an.*

³ Husur gidato boh datukad na-tiv-dalusi-an tokitin. Evi gidat dattolotu len aNunun aGot, dattosor sal suh nəsa aKristo aYesu togole mōs gidato. Be datsəkad nadəlomian len na-tiv-dalusi-an nəvanuan bigole hən nibedato mai navide hən nalotuan.

⁴ Navide galenan tagol nəvanuan lətanor, ginau nətanor magenan. Avan ideh binau ke beləboi beil gəgat len nəsa togole, ginau nosəhori.

⁵ Husur nukad na-tiv-dalusi-an len nəmariboŋ toməlevtor sagw,* lupas ginau len nəpasusan seIsrael, len nahəmar aPenjamin, novi aIpru len nəbathuyah aIpru gail. Tarhət nalo siMoses, novi naFarisi.†

⁶ Tarhət na-il-gəgat-an sagw, nudaŋ len nəsa notonau ke aGot toləŋoni, ŋa nomədas tabtab hən alat siYesu.* Tarhət nanoran, nohusur masuŋ hən nakelean todaŋ seJu gail, nəsabur kotovi boŋ ideh.

⁷ Avil natgalenan, a mō nunau ke lotovi natite, be gagai nunau səhoti ke, lovi ut kəmas bathut nəsa aKristo togole.

⁸ A məhat hən natenan, nunau səhot natit pisi ke tovi ut kəmas nəboŋ notonənoŋ hən mai nasəhorian hən na-ləboi-aYesu-Kristo-an, tovi aMasta sagw. Bathut gai, natit pisi imasig dan ginau. Len nabunusian sagw ehum natit pisi tovi pahsago hən nəbevi seKristo,

⁹ hən nəbiŋon maii, hən nəbevi esan kavkav. Nəsəkad nanoran len ginau səbogw togəm len na-gol-husur-nalo-an. Be nanoran notokade len nəhon aGot egəm len nadəlomian len aKristo.

¹⁰ Nuke neləboi aKristo mai nədaŋan hən na-le-məhat-an san. Nuke niŋon maii len na-ləŋon-isa-an vəsa san, ale gəm sumian gai len nəmatan san

¹¹ hən nəbikad na-le-məhat-an dan nəmatan.

Van vəbari

¹² Nəsəmaienan sal, nəsaveveu kavkav sal. Be nohisi hən nəbegəm sumian aKristo aYesu, gai totəgau gat ginau mōs natenan.

¹³ Bathudud nadəlomian gail, nəsəna ke notosumian aKristo kavkav sal, avil nunau mōs natesua ŋai: len nəgamgaman hən nəmauran sagw, nəlogw iboŋboŋ hən natit gail topat a tahw tia, nugam tabtab mōs natit gail bipat a mō.

* **3:2:** Len naut egai, aPol isor husur nəvanuan galevis lotoke nəvanuan limaskad na-tiv-dalusi-an hən ləbimakov dan nəsaan salito, sumian naju gail ta mō. * **3:5:** Gen 17.12 † **3:5:** Uman 23.6, 26.5; Rom 11.1. Nəboŋ aPol toke *novi naFarisi*, namilen ke tohushusur nalo gail. NaFarisi gail lugol husur nalo siMoses mai nalo seJu gail, ludaŋ len nalo galenan. * **3:6:** Uman 8.3, 22.4

¹⁴ Nugam tabtab len nēgamgaman mōs nēbikad nasēhorian lan, nēbībar nagilen ale nēbilav naviolan, aGot tokis ginau len aKristo aYesu vi lan nēmav mōsi.

¹⁵ Imaienan, gidat p̄isi dattomatmatu len nēmauran sidat len aKristo, ivoi ke datigam maienan. Nēnauan samit bētile, nategai am, aGot dereh tigol tiṗarṗar mai gamito.

¹⁶ Avil nēmauran sidat timasnor hēn nakitinan aGot togol toṗarṗar mai gidat tia.

¹⁷ Bathudud nadēlomian, mitigol tētoṽ hēn ginau, ale mētebunus vahvahur alat lotohusur naṽide hēn nēmauran namttogole mōs gamito.

¹⁸ Husur ikad isoḅur lototoh sumān lotovi enemi hēn na-kel-uri-an tovoi hēn nēmatan seKristo len nēhai balbal. Ginau nusor vēha-sobsoḅur husur galit mai gamit tia, ale gagai nutaṅ nēboṅ notokel tasi.

¹⁹ Nēmauran salit ivan vēmasig vi sutuai, nagot salit evi nalēṅonian hēn nibelit ṅai, loṽiv hēn nēsa nahurulit tēsa sile, ale lunau nēmauran egai ṅai len navile a pan.

²⁰ Avil gidat, datovi uleMav gail. Ale datutoh vir avan sua bēgēm len nēmav hēn bilav kuv gidat dan nēpanismen topat vir alat lēsariṅ nēlolit len aGot. Atenan evi Nasuḅ aYesu Kristo.

²¹ Husur, len nēdaṅan san tolēboi b̄igol natit p̄isi b̄ipat pipihabēlan, dereh aYesu tegēgel hēn nibedat lotovi ut kēmas, hēn lēbesumān niben toyalyal, aGot tolavi maii.

4

¹ Imaienan, bathudud nadēlomian, mēteil gēgat len Nasuḅ. Nolēmas bun gamito, nolēṅon masuṽ ke neris gamito. Mētugol nukemkem, noṽiv hēn gamit mēttohum naviolan notosēhori.

Nēnauan mēkot siPol

² Euotia mai aSintike, noṅir gamēr ke samrepērehw am be mēregēm sua len na-lēṅon-husuri-an len aMasta samēru.

³ Evoi, nous gaiug am, gotovi vanuan nauman kitin, gotoḅon mai ginau len nauman, ke gevi tarhēt sēlaru.* Husur aroum idanṅ mai ginau len na-kel-uri-an tovoi, gēlaru mai aKlement mai galit am lotoum mai ginau, nahēsaliṅ lotopat len nalōḅulat hēn nēmauran.

⁴ Mitikemkem tabtab len naḅonan samit mai Nasuḅ, nukel tētas hēni, mētehēhaṽur masuṽ!

⁵ Mitigol ke nēmauran samito tomēdau, tiṗarṗar hēn nēvanuan p̄isi lēḅeris lēboii. Nasuḅ egēm pēpadaṅ!

⁶ Samtinau masuṽ hēn natideh, avil kel natit p̄isi mai aGot len nasipaan. Len na-sor-tuṽ-an mai naṅirian, us aGot hēn nēsa mēttopar.*

⁷ Ale aGot tigol nēlomit tikad natēmat tosēhor na-lēboi-sēhoti-an p̄isi. Natēmat enan tekētkēta gol nēlomito mai nēnauan samito len aYesu Kristo.

⁸ Len nē-maris-kotovi-an sagw, bathudud nadēlomian, mitigol nēnauan samit tepul hēn natgaleg tovoi: tepul hēn nēsa tokitin, nēsa tonor hēn naḅoruan tovoi, nēsa tonor, nēsa toveveu sēkad natit tosa lan, nēsa togol aGot mai nēvanuan lotohēhaṽur, mai nēsa nēvanuan gail lotosor husuri ke tovoi. Natideh b̄ivoi, natideh b̄inor hēn aGot b̄isal suhi, mitinau natideh tomaienan.

* **4:3:** Len naut egai, nēboṅ toke *nēvanuan nauman kitin*, nēvanuan galevis lotokad namitisau hēn nasoruan siGot, lunau ke tovi nēhes sua tovi *Susukos*. * **4:6:** Mat 6.25-34

⁹ Mitigolgol natit þisi notofusan hēni, notolavi mai gamito; natit þisi mēttosēsəlōŋ hēn notokele, mēttoris notogole. Mētbīgole, aGot toviol hēn natēmat mai gamito, dereh titah mai gamito.

Sipa hēn naviolan

¹⁰ Len nēmauran sagw len Nasuþ nukemkem habat, husur naut kēmas nototoh a tut dan gamit tobēlav tia, gagai mētosəvat na-vi-tarhēte-an gēm hēn ginau, mētunau ginau tētas am. Nēsake nēlomit tobōŋbōŋ hēn ginau, be mētodēdas mētbīsāþ nāþisal ideh hēn mētbēkētkēta tēban ginau.

¹¹ Nēsakēmaienan husur notomīdol, aoa, len nēmauran sagw nolēboi sēhoti ke nohēhāvur hēn nēsa notokade ŋai.

¹² Nutoh lēboi nēmauran hēn nē-par-tite-an tia, nutoh lēboi nēmauran hēn na-pul-hēn-natite-an tia. Nusāþ natsua tosusuah dan nēvanuan gail. Nusāþ nēmauran hēn nahēhāvuran, naut kēmas natideh bēvisi. Nolēboi nēbitoh bivoi naut kēmas nēbepul o nēbimalkēkat, naut kēmas nēbepul hēn natite o nēbipar tite.

¹³ Nolēboi nēbīgol natit þisi len nēdanjan seKristo togol notodaŋ am.

¹⁴ Be mētugol ivoi nēbōŋ mēttovi tarhēt sagw len na-lēŋon-isa-an sagw.

¹⁵ Gamit alat a Filippi, mētolēboi ke, nēbōŋ notoriŋ naprovens Masetonia ei, nēbōŋ nototuþat kel na-kel-uri-an tovoi, len alat siYesu þisi, gamit sēbōmit ŋai mētulav naviolan mai ginau.*

¹⁶ Husur nēbōŋ nototoh len naut a Tessalonika ale notomīdol, mētoviol gēm hēn ginau vēha-ru.†

¹⁷ Nēsakēmaienan hēn nēbēus naviolan ideh. Aoa, nuke aGot teris navoian samit ale tisah tuan naviolan mōs gamito.

¹⁸ Be gagai nukad natit þisi, nubāŋ tite. Nopul hēn natgalenan husur aEpafrōtitus ilav mai ginau tia naviolan mēttoviol hēni mai ginau. Naviolan galenan lohūm naviolan mēttotutumav hēni, nēbōn tosusau van hēn aGot, lotonor hēn nēsa gai tohēhāvur hēni.*

¹⁹ Ale, aGot egaii sagw, len natit tosoþur gai topul hēni, len aYesu Kristo, dereh gai tilav mai gamito natit þisi mēttomīdol hēni.

²⁰ Nē-sal-suhi-an tivan hēn aGot aTēmadato toyalyal van vi sutuai sutuai. Ganan.

Na-ke-ivoi-an mēkot gail

²¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai galit þisi lotokad nadēlomian len aKristo aYesu. Nēbathudud nadēlomian lototoh mai ginau luke, “Ivoi,” mai gamito.

²² Nēvanuan þisi siGot luke, “Ivoi,” mai gamito; len galito, alat lotosuh len naim seSisa am lukele.*

²³ Navoian aYesu Kristo toviol kēmas hēni tipat len nanunumito. Ganan.

* **4:15:** 2Kor 1.16 † **4:16:** Hēn naves 15-16, ris Uman 17.1; 2Kor 11.9 * **4:18:** Exo 29.18; Flp 2.25
* **4:22:** Flp 1.13

Kolosse

Naloʻbulat napisulan aPol totosi van hən alat a Kolosse

Ase itos naloʻbulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

Itosi hən ʃeʋusani ke aYesu iyalyal masuʋ səhor bun nədaŋan mai na-il-a-mō-an gail ʃisi. Ale len aYesu datukad ʃis nə-lav-kuvi-an dan nəsəan.

APol itos naloʻbulat napisulan egai van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Kolosse.

APol itos naloʻbulat napisulan egai ʃais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis len naut a Rōm.

Len naut a Kolosse ikad ahai ʃusan galevis lotogəras alat siYesu ei. Ahai ʃusan gəgəras galenan lukel mai alat siYesu ke limaskad na-tiv-dalusi-an. Lukel ke limashusur nalo seJu tokai tas nəhanian galevis. Lukel ke limaslotu hən aŋel gail mai limashusur naʃusanan gail lotosusuah. Logəras alat siYesu ke limasgol natgalenan hən aGot ʃilav kuv galit dan nəsəan salit gail. Nəboŋ aPol tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur naʃusanan galenan, itos naloʻbulat napisulan egai van hən alat siYesu a Kolosse hən ləbələboi nakitinan.

1) APol mai aTimoti arukel na-ke-ivoi-an səlaru van hən alat siYesu a Kolosse (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuʋ-an (1.3-12)

3) AGot igol ke, alat a Kolosse lukad navoivoian mai len nəmatan seKristo. AKristo iyalyal səhor nədaŋan mai na-il-a-mō-an gail ʃisi. APol eum idan ʃis galito (1.13-2.5)

4) Limastoh surʃan lotobon mai aKristo, avan ideh sategəras galito. Be limasləŋon masuʋ hən natit len nəmav. Natit ʃisi ləʃigole limasgole len naʋide aYesu ʃehəhaʋur həni (2.6-3.17)

5) Nəmauran lohoim timasnor hən ʃigol Nasuʃ ʃehəhaʋur. Lisor tuʋ tabtab, lisor tuʋ ʃis aPol. Nasoruan salit tepul hən navoian gol alat ləsəkad nadələmian leləŋoni (3.18-4.6)

6) Nə-maris-kotovi-an (4.7-4.18)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Kolosse

¹ Ginau aPol, aGot tolekis hən ginau hən notogəm vi hai pispisul siYesu Kristo, ginau mai aTimoti tovi aʋagw len nadələmian,

² namrutos naloʻbulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Kolosse. Gamit mətovi bathudud nadələmian len aKristo məttodaŋ len a Got. AGot aTəmadato teviol kəmas hən navoian mai gamito, teriŋ natəʃmat len nələmito.

Nasipaan mai na-sor-tuʋ-an

³ Akis namrosipa vi təban aGot, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ namrtosor tuʋ ʃis gamito.

⁴ Namrosipa magenan husur namrosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur nadələmian samito len aKristo aYesu, mai na-kel-uri-an ke məttoləmas bun nəvanuan ʃisi siGot.

⁵ Nadələmian mai na-ləmas-buni-an enan, mətukade husur mətuvatvat vir nəsə aGot toutaut həni ʃis gamito len nəmav, tuʃat len nəboŋ məttosəsəloŋ hən nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, van vəbar daməŋai.*

* 1:5: 1Kor 13.13

⁶ Len naut þisi len navile a pan na-kel-uri-an tovoi ehum nəhai tovi məhat, toʋan. Evivi məhat ale iʋan, egəgel hən nəmauran sinəvanuan gail. Len naʋide tomaienān, len nəboŋ məttosəsəloŋ həni metəkav, nəboŋ məttoləboi səhot nakitinan husur navoian aGot toviol kəmas həni, evivi məhat, iʋan, egəgel hən nəmauran samito.

⁷ Namrunau aEpafras namrtoləmas buni tovi slev seKristo hum ginaməru. Evi gai tokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, ale eum idaŋ seKristo mōs gamito.*

⁸ Gai boh isor mai ginaməru husur na-ləmas-buni-an samito aNunun aGot toviol həni mai gamito.

⁹ Imagenān, nəboŋ namrtosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur gamito, namrusor tuʋ tabtab mōs gamito. Namrous aGot hən ðigol mətḃepul hən naləboian hən naləŋonian san, len namitisau hən nəmauran tonor mai naləboian togəm len aNunun.

¹⁰ Namrous natgalen hən nəmauran samit ḃeputsan nahəsān aGot, ale hən mətḃigol ḃehəhəʋur hən gamito len natit þisi. Namrusor tuʋ ke, len nəmauran samito mai len natit þisi mətḃigole mitiʋan hən naʋit tovoi, ale mətələboi bun aGot am tabtab.

¹¹ Namrusor tuʋ ke mitidaŋ am len nabiltidaŋan san toyalyal hən mətḃidaŋ ḃur nəmauran ḃidaŋ, toh mədau ḃebəlav, naut kəmas nəvanuan gail ləḃigol mətḃeləŋon ḃisa vəsa. Be nəboŋ mətḃimagenān, mitikemkem.

¹² Len natgalen þisi, akis mətəsipa vi təban aGot Tata togol məttonor, hən mətḃikad nahudhut nəsa aGot totəgau gati mōs alat lotovi esan len natohan pipihəbəlān len namīal san.

¹³ AGot ilav kuv gidato dan navəlan nəmargobut, ale ilav gidato vi lan natohan pipihəbəlān aNatun, aNatun gai toləmas buni.*

¹⁴ Len nəmatan siNatun datukad nəmakuvan sidato, eruḃat nəsaan sidat gail.*

AKristo ilav namilen tovi a məhat þisi

¹⁵ Datoləboi datḃeris aKristo tolav kot aGot datsaləboi datḃerisi, aKristo iʋat nəhes tosəhor natit þisi aGot togole.*

¹⁶ Husur len aKristo, aGot eum hən natit þisi len nəmav mai len navile a pan.* Eum hən natit datoləboi datḃeris gail mai natit datsaləboi datḃeris gail. Namilen ke igol alat lotoil a mō tiltile gail mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-mō-an, naut kəmas aŋel, nanunun nəmargobut, natəmat, mai aḃiltiŋel gail. Natit þisi, aGot eum hən gail len aKristo, eum hən gail mōs aKristo.

¹⁷ Nəboŋ aGot saum hən natideh sal, aKristo itoh sutuai tia, ale len gai natit þisi esuh husur nədaŋan san etəgau gat gail.

¹⁸ Imaienān, gai ŋai eil a mō hən nəvanuan san gail. Ale nəvanuan san gail lohūm niben, aYesu evi nəkadun. Gai evi natuḃatan mai nametəkav hən nale-məhat-an dan nəmatan hən tokad namilen toyalyal səhor ideh am.

¹⁹ Husur aGot ehəhəʋur hən gai kavkav totoh len aNatun.

²⁰ Ale len aNatun, aGot igol natit þisi lukad navoivoian maii tətās, natit gail len navile a pan mai natit gail len nəmav. AGot igol gail þisi lukad natəmat maii len nəda hiNatun tomat len nəhai balbal.*

²¹ A mō len nəmauran samito mətutoh a tut dan aGot, len nənauan samito mətuvi enemi san gail bathut naʋide tosa vəsa samito.

* **1:7:** Kol 4.12 * **1:13:** Luk 22.53 * **1:14:** Efe 1.7 * **1:15:** 2Kor 4.4; Jon 1.1-3, 18 * **1:16:** Jon 1.3; Kal 4.3 * **1:20:** Efe 2.16

²² Naut kəmas natgalenan, aGot igol mətukad navoivoian maii len nəmatan hən niben aNatun. Igole hən ke nəboŋ mətbeil len nəhon, dereh tisaḅ səhot gamit hum ke məttoveveu buni, hum mətsəkad nəsaan ideh ale nəvanuan gail lodədas ləbikel natideh bisa husur gamito.

²³ Be mitimasdəlom nakitinan enan tabtab, il gəgat lan. Samterus dan nəvatvat-viri-an hən na-kel-uri-an tovoi məttośəsəlon hən. Na-kel-uri-an tovoi enan iperŋan naut pisi len navile a pan, ale ginou, aPol, aGot itabtabuh len ginou hən nəbikel uri.

Nauman siPol mōs alat siYesu

²⁴ Gagai nukemkem len na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw mōs gamito. Na-ləŋon-isa-vəsa-an aKristo toriŋi hən nəbikade len nibegw, nudaŋ buri van van hən bihav mōs alat siYesu lotosumian niben.*

²⁵ Ginou nogəm vi vanuan nauman hən nəbevi tarhət silat siYesu husur aGot eriŋ nauman hən nəbevi tarhət samito len navəlagw. Igole hən nəbikel ur nasoruan siGot kavkav mai gamito.

²⁶ Esusuan nasoruan enan san dan nəvanuan gail sutuai van vəbar nəboŋ ta daməŋai hən lototətan hən, be gagai ikel vəhoti mai nəvanuan san gail.

²⁷ Husur aGot ehəhaṽur hən tokel vəhot nəyalyalan topul len nə-nau-utaut-an san tosusuah, nə-nau-utaut-an san bevi tarhət silat ləsavi Ju. Nə-nau-utaut-an siGot imagegai ke: aKristo itoh len gamit mətśavi Ju, gol ke məttovatvat vir mətbevi lan nəyalyalan siGot.

²⁸ Namtukel ur aKristo mai nəvanuan pisi, namtukai tas naṽide tosa, namtoṽusan galit len namitisau hən nəmauran tonor hən ke, nəboŋ ləbeil len nəhon aGot, limatmatu len navoivoian lotokade mai aKristo.

²⁹ Natenan, noum idaŋ mōsi, noum taltal lan len nabiltidaŋan seKristo toum len ginou.

2

¹ Nuke mətələboii ke notoum, notobal mōs gamit mətśaris ginou sal, gamit mai alat siYesu len nabiltivile Laotisea mai nəvanuan nadəlomian pisi ləsaris ginou sal.*

² Noum idaŋ magenan hən ləbeləŋon bivoi am len nələlito mai hən ləbesua len na-ləmas-buni-an. Nugole hən ləbeləboi buni, ləbeləboi kavkav hən nə-nau-utaut-an siGot tosusuah, tovi aKristo səḅon.

³ Na-voi-buni-an pisi hən naləboian mai namitisau hən nəmauran tonor esusuah len aKristo səḅon.

⁴ Nokəmaienan mai gamito hən asike avan ideh bəgəras gamito len nasoran gəlgəlan san togomah buni.

⁵ Husur, naut kəmas nibegw satoh mai gamito, len aNunun aGot ehum nototoh mai gamito. Nohəhaṽur hən naṽide tonor samito mai nadəlomian samit todaŋ len aKristo.

Məteriŋ nəlomit kavkav len aKristo

⁶ Imagenan, sumian məttoŋiŋ nəlomit len aKristo, AYesu, ke tovi Masta samito, gamit, mititoh tabtab lan.

⁷ Mititoh tin lan hum nəhai tokad nəharhəte tokir vi pan, gol nəbathute itov vi məhat, idaŋ. Nadəlomian samit tidaŋ tabtab am hum notoṽusan hən tia. Mətepul masuṽ hən nasipaan.

* **1:24:** Ehum na-ləŋon-isa-vəsa-an siYesu igol alat siYesu lukad nəpasian veveu ale len naṽide tomaienana, na-ləŋon-isa-vəsa-an siPol igol lovivi məhat, lotibau. * **2:1:** Kol 1.29, 4.12-13

⁸ Samtidam̃ hæn avan ideh ðesøhar gamit hum naslev len namitisau gægøras tobæbesw, togəm len nañide sinəvanuan mai nəbathut nəðanjan gail sinavile a pan, be sagəm len aKристо.*

⁹ Husur aKристо egəm vi vanuan, ale aGot kavkav itoh len niben.

¹⁰ Ale len aKристо, aGot igol gamit mətogəm kavkav. AKристо, gai ikad nəðanjan hæn na-il-a-m̃o-an hæn añel mai natəmat þisi lotokad nəðanjan mai na-il-a-m̃o-an.

¹¹ Len aKристо mətukad na-tiv-dalusi-an, savi na-tiv-dalusi-an nəvanuan ideh togole hæn læbetiv dalus nahurhuben, be aKристо etiv dalus nəþoruan nəsaan samito.

¹² Husur nəboñ mættobaptais ehum mættomat, lototavun gamit mai aKристо. Ale aGot igol gamit mətule məhat dan nəmatan mai aKристо, husur mættoriñ nəlomit len nabiltidanjan siGot togol aKристо tole məhat dan nəmatan.*

¹³ A m̃o mətumaur len nibemito be mətumat len nəsaan samito, mai na-tiv-dalusi-an hæn nəþoruan samit ebuer sal. Naut kəmas natenan, aGot igol ke mættomaur mai aKристо. Erubət nəsaan sidat gail þisi.

¹⁴ Ikas kuv na-tos-gati-an len nalobulat tokel ur nəsa dattogole tobur kotov nalo gol tonor hæn datþipanis. Ehum aGot toþos gat nalobulat enan len nəhai balbal nəboñ lotoþos gat aKристо lan.

¹⁵ Len nañide tomagenan, len nəmatan seKристо len nəhai balbal, ilav kuv natit hæn nəbalan dan natəmat gail lotodañ, lotoil a m̃o. Igol iþarþar ke towin len nəhon nəvanuan gail þisi.*

¹⁶ Imaienan, avan ideh satikel ke mitimaspanis sil nalo seJu mættobur kotovi, hum nəsa mættohani, o nəsa mættomuni, o husur mætsagol nəhanan ideh tolo, o mætsagol nabiltiboñ hæn nahəbati veveu, o nəSappat gail, hum nalo seJu gail tokele.*

¹⁷ Nalo galenan lohun nanunun natit gail lotogəmai, be nəbathukitinan evi aKристо.

¹⁸ Nəvanuan galevis lohəhañur hæn læbegəgəras ke læsañiv. Lulotu hæn añel gail. Avil gamito, samtidañ hæn nənauan salito. Mətbəhusur nənauan salito asike mətbinor hæn naviolan aGot totəgau gati m̃os gamito. Lusorsor husur narisian gail lotokel ke lotorisi, be aNunun aGot sawol hæn nənauan salito. Imaienan, loñiv len nənauan kəmas salito lotogəm len nəvanuan ñai.

¹⁹ Ləsasibətah len aKристо tohum nəkadhuben. Niben evi alat siYesu ale aKристо evi nəkadun. Nəkadun iwol hæn niben nəvanuan hæn þetibau, nənau mai nabələshw gail lotəgau gat niben hæn þesua. AKристо imagenan, iwol hæn nəvanuan san gail hæn læbetibau hum aGot toləñoni.

²⁰ Gamit mətumat mai aKристо tolav kuv gamit dan nəbathut nəðanjan gail sinavile a pan.* Imagenan, imabe mətəhusur tabtab hæn nalo sinavile a pan gail toke,

²¹ “Sagibari! Sagihan risi! Sagetəgau!”?

²² Be nalo galenan lovi naþusanan sinəvanuan ñai. Loþusan husur natit gail læsəpat sabəlav, hum nəhanian mai natit namunian. Nəboñ dattohani o dattomuni, lumasig.

²³ Naut kəmas nalo galenan lohun lotopul hæn namitisau hæn nəmauran tonor, læsəmagenan. Nalo galenan lugol nəvanuan gail ludañ len gail, logəgəras ke læsañiv, mai ludañ taltal van vamədas nibelito hæn asike læbinau nəsaan

* 2:8: Kal 4.3 * 2:12: Rom 6.4 * 2:15: 1Kor 15.24 * 2:16: Rom 14.1-6 * 2:20: Kal 4.3, 9

lotoləŋon ke ləbigole. Be nalo galenan ləsagol natideh, ləsavi tarhət sivan ideh hən binoŋ dan nənauan mai naləŋonian tosa gail.

3

Gol nəsa aGot tohəhəvur həni

¹ Bathut ke aGot togol məttole məhat mai aKristo, mətukad nəmauran veveu. Imagenan, mitigol nəlomit tekir gəgat len natit lotokitin len nəmav, len naut aKristo tobətah len navəlan nəmatu siGot, len nədaŋan mai nəyalyalan.*

² Samteləŋon natit hən navile a pan, samtinau, mətələŋon natit hən nəmav, mitinau tabtab həni.

³ Husur mətumat dan natit hən navile a pan, nəmauran kitin samito esusuah mai aKristo totoh len nəmav mai aGot.

⁴ Nəmauran kitin samito, nəkadun evi aKristo, ale nəboŋ həvisi, gamit am dereh mətəvisi maii len namənas nəyalyalan san.

Nəmauran tomatu mai toveveu

⁵ Imagenan, nəvide tosa samit gail hən navile a pan, mitimasgol limat eburn. Kel “Ao,” hən naitian tosa, nagolean tobīŋbīŋal, naləŋonian hən naitian towol hən nibemito, naləŋonian hən nəsaan, mai na-ləŋon-masuŋ-hən-natite-an tovi nalotuan hən natit məttoleŋoni, savi aGot.

⁶ Nəlöl paŋpaŋ siGot totibau dereh tevi lan alat lotogol natgalenan, ləsagol nəsa aGot tokele.

⁷ A mō len nəmauran samito hən navile a pan, gamit am mətugol husur nəvide galenan.

⁸ Avil gagai mitimasriŋ gaḅulan nəvide tomagegai. Sa-nəlomit titaḅtaḅulol, sa-nəlomit tipaŋpaŋ, samtehəhəvur hən na-ləŋon-isa-an sivan ideh məttoleŋon buni, samtisor mədas nəḅoruan sivan ideh, sa-nabuŋomito tikel nasoruan tobīŋbīŋal.

⁹ Samtelibloŋ mai gamit gabag, husur məttoleŋon nəḅoruan samit ta mō mai nəvide han pisi tosa dan gamit tia.*

¹⁰ Ale mətusun nəḅoruan veveu tia togəm veveu tabtab. Nəboŋ məttoleŋon tabtab hən aGot igol nəḅoruan veveu enan len gamito hən mətḅegəm suŋan gai.*

¹¹ Len nəmauran toveveu, savi natideh hən mətḅevi Ju o mətḅevi Ju, savi natideh hən mətḅikad na-tiv-dalusi-an o mətḅekade, savi natideh hən mətḅevi auleut o mətḅevi auleSkitia totohtoh len nəmargobut, savi natideh hən mətḅevi slev o mətḅevi slev am, natilean galenan ləsavi natideh, avil aKristo esəhor natit pisi, ale itoh len galit pisi lotokad nadəlomian lan.

¹² Imaienan, husur aGot tolekis hən gamito hən mətḅevi esan, ale husur toləmas bun gamito, mitimasmaiegai: nəlomit titaŋis gamit gabag; mitivoi hən gamit gabag; nəlomit temədau, samtinau gamito; mətəmədau len gamit gabag; mitikad na-toh-mədau-an teḅəlav naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an.

¹³ Sa-nəlomit tipaŋpaŋ tutut nəboŋ gamit gabag ideh ḅigol natideh totile, be mitivoi hən gamito. Gamit ideh ḅigol ḅisa hən gaiug, givoi həni, ruḅat nəsaan san dani. Mitinau nategai: Nasuḅ eruḅat nəsaan samit dan gamito, imagenan, mitimasruḅat nəsaan samit dan gamit gabag.*

¹⁴ Ale na-ləmas-buni-an samit tipat a məhat hən natgalen pisi husur na-ləmas-buni-an igol natgalenan luḅon hum lotosua ŋai.

* **3:1:** Psa 110.1 * **3:9:** Efe 4.22 * **3:10:** Gen 1.26; Efe 4.24 * **3:13:** Mat 6.12, 14; Efe 4.32

¹⁵ Ale natə́mat togə́m len aKřisto, tiwol hən nəlomito, husur mətovi nahudhut gail len niben tosua, ale aGot ilekis hən gamit hən mət̃bikad natə́mat mai gamit gabag. Mətesipa vi tə́ban aGot.

¹⁶ Nasoruan seKřisto tepul səsə́hov len gamito; len namitisau hən nəmauran tonor, mətə́vusan gamit gabag həni, kel nalə́ləgauan mai gamit gabag. Mətekəkai hən nə́be gail len nasoruan siGot, nə́be hən nalotuan mai nə́be aNunun aGot togole; len nasipaan, kəkai len nəlomito vi tə́ban aGot.*

¹⁷ Natideh mət̃bigole o natideh mət̃bikele, gole len nahəsən aYesu Nasuḅ.* Ale len aYesu datimassipa vi tə́ban aGot Tata.

Nəmauran lohoim samito

¹⁸ Bareab gail, mətəriᅇ gamito len navə́lan asoamito hum tonor hən alat siNasuḅ.

¹⁹ Haᅇut gail, mətələ́mas bun asoamito, sa-namətahunian tipat len nəlomito.

²⁰ Lahutai, mitigol husur nə́sa atata, anana artokele len natit ɸisi, husur natenan igol Nasuḅ ehə́haᅇur.

²¹ Tata gail, samtigol anatumit litabulol bulos gamito. Mət̃bigole, asike ludaᅇ hən lə́bigol nə́sa tonor am.

²² Slev gail, mitigol nə́sa amasta samit len navile eg a pan tokele len natit ɸisi. Samtigole ᅇai nə́boᅇ lotokə́ta ris gamito hən lə́behə́haᅇur hən gamit sil nauman samito, be mitigole husur ke mət̃tomətahw len nə́yalyalan siNasuḅ, gole len nəlomit kitin.

²³ Natit ɸisi mət̃bigole, um len nəlomit todaᅇ lan, hum mət̃tə́um siNasuḅ, savi sinə́vanuan.

²⁴ Mətə́um van, husur mət̃tonau lə́boii ke, dereh Nasuḅ tilav mai gamito nahudhut nə́sa aGot totə́gau gati m̃os alat lotovi esan. Ale evi aKřisto tovi aMasta samit mət̃tə́um san.*

²⁵ Husur avan ideh togol natideh tosa, dereh tihan naᅇit nə́saan san. Ale naᅇide siGot inor van hən nə́vanuan ɸisi, ideh satile.*

4

¹ Masta mət̃tokad naslev gail, mitimaslav nə́sa tonor, toᅇitoᅇ mai naslev samit gail ɸisi. Husur mət̃tolə́boii ke gamit tu mət̃ukad aMasta sua len nə́mav.

Sor tuᅇ m̃os a Pol

² Mitorisor tuᅇ tabtab, mitidaᅇ ᅇuri, ale len na-sor-tuᅇ-an samito, mətə́hulahul, mitikad nasipaan.

³ Nə́boᅇ mət̃bisor tuᅇ, sor tuᅇ m̃os ginamit am, hən aGot ᅇesə́ᅇav hən nabopita m̃os nasoruan san, hən namt̃bikel və́hot napisulan husur aKřisto, napisulan tosusuah a m̃o. Ehusur na-kel-və́hoti-an enan nototoh gegai len naim ᅇə́baᅇis.

⁴ Mitorisor tuᅇ m̃os nə́bikel ur ɸarɸar hən napisulan enan hum tonor hən nə́bigole.

⁵ Mitikad namitisau hən nəmauran tonor len naᅇide samito tə́ban alat ləsəkad nadə́lomian. Nə́boᅇ lə́beris nəmauran kavkav samito, lerisris aYesu lan. Mitigol ke natit ɸisi mət̃bigole, teliv nə́vanuan tomaienan van hən aYesu.

* **3:16:** Efe 5.19-20 * **3:17:** Nə́boᅇ toke *len nahəsən Nasuḅ*, namilen ke alat a Kolosse lovi vanuan siYesu, ale len natit ɸisi lə́bigole, aPol ike limasgole m̃os aYesu, limasgol tətə́v hən aYesu, gol nə́sa tolə́ᅇoni. Lə́bisor, lisor siYesu, lisor hum aYesu ᅇelə́ᅇoni. Lə́beum, leum siYesu, leum hum aYesu ᅇelə́ᅇoni. Natideh lə́bigole, ligole siYesu, ligole hum aYesu ᅇelə́ᅇoni. * **3:24:** Kal 4.1-2 * **3:25:** Deu 10.17

⁶ Mitigol nasoruan samit tepul akis hən navoian mai tetəgau gat nənauan sinəvanuan gail.* Məṭbigol bīmaianan, avan ideh beus gaiug husur na-kel-uri-an tovoi, dereh mitikad na-sor-vari-an tonor hən məṭbikel maii.

Nə-maris-kotovi-an siPol

⁷⁻⁸ ATikikus evi awawa len nadəlomian namrtoləmas buni. Evi nəvanuan na-vi-tarhəte-an mai evi naslev sumān ginaməru toḃon mai ginaməru len Nasuḃ.* Nosəvati van hən gamito hən bikel ur mai gamito natit p̄isi husur ginau. Nosəvati hən məṭbeləboi natit p̄isi husur ginaməru mai hən b̄igol məṭbeləḡon b̄ivoi am len nəlomito.

⁹ Nosəvati mai aOnesimus, todaḡ len aYesu, evi awawa len nadəlomian namttoləmas buni. Gai evi auleKolosse sua sumān gamito.* Dereh gəlaru arikel ur natit p̄isi len naut egai mai gamito.

¹⁰ AAristarkus totoh len naim bəbaḡis mai ginau, gai ikel na-ke-ivoi-an san mai gamito. AMak am, amahean aParnapas, ekəmaianan. Hum notokele mai gamit tia, aMak b̄egəm hən gamito, mətehəhaṽur hən b̄ebis lohoim samit gail.†

¹¹ Ale aYesu lotokisi hən aJustus, gai am ikel na-ke-ivoi-an mai gamito.‡ Len alat lototah mai ginau len nauman, alaten lototor ḡai lovi Ju gail lotokad nadəlomian. Loum mai ginau gegai m̄os natoḡan pipihəḃəlan aGot ale nə-tah-mai-ginau-an salit igol nəlogw ivoi.

¹² AEpafras tovi gamit sua ta Kolosse mai naslev seKristo, aYesu, ike, “Ivoi,” mai gamito. Len na-sor-tuṽ-an san m̄os gamit akis, ehisi hən məṭbeil gəgat len naləḡonian p̄isi siGot mai məṭbidaḡ, məṭbimatmatu, nə-lon-uri-an b̄ebuer.*

¹³ Nukel koti ke gai eum idaḡ m̄os gamito mai alat siYesu len naut aLaotisea mai aHierap̄olis.

¹⁴ ALuk, nəvanuan rererer namrtoləmas buni, mai aTemas, aruke, “Ivoi,” mai gamito.§

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu len naut aLaotisea. Kele mai abareab Nimfa am mai alat siYesu lotoḃonḃon len naim san.

¹⁶ Nəboḡ məṭbeṽuruḡ naləḃulat napisulan egai b̄inoḡ, lavi mai alat siYesu len naut aLaotisea hən ləḃeṽuruḡi. Ale natsual am, ivoi hən gamit məṭbeṽuruḡ naləḃulat napisulan nototosi van hən galito.

¹⁷ Ale kel mai aArkippus ke, “Nauman Nasuḃ tolavi mai gaiug hən gəḃigole, gol p̄isi van, nauman kavkav b̄esəsaruwag.”*

¹⁸ Ginau aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səḃogw. Mitinau gat natsen gail lotobaḡis ginau. Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamito.

* **4:6:** Len nasoruan ta Kris ike, *gol nasoruan tikasəkas*, hum tokad nasol lan. * **4:7-8:** Uman 20.4; Efe 6.21-22 * **4:9:** Flm 10-15 † **4:10:** *Aristarkus:* Uman 19.29, 27.2. *Mak:* Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; *Parnapas:* Uman 9.27, 11.22, 30. ‡ **4:11:** *AYesu lotokisi hən aJustus* savi aYesu aNatun aGot, be aYesu tile am. * **4:12:** Kol 1.7 § **4:14:** *Luk:* 2Tim 4.11; Flm 24; *Temas:* 2Tim 4.10; Flm 24. * **4:17:** Flm 2

1 Tessalonika

Naloḅulat napolisulan na-və^{ha-sual-an} aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos naloḅulat napolisulan egai?

A^{Pol} itosi.

Itos naloḅulat napolisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika naṽide hən ləḅigol aGot ḅehəhaṽur.

Itos naloḅulat egai n̄os ase?

Naloḅulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

A^{Pol} itos naloḅulat egai n̄ais mai len naut a be?

A^{Pol} itosi pəpadaṅ hən nasihau A.D. 51 nəḅoṅ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1)

2) Nasipaan vi təban aGot hən gamit mət̄todəlom na-kel-uri-an tovoi.

Nohəhaṽur husur mət̄ukad nadəlomian enan sal (1.2-3.13)

3) Nəmauran togol aGot tohəhaṽur (4.1-12)

4) Nagəmaian siNasuḅ (4.13-5.11)

5) Nakelean naməkot (5.12-24)

6) Nə-maris-kotovi-an (5.25-28)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas* mai aTimoti, namtutos naloḅulat napolisulan egai. Namtutosi van hən alat a Tessalonika, lotovi siGot mai siNasuḅ, aYesu Kristo. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nələomit tikad natəṁat tabtab.†

Nasipaan tovi təban aGot hən alat lotodəlom na-kel-uri-an tovoi

² Nəḅoṅ p̄isi namttosor husur gamito len na-sor-tuṽ-an sinamito, nam-tosipa vi təban aGot tabtab.

³ Nəḅoṅ namttosor tuṽ len nəhon aGot aTəmadato, namtunau təlmam hən nauman samito hən nadəlomian, nauman samito hən na-ləmas-buni-an mai nə-daṅ-ḅuri-an mət̄tokade bathut nə-vatvat-viri-an len aMasta sidato, aYesu Kristo.*

⁴ Bathudud nadəlomian aGot toləmas bun gamit p̄isi, namtoləboii ke ilekis hən gamito hən mət̄bevi esan.

⁵ Namtoləboii, husur na-kel-uri-an sinamito husur aYesu sagəm hən gamito len nasoran n̄ai, be egəm len nədaṅan, egəm len aNunun aGot, egəm len na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan. Mətoləboi naḅoruan namttokade nəḅoṅ namttotoh mai gamito. Namtutoh maienan hən namt̄bevi tarhət samito.

⁶ Ale mət̄osəsəloṅ səhot nasoruan len nakemkeman togəm len aNunun aGot, naut kəmas na-ləṅon-isa-masuṽ-an mət̄tokade. Len naṽide tomaienān, mət̄ugol tət̄oṽ hən ginamito mai mət̄ugol tət̄oṽ hən Nasuḅ.*

⁷ Husur natenan, galit p̄isi lotokad nadəlomian len navile p̄isi len naprovens Masetonia mai a Akaia, loləboi ləḅeris gamito, gol tət̄oṽ hən gamito.‡

⁸ Husur nasoruan siNasuḅ evivile dan gamito, ikai van hən naut p̄isi a Masetonia mai a Akaia, ale na-kel-uri-an husur nadəlomian samit vi təban aGot, ibar naut p̄isi, gol ke səkad natideh am hən namt̄bikel husuri.

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulun̄an sua n̄ai. † **1:1:** Silas: Uman 15.22; Timoti: Uman 16.1; Alat a Tessalonika: Uman 17.1 * **1:3:** 1Kor 13.13 * **1:6:** Uman 17.5-9 ‡ **1:7:** Masetonia: 2Kor 1.16; Akaia: 2Kor 1.1

⁹ Alat galenan lukel husur nahəhaʿvuran məttokade nəboŋ namttotoh mai gamito, lukel uri ke məttopair dan nəlablab gail van hən aGot nəkadun nəmauran, van hən aGot kitin hən mətʃbevi esan hum naslev.

¹⁰ Lukele am ke məttoth vir natəlmaman siYesu, aNatun aGot, aGot togol tole məhat dan nəmatan. Evi aYesu egaii ʃilav kuv gidato dan naʃiltolol paŋpaŋ siGot ʃegəmai.

2

Nauman siPol len naut a Tessalonika

¹ Husur, bathudud nadəlomian, gamit gabag, mətələboii ke, natoohan sinamit mai gamito, savi natoohan kəmas ŋai. Ao, ikad naʋite.

² Mətələboii ke a mō, len naut a Filippi, lomədas masuʋ hən ginamito gol namtoləŋon isa vəsa, be aGot eviol hən na-il-ʃuri-an mai ginamito hən namtbikel na-kel-uri-an san tovoi mai gamito a Tessalonika, naut kəmas alat lotosəbur lotomətahun ginamit len naut samito.*

³ Husur na-kel-uri-an sinamito sagəm len nəsabən. Len nəlonamit tomasil namtogəm hən namtbəvi tarhət samito, nagəgərasan eʃuer.

⁴ Be nəboŋ namttosor, namtusor hum ahai pispisul gail siGot, gai tosəʃi ke namttonor hən namtbikel na-kel-uri-an tovoi, ale erinji len navəlanamito. Imagenan namtusor, savi hən nəvanuan gail ləʃəhəhaʿvur, be hən aGot, tokəta bunus ləboi nəlonamito, ʃəhəhaʿvur.

⁵ Mətələboii ke namtsasor hehe hən gamito, ale aGot eləboi ʃikel koti ke namtsəkad naləŋonian təməhav ideh namttosusuani o gəras gamit həni.

⁶ Namtsaləŋon nə-sal-suhi-an sinəvanuan, namtsaləŋoni len gamito o avan ideh am.

⁷ Husur ke namttovi hai pispisul gail seKristo, len nəhes namttoʋati, inor hən məttaum tədaŋ hən mətəkətəkəta təban ginamit tavoi. Be nəboŋ namttotoh ei, namtogəm suŋan namttovi ut kəmas ŋai len gamito. Ginamito, namtoləmas bun gamito hum anana sua tovəhasus, tokətəkəta təban anatun gail len na-ləmas-buni-an.

⁸ Namtoləmas masuʋ hən gamito gol ke namttokatəpəl hən na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito, savi enan ŋai, be namtoviol hən ginamit gabag am mai gamito.

⁹ Bathudud nadəlomian, nau təlmam hən nauman todaŋ sinamito, tohaihai masuʋ. Len nalennəyal mai nalenmariug namtoum habat mōs nəvat, hən asike natoohan sinamit ʃeməlas len gamito, nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito.

¹⁰ Gamit, məttohad nadəlomian, mətələboi mətʃbikel koti ke, naʋide sinamit van hən gamito ikad nəboruan siGot lan, naʋide sinamit inor, nəsaan eʃuer lan. AGot am eləboi ʃikel koti maienan.

¹¹ Mətələboi nategai ke, naʋide namttokade mai gamito esuŋan naʋide atata ideh tokade mai anatun gail.

¹² Suŋan atata, akis namtusor hən namtbəʃur nəlomito, hən namtbigol mətʃləŋon ʃivoi am len nəlomito, ale len nəmauran samito, namtudaŋ hən mətʃitoh ʃinor len naʃisal aGot ʃəhəhaʿvur həni. Husur evi aGot tokis gamito hən mətʃbevi esan len natoohan pipihəbələn len nəyalalan san.

¹³ Bathut nategai am, namtosipa vi təban aGot tabtab. Husur nəboŋ namttokel ur nasoruan siGot, mətəsəseləŋ səhoti, savi hum nasoruan sinəvanuan ŋai, be hum tovi nasoruan siGot. Evi nasoruan kitin siGot, ŋa len nasoruan enan san, aGot eum len gamit məttoŋin nəlomit lan.

* 2:2: Uman 16.19-24, 17.1-9

¹⁴ Bathudud nadəlomian, bathut nadəlomian samito, mətogəm p̄itoṽ hən alat siYesu Kristo len naut a Jutea. Alat len naut samito lomədas bun gamito hən mət̄beləṅon isa vəsa p̄itoṽ hən naJu galevis a Jutea lotomədas bun alat siYesu ei.*

¹⁵ Evi galit lotogol ahai kelkel ur gail ta sutuai lotomat, ale lugol Nasuḅ, aYesu am tomat. Lomədas masuṽ hən ginamito van lohut ginamito. Lugol aGot sahəhaṽur, ale lukad nəsaasaan van hən nəvanuan p̄isi*

¹⁶ husur lotohisi hən ləbiṽon gol ginamito hən asike namt̄bisor mai alat ləsavi Ju. Lugol imaienan hən alat ləsavi Ju asike ləbikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito. Len naṽide tomaienan, lusah tuan nəsaan salit gail tabtab vapul səsəhov. Be gagai nəlol paṅpaṅ siGot epəṅas kavkav hən galito.

APol ike teris alat siYesu a Tessalonika tətəs am

¹⁷ Be ginamit, bathudud nadəlomian, nəboṅ nəvanuan gail lotopəpəhun ginamito dan gamito, lugol ehum namtogəm vi milesw, be sabəlav. Namtorij gamito, avil nəlonamit sariṅ gamito. Len na-ləṅon-masuṽ-həni-an sinamit, namtoḥisi, hisi, hən namt̄beris gamito tətəs am.

¹⁸ Husur namtoləṅon ke namt̄betəlmam van hən gamito, ale ginau, aPol, noḥisi van ale noḥis tətəs həni am, be aSetan iṽon gol ginamito.

¹⁹ Namtuke namteris gamito husur ke namttovatvat viri ke mət̄eil gəgat len aKristo. Namtukemkem hən gamito, mət̄osuṽman nəpraḥis namttokade, namttoṽiv həni len nəhon aMasta sidato, aYesu, nəboṅ ḅegəmai.

²⁰ Kitin, mət̄ugol namttoṽiv hən gamito, namtoḥəhaṽur masuṽ hən gamito.

3

¹ Nəboṅ namtsatoh mai gamito, namtoləṅon isa van van namtsaləboi namt̄bidaṅ ḅuri am. Imaienan namtunau ke ivoi am hən ginau mai aSilas namr̄bitoh səḅonaməru len nabiltivile Atens.*

² Ale namrosəvat aTimoti van hən gamito. ATimoti, awawa sinaməru len nadəlomian, eum siGot mai ginaməru nəboṅ namttokel ur na-kel-uri-an tovoui seKristo. Namrosəvati hən ḅigol gamit mət̄bidaṅ am, ale hən ḅigol mət̄beləṅon ḅivoui am len nəlomito m̄os nadəlomian samito,

³ hən na-ləṅon-isa-vəsa-an mət̄tokade asike ḅigol gamit ideh ḅipair dan nadəlomian san. Husur gamit gabag, mət̄oləboii ke aGot itabtabuh len gidato hən dat̄bikad na-ləṅon-isa-vəsa-an.

⁴ Husur, nəboṅ namttotoḥ mai gamito, namtukel nalələgauan daṅir mai gamito ke nəvanuan gail dereh lemədas bun gidato. Ale evisi maienan suṽman mət̄toləboii.

⁵ Imaienan, nəboṅ nəsaləboi nəbidaṅ ḅuri am, nosəvat aTimoti hən ḅeus kitev nadəlomian samito hən ḅeləboii. Nunau masuṽ həni ke natəmat təsəḅ naṽisal ideh hən asike mət̄təkad nadəlomian len aKristo am, ale nauman namttogole hən mət̄bikad nadəlomian, tagəm vi ut kəmas.

⁶ Be aTimoti ivan, eris gamito, imadhatəlmam, ale ikel mai ginaməru na-kel-uri-an tovoui husur nadəlomian mai na-ləmas-buni-an samito. Ikele ke mət̄unau təlmam hən ginamito len nahəhaṽuran, ale mət̄oləṅon bun mət̄beris ginamito suṽman namttoləṅon bun namt̄beris gamito.*

⁷ Imaienan, bathudud nadəlomian, namtoləṅon ivoi am len nəlonamito husur gamito. Naut kəmas nəvanuan gail lomədas ginamit gol namtoləṅon isa vəsa, namtoləṅon ivoi am len nəlonamito husur nadəlomian samito.

* **2:14:** Uman 17.5-6 * **2:15:** Uman 9.23, 29, 13.45, 50, 14.2, 5, 19, 17.5, 13, 18.12 * **3:1:** Uman 17.15-16 * **3:6:** Uman 18.5

⁸ Gagai namtoħəħaʋur hən nəmauran sinamit husur mətoil gəgat len Nasuḅ.

⁹ Namtuke namtesipa masuʋ vi təban aGot tinor hən nəsa togole mōs gamito, be nasipaan sinamit emīdol. Namtosipa hən nakemkeman namttokade len nəhon aGot husur gamito.

¹⁰ Len nalennəyal mai nalenmariug namtusor tuʋ habat. Namtous aGot hən namtberis gamit tətəs, hən namtbigol kavkav hən nəsa tomīdol len nadəlomian samito.

¹¹ Ale aGot sidato tovi aTəmadato, mai aYesu, aMasta sidato, teḫul p̄isal hən namtbeḡəm hən gamito.

¹² Nasuḅ tigol na-ləmas-buni-an samito mōs gamit gabag mai nəvanuan p̄isi teḫul səsəhov, sum̄an na-ləmas-buni-an sinamit mōs gamito topul səsəhov.

¹³ Nasuḅ tigole hən nəlomit ḅidaŋ am lan, hən asike mətbikad nəsaan ideh len gamito, be mətbinor kavkav len nəhon aGot, aTəmadato, nəboŋ aMasta sidato, aYesu beḡəmai mai alat lotovi esan. Ganan.

4

Nəmauran togol aGot toħəħaʋur

¹ Namtukad nahudhusoruan hən namtbikele sal. Bathudud nadəlomian, namtukel uri tia naʋide mətbikade m̄au hən aGot beħəħaʋur hən nəmauran samito. Ale nəmauran samito gagai ikad naʋide galenan. Be len nahəsən Nasuḅ, aYesu, namtous gamito, namtoŋir gamit ke, mitimagenan habat am.

² Husur mətoləboi nakelean namttolav gail mai gamito len nahəsən Nasuḅ, aYesu.

³ Husur aGot eləŋon ke mitikad nəboruan san. Eləŋon ke asike mətugol naitian tosa ideh.

⁴ Eləŋon ke mitiwol hən nibemit tinor hən nəboruan san, hən nəvanuan gail ləbeputsan gamito len nənauan salito.

⁵ Saləŋon ke naləŋonian hən naitian tiwol hən nibemito hum alat ləsaləboi aGot.

⁶ Len natenan, samtemədas nəbathudud nadəlomian ideh, husur Nasuḅ dereh tipansem nəvanuan gail sil nəsaan galenan, hum namttokele, hum namttokel nalələḡauan mai gamit a mō tia.

⁷ AGot eləŋon ke timagenan husur gai sakis gidat hən nibedat ḅiwol hən gidato taʋtaʋor, be ekis gidat hən datḅikad nəboruan san.

⁸ Avan ideh be mətəhun nəpusanan enan, gai samətahun nəpusanan sinəvanuan ŋai, be siGot toviol hən aNunun mai gamito.

⁹ Sanor hən nəbitos natideh husur na-ləmas-buni-an məttokade hum nəbathudud nadəlomian, bathut aGot eʋusan gamit hən məttoləmas bun gamit gabag.*

¹⁰ Evoi, mətoləmas bun nəbathudud nadəlomian p̄isi len naut a Masetonia kavkav. Naut kəmas məttomaienan, namtudəŋ ke məteləmləmas masuʋ hən galito van am.

¹¹ Mətehisi hən mətbitoh mədau, mitigol nəsa topat len navəlamit səbomito, ale um mōs natohan samito hən navəlamit səbomito, hum namttokele hən gamit tia.

¹² Mitigol timagenan hən nəmauran samit bigol alat ləsəkad nadəlomian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike mətbipar titideh.*

* **4:9:** Jon 13.34 * **4:12:** Len naut egai nasoruan ta Kris eləboi ḅikad namilen ideh am ke: Mitigol timagenan hən nəmauran samit bigol alat ləsəkad nadəlomian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike ḅipat len avan ideh am hən beḡətkəta təban gamito.

Nagəmaian siNasub

¹³ Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natsua hən mət̃beləboii. Namtuke məteləboi nakitinan husur alat lotopatmari len nəmatan, hən asike mət̃bepul hən nalolosaan, suñan alat ləsəkad nə-vatvat-viri-an ideh.

¹⁴ Husur datoləboii ke aYesu tomat, tole məhat tətəs; imagenan, datoləboii ke, alat lotokad nadəlomian len aYesu nəboŋ lotopatmari len nəmatan, dereh lile məhat. Nəboŋ aYesu bəgəmai, dereh aGot tilav təlmam hən galito mai aYesu, van həni.

¹⁵ Namtukel nasoruan egai siNasub mai gamito: gidato, dattomaur sal nəboŋ aYesu bətəlmam, asike datovi məhat a m̃o len alat lotopatmari len nəmatan.

¹⁶ Husur Nasub, gai dereh tevi pan dan nəmav. Dereh tikad na-kel-buni-an sua san towal habat, nadolon abiltiŋel mai nəwalan hən nətrampet siGot. Ale alat lotokad nadəlomian len aKristo nəboŋ lotomat, dereh lile məhat a m̃o.

¹⁷ Beti gidat, dattomaur sal, dattotoh, vəha-sua ŋai aGot tisaḅul gidato vi məhat mai galito, vi lan nəmarigw, hən datḅiḅonḅon mai Nasub len naməsav. Ŋa datitah tabtab mai Nasub vi sutuai.†

¹⁸ Imagenan beti, len nasoruan enan, mitigol gamit gabag məteləŋon tivoi am len nəlomito.

5

¹ Bathudud nadəlomian, sanor hən nəḅitos natideh husur nəboŋ o namityal hən natgalenan ləḅevisi.

² Husur mətoləboi buni tia ke, nəboŋ siNasub dereh tegəm hum nəvanuan vənvnənah togəm len mariug.*

³ Nəboŋ nəvanuan gail ləḅike, “Datukad natəmat, natit ḅisi ivoi, səkad natideh bəmədas gidato,” vəha-sua ŋai na-mədas-masuḅ-həni-an dereh tibar galito suñan napəŋasan hən nəpasusan togəm hən napəhaḅut totian. Ale asike, asike lugam yav dani.*

⁴ Be bathudud nadəlomian, mətsatoh len nəmargobut, gol ke Nəboŋ siNasub asike igol mətosəhoḅut hum nəvanuan vənvnənah togəm len mariug.

⁵ Husur gamit ḅisi mətovi anatun namial gail, anatun nalennəyal gail. Datsavi sinalenmariug, datsavi sinəmarginobut.

⁶ Imaianan, datelələgau, sadatipatmari suñan alat lototətan hən Nəboŋ enan ḅevisi. Be datehulahul, datetəgau gat gidat səḅodato.

⁷ Husur alat lotopatmari, lupatmari len mariug, mai alat lototərog, lotərog len mariug.

⁸ Avil gidato, datovi sinalennəyal, gol ke datetəgau gat gidat səḅodato. Datimaskətkəta gol nəlodato len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an, suñan nasoltia tokol namətəlai len nəmabun hən ḅipat gol naḅiyesyes. Datimaskətkəta gol nənauan sidato len nə-vatvat-viri-an hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan, suñan nasoltia toriŋ nabəhad namətəlai hən ḅipat gol nəkadun.*

⁹ Husur aGot sətabtabuh len gidato hən datḅipanis len nabiltiḅol paŋpaŋ san. Ao, itabtabuh len gidato hən datḅikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato len aMasta sidato, aYesu Kristo.

¹⁰ AYesu imat m̃os gidato hən datḅitoh ḅonḅon maii vi sutuai, naut kəmas datḅipatmari len nəmatan o datḅilele sal len nəmauran nəboŋ bətəlmam.

¹¹ Imaianan, mitigol məteləŋon tivoi am len nəlomit gabag, mitigol gamit gabag mitidaŋ am, hum məttogolgole gagai.

† **4:17:** Hən naves 15-17, ris 1Kor 15.51-52 * **5:2:** Mat 24.43; Luk 12.39; 2Pit 3.10 * **5:3:** Jer 6.14, 8.11 * **5:8:** Isa 59.17

Nakelean naməkot

¹² Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur alat lotoum todaŋ təban gamito, lotoil a m̄o hən gamito len naŋide siNasuḅ, lotokel nalələgauan hən gamito hən asike mət̄bisa. Namtous gamit hən mət̄beputsan galit len nənauan samito.

¹³ Husur nauman salito, len na-ləmas-buni-an samito, mətēputsan galito len nənauan samito. Mititoh mədau, samtiḅal mai gamit gabag.

¹⁴ Namtoŋir gamit ke mitikel nalələgauan mai nəvanuan petəmas gail hən ləḅeum; alat ləsəkad na-il-ḅuri-an, mətēsusupah mai galit hən ləḅidaŋ am; mətēvi tarhət silat ləsədaŋ; len nə-daŋ-ḅuri-an mititoh mədau mai nəvanuan p̄isi.

¹⁵ Samtigol tisa təlmam hən avan ideh togol tosa hən gamito. Be akis hisi hən mət̄bivoi hən gamit gabag mai nəvanuan gail p̄isi am.

¹⁶ Akis mətēpul hən nakemkeman.

¹⁷ Mitorisor tuḅ tabtab, nanoŋan teḅuer.

¹⁸ Naut kəmas natideh tovisi, sipa vi təban aGot həni, husur enan evi naləŋonian siGot m̄os gamito bathut mət̄tovi seKristo, aYesu.

¹⁹ Samtiḅon gol aNunun aGot hum mət̄tokabut gol nəhab hən ḅimat.*

²⁰ Samtemətahun nakelean hən napisulan siGot hum ləsavi natideh.

²¹ Be mətēbunus kitev natit p̄isi ke imabe. Mətētəgau gat lotovoi.

²² Be bulatut dan natideh tosa.

²³ AGot, toviol hən natəḅmat mai gamito, tigol mətēgəm vi esan kavkav. AGot tigol nanunumito, nəlomito mai nibemito kavkav, linor len nəhon, nəsaan teḅuer, van vəbar nagəmaian siMasta sidato, aYesu Kristo.

²⁴ AGot tokis gamito, mət̄oləboi mət̄berin̄ nəlomit lan ke dereh tigol natgale-nan.

²⁵ Bathudud nadəlomian, sor tuḅ m̄os ginamito.

²⁶ Len naveveuan, mətēsum̄ nətarhon nəbathudud nadəlomian p̄isi hən mət̄bikel na-ke-ivoi-an sagw mai galito.

²⁷ Len nahəsan Nasuḅ, nukele hən gamito ke, mətēvuruŋ naləḅulat napisulan egai van hən galit p̄isi len nəbathudud nadəlomian.

²⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

* **5:19:** Namilen ke samtigol ke aNunun aGot saləboi ḅeum am, be mitidam̄ hən ḅeum husur naləŋonian siGot.

2 Tessalonika

Naloʻbulat napisulan na-və^{ha-ru-an} aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos naloʻbulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos naloʻbulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika ke leum tidan̄ siYesu van vəbar natəlmaman san. Ikel naləlaguan mai galito ke salesəsəlon̄ hən ahai pusan gəgəras gail.

Itos naloʻbulat egai mōs ase?

Naloʻbulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos naloʻbulat egai ηais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 52 nəboŋ totoh len naut a Korint.

- 1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)
- 2) Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an ke aGot dereh tisaḅ məttonor hən nəsa toutaut hən mōs gamito (1.3-12)
- 3) Mətedəlom tabtab hən naṽusanan sinamito. Samtinau masuṽ hən napisulan ideh toke Nəboŋ siNasuḅ togəm tia, nəlomit satetuhatur hən (2.1-17)
- 4) Mitisor tuṽ ke tisoḅur am ledəlom napisulan husur Nasuḅ aYesu. Mətoləboi mətbeil gəgat len Nasuḅ. Dereh tihavhav gol gamito dan atenan tosa vəsa (3.1-5)
- 5) Namtukele hən gamit ke, mətebulatut dan nəbathudud nadəlomian ideh tomətahun nauman (3.6-15)
- 6) Nə-maris-kotovi-an (3.16-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas mai aTimoti, namtutos naloʻbulat napisulan egai.* Namtutosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika, gamit məttovi siGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo.

² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab!

Nasipaan

³ Bathudud nadəlomian, namtimassipa akis vi təban aGot mōs gamito. Inor hən namtbesipa vi təban husur nadəlomian samit evivi məhat masuṽ, mai nələmas-buni-an samit ṽisusua van hən gamit gabag, etibtibau am.

⁴ Imaienan namtusor patpat gamit məhat van hən alat siYesu lotolotu hən aGot len naut tiltile gail. Namtukel mai galito ke mətoil gəgat mai mətudaŋ len nadəlomian samito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas tabtab hən gamito, gol na-ləŋon-isa-vəsa-an len gamito.

Naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an samito namtuke məteləŋon tivoi am len nəlomito

⁵⁻⁶ Be len natgalenan aGot dereh tigol nanoran san tiṽarṽar, husur dereh tigol gamit mitinor hən mətbitoh len natohan pipihabəlan məttoləŋon tosa vəsa mōsi. Ale len nanoran san, dereh aGot tipansem alat lotomədas bun gamito.

* **1:1:** 1Tes 1.1. Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulum̄an sua ηai.

⁷ Ale gamit mættoləŋon tosa vəsa husur lotomədas bun gamito, aGot dereh tigol mitiŋavŋav mai ginamito, len nəboŋ Nasuḅ, aYesu ɓegəm len nəmav. Dereh tegəm mai aŋel san gail lotodaŋ

⁸ mai nəhab towunwun, hən ɓilav nəpanismen mai alat ləsaləboi aGot mai alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi husur aMasta sidato, aYesu tokele.*

⁹ Dereh lipanis hən na-mədas-buni-an topat vi sutuai. Nəpanismen enan dereh tɛpəpəhun galit vi tut dan Nasuḅ mai nəyalyalan hən nədaŋan san vi sutuai.*

¹⁰ Nasuḅ aYesu dereh tigol natenan nəboŋ ɓegəmai, hən nəvanuan san gail ləɓisal suh nəyalyalan san mai alat lotoriŋ nəlolit lan tia ləɓimaŋmaŋ lan. Ale len nəboŋ enan gamit am mətəputsan nahəsən ei, husur mətodəlom nəsa namttokel koti husuri.

¹¹ Imaienan namtusor tuṽ tabtab mōs gamito ke aGot sidato dereh tisaḅ səhoti ke, mətunor hən nəmauran gai tokis gamit mōsi. Namtusor tuṽ ke len nədaŋan san, aGot dereh tigol naləŋonian samit ɓisi hən navoian, mai natit ɓisi məttoŋole len nadəlomian samito, liṽan hən nəvite.

¹² Namtusor tuṽ magenan hən nəvanuan ɓisi ləɓeputsan nahəsən aMasta sidato, aYesu, hən nəsa togole len nəmauran samito, mai hən aYesu ɓeputsan gamito. Natgalen dereh levisi len navoian, aGot sidato mai Nasuḅ aYesu Kristo, artoviol kəmas həni.

2

Naulum̄an tomətahun nalo

¹ Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur nagəman siMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ aGot ɓigol datɓiɓonɓon hən datɓitoh mai aYesu.* Namtonjir gamit ke,

² samtedədarŋabu hən na-kel-uri-an ideh toke Nasuḅ totəlmam tia. Samtinau tuhatuh həni, samtesəhoṽut len alat lotogəras ke na-kel-uri-an enan evi na-kel-vəhoti-an togəm len aNunun aGot, o evi nasoruan ideh o naləɓulat napisulan lotoke namttotosi, samtedəlomi.

³ Avan ideh sategəras gamito len natideh. Husur Nəboŋ siNasuḅ asike egəmai van vəbar nəboŋ nəvanuan ɓisobur ɓipair dan aGot, ɓal maii. Beti dereh aGot tevəhot Naulum̄an tomətahun nalo*, aGot ɓigol ɓimasig buni humtosor utaut həni sutuai tia.

⁴ Dereh atenan tipatpat gai məhat, tivi enemi hən natideh nəvanuan gail lotolotu həni o lotokisi hən aGot. Dereh tɛbətah len naim siGot, tikel uri ke gai səɓon tovi Got.*

⁵ Nəboŋ nototoh sal mai gamito nukel tabtab hən natgalenan mai gamit tia. Mətsənaui gati a?

⁶ Ale mətələboi tia ke ikad natsua toil gol atenan gagai. Ale eil gole hən aGot ɓevəhoti len nəboŋ aGot tolekis həni.

⁷ Husur nədaŋan toke nalo asike evi natideh, eum tia be esusuah. Be gai toil gole, dereh tigole van vəbar nəboŋ aGot ɓilav kuvi dan nauman hən na-ilgole-an.

⁸ Len nəboŋ enan ŋai aGot dereh tevəhot Naulum̄an tomətahun nalo. Ale nəboŋ Nasuḅ aYesu ɓegəmai, dereh tɛvuv bun nəmauran sitenan hən ɓimasig. Ale aYesu dereh tigol nədaŋan sitenan tɛɓuer len namənas hən nagəmaian san.*

* **1:8:** Isa 66.15 * **1:9:** Isa 2.10, 19, 21 * **2:1:** 1Tes 4.15-17 * **2:3:** Natosian galevis ta sutuai luke
Naulum̄an hən nəsaan. * **2:4:** Dan 11.36; Eze 28.2 * **2:8:** Isa 11.4

⁹ Naulumān tomətahun nalo dereh tegəm len nədaŋan siSetan. Ale dereh tigol namerikel nagəgərasan mai natit nagəgərasan gail am, nəvanuan gail ləbipāŋ lan, gol ləbinau ke tovi nədaŋan siGot.*

¹⁰ Ale dereh tigol natit gail p̄isi sanor togəras alat lotoyar len naṗisal tovi lan nəmasigan. Eləboi bəgəras galito husur lomətahun nakitinan, ləsaləmas bun nakitinan enan toləboi b̄ilav kuv galit dan nəmasigan.

¹¹ Husur lotolekis hən naṗisal enan, aGot dereh tesəvat nə-nau-suluṽi-an todaŋ van hən galito, hən ləbedəlom nagərasian galen p̄isi.

¹² Imaienan, dereh aGot teriŋi hən ləbipanis husur ləsadəlom nakitinan be lohəhaṽur hən nəsaan lotogole.

Il gəgat!

¹³ Bathudud nadəlomian, Nasuḅ toləmas bun gamit p̄isi, ivoi hən namtbike sipa vi təban aGot m̄os gamit akis. Husur len natuḅatan aGot ilekis hən gamito† hən b̄ilav kuv gamit dan nəpanismen. Len nauman seNunun togol məttovi esan səḅon, mai len nadəlomian hən nakitinan məttoke, aGot ilav kuv gamit dan nəpanismen enan.

¹⁴ Nəboŋ namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, aGot ekis gamit hən b̄ilav kuv gamito, hən mətḅikad nahudhut nəyalyalan siMasta sidato, aYesu Kristo.

¹⁵ Imaienan bathudud nadəlomian, mətəil gəgat, təgau gat naṗusanan namttokel mai gamito mai namttotosi van hən gamito.

¹⁶ AMasta sidato, aYesu Kristo mai aGot aTəmadato aroləmas bun gidato ale len navoian artoviol kəmas həni, arugol datoləŋon ivoi am len nəlodato vi sutuai mai aroviol hən nə-vatvat-viri-an tovoi mai gidato.

¹⁷ Gəlaru arigol mətələŋon tivoi am len nəlomito, arigol mitidaŋ am m̄os natit p̄isi tovoi mətḅigole mai mətḅikele.

3

Sor tuṽ m̄os ginamito

¹ Bathudud nadəlomian, len nə-maris-kotovi-an nikel natsual am: mitisor tuṽ m̄os ginamito. Sor tuṽ ke nasoruan siNasuḅ tiperŋan naut p̄isi tutut, nəvanuan gail lisal suhi len naut p̄isi b̄evi lan sumān məttoḡole nəboŋ tobar gamito.

² Sor tuṽ am ke aGot tilav kuv ginamit dan navəlan alat ləsanor mai alat lotosa vəsa, husur savi nəvanuan gail p̄isi lotokad nadəlomian.

³ Be Nasuḅ, gamit mətələboi mətḅeriŋ gat nəlomit lan, gai dereh tigol mitidaŋ am mai tekətkəta gol gamito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.*

⁴ Len Nasuḅ namtoləboi buni ke gagai mətugol nəsa namttokele todaŋ mai gamito, mai dereh mitigol timaienan tabtab.

⁵ Nasuḅ tiwol tabtab hən nəlomito, len naṗisal hən na-ləmas-buni-an siGot, mai nə-daŋ-ḅuri-an hən na-toh-mədau-an seKristo.

Samtivekan

⁶ Bathudud nadəlomian, namttokel idaŋ mai gamit ke, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, mətəbulatut dan nəvanuan nadəlomian ideh tovekan, saum husur naṗusanan namttolavi mai galito.*

⁷ Bathut gamit mətələboii ke mitimasgol tətəṽ hən ginamito: ginamit namttotoh mai gamito be namtsavekan boŋ ideh.

* **2:9:** Mat 24.24 † **2:13:** Natosian galevis ta sutuai luke *husur aGot ilekis hən gamito hum məttovi navit nametəkav san gail.* * **3:3:** Isa 49.7; Mat 6.13; Jon 17.15 * **3:6:** Natosian galevis ta sutuai luke *gamito.*

⁸ Namtoŭur nəhanian ƀisi namttohani, namtsaus gamit ideh hən naviolan hən nəhanian. Ao namtoum idan len nalennəyal mai nalenmariug hən asike namtbihan nəyat samit ideh.*

⁹ Namtukad nədanjan hən na-il-a-mo-an hən namtbəus gamit hən mətbevəjan ginamito, be namtsagole husur namtuke namttogol naŭide sua tonor hən mətbigol tətōv həni.

¹⁰ Nəboŋ namttotoh mai gamito, namtokəmaiegai mai gamit ke, “Avan ideh asike bəum, satihan.”*

¹¹ Namtokəmaienan husur namtosəsəloŋ həni ke gamit galevis luvekan. Ləsaum be losul hən nahunusulito taŭtaŭor.

¹² Namtukele idan mai galito ke, len nahəsən Nasub, aYesu Kristo, limastoh mədau, um moŝ nəhanian halit gabag.

¹³ Be gamit, bathudud nadəlomian, navoian məttoŋole, mitigol tabtab həni naut kəmas nəlomit b̄isa husuri.

¹⁴ Avan ideh asike b̄igol nəsa namttokele len nalobulat napisulan egai, mətəkəta ləboii. Ale mətəbulatut dani hən nahurun b̄isa.

¹⁵ Samtinau hum tovi enemi, be kel nalələgauan maii hum tovi wawa samit len nadəlomian.

Nə-maris-kotovi-an

¹⁶ Nasub hən natəmat teviol tabtab hən natəmat mai gamito len naƀisal ƀisi. Nasub titoh mai gamit ƀisi.

¹⁷ Ginau, aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai len navəlagw səbogw, hum nototosi len nalobulat napisulan ƀisi hən mətbeləboii ke tovi ginau nototos nalobulat.

¹⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo māu, teviol kəmas hən navoian mai gamit ƀisi.

* **3:8:** Efe 4.28; 1Tes 2.9 * **3:10:** 1Tes 3.4, 4.11

1 Timoti

Naloḅulat napisulan na-və^{ha-sual}-an aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos naloḅulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Naloḅulat napisulan egai ikel mai aTimoti naḅisal hən ḅehusuri hən ḅigol nauman totibau san.

APol itosi van hən ase?

APol itos naloḅulat napisulan egai van hən nəmantuhmar sua tovi tarhət san len nauman, nahəsan aTimoti.

APol itos naloḅulat napisulan egai ḅais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadaḅ hən nasihau tovi A.D. 65 nəḅoḅ totoh len naut a Masetonia.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti (1.1-2)

2) Naḅusanan husur alat siYesu mai alat lotoil a m̄o silat siYesu (1.3–3.13)

3) Nəmauran seTimoti timasv̄usan nanoran (3.14–4.5)

4) Nəvanuan gail limasləḅoi ləḅeris naḅide seTimoti hən ləḅigol husuri (4.6–6.21)

Na-ke-ivoi-an van hən aTimoti

¹ Ginau, aPol, nutos naloḅulat napisulan egai. Novi ahai pispisul sua siYesu Kristo bathut nakelean siGot, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, mai aYesu Kristo tovi nə-vatvat-viri-an sidato.

² Nutos napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, gotovi anatugw kitin len nadəlomian.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titanḅis gaiug, mai gai tigol nələm̄ tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

Nauman seTimoti len naut a Efesus

³ Hum notokele mai gaiug, notonḅir gaiug nəḅoḅ notovi Masetonia ke, gitoh tin a Efesus* hən gəḅikai tas galito, (alatenan dartoləḅoi galito), hən ke salev̄usan naḅusanan gəgəras am.

⁴ Kel ḅuli van hən galit ke salinau masuḅ hən nəḅol sakitin, salihol kəmas husur nəbathuyah seJu gail husur nəbathuyah galenan ləsavi natideh. Natgalenan lugol ke lunau soḅuer həni ḅai be ləsagol nənanuan sivan ideh hən ḅehusur nauman siGot tovi len nadəlomian.

⁵ Nokəmaienan hən datḅeḅusan m̄os na-ləmas-buni-an togəm len nəlon toveveu mai tomasil buni, mai nadəlomian, nagərasian toḅuer.

⁶ Galevis luyar, lusab dan naḅisal enan, lupair van hən naholan kəmas.

⁷ Luke ləḅegəm vi hai ḅusan hən nalo siMoses, ris lototətan hən nəsa lotokele mai lotətan hən nəsa lotosor taltal ke tokitin.

⁸ Be datoləḅoi ke nalo ivoi, avan ideh ḅehusur ḅinor hən naləḅonian siGot.

⁹ Datoləḅoi am ke nalo savi hən alat lotonor, avil ipat m̄os alat lotomətahuni mai alat ləsahusuri. Ipat m̄os alat ləsələḅoi a Got mai alat lotosa. Ipat m̄os alat ləsəlotlotu hən aGot mai alat ləsəkad nadəlomian. Ipat m̄os alat lotogol atəmalit o analit lotomat mai alat lotogol avan ideh am lotomat.

¹⁰ Ipat m̄os alat lotogol naitian tosa, naulum̄an togol naitian mai naulum̄an, napəhaḅut togol naitian mai napəhaḅut, alat lotovənoh nəvanuan

* **1:2:** Uman 16.1 * **1:3:** Efesus: 2Kor 1.8; Masetonia: 2Kor 1.16

hən ðeþur həni suṃan naslev, nəvanuan nalibliboŋan gail, alat lotolibon len nakotan mai avan ideh am, nəmauran san sahusur naþusanan tokitin.

¹¹ Ale, naþusanan tokitin inor hən na-kel-uri-an tovoi hən aGot namənas toyalyal sidato, gai tokel mai ginou tia ke numaskel uri.

Navoian siNasub topat len aPol

¹² Nosipa vi təban aYesu Kristo, aMasta sidato, tolav nədaŋan mai ginou, husur len nənauan san nudaŋ lan, ale gai eriŋ ginou len nauman san.

¹³ Naut kəmas a ṃo nukel ke aYesu savi a Kristo aGot totabtabuh lan, mai nomədas tabtab hən alat lotohusur aYesu, mai novi nəvanuan napəsəvaran;* aGot, nəlon itaŋis ginou husur notətan hən nəsa notogole mai nəsəkad nadəlomian.

¹⁴ Len na-voi-masuṽ-an san, aMasta sidato eruḅat nəsaan sagw dan ginou, ale eviol masuṽ hən nadəlomian mai na-ləmas-buni-an topat len aKristo aYesu, mai ginou.

¹⁵ Nasoran egai evi nakitinan ale inor hən nəvanuan þisi læbedəlom buni, ke; aKristo aYesu egəm vi lan navile a pan hən bilav kuv alat lotosa dan nəsaan salito, be ginou nusa vəsa səhor galit þisi.

¹⁶ Avil naut kəmas nusa maienan, aGot sagol nəpanismen tonor hən ginou, be nəlon itaŋis ginou. Imaienan hən ke, len ginou notosa səhor galit þisi, na-toh-mədau-an tobəlav siYesu Kristo biþarþar. Igole hən ke alat læbikad nadəlomian lan, læbikad nəmauran vi sutuai, dereh leləboi læberis nəyalyalan san len nəsa togole len ginou.

¹⁷ Imaienan, nəvanuan þisi limasputsan nahəsan aGot mai kel ur natit þisi toyalyal, gai togole. Evi Nakiŋ vi sutuai, itoh vi sutuai, nəvanuan þisi lodədas læberisi mai gai səbon ŋai evi aGot! Ganan.

¹⁸ Timoti, anatugw, nulav nakelean egai todaŋ mai gaiug, tonor hən na-pəhav-utaut-an gail husur gaiug a ṃo, hən gəbeləŋon ðivoi am len nəloṃ hən gəbiḅal len nəbalan tovoi.

¹⁹ Hən gəbimaienan, gimastəgau gat nadəlomian, nəloṃ timasmasil. Hum gotoləboii, galevis lomətahun natgalenan, ŋa nadəlomian salit ibat, imaḅurḅur.

²⁰ Galit eru arovi aHimeneus mai aAleksada, notolav gəlaru len navəlan aSetan hən arḅeləboii ke saarisor tas aGot am.†

2

Nalotuan timabe?

¹ Nusor mai gaiug, noləŋon masuṽ ke gigol naŋirian, na-sor-tuṽ-an, gisor mai aGot ṃos nəvanuan tile gail, ale gigol nasipaan ṃos nəvanuan þisi.

² Gigol timaienan ṃos nakiŋ gail mai alat lotoil a ṃo, hən datḅitoh mədau len natəmat, mai len naḅoruan siGot, mai len nənauan tovoi, nənauan tonor.

³ Na-sor-tuṽ-an tomaienan ivoi, igol aGot ehəhaṽur, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

⁴ Bathut eləŋon ke nəvanuan þisi limakuv dan nəsaan salito* mai legəm hən naləboian hən nakitinan.

⁵ Husur ikad aGot tosua ŋai, mai ikad gai tosua ŋai, toləboi ḅesəhar nəvanuan gail van hən aGot, nauluṃan, aKristo aYesu.

⁶ Gai eviol hən gai gabag hən ḅisar gel nəkabut hən nəsaan tobaŋis gat nəvanuan þisi.* Nəboŋ togol natenan evəhot naləŋonian siGot len nəboŋ tonor həni.

* **1:13:** Uman 8.3, 9.4-5 † **1:20:** 1Kor 5.5; *Himeneus:* 2Tim 2.17; *Aleksada:* 2Tim 4.14 * **2:4:** Eze 18.23 * **2:6:** Mat 20.28

⁷ Imagenan aGot itabtabuh len ginau hən nəbēgəm vi vanuan kaikai mai ahai pispisul sua, (nukel nakitinan; nəsaliḅoŋ), itabtabuh len ginau hən nəbēgəm vi ahai pusan silat ləsavi Ju, hən nəbēpusan hən nadəlomian mai nakitinan.*

⁸ Na noləŋon ke alalumān len naut pisi limasnor masuṽ, hən ləbēləḅoi ləḅisar hən navəlalit gail vi məhat len na-sor-tuṽ-an, nəlol paŋpaŋ mai na-sor-ḅalḅal-an teḅuer.*

⁹ Be alatpəhaṽut limabe? Noləŋon ke alatpəhaṽut lesun nahurabat tonor, tovoi len nəhon nəvanuan pisi, tosusuan nibelit, sagol alalumān hən ləbēləŋon galito. Saleṽir navurulit o riŋ nagol o nanesnes o sun nahurabat nəvat han totibau.*

¹⁰ Avil ivoi hən ləbēvəhas galit hən nagolean gail lotovoi, lotonor hən latpəhaṽut lotokel ke lotokad naḅoruan siGot.

¹¹ Apəhaṽut ideh timassəsəloŋ husur nasoruan siGot hən ḅeləḅoi, toh mədau, riŋ galit len navəlan alat lotopusḅusan.

¹² Nəsədaṽ hən napəhaṽut ideh hən ḅepusan. Sateil a mō hən naulumān ideh, mai aulumān satitoh len navəlan, be apəhaṽut timasmədau.

¹³ Husur aGot igol aAtam, beti aIv.

¹⁴ Mai savi aAtam todəlom nalibonān; avil napəhaṽut, bathut edəlom nalibonān, gai egəm vi vanuan nəsaan sua.*

¹⁵ Avil alatpəhaṽut, ləḅitoh len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an mai ləḅehusur masuṽ hən naḅisal siGot len naṽide tovoi len nəhon nəvanuan gail, dereh limakuv dan nəsaan salito len nəpasusan salito.

3

Alat lotoil a mō mai natikon gail

¹ Egai bogai nakelean nakitinan sua: “Avan ideh ḅeləŋon ḅegəm vi vanuan na-il-a-mō-an sua hən alat siYesu, eləŋon nauman sua tovoi.”

² Nəvanuan na-il-a-mō-an imaiegai tia ke: ikad naḅoruan tonor ŋai len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai, sagol təməhav hən natideh, etəgau gat nəlon gabag, ikad nənauan tovoi. Ehəhaṽur hən nametḅos gail ləḅebis lohoim san ale kətkəta təban galito. Ikad namitisau hən naḅusanan.

³ Satərog, sagol nasənahan be ikad naṽide tomədmədau, saṽitṽituh mai saləŋon masuṽ hən nəvat.

⁴ Iwol hən nəbathudud san ivoi, hən anatun gail ləḅesəsəloŋ husuri, gol nəsa tokele len nahəhaṽuran.

⁵ (Avan ideh asike ḅeləḅoi ḅiwol hən nəbathudud san, gai tekətkəta təban alat siGot mabe?)

⁶ Savi avan sua tomadhapair van hən aGot. Bimagenan, hum ma ḅipatpat gai məhat ale aGot tipansəm gai hum natəmat.

⁷ Len nənauan silat ləsəkad nadəlomian, ikad naḅoruan tovoi hən asike nahurun ḅisa len nəholito mai asike ḅiteh len nəhai tata setəmat.*

⁸ Natikon gail am lumaiegai tia ke: lunor len nənauan sinəvanuan gail, ləsasumān nahit togəgel hən gai, ləsətərog, ləsələŋon masuṽ hən natit lotogəgəras hən ləḅikade.

⁹ Len nəlolit toḅarḅar lotəgau gat nakitinan hən nadəlomian aGot tovəhoti.

* **2:7:** 2Tim 1.11 * **2:8:** Exo 9.29; 1Ki 8.22 * **2:9:** 1Pit 3.3 * **2:14:** Hən naves 13-14, ris Gen 2.7, 21-22, 3.1-6 * **3:7:** Hən naves 2-7, ris Tit 1.6-9

¹⁰ Hən gəb̃itabtabuh len avan ideh hum natikon, gimasbunus ləboi galit bai, beti avan ideh asike b̃isab̃ natideh tosa len galito, riŋ galito hən ləbəkətkəta təban nəvanuan gail hum natikon gail.

¹¹ Imagenan, nəbareab salit lumaiegai tia ke: lukad nəboruan tovoi len nəhon nəvanuan gail, ləsasor mədas nəboruan sivan ideh, ləsagol təməhav hən natideh, lutah mai aGot len natit p̃isi lotogolgole.

¹² Hum notokele husur natikon gail, lumaiegai tia ke: lotəgau gat nəlahan lotokade mai asoalit tosua ŋai, luwol hən anatulit gail ivoi mai alat lototoh len naim salito.*

¹³ Husur alat lotokətkəta təban nəvanuan gail tovoi, hum natikon gail, dereh legəm vi vanuan tonor masuṽ len nənauan sinəvanuan gail, ale leil gəgat tidəŋ len nadəlomian len aKristo aYesu.

Nakitinan hən nadəlomian sidato

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh negəm hən gaiug. Be nutos nakelean galegai van hən gaiug hən ke,

¹⁵ nəbedədas nəbegəm tutut, gaiug geləboi naṽide, nəvanuan gail limaskade len nəbathudud siGot. Nəbathudud enan evi alat siYesu, siGot tovi nəkadun nəmauran, lotovi narivbet mai nəpaudesen hən nakitinan.

¹⁶ Səkad nə-lon-uri-an. Datuṽaŋ len nəbathukitinan dattokad nadəlomian lan. AGot evəhoti maiegai ke:

Gai evisi tia, ikad niben nəvanuan,
aNunun eṽusan səhoti ke inor,*
aŋel gail loriŋ,

nəvanuan nadəlomian lukel uri mai naluṽoh gail len naut totiltile,*
len navile a pan kavkav nəvanuan gail lukad nadəlomian lan,
ale aGot ilavi vi məhat vi lan namənas.

4

Nalələgauan husur ahai p̃usan gəgəras gail

¹ ANunun aGot ikele imasil ke len nəboŋ gail ləb̃egəmai nəvanuan galevis dereh lerin̄ gaḅulan nadəlomian len aKristo balai, ale lerin̄ nəlolit len nanunun gəgəras gail mai naṽusanan setəmat gail.

² Naṽusanan tomagenan egəm len nəvanuan nagəgərasan gail lotolibliboŋ, nəlolit etətan hən nəsa tovoi o nəsa tosa suŋan natəlai topud togol nəlolit totabtabu.

³ Dereh likai tas nəlahan ale likai tas nəhanan hən nəhanian galevis: nəhanian aGot togole m̃os nəhanan hən nasipaam m̃os alat lotokad nadəlomian mai lotoləboi nakitinan ləb̃ihani.

⁴ Bathut natit p̃isi aGot togole ivoi, ale datḅilavi len nasipaam, sadatemətahun natideh.*

⁵ Husur nasoruan siGot mai na-sor-tuṽ-an igole iveveu, igole ivoi.

⁶ Timoti, gəb̃ekəmaienan mai nəbathudud nadəlomian, dereh gevi nəvanuan nauman tovoi siYesu Kristo, aGot tohis gaiug len nasoruan hən nadəlomian mai hən naṽusanan tovoi gotohushusuri tia.

⁷ Wake gemətahun nəḅol gail ta sutuai ləsakitin mai nəḅol taṽtaṽor gail ale geutaut hən gaiug gabag akis hən gəb̃ikad nəboruan siGot tabtab.

⁸ Husur na-utaṽ-həni-an hən niben ivoi kəkereh, avil nəkadean hən nəboruan siGot ivoi m̃os natit p̃isi. Ivoi hən na-vi-tarhəte-an hən nəmauran ta daməŋai mai hən nəmauran vi sutuai.

* **3:12:** 1Tim 3.2 * **3:16:** Rom 1.4; Jon 1.14 * **3:16:** Kol 1.23 * **4:4:** Gen 1.31; Mat 15.11; Mak 7.19; Rom 14.6, 14-18

⁹ Nasoran enan ekitin, goləboi gəberin nəlom lan, ale inor hən gəbedəłomi bathut nasoruan ekitin.

¹⁰ Natenan māu datohisi, datoum todaŋ mōsi, bathut datorin nə-vatvat-viri-an sidato len aGot tovi nəkadun nəmauran, toləboi bilav kuv nəvanuan p̄isi dan nəsaan salito. Be nəvanuan nadəłomian gail? Nukele mai gaiug, Timoti, ilav kuv galit dan nəsaan salit tia.

¹¹ Gikele tidaŋ mai geṗusan hən natgalenan.

¹² Avan ideh satinau ke gaiug gotovi ut kəmas husur gotovi nəmantuhmar, be gigol naṽide tovoi hən alat lotokad nadəłomian ləberisi, ləbigol tətov həni, gigol naṽide tomaienən len nasoran, nagolean, na-ləmas-buni-an, nadəłomian mai naveveuan sam̄.

¹³ Geṽuruŋ akis hən natosian siGot len nəhon nəvanuan nadəłomian gail, kel namilen mai ṗusan həni vir nagəmaian sagw.*

¹⁴ Sagerin naviolan gotokade tipat kəmas, naviolan aGot toviol həni len napəhav-utaut-həni-an, nəboŋ alat lotokətkəta təban alat siYesu lotorin navəlalit len gaiug.

¹⁵ Nəlom tidaŋ akis len nagolgolean hən natgalegai, hən nəvanuan p̄isi ləberis ləboii ke nauman sam̄ ivoi am tabtab.

¹⁶ Gelələgau hən gaiug, kətkəta gol naṗusanan sam̄ hən ḃinor, his tabtab həni. Gəbigole, dereh aGot tilav kuv gaiug mai alat lotosəsəloŋ hən gaiug dan nəsaan samito.

5

Nəbatunau pəhaṽut gail, aelta gail, naslev gail

¹ Timoti, sagesivoh len ahaṽut ideh, nədam̄ han tosəhor eham̄, be nəboŋ gəbigole ḃinor, gisor malum̄lum̄ maii sum̄an tovi atəmaim̄.* Sor mai alalum̄an, nədam̄ halit səbar eham̄, sum̄an lotovi aṽam̄ gail.

² Sor mai abareab gail sum̄an lotovi anam̄ gail, ale len naveveuan, sor mai alatpəhaṽut, nədam̄ halit səbar eham̄, sum̄an lotovi aṽavinem̄ gail.

³ Gevi tarhət sinəbatunau pəhaṽut lotom̄idol lotovi batunau kitin, ləsəkad nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh.

⁴ Be nəbatunau ideh ḃikad anatun gail o aməhaibən gail, galit māu leləboii ke limaskətkəta təban nəbathudud salito hən ləbisar gel nəkabut sinana mai tata salito artohis galito. Ləbehusur naṽide tomaienən, aGot ehəhaṽur həni.

⁵ Nəbatunau kitin tom̄idol, nəbathudud san toḃuer, gai erin nələn len aGot, ale igol tabtab hən naŋirian van hən aGot mai na-sor-tuṽ-an mōs na-vi-tarhəte-an len nalennəyal mai nalenmariug.

⁶ Be nəbatunau ideh tohusur nəmauran hən naləŋonian san səbon ŋai, alitenan imat, naut kəmas ke tomaur sal.

⁷ Gikel nakelean galen lotodaŋ mai alat siYesu hən ləbikad nəboruan tonor ŋai, hən avan ideh asike ḃike lotosa.

⁸ Be avan ideh asike ḃekətkəta təban amahean gail, asike ḃekətkəta təban nəbathudud san, ḃimagenən, gai emətahun nadəłomian len aKristo, ipair dan nadəłomian enən, ale isa səhor alat ləsəkad nadəłomian.

⁹ Nəboŋ gəḃitos gat nəbatunau kitin gail, gitos gat nəbatunau pəhaṽut ideh, nədam̄ han tosəhor 60. Hən gəḃitos gati, imagegai tia ke: etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai,

¹⁰ nəmauran san ikad naṽide mai nagolean tovoi. Nəvanuan gail loləboi ləbikel ur naṽide tovoi san: hum tohis anatun gail tovoi; toḃəhaṽur hən

* 4:13: Luk 4.16-21 * 5:1: Lev 19.32

ḅekətkəta təban nametḅos gail lohoim san; tokətkəta təban alat siYesu hum gai tovi naut kəmas; tovi tarhət silat lotoləḅon tosa, len natit ḅisi todaḅ len nagolean tovoi totiltile. Tos gat nəbatunau tomaianan hən alat siYesu ləḅevi tarhət san.

¹¹ Avil sagitos gat nəbatunau ideh, nədaḅ hən səbar 60 sal. Husur nəlon tosəhsəhob hən naulumān igol ke eləḅon ḅitoh maii, naut kəmas aKristo, ike tilah.

¹² Imaianan, dereh aGot tisaḅ alitenan ke tosa bathut ke toriḅ gaḅulan nakel-gati-an nametəkav gai tokele a ḅo.

¹³ Sual am, dereh alitenan tegəm pətəmas, tiyar husur naim gail, ale savi pətəmas ḅai, be tepəpat soruan, tesulsul len nəsa savi esan, ale dereh tisorsor husur nəsa sanor hən ḅisor husuri.

¹⁴ Imaianan, nuke nəbatunau galenan lilah, lipasus, liwol hən nəbathudud salito, gol ke aenemi edədas ləḅisor mədas nahəsadato.

¹⁵ Husur alitenan galevis lupal sob tia hən ləḅehusur aSetan.

¹⁶ Napəhaḅut nadələmian ideh ḅikad nəbatunau gail len nəbathudud san, tevi tarhət salito. Sanor hən alat siYesu ləḅekətkəta təban galito. Bimaienan, alat siYesu loləḅoi ləḅevi tarhət sinəbatunau tin gail lotopar vi-tarhəte-an.

¹⁷ Aelta ideh toil a ḅo hən alat siYesu, ḅeil a ḅo ḅivoi, inor ke loputsani len nənauan salito, loḅuri inor. Timaienan hən aelta toḅusan mai tokel ur nasoruan siGot.

¹⁸ Bathut natosian siGot ike, “Sagepis gat nabuḅon nabuluk topal kuv namisurhuwit dan nəhəvhəte husur nahudhuwit tohani evi naḅurḅuran hən nauman san.” Natosian siGot ikele am ke, “Inor ke nəvanuan nauman tikad naḅurḅuran tonor hən nauman san.”*

¹⁹ Sagedələm avan ideh səḅon tosor tas aelta hum tosa, timaskad nəvanuan teru o titor lotoris nəsaan enan gol loləḅoi ləḅikel koti.*

²⁰ Be səhar alat lotoil a ḅo lotogolgol nəsaan sal leil len nəhon alat siYesu ḅisi, gikel nalələḅauan mai galito hən alat siYesu am ləḅemətahw.

²¹ Timoti, nukel mai gaiug, len nəhon aGot, aYesu Kristo mai aḅel aGot tolekis hən galito ke, gigol natgalegai notokel buni ale gol tepitḅitoḅ hən nəvanuan ḅisi, sagivoi hən tesua səhor togon.

²² Sagisohotut hən gəḅeriḅ navələḅ len avan ideh hən ḅeil a ḅo. Husur ḅiteh, ehum gotoḅon maii len nəsaan san. Təḅau gat nəmauran naveveuan san.

²³ Sagemun nəwai ḅai, be mun kəkereh hən nəwain ḅos nabəhaḅumḅ tosa sil naməsahan gotokadkade.

²⁴ Nəvanuan galevis lugol nəsaan gail, gol ke nəvanuan ḅisi lotoləḅoi gail, loləḅoi am ke dereh lipanis. Be ikad galevis am, nəsaan salit lotosusuah, dereh tevisi a tahw balai.

²⁵ Len naḅide tomaianan, nəvanuan ḅisi loləḅoi nagolean gail lotovoi, be asike ləḅeləḅoi gail, naut kəmas, navoian galenan lodədas ləḅesusuah.

6

¹ Naslev gail lotokad nadələmian lukad nəmauran todaḅ, be limasnau amasta salit gabag hum lotonor hən ləḅeputsan galit len nənauan salito. Naslev gail limaienan hən avan ideh asike ḅemədas nahəsən aGot mai naḅusanan san.

* **5:18:** Deu 25.4; Mat 10.10; Luk 10.7; 1Kor 9.9 * **5:19:** Deu 19.15

² Naslev ðikad amasta tokad nadələomian, sateŋit nəhon van həni husur evi wawa len nadələomian san. Teum tivoi am mōsi, husur nauman san evi tarhət sinəvanuan nadələomian, gai toləmas buni.

Naləŋonian hən nəvat

Pusan husur natgalegai, sor malumlum̃ hən nəvanuan ləbēhusur gail.

³ Avan ideh tokel ur naŋusanan totile, sədaŋ hən nasoruan tonor siMasta sidato aYesu Kristo, sədaŋ hən naŋusanan tonor hən naḃoruan siGot,

⁴ gai ipatpat gai məhat masuŵ, saləboi natideh. Nəvanuan tomaienən imalkəkət hən ḃisor levlev, hən ḃevitvituh husur nasoruan gail. Natgalenan lugol nə-taḃulol-bulosi-an, napəpəhwan, nasoran tomədas nəhes gail, nənauan tosab, tosa,

⁵ mai na-sor-ḃalḃal-an. Nəvanuan gail lotomaienən, nənauan salit itaŵtaŵor vavinvinu, nakitinan eḃuer lan. Lunau ke loləboi ləbēhusur naḃoruan siGot hən ləḃikad nəvat tosoḃur.

⁶ Avil datḃehəhaŵur hən nəsa datḃikade, datḃikad naḃoruan siGot, namilen ke datopul hən natit tovoi.

⁷ Husur nəboŋ lotopas gidato, datsəlav natideh gəmai. Ale nəboŋ datḃimat, dereh datedədas datḃilav natideh van.

⁸ Be datḃikad nahurabat mai nəhanian ŋai, datehəhaŵur hən nəmauran sidato.

⁹ Avil avan toke ðikad natite, natəmat igol ke naləŋonian hən nəsaan gail esəhor gai, ekəkos lan, ike tigol natit tisoḃur tomelmel togol nasənahən. Naləŋonian gail lolivi vi pan vəmasig hum tomaduŋduŋ len tas.

¹⁰ Husur na-ləŋon-buni-an hən nəvat evi nəkadhut nəsaan. Galevis lotoləŋon masuŵ hən nəvat, lupal sob dan nadələomian gol ke nalolosaan salito togol nəmanuŋ topəŋas masuŵ len nəlolit gabag.

Nakelean van hən aTimoti

¹¹ Be gaiug gotovi siGot, gam dan natgalenan, ale gam kitev nanoran, naḃoruan siGot, nadələomian len aGot, na-ləmas-buni-an, nə-daŋ-ḃuri-an tobəlav, mai na-gol-mədau-həni-an vi təban nəvanuan gail.

¹² Daŋ ḃur nəḃalan tovoi mōs nəsa dattokad nadələomian lan. Təgau gat nəmauran vi sutuai aGot tokis gaiug hən gəḃikade nəboŋ gotokel kot nadələomian sam̃ len aYesu Kristo len nəhon nəvanuan lotosoḃur.

¹³ Nukele hən gaiug len nəhon aGot tolav nəmauran mai natit ḃisi, len nəhon aYesu Kristo tokel kot na-kel-koti-an tovoi len nəhon aPontius Pilate,* nukele hən gaiug ke,

¹⁴ gigol kavkav hən nəsa aGot toləŋoni, nəsaan teḃuer. Gole vir aMasta sidato, aYesu Kristo ḃevisi.

¹⁵ Dereh tevisi balai len nəboŋ aGot tolekis həni. AGot, gai səḃon iyalyal, tonor hən nəvanuan gail lotosal suhi, naKiŋ hən nakiŋ gail, Nasuḃ tovi masta hən natit ḃisi.*

¹⁶ Gai səḃon edədas ḃimat, itoh len namial nəvanuan gail lotodədas ləḃegəm pəpadaŋ həni, səkad avan ideh torisi, səkad avan ideh toləboi ḃerisi boŋ ideh.* Nahəsən tiyalyal! Nədaŋan tipat lan vi sutuai sutuai! Ganan.

¹⁷ Timoti, kel ḃuli hən alat lotopul hən natite len nəboŋ ta daməŋai ke salipatpat galit məhat len nəlolito, saleriŋ nəlolit len natit gail topat daməŋ be ḃimasig pelan, avil leriŋ nəlolit len aGot tolav masuŵ hən natit ḃisi hən datḃehəhaŵur.*

* **6:13:** Jon 18.36-37 * **6:15:** Deu 10.17; Psa 136.3 * **6:16:** Exo 33.20; Psa 104.2 * **6:17:** Luk 12.20

¹⁸ Kel mai galit m̄au ke ligol navoian, lepul h̄en nagolean tovoi, leh̄ehāv̄ur h̄en l̄eβ̄eviol, len n̄esa lotopul h̄eni leh̄ehāv̄ur h̄en l̄eβ̄evi tarh̄et sin̄evanuan gail.

¹⁹ Len nāvide tomaien̄an, leum m̄os n̄epaudesen h̄en nakonviolan aGot tokade m̄os galit balai, ale let̄egau kot n̄emauran tokitin.*

²⁰ Timoti, k̄atk̄eta k̄ekol h̄en n̄esa aGot torīŋi len nav̄elām̄. Pair dan nasoruan totāv̄tāv̄or, na-sor-k̄emas-an, na-sor-levlev-an silat lotosor tas gaiug len n̄esa lotokis sulūvi h̄en nal̄eβ̄oian.

²¹ Galit galevis lotonau ke lotokad nal̄eβ̄oian enan lusab dan nad̄elomian. Navoian aGot toviol k̄emas h̄eni, tipat len gaiug.

* **6:19:** Mat 6.20

2 Timoti

Naloʻulat napolisulan na-və^{ha-ru-an} aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos naloʻulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol inau ke asike idareh timat ale len naloʻulat napolisulan egai ikel mai aTimoti ke timaskel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas alat lotosor tasi.

APol itosi van hən ase?

APol itos naloʻulat napolisulan egai van hən aTimoti, naulumian sua tovi tarhət san, aPol toləmas buni.

APol itos naloʻulat napolisulan egai ʔais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 67 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis tətəs.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti, isor tuṽ m̄osi (1.1-2)

2) APol ikel mai aTimoti ke teil gəgat len nauman aGot tolav maii (1.3-18)

3) Susumar len aYesu Kristo nəboŋ nəmauran todaŋ (2.1-26)

4) APol isor vəsvəsai husur naṽide sinəvanuan gail len nəboŋ naməkot (3.1-9)

5) Təgau gat naʔusanan hən na-kel-uri-an tovoi (3.10-4.8)

6) Nasudəlaṁian siPol mai nakelean naməkot san (4.9-22)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol bogai. AGot itabtabuh len ginau hən nəḃevi ahai pispisul sua seKristo, aYesu. Gai esəvat ginau hən nəbikel ur na-kel-gati-an san ke len aYesu Kristo ḃeviol hən nəmauran mai nəvanuan gail.

² Nutos naloʻulat napolisulan egai van hən gaiug, aTimoti, anatugw len nadəlomian, notoləmas bun gaiug.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titaŋis gaiug, mai gai tigol nələm̄ tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

APol ike aTimoti teil gəgat

³ Timoti, len nələgw tomasil, nulotu hən aGot hum atəmagw gail ta sutuai lotogole, ale nosipa vi təban aGot hən gaiug.* Len na-sor-tuṽ-an sagw len nalennəyal mai nalenmariug nunau gat gaiug tabtab, nusor tuṽ m̄os gaiug.

⁴ Nunau gat nətaŋan saṁ nəboŋ notoriŋ gaiug, ale noləŋon masuṽ hən nəḃeris gaiug tətəs hən nəḃepul hən nakemkeman.

⁵ Nunau gat nadəlomian tokitin gotokade, topat a m̄o len aLois, atabəṁ pəhaṽut, mai aEunis, anaṁ, ale noləboi səhoti ke tovi nadəlomian enan topat len gaiug am.

⁶ Husur natenan nukele tətəs mai gaiug ke geutaut hən gaiug len naviolan aGot toviol həni mai gaiug nəboŋ notoriŋ navəlagw len gaiug, hən naviolan enan ḃegəm daŋ am.*

⁷ Bathut aGot saviol hən aNunun hən datḃemətahw, eviol həni hən datḃidaŋ, datḃeləmas bun nəvanuan gail, ale datḃetəgau gat nəlodat gabag ḃinor.

⁸ Imaienan, sageməmau hən gəḃikel ur aMasta sidato. Sagemətahw. Sa-nahurum̄ tisa len ginau husur nototoh len naim bəbaŋis m̄osi.* Be len nədaŋan siGot, ḃon mai ginau len na-ləŋon-isa-vəsa-an m̄os na-kel-uri-an tovoi.

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Rom 1.8, 10 * 1:6: 1Tim 4.14 * 1:8: 2Tim 1.16

⁹ Evi aGot tolav kuv gidato dan nēsaan sidato, totabtabuh len gidat hən datḅevi nēvanuan san sēbon gail ḡai. Savi len nēsa dattogole, be len naləḡonian san husur navoian toviol kēmas hēni ta sutuai, natuḅatan toḅuer sal. Eviol hēni mai gidato len aKristo aYesu.

¹⁰ Avil gagai aKristo aYesu evisi tia hən datḅikad navoian enan. Atenan ilav kuv gidat dan nēsaan sidato. Igol ke nēmatan sēkad nēdaḡan am, ale len na-ke-urī-an tovoi, ikeḷ vēhot nēmauran kitin mai gidato, tovi nēmauran vi sutuai, nēmatan todēdas ḅesəhori.

¹¹ AGot itabtabuh len ginau hən nēbegəḡ vi ahai pispisul sua, ahai pusan sua hən nēḅikel ur na-ke-urī-an tovoi egai.*

¹² Husur enan noləḡon isa vēsa gagai len naim ḅəbaḡis. Be nahurugw sēsa bathut noləḅoi aGot, gai notoriḡ nēlogw lan, nunau ləḅoi, nēlogw sauri ke eləḅoi ḅetəḡau gol nēsa notoriḡ len navəlan van vəbar nəḅoḡ totibau enan.

¹³ Gosəsələḡ tia hən naḡusanan tokitin notokele. Təḡau gati hən gəḅigol tətəḅ hēni len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an dattokade len aKristo aYesu.

¹⁴ Len nēdaḡan seNunun aGot, totoh len gidato, təḡau gol nakitinan enan, aGot toriḡ len navələḡ, havhav hēni tivoi.

¹⁵ Goləḅoi tia ke alat a Asia pisi lupair dan ginau, galito eru, aFikelus mai aHermokenes, arumaienan.

¹⁶ Nusor tuḅ ke Nasuḅ tivoi hən nēbathudud siOnesiforus husur vəha-səḅur gai igol ginau noləḡon ivoi, ale saməmau hən ḅemēdoḡ təban ginau, naut kēmas natsen gail lotobaḡis ginau.

¹⁷ Be nəḅoḡ tobar naut a Rom ekəta doḡ ginau van van vəbar tosaḅ ginau.

¹⁸ Nusor tuḅ ḡos aOnesiforus ke len nəḅoḡ totibau, Nasuḅ tilolosa hēni. Gunau ləḅoi tia ke gai tovi tarhət sagw len navide tosoḅur len naut a Efesus.

2

Susumar len aYesu Kristo

¹ Imaienan, gaiug ḡiau, anatugw len nadəlomian, gidan len navoian aYesu Kristo toviol kēmas hēni.

² Ale naḡusanan gotosəsələḡ hən ginau notokele len nəhon nēvanuan tosoḅur, riḡ natgalenan len navəlan nēvanuan gail gotoləḅoi gəḅeriḡ nələḡ len galito, galit lotoləḅoi ləḅepusan hēni mai nēvanuan tile gail am.

³ Gidan ḅur na-ləḡon-isa-vəsa-an suḡan gotovi nasoltia sua tovoi siYesu Kristo.

⁴ Nisor kəta maiegai bai: Nasoltia toum hum nasoltia akis, imakuv dan nēmauran silat ləsavi soltia. Igol tomaienan hən nakomada tolekis hēni hən ḅegəḡ vi soltia, ḅehəhaḅur hēni.

⁵ Ale avan ideh togamgam, ḅehusur nalo hən nəgamgaman, eləḅoi ḅigam səhor galit lotogam hən ḅilav nəprais.*

⁶ Ale nēvanuan nēmabulan toum todaḡ, nəḅoḡ nəhol ḅiḅan, ḅimatu, gai timashan nəhanian nametəkav.

⁷ Nau nēsa notokelkele, ale Nasuḅ dereh tevi tarhət samḡ hən gəḅeləḅoi səhot natgalen pisi.

⁸ Nau gat akis hən aYesu Kristo, aGot tolavi dan nēmatan, tosua len nəpasusan siTevit; egai evi na-ke-urī-an tovoi notokel uri.

⁹ Husur notokel uri, noləḡon isa vēsa ḡosi, ale lubaḡis gat ginau ḡosi hum notovi nēvanuan toḅur kotov nalo. Avil sēkad avan ideh toləḅoi ḅibaḡis gat nasoruan siGot!

* **1:11:** 1Tim 2.7 * **2:5:** 1Kor 9.24-27

¹⁰ Imaienan nudan þur natit þisi mōs alat, aGot tolekis hæn galito, hæn galit am læbikad næ-lav-kuvi-an dan næsaan salito len aYesu Kristo, ale toh mai aGot vi sutuai.

¹¹ Golæboi gæberin næloñ len nasoruan egai, ke:

Datþimat tia mai aKristo,
dereh datitoh maii balai am.

¹² Datþidan þur næ-læŋon-isa-væsa-an mōsi,
dereh dateil a mō maii surñan nakin gail.

Datþikele ke datsalæboi gai,
dereh atenan tikele ke salæboi gidato.

¹³ Datþipair dan gai boŋ ideh,
atenan asike ipair dan gidat boŋ ideh,
husur næboruan san imagenan.
Gai edædas þimakuv dan næboruan san.*

Nævanuan nauman aGot tohæhævur hæni

¹⁴ Kel natgalenan mai alat lotokad nadælomian hæn læbinau tælmam hæn gail. Kel nalæløgauan mai galito len næhon aGot ke, salevitvituh husur nasoruan. Nævītītihan tomaienana sagol natideh tovoi be emædas alat lotosæsæloŋ hæni ŋai.

¹⁵ Hisi hæn gæbegæm koti vi vanuan nauman kitin len næhon aGot; nævanuan nauman samæmau hæn nauman san toþusan tonor hæn nasoruan hæn nakitinan.

¹⁶ Gebulatut dan naholan totaŋtaŋvor saputsan aGot, naholan kæmas, husur eliv nævanuan gail van van vi tut dan nævide tonor hæn næboruan siGot.

¹⁷ Nasoran tomaienana emædas alat siYesu hum næmanuŋ togæm tibau van gol ke toþos niben. AHimeneus mai aFiletus arukad naholan tomaienana.*

¹⁸ Arupal sob dan nakitinan. Arukel ke næ-le-mæhat-an dan næmatan evisi tia, gol ke aromædas nadælomian sinævanuan galevis.

¹⁹ Naut kæmas gælaru, nadælomian len aKristo ehum næpaudesen todaŋ siGot toil gægat sal ale aGot itos gat nategai lan ke: “Nasub aGot elæboi galit lotovi esan,” mai “Avan ideh tokele ke Nasub aGot tovi masta san, gai timaspair dan næsaan, riŋ gaþulani.”*

²⁰ Len naim sinævanuan totibau ideh ikad nasiloh mai næbiliwai lotoum hæni hæn nagol mai nasilva ale loriŋ næhanian tovoi len gail. Wake galevis loum hæni hæn næhai mai nætan þulau, ale loriŋ næpahsago len gail.

²¹ Avan ideh þigol gai þiveveu dan næsaan, dereh tehum næbiliwai, aGot tolæboi þetægau hæn þigol nauman tovoi hæni. Evi siMasta sæbon ŋai, toutaut hæni mōs nauman tovoi þisi san.

²² Imaienana, tah mai alat nælolit tomasil lotolotu hæn Nasub. Gam dan nælæŋonian tosa gail simantuhmar.† Gam kitev nanoran, nadælomian, nælæmas-buni-an, mai natæmat, hæn næloñ þikade.

²³ Gam dan næ-sor-þalþal-an tomelmel, totætana, husur golæboii ke legæm vi þalþalan. Sagitah mai nævanuan gail lotohol husur natit tomelmel, lototætana hæni, husur golæboii ke dereh libal sile.

²⁴ Avil naslev siNasub mæu, satibal be tisor malumlum, tivoi hæn nævanuan þisi, teþusan hæn nasoruan siGot tiþarþar, satikad nælol paŋpaŋ tutut van hæn alat lotosor tasi,

* **2:13:** Hæn naves 11-13, ris Rom 6.8; Mat 10.33; Luk 12.9; Num 23.19 * **2:17:** 1Tim 1.20 * **2:19:** Isa 28.16; Jon 10.14; Num 16.5; 1Kor 1.2 † **2:22:** Husur aTimoti tovi ulurñan, naut egai ike simantuhmar, be len nasoruan ta Kris namilen evi alat læsælaha sal be lototibau, aþiltitathutai mai aþiltitattæbarehreh.

²⁵ be len nelson tomədau, tigol alat lotosor tasi linor. Bathut aGot hum ma begəgel hən nəlolito hən ləbipair dan nəsaan salito, ale ləboi səhot nakitinan.

²⁶ Ale dereh nənauan tonor tetəlmam hən galito hən ləbigam yav dan nəhai tata setəmat tota gol galit hən ləbigol nəsa gai toləjoni.

3

Nəboj hən nanonjan hən navile a pan

¹ Nau ləboi nategai ke: len nəboj hən nanonjan hən navile a pan, dereh tikad nəboj todaŋ gail, nelson nəvanuan gail bətuhatuh len gail.

² Husur nəvanuan gail dereh leləmas bun galit gabag mai nəvat, lisa suh galit gabag, ləviv, lisor mədas nahəsən nəvanuan, asike lugol nəsa analit mai atəmalit lotokele, asike lukad nasipaan, dereh lemətahun aGot len nəmauran salito,

³ asike loləmas avan ideh, asike lukad nalolosaan, dereh lisor mədas nəboruan sinəvanuan gail, asike lotəgau gat nəlolit gabag ivoi, dereh ligolgol nasənan, lemətahun natit pisi tovoi,

⁴ lerin na-ke-ʋan-an gail len navəlan aenemi salit gail, asike lukad nənauan len nəsa ləbigole, dereh lipatpat galit məhat len nənauan salit səbolito, leləmas bun naləjonian salito, be asike loləmas bun aGot.

⁵ Dereh legəgəras ke lotolotu hən aGot, be lotətas gol nədaŋan hən nalotuan enan. Timoti, gipair dan nəvanuan gail lotomaianan.

⁶ Bathut alatenan galevis lobis lohoim gail hən ləbiwol hən nəmauran silatpəhaʋut ləsail gəgat, latpəhaʋut nəlolit totuhatu buni hən nəsaan, naləjonian salit tiltile towol hən galito.

⁷ Alatpəhaʋut lotomaianan ludon naʋusanan toveveu akis, be lodədas ləbeləboi səhot nakitinan.

⁸ Ahai pusan gəgəras lotomədas alatpəhaʋut maienan, nənauan salit itaʋtaʋor vavinu, ale len nətarhət hən nadəlomian, luteh, lovi naut kəmas, lomətahun nakitinan hum aJannes mai aJabres artomətahun aMoses.*

⁹ Avil ahai pusan gəgəras galenan, asike loləboi ləbivan am, husur namelme-lan salito dereh timasil hən nəvanuan pisi hum namelme-lan siJannes mai aJabres ta mo.

Təgau gat naʋusanan sagw

¹⁰ Be gaiug aTimoti, gugol husur naʋusanan sagw; naʋide hən nəmauran sagw; nəsa notoke nigole, nəmauran sagw topat moosi; gugol husur nadəlomian sagw; na-təgau-gati-an hən nəlogw; na-ləmas-buni-an sagw mai nasusumaran sagw.

¹¹ Goləboii ke nəvanuan gail lomədas tabtab hən ginau, lugol noləjon isa vəsa len naut a Antiok, a Ikonium mai a Listra. Goləboi na-ləjon-isa-vəsa-an gail lotovisi hən ginau notodaŋ buri, be Nasuʋ ilav kuv ginau dan gail pisi.†

¹² Be savi ginau ŋai, avan ideh toke bikad nəboruan siGot len nəmauran san, bibon mai aYesu Kristo, dereh nəvanuan gail lemədas tabtab həni.

¹³ Be nəvanuan tosa gail mai nəvanuan gəgəras gail dereh lisa vəsa səhor ta mo, dereh legəras nəvanuan gail ale nəvanuan gail dereh legəras galito, hən galit gabag ləbedəlom nagəgərasan.

¹⁴ Avil gaiug mau, geil gəgat tabtab len natgalen gotonau səhoti, gotoləboi səhoti husur goləboi alat lotopusan, lotolav natgalenan mai gaiug.*

* **3:8:** Exo 7.11, 22. Sutuai len naut a Ijip, naulumnan nabehi eru, aJannes mai aJabres, aromətahun aMoses. † **3:11:** Antiok, Ikonium, mai Listra: Uman 13.14-52, 14.1-20 * **3:14:** 2Tim 1.13

¹⁵ Nəboŋ gotovi natətai sal goləboi natosian siGot tia, toləboi bilav mai gaiug naləboian hən gəbēhusur naŋisal tonor mōs nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sam̄ len nadəlomian len aYesu Kristo.

¹⁶ Nəkadun natosian siGot p̄isi evi aNunun aGot tomaur. Natosian gale-nan luvoï hən naŋusanan hən nakitinan, luvoï hən ləbesivoh len nəvanuan tokad nəsaban ideh, luvoï hən ləbigol naŋide hən nəvanuan binor, luvoï hən naŋusanian hən nanoran,

¹⁷ hən ke nəvanuan siGot bikad namitisau, eləboi bigol natideh tovoï.

4

¹ Nukele mai gaiug, len nəhon aGot mai aYesu Kristo bəpəpəhun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur mai alat lotomat; husur len navisian san dereh tevi kiŋ balai ale nukel mai gaiug ke:

² Kel ur nasoruan siGot, daŋ buri, naut kəmas ləbeləŋoni o asike ləbeləŋoni. Len na-toh-mədau-an hən nasusumaran mai naŋusanan, mitikel vəhot nəsaan ideh, sivoh len nəvanuan togol tosa, ale mitigol nəvanuan gail leləŋon tivoi am len nəlolito.

³ Husur len nəboŋ bəgəmai, nəvanuan gail asike lesəsəloŋ hən naŋusanan tokitin, be dereh lehusur naləŋonian tosa salito, dereh litariv ahai p̄usan ideh tokel nəsa galit lotomalkəkət hən ləbesəsəloŋ həni.

⁴ Dereh lipair dan nakitinan van hən nəbōl gəgəras gail.

⁵ Be len natit p̄isi, gaiug māu, getəgau gat gaiug gabag. Gidaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an, gol nauman hum avan sua tokel ur na-kel-uri-an tovoï, gol p̄is nauman aGot tolavi mai gaiug hən bihav.

⁶ Nokəmaïenan husur nəmauran sagw egəm hən nagilen, ehum nəda hagw tosel len natutumavan. Dereh nimat.

⁷ Nuḅal len nəbalan tovoï tia, nugam len nəgamgaman tonon̄ tia, notəgau gat nadəlomian tia.

⁸ Gagai van, aGot satotəgau nəprais hən nanoran mōs ginau. Nasuḅ topəpəhun navoian dan nəsaan len nanoran, dereh teviol həni mai ginau len nəboŋ totibau enan. Be savi ginau ŋai, dereh teviol həni mai alat lotoləmas buni, toh vir natəlmaman san.

Nə-maris-kotovi-an

⁹ Saṽsaṽut hən gəbēgəm hən ginau tutut.

¹⁰ Bathut aTemas igam dan ginau vi Tessalonika husur eləmas masuṽ hən natit gail mai naŋide silat navile a pan egai. AKresens evi Kalatia mai aTitus evi Talmatia.*

¹¹ ALuk ŋai itoh mai ginau. Nəboŋ gəbēgəmai, gesəhar aMak husur eləboï ḅevi tarhət sagw len nauman sagw gegai.†

¹² Nosəvat aTikikus vi Efesus tia.‡

¹³ Noriŋ nahurabat naut susus sagw mai aKarpus len naut a Troas. Nəboŋ gəbēgəmai, pati gəmai ale pat nalobulat gail, noləŋon masuṽ hən nalobulat nototubāt tos len gail.§

¹⁴ Goləboï aAleksada toum hən nametəlai a? Gai igol natit tosa tosoḅur hən ginau. Ale dereh Nasuḅ tesisil həni sil nəsa togole.

¹⁵ Gaiug am gelələgau hən satemədas gaiug husur gai emətəhun bun nasoruan sinamito.

* **4:10:** *Temas:* Kol 4.14; Flm 24; *Titus:* 2Kor 8.23; Kal 2.3; Tit 1.4 † **4:11:** *Luk:* Kol 4.14; Flm 24; *Mak:* Uman 12.12, 25; Kol 4.10; Flm 24 ‡ **4:12:** *Tikikus:* Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8 § **4:13:** *Troas:* Uman 20.6

¹⁶ Len nakotan nametəkav sagw, səkad avan ideh tovi tarhət sagw, galit þisi lugam dan ginau. AGot satinau gat nəsa lotogole, be ruḅati dan galito.

¹⁷ Avil Nasuḅ itah mai ginau, evi tarhət sagw, ilav nədaŋan mai ginau hən nəḅikel ur þis na-ke-uri-an tovoi, ale hən galit þisi ləsavi Ju ləḅesəsəloŋ həni. Ale ilav kuv ginau dan nəmatan, ehum tolav kuv ginau dan nalion ḅikat pəpas ginau.

¹⁸ Nasuḅ dereh tilav kuv ginau dan nauman nəsaan þisi silat lotomədas ginau, tetəgau gat ginau, səhar ginau hən nəḅeḅis len natohan pipihabəlan len nəmav. Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot toyalyal vi sutuai sutuai! Ganan.

Nasudəlaḿian

¹⁹ Ale Timoti, kel na-ke-ivoi-an mai aPriska mai aAkwila mai alat lototoh len naim siOnesiforus.**

²⁰ AErastus itoh tin aKorint, be noriŋ aTrofimus toməsah itoh len naut aMiletus.††

²¹ Nahəbati hən naut susus dereh tegəmai, gisaḅsaḅut gəm a ḿo. AEpulus mai aPutens mai aLinus mai aliten aKlautia mai nəbathudud nadəlomian þisi lukel na-ke-ivoi-an mai gaiug.

²² Nasuḅ titoh len nəloḿ. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

** **4:19:** *APrisilla mai aAkwila:* Uman 18.2, lokis aPrisilla hən aPriska am; *Onesiforus:* 2Tim 1.16-17

†† **4:20:** *Erastus:* Uman 19.22; Rom 16.23; *Trofimus:* Uman 20.4, 21.29

Titus

Naloʙulat napisulan aPol totoni van hən aTitus

Ase itos naloʙulat egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Naloʙulat egai eʋusan aTitus hən naʋide tovoi hən na-il-a-mo-an mai naʔusanan.

APol itosi van hən ase?

APol itos naloʙulat napisulan egai van hən naulumān sua tovi tarhət san, nahəsan aTitus.

APol itos naloʙulat egai ʔais mai len naut a be?

Itosi van hən aTitus pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) APol itos na-ke-ivoi-an san van hən aTitus, mai isor tuʋ mōsi (1.1-4)

2) Naʔusanan hən naʋide hən na-il-a-mo-an hən alat siYesu (1.5-16)

3) Naʔusanan hən naʋide alat siYesu limashusuri (2.1-3.11)

4) Len nakelean naməkot siPol, esudəlañ aTitus (3.12-15)

Na-ke-ivoi-an van hən aTitus

¹ Ginau, aPol, nutos naloʙulat napisulan egai. Novi naslev sua siGot, novi ahai pispisul sua siYesu Kristo hən nəbeum mōs nadəlomian silat aGot tolekis hən galito mai hən nəbilav mai galito, naləboian hən nakitinan tonor hən nəboruan siGot.

² Nəbathut nadəlomian mai naləboian enan evi nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai. AGot nakitinan ikel gat nəmauran enan a tahw hən natuʔatan hən nəboŋ gail ta sutuai.

³ Be len nəboŋ tonor, gai tolekis həni, aGot, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, ikel vəhot nakitinan len nasoruan san ale isor idan mai ginau hən nəbikel uri.

⁴ Nutos naloʙulat egai van hən gaiug, aTitus, gotovi anatugw kitin len nadəlomian dartokade.* AGot Tata mai aKristo aYesu tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, areviol kəmas hən navoian mai gaiug, mai arigol nəloñ tikad natəmat.

Nauman seTitus len naut a Krit

⁵ Nəboŋ notoriŋ gaiug len naut a Krit, nugole hən gəbigol tinor nahudhuman topat sal, mai hən gəbitabtabuh len aelta gail len navile ʔisi, hum notokele mai gaiug.

⁶ Hən gəbitabtabuh len aelta ideh, nəmauran san imagegai tia ke: atenan inor len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ʔai, anatun gail lukad nadəlomian, ləsəkad nəmauran totaʋtaʋor, mai nəkadulit səhajhai.

⁷ Nəboŋ gəbitabtabuh len avan ideh hən bəkətkəta təban alat siYesu, hən aGot bəriŋ nauman san len navəlan; gitabtabuh ʔai len atenan, nəmauran san tonor tia len nəhon nəvanuan gail. Gai səpatpat gai məhat, nəlol paŋpaŋ san satutut, satərog, sagol nasənahān mai saləŋon masuʋ hən natite.

⁸ Avil ehəhaʋur hən nəvanuan gail ləbēbis lohoim san, ale ekətkəta təban galito ivoi. Gai eləmas bun navoian, ikad nənauan tovoi, inor, veveu buni mai etəgau gat nəlon gabag.

* 1:4: 2Kor 8.23; Kal 2.3; 2Tim 4.10

⁹ Etəgau gat na-kel-uri-an nakitinan dattovʹusani həni tia, hən bələboi bəpʹusan b̄inor, hən b̄igol nəvanuan ləbələḡon b̄ivoi am len nəlolito, ale hən b̄ikel vəhot nəsaban silat lotosor tas naḡusanan enan tonor.*

¹⁰ Husur ikad nəvanuan isoḡur ei len naut a Krit, lotomətahun naḡusanan tonor, lotosor walwal kəmas ḡai mai lotogəḡaras. Galit isoḡur ludan len nativ-dalusi-an hən ləb̄inor len nəhon aGot.

¹¹ Kəkol gat nabuḡolito husur lomədas nəbathudud kavkav gail nəboḡ lo-toḡusan hən nəsa sanor hən ləb̄epʹusan həni, m̄os nəvat.

¹² AuleKrit sua, tovi ahai kelkel ur sua salit gabag, nənauan san ep̄itoḡ hən esagw, ale ike, “Alat a Krit lovi vanuan nalibliboḡan tabtab, lovi vanuan sasa lotoləḡon ke ligol nasənahān; luhan təməhav, lupetəmas hən nauman.”

¹³ Gai ekitin. Husur natgalenan, gikel ḡuli idan len galito hən ləb̄imaḡur len nadəlomian

¹⁴ hən asike ləb̄esəsəlḡ am hən nəb̄ol sakin seḡu gail mai nakelean todaḡ silat lotopair dan nakitinan.

¹⁵ Len alat lotoveveu, natit ḡisi iveveu; wake len alat nəmaḡuran salit tob̄iḡbiḡal mai alat ləsəkad nadəlomian, natit toveveu eḡuer, nənauan salit mai nəlolit eḡiḡbiḡal.

¹⁶ Lusor idan ke lotoləboi aGot avil len nagolean salito lotətəs gole. Lusa vəsa tibatbat, ləsagol nəsa aGot tokele, ale lodədas ləb̄igol natideh tovoi.

2

Naḡide hən naKristen timabe?

¹ Be gaiug Titus, gikel natgalenan tonor hən naḡusanan nanoran tokitin.

² Vusan nəhaḡut gail hən asike ləb̄igol təməhav hən natideh, hən ləb̄inor hən nəvanuan gail ləb̄epʹutsan galito len nənauan salito, mai hən ləb̄etəgau gat galit gabag. Limasnor kitin len nadəlomian, len na-ləmas-buni-an, len nə-dan-buri-an tobəlav.

³ Len naḡide tomagenan, vʹusan nəbareab gail hən ləb̄ehusur masuḡ hən naḡisal siGot len naḡide salito, hən asike ləb̄elibḡ, sor mədas nahəsān avan ideh, ale hən asike nəwai todaḡ biwol hən nəmaḡuran salito. Ao, limasḡusan hən nəsa tovoi.

⁴ Imagenan hən ləb̄igol alatḡəhaḡut, ləsavi bareab, nəlolit evi pan hən ləb̄eləmas bun asoalit gail mai anatulit gail,

⁵ hən ləb̄etəgau gat galit gabag, hən ləb̄iveveu, hən ləb̄eum a im salit gail, hən ləb̄ivoi, hən ləb̄itoh len navəlan asoalit səb̄olit gail hən ke avan ideh asike b̄isor b̄isa hən nasoruan siGot.

⁶ Len naḡisal enan, gikel koti mai nəmantuhmar gail hən ləb̄etəgau gat galit b̄ivoi, gol leləḡon tivoi am len nəlolito.

⁷ Len natit ḡisi gaiug gimasgol navoian hən nəvanuan gail ləb̄igol tətəḡ hən gaiug. Len naḡusanan sam̄ geḡusan nəmaḡuran tonor, geməlas len nauman sam̄,

⁸ mai gikel nakitinan hən nəvanuan gail ləb̄edədas ləb̄isabi ke gotosab, hən ke alat lotosor tas gaiug, nahurulit b̄isa, bathut ləsəkad natideh tosa hən ləb̄isor husur gidato.

⁹ Len natit ḡisi, naslev gail limasgol nəsa amasta salit gail lotokele, ligol amasta salit gail lehəhaḡur ale salisor təlman,

* 1:9: Hən naves 6-9, 1Tim 3.2-7

¹⁰ salevənah ben galito, avil len navide hən nəmauran salito limasnor hən amasta salit gail ləbeləboi ləberin nadəlomian len navoian salito. Imagenan, len natit pisi ləbigole, ligol naʔusanan siGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato tikab, tepəhas.

¹¹ Nokəmaianan husur navoian, aGot toviol kəmas həni, evisi tia, ilav kuv nəvanuan pisi dan nəsaan salito.

¹² Eʋusan gidat hən datbike “Aoa,” hən naʔoruan tosa savi siGot mai nalənonian gail sinavile a pan. Ale eʋusan gidat hən datbitoh len nənauan tovoi, nanoran mai naʔoruan siGot len nəmauran kavkav sidato,

¹³ nəboŋ datbitoh vir nə-vatvat-viri-an tovoi buni. Nə-vatvat-viri-an dattotoh viri evi navisian namənas siGot sidato toyalyal tovi aYesu Kristo, tolav kuv gidato dan nəsaan sidato.

¹⁴ Gai eviol hən gai gabag mōs gidato hən bilav kuv gidato dan nəsaan tobanjis gat gidato mai hən bigol datbiveveu mōs gai gabag sumian nəvanuan gail lotovi esan kitin lotolənon bun nagolean tovoi.*

¹⁵ Gikel ur natgalenan, gigol nəvanuan lelənon tivoi am len nəlolito, gikel nəsaan salit mai galito hən ləbinor. Avan ideh satinau kəmas hən nədaŋan saŋ hən na-il-a-mō-an.

3

Navide tonor

¹ Titus, gisor hən alat siYesu ei hən ləbinau gati ke limastoh len navəlan alat lotoil a mō mai nəgavmen, limasgol nəsa lotokele mai limasutaut hən ləbigol nauman pisi tovoi.*

² Salisor mēdas nahəsan avan ideh, salevitvituh, be len nəsa ləbigole limasgol mēdau həni, lerin galit a pan van hən nəvanuan pisi.

³ Bathut gidat am, a mō datovi nahovon gail, datsagol nəsa aGot tokele. Nalənon-buni-an hən natit gail ləsavi sidato mai natideh togol nibedat o nənauan sidat tolənon tovoi lan losəhar gidato len naʔisal tosa, gol gidat datovi slev hən gail. Datutohtoh len nalənonian hən nasənahən mai nəlodat evənvənah. Nəvanuan gail lomətahun bun gidato, mai datomətahun bun gidat gabag vəsa.

⁴ Avil nəboŋ navoian mai na-ləmas-buni-an siGot Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato tovisi,

⁵ gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato, savi bathut nauman gail tonor dattogole avil husur ke nəlon totanjis gidato. Elisov gidat hən nədaŋan seNunun, lav mai gidato nəpasian veveu mai natubatan veveu.*

⁶ AGot, len aYesu Kristo Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, evur san habat hən aNunun len gidato.

⁷ Ale, imagenan, len navoian toviol kəmas həni, aGot erin gidato ke dattonor, naut kəmas datsanor. Nəboŋ togole, ilav nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai mai gidato hən datbikade.

Nagugunian hən naləbulat egai

⁸ Goləboi gəbeil gəgat len nasoruan enan. Ale nuke gidan hən gəbikel natgalenan, hən alat lotorin nəlolit len aGot ləbeməlas len nagolean navoian gail, ale hən ləbidan len gail. Natgalenan luvo buni mai lovi tarhət sinəvanuan pisi.

⁹ Be gebulatut dan navitvituhan kəmas, nasoran husur nəbathuyah,* na-sor-bəlbəlan-an mai nəbəlan husur nalo seJu. Lovi naut kəmas, ləsagol natideh.

* **2:14:** Psa 130.8; Eze 37.23; Exo 19.5; Deu 14.2; 1Pit 2.9; Efe 2.10 * **3:1:** Rom 13.1; 1Pit 2.13 * **3:5:** Efe 5.26 * **3:9:** 1Tim 1.4

¹⁰ Gikai tas avan ideh ðigol ðikad n  tarh  balan   eru, kel maii v  ha-sua ale v  ha-ru, beti bulatut dani.*

¹¹ Gol  boi n  vanuan tomaienana, n  lon ikak  bur mai isa. El  boi n  saan san be igole sal.

Nakelean nam  kot

¹² N  boŋ n  bes  vat aArtemas o aTikikus van h  n gaiug, hisi h  n g  beg  m h  n ginau len naut a Niko  polis, husur nunau s  hoti tia ke nitoh ei len n  boŋ h  n naut susus.*

¹³ Gehisi h  n g  bevi tarh  t siSenas, naulum  n h  n nalo, mai aA  ollos, h  n asike ar  ipar tideh len n  yaran s  laru.*

¹⁴ N  vanuan nad  lomian sidat gail salitoh k  mas, be limasdaŋ len nauman tovoi gail. Beti lol  boi l  bevi tarh  t sin  vanuan gail lotopar, lotovi m  sal.

¹⁵ Galit   isi lototah mai ginau luke, "Ivoi," van h  n gaiug. Gike "Ivoi," mai alat ei lotol  mas bun gidato len nad  lomian. Navoian aGot toviol k  mas h  ni, tipat mai gamit   isi.

* **3:10:** Mat 18.15-17 * **3:12:** Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8; 2Tim 4.12 * **3:13:** Uman 18.24; 1Kor 16.12

Filemton

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən aFilemton

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Nalobulat napisulan egai eus aFilemton hən bikad tas naslev san togam yav dani. Naslev enan, nahəsan aOnesimus, egəm vi nəvanuan nadəlomian tia, evi naKristen sua.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən naKristen sua, nahəsan aFilemton.

APol itos nalobulat napisulan egai ɲais mai len naut a be?

Itosi van hən aFilemton pəpadaɲ hən nasihau tovi A.D. 63 nəboɲ totoh len naim bəbaɲis aRəm.

Ahai pispisul, aPol itos nalobulat napisulan egai, van hən nabubur san, aFilemton. Eus aFilemton hən bikad tas naslev san togam yav dani, nahəsan aOnesimus. Nəboɲ aOnesimus totoh a tut hən aFilemton, aPol evi tarhət san hən ɲegəm vi nəvanuan nadəlomian len aYesu. ɲa aOnesimus, ɲetəlmam hən aFilemton, dereh tevi naslev san tətəs, be dereh tevi aʋan am len nadəlomian.

Goləboi gəbepəpəhun nalobulat egai len nahudhut tovat. (1.1-25)

1) APol mai aTimoti arukel nahəhaʋuran səlaru mai aFilemton (1-3)

2) APol esipa vi təban aGot hən aFilemton, ale isor tuʋ mōsi (4-7)

3) APol eus aFilemton hən ɲilav təlmam hən aOnesimus, naslev san togam yav dani (8-22)

4) Nəvanuan galevis am lukel nahəhaʋuran salit mai aFilemton (23-25)

Na-ke-ivoi-an van hən aFilemton

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai; ginau, lotobaɲis gat ginau husur aYesu Kristo, mai aTimoti tovi aʋadat len nadəlomian. Nutosi van hən gaiug, aFilemton, gotovi aʋanaməru len nadəlomian namrtoləmas bun gaiug mai gotoum mōs aKristo hum ginaməru.*

² Nutosi van hən aAphia am, tovi aʋavinenaməru len nadəlomian, mai aArkipus* tovi nasoltia seKristo hum ginaməru, mai alat siYesu am len naim sam̄.

³ AGot aTəmadat mai Nasuɓ, aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan mai na-sor-tuʋ-an

⁴ Nəboɲ notosor husur gaiug len na-sor-tuʋ-an sagw, nosipa vi təban aGot akis,

⁵ husur nosəsəloɲ ke gukad nadəlomian sal len Nasuɓ, aYesu mai goləmas bun nəvanuan san ɲisi.

⁶ Nusor tuʋ ke nadəlomian gotokade mai gidato togol nəlodat togəm vi sua, dereh tevi məhat len naləboian sam̄, gol gəbeləboi navoian ɲisi lotovi sidato len aKristo.

⁷ Na-ləmas-buni-an sam̄ enan igole tia ke nukemkem masuʋ mai noləɲon ivoi am len nəlogw husur, len gaiug, Wawa, nəlon alat siGot, ivoi habat am.

APol isor mai aFilemton husur aOnesimus

* **1:1:** Flm 13, 22-23 * **1:2:** Kol 4.17

8 Imaienan, naut kəmas len aKристо nukad na-il-ḥuri-an hən nəbikel mai gaiug nəsa gəbimasgole, nəsakəmaienan.

9 Noŋir gaiug bathut na-ləmas-buni-an sidaru. Ginau boh aPol, notovi haṽut tia mai lotobaŋis gat ginau mōs aKристо aYesu.

10 Ginau, noŋir gaiug mōs anatugw, aOnesimus, togəm vi natugw ulumān len nadəlomian nəboŋ nototoh len nə-baŋis-gati-an sal.*

11 A mō Onesimus sagol natideh savoi hən gaiug, savi tarhət sam̄ wake gagai gai eləboi ḥigol natit p̄isi ḥivoi, evi tarhət sidar p̄isi.*

12 Nosəvat atenan təlmam van hən gaiug, gai tovi nəlogw kitin.

13 A mō, noləŋon ke netəgau gati hən ḥeum esagw len namilem̄ nəboŋ nototoh len nə-baŋis-gati-an mōs na-kel-uri-an tovoi.

14 Avil noləŋon nəḥigol nəsa gəḥidaṽ həni ηai. Nomətahun gəḥigol nəsa tovoi husur notokele ηai be noləŋon ke dereh gigole husur naləŋonian sam̄ ηai.

15 Hum ma aOnesimus totoh a tut dan gaiug kəkereh tia hən ke dereh gəḥikade vi sutuai,

16 asike evi slev am. Dereh tivoi səhor naslev, tesumān aṽam̄ gəḥeləmas buni. Ginau noləmas buni, avil gaiug goləmas masuṽ həni səhor ginau notoləmas buni. Dereh geləmas buni hum naslev sam̄, be savi naslev ηai, dereh geləmas buni husur evi aṽam̄ len Nasuḥ.

17 Imaienan, gəḥinau ke gidaru dartoḥon len nauman, givoi hən gai sumān gəḥivoi hən ginau.

18 Avil len natideh gai ḥigol ḥisa hən gaiug o ḥikabut sam̄, gerin̄i len nəkabut sagw.

19 Ginau, aPol, nutos nategai hən navəlagw səḥogw: ginau nisar gele. Noləboi nəḥikele mai gaiug ke, gaiug səḥom̄, nəmauran sam̄ vi sutuai evi nəkabut gotokade len ginau.

20 Evoi, Wawa, aFilemton, nuke gevi tarhət sagw bathut nadəlomian dar-tokade len Nasuḥ aKристо; gigol neləŋon tivoi am len nəlogw.

21 Husur noləboi buni ke dereh gigol nəsa notousi nəboŋ nototos napisulan egai van hən gaiug. Evoi, noləboi ke dereh gigole tesəhor habat hən nəsa notousi.

22 Ikad natsual am: utaut hən narum̄ tesua vir ginau. Husur nuvatvat viri ke aGot dereh tisor var na-sor-tuṽ-an sam̄ gail ale tidam̄ həni ke netəlmam van varis gamit tətəs.

Nasudəlaṽian

23 AFilemton, nasoruan naməkot sagw imaiegai: AEpafraṽ totoh mai ginau len nə-baŋis-gati-an husur nauman togole mōs aKристо aYesu, gai ike, “Ivoi,” van hən gaiug.*

24 Ale aMak, aAristarkus, aTemas mai aLuk lotoum mai ginau, galit lokəmaienan van hən gaiug.†

25 Nasuḥ, aYesu Kристо māu teviol kəmas hən navoian mai nanunumito.

* **1:10:** Kol 4.9 * **1:11:** Len nasoruan ta Kris, nəhes Onesimus namilen ike eləboi ḥigol natit p̄isi ḥivoi. * **1:23:** Kol 1.7, 4.12 † **1:24:** Mak: 2Tim 4.11; Aristarkus: Uman 19.29, 27.2; Kol 4.10; Temas: Kol 4.14; 2Tim 4.10; Luk: Kol 4.14; 2Tim 4.11

NaIpru gail

Naloḅulat napisulan van hən naIpru gail

Ase itos naloḅulat napisulan egai?

Datsaləboi as totoṣi. Len alat lotokad namitisau, ta mō galevis lunau ke aPol o aParnapas totoṣi, ta daməṅai galevis lunau ke aAḗollos totoṣi husur nasoran san ebutəlas mai igomah.

Itos naloḅulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu asike ləḅiteh dan nadəlomian lotokade lan. Isor vəsvəsaii ke, nalo siMoses tous naviolan hən natutumavan sil nəsaan, inoṅ, husur aYesu totutumav hən gai vəha-sua tovi naməkot. Salipair dan aYesu hən ləḅetəlmam tətəs hən naṽide seJu gail. Ləḅigole dereh lipanis habat sile. Itosi mōs ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totoṣi mōs alat siYesu len naut sua, ale nəvanuan isoḅur ei lovi Ju.

Itosi ṅais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totoṣi len nasihau sua len nasihau A.D. 66 vəbar A.D. 96, be ləsaləboi naut totoṣi lan.

- 1) Len aKristo, aGot evəhot gai (1.1-3)
- 2) AKristo iyalyal səhor aṅel gail (1.4-2.18)
- 3) AKristo iyalyal səhor aMoses mai aJosua (3.1-4.13)
- 4) AKristo evi ḅiltihai tutumav səhor ahai tutumav ḗisi (4.14-7.28)
- 5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len nəda heKristo esəhor na-kel-gati-an ta mō tota gati len nəda herivatvat gail (8.1-9.22)
- 6) Nəboṅ aKristo totutumav hən gai esəhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav həni (9.23-10.39)
- 7) Nadəlomian silat ta sutuai (11.1-40)
- 8) Nəmauran timabe hən aGot ḅehəhaṽur həni? (12.1-13.19)
- 9) Na-sor-tuṽ-an mai nasoruan naməkot (13.20-25)

ANatun aGot

¹ Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor vəha-sobsoḅur mai atəmadat gail ta sutuai len naṽide tiltile gail.

² Len nəboṅ galegai hən nanoṅan hən navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtabuh len aNatun hən natit ḗisi ləḅevi esan səḅon. Len aNatun, aGot igol nəmav mai navile a pan mai natit ḗisi lan.*

³ ANatun evi namialan hən namənas hən nəyalyalan siGot. Ilav kot aGot, eḗitoṽ hən nəḅoruan siGot. Len nasoruan hən nədaṅan san etəgau gat natit ḗisi hum lotomaienan. Nəboṅ togol naveveuan dan nəsaan, ebətah len navəlan nəmatu seKiṅ len nəmav a məhat.*

ANatun aGot iyalyal səhor aṅel gail

⁴ Imaienan aGot igol aNatun iyalyal səhor aṅel gail, hum nəhes aGot tolav maii toyalyal səhor nahəsalit gail.

⁵ Husur aGot sakel mai aṅel ideh ke,
 “Gaiug govi aNatugw ulumān,
 daməṅai nogəm vi Təmañ.”
 Ale aGot sakel mai aṅel ideh ke,
 “Ginau dereh nevi Təman,
 ale atenan tevi Natugw.”*

* 1:2: Jon 1.3 * 1:3: Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19 * 1:5: Psa 2.7; 2Sam 7.14

6 Ale tətəs am, nəboŋ aGot togol ahai a mō san ðegəm vi lan navile a pan, ike,
 “Aŋel p̄isi siGot lilotu həni!”*

7 Nəboŋ tosor husur aŋel gail, aGot ike,
 “Nugol aŋel sagw gail losum̄an nəlan,
 loum sagw hum nəhab towunwun.”*

8 Be nəboŋ tosor mai aNatun ike,
 “O Got, nabiltihai bətbətah sam̄ hum sekiŋ
 ipat vi sutuai sutuai,
 nanoran sam̄ ehum nəhai sekiŋ
 gotowol hən esam̄ gail lan.

9 Goləmas bun nanoran,
 gomətahun bun nəsaan.
 Imaienan, aGot tovi aGot sam̄ evəhas gaiug,
 eβir naoil hən nahəhaʋuran len gaiug
 səhor avan ideh gail am.”*

10 AGot ikele am ke,
 “Nasub̄, len natubətan gorin̄ nəpaudesen hən navile a pan,
 ale nəmav, gotoum həni hən navələm̄ gəlaru.*

11 Dereh natgalen p̄isi limasig,
 hum nahurabat tomatu van vam̄om.
 Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

12 Dereh gebul gat nəmav mai navile a pan
 hum nahurabat naut susus,
 ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.
 Be gaiug, gəsagəgel boŋ ideh
 ale nəmauran sam̄ asike inoŋ vi sutuai.”*

13 Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,
 “Gebətah tarhət nəmatu sagw,
 vir nəberin̄ naenemi sam̄ gail pipit nariem̄ gəlaru
 hən ləβevi ut kəmas.”*

14 Be aŋel gail lumabe? Lovi nanunun hən nauman siGot ŋai. Esəvat galit
 hən ləβevi tarhət silat, gai tolav kuv galit dan nəsaan hən ləβikad nəmauran
 vi sutuai.

2

Sadatirusrus vi tut dan nakitinan

1 Husur natenan, datimastəgau gat nakitinan dattosəsəloŋ həni tia, hən
 asike datβirusrus vi tut dani.

2 Husur, len aŋel gail aGot isor, ale nasoruan san egəm vi lo, ipat tin. Ale
 nəvanuan toβur kotovi o sagol nəsa tokele, ipanis tonor hən nəsa togole o
 sagole.*

3 Imagenan, asike datβinau natenan totibau aYesu togole, nə-lav-kuvi-an
 dan nəsaan sidato, datigam yav dan nəpanismen siGot mabe? Nasub̄ māu ikel
 ur metəkav hən nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, beti alat lotosəsəloŋ həni lukel
 koti mai gidato ke tovi kitinan.

4 Ale aGot am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lotokel kot aYesu,
 namerikel nəvanuan lotomaŋmaŋ len gail, namerikel lotogol nədaŋan san

* **1:6:** Deu 32.43 * **1:7:** Psa 104.4 * **1:9:** Psa 45.6-7 * **1:10:** Len naut egai nəvanuan totos nəβe
 enan isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navəlan gəlaru. * **1:12:** Psa 102.25-27 * **1:13:** Psa
 110.1 * **2:2:** Uman 7.53. Len naut egai ikel nadəlomian seju gail ke, aGot ilav nalo mai aŋel gail lotolavi
 mai a Moses.

toþarþar, mai naviolan seNunun, aGot topəpehun gail tonor hən naləŋonian san, natgalen þisi lukel uri ke tovi kitinan.*

AYesu, aNatun Nəvanuan

⁵ Navile a pan bəgəmai, dattosor husuri gagai, aGot sariŋi len navəlan aŋel gail.

⁶ Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke,
“Got, nəvanuan lovi sa hən gəbinau galito?

Anatun nəvanuan ase hən gəbəkətkəta təban?

⁷ Len namityal toŋidol ŋai goriŋi a pan kəkereh len aŋel gail,
ale goputsani hən bīkad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ.

⁸ Goriŋ natit þisi len navəlan.”*

Nəboŋ aGot toriŋ natit þisi len navəlan, eriŋ natit þisi, natideh səpat. Gagai datsaris natit þisi len navəlan sal.

⁹ Be nəsa dattorisi imaiegai ke: datoris aYesu, len namityal toŋidol ŋai aGot “toriŋi a pan kəkereh len aŋel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hən bīkad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ, husur toləŋon tosa vəsa len nəmatan, hən ke, len navoian aGot toviol kəmas həni, bəsəsəloŋ hən nabus hən nəmatan mōs nəvanuan þisi.

¹⁰ AGot igol natit þisi ale natit þisi ipat mōsi. Inor hən gai todaŋ hən aYesu toləŋon tosa vəmat. Husur, len na-ləŋon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hən toil a mō hən nəvanuan gail. Ale egəm vi þisal hən bīlav kuv nəvanuan bīsəbūr dan nəpanismen hən nəsaan salito, ale hən bəsəhar galito hən ləbēvi natun aGot hən ləbikatəþol hən nəyalyalan san.

¹¹ AYesu igol nəvanuan gail luveveu dan nəsaan salit gail hən ləbēvi siGot səbōn ŋai. Imaienan, aYesu mai alat gai togol lotoveveu, galit þisi lukad aTəmalit tosua ŋai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hən bēkis galit hən awawa san gail.

¹² Ikel mai aGot ke,
“Dereh nikel ur nahəsəŋ mai awawa sagw gail
hən ləbələboi gaiug.

Len nəhon nəbōnbonan,
dereh nekəkai hən nə-sal-suh-gaiug-an.”*

¹³ Ikele am ke,
“Dereh neriŋ nəlogw len aGot.”

Ike,
“Ginau eg boh mai anatugw gail aGot toviol hən galit mai ginau.”*

¹⁴ Imagenan, husur anatun gail len nadəlomian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am eþitoŋ, egəm vi vanuan sumān galito. Egəm vi vanuan hən ke, len nəmatan san, natəmat totəgau gat nədaŋan hən nəmatan, bēvi ut kəmas.

¹⁵ Len navide enan, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enan, lumakuv dani.

¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarhət siaŋel gail, be evi tarhət sinəpasusan siAraham gail.*

¹⁷ Husur enan, aGot ike aYesu tesuŋian nəbathudud nadəlomian san len navide þisi hən bəgəm vi biltihai tutumav, nəlon bītaŋis nəvanuan gail, ale hən bīdaŋ len nəsa aGot toriŋi len navəlan. Egəm vi biltihai tutumav hən

* **2:4:** Mak 16.17-18, 20; Uman 5.12 * **2:8:** Psa 8.4-6 * **2:12:** Psa 22.22 * **2:13:** Isa 8.17-18
* **2:16:** Isa 41.8-9

betutumav sil nēsaan sinēvanuan gail hēn aGot bērubat galit dan nēsaan salito.*

¹⁸Bathut aYesu tolējon tosa nēboŋ aSetan totaltal sōbuer ke tigol nēsaan, gai elēboi bēvi tarhēt salito nēboŋ aSetan bītaltal ke ligol nēsaan.

3

AYesu iyalyal sēhor aMoses

¹ Imagenan bathudud mēttovi siGot sēbon, aGot ekis ginamit mai gamito hēn datbēvi lan nēmav. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai abiltihai tutumav dattokel ur nadēlomian dattokade lan.

² AYesu idan len aGot totabtabuh lan, igol nēsa tokele, sumān aMoses todaŋ len aGot hēn bēkētkēta tēban naim siGot tovi alat siGot.*

³ AGot ebunusi ke, aYesu inor hēn nē-sal-suhi-an sēhor aMoses, hum nēvanuan na-um-im-an tonor hēn nē-sal-suhi-an sēhor naim toum hēni.

⁴ Husur naim p̄isi ikad nēvanuan na-um-im-an toum hēni, be aGot eum hēn natit p̄isi.

⁵ AMoses idan len aGot hum nēvanuan nauman tokētkēta tēban naim siGot tovi nēvanuan san gail. Nēsa aMoses togole ehūm nasoruan kēta tokel kot nēsa aGot bīkele balai.

⁶ Be aKristo tovi aNatun aGot idan len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navēlan. Ale datovi im san. Datbēil b̄ur namētahwan, datbētēgau gat nē-vatvat-viri-an dattokade len aKristo, ale datbēviv hēni, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vāsvāsaii-an hēn Nēbe 95

⁷ Imagenan, ehūm aNunun aGot tokele, ike,
“Damēgai, mētbesēsēloŋ hēn nadolon aGot,

⁸ nēlomit timab̄ur, sa-nēkadumit tihaihai
sumān atēmamit gail ta sutuai lotohaihai
nēboŋ lotopair dan ginau,

lototaltal kitev nēdaŋan sagw ke imabe
len naut masmas tobēbesw.

⁹ Len naut ei atēmamit gail ta sutuai
lukōblen kitev nēdaŋan sagw ke tomabe,

luke leris nēdaŋan sagw,
ale len nasihau gail van vēbar nasihau tovi 40 lōrisi len nēsa notogol gail.

¹⁰ Husur enan nēlogw epēŋas naur enan, ale nuke,
‘Akis nēlolit ipair dan ginau,

ale lēsālēboi sēhot naṽide sagw gail.’

¹¹ Ale len nēlol paŋpaŋ sagw,
nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahēsagw ke,

‘Asike lōbis len naut nēŋavŋavan sagw boŋ ideh.’ ”*

¹² Bathudud nadēlomian, mētēlēlēgau ke gamit ideh asike ikad nēsaan len nēlon, asike nēlon ipar dēlomian. Sa-nēlomit timaienan hēn b̄ipair hēn gamito dan aGot tovi nēkadun nēmauran.

¹³ Be mitigol mētēlēloŋ tivoi am len nēlomit gabag akis, len nēboŋ p̄isi dattokisi hēn “damēgai,” sal, hēn nagēgērasan hēn nēsaan asike b̄igol gamit ideh b̄ihaihai dan aGot.

¹⁴ Husur datbētēgau gat nadēlomian dattokade len aKristo van vēbar nag-ilen, hum dattogole nēboŋ dattotub̄at riŋ nēlodat lan, namilen ke dattokatēp̄ol mai aKristo len nēsa tovi esan.

* 2:17: Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11 * 3:2: Num 12.7 * 3:11: Psa 95.7-11

15 Hum natosian siGot toke,
 “Damənai, mətbesəsəlon hən nadolon aGot,
 nəlomit timabur, sa-nəkadumit tihaihai,
 sumian atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
 nəboŋ lotopair dan aGot.”*

16 Nəvanuan lotosəsəlon hən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses tosəhar galit dan naut a Ijip.

17 Ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40, nəlon aGot epəŋas as galito? Nəlon epəŋas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas toḅəbesw.

18 Ale nəboŋ aGot toke, “Asike loḅis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh,” isor mai as galito?* Ikel naten mai alat ləsagol husur nəsa tokel mai galito.*

19 Imaienan, datobunusi ke, husur lotopar dəlomian lan, ləsaləboi ləbeḅis len naut nəŋavŋavan san.

4

1 Na-kel-gati-an siGot hən datbeḅis len naut nəŋavŋavan san ipat sal. Ima- genan, datimaslələgau, datemətahw ke gamit ideh asike beḅis lan.

2 Husur na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, gidat am datosəsəlon həni sumian galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsəlon kəmas həni ŋai, ləsasəsəlon həni len nadəlomian.*

3 Husur gidat dattokad nadəlomian lan datobis len naut nəŋavŋavan san. Galit am, ehum aGot toke,

“Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,
 nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,
 ‘Asike loḅis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.’”*

Ekəmaienan naut kəmas nauman san gail tohav nəboŋ togol navile a pan tonon.

4 Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmariboŋ na-vəha- məlevru-an, ike, “Len nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an, aGot iŋavŋav dan nauman san pisi.”*

5 Ale hum tokele tia, “Asike loḅis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.”*

6 Imaienan, naut enan ipat sal mōs nəvanuan galevis hən ləbeḅis lan. Ale alat ta mō lotosəsəlon hən na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, ləsabis lan husur ləsagol husur nəsa aGot tokele.

7 Ale aGot eriŋ nəboŋ sual am, ekisi hən “Damənai.” Len nəboŋ tohusur habat həni, len nəbe siTevit, aGot ikel nəsa tokele a mō, ike,

“Damənai, mətbesəsəlon hən nadolon aGot,
 nəlomit timabur, sa-nəkadumit tihaihai.”*

8 Mitinau aJosua nəboŋ tosəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail lətəkad nəŋavŋavan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur nəboŋ tile hən nəŋavŋavan.*

9 Imagenan, nəŋavŋavan ipat sal mōs alat siGot, hum nəŋavŋavan siGot len nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an.

10 Husur nəvanuan toḅis len nəŋavŋavan siGot, iŋavŋav dan nauman san, sumian aGot toŋavŋav dan nauman san nəboŋ togol navile a pan tonon.

* 3:15: Psa 95.7-8 * 3:18: Psa 95.11 * 3:18: Hən naves 16-18, ris Num 14.1-35 * 4:2: Len natosian galevis ta sutuai ike: *Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadəlomian silat lotosəsəlon husur aGot.* * 4:3: Psa 95.11 * 4:4: Gen 2.2 * 4:5: Psa 95.11 * 4:7: Psa 95.7-8

* 4:8: Deu 31.7; Jos 22.4

¹¹ Imagenan, datehisi hən datbēbis len naut nəḡavḡavan enan. Gidat ideh satiteh, satigol tətōv̄ hən atəmadat ta sutuai ləsagol husur nəsa aGot tokele.

¹² Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsa aGot tosor m̄osi. Ikan səhor nabu nəbalan ideh tokan naut toru. Etiv pəpehun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nəsa topat burhubəlasəhw. Eləboi bəpəpehun navoian dan nəsaan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlon nəlolito.

¹³ Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit p̄isi səkad nə-kabut-gole-an am, iparpar hən aGot bəkəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit p̄isi dattogole maii.

AYesu, abiltihai tutumav toyalyal

¹⁴ Imagenan, husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNatun aGot tobis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgau gat nadəlomian dattokel uri ke dattokade.

¹⁵ Husur datukad abiltihai tutumav toləḡon tosa mai gidato nəboḡ datsədaḡ. Len naḡisal p̄isi aSetan italtal ke atenan tigol nəsaan, eḡitoḡ hən totaltal ke datigol nəsaan. Be gai sagol nəsaan, ebuer lan.

¹⁶ Beti, len na-il-ḡuri-an, dateḡəm pəpadaḡ hən nabiltihai bətbətah siGot. Dateḡəm pəpadaḡ hən aGot toviol kəmas hən navoian, hən nəlon bitaḡis gidato, mai hən bəviol hən navoian mai gidato nəboḡ datbipar vi-tarhəte-an.

5

¹ AGot ilekis hən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən bisor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi p̄isal salito van hən aGot. Abiltihai tutumav eviol hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil nəsaan sinəvanuan gail.*

² Ale abiltihai tutumav eləboi bikad naḡide bəmədau van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis suman galito.

³ Husur enan etutumav m̄au sil nəsaan san gail mai nəsaan salit gail.*

⁴ Avan ideh saləboi biḡvat nəhes hən bəḡəm vi biltihai tutumav gai səbon. Be ipat len aGot səbon hən bəkisi, hum tokis aAron sutuai.*

⁵ Len naḡide tomaienən, aKristo səbon səḡat nəhes hən bəḡəm vi biltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke,
“Govi Natugw,

daməḡai nogəm vi Təmañ.”*

⁶ Ale len naut tile am ike,

“Govi ahai tutumav vi sutuai,

suman aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*

⁷ Len nəmauran san len navile a pan, aYesu isor tuḡ van hən aGot toləboi bilav kuvi dan nəmatan. Eḡiri hən bəvi tarhət san, ikai habat, namətarur san isel, ale husur toriḡ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəsəloḡ həni.*

⁸ Naut kəmas aYesu tovi aNatun aGot, len na-ləḡon-isa-vəsa-an san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an.

⁹ Ale nəboḡ togol natit p̄isi aGot toriḡi hən biḡole tononḡ, eḡəm vi kadun nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen hən nəsaan, nəkadun nəmauran vi sutuai m̄os nəvanuan p̄isi lotogol husur nəsa tokele.

* **5:1:** Nəboḡ nəvanuan togol nəsaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san biḡel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togole. * **5:3:** Lev 9.7 * **5:4:** Exo 28.1 * **5:5:** Psa 2.7 * **5:6:** Psa 110.4 * **5:7:** Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46

¹⁰ Ale aGot erinji hən bīvat nəhes abiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadəlomian hən asike mətuteh dani

¹¹ Namtukad natit isobur hən namtbikel husur natenan, be idan hən namtbisor vəsvəsaii husur mətumanmaneh hən mətbeləboi səhoti.

¹² Gamit mətukad nadəlomian sutuai tia wake mətsavi hai pusan sal. Hən nəsa? Be mətoləjon ke avan ideh tevusan gamit tətəs am, tubat hən nakitinan metəkav lotomədmədu len nasoruan siGot. Mətosuñan natuhtətai ɲai tosus, saləboi bihan nəhanian todaɲ sal.

¹³ Husur avan ideh tomaur len nasus ɲai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal.†

¹⁴ Be nəhanian todaɲ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogolgole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

¹ Imagenan, naɲusanan metəkav husur aKristo, daterinji husur dattoləboii tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatetubət len nəpaudesen hən naɲusanan tətəs am. Datoləboii ke datimaspair dan nəsa dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboii ke datimasriɲ nəlodato len aGot.

² Datoləboi naɲusanan husur nəbaptaisan*, mai navide hən dattoriɲ navələdato len nəvanuan hən bīkad aNunun aGot. Datoləboi naɲusanan husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəboɲ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan.*

³ Naɲusanan galenan lipat. Ale aGot bīdam hən, datetibau len aKristo, datimatmatu lan!

⁴ Nəvanuan gail lotoriɲ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberin gəbulani, naɲisal hən ləbetəlmam, hən ləbipair dan nəsaan salit tətəs am, eɲuer. Nəboɲ namial siYesu tohut nəmargobut dan nəlolito, nəboɲ lototubət ləboi naviolan togəm len nəmav, nəboɲ lotokatəpol mai aNunun aGot,

⁵ nəboɲ lotoləboi navoian hən nasoruan siGot, nəboɲ lotosəsəlon hən nədaɲan hən nəboɲ bəgəmai len natohan pipihabəlan aGot,

⁶ galit lotoriɲ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberin gəbulani, naɲisal hən ləbetəlmam, hən ləbipair dan nəsaan salit tətəs am, eɲuer. Lomədas bun galito, husur, ehum lotoɲos gat aNatun aGot len nəhai balbal tətəs, ale riɲ nahur sasa len gai len nəhon nəvanuan gail.*

⁷ Mitinau nətan. Nəboɲ naus tous daɲir lan, nətan enan edim naus enan, natit gail lutov, luvan hən nəvanuan gail lotomabul nəhanian len nətan enan ləbihan. Nətan enan aGot ivoi hən, ehəhəvur hən.

⁸ Be nətan bisa, hən natit tohum nəhau mai nəhai lotokad nasunite ɲai ləbitov lan, nətan enan evi ut kəmas, savoi hən natideh. Hum ma aGot bisemale hən. Len nagilen, nəhab dereh tihani.*

⁹ Gamit namttoləmas bun gamit pisi, naut kəmas namttokəmaienan, namtsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. Namtoləboii ke, məttokad navit gail lotovoi am: nadəlomian samit mai navide samit tonor hən alat aGot tolav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito.

¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon ibonboɲ hən nauman samito, mai nələmas-buni-an samito hən nahəsən. Arumasil nəboɲ məttovi tarhət sinəvanuan san gail, hum məttogole tia, ale hum məttogol tabtab hən sal.

† **5:13:** Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2 * **6:2:** Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptaisan ale nakəkasian mōs naveveuan evi navide seJu gail, be len nasoruan ta Kris luke baptaisən hən gəlar pisi.

* **6:2:** Uman 18.25, 19.3-6 * **6:6:** Ipru 10.26 * **6:8:** Gen 3.17-18

¹¹ Be namtoləŋon masuŵ ke, gamit ƀisi mitidaŋ len aGot magenan van vəbar nagilen hən mətbeləboi buni ke, dereh mitikad ƀis nəsa məttovatvat viri.

¹² Samtipetəmas, be mitigol tətəŵ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadəlomian mai na-toh-mədau-an, ludaŋ ɓur nəmauran todaŋ vir ləbikad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datbeil gəgat len na-kel-gati-an siGot

¹³ Nəboŋ aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aApraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan gabag.

¹⁴ Ikel mai aApraham ke, “Nokitin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləbegəm vi bathudud ɓisoɓur vəha-səbsoɓur am”*

¹⁵ Beti len nə-daŋ-ɓuri-an san aApraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati.*

¹⁶ Nəboŋ nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, eməlas. Nəvanuan gail loləboi ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləbisor ɓalɓal husuri am.

¹⁷ Len nəvide tomaienən, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləbikad nəsa tokel gati ləbeləboi buni ke, nə-nau-utaut-an san asike egəgel boŋ ideh.

¹⁸ AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsan. Nateru enan arsaləboi arɓegəgel boŋ ideh husur aGot saləboi ɓelibliboŋ boŋ ideh. Imaienən, len eru enan, gidat dattosaɓ naut nasusuahan len gai, datoləŋon ivoi habat am len nəlodato hən datɓetəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datɓikade balai.*

¹⁹ Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datberin nəlodat lan. Ta mə len naim siGot, ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətah gol gidato dan aGot,*

²⁰ husur aYesu eil a mə, eɓisutur sidato tia. Egəm vi ɓiltihai tutumav sidato vi sutuai sumən aMelkisetek ta sutuai.*

7

AMelkisetek ahai tutumav

¹ AMelkisetek eg boh evi kiŋ hən nabiltivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toyalyal buni. AMelkisetek ebubur mai aApraham nəboŋ aApraham totəlmam dan nabiltiɓalan tosəhor nakiŋ tovat lan, ale eus aGot hən ɓivoi hən aApraham.

² Ale aApraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit ƀisi totariv kuv gail dan alat toɓal mai galito.* (Nahəsan aMelkisetek, namilen ke, “aKiŋ hən nanoran,” ale husur tovi kiŋ hən naut a Salem, namilen ke, “aKiŋ hən natəmat.”)

³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman, anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəboŋ hən nəpasian san o nəmatan san.† Esumən aNatun aGot; evi ɓiltihai tutumav vi sutuai.

⁴ Mitinau nəyalyalan siMelkisetek. Bathut nəyalyalan siMelkisetek, aApraham, aɓiltitəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit ƀisi tokade dan nabiltiɓalan.

* **6:14:** Gen 22.16-17 * **6:15:** Gen 17.1-2, 18.10, 21.5 * **6:18:** Num 23.19 * **6:19:** Lev 16.2 * **6:20:** Ipru 4.14, 2.7; Psa 110.4 * **7:2:** Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20 † **7:3:** Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esumən səkade.

⁵ Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəjavur hən natit p̄isi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotopitp̄itoṽ, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siAraham.*

⁶ Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəjavur tovi siAraham. Ale aAraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek erin navoian siGot lan.

⁷ Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan torin navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalyalan səhor enan gai torin navoian siGot lan.

⁸ Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəjavur, lovi vanuan ŋai lotoləboi ləb̄imat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəjavur, lukele ke tomaur sal.

⁹ Nəboŋ aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəjavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datb̄ike, nahəmar aLevi len nəpasusan siAraham lototariv nahudhut tosua dan tosəjavur, galit am lulavi mai aMelkisetek.

¹⁰ Husur nəboŋ aMelkisetek tobubur mai aAraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len nəpasusan siAraham, ale evi aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəjavur mai aMelkisetek.‡

¹¹ Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən ləb̄evi ahai tutumav ləb̄eil a m̄o hən nəvanuan gail hən ləb̄ehusur nalo enan. Be nauman sihai tutumav galenan sanor hən b̄igol nəvanuan b̄inor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile hən b̄igel galito, ahai tutumav tosum̄an aMelkisetek be sasum̄an aAron len nahəmar aLevi?

¹² Husur nəboŋ tokad nagəgelan len nəvanuan tovi ahai tutumav gail, nalo am egəgel.

¹³ Husur ahai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum ahai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh.

¹⁴ Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan seJutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

AYesu esum̄an aMelkisetek

¹⁵ Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosum̄an aMelkisetek egəm tia.

¹⁶ AYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədaŋan hən nəmauran san saləboi b̄imasig boŋ ideh, ipat vi sutuai.

¹⁷ Husur natosian siGot ikel husuri ke,

“Govi hai tutumav vi sutuai,
sum̄an aMelkisetek
tovi hai tutumav ta sutuai.”*

¹⁸ Imaienan datoləboii ke, nalo ta m̄o husur ahai tutumav gail, aGot igele husur sədaŋ, savi tarhət sivan ideh.

¹⁹ Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo tokele, saləboi b̄igol datb̄inor len nəhon aGot. Ale aGot igol naṽisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi datb̄egəm pəpadaŋ hən aGot.

²⁰ Nəboŋ aGot togol naṽisal veveu enan, ita gati len nahəsan. Nəboŋ togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan.

* 7:5: Num 18.21 ‡ 7:10: Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit p̄isi. * 7:14: Mat 1.1-3; Luk 3.33 * 7:17: Psa 110.4

²¹ Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsan, ike,

“Nasub ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,
ale asike egəgel hən nənauan san boŋ ideh, ike,

‘Govi hai tutumav vi sutuai.’ ”*

²² Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan siGot, ipat len navəlan aYesu māu hən biŋol piŋ na-kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu enan ivoi səhor ta mō aGot tokel gati mai alat a Israel.

²³ Datinau na-kel-gati-an ta mō. A mō ikad ahai tutumav galenan lotosoḅur tia, husur nəmatan salito igol nauman salit gail inoŋ.

²⁴ Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai.

²⁵ Imaienan, alat lotogəm hən aGot len aYesu, eləboi biŋav kuv kavkav hən galito dan nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən biŋor salito len nəhon aGot.

²⁶ AYesu māu evi abiltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut dan nəsaan hum aGot tohəhaḅur həni, səkad natideh tosa lan, iveveu, nəsaan ideh sagol sabiŋbiŋal. Etile dan nəvanuan nəsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav.

²⁷ Gai sahum abiltihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai hən biŋav kuv nəvanuan gail piŋi dan nəpanismen sil nəsaan salito. Igol vəha-sua həni ŋai. Ale nəboŋ totutumav hən gai gabag natutumavan enan ikabut gol piŋ nəsaan.*

²⁸ Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədaŋ husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsan egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNatun, nəsaan toḅuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Abiltihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

¹ Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad abiltihai tutumav sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah seKiŋ len nəmav.*

² Eum ei len naut tolo len nəmav, naim nətaḅolen kitin hən nalotuan Nasub aGot toum həni, nəvanuan saum həni.

³ Ahai tutumav piŋi, aGot itabtabuh len galito hən ləḅeviol hən naviolan gail maii, ale hən ləḅetutumav van həni. Len naḅide tomaienən, imasil ke abiltihai tutumav sidat māu, gai am ikad natsua hən ḅetutumav həni.

⁴ Gai tatoh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad nəvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail van hən aGot hum nalo tokel buni.

⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalotuan tovi natətoḅan mai nənahənəh hən nəsa tohum topat len nəmav. Husur enan, nəboŋ aMoses pəpadaŋ hən ḅeum hən naim nətaḅolen, aGot ikel nalələgauan maii ke, “Gigol vahvahur natit piŋi tinor husur nəplən notoḅusan gaiug həni tia len naḅehuh.”*

⁶ Be gagai, aYesu, abiltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoi buni səhor nauman sihai tutumav gail ta mō. Len naḅide tomaienən, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu, ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta mō. Husur na-kel-gati-an veveu enan eil gəgat len nasoruan tovoi səhor ta mō.

* **7:21:** Psa 110.4 * **7:27:** Ipru 5.3; Lev 9.7 * **8:1:** Psa 110.1 * **8:5:** Exo 25.40

- ⁷ Husur na-kel-gati-an ta m̃o t̃əhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.*
- ⁸ Be aGot ikel ur ñəşaban len ñəvanuan seIsrael gail ike,
 “Len ñəboŋ ðegəmai,
 dereh nita gat na-kel-gati-an veveu
 notokel mai ñəvanuan naut a Israel mai a Jutah.
- ⁹ Asike ehum na-kel-gati-an
 notokel gati mai atəmalit ta sutuai,
 ñəboŋ nototəgau navəlalito,
 hən ñəbesəhar galito dan naut a Ijip.
 Bathut l̃əsətəgau gat na-kel-gati-an sagw ta m̃o,
 imaienan ñəlogw iðov hən galito.”
- ¹⁰ Ale ginau Nasuð aGot nekəmaiegai ke,
 “Len ñəboŋ ðegəmai,
 dereh nita gat na-kel-gati-an egai
 nikele mai ñəvanuan naut a Israel ke:
 Dereh nerih̃ nalo sagw gail len ñənanuan salito,
 ale nitos gat gail len ñəlolito.
 Dereh nevi aGot salito,
 ale levi vanuan sagw gail.
- ¹¹ Ale asike lupar l̃əboian len ginau,
 hən ñəvanuan ðeṽusan avan tile totoh p̃əpadaŋ h̃əni,
 o hən ñəvanuan ðeṽusan aṽan am ke,
 ‘Geləboi Nasuð aGot!’
 Husur ñəvanuan p̃isi dereh l̃ələboi ginau,
 alat lotovi ut k̃əmas mai ñəvanuan totibau, galit p̃isi.
- ¹² Husur dereh neruðat galit dan ñəsaan salito,
 ale asike nunau t̃əlmam hən ñəsaan salit gail boŋ ideh am.”*
- ¹³ Ñəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən “na-kel-gati-an veveu,” igel na-kel-gati-an ta m̃o gol tovi ut k̃əmas. Namilen ke, natit tovi ut k̃əmas, togəm matu, asike idareh, t̃əḅuer.

9

Navide hən nalotuan ta m̃o

¹ Mitinau na-kel-gati-an siGot ta m̃o. Ikad nalo gail hən nalotuan mai naut sua tolo len navile a pan.

² Loum hən naim ñətaṽolen enan. Ikad nabiltikaliko totahətah k̃əkol hən togol narum̃ toru. Len narum̃ sua, bopita, ikad nametəlai paspasil toil, namial toməlevru lotopaŋ lan, mai natev sua mai nabəta lotoviol h̃əni mai aGot. Narum̃ enan lokisi hən Naut Tolo.*

³ Beti narum̃ tarhəbiltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Masuṽ.*

⁴ Len narum̃ enan ikad ñəmel tutumavan nagol lototutumav hən ñəhai p̃əhas lan. Ale ikad nabokis lotoṽos gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. Burhulon Nabokis ikad nabiliwai nagol ñəmanna tosuh lan, mai ñəhai ñəyaran siAron todum̃oh, mai ñəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.*

⁵ A məhat hən Nabokis ikad nakerupim* hən namənas siGot, ñəhabəlaru lotosəşah gol namətan Nabokis tovi naut aGot toruðat ñəsaan dan ñəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namt̃əisor ṽəsṽəsai p̃is natgalen gagai.*

* **8:7:** Exo 24.3-8 * **8:12:** Jer 31.31-34 * **9:2:** Exo 26.1-30, 25.23-40 * **9:3:** Exo 26.31-33 * **9:4:** Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num 17.8-10; Deu 10.3-5 * **9:5:** *Nakerupim* evi natit tomaur tokad ñəhabəlan toru. * **9:5:** Exo 25.17-22

⁶ Na nəboŋ lotoutaut ƿis natgalenan maienan, ahai tutumav gail loʔbis akis len narum̄ bopita hən ləʔbigol nauman salito m̄os nalotuan.*

⁷ Be aʔiltihai tutumav səʔbon eʔbis len Naut Tolo Masuʔ vəha-sua ŋai len nasihau ƿisi. Len nəboŋ enan eviol hən nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nəvanuan lotogolgole len natətanən salito.*

⁸ Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, nəboŋ naim nətaʔpolen topat sal, naʔisal hən avan ideh ʔeʔbis vi lohoim len Naut Tolo Masuʔ səkamis.

⁹ Natenan ehum nasoruan kəta m̄os nəboŋ ta daməŋai. Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutumav hən gail ləsaləboi ləʔbigol nəlon nəvanuan lotolotu ʔimasil.

¹⁰ Husur nəkadun naʔide hən naviolan mai natutumavan evi nalo hən nəhanian, namunian mai nakəkasian m̄os naveveuan. Nalo galenan lovi hən niben nəvanuan ŋai. Ale nalo galen lupat van vəbar nəboŋ aGot togol naʔide veveu.

¹¹ Nəboŋ aKristo togəm vi ʔiltihai tutumav hən natit lotovoi lotovisi tia, eʔbis len naim nətaʔpolen toyalyal mai tonor səhor ta m̄o. Naim nətaʔpolen enan, avan ideh saum həni hən navəlan, ale savi natideh topat len navile eg a pan.

¹² Nəboŋ aKristo toʔbis len Naut Tolo Masuʔ, səbis len nasihau ƿisi hum aʔiltihai tutumav ta m̄o lotogole. Ao, eʔbis vəha-sua ŋai husur səlav nəda hinani mai nəda hetuhʔbuluk vi lohoim hən ʔekəkəs kuv nəsaan, be ilav nəda han səʔbon, evi lohoim. Ale len nəda han eʔur kuv gidato dan nəpanismen, ale nəmakuvan enan ipat vi sutuai.

¹³ A m̄o, ahai tutumav ebul hən nəda hinani mai nəda heʔbuluk mai nəmasiav hən natuhʔbuluk pəhaʔut† len nəwai, ale igol egiris niben nəvanuan lotoʔiŋʔiŋal len nalo hən nibelit ʔiveveu dan naʔiŋʔiŋalan salito.*

¹⁴ Be nəda hiYesu esəhor masuʔ hən natgalenan. Len nədaŋan seNunun aGot totoh vi sutuai, aKristo, natit tosa toʔuer lan, etutumav hən gai van hən aGot. Imaienan, nəda han igol nəlodat imasil dan nəsa dattogole lotolav gidato vi lan nəmatan; nəda han igol nəlodat imasil hən datʔilotu hən aGot tovi nəkadun nəmauran.

¹⁵ Husur natenan, aKristo evi ƿisal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil gəgat len aYesu hən ləʔbikad nəmauran vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKristo imat hən ləʔbimakuv dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan lotogolgole len na-kel-gati-an ta m̄o.

¹⁶ Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len nəmatan san anatun gail tile dereh tikad natit san gail, nəmatan sitenan totos gati, timasʔarʔar.

¹⁷ Husur nəboŋ tomaur sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be nəboŋ tomat, nəsa tokel gati isarpoh.

¹⁸ Bathut enan, len nəda ŋai na-kel-gati-an ta m̄o aGot tolav mai aMoses etuʔat um.

¹⁹ Nəboŋ aMoses tokel ur ƿis nakelean todaŋ gail mai nəvanuan ƿisi, ilav navurun nasipsip lotogol toʔbisibis, mai nəpashət nahisop, ale etur həni len nəda heʔbuluk mai nəda hinani mai nəwai, ale eʔil həni hən nəda ʔegiris naləʔbulat mai nəvanuan gail ƿisi.

²⁰ Ikel mai galit ke, “Egai nəda hən na-kel-gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”‡

²¹ Len naʔide tomaienən, igol nəda egiris naim nətaʔpolen mai natit ƿisi hən nalotuan lotosuh ei.*

* **9:6:** Num 18.2-6 * **9:7:** Lev 16.2-34 † **9:13:** *Natuhʔbuluk pəhaʔut* enan, loʔəŋasi, nəmasiav han ŋai ipat. * **9:13:** Lev 16.15-16; Num 19.9, 17-19 ‡ **9:20:** Exo 24.8. Nəboŋ aMoses tokəmaienən, esəŋav hən na-kel-gati-an siGot ta m̄o. * **9:21:** Lev 8.15

²² Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit hən nalotuan gail luveveu len nəda, pəpadan natit p̄isi. Husur asike nəda bisel, imabe? AGot asike erubat nəsaan dan nəvanuan gail.*

²³ Husur enan, naim nətəp̄olen len navile eg a pan mai natit p̄isi lotosuh lan luveveu ηai len nəda herivatvat gail. Natgalenan lohūm nəgarutian hən natit gail len nəmav. Natit gail kitin len nəmav, nəda herivatvat sanor hən b̄igol ləb̄iveveu, be naviolan tovoi masuṽ səhori ηai inor həni.

²⁴ Husur aKristo sabis len Naut Tolo Masuṽ nəvanuan toum həni len navəlalito. Naut enan ehūm nəgarutian ηai hən Naut Tolo Masuṽ len nəmav. Be aKristo ebis len nəmav kitin, ale gagai isor sidato len nəhon aGot.

²⁵ Gai etile dan abiltihai tutumav tolav nəda savi ehan, ale tobis len Naut Tolo Masuṽ len nasihau p̄isi. AKristo sabis len nəmav hən b̄etutumav danjir hən gai.

²⁶ Təmaienan, aKristo təmasmat vəha-səb̄soḅur van, tuḅat len natuḅatan hən navile a pan. Be gagai, len nəboḅ hən nanonjan hən navile a pan, evisi vəha-sua tovi naməkot hən b̄etutumav hən gai hən b̄ilav kuv nəsaan.

²⁷ Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriḅ nəboḅ tonor hən gidat v̄isusua datb̄imat. Len nəboḅ enan dereh dateil len nəhon aGot len nakotan san.

²⁸ Len navide tomaienana, aKristo am imat, etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai, hən b̄ilav kuv nəsaan sinəvanuan lotosob̄ur. Dereh tegəm tətəs, be savi m̄os nəsaan sidato. Dereh tegəm hən b̄ilav nəmauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lotoləḅon masuṽ hən ləb̄erisi.*

10

¹ Nalo siMoses ehūm nəm̄ol hən natit gail lotovoi ləb̄egəmai, be nəm̄ol savi natgalenan kitin. Naut kəmas ahai tutumav totutumav len nasihau p̄isi, natutumavan galenan lodədas ləb̄igol alat lotogəm hən ləb̄ilotu, ləb̄inor len nəhon aGot.

² Natutumavan galenan lətaləboi lətagol nəvanuan gail lətanor len nəhon aGot, natutumavan lətanonj. Husur alat lotolotu lətanor vəha-sua tovi naməkot len nəhon aGot, asike lətaləḅon təsə len nəlolit sil nəsaan am.

³ Be nəlolit səmasil. Ale natutumavan salit galenan lugol ηai ke, lotonau təlman hən nəsaan salito len nasihau p̄isi.

⁴ Husur nəda heḅuluk mai hinani edədas b̄ilav kuv nəsaan boḅ ideh.

⁵ Imagenan, nəboḅ aKristo togəm vi lan navile a pan, ike,
“Gomətahun natutumavan hən narivatvat mai naviolan,
be goutaut hən nibegw hən nəb̄eviol həni.

⁶ Lopəḅas kavkav hən narivatvat gail len natutumavan,
loviol hən natit gail hən ləb̄ekəkəs kuv nəsaan salito,
wake gəsahəhəv̄ur.

⁷ Beti nuke, ‘Got, ginau bogai.

Nogəm hən nəb̄igol nəsə gotoləḅoni,
hum lototos husur ginau len naləḅulat tobul.’ ”*

⁸ Metəkav aKristo ike, “Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəḅas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləb̄ekəkəs kuv nəsaan, gomətahun gail, gəsahəhəv̄ur hən gail” (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses).

* 9:22: Lev 17.11 * 9:28: Isa 53.12 * 10:7: Psa 40.6-8

⁹ Beti aKristo ike, “Ginau bogai, nogəm hən nəbigol nəsa gotoləŋoni.” Len nasoruan enan ikas kuv na-kel-gati-an ta m̄o hən bəsəŋav hən na-kel-gati-an veveu.

¹⁰ Ale husur aYesu Kristo togol nəsa aGot toləŋoni nəboŋ totutumav hən niben gabag, len na-tutumav-vəha-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səbon.

¹¹ Akis ahai tutumav gail p̄isi loil təban nəmel tutumavan, loum len nalo-tuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotopitpitoŋ. Be natutumavan hən natgalenan saləboi bəkəkak kuv nəsaan boŋ ideh.*

¹² Be aKristo, ahai tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ŋai. Etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai hən b̄ikas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan nəmatu siGot.

¹³ Len naut enan itoh vir aGot b̄igol naenemi san gail ləb̄evi ut kəmas, hum nakes toriŋ narien gəlar lan.*

¹⁴ Husur, len natutumavan enan tosua ŋai, aKristo igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləb̄evi esan səbon.

¹⁵ ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaienən. Husur ike,

¹⁶ “Ale ginau Nasuḅ aGot nekəmaiegai ke,
Len nəboŋ b̄egəmai,
derek nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.
Derek neriŋ nalo sagw gail len nəlolito,
ale nitos gat gail len nənauan salito.”†

¹⁷ Beti ike,
“Nəsaan salito mai natit lotogol gail toḅur kotov nalo,
asike nunau təlmam hən gail boŋ ideh am.”*

¹⁸ Imaienən, nəboŋ aGot toruḅat nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

¹⁹ Imagenən bathudud nadəlomian, len nəda hiYesu datukad na-il-ḅuri-an hən datb̄ebis len Naut Tolo Masuḅ len nəmav.

²⁰ Len nəmatan san aYesu esəŋav hən naḅisal veveu, naḅisal nəmauran tolavutur len nabiltikaliko vəbar Naut Tolo Masuḅ.

²¹ Ale husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal toil a m̄o hən naim siGot,

²² dategəm vi təban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadəlomian kitin. Husur aKristo igol nəda han egiris nəlodato hən datb̄iveveu, asike datoləŋon isa len nəlodat sil nəsaan am. Ale ekəkak nibedato hən nəwai toveveu.*

²³ Datetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datb̄eriŋ nəlodat len aGot hən b̄igol nəsa tokel gati.

²⁴ Datinau naḅisal gail hən datb̄evi tarhət sidat gabag hən datb̄eləmas bun gidat gabag mai hən datb̄igol natit tovoi gail.

²⁵ Sa-nəlodat tibov hən nəbonbonan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləŋon tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab həni bathut tomasil ke Nəboŋ siNasuḅ b̄egəm pəpadaŋ.

²⁶ Datb̄eləboi nakitinan tia, ale datb̄ilekis hən datb̄igol tabtab hən nəsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi b̄ekəkak kuv nəsaan.

²⁷ Be ikad namətahwan ŋai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanismen mai nəhab towunwun hən b̄ihan p̄is naenemi siGot gail balai.*

* **10:11:** Exo 29.38 * **10:13:** Hən naves 12-13, ris Psa 110.1 † **10:16:** Jer 31.33. Ipru 8.10. A m̄o aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan. * **10:17:** Jer 31.34 * **10:22:** Eze 36.25 * **10:27:** Isa 26.11

²⁸ Avan ideh tomətahun ðigol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor lə̀bikel koti ke tomaienən, imat sile, nalolosaan eḅuer.*

²⁹ Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNatun aGot, lotonjit nəholit van həni; lotonau ke nəda togol lotoveveu dan nəsaan tovi ut kəmas ŋai, savi natideh; ale lotosor mədas aNunun aGot toviol kəmas hən navoian, nəpanismen silatenən imabe? Nəvanuan lotomaienən, inor hən lə̀bipanis vəsa tibatbat.

³⁰ Husur datoləboi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav naḅurḅuran mai gaiug hən nəsaan gotogole.” Ikele am ke, “Nasub aGot dereh tisaḅ səhoti ke nəvanuan san gail lipanis o teḅuer.”*

³¹ Nəvanuan ḅitoh len navəlan aGot nəkadun nəmauran, evi natsua hən avan enən ḅemətahw habat lan.

³² Be mitinau təlmam hən nəḅoŋ ta m̄o gail, nəḅoŋ nam̄ial hən na-kel-uri-an tovoi totuḅat m̄ias gamito. Mitinau na-il-gəgat-an samito nəḅoŋ məttoḅaŋ ḅur na-lə̀ŋon-isa-vəsa-an.

³³ Len nəḅoŋ galevis nəvanuan losəvar gamito, lomədas tabtab hən gamito len nəhən nəvanuan gail. Len nəḅoŋ tile am mətovi tarhət silat alaten lotomədas masuḅ hən galito.

³⁴ Mətukatəḅol hən na-lə̀ŋon-isa-an silat lototoh len naim ḅəḅaŋis. Nəḅoŋ alat lotoil a m̄o lototariv kukuv ḅis natit samit dan gamito, mətudaḅ həni len nakemkeman, husur mətoləboii tia ke, gamit mətukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai.

³⁵ Na-il-ḅuri-an len nadəlomian samit satimasig husur nakonḅurḅuran han etibau.

³⁶ Mitimaskad nə-daŋ-ḅuri-an hən ke, nəḅoŋ məttoḅol nəsa aGot toləŋon gail, dereh mitikad nəsa aGot tokel gati.

³⁷ Husur ehum natosian siGot toke,
“Asike idareh atenan togəmgəmai dereh tevisi
ale asike evəlo.

³⁸ Ale nəvanuan sagw tonor dereh tikad nəmauran tokitin,
husur eriŋ nəlon len ginau.

Ale ḅerus təlmam, asike nohəhaḅur həni.”*

³⁹ Be gidato, datsavi silat lotorusrus təlmam vəmasig. Datovi silat lotokad nadəlomian len aGot, lotokad nəmauran.

11

Nadəlomian

¹ Be nadəlomian evi sa? Nadəlomian evi na-lə̀boi-buni-an ke nəsa dattovatvat viri dereh tevisi. Evi nalə̀boian ke nəsa datsakəta risi, ekitin, nə-lon-uri-an eḅuer.

² Bathut nadəlomian enən alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

³ Len nadəlomian datoləboi səhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit ḅisi am. Imaienən, len nəsa datsaləboi datḅerisi, aGot igol natit ḅisi dattoləboi datḅerisi.*

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi aḅan. Len nadəlomian aApel etutumav hən naviolan tovoi səhor naviolan siKen. Bathut nadəlomian siApel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehəhaḅur hən naviolan san. Ale naut kəmas aApel tomat sutuai tia, len nadəlomian san isor mai gidato sal.*

⁵ Len nadəlomian aEnok səkad nəmatan, husur aGot ilav kuvi vi məhat. Avan ideh səsaḅ niben husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hən tolav aEnok vi məhat, aGot ikel koti ke tohəhaḅur həni.*

* **10:28:** Deu 19.15 * **10:30:** Deu 32.35-36 * **10:38:** Hab 2.3-4 * **11:3:** Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3
* **11:4:** Gen 4.3-10 * **11:5:** Gen 5.24

⁶ Ale nadəlomian bēbuer len nəvanuan, edədas bigol aGot bēhəhəvur həni. Husur avan ideh togəm hən aGot, timaskad nadəlomian ke aGot totoh, mai toviol hən nakonpūrpuran mai alat lotopūsūs kitevi hən ləbələboii.

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namətahwan hən nəyalalan siGot, mai len nadəlomian, aNoah eum hən nəak hən bəsusuan nəbathudud san lan dan nilev topul. Len nadəlomian san, aNoah isab səhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot erinj ke aNoah inor len nəhon bathut nadəlomian san.*

⁸ Len nadəlomian, aAraham igol husur nəsa aGot tokisi hən bigole. Nəboŋ aGot tokisi hən bəriŋ naut totohtoŋ lan hən bevi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aAraham ivan, naut kəmas saləboi naut bevi lan!

⁹ Len nadəlomian aAraham itoh len naim nətaʔolen hum ametbəs, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale aIsak, anatum aAraham, mai aJakop, aməhaibən, gəlar am arutoh ei maienan, ale arukad na-kel-gati-an siAraham.*

¹⁰ Husur aAraham ekəta vir nəbiltivile tokad nəpaudesen topat vi sutuai, aGot togarut nəplan han mai toum həni.*

¹¹ Len nadəlomian siAraham, aGot igol aAraham eləboi bəgəm vi tata, naut kəmas tovi haʔut tia, mai naut kəmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siAraham, gai eləboi bəriŋ nəlon len aGot tokel na-kel-gati-an maii.*

¹² Naut kəmas aAraham tovi haʔut buni tia, be səmat sal, gai evi nəkadun nəpasusan tosoʔur. Lusəʔur hum naməso gail len nəmav, ale hum nabion bitas, nəvanuan edədas bəvurun gail.*

¹³ Nəvanuan galen ʔisi loil gəgat len nadəlomian salito van vəbar lotomat. Ləsəkad natit aGot tokel gati ke ləbikad gail balai; be losuh sutuai hən lotoris natgalenan ta tahw buni ləbəgəmai, ale lohəhəvur. Ale lukel koti ke lotovi metbəs lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito.*

¹⁴ Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta doŋ naut hən bəgəm vi naut a im salito.

¹⁵ Lətənaunau naut matmat salit lotoriŋi, lətələboi lətətəlmam vi lan.

¹⁶ Avil loləŋon masuʔ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot nahurun səsa hən lotokisi hən aGot salito, ehəhəvur həni, husur eutaut hən nəbiltivile sua mōs galit tia.

¹⁷ Nəboŋ aGot toke bəbunus tas nadəlomian siAraham ke bimabe, aAraham, len nadəlomian san, eviol hən aIsak hən bətutumav həni.* AAraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan tosoʔur, gai eutaut hən bətutumav hən anatum tosua ŋai,

¹⁸ naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan sam̄ dereh levi len nəpasusan seIsak.”*

¹⁹ Len nabunusian siAraham, inau ke aGot toləboi bigol nəvanuan bile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datb̄ike, ehum aAraham tokad tətəs hən aIsak totəlmam dan nəmatan.

²⁰ Len nadəlomian, aIsak eus aGot hən bivoi hən anatum gəlaru, aJakop mai aEsau len nəboŋ gail ləbəgəmai.*

²¹ Nəboŋ pəpadan hən aJakop bimam, len nadəlomian, eus aGot hən bivoi hən anatum aJosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatehw, ilotu hən aGot.*

* **11:7:** Gen 6.13-22 * **11:9:** Hən naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 * **11:10:** Ipru 11.16, 12.22

* **11:11:** Gen 18.11-14, 21.2 * **11:12:** Gen 22.17 * **11:13:** Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12 * **11:17:** Gen 22.1-14 * **11:18:** Gen 21.12 * **11:20:** Gen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Gen 47.31, 48.1-20

22 Nəboŋ pəpadan hən aJosef bimat, len nadəlomian, isor husur nəboŋ alat a Israel ləbivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nəboŋ ləbivan lipat nabəlasun gail van.*

23 Nəboŋ lotopas aMoses, len nadəlomian, anan mai atəman arosusuan aMoses van vəbar nahəbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamətahw hən arbēbur kotov nalo sekiŋ.*

24 Nəboŋ aMoses totibau, len nadəlomian, emətahun nəvanuan gail ləbəkisi hən anatan anatvavin aFero.†

25 Emətahun nəsaan husur togol nahəhaʋuran tomīdol ŋai, be ilekis hən bikatəpōl hən nəmauran todaŋ nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsa lan.

26 Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul hən savi natideh, be nəvanuan gail ləbesəvari, ehəhaʋur hən bələŋon bisa mōs Kristo bəgəmai, səhor hən bikad nakontit gail a Ijip topul hən. Husur inau tabtab hən nakonpūrpuran aGot bəviol hən maii balai.

27 Len nadəlomian, aMoses eriŋ naut a Ijip, samətahw len nəlol paŋpaŋ sekiŋ, husur etəgau gat naʋisal san hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədas ləbəri.‡

28 Len nadəlomian, aMoses igol nəhanan hən nəPasova nametəkav. Ikele hən alat seIsrael ke, ligol nəda tegiris nabopita salit gail hən aŋel hən nəmatan asike bībar ahai a mō salit gail.*

29 Len nadəlomian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nətas Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nətan masmas. Be nəboŋ alat a Ijip lotoke ləbəhusur galito, lomun, lumat pisi.*

30 Nəboŋ alat seIsrael lotoyar garu len nabiltivile Jeriko husur nəmaribon toməlevru, len nadəlomian, nəvōd hən nabiltivile enan iteh.*

31 Mitinau aRahap toʋur hən niben. Nəboŋ nəvanuan toru artomətan natit pisi len nabiltivile Jeriko, aRahap ehəhaʋur hən artotoh maii. Ŋa len nadəlomian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele.*

32 Ikad isoʋur am hən nəbikēle, be namityal eʋuer hən nəbisor husur aKiteon, aParak, aSamson, aJeftah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail.§

33 Len nadəlomian, nəvanuan galenan lugol natit isoʋur. Luʋal mai nakiŋ naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboŋ lotoil a mō hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləŋoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke ləbikade. Len nadəlomian lugol nabuŋon nalion gail ekəkol,*

34 lugol nəhab topaŋ habat imat; lugam yav dan nəmatan hən naʋu nəbalan. Ləsədaŋ be nədaŋan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən nabiltiʋalan, luʋal mai navəshəsoltia hən nametʋos gail van lohut galito.*

35 Len nadəlomian, alatpəhaʋut lukad tətəs hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan.*

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətahun ləbipair dan nadəlomian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas bun galit van lumat sile. Ludam hən ləbimat maienan hən ləbikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta mō husur iʋan hən nəmauran vi sutuai.

* 11:22: Gen 50.24-25; Exo 13.19 * 11:23: Exo 1.22, 2.2 † 11:24: Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akiŋ salit gail hən aFero. ‡ 11:27: Exo 2.14-15. Nəboŋ aMoses togam dan akiŋ, samətahw lan, emətahw husur naIpru gail lomətahun ləbəhusuri hum nəvanuan na-il-a-mō-an. * 11:28: Exo 12.21-30

* 11:29: Exo 14.21-31 * 11:30: Jos 6.12-21 * 11:31: Jos 2.1-21, 6.22-25 § 11:32: Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jeftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1. * 11:33: Dan 6.1-27 * 11:34: Dan 3.1-30 * 11:35: 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37

³⁶ Ale nəvanuan galevis losəsəlon̄ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbañisian hən natsen len naim bəbañis.*

³⁷ Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən naβu nəbalan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lupar tite, nəmauran salit idan̄, nəvanuan gail lomədas tabtab hən galito.*

³⁸ Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a pan ləsanor kasi hən ləbitoh mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas tobəbesw mai len navehuh gail, losusuah len naβurhuvat mai naβur gail len tan.

³⁹ Alatenan ta m̄o, Got isor sal suh galit p̄isi husur nadələmian salito, be nəsa aGot tokel gati ke ləbikade balai galit ideh səkade.**

⁴⁰ Husur aGot eutaut hən natsua tovoi səhor ta m̄o m̄os gadit p̄isi, hən ke, len naβonan mai gidato ŋai, galit loləboi ləbikad navit na-kel-gati-an p̄isi san.

12

AGot igol datupanis hən beṽusan gidato

¹ Alatenan ta m̄o, nəmauran salit ikel kot nadələmian salito len aGot, ale nəmauran salito igol nadələmian sidat idan̄ am. Imagenan, husur dattokad nabiltiṽoh enan tahum lotodar vis gidato len nəgamgaman hən nəmauran, datebubulan natit p̄isi toməlas gat gidato, mai nəsaan tomədmədau hən dattovisivis lan. Ale len nə-dan̄-βuri-an datigam len nəgamgaman aGot toriŋ gidat lan.

² Datekəta haihai len aYesu tovi nəkadun nadələmian sidato. Evi gai tovurvur nadələmian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idan̄ βur nəmatan len nəhai balbal, nahur sasa hən nəmatan enan savi natideh lan. Ale ebətah len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah siGot.*

³ Mitinau aYesu todaŋ βur nahur sasa len navəlan nəvanuan nəsaan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hən asike mətβikad na-ləŋon-isa-an len nəlomito, asike nəlomit biβov hən nəmauran samito.

⁴ Mətubal hən nəsaan βinoŋ len nəmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəbalan enan.

⁵ Ale nəlomit iboŋboŋ hən nasoruan aGot tokel mai gamit hum anatun gail hən biŋol mətβeləŋon βivoi am len nəlomito. Ike,

“Natugw, saginau naṽusanan hən nəpanismen siNasuβ aGot

hum tovi ut kəmas.

Nəboŋ βesivoh len gaiug,

sa-nələm̄ tisa.

⁶ Husur len nəpanismen,

Nasuβ aGot eṽusan alat gai toləmas bun galito,

ipansəm galit p̄isi

gai todaŋ hən lotovi natun gail.”*

⁷ Mitidaŋ βur naṽusanan hən nəpanismen, husur naṽide aGot tokade len gamito esum̄an məttovi anatun gail. Mətunau ke tokad natətai ideh atəman səpansəm hən beṽusani a? Ao!

⁸ Anatun aGot gail p̄isi lukad naṽusanan hən nəpanismen. Be beṽuer len gamito, mətovi natətai naṽisal, mətəsavī natun kitin.

* **11:36:** 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6 * **11:37:** 2Chr 24.21 ** **11:39:** Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta m̄o lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke ləbikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəboŋ aGot βesəvat aKristo gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail. * **12:2:** Psa 110.1 * **12:6:** Pro 3.11-12

9 Gidat p̄isi datukad at̄emadat gail h̄en navile a pan. Lupansem gidat h̄en l̄eb̄ev̄usan gidato, ale datoputsan galito len n̄enauan sidato. Ale datimabe h̄en aTata senunudato totoh len n̄emav? Dateriḡ gidat len nav̄elan h̄en dat̄bimaur!

10 At̄emadat gail lupansem gidato len namityal galevis ḡai m̄os nanoran hum tovoi len n̄enauan salito. Be aGot ipansem gidato m̄os nanoran h̄en ḡevi tarh̄et sidato h̄en dat̄bikat̄ep̄ol h̄en nab̄oruan san.

11 N̄eboḡ n̄ep̄anisman m̄os nanoran tobar gidato, naut k̄emas toṽusan gidat o tovi tarh̄et sidato, datsah̄ehaṽur h̄eni, husur ep̄ḡas! Be a tahw, iṽan h̄en nat̄m̄at m̄os alat aGot toriḡ galit lan, husur lotogol n̄esa tonor aGot tol̄ḡoni.

12 Imagenan, nav̄elamit lotom̄erav s̄edaḡ, nakobkob nariemit lotogau, lidaḡ!

13 “Mitigol naṽisal gail linor m̄os nalohriemito,” h̄en alat lotogau asike narielit ḡetiles, be h̄en l̄eb̄imaur.*

S̄es̄elōḡ husur nal̄el̄ogauan aGot tokele

14 M̄etehisi h̄en m̄et̄bitoh len nat̄m̄at mai n̄ev̄anuan p̄isi; m̄etehisi h̄en m̄et̄bidaḡ len aGot, mai h̄en m̄et̄ḡevi esan s̄eb̄on ḡai. Avan ideh asike ḡidaḡ len aGot, asike ḡevi siGot, m̄etunau ke ḡeris Nasuḡ a? Ao, asike erisi boḡ ideh.

15 M̄etel̄el̄ogau h̄en gamit ideh asike ḡet̄ogau suluṽ navoian aGot toviol k̄emas h̄eni. Gamit ideh satehum n̄eharh̄et n̄ehai tokon, husur n̄eboḡ totov, igol n̄emauran samit idaḡ, ale em̄edas masuṽ h̄en isoḡur.*

16 Gamit ideh satigol naitian tosa, satesum̄an aEsau tonau ke aGot tovi ut k̄emas. Esau evi ahai a m̄o, be idam̄ h̄en na-il-a-m̄o-an san hum ahai a m̄o, h̄en ḡihan nasiloh n̄ehanian sua.

17 M̄etol̄eboii ke, a tahw aEsau el̄ḡon ke at̄eman teus aGot h̄en ḡeriḡ navoian lan hum ahai a m̄o, be ikad nam̄etahusian ḡai. Naut k̄emas aEsau totaḡisi, ed̄edas ḡeḡegel h̄en naṽit n̄esa togole tia.†

18 M̄etsaḡem vi lan naṽehuh m̄et̄tol̄eboi m̄et̄ḡibari hum alat seIsrael ta m̄o. Galit lovi lan Naṽehuh Sinai n̄ehab towunwun lan; naut imermer, ikad n̄emargobut, ale n̄elan iṽas galito.

19 Los̄es̄elōḡ h̄en n̄ewalan h̄en n̄etrampet mai nab̄iltidoldol tosor. N̄ev̄anuan lotos̄es̄elōḡ h̄eni loḡir aGot h̄en asike ḡikel nasoruan ideh am.‡

20 Lom̄etahw habat len n̄esa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh ḡibar naṽehuh egai, mitimastubuni.”*

21 N̄eboḡ aMoses toris natgalenan lotogol nam̄etahwan, ike, “Nupab len nam̄etahwan ninegw topil lan.”*

Gamit m̄etsaḡem vi lan naṽehuh enan.

22 Be gamit m̄etoḡem vi lan Naṽehuh Sion, vi lan nab̄iltivile siGot n̄ekadun n̄emauran, naut a Jerusalem len n̄emav. Len naut ei aḡel lotosoḡur v̄esa luḡonḡon len nab̄iltikemkeman.

23 M̄etoḡem vi lan nab̄onḡonan silat lotovi natun aGot, ahai a m̄o san gail, gai totos gat nah̄esalito len n̄emav. M̄etoḡem h̄en aGot tokot h̄en n̄ev̄anuan p̄isi. M̄etoḡem h̄en nanunun n̄ev̄anuan gail lotonor, aGot togol lotonor len n̄ehon.

24 M̄etoḡem h̄en aYesu, na-kel-gati-an veveu siGot toil ḡegat lan. M̄etoḡem vi lan n̄eda hiYesu togiris gamito, n̄eda tosor husur natsua tovoi s̄ehor n̄eda hiApel.§

25 Samtem̄etahun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan ḡai, ale alat seIsrael lotom̄etahun nal̄el̄ogauan tokele, l̄es̄egam yav dan n̄ep̄anisman.

* 12:13: H̄en naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26 * 12:15: Deu 29.18 † 12:17: H̄en naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 ‡ 12:19: H̄en naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27

* 12:20: Exo 19.12-13 * 12:21: Deu 9.19 § 12:24: Gen 4.10. N̄eda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigol n̄ep̄anisman, be n̄eda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv n̄ep̄anisman.

Bimaienan, gidato datþipair dan aGot len nē mav, mai nalələ gauan gai tokele, asike datugam yav dan nē panismen boŋ ideh.*

²⁶ Len nē boŋ enan nadolon aGot ekur hēn navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hēn navile a pan vėha-sual am, savi navile a pan ŋai, be nē mav am.”*

²⁷ Len nasoruan “vėha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit þisi ta mō aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hēn ke, natit ləsakur ŋai ləþipat tin.

²⁸ Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hēn natoŋan pipihabəlan todədas þekur, husur natenan, datepul hēn nasipaan, ale datilotu hēn aGot len navide gai þehəhaʋur hēni, datilotu hēni len namətahwan mai nē maŋmaŋan hēn nē yalyalan san.

²⁹ Husur “aGot sidato evi nabiltihab tohan puŋpuŋ natit þisi.”*

13

Nə-marīs-kotovi-an

¹ Məteləmləmas bun gamit gabag tabtab suŋan məttovi latmiʋan.

² Sa-nələmit tibonboŋ hēn mətəhəhaʋur hēn nametþos þitoh lohoim samito. Nəvanuan galevis lotogol tomaienān hēn nametþos gail, lukad aŋel gail lototoh lohoim salito be ləsələboii.*

³ Sa-nələmit tibonboŋ hēn alat lototoh len naim bəbaŋis. Mitinau galito, nələmit titaŋis galito hum məttotoh mai galit len naim bəbaŋis. Ale alat nəvanuan gail lotomədas galito van van lotoləŋon tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəŋasan salito topat len nibemito.

⁴ Gamit þisi məteriŋ nəlahan a məhat len nənauan samito. Sa-nəmel hēn nəlahan tēbiŋbiŋal, namilen ke, alarmisoan aridaŋ len nəlahan səlaru. Husur aGot dereh tisaþ səhoti ke, nəvanuan togol naitian toþur kotov nəlahan, mai nəvanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.

⁵ Len nəmauran samito samtələŋon masuʋ hēn nəvat, be mətəhəhaʋur hēn nəsa məttokade. Husur aGot ike,

“Asike noriŋ gamit boŋ ideh,
asike noriŋ gaþulan gamito.”*

⁶ Imaienān asike nomətahw hēn nəþike,

“Nasub evi na-vi-tarhəte-an sagw,
asike nomətahw.

Asike nomətahw len nəsa nəvanuan ŋai
toləboi þigole hēn gināu.”*

⁷ Mitinau təlmam hēn alat lotoil a mō hēn gamito, lotoʋusan gamit hēn nasoruan siGot. Mitinau navit nəmauran salit gail, ale nadələmian samito tesuŋan nadələmian salito.

⁸ AYesu Kristo sagəgel boŋ ideh, imaienan ŋai nino, daməŋai, vi sutuai.

⁹ Imaienān naþusanān tiltile lotovinvinu, məttotətan hēn gail, saleliv gamit vi tut.* Ivoi hēn mətəbikad nədaŋan len nələmito, nədaŋan togəm len navoian aGot toviol kəmas hēni, sagəm len nəhanian hēn nalotuan savi tarhət silat lotohani.

* 12:25: Exo 20.22 * 12:26: Hag 2.6 * 12:29: Deu 4.24 * 13:2: Gen 18.1-8, 19.1-3 * 13:5: Deu 31.6, 8; Jos 1.5 * 13:6: Psa 118.6 * 13:9: Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim 4.3

10 Ahai tutumav gail loum len naim netaþolen len navile a pan. Næmel tutumavan sidat ipat, be galit læsalæboi læbihan ei.*

11 A mō aþiltihai tutumav ipat nēda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuŕ hum naviolan hæn þekækas kuv nēsaan sinəvanuan gail. Be loþəŋas þis niben narivatvat gail a tut dan naut naim netaþolen gail lotokir lan.*

12 Len naŕide tomaienān, aYesu am evivile dan nabiltivile, eləŋon isa habat, imat hæn nēda han þikas kuv nēsaan dan nəvanuan san gail, hæn læbevi siGot sæþon ŋai.*

13 Imaienān datevivile dan naut naim netaþolen gail lotokir lan, dativan hæn aYesu hæn datþikatəþol hæn na-ləŋon-isa-an san. Namilen ke, dateriŋ nalo silat seIsrael, dateriŋ nəlodat len aYesu ŋai, naut kəmas nəvanuan gail leþisor mēdas gidato hum lotogole hæn gai.

14 Husur len navile eg a pan datsəkad nabiltivile hæn datþitoh tin lan vi sutuai; be datudoŋ kitev naut a im þegəm balai.*

15 Imaienān, len aYesu, datetutumav tabtab hæn na-sor-sal-suhi-an tovi naviolan vi tēban aGot, naŕit nabuŋodato tokel koti ke tovi Masta sidato.

16 Ale sa-nəlomit tibonþon hæn mətþigol navoian, mai hæn mətþevi tarhæt silat lotomīdol. Natgalenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot tohəhaŕur hæn gail.

17 Mitigol husur nēsa alat lotoil a mō hæn gamito len Nasuþ lotokele, mæteriŋ gamit len navəlalito. Lokətkəta tēban gamito, ale galit limaskel mai aGot hæn na-kel-uri-an husur nauman enan salito. Mitigol husur nēsa lotokele hæn læbeum len nahəhaŕuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhæt samito!

18 Mitisor tuŕ tabtab mōs ginamito. Namtoləboi buni ke nəlōnamit imasil, ale namtoləŋon masuŕ hæn namtþikad naŕide tonor ŋai, len natit þisi namtþigole.

19 Noləŋon masuŕ hæn mətþisor tuŕ ke, aGot tidaŋ hæn natəlmaman sagw hæn nəþegəm tutut hæn gamito.

20-21 AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nēda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi nabiltivanuan tokətkəta tēban nasipsip, ile məhat dan nəmatan. AGot hæn natəŋat tigol mətəpul hæn natit þisi tovoi tonor hæn mətþigol nēsa toləŋoni. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigol natit þisi þehəhaŕur hēni. Nə-sal-suhi-an hæn nəyalalan san tevi tēban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

22 Bathudud nadəlomian noləŋon masuŕ hæn mətþesəsəloŋ husur nasoruan sagw hæn þigol mətþeləŋon þivoi am len nəlōmito, husur naləbulat napisulan egai nototosi van hæn gamito, eþitol ŋai.

23 Nuke mətələboii ke, awawa sidat len nadəlomian, aTimoti, ludakuvi dan naim bæbaŋis. Gai þegəm tutut, dereh nitah maii hæn namrþegəm ris gamito.*

24 Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan þisi lotoil a mō hæn gamito, mai nəvanuan þisi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

25 Navoian aGot toviol kəmas hēni tipat len gamit þisi.

* **13:10:** Ipru 9.11-14. A mō ahai tutumav gail luhan nahudhutit lototutumav hēni. Be “nəhanian” hæn natutumavan len næmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodədas læbihani. Namilen ke, alat lotohusur naŕide hæn nalo ta mō hæn læþiveveu, o hæn læþinor len nəhəon aGot, lodədas læþikad nəmauran kitin aKristo tomat hæn datþikade. * **13:11:** Lev 16.27 * **13:12:** Jon 19.17, 20 * **13:14:** Ipru 11.10, 16

* **13:23:** Uman 16.1

James

Nalobulat napolisulan aJames totoni

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

AJames, aʋan aYesu matmat, toil a m̄o hən alat siYesu len naut a Jerusalem, gai itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsə?

Itosi hən b̄ikel mai naKristen gail naʋide tovoi hən ləb̄ikade hən ləb̄idan len nadəlomian len aYesu.

AJames itos nalobulat napolisulan egai m̄os ase?

Itosi m̄os naKristen gail len naut p̄isi.

AJames itosi ɳais?

Hum ma totoni pəpadan hən nasihau A.D. 48.

- 1) AJames ikel na-ke-ivoi-an mai naJu gail (1.1)
- 2) Nəboŋ nəmauran b̄idan, dan b̄uri. Gəb̄ike gəb̄igol nəsəan, savi aGot totaltal hən gaiug, naləŋonian sam̄ igol ke gotogol nəsəan (1.2-18)
- 3) Nasəsəloŋan mai nagolean (1.19-27)
- 4) Sagipatpat nəvanuan galevis məhat səhor galit am. Asike gəb̄ilolosa hən nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug (2.1-13)
- 5) Nəsə gotogole eʋusani ke gukad nadəlomian len aGot o eʋuer (2.14-26)
- 6) Alat lotokad nadəlomian mai namealito. Naʋide avan ideh tokade eʋusani ke namitisau hən nəmauran san togəm len aGot o eʋuer (3.1-18)
- 7) Len nəbalkabaŋan mətomətahun aGot. Pair dan naʋide enan tosa, riŋ gamito len navəlan aGot. Samtisor mədas avan ideh, samit sor patpat gamit məhat. Mət̄beləboi nəsə tovoi be asike mət̄bigole, mətugol nəsəan (4.1-17)
- 8) Alat lotopul hən natite lotogol mət̄toləŋon tosa, dereh lipanis, be ipat len aGot hən b̄igole. Samtikoblen mədas gamit gabag. Toh mədau, dan b̄ur na-ləŋon-isa-vəsə-an (5.1-5.11)
- 9) Kel nakitinan. Kel kot nəsəan samit mai gamit gabag. Sor tuʋ m̄os gamit gabag. Dereh aGot tevi tarhət samito (5.12-18)
- 10) Gamit ideh b̄ipal sob dan nakitinan, vireh təlman hən hən aGot b̄erub̄at nəsəan san dani (5.19-20)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aJames notovi naslev siGot mai siNasub̄ aYesu Kristo, nuke, “Ivoi,” van hən nahəmar tosəŋavur pisan eru, nəvanuan gail lototoh ʋisusua len navile a pan.*

Susumar nəboŋ nəmauran todaŋ

² Bathudud nadəlomian sagw, nəboŋ mət̄betut len natit tiltile ləb̄igol kitev nadəlomian samito ke timabe, mitikemkem hən ɳai.

³ Bathut mət̄oləboii ke nəboŋ natgalenan lotogol kitev nadəlomian samito ke imabe, na-gol-kitevi-an galenan lugol nə-dan-b̄uri-an len gamito.

⁴ Nauman hən nə-dan-b̄uri-an timasvan van vəhav, hən ke nəboruan samit b̄inor buni, asike nədaŋan hən nəboruan samito b̄em̄idol boŋ ideh.

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3; Uman 15.13; Kal 1.19

⁵ Gamit ideh ðipar mitisau hæn nəmauran tonor mai naŵide tovoi, ivoi ke teus aGot hæni,* gai toviol masuŵ mai nəvanuan þisi, ale dereh teviol hæn mai gaiug, asike inau isa hæn gaiug sile.

⁶ Nəboŋ gəbeusi, usi len nadəlomian, nəloŋ sateuri. Nəvanuan nəlon touri ehun nətas tokud tabtab, səpat mədau. Nəlan eŵuvi vi məhat, epus, evi pan.*

⁷ Nəvanuan tomagenan satinau ke Nasuð þilav natideh maii,

⁸ ikad nənauan toru, edədas ðehusur naþisal tosua ŋai, nəmauran san ipat lavəlav.

Naməsal mai nəvanuan topul hæn natite

⁹ Nəvanuan nadəlomian ideh ðevi ut kəmas o ðevi məsal len nabunusian sinəvanuan gail, ivoi ke tehəhaŵur, husur aGot eputsani tia.

¹⁰ Be nəvanuan tokad natite; aGot ðigol gai ðevi ut kəmas, ivoi ke tehəhaŵur hæn, husur dereh nəmauran san temidol hum napusit naliol.

¹¹ Namityal togəm vi məhat, esun naliol; imasmas, napusit iteh; nəkaban han imasig. Imagenan nəvanuan tokad natite, tehis səbuer hæn van vəmat, imasig maii.†

Nətaltalan hæn nəsaan

¹² AGot tivoi hæn nəvanuan toil gəgat naut kəmas nate sasa gail lotogəm hæn ləbigol kitev nadəlomian san ke imabe. Nəboŋ ðidan þur gail, dereh aGot tilav nəprais hæn nəmauran kitin maii, nəprais aGot tokel gati tia ke teviol hæn mai alat lotoləmas buni.

¹³ Avan ideh, natit ðitaltal ke tigol nəsaan, satike, “Evi aGot totaltal ke nisa.” Bathut natideh tosa edədas ðitaltal ke aGot tigol nəsaan, mai aGot gabag sətaltal ke nəvanuan gail ləbisa boŋ ideh.

¹⁴ Avil nəvanuan ŵisusua, naləŋonian san tosa gail lutaltal ke tigol nəsaan. Losəhari, loliv gargari vi tut.

¹⁵ Beti nəboŋ naləŋonian tosa totian, ipas nəsaan. Nəboŋ nəsaan enan togəm tibau, ipas nəmatan.

¹⁶ Bathudud sagw notoləmas bun gamit þisi, samtedəlom nagəgərasan husur aGot!

¹⁷ Naviolan þisi lotovoi, naviolan þisi lotonor buni, logəm len aGot a məhat togol namial þisi len nəmav. AGot sagəgel hun nəmōl torusərus.

¹⁸ Ilekis ke, len nasoruan hæn nakitinan, eviol hæn nəmauran veveu mai gidato, hæn datbehum naŵit metəkav len natit þisi gai toum hæn.

Nasəsəloŋan mai nagolean

¹⁹ Bathudud sagw notoləmas bun gamit þisi, məteləboi səhot nategai: Gamit þisi məteutaut tabtab hæn mətbesəloŋ, samtisaŵsaŵut hæn mətbiŵor, samtisaŵsaŵut hæn nəlomit ðipanpaŋ*

²⁰ bathut nəlol paŋpaŋ sinəvanuan edədas ðigol səhot nanoran aGot toləŋoni.

²¹ Imagenan, bubulan nabiŋbiŋalan mai nəsaan topat sal, dan nəmauran samito. Nəlomit temədau ale səsəloŋ husur nasoruan aGot toriŋi len nəlomito, husur eləboi þilav kuv gamito dan nəsaan samito.

²² Mitigol nəsa nasoruan tokele, samtesəsəloŋ kəmas hæn ŋai. Mətbesəsəloŋ hæn be asike mətbigol husuri, mətogəras səbomit hæn gamito.

²³ Avan ideh tosəsəloŋ hæn nasoruan be sagol nəsa tokele, esumian nəvanuan toleleduŋ, ris nəhon len nakəlas.

* **1:5:** Pro 2.3-6 * **1:6:** Nəvanuan nəlon touri egəgel tabtab hum nahit togəgel hæn nətau han. † **1:11:** Hæn naves 10-11, ris Isa 40.6-7 * **1:19:** Ecc 7.9

24 Nəboŋ toris nəhon tononj, ipair dani: vəha-sua ŋai nəlon ibonjbonj hən nənahənah hən.

25 Avil nəvanuan tobunus vahvahur nalo tonor buni siGot, nalo togol ke nəsaan satəgau gat nəlon am, atenan bəbunus tabtab həni, asike nəlon bəbonjbonj hən nəsa tobunusi, tosəsəlonj həni, be bəgol nəsa nalo tokele, dereh aGot tigol tivoi buni hən atenan, len nəsa togole.‡

26 Avian ideh binau ke aGot tohəhəvur hən nalotuan san, avil asike bəiwol hən nasoran san bəivoi, egəras gai gabag ale nadələmian san evi naut kəmas.

27 Navide hən nalotuan aGot Tata tonau ke tovoi mai tonor masuṽ, imaiegai: Kətkəta təban nəbatunau pəhəvut gail mai namilesw gail lotoləŋon tosa. Ale gelələgau hən gaiug, hən nəmauran navile a pan satidos nəmauran sam̄.*

2

Gigol teṽitoṽ van hən nəvanuan p̄isi

1 Bathudud sagw, husur məttokad nadələmian len aMasta sidato, aYesu Kristo, Nasub toyalyal, navide samit gail teṽitoṽ van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile.*

2 Nəboŋ məttokad nəbonbonan, avian ideh tosun nahurabat bilbil, totav nariŋ nagol gail len navəlan bəgəmai, ale togon tovi məsal tosun nahurabat tomatu tia, bəgəmai, mitimab hən gəlaru?

3 Mətbəkəta təban gai tosun nahurabat bilbil, mətbikel maii ke, “Naut tovoi egai, gebətah gegai,” avil mətbikel mai naməsəl ke, “Geil ei o gebətah len tan bathuriegw.”

4 Mətbəgol bəmaiənan, mətopəpəhw husur natilean məttogole len gamit gabag. Na-nənoṽ-həni-an samito isa husur nənanuan hən nəsaan məttokade.

5 Bathudud notoləmas bun gamit p̄isi, səsəlonj! AGot ilekis hən alat lotovi məsal len nabunusian sinavile a pan, hən ləbepul hən nadələmian, ale hən ləbikad natohan pipihəbələn balai, hum tokel gati ke alat lotoləmas buni likade.

6 Wake gamito, mətomədəs naməsəl gail, riŋ galit a pan. Imabe? Ase lomədəs gamito, liv gargar gamito vi lan nakotan? Evi alat lotokad natite boh!

7 Galit lusor mədas nahəsən aYesu Kristo tovoi, nahəsən məttoṽati husur məttovi esan.

8 Mətbəgol nəsa aKristo tovi kiŋ sidato tokel buni, mətugol ivoi. Ikel bun nalo natosian siGot tokele ke, “Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sum̄an gotoləmas bun gaiug gabag.”*

9 Avil mətbəputsan avian ideh məhat hum tovoi səhor nəvanuan tile, mətugol nəsaan. Ale evi nalo enan tosaḅ səhoti ke məttovi nəvanuan na-ḅur-kotov-nalə-an.

10 Husur avian ideh togol natit p̄isi nalo kavkav tokele, be toteh len nakelean tosua ŋai, gai eḅur kotov nalo kavkav, ale inor hən bəpanis sile.

11 Bathut aGot toke, “Sagigol naitian toḅur kotov nəlahan,” ikele am ke, “Sagigol avian ideh timat.”* Asike gəbəgol naitian toḅur kotov nəlahan, be gəbəgol nəvanuan bimat husur naləŋonian sam̄ ŋai, gaiug boh, goḅur kotov nalo.*

‡ 1:25: Nalo aJames tosor husuri savi nalo p̄isi siMoses, be isor husur nalo hən na-ləmas-buni-an aYesu todanj ke datimashusur tabtab həni. * 1:27: Isa 1.17, 23 * 2:1: Job 34.19; Lev 19.15 * 2:8: Lev 19.18 * 2:11: Nəboŋ toke Sagigol avian ideh timat namilen ke sagigol avian ideh timat sil nələl paŋpaŋ sam̄ o naləŋonian sam̄ ŋai. * 2:11: Exo 20.13-14; Deu 5.17-18

¹² Len nəsə gotokele, nəsə gotogole, ginau gat nategai ke, aGot dereh tenənoṽ hən nəmauran sam̄ mai nalo hən na-ləmas-buni-an, nalo togol nəsaa satəgau gat nəloṽ am.

¹³ Husur asike nəloṽ ḅitaṅis nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug nəboṅ ḅekəta bunus nəsə gotogole. Be nəloṽ ḅitaṅis nəvanuan gail, nəlon aGot dereh titaṅis gaiug nəboṅ ḅepəpehun navoian dan nəsaa.

Nadəlomian mai nagolean

¹⁴ Bathudud sagw, gəḅikel ke gotokad nadəlomian be gəsagol natideh hən ḅeṽusani, nadəlomian sam̄ evi tarhət sam̄ mabe? Nadəlomian tomaianan edədas ḅilav kuv gaiug dan nəpanismen.

¹⁵ Aṽam̄ o aṽavinem̄ len nadəlomian ḅipar hurabat o hanian akis,

¹⁶ ale gamit ideh ḅikel maii ke, “Ivoi, natəmat tipat len nəloṽ, gitoh tunətun ale hanukub,” be asike gəḅilav nəsə tom̄idol həni maii, govi tarhət san mabe?

¹⁷ Len naṽide tomaianan, nadəlomian ḅipat səḅon, asike ḅigol natideh, nadəlomian enan imat, savi natideh.

¹⁸ Avil avan ideh ḅike, “Gaiug gukad nadəlomian, ginau nugol natit tovoi gail.” Ale dereh nisor vari ke, “Gəḅeṽusan nadəlomian sam̄ səkad nagolean ideh tovoi lan, ale ginau, len nəsə tovoi notogole, dereh neṽusan nadəlomian sagw.”

¹⁹ Gəḅedəlomi ke aGot esua ṅai, ivoi! Be natəmat gail am lodəlom natenan, ale lomətahw, lupab lan.*

²⁰ Gumelmel! Gəsaləboi səhoti sal a? Nəboṅ nagolean sətah mai nadəlomian, nadəlomian enan savi natideh.

²¹ Atəmadat ta sutuai, aAraham igol nəsə hən aGot toriṅi ke tonor len nəhon? AGot eriṅi ke aAraham inor len nəhon nəboṅ aAraham toviol hən aIsak, anatun, len nəmel tutumavan.*

²² Imaiegai: Nadəlomian san mai nəsə togole aroum ḅonḅon. Nəsə togole evurvur nadəlomian san.

²³ Ale natosian siGot isarpoh toke, “AAraham edəlom nəsə aGot tokele, ale aGot eriṅi ke aAraham inor len nəhon husur nadəlomian san,”* ale aGot ekisi hən abubur san.*

²⁴ Imasil ke aGot eriṅi ke nəvanuan inor len nəhon husur nəsə nəvanuan togole, savi husur nadəlomian nəvanuan tokade lan ṅai.

²⁵ Imaianan am hən aRahap, napəhaṽut ta Jeriko ta ṁo toṽur hən niben. AGot eriṅi ke inor len nəhon husur nəsə alitenan togole nəboṅ tosusuan ahai pispisul gail ale toṽəvat galit vi lan nap̄isal tile sua.*

²⁶ Nəboṅ nanunun toḅuer len nəvanuan, niben imat. Len naṽide tomaianan, nəboṅ nagolean sətah mai nadəlomian, nadəlomian enan imat.

3

Nawolan hən nameam̄

¹ Bathudud nadəlomian, gamit isoḅur samtegəm vi hai ṽusan. Mətevis ṅai. Husur mətoləboii ke dereh aGot tebunus kitev nəsaa len nəmauran mai nap̄usanan sinamit namttovi hai ṽusan, səhor nəvanuan tile gail.

² Len naṽide tosoḅur gadit ṽisi datusab van. Avan ideh asike ḅisor ḅisa len nasoran san, gai evi nəvanuan tonor kavkav hum aGot toləṅoni, eləboi ḅiwol hən gai gabag kavkav.

* **2:19:** 1Tim 4.1; Mat 8.29; Mak 1.24, 5.7; Luk 4.34 * **2:21:** Gen 22.1-14 * **2:23:** Gen 15.6 * **2:23:** 2Chr 20.7; Isa 41.8 * **2:25:** Jos 2.1-21

³ Nəboŋ datβeriŋ natuhmetəlai len nabuŋon nahos hən βigol nəsa datβeləŋoni, datoləboi datβiwol hən niben kavkav.

⁴ Mitinau nabiltiwag wol. Ahai wolwol eləboi βiwol hən nəwag enan hən natuhvōs wolwol ŋai, ale dereh tevi lan naut ahai wolwol toləŋoni, naut kəmas nəlan todaŋ.

⁵ Len naŋide tomaienən namean nəvanuan evi natuhtit ŋai be ikel na-sor-patpat-gai-məhat-an totibau.

Mitinau nakumashəhab toləboi βepəŋas nabiltilihahi.

⁶ Namean nəvanuan tosor ehum nəhab enan. Len niben nəvanuan, namean evi nəkadhut naŋide hən nəmauran tiltile p̄isi lotosa. Emədas nəvanuan kavkav. ASetan etuŋ namean nəvanuan hən nəhab nəmatan ale namean nəvanuan epəŋas p̄is naŋisal hən nəmauran san kavkav.

⁷ Nəvanuan eləboi βigol narivatəvat mai nəman mai natit tokələh mai natit tomaur len tas lototiltile ləβehusur nəsa toləŋoni.

⁸ Be səkad avan ideh toləboi βigol namean βehusur nəsa toləŋoni. Evi natit nəsaan sua, na-wol-həni-an toβuer lan. Epul hən nabehi togol nəmatan.

⁹ Nameadato isal suh Nasuβ, aTəmadato, ale nameadat enan ŋai esəvar nəvanuan gail, aGot togol lotosumən gai.*

¹⁰ Nə-sal-suhi-an mai nasəvarian, gəlar p̄isi arovivile len nabuŋon nəvanuan. Bathudud sagw gail, datimasgol ke natenan satimaienan.

¹¹ Nabəko tosua ŋai eŋuv hən nəwai tohol mai nəwai tokon a? Ao!

¹² Bathudud sagw gail, nəhai nafik iŋan hən naoliv a? Ao! Nəhau nakrep iŋan hən nafik a? Ao! Ale nabəko tokasəkas edədas βeŋuv hən nəwai tohol.

Namitisau hən nəmauran tonor egəm len aGot

¹³ Gamit ideh ikad namitisau hən nəmauran tonor o naləboian a? Bikade, tiŋarŋar len naŋide san tovoi, ke, len namitisau san hən nəmauran tonor, natit p̄is togole, igol gail len nəlon tomədau, sənau gai.

¹⁴ Avil len nəlomito mətβikad nə-taβulol-bulosi-an, mətβinau masuŋ hən gamit səbomito, samtisor patpat namitisau samit a məhat, samtelibliboŋ hən mətβisor mədas nəkitinan.

¹⁵ Husur namitisau tomaienən sagəm len aGot, be egəm len navile a pan mai nəvanuan lotosuh lan mai natəmat gail.

¹⁶ Husur naut ideh nəlon nəvanuan topul hən nə-taβulol-bulosi-an mai nəvanuan lotonau masuŋ hən galit səbolito, naut enan ikad nətaŋtaŋoran mai naŋide hən nəsaan tiltile p̄isi.

¹⁷ Avil namitisau hən nəmauran tonor togəm len aGot iveveu buni, asike asike isa. Eləmas bun natəmat len nəlon nəvanuan, inau habat hən nəvanuan tile, səhaihai be eutaut hən βesəsəloŋ hən nəvanuan tile. Nəlon itaŋis masuŋ hən nəvanuan tile, ale len natit p̄isi togole iŋan hən naŋit tovoi. Igol ep̄itoŋ van hən nəvanuan p̄isi, ale nəsa tokele, igole, sagəras avan ideh.

¹⁸ Alat nəlolit tokad natəmat, lotogol naβonan ke səkad nəbalan am, ehum galit lumabul namisurhut tofov, toŋan hən naŋite tovi nəmauran tonor buni.

4

Gol nəsa aGot toləŋoni

¹ Nəbalkabaŋan mai nəbalan gail len gamito, logəm a be? Logəm len naləŋonian samit səbomit gail lotoliv gamito. Naləŋonian galenan luβal len nibemito mai nəlomito.

* 3:9: Gen 1.26-27

² Mætöləŋon nəsa mætsəkade; nəlomit evənohi be mətodədas mæt̃bikade; imaienan mətōvīt̃vītuh, mətūbal, mətugol nəmatan m̃osi. Mætsəkade husur mætsaus aGot həni.

³ Ale nəboŋ mættousi həni, mætsəkade husur mætsausi m̃os navoian; mætöləŋoni ŋai m̃os ðigol na-ləŋon-ivoi-an len gamit səbomito.

⁴ Mætsail gəgat len aGot, mətəhum abareab toriŋ asoan hən ðitoh mai naulum̃an tile! Nəboŋ mættogəm vi bubur sinavile a pan, mətogəm vi enemi siGot. Mætsaləboii a? Imaienan, avan ideh tolekis hən ðevi bubur sinavile a pan, gai evi enemi siGot.

⁵ Natosian siGot ike aNunun aGot, aGot toriŋi len gidato, ilekol masu̇v hən gidato. Mətunau ke natosian san isor kəmas a? Ao!

⁶ Avil aGot eviol habat am mai gidato hən navoian gai toviol kəmas həni. Imaienan, natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədau, ləsənau galito.”*

⁷ Imaienan, riŋ gamito len navəlan aGot. Mitidaŋ ður natəmat ale dereh tigam dan gamito.

⁸ Mətegəm pəpadaŋ təban aGot ale dereh aGot tegəm pəpadaŋ təban gamito. Gamit mættovi vanuan nəsaan, kəkəsəval, mitigol nəmauran samit tiveveu! Gamit mættokad nənauan toru, mitigol nəlomit tiveveu.*

⁹ Mitilolosa, mititaŋ, namətarur samit gail lisel! Nəmanmanan samit tegəm vi taŋan, nakemkeman samit tegəm vi lolosaan.

¹⁰ Nəlomit temədau len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan ale dereh teputsan gamito.

Samtisor tas nəvanuan tile

¹¹ Nəbathudud sagw gail, samtisor mədas gamit gabag. Avan ideh ðisor mədas nəbathudud nədəlomian ideh, ðisað səhoti ke ðisa, gai isað səhoti ke nalo siGot isa. Wake nalo səpat len navəlaŋ hən gəb̃ike ivoi o isa, ao, gimasgol husur nəsa tokele ŋai.

¹² AGot səb̃on ŋai toviol hən nalo, gai ŋai eləboi ðepəpəhun navoian dan nəsaan. Gai səb̃on ŋai eləboi ðilav kuv gidato hən dat̃bimaur, gai səb̃on eləboi ðigol dat̃bimasig. Be gaiug savi hən gəb̃ike nəvanuan tile tosa.

Sagisor sal suh gaiug

¹³ Mətesəsəloŋ, gamit mættoke, “Daməŋai o pelan datevi lan nəb̃iltivile ea. Ale dateum ei len nasihau tesua, dateṽur natit gail, p̃ur həni, ale dereh datesəhor nəvat tisoður.”

¹⁴ Samtekəmaienan husur mætsaləboi nəsa ðevisi pelan.* Mætsaləboi nəmauran samit timabe. Mətəhum nəmavukasw togol naut toðanuðanw, ale sədareh toməkaskas.

¹⁵ Ivoi am hən mət̃b̃ike, “Nasuð ðeləŋoni, dereh datitoh, datigol timaiegai maiegai maiegai.”

¹⁶ Be gagai len nənauan ke mættovoi səhor nəvanuan tile gail, mətusor patpat gamit məhat. Na-sor-sal-suhi-an p̃isi tomagenan isa vəsai!

¹⁷ Imaienan, nəboŋ mættoləboi nəsa tonor hən mət̃b̃igole be mætsagole, mətugol nəsaan.

5

Nalələgauan van hən alat lotopul hən natite

* **4:6:** Pro 3.34 * **4:8:** Zec 1.3; Mal 3.7 * **4:14:** Hən naves 13-14, ris Pro 27.1

¹ Mətesəsəlon, gamit məttopul hən natite! Mititan, məteis husur na-lənon-isa-vəsa-an gail lotogəm hən gamito.

² Nasugurtit məttopul həni inmōm tia, nahurabat samit gail, nəbarmōm ikat tətər gail gol ke lumadurdur tia.

³ Nagol mai nasilva məttosah tuani itan tia. Natgalenan dereh likel ur nəsaan samito lihan nibemito hum nəhab. Nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan egəmai be mətusah tuan natit samito sal.*

⁴ Nau nəsa məttogole! Mətsaʋur nəvanuan nauman gail lotota kokotov nawit len nəmarireu samito, gol ke naʋurʋuran salito mətsaʋuri ikel ur nəsaan samito. Ale nəkaian silat lotota kokotov nawit, aGot tovi Masta sinabiltivəshəŋel gail len nəmav, esəsəlon həni.*

⁵ Len nəmauran samit topul hən nakontite len navile eg a pan, mətugol natideh məttoləŋoni. Hum nəbuluk tokənoh hən naliol sənau nəmatan san, gamito mətugol nələmit tokənoh, tohan təməhav naut kəmas nəboŋ hən nəmatan.

⁶ Mətusab səhoti ke nəvanuan nanoran timaspanis, ale mətugol imat, be gai sagol natideh hən mətbinoŋ dani.

Toh mədau husur na-lənon-isa-vəsa-an

⁷ Imaianan bathudud nadəlomian, susumar len na-toh-mədau-an vir nagəman siNasub. Mitinau nəvanuan tokad nəhol. Itohtoh mədau vir naus bəus len nəboŋ han, hən natit pisi lototov len tan ləbiʋan hən nəvit tovoi.*

⁸ Gamit am mititoh mədau tebəlav, məteyl gəgat len Nasub husur nagəman san egəm pəpadaŋ.

⁹ Bathudud nadəlomian, samtikoblen mədas gamit gabag, hən asike Nasub bisab səhoti ke mitimaspanis. Məteris! Gai bəpəpehun navoian dan nəsaan sidato egəm tia! Satoil bopita!

¹⁰ Bathudud nadəlomian, hən mətbələboi na-toh-mədau-an tobəlav len na-lənon-isa-vəsa-an, mitinau ahai kelkel ur gail lotosor len nahəsan Nasub. Ale mitigol tətəʋ hən galito.

¹¹ Datunau alat lotodaŋ b̄ur na-lənon-isa-vəsa-an. Len nabunusian sidato aGot ivoi hən galito. Mətosəsəlon ləboi nə-daŋ-b̄uri-an siJop, ale mətoris ləboii ke husur na-lənon-isa-vəsa-an tobəlav, Nasub aGot ivoi masuʋ həni.* Husur nəlon Nasub itan̄is masuʋ hən nəvanuan, mai epul hən nalolosaan.*

¹² Bathudud nadəlomian, a məhat hən natit pisi, samtikel nəhes ideh hən bita gat na-kel-gati-an samito, samtikel nəhes nəmav, nəhes navile a pan, o nəhes ideh am. Be mitike, “Evoi” ŋai hən evoi, mitike, “Ao” ŋai hən ao, hən asike aGot bisab səhoti ke mitimaspanis.*

Mitoris tuʋ len nadəlomian, mətevi tarhət gamit gabag

¹³ Gamit ideh bələnon bisa masuʋ, timassor tuʋ. Gamit ideh bəhəhaʋur, timassal suh aGot len nəb̄e gail.

¹⁴ Gamit ideh bəməsah, timaskis aelta silat siYesu legəmai ale limassor tuʋ m̄osi, vəhasi hən naoil len nahəsan Nasub.*

¹⁵ Ale na-sor-tuʋ-an len nadəlomian dereh tilav kuvi dan naməsahan; Nasub tigol timaur. Ale atenan b̄igolgol nəsaan, Nasub dereh terubati dani.

¹⁶ Imaianan, mitikel vəhot nakitinan hən nəsaan samit gail mai gamit gabag ale sor tuʋ m̄os gamit gabag hən mətbimaur dan naməsahan. Nəboŋ nəvanuan

* 5:3: Hən naves 2-3, ris Mat 6.19 * 5:4: Lev 19.13; Deu 24.14-15 * 5:7: Deu 11.14; Jer 5.24; Jol 2.23 * 5:11: Job 1.20-22, 2.10 * 5:11: Psa 103.8 * 5:12: Mat 5.34-37 * 5:14: Mak 6.13

nanoran tosor tuŵ, na-sor-tuŵ-an san ikad nədaŋan totibau, len Nasuḅ eləboi ḅigol natit ḅisoḅur.

¹⁷ AElijah evi nəvanuan suḡan gidato, ale isor tuŵ idaŋ hən naus asike ḅeus. Ale naus səhan nətan len nasihau totor mai nahəbati toməleytes!

¹⁸ Beti isor tuŵ hən naus ḅeus, ale nabiltius eus, nətan igol nəhanian itov, iŵan.†

¹⁹⁻²⁰ Bathudud nadəlomian sagw, gamit ideh ḅipal sob dan nakitinan, ale avan ideh ḅevireh təlmam həni, mitinau gat nategai: avan ideh ḅevireh nəvanuan nəsaan təlmam dan nəḡisal nəsaban san, ilav kuvi dan nəmatan hən aGot ḅeruḅat nalilisaan san.*

† **5:18:** Hən naves 17-18, ris 1Ki 17.1, 18.1, 18.42-45 * **5:19-20:** Pro 10.12; 1Pit 4.8

1 Pita

Nalobulat napisulan na-və^{ha-sual-an} aPita totesi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel mai alat siYesu ke limastoh hən aYesu behəhaʋur hən nəmauran salit gail, naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh.

Itos nalobulat napisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut pisi.

Itos nalobulat napisulan egai ŋais?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 64.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Na-sor-tuʋ-an hən nasipaan (1.3-12)

3) Nəmauran silat siYesu (1.13-2.10)

4) Naʋide alat siYesu ləbimashusuri (2.11-3.22)

5) Na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristen mai nauman hən na-vi-tarhəte-an (4.1-4.19)

6) Nakelean todaŋ van hən alat siYesu (5.1-11)

7) Nasudəlaʋmian (5.12-14)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aPita notovi ahai pispisul siYesu Kristo, nutos nalobulat napisulan egai. Nutosi van hən alat aGot tolekis hən galito, lototoh hum nametbōs gail len naut gail lototiltile; naut a Pontus, a Kalatia, a Kappatosia, a Asia mai a Pitinia.*

² Len naləboian siGot aTata, ilekis hən gamito sutuai tia ale aNunun igol ke məttokad nəboruan siGot mōs mətbigol nəsa aYesu Kristo tokele, mətʋiveveu len nəda han.* Navoian aGot toviol habat kəmas həni mai natəmat tepul səsəhov len nəlomito.

Nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai

³ Datesipa vi təban aGot aTəman aYesu Kristo, aMasta sidato. Bathut ke nəlon totaŋis masuʋ hən gidato, eviol hən nəpasian veveu mai gidato len na-lə-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo, gol ke dattokad nə-vatvat-viri-an tomaur.

⁴ Ekitin, aGot etəgau gat natit gail lotovoi masuʋ len nəmav mōs anatun gail. Etəgau gat natgalenan mōs gamito, natgalenan asike logəgel boŋ ideh, asike luŋom, asike natideh emədas gail, asike luwav.

⁵ Ale len nədaŋan siGot, gai dereh tihavhav gol gamito len nadəlomian samito van vəbar nəsarpoan hən nəmauran kitin mai aGot; nəmauran kitin totuʋat nəboŋ tolav kuv gamit dan nəsaan samito. Evi nəsarpoan enan gai toutaut hən həvəhoti len nəboŋ naməkot.

⁶ Mətohəhaʋur masuʋ təban natgalenan, naut kəmas na-ləŋon-isa-an totiltile gail limasbar gamito, gol nəlomit tisa; husur asike idareh linəŋ.

⁷ Imaienan hən na-ləŋon-isa-an galenan ləbigol ris nadəlomian samito ke lotovi nadəlomian gəgəras o kitin. Na-ləŋon-isa-an galenan lugol kitev nadəlomian samito hum nəhab tolatlat kitev nametəlai nagol van tovi wai hən bisabi ke toveveu o tokad nəpahsago lan. Be len nənauan siGot, nadəlomian samito esəhor masuʋ hən nagol tomasmasig. Ale nadəlomian samit bəkيتين, dereh

* **1:1:** Nəboŋ toke *metbōs* len naut egai, namilen ke lovi Kristen gail naut a im salit len nəmav gol ke lovi metbōs len navile a pan. Uman 8.1, 4, 11.19. * **1:2:** Rom 8.29; 2Tes 2.13; Ipru 10.22, 12.24

aGot tilav nə-sal-suhi-an mai nəyalyalan mai gamito, dereh nahəsamit tevi məhat len nəboŋ hən navisian siYesu Kristo.

⁸ Mətoləmas bun aYesu naut kəmas mətsarisi boŋ ideh. Naut kəmas mətsarisi, mətorin nəlomit idan lan, gol ke məttopul hən nakemkeman. Nahəhaʋuran məttokade, nasoruan edədas bikel ləboii.*

⁹ Bathut ke nəsa togəmgəm hən gamito tohum naʋit nadəlomian samito, evi nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan beti nəmauran kitin mai aYesu.

¹⁰ Ahai kelkel ur gail ta m̄o ləpəhav utaut hən nə-lav-kuvi-an enan tovi naviolan bəgəm hən gamito, aGot bəviol kəmas həni mai gamito. Galit ludon vahvahur nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, lous kitevi hən ləbələboii.

¹¹ Len nəboŋ ta m̄o lunau habat, nəboŋ aNunun aKristo len nəlolito tokel kot na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristo mai nəsa bəhusuri: naputsanian hən nahəsan mai nəyalyalan san. Lunau kitev nəboŋ natgalenan ləbəvisi mai ləbimabe.*

¹² AGot ikel vəhoti mai ahai kelkel ur galenan ta m̄o ke ləsavı tarhət salit gabag be lovi tarhət samito nəboŋ lotokel natgalenan məttomadhasəsələn həni. Ale gagai alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, lukel natgalenan len nədanan seNunun aGot, aGot tosəvati len nəmav. Ale natgalen lotokel uri, anəl gail am loləŋon buni ke lekəta kitev natgalenan hən ləbələboi gail.

AGot tevi nəkadun nəmauran samito

¹³ Imaienan, məteutaut hən nənauan samito, mətehulahul, təgau gat nəlomit. Ale mətorin p̄is nə-vatvat-viri-an samit len navoian aGot bəviol kəmas həni mai gamito nəboŋ aYesu Kristo bəvisi.

¹⁴ Mitigol nəsa aGot tokele hum məttovi anatun gail. Naləŋonian gail lotosa məttokade nəboŋ məttotətan hən nakitinan, saliwol hən nəmauran samit am, samtehusur gail.

¹⁵ Avil len natit p̄isi mətb̄igole, mətesuʋman aGot tokis gamito ke: mitivoi, mitinor buni, mititoh a tut dan nəsaan gail, mitikad nəboruan san.

¹⁶ Husur len natosian siGot ike, “Mitivoi buni, mititoh a tut dan nəsaan suʋman ginau notovoi buni, nototoh a tut dan nəsaan.”*

¹⁷ Ale aGot, məttokisi hən aTəmamito, ebunus nəvanuan gail len naʋide toʋitoʋ van hən nəvanuan p̄isi, nəboŋ toʋəpəhun navoian dan nəsaan len natit p̄isi lotogole. Imagenan, len naʋide samito, len nəmauran kavkav samito hum nametb̄os gail len navile a pan, mətetəŋedur bathurien, mətemətahw len nəyalyalan san.

¹⁸ Husur mətoləboi tia ke aGot toʋur nəmakuvan samito hən bilav kuv gamit dan naʋide kəmas hən nəmauran samito togəm len atəmamit ta sutuai. AGot saʋur nəmakuvan samito hən nagol o nasilva arbisa vəmasig.

¹⁹ Ao, eʋuri hən nəda nəmauran seKristo tosəhor natit p̄isi,* aKristo tohum natuhsipsip tonor hən natutumavan, səkad naut ideh len niben tosa, səkad natideh tosa lan.†

²⁰ AGot itabtabuh lan tia nəboŋ satuʋat hən b̄igol navile a pan sal, be aGot esəvati hən bəvisi len nəboŋ naməkot galegai m̄os gamito.

²¹ Len aKristo mətorin nəlomit len aGot. Evi aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, toputsan nahəsan, torin toyalyal. Imagenan, mətorin gat nadəlomian mai nə-vatvat-viri-an samito len aGot.

²² Nəboŋ məttogol tabtab hən nəsa nakitinan tokele, mətugol nəlomit gabag iveveu hən məbələmas bun nəbaʋhudud nadəlomian len nakitinan. Len nəlomit tomasil habat, mitidan hən məbələmas masuʋ hən gamit gabag,

* **1:8:** Jon 20.29 * **1:11:** Psa 22; Isa 53; Luk 24.25-26 * **1:16:** Lev 11.44-45, 19.2 * **1:19:** Kol 1.20

† **1:19:** Exo 12.5 tosor husur natuhsipsip hən natutumavan.

²³ husur mətukad nəpasian veveu. Nəmauran veveu məttokade sagəm len nəpasusan sitata mai sinana husur nəmauran artoviol həni mai gamito dereh tesib len nəmatan. Avil nəmauran veveu məttokade dereh tipat vi sutuai bathut ke togəm len nasoruan siGot, nasoruan nəmauran, nasoruan topat vi sutuai.

²⁴ Hum natosian siGot am tosor husur natenan, ike,
 “Nəvanuan p̄isi lohum naliol,
 nəyalyalan p̄isi lotokade ehun napushət naliol;
 naliol imasmas, napushəte imayoh, erus vi pan,

²⁵ avil nasoruan siNasub̄ aGot ipat vi sutuai.”*
 Ale, nasoruan enan evi na-kel-uri-an tovoi lotokel uri mai gamito.

2

¹ Imaienan, samtigol nəsaan ideh am, mitinoŋ dan nəsaan p̄isi togol nasənahən. Samtelibliboŋ am; samtegəgəras; nəlomit satevənoh natit gail sivan ideh; samtisor tisa husur avan ideh, samtisor mēdas nahəsən.

² Hum amas mai alikob artomaduh tabtab hən nasus, gamito mitimasləŋon masuŋ hən nasus nakitinan togəm ben aGot, hən mət̄bemuni hən mət̄betibau len nəmauran kitin topat vi sutuai.

³ Husur, hum natosian siGot toke, “Mətusab̄ ləboi navoian siNasub̄, ke nabus han ivoi.”*

Nəvat nəmauran mai alat aGot tolekis hən galito

⁴⁻⁵ Nasub̄ aKristo ehum nəvat nəmauran sua m̄os naim siGot, nəvanuan gail lotomətahuni hum sanor hən naim be aGot tolekis həni husur ivoi səhor natit p̄isi. Mətegəm hən aKristo hum gamit gabag mət̄tovi nəvat nəmauran gail hən aGot b̄eum hən naim san hən nəvat galenan hən mət̄begəm vi hai tutumav san gail, gai tolekis hən gamito m̄osi. Len aYesu Kristo, mət̄etutumav hən naviolan aGot tohəhəvur hən gail: len aNunun aGot, lotu hən aGot.*

⁶ Husur len natosian siGot ike,
 “Səsəloŋ! Noriŋ nəvat sua len naut a Sion,
 toləboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor,
 nulekis həni husur ivoi səhor natit p̄isi,
 ale avan ideh toriŋ nəlon lan,
 asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan.”†

⁷ Imagenan, len gamit mət̄tokad nadəlomian, nəvat enan ivoi səhor natit p̄isi, wake len alat səkad nadəlomian, lomətahuni hum nasoruan siGot toke,
 “Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai egəm vi vat sua ŋai b̄eləboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor.”*

⁸ Natosian ikele am ke,
 “Evi nəvat togol nəvanuan gail ləb̄ipes hab̄etw,
 nəvat totibau togol ləb̄iteh.”*

Lupes hab̄etw husur ləsagol nəsa nasoruan siGot tokele. Len nə-nau-utaut-an san, aGot eriŋi sutuai tia hən ləb̄imagenan.

⁹ Be gamito mət̄ovi vanuan aGot tolekis hən gamit səlani; mət̄ovi hai tutumav siGot tovi kiŋ; mət̄ovi luŋoh hən nəvanuan gai toriŋ nahəsən lan, naluŋoh san səb̄on. Mət̄umagenan hən mət̄bikel ur naḃoruan san tovoi mai natit p̄isi tovoi

* **1:25:** Isa 40.6-8 * **2:3:** Psa 34.8 * **2:4-5:** Natutumavan gail aGot tohəhəvur həni lovi naviolan hən nalotuan, nə-sal-suhi-an, na-sor-tuŋ-an, na-ləŋon-isa-an m̄os aKristo. Naviolan galenan lovi natit gail lotonor hən naləŋonian seNunun aGot totoh len nəlolito. † **2:6:** Isa 28.16. *Naut a Sion* evi nəhes sual am hən naut a Jerusalem ale nəvat evi aYesu. * **2:7:** Psa 118.22; Mat 21.42; Mak 12.10; Luk 20.17; Uman 4.11 * **2:8:** Isa 8.14-15

buni aGot togole, aGot tokis gamito dan nēmarginbut vi lan namīal namēnas san.*

¹⁰ A mō mētsavi alat siGot, be gagai mētovi alat siGot. A mō aGot salolosa hēn gamito, be gagai aGot ilolosa hēn gamito.*

¹¹ Gamit notolēmas bun gamit pīsi, navile a pan egai savi naut samit am. Mētosuñan nametbos gail, mētosuñan alat lototoh len naut savi salito. Imaianan nōñir gamito ke, bulatut dan nalēñonian gail hēn nibemito lotobal mai nēmauran kitin len nēlomit gail.

¹² Nañide hēn nēmauran samito len nēhon alat lotokad nadēlomian len nagot gēgēras gail, timasvoi, hēn ke naut kēmas lotosor tas gamit suñan mēttogol natit tosa gail, nēboñ lēberis navoian gēbigole, dereh lisal suh nēyalyalan siGot len nēboñ hēn navisian san.

Gol nēsa alat lotoil a mō lotokele

¹³ Hēn mētbēhusur Nasub, mēteriñ gamit len navēlan alat lotoil a mō len navile a pan, naut kēmas tovi akiñ toil a mō,

¹⁴ o agavna san gail. Husur akiñ eriñ galito hum agavna gail hēn lēbipansēm alat lotogol nēsa tosa, be sal suh alat lotogol nēsa tovoi.‡

¹⁵ Gol nēsa tovoi, husur aGot elēñon ke navoian mētbīgole tekēkol hēn nabuñon alat lototētan, lotosor len namelmelan salit ñai.

¹⁶ Mētsavi slev am be mētumakuv tia. Nēmakuvan mēttokade, samtinau ke tigo mētolēboi mētbīgol nēsaan ideh. Ao, mētukad nēmakuvan hēn mētbītoh hum naslev siGot. Nēsaan sēbañis gat gamit am, mētumakuv dani tia. Mititoh tin len nēmakuvan mēttokade. Samtinau ke nēmakuvan tesusuan gamito hēn ke mētolēboi mētbīgol nēsaan tētas. Ao, mētukad nēmakuvan hēn mētbītoh hum naslev siGot.

¹⁷ Mēteputsan nēvanuan gail pīsi len nēnauan samito. Mētelēmas bun nēbathudud nadēlomian. Len nalotuan, mētemētahw len nēyalyalan siGot. Putsan nakiñ hēn nēkantri samito len nēnauan samito.

Naslev gail

¹⁸ Gamit mēttovi slev gail, len nē-nau-mēhat-hēni-an, mitidamñ hēn na-il-a-mō-an simasta samit gail, mitigol nēsa lotokele. Mitimagenan hēn amasta gail lotovoi, lotomēdau, ale mitimagenan hēn galit am lotodañ taltal, lotosa.

¹⁹ Husur, len nēlomit tolēboi nalēñonian siGot, mētbīdañ ñur napēñasan hēn na-lēñon-isa-an sanor, dereh aGot tehēhañur hēn gamito.

²⁰ Mētbīdañ ñur nabilasian tonor hēn nēsaan mēttogole, mētosēhor nēsa? As tisal suh gamito? Avan ideh a? Ao! Avil mētbīdañ ñur na-lēñon-isa-an sil navoian mēttogole, dereh aGot tehēhañur hēn gamito.

²¹ Husur aGot ekis gamit hēn mētbivoi, naut kēmas na-lēñon-isa-an enan. Igol aKristo elēñon isa vēsa mōs gamito hēn mētbīgol tētoñ hēni, husur nēmel rien.

²² Gai sagol nēsaan ideh, nabuñon sakel nagēgērasan ideh, gai sagēras avan ideh.*

²³ Nēboñ nēvanuan gail lotosēvari, gai sapesēvar tēlmam; nēboñ tolēñon tosa vēsa, gai sator husur nasisilan. Ao, eriñ gai len navēlan aGot topēpēhw tonor hēn navoian dan nēsaan.

* **2:9:** Exo 19.5-6; Deu 4.20, 7.6; Isa 9.1, 43.20-21 * **2:10:** Hos 1.6, 9, 2.1, 23; Rom 9.25 ‡ **2:14:** Hēn naves 13-14, ris Rom 13.1-7 * **2:22:** Isa 53.9

²⁴ AKristo evus nēsaan sadit gail len niben gabag len nēhai balbal, hēn datbimakuv dan nēdaraṅ hēn nēsaan sadito, hum dattomat, be hēn datbimaaur mōs nanoran. Evi niben tomētartar togol mēttomaur!

²⁵ Husur a mō mētohum nasipsip gail lotoyar lab, lotosab, lotomasig a tut sua. Be gagai mētupair van hēn atenan tokētkēta tēban nasipsip gail hēn mētbehusuri, gai tokētkēta gol nēlomito mai nēmauran kitin topat lan. §

3

Alarmisoan

¹ Imaienan, gamit mēttovi pēhaṽut mēttolah, gerinṅ gaiug len navēlan asoam̃. Gēbigol bīmagenan, naut kēmas ahaṽut sam̃ asike bīgol nēsa nasoruan siGot tokele, naṽide sam̃ dereh tesēhor atenan hēn bērinṅ nēlon len aGot. Husur naut kēmas gēsakel natideh,*

² dereh atenan tebunus naṽide sam̃ togēm len nēloṁ toveveu, dereh tebunus nalotuan sam̃ van hēn aGot ke emēlas.

³ Napēhasan sam̃, natideh sam̃ tokab, satipat len navurum̃ gotoviri, o nagol gotovēhas nibem̃ hēni, o nahurabat gotosuni hēn nēvanuan gail lēberis gaiug ṅai.*

⁴ Ao, napēhasan sam̃, nēsa tokab len gaiug, tegēm len gaiug kitin gotosusuah len nēloṁ, tevi napēhasan hēn nanunum̃ mai nēloṁ tomēdau, natēm̃at topat lan. Napēhasan enan asike iwav boṅ ideh. Napēhasan enan sēlani ṅai, aGot ehēhaṽur masuṽ hēni.

⁵ Alatpēhaṽut ta sutuai lotovatvat vir na-kel-gati-an siGot gail, lukad napēhasan tomaienan. Galito lulotu hēn aGot ale lugol husur nēsa asoalit lotokele.

⁶ Nau tēlmam hēn aSarah togol nēsa aApraham tokele, tokisi hēn amasta san.* Gamit mētogēm vi natun aSarah gail nēboṅ mēttodaṅ b̃ur namētahwan hēn mētbigol natit tovoi gail.

⁷ Imaienan, gamit mēttovi ulum̃an mēttolah, gitoh mai asoam̃ len nalēboian ke, sēdaṅ sēhor gaiug, be geputsani len nēnauan sam̃, husur asoam̃ am ikad naviolan hēn nēmauran kitin aGot toviol kēmas hēni. Gigole hēn asike natideh b̃ipōn gol na-sor-tuṽ-an sam̃.*

Na-ləṅon-isa-vəsa-an sil na-gol-na-voi-an

⁸ Hēn nēbīmaris kotov nasoruan sagw, nukele ke, gamit p̃isi mētegēm sua ṅai len nēnauan samito mai nēlomito; len nēlomit totaṅis gabag hēn gamito, lēmas bun gamit gabag; nēlomit temēdau. Samtinau gamito.

⁹ Samtivar tēlmam hēn nēsaan van hēn avan ideh togol tosa hēn gamito. Samtisor tisa tēlmam van hēn avan ideh tosor tosa hēn gamito. Be gol vari len navoian mēttous aGot hēn bīgole hēni. Enan evi nalēṅonian siGot tokis gamito, hēn mētbigad naviolan tovoi, gai totēgau gati mōs gamito.*

¹⁰ Husur natosian siGot ike,
“Gēbeləṅon nēmauran gēbehēhaṽur lan, hēn ke nēboṅ sam̃ gail b̃ivoi,
nameam̃ sator tisa,
nabuṅōṁ satelibliboṅ.

¹¹ Gipair dan nēsaan, gigol navoian,
gidōṅ natēm̃at, gam kitevi hēn gēbīkade mai nēvanuan gail.

¹² Husur namētan Nasuḅ aGot ekētkēta tēban alat lotonor,
nēdaraṅan esēsəlōṅ hēn na-sor-tuṽ-an salito,

§ 2:25: Hēn naves 24-25, Isa 53.4-6 * 3:1: Efe 5.22; Kol 3.18 * 3:3: 1Tim 2.9 * 3:6: Gen 18.12

* 3:7: Efe 5.25; Kol 3.19 * 3:9: Mat 5.44; Rom 12.17; 1Pit 2.23

avil n̄hon Nasuḅ ipair dan alat lotogol tosa.”*

¹³ Ale, m̄tḅidaŋ m̄os m̄tḅigol navoian ŋai, as tigol nas̄nahan h̄n gamito?

¹⁴ Be naut k̄emas m̄tḅel̄ŋon ḅisa v̄sa m̄os nanoran, aGot dereh tigol navoian van h̄n gamito,* ale n̄kadumito satev̄urv̄ur, sagem̄atahw len avan ideh, n̄lomito satetuhathuh.*

¹⁵ Be len nalotuan len n̄lomito, putsan n̄yalyalan seKристо tovi aMasta samito. Ale avan ideh ḅeus gamit h̄n m̄tḅisor husur n̄-vatvat-viri-an m̄ttokade, m̄teutaut tabtab h̄n m̄tḅisor vahvah h̄ni.

¹⁶ Sor m̄dau surm̄an atenan totibau s̄hor gamito. Gole len n̄lomit tomasil. M̄tḅimagenan, n̄boŋ alat lotosor tas naḅoruan samit tovoi, lotoris naḅide tovoi m̄ttokade husur m̄ttovi seKристо, dereh tigol nahurulit tisa.

¹⁷ Husur na-l̄ŋon-isa-an samito ḅevi nal̄ŋonian siGot, ivoi am h̄n m̄tḅel̄ŋon ḅisa sil navoian m̄ttogole, s̄hor m̄tḅel̄ŋon ḅisa sil n̄saan m̄ttogole.

¹⁸ Husur aKристо el̄ŋon isa v̄mat v̄ha-sua ŋai sil n̄saan sin̄vanuan gail. Gai tonor buni imat m̄os alat l̄sanor h̄n ḅes̄har gamito van h̄n aGot. N̄vanuan gail lugol niben imat, be len aNunun aGot imaur t̄tas.*

¹⁹ Len aNunun aGot ivan vakel na-kel-uri-an mai nanunun alat lotosuh len nab̄baŋisan len naut n̄matan.

²⁰ Lovi alat ta sutuai l̄sagol n̄sa aGot tokelkele n̄boŋ totoh eb̄lav vir aNoah toum h̄n nab̄iltibot. Len nab̄ot enan, n̄vanuan evis ŋai, m̄levtor p̄isi, l̄s̄mat, lumaur len n̄wai.*

²¹ Enan evi nasoruan k̄eta h̄n n̄baptaisan tolav kuv gamit dan n̄saan len n̄boŋ ta dam̄ŋai. N̄baptaisan savi nalilosan h̄n m̄tḅek̄akas kuv nab̄iŋḅiŋalan dan nibemito, evi na-kel-gati-an van h̄n aGot len n̄lomit tomasil. Len n̄baptaisan, aGot ilav kuv gamit dan n̄saan samito len na-le-m̄hat-an dan n̄matan siYesu Kристо.

²² Atenan evi m̄hat vi lan n̄mav, eb̄atah len n̄tarh̄t n̄matu siGot, ale aŋel gail mai alat lotoil a m̄o mai alat lotokad n̄daŋan; galit p̄isi lot̄gedur bathurien.

4

Toh m̄os n̄yalyalan siGot

¹ Imagenan, husur aKристо el̄ŋon isa v̄sa len niben, gamit am, m̄teutaut h̄n gamit gabag len naḅide h̄n n̄nauan toḅitoḅ hum esan. Husur avan ideh tol̄ŋon tosa v̄sa len niben tia, gai sagol n̄saan am, ipair dani.*

² N̄mauran san tokade sal len navile a pan igol husur nal̄ŋonian siGot ŋai, sahusur nal̄ŋonian tosa seniben am.

³ Namityal em̄idol! A m̄o m̄tohusur eb̄lav habat h̄n nal̄ŋonian silat l̄s̄kad nad̄lomian. Galit lohusur naḅide naitian taḅtaḅor; n̄lolit ev̄nvn̄nah; lomun t̄m̄hav van vat̄rog; len nab̄iltihanan mai nat̄rogan salito lugol naitian tosa; luḅonḅon vamun taḅtaḅor; lulotu van h̄n n̄lablab gail tovi naḅide tosa v̄sa batbat.

⁴ Imaienan los̄hoḅut len gamito husur m̄tsatutut h̄n m̄tḅitah mai galit am len naḅide tosa v̄sa hun top̄ahas h̄n niten, igol los̄var gamito.

⁵ Be galit limassor v̄sv̄sai naḅide salito len n̄hon atenan toutaut tia h̄n ḅep̄ep̄hun navoian dan n̄saan silat lotomaur mai lotomat.

* **3:12:** Psa 34.12-16 * **3:14:** Mat 5.10 * **3:14:** Isa 8.12-13 * **3:18:** Kol 1.22; Rom 1.4 * **3:20:** Gen 6.1-7.24 * **4:1:** Rom 6.7

⁶ Husur natenan, na-kel-uri-an tovoi ibar galit am lotomat, hən ke naut kəmas lotokad nəpanismen hən nəmatan len nibelito sumñan nəvanuan p̄isi, len aNunun aGot lukad nəmauran kitin, tosumñan nəmauran aGot tokade.

⁷ Nanoñan hən natit p̄isi egəm pəpadañ. Imagenan, mətetəgau gat nəlomito, mətəhulahul hən mət̄bisor tuŵ.

⁸ A məhat hən natit p̄isi, ləmas bun gamit gabag len nəlomit kavkav, gol tabtab hən husur na-ləmas-buni-an ikabut gol nəsaan isoḅur.*

⁹ Mətəhəhaṽur hən gamit gabag mət̄beḅis lohoim samit gail, ale kətkəta təban galito, nakoblenan teḅuer.

¹⁰ AGot eviol kəmas hən naviolan lototiltile mai gamit ṽisusua. Gamit p̄isi mətəkətkəta təban na-viol-kəmas-an galenan hən ləḅevi tarhət samit gabag.

¹¹ Gəḅisor, tesumñan m̄au aGot tosor len nabuñom̄. Gəḅevi tarhət sivan ideh, gole len nədañan aGot toviol hən. Hən ke, len aYesu Kristo, natit p̄isi gəḅigole tigol nə-sal-suhi-an tivan hən aGot. Gol nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan mai nədañan tivan hən vi sutuai sutuai! Ganan!*

Na-ləñon-isa-vəsa-an hən naKristen

¹² Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, samtesəhoṽut len na-ləñon-isa-vəsa-an topəñas, togol kitev gamito ke mət̄tomabe, samtesəhoṽut lan hum tovi natsua totile masuṽ tovisi hən gamito.

¹³ Mətəhəhaṽur hən mət̄bihan katəḅol mai aKristo len na-ləñon-isa-vəsa-an san. Hən ke nəboñ nəyalyalan san ḅevisi, dereh mitikemkem, mətəhəhaṽur.

¹⁴ Nəvanuan gail ləḅisor viles gamito sil mət̄tohusur aKristo, navoian siGot igol mətukab hən husur aNunun Nəyalyalan tovi aNunun aGot itoh len gamito.

¹⁵ Be mət̄beləñon ḅisa vəsa, satesil natideh tosa mət̄togole. Samtimagenan husur mətugolgol nəmatan, mətovənvənah, mətugolgol tosa o mət̄osulsul len nəsa savi samito.

¹⁶ Be mət̄bikad na-ləñon-isa-vəsa-an bathut mət̄tovi Kristen, nahurumit satsa. Ao, mitisal suh nəyalyalan siGot husur mətukad nahəsan aKristo, nəhes enan ipat len gamito.

¹⁷ Husur namityal hən aGot ḅepəpəhun navoian dan nəsaan egəm tia. Ale na-ləñon-isa-vəsa-an evi natuḅatan han tobar nəbathudud san a m̄o. Ale ḅetuḅat len gidat dattovi bathudud san, timab hən alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi siGot tokele? Nəsa tevisi hən galito?

¹⁸ Hum natosian siGot tokele,
 “Bidañ habat hən nəvanuan tonor ḅikad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan san,
 nəsa tevisi hən alat lotomətahun aGot, nəsa tevisi hən nəvanuan nəsaan gail?”*

¹⁹ Imaienan, mət̄beləñon isa vəsa husur evi naləñonian siGot m̄os gamito, gol tabtab hən nəsa tonor, ale riñ gamit səḅomit kavkav len navəlan aGot togol gamito, husur etəgau gat gamit hən asike mət̄biteh dan navəlan.

5

Alat siYesu limabe?

¹ Ginau notovi elta sumñan gamit galevis, nokətkəta təban alat siYesu, noris na-ləñon-isa-vəsa-an seKristo, ale dereh nihan katəḅol maii len nəyalyalan san ḅevisi asike idareh. Imaienan nusor buni mai gamit, aelta gail mət̄tokətkəta təban alat siYesu. Nekəmaiegai:

* **4:8:** Pro 10.12 * **4:11:** Uman 6.2-4; Rom 12.7; Kol 3.23 * **4:18:** Pro 11.31

² Kətkəta təban alat siGot sumān nəvanuan tokətkəta təban navəshəpsip, husur evi aGot toriŋ galit len navələmito. Sagigole husur avan ideh bitaltal hən gaiug; be gole len nəloñ tohəhaʋur. Sagigole husur goləŋon masuʋ hən natite; be gole husur goləŋon masuʋ hən naləŋonian siGot.*

³ Len nədaŋan samñ, sagipatpat gaiug məhat hən alat, aGot toriŋ galit len navələmñ; be len navide tovoi samñ, səhar navəshəvanuan hən ləbñgol tətəʋ hən gaiug.

⁴ Beti, nəboŋ əbilitivanuan tokətkəta təban nasipsip bəgəmai, dereh tilav mai gaiug nəprais hən namənas tobillbil vi sutuai.

⁵ Gamit mətsəmatmatu, mitigol nəsa ahaʋut gail lotokad nədaŋan hən na-il-a-mo-an lotokele. Gamit pisi, mətəsun nahurabat hən namədauan len nəlomito, nəlomit temədau hən mətbevi tarhət samit gabag, bathut natosian siGot ike, “AGot evi enemy silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədau, ləsənu galito.”*

⁶ Imaienan, gol nəlomit temədau len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan aGot todaŋ habat, hum məttovi naut kəmas, hən gai bəputsan gamito len nəboŋ tonor həni.*

⁷ Riŋ gabulan nənauan samit totuhatur mai aGot bathut ekətkəta təban gamito, vəhvəh gamito.*

⁸ Mətətəgau gat gamit səbomito, mətəhulahul. Natəmat, aenemi samito, ehum nalion toʋun, toyar mətmətan, das vanuan hən bikat pəpasi, han pisi.

⁹ Məteil b̄ur atenan, il gəgat len nadələmian samito, husur mətoləboii ke, nəbathudud nadələmian len navile a pan kavkav ludan b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotopitoʋ hən gail məttokade.

¹⁰ Ale, nəboŋ mətbeləŋon bisa vəsa bəbəlav kəkereh, aGot, topul hən naviol-kəmas-an, gai tokis gamito len aYesu Kristo vi lan namənas san topat vi sutuai, gai gabag dereh teutaut kavkav hən gamito, tigol məteil gəgat am, tigol mitidaŋ am, tigol nadələmian samit tidaŋ hən asike mətberus dani.

¹¹ Gai bolai! Nədaŋan tipat len navəlan m̄au vi sutuai! Ganan!

Nasudələmian

¹² ASilas, notonau ləboii tovi na-ke-ʋan-an nadələmian todaŋ len aKristo, evi tarhət sagw nəboŋ nototos natuhləb̄ulat napisulan egai topitol. Notosi hən nəbñgol mətbeləŋon b̄ivoi am len nəlomito, ale hən nəbikel kot navoian aGot toviol kəmas kitin həni, hən mətbeil gəgat lan.*

¹³ Alat siYesu len naut a Papiion, aGot tolekis hən galito, luke, “Ivoi,” mai gamito. Anatugw nadələmian, aMak am, ikele.†

¹⁴ Len na-ləmas-buni-an mətəsuñ nətarhomit gabag hən mətbike, “Ivoi,” mai gamito. Gamit məttovi seKristo, nəlomit tikad natəmat!

* 5:2: Jon 21.15-17 * 5:5: Pro 3.34; Jem 4.6 * 5:6: Mat 23.12; Luk 14.11, 18.14 * 5:7: Psa 55.22 * 5:12: Uman 15.22-40. Nəboŋ aPol toke aSilas, len naut egai len nasoruan ta Kris ike aSilvanus. † 5:13: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24. Len nasoruan ta Kris ike alitenan len naut a Papiion, be naKristen gail lokis alat siYesu len naut ideh hən napəhaʋut. Nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke Papiion evi nasoruan tosusuah hən naut a Rom.

2 Pita

Naloʻbulat napisulan na-və^{ha-ru-an} aPita totonsi

Ase itos naloʻbulat napisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos naloʻbulat napisulan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel naləlagauan mai alat siYesu ke salesəsəlon husur ahai pusan gəgəras gail.

Itos naloʻbulat napisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut pisi.

Itos naloʻbulat napisulan egai ʻnais?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 67.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Len nədaŋan kavkav sam̄ mətəsūman aKristo len naʻboruan san. Ahai pusan gəgəras gail dereh litaltal hən gamit hən mətʻbigol nəsa tosa. Samtehusur galito, aGot dereh tigol limasig (1.3-2.22)

3) Mitidaŋ hən mətʻbikad naʻboruan siGot, husur Nasuʻb aYesu dereh tetəlmam hən ʻbepəpəhun navoian dan nəsaan. Len nəboŋ enan, aGot dereh tigol navile a pan egai timasig. Ale dereh tikad nəmav ʻbiveveu mai navile a pan ʻbiveveu, naut alat lotonor ʻnai ləʻbələboi ləʻbitoh lan (3.1-13)

4) Nə-maris-kotovi-an mai nə-sal-suhi-an (3.14-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aSimeon* Pita notovi naslev, ahai pispisul siYesu Kristo, ginau nutos naloʻbulat napisulan egai. Nutosi van hən gamit mətʻtokad nakondəlomian toʻpitoʻv hən nakondəlomian namttokade. Len nanoran siGot sidato, mai aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, datukad nadəlomian enan.

² Nous aGot hən ʻbilav mai gamito navoian toviol kəmas həni, nousi hən natəmat ʻbipat len nəlomito. Len naləboian samit len aGot mai aYesu Kristo, aMasta sidato, nous aGot hən ʻbilav tabtab hən gəlar pisi mai gamito.

Naʻboruan samit timasgəm sum̄an seKristo

³ Len nədaŋan aGot tokade husur tovi Got, ilav natit pisi dattom̄idol həni, hən datʻbikad naʻboruan siGot len nəmauran sidato. Datoləboi datʻbikaḍe husur datoləboi atenan tokis gidato len nəyalyalan mai naʻboruan san tovoi buni.

⁴ Len natgalenan, eviol mai gidato hən na-kel-gati-an lototibau masuʻv lotoyalyal. Igol tomaienən hən ke len natgalenan mətʻoləboi mətʻbitah maii len naʻboruan siGot ale gam yav dan nabiŋalan gail hən navile a pan, naləŋonian gail lotomədas nəlon nəvanuan gail.

⁵ Husur enan, len nədaŋan kavkav samito, mətəhisi hən mətʻbikad na-voi-buni-an hən mətʻbesuhud həni mai nadəlomian samito. Mətəhisi hən mətʻbikad naləboian hən mətʻbesuhud həni mai na-voi-buni-an samito.

⁶ Mətəhisi hən mətʻbikad na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag hən mətʻbesuhud həni mai naləboian. Mətəhisi hən mətʻbikad nə-daŋ-ʻburi-an ʻbebəlav hən mətʻbesuhud həni mai na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag. Mətəhisi hən mətʻbikad naʻboruan siGot hən mətʻbesuhud həni mai nə-daŋ-ʻburi-an ʻbebəlav.

* **1:1:** Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris ike aSimon, be isoʻbur luke aSimeon husur nasoruan Ipru

7 Mətehisi hən mətbeləmas alat siYesu, mitivoi hən galito hum lotovi bathudud samito hən mətbesuhud həni mai nəboruan siGot məttokade. Ale mətehisi hən mətbikad nə-ləmas-buni-an hən mətbesuhud həni mai naləmasian məttokade van hən alat siYesu.†

8 Natgalenan ləbitov tabtab len nəmauran samito maienan, igol asike mətutoh kəmas be dereh mitiʋan len naləboian len aMasta sidato, aYesu Kristo.

9 Avil avan ideh asike bikad natgalenan len nəmauran san, namətan iʋanubənw, egəm vi metbesw. Nəlon iʋonʋon həni ke aGot toruʋat nəsaan san gail ta mō tia.

10 Imagenan bathudud nadələmian, len nəmauran samito, mitidaŋ hən mətbeʋusan səhoti ke aGot tokis gamito, tolekis hən gamito. Husur mətbigol maien həni asike mətuteh len nəsaan bon ideh.

11 Beti aGot dereh tidaŋ, təhəhaʋur hən mətbeʋis len na-toh-vi-sutuai-an pipihəlan Nasuʋ sidato, aYesu Kristo, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

Səsələn husur nasoruan siGot

12 Imaienan, akis nigol mitinau təlmam husur natgalenan, naut kəmas mətoləboi gail tia, naut kəmas mətoil gəgat len nakitinan məttokade tia.

13 Nəbon nəbikad nəmauran len nibegw sal, nunau ke inor hən nəbeliv təlmam hən nənauan samito van hən natgalenan.

14 Husur noləboi ke asike idareh nimat hum Nasuʋ sidato, aYesu Kristo tosor vəhoti mai ginau.

15 Na dereh nehisi hən nəbigol mətbinəu gat natgalenan. Len nəbon lotohusur nəmatan sagw, nuke mitinau gat gail sal təbəlav.

16 Nəbon namttosor husur nədaŋan mai natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo, namtsahusur nəbol gəgəras avan ideh toʋol həni len namitisau san. Ao, ginamit boh namtoris nəyalyalan san hən namətanamit səʋonamito.

17-18 Nəbon namttotoh maii len nəvehuh siGot, aGot Tata erin nəyalyalan tovi məhat lan, isal suhi. Ale nadolon aGot toyalyal məhat masuʋ ike, “ANatugw notoləmas buni bogai; nohəhaʋur masuʋ həni!” Ginamit m̄au namtosəsələn hən nadoldol enan togəm len nəmav.*

19 Datukad nəsa namttorisi, namttosəsələn həni; datukad nəsa ahai kelkel ur lototosi, ale datoləboi datbeil gəgat len gəlar p̄isi. Gamit m̄au mətesəsələn husur nəsa lototosi hun tovi nam̄ial tom̄ial len nəmargobut van vəbar nəmav ʋepitau ale nam̄oso lalan (tovi aKristo) ʋevisi len nəlomito.

20 Mitimasləboi nategai ke: səkad nə-pəhav-utaut-an ideh len natosian siGot togəm len ahai kelkel ur səʋon.‡

21 Husur nə-pəhav-utaut-an ideh səkad nəkadun len naləŋonian sinəvanuan, ao, evi aNunun aGot towol hən nəvanuan gail hən aGot ʋisor len nabuŋolito.

2

Ahai p̄usan gəgəras gail (Jut 4-13)

1 Avil ikad ahai kelkel ur gəgəras gail len nəvanuan gail ta sutuai hum dereh bikad ahai p̄usan gəgəras len gamito. Len nəp̄usanan salito lotosusuani gəmai

† **1:7:** Len naut egai, gəbikad nə-ləmas-buni-an, namilen ke goləmas bun nəvanuan tile, gəsənu gaiug be gunau nəsa ʋevi tarhət san. * **1:17-18:** Mat 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35 ‡ **1:20:** Len nasoruan ta Kris eləboi bikad namilen sual am toke, *Mitimasləboi nategai: nəbon avan ideh ʋeʋuruŋ nə-pəhav-utaut-an sihai kelkel ur gail len natosian salito, ale ʋisor vəsvəsaii len nənauan san səʋon, gai sagol savoi.*

loþusan gægəras, mēdas gamit galevis, luke nēmasta toþur kuv galit dan nēsaan salito savi amasta salito, gol galit gabag dereh limasig tutut.

² Nəvanuan isoþur dereh lehusur naŵide tosa sihai þusan gægəras galenan, naŵide selipah totaŵtaŵor. Husur enan nəvanuan gail am dereh lisor mēdas naþisal hən nakitinan.

³ Len na-ləŋon-masuŵ-hən-natite-an ahai þusan gægəras galenan dereh legəras gamito hən ləbīlav kuv nəvat samito. Avil aGot ikel səhot nəpanismen salit sutuai tia, ale gai səpat, dereh tigol galit limasig.

⁴ Nau təlmam hən nēsa aGot togole hən galit lotomagenan ta sutuai. AGot sariŋ aŋel gail lotogol nēsaan hən ləbītoh kəmas, ao, eriŋ galit len naþur nəmargobut, baŋis gat galit hən ləbələŋon þisa vəsa vir nəboŋ gai þepəpehun navoian dan nēsaan.

⁵ AGot sariŋ alat navile a pan ta sutuai hən ləbītoh kəmas, ao, eriŋ nilev tokabut gol navile a pan silat ləsələboii. Avil ilav kuv aNoah ŋai tokelkel ur nanoran, gai mai nəvanuan eməlevru am.*

⁶ AGot isaþ səhoti ke naut a Sotom mai a Komorraah arimasmasirsir ale epəŋas gəlaru van arogəm vi masiav. Nəboŋ togol tomaienən, eŵusan nəvanuan gail nēsa þevisi hən alat ləbēmətahuni.*

⁷ Len nəboŋ enan aGot ilav kuv aLot, tovi nəvanuan nanoran, dan naut a Sotom husur ipetəmas hən naŵide silat ləsahusur nalo ideh, naŵide selipah totaŵtaŵor.*

⁸ (Husur nəvanuan nanoran enan itoh mai galito, ale len nəboŋ þisi eləŋon isa vəsa nəboŋ toris, tosəsələŋ hən nagolean tosa salito.)

⁹ Husur ke Nasuþ togol natgalenan, imasil ke dereh tilav kuv alat lotokad naþoruan san dan na-ləŋon-isa-vəsa-an salito. Dereh tetəgau gat alat ləsanor len nəpanismen vir nəboŋ þepəpehun navoian dan nēsaan.

¹⁰ Mətunau ke galit lotohusur naləŋonian senibelito togol nēsaan, lotomətahun bun natohan pipihəbələn Nasuþ ləbīgam yav dan nəpanismen a? Ao asike lugam yav dani boŋ ideh!

Nəkadulit ihaihai, loil þuri hən ləbesəvar alat lotoyalyal, ninelit sapil hən ləbīgole.

¹¹ Be aŋel gail, naut kəmas ludəŋ, lukad nədaŋan səhor galito, aŋel gail ləsəsəvar galit nəboŋ lotokel ur nēsaan salito len nəhon Nasuþ.

¹² Be ahai þusan galenan ləsəkad nənauan len nēsa lotogole, lohūm narivatvat lilihai ləsəkad nənauan be lototoh ŋai hən nəvanuan þisah hən gail ləbīmat; alatenən losəvar natideh lototətan həni. Dereh aGot tigol galit limasig hum narivatvat lilihai nəvanuan togol lotomat.

¹³ Dereh tigol likad nasənahən þinor hən nasənahən lotogole. Nahurulit səsa hən ləbēhusur naləŋonian təməhav salito; lohəhəŵur hən ləbīgol naŵide tosa len nalennəyal. Len naŵide tomaienən, nəboŋ lotohan mai gamit len nəhanan samito, lomēdas gamito gol naþiŋþiŋalan len nahəsamito hum nəbəl tomes nahurabat.*

¹⁴ Lokətkəta husur napəhəŵut ləsəlāh maii, hən ləbīgol naitian maii. Naləŋonian salito hən nēsaan asike inoŋ. Logəgəras hən ləbəlīv alat lotopat lavəlav. AGot dereh tigol nəmauran salito tisa vəsa husur na-ləŋon-masuŵ-hən-natite-an salito ivan van am.

* 2:5: Gen 6.1-7.24 * 2:6: Gen 19.24 * 2:7: Gen 19.1-16 * 2:13: Jut 12

¹⁵ Nəboŋ lotogam dan naŋisal tonor, lusab, lohusur naŋisal siPalaam anatan aPeor, toləŋon bun nəvat tolavi len nəsaan togole.*

¹⁶ Be natonki san tobtutbut, len nadolon nəvanuan esivoh len aPalaam hən asike aPalaam behusur naŋisal san tovinvinu am.

¹⁷ Ahai pusan gəgəras galenan lohum nabəko tomas; alat lotoke ləbemun lan lumaduh sal. Lohum nəmavukasw, nəlan toŋuvi vi tut; naŋusanan salito səpat sabəlav. AGot etəgau gat naut sua vir galito topat len nəmargobut tomotmot.

¹⁸ Husur len namitisau hən nasoruan, lusor pat galit məhat hən ləbəlivi nəvanuan gail, sah hən galito. Loliv galito len naləŋonian tosa hən nibelito. Loliv galit təlmam hən nəsaan be galit lumadhamakuv dan alat lototoh len nəsaban salito.

¹⁹ Ahai pusan gəgəras gail lukel gati mai nəvanuan gail ke ləsavi slev am gol loləboi ləbigol nəsa ləbələŋoni. Wake ahai pusan galenan gabag lotogol nəsa lotoləŋoni, galit lovi slev gail tia hən nəsaan mai naŋide tosa, bathut ke gidato dattovi slev hən natideh towol hən nəmauran sidato.

²⁰ Nəboŋ lotoləboi aYesu Kristo, aMasta sidato tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, lugam yav dan natit gail len navile a pan lotogol nəlolit tobiŋbiŋjal. Be ləbevisivis təlmam lan, natit gail len navile a pan esəhor galito, ale nəmauran salito isa vəsa səhor ta mō van vəbar nəpanismen totibau.

²¹ Imagenan, tavoi am hən galito hən asike lətaləboi naŋisal hən nanoran, səhor lotoləboi ale lotopair dan nakelean todaŋ siGot togəm hən galito.

²² Nəsa tovisi hən galito eŋusani ke nasoruan hən namitisau hən nəmauran ekitin toke, “Nalipah etəlmam van hən naru san gabag,”* mai, “Nəbatbat tomadhailos, etəlmam, etəbtəbah len nəbal.”

3

Natəlmaman seKristo

¹ Gamit notoləmas bun gamit pisi, egai evi naləbulat napisulan na-vəharu-an nototosi van hən gamito. Nutos gəlaru hum nə-nau-təlmam-həni-an hən mətəbetubat nau bivoi binor.

² Nuke mitinau təlmam hən nəsa ahai kelkel ur gail siGot lotokelkele tia. Mai nuke mitinau təlmam hən nakelean todaŋ siNasuŋ tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, nakelean todaŋ gai tokele len nabuŋon ahai pispisul samit gail.

³ Bathut natgalenan nekəmagegai. Ikad natsua. Mitimasləboi ke, len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan dereh tikad nəvanuan na-sor-vilesi-an ləbisor viles gamito mai ləbehusur naləŋonian salit gail lotosa.

⁴ Dereh like, “AYesu ikel gat natəlmaman san, be imabe? Gai be? Husur len nəboŋ atəmadit ta sutuai lotomat, len nəboŋ ta sutuai van vəbar ta daməŋjai natit pisi lupat hun lotopat len natubatan nəboŋ aGot togol navile a pan.”

⁵ Len nənauan salito lugol nəlolit iboŋboŋ hən nategai ke, ta sutuai aGot isor, igol nəmav mai nətan, len nəwai igol nətan evisi dan nəwai.*

⁶ Beti len nəwai igol nilev tokabut gol navile a pan vəmasig.*

⁷ Be len nasoruan enan ŋai, aGot etəgau gat nəmav mai navile a pan hən nəhab bihani len nəboŋ gai bepepehun navoian dan nəsaan ale alat ləsaləboi aGot ləbimasig buni.

* **2:15:** Hən naves 15-16, ris Num 22.4-35. Len naut egai, lokis aPeor hən aPosor. * **2:22:** Pro 26.11 * **3:5:** Gen 1.6-9. Nəboŋ toke *len nəwai igol nətan evisi dan nəwai*, hum ma namilen toke *len nəwai topəpehuni, igol nətan evisi dan nəwai*. * **3:6:** Gen 7.11

⁸ Be natesua ŋai: Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, nəlomit satibon̄bon̄ hən nategai. Len Nasuḅ, nəmaribon̄ tosua ehum nasihau tovi 1,000 ale nasihau tovi 1,000 lohūm nəmaribon̄ tosua ŋai.*

⁹ Nəvanuan galevis lunau ke Nasuḅ imanmaneh hən ḅigol na-kel-gati-an san gail ləḅisarpoh, be səmaienan. Itoh mədau ebəlav vir gamit sal, husur emətahun avan ideh ḅimasig buni, avil eləḅon ke nəvanuan p̄isi legəm hən nəpairan dan nəsaan salito.

¹⁰ Be nəbon̄ hən natəlmaman siNasuḅ dereh tegəmai hum nəvanuan vənvnənah, nəvanuan gail ləḅesəhoṽut lan. Len nəbon̄ enan, nəmav dereh timasig p̄isi vasib len nəwalan tohum nəhab todarur. Ale natit p̄isi len nəmav; namityal, nahəbati mai naməso gail dereh nəhab tihan p̄is gail limasig. Ale navile a pan mai natit p̄isi nəvanuan gail lotogole lan dereh aGot tevuh gail liparpar.*

¹¹ Bathut ke natit p̄isi dereh tesib vəmasig magenan, gamit, nəvide samit timabe? Len nəmauran samit māu, mitimaskad nəboruan siGot, mitimasgol nəsa gai toləḅoni,

¹² nəbon̄ mətḅitoh vir nəbon̄ san, gol ḅegəm tutut. Bathut ke len nəbon̄ enan, aGot dereh tepəḅas nəmav hən ḅimasig p̄isi ale len nəhab tohan p̄isi, namityal, nahəbati mai naməso gail, dereh lewunwun, legəm vi wai len nabiltipudan.

¹³ Avil datutoh vir nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur aGot ikel gati tia. Ale nəvanuan gail p̄isi dereh ligol nəsa tonor ŋai ei.*

¹⁴ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit p̄isi, husur ke mətḅotoh vir natgalen p̄isi, hisi hən aGot ḅisab ke nəlomit ḅimasil, asike ḅisab natideh tosa len gamito, be mətḅibon̄ ŋai maii len natəmat.

¹⁵ Nau səhoti ke aGot ikad na-toh-mədau-an tobəlav hən mətḅimakuy dan nəsaan samito. APol, awawa nadəlomian notoləmas buni, gai itos natgalenan van hən gamito len namitisau hən nəmauran tonor aGot toviol həni maii.

¹⁶ Len naləḅulat p̄isi san, gai itos husur natgalenan. Naləḅulat gale-nan lukad natgalevis todaḅ hən datḅeləḅoii lan, ale nəvanuan lototətan hən natosian siGot, lototoh lavəlav, lobul hən nasoruan enan van sanor. Lugol tomagenan hən natosian siGot tile gail am, van vagol nəmasigan salito.

¹⁷ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit p̄isi, husur mətəḅoi natgalen tia, lələgau hən gamit gabag hən mətḅeil gəgat len nakitinan, hən ke alat ləsahusur nalo asike ləḅesəhar gamit hən mətḅisab.

¹⁸ Be gamito, mətəhusur nəvide siMasta sidato, aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Len naləḅoian mai navoian gai toviol kəmas həni, mətəhusur tabtab hən nəvide san səhor ta n̄o. Sal suhi daməḅai van, vi sutuai! Ganan!

* **3:8:** Psa 90.4 * **3:10:** Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; KelV 16.15 * **3:13:** Isa 65.17, 66.22; KelV 21.1

1 Jon

Nalobulat napisulan na-və^{ha-sual}-an aJon totesi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsə?

Itosi hən beʋusan alat siYesu hən naʋide hən ləbitoh, ðon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat mōs ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut p̄isi.

AJon itos nalobulat ŋais?

Hum ma totesi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-4)

2) Samteləmas naʋide tosa alat navile a pan lotokade. Mititoh tinor hən naʋusanan seNunun aGot, husur aGot ivoi p̄isi (1.5–2.27)

3) Datimasveveu buni, ləmas bun gidat gabag, riŋ gat nəlodato len aKristo. Datimasbunus kitev naʋusanan sihai p̄usan gail ke evi kitinan o eʋuer. Datbigol ðimagenan, datoləboi datbeħəħaʋur len nəhon aKristo len natəlmaman san (2.28–4.6)

4) Datimasləmas bun gidat gabag hən datbeħəħoii ke datutoh len naʋide tonor hən naʋoruan siGot. Datimasgol timagenan husur aNunun aGot ikel koti ke aYesu egəm hən datbikad nəmauran vi sutuai (4.7–5.12)

5) Nə-maris-kotovi-an (5.13-21)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau notos nalobulat egai van hən gamito husur naSoruan hən nəmauran* totoh tia len natubatan.* Namtosəsəlonə hən, namtorisi. Evoi, namtorisi hən namətanamito, namtubari hən navəlanamito.

² AGot igol ke nəmauran tovisi, ale ginamit namtorisi, namtukel kot nakitinan husuri. Namtukel ur nəmauran vi sutuai mai gamito, nəmauran vi sutuai totoh mai aTata. Ale aTata igol tovisi hən ginamito.*

³ Namtukel ur nəsə namttorisi mai nəsə namttosəsəlonə hən mai gamito, hən gamit am mətbeħəħoii mətbikad naʋonan mai ginamito. Avil naʋonan sidato dattokade, datukade mai aTata mai aNatun tovi aYesu Kristo.

⁴ Namtutos natgalenan hən ləbigol nəlonamito tepul səsəhov hən nakemke-man.

AGot evi namial, toh len namial

⁵ Ale egai evi napisulan namttosəsəlonə hən len gai. Gai ikele ale namtukel uri mai gamito maiegai ke: aGot evi mial; səkad nəmargobut ideh lan.

⁶ Datbikele ke dattokad naʋonan maii tia be datbiyar len nəmargobut sal, datoliblibonə, nəmauran sidato saʋusan nakitinan.

⁷ Avil datbiyar len namial surŋan aGot, totoh len namial, datukad naʋonan mai gidat gabag ale nəda hiYesu, aNatun, ekəkas gidato hən bilav kuv nəsaan sidato. Igol gidato datuveveu len nəhon.

⁸ Datbikele ke datsəkad nəsaan ideh, datogəras gidat gabag, ale nakitinan eʋuer len gidato.

* 1:1: Nəboŋ aJon tosor husur naSoruan hən nəmauran, isor husur aYesu Kristo. * 1:1: Jon 1.1 * 1:2: Jon 1.14

⁹ Be datbikel vëhot nakitinan hën nësaan sidato, dereh aGot teruBAT nësaan sidato, tigol dativeveu dan naVide tosa pisi. Igol natgalenan husur ke akis igol nësa tokele, akis igol nësa tonor.*

¹⁰ Datbikele ke datsagol nësaan, datorij nëhes len aGot ke tovi Nëvanuan Naliblibonjan, ale nasoruan san ëbuer len nëlodato.

2

¹ Tuhnaturgw gail len nadëlomian, nutos natgalenan van hën gamito hën asike mëtbïgol nësaan. Avil gidat ideh bïgol nësaan, datukad avan sua tosor mïos gidato len nëhon aGot Tata, tous aTata hën ðeruBAT nësaan sidato, nahësan aYesu Kristo, gai tonor buni.

² Gai etutumav hën nëmauran san gabag hën datbikad narubatian dan nësaan sidato. Be savi gidato ñai, igole mïos alat navile a pan kavkav.*

³ Ale datelëboii ke datolëboi aGot mabe? Gidat datbïgol nësa gai tokele, datolëboii.

⁴ Avan ideh bïke, “Nolëboi aGot, novi esan,” be sagol nësa aGot tokele, atenan evi nëvanuan naliblibonjan, ale nakitinan sëpat lan.

⁵ Be gidat ideh dattogol nësa aGot tokele, len nëlodat kavkav datolëmas bun aGot. Len naVide tomaienän datolëboi buni ke datutoh len gai.

⁶ Datbikele ke datutoh tin len aGot, datimastoh husur naVide aYesu tokade len nëmauran san.

Datimaslëmas bun gidat gabag

⁷ Gamit notolëmas bun gamit pisi, nësatos nakelean veveu today van hën gamito. Ao, evi nakelean today ta sutuai mëttokade len natubatan. Nakelean egai today evi nasoruan mëttosësëlön hëni tia.*

⁸ Avil tarhëte, evi nakelean veveu today nototosi gagai van hën gamito husur nakitinan han evisi len nëmauran sëKristo, ale len nëmauran samito. Husur nëmargobut satovan vëmasig ale namïal kitin etuBAT tia hën tomïal.

⁹ Gidat ideh bïkele ke totoh len namïal, avil ðëmëtahun bun nëbathudud nadëlomian ideh san, gai itoh sal len nëmargobut.*

¹⁰ Avil gidat ideh ðelëmas bun nëbathudud nadëlomian ideh san, gai itoh tin len namïal, ale sëkad natideh len nëlon togol avan ideh bïpes habëtw, teh len nësaan.

¹¹ Be gidat ideh ðëmëtahun bun nëbathudud nadëlomian ideh san, gai itoh len nëmargobut, iyar len nëmargobut, ale etëtan hën naut tovi lan, husur nëmargobut igol namëtan iðesw.

¹² Nutos nategai van hën gamit atuhnaturgw gail, husur nësaan samit gail lumarubAT bathut nësa aYesu togole mïos gamito.

¹³ Nutos nategai van hën gamit atata gail, husur ke mëttolëboi tia aKristo totoh tia len natubatan.*

Nutos nategai van hën gamit nëmantuhmar gail, husur ke len nëbalan mai atenan tosa vësa tovi tëmat, mëtowin tia.

¹⁴ Nutosi van hën gamit atuhnaturgw gail, husur mëtolëboi aTata. Nutosi van hën gamit atata gail, husur mëtolëboi tia ategai totoh tia len natubatan.

Nutosi van hën gamit nëmantuhmar gail, husur mëtudañ, mai nasoruan siGot ipat tabtab len gamito, ale len nëbalan mai atenan tosa vësa tovi tëmat, mëtowin tia.

* 1:9: Psa 32.1-5 * 2:2: Rom 3.25-26 * 2:7: Jon 13.34 * 2:9: Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hën aKristen, be lëðëmëtahun naKristen gail am, logëras galit gabag ke lotovi Kristen * 2:13: Jon 1.1

¹⁵ Samteləmas bun naŵide sinavile a pan mai natit gail sinavile a pan. Husur mət̃beləmas bun naŵide mai natit gail sinavile a pan, mət̃saləmas bun aGot Tata.

¹⁶ Bathut natit p̃isi len navile a pan, na-ləŋon-masuŵ-həni-an hən nibemito, na-ləŋon-masuŵ-həni-an hən namətamito, naŵivan len na-pul-hən-natite-an, natgalen p̃isi ləsagəm len aTata, ao logəm len navile a pan egai tosa.

¹⁷ Ale navile a pan mai naləŋonian san gail lotosa, gagai ivan van vəmasig; avil avan ideh togol naləŋonian siGot, itoh tin van vi sutuai.

Aenemi seKristo gail

¹⁸ Anatugw gail, namityal naməkot hən navile a pan egəm pəpadaŋ. Mətosəsəlōŋ həni tia ke avan sua tovi enemi seKristo dereh tegəmai, ale gagai nəvanuan tosoḅur lotovi enemi seKristo lovisi tia. Husur natgalenan, datoləboii ke gagai evi namityal naməkot hən navile a pan.*

¹⁹ Nəvanuan galenan luvan dan gidato dattovi siYesu, be ləsavi gidat ideh; husur lətavi gidat ideh, lətətah mai gidat sal. Be husur ke lotovan, eŵusani ke ləsavi gidat ideh.

²⁰ Avil gamito, aKristo eviol hən aNunun mai gamito ale gamit p̃isi mət̃oləboi nakitinan.

²¹ Mətunau ke nutos nategai van hən gamito husur ke mət̃saləboi nakitinan a? Ao. Nutosi husur ke mət̃oləboi nakitinan, mət̃oləboii ke naliboŋan p̃isi ləsagəm len nakitinan.

²² Nəvanuan nalibliboŋan evi ase? Evi nəvanuan tomətahun b̃ike aYesu tovi aKristo, ikele ke aYesu savi aKristo, aGot sət̃abtabuh lan. Nəvanuan enan evi enemi seKristo, ike aGot savi aTata mai aYesu savi aNatun, emətahun gəlar p̃isi.

²³ Avan ideh tomətahun aNatun aGot, gai sət̃ah mai aTata am. Be avan ideh tokel uri ke tovi siNatun aGot, gai itah mai aTata am.*

²⁴ Nəsa mət̃tosəsəlōŋ həni len natuḅatan hən nəmauran mət̃tokade len aKristo, mitimastəgau gati len nəlomito. Mət̃betəgau gat nəsa mət̃tosəsəlōŋ həni len natuḅatan, dereh gamit am mititoh tin len aNatun aGot mai aTata.

²⁵ Ale ikel gat na-kel-gati-an egai ke: dereh tigol datikad nəmauran vi sutuai.

²⁶ Nutos natgalenan van hən gamito, nutos husur alat lotoke ləḅegəras gamito.

²⁷ Be gamito, aYesu eviol hən aNunun aGot mai gamito, gai itoh tin len gamito gol ke mət̃saḿidol len naḅusanan ideh hən avan ideh am ḅeŵusan gamito. Evi aNunun aGot toŵusan gamito hən nakitinan husur natit p̃isi; nəsa toḅusan həni evi nakitinan, savi naliboŋan. Sum̃an ke toŵusan gamito, toh tin len aKristo.

²⁸ Evoi, anatugw gail len nadələomian, mititoh tin len aKristo, hən ke nəboŋ ḅetəlmam asike datḅikad nə-lon-uri-an, asike datḅikad namətahwan, asike nahurudat b̃isa len nəhon.

²⁹ Mət̃beləboii ke aGot tonor, mət̃oləboii am ke nəvanuan p̃isi lotogol nanoran, nəpasian salito egəm len aGot.

3

Anatun aGot gail

¹ Məteris na-ləmas-buni-an aTata toviol masuŵ həni mai gidato, hən gai ḅekis gidato hən anatun gail. Ekitin, datovi anatun aGot gail!* Imagenan, nəvanuan navile a pan ləsaləboi gidato, bathut ke ləsaləboi aGot.

* **2:18:** Mat 24.5, 23-24; Mak 13.21-22 * **2:23:** Mat 11.27; Jon 5.23, 15.23 * **3:1:** Jon 1.12

² Gamit notolēmas bun gamit p̄isi, gidato datovi anatun aGot gail tia, be dereh dategēm sum̄an nēsa? Datsalēboi, savisi sal. Avil datolēboii ke nēboŋ aKrišto bēvisi, dereh datesum̄an gai husur dereh dateris p̄arp̄ar hēni hum gai kitin.

³ Ale galit p̄isi lotokad nē-vatvat-viri-an hēn lēberis maien hēni, lotēgau gat tabtab hēn naveveuan hēn nēlolit gabag sum̄an ŋai aKrišto toveveu.

⁴ Avan ideh togol nēsaan eḅur kotov nalo siGot husur nēsaan evi na-ḅur-kotov-nalo-an.

⁵ Ale mētolēboii ke aKrišto evisi hēn ḅilav kuv nēsaan gail. Mētolēboi gai sēkad nēsaan ideh lan.

⁶ Nēvanuan p̄isi lototoh tin len gai lēsagolgol nēsaan; nēvanuan p̄isi lotogolgol nēsaan, lēsarisi boŋ ideh, lēsālēboii.

⁷ Tuhnātugw gail, avan ideh sategēras gamito. Nēvanuan togolgol nēsa tonor, inor, hum aKrišto tonor;

⁸ avan ideh togolgol nēsaan, gai evi setēmat husur natēmat igolgol nēsaan len natuḅatan van vēbar damēgai. Bathut natenan, aNatun aGot evisi mōs ḅemēdas nauman gail setēmat hēn lēḅimasig.

⁹ Nēvanuan p̄isi lotokad nēpasian salito len aGot, lēsagolgol nēsaan am husur nēboruan siGot ipat len nēlolito, iḅan hum namisurhuhai toḅan, gol lodēdas lēḅigol nēsaan bathut lukad nēpasian len aGot tolav nēmauran mai galito.

¹⁰ Anatun aGot gail lotile len anatun natēmat gail maiegai ke: nēvanuan p̄isi lēsagolgol nanoran, mai nēvanuan p̄isi lēsālēmas bun nēbathudud nadēlomian ideh salito, lovi setēmat, lēsavi siGot.*

¹¹ Imaienan, egai evi nasoruan mētōsēsēloŋ hēni len natuḅatan ke: datimaslēmas bun gidat gabag.*

¹² Sadatesum̄an aKen tovi sitenan tosa vēsa masuḅ tovi tēmat. Sadatesum̄an aKen, gai togol Apel, aḅan, tomat.* Ale aKen igole imat sil nēsa? Igole bathut natgalenan aKen togole lusa vēsa, be natgalenan aḅan togole lunor.

¹³ Imaienan bathudud nadēlomian, alat navile a pan lēḅemētahun bun gamito, samtesēhoḅut len na-mētahun-buni-an salito.*

¹⁴ Datolēboii ke dattomakuv dan nēmatan vaḅis len nēmauran tia bathut ke dattolēmas bun nēbathudud nadēlomian.* Avan ideh salēmas bun galito, gai sēmakuv dan nēmatan sal.

¹⁵ Galit ideh tomētahun bun nēbathudud nadēlomian ideh evi nēvanuan na-gol-nēmatan, ale hum mētōlēboii, nēvanuan na-gol-nēmatan sēkad nēmauran vi sutuai lan.

¹⁶ Datolēboii tia ke na-lēmas-buni-an imaiegai ke: aYesu Krišto eviol kēmas hēn nēmauran san mōs gidato; imaienan, gidat māu, datehēhaḅur hēn datḅeviol hēn nēmauran sidato mōs nēbathudud nadēlomian.

¹⁷ Avan ideh topul hēn natite sinavile a pan, toris nēbathudud nadēlomian ideh topar tit hēn ḅimaur lan, ale asike nēlon ḅitanjisi, imabe? Gai ikad na-lēmas-buni-an siGot len nēlon a? Aoa!*

¹⁸ Tuhnātugw gail, sadatelēmas bun gidat gabag hēn nasoruan o nēsa datḅikele ŋai, be datelēmas bun gidat gabag len nakitinan mai len nēsa datḅigole.

¹⁹ Datḅelēmas bun gidat gabag maienan, dereh datelēboii ke dattovi sinakitinan; dattovi siGot tovi nakitinan. Imaienan dereh nēlodat tikad natēmat len nēhon aGot,

* **3:10:** Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hēn aKrišten, be asike lēḅelēmas bun naKrišten gail am, logēras galit gabag ke lotovi Krišten. * **3:11:** Jon 13.34 * **3:12:** Gen 4.1-8 * **3:13:** Luk 6.22; Jon 15.18-19, 17.14 * **3:14:** Jon 5.24 * **3:17:** Deu 15.7-8

²⁰ naut kēmas nēlodat tokel mai gidat sēbodato ke datimaspanis. Husur aGot esəhor masuŵ hən nēlodato, gai eləboi natit ƀisi.

²¹ Gamit, notolēmas bun gamit ƀisi, asike nēlodato sēbodat ƀikel mai gidat ke datƀipanis, be nēlodat ƀimasil, datukad na-il-ƀuri-an hən datƀeil len nəhən aGot.

²² Ale dereh aGot teviol hən natideh datƀeusi hēni, husur datugol nəsə gai tokele, datugol natit gail lotogol gai tohəhəvur.

²³ Ale nakelean todaŋ san ekəmaiegai ke: Datimaskad nadələomian len nahəsən aNatun tovi aYesu Kristo, datimasriŋ nēlodato lan. Ale datimaslēmas bun gidat gabag hən datƀehusur nakelean todaŋ gai tokel mai gidato.*

²⁴ Alat lotogol nəsə aGot tokele, galit lutoh tin len gai, ale gai itoh tin len galito. Ale len aNunun gai toviol hēni mai gidato, datoləboii ke gai itoh tin len gidato.

4

ANunun aGot o nanunun gəgəras?

¹ Gamit, notolēmas bun gamit ƀisi, samtedələom nanunun ƀisi, be mətēbunus səhot gail ke lovi siGot o ləsavi esan. Mitigol timaienan husur ahai kelkel ur gəgəras isəbur lovi lan naut ƀisi len navile a pan.*

² Mətoləboi mətƀeləboii ke tovi aNunun aGot maiegai: ideh tokel uri ke aYesu Kristo egəm vi vanuan tokad niben, gai evi siGot,

³ wake ideh sakel uri, gai imabe? Gai savi siGot. Evi nanunun atenan tovi enemi seKristo tabtab. Mətosəsəlŋ hēni ke atenan tovi enemi seKristo ƀegəmai, ale gagai itoh tia len navile a pan.

⁴ Tuhnətuɡw gail, mətovi siGot ale mətəsəhor ahai kelkel ur gəgəras galenan husur aNunun aGot totoh len gamito esəhor natəmat totoh len alat navile a pan.*

⁵ Ahai kelkel ur gəgəras galenan lovi sinavile a pan, imaienan nasoran salito egəm len nənauan sinavile a pan, gol ke navile a pan losəsəlŋ hən galito.

⁶ Be ginamito, namtovi siGot, ale alat lotoləboi aGot losəsəlŋ hən ginamito. Galevis ləsavi siGot. Galito, ləsəsəlŋ hən ginamito, lomətahun ginamito. Husur natgalenan beti, datoləboi datƀeləboi səhot aNunun nakitinan mai nanunun nəgəgərasan.

AGot evi na-ləmas-buni-an

⁷ Gamit, notolēmas bun gamit ƀisi, datelēmas bun gidat gabag tabtab bathut aGot evi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gidat ideh tolēmas bun ideh am maienan ikad nəpasian len aGot, eləboi aGot.

⁸ Gidat ideh asike ƀelēmas bun ideh am maienan, gai imabe? Gai saləboi aGot, bathut aGot evi na-ləmas-buni-an.

⁹ AGot elēmas masuŵ hən gidato. Eŵusan na-ləmas-buni-an san təban gidato maiegai ke: esəvat aNatun uluŋan tosua sēbon vi lan navile a pan, hən, len gai, datƀikad nəmauran kitin.*

¹⁰ Na-ləmas-buni-an kitin evi nəsə? Mətunau ke evi na-ləmas-buni-an dattokade nəboŋ dattolēmas bun a Got a? Ao, savi enan. Na-ləmas-buni-an kitin evi na-ləmas-buni-an siGot tolēmas bun gidato, tosəvat aNatun hən ƀetutumav hən nəmauran san gabag, hən ke, len gai, aGot ƀerubət nəsəan sidato gail dan gidato.*

* **3:23:** Jon 13.34, 15.12, 17 * **4:1:** Deu 13.2-6 * **4:4:** Len naut egai, nəboŋ toke, mətəsəhor ahai kelkel ur gəgəras, namilen ke mətəoil gəgat len nakitinan. * **4:9:** Jon 3.16 * **4:10:** Rom 5.8, 10; 1Jon 2.2

¹¹ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, aGot b̄eləmas bun gidato len naṽide tomaianan, gidat m̄au datimasləmas bun gidat gabag.

¹² Səkad avan ideh toris aGot boŋ ideh. Be datb̄eləmas bun gidat gabag, aGot itoh tin len gidato gol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni suṁian toləŋoni.*

¹³ Datunau ləboii ke dattotoh tin len aGot ale datunau ləboii ke gai totoh tin len gidato husur eviol hən aNunun mai gidato.

¹⁴ Ale namtorisi tia ke, namtukel koti ke aTata esəvat aNatun ulum̄ian hən b̄ilav kuv alat navile a pan dan nəsaan salito.*

¹⁵ Avan ideh tokel koti len nəhon nəvanuan gail ke aYesu tovi aNatun aGot, aGot itoh tin len avan enan ale avan en itoh tin len aGot.

¹⁶ Ale datoləboi tia na-ləmas-buni-an aGot tokade, toləmas bun gidat həni. Datorij nəlodato len na-ləmas-buni-an enan. AGot evi na-ləmas-buni-an, ale avan ideh totoh tin len na-ləmas-buni-an enan, gai itoh tin len aGot mai aGot itoh tin len gai.

¹⁷ Husur natenan, aGot igol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni suṁian toləŋoni, hən ke datb̄ikad na-il-b̄uri-an len nəhon nəboŋ aGot b̄epəpəhun navoian dan nəsaan. Imaianan husur len natohan len navile a pan egai, datutoh tin len aGot suṁian aYesu totoh tin len aGot.

¹⁸ Namətahwan eḅuer len na-ləmas-buni-an be na-ləmas-buni-an kitin ehut namətahwan, husur nəpanismen evi nəkadun namətahwan. Avan ideh tomətahw len nəpanismen, na-ləmas-buni-an siGot lan səsarpoḅ suṁian aGot toləŋoni.

¹⁹ Datukad na-ləmas-buni-an bathut a m̄o aGot eləmas masuṽ hən gidato.

²⁰ Avan ideh b̄ike, “Noləmas bun aGot,” be emətahun bun nəbathudud nadələmian ideh, gai evi nəvanuan nalibliboŋan. Husur asike b̄eləmas bun nəbathudud nadələmian ideh torisi tia, imabe eləmas bun aGot gai sarisi? Saləboi b̄igole.

²¹ Ale aGot ikel nategai hən gidato ke, avan ideh toləmas bun aGot, timasləmas bun nəbathudud nadələmian san tu.*

5

Nadələmian len aYesu, aNatun aGot

¹ Nəvanuan p̄isi lotodələmi ke aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan, galit lukad nəpasian salito len aGot. Ale galit p̄isi lotoləmas bun gai topasus, loləmas bun ideh tokad nəpasian lan am.

² Datoləboii ke dattoləmas bun anatun aGot gail nəboŋ dattoləmas bun aGot, dattogol nəsa tokele.

³ Bathut datb̄eləmas bun aGot, dereh datigol nəsa tokele. Ale natgalen tokel gail, ləsədaŋ hən datb̄igol gail.*

⁴ Husur galit p̄isi lotokad nəpasian len aGot, loil gəgat dan naṽide tosa gail silat navile a pan, lowin. Nadələmian sidato evi nədaŋan hən dattoil gəgat dan naṽide silat navile a pan.

⁵ Ase eləboi b̄eil gəgat dan naṽide silat navile a pan? Nəvanuan todələmi ŋai ke aYesu evi aNatun aGot.

⁶ AYesu Kristo evi gai togəmə hən b̄ibaptais len nəwai mai hən nəda han b̄isel len nəmatan san. Len nəwai mai nəda egəmai.* Savi nəwai hən nəbaptaisan san ŋai be nəwai enan mai nəda hən nəmatan san. Ale evi aNunun aGot tokel koti bathut ke aNunun aGot tovi nakitinan.

* **4:12:** Jon 1.18 * **4:14:** Jon 3.17, 4.42 * **4:21:** Mat 22.36-40; Mak 12.28-31; Luk 10.25-28 * **5:3:** Jon 14.15 * **5:6:** Len nasoruan ta Kris, *baptais* səpat, ike *nəwai* ŋai ale nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke *nəwai* evi nəwai hən nəbaptaisan.

⁷ Husur itor enan lukel kot nakitinan,*

⁸ aNunun aGot mai nēwai mai nēda; ale lototor lukel kot natit toḡitoṽ ḡai.

⁹ Len nakotan datodəlom na-kel-koti-an sinəvanuan, be nakitinan hən na-kel-koti-an siGot esəhori husur evi na-kel-koti-an aGot tokel koti husur aNatun ulumān.

¹⁰ Imaienan, alat lotoriḡ nəlolit len aNatun aGot lodəlom nəsə aGot tokel koti husur aNatun ale lukad nadəlomian enan len nəlolito. Avil alat ləsədəlom aGot ehum lotoke aGot tolibliboḡ husur ləsədəlom na-kel-koti-an aGot tokele husur aNatun ulumān.

¹¹ Na-kel-koti-an imaiegai ke: aGot eviol hən nəmauran vi sutuai mai gidat tia ale nəkadun nəmauran enan evi aNatun ulumān.

¹² Alat lotokad aNatun aGot len nəlolito, lukad nəmauran enan; ale alat ləsəkad aNatun ulumān aGot len nəlolito, lumabe? Ləsəkad nəmauran enan.*

¹³ Nutos natgalenan van hən gamit mətteriḡ nəlomito len nahəsən aNatun aGot hən mətbeləboii ke məttokad nəmauran vi sutuai.

¹⁴ Gidato, datsəkad nə-lon-uri-an len nəhon aGot ke, datbēusi hən natideh tonor hən naləḡonian san, dereh gai tesəsəloḡ hən gidato.

¹⁵ Ale datbeləboii ke tosəsəloḡ hən natideh datousi hən, beti datoləboii ke eviol hən nəsə dattousi hən.

¹⁶ Gəberis nəbathudud nadəlomian ideh togol nəsəan, be savi nəsəan togol tomakuv dan aGot, gisor tuṽ mōsi, ale dereh aGot teviol hən nəmauran kitin maii.† Nusor husur nəsəan savi nəsəan togol nəvanuan tomakuv dan aGot, be ikad nəsəan sua togol nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai, ale nəsakele ke gisor tuṽ mōs galit lotogol enan.

¹⁷ Natit pisi ləsənor lovi nəsəan, be ikad nəsəan galevis ləsəgol nəmatan, ləsəgol ke nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai.

¹⁸ Datoləboii ke nəvanuan pisi lotokad nəpasian salit len aGot, ləsəgolgol nəsəan husur aNatun aGot ihavhav hən galito, etəgau gol galito hən gai tosa vəsə masuṽ tovi təmat bədədas bībar galito.

¹⁹ Datoləboii ke datovi siGot naut kəmas ke galit am lotosuh len navile a pan lutoh len navəlan gai tosa vəsə tovi təmat.

²⁰ Ale datoləboii ke aNatun aGot togəm tia ale eviol hən naləboian hən datbeləboi aGot kitin, ale datutoh tin len aGot kitin, datutoh tin len aNatun ulumān, aYesu Kristo. Atenan evi aGot kitin, evi nəmauran vi sutuai.

²¹ Bathut enan, anatugw gail len nadəlomian, mətələləgau hən gamito dan nagot gəgəras gail.

* **5:7:** Deu 19.15 * **5:12:** Jon 3.36 † **5:16:** Nəsəan togol nəvanuan tomakuv dan aGot evi nəsəan togol nəvanuan tomat vi sutuai.

2 Jon

Naloʻbulat napisulan na-və^{ha-ru-an} aJon totosi van hən alat siYesu

Ase itos naloʻbulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos naloʻbulat egai hən nəsə?

Itosi hən beʻvusan alat siYesu hən naʻvide hən ləʻbitoh, ʔon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos naloʻbulat mōs ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut ʔisi.

AJon itos naloʻbulat ʔais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an mai na-sor-tuʻ-an (1-3)

2) Nakitinan mai na-ləmas-buni-an (4-11)

3) Nə-maris-kotovi-an (12-13)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-mō-an, nutos naloʻbulat egai van hən gaiug, Levet*, aGot totabtabuh len gaiug, van hən gaiug mai anatum̃ gail. Noləmas bun gamit len nakitinan. Be savi ginau ʔai, galit ʔisi am lotoləboi nakitinan, loləmas bun gamito,

² bathut nakitinan itoh len gidat tabtab ale titah mai gidat vi sutuai.

³ AGot teviol kəmas hən navoian mai gidato, nəlon titañis gidato, nəlodato tikad natəmat. Natgalen ʔisi legəm len aGot Tata mai aYesu Kristo tovi aNatun aTəman, ale datikad natgalenan len nakitinan mai na-ləmas-buni-an.

Nakitinan mai na-ləmas-buni-an

⁴ Nukemkem masuʻ nəboŋ notosəb ləboii ke anatum̃ galevis lohusur nakitinan hum aTata tokele hən gidato.

⁵ Imaienan nukel mai gaiug, Litegai, ke, gidat dateləmas bun gidat gabag.* Enan, nototosi van hən gaiug, savi nakelean veveu todaŋ, be datukade len natubatan.

⁶ Na-ləmas-buni-an imaiegai ke: datigol nəsə aGot tokele. Enan evi nakelean todaŋ məttosəsəloŋ həni len natubatan, ale mitimashusuri. Məteləmas bun gamit gabag!

⁷ Nəvanuan gəgəras isoʻbur lupernan navile a pan tia, galit lomətahun ləbikel ləboii ke aYesu Kristo egəm vi vanuan kitin tokad niben. Nəvanuan ideh tomagenan evi nəvanuan gəgəras, aenemi seKristo.

⁸ Mətelələgau hən gamito hən asike nəsə dattoum mōsi ʔimasig be hən mətʔikad nakonʔurʔuran kavkav aGot totəgau gati mōs gamito len nəmav.

⁹ Avan ideh asike ʔitoh tabtab len naʔusanan seKristo, avil ʔivan masuʻ am, atenan, aGot satoh len nəlon. Avan ideh totoh tabtab len naʔusanan, gai ikad aGot Tata mai aNatun, gəlar ʔisi len nəlon.

¹⁰ Imagenan, avan ideh ʔegəm hən gamito, be asike ʔilav naʔusanan seKristo gəm hən gamito, samtehəhaʻur hən ʔəbis lohoim samito, samtike, "Ivoi," mai;

* **1:1:** Levet evi nasoruan sua sidato namilen napəhaʻut toʻvat nəhes hum nasuʻb. Len naut egai, nəboŋ toke *Levet mai anatum̃ gail*, evi nasoruan tosusuah namilen toke naluʻoh sua len naut sua lotovi alat siYesu ei. Ale len naʻvide tomaienən, len naut ʋisusua aJon toke *Litegai* am. * **1:5:** Jon 13.34, 15.12, 17

¹¹ husur avan ideh bike, “Ivoi,” mai, gai iβon mai atenan len nəsaan togolgole.

Nə-maris-kotovi-an

¹² Nukad natit isoβur hən nəβitosi van hən gamito, be nomətahun nəβitosi hən napen len nalobulat. Avil nuvatvat viri ke nəβitoḥ mai gamito, ale dereh gidat datihol gabag hən datβepul hən nakemkeman.

¹³ Levet, aṽaṽ, aGot totabtabuh lan, anatun gail, lukel na-ke-ivoi-an vi təban gaiug.

3 Jon

Nalobulat napisulan na-v^ha-tor-an aJon totesi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsə?

Itosi hən beʋusan alat siYesu hən naʋide hən ləbitoh, ʋon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat van hən ase?

Itosi van hən aKaius mai alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut ʋisi.

AJon itos nalobulat ʋais?

Hum ma totesi len nəsihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an van hən aKaius (1-4)

2) Sagigol tətəʋ hən naʋide tosa seTiotrefes, be gigol naʋide tivoi, gevi tarhət sihai ʋusan gail lotogəmgəm ei len nəyaran salito (5-12)

3) Nə-maris-kotovi-an (13-15)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-mō-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, aKaius, notoləmas bun gaiug len nakitinan.*

² Gaiug, notoləmas bun gaiug, nous aGot ke tilav nədaŋan mai gaiug hən natit ʋisi len nəmauran sam̄ ʋivoi ʋai ale hən gəʋimaur, hum notoləboi tia ke nələm̄ tomaienən.

³ Nokəmaienən husur nəboŋ nəbathudud nadəlomian galevis lototəlmam, lugol ginau nukemkem masuʋ nəboŋ lotokel kot nələm̄ todaŋ len aGot, mai naʋide sam̄ tohusur nakitinan ʋai.

⁴ Anatugw, nəboŋ notosəsələŋ ke anatugw gail len nadəlomian lotohusur nakitinan, igol ginau nukemkem səhor natit ʋisi am.

Igol aKaius eləŋon ivoi am len nəlon

⁵ Gaiug, notoləmas bun gaiug, len nadəlomian sam̄ goil gəgat nəboŋ gotoum vi tarhət sinəbathudud nadəlomian gail, naut kəmas lotovi metʋos.

⁶ Len nəhon alat siYesu, galit lukel kot na-ləmas-buni-an sam̄ vi təban galito. Gevi tarhət salit len nəyaran salito len naʋide tonor hən nəsə aGot toləŋoni.

⁷ Husur len natuʋatan hən nəyaran salit m̄os nahəsən Nasuʋ, ləsəlav natideh sinəvanuan ləsəkad nadəlomian.

⁸ Imaienən, gidat m̄au datevi tarhət sinəvanuan nəyaran lotomaienən hən datʋeum ʋonʋon mai galito m̄os nakitinan.

ATiotrefes mai aTemetrius

⁹ Ginau nutos natuhlobulat van hən alat siYesu tia hən ləbevi tarhət sinəvanuan nəyaran galenən, be aTiotrefes, toləŋon bun hən ʋeil a m̄o, gai emətahun ginamito.

¹⁰ Imaienən, nəboŋ nəbeŋəmai, dereh nikel urur nəsə gai togolgole: len nasoruan sasa elibliboŋ, kel nəmadunamito. Be savi natenən ʋai, gai emətahun nəbathudud nadəlomian gail lotoyar ləbitoh maii. Ale natsual am. Ikai tas nəvanuan gail lotohəhəʋur hən alat lotoyar ləbitoh mai galito, ale ehut galit dan alat siYesu.

¹¹ Gaiug, notoləmas bun gaiug, sagigol tətəʋ hən nəsə tosa, be gol tətəʋ hən nəsə tovoi. Gai togol nəsə tovoi, evi siGot; gai togol nəsə tosa, etətan hən aGot.

* 1:1: Uman 19.29; Rom 16.23; 1Kor 1.14

¹² Ivoi hən mət̃bevi tarhət siTemetrius. Nəvanuan p̃isi lukel kot navoian san. Navoian len nəmauran san eṽusan nakitinan. Ginamit am namtukel kot navoian san, ale mət̃oləboii ke namtokitin ŋai.

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Nukad natit isoḅur hən nəḅitosi van hən gamito, be nomətahun nəḅitosi hən napen len naləḅulat.

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh neris gamito, ale dereh gidat datihol gabag.

¹⁵ Nəlomit tikad natəḿat. Nabubur sidat gail lukel na-ke-ivoi-an van hən gamito. Kel na-ke-ivoi-an mai nabubur sinamit gail p̃isi ei.

Jut Naloʻulat napolisulan aJut totesi

Ase itos naloʻulat napolisulan egai?

AJut itosi.

AJut itosi hən nəsə?

Naloʻulat napolisulan egai ikel mai alat siYesu ke ivoi ke lelələgau hən galito hən asike ahai ʻpusan gəgəras gail ləbēmədas nadələmian salito.

AJut itosi van hən ase?

Itos naloʻulat napolisulan egai van hən alat siYesu len naut gail ʻpisi.

AJut itos naloʻulat napolisulan egai ʻnais?

Itosi ʻpəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 66.

1) AJut ikel na-ke-ivoi-an mai alat siYesu (1-2)

2) AJut itos naloʻulat hən ʻbikel nalələgauan mai alat siYesu (3-4)

3) AGot eriŋ nəpanismen len nəvanuan mai aŋel lotogol tosa sutuai ale dereh teriŋ nəpanismen len alat lotogol tosa daməŋai (5-16)

4) Il gəgat len nadələmian (17-23)

5) Nə-maris-kotovi-an tosal suh aGot (24-25)

Na-ke-ivoi-an seJut

¹ Ginau aJut notovi naslev siYesu Kristo mai notovi aʻvan aJemes, ginau nutos naloʻulat napolisulan egai van hən gamit, aGot tolekis hən gamito hən mətʻbevi esan. AGot Tata eləmas masuʻ hən gamito, aYesu Kristo ekətkəta kəkol hən gamito hən asike mətʻbimakuv dani.*

² AGot, nəlon titaŋis gamito, gai tigol nəlomit tikad natəmat mai gai teləmas bun gamito. Natgalen tepul am tabtab len gamito.

Ahai ʻpusan gəgəras gail

³ Gamit notoləmas bun gamit ʻpisi, noləŋon masuʻ hən nəbītos naloʻulat van hən gamito husur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan gidat ʻpisi dattokade. Be nunau ke nimastosi van hən gamito husur natsual am hən mətʻbehisi habat hən mətʻbetəgau gat naʻpusanan hən nadələmian sidato. Naʻpusanan galenan, aGot eviol vəha-sua həni ʻnai mai nəvanuan san gail.

⁴ Nokəmaienan husur ikad nəvanuan galevis ləsəkad nadələmian ideh len aGot. Galit loliligis mədau hən galit len gamito, luke narubatian siGot idan ʻhəni ke lalumən mai latpəhaʻut loləboi ləbəhusur naʻvide taʻvtaʻvor, naʻvide selipah. Nəvanuan galenan ləsəkad nadələmian, lupair dan aMasta sidato tosua səbən ʻnai, Nasuʻ aYesu Kristo. Na-tos-gati-an ta sutuai ikele tia ke dereh limaspanis sil natgalenan.*

⁵ Məttoləboi natgalenan tia, be nuke nigol mitinau təlmam həni ke, naut kəmas Nasuʻ tosəhar kuv nəvanuan san gail dan naut a Ijip, len nəboŋ lotohusur nəboŋ galenan, galit galevis ləsəkad nadələmian lan. Sil natenan igol galit ʻpisi ləsəkad nadələmian lan lumasig buni.*

⁶ Mitinau təlmam hən aŋel gail ləsail gəgat len namilelito be lotogam dan naut a im salito. AGot itah gat galit len nəmargobut topat vi sutuai. Ibaŋis gat galito vir nəboŋ totibau ʻbepəpəhun navoian dan nəsaan lan.

⁷ Ale nəlomit satiboŋboŋ hən nəbīltivile eru enan, Sotom mai Komorrahan mai navile gail lotodar vis gəlaru. Nəvanuan naut galen gail lohusur naʻvide

* **1:1:** Mat 13.55; Mak 6.3 * **1:4:** Kal 2.4; Tit 1.16; 2Pit 2.1 * **1:5:** Exo 12.51; Num 14.29-30

hən naitian tosa, naŵide hən naitian tiltile ləsanor. Alat nabiltivile galenan lumasiḡ buni len nəhab hum nalələḡauan husur nəhab topaŋ vi sutuai ʔevi nəpanismen silat lotosa.*

⁸ Len naŵide tomagenan, ahai ʔusan ḡḡḡeras galenan, lohusur naʔəʔber salito, ḡol ke lotogol nibelit toʔiŋʔiŋal len naŵide tosa lotohusuri. Lomətahun avan ideh ʔeil a m̄o hən galito, ale losəvar alat lotoyalyal len nəmav.

⁹ Lupesəvar magenan wake aMikael, naut kəmas toʔat nəhes hum aʔiltiŋel, gai sasəvar Natəmat. Nəboŋ aMikael tosor ʔalʔal mai Natəmat, toʔitʔituh maii husur niben aMoses, len nəboŋ enan, aMikael sator vilesi. AMikael eləboii ke savi esan hən ʔisaʔ səhoti hən ʔipanis, savi esan hən ʔisor ʔisa lan, ale ikel maii ŋai ke, “Nasuʔ m̄au tesivoh len gaiug!”*

¹⁰ Be ahai ʔusan ḡḡḡeras galenan lusor viles, losəvar natit ḡail lototətan həni. Lohum narivatvat, lohusur naləŋonian hən nibelit ŋai ḡol lomədas ḡalit səʔolit vəmasiḡ.

¹¹ Ereh! Nəpanismen ipat vir ḡalito husur lupal sob, lohusur naʔisal siKen togol aʔan tomat. Lugam husur nəvat ḡol lotosab suŋan aPalaam toləŋon masuʔ hən nəvat. Ale suŋan aKorah tomətahun aMoses, dereh limasiḡ husur lomətahun aGot.†

¹² Hum nasəhau məttoləboi məʔʔibat lan, nəvanuan galenan lomədas naʔonan samito nəboŋ məttohan ʔonʔon len nəhanan na-ləmas-buni-an ḡail. Ləsəhau avan ideh am be lokətkəta təban ḡalit səʔolit ŋai, lohum nəmarigw nəlan toʔuvi be saləboi ʔeus, lukele ke lukad isoʔur be ləsaləboi ləʔiḡol natideh. Losuŋan nəhai topar ʔite len nəboŋ hən nəmatuan, nəvanuan ḡail lotopot kuvi, imat ebun

¹³ Lohum nətas kudkud topos, nabubus han tosel vahut, tolav nəpahsago hən nagolean salito tomədas nahəsalito. Lohum naməso lotorus dan naʔisal salit ḡail. ŋa aGot etəḡau ḡat naut len nəmargobut tomotmot vi sutuai vir ḡalito.

¹⁴ Nau aEnok tovi naməlevruan len nəpasusan aAtam toil a m̄o həni, evi naməlevtesan tohusur aAtam. Gai boh epəhav utaut husur ahai ʔusan ḡḡḡeras galenan, ike, “Məteris! Nasuʔ aGot satogəmai mai nabiltiŋuʔoh hən aŋel san ḡail,*

¹⁵ hən ʔenənoʔ hən nəvanuan ḡail ʔisi mai nəbathut nakitinan. Dereh tepəpehun navoian dan nəsaan, tikel vəhot nəpanismen tosil nəsaan ḡail ʔisi silat lotomətahuni. Dereh teriŋ nəpanismen len nəvanuan nəsaan galenan sil na-sor-mətahuni-an ʔisi lotokele nəboŋ lotosor tasi.”‡

¹⁶ Ahai ʔusan ḡḡḡeras galenan lukoblen tabtab. Lusor vilevil, lohusur naləŋonian tosa salit səʔolit ŋai. Lusor paʔpaʔ ḡalit məhat, lusor hehe hən nəvanuan ḡail hən ke nəvanuan ḡail ləʔehusur ḡalito mai viol hən natit mai ḡalito.

Nalələḡauan ḡail

¹⁷ Be ḡamit notoləmas bun ḡamit ʔisi, nuke mitinau təlmam hən nasoruan ahai piʔpiʔul siMasta sidato, aYesu Krišto, lotokele a m̄o mai ḡamito.

¹⁸ Luke, “Len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a paŋ, dereh tikad nəvanuan ḡail ləʔisor viles nakitinan aGot tokel vəhoti mai ləʔehusur naləŋonian salit ḡail tosa.”*

* **1:7:** Gen 19.1-25 * **1:9:** *Aʔiltiŋel:* 1Tes 4.16 *Maikel:* Dan 10.13, 21, 12.1; KelV 12.7 *Niben aMoses:* Deu 34.6 *Sivoh:* Zec 3.2 † **1:11:** *Ken:* Gen 4.3-8 *Palaam:* Num 22.1-35. *Korah:* Num 16.1-35 * **1:14:** Gen 5.18, 21-24 ‡ **1:15:** Ris Enok 1.9 tovi naləʔulat seju ḡail. Naləʔulat lotokisi hən aEnok səpaʔ len nasoruan siGot. * **1:18:** 2Pit 3.3

¹⁹ Ahai þusan gægəras galenan dereh lepəpəhun gamito, naləŋonian salit gail luwol hən nəmauran salito husur aNunun aGot eþuer len galito.

²⁰ Be gamit notoləmas buni gamit þisi, mətēil gəgat am akis len nakitinan, hən nadəlomian samit togəm len aGot þidaŋ am. Sor tuv len aNunun aGot,

²¹ təgau gat tabtab hən nəmauran toʋusan na-ləmas-buni-an siGot. Vatvat vir nəmauran vi sutuai, aMasta sidato, aYesu Kristo þeviol hən mai gamito len nəlon totaŋis gamit tia.

²² Nəlomit titaŋis alat nəlolit tour nadəlomian salito.

²³ Lav kuv nəvanuan tile gail, saþul galit dan nəhab hən nəpanismen. Ikad nəvanuan tile gail am, nəlomit titaŋis galito, be mətələlgau hən gamit hən asike nəsaan salit ləbidos gamito, mətēmətahw hən asike mətþelis gamit len nəsaan salito. §

Nə-sal-suhi-an

²⁴⁻²⁵ Nə-sal-suhi-an vi təban aGot toləboi þetəgau gat gamito hən asike mətþipes habetw, asike mətþiteh. Eləboi þeriŋ gamit mətēil len nəhon tokad namənas, natideh tosa toþuer len gamito, mətukemkem. Gai evi aGot səþon tosua ŋai, səkad ideh am. aGot, len nəsa aYesu Kristo, aMasta sidato togole mōs gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəpanismen tonor hən gidato. Namənas, nəyalyalan, nədaŋan mai na-il-a-mō-an lovi esan len natuþatan, gagai, mai vi sutuai. Ganan!

§ 1:23: Len nasoruan ta Kris ike, Mətēmətahw hən nahurabat salito, nəsaan salit todos gail, mətēmətahun bun gail am. Nasoruan enan evi nasoruan kəta.

Na-keĻ-vəhoti-an **Na-keĻ-vəhoti-an van hən aJōn**

Ase itos nalobulat egai?

AJōn tovi ahai susur siYesu itosi.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

AJōn itos nalobulat egai hən bikel mai nəvanuan gail husur na-kəta-risi-an hən aYesu gai torisi. Na-kəta-risi-an enan eṽusan nəsa bēvisi len nəboŋ ləbēgəmai.

AJōn itos nalobulat egai mōs ase?

Itosi mōs alat lotokad nadəlomian. Itosi mōs naKristen gail len naut p̄isi.

Itos nalobulat egai ŋais?

AJōn itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 90.

AJōn anatun aSepeti evi ahai pispisul siYesu. AJōn itos nalobulat egai, ale esəvati van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. Len nasihau galenan naut a Rom idaŋ masuṽ ale eil a mō hən nəvanuan naut tiltile gail len naut salit gail. Be naut a Rom emədas bun alat siYesu. Len nasihau A.D. 54 vəbar A.D. 68, aSisa a Rom, nahəsən aNero, gai emədas alat siYesu lototoh a Rom. Ale len nasihau A.D. 81 vəbar A.D.96, aSisa nahəsən aTomitian, gai tu emədas bun alat siYesu. Len nabunusian silat a Rom, aSisa salito esum̄an nagot, be alat siYesu lomətahun ləbilotu hən, lulotu hən aGot mai Nasuḅ aYesu Kristo ŋai. Imaienan nəvanuan a Rom lunau ke alat siYesu lomətahun aSisa, lovi enemi san gail. Husur enan luṽabun nəvanuan isoḅur lotokad nadəlomian len aYesu (2.10, 13, 3.10, 6.9). Lutah gat aJōn ale loriŋi len natuhholoul Patmōs tohum naim bəbaŋis (1.9). Len nasihau enan aTomitian evi Sisa. AYesu evisi hən aJōn len naholoul ei, ale ikel vəhot natit gail ləbēvisi a tahw. AJōn itos gat natgalenan. Itosi ke aSetan emədas masuṽ hən alat siYesu səhor ta mō. Avil alat lotoriŋ nəlolit len aYesu leil gəgat m̄au, limassusumar, limasdaŋ ḅur na-ləŋon-isa-vəsa-an enan, naut kəmas ləbimat (12.11). AJōn ike aYesu dereh tetəlmam ale aenemi san gail asike lukad nədaŋan am. Alat lotogolgol nəsaan dereh lipanis, be alat lotoriŋ nəlolit len aYesu, lotovi esan, dereh ləbis len naut veveu aGot tokel gati ke likade maii.

1) AJōn isor husur nalobulat egai (1.1-8)

2) Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan (1.9-20)

3) Nalobulat napisulan gail van hən alat siYesu len naut toməlevru (2.1-3.22)

4) Nabopita len nəmav esəŋav (4.1-11)

5) Nalobulat tobul tokad nabuburutan lotoməlevru (5.1-6.17)

6) Alat a Israel lotovi 144,000 (7.1-17)

7) Aŋel lotoməlevru loṽuv nətrampet lotoməlevru (8.1-11.19)

8) Napəhaṽut, nətrakon mai narivatəvat katkat eru (12.1-13.18)

9) Naṽehuh Sion mai nəwain hən navile a pan (14.1-15.8)

10) Navilesir naməkot gail (16.1-21)

11) APapilon toyalyal iteh vəmasirsir (17.1-20.10)

12) Napəpehunian hən navoian dan nəsaan (20.11-15)

13) Nəmav veveu mai navile a pan veveu (21.1-8)

14) Naut a Jerusalem veveu (21.9-22.5)

15) Nə-maris-kotovi-an (22.6-21)

AJōn isor husur nalobulat egai

¹ Len nalobulat egai aGot ilav naləboian hən nəsa dereh bimasvisi asike idareh mai aYesu Kristo, hən aYesu bikel vəhoti mai naslev san gail lotovi vanuan san gail. AYesu esəvat anjel san hən bikel vəhoti mai ginau, aJon notovi slev san.

² Nukel ur natit pisi notorisi, natit pisi tovi nasoruan siGot, mai natit pisi aYesu Kristo tokel koti mai ginau.

³ Avan ideh beṽurunj nalobulat egai mai alat siYesu, aGot tivoi həni. Alat ləbesəsəlonj həni mai ləbigol nəsa tokele, aGot tivoi hən galito, husur nəboj hən natgalenan ləbevisi egəm pəpadan.

Na-ke-ivoi-an van hən alat siYesu len naut toməlevru

⁴ Ginau aJon nutos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəmat. Navoian mai natəmat enan arogəm len aGot tovi gai ta sutuai tia, gai gagai, mai tovi gai beḡəm sal.* Navoian mai natəmat arogəm len aNunun toməlevru† a mō len nabiltihai bətbətah siGot.‡

⁵ Navoian mai natəmat arogəm len aYesu Kristo todaṅ hən bikel kot nakitinan husur aGot. AYesu evi ahai a mō, nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan. Eil a mō hən nakiṅ gail hən navile a pan. Mitisal suh gai toləmas bun gidato, nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato.§

⁶ Igol datovi vanuan dattotoh pipihabəlan aGot, igol datogəm vi hai tutumav təban aGot aTəman. Nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaṅan hən na-il-a-mō-an aripat lan vi sutuai sutuai! Ganan.*

⁷ Məteris! Egəm mai nəmavukasw! Ale nəvanuan gail pisi dereh lerisi, galit am lotosari len nəmatan san. Nəvanuan len nahəmar gail pisi len navile a pan dereh litaṅ vaisis lan. Timagenan! Ganan!**

⁸ Nasuḅ aGot, ike, “Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot. Ginau novi atenan tovi gai ta sutuai tia tovi gai gagai, mai tovi gai beḡəm sal, novi Got notodaṅ masuṽ.”††

Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan

⁹ Ginau aJon, awawa samito. Len aKristo, nutah mai gamito dattotoh pipihabəlan aGot, nutah mai gamit dattodaṅ buṛ na-ləṅon-isa-vəsa-an sal. Lubar hən ginau len naholoul lotokisi hən a Patṁos sil notokel ur nasoruan siGot mai nakitinan aYesu tokel vəhoti. Ehum nototoh len naim bəbanjis gegai.

¹⁰ Len nəboj sua siNasuḅ, aNunun aGot iwol hən ginau. Vəha-sua ṅai nosəsəlonj hən nadoldol towal habat hum nətrampet.‡‡

¹¹ Ike, “Gitos gat nəsa gotorisi, ale səvati van hən alat siYesu len navile toməlevru: a Efesus, a Smirna, a Perkamum, a Tiatira, a Sartis, a Filatelfia mai a Laotisea.”

¹² Nəboj notopair hən nəbəkəta ris ase tosor mai ginau, noris namial toməlevru lotopat a məhat len nametəlai nagol toməlevru lotoil.

* **1:4:** Len naut egai nənoṽ həni mai nahəsən aGot tokel mai aMoses: *Ginau notovi ginau bogai notovi ginau sutuai nəbevi ginau (sal) vi sutuai.* † **1:4:** Len naut egai, aNunun toməlevru evi aNunun aGot. Ale məlevru ikad namilen ke toveveu buni o tonor buni. ‡ **1:4:** Asia: 2Kor 1.8; *alat siYesu len naut toməlevru:* KelV 1.11; *tovi gai gagai, tovi gai ta sutuai tia mai tovi gai beḡəm sal:* Exo 3.14. § **1:5:** *todaṅ hən bikel kot nakitinan husur aGot:* Isa 55.4; *ahai a mō:* Psa 89.27; *nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato:* Kol 1.20. * **1:6:** Exo 19.6; 1Pit 2.5 ** **1:7:** *mai nəmavukasw:* Dan 7.13; Mak 14.62; *lotosari:* Zec 12.10; Jon 19.37. †† **1:8:** KelV 21.6, 22.13. *Alfa evi naleta nametəkav len nasoruan ta Kris, mai omeka evi naleta naməkot.* ‡‡ **1:10:** *Nəboj siNasuḅ evi nəmariboṅ nametəkav hən nawik, nəmariboṅ aYesu tole məhat dan nəmatan, ale husur enan, alat lotokad nadəlomian lulotlotu həni len nəboṅ enan. Nətrampet evi natsua lotoum həni hən nametəlai ale nəboṅ lotoṽuv lan, iwal səhor nəwalan hən nahəmadu.*

¹³Avan sua suñan anatun nəvanuan eil len naut nametəlai namial galenan lotoil lan. Nahurabat san ebəlav bar narien, ale nəhau tutuṽ nagol ibanjis garu həni len nəmabun.

¹⁴Len nəkadun, navurun epəhw hum navurun nasipsip, epəhw yesyes hum nasno. Namətan arohun nəhab towunwun.

¹⁵Narien arobbilbil hun natəlai bras topat len nəhab gol topud vamial, ale nadolon ehun nəwalan hən nabiltiwai tosel vi pan len naut tosoḅur.ŠŠ

¹⁶Len navəlan nəmatu etəgau naməso toməlevru, ale nəḅu nəḅalan tokan naut toru evivile dan nabuḅon. Ale nəhon ehum namityal tobilas nəmet len natubliial.

¹⁷Nəboḅ notorisi, nuteh bathurien suñan notomat. Be eriḅ navəlan nəmatu len ginau, ike, “Sagemətahw, ginau novi nametəkav mai naməkot.***

¹⁸Ginau novi gai tomaur. Numat be goris, gagai numaur vi sutuai vi sutuai. Notəgau naki hən nəmatan mai naut nəmatan, nukad nədaḅan hən na-il-a-mō-an səhor gəlar pisi.

¹⁹Imagenan, gitos gat natit gail gotorisi tia, natit gail gagai mai natit gail ləḅevisi a tahw.

²⁰Naməso toməlevru gotoris gail len navəlagw, mai nametəlai nagol hən namial toməlevru lotoil, namilelit tosusuah imaiegai ke: naməso toməlevru lovi aḅel gail lotokətkəta təban alat siYesu len naut toməlevru, ale nametəlai namial toməlevru lovi alat siYesu len naut toməlevru galenan.

2

Napisulan van hən alat siYesu a Efesus

¹“Gitos gat napisulan egai van hən aḅel tokətkəta təban alat siYesu a Efesus. Gitos nategai ke:

“Ginau nototəgau naməso toməlevru len navəlagw nəmatu, ginau notoyar len naut nametəlai nagol hən namial lotoil lan, ginau nokəmaiegai ke:

²“Noləboi natit pisi məttoḅole. Noris nauman todaḅ samito mai nə-daḅ-ḅuri-an samito tobəlav. Noləboii ke mətəsaləboi mətḅitah mai nəvanuan sasa gail. Noləboii ke məttoḅusḅus kitev nakitinan len alat lotokis galit hən ahai pispisul be ləsavı ahai pispisul, ale mətusəḅi ke lotogəgəras.

³Mətosusumar, mətudaḅ ḅur na-ləḅon-isa-vəsa-an bathut nahəsagw, ale mətəpetəmas, nibemit saməhav.

⁴Avil ikad natsua, nusor tas gamito len natgalegai ke: mətəsaləmas bun ginau hum məttoḅole a mō, mətəsaləmas bun gamit gabag.

⁵Mitinau gat na-ləmas-buni-an nametəkav məttoḅokade a mō. Mətuteh masuṽ dani. Mitipair təlmam gəm hən ginau ale um suñan məttoḅole a mō. Asike mətḅipair dan nəsaan samito, dereh negəm hən gamito, nilav kuv nametəlai namial samit dan naut toil lan.

⁶Be ikad natsua len gamito tovoi: gomətahun naṽide silat seNikolaus, ginau am nomətahun buni.*

⁷“Avan ideh tokad nədaraḅan tesəsəloḅ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaḅan hən nəsaan, dereh nidamḅ hən ḅihan naṽit nəhai hən nəmauran len nəParatais siGot.†

Napisulan van hən alat siYesu a Smirna

§§ **1:15:** Hən naves 13-15, ris Eze 1.24, 43.2; Dan 7.9, 13, 10.5-6 *** **1:17:** Hən naves 16-17, Isa 44.6, 48.12, 49.2; Ipru 4.12 * **2:6:** Alat seNikolaus lunau ke lotovi Kristen be lohusur naḅusanan seNikolaus, savi siYesu. † **2:7:** Gen 2.8-9. Paratais len nasoruan ta Kris evi nəhol o nəhol hən naṽit nəhai.

⁸“Gitos gat napolisulan egai van hən aņel tokətkəta təban alat siYesu a Smirna. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi metəkav mai naməkot, ginau notomat mai notomaur təlmam, ginau nokəmaiegai ke:

⁹ “Noləboi na-ləņon-isa-vəsa-an mai nə-par-tite-an samito, wake mətəpul hən navoian siGot! Noləboi natit gail, aenemi samit gail lotokele, hən ləbēmədas nahəsamito. NaJu galenan lokis galit hən alat siGot, be sakitin, husur naβonβonan salito evi naβonβonan siSetan.

¹⁰ Samtemətahw len na-ləņon-isa-vəsa-an ideh pəpadaņ hən βegəm hən gamito. Natəmat dereh tibar hən gamit galevis len naim bəbaņis hən βitaltal husur nadələmian samito ke timabe, ale dereh mətələņon tisa vəsa len nəmaribəņ tesəņavur. Mitidaņ len ginau, naut kəmas nəmatan βibar gamito, ale dereh nilav nəprais hən nəmauran kitin mai gamito.*

¹¹ “Avan ideh tokad nədariņan tesəsələņ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaņan hən nəsaan, nəmatan na-vəha-ru-an asike igol nasənahā lan.‡

Napolisulan van hən alat siYesu a Perkamum

¹² “Gitos gat napolisulan egai van hən aņel tokətkəta təban alat siYesu a Perkamum. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad naβu nəβalan tokan naut toru, ginau nokəmaiegai ke:

¹³ “Noləboii ke mətutoh len naut nabiltihai bətbətah siSetan topat lan. Naut kəmas natenan mətətəgau gat nahəsagw sal, mətudaņ len ginau. Mətomətahun mətβigam dan ginau, naut kəmas lotogol aAntipas tomat. AAntipas enan idaņ hən βikel kot ginau ale lugol tomat sil ginau len navile samito, naut aSetan totoh lan.

¹⁴ Avil len natgalevis nusor tas gamito. Ikad gamit galevis ei lotohusur navide siPalaam tovusan aPalak hən navide hən βigol alat a Israel ləbisa. Etəņov nəlolit hən ləβihan nəhanian nəvanuan gail lototutumav həni van hən nəlablab gail mai hən ləβigol naitian tosa.*

¹⁵ Len navide tomaienān ikad gamit galevis lotohusur naņusanan silat seNikolaus.*

¹⁶ Imagenan, mitipair dan nəsaan samito! Asike mətβigole, vəha-sua ηai dereh negəm, βal mai gamit məttohusur aNikolaus hən naβu nəβalan hən nabuņogw.

¹⁷ “Avan ideh tokad nədariņan tesəsələņ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaņan hən nəsaan, dereh nilav nəmanna galevis tosusuah maii, nəmanna togəm len nəmav. Ale dereh nilav nəvat topehw maii. Len nəvat enan aGot itos gat nəhes veveu lan, ale səkad avan ideh toləboi nəhes enan, be gai nəβilavi maii ηai, eləboii.*

Napolisulan van hən alat siYesu a Tiatira

¹⁸ “Gitos gat napolisulan egai van hən aņel tokətkəta təban alat siYesu a Tiatira. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi aNatun aGot, namətagw tohun nəhab towunwun, nariegw tohun natəlai bras tobilbil, ginau nokəmaiegai ke:

* **2:10:** Gen 24.55; Dan 1.12, 14 ‡ **2:11:** KelV 20.14, 21.8 *Nəmatan na-vəha-ru-an* evi nəmatan vi sutuai, ale nəmatan enan saləboi βigol natideh len alat lotowin səhor nədaņan hən nəsaan. * **2:14:** Num 25.1-2, 31.16 * **2:15:** KelV 2.6 * **2:17:** Exo 16.14-15, 33-34; Isa 62.2, 65.15

19 “Noləboi natit p̄isi məttoḡole. Noləboi na-ləmas-buni-an samito, nadəlomian samito, na-vi-tarhəte-an samito mai nə-daŋ-ḡuri-an samito tobəlav, ale gagai mətugol natgalenan səhor ta m̄o.

20 Avil len nategai nusor tas gamit ke: alitenan, aJesepel, tokis gai gabag hən ahai kelkel ur sua, mətudaḡ hən beḡusan ei. Len naḡusanan egəras naslev sagw gail hən ləḡigol naitian tosa, han nəhanian nəvanuan lototutumav həni van hən nəlablab gail.*

21 Nulav mai alitenan, namityal hən b̄ipair dan naitian san tosa, be emətahun b̄ipair dani.

22 Imaienan, dereh nibar həni len nəmel sua. Ale len naut enan, gai mai galit lotogol naitian tosa maii, dereh nigol leləŋon tisa vəsa tibatbat. Asike ləḡipair dan naḡide hən nəsaan san, dereh timaienan.

23 Ale dereh nigol anatun gail limat hən navilesir, beti alat siYesu len naut p̄isi dereh leləboii ke, ginau notovi gai tokəta kitev nəsa topat len nənauan mai nəlon nəvanuan gail, ale dereh nilav mai gamit p̄isi, nəsa tonor hən nagolean samit v̄isusua.*

24 “Be nukel mai gamit am a Tiatira, gamit mət̄satəḡau naḡusanan enan, gamit mət̄saləboi nəsa lotokisi hən naḡusanan gail siSetan lotosusuah buni, nukel mai gamit ke, asike noriŋ natideh am len gamito ḡigol nəmauran samit b̄idaŋ,

25 be nategai ŋai: nəsa mət̄tokade, mət̄etəḡau gati vir nagəmaian sagw.

26 Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan mai togol naləŋonian sagw tabtab vəbar nagilen, dereh nilav nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an maii hən beil a m̄o hən naluḡoh hən nəvanuan gail;

27 ‘Dereh teil a m̄o hən galito hən nəbatw nametəlai, nalolosaan teḡuer, ale tigol limasirsir hun nabilikoro tan ḡulau.’*

28 “Dereh likad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an tohun nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an notokade len aTəmagw, ale nilav nam̄oso lalan am mai galito!Š

29 “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsələŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

3

Napisulan van hən alat siYesu a Sartis

1 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Sartis. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad aNunun aGot toməlevru mai nam̄eso toməlevru, ginau nokəmaiegai ke:

“Ginau noləboi natit p̄isi məttoḡole, noləboii ke məttoḡat nəhes ke mət̄tomaur, wake mətumat.

2 Mitilele, mətəhulahul! Naḡide samit lotovoi sal pəpadaŋ ləḡimasig, mitigol lidaŋ am. Husur nusab̄i ke len nəhon aGot sagw, nəsa məttoḡole, mət̄sagol səhav.

3 Mitinau təlmam hən naḡusanan mət̄tosəsələŋ həni mai mət̄todəlomi a m̄o. Mitigol husuri, ale pair dan nəsaan samit gail. Asike mət̄bilele, asike mət̄behulahul, dereh negəm sun̄an nəvanuan vən̄vənah, ale asike mət̄oləboi namityal nəḡegəm lan hən nəḡilav nəpanismen mai gamito.*

* 2:20: 1Ki 16.31, 19.1-2; 2Ki 9.22, 30 * 2:23: Psa 7.9, 62.12; Jer 17.10 * 2:27: Psa 2.8-9 § 2:28: Num 24.17; KelV 22.16. *Namoso lalan* evi aYesu, gol ke dereh tilav gai gabag mai alat lotowin səhor nədaŋan hən nəsaan mai togol naləŋonian san tabtab vəbar nagilen. * 3:3: Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; 2Pit 3.10

4 “Ikad gamit galevis a Sartis ei ləsados nahurabat salit hən nəsaan, ləsamedas nəmauran salit hən nəsaan. Ale dereh liyar mai ginau, nahurabat salit topəhw. Dereh liyar mai ginau husur lunor hən ləbīyar mai ginau.

5 Avān ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, len naṽide tomāienan, dereh tesun nahurabat topəhw. Asike nukaskas nahəsan dan naləbulat hən nəmauran, avil dereh nikel kot nahəsan len nəhon aTəmagw mai aŋel san gail.

6 “Avān ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Filatelfia

7 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Filatelfia. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi siGot notovi nakitinan, ginau nukad naki siTevit tovi Kiŋ. Nəsa notosəŋav həni, avān ideh edədas bəkəköl həni. Nəsa notokəköl həni, avān ideh edədas bəsəŋav həni. Ginau nokəmaiegai ke:*

8 “Ginau noləboi natit p̄isi məttoŋole, ale nosəŋav hən nabopita m̄os gamito avān ideh edədas bəkəköl həni. Bathut noləboii ke mətukad natuhdaŋan, be mətugöl nəsa notokele len nasoruan sagw, ale mətsakel na-kel-mətahun-ginau-an boŋ ideh.

9 Alat len naβonβonan siSetan, naJu lotokis galit hən alat siGot be sakitin, lolibliboŋ, dereh nigöl galit letəŋedur bathuriemito, hən ləbələboi səhoti ke notoləmas bun gamito.*

10 Bathut məttoŋol husur nakelean sagw todaŋ ke, mitikad nə-daŋ-βuri-an bəbəlav, dereh ginau netəgau gol gamito dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an pəpadaŋ hən bəgəm bar navile a pan kavkav, hən βitaltal kitev nadələmian sinəvanuan lotosuh lan ke timabe.

11 Ginau dereh negəm tutut. Mətətəgau gat nadələmian məttoŋade, hən avān ideh asike βilav kuv nəprais samito.

12 Avān ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigöl tegəm vi rivbet len naim siGot sagw, ale aGot asike igam dani boŋ ideh am. Dereh nitos gat nahəsan aGot sagw lan, mai nahəsan nabiltivile siGot sagw tovi Jerusalem veveu bəgəm len nəmav len aGot sagw. Ale dereh nitos gat nahəsagw veveu lan.*

13 “Avān ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Laotisea

14 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Laotisea. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi nakitinan,* notodaŋ hən nəbikel kot nakitinan hən natit p̄isi tovisi, ginau notovi nəkadun natit p̄isi aGot toum həni, ginau nokəmaiegai ke:*

15 “Ginau noləboi natit p̄isi məttoŋole. Mətsapud buni, mətsasusus buni. Noləŋon masuṽ ke mətəpud buni o mətəsusus buni!

16 Be husur məttopat rivuh, mətəpud kəkereh ŋai, mətsapud buni, mətsasusus buni, vəha-sua ŋai dereh nəpulai hən gamito dan nabuŋogw, nemətahun gamito!*

* 3:7: Isa 22.22; Job 12.14 * 3:9: Isa 43.4, 49.23, 60.14 * 3:12: Isa 62.2 * 3:14: 2Kor 1.20 * 3:14: Pro 8.22 * 3:16: Len naut egai, alat lotopud buni lukad nadələmian len aYesu, ale alat lotosusus buni ləsəkad nadələmian lan. Be alat lotopat rivuh, ləsapud kəkereh, aGot emətahun galito husur lotopul hən nə-lon-uri-an.

¹⁷ Gamit mətuke, ‘Nopul hən natite, nukad natit p̄isi notoləŋoni, natideh nəsepar.’ Be mətəsnau səhoti ke məttomərav sədaŋ, mətunor hən nəvanuan gail lotololosa hən gamito, mətovi məsal, mətovi metbesw mai mətoburmalmal.

¹⁸ Nukel mai gamit ke, ivoi hən mətbeŋur nagol len ginau hən mətbeŋul həni, nagol lotolatlat kitevi len nəhab ke tomabe. Ivoi hən mətbeŋur nahurabat topəhw, hən mətbesun gail, hən asike nahurumit bisa len nəmalmalan samito. Ivoi hən mətbeŋur nəmersin nəmet, hən mətbiikas namətamit həni, hən mətbekeṭa.

¹⁹ Avan ideh notoləmas buni, dereh nəsihov lan, mai nigol tipanis hən nəbeŋusani. Imaienan, mətəpud, mitidaŋ len nakitinan ale pair dan nəsaan samit gail!*

²⁰ Ginau boh noil bopita, nudedel. Avan ideh besəsəloŋ hən nadologw, besəŋav hən nabopita, dereh nəbis van həni, ale namrihan katəp̄ol.

²¹ Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tebətah mai ginau len nabiltihai bətbətah sagw, suŋian notowin səhor nədaŋan hən nəsaan, ale notobətah mai aTəmagw len nabiltihai bətbətah san.

²² “Avan ideh tokad nədaraŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!”

4

Nalotuan len nəmav

¹ Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ, nokəṭa, noris nabopita tosəŋav len nəmav, ale nadoldol notosəsəloŋ həni a m̄o, nəwalan han tohum nətrampet, ikel mai ginau ke, “Gegəm a məhat gegai, ale dereh nəŋusan gaiug hən natit gail ləbimasvisi a tahw len natgalenan.”

² Vəha-sua ŋai aNunun aGot iwol hən ginau, ale noris nabiltihai bətbətah sua topat len nəmav, noris avan sua tobətah lan!

³ Atenan tobətah ei, nənahənah han ebilbil hum nəvat jaspera mai nəvat karnelian. Ale ikad nanivaniv tomial kəsən, garu len nəhai bətbətah hum nəvat emerald.*

⁴ Nəhai bətbətah tovi 24 ludar visi, ale nəvanuan totibau lotovi 24 lobətah len gail. Nəvanuan galenan lovi haŋut lotoil a m̄o lotosun nahurabat topəhw, mai len nəkadulito lukad nəkraun nagol hum sekiŋ.

⁵ Ale nəkabil ikabil mai nabiliurur ekurut len nabiltihai bətbətah rivuh. Ikad namial toməlevru lotopaŋ wunwun a m̄o len nabiltihai bətbətah enan. Namial galenan lovi aNunun aGot toməlevru.*

⁶ A m̄o len nabiltihai bətbətah ehum tokad nabiltimetduŋduŋ hən nakəlas tobilbil masil hum nəvat kristal.†

Dar vis nabiltihai bətbətah len nətarhət tovat han, ikad natit tovat lotomaaur, lotobaŋ mətalito a m̄o mai a tahw.

⁷ Natit nametəkav tomaaur esumian nalion, na-vəha-ru-an hən natit lotomaaur esumian natuhbuluk, na-vəha-tor-an hən natit lotomaaur nəhon esumian nəhon nəvanuan, ale na-vəha-vat-an hən natit lotomaaur esumian naikel tomələh.‡

⁸ Natgalen visusua lukad nəhabəlalito toməlevtes lotobaŋ mətalito a məhat mai pipite. Ləsəŋavŋav, be len nalennəyal mai nalenmariug luke, “Gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin,

* **3:19:** Pro 3.12; Ipru 12.6 * **4:3:** Hən naves 2-3, ris Eze 1.26-28, 10.1. *Jaspera:* evi nəvat sua gəsələboi gəbəkəṭa tur lan, nətau han tomial o tokəsən o toyaŋyaŋ; *karnelian:* evi nəvat tobisibis; *emerald:* evi nəvat tokəsən be tomasil. KelV 21.19-20. * **4:5:** Exo 19.16; Eze 1.13; Zec 4.2 † **4:6:** *Nəvat kristal* evi nəvat tomasil hum nakəlas səkad nətau ideh. ‡ **4:7:** Hən naves 6-7, ris Eze 1.5-10, 22, 10.14. *Naikel* evi nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori.

Nasuḅ aGot aBiltidaṇan,
ategaii tovi gai ta sutuai tia, tovi gai gagai,
mai tovi gai ḅegəm sal.”*

⁹ Nəboṇ natit tovat lotomaur lotosal suh nəyalyalan sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah, nəboṇ lotoputsan nahəsan, nəboṇ lotosipa vi təban gai tomaur vi sutuai vi sutuai,

¹⁰ nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien ategaii tobətah len nabiltihai bətbətah, ale lulotu hən ategaii tomaur vi sutuai vi sutuai. Lorin nəkraun nagol salito a mō len nabiltihai bətbətah, luke,

¹¹ “O Nasuḅ, aGot sinamito! Inor hən gəḅikad nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan sam̃.

Inor hən gəḅikad na-putsan-nahəsam̃-an mai nabiltidaṇan.

Husur gaiug goum hən natit p̃isi,

ale bathut naləṇonian sam̃, goum hən gail, gugol losuh, lukad nəmauran.”

5

Navuhean hən nalobulat

¹ Beti len navəlan nəmatu sitegaii tobətah len nabiltihai bətbətah, noris nalobulat tokad natosian len nətarhət toru lotobul hən, burut gati vəhaməlevru.*

² Ale noris aṇel todaṇ tokai len nadoldol towal habat ke, “Len nəhon aGot, ase inor hən ḅekin kotov nabuburutan, hən ḅevuh nalobulat eg tobul?”

³ Avil səkad avan ideh len nəmav, o len navile a pan, o buthəvile a pan toləboi ḅevuh nalobulat tobul o hən ḅəvuruṇi.*

⁴ Beti nutaṇ habat, husur ləsaləboi ləḅisaḅ avan ideh tonor hən ḅevuh nalobulat tobul ale hən ḅəvuruṇi.

⁵ Be len nəvanuan totibau lotovi 24 lotovi haṽut lotoil a mō, sua ikel mai ginau ke, “Sagitaṇ! Geris, sua len nəpasusan siTevit, Nalion len nahəmar sejutah, gai ewin səhor p̃isi aenemi san gail. Gai eləboi ḅekin kotov nabuburutan toməlevru, ale hən ḅevuh nalobulat tobul.”*

⁶ Ale noris natuhsipsip tohum nəvanuan gail lotogol tomat, avil eil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah mai natit tovat lotomaur, eil rivuh len nəvanuan totibau lotovi 24. Natuhsipsip enan ikad nəbalbal toməlevru mai namətan toməlevru lotovi Nunun aGot toməlevru, gai tosəvat galit vi lan navile a pan kavkav.*

⁷ Ale aTuhsipsip egəm, ilav nalobulat tobul dan navəlan nəmatu sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah.

⁸ Nəboṇ tolav nalobulat tobul, natit tovat lotomaur mai nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien aTuhsipsip. Galit p̃isi lukad navus beltaṇ ṽisusua, ale lotəgau nasiloḅ nagol lotopul hən nəhai pəhas nəḅon tosusau tovi na-sor-tuṽ-an silat siGot.*

⁹ Lokəkai hən nəḅe veveu ke,*

“Gaiug gunor hən gəḅilav nalobulat tobul

ale kin kotov nabuburutan gail hən gəḅevuhe.

Nəvanuan gail lugol gumat,

be len nəda hən nəmatan sam̃,

* **4:8:** Eze 1.18, 10.12; Isa 6.2-3 * **5:1:** Eze 2.9-10; Isa 29.11. Nəboṇ lotobul hən nalobulat, loburut gat nagilen hən nəwaks, ale nəboṇ nəwaks tomədmədaṽ sal luṽos gat nənahənah hən avan sua lan tokele ke nalobulat enan evi esan, mai avan tile saləboi ḅevuhe. * **5:3:** Flp 2.10 * **5:5:** Gen 49.9; Isa 11.1, 10

* **5:6:** Isa 53.7; Zec 4.10 * **5:8:** Psa 141.2 * **5:9:** Psa 33.3, 98.1; Isa 42.10

goŭur nəvanuan gail hən ləbēvi siGot,*
 goŭur galit dan nahəmar p̄isi, nasoruan p̄isi,
 nabi tiltile p̄isi mai naluŭoh hən nəvanuan gail p̄isi.

¹⁰ Ale gugol logəm vi hai tutumav gail təban aGot,
 nəvanuan gail lototoh pipihabəlan.*

Dereh leil a m̄o hən nəvanuan gail len navile a pan.”

¹¹ Beti nokəta tətəs, ale nosəsəloŋ hən nadolon aŋel gail tosoḅur masuŕ
 notodədas nəbēŭuruŋ gail.* Aŋel gail mai natit lotomaur mai nəvanuan
 totibau gail ludar vis nabiltihai bətbətah.

¹² Len nabiltidoldol luke,
 “ATuhsipsip, nəvanuan gail lotogol tomat, inor len nəhon aGot
 hən b̄ikad nabiltidaŋan, b̄epul hən natite, b̄ikad namitisau hən nəmauran
 tonor mai na-ləboi-buni-an hən b̄igol natite.

Inor hən natit p̄isi ləbēputsan nahəsən. Inor hən b̄ikad nəyalyalan hən
 nəbathumənas mai na-sor-sal-suhi-an.”

¹³ Beti nosəsəloŋ hən natit p̄isi lotosuh len nəmav mai len navile a pan mai
 buthəvile a pan mai len tas, natit p̄isi luke,

“Datisal suh atenan tobətah len nabiltihai bətbətah mai aTuhsipsip,
 dateputsan nahəsalaru,

nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an,
 lipat len gəlaru vi sutuai vi sutuai!”

¹⁴ Natit tovat lotomaur luke, “Ganan,” ale nəvanuan totibau lotovi haŭut lotoil
 a m̄o, luteh len tan, kəta vi pan, lulotu.

6

Nabuburutan toməlevtes

¹ Nəboŋ notokəta, noris aTuhsipsip tokad naləḅulat tobul, ekin kotov
 nabuburutan metəkav len nabuburutan toməlevru lotoburut gat naləḅulat
 tobul.* Ale nosəsəloŋ hən esua len natit tovat lotomaur tosor len nadolon
 tohum nabiliurur toke, “Gəmai!”

² Nokəta, ale noris nahos topəhapəhw togəmai. Atesua tosaḅ lan etəgau
 navus mai nəwei han. Ikad nəkraun nagol aGot tolav maii hən tosuni, ale hum
 nəvanuan towin səhor naenemi san gail len nəbālan tosoḅur, igam van hən
 b̄ewin səhor p̄is naenemi san gail.

³ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-ru-an, nosəsəloŋ hən na-
 vəha-ru-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!”

⁴ Nahos togon egəmai, nahos tobisibis. Atesua tosaḅ lan, aGot ilav nabiltiḅu
 nəbālan maii, hən b̄ikad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an, hən b̄ilav kuv natəmat
 dan navile a pan, hən nəvanuan gail ləbimat len nəbalbālan mai galit gabag.

⁵ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-tor-an, nosəsəloŋ hən na-
 vəha-tor-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” Ale nokəta, noris nahos
 mermer togəmai, ale atesua tosaḅ lan, len navəlan etəgau nasəkel tonənoŭ hən
 naməlasan.*

* **5:9:** Kol 1.20 * **5:10:** Exo 19.6; KelV 1.6 * **5:11:** Dan 7.10 * **6:1:** KelV 5.1 * **6:5:** Hən naves
 2-5, ris Zec 1.8, 6.1-8. Len nasəkel, nəvanuan enənoŭ hən naməlasan namətəlai gai toləboii mai naməlasan
 hən natit gai saləboi, hən b̄eləboi naməlasan han.

⁶ Ale nosəsəloŋ hən nəwalan hum nadoldol togəm len natit tovat lotomaaur toke, “Nəvat hən nalita tosua hən nawit dereh tevi natenarius tesua, nəvat hən nalita totor hən nəpali dereh teŋitŋitoŋ.† Ale sagemədas naoil mai nəwain!”

⁷ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-vat-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-vat-an len natit tovat lotomaaur toke, “Gəmai!”

⁸ Ale nokəta, noris nahos togəmai, nətau han tokəsan wawwav. Atesua tosah lan, nahəsan aMatan, ale Naut Nəmatan ehusuri, itah maii. AGot ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbigol bəsua bimat dan tovat len nəvanuan pisi len navile a pan. Ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbigol nəmatan len nəbalan o nə-par-hanian-an o naməsahan tiltile o narivatəvat nalilihai.‡

⁹ Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-rim-an, pipit nəmel tutumavan, noris nəlon alat lotomat sil nasoruan siGot. Nəvanuan gail lugol alaten lumat sil na-kel-uri-an tovoi lotodaŋ hən ləbikel koti.

¹⁰ Lukai habat van hən Nasuḅ. Luke, “Masta gaiug gotovi Got kitin! Gitoh tebəlav mabe vir gəbenənoŋ hən nəvanuan lotosuh len navile a pan mai nəbathut nakitinan hən ləbipanis sil nəsa lotogole hən ginamito? Gigol nasisilan hən galito husur nəda hinamit mai nəmatan sinamit ŋais?”

¹¹ Beti aGot ilav nahurabat pəhapəhw mai galit pisi. Ale ikel mai galit ke liŋavŋav kəkereh vir naslev siYesu gail suman galito, mai awawa salit len nadəlomian bisoḅur ləbimat. Bathut nəvanuan lotomətahun aGot dereh ligol alatenan limat sil nadəlomian lotokade len aYesu van vəbar na-ŋurun-gati-an bihau hən alat ləbimat.

¹² Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevtes-an, noris nabiltidu todū. Noris namityal togəm mermer hum nahurabat harharo, ale noris nahəbati kavkav togəm bisibis hum nəda.

¹³ Beti naməso gail len nəmav luteh len tan, hum naŋit nəhai lotoveu lotorus len nəlan paru.

¹⁴ Ale nəmav ebul vi tut hum naləḅulat lotəbul həni, ale naŋəhuh mai naholoul pisi lorus dan namilelito.§

¹⁵ Beti nakiŋ sinavile a pan gail, nəvanuan totibau gail, nabiltisoltia lotoil a mō hən nasoltia tosoḅur, alat lotopul hən natite, nəvanuan bəbau gail, naslev gail mai alat ləsavi slev, galit pisi losusuah len naḅurhuvat gail mai napipivat hən naŋəhuh gail.

¹⁶ Ale lukai van hən naŋəhuh mai nəvat gail ke, “Mititeh len ginamito, susuan ginamit dan nəhon atenan tobətah len nabiltihai bətbətah. Susuan ginamito dan nəlol paŋpaŋ seTuhsipsip!*

¹⁷ Husur nəboŋ totibau hən nəlol paŋpaŋ səlaru egəm tia, ale as teləboi beil gati?”*

7

Alat a Israel lotovi 144,000

¹ Beti noris aŋel tovat lotoil, sua len nanot, sua len nais, sua len nasaut mai sua len nawes. Loil gol nəlan gail hən nəlan asike beŋuv nətan o nətas o nəhai ideh.*

† **6:6:** *Natenarius* evi nəvat naŋurŋuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua. *Nəpali* ehum nawit be nabus han isa səhor nawit. Husur enan nəvat han ekəkereh ŋai. Nawit mai nəpali lovi hanian seju gail, be len naut egai nəvanuan lupar hanian ale nəvat hən nawit mai nəpali etibau masuŋ. ‡ **6:8:** Eze 14.21. Naməsahan tiltile eləboi bevi *navilesir*. § **6:14:** Hən naves 12-14, Isa 13.10-13, 34.4; Eze 32.7-8; Amo 8.9; Jol 2.10; 2Tim 4.13 * **6:16:** Hos 10.8; Luk 23.30 * **6:17:** Jol 2.11; Zep 2.2-3 * **7:1:** Jer 49.36; Dan 7.2; Zec 6.5

² Ale noris aņel togon togəm len naut namityal tovisi lan, ikad natesua hum næstam hən biþos gat nabuburutan len natite ke siGot nəkadun nəmauran. Ale ikai habat van hən aņel tovat galenan, aGot tolav mai galito nədaņan hən ləbēmədas nətan mai nətas.

³ Ikai ke, “Mititoh bai! Samtemədas nətan o nətas o nəhai gail vəbar namtbiþos gat næstam len nabunəhon naslev siGot sidat gail binonj.”*

⁴ Ale nosəsəlonj hən naþuruņan salit aņel toþos gat næstam len nabunəholito ke lovi siGot. Iþos gat næstam len 144,000 dan nahəmar þisi ta Israel:

⁵ 12,000 dan nahəmar Jutah,

12,000 dan nahəmar Reupen,

12,000 dan nahəmar Kat,

⁶ 12,000 dan nahəmar Aser,

12,000 dan nahəmar Naftali,

12,000 dan nahəmar Manasseh,

⁷ 12,000 dan nahəmar Simeon,

12,000 dan nahəmar Levi,

12,000 dan nahəmar Issakar,

⁸ 12,000 dan nahəmar Sepulun,

12,000 dan nahəmar Josef,

12,000 dan nahəmar Penjamin.

Nə-sal-suhi-an sebiltiuvoh

⁹ Husur natgalenan noris nabiltiuvoh, avan ideh edədas beṽuruņi. Logəm len naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile þisi, logəm len nahəmar þisi, logəm len nəvanuan nabi tiltile gail þisi mai nasoruan þisi. Ale loil a mō len nabiltihai bətbətah mai len nəhon aTuhsipsip. Losun nahurabat toþəhapəhw ale len navələlito lutariv nəpashət nadet.*

¹⁰ Ale len nabiltidoldol lukai habat ke, “Nə-lav-kuvi-an dan na-ləņon-isa-vəsa-an egəm len aGot sidato tobətah len nabiltihai bətbətah, mai egəm len aTuhsipsip!”

¹¹ Ale aņel gail þisi loil dar vis nabiltihai bətbətah mai nəvanuan totibau gail mai natit tovat lotomaur. Luteh len tan, ḃov kəta vi pan, a mō len nabiltihai bətbətah hən ləbilotu hən aGot ke,

¹² “Kitin! Na-sor-sal-suhi-an,

nəyalyalan hən nəbathumənas,

namitisau hən nəmauran tonor,

nasipaan, na-putsan-nahəsən-an,

nabiltidaņan,

mai na-ləboi-buni-an hən ḃigol natite;

tevi təban aGot sidato vi sutuai vi sutuai.

Ganan!”

¹³ Beti sua len nəvanuan totibau gail eus ginau ke, “Alategai lotosun nahurabat pəhapəhw gail, lovi ase? Logəm len naut a be?”

¹⁴ Ale nusor vari ke, “Nəsələboi. Nasuḃ, gaiug goləboi, gikele.”

Beti ikel mai ginau ke, “Lovi alat lotolavutur len nəboņ hən na-ḃilti-ləņon-isa-vəsa-an gail. Lokəkəs nahurabat salit len nəda heTuhsipsip, gol lotopəhw yesyes.*

* **7:3:** Eze 9.4-6 * **7:9:** Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad naṽite lotohanhani. Len naut a Israel lobilḃil həni hən ləbeṽusani ke lotowin səhor aenemi salit gail len nəḃalan o hən beṽusan nahəhaṽuran salito. * **7:14:** Dan 12.1; Mat 24.21; Mak 13.19

15 Imagenan loil a mō len nabiltihai bətbətah siGot, ale loum san len nalennəyal mai nalenmariug len naim san. Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah dereh tikabut gol galito, havhav hən galito.

16 Asike lumalkəkat, asike lumaduh boŋ ideh am. Asike nəyal esun masuŋ hən galito, asike napudan ideh ilat karkar hən galito.

17 Husur aTuhsipsip toil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah dereh tekətkəta təban galit hum tovi vanuan nasipsip salito. Dereh tesəhar galito vi lan nabəko gail hən nəwai nəmauran. Ale aGot dereh tigar namətarur gail pisi dan namətalito.”†

8

Nabuburutan na-vəha-məlevru-an

1 Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevru-an, len nəmav naut ebut len nahudhut nəhaua.

2 Beti noris aŋel lotoməlevru lotoil len nəhon aGot, ale ilav nətrampet* lotoməlevru mai galito.

3 Ale aŋel sual am totəgau nasiloh nagol hən nəhai pəhas tobasw, egəm il ben nəmel tutumavan.* Ale aGot ilav nəhai pəhas isoḅur maii, hən biŋol biḅon mai na-sor-tuŋ-an gail silat siGot pisi. Ale eviol həni len nəmel tutumavan lotoum həni hən nagol, nəmel tutumavan enan ipat a mō len nabiltihai bətbətah.

4 Ale nəbasuhab hən nəhai pəhas toḅon mai na-sor-tuŋ-an gail silat siGot, evi məhat len nəhon aGot, dan navəlan aŋel.

5 Beti aŋel enan ilav nadurinen topaŋ dan nəmel tutumavan, igol epul len nasiloh nagol hən nəhai pəhas, ale ebubulani vi lan navile a pan, ale nabiliurur ekurut, ikad nəwalan gail, nəkabil ikabil mai nadu edu.*

Nətrampet gail

6 Beti aŋel lotoməlevru lotokad nətrampet lotoməlevru, loutaut hən ləḅəvuv gail.*

7 Aŋel metəkav eḅuv nətrampet san. Nəais† mai nəhab artəḅon mai nəda, aGot idaŋi vi lan navile a pan. Nahudhut tosua dan totor hən navile a pan, nəhab ihani. Nəhai tosua dan totor, nəhab ihan tavun gail, mai naliol kəsan pisi.*

8 Beti aŋel na-vəha-ru-an eḅuv nətrampet san, ale natit hum nabiltiḅehuh topaŋ, aGot ibar həni len tas. Nahudhut nətas tosua dan totor egəm vi da.

9 Nahudhut tosua dan totor hən natit pisi tomaur len tas, lumat, mai len nəlanis pisi, tosua dan totor lumasiŋ.

10 Beti aŋel na-vəha-tor-an eḅuv nətrampet san. Nabiltiḅeso topaŋ hum namial, iteh dan nəmav vi lan nahudhut tosua dan totor hən nawisel gail mai nabəko gail.*

11 (Ale lokis naməso enan hən Nəhai Tokon.) Nahudhut tosua dan totor hən nəwai egəm kon, ale nəvanuan isoḅur lumat husur lotomun nəwai enan tokon.*

12 Beti aŋel na-vəha-vat-an eḅuv nətrampet san. Natsua iḅas nahudhut tosua dan totor hən namityal mai nahəbati mai naməso gail, hən nəmargobut ḅesusuan nahudhut tosua dan totor hən namialan halito. Namial eḅuer len nahudhut tosua dan totor hən nalennəyal mai nalenmariug.*

† 7:17: Len naves 16-17, ris Psa 23.1-2; Isa 25.8, 49.10; Eze 34.23 * 8:2: Nətrampet ehum nahəmadu o nəbalbal sesipsip o natit tomagenan tovi metəlai gotoḅuv lan hən biwal * 8:3: Exo 30.1-3 * 8:5: Exo 19.16; Lev 16.12; Eze 10.2 * 8:6: 1Tes 4.16 † 8:7: Nəais evi nəwai todaŋ nəboŋ tosusus buni. * 8:7: Exo 9.23-25; Eze 38.22 * 8:10: Isa 14.12 * 8:11: Jer 9.15 * 8:12: Exo 10.21-23

¹³ Beti nokəta, ale naikel‡ sua toməlah len naməsav, nosəsəloŋ hən tokai habat ke, “Wee! Namətahwan! Namətahwan! Namətahwan dereh tibar alat lotosuh len navile a pan, bathut nəsa bəvisi bogai, nəboŋ aŋel naməkot lototor ləbēvuv nətrampet salit gail!”

9

¹ Beti aŋel na-vəha-rim-an eŋvuv nətrampet san. Noris naməso sua toteh tia dan nəmav vi lan navile a pan, ale aGot ilav naki hən nəbur nəpanismen səkad nabutite mai aMeso enan.

² Nəboŋ aMeso tosəŋav hən nəbur enan, ibasw vi məhat dan nəbur hum nəbasuhab hən nəbiltiḥab togol namətəlai tovi wai. Ale nəbasuhab togəm len nəbur ikabut gol namityal mai naməsav.*

³ Beti nalokust* gail loməlah dan nəbasuhab vi lan navile a pan, ale aGot ilav nədaŋan hum naskopion mai gail hən ləbēvin nəvanuan.*

⁴ Ale aGot ikel mai galit ke salemədas naliol o nəhai o natideh tokəsan, be loləboi ləbēmədas nəvanuan ŋai ləsəkad nəstam siGot len nabunəholito.*

⁵ Ikel mai galit ke saligol nəvanuan gail limat, be loləboi ləbīgol ləbələŋon bīsa vəsa len nahəbati bərim. Na-ləŋon-isa-vəsa-an salit dereh tehūm napəŋasan sinəvanuan nəboŋ naskopion tovinī.

⁶ Len nahəbati torim enan, nəvanuan gail dereh lidon nəmatan, be asike lusabi, leləŋon masuŋ hən nəmatan be dereh tigam dan galito.*

⁷ Nalokust lohum nahos lotoutaut vir nəbiltiḥalan. Lukad natit hum nəkraun nagol len nəkadulito ale nəholito esumian nəhon nəvanuan.

⁸ Lukad navurulito hum navurun napəhaŋut toləbləbah, nariŋolito ehum nariŋon nalion,

⁹ lukad namətəlai tokabut gol nəmabulito ale nəwalan hən nəhabəlalito ehum nəwalan hən nahos mai nəkat nəḥalan lotosəbur lotomur vi lan nəbiltiḥalan.†

¹⁰ Lukad nagilelito lotoləboi ləbēvin nəvanuan hum naskopion, ale nagilelito ikad nədaŋan hən ləbələboi ləbīgol nasənahan len nəvanuan gail len nahəbati bərim.

¹¹ Lukad nakiŋ toil a mō hən galito, tovi aŋel hən nəbur nəpanismen səkad nabutite. Len nasoruan seIpru gail nahəsan aApatton, len nasoruan ta Kris nahəsan aApollyon.‡

¹² Natit metəkav nəvanuan gail lotomətahw habat lan inon, be geris, ikad natit teru am arbēgəm sal.

Nətrampet naməlevtesan

¹³ Beti aŋel na-vəha-məlevtes-an eŋvuv nətrampet san. Nosəsəloŋ hən nadoldol sua togəm len nəbalbal tovat hən nəmel tutumavan nagol toil len nəhon aGot.*

¹⁴ Beti nadoldol ikel mai aŋel na-vəha-məlevtes-an tokad nətrampet ke, “Gisah ruḥat nəhau tobaŋis gat aŋel tovat len naut hən nəbiltiwisel Eufates.”

¹⁵ Ale isah ruḥat aŋel lotovat aGot toutaut hən galito vir nəhaua, nəmaribon, nahəbati mai nasihau enan, hən ləbīgol bəsua bimat dan totor len nəvanuan pisi len navile a pan.

¹⁶ Nosəsəloŋ hən napururūŋan hən nəvanuan nəḥalan salito lotosah len nahos. Lovi eru vəha-10,000 vəha-10,000; gol lovi 200,000,000 pisi.

‡ **8:13:** *Naikel* evi nəman naməsav tohum nəbiltibal. * **9:2:** Gen 19.28 * **9:3:** *Nalokust* ehun natohtohlomətu, ihanhan natideh tokəsan ale egəm len nəbiltivəshəte tohum nəmarigw. * **9:3:** Exo 10.12-15; Luk 10.19 * **9:4:** Eze 9.4; KelV 7.2-3, 8.7 * **9:6:** Job 3.21; Jer 8.3 † **9:9:** Hən naves 7-9, Jol 1.6, 2.4-5 ‡ **9:11:** Nəhes eru enan, namilelaru ke, *Gai tomədas bun nəvanuan gail.* * **9:13:** Exo 30.1-3; KelV 8.3

¹⁷ Len na-kəta-risi-an sagw nahos gail mai alat lotosah len gail lumaiegai: alat lotosah lukad nametəlai tokabut gol nəməbulito tobisibis hum nəhab, mai toboŋboŋ, mai toyanyaŋ hum nəsalfa. § Nahos, nəkadulito ehum nəkadun nalion. Ale nəhab, nəbasuhab mai nəsalfa evivile dan nəpəlito.

¹⁸ Nahudhut tosua dan totor hən nəvanuan gail len navile a pan lumat len natit totor galegai: nəhab mai nəbasuhab mai nəsalfa lotovivile dan nəpəlito.

¹⁹ Nədaŋan hən nahos galenan ipat len nəpəlito mai nagilelito. Husur nagilelito lohum nəmat lotokad nəkadulito lotoləboi ləbigol nasənahān.

²⁰ Avil nəvanuan ləsəmat len napəŋasan galenan, galit ləsəpair dan naṽide sasa salito hən ləbipair van hən aGot. Ao, lulotu sal hən natəmat gail mai nəlablab lotoum həni hən nagol, nasilva, nabrons, nəvat mai nəhai. Nəlablab galenan ləsaləboi ləbəkəta, ləsaləboi ləbesəsəlon, ləsaləboi ləbiyar be nəvanuan lulotu hən gail sal!*

²¹ Nəvanuan gail ləsəpair dan nəmatan lotogolgole hən nəvanuan, ləsəpair dan na-gol-nəbehi-an salito o naṽide salit hən naitian taṽtaṽor o navənvənahān lotogolgole.

10

Aŋel mai natuhloḅulat tobul

¹ Beti noris aŋel togon todaŋ, togəm vi pan len nəmav. Nəməkasw ipat gol niben hum nahurabat, nanivaniv ipat len nəkadun, nəhon ehum namityal mai narien gəlaru, ehum artovi hab.

² Natuhloḅulat tobul esəŋav len navəlan. Eriŋ narien nəmatu len tas mai narien nəmair len tan.

³ Ale ikai len nadoldol towal habat hum nalion toṽun. Nəboŋ tokai, nadolon nabiliurur lotoməlevru luwal, lokurut.

⁴ Nəboŋ nabiliurur lotoməlevru lotokurut, noutaut hən nəḅitos gat nəsa lotokele, be nadoldol len nəmav ike, “Sagikel vəhot natgalenan nabiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.”*

⁵ Beti aŋel notoris toil len tas mai len tan, isar hən navəlan nəmatu vi məhat, vi lan nəmav.

⁶ Len nahəsān atenan totoh vi sutuai vi sutuai, atenan toum hən nəmav mai natit pisi tosuh lan, navile a pan mai natit pisi tosuh lan mai nətas mai natit pisi tosuh lan; len nahəsān atenan, aŋel ita gat na-kel-gati-an toke, “AGot asike evəlo am!

⁷ Be nəboŋ aŋel na-vəha-məlevru-an pəpadaŋ hən ḅəṽuv nətrampet san, nasor-utaut-an siGot tosusuah, dereh tisarpoh. Dereh tevisi hum tokel uri mai nəvanuan nauman san, ahai kelkel ur gail.”†

⁸ Ale nadoldol len nəmav notosəsəlon həni, isor tətās mai gināu, ike, “Givan, lav naləḅulat tobul, tosəŋav dan navəlan aŋel toil len tas mai len tan.”

⁹ Imaienan, nuvan hən aŋel egaii, nukel maii ke tilav natuhloḅulat mai gināu. Ale ikel mai gināu ke, “Lavi, hani. Len nəpam̄ dereh tihehe hum nəhani‡ be len natəbaŋ ham̄, dereh tikon!”

¹⁰ Na nulav natuhloḅulat dan navəlan aŋel, nuhani. Len nəpəgw ihehe hum nəhani, be nəboŋ notohani tonon, egəm kon len natəbaŋ hagw. §

§ 9:17: Nəsalfa evi nəvat toyanyaŋ. Goləboi gəḅisəḅi pəpadaŋ hən nəhab a Bu. * 9:20: Psa 115.4-7, 135.15-17; Dan 5.4, 23; 1Tim 4.1 * 10:4: Len nasoruan ta Kris ike, *Burut gat natgalenan nabiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.* † 10:7: Len nasoruan ta Kris, sake nəvanuan nauman san be ike naslev san gail. Hən naves 5-7, ris Exo 20.11; Deu 32.40; Dan 12.7; Amo 3.7. ‡ 10:9: Nəhani evi natit tohehe masuṽ topat len naim sesukapak gail. § 10:10: Hən naves 8-10, ris Eze 2.8-3.3. Nəboŋ toke *natəbaŋ tokon*, hum ma tohum nabəhaṽun tomaluēlu.

11 Beti lukel mai ginau ke, “Gimaspəhav utaut tətəs husur nəsa aGot tosor utaut həni mōs nəvanuan nabi tiltile gail, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, nasoruan gail mai nakiṽ lotosobur.”

11

Eru artokel kot aGot

1 Beti lulav namita tohum nəhai nəyaran mai ginau. Luke, “Gile məhat. Gisab səhot nabəlavən hən naim siGot mai nəmel tutumavan, ale geṽuruṽ alat lotolotu ei.*

2 Sagisab səhot nabəlavən hən naholəvat todar vis naim siGot, husur aGot ilavi tia mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, ale dereh lipal sar nabiltivile siGot len nahəbati lotovi 42.*

3 Ale ginau dereh nitabtabuh len nəvanuan eru arḃikel kot ginau. Ale dereh aresun nahurabat toharharo*, arikel ur napisulan sagw len nəmariboṽ tovi 1,260.”

4 Nəvanuan eru enan arovi nəhai oliv eru, mai nametəlai namial eru artoil. Gəlaru aroil len nəhon Nasub, aMasta hən navile a pan.*

5 Avan ideh ḃike ḃemədas gəlaru, dereh nəhab tilavurvur dan nabuṽolaru, tihan puṽpuṽ aenemi səlaru gail. Avan ideh toke ḃemədas gəlaru, timasmat mageṽan.

6 Gəlaru arukad nədaṽan hən arḃekəkol gat nəmav, hən naus asike ḃeus nəboṽ arḃikelkel ur napisulan siGot. Arukad nədaṽan hən arḃigol nəwai mai nətas gail legəm vi da, arukad nədaṽan hən arḃiṽas vəha-sob̄sob̄ur hən navile a pan hən naməsahan tiltile husur naləṽonian səlaru.†

7 Nəboṽ na-kel-koti-an səlaru tohav, narivatəvat katkat togəm vi məhat dan nabur nəpanismen səkad nabutite, dereh tibal mai gəlaru, tewin səhor gəlaru, ale tigol arimat.*

8 Ale nibəlaru aripat metḃisal len nabiltivile, lotokisi hən naut a Sotom o Ijip len nasoruan kəta. A mō, luṽos gat Nasub, aMasta səlaru len nəhai balbal len naut enan.‡

9 Ale len nəmariboṽ totor mai nətarhəmitiyal len nəmariboṽ tosual am, galevis len nəvanuan nabi tiltile, len nahəmar gail, nasoruan gail mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, dereh leris nabirimat həlaru, husur ləsədaṽ hən avan ideh ḃitavun gəlaru.

10 Ale alat navile a pan dereh lehəhaṽur hən nəmatan səlaru. Len nakemke-man salito, dereh lesəvat naviolan gail van hən galit gabag, husur ahai kelkel ur eru enan artogol lotoləṽon tosa vəsa, arumat.

11 Be nəboṽ nəmariboṽ totor mai nətarhəmitiyal len nəmariboṽ tosual am lotonoṽ, aGot esuṽavṽav hən nəmauran vi lan gəlaru, ale arule məhat, aroil hən nariəlaru. Galit ḃisi lotoris gəlaru lomətahw, lom̄in̄min̄ikot.*

12 Ale arosəsəloṽ hən nadoldol togəm len nəmav, towal habat, tokel mai gəlaru ke, “Məregəm məhat gegai!” Ale nəboṽ artovi məhat vi lan nəmav len nəmavkasw, aenemi səlar gail lokəta ris gəlaru.*

* **11:1:** Eze 40.3; Zec 2.1-2 * **11:2:** Luk 21.24 * **11:3:** *Nahurabat toharharo* ehum nəbak namətu, luvai hən nasivurhət nənani. Nəboṽ alat a Israel o naJu gail lotosuni, eṽusan nalolosaan salito husur nəmatan o nabiltisaan. Nəboṽ ahai kelkel ur tosuni, ikel mai nəvanuan gail ke limaspair dan nəsaan salito van hən aGot. Asike ləḃigole, dereh limasig o natsua tosa masuṽ tegəm len galito. * **11:4:** Zec 4.3, 11-14 † **11:6:** 1Ki 17.1; Exo 7.17-19; 1Sam 4.8. Len naut egai, nəboṽ toke *naməsahan tiltile*, namilen eləboi ḃevi navilesir. * **11:7:** Dan 7.3, 7, 21; KelV 13.5-7, 17-18 ‡ **11:8:** Isa 1.9-10; *Sotom:* Gen 18-19. * **11:11:** Eze 37.5, 10 * **11:12:** 2Ki 2.11

¹³ Len namityal enan ηai, nabiltidu edu, ale len nabiltivile, nahudhut tosua dan tosəηavur imasirsir. Nəvanuan lotovi 7,000 lumat len nadu enan, ale galit pisi lotomaur sal lomətahw, ale lusal suh nəyalyalan siGot len nəmav.

¹⁴ Natit na-vəha-ru-an nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoη, be geris, ikad natit na-vəha-tor-an am βegəm sal.

Nətrampet naməlevruan

¹⁵ Beti aηel na-vəha-məlevru-an eŷuv nətrampet san. Ale nadoldol lotowal habat logəm len nəmav, luke, “Gagai van, navile a pan ipat len navəlan aMasta sidato mai aKristo san, ale dereh teil a mō hənī hum akiη vi sutuai vi sutuai!”*

¹⁶ Nəvanuan totibau lotovi 24 lotobətah len nəhai bətbətah salito len nəhon aGot, luteh, βov kəta vi pan, lulotu hən aGot.

¹⁷ Luke,
“Namtosipa vi təban gaiug Nasub aGot, aBiltidaηan,
gotowol hən nəboη ta daməηai mai nəboη ta sutuai.
Namtosipa husur gulav namilerñ hən nədaηan samñ totibau,
gotubat il a mō hum akiη.

¹⁸ Naluŷoh hən nəvanuan naut tiltile, nəlilit ipaηpaη,
avil nəlol paηpaη samñ egəmai,

hən gəβenənoŷ hən alat lotomat mai nanoran samñ.

Evi nəboη hən gəβilav nakonpυrpuaran mai naslev samñ lotovi hai kelkel ur gail,

mai nəvanuan samñ gail,
galit pisi lotomətahw len nəyalyalan hən nahəsamñ,
nəvanuan naut kəmas mai nəvanuan totibau.

Evi nəboη hən gəβigol nəmasigan van hən alat lotomədas nəvanuan navile a pan hən ləβimasig.”*

¹⁹ Beti naim siGot len nəmav esəηav, ale len naim san noris nabokis hən na-kel-gati-an san, na-kel-gati-an aGot tota gati.* Ale nəkabil ikabil, ikad nəwəlan gail, nabiliurur ekurut, nadu edu, ale nəais erus vi pan hum naus.

12

Napəhaŷut mai nətrakon

¹ Beti noris nabiltitite tovisi len nəmav. Ikad napəhaŷut sua tosun namityal hum nahurabat. Nahəbati ipat pipirien ale len nəkadun ikad nəkraun hən naməso tovi 12.

² Etian. Ale nəboη toləηon nabəhaŷun, itaη, ikai len nəpasusan topəηas vəsa habat.

³ Beti noris navisian sual am len nəmav. Ikad nabiltitrakon tobisibis tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosəηavur. Len nəkadun toməlevru ikad nəkraun lotoməlevru.*

⁴ Nagilen eliv kuv tosua dan totor hən naməso gail, ale ibar hən gail vi lan navile a pan. Eil təban napəhaŷut enan topasus, hən βihan kavkav hən anatun nəboη βevisi.*

⁵ Ale aliten ipas anatun, aulumān βeil a mō hən naluŷoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən nəbatw nametəlai sekiη. Aηel isaβul anatun, ipati vi məhat van hən aGot, vi lan nabiltihai bətbətah san.*

⁶ Napəhaŷut enan igam yav van hən naut masmas tobəβesw, naut aGot toutaut hənī mōsi, hən βekətkəta təban len nəmariboη tovi 1,260 ei.

* **11:15:** Exo 15.18; Dan 2.44, 7.14, 27 * **11:18:** Psa 2.1, 5, 110.5, 115.12-13 * **11:19:** Ipru 9.4; Exo 25.10-22; KelV 8.5, 16.8, 21 * **12:3:** Dan 7.7 * **12:4:** Dan 8.10 * **12:5:** Isa 66.7; Psa 2.9

⁷ Beti ikad nabiltibalan len nəməv. AMikael mai aņel san gail lua ðal mai nətrakon, ale nətrakon mai aņel san gail luðal təlmam.*

⁸ Avil nətrakon sədaņ. Gai sawin len nəbalan enan, gol gai mai aņel san gail ləsəkad naut ideh am len nəməv.

⁹ Ale nabiltitrakon egaii, nəmat ta sutuai, gai lotokisi hən natəmat mai aSetan, togəras alat navile a pan kavkav, aMikael galito lubar həni vi pan vi lan navile a pan, gai mai aņel san gail.*

¹⁰ Beti nosəsəloņ hən nadoldol towal habat len nəməv toke,

“Gagai egəmai! Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan,

nədaņan, natoħan pipihabəlan aGot,

mai nədaņan hən na-il-a-mo-an seKristo san, egəmai!

AGot ilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan.

Eṽusan nədaņan san hum akiņ sidato.

Gagai aKristo san eṽusan nədaņan hən na-il-a-mo-an san.

Husur aSetan tokel ke awawa nədəlomian sidat gail lotosa,

atenan tokel ke lotosa len nəħon aGot len nalennəyal mai nalenmariug,

lubar hən atenan vi pan!*

¹¹ Len nəda heTuhsipsip mai len na-sor-ləboii-an salito, nakitinan lotokele,
lowin səħori tia!

Ləsətəgau gat nəmauran salito,

be loutaut hən ləbimat, ləsamətahw len nəmatan.

¹² Imagenan mitikemkem, gamit məttoħ len nəməv!

Mətehəhəṽur!

Be nabiltimətahwan dereh tegəm len navile a pan mai nətas,

husur natəmat evi pan van hən gamito len nabiltiħol paņpaņ,

bathut eləboii ke namityal togam gole.”

¹³ Nəboņ nətrakon tonau səħoti ke lotobar həni vi lan navile a pan, ehut napəhəṽut topas natətai ulumħan.

¹⁴ Be aGot igol alitenan ikad nəhabəlan eru hum nabiltiħkel, hən ðeləboi ðeməlah vi lan naut masmas toðəbesw, naut aGot toutaut həni mħosi, hən ðekətkəta təban ei a tut dan nəmat tovi trakon len nasihau totor mai nahudhusihau.*

¹⁵ Beti nəmat eru hən nəwai, isav dan nabuņon hum nawisel, hən ðisel husur napəhəṽut hən ðelivi van.

¹⁶ Be navile a pan evi tarhət selitenan, esəņav hən nabuņon, edəlom nawisel tosav dan nabuņon nətrakon hən ðimasur len tan.

¹⁷ Ale nəlon nətrakon epəņas napəhəṽut, ale ivan hən ðigol nabiltibalan mai nəpasusan san gail am, alat lotogolgol nəsa aGot tokel buni, lotodaņ len nakitinan aYesu tokel vəħoti.

¹⁸ Ale nətrakon eil len nabion bitas.

13

Narivatəvat katkat eru

¹ Beti noris narivatəvat katkat tovisi dan nətas. Ikad nəbalbal esəņavur mai nəkadun eməlevru ale ikad nəkraun tosəņavur len nəbalbal gail. Len nəkadun gail ikad nəhes lotosəvar aGot, mədas nahəsan.

* **12:7:** Dan 10.13, 21, 12.1; Jut 9 * **12:9:** Gen 3.1; Luk 10.18 * **12:10:** Job 1.9-11; Zec 3.1-2 * **12:14:** Dan 7.25, 12.7. *Naikel* evi nəman naməsav toħum nəbal be totibau səħori. Len nasoruan ta Kris sake nasihau totor mai nahudhusihau, be ike mityal, mityal gail mai nahudhumityal, pitoṽ hən Dan 7.25.

² Narivatəvat katkat notorisi ehum nalepat be nalohrien lohum nalohrien nabea ale nabuḡon ehum nabuḡon nalion. Ale nətrakon ilav nədaḡan, mai nabiltihai bətbətah hum sekiḡ, mai nədaḡan hən na-il-a-mō-an san maii.*

³ Noris narivatəvat katkat enan, nəkadun sua ikad nasənahən togol nəmatan, be nasənahən enan togol nəmatan imav, imaur təlmam. Navile a pan lumaḡmaḡ lan, ale lohusur narivatəvat katkat enan.

⁴ Ale lulotu hən nətrakon husur tolav nədaḡan hən na-il-a-mō-an mai narivatəvat katkat, ale lulotu hən narivatəvat katkat am, luke, “Ase esumən narivatəvat katkat egaii? Ase eləboi biḡol nabiltibalan maii?”

⁵ AGot idamḡ hən narivatəvat katkat bisor, ale ipatpat gai məhat len nasoran san, esəvar aGot, mədas nahəsən. Ale aGot idamḡ hən biḡad nədaḡan hən na-il-a-mō-an hən biḡol natideh toləḡoni len nahəbati tovi 42.

⁶ Ale esəḡav hən nabuḡon, esəvar aGot. Isor mədas nahəsən, ale isor mədas naut aGot totohtoh lan tovi alat lototoh len nəmav.

⁷ AGot idamḡ hən biḡol nabiltibalan mai alat siGot, ale ewin səhor galito. Ale aGot idamḡ hən beil a mō hən nəvanuan len nahəmar gail, nəvanuan nabi tiltile gail, nasoruan gail mai naluḡoh hən nəvanuan naut tiltile gail.†

⁸ Nəvanuan gail pisi lotosuh len navile a pan dereh lilotu həni. Wake alat aGot totos gat nahəsəlito len nalobulat hən nəmauran a tahw hən toum hən navile a pan, galito asike lulotu həni.* Nalobulat enan evi nalobulat seTuhsipsip nəvanuan gail lotogol tomat.

⁹ Gəbikad nədarinaḡ, gesəsəloḡ!

¹⁰ Avan ideh aGot toriḡi hən galit ləbibaḡisi ale səhari van, avan enan dereh libaḡisi ale səhari van. Avan ideh aGot toriḡi hən biḡmat len nabiltibu nəḡalan, dereh timat len nabiltibu nəḡalan. Imagenan, nəvanuan siGot limaskad nədaḡ-buri-an, limasdaḡ len nadəlomian salito.*

¹¹ Beti noris narivatəvat katkat togon totəvah tur len tan. Ikad nəbalbal eru hum nəbalbal sesipsip ulumən, ale isorsor hum nətrakon.

¹² Len nədaḡan hən na-il-a-mō-an sinarivatəvat katkat metəkav, igol navile a pan mai nəvanuan pisi lotosuh lan lulotu hən narivatəvat katkat metəkav enan tokad nasənahən hən nəmatan tomav.

¹³ Narivatəvat katkat hən nətan igol nabiltimerikel gail, igol nəhab topanḡ len nəmav vi pan bar navile a pan len nəhon nəvanuan gail.

¹⁴ Len namerikel gail narivatəvat katkat metəkav todamḡ hən narivatəvat katkat hən nətan biḡole len nəhon, egəras alat lotosuh len navile a pan. Ikel buni mai galit ke ligol nəlablab hən narivatəvat katkat tokad nasənahən hən nabiltibu nəḡalan tomaur təlmam.

¹⁵ Ale aGot idamḡ hən narivatəvat katkat hən nətan biḡlav nasuḡavḡavan mai nəlablab hən narivatəvat katkat metəkav hən bisor. Ale nəlablab ikel buni ke alat asike ləbilotu həni limasmat.

¹⁶ Igol ke nəvanuan gail pisi, naut kəmas lotokəkereh o lototibau, naut kəmas lotopar tite o lotopul hən natite, naut kəmas lotovi slev o ləsavi slev, limaskad nəmak sua len navəlalito o len nabunəholito.

¹⁷ Ale avan ideh topar mak saləboi biḡol naḡurian o na-pur-həni-an. Bike beḡur natideh o pur həni, timaskad nəmak tovi nahəsən narivatəvat katkat o naḡuruḡan han.

* **13:2:** Hən naves 1-2, ris Dan 7.4-6. *Nalepat* evi nabiltipus togəḡəris. *Nabea* evi narivatəvat katkat tobəlav səhor nəvanuan. † **13:7:** Hən naves 5-7, ris Dan 7.8, 21, 25, 11.36 * **13:8:** Psa 69.28; KelV 3.5

* **13:10:** Jer 15.2, 43.11

¹⁸ Len naut egai ivoi hən datbikad namitisau. Avan ideh tokad nəkadun, tisaḅ səhot namilen naḷuruḷan hən narivatəvat katkat egaii, husur evi naḷuruḷan sivan sua. Ale naḷuruḷan han evi 666.

14

ATuhsipsip mai nəvanuan san gail

¹ Beti nokəta, noris aTuhsipsip toil len Naḷehuh Sion. Ikad nəvanuan lotovi 144,000 lototah maii. Len natosian len nabunəholito lukad nahəsan mai nahəsan aTəman.*

² Ale nosəsəlonḷ hən nəwalan togəm len nəmav, tohum nətas kudkud topus mai nabiliurur tokurut habat. Ehum nəwalan nəvanuan lotogole nəboḷ lo-toranḷramə ḷonḷon hən navus beltaḷ tosəḷur.

³ Alat lotovi 144,000 lokəkai hən nəḷe veveu a mō len nabiltihai bətbətah, mai len nəhon natit tovat lotomaur, mai nəvanuan totibau lotovi 24. Səkad avan ideh toləboi ləḷəkəkai səhot nəḷe enan, be alat lotovi 144,000 aGot toḷur galit dan nəvanuan ḷisi len navile a pan, galit ḷai lokəkai səhoti.

⁴ Lotəgau gat naveveuan salito, ləsəbar niben aḷəḷəḷut ideh, be lohushusur aTuhsipsip len naut ideh tovi lan. Galit lovi alat aGot toḷur galit dan nəvanuan gail ḷisi hən ləḷevi esan mai seTuhsipsip. Lohum naḷit metəkav hən nəmatuan tovi naviolan vi təban aGot.

⁵ Nalibliboḷan sagəm len nabuḷolit boḷ ideh, səkad natideh tosa len galito avan ideh toləboi ḷikel uri.*

Aḷel itor

⁶ Beti noris aḷel togon tomələh len naməsav. Ikad na-kel-uri-an tovoi topat vi sutuai hən ḷikel uri mai alat lotosuh len navile a pan: naluḷoh hən nəvanuan naut tiltile ḷisi, nəvanuan len nahəmar ḷisi, nasoruan ḷisi mai nabi tiltile gail ḷisi.

⁷ Ale ikai habat ke, “Mətemətahw len aGot! Sal suh nəyalalan san, bathut namityal hən ḷepəḷehun navoian dan nəsaan egəm pəpadaḷ. Mitilotu hən atenan togol nəmav, nətan, nətas mai nabəko gail ḷisi.”*

⁸ Ale aḷel na-vəha-ru-an ehusur aḷel metəkav, ike, “Imasig! Naut a Papiion toyalyal imasirsir! Igol nəvanuan naut tiltile ḷisi lotərog hən nəwain han tovi nabiltiḷənonian san hən naitian tosa.”*

⁹ Ale aḷel na-vəha-tor-an ehusur gəlaru, ikai habat ke, “Avan ideh tolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, tokad nəmak san len nabunəhon o navəlan,

¹⁰ dereh gai temun nəwain hən nabiltiḷol paḷpaḷ siGot, nəwain aGot toḷir masmas həni vi lan nabiliwai hən nəlol paḷpaḷ san. Ale avan enan dereh teləḷon tisa vəsa habat len nəhab mai nəsalfa len nəhon aḷel siGot gail mai aTuhsipsip.*

¹¹ Nəbasuhab hən na-ləḷon-isa-vəsa-an silat lotomaienan dereh tikon vi məhat vi sutuai vi sutuai. Asike lukad nəḷavḷavan len nalennəyal o nalenmariug husur lotolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, ale lukad nəmak hən nahəsan.”*

¹² Imagenan, nəvanuan siGot gail, alat lotogol nəsa tokele, lotodaḷ len aYesu, limaskad nə-daḷ-ḷuri-an.*

* **14:1:** Eze 9.4; KelV 7.3 * **14:5:** Zep 3.13 * **14:7:** KelV 10.6 * **14:8:** Isa 21.9; Jer 51.7-8; KelV 18.2 * **14:10:** Isa 51.17; Gen 19.24; Eze 38.22; Luk 17.29 * **14:11:** Isa 34.10 * **14:12:** Egai nəbathusoruan hən naləḷulat egai. Datimasgol husur nəsa aGot tokele, datimasdaḷ len aYesu, datimassusumar, datimasdaḷ ḷur nəmauran sidat todaḷ, naut kəmas datḷimat sil nadəlomian dattokade len aYesu.

¹³ Beti nosəsəlonj hən nadoldol len nəməv toke, “Gitos gat nategai ke: Gagai van, alat lotomat len Nasuḅ, navoian siGot igol lukab həni.” ANunun aGot ike, “Evoi, lukab habat həni husur dereh liḅavḅav dan nəmauran salit todaḅ, bathut dereh likad naḅit nagolean salit lotovoi.”

Nəmatuan hən navile a pan

¹⁴ Beti noris nəməvukasw sua, ale ikad avan sua tobətah len nəməvukasw tosumən anatun nəvanuan.† Ikad nəkraun hən nagol len nəkadun, ale len navəlan etəgau naḅu tohaḅ tokan len nəlon.

¹⁵ Beti aḅel togon evivile len naim siGot. Ikai van hən atenan tobətah len nəməvukasw, ike, “Gilav naḅu saḅ tohaḅ, tuḅat tai nəhanian. Nəhanian len navile a pan imatu, evi namityal hən nəmatuan!”*

¹⁶ Na atenan tobətah len nəməvukasw ita kokotov nəhanian tomatu len navile a pan kavkav, ale isah tuani.

¹⁷ Beti aḅel sual am evivile len naim siGot len nəməv. Gai am etəgau naḅu tohaḅ tokan.

¹⁸ Ale aḅel tile am tokad nədaḅan hən towol hən nəhab, egəm len nəmel tutumavan. Ikai habat van hən aḅel tokad naḅu tohaḅ, ike, “Gilav naḅu saḅ tohaḅ, tuḅat ta kokotov nəhəvhət nakrep len navile a pan, sah tuan gail. Len nəhau nakrep gail naḅit nakrep lumen.”

¹⁹ Na aḅel ita kokotov nəhəvhət nakrep gail len navile a pan, ale ebubulan nəhəvhət nakrep gail len nabiltiḅur lotopal dasdas naḅit nakrep lan. Evi nabiltiḅur hən nəlol paḅpaḅ siGot.

²⁰ Ale lupal dasdas nakrep gail len nabiltiḅur vivile len nabiltivile. Ale nəda eriv dan nabiltiḅur enan, epul vəbar nəkadun nahos gail ale isel, nabəlavan han evi nəstatia tovi 1,600.‡

15

Nəḅe siMoses mai seTuhsipsip

¹ Beti len nəməv noris navisian toyalyal notomaḅmaḅ lan. Ikad aḅel toməlevru lotokad navilesir toməlevru ləḅegəm naməkot. Lovi navilesir naməkot, husur, len gail, nauman hən nəlol paḅpaḅ siGot ihav.

² Ale noris natit hum nabiltimetduḅduḅ hən nakəlas toḅon mai nəhab. Ale tarhəmetduḅduḅ ikad nəvanuan galevis lotoil, alat lotowin səhor narivatəvat katkat mai nəlablab han mai naḅuruḅan hən nahəsan. Lukad navus beltaḅ aGot tolav gail mai galito,

³ ale lokəkai hən nəḅe siMoses, naslev siGot, mai nəḅe seTuhsipsip. Luke, “Nasuḅ aGot gotoyalyal buni,
nəsa gotogole iyalyal, numəḅmaḅ lan.

Govi Kiḅ hən naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile,
naḅide saḅ gail lunor hən nanoran mai nakitinan.*

⁴ Nasuḅ, nəvanuan gail ḅisi dereh lemətahw len nəyalyalan saḅ;
dereh leputsan nahəsaḅ

husur gaiug govi aGot səḅomḅ gototoh a tut dan nəsaan.
Naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile dereh legəm

hən ləḅilotu hən gaiug,
husur nəvanuan gail ḅisi loris nanoran gotogol gail.”*

Nasiloh eməlevru mai navilesir eməlevru

† 14:14: Dan 7.13. Vəha-səḅsəḅur aYesu ekis gai gabag aNatun Nəvanuan. * 14:15: Jol 3.13 ‡ 14:20:

Hən naves 19-20, ris Isa 63.1-6; Lam 1.15. Nabəlavan hən nəstatia evi namita tovi 185. * 15:3: Exo 15.1

* 15:4: Jer 10.7; Psa 86.9

⁵ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nokəta, noris naim siGot len nəmav, naim nətaŋolen siGot tolo, esəŋav.*

⁶ Aŋel eməlevru lototəgau navilesir lotoməlevru lovivile dan naim siGot. Losun nahurabat nalinen toveveu topəhw yesyes, ale nəhau tutuŋ nagol ibanjis garu len nəmabulito.*

⁷ Beti sua len natit tovat lotomaur, ilav mai aŋel lotoməlevru, nasiloh nagol eməlevru lotopul hən nəlol paŋpaŋ siGot, aGot totoh vi sutuai vi sutuai.

⁸ Ale naim siGot epul hən nəbasuhab togəm len nəyalyalan hən nəbathumənas siGot mai nədaŋan san. Ale avan ideh edədas bəbis len naim siGot vəbar navilesir toməlevru siaŋel gail ləbinəŋ.*

16

Nasiloh gail hən nəlol paŋpaŋ siGot

¹ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol len naim siGot, tokai habat, tokel mai aŋel lotoməlevru ke, “Mitivan, mitidaŋ nasiloh toməlevru hən nəlol paŋpaŋ siGot len navile a pan.”

² Ale aŋel na-vəha-sual-an ia daŋ nasiloh san len navile a pan. Ale nəmanuŋ lotosa lotopəŋas habat lovisi len alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai alat lotolotu hən nəlablab hən.*

³ Ale aŋel na-vəha-ru-an idaŋ nasiloh san len tas. Nətas egəm hum nəda vatuvatw hən nəbirimat ale natit piŋsi lotosuh len tas lumat.

⁴ Beti aŋel na-vəha-tor-an idaŋ nasiloh san len nawisel mai nabəko gail, ale logəm vi da.*

⁵ Ale nosəsəloŋ hən aŋel tokad nədaŋan hən towol hən nətas mai nəwai gail, ike,

“Gaiug gunor buni len nəpanismen galegai gotoriŋ gail,

gaiug gotovi gaiug ta sutuai,

gaiug gotovi gaiug gagai,

gaiug gotovi aGot səbom̄ gototoh a tut dan nəsaan,

⁶ husur galit lobir nəda hinəvanuan sam̄ gail mai hihai kelkel ur gail,

ale gulav nəda mai galit hən ləbēmuni.

Nəpanismen enan inor hən galito!”

⁷ Ale nosəsəloŋ hən nəmel tutumavan toke,

“Evoi, Nasuḅ aGot, aBiltidaŋan,

nə-saḅ-səhoti-an mai nəpanismen sam̄ gail,

lunor hən nanoran mai nakitinan.”

⁸ Beti aŋel na-vəha-vat-an idaŋ nasiloh san len namityal, gol nəhab hən namityal ilat karkar nəvanuan gail.

⁹ Napudan en totibau eḅulaŋ nəvanuan gail. Ale losəvar aGot, sor mēdas nahəsan aGot tokad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an hən navilesir galenan. Be lomətahun ləbipair dan nəsaan salito hən ləbisal suh nəyalyalan san.

¹⁰ Beti aŋel na-vəha-rim-an idaŋ nasiloh san len nəbiltihai bətbətah serivatəvat katkat, ale naut tovi kiŋ lan evisivis, nəmargobut ikabut puŋpuŋi. Napəŋasan salito igol nəvanuan gail ei lukat gat namealito.*

¹¹ Ale losəvar aGot hən nəmav husur napəŋasan mai nəmanuŋ salit gail. Be lomətahun ləbipair dan nagolean salit gail lotosa hən ləbipair van hən aGot.

* **15:5:** Exo 38.21 * **15:6:** *Nalinen* evi nəkaliko pəhapəhw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur sagol naut topud hən avan ideh tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan. * **15:8:** Exo 19.18, 40.34-35; 1Ki 8.10-11; Isa 6.4 * **16:2:** Exo 9.10 * **16:4:** Exo 7.17-21; Psa 78.44 * **16:10:** Exo 10.21-22

¹² Beti aņel na-vəha-məlevtes-an idañ nasiloh san len nabiltiwisel Eufrates. Ale nəwai han imas gorgor, hən naņisal beutaut mōs nakiņ gail ləbēgəm len naist.*

¹³ Beti noris nanunun tosa totor lotohum navrōk gail. Esua evivile dan nabuņon nətrakon, esua dan nabuņon narivatəvat katkat mai esual am dan nabuņon ahai kelkel ur gəgəras.

¹⁴ Lovi nanunun natəmat gail lotogol namerikel gail. Luvan hən ləbəsəhar bōnbōn hən nakiņ gail hən navile a pan kavkav, van hən nabiltibalan len nəbōņ totibau siGot aBiltidaņan.*

¹⁵ AYesu ike, “Səsəloņ! Dereh negəm suņan nəvanuan vənvənah. Navoian tipat len alat lotokəta vir ginau, lotokətkəta gol nahurabat salit gail hən asike ləbiyar b̄urmalmal gol nahurulit bisa.”*

¹⁶ Beti nanunun natəmat galenan losəhar nakiņ galenan van vaḅonbōn len naut lotokisi hən Armaketton len nasoruan seIpru gail.*

¹⁷ Beti aņel na-vəha-məlevru-an idañ nasiloh san len naməsav. Ale nadoldol tokai habat egəm len nabiltihai bətbətah len naim siGot, ike, “Ihav tia bolai!”

¹⁸ Beti nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut mai nabiltidu edu. Sutuai səkad nadu ideh tomaienən. Edu habat səhor nadu piṣi lotodu nəbōņ nəvanuan lototoh len navile a pan.

¹⁹ Nabiltivile imaṣul hən nahudhut itor. Navile tiltile gail am sinaluṣoh hən nəvanuan gail, luteh vəmasirsir. AGot inau təlmam hən naut a Papilon toyalyal, ale ilav nabiliwai hən nəwain hən nabiltiḷol paņpaņ san maii.*

²⁰ Naholoul piṣi loməkaskas, naṽehuh piṣi lumasig.

²¹ Nəais eus habat. Nəais viṣusua lotoməlas hum nakilo tovi 40 lous len nəmav vi pan, han nəvanuan gail. Nəvanuan gail losəvar aGot sil navilesir hən nəais, husur nabiltiais enan tous isa vəsa masuṣ.*

17

Napəhaṽut nahəsən tosa vəsa toṣur hən niben

¹ Esua len aņel toməlevru lotokad nasiloh toməlevru isor mai ginau ike, “Gegəmai. Dereh neṽusan gaiug hən nəpanismen hən napəhaṽut toṣur hən niben, nahəsən tosa vəsa, tobətah təban nəwai tosoḅur.

² Nakiņ gail len navile a pan lugol naitian tosa maii, ale nəvanuan lototoh len navile a pan lotərog hən nəwain hən naitian san tosa.”*

³ Len nədaņan seNunun aGot, aņel enan esəhar ginau vi lan naut masmas toḅəbesw. Noris napəhaṽut sual ei tobətah len narivatəvat katkat toḅisibis habat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal toṣəjavur. Nəhes gail lotosəvar aGot, mədas nahəsən, lukabut gol niben.

⁴ Napəhaṽut esun nahurabat toḅoņboņ mai toḅisibis habat. Epəhas hən gai hən nagol mai nəvat gəlgəlan, nəvat halit totibau, mai nanesnes gail. Len navəlan etəgau nabiliwai nagol topul hən natit aGot tomətahun bun gail, mai nabīņbiņalan hən naitian san tosa gail.

⁵ Len nabunəhon ikad nəhes namilen tosusuah ke: “Papilon toyalyal, nana silatpəhaṽut lotoṣur hən nibelito, mai sinatit hən navile a pan aGot tomətahun bun gail.”

⁶ Ale norisi ke alitenan etərog hən nəda hinəvanuan siGot gail mai hilat lotokel kot aYesu aliten togol galit lotomat.

* **16:12:** Isa 11.15; KelV 9.14. Len nasoruan ta Kris ike, *lotogəm len naut namityal tovisi lan.* * **16:14:** 1Tim 4.1 * **16:15:** KelV 3.3 * **16:16:** Jdg 5.19; 2Ki 23.29-30; Zec 12.11 * **16:19:** Isa 51.17 * **16:21:** Exo 9.23-24 * **17:2:** Hən naves 1-2, ris Isa 23.17; Jer 51.7

Nəboŋ notorisi nuṣaŋ, numanmaŋ.

⁷ Ale aŋel eus ginau ke, “Guṣaŋ hən nəsa? Dereh nikel mai gaiug hən namilen tosusuah hən napəhaṽut mai narivatəvat katkat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosəŋavur, aliten tosah lan.

⁸ Narivatəvat katkat gotorisi, a mō ikade, gagai eḅuer. Dereh tevivile tia bogai dan nəbur nəpanismen səkad nabutite, ale tevi lan nəhab nəmasigan.* Nəvanuan gail ṗisi lotosuh len navile a pan aGot satos gat nahəsalito len nalobulat hən nəmauran a tahw hən togol navile a pan, galit dereh limanmaŋ nəboŋ ləberis narivatəvat katkat tomaur a mō, toḅuer gagai, ale ḅevisi tətəs.*

⁹ “Len naut egai ivoi hən datḅikad nənanuan topul hən namitisau hən nəmauran tonor. Namilen natit gotorisi imaiegai: nəkadun toməlevru lovi nəvehuh toməlevru napəhaṽut tobətah len gail. Nəkadun toməlevru lukad namilen sual am. Lovi nakiŋ toməlevru.

¹⁰ Nakiŋ erim lunon tia. Sual iṽat nəhes gagai, ale togon sagəm sal. Nəboŋ ḅegəmai, dereh timastoh kəkereh.

¹¹ Narivatəvat katkat totoh a mō, toḅuer gagai, gai evi kiŋ na-vəha-məlevtor-an. A mō evi kiŋ sua len lotoməlevru. Gai tevi lan nəhab nəmasigan.

¹² “Nəbalbal tosəŋavur gotorisi lovi nakiŋ tosəŋavur ləsəkad nədaŋan hum nakiŋ sal. Be dereh likad nədaŋan hən na-il-a-mō-an len nəhaua ḅesua, hən ləḅeil a mō mai narivatəvat katkat hum nakiŋ gail.*

¹³ Galit ṗisi lutoh mōs natsua ŋai, ale dereh lilav mai narivatəvat katkat, nədaŋan salito mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an salito.

¹⁴ Dereh ligol nabiltiḅalan mai aTuhsipsip. Be aTuhsipsip dereh tewin səhor galito husur evi Masta hən amasta gail ṗisi, evi Kiŋ hən nakiŋ gail ṗisi. Ale alat lototah mai aTuhsipsip len nabiltiḅalan, lovi alat gai tokis galito, tolekis hən galito, galit lotodaŋ lan.”

¹⁵ Beti aŋel ikel mai ginau ke, “Nəwai tosoḅur gotorisi, napəhaṽut toṣur hən niben tobətah təban gail, nəwai galenan, lovi nəvanuan nabi tiltile gail, naluṽoh gail, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail mai nasoruan gail.

¹⁶ Narivatəvat katkat mai nəbalbal tosəŋavur gotoris gail, dereh lemətahun bun napəhaṽut toṣur hən niben. Dereh lemədasi hən ḅitoh səḅon, ḅimalmal hən nahurabat. Dereh lihan navisoh han, pəŋas niben hən nəhab ḅihan ṗisi.

¹⁷ Husur aGot eriŋ naləŋonian san len nəlolito hən ləḅigol ṗisi. Dereh lidaŋ hən ləḅilav nədaŋan hən na-il-a-mō-an salito mai narivatəvat katkat van vəbar nasoruan siGot ləḅisarpoh.

¹⁸ “Napəhaṽut enan gotorisi, evi nabiltivile toyalyal tokad na-il-a-mō-an hən nakiŋ gail hən navile a pan.”

18

Naut a Papilon imasirsir

¹ Nəboŋ notoris natgalenan tonon, noris aŋel sual am togəm len nəmav vi pan. Ikad nədaŋan hən na-il-a-mō-an toyalyal, ale namənas san emias navile a pan vəsa.

² Len nadoldol totibau ikai habat ke, “Imasig! Naut a Papilon toyalyal imasirsir! Egəm vi ut a im setəmat gail mai naim nanunun nəmargobut ṗisi lotosuhsuh lan, mai naut sinəman ṗisi ləsaveveu, mai narivatəvat ṗisi ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.*

* **17:8:** Dan 7.7; KelV 11.7 * **17:8:** Psa 69.28; KelV 3.5 * **17:12:** Dan 7.24 * **18:2:** Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: *narivatəvat ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.*

³ Napəhaŭt tovi naut a Papilon imasirsir maienan husur nəwain todaŋ hən naitian san tosa ekuḅ hən naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile, luteh. Nakiŋ gail hən navile a pan lugol naitian tosa maii. Ale nəvanuan hən navile a pan lotoḅur natit gail, þur hən gail, logəm pul hən natite husur alitenan eləŋon masuḅ hən nakontit gail, nəvat halit totibau səhor nəsa tonor hən nəmauran san.”*

⁴ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol togon togəm len nəmav toke, “Gamit məttovi vanuan sagw gail mətevivile dani hən asike mətḅitah mai alitenan len nəsaan san. Navilesir gail dereh legəm hən alitenan be salibar gamito!”*

⁵ Husur nəsaan san gail, nalul han isahsah vi məhat vəbar nəmav, ale aGot inau gat nəsaan aliten togolgole tonor hən nəpanismen.*

⁶ Mitigol tesisil həni natit þisi togole hən nəvanuan gail, mitigol tesisil həni vəha-ru hən natit þisi togole. Alitenan eutaut hən nəwain hən na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəvanuan gail lotomuni, məteḅir vəha-ru həni len nabiliwai han mōsi. Mitigol temuni hən ḅesisil.*

⁷ Mitilav napəŋasan mai na-ləŋon-isa-an maii, areþitoḅ hən nə-sal-suhi-an mai na-pul-hən-nakontite-an aliten toviol həni mai gai gabag. Husur len nəlon isor patpat gai məhat ke, ‘Ginau aKwin bogai notobətah len nabiltihai bətbətah sagw! Nəsavi batunau! Asike nulolosa, asike nutaŋ hum nəbatunau boŋ ideh!’

⁸ Imagenan, len nəmariboŋ tesua ŋai navilesir gail dereh lesəhoti: nəmatan, nalolosaan, nəmalkəkatan tobəlav, mai nəhab bihan puŋpuŋi husur Nasuḅ aGot, topəpehun navoian dan nəsaan, ikad nabiltidaŋan.*

⁹ “Beti nakiŋ gail hən navile a pan lotogol naitian tosa maii, lotokatəþol hən na-pul-hən-nakontite-an san maii, nəboŋ nakiŋ galenan ləḅeris nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh litaŋ, leləŋon tisa husuri.†

¹⁰ Dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh like, ‘Wee! Wee! Abiltivile gotoyalyal, Papilon gotovi biltivile hən nədaŋan! Wee, len nəhaua tosua ŋai nəpanismen sam̄ egəm hən gaiug!’

¹¹ “Ale nəvanuan hən navile a pan lotoḅur natit gail, þur hən gail, dereh litaŋ, leləŋon tisa sil alitenan husur səkad avan ideh am hən ḅəḅur nəkako salito gail.

¹² A mō eḅur nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail. Eḅur nəkaliko hən nalinen topəhw buni mai nasilik toməyayau, nəkaliko nətau toboŋboŋ mai tobisibis. Eḅur nəhai tiltile gail nəḅolit tosusau. Eḅur natit isoḅur lotoum hən gail hən nabiltiriḅon naelefant. Eḅur natit isoḅur lotoum hən gail hən nəhai, nəvat han totibau, mai lotoum hən gail hən nabrons, nametəlai mai nəvat tokab.‡

¹³ Eḅur nasinamon, naluhai gail lotosusau, nəhai pəhas tosusau, namər mai nafranċinsens. § Eḅur nəwain mai naoil naoliv, nəflaua mai nawit, nabuluk mai nasipsip, nahos mai nəkat. Ale eḅur nəmauran mai niben nəvanuan gail hən ləḅevi slev.

¹⁴ Ale alat lotoḅur natit gail, þur hən gail dereh likel mai alitenan ke, ‘Natit gail lotovoi gotoləŋon masuḅ hən gail, luvan dan gaiug. Na-pul-hən-natite-an mai natit gail lotoyalyal lumasig dan gaiug. Asike gusaḅ gail am boŋ ideh.’

* **18:3:** Isa 23.17; Jer 51.7; KelV 14.8 * **18:4:** Isa 48.20; Jer 50.8, 51.6, 45 * **18:5:** Gen 18.20-21;

Jer 51.9 * **18:6:** Psa 137.8; Jer 50.29 * **18:8:** Isa 47.7-9 † **18:9:** Hən naves 9-10, ris Eze 26.16-17

‡ **18:12:** Nabrons evi nametəlai lotoum həni hən nakopa mai natin. Nəvat tokab lokisi hən nəmapol.

§ **18:13:** Nasinamon evi nahurhuhai sua nəḅon tosusau lotoriŋi len nəhanian hən ləḅigol nabus han bivoi. Nafranċinsens evi nəda hən nəhai tomasmas. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale evi hudhut nalotuan sivanuan naut galevis. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas.

15 Ale alat lotovur natit gail, þur hən gail, galit lotopul hən natite husur loþur hən gail mai alitenan, dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh litaŋ, leləŋon tisa husuri.**

16 Dereh like, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, alitenan tosun nahurabat hən nalinen topəhw, nəkaliko toboŋboŋ mai tobisibis! Gai tovəhas gai hən nagol, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail!

17 Wee! len nəhaua tosua ŋai, natit gail alitenan topul masuŋ hən gail lumasiŋ þarþar.’

“Nəvanuan wolwol hən nabiltiwag wol gail, alat lotosah len gail mai nəvanuan gail lotoum len tas, galit dereh leil a tut.

18 Nəboŋ ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh like, ‘Eee! nabiltivile en toyalyal, səkad ideh am tomaianan.’

19 Dereh litaŋ habat, leləŋon tisa. Ale len na-ləŋon-isa-an salito dereh leububulan nəmasiav len nəkadulito. Ale dereh likai habat ke, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, nəvanuan gail lotokad nabiltiwag wol len tas, len natit gail selitenan lotousani, logəm pul hən natite. Wee! len nəhaua tosua ŋai, natit þisi san nəhab ihan puŋpuŋi!’ ††

20 Ale nadoldol len nəmav ike, “Gamit len nəmav mətəhəhəvur len nəmasigan selitenan! Nəvanuan siGot gail, ahai pispisul gail mai ahai kelkel ur gail, mətəhəhəvur! Husur aGot ipansem alitenan sil nəsa togole hən gamito.”*

21 Beti aŋel todaŋ habat ipat nabiltivat, tohum nabiltivat nəvanuan lotobul dasdas nawit həni, ale ibar həni len tas. Ike, “Len navide tomaiegai, Papilon, nabiltivile gotoyalyal, dereh gimasirsir, vəha-sua gimasiŋ, ale avan ideh asike eris gaiug boŋ ideh am!

22 Nəwalan hən navus beltaŋ, nəvanuan lotokəkai, nəbuvimal mai nətrampet gail, nəvanuan asike losəsəloŋ həni len gaiug boŋ ideh am. Asike lusaþ nəvanuan tokad namitisau hən nauman len gaiug am. Asike losəsəloŋ hən nəwalan hən nabiltivat tobul dasdas nawit boŋ ideh am.

23 Nəvanuan asike loris namial tomial len gaiug boŋ ideh am. Asike losəsəloŋ hən nadolon naulumian mai napəhəvut len nəlahan səlaru boŋ ideh am. Husur nəvanuan sam lotovur natit gail, þur hən gail, galit lovi biltivanuan gail len navile a pan. Len nabehi gotogole, gogəras naluŋoh hən nəvanuan naut tiltile þisi.‡‡

24 Len gaiug ikad nəda hihai kelkel ur gail mai nəda hinəvanuan siGot lotomat, mai nəvanuan þisi hən navile a pan lotomat len navəlaŋ.”

19

Sal suh aGot!

1 Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nosəsəloŋ hən nadoldol hən nabiltiluŋoh lotokai habat ke,

“Sal suh aGot!

Gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato!

Nəyalyalan mai nədaŋan arovi esan,

2 bathut nə-səb-səhoti-an san gail lotokitin, lunor.

Gai ipansem napəhəvut toyalyal toþur hən niben,

tomədas navile a pan hən naitian tosa togole.

Len nəpanismen aGot toriŋi lan,

aGot igol nasisilan sil nəda hislev san gail.”

3 Ale lukai habat tətəs am, ke,

** 18:15: Hən naves 11-15, ris Eze 27.12-13, 22, 31, 36 †† 18:19: Hən naves 17-19, ris Eze 27.26-34

* 18:20: Jer 51.48 ‡‡ 18:23: Hən naves 21-23, ris Jer 7.34, 25.10, 51.63-64; Eze 26.13, 21; Isa 24.8

“Sal suh aGot!

Nəbasuhab hən nəhab topəḡas alitenan
dereh tevi məhat vi sutuai!”

⁴Beti nəvanuan totibau lotovi 24 mai natit tovat lotomaur luteh len tan, kəta vi pan, lulotu hən aGot tobətah len nabiltihai bətbətah. Luke, “Ganan! Sal suh aGot!”

⁵Beti nadoldol egəm len nabiltihai bətbətah toke,

“Sal suh aGot sidato,
gamit ḡisi məttovi slev san gail,
gamit ḡisi məttomətahw len nəyalyalan san,
gamit məttovi ut kəmas mai məttovi vanuan totibau!”

⁶Ale nosəsəloḡ hən nəwalan tohum nəwalan hən nabiltiluḡoh o tohum nətas kudkud topus o nabiliurur tokurut habat. Ike,

“Sal suh aGot!
Husur Nasuḡ aGot sidato,
aBiltidaḡan eil a mō!”*

⁷Datikemkem! Datehəhəvur!
Sal suh nəyalyalan san!

Husur nəlahan seTuhsipsip egəmai
ale asoan bilah maii, eutaut hən gai gabag tia.

⁸AGot eviol hən nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu maii hən bəsuni.”

(Namilen nalinen tovoi evi nagolean lotonor, nəvanuan siGot lotogole).

⁹Beti aḡel ikel mai ginau ke, “Gitos nategai ke: ‘Alat aGot tokis galito gəm hən nəhanan hən nəlahan seTuhsipsip, lehəhəvur.’ ”* Aḡel isor am, ike, “Natenan evi nasoruan kitin siGot.”

¹⁰Nəboḡ tokəmaienan tonon nuteh bathurien hən nəbilotu həni, avil ikel mai ginau ke, “Sagilotu hən ginau! Ginau novi slev suḡan gaiug mai nəbathudud nadəlomian sam lotodaḡ hən lotokel kot aYesu hum aMasta salito. Gilotu hən aGot ḡai! Husur nədaḡan hən avan ideh bikel kot aYesu, egəm len aNunun aGot.”*

Atesua tosah len nahos topəhapəhw

¹¹Beti noris nəmav tosəḡav, ale ikad nahos topəhapəhw toil ei. Atesua tosah lan, nahəsan aDaḡ-len-aGot, mai aKitinan, husur len nanoran isaḡ səhoti ke nəvanuan limaspanis o teḡuer, ale len nanoran igol nabiltiḡalan.*

¹²Namətan arohum nəhab towunwun, ale len nəkadun ikad nəkraun isəḡur. Ikad nahəsan sua aGot totesi lan, be səkad avan ideh toləboi nəhes enan, gai səḡon eləboii.

¹³Nahurabat tosuni imosmos hən nəda. Ale nahəsan atenan, Nasoruan siGot.

¹⁴Navəshəsoltia gail len nəmav lotosah len nahos pəhapəhw gail lohusuri. Galit ḡisi losun nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu.

¹⁵Naḡu nəḡalan tokan evivile dan nabuḡon atenan hən biḡal həni, win səhor naluḡoh hən nəvanuan naut tiltile. Dereh teil a mō hən galito hən nəbatw nametəlai. Ale dereh tipal dasdas naḡit nakrep len nabiltiḡur hən nəlol paḡpaḡ siGot, aBiltidaḡan, hən biḡel hum nəwain.*

¹⁶Len nahurabat mai len nədamhərien ikad nəhes egai: “Kiḡ hən nakiḡ gail mai Masta hən nəmasta gail.”

* **19:6:** Hən naves 5-6, ris Psa 97.1, 99.1, 115.13, 134.1; Eze 1.24 * **19:9:** Mat 22.1-14; Luk 14.15-24

* **19:10:** KelV 22.8-9 * **19:11:** Eze 1.1; Psa 96.13; Isa 11.4 * **19:15:** Psa 2.9; Isa 63.3; Jol 3.13; KelV 14.19-20

17 Beti noris aņel sua toil len namityal. Ale ikai habat hən nabiltidoldol, van hən nəman naməsav p̄isi lotoməlməlah ke, “Mətegəmai! Mitibonbon len nabiltihanana siGot!

18 Mətegəm hən mətbihan naməņod hən niben nakiņ gail mai naməņod hən niben nakomada gail, naməņod hən niben nabəhariv mai nahos gail mai alat lotosah len gail, naməņod hən niben nəvanuan p̄isi, naslev gail mai alat ləsavi slev, alat lotovi ut kəmas mai alat lotovi vanuan totibau.”†

19 Beti noris narivatəvat katkat, mai nakiņ hən navile a pan gail, mai navəshəsoltia salit gail lotogəm bonbon, hən ləbigol nabiltibalan, mai atenan tosah len nahos topəhapəhw mai navəshəsoltia san.

20 Ale lutah gat narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras totah maii, togol namerikel gail len nəhon narivatəvat katkat. Namerikel galenan logəras alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai lotolotu hən nəlablab han. Ale atenan tosah len nahos ebulan gəlaru nəboņ lotomaur sal len nabiltimetduņduņ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaņ lan.*

21 Ale atenan tosah len nahos ita bun nakiņ mai navəshəsoltia lotohusur narivatəvat katkat. Ita bun galit p̄isi hən naβu nəbalan tovivile dan nabuņon. Ale nəman naməsav lovəlaut hən nibelito.

20

Nasihau tovi 1,000

1 Beti noris aņel sua togəm vi pan dan nəmav. Ikad naki hən naβur nəpanismen səkad nabutite. Ale len navəlan etəgau natsen toməlas habat.

2 Itah gat nətrakon tovi nəmat ta sutuai, gai natəmat bolai, aSetan.* Ale aņel iban̄isi hən natsen titoh vəbar nasihau tovi 1,000.

3 Aņel ibar həni len naβur nəpanismen səkad nabutite. Ale a məhat həni aņel ekəkol gat naβur enan, eburut gati hən asike bəsəņav vir nanəņan hən nasihau bəvi 1,000. Imaienan nətrakon saləboi bəgəras naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail. (Be husur nasihau tovi 1,000, aņel dereh tisah ruḃati hən bəvivile len nəboņ bəpitol ṽai.)

4 Ale noris nabiltihai bətbətah gail, ale alat lotobətah len gail, aGot ilav nədaņan hən na-il-a-m̄o-an mai galito hən ləbigol nakotan. Noris nəlolito, lovi alat, nəvanuan gail lotota kokotov nəkadulito, sil na-kel-kot-aYesu-an mai nasoruan siGot lotokel uri. Ləsəlotu hən narivatəvat katkat o nəlablab han. Ləsəkad nəmak san len nabunəholito o navəlalito. Lumaaur təlmam, loil a m̄o mai aKristo hum nakiņ gail len nasihau tovi 1,000.*

5 Egai evi na-le-məhat-an nametəkav dan nəmatan. (Nəvanuan tile am lotomat, ləsəmaur təlmam van vəbar nasihau tovi 1,000 tonəņ.)

6 Alat lotomaur təlmam len na-le-məhat-an nametəkav enan, lohəhaṽur, ludaņ len aGot, len nəmauran kavkav salito lovi esan səbən ṽai. Nəmatan navəha-ru-an, tovi nəpanismen hən nəmatan vi sutuai, asike ibar galito. Galit dereh levi ahai tutumav siGot mai seKristo. Ale dereh leil a m̄o maii, hum nakiņ gail len nasihau bəvi 1,000.*

Nəmasigan siSetan

7 Nəboņ nasihau tovi 1,000 binoņ, aņel dereh tisah ruḃat aSetan dan naβur nabəbaņisan totoh lan.

8 Ale aSetan dereh tivan hən bəgəras naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail p̄isi len navile a pan. Ahai kelkel ur aEsekiel ta sutuai ekis galit hən aKok

† 19:18: Hən naves 17-18, ris Eze 39.17-20 * 19:20: KelV 13.1-18; Luk 17.29 * 20:2: Gen 3.1; KelV 12.3, 9 * 20:4: Dan 7.9, 22 * 20:6: KelV 2.11

mai aMakok. Dereh aSetan tibonbon hən galito mōs nabiltibalan, naṣuruṇan halito isoḅur hum nabion bitas.*

⁹ Noris lotovan, lumaṣipiriah, siriv len naut ṣisi len navile a pan. Ludar vis naut alat siGot lotosuh lan mai nabiltivile aGot toləmas buni. Be nəhab egəm vi pan dan nəmav, ihan ṣis galito.

¹⁰ Beti, natəmat togəras galito, aGot ibar həni len nabiltimetduṇduṇ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaṇ lan, naut narivatəvat katkat mai ahaṭ kelkel ur gəgəras artopaṇ lan. Dereh leləṇon tisa vəsa tibatbat ei len nalennəyal mai nalenmariug van vi sutuai vi sutuai.*

Naṣəpəhunian hən navoian dan nəsaan

¹¹ Beti noris nabiltihai bətbətah totibau topəhapəhw. Noris gai tobətah lan. Navile a pan mai nəmav aruyav dan nəhon. Aroməkaskas, arumasig, aroḅuer.

¹²⁻¹³ Ale noris alat lotomat, nəvanuan totibau mai nəvanuan naut kəmas gail. Nətas idamṭ hən alat lotomat lan, lumakuv dani; nəmatan mai naut nəmatan arudamṭ hən alat lotomat lumakuv dan gəlaru. Galit ṣisi loil a mō len nabiltihai bətbətah. Aṇel gail losəṇav hən nalobulat gail. Losəṇav hən nalobulat togon, nalobulat hən nəmauran. Ale aGot ikot hən nəvanuan ṣisi lotomat. Epəpəhun navoian lotogole, dan nəsaan lotogole, inor hən nəsa gai totos gati tia len nalobulat galenan.†

¹⁴ Beti aṇel gail lobulan nəmatan mai naut nəmatan len nabiltimetduṇduṇ nəhab. Nametduṇduṇ nəhab evi nəmatan na-vəha-ru-an.

¹⁵ Ale avan ideh, na-tos-gati-an hən nahəsan asike ḅipat len nalobulat hən nəmauran, lubar hən nəvanuan enan len nametduṇduṇ nəhab.

21

Nəmav veveu mai navile a pan veveu

¹ Beti noris nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur nəmav metəkav mai navile a pan metəkav arumasig, ale nətas am eḅuer.*

² Ale noris nabiltivile siGot, naut a Jerusalem veveu togəm vi pan dan nəmav təban aGot. Nabiltivile enan ikab hum navensus topəhas buni mōs naulumian ḅilah maii.*

³ Nosəsəloṇ hən nabiltidoldol togəm len nabiltihai bətbətah toke, “Məteris! Naut a im siGot ipat təban nəvanuan gail, ale aGot māu dereh titoh mai galito. Ale aGot, gai gabag dereh titah mai galito, ale tevi Got salito.*

⁴ Dereh tigar kuv namətarur ṣisi dan namətalito. Asike ikad nəmatan am; asike ikad nalolosaan o nətaṇan o naṣəṇasan am. Husur natit gail ta mō, loməkaskas tia.”*

⁵ Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah ike, “Məteris! Gagai nugol natit ṣisi luveveu!” Beti ikel mai ginau ke, “Gitos gat natenan, husur nasoruan galenan lokitin, goləboi gəḅeil gəgat len gail.”

⁶ Ale ikel mai ginau ke, “Natit ṣisi ihav ta bolai! Novi alfa mai omeka, natubatan mai nanaṇan. Avan ideh tomaduh, dereh neviol kəmas maii hən nəwai dan nabəko toṽuv vi məhat, nəkadhut nəwai hən nəmauran.*

⁷ Avan ideh towin səhor nədaṇan hən nəsaan, dereh tikad natgalenan. Dereh ginau nevi aGot san, ale gai tevi anatugw.*

* **20:8:** *Kok mai aMakok:* Eze 38.1-39.20. * **20:10:** Luk 17.29 † **20:12-13:** Hən naves 11-13, ris Dan 7.9-10; KelV 3.5 * **21:1:** Isa 65.17, 66.22; 2Pit 3.13 * **21:2:** Isa 52.1, 61.10; KelV 3.12 * **21:3:** Lev 26.11-12; Eze 37.27 * **21:4:** Isa 25.8, 35.10, 65.19 * **21:6:** Isa 55.1; KelV 1.8 * **21:7:** 2Sam 7.14; Psa 89.26-27

⁸ Be alat ləsəkad na-il-ḅuri-an, alat ləsəkad nadəlomian, alat lotogol natit aGot tomətahun bun gail, alat lotogol nəmatan, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nabehi, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotolibliboṅ, ikad naut topat vir galito len nabiltimetduṅduṅ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaṅ lan. Enan evi nəmatan na-vəha-ru-an.”*

Naut a Jerusalem veveu

⁹ Beti sua len aṅel lotoməlevru lotokad nasiloh lotoməlevru lotopul hən navilesir naməkot gail, egəm kel mai ginau ke, “Gegəmai. Dereh neṽusan gaiug hən navensus tomadhalah, asoan aTuhsipsip.”

¹⁰ Ale len nədaṅan seNunun aGot, aṅel enan ilav ginau vi lan nabiltiṽehuh tosaḥsah vi məhat. Ale eṽusan ginau hən nabiltivile siGot, naut a Jerusalem toḡəm vi pan dan nəmav təban aGot.*

¹¹ Ikad namənas siGot. Emial hum nəvat gəlgəlan, hum nəvat jaspa tomasil hum nakristal.†

¹² Nəṽod nəvat hən nabiltivile emətortor, isaḥsah vi məhat. Ikad nametləkau tovi 12, aṅel lotovi 12 loil husur nametləkau galen ṽisusua. Len nametləkau galenan, lutos gat nahəsan nahəmar tovi 12 seIsrael. Nəhes esua len nametləkau esua.

¹³ Len naist ikad nametləkau itor, len nanot ikad itor, len nasaut ikad itor ale len nawes ikad itor.‡

¹⁴ Nəṽod hən nabiltivile ikad nəpaudesen tovi 12 lotokad nahəsan aḥai pispisul seTuhsipsip lotovi 12 len gail. Nəhes esua len nəpaudesen esua.

¹⁵ Aṅel tosor mai ginau ikad namita nagol hən biṣaḅ namita hən nabiltivile mai nametləkau han gail mai nəṽod han.*

¹⁶ Nabəlavan hən nabiltivile eṽitoṽ hən naṽosṽosan han. Ale aṅel enənoṽ hən nabiltivile hən namita totəḡau. Ale isaḅi ke nabəlavan han evi nəstatia tovi 12,000.Š (Nabəlavan mai naṽosṽosan mai nəsaḥsahan han loṽitṽitoṽ).

¹⁷ Ale enənoṽ hən nəṽod hən nabiltivile, isaḅ namətortoran han evi nakupit tovi 144.** Ale nakupit siaṅel enan eṽitoṽ hum sinəvanuan.

¹⁸ Nəvat hən nəṽod hən nabiltivile evi jaspa, ale nabiltivile evi gol toveveu hum nakəlas tomasil toveveu.

¹⁹ Nəvat gəlgəlan ṽisi lovəhas nəpaudesen hən nəṽod hən nabiltivile. Nəpaudesen nametəkav evi jaspa, na-vəha-ru-an evi safaiia, na-vəha-tor-an evi akat, na-vəha-vat-an evi emerald,

²⁰ na-vəha-rim-an evi oniks, na-vəha-məlevtes-an evi karnelian, na-vəha-məlevru-an evi krisolait, na-vəha-məlevtor-an evi peril, na-vəha-mələpat-an evi topas, na-vəha-səṅavur-an evi krisopres, na-vəha-səṅavur-pisan-esual-an evi jasint ale na-vəha-səṅavur-pisan-eru-an evi ametist.††

²¹ Nabopita nametləkau lotovi 12 lovi ḅiltinesnes gail. Nabopita esua evi nanesnes esua. Ale nabiltimetṽisal hən nabiltivile evi gol toveveu, tomasil hum nakəlas.

* **21:8:** *Salfa:* ris Luk 17.29; *nəmatan na-vəha-ru-an:* ris KelV 2.11. * **21:10:** Eze 40.2 † **21:11:** *Jaspa* evi nəvat sua gəsaləboi gəḅəkəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toyanyaṅ. *Nakristal* evi nəvat tomasil hum nakəlas ale səkad nətau ideh. ‡ **21:13:** Hən naves 12-13, ris Eze 48.30-35 * **21:15:** Eze 40.3 Š **21:16:** *Nəstatia* evi namita tovi 185. ** **21:17:** *Nakupit* evi nabəlavan hən navəlan nəvanuan, tuḅat len nakəkbob van vəbar nagilen nəṅarhuvəlan. Nabəlavan han pəpadaṅ hən nahudhumita. †† **21:20:** Hən naves 18-21, ris Isa 54.11-12. Nəvat galenan lumaiegai: *jaspa* emial o ekəsan o iyanyaṅ, *safaiia* iboṅboṅ ale imasil, *akat* eṽəḥəpəhw o imasiav be goləboi gəḅəkəta vi lohoim kəkereh, *emerald* ekəskəsan ale imasil, *oniks* nətau han etiltile be gəsaləboi gəḅəkəta tur lan, *karnelian* ebisibis be səmasil savoi, *krisolait* iyanyaṅ ale imasil, *peril* ekəskəsan ale imasil, *topas* iyanyaṅ ale imasil, *krisopres* ekəskəsan ale imasil, *jasint* ebisibis ale eləboi ḅimasil, *ametist* iboṅboṅ ale imasil.

22 Nəsaris naim nalotuan ideh ei. Husur Nasub̄ aGot, aBiltidaŋan, mai aTuhsipsip arutoh tabtab ei, arovi naim nalotuan.‡‡

23 Namial hən namityal mai nahəbati savi natideh ei, aroḅuer, husur namənas siGot emias kavkav hən nabiltivile enan, ale aTuhsipsip evi namial han.

24 Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail dereh liyaryar len namial han, ale nəboŋ nakiŋ gail hən navile a pan ləbēbis lan, dereh lilav nəyalyalan salito gəmai.

25 Nametləkau han gail losəŋav len nəmariboŋ kavkav, asike lokəkol boŋ ideh, husur nalenmariug dereh teḅuer ei.

26 Ale naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail pisi dereh litariv nəyalyalan salito mai natit lotopul həni gəmai.

27 Natideh tobiŋbiŋal o tosa asike eḅis ei boŋ ideh. Nəvanuan ideh togol nəsa aGot tomətahun buni o tolibliboŋ, asike eḅis ei boŋ ideh. Wake alat, aGot totos gat nahəsalo to len nalobulat seTuhsipsip hən nəmauran, galito ŋai dereh ləbis len nabiltivile enan. §§

22

1 Beti aŋel egai eṽusan ginau hən nawisel sua hən nəwai hən nəmauran, tomasil hum nakristal. Nawisel enan isel dan nabiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip.*

2 Isel rivuh hən nametp̄isal hən nabiltivile. Len nagəgarhəwisel sua nəhai sua hən nəmauran itov, ale ikad esual am len nagəgarhəwisel togon.* Nəhai eru enan aruṽan vəha-sua husur nahəbati ṽisusua. Aruṽan hən navite vəha-səŋavur pisan eru len nasihau esua. Nalut nəhai eru enan evi nalukai hən b̄irer hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail həni hən ləbimaur.

3 Səkad natideh aGot tomətahuni o toke tipansem len nabiltivile enan. Nabiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip dereh tipat ei, ale naslev san gail lotovi vanuan san gail, dereh lilotu həni.*

4 Dereh leris nəhon, ale na-tos-gati-an hən nahəsən tipat len nabunəholito.

5 Asike ikad nalenmariug am, gol namialan hən namial mai namityal asike arovi natideh ei, husur Nasub̄ aGot dereh temial, temias galito. Ale dereh lesuṁan nakiŋ gail van vi sutuai.*

AYesu satogəmai

6 Beti aŋel ikel mai ginau ke, “Nasoruan galenan, goləboi gəḅeil gəgat len gail, lokitin. Nasub̄ aGot tolav aNunun mai ahai kelkel ur gail, gai esəvat aŋel san hən beṽusan naslev san gail hən natit pisi b̄imasvisi asike idareh.”

7 AYesu ike, “Səsəloŋ! Asike idareh nogəmai! Avan ideh biŋgol husur nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, tehəhaṽur!”

8 Ginau novi aŋon notosəsəloŋ hən natgalenan, notoris pisi. Ale nəboŋ notosəsəloŋ, nəboŋ notoris natgalenan, nuteh bathurien aŋel toṽusan ginau hən natgalenan hən nəb̄ilotu.

9 Be ikel mai ginau ke, “Sagigol natenan! Ginau novi slev suṁan gaiug mai aṽaṁ gail, ahai kelkel ur gail, mai alat ləbiŋgol husur na-tos-gati-an topat len nalobulat egai. Gilotu hən aGot!”*

‡‡ 21:22: *Naim nalotuan* evi naut nəvanuan gail lotolotu hən aGot lan. Be nəboŋ aGot totoh tin mai nəvanuan san gail, loləboi ləb̄ilotu həni len naut pisi, gol ke naim nalotuan savi natideh am. Imaienan, len nabiltivile veveu siGot, səkad naim nalotuan ideh. §§ 21:27: Hən naves 23-27, ris Isa 60.3-5, 11, 19-20, 52.1; Eze 44.9. *Nalobulat hən nəmauran*, ris KelV 3.5. * 22:1: Eze 47.1; Zec 14.8 * 22:2: Gen 2.9-10 * 22:3: Gen 3.17; Zec 14.11 * 22:5: Isa 60.19; Dan 7.18 * 22:9: Hən naves 8-9, ris KelV 19.10

¹⁰ Beti ikel mai ginau ke, “Sagesusuan nalobulat egai. Sagigol nasoruan hən na-pəhav-utaut-an tesusuah. Husur nəboŋ egəm pəpadaŋ.

¹¹ Avan ideh togol nəsa sanor, tigol tabtab həni; avan ideh tobiŋbiŋal taŋtaŋor, tebiŋbiŋal taŋtaŋor tabtab; avan ideh togol nanoran, tigol tabtab hən nanoran; avan ideh totoh a tut dan nəsaan, titoh tabtab dani.”*

¹² AYesu ike, “Səsəloŋ! Asike idareh nogəmai! Dereh nitariv naŋurŋuran sagw hən nəbilav nakonŋurŋuran o nəpanismen mai nəvanuan pisi binor hən nagolean salit gail.

¹³ Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot, natuŋatan mai nanoŋan.†

¹⁴ “Alat lotokəkas nahurabat salit gail, lehəhaŋur.* Loləboi ləbəbisutur len nametləkau gail hən nabiltivile ale han naŋit nəhai hən nəmauran.*

¹⁵ Avil vivile dan nabiltivile ikad nalipah gail mai alat lotogol nabehi, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nəmatan, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoləmas nagəgərasan ale lotogole.

¹⁶ “Ginau aYesu nosəvat aŋel sagw hən bikel kot natgalenan mōs alat siYesu len naut tiltile gail. Novi nəkadun nəbathuyah siTevit mai novi nəpasusan siTevit, novi namōso lalan tomial habat.”*

¹⁷ ANunun aGot mai navensus tovi asoan aTuhsipsip, aruke, “Yesu gegəmai!” Ale avan ideh tosəsəloŋ səhoti tike, “Yesu gegəmai!” Avan ideh tomaduh tegəmai. Avan ideh toləŋoni, temun kəmas hən nəwai hən nəmauran, naŋurian han toŋuer.*

Nasoruan naməkot

¹⁸ Ginau nukel nalələgauan mai nəvanuan pisi lotosəsəloŋ hən nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai: avan ideh bəsuhud hən natideh mai nasoruan topat, aGot dereh tesuhud hən navilesir nalobulat egai tosor husur gail, mai atenan.

¹⁹ Ale avan ideh bilav kuv nasoruan ideh dan na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, aGot dereh tilav kuv natit gail na-tos-gati-an len nalobulat egai tokele dani. Namilen ke, asike ihan naŋit nəhai hən nəmauran, asike ebis len nabiltivile siGot.‡

²⁰ Ale atenan tokel kot natgalen pisi, ike, “Evoi, asike idareh nogəmai.”

Ganan! Nasuŋ aYesu gegəmai!*

²¹ Nasuŋ aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan pisi siGot.§

* **22:11:** Dan 12.10 † **22:13:** Hən naves 12-13, ris Isa 40.10, 44.6, 48.12, 62.11; Psa 28.4; Jer 17.10; KelV 1.8 * **22:14:** KelV 7.14 * **22:14:** Gen 2.9, 3.22 * **22:16:** Isa 11.1, 10; KelV 2.28, 5.5 * **22:17:** Isa 55.1 ‡ **22:19:** Hən naves 18-19, ris Deu 4.2, 12.32 * **22:20:** 1Kor 16.22 § **22:21:** Len natosian galevis ta situai ike, Nasuŋ aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan siGot o nəvanuan pisi siGot. Ale galevis losuhud hən nasoruan *ganan* len nagilen

Na-kei-gati-an Veveu
Nasoruan siGot
len nasoruan ta Uluveu
Na-kei-gati-an Veveu
Maskelynes
New Testament

Naves galevis lotovoi hən datbinau gat gail

- Mat 5.3-11** [tab] Navoian siGot van hən nəvanuan gail
Mat 5.16 [tab] Nəvanuan gail leris navoian sam̄ ale sal suh aGot
Mat 5.43-45 [tab] Ləmas bun aenemi sam̄ gail
Mat 11.28-30 [tab] Gəm hən aYesu hən gəbikad nəḡavḡavan
Mat 20.26-28 [tab] Nəvanuan totibau tegəm vi slev sinəvanuan gail
Mat 25.40 [tab] Nəsa gotogole van hən nəbathudud, gugole van hən ginau
Mat 28.19-20 [tab] Mitivan hən nəvanuan gail ləḡegəm vi hai susur sagw gail
Mak 11.25 [tab] Məterub̄at nəsaan dan avan ideh togol tosa hən gaiug
Luk 6.31 [tab] Gigol nəsa gotoləḡoni ke nəvanuan gail ligole van hən gaiug
Luk 11.2-4 [tab] Na-sor-tuḡ-an
Luk 14.26-27 [tab] Na-husur-aKristo-an
Luke 16.13 [tab] Datodədas datḡeum simasta ḡeru
Jon 3.16-17 [tab] Na-ləmas-buni-an siGot
Jon 11.25 [tab] Na-le-məhat-an dan nəmatan
Jon14.1 [tab] Riḡ nəlom̄it len aGot
Jon14.6 [tab] AKristo səḡon evi p̄isal
Jon 14.27 [tab] Natəḡmat siGot
Jon15.18 [tab] Navile a pan lomətahun alat siYesu
Uman 1.8 [tab] Nəḡoḡ aNunun aGot begəm hən gamit, mitikel ur ginau
Uman 16.31 [tab] Nadələmian
Rom 1.4 [tab] ANatun aGot, aYesu
Rom 1.16 [tab] Na-kel-uri-an tovoi
Rom 3.23 [tab] Nəvanuan p̄isi lovi vanuan nəsaan
Rom 5.1-2 [tab] Len nadələmian datukad natəḡmat mai aGot
Rom 5.8 [tab] Naut kəmas dattovi vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato
Rom 6.23 [tab] Naḡurḡuran hən nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot
Rom 8.28 [tab] Nə-nau-utaut-an siGot
Rom 8.38-39 [tab] Nəsa eləboi ḡepəḡehun gidato dan aGot?
Rom 12.1-2 [tab] Viol hən nibemit mai aGot hən mətḡevi esan səḡon.
1Kor 10.13 [tab] Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad naḡisal dani
1Kor 10.24 [tab] Mətələḡon nəsa tovoi hən nəvanuan tile
1Kor 13.4-7 [tab] Na-ləmas-buni-an imabe?
2Kor 1.3-4 [tab] AGot igol nəlon nəvanuan eləḡon ivoi am
2Kor 4.7 [tab] AGot idaḡ
2Kor 4.18 [tab] Nau nəsa topat vi sutuai
2Kor 5.17 [tab] Nəvanuan veveu
2Kor 9.7 [tab] Dateḡəḡaḡur hən datḡeviol
2Kor 12.9 [tab] Nəḡoḡ datsədaḡ, nədaḡan siGot epul masuḡ len gidato
Kal 2.20 [tab] AKristo itoh len gidato
Kal 5.22-23 [tab] Naḡit seNunun aGot
Kal 6.4 [tab] Sagenənoḡ hən gaiug mai avan ideh am
Kal 6.9 [tab] Sadatipetəmas hən datḡigol natit tovoi
Efe 2.8-9 [tab] Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot
Efe 3.20 [tab] Nədaḡan siGot
Efe 4.25 [tab] Nakitinan
Efe 4.26-27 [tab] Nələl paḡpaḡ
Efe 4.28 [tab] Navəḡvəḡahan
Efe 4.29 [tab] Nasoruan tomədas nəvanuan teḡuer
Efe 6.1 [tab] Lahutai mai aTata mai aNana
Efe 6.12 [tab] Datub̄al mai nabiltidaḡan hən nəmargobut

Flp 4.5-7 [tab] Nakemkeman, natəṁmat, sadatinau masuṽ hən natideh
Flp 4.12-13 [tab] Nədaṅan
Flp 4.19 [tab] Natideh dattom̄idol həni
Kol 1.15-17 [tab] Len aKristol, aGot igol natit ṽisi tosh
Kol 3.2 [tab] Nənauan
Kol 3.13 [tab] Narubətian hən nəsaan
Kol 3.15 [tab] Natəṁmat togəm len aGot
Kol 3.23 [tab] Natideh gotogole, gole hum siNasuḅ
1Tes 3.12 [tab] Məteləmləmas bun gamit gabag
1Tes 4.3 [tab] Naitian tosa
1Tes 5.17-18 [tab] Na-sor-tuṽ-an
2Tim 1.7 [tab] Namətahwan
2Tim 3.16-17 [tab] Natosian siGot
Ipru 2.18 [tab] Nətaltalan ke datigol nəsaan
Ipru 4.12 [tab] Nasoruan siGot
Ipru 4.16 [tab] Nəlon aGot itaṅis gidato
Ipru 10.24-25 [tab] Datigol dateləṅon tivoi am len nəlodato
Ipru 11.1 [tab] Nadəlomian
Ipru 12.1-2 [tab] Datekəta bun tabtab len aYesu
Ipru 13.5-6 [tab] Nəvat, samtələṅon masuṽ həni
Ipru 13.8 [tab] AYesu sagəgel boṅ ideh
Jem 1.5-8 [tab] Us aGot hən namitisau hən nəmauran tonor
Jem 1.17 [tab] Navoian siGot
Jem 1.19 [tab] Nasəsəloṅan
Jem 1.22 [tab] Gol husur nasoruan siGot, sagesəsəloṅ kəmas həni ṅai
Jem 4.7-10 [tab] Riṅ gaiug len navəlan aGot
Jem 5.16 [tab] Kel ur nəsaan samit gail mai gamito gabag
1Pi 3.15-16 [tab] Məteutaut hən məṁbisor vəsvəsai nə-vatvat-viri-an samito
1Pi 5.7 [tab] Sa-nənauan samit tetuhətuḅ
2Pi 3.9 [tab] AGot emətahun avan ideh ḅimasig buni
1Jon 1.9 [tab] Datikel vəhot nəsaan sidato, aGot dereh teruḅati dan gidato
1Jon 2.3-6 [tab] Gol nəsa aGot tokele
1Jon 3.18-19 [tab] Na-ləmas-buni-an satevi soruan ṅai
1Jon 4.7-8 [tab] Dateləmas bun gidat gabag
1Jon 5.18 [tab] Nəbathudud siGot
KelV 3.20 [tab] AGot ike tilav kuv gidat dan nəsaan

Natiksonari

A.D.: Nasihau tohusur nəpasusan siYesu Kristo.

ais: [*nəais*] Nəwai todaḅ nəboḅ tosusus buni vakot.

ak: [*nəak*] Nəbilitiḅot aNoah toum həni hən nəbathudud san mai natit tiltile gail lotomaur asike ləbimat len nəbilitius mai nilev tokabut gol navile a pan.

akat: [*nəakat*] Nəvat sua nətau han topəhapəhw o tomasiav be goləboi gəḅekəta vi lohoim kəkereh.

alos: [*nəalos*] Nəhai sua, nalut gail lotomətortor. Nalut nəalos lutov pəpadaḅ hən nətan ḅai. Nasuhut nalut nəalos evi hai pəhas naJu gail ləḅevəhas niben nəvanuan tomat həni hən asike ḅiḅo tutut be hən ḅipat ḅebəlav. Nalut nəalos ehum naluvera.

alfa: [*alfa*] Len nəalfapet silat a Kris, alfa evi naleta nametəkav.

ametist: [*nəametist*] Nəvat nətau han tobəḅboḅ ale imasil.

Appa: [*aAppa*] Nasoruan sua len nasoruan ta Aram, namilen ke Tata.

Areopakus: [*nəAreopakus*] Nəḅehuh sua tokad nahəsan nagot hən nəḅalan silat a Athens, mai lokis nəmatsistret gail lotobətah lan nəAreopakus am.

baptais: [*ibaptais*] AJon eduḅ nəvanuan gail len nəwai ale ipat kuv galito. Igole hən ləḅevusan nəpairan dan nəsaan salito, mai nautautan hən nəmauran toveveu.

bathuyah: [*nəbathuyah*] Nəboḅ datḅisor husur nəbathudud sidato datoləboi datḅisor husur alat lototoh sutuai tia, atəmadit gail, atabədit gail, alat lotopas galit mai alat lotopas galit am sutuai sutuai. Datokis galit pisi nəbathuyah sidato. Alat lotohusur gidato, anatudit gail, aməhaibəgw gail, anatulit gail van van datokis galit hən nəpasusan sidato.

B.C.: Nasihau gail lotopat a mō hən nəpasusan siYesu Kristo. Ale datuke A.D. hən nasihau lotohusur nəpasusan san.

bea: [*nabea*] Narivatəvat katkat totibau, tobəlav səhor nəvanuan. Niben kavkav ikad navurun, ale iyar len narien ivat hum narivatəvat be eləboi ḅiyar hum nəvanuan len narien eru.

boḅ hən Nabəbaḅan: [*Nəboḅ hən Nabəbaḅan*] Nəboḅ sua seJu gail totibau. Len nəboḅ enan ləsəhan, lobəbaḅ mai aGot. Aḅiltihai tutumav etutumav hən ḅebəbaḅ sil nəsaban mai nəsaan seJu gail. Nəboḅ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ḅa len nahəbati eru enan nətas isa masuḅ hən nawolan.

bras: [*nəbras*] Nametəlai sua nətau han toyanyaḅ. Len nəbras ikad nakopa mai nametəlai sual am lokisi hən nasiḅk artobon. Nasiḅk evi nametəlai tokabut gol nəkapa.

brons: [*nabrons*] Nametəlai sua todaḅ, nətau han tomial kəkereh hun nakopa. Len nəbrons ikad nakopa mai natin artobon.

bubur: [*abubur; nabubur*] Nasoruan siGot ḅike nabubur o abubur, evi nəvanuan ideh gotoləboii, gotoləmasi, gotoriḅ nələm lan, savi natəbarehreh o naulumān gotoləḅoni o gotoke gilah maii. (Geris Jon 15.13–15.)

biltihai tutumav: [*ābiltihai tutumav*] Avan sua toil a mō hən aḅai tutumav gail. Vəha-sua len nasihau ḅisusua ebis len naim siGot len Naut Tolo hən Naloan gail, nahudhuim lohoim buni len naim siGot. Ebis hən ḅigol nəda hən narivatvat totutumav hən gail ḅeturtur, hən nəvanuan gail ləḅiveveu dan nəsaan salito. Nəboḅ nasoruan siGot toke ābiltihai tutumav gail, lovi alat lotovi ābiltihai tutumav a mō mai aḅai tutumav gail lotoil a mō. Len nasoruan ḅonḅon datuke *hae pris mo jif pris*.

- biltiluṽoh hən nasoltia:** [*Nabiltiluṽoh hən nasoltia*] Nabiltiluṽoh hən nasoltia ikad nasoltia lotovi 600 lan.
- biltiwai Kalili:** [*Nabiltiwai Kalili*] Len naut a Kalili ikad nabiltiwai nabəlavan han tovi 21 km mai naṽosəṽosan han tovi 8 km. Ikad nəhes eru am. Lokisi hən nabiltiwai Tiperias (Jon 6.1) mai nabiltiwai Kennesaret (Luk 5.1) am.
- ḅuvimal:** [*nabuvimal*] Ehum navibu tokad naḅur gail lan. Nəvanuan toranṽramē hən eṽuv lan ale eriṽ nəṽarhuvəlan gail len naḅur han gail hən ḅegəgel hən nəwalan han.
- det:** [*nadet*] Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad naṽite lo-tohanhani. Len naut a Israel lobilbil hən nəpashət nadet hən leḅeṽusani ke losəhor aenemi salito gail len nəḅalan. Lobilbil hən am len nahəhaṽuran.
- didimair:** [*edidimair*] Nəvanuan todidimaur egəgel hən nənauan san akis, sənau ləboi naṽisal tonor hən ḅehusuri.
- elefant:** [*naelefant*] Nabiltirivatəvat niben totibau. Nədarinən aruṽosəṽos, nahunusun ebəlav masuṽ hum nəṽat, ale ikad nariṽon eru artobəlav habat.
- emerald:** [*naemerald*] Nəvat sua nətau han tokəskəsan, ale imasil.
- Epikurian:** Galit lodəlom ke nahəhaṽuran evi nəbathut nəmauran, ale ḅikad nagot ideh, nəvanuan lovi naut kəmas hən galito.
- Farisi:** [*naFarisi*] Avan ideh len nəpati hən napolotik sua, tohushusur gat nakelean todaṽ ṽisi, ale topatpat gai məhat hən. Edəlom ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan, mai aGot eil a mō mai iwol hən natit ṽisi.
- fik:** [*nafik*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Ləḅimabule len naut tovoi hən, eləboi ḅetibau, ale nalute iṽosəṽos. Nəḅoṽ toṽan, naṽit nəhai nafik ihehe, ale nəvanuan loləmas ləḅihani. Lokis nəhai enan hən nafik o nəhai nafik, ale lokis naṽit nəhai enan hən nafik.
- flaks:** [*nəflaks*] Natuhhai sua tokad natret gail len natuḅulon. Luvai natret gail hən ləḅikad nəkaliko tovoi.
- franḅkingsens:** [*nafranḅkingsens*] Nəda hən nəhai sua. Nəḅoṽ nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. NaJu gail lovəhas niben nəvanuan tomat hən. NaJu gail lurur hən nəvanuan hən, ale len nalotuan salito loṽəṽasi len natutumavan husur nəḅon tosusau.
- foks:** [*nafoks*] Ehum natuhlipah nagilen totibau. Akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai naṽide hum nahit tosusuah gai. Itohtoh len naḅur len tan.
- Friman:** Naut ṽisi len naut a Rom lukad alat lotovi slev a mō be ləsavı slev am, lukad nəmakuvan tia.
- gavna:** [*nəgavna*] Nəvanuan toil a mō hən naprovens ta Rom lokisi hən agavna. Imaienan, nəḅoṽ lotopas aYesu, Kwirinius evi gavna len naprovens Siria, nəḅoṽ aYesu tomat, aPontius Pilate evi gavna len naprovens Jutea.
- gol:** [*nagol*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han toyəṽəṽ buni. Nagol sətaṽ. Nəvat hən gəḅeṽur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekiṽ gail.
- gomah:** [*igomah*] Napəhaṽut ḅikab buni, nahurabat san gail ḅivoi habat, ḅepəhas buni, datuke igomah. Ləḅitai nəwag hən nəwag ḅivoi buni datuke nəwag igomah. Avan ideh ḅisor hən nasoran san ḅegəlgəlan, ḅebutəlas hən datḅedəlomi, datuke nasoruan san igomah buni.
- hai kelkel ur:** [*ahai kelkel ur*] Nəvanuan tokel ur nasoruan aGot tokel maii. Len nasoruan ḅonḅon datuke *profet*.
- hai pispisul:** [*ahai pispisul*] Nəvanuan aYesu tolekis hən, totabtabuh lan

hən bikel ur napisulan san, na-kel-uri-an tovoi, mai nəvanuan gail hən natohan pipihabəlan aGot bətibau am tabtab. Len nasoruan bonbon datuke *aposal*.

hai pusan: [*ahai pusan*] Nəvanuan topuspusan. Galevis loʻusan nəvanuan gail hən nalo siMoses, be aYesu eʻusan nəvanuan gail hən natohan pipihabəlan aGot mai naʻide tovoi aGot toləḡoni. Lokis aYesu hən Hai pusan. Len nasoruan bonbon datuke *tija*.

hai susur: [*ahai susur*] Avān ideh tohusur tabtab hən avān ideh, tosəsəlōḡ hən naʻpusanan san mai tosəsəlōḡ husuri, togol nəsa gai tokele. Len nasoruan bonbon datuke *disaepol*.

hai tutumav: [*ahai tutumav*] Avān ideh toum len naut siGot a Jerusalem. Etutumav hən naviolan nəvanuan lotoviol hən gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail mōs nəvanuan gail hən beʻur kuv nəsaan salito. Len nasoruan bonbon datuke *pris*.

hai wolwol: [*ahai wolwol*] Nəvanuan towol hən nəwag wol. Len nasoruan bonbon datuke *kapten*.

hai tivtivan: [*nəhai tivtivan*] Nəvanuan toke timabul nawit marireu ibanjis nəhai tivtivan len nabuluk. Ale atenan iwol, nabuluk eliv nəhai tivtivan van, ale etivtiv tan van, nətan esəḡav, utaut hən aten bimabul nawit lan. Datoləboi datbikele am ke nəhai tivtivan ekir puʻul nətan.

hani: [*nəhani*] Natit tohehe masuʻ topat len naim sesukapak.

Hermes: [*aHermes*] Nagot tovi ahai pispisul sinagot gail silat a Kris.

Herot: [*aHerot*] Len Na-kel-gati-an Veveu ikad aHerot itor:

1. Herot toyalyal evi kiḡ hən naprovens Jutea nəboḡ lotopas aYesu (Mat 2.1-22; Luk 1.5).
2. Herot Antipas anatun aHerot toyalyal eil a mō len naut a Kalili mai naut a Perea. Evi gai totah gat aJon Baptais ale tota kotov nəkadun (Mat 14.1-12; Mak 6.14-29; Luk 9.7-9). Ale evi gai tokot hən aYesu ale tosəvati təlmam van hən aPilate (Luk 23.7-12).
3. Herot Akrippa evi aməhaibən aHerot toyalyal. ASisa ta Rom itabtabuh len aHerot Akrippa hum akiḡ hən naut a Kalili, naut a Perea, naut a Samaria mai naut a Jutea. Evi Herot Akrippa togol aJemes aʻvan aJon tomat ale totah gat ahai pispisul gail. Be natugulas ihani imat (Uman 12.1-24).
4. Herot Akrippa anatun aHerot Akrippa ehusur atəman hum akiḡ hən naut a Jutea. AHerot Akrippa enan mai aʻvavinen nahəsan aPernis, arobətah mai aFestus hən lotosəsəlōḡ hən aPol. Ale aHerot enan ikel uri ke aPol sagol natideh tonor hən bimat sile. (Ris Uman 25.13-26.32.)

hisop: [*nahisop*] Natuhhai sua nəbon tosusuau. Nəpashət nahisop, evi natsua naJu gail lotokade len nalotuan salit gail (Exo 12.22; Lev 14.4, 6, 49-52; Num 19.2-6).

hotel: [*nahotel*] Naim sua gotoḡavḡav lan, gotohanhan lan, gotopatpat lan len nəyaran sam. Goʻur natohan len nahotel husur nəmariboḡ viʻisusua.

hulahul: [*ehulahul*] Nəboḡ nalipah tosəsəlōḡ hən nabuai tois lilihai o lathutai lotohut nəman, ile məhat, eil, ipair hən nəhon van hən nəwalan, namətan arosəḡav, nədariḡan aroil vi məhat. Ehulahul. Len nasoruan ta Iglan luke *alert*.

hurhuwain: [*nahurhuwain*] Alat a Jutea ləsəkad nabotel ideh gol ke lobir nəwain veveu burhulon nahurhunani o nahurhusipsip hum tovi botel.

ikel: [*naikel*] Nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori.

il-buri-an: [*na-il-buri-an*] Nəvanuan bisor len na-il-buri-an, gai eil bur naməmauan mai namətahwan, ale isor.

- im nabonbonan:** [*naim nabonbonan*] Len navile p̄isi naJu gail lukad naim lotobonbon lan h̄en l̄eb̄evuruŋ nasoruan siGot mai l̄eb̄epusan h̄eni. Lulotu len naim enan, be savi naim siGot, husur ikad naim sua ŋai siGot topat len nabiltivile Jerusalem.
- im siGot:** [*naim siGot*] Ipat len nabiltivile Jerusalem. Ikad nahol̄evat todar visi mai n̄evanuan gail lotoum ei. Galevis lotutumav h̄en naviolan n̄evanuan lotoviol h̄en gail mai aGot, galevis lok̄atk̄eta k̄ekol h̄en nahol̄evat hum nalipah gail. Len nasoruan siGot evi naim esan tokad Naut Tolo Masuŋ lohoim. Ab̄iltihai tutumav el̄eboi b̄eb̄is len Naut Tolo Masuŋ enan v̄ha-sua ŋai len nasihau tosa.
- int̄eres:** [*naint̄eres*] Ḡab̄er̄iŋ n̄evat sam̄ len nalulutar, dereh tepisan n̄evat ideh am. Ale naint̄eres evi n̄evat, n̄evat sam̄ topasi n̄eboŋ topat tob̄elav len nalulutar.
- ist:** [*naist*] Govi ist n̄eboŋ gotovi lan naut namityal tovisi lan.
- itian tosa:** [*naitian tosa*] aGot idam̄ h̄en n̄evanuan b̄igol naitian mai asoan tolah kitin maii ŋai. Naitian ideh am evi itian tosa ale aGot em̄etahun buni. Ris Lev 18.6–23.
- jasint:** [*n̄ajasint*] N̄evat n̄etau han tobisibis ale el̄eboi b̄imasil.
- jaspa:** [*n̄ajaspa*] N̄evat sua n̄etau han tomial o tok̄esan o toyanyaŋ.
- kako:** [*n̄akako*] N̄eboŋ dattousan natit gail len n̄ewag wol o n̄el̄anis datokisi h̄en n̄ekako. Ale n̄eboŋ n̄ewag wol tobar naut tovi lan ed̄edaŋ ei gol ke n̄ekako ipat a ut. Imaienan, n̄ekako evi natit n̄ewag wol o n̄el̄anis topat gail van.
- kamel:** [*n̄akamel*] Narivat̄evat sua n̄emadun tosaḥsah. Ihanhan naliol hum nabuluk be el̄eboi b̄iyar b̄eb̄elav, namun̄an ēbuer. Husur enan lor̄iŋ natit gail len n̄emadun h̄en b̄evusi len naut masmas gail.
- karnelian:** [*n̄akarnelian*] N̄evat n̄etau han tobisibis, be s̄emasil savoi.
- kat:** [*n̄akat*] Natsua dattousan natideh tom̄elas lan tokad nawil tarh̄ete mai tarh̄ete. Ikad n̄ekat nahos o nabuluk o n̄evanuan toliivi van, ale ikad n̄ekat tile n̄evanuan tosul h̄eni hum dattosul h̄en nawilbaro.
- kelean todaŋ:** [*nakelean todaŋ*] Natideh aGot o nabiltivanuan tokel idaŋ h̄en n̄evanuan l̄eb̄ehusuri. Nakelean lotodaŋ mai n̄e-kai-tasi-an gail aGot tokel mai aMoses h̄en alat aIsrael l̄eb̄ehusur gail h̄en l̄eb̄ikad natit aGot tokel gat gail, naJu gail lokis natgalen p̄isi h̄en nalo.
- kel-gati-an:** [*na-kele-gati-an*] N̄eboŋ avan ideh tokele ke dereh tigol natesua o tigol natesua balai, n̄esa todaŋ h̄en b̄igole timasmaienan. N̄esa tokele evi na-kele-gati-an. Len nasoruan b̄onbon datuke *promes*.
- kemkeman:** [*nakemkeman*] Len nasoruan ta Uluveu datuke h̄ehaŋvur, len nasoruan ta Avoh luke kemkem. Ale len nasoruan siGot ike nah̄ehaŋvuran h̄en nasoruan *welkam* mai *glad* ale ike nakemkeman h̄en nasoruan *joy*.
- kes:** [*nakes*] N̄ehai b̄etb̄etah tokad narien toru ŋai toil len n̄etan. N̄eboŋ avan ideh tob̄etah len n̄ehai b̄etb̄etah a m̄ehat, el̄eboi b̄er̄iŋ narien ḡelar lan.
- k̄elas:** [*nak̄elas*] Natit tomasil dattol̄eboi datb̄ek̄eta tur lan. Idaŋ ale b̄iteh dereh timap̄ul̄pul̄. Nak̄elas b̄ikad nasilva tarh̄ete datokisi h̄en nak̄elas sal be datsal̄eboi datb̄ek̄eta tur lan, n̄eboŋ dattok̄eta vi lan, datoleleduŋ ale datoris n̄ehodato.
- koin:** [*nakoin*] N̄evat lotogole h̄en namet̄elai nagol, nasilva o nakopa. Loŋvur natit gail h̄en n̄evat galenan, ale evi naŋur̄pur̄uran h̄en nauman.
- komada:** [*Nakomada*] Avan ideh toil a m̄io h̄en nasoltia gail.
- kopa:** [*nakopa*] Namet̄elai sua tom̄edm̄edau, n̄etau han tomial. N̄eboŋ nakopa totaŋ, eḡem k̄esk̄esan. Len naut a Vanuatu a m̄io datukad nakoin lotovi kopa. Nakoin h̄en n̄ewan vatu mai nakoin h̄en natu vatu arovi kopa.

- krep:** [*nakrep*] Ikad nēhau sua toʻvan len nabiltihavhāte. Naʻvit nēhau enan ihehe masuʻ, ale lupal dasdas naʻvit nēhau hēn nasuhute bisel. Nasuhute topat tobēlav kākereh egēm vi wain. Naʻvite mai nēhau, lokis gēlar p̄isi hēn nakrep.
- krisolait:** [*nakrisolait*] Nēvat nētau han toyanyaŋ ale tomasil.
- krisopres:** [*nakrisopres*] Nēvat nētau han tokēskēsan ale tomasil.
- kristal:** [*nakristal*] Nēvat tomasil hum nakēlas, sēkad nētau ideh.
- Kristo:** [*aKristo*] Nēvanuan alat a Israel lotovatvat viri, nēvanuan aGot totabtabuh lan hēn b̄ilav kuv alat a Israel dan naenemi salit gail. Be aGot itabtabuh lan hēn b̄evi kiŋ silat lotoriŋ nēlolit lan, savi kiŋ hēn naut sua hum aTevit tovi kiŋ hēn naut a Israel ta sutuai.
- kul:** [*ekul*] Nēboŋ avan ideh sēdaŋ husur tomēsah, niben tomēhav o salēboi b̄igol natsua, datuke ekul.
- kulan:** [*nakulan*] Datbisor husur nakulan sivan ideh, namilen ke gai sēkad nēdaŋan.
- kumin:** [*nakumin*] Nēbōn namisurhut nakumin esusau, ale loriŋ namisurhut gail len nēhanian.
- kupit:** [*nakupit*] Evi nabēlavan hēn navēlan nēvanuan, tuβat len nakobkob van vēbar nagilen nēŋarhuvēlan. Nabēlavan hēn nakupit pēpadaŋ hēn nahudhumita.
- kuʻvol:** [*ekuʻvol*] Nēboŋ tokad natit tosoβur ale gulekis hēn natit tovoi sēhor gail am, gokuʻvol. Gēbēkuʻvol hēn naieh len nabilikoro, namilen ke gulekis hēn naieh tovoi sēhor ideh gail am lotopat len nabilikoro.
- lat lotokētkēta kēkol hēn naim siGot:** [*alat lotokētkēta kēkol hēn naim siGot*] Naim siGot ikad naholēvat todar visi. Ahai tutumav gail mai nēvanuan len nahēmar a Levi lōum len naut enan, be len nahēmar a Levi, galit galevis lōum hum nalipah sēbiltihai tutumav. Lokētkēta tēban naut enan mai lokētkēta kēkol hēn naim siGot hēn avan ideh asike bēmēdasi.
- lepat:** [*nalepat*] Nabiltipus katkat nētau han tomial hum naliol tomasmas. Nalepat egēgēris.
- leprosi:** [*naleprosi*] Evi namēsahan hēn nahurhuben nēvanuan togēgel hēn nētau han hēn b̄egēm pēhapēhw. Len nalo siMoses nēvanuan tokad namēsahan tomagenan timasriŋ gaβulan nēvanuan gail am hēn b̄itoh a tut dan galito. Gai eβiŋβiŋal len nabunusian sinalo. Nēboŋ namēsahan tonōŋ, ivan hēn ahai tutumav hēn b̄ebunus vahvahur niben. Asike bisāb namēsahan ideh am, ikel uri ke avan enan iveveu, elēboi b̄etēlmam vahim.
- Levet:** Len nasoruan ta m̄o datokis napēhaʻut toyalyal hēn Levēt hum dattokis nauluŋan toyalyal hēn Nasuβ.
- linen:** [*nalinen*] Nēkaliko pēhapēhw tokat udud lotovaii hēn natret gail topat len nalut nēflaks. Nēvanuan gail lolēmasi husur sagol naut topud hēn avan ideh tosun nahurabat lotosode hēn nēkaliko enan. NaJu gail lorūŋ gol niben alat lotomat lan.
- lion:** [*nalion*] Nabiltipus katkat nētau han tomial hum naliol tomasmas. Nalion uluŋan ikad navurun lēblēbah todar vis nēhon.
- lipah:** [*alipah*] Avan ideh tohut nēvanuan tosa gail lotōβur kotov nalo hēn naut. Itah gat galito, eriŋ galit len naim bēbaŋis o len nakotan. Len nasoruan bōnβon datuke *polis*.
- lo:** [*nalo*] Len naut galevis len nasoruan siGot, nalo evi naloβulat erim aMoses totos gail len natuβatan hēn nasoruan siGot. Ale len naut galevis naJu gail luke nalo, be namilen ke nasoruan siGot kavkav. Ale len naut galevis am nalo evi nēsa aGot tokai tasi mai nakelean limasgol husuri.
- lokust:** [*nalokust*] Ehun natohtohlomētū, ihanhan natideh tokēsan ale

- egəm len nābilitivəshəte tohum nəmarigw. AGot idam̃ hən alat a Israel ləb̃ihan nalokust.
- madihdih:** [*imadihdih*] Natideh dattoke tomadihdih ipat magenan akis, gole ke datbike nāburhuwai imadihdih, namilen ke naut kəmas datovəvaut kuv nəwai tosoḅur, nəwai ipat p̃itp̃itoḅ ɲai. Nədaɲan siYesu imaienan, naut kəmas galevis ivan dani, nədaɲan san ipat p̃itp̃itoḅ ɲai.
- mail:** [*nəmail*] Nəmail silat a Rom evi namita tovi 1500.
- malperi:** [*nəhai malperi*] Nābilitihai tokad nəharhəte topat nasihau tosoḅur, toharhar təlmam. İvan hən nāṽit len natuhhavhəte. Nəḅoɲ nāṽit nəmalperi tomen iboɲboɲ buni o imotmot ale ihehe masuḅ.
- maɲmaɲ:** [*imaɲmaɲ*] Nəḅoɲ avan ideh toris natesua totile masuḅ, ipaɲ habat lan, nabuɲon esəɲav, namətan gəlaru arosəɲav.
- mapol:** [*nəmapol*] Nəvat tokab masuḅ husur tokad nətau tiltile gail. Loum hən naim gail mai nəlablab gail həni.
- mariboɲ:** [*nəmariboɲ*] Len nasoruan siGot nəmariboɲ evi nəḅoɲ sua kavkav, nalennəyal sua kavkav mai nalenmariug sua kavkav.
- matuan:** [*nəmatuan*] Nəḅoɲ dattomabul nəhanian, itov, ale iḅan. Hum ma toḅan hən nāṽite, hum ma toḅan hən nəhanian tin pipitan. Ale nəḅoɲ nəhanian tomatu datutarive o datokir susuri. Alat aIsrael lotomabul nawit, nəḅoɲ tomatu luta kokotovi. Ale datokis nəḅoɲ enan hən nəmatuan. Len nasoruan ta Iglan datuke *harvest*.
- merikel:** [*namerikel*] Natesua avan ideh saləboi ḅigole, be nəḅoɲ aYesu togole, nəvanuan p̃isi lumaɲmaɲ lan.
- məlauah:** [*naməlauah*] Nəlablab topat mashuwag.
- mənas:** [*namənas*] Nəkabkabilan mai na-m̃ial-habat-an togəm len aGot, ale topat len naut aGot totoh lan. Len nasoruan ta Iglan, datuke *glory*, be nasoruan enan ikad namilen tile am toke nəyalyalan.
- mər:** [*namər*] Nəda hən nəhai sua. Nəḅoɲ nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. NaJu gail lovəhas niben nəvanuan tomat həni, ale lopəɲas namər hən nəḅon nəbasuhab ḅesusau.
- mina:** [*namina*] Evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən naḅurḅuran hən nauman hən nahəbati totor.
- mint:** [*namint*] Naluhai sua nəḅon tosusau. NaJu gail loriɲi len nəhanian.
- mitisau hən nəmauran tonor:** [*namitisau hən nəmauran tonor*] Namitisau evi naləboian dattokade husur dattosəkul, o naləboian dattokade hən dattogol natsua. Ale avan sua ikad namitisau hən ḅitawag, avan tile ikad namitisau hən ḅeum hən naim o hən ḅevəteh navus mai nəwei, be ləsəkad namitisau hən nəmauran tonor. Avan ideh tonau naləboian tokade len nəmauran san, ale tonau nəsaban san gail, be togol nāṽide tonor aGot tohəhəḅur həni, gai ikad namitisau hən nəmauran tonor.
- Nasub̃:** [*Nasub̃*] Len nasoruan siGot nasub̃ ikad namilen tiltile gail. Nəḅoɲ toḅol husur naslev mai nəmasta san, naslev ekis amasta hən Nasub̃. Nəḅoɲ avan ideh tosor mai nəvanuan totibau o nəvanuan tovat nəhes, ekisi hən Nasub̃. Vəha-səḅsoḅur nəvanuan gail lokis aYesu hən Nasub̃ husur loputsani len nənauan salito. Alat lotoriɲ nəlolit len aYesu lokisi hən Nasub̃ husur tomat hən ləḅikad navoivoian mai aGot, mai nəmauran vi sutuai. Ale len nasoruan siGot ta m̃o lokis aGot hən Nasub̃ aGot.
- Natun aGot:** [*aNatun aGot*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.
- Natun Nanoran:** [*aNatun Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.
- Natun Nəvanuan:** [*aNatun Nəvanuan*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni. Datusabi len naləbulat Daniel hum tovi aKristo (Dan 7.13-14),

be len naut sual am len nalobulat enan (Dan 8.17), mai len nalobulat Ezekiel, anatun nəvanuan evi nəvanuan ŋai, savi aYesu.

nau-utaut-an: [*nə-nau-utaut-an*] Nəboŋ gotosor utaut həni ke gigol natsua, gusor mai nəvanuan tile gail. Gəbinau utaut hən gəbigol natsua, gunau len gaiug səbom̃.

not: [*nanot*] Govi not nəboŋ namityal tovisi len navəlañ nəmatu. Len naut a Uluveu datuke datovi pan.

oil: [*naoil*] Natit tohum nəwai be tobutəlas. Nəboŋ dattobul həni mai nəwai, isal p̃oniwai. Ikad naoil tiltile gail, naoil ipat len naʔus, ipat len nəlal mai nabəŋletw, ale datobir naoil tile len naenjin hən biɣam bivoi. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas naʔit naoliv hən ləbikad naoil han.

oliv: [*naoliv*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Nalute imanivəniv ale ikad naʔite. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas naʔit naoliv hən ləbikad naoil han. Len nasoruan siGot datokis nəhai enan hən naoliv o nəhai oliv, ale lokis naʔit nəhai enan hən naoliv.

omeka: [*omeka*] Len nəalfapet silat a Kris, omeka evi naleta naməkot.

oniks: [*naoniks*] Nəvat sua nətau han totiltile be gəsələboi gəbəkəta tur lan.

pali: [*nəpali*] Nəpali evi liol sua tokad namisurhute. Hum namisurhuwit, nəvanuan lolis dasdas namisurhupali gail hən bəgəm vi flaua hən ləbipan nabəta həni.

panismen: [*nəpanismen*] Nəboŋ gotogol tosa, ikad natesua todaŋ bivar gaiug, napəŋasan o natunusian o nabilasian o natohan len naim bəbaŋis.

Pasova: [*nəPasova*] Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaʔur hən nəboŋ aGot togol p̃is ahai a m̃o silat a Ijip lotomat be səbar alat a Israel.

paus: [*nəpaus*] Len nasoruan siGot egai ikad namilen eru. Esua, natsua lotopat nəvat b̃urhulon. Togon, natsua lotosiriv hən naʔu nəbalan lan hən ləbipati van.

peril: [*nəperil*] Nəvat nətau han tokəskəsən ale tomasil.

perŋan: [*ipəŋani*] Datb̃ike nəmargobut iperŋan naut p̃isi, namilen ke naut p̃isi evisivis lohoim mai vivile. Datb̃ike nəhanian iperŋan naut p̃isi, namilen ke lopəpehun nəhanian van hən naim p̃isi, ideh səpar. Datb̃ike na-kel-uri-an tovoi iperŋan naut p̃isi, namilen ke nəvanuan len naut p̃isi losəsəloŋ həni.

pəhav utaut: [*epəhav utaut*] Avan ideh ikel ur natideh savisi sal, be dereh tevisi balai. Len nasoruan siGot, nəvanuan gail lotomaienan lukel ur nəsa aGot tokele ŋai. Len nalo siMoses ikele ke, nəboŋ avan ideh topəhav utaut, asike b̃isarpoh, nəvanuan gail limastubuni (Deu 13. 1-5).

rue: [*narue*] Naluhai sua nəb̃on tosusau be nabus han tokon. NaJu gail lugol nalukai nareran həni ale loriŋi.

reven: [*nareven*] Evi nəman naməsav tomermer. Etibau ale ihanhan natideh, hum namisurhutit gail, natit tomat gail, naʔite, mai natuhtit tokələh gail.

rubat: [*erubati*] Nəboŋ dattogol nəsaan datimaspanis sile, ale nəpanismen evi matan. Nəboŋ aGot torubat nəsaan dan gidato, ehum tokas kuvi hən asike datb̃ipanis sile am. Datb̃ike nəsaan sidat imarubat, namilen ep̃itp̃itoʔ. Len nasoruan b̃onb̃on datuke *fogif*. Len nasoruan siGot, nəboŋ toke sah rubati, namilen ke nəhau tobaŋis gat natsua səbaŋisi am.

saan: [*nəsaan*] Datupair dan aGot, datugol nəsa aGot tomətahuni, nəsa togol dattopəpehw dan aGot. Nəsa aGot toke tosa, datugolgole. Ale nəsa aGot toke tovoi, enan datsagole.

- saban:** [*nəsaban*] Len nēmauran sidato datohusur suluṽ naṽisal tonor.
- safaia:** [*nəsafaia*] Nēvat sua nētau han toboṽboṽ ale imasil.
- salfa:** [*nəsalfa*] Nēvat sua nētau han toyanyaṽ. Golēboi gēbisabi pēpadaṽ hən nēhab a Bu.
- Sanhitrin:** [*nəSanhitrin*] Naluṽoh hən alalumān totibau seJu gail lotobētah hum nakotan. Alat lotobētah len naḅonḅonan enan lovi: aḅiltihai tutumav, alat lotolav namilen a mō mai nēbathudud galevis salito, alat lotoil a mō hən naJu gail mai alat lotokad namitisau hən nalo siMoses. Len nasoruan ḅonḅon datuke *kaonsel blong ol man Ju*.
- Sappat:** [*nəSappat*] Nēmariboṽ aGot toriṽ ke tovi nēmariboṽ hən nēṽavṽavan. NēSapat seJu gail etuḅat nēboṽ namityal tomasur len naFraite ale ivan vēbar namityal tomasur len naSatete.
- sata:** [*nəsata*] Nēsata ehum nēhad naJu gail loriṽ nēflaua lan nēboṽ lotobul dasdas namisurhuwit. Datsalēboi namēlasan han, be datolēboi ke nēsata totor hən nēflaua evi nēflaua tosoḅur.
- Sattiusi:** [*naSattiusi*] Avan ideh len nēpati hən napolotik sua, sadēlom ke ikad na-le-mēhat-an dan nēmatan. Galit isoḅur lovi ahai tutumav mai aḅiltihai tutumav gail.
- saut:** [*nasaut*] Govi saut nēboṽ namityal tovisi len navēlaṽ nēmair. Len naut a Uluveu datuke datovi mēhat.
- Selot:** [*naSelot*] Nēvanuan len naluṽoh sua lotoke naut a Jutea tepēpehw dan alat a Rom, lotoke liḅal mai galit hən naut a Rom asike teil a mō hən naut a Jutea am.
- senturion:** [*nasenturion*] Nasoltia toil a mō hən nasoltia lotovi 100.
- Seus:** [*aSeus*] Nagot toil a mō hən nagot ṽisi silat a Kris.
- sēkel:** [*nasēkel*] Len nasēkel, nēvanuan enēnoṽ hən namēlasan nametēlai gai tolēboii mai namēlasan hən natit gai salēboi, hən ḅelēboi namēlasan hən natenan.
- sēkul:** [*esēkul*] Len nasoruan siGot, namilen sēkul evi sēkul hən namitisau, savi nalotuan.
- sikaṽor:** [*nəhai sikaṽor*] Evi naḅiltihai nēda hən topēhapēhw. Naṽit nēhai nasikaṽor iyanyaṽ o ebisibis nēboṽ tomen ale nēvanuan luhannyaṽ gail.
- silva:** [*nasilva*] Nametēlai sua, nētau han tomasiav. Nēboṽ nasilva totaṽ, egām motmot. Gegai datukad nakoin lotohun nasilva. Nakoin hən naten vatu, nakoin hən natwenti vatu mai nakoin hən nafifti vatu lohun nasilva.
- sinamon:** [*nasinamon*] Nahurhuhai sua nēḅon tosusau lotoriṽ len nēhanian hən lēḅigol nabus han ḅivoi.
- Sion:** Len Nasoruan siGot, lokis naḅiltivile siTevit hən naut a Sion, ale lokis naḅiltivile Jerusalem hən naut a Sion am, mai Jerusalem veveu. Ale len nalōḅulat Ipru, Sion evi alat siGot (Ipru 12.22-23).
- Sisa:** [*aSisa*] Naulumān ideh toil a mō hən alat aRom hum tovi kiṽ salit gail, lokisi hən aSisa. Ale nēhes enan tovati egām len nēvanuan toil a mō hən naut a Rom sutuai tia, nahēsan aJulius Sisa.
- skopion:** [*naskopion*] Len naut egai datokisi hən nahuthut, be savi huthut totoh len navis. Evi natuhtit sua tokad narien tomēlvtor. Ikad nariṽriṽon totibau a mō hun nahuh, ale ikad nagilen tobēlav kēkerekh tolēboi ḅevin nēvanuan. Len naut egai datukad natuhtēte gail ṽai be len naut tiltile lukad naḅiltihēte. Nēboṽ tovin nēvanuan, navinian elēboi ḅigol nēmatan.
- slev:** [*naslev*] Nēboṽ alat a Rom lotōḅal mai alat naut tile, ale lotosēhor galito, losēhar nēvanuan nēḅalan isoḅur dan naut enan vi Rom. Len nēmaket loṽur hən galito hum nabuai o naḅuluk o nabēaṽ o nēhab.

Nəvanuan toʻur naslev len nəmaket etəgau nəmauran san. Eləboi bigol timat o riŋi mai naslev pəhaʻut hən arɓipas naslev ideh am. Nəmauran hən naslev savi esan, ipat len gai toʻuri len nəmaket.

sogsog: [*sogsog*] Naulumən o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut naloson, husur avan ideh totev kotovi.

sohotut: [*isohotut*] Datɓisohotut hən datɓigol natsua, namilen ke datsənu savoi be datugol tutut həni ale datugol suluvi.

soltia: [*nasoltia*] Nəvanuan tokad nauman tovi nəbalan. Esua len naluʻoh lotobal len nabiltibal. Datokis naluʻoh enan navəshəsoltia.

sor levlev: [*isor levlev*] Nəboŋ dattosor len nəbathusoruan sua, esua isor tarhət, togon isor tarhəte van vəbar ɓimasil len nənauan sidat ɓisi. Len nasoruan ɓonɓon datuke *dibet*.

sor vəsvəsaii: [*isor vəsvəsaii*] Nəboŋ gotosor husur natesua nəvanuan gail ləsaləboii, gusor van hən gəbigol ɓiɓarɓar len nənauan salito.

sor-tastasi-an: [*na-sor-tastasi-an*] Nəboŋ lotokot hən avan ideh, len nakotan, avan ideh eil, ikel ur nəsa tosa avan enan togole. Na-kel-uri-an enan evi na-sor-tastasi-an.

sparo: [*nəsparo*] Evi natuhman naməsav toməlməlah len tan ale hanhan ei. Naut a Vila ikade.

statia: [*nəstatia*] Nabəlavən hən nəstatia evi namita tovi 185.

Stoik: Nəvanuan galevis lotodəlomi ke nəvanuan ŋai ikad nənauan tonor hən ɓekəta təban gai səɓon. Lunau ke nagot evi natit ɓisi len navile a pan, ale nəvanuan ɓisi mai natit ɓisi loɓitɓitoʻ.

sukapak: [*nasukapak*] Natuhtite toməlməlah ale niben ikad navurun. Ikad nəwei hum navəvəlas. Ikad nasukapak lototoh səɓolito ale ikad galevis am lototoh ɓonɓon len navəshəte, ale lotoum ɓonɓon. Galenan loum hən naim, ale ɓurhulon naim ehum naim sevəvəlas. Len naim lusah tuan natit tohehe masuʻ dattokisi hən nəhani.

talent: [*nətalent*] Nətalent nasilva evi naɓurɓuran hən nauman hən nasihau tovi 15. Nətalent nagol etibau vəha-30 səhor nətalent nasilva.

tav: [*nətav*] Nəman sua tohum navimal be epəhapəhw.

tehan: [*nətehan*] Nəboŋ nəvanuan toteh, igol nəsa hən toteh ale iteh mabe? Len naʻide enan datusor husur natehan san.

tenarius: [*nətenarius*] Evi nakoin sua ta Rom, alat a Jutea lotoʻur nətaks salit həni. Evi nəvat naɓurɓuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua ŋai.

til: [*nətil*] Naluhai sua nəɓon tosusau. NaJu gail loriŋi len nəhanian.

tin: [*nətin*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han tomasiav. Natin sətəŋ. Len naut a Vanuatu natin, naieh tuna topat ɓurhulon, loum həni hən natin.

tiv-dalusi-an: [*na-tiv-dalusi-an*] AGot ikel na-kel-gati-an sua mai aAraham mai nəpasusan san van vəbar aMoses. AGot ike, naulumən san gail ləbetiv dalus navunut salit mai sinatulit gail hən ɓimasil ke lotodaŋ hən na-kel-gati-an siGot, dereh gai tetəgau gat na-kel-gati-an san (Gen 17.10-14; Lev 12.3).

tivtiv tan: [*etivtiv tan*] Nəboŋ naɓuluk toliv nəhai tivtivtan van, etiv nətan gol nətan esəŋav, ale eutaut hən nəvanuan ɓimabul namisurhut gail lan.

toŋki: [*toŋki*] Ehum nahos be nədariŋan arobəlav.

topas: [*natopas*] Nəvat nətau han toyanyaŋ ale tomasil.

trahma: [*nətrahma*] Nakoin tovi naɓurɓuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua.

trakon: [*nətrakon*] Ehum nabiltimət totibau o nabiltiməhob totibau tokad nəhabəlan. Len nasoruan siGot akis nətrakon evi Setan.

- trampet:** [*nətrampet*] Natsua lotoum həni hən nametəlai, ale nəboŋ lotovuv lan, iwal səhor nəwalan hən nahəmadu.
- tret:** [*natret*] Nəhau tomanivəniy lotosəsod həni.
- tсен:** [*natsen*] Nəhau todaŋ tovi metəlai. Ikad nariŋ toshud nariŋ togon van van ebəlav.
- tunusi:** [*etunusi*] Nəboŋ dattogol natideh o dattokel natideh nəvanuan tile toləŋon tosa sile, datotunus nəvanuan enan. Nəlon avan enan imabe? Hum ma nəlon topaŋpaŋ, hum ma nəlon sədaŋ am, hum ma tololosa, be nəlon isa.
- ut Tolo Masuŵ:** [*Naut Tolo Masuŵ*] Naim siGot ipat len nabiltivile Jerusalem. Naim siGot ikad naholəvat todar visi. Ale len naim siGot ikad narum̄ eru. Narum̄ bopita, lokisi hən Naut Tolo, ale narum̄ tarhəbiltikaliko lohoim, lokisi hən Naut Tolo Masuŵ. Avan ideh saləboi bəbis ei, be abiltihai tutumav eləboi bəbis vəha-sua len nasihau v̄isusua.
- vaipa:** [*nəvaipa*] Evi nəm̄at tosa. Nəboŋ tohat avan ideh nabehi han igol avan enan imat.
- vanuan Nanoran:** [*Nəvanuan Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni husur gai inor buni.
- vanuan nətaks:** [*nəvanuan nətaks*] Nəvanuan tolavlav kuv nəvat dan nəvanuan gail m̄os nəgavmen a Rom.
- vatvat viri:** [*ivatvat viri*] Nəboŋ gototoh vir natesua hən bəvisi, ale goləboi tia ke dereh tevisi, be gəsaləboi nəboŋ o namityal han, guvatvat viri. Len nasoruan bənbəon datuke *hop* o *ekspek*.
- vilesir:** [*navilesir*] Natsua togol nəvanuan imat ale pelan han nəvanuan galevis am, ale sədareh isoḅur lumat. Len nasoruan siGot, len naut galevis navilesir evi naməsahan, len naut galevis am evi natideh tosa masuŵ nəvanuan isoḅur lotomat lan.
- vinika:** [*navinika*] Nəboŋ nəwain topat tobəlav, nədaŋan eḅuer am ale egəm kon. Nabus han ikon səhor naləman.
- violan (hən natutumavan):** [*naviolan (hən natutumavan)*] Nəboŋ alat a Israel lototutumav, lotutumav hən narivatəvat ləsəkad natideh tosa len gail. Lotutumav hən nətav gail, nawit mai nəwain am. Natit p̄isi lototutumav həni evi naviolan hən natutumavan.
- vus beltaŋ:** [*navus beltaŋ*] Evi natit tokad nəhau gail nəvanuan toram̄raŋe həni hən biŋol nəwalan ale nəvanuan lokəkai husuri sum̄an alathutai lotokəkai husur nakita mai napes.
- v̄isusua:** [*av̄isusua*] Ahaḅut ideh b̄ikad anatun ulum̄an tosua ŋai, datokisi hən aḅisusua setəman.
- v̄isusua:** [*nāvisusua*] Namətəs o nəwei tokad namətan tosua ŋai.
- wain:** [*nəwain*] Len naut a Jutea lupal dasdas naḅit nakrep hən nasuhute b̄isel. Nasuhute topat tobəlav kəkereh esəsaruŵ ale egəm vi wain.
- waks:** [*nəwaks*] Natsua lotoum hən nəkadel həni. Nəboŋ togəm vi wai, nəwai nam̄ial bolai.
- wes:** [*nawes*] Govi wes nəboŋ gotovi lan naut namityal tomasur lan.
- wik:** [*nawik*] Len nasoruan siGot nawik evi nəmariboŋ lotoməlevru.
- wit:** [*nawit*] Nawit evi liol sua tokad namisurhute. Nəvanuan lolis dasdas namisurhuwit gail hən b̄egəm vi flaua hən ləbipan bəta həni.
- wolf:** [*nawolf*] Ehum nabiltipah katkat towael.
- yok:** [*nayok*] Nəhai lotoriŋi len nabuluk eru hən arḅibəon hən arḅeum bənbəon. Ikad nayok tile am tovi nəhai topat len nəbathuvəson nəvanuan natit tomələs totahətah tarhəte ale natit tile totahətah tarhəte.

Nəbathusoruan gail

Nəbathusoruan gail len Nasoruan siGot

AGot Mak 10.27; Mak 12.29-30; Luk 1.37; Luk 6.35-36; Jon 4.24; Uman 14.14-17; Uman 17.22-31; Rom 1.18-23; Rom 11.33-36; 1Kor 8.4-6; 2Kor 1.3; 1Tim 1.17; 1Tim 6.15-16; Ipru 4.13; Ipru 10.30-31; Jem 1.17; 1Pit 1.14-17; 1Jon 1.5; 1Jon 4.7-12, 16; Jut 24-25; KelV 4.8-11; KelV 15.3-4

NaGot gəgəras gail mai naŋide silat lotohusur gail Mat 4.10; Uman 13.4-12; Uman 17.22-31; Uman 19.11-20; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; 1Kor 8.1-13; 1Kor 10.1-22; 2Kor 6.14-18; Kal 5.19-21; 1Tes 1.9-10; 1Jon 5.21; KelV 21.8; KelV 22.15

AGot evi tarhət sidato Mat 6.25-34; Mat 10.29-31; Uman 14.15-17; Rom 8.28; Rom 11.36; Kol 1.17; Ipru 1.3; Jem 4.13-16

AGot igol navile a pan mai natit pisi am Mat 19.4; Jon 1.3; Uman 14.15; Uman 17.24-26; 1Kor 8.6; Kol 1.15-16; Ipru 1.2; Ipru 11.3; KelV 4

AGot dereh tikot hən nəvanuan pisi hən ke lipanis o asike lupanis Mat 7.21-23; Mat 16.24-27; Mat 25.31-46; Jon 3.18-21; Jon 5.24-29; Uman 17.30-31; Rom 2.1-11; Rom 14.10-12; 1Kor 3.10-15; 1Kor 4.5; 2Kor 5.9-10; 2Tes 1.5-10; Ipru 9.27-28; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; KelV 20.11-15

AGot eriŋi ke alat lotokad nadəlomian lan lunor len nəhon Uman 13.38-39; Rom 1.16-17; Rom 3.21-26; Rom 5.1, 9-10, 18-19; Kal 2.16; Kal 3.6-9; Tit 3.7

AGot igol napisal hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan salito Jon 3.16-17; Uman 2.37-39; Uman 4.11-12; Rom 5.1-11; Rom 10.9-13; Efe 2.1-10; 1Tim 1.15-16; 1Tim 2.3-7; 1Pit 1.3.5

Alat lotoil a mō hən alat siYesu

Naŋide silat lotoil a mō Uman 6.1-6; Uman 14.23; 1Tim 3.1-13; Tit 1.5-9

Nasoruan van hən alat lotoil a mō Mat 28.18-20; Luk 22.24-27; Uman 20.17-35; 1Tes 2.1-12; 1Tim 4.1-16; 2Tim 2.1-26; 2Tim 3.10-4.5; Tit 2.7-8; 1Pit 5.1-4

Putsan alat lotoil a mō len nənauan samito 1Kor 9.14; Kal 6.6; 1Tes 5.12-13; 1Tim 5.17-22; Ipru 13.7, 17

Alat siYesu logəm sua Mat 18.19-20; Uman 2.41-47; Rom 12.4-8; Efe 1.22-23; Efe 4.11-16; Kol 3.15-17; 1Tim 4.13; Ipru 10.24-25

ANunun aGot Mat 28.19; Mak 1.9-11; Mak 3.28-30; Luk 1.35; Luk 3.16; Luk 4.1; Luk 11.13; Luk 12.12; Jon 1.32-34; Jon 3.5-8; Jon 7.37-39; Jon 14.15-17, 26; Jon 15.26; Jon 16.7-15; Jon 20.19-23; Uman 1.4-5, 8; Uman 2.1-18, 38-39; Uman 4.31; Uman 5.3-5; Uman 8.14-17; Uman 10.44-48; Uman 13.2-4; Uman 15.28; Uman 16.7-10; Uman 19.1-7; Rom 5.5; Rom 7.6; Rom 8.9-16, 26-27; 1Kor 2.4, 9-16; 1Kor 3.16; 1Kor 6.11, 19; 1Kor 12.1-13; 2Kor 1.21-22; 2Kor 5.5; 2Kor 13.14; Kal 3.2-5; Kal 4.6; Kal 5.16-18, 22-25; Efe 1.13-14, 17; Efe 3.16; Efe 4.3-4, 30; Efe 5.18-20; Efe 6.17-18; 1Tes 1.5-6; 1Tes 5.19; 2Tes 2.13; Tit 3.5-6; Ipru 2.4; Ipru 9.14; 1Pit 1.2, 11; 2Pit 1.20-21; 1Jon 2.20; 1Jon 3.24; 1Jon 4.13; 1Jon 5.6-8

ASetan Mat 13.19; Mat 25.41; Luk 4.1-13; Luk 22.3-4; Jon 8.42-44; 2Kor 2.10-11; 2Kor 4.4; 2Kor 11.13-15; Efe 2.2; 1Tes 2.18; 2Tes 2.9-12; 1Pit 5.8-9; 1Jon 3.8-10; KelV 12.7-12; KelV 20.1-3

ASetan italtal ke datigol nəsaan, be len nədaŋan siGot datosəhori Mat 4.1-11; Mat 6.13; Luk 22.31-32; Jon 17.14-19; Rom 8.31-39; Rom 12.12; Rom 16.19-20; 1Kor 10.12-13; 1Kor 16.13; 2Kor 12.7-10; Efe 3.20-21; Efe

6.10-18; Flp 4.13; 1Tes 3.5-8; 2Tes 3.3; 2Tim 1.7-8; Ipru 2.18; Ipru 4.14-16; Ipru 12.1-2; Jem 4.7; 1Pit 1.5; 1Pit 5.8-11; 1Jon 4.4; 1Jon 5.3-5; KelV 12.7-12

AYesu Kristo

AYesu evi Natun aGot Mat 11.27-30; Mat 16.13-17; Luk 1.35; Jon 1.1-18; Jon 5.19-29; Jon 6.35-40; Jon 8.58; Jon 11.25-27; Jon 14.5-11; Jon 17.1-5; Jon 20.26-31; Uman 3.13-16; Uman 4.10-12; Rom 1.3-4; 1Kor 3.11; 2Kor 4.4-6; 2Kor 5.21; Kal 4.4-5; Flp 2.5-11; Kol 1.15-20; Kol 2.9-10; Ipru 1.1-14; Ipru 7.26-28; 1Jon 2.1-2; 1Jon 5.20; KelV 1.12-18; KelV 19.11-16

AYesu, aNatun aGot egəm vi vanuan suman gidato len navile eg apan Jon 1.14; Luk 1.26-38; Mat 1.18-25; Luk 2.1-20; Mat 2.1-23; Kal 4.4-5; Flp 2.6-7; Ipru 2.14-18

AYesu epusan ale igol nəvanuan gail lumaaur Mat 4.23-25; Mat 7.28-29; Mat 9.35-36; Mat 11.1-6; Luk 4.14-44; Uman 10.36-38; Jon 20.30-31

AYesu igol namerikel isobur Mat 8.1-15, 23-33; Mat 9.1-7, 18-33; Mat 12.9-14, 22; Mat 14.15-32; Mat 15.22-28, 32-38; Mat 17.14-18; Mat 20.29-34; Mat 21.18-22; Mak 1.21-28; Mak 7.32-37; Mak 8.22-25; Luk 5.4-8; Luk 7.11-15; Luk 13.10-13; Luk 14.1-4; Luk 17.12-14; Luk 22.50-51; Jon 2.1-11; Jon 4.46-54; Jon 5.5-9; Jon 9.1-7; Jon 11.11-44; Jon 21.4-6; Uman 2.22

Lutah gat aYesu, luvasi Mat 26.47-68; Mat 27.1-2, 11-31; Mak 14.43-65; Mak 15.1-20; Luk 22.47-53; Luk 22.63-23.25; Jon 18.1-14, 19-24; Jon 18.28-19.16

Lupos gat aYesu len nəhai balbal Mat 27.32-56; Mak 15.21-41; Luk 23.26-49; Jon 19.17-37

Lutavun aYesu Mat 27.57-66; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42

AYesu imaur təlmam Mat 28. 1-20; Mak 16.1-8; Luk 24.1-49; Jon 20.1-21.14; Uman 1.3-8; Uman 2.24-32; Uman 3.15; Uman 4.10, 33; Uman 10.39-43; Uman 13.29-39; Uman 17.2-3, 30-31; Rom 1.4; Rom 4.24-25; 1Kor 15.3-8, 12-21; KelV 1.18

AYesu evi məhat vi lan nəmav Luk 24.50-51; Uman 1.9-11; Uman 2.32-36; Uman 5.30-31; Rom 8.34; Efe 1.20-23; Flp 2.9-11; Ipru 1.3-11; Ipru 2.9; Ipru 4.14-16; Ipru 7.25-26; Ipru 10.12-14; 1Pit 3.22

AYesu dereh tetəlmam Mat 24.29-44; Jon 14.1-3; Uman 1.10-11; Uman 3.19-21; Flp 3.20-21; Kol 3.4; 1Tes 1.9-10; 1Tes 3.13; 1Tes 4.13-5.11; 2Tes 1.6-10; 2Tes 2.1-4; 1Tim 6.13-15; 2Tim 4.8; Ipru 9.28; 2Pit 3.1-18; 1Jon 3.1-3; KelV 1.7; KelV 22.12-13

Gol alat lotomə sah lumaaur Mat 4.23-25; Mat 9.35; Mat 11.2-5; Uman 3.1-6; Uman 8.4-8; Uman 19.11-16; Uman 28.8-9; 1Kor 12.9, 29-30; 2Kor 12.7-10; 1Tim 5.23; 2Tim 4.20; Jem 5.14-15

Gol husur nəsa aGot tokele Jon 14.15, 21, 23-24; Jon 15.10-17; Rom 13.8-10; 1Pit 1.14-16; 1Jon 2.3-8; 1Jon 3.22-24; 2Jon 5-6

AGot ilav kuv nəvanuan dan nəsaan salito mabe? Mat 26.26-29; Rom 3.25; Rom 5.9-10; Efe 1.7; Ipru 9.11-14; 1Jon 1.6-7; KelV 7.14-17

Nadəlomian len aGot o riñ nəlodato len aGot

Nəvanuan toriñ nəlon len aGot, Got ilav kuvi dan nəsaan san Jon 1.12; Jon 3.15-18, 36; Jon 6.47; Jon 14.6; Jon 20.31; Uman 4.12; Uman 16.30-31; Rom 3.20-22; Rom 10.9-10; Kal 2.16; Efe 2.8-9

Nəvanuan nadəlomian loil gəgat len nadəlomian salito Mak 11.22-25; Luk 17.5-6; Jon 14.1; Rom 5.1-2; Rom 14.22-23; 1Kor 13.13; 2Kor 5.6-7; Kal 5.6; Ipru 11.1-40; Jem 1.2-8; Jem 2.14-26; 1Pit 1.3-9

Naitian tosa Mat 5.27-30; Jon 8.2-11; Rom 13.8-10; 1Kor 5.9-11; 1Kor 6.9-20; Kal 5.19; Efe 5.3; Kol 3.5-6; 1Tes 4.1-8; Ipru 13.4; Jut 7

Na-kel-uri-an tovoi Uman 20.24; Rom 1.2-4, 16-17; 1Kor 1.17-25; 1Kor 15.1-7; Kal 1.6-12; Efe 1.13; Flp 1.27; Kol 1.5-6; 1Tes 1.5; 2Tes 2.14; 2Tim 1.8-11; 2Tim 2.8-10

Na-ləmas-buni-an

AGot eləmas masuṽ hən navanuan pisi Jon 3.16; Rom 5.8; Efe 2.4-5; 1Jon 4.9

Gidat datimasləmas bun aGot Mat 22.37-38; Mak 12.28-30; Jon 14.21; 1Pit 1.8; 1Jon 5.3

Gidat datimasləmas bun nəvanuan gail Mat 5.43-48; Mat 22.39; Jon 13.34-35; Jon 15.12-17; Rom 12.9-10; Rom 13.8-10; 1Kor 13.1-13; 1Kor 16.14; Kal 5.13-14; 1Tes 4.9-10; 1Pit 4.8; 1Jon 2.9-11; 1Jon 3.11-18; 1Jon 4.7-21

Napisal hən datbegəm vi natun aGot Jon 1.12-13; Rom 8.14-17; Kal 4.6-7; Ipru 12.5-11; 1Jon 3.1-3

Narubatian hən nəsaan

AGot erubat nəsaan silat lotokad nadəlomian len aYesu Mat 26.28; Mak 11.25-26; Uman 5.31; Uman 10.43; Uman 26.18; Efe 1.7; Kol 1.13-14; Kol 2.13-14; Ipru 10.17-18; 1Jon 1.8-2.2

Daterubat nəsaan silat lotogol tosa hən gidato Mat 6.12-15; Mat 18.21-35; Mak 11.25; Luk 6.37; Luk 17.3-4; 2Kor 2.5-11; Efe 4.31-32; Kol 3.13

Na-sor-tuṽ-an

AYesu eṽusan nəvide hən na-sor-tuṽ-an Mat 6.5-13; Mat 7.7-11; Mat 18.19-20; Mak 11.24-25; Luk 11.1-13; Luk 18.1-8; Luk 21.36; Jon 14.13-14; Jon 15.7; Jon 16.23-26; Rom 8.26-27; Rom 12.12; Efe 2.18; Efe 6.18; Flp 4.6-7; Kol 4.2; 1Tes 5.17; 1Tim 2.1-4, 8; 1Tim 4.4-5; Ipru 4.16; Ipru 10.19-22; Jem 1.5-8; Jem 4.2-3; Jem 5.13-18; 1Pit 4.7; 1Jon 3.21-22; 1Jon 5.14-15

Na-sor-tuṽ-an galevis lotopat len Na-kel-gati-an Veveu Mat 11.25-26; Mat 14.23; Mat 19.13-15; Mak 1.35; Luk 5.16; Luk 6.12; Luk 22.32, 39-46; Jon 11.41-42; Jon 17.1-26; Uman 4.24-31; Uman 16.25; Uman 20.36; Uman 21.5; Rom 1.9-10; Rom 10.1-2; Rom 15.30-33; 2Kor 12.7-10; Efe 1.15-20; Efe 3.14-21; Efe 6.19-20; Flp 1.3-5, 9-11; Kol 1.9-12; Kol 4.3-4; 1Tes 3.9-13; 2Tes 1.11-12; 2Tes 3.1-5; Ipru 5.7; Ipru 7.25

Nasoruan siGot Mat 4.1-4; Mat 5.17-20; Mat 22.29; Jon 8.31-32; Jon 20.31; Uman 20.32; Rom 15.4; Rom 16.26; Kol 3.16; 1Tes 2.13; 1Tim 4.13; 2Tim 3.14-17; Ipru 4.12; 1Pit 1.22-25; 2Pit 1.19-21; 2Jon 9-10; KelV 1.3

Natərogan Rom 13.13; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; Kal 5.19-21; Efe 5.18; 1Tim 3.1-3; Tit 1.7; 1Pit 4.3-5

Natev siNasub Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 10.14-22; 1Kor 11.17-34

Natiṽosan Mat 5.31-32; Mat 19.3-9; Luk 16.18; Rom 7.2-3; 1Kor 7.10-16

Natutumavan Mat 9.13; Mak 12.33; Rom 12.1; Ipru 9.6-10.18

Nəvide silat lotokad nadəlomian len aYesu Mat 16.13-20; Jon 13.34-35; Jon 14.27; Uman 2.41-42; Rom 12.4-8; Rom 12.9-13; 1Kor 12.12-30; Kal 5.22-26; Efe 1.22-23; Efe 2.19-22; Efe 4.1-16; Kol 1.18; Kol 3.12-17; 1Tes 5.16-17; Ipru 10.24-25; 1Pit 2.4-10; KelV 19.5-10

Na-vi-tarhəte-an Mat 6.1-4; Mat 7.12; Mat 25.31-46; Luk 3.10-11; Luk 6.38; Uman 11.27-30; 1Kor 10.24; 2Kor 8.1-15; 2Kor 9.1-15; Kal 6.9-10; Flp 4.14-19; Ipru 10.24; Ipru 13.1-3, 16; Jem 1.27; Jem 2.15-16; 1Jon 3.16-18

Nəbaptaisan Mat 28.18-20; Jon 3.22; Jon 4.1-2; Uman 2.37-42; Uman 8.12, 36-38; Uman 10.44-48; Uman 16.14-15, 31-33; Uman 19.1-7; Uman 22.12-16; Rom 6.1-4; Kal 3.26-27; Kol 2.12; 1Pit 3.20-22

Nəbathudud

Nəhəvut mai nəbareab san artolah Mat 19.4-6; 1Kor 7.1-16; Efe 5.21-33; Kol 3.18-19; Tit 2.3-5; Ipru 13.4; 1Pit 3.1-7

Anatularu gail Mat 15.3-6; Luk 2.51; Efe 6.1-3; Kol 3.20; 1Tim 5.4, 8; Ipru 12.7-11

Anana mai atata Efe 6.4; Kol 3.21; 1Tim 3.4-5

Nəbatunau Uman 6.1; Rom 7.2-3; 1Kor 7.39-40; 1Tim 5.3-16; Jem 1.27

Nəboŋ datsə han **hən datbisor mai aGot** Mat 6.16-18; Mak 2.18-20; Uman 13.1-3; Uman 14.23

Nəgavmen Mat 22.15-22; Uman 5.27-29; Rom 13.1-7; 1Tim 2.1-4; Tit 3.1; 1Pit 2.13-17

Nəhab nəmatan Mat 10.28; Mat 13.41-42, 47-50; Mat 25.41; Luk 16.23-26; 2Tes 1.9; KelV 20.10-15; KelV 21.8

Nəlodat temədau, **datitoh mə**dau **tebə**lav Mat 5.3-12; Mat 18.1-5; Luk 14.7-11; Luk 18.9-14; Efe 4.2; Flp 2.3-11; Kol 3.12-13; Jem 4.5-10; 1Pit 5.5-7

Nəmatan Jon 6.39-40; Jon 11.17-27; Jon 14.1-4; Rom 8.10-11, 38-39; Rom 14.7-9; 1Kor 15.12-58; 2Kor 5.1-10; Flp 1.20-24; 1Tes 4.13-18; Ipru 2.14-15; KelV 14.13; KelV 21.1-4; KelV 22.1-5

Nəmauran todan Rom 8.18-25, 28; 2Kor 1.4; 2Kor 4.16-18; Jem 1.2-4; 1Pit 1.6-9; 1Pit 2.19-21; 1Pit 5.8-10

Nəmav

AGot eviol hən nakonviolan mai alat lotoriŋ nəlolit **len a Yesu ke likad nə**mauran **vi sutuai maii** Mat 19.16-30; Luk 10.25-28; Jon 3.1-16; Jon 5.19-29; Jon 10.10; Jon 11.25-26; Jon 14.6; Jon 17.2-3; Jon 20.31; Rom 5.21; Rom 6.5-14; Rom 8.10-17; 2Kor 5.17; Kal 2.20; Efe 2.1-6; Kol 2.13; Kol 3.1-4; 2Tim 1.10; Tit 3.4-7; 1Pit 1.23; 1Jon 5.11

Nəmav imabe? Luk 12.32-34; Jon 14.1-3; 2Kor 5.1-8; Flp 1.23; Kol 3.1; 1Pit 1.4-5; KelV 4.1-11; KelV 21.1-4; KelV 21.22-22.5; KelV 22.14-15

Nəsaan

Nəsaan nəsa? Rom 1.18-32; Rom 8.5-8; Kal 5.19-21; Efe 2.1-3; Efe 5.3-5; Kol 3.5-10; Jem 4.17; 1Pit 4.3; 1Jon 3.4-5

Nəvanuan pisi lugol nəsaan Jon 8.7-9; Rom 3.9-20, 23; Rom 5.12; Kal 3.22; 1Jon 1.8-10

Nəvanuan limaspanis sil nəsaan, **be aGot igol napisal hən bilav kuv gidat dan nə**panismen **enan** Mat 10.28; Mat 13.41-42; Jon 3.18-20, 36; Uman 17.30-31; Rom 1.18-19; Rom 6.23; Kal 6.7-8; Kol 3.5-6; 2Tes 1.7-9; Ipru 9.27; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; Jut 7; KelV 20.11-15

Nəvanuan gail lomədas **bun gidato husur dattovi siYesu** Mat 5.10-12; Mak 13.9-13; Luk 12.4-9; Jon 15.18-21; Jon 16.1-4; Uman 5.41; Rom 8.35-37; Rom 12.12-14, 17-21; 1Kor 4.11-13; 2Kor 4.8-11; 2Kor 12.10; Flp 1.28-29; 2Tes 1.4-8; 2Tes 3.2-4; 2Tim 3.10-13; Ipru 10.32-39; Ipru 12.3-4; 1Pit 3.13-17; 1Pit 4.12-19; KelV 2.10;

Nəvat Mat 6.19-21, 24-34; Luk 12.13-21, 32-34; Uman 20.35; 1Tim 6.6-10, 17-19; Ipru 13.5-6; Jem 2.1-9; Jem 5.1-6

Pair dan nəsaan **sidato** Mat 4.17; Mak 6.12; Luk 13.1-5; Luk 15.1-31; Luk 24.45-47; Uman 2.37-40; Uman 3.19-20; Uman 17.29-31; Uman 20.21; Uman 26.19-20; 2Kor 7.8-11; 2Pit 3.9; KelV 9.20-21

Sipa vi təban **aGot** Luk 17.11-19; Jon 6.11; Rom 1.21; Efe 5.20; Flp 4.4-7; Kol 2.7; Kol 3.17; Kol 4.2; 1Tes 5.18; 1Tim 2.1; 1Tim 4.4-5

Naves galevis lotovoi hən datbinau gat gail

Mat 5.3-11	Navoian siGot van hən nəvanuan gail
Mat 5.16	Nəvanuan gail leris navoian sam̄ ale sal suh aGot
Mat 5.43-45	Ləmas bun aenemi sam̄ gail
Mat 11.28-30	Gəm hən aYesu hən gəbikad nəḡavḡavan
Mat 20.26-28	Nəvanuan totibau tegəm vi slev sinəvanuan gail
Mat 25.40	Nəsa gotogole van hən nəbathudud, gugole van hən ginau
Mat 28.19-20	Mitivan hən nəvanuan gail ləbegəm vi hai susur sagw gail
Mak 11.25	Məterubat nəsaan dan avan ideh togol tosa hən gaiug
Luk 6.31	Gigol nəsa gotoləḡoni ke nəvanuan gail ligole van hən gaiug
Luk 11.2-4	Na-sor-tuṽ-an
Luk 14.26-27	Na-husur-aKristo-an
Luke 16.13	Datodədas datḡeum simasta ḡeru
Jon 3.16-17	Na-ləmas-buni-an siGot
Jon 11.25	Na-le-məhat-an dan nəmatan
Jon14.1	Riḡ nəlomit len aGot
Jon14.6	AKristo səḡon evi p̄isal
Jon 14.27	Natəmat siGot
Jon15.18	Navile a pan lomətahun alat siYesu
Uman 1.8	Nəḡon aNunun aGot begəm hən gamit, mitikel ur ginau
Uman 16.31	Nadəlomian
Rom 1.4	ANatun aGot, aYesu
Rom 1.16	Na-kel-uri-an tovoi
Rom 3.23	Nəvanuan p̄isi lovi vanuan nəsaan
Rom 5.1-2	Len nadəlomian datukad natəmat mai aGot
Rom 5.8	Naut kəmas dattovi vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato
Rom 6.23	Naḡurḡuran hən nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot
Rom 8.28	Nə-nau-utaut-an siGot
Rom 8.38-39	Nəsa eləboi ḡepəpəhun gidato dan aGot?
Rom 12.1-2	Viol hən nibemit mai aGot hən mətḡevi esan səḡon
1Kor 10.13	Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad naḡisal dani
1Kor 10.24	Mətələḡon nəsa tovoi hən nəvanuan tile
1Kor 13.4-7	Na-ləmas-buni-an imabe?
2Kor 1.3-4	AGot igol nəlon nəvanuan eləḡon ivoi am
2Kor 4.7	AGot idaḡ
2Kor 4.18	Nau nəsa topat vi sutuai
2Kor 5.17	Nəvanuan veveu
2Kor 9.7	Datehəhəṽur hən datḡeviol
2Kor 12.9	Nəḡon datsədaḡ, nədaḡan siGot epul masuṽ len gidato
Kal 2.20	AKristo itoh len gidato
Kal 5.22-23	Naṽit seNunun aGot
Kal 6.4	Sagenənoṽ hən gaiug mai avan ideh am
Kal 6.9	Sadatipetəmas hən datḡigol natit tovoi
Efe 2.8-9	Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot
Efe 3.20	Nədaḡan siGot
Efe 4.25	Nakitinan
Efe 4.26-27	Nəlöl paḡpaḡ
Efe 4.28	Navənvənahān
Efe 4.29	Nasoruan tomədās nəvanuan tēbuer
Efe 6.1	Lahutai mai aTata mai aNana
Efe 6.12	Datubal mai nabiltidaḡan hən nəmargobut
Flp 4.5-7	Nakemkeman, natəmat, sadatinau masuṽ hən natideh
Flp 4.12-13	Nədaḡan
Flp 4.19	Natideh dattom̄idol həni
Kol 1.15-17	Len aKristo, aGot igol natit p̄isi tosuh
Kol 3.2	Nənauan
Kol 3.13	Narubātian hən nəsaan
Kol 3.15	Natəmat togəm len aGot
Kol 3.23	Natideh gotogole, gole hum siNasuḡ